LIBRARY OF CONGRESS
00010154200

LIBRARY OF CONGRESS
1800

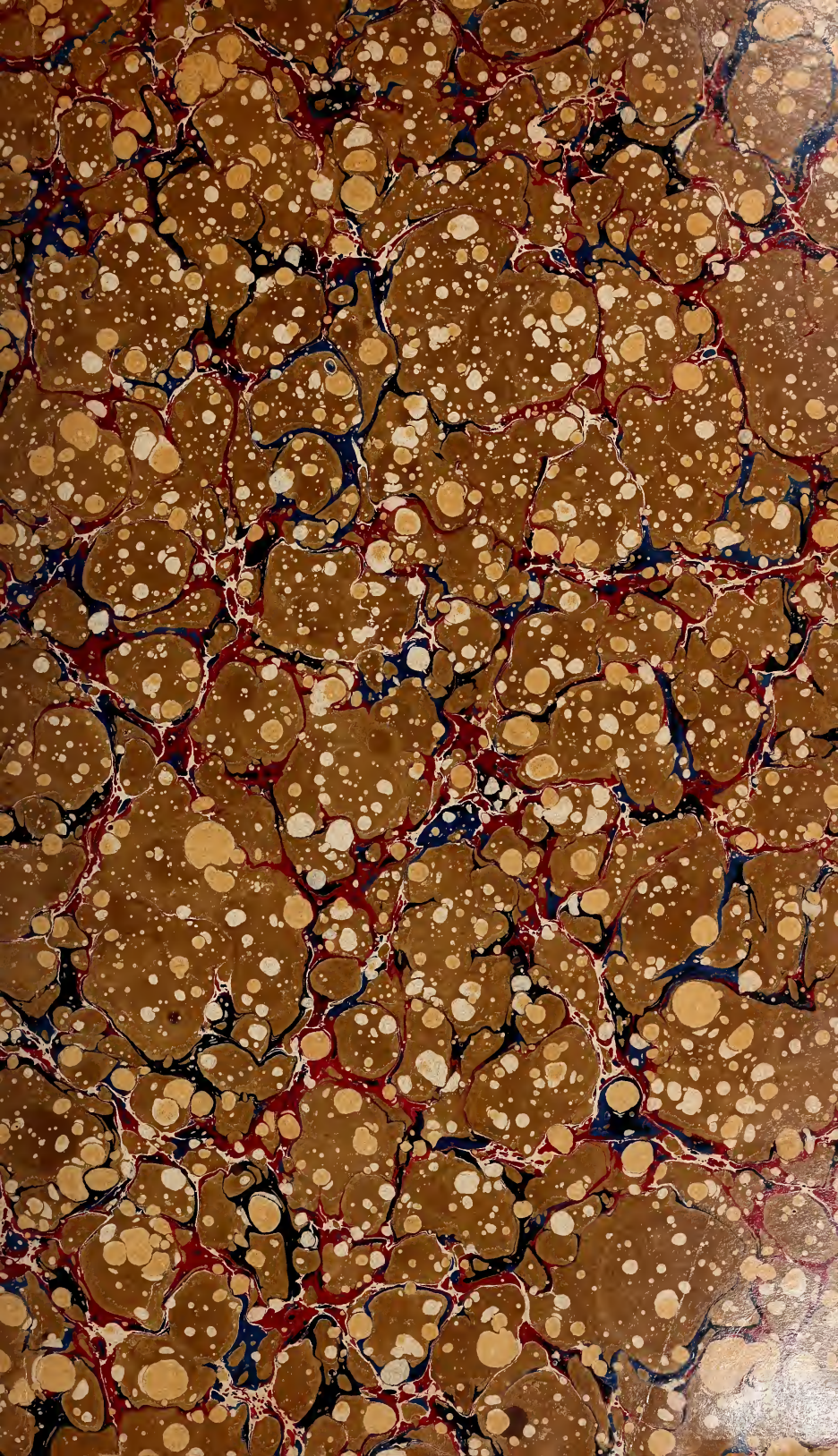

UPPGIFTER

RÖRANDE

SVENSKA KRIGSMAGTENS

STYRKA, SAMMANSÄTTNING OCH FÖRDELNING

SEDAN

SLUTET AF FEMTONHUNDRATALET

JEMTE

ÖFVERSIGT

AF

SVENSKA KRIGSHISTORIENS

VIGTIGASTE HÄNDELSER

UNDER SAMMA TID.

AF

J. MANKELL.

STOCKHOLM.

TRYCKT HOS C. M. THIMGREN.

1865.

J. Watts de Peyster:

LL. D.

MASTER OF ARTS, COLUMBIA COLLEGE, OF NEW YORK, 1872.
ROSE HILL, in the TOWNSHIP of RED HOOK, near TIVOLI P. O., DUCHESS CO., N. Y.

January, 1886.

JUDGE ADVOCATE, with the rank of MAJOR 1849.
COLONEL N. Y. S. I., 1846; assigned for "*Meritorious Conduct*" 1849;
BRIGADIER GENERAL for "*Important Service*" [first appointment—in N. Y. State—to that rank, hitherto elective] 1851, M. F. S. N. Y.
ADJUTANT GENERAL, S. N. Y., 1855.
BREVET MAJOR-GENERAL, S. N. Y., for "*Meritorious Services*,"
[first and only General officer receiving such an honor (the highest) from S. N. Y., and the only officer *thus* brevetted (Major General) in the United States.]
by "*Special Act*," or "*Concurrent Resolution*." *New York State Legislature*, April, 1866.
(In the State Military Roster, "*Legislative Manual*" and "*Civil List*," as fifth Major-General, by Brevet, of the five Major-Generals, S. N. Y.)

LAWS OF NEW YORK, Vol. 2.—89th Session, 1866, Page 2142.
Concurrent Resolution requesting the Governor to Confer upon Brigadier General J. WATTS DE PUYSTER [de Peyster] the brevet rank of Major [General] in the National Guard of New York.*
Resolved (if the Senate concur), That it being a grateful duty to acknowledge in a suitable manner the services of a distinguished citizen of this State, rendered to the National Guard and to the United States prior to and during the Rebellion, the Governor be and he is hereby authorized and requested to confer upon Brigadier General J. WATTS DE PUYSTER [de Peyster] the *brevet rank* of *Major-General* in the National Guard of New York, for meritorious services, which mark of honor shall be stated in the Commission conferred.

STATE OF NEW YORK, *in Assembly*, April 9th, 1866.
The foregoing Resolution was duly passed. *By order of the Assembly,*
J. B. CUSHMAN, Clerk.
STATE OF NEW YORK, *in Senate*, April 20th, 1866
The foregoing Resolution was duly passed. *By order of the Senate,*
* *So in original.* JAS. TERWILLIGER, Clerk.

MILITARY AGENT, S. N. Y. (in Europe), 1851–'53.
HONORARY MEMBER, SECOND CLASS, of the MILITARY ORDER of the LOYAL LEGION of the U. S.
FIRST HONORARY MEMBER Third (Army of the Potomac) Corps Union.
HONORARY MEMBER of the THIRD CORPS RE-UNION ASSOCIATION, and MEMBER of COMMITTEE OF ARRANGEMENTS for the Grand Meeting of the Corps upon the Battlefield of Gettysburg.
HONORARY MEMBER of the CLARENDON HISTORICAL SOCIETY of Edinburgh, Scotland, and of the NEW BRUNSWICK (Canada) HISTORICAL SOCIETY (of St. John).
ASSOCIATE MEMBER of the MILITARY SERVICE INSTITUTION OF THE UNITED STATES.
MEMBER—10th June, 1872, DIRECTOR—of the GETTYSBURG BATTLEFIELD MEMORIAL ASSOCIATION, and VICE-PRESIDENT of the SARATOGA [Battlefield] MONUMENT ASSOCIATION.
MEMBER of the NETHERLANDISH LITERARY ASSOCIATION
[*Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde*], at Leyden, Holland.
RECIPIENT, 1856, of *Three Silver Medals* from H. R. M. OSCAR, King of Sweden and Norway, &c., for a Military Biography of LEONARD TORSTENSON, Field Marshal. Generalissimo; of a *Gold Medal* in 1852, from WASHINGTON HUNT [Governor S. N. Y.], for "Efforts to Improve the Military System of New York," &c., &c, and Suggestions for a Paid Fire Department with Steam Fire Engines, &c., &c.;
of a *Gold Medal*, only similar distinction ever ordered and directed, and conferred by the supreme military authority of the State of New York, by a Special Order, dated September 8th, 1851, of WASHINGTON HUNT, Governor and Commander in Chief of the Military Forces (S. N. Y.), authorized to be worn in attest of "*Zeal, Devotion and Meritorious Service*;"
of a *Gold Medal*, in 1852, from the FIELD and STAFF OFFICERS of his Command, 9th Brig., 3d Div., N. Y. S. Troops, "In testimony of their Esteem and Appreciation of his Efforts towards the Establishment of an efficient Militia," &c.;
in 1870, of a Magnificent *Badge. Medal* and *Clasps*, voted at the Annual Meeting of the Third Corps (Army of the Potomac) Union, held at Boston, Mass., Thursday, May 5th, 1870, when
A Resolution was adopted to present a *Gold Medal*, of the value of $500, to Gen. J. WATTS DE PEYSTER, of New York, as a testimonial of the appreciation by the Corps of his *eminent services* in placing upon record the true history of its achievements, and in defending its commanders and their men from written abuse and misrepresentation;
and of several other Badges, Medals, &c., for services in connection with the military service of New York State.
HONORARY MEMBER
of the NEW JERSEY and of the MINNESOTA and MONTANA HISTORICAL SOCIETIES, and of the PHRENOKOSMIAN SOCIETY of PENNSYLVANIA COLLEGE, *Gettysburg*; of the PHILOSOPHIAN SOCIETY, *Missionary Institute. Selin's Grove*; of the DIAGNOTHEAN LITERARY SOCIETY *of Franklin and Marshall College, Lancaster*; of the EUTERPEAN SOCIETY. *Muhlenburg College. Allentown, Penn.*, and of the GASMAN LITERARY and PHILOLOGIAN SOCIETIES of *Nebraska College. Nebraska City.*
HONORARY MEMBER of the LYCEUM SOCIETY. *Cazenovia. Madison Co., N. Y.*; and HONORARY MEMBER FOR LIFE of the AMERICAN RIFLE ASSOCIATION, to whom Gen. DE PEYSTER presented the most original, exquisite and unique *Gold Badge* and *Clasp*, to be shot for at the Annual Tests of Marksmanship.
HONORARY MEMBER of the NEW YORK BURNS CLUB.
(BURNS was a member of the *Dumfries Volunteers*, of which Col. ARENT SCHUYLER DE PEYSTER, 8th or King's Foot, B. A., was Colonel, to whom the "National Bard of Scotland" addressed just before his death, in 1796, "POEM ON LIFE"), and
LIFE MEMBER of the ST. NICHOLAS CLUB OF NEW YORK
(of which city JOHANNES DE PEYSTER—*first of the name in the New World*—was *Schepen*, 1655; *Alderman*, 1666; *Burgomaster*, 1673; *Deputy Mayor*, 1677. *Mayoralty offered and refused*)
MEMBER
of the NEW YORK, of the RHODE ISLAND (Newport), and of the PENNSYLVANIA HISTORICAL SOCIETIES; HOLLAND SOCIETY OF NEW YORK; AMERICAN HISTORICAL ASSOCIATION, and of the MILITARY ASSOCIATION of the STATE of NEW YORK, and of the CENTURY CLUB, New York City.
LIFE MEMBER
of the HISTORICAL SOCIETY of MICHIGAN, of the NEW YORK GALLERY OF FINE ARTS, of the ALUMNI ASSOCIATION OF COLUMBIA COLLEGE, in the City of New York, and Director of the NEW YORK INSTITUTION for the INSTRUCTION of the DEAF and DUMB. AMERICAN NUMISMATIC and ARCHÆOLOGICAL SOCIETY of NEW YORK, and of the HUGUENOT SOCIETY OF AMERICA, N. Y.
LIFE MEMBER or FELLOW of the AMERICAN GEOGRAPHICAL SOCIETY; of the ROYAL HISTORICAL SOCIETY OF GREAT BRITAIN; PATRON of the ASSOCIATION for the BENEFIT of COLORED ORPHANS, and of the NEW YORK DISPENSARY;
LIFE DIRECTOR of the AMERICAN TRACT and LIFE MEMBER of the AMERICAN BIBLE SOCIETY, N. Y.
CORRESPONDING MEMBER
of the STATE HISTORICAL SOCIETIES of MAINE, of VERMONT, of RHODE ISLAND (Providence), of CONNECTICUT, and of WISCONSIN; of the LONG ISLAND, of the BUFFALO, and of ONEIDA COUNTY (S. N. Y.) HISTORICAL SOCIETIES; of the NEW ENGLAND HISTORICO-GENEALOGICAL SOCIETY; of the QUEBEC LITERARY and HISTORICAL SOCIETY; of the NUMISMATIC and ANTIQUARIAN SOCIETY of PHILADELPHIA, Pennsylvania;
&c, &c., &c.

16173.17
14 Ja 48

Inv 4-3-53
DL654
M35

FÖRORD.

Ett bland de vigtigaste vilkoren för krigshändelsers riktiga bedömande är utan tvifvel en, så vidt möjligt, noggrann kännedom af de stridskrafters styrka, hvilka å ömse sidor samtidigt kunnat användas. Så stor inverkan än politiska, moraliska och ekonomiska förhållanden esomoftast må hafva på krigets vexlingar — en inverkan som aldrig får underkännas, och hvilken vid vissa tillfällen kan vara afgörande — så utgör dock i en strid mellan stater, som stå på samma kulturgrad, *öfverlägsenheten* i antal ett så hufvudsakligt vilkor för framgången, på samma gång som *underlägsenheten* medför ett motsatt resultat, att krigföringens förnämsta uppgift i alla tider varit den, att förskaffa sig den förra eller, om detta icke varit möjligt, ersätta den senare genom ett skickligt begagnande af markens fördelar och af förskansningskonsten.

Denna företeelse framträder så regelbundet och visar sig alltid vara så allmän och af en så genomgripande beskaffenhet, att dess stora betydelse svårligen torde kunna förnekas. Det oaktadt har man icke sällan, och i synnerhet i förflutna tider, sett historieskrifvare — ja till och med sådane, hvilka till yrket varit militärer — underskatta densamma på ett sätt, som varit lika missledande för historien, som för krigskonsten. I stället för att vid skildringen af ett krig börja med en öfversigt af stridskrafternas styrka och indelning å ömse sidor, samt sedan under fortgången af berättelsen så noggrant som möjligt redogöra för de vexlingar, hvilka i detta hänseende förekommit; och i stället för att dernäst lemna en framställning af krigsskå-

deplatsens beskaffenhet, samt i synnerhet af de på densamma belägna fasta orternas läge och styrka — har man, med förbigående af dylika nödvändiga grundbestämmelser, genast skridit till berättelsen om sjelfva krigshändelserna. Dessa hafva sålunda icke allenast blifvit svårbegripliga, utan stora misstag hafva skett i bedömandet af de verkliga orsakerna till framgång och motgång.

Äfven inom svenska krigshistorien har nämnde öfverklagade förhållande i väsendtlig mån egt rum. Lifligt öfvertygad om, att ingen fast grund till fäderneslandets krigshistoria kan läggas, förrän detsamma blifvit afhjelpt, har utgifvaren derföre under en längre tid vinnlagt sig om att i våra arkiver och krigshistoriska arbeten samla uppgifter rörande svenska krigsmaktens styrka, fördelning och sammansättning under fred och krig, med särskildt hänseende till de senast förflutna trenne århundradena, d. v. s. från den tid, då krigen börja föras efter vetenskapliga grunder och då arkiverna börja lemna tillräckliga materialier. Och fastän otvifvelaktigt i detta afseende ännu mycket återstår att göra, har han dock redan sett sin möda rikt belönad genom en mängd upptäckter, hvaraf många äro sådane, att de betydligt måste förändra hittills varande omdömen, icke allenast om många krigshistoriska händelser, utan äfven om åtskilliga af fäderneslandets vigtigaste historiska företeelser. Han har funnit att Sveriges militäriska kraftutveckling mången gång varit vida större, än man hittills vanligtvis antagit. Och derigenom har han äfven sett den åsigten bekräftad, att fäderneslandet, så snillrike dess fältherrar och tappre dess soldater än vid många tillfällen varit, blott då erhållit någon stadigvarande politisk eller militärisk öfvervigt, när det förmått uppställa massor, d. v. s. förmått åstadkomma öfverlägsenheten i antal.

Det är denna samling uppgifter utgifvaren härmedelst får öfverlemna åt allmänheten. Emedlertid skulle de nakna, arkivariska siffrorna i och för sig vara föga njutbara för andra än forskare, samt alldrahögst kunna tjena såsom ett välkommet

supplement till äldre skriftställares arbeten, t. ex. Chemnitz', Pufendorfs, Nordbergs, Theatrum Europæum m. fl., hvilka, så vidlyftiga de än äro, just uti ifrågavarande hänseende ofta sakna bestämda uppgifter. Men för läsare i allmänhet skulle de hafva föga intresse. Utgifvaren har derföre ansett sig böra särskildt påpeka hvarje handlings betydelse och sammanhang med de föregående och efterföljande. Derjemte har det varit nödvändigt att sammanbinda de arkivariska uppgifterna angående styrkeförhållanden med andra dylika, som förekommit i tryckta arbeten. Och då allt detta icke gerna kunnat ske, utan att äfven vidröra tvenne andra hufvudfaktorer i krigshistorien, nemligen bestämmelser angående tid och rum, så har härigenom uppkommit en sorts stomme för Sveriges krigshistoria under den omförmälde perioden. Någon gång har utgifvaren till och med öfverskridit äfven denna inskränktare plan samt vid särdeles vigtiga och intressanta perioder närmare ingått i detaljer. Han hoppas härigenom icke hafva minskat arbetets läsbarhet och brukbarhet. Efter vanligheten vågar han dock erinra läsaren om nödvändigheten att flitigt begagna kartan, för att väl förstå krigshändelsernas samband.

Sålunda har arbetet sönderfallit i tvenne delar: en kort sammanfattning af Sverges krigshistoria sedan slutet af femtonhundratalet, med särskildt afseende på styrkeförhållanden, samt: de mestadels arkivariska detaljuppgifterna rörande stridskrafternas sammansättning och fördelning. Utgifvaren anser sig dock uttryckeligen böra erinra, att han i texten ingalunda kunnat uttömma handlingarnes rikhaltiga innehåll, utan att derstädes ännu det mesta återstår att inhämta för detaljstudiet af vissa krig eller fälttåg. Särskildt vill han äfven påpeka deras stora värde för forskningar rörande svenska krigsmagtens organisativa utveckling och regementernas historia.

Slutligen får utgifvaren med vördnadsfull tacksamhet erkänna det upplysta och kraftiga biträde, som lemnats honom af chefen för

eklesiastik-departementet, Herr Statsrådet m. m. **Carlson**, samt af chefen för Topografiska Corpsen, Herr General-Majoren m. m. **Hazelius**, och som yttrat sig dels genom uppmuntran till arbetets offentliggörande, dels genom anskaffande af statsunderstöd, hvarförutan det varit utgifvaren omöjligt att åt allmänheten öfverlemna ett med så dryga tryckningskostnader förenadt arbete.

Stockholm i September 1865.

J. MANKELL.

ÖFVERSIGT

AF

SVENSKA KRIGSHISTORIENS VIGTIGASTE HÄNDELSER

SEDAN SLUTET AF FEMTONHUNDRATALET.

J. Watts de Peyster:

LL. D.

MASTER OF ARTS, COLUMBIA COLLEGE, OF NEW YORK, 1872.
ROSE HILL, in the TOWNSHIP of RED HOOK, near TIVOLI P. O., DUCHESS CO., N. Y.

January, 1886.

JUDGE ADVOCATE, with the rank of MAJOR 1849,
COLONEL N. Y. S. I., 1846; assigned for "*Meritorious Conduct*," 1849;
BRIGADIER GENERAL for "*Important Service*" [first appointment—in N. Y. State—to that rank, hitherto elective] 1851, M. F. S. N. Y.
ADJUTANT GENERAL, S. N. Y., 1855.
BREVET MAJOR-GENERAL, S. N. Y., for "*Meritorious Services*,"
[first and only General officer receiving such an honor (the highest) from S. N. Y., and the only officer *thus* brevetted (Major General) in the United States,]
by "*Special Act*," or "*Concurrent Resolution*." *New York State Legislature*, April, 1866.
(In the State Military Roster, "*Legislative Manual*" and "*Civil List*," as fifth Major-General, by Brevet, of the five Major-Generals, S. N. Y.)

LAWS OF NEW YORK, Vol. 2.—89th Session, 1866. Page 2142.

Concurrent Resolution requesting the Governor to Confer upon Brigadier-General J. WATTS DE PUYSTER [de Peyster] the brevet rank of Major [General] in the National Guard of New York.*

Resolved (if the Senate concur), That, it being a grateful duty to acknowledge in a suitable manner the services of a distinguished citizen of this State, rendered to the National Guard and to the United States prior to and during the Rebellion, the Governor be and he is hereby authorized and requested to confer upon Brigadier General J. WATTS DE PUYSTER [de Peyster] the *brevet rank* of *Major-General* in the National Guard of New York, for meritorious services, which mark of honor shall be stated in the Commission conferred.

STATE OF NEW YORK, *in Assembly*, April 9th, 1866.
The foregoing Resolution was duly passed. *By order of the Assembly*,
J. B. CUSHMAN, Clerk.

STATE OF NEW YORK, *in Senate*, April 20th, 1866
The foregoing Resolution was duly passed. *By order of the Senate*,
* *So in original.* JAS. TERWILLIGER, Clerk.

MILITARY AGENT, S. N. Y. (in Europe), 1851-'53.
HONORARY MEMBER, SECOND CLASS, of the MILITARY ORDER of the LOYAL LEGION of the U. S.
FIRST HONORARY MEMBER Third (Army of the Potomac) Corps Union.
HONORARY MEMBER of the THIRD CORPS RE-UNION ASSOCIATION, and MEMBER of COMMITTEE OF ARRANGEMENTS for the Grand Meeting of the Corps upon the Battlefield of Gettysburg.
HONORARY MEMBER of the CLARENDON HISTORICAL SOCIETY of Edinburgh, Scotland, and of the NEW BRUNSWICK (Canada) HISTORICAL SOCIETY (of St. John).
ASSOCIATE MEMBER of the MILITARY SERVICE INSTITUTION OF THE UNITED STATES.
MEMBER—10th June, 1872, DIRECTOR—of the GETTYSBURG BATTLEFIELD MEMORIAL ASSOCIATION, and VICE-PRESIDENT of the SARATOGA [Battlefield] MONUMENT ASSOCIATION.
MEMBER of the NETHERLANDISH LITERARY ASSOCIATION
[*Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde*], at Leyden, Holland.
RECIPIENT, 1856, of *Three Silver Medals* from H. R. M. OSCAR, King of Sweden and Norway, &c., for a Military Biography of LEONARD TORSTENSON, Field Marshal, Generalissimo; of a *Gold Medal* in 1852, from WASHINGTON HUNT [Governor S. N. Y.], for "Efforts to Improve the Military System of New York." &c., &c., and Suggestions for a Paid Fire Department with Steam Fire Engines, &c., &c.;
of a *Gold Medal*, only similar distinction ever ordered and directed, and conferred by the supreme military authority of the State of New York, by a Special Order, dated September 8th, 1851, of WASHINGTON HUNT, Governor and Commander in Chief of the Military Forces (S. N. Y.), authorized to be worn in attest of "*Zeal, Devotion and Meritorious Service*:"
of a *Gold Medal*, in 1852, from the FIELD and STAFF OFFICERS of his Command, 9th Brig., 3d Div., N. Y. S. Troops, "In testimony of their Esteem and Appreciation of his Efforts towards the Establishment of an efficient Militia," &c.;
in 1870, of a Magnificent *Badge, Medal* and *Clasps*, voted at the Annual Meeting of the Third Corps (Army of the Potomac) Union, held at Boston, Mass., Thursday, May 5th, 1870, when
A Resolution was adopted to present a *Gold Medal*, of the value of $500, to Gen. J. WATTS DE PEYSTER, of New York, as a testimonial of the appreciation by the Corps of his *eminent services* in placing upon record the true history of its achievements, and in defending its commanders and their men from written abuse and misrepresentation;
and of several other Badges, Medals, &c., for services in connection with the military service of New York State.
HONORARY MEMBER
of the NEW JERSEY and of the MINNESOTA and MONTANA HISTORICAL SOCIETIES, and of the PHRENOKOSMIAN SOCIETY of PENNSYLVANIA COLLEGE, *Gettysburg*; of the PHILOSOPHIAN SOCIETY, *Missionary Institute, Selin's Grove*; of the DIAGNOTHEAN LITERARY SOCIETY of *Franklin and Marshall College, Lancaster*; of the EUTERPEAN SOCIETY, *Muhlenburg College, Allentown, Penn.*, and of the GASMAN LITERARY and PHILOLOGIAN SOCIETIES of *Nebraska College, Nebraska City*.
HONORARY MEMBER of the LYCEUM SOCIETY, *Cazenovia, Madison Co., N. Y.*; and HONORARY MEMBER FOR LIFE of the AMERICAN RIFLE ASSOCIATION, to whom Gen. DE PEYSTER presented the most original, exquisite and unique *Gold Badge* and *Clasp*, to be shot for at the Annual Tests of Markmanship.
HONORARY MEMBER of the NEW YORK BURNS CLUB.
(BURNS was a member of the *Dumfries Volunteers*, of which Col. ARENT SCHUYLER DE PEYSTER, 8th or King's Foot, B. A., was Colonel, to whom the "National Bard of Scotland" addressed just before his death, in 1796, "POEM ON LIFE"), and
LIFE MEMBER of the ST. NICHOLAS CLUB OF NEW YORK
(of which city JOHANNES DE PEYSTER—*first of the name in the New World*—was *Schepen*, 1655; *Alderman*, 1666; *Burgomaster*, 1673; *Deputy Mayor*, 1677. *Mayoralty offered and refused*).
MEMBER
of the NEW YORK, of the RHODE ISLAND (Newport), and of the PENNSYLVANIA HISTORICAL SOCIETIES; HOLLAND SOCIETY OF NEW YORK; AMERICAN HISTORICAL ASSOCIATION, and of the MILITARY ASSOCIATION of the STATE of NEW YORK, and of the CENTURY CLUB, New York City.
LIFE MEMBER
of the HISTORICAL SOCIETY of MICHIGAN, of the NEW YORK GALLERY OF FINE ARTS, of the ALUMNI ASSOCIATION OF COLUMBIA COLLEGE, in the City of New York, and Director of the NEW YORK INSTITUTION for the INSTRUCTION of the DEAF and DUMB. AMERICAN NUMISMATIC and ARCHÆOLOGICAL SOCIETY of NEW YORK, and of the HUGUENOT SOCIETY OF AMERICA, N. Y.
LIFE MEMBER or FELLOW of the AMERICAN GEOGRAPHICAL SOCIETY; of the ROYAL HISTORICAL SOCIETY OF GREAT BRITAIN; PATRON of the ASSOCIATION for the BENEFIT of COLORED ORPHANS, and of the NEW YORK DISPENSARY;
LIFE DIRECTOR of the AMERICAN TRACT and LIFE MEMBER of the AMERICAN BIBLE SOCIETY, N. Y.
CORRESPONDING MEMBER
of the STATE HISTORICAL SOCIETIES of MAINE, of VERMONT, of RHODE ISLAND (Providence), of CONNECTICUT, and of WISCONSIN; of the LONG ISLAND, of the BUFFALO, and of ONEIDA COUNTY [S. N. Y.] HISTORICAL SOCIETIES; of the NEW ENGLAND HISTORICO-GENEALOGICAL SOCIETY; of the QUEBEC LITERARY and HISTORICAL SOCIETY; of the NUMISMATIC and ANTIQUARIAN SOCIETY of PHILADELPHIA, Pennsylvania;
&c., &c., &c.

INLEDNING.

Svenska staten bestod under femtonhundra-talets sista årtionde af landskapen Småland, Östergötland, Westergötland, Dahlsland, Wermland, Nerike, Södermanland, Westmanland, Uppland, Dalarne, Gestrikland, Helsingland, Medelpad, Ångermanland och Westerbotten samt af Finland, som indelades i landskapen Österbotten (som dock ej sällan räknades till Sverge), det egentliga Finland (med Satakunden), Nyland, Tavastland och Karelen (Savolax) med Wiborgs län. Ryska gränsen gick från den lilla ån Systerbäcks mynning utmed densamma och sedermera ungefär rätt norrut, till dess den skar det insjösystem, genom hvilket Woxen rinner, hvarefter den äfvenledes i nordlig rigtning drog sig ungefär midt emellan Saimen och Ladoga-sjön, skiljande det Ryssland tillhöriga Kexholms län (till hvilket då större delen af det nuvarande Karelen i inskränktare mening hörde) från Wiborgs, Nyslotts och Uleåborgs län. Om besittningen af Estland striddes, dels med Ryssland, dels med Pohlen. För öfrigt innehade Danmark ännu Gottland, en del af Ösel, Skåne, Blekinge, Halland, Bohus län, Idre-dalen i Dalarne, Herjeådalen, Jemtland och hela det nuvarande Norge, hvarjemte eganderätten till Lappland och Finnmarken å ömse sidor togs i anspråk.

Sverge var således på vestra och södra sidan omgärdadt af danska landskap samt kunde blott medelst den lilla landremsa, som skjuter fram mellan Göta elfs mynning och norra Halland, hafva gemenskap med Vesterhafvet; ön Hisingen var delad så, att södra delen tillhörde Sverge, norra delen Norge (Danmark). Följden af detta läge var, att Sverge när som helst till lands kunde öfverfallas af Danmark, mot hvilken stat inga naturliga gränsor funnos.

Å andra sidan voro äfven Finland och det ännu föga säkra Estland i saknad af sådana gränsor samt kunde derföre öfversvämmas af ryska och polska skaror, hvilket äfven esomoftast hände. Till följd af detta landets läge lockades emedlertid dess fiender till beständiga försök att inkräkta på detsamma, hvaremot dess egen befolkning sträfvade att utvidga sig, till dess den stötte på naturligare gränser. Att af dessa båda motsatta sträfvanden långvariga och hårdnackade krig skulle uppstå, var klart.

Ju osäkrare och svagare landets gränser af naturen voro, desto vigtigare blef det att genom konsten förstärka dem, samt vid hufvudtillgångarne upprätta fästningar, som förhindrade, fördröjde eller försvårade fiendens framträngande till det inre. De fasta orter, som vid denna tid skyddade landets gränser voro i Sverge: Gamla Elfsborg och Gullberg (der nu skansen Göta Lejon ligger) samt Calmar; derförutan hade blott Stockholm jemte Waxholms skans, samt slotten vid Nyköping, Örebro, Westerås, Wadstena och Jönköping jemte Stegeborg någon militärisk betydenhet. I Finland var Wiborg den största och vigtigaste fästningen; dessförutan innehade blott Nyslott och Åbo slott någon betydenhet: Tavastehus, Raseborg, Korsholm och Kastelholm på Åland qvarstodo sedan medeltiden. I Estland voro Reval och Narva de vigtigaste orterna, hvarförutan Weissenstein, Wesenberg, Tolsborg, Lode, Leal, Padis och Hapsal skyddade landet.

Rikets befolkning torde vid denna tid ej hafva uppnått den numerär af halfannan million menniskor, som man på goda skäl kan antaga det landet egde vid slutet af Gustaf II Adolfs regering. De arméer och flottor, med hvilka Svenskarne under femtonhundratalet uppträdt, hade ej heller, om man undantager Erik XIV:s korta regering, varit särdeles betydliga. Och om de äfven vid någon särdeles hotande period af ett krig uppställt jemförelsevis stora stridskrafter, hade de likväl ej under freden förmått underhålla någon större styrka. Detta sednare hade ej heller varit nödvändigt, så länge allmogen vid försvars- eller befrielsekrigen sjelfmant gick i fält, samt adeln icke i allt

för stor mån undandrog sig uppfyllandet af sin rusttjenstskyldighet. Men när krigen efterhand började föras på främmande botten och blifva eröfrande äfvensom krigskonsten erhöll en högre grad af utveckling, och då allmogen till följd af Gustaf I:s stränga tuktan vid dess upprorsförsök vänjt sig af med att samlas beväpnad, samt adeln vid hvarje regentombyte tilltvingat sig allt större rustningsfrihet — då blef man nödsakad att till krigens utförande hålla stående arméer, hvilka under freden rekryterades genom reguliera utskrifningar af en viss procent af befolkningen samt vid inbrytande krig förstärktes medelst värfning af utländskt krigsfolk

Må det här tillåtas förf. anföra några spridda uppgifter rörande svenska krigsmagtens styrka från Gustaf Wasas uppträdande till den tid, då de första arkivariska siffrorna kunna meddelas. Vid början af 1521 hade Gustaf Wasa vid Mora 3,000 man, hvilka dock vid vintrens slut ökats till 5,000. Med 1,300 ryttare tågade han straxt derefter till Helsingland för att bringa dess befolkning på sin sida. Den styrka, med hvilken det danska partiet framryckte till Brunbäcks färja, utgjordes af 6,000 man. I April hade Gustaf Wasa på sin första stora vapensyn vid Romfertuna kyrka 15,000 man, hvaraf större delen drog till Stockholm samt återstoden spriddes att belägra åtskilliga fasta slott. En stor olägenhet med dessa allmoge-arméer, hvilken flera gånger under befrielsekriget yppade sig, var den, att bönderna åtskilliga gånger om året för sina landtmannagöromål måste hemförlofvas. Så hände att Gustaf Wasa några veckor efter nämnde vapensyn vid Uppsala blott hade under händerna 700 man, då han vid Läby vad anfölls af Trolle med 3,500 man. Men frampå sommaren kunde han åter uppträda allenast vid Stockholm med 15,000 man, oberäknadt de spridda afdelningar, som belägrade de talrika slotten. — Den flotta, han år 1523 hyrde af Lübeckarne, räknade slutligen 15 fartyg, hvarjemte de sednare skaffade honom ungefär 1,000 man värfvade trupper.

År 1524 samlades i Maj för tåget till Gottland 8,000 man.

I Februari 1528, då Gustaf Wasa inryckte i Dalarne för att qväfva det der utbrutna upproret, hade han 14,000 man.

Den styrka, med hvilken Christian II år 1532 tvingades upphäfva Kongelfs belägring, uppgick blott till 3,000 man.

Den corps, hvilken sommaren 1534 sändes till Skåne för att hjelpa konung Christian III, räknade 700 ryttare och 4 fännikor fotfolk, hvilket, om man antager fännikan till 500 man, gör högst 2,000 man fotfolk. På hösten samma år inryckte 2,000 ryttare och 6 fännikor (således högst 3,000 man fotfolk) i Halland samt eröfrade detta landskap för Christian III:s räkning. — Samma år utlopp den nyskapade svenska flottan med 10 fartyg, som sedermera ökades till 12.

År 1535 utlopp den med 11 krigsfartyg och 4 lastdragare.

År 1536 utlupo 7 stora och 5 mindre fartyg, hvilka tillsammans hade 1,500 mans besättning.

År 1537 räknade rusttjensten i Sverge (Finland oberäknadt) 670 glafvar (lansryttare), förutom 524 s. k. skyttar, rör, hakar, knektar eller hästar.

År 1541 afgick Gustaf I från Calmar med 20 galerer, bojorter och pinker till en sammankomst med konungen af Danmark, rörande gränsregleringen; detta skulle således hafva utgjort landets dåvarande skärgårdsflotta.

År 1542 slöts ett förbund med konungen i Frankrike, i hvilket båda regenterna utfäste sig att bistå hvarandra med 25,000 man och 50 krigsskepp; uppenbarligen kunde Sverge vid denna tid icke uppställa en sådan styrka, aldraminst utomlands, hvarföre man torde få anse denna bestämmelse gjord för att gifva utländingarne ett högt begrepp om Sverges magt. Samma år uppgifves Sverges i fred underhållna landtarmé hafva uppgått till 6,000 man, hvaribland en del tyska trupper. De stridskrafter, som sattes i rörelse med anledning af den farliga Dackefejden voro ej heller särdeles betydliga; så omnämnes en gång 2,000 man, en annan gång 6 fännikor (högst 3,000 man) förutom rytteriet, samt vid ett tredje tillfälle 200 ryttare och 800 fot-

knektar; likväl torde den hufvudarmé, hvilken sommaren 1543 inbröt i Småland, hafva varit starkare.

År 1549 utgjorde knektarnes antal i Dalarne 1,021 samt i Westergötland, Wermland och Dahlsland 1,385.

År 1556 vidtogos med anledning af Ryssarnes inbrott i Finland betydande rustningar till Sverges försvar. Hela rikets rusttjenst befanns då utgöra 1,013 man rytteri; dessutom uppbådades bland allmogen hvar 10:de man, som borde förses med lifsmedel för ett halft år, hvarförutan städerna särskildt skulle uppsätta krigsfolk; öfver storleken af den armé, som sålunda uppsattes, saknas tyvärr uppgift. Ej heller känner man beloppet af de stridskrafter, som funnos i Finland; blott så mycket kan nämnas, att Jakob Bagge sommaren 1556, före svenska hjelpens ankomst, hade 4,000 man.

År 1557 förband sig Hertig Erik att i sitt hertigdöme, Kronobergs och Calmare län jemte Öland, ständigt hålla konungen till handa 2,000 man fotfolk och 500 ryttare.

Mot slutet af sin regering hade Gustaf I uppbringat svenska krigsmagten till lands, hvilken årligen besoldades, till 13,483 man fotfolk, hvaribland 12,934 inländska och 549 tyske, samt 1,675 man rytteri, hvaribland 1,379 man inländske och 296 man utländske, tillsammans således till 15,158 man, förutom adelns rusttjent.

Under Erik XIV:s regering erhöll svenska krigsmagten en utvidgning, hvilken förmodligen öfversteg landets krafter, om man äfven å andra sidan måste erkänna den såsom nödvändig till följd af den militäriska öfverlägsenhet, Danmark vid denna tid synes innehaft. De stridskrafter, som 1561 sändes till Estland, då Reval gaf sig under svenskt välde, samt sedermera derstädes underhöllos, voro visserligen ej stora, men gingo dock förlorade för landets försvar; år 1561 öfverfördes från Finland på 11 örlogsfartyg 1,500 man, hvilka dock snart betydligt förstärktes med värfvadt folk, så att man under de följande åren kan antaga medelsiffran för folket i Estland till 5 à 6,000 man.

Åren 1562 och 1563 utgjordes adelns rusttjenst af närmare 1,200 man (1563 särskildt 1,184 hästar). Vid danska

krigets annalkande 1563 lärer fotfolket hafva ökats till 3 legioner eller regementen, hvardera på 12 fännikor med 500 man — således till 18,000 man — samt rytteriet till 7 à 8,000 man(?); af allmogen vid gränsen uppbådades hvar 5:te man med en månads kost. Den krigsmagt, som danske konungen samlade i Skåne, utgjordes af 24,000 man fotfolk och 4,000 man rytteri; huru stor styrka af hvardera hären, som detta år var samlad på ett ställe, kan ej uppgifvas. Svenska flottan utlopp med 18 fartyg, hvaremot den danska räknade 27 större och 14 mindre fartyg med 4,600 mans besättning, förutom 13 Lübska skepp.

Följande vår kunde svenska flottan utgå med 35 större och mindre fartyg, då danskarne blott hade 28, hvartill likväl kom den Lübska flottan. Angående styrkan till lands detta år, har förf. ej funnit någon annan uppgift, än att den danska armé, hvilken på sommaren inbröt i södra Småland, räknade 20 fännikor och 8 svador (rytterifanor à 300 man), således högst 12,400 man. Med 6,000 man Svenskar från Norrland, Dalarne och Wermland gjordes på hösten ett infall i Trondhjems län. Samma år värfvades i Skottland 6 fännikor fotfolk och 2 fanor rytteri (således högst 3,600 man). Åt armén förfärdigades 30,000 fältbindlar och 30 à 40,000 trädstop, hvaraf man kan sluta till dess ungefärliga styrka.

År 1565 utlopp flottan med 50 större och mindre fartyg; den danska och lübska räknade blott 28 fartyg. Svenska hufvudhären, hvilken på sommaren inryckte i Halland, räknade 19 fanor ryttare (hvaraf 5 tyska) och 24 fännikor knektar, således högst 12,000 man fotfolk och 5,700 man rytteri. I det oafgjorda slaget vid Axtorna d. 19 Oct. hade Svenskarne ännu 16 fanor och 24 fännikor, men Danskarne blott 6 fanor och 14 fännikor. Samma år uppbådades af gränsbefolkningen hvar 5:te, 4:de eller 3:dje man, ja på vissa ställen till och med man ur huset, d. v. s. alla vapenföra.

Till 1566 års fälttåg försökte man i Frankrike värfva 3,000 ryttare och 3,000 fotknektar; huruvida dessa trupper, samtlige eller delvis, kunde anskaffas, är ovisst; deremot kommo samma år från Tyskland 300 ryttare, 3 fa-

nor (1,500) fotknektar och 300 sjömän. För att skaffa hästar åt rytteriet förbundo sig 4 prester eller 16 bönder att tillsammans anskaffa en häst. Oaktadt dessa och andra anstalter till landtmagtens förstärkande, var den styrka, som användes i fält, ej så stor, som förra året; allenast 9 fanor och 10 fännikor (således högst 7,700 man) voro på sommaren samlade i Westergötland att emottaga danskarnes infall; den här, med hvilken konung Erik XIV ryckte till nämnde afdelnings undsättning, måste till följd af pesten skiljas och inqvarteras på landet. Deremot uppbringades svenska flottan detta år till en storlek, som den förut aldrig haft och hvilken den sedermera ej på länge skulle kunna ernå; icke mindre än 68 större och mindre fartyg med en bestyckning af 1,319 koppar- och 1,154 jernstycken sattes i sjön; häraf tilldelades 40 hufvudflottan, mot hvilken Danskar och Lübeckare blott kunde uppsätta 36 fartyg; de öfriga fördelades i mindre eskadrar.

Liksom svenska landtmagten år 1565 förmodligen uppnådde sin höjdpunkt under detta krig, så är troligt att detsamma år 1566 var fallet med flottan; ty sedermera förmärktes ett tydligt tillbakagående. Vid samma tid uppgifves svenska landtmagten på papperet till 4 reg:ten fotfolk à 12 fännikor hvardera och 2 reg:ten rytteri à 8 fanor hvardera, således 24,000 man fotfolk och 4,800 man rytteri; dertill kom adelns rusttjenst, allt det utländska, värfvade krigsfolket, samt ett skeppsreg:te af 6,000 man — hvilket för hela krigsmagten till lands och vatten gör närmare 40,000 man på papperet.

År 1567 utgick flottan med 54 fartyg, hvilka icke mera träffade någon fiende i sjön. Till lands omnämnas blott mindre afdelningar, hvaribland den corps af 600 ryttare och 6 fännikor jemte 30 artilleripjeser, med hvilken en Buhre i Febr. sändes från Wermland till Norge; samma år på hösten var det äfven, som en dansk armé genom Småland framträngde i Östergötland ända till Norrköping, hvarest den qvarhöll sig ända till Februari 1568. — På våren sistnämnde år utsändes 18 krigsfartyg att kryssa i Östersjön. Sedermera hindrades både Sverge och Danmark af inbördes oroligheter att med kraft föra kriget.

Den armé, med hvilken Hertig Johan i Aug. från Wadstena uppbröt till Stockholm för att störta sin broder, bestod af 5 tyska, 5 skottska och 8 svenska fanor, således högst 5,400 man rytteri, hvarmed sedan förenade sig hertig Carls folk.

De stridskrafter, som omnämnas under Konung Johan III:s regering, äro betydligt svagare än hans företrädares. Det synes nästan, som om landet blifvit öfveransträngdt samt sedermera icke på länge kunnat åstadkomma någon större militärisk kraftutveckling. År 1569 bibehöll Sverge visserligen öfvermagten till sjöss, hvarjemte 11 fännikor och 7 fanor (således högst 7,600 man) under Hertig Carls befäl inföllo i Skåne; men i det hela hade Danmark dock öfvermagten till lands, tillföljd hvaraf äfven vid freden i Stettin år 1570 den ömsesidiga jemnvigten erkändes samt allt återställdes på samma fot som före kriget. — Sedermera kämpade Sverge i 10 års tid med Ryssland om Estland samt hade nära på förlorat alla dess fasta orter utom Reval, då Pontus De la Gardie genom sina framgångar år 1581 och hufvudsakligen genom Narvas eröfring lyckades återeröfra och försäkra denna besittning åt Svenska kronan samt nödga Moskoviterna till stilleståndet i Plusmund (Maj 1583). Den största styrka, som under hela detta krig omnämnes såsom samlad på ett ställe, var 5,000 man; förmodligen hade likväl De la Gardie år 1581 mera folk. För öfrigt omtalas, att året 1573 icke mindre än 2,000 Engelsmän och 3,000 Skottar värfvades samt sändes till Estland.

Sverge hade nu första gången efter 22 års beständigt krigstillstånd med Danmark, Pohlen eller Ryssland en 7 års hvila. År 1586 (i Dec.) dog Konung Stefan Batory i Pohlen, och genom Sigismunds val till konung (Aug. 1587) syntes vänskapen med detta land bekräftas. År 1589 tilländalopp stilleståndet med Ryssland. För att fortsätta kriget öfvergick konung Johan sjelf till Liffland (i Juli) med 1,600 man rytteri och 11,000 man fotfolk (på 18 fännikor). I Sept. försiggick mötet i Reval mellan Johan och Sigismund. Emedlertid utbröt ej kriget med Ryssland

detta år, emedan Konung Johan före sin afresa (som skedde i Oct.) förlängde stilleståndet till d. 5 Jan. följande år.

I Jan. 1590 inbröt moskovitiska hären under Czar Feodors befäl på svenska området; en mindre styrka inföll i Wiborgs län, men blef snart derifrån utdrifven; med hufvudstyrkan, som räknade 30,000 man, intog Czaren sjelf Jama och belägrade Narva; när svenska härens befälhafvare, Gustaf Baner, drog sig tillbaka till Wesenberg och ansåg sig för svag att undsätta Narva, ingick kommendanten derstädes, Carl Horn, då fästningen var nära att falla, d. 21 Febr. ett stillestånd till d. 6 Jan. 1591, på vilkor att få bibehålla Narva, men åt Moskoviterna öfverlemna Iwanogorod och Koporie, som stodo under hans befäl. Såväl han, som Baner, afsattes med anledning häraf, och Göran Boje fick sedermera befälet.

Handlingen n:o 1 a. synes utvisa Svenska fotfolkets styrka i Aug. samma år; de 7 fännikorna (2,735 man) under Eckert Lindormsons befäl, utgjorde förmodligen Narvas garnison, hvilken äfven i n:o 1 b. för d. 2 Oct. uppgifves till 2,261 friske; återstående 15 fännikor (5,355 man) torde hafva utgjort fotfolket i fält. På hösten gjorde Boje ett försök att återtaga Iwanogorod, hvilket dock misslyckades tillföljd af myteri, hvarföre äfven han miste befälet, som uppdrogs åt Mauritz Grip och hertig Carl. För att öka krigsmagten i Estland, påbjöds öfver hela riket en utskrifning af en man på hvar 20:de krono-, skatte- eller frälsebonde; se i detta hänseende handlingen n:o 2, som visserligen blott gäller för hvar 30:de krono- eller skattebonde, men utgör ett upplysande bidrag till bestämmande af befolkningens relativa storlek i de olika landskapen.

I början af 1591 gjorde Grip med Svenska hären från Narva ett infall på fiendtliga området; den moskovitiska hären, som låg 6 mil derifrån och räknade 20,000 man, drog sig tillbaka till Nowgorod. Grip följde efter, men måste af brist på underhållsmedel och tillföljd af kölden retirera, vid hvilket återtåg han lärer förlorat 6,000 man. Af n:o 3, a. synes, som efter detta tåg en betydlig del af svenska krigsmagten blifvit förlagd i Finland; de trupper, som d. 19 Mars funnos derstädes, uppgingo till 8,484 man,

hvaraf 3,665 ryttare och 4,819 fotknektar. Enligt n:o 3, b., som efter allt utseende tillhör samma tid, borde det krigsfolk, som »med första öppet vatten skulle rycka upp att förblifva i landtvärn», bestå af 9,402 man, hvaraf 2,372 ryttare och 7,030 fotknektar (hvilket dock förmodligen ej var hela krigsmagten). Förslaget n:o 3, c. innehåller förteckning på hela rytteriet d. 1 Juli 1591, hvilket bestod af 5,039 man, hvaraf 3,922 svenska eller finska, 827 tyska och 290 skottska ryttare. Riksamiralen Claes Flemming, som i Juni erhöll öfverbefälet, inföll i Aug. i Pleskowska området samt slog derstädes den moskowitiska hären på flykten med en förlust af 6,000 man. N:o 3, d. utvisar förmodligen styrkan af garnisonen i Wiborg under sednare delen af detta eller det följande året; den utgjordes då af 4,562 man.

År 1592 slöt Flemming stillestånd med Moskoviterna. Sedan Konung Johan i Nov. samma år aflidit, tog Flemming ed af allt krigsfolket i Finland och Estland för Konung Sigismunds räkning samt kom på detta sätt i besittning af dessa länder.

SIGISMUND OCH CARL IX.
1592–1611.

År 1593 slöts nytt stillestånd med Ryssland på 2 år. Större delen af svenska flottan hade öfvervintrat i Finland samt befann sig i dåligt skick. Flemming befalldes af hertig Carl med densamma komma till Sverge, der den borde repareras för att öfverföra Sigismund till hans arfrike. Men Flemming, som redan misstänkte hertigens planer, seglade i stället med de 27 skepp och galerer, han hade till sitt förfogande, på eget bevåg till Dantzig. — Från denna tid har man den första detaljerade och fullständiga förteckning öfver arméns styrka i fredstid, nem-

ligen förslaget n:o 4, innehållande »register öfver K. M:ts krigsfolk efter den besked man till denna tid bekommit hafver, den 25 Aug. 1593». Af detsamma finner man rytteriet hafva utgjort 10 starka fanor och några mindre afdelningar, tillsammans 4,480 (eller med Redwens fana 5,018) man, samt fotfolket 39 fännikor, hvilka tillsammans räknade 9,901 man — hela styrkan således 14,381 man, hvaraf 7,105 i Sverge, 4,186 i Finland och 3,168 i Estland; besättningarne på Wiborg, Kexholm, Reval, Narva och Wittenstein utgjorde tillsammans 2,852 man. Till denna styrka måste dock läggas trupperna i hertig Carls furstendöme (Södermanland, Nerike och Wermland samt Wadsbo och Walla härader), hvilka utgjordes af 4 fännikor eller minst 1,000 man, äfvensom hela rusttjensten i Sverge och Finland; totalstyrkan blir således 16 à 17,000 man. Märkligt är att, då rytterifanans normala styrka vid denna tid i allmänhet anses hafva varit 300 och knektarnes 500 man, man här finner fanans medelstyrka vara 447 och fännikans 256 man. Längre fram på sommaren afgingo från Sverge 13 fartyg till Dantzig, hvaraf man kan sluta att hela flottan vid denna tid utgjordes af omkring 40 fartyg och galerer, hvilka dock alla befunnos i så dåligt skick, att Konung Sigismund för sin öfverfart till Stockholm på hösten måste hyra 20 preussiska och holländska fartyg. — Redan detta år utbröto i Finland oroligheter, tillföljd af det derstädes inqvarterade rytteriets våldsamheter emot bönderna (se med anledning häraf n:o 3, a.)

Vi måste här förbigå de politiska stridigheterna mellan konungen och hertigen år 1594 samt blott omnämna, att i Juni samma år en polsk styrka af 3,000 man på 27 skepp ankom till Stockholm, med hvilken Sigismund dock, sedan han ordnat förhållandena i sitt intresse och i landets fasta orter tillsatt kommendanter af sitt parti, på eftersommaren återvände till Pohlen. Så snart han rest, började hertigen dock åter motarbeta honom. Å andra sidan utnämndes vid samma tid den Sigismund tillgifne Claes Flemming till rikets marsk och högste befälhafvare i Finland och Estland. — Hela artilleriet i riket lärer vid denna tid hafva bestått af 1,431 koppar- och 2,027 jernstycken. —

I Nov. sammanträdde svenska och ryska fullmägtige i Narva för att afhandla om freds afslutande.

I Maj 1595 kom freden ändtligen till stånd i byn Teusin (vid Luga-ån i Ingermanland); kriget hade varat 25 år, hvarunder dock 11 varit stillestånd; Sverge fick behålla Narva, men måste återlemna de gjorda eröfringarne, hvaribland i främsta rummet Kexholm med län. Fleming höll likväl Kexholm besatt i ytterligare tvenne år för att kunna hafva krigsfolk på benen mot hertig Carl. Då Fleming lät det från gränserna återvändande krigsfolket, särdeles rytteriet, taga sig våldsinqvartering hos bönderna, gjorde dessa våpnadt motstånd, hvarigenom stor blodsutgjutelse uppkom och flera hundrade menniskor förlorade lifvet. Detta var första början till det sedermera för finska bönderna så olycksbringande s. k. klubbe-kriget. I Oct. valdes hertig Carl på en riksdag i Söderköping till riksföreståndare i Sverge.

Härpå svarade Sigismund med att i början af år 1596 utnämna Fleming till riksföreståndare i Estland och Finland med en särskild regeringsform. I Oct. sände han dessutom en beskickning till Sverge för att inför rådet protestera mot hertigens riksföreståndarskap. I förlitan på de mindre bemedlade klassernas tillgifvenhet afsade sig hertigen då sin befattning. Följden blef den han beräknat, nemligen att en allmän oro uppstod bland hans anhängare. Detta visade sig särdeles i norra Finland, der Österbottens allmoge reste sig och tågade ned till Tavastland för att fördrifva Fleming och hans ryttare. Men Fleming uppbröt i slutet af året från Åbo med reguliera trupper samt påträffade bönderna d. 23 Dec. vid Birkala prestgård (nära Tammerfors), der de skingrades genom några kanonskott, hvarefter flera hundrade bland dem nedhöggos.

Men då Sigismund i början af 1597 till Österbotten sände en ståthållare, hvilken ytterligare förtryckte bönderna och lät döda deltagarne i föregående årets resning, till ett antal af öfver 500 personer, utbrast upproret åter med förnyad styrka. Bönderna samlade sig i stora massor och tågade nedåt Åbo; men Fleming, som åter derifrån uppbrutit med 2,500 ryttare, påträffade dem vid Ilmola

(sydost om Wasa) och slog dem i grund, hvarvid icke mindre än 5000 blefvo nedhuggne. Fleming gjorde sedermera en blodig eriksgata genom Tavastland och Savolax, dervid ytterligare massor af bönder dödades och stora landssträckor föröddes, hvarpå lugnet återställdes. Tillsammans lära under klubbkriget blifvit dödade 11,000 bönder, om hvilken siffras relativa storlek man kan göra sig ett begrepp, då man ihågkommer, att enligt n:o 2 alla krono- och skattebönder i Finland blott beräknades till 15,000. Fleming afled straxt derpå (i Maj). Först derefter utlemnades ändtligen Kexholm till Moskoviterna af Flemings efterträdare Axel Stålarm. — Medan detta föreföll i Finland, gjorde hertig Carl i spetsen för en väpnad styrka en annan eriksgata i Sverge, hvarvid han från landets fasta orter bortdref Sigismunds kommendanter och insatte andra bland sina anhängare. Och då Sigismund fortfarande höll sig stilla, gick han öfver till Finland (i Aug.) och bortdref Stålarm jemte hans krigsfolk från landets vestra del, hvarpå han i Oct. återvände till Sverge. Samtidigt reste sig bönderna i Österbotten ännu en gång och utförde ett blodigt hämdekrig mot adeln och Sigismunds anhängare.

Besittningen af Finland blef dock ej långvarig; ty redan i början af år 1598 återtog Stålarm den förlorade delen. Nu beslöt Sigismund att med härsmakt begifva sig till Sverge för att återtaga sitt arfrike, innan hertigen och hans anhängare blefvo allt för mägtiga. Med 5000 man skulle han sjelf segla från Dantzig till Calmar för att der landstiga och draga till sig sina anhängare i södra delen af landet, hvaribland nästan hela adeln och rytteriet; derefter skulle Lascy med en mindre afdelning och det finska krigsfolket under Stålarm, som utgjordes af 3000 man, bemägtiga sig Stockholm och Svealand. Denna plan misslyckades dock delvis. Ty Stålarm kom för tidigt öfver från Finland samt landsteg i början af Juli nära Östanå vid norra farleden till Stockholm. Hertig Carl hade vid denna tid samlat sin armé vid Nyköping för att derifrån tåga till Calmar; flottan som låg utanför i skärgården under amiral Scheels befäl, skulle beledsaga armén längs kusten. Nu måste han uppskjuta arméns rörelse och sända flottan till Furusund

för att instänga Stålarm; sjelf skyndade han öfver Stockholm till Uppland och förmådde bönderna att resa sig till försvar mot Finnarne (Korftåget); före deras ankomst inskeppade sig Stålarm dock och seglade tillbaka till Finland, af fruktan för svenska flottan; Scheel följde efter till Åland, der han tillintetgjorde en mindre afdelning, som Stålarm qvarlemnat till Castelholms belägring.

Nu kunde hertigen utföra sin plan att gå till Calmar; d. 5 Aug. uppbröt han med 10 à 12,000 man, hvaraf dock hälften uppbådade bönder, från Nyköping och tågade öfver Kolmården, der bönderna qvarlemnades, till Norrköping, dit han anlände d. 16 Aug., men hvarest han tillsvidare stannade tillföljd af underrättelse att Sigismund visat sig med sin flotta utanför Stegeborg. Den sednare hade redan d. 10 Juli med sin polska här, som var inskeppad på 100 fartyg, afseglat från Dantzig, men tillföljd af motvind först den 30 anländt till Calmar, som genast gaf sig i hans våld. Derstädes qvarstannade han sedan halfannan vecka. Under denna tid tillströmmade icke allenast en stor del af adeln från Götaland utan äfven Smålands och Westergötlands rytteri. Lascy sändes med en mindre afdelning sjöledes till Stockholm, dit han lyckligen framkom, medan Scheel var sysselsatt på Åland, samt intog hufvudstaden, gaf nytt mod åt Sigismunds anhängare och satte sig i förbindelse med Upplands och Westmanlands rytteri, som äfven var konungen tillgifvet. De uppviglare, han sände till Dalarne, misslyckades deremot alldeles samt dels tillfångatogos, dels dödades af den uppretade allmogen som grep till vapen (Näftåget). D. 11 Aug. uppbröt Sigismund från Calmar till Stegeborg. Rytteriet gick landvägen närmast kusten; konungen och fotfolket seglade på flottan, hvilken dock skingrades af storm, så att Sigismund först i slutet af månaden kunde landstiga vid Stegeborg, som genast gaf sig. Den 20 hade hertig Carl emedlertid med 5,500 man (hvaribland 2,000 ryttare) uppbrutit till Norrköping, hvarifrån han, efter en veckas stillaliggande, för att möta konungen tågade till Mem, der han d. 30 Aug. slog läger. Underhandlingar inleddes nu med Sigismund, hvilken straxt derefter fick till sig sitt rytteri, oaktadt hertigens försök att

hindra föreningen; konungen torde nu haft 8,000 man. Då underhandlingarne likväl ej ledde till något resultat, framryckte hertigen, som under tiden fått så betydliga förstärkningar, att han var jemnstark med Sigismund, d. 8 Sept. till Stegeborg; men följande natt blef han i hemlighet kringränd af konungens trupper, så att han på morgonen d. 9, då han i dimman framryckte mot Stegeborg, plötsligen såg sig på alla sidor omringad och med häftighet beskjuten af fiendens artilleri. Han förlorade nu besinningen och skulle förmodligen gått in på hvad Sigismund behagat, hvarigenom kriget med slag blifvit afslutadt. Man känner likväl den otroliga handling af enfald och blödighet, genom hvilken Sigismund släppte sitt säkra rof ur händerna samt tillät hertigen i fred afdraga för att åter börja underhandlingarne. Derefter förde hertigen i början ett fogligt språk; men då amiral Scheel i medlet af Sept. återkom med svenska flottan från Åland och instängde Sigismunds flotta i Slätbaken, höjde han åter tonen. Sigismund, som började lida brist på lifsmedel, uppbröt då d. 21 Sept. från Stegeborg och tågade längst Slätbakens norra strand till Söderköping och derefter till Linköping. Hertig Carl återtog derpå Stegeborg, samt gick sedermera efter konungen till Linköping, i hvars grannskap han anlände d. 24. Sigismund utryckte samma dag på eftermiddagen ur staden för att strida, men väntade hela aftonen och natten förgäfves på hertigens annalkande. Tidigt på morgonen d. 25 lät han då sin här återgå till staden och sprida sig i qvarteren; men nu framryckte hertigen samt öfverföll konungens trupper, då de skulle skynda tillbaka till slagfältet öfver de båda broar, som förde öfver Stångån, samt lyckades sålunda slå dem afdelningsvis, innan de hunnit samla sin styrka.

Härmed var kriget afgjort. Sigismund, som förlorat 2,000 man, då hertigens förlust deremot varit obetydlig, tappade alldeles modet och ingick en skymflig förlikning med hertigen, samt begaf sig, så snart han fick tillfälle dertill, med sina återstående 5,000 man i början af Oct. till Stegeborg, hvarifrån han afseglade till Pohlen. I andra delar af landet hade under tiden icke ovigtiga händelser förefallit. Så snart Scheel afseglat från Åland, återvände

Stålarm med finska hären till Sverge samt förenade sig med Lascy i Stockholm. Härifrån ville båda genom Södermanland tåga till hufvudhären i Östergötland; men vid Södertelje funno de vägen spärrad af förhuggningar och massor af uppbådad allmoge. Å andra sidan samlade Crister Horn Upplands och Westmanlands ryttare vid Westerås för att gå kring Mälarens vestra ända och likaledes stöta till konungen; han hindrades likväl härifrån genom en krigslist af Gyllenhjelm. Då sedermera underrättelsen om den snöpliga utgången af Sigismunds tåg med hufvudhären inträffade, begaf sig Stålarm tillbaka till Finland. Lascy dröjde dock ända till November i Stockholm, innan han afseglade till Pohlen. I slutet af samma månad började hertigens trupper belägringen af Calmar.

År 1599 fortsattes belägringen af Calmar med eftertryck. Hertigen begaf sig sjelf dit. Fåfängt försökte Sigismund undsätta garnisonen. D. 2 Maj stormades staden och d. 12 i samma månad måste slottets besättning kapitulera af hunger. I Aug. utlopp en del af flottan under amiral Bjelkenstjerna i Östersjön för att skada Lübeckarnes handel, emedan de på Sigismunds begäran lagt seqvester på svenska varor.

En annan del af flottan under Scheel öfverförde i samma månad hertig Carl jemte armén till Åbo för att eröfra Finland. Lemnande Scheel med en mindre afdelning framför Åbo slott, gick hertigen med hufvudstyrkan mot Stålarm, som med finska trupperna intagit en ställning vid St. Mårten. D. 5 Sept. försiggick derstädes en drabbning, i hvilken Stålarm blef slagen, hvarefter han flydde till Wiborg. Hertigen skyndade efter till Helsingfors, der han delade sin armé, så att fotfolket på en transportflotta fördes till Wiborg, medan rytteriet landvägen begaf sig dit. Nämnde fästning, som hade en garnison af 1,400 man, inneslöts å ömse sidor och måste redan d. 28 Sept. gifva sig. Hertigen återvände derefter sjöledes till Åbo, der slottets besättning gifvit sig samma dag som Wiborg, samt begaf sig slutligen i Dec. tillbaka till Sverge. Öfverallt, der han for fram, hade hans väg blifvit betecknad med stränga blodsdomar. — Begagnande sig af Carls frånvaro i Finland, lät

Sigismund på hösten en flotta af 8 skepp under Johan Gyllenstjernas befäl afgå från Danzig till Kattegat för att genom öfverfall bemägtiga sig Elfsborgs fästning; men utanför Halländska kusten uppstod en svår storm, tillföljd hvaraf en del af fartygen förliste och en annan del måste taga sin tillflygt till Köpenhamn.

År 1600 utsändes amiral Bjelkenstjerna i slutet af Maj i Östersjön att kryssa; han påträffade Gyllenstjernas eskader, just som den skulle begifva sig från Köpenhamn till Dantzig, samt nödsakade den att taga sin tillflygt till Lübeck. Då Lübeckarne sedermera på Carl IX:s anmodan lade beslag på de polska skeppen, återinträdde det vänskapliga förhållandet med dem. I början af Aug. for Carl med 9,000 man från Stockholm öfver till Estland; såväl landets adel som hufvudorterna Reval och Narva öfvergingo utan motstånd på konung Carls sida. Sedan äfven de finska trupperna, 4,000 man, i Sept. kommit öfver till Estland, inryckte armén under konungens och Gyllenhjelms ledning i Liffland, i hvars nordliga del åtskilliga fasta orter eröfrades.

Under vintren 1601 fortsattes fälttåget i Liffland, der de flesta fasta orter, utom Riga, under loppet af Januari och Februari intogos. D. 12 Mars eröfrades till och med staden Kockenhusen; men då det fasta slottet derstädes ej genast kunde tagas, qvarlemnades 2,600 man under Cruus' och Somes befäl till dess belägring, hvarefter de öfriga trupperna förlades i qvarter. Redan i Febr. hade grefve Johan af Nassau anländt till krigstheatern med ett antal tyska knektar; och på våren verkställdes, för att ersätta de under fälttåget lidna förlusterna, öfver hela riket en utskrifning af 9,000 man. — Emedlertid gick den polska armén i fält för att återtaga Liffland; med omkring 10,000 man öfverskredo Kodkiewitz och Radzivil Düna samt inneslöto den svenska styrkan i Kockenhusen. Gyllenhjelm samlade då 5,000 man (hvaribland 900 fotgängare) för att undsätta Cruus och Some; men då han anlände till grannskapet af Kockenhusen, gingo honom Kodkiewitz och Radzivil d. 1 Juni till mötes och slogo honom ur fältet

efter en häftig drabbning, der det polska rytteriets öfverlägsenhet öfver det svenska och finska på ett ögonskenligt sätt gjorde sig gällande. Följden af detta nederlag blef att den svenska styrkan i Kokenhusen måste gifva sig fången d. 12 Juni, hvarefter Polackarne återtogo några andra fasta orter. Gyllenhjelm drog sig tillbaka till ett befästadt läger vid Burtnick. I medlet af Juli uppbröt Carl IX från Reval med svenska hufvudstyrkan under grefvens af Nassau befäl samt tågade öfver Pernau till Burtnick, der han d. 4 Aug. förenade sig med Gyllenhjelm. Polackarne måste nu draga sig tillbaka dels till Kockenhusen, dels till Riga, till hvilket sednare ställe äfven svenska armén begaf sig. Emedlertid kunde ingen belägring af Riga företagas, förr än flottan ankommit med det tunga artilleriet. Men först i slutet af Sept. anlände Bjelkenstjerna med 20 skepp och galerer, å hvilka fanns en besättning af 460 båtsmän; utom belägringsartilleriet medfördes äfven en förstärkning af 2,250 knektar. Nu var det likväl för sent på året att företaga en belägring, hvarför Carl IX i Oct. drog tillbaka sina trupper, hvilka förlades i qvarter. Straxt derpå ankom konung Sigismund till Riga från Wilna, der den stora polska armén samlades; med Kodkiewitz trupper drog han till Wolmar, der Gyllenhjelm och Jakob De la Gardie voro inqvarterade. Man känner, med hvilken utomordentlig tapperhet dessa försvarade sig i trenne månaders tid, till dess de ändtligen i början af följande år måste gifva sig; belägringen synes hufvudsakligen blifvit företagen för att försäkra sig om deras personer.

I början af år 1602 reste Carl IX kring bottniska viken tillbaka till Sverge. På sommaren gick grefven af Nassau i fält med svenska hären samt skred för andra gången till belägring af Riga. Men då Sigismund och Zamoisky med den stora polska hären nalkades till undsättning från Wilna, måste han upphäfva belägringen samt, i hög grad försvagad genom det främmande krigsfolkets myteri äfvensom genom sjukdom och hunger, draga sig tillbaka till Estland. Nu återtogo Polackarne icke allenast alla orter i Liffland, som de förra året förlorat (utom Pernau och Dorpat), utan äfven Wittenstein och Wesenberg i Estland.

Svenskarne voro så försvagade, att de enl. n:o 5, b. i Reval blott hade en besättning af 480 man, i Pernau 362 och i Dorpat 194 man.

Af fruktan att äfven förlora Estland, erbjöd Carl IX år 1603 Polackarne stillestånd; men detta afslogs af Zamoisky, med anledning hvaraf den bekanta brefvexlingen mellan honom och konungen uppstod. I April föll äfven Dorpat. Grefven af Nassau afsade sig befälet. Emedlertid öfverfördes på våren betydliga förstärkningar, hvarigenom jemnvigten någorlunda återställdes, fastän bland trupperna sjukdom och myteri herrskade. I Östersjön spelade Bjelkenstjerna mästare; på hösten öfverförde han det finska rytteriet från Helsingfors till Reval. Det svenska rytteriet var så nedkommet, att det af A. Torstenson helt och hållet måste reorganiseras. Af n:o 6, ser man, att knektarnes antal i Småland detta år uppgick till 2,730 och i Östergötland till 627 man.

År 1604 medgåfvo ständerna för kriget i Estland och Liffland under trenne års tid en årlig utskrifning af 9,000 man. I Maj erhöll riksamiralen Ryning order att från Stockholm utlöpa med en eskader af 9 skepp, hvilken enligt n:o 7 hade en besättning af 1,116 man, hvaribland 296 båtsmän, 637 knektar och 40 bysseskyttar samt återstoden befäl; eskadern qvarhölls dock i 8 veckors tid mellan Stockholm och Waxholm, hvarföre den slutligen återkallades. Lyckligare var amiralen Göran Gyllenstjerna, som förmodligen tidigare utlupit, och hvilken i Juli utanför Dantzig slog en förenad lybsk och nederländsk flotta, som skulle hindra Svenskarne att oroa handeln i Östersjön; d. 28 Juli anlände Gyllenstjerna till Stockholm med 19 tagna fartyg. D. 8 Oct. utlopp grefve J. F. af Mansfeld, hvilken till Estland skulle öfverföra utländskt krigsfolk, som af honom blifvit värfvadt, med 12 skepp från Stockholm; men han blef öfverfallen af storm samt, sedan han förlorat 4 fartyg, tvungen att i slutet af Oct. återvända till Stockholm. Man ser häraf, huru osäker förbindelsen med de transbaltiska provinserna vid denna tid kunde vara. — I Estland rönte Svenskarna detta år en ny motgång. Den till nåder tagne Stålarm, som då synes varit öfverbefälhafvare, började

nemligen på hösten Wittensteins belägring; men Polackarne skyndade i Oct. med en här till undsättning; och då Stålarm ställde sig till motvärn, blef han slagen med sådant eftertryck, att han förlorade 3,000 man, 21 fanor och 7 fältstycken. Med anledning häraf anklagad och fängslad, dog han sedermera i fängelset.

År 1605 beslöt Carl IX att segla öfver rakt till Riga, för att undvika den långa operationslinien landvägen från Reval. I början af Aug. for han öfver Östersjön med 40 fartyg, på hvilka 8,000 man voro inskeppade; bland utländska härförare, som åtföljde tåget, voro hertig Fredrik af Lüneburg och grefven af Mansfeld. Dünamünde gaf sig genast, och Riga inneslöts. Belägringen kunde dock ej med allvar företagas förrän de estländska (finska) trupperna, 4,000 man under A. Torstenson, anländt. Denne blef under sin marsch vid ett ställe, som hette Fickelmoisa (ej långt från Pernau) anfallen af Kodkiewitz hvilken hade 4,500 man; men han försvarade sig tappert och lyckades sedermera bana sig väg till Riga, der han inträffade d. 12 Sept. Kodkiewitz intog då en befästad ställning vid Kirchholm. I stället för att nu fortsätta belägringen, beslöt Carl IX att först slå den svage Kodkiewitz ur fältet; han uppbröt derföre d. 16 Sept. från Riga och kom efter en ansträngande nattmarch under dålig väderlek d. 17 på morgonen till Kirchholm, der han på förmiddagen försökte innesluta Kodkiewitz; men på eftermiddagen frambröt denne med obetvingelig kraft ur sin ställning, och lyckades, fastän han blott hade 5,000 man, genom sitt utmärkta rytteris tapperhet, efter några timmars strid bibringa sin mer än dubbelt öfverlägsne motståndare ett sådant nederlag, att blott tredjedelen af hans styrka undkom. Man känner, huruledes Carl IX blott genom Wredes hjeltemodiga uppoffring blef räddad; deremot stupade hertigen af Lüneburg och Torstenson. Förslaget n:o 8, som tydligen är upprättadt straxt efter bataljen, lemnar fullständig upplysning om svenska arméns styrka och sammansättning vid densamma; enligt den lägre uppgiften, som torde vara rigtigast, räknade Svenskarne i slaget blott 11,000 man; enligt den högre skulle de hafva räknat omkring 12,000 man, hvarjemte 2,000 blif-

vit qvarlemnade i Estland såsom garnisoner; bland de i slaget deltagande trupperna voro öfver 2,700 man rytteri och 9,200 man fotfolk samt 3,113 utlänningar och 8,814 Svenskar eller Finnar; anmärkningsvärd är svagheten hos de särskilta afdelningarne; de 44 fännikorna räknade i medeltal blott 210 man och de 21 fanorna 130 man. Med öfverlefvorna af sin här inskeppade sig Carl IX skyndsamt i Dünamünde, som straxt derefter föll, och seglade sedan till Rewal, der han landsatte krigsfolket; sjelf for han, efter att hafva qvarlemnat Jesper Mattson Cruus såsom befälhafvare i Estland, i October tillbaka till Stockholm.

De beständiga motgångarne i Liffland och nu sednast den förskräckliga folkförlusten vid Kirchholm, injagade slutligen hos allmogen en sådan fruktan för Polackarne, att den icke vidare kunde förmås fullgöra de åtagna utskrifningarne. Carl IX måste då gripa till den ytterliga utvägen, att i början af 1606 åt hvarje knekt eller ryttare, som frivilligt anmälde sig till krigstjenst i Estland, utlofva skattefrihet för en större eller mindre gård jemte adeligt sköldmärke. Af n:ne 9a och b ser man, att åtskilliga officerare på grund häraf trodde sig kunna tillbjuda konungen ett visst antal krigsfolk; på denna grund synes sedermera enligt n:o 9 c en allmän beräkning för hela riket blifvit uppgjord, enligt hvilken 5,550 man skulle kunna uppsättas, hvaribland 3,800 man fotfolk och 1,750 ryttare; n:o 9 d är af samma innehåll, fastän Finlands-folket ej der är upptaget samt rytteriet minskadt till 1,400 (eller 1,100) man. Blott en ringa del af allmogen lärer dock blifvit lockad af de erbjudna fördelarne, hvarföre det är osäkert, om nämnde styrka verkligen blef öfverförd. Några vigtigare krigshändelser omnämnas för öfrigt ej detta år i Estland. Deremot utgingo af flottan tvenne eskadrar, af hvilka den ena sändes till Estland och den andra till Dantzig för att observera polska flottan. Det i Sverige detta år befintliga krigsfolket torde, om man till de trupper, som å n:o 10 finnas uppgifna, lägger de felande landskapens knektar, kunna beräknas till 6,000 man.

Trött vid det långvariga kriget, som numera i alldrabästa fall blott kunde medföra Estlands bibehållande, gjorde

Carl IX år 1607 Sigismund fredsanbud, hvilka dock denna gång afslogos. Den förre måste derföre åter blifva betänkt på att med kraft fortsätta kriget. Bjelkenstjerna öfversändes med förstärkningar till Estland, der grefven af Mansfeld förordnades till befälhafvare. Då inre oroligheter sysselsatte Polackarne, lyckades denne ändtligen återtaga Weissenstein; deremot belägrades Dorpat och Wolmar förgäfves. — Samma år började den första anläggningen af Göteborg, på Hisingen midtemot gamla Elfsborg.

I April 1608 slöt Mansfeld med Polackarne stillestånd på ett halft års tid. Men snart derefter fick han sträng befallning att åter börja fiendtligheterna; ty Carl IX önskade visserligen fortfarande inleda fredsunderhandlingar, men han ville dock, för att gifva dem mera eftertryck, med kraft fortsätta kriget. Mansfeld inföll derföre i Juli i Liffland och tågade till Dünamünde, dit samtidigt flottan under Bjelkenstjerna anlände med betydliga förstärkningar. Dünamünde föll i slutet af månaden, och Nils Stjernsköld förordnades till kommendant derstädes. Sedermera intog Mansfeld i Augusti Kockenhusen och Fellin (samt förmodligen äfven Dorpat). På hösten anlände svenska sändebud till Rewal för att börja fredsunderhandlingarne; men Polackarne voro så förbittrade öfver stilleståndets brytande, att de måste återvända med oförrättadt ärende. Deremot inleddes vid samma tid underhandlingar med den moskovitiske storfursten Wasilej Schuiskoj, hvilken begärde hjelp från Sverge, emedan han hotades af en tronpretendent, den falske Dmitri, som understöddes af Polackarne. Carl IX var ej obenägen att lemna denna hjelp, dels emedan han härigenom hoppades att sysselsätta Polackarne på annat håll, dels att vinna några varaktiga fördelar för Sverge. Mansfeld fick derföre skicka sändebud till Novgorod, der ett anfalls- och försvarsförbund uppgjordes. Under tiden hade Carl låtit värfva en mängd krigsfolk i Nederländerna, Frankrike och Skottland, som på hösten öfverfördes till Finland. Den ännu blott 25-årige Jakob De la Gardie, som föregående år blifvit utvexlad, bestämdes till befälhafvare för de trupper, som skulle tåga till Ryssland. Grefven af Mansfeld, som i slutet af året skulle öfverföra trupper från Estland till Finland, blef vä-

derdrifven till Sverige. Samtidigt började Polackarne att blockera Dünamünde.

Redan under vintren 1609 lyckades man från Sverge tvenne gånger undsätta Stjernsköld i Dünamünde med lifsmedel och förstärkning. På våren gick Kodkiewitz i fält och återtog Kockenhusen jemte några andra fasta orter. Pernau föll genom förräderi i Polackarnes händer. På sommaren öfverförde Bjelkenstjerna Mansfeld med en armé till Riga, hvars belägring nu för fjerde gången under detta krig företogs af svenskarne. Men då Kodkiewitz nalkades till undsättning, måste Mansfeld upphäfva belägringen och draga sig tillbaka. Nu inneslöts Dünamünde till lands och sjöss af Kodkiewitz; förgäfves gjorde Mansfeld ett försök att med 2000 man inkasta förstärkning; sedan större delen af besättningen dött af hunger, måste Stjernsköld efter ett års försvar slutligen gifva sig. Vid samma tid började Christian IV i Danmark att protestera mot Svenskarnes anspråk att hindra främmande nationers handel med Pohlen; och för att gifva eftertryck häråt sände han till Östersjön en flotta, hvilken öfverföll amiral J. Bååth, som med en mindre eskader skiljt sig från svenska flottan vid Domesnäs, samt tvang honom släppa sina priser och söka hamn.

År 1609 företog äfven Jakob De la Gardie sitt ryktbara tåg till Ryssland, hvaraf här dock blott de allmännaste dragen kunna i korthet anföras. Efter att i början af året hafva samlat sina trupper vid Wiborg, der förbundet med Storfursten förnyades och Sverige tillförsäkrades Kexholms län såsom ersättning för hjelpen, uppbröt han den 11 Mars från nämnde stad med 2000 ryttare och 3000 fotgängare, öfverskred i slutet af månaden Newa samt anlände i medlet af April till Nowgorod och i början af Maj till Staraja Russa, der armén blef liggande några veckor. Härefter fortsattes tåget i slutet af Maj till Torschok; under vägen tillstötte Mikael Schuskoi, czarens farbroder, med 3,000 man Moskoviter; d. 17 Juni påträffade Henrik Horn med förtruppen, 2,000 Svenskar och Moskoviter, vid Torschok 3,000 Polackar under Zborowski, hvilka slogos på flygten; d. 27 Juni anlände hufvudstyrkan till Torschok, der den qvardröjde några veckor, hvarunder ytterligare

4,000 Moskoviter tillstötte. D. 12 Juli uppbröt armén åter samt kom d. 15 till Twer; der stodo 5,000 Polackar under Zborowski och Carnasinski, hvilka d. 16 efter en blodig drabbning slogos på flygten; efter en misslyckad stormning af Twer fortsattes marschen, men nu ej mera rakt på Moskau, som var inneslutet af en öfverlägsen fiendtlig styrka, utan österut till Koljasin. Men under tåget dit uppstod tillföljd af uteblifven sold ett så allmänt myteri, att De la Gardie d. 24 Juli måste vända om med större delen af armén, låtande Schuiskoi med 300 Svenskar fortsätta marschen till Koljasin. De la Gardie måste nu följa med sina upproriske trupper tillbaka ända till Nowgorod, der han dock ändtligen lyckades förmå 1,200 man att följa sig, med hvilka han återvände och d. 26 Sept. stötte till Schuiskoi vid Koljasin. Härifrån fortsattes marschen öfver Perjeslaw till Alexandrow, der den förenade armén inträffade d. 19 Oct., men hvarest den dock måste stanna i halftredje månads tid, emedan Polska hufvudhären under Sapieha vid Troitzkoi (nordost om Moskva) intagit ett befästadt läger, hvarigenom den spärrade vägen till Moskau, och emedan De la Gardie måste afvakta förstärkningar för att drifva den derifrån. D. 25 Nov. ankommo äfven 1,000 man och d. 19 400 man.

Sedan d. 7 Jan. 1610 ytterligare 3,000 man (allt utländska trupper) anländt, hvarigenom De la Gardie blef starkare, än han från början varit, framrycke han till Troitzkoi, hvarifrån Polackarne under Sapieha retirerade till Dmitri; och sedan Troitzkoi d. 28 Jan. blifvit eröfradt, gick han till Dmitri, der Sapieha d. 16 Febr. slogs ur fältet. När derefter en annan afdelning under Rusinski d. 6 Mars blifvit bortdrifven från Bratowtschina, nödgades Polackarne d. 7 Mars upphäfva belägringen af Moskau, hvarest Svenskarne och Moskowiterna d. 12 Mars inryckte och med stor högtidlighet blefvo mottagne af den befriade Wasilej Schuiskoi, hvilken dock snart gjorde sig förhatad genom sitt tyranni. Kort förut (i Febr.) hade en mindre corps under Evert Horns befäl gått öfver svenska gränsen vid Systerbäck samt inryckt i Ingermanland, hvarifrån den på våren gick söderut samt började belägra Bieloi; då Gonsiewski likvisst derstä-

des tappert försvarade sig, nödgades Horn upphäfva belägringen samt öfver Zubkow draga till Moshaisk för att söka förening med De la Gardie. Denne uppbröt, sedan underrättelse inlupit att den polska armén nalkades från Smolensk, i Juli från Moskau med sina egna och de Moskovitiska trupperna samt förenade sig d. 21 Juli vid Musilla (4 mil från Moshaisk) med Horn; tvenne dagar derefter påträffades vid Clusina (nära Moshaisk) den polska hären, som anfördes af Zborowski och Zolkiewski samt räknade 10,000 man. Men då det blef frågan om allvarsam strid, utbröt det myteri, som hela tiden glödt under askan, med förnyad kraft bland de utländska trupperna; och då Polackarne natten till d. 24 verkställde ett öfverfall, ropade alla på dagtingan och beredde sig att öfvergå till fienden, så att De la Gardie måste vara glad att med Polackarne kunna afsluta ett fördrag, att han i fred skulle få draga hem till Sverge med villkor att helt och hållet öfvergifva Schuiskois sak; knappast var detta fördrag afslutadt, förrän hela armén, 31 fanor Tyskar, Fransoser och Skottar till häst och fot, gick öfver till Polackarne; med blott 400 man skyndade De la Gardie och Horn öfver Torschok tillbaka till Finland. Sålunda slutades Svenskarnes härtåg i Ryssland genom en oförmodad katastrof, hvilken omedelbart förde med sig Wasilej Schuiskois störtande och polska arméns intåg i Moskau, hvarefter prins Uladislaus blef förklarad rysk storfurste. — Under sommaren försökte Herman Wrangel och efter honom Nils Stjernsköld att med trupper från Estland belägra Ivangorod, hvarifrån man dock måste afstå tillföljd af det främmande krigsfolkets myteri. Deremot eröfrade Fransmannen De la Wille gamla Ladoga. Efter återkomsten till Wiborg tillbragte De la Gardie en tid med arméns reorganisation, hvarefter han på hösten gick till Nöteborg; men då han ej hade någon framgång i denna stads belägring, vände han sig vid årets slut mot Kexholm.

Kriget i Liffland fördes år 1610 temligen lamt. Derifrån härrör sig dock sannolikt förslagen n:o 12 a, b och c, hvaraf synes att Grefven af Mansfeld och Jesper Mattson Cruus, i förening med örlogsflottan under Göran Gyllen-

stjerna och Jakob Jakobson Bååth, af konungen blifvit beordrade att försöka Pernaus återtagande, hvilket likväl antingen ej kunnat utföras eller också misslyckats. För öfrigt synes af förslaget 12 a, huru små stridskrafterna detta år voro i Liffland, då till hela företaget blott kunde sammanbringas 2,749 man. — De misshälligheter, som redan 1609 uppstått med Danmark, antogo detta år en oroande karaktär. Då Carl IX vidblef sin föresats att hindra den främmande handeln på Liffland och Curland samt derföre redan tidigt på våren sända Bjelkenstjerna att vid Domesnäs blokera Riga samt Gyllenstjerna att spärra de curländska hamnarne, lät Christian IV sin riksamiral Mogens Ulfeld med danska flottan konvojera en stor nederländsk och hanseatisk handelsflotta till och från Riga. Carl IX, som under dåvarande omständigheter naturligtvis gerna önskade undvika krig med Danmark, drog tillbaka sin flotta till Calmar sund och qvarlemnade i Östersjön blott amiral Bååth för att hindra tillförseln af lifsmedel till polska armén. Till denna tid hörer förmodligen n:o 11. Det oaktadt sände Christian en ny eskader under Godske Lindenows befäl till Östersjön; och då han samtidigt åter började göra de gamla anspråken på Lappmarken och tre kronor i danska riksvapnet gällande, så blef hans afsigt att söka krig med Sverge uppenbar. Carl IX försökte visserligen på allt sätt att bilägga misshälligheterna och sökte äfven förmedling hos främmande magter. Men då ingenting hjelpte, måste han med tungt hjerta rusta sig till motstånd. Vid en riksdag i Örebro (i Dec.) beviljade ständerna en utomordentlig utskrifning öfver hela riket af 25,000 man, den största man känner. Tillsammans med redan förut befintliga trupper, förklarade sig konungen nu hafva 40,000 man på benen till landets försvar; detta utgjorde förmodligen nära på 3 procent af landets dåvarande befolkning.

Men de stridskrafter, med hvilka Christian IV 1611 uppträdde, voro äfven ganska betydliga. Till April samlade han 12,000 man i Norge och i Skåne 20,000. Med 13,000 man af dessa sednare tågade han sjelf genom Blekinge, der ytterligare 1,600 man tillstötte, till Calmar, Sverges östra gränsfästning mot Danmark; med återstående

7,000 man skulle riksmarsken Sehested tåga genom Halland, der äfven några tusende man borde tillstöta, till Sverges vestra gränsfästning Elfsborg. Af danska flottan utlupo 7 fartyg att blockera hvardera fästningen; dess hufvudstyrka gick under riksamiralen Ulfeld till Östersjön att möta den svenska i öppna sjön. I början af Maj kom danska hufvudhären till Calmar, som hade en garnison af 1,700 man, förutom borgerskapet. Samtidigt uppbröt Carl IX med Svealands trupper från Örebro och tågade öster om Wettern till Jönköping. I Helsingland qvarlemnades Baltasar Beck med Norrlandsfolket för att inbryta i Jemtland och Herjedalen, hvilka provinser han äfven snart derefter eröfrade. Vid Wermländska gränsen vidtogos kraftiga försvarsanstalter. För att skydda Westergötland intog Jesper Mattson Cruus med 4,500 man en befästad ställning vid Ny Lödöse. Dessutom uppbådades bönderna i Småland att samla sig på åtskilliga orter till gränsernas försvar. Man beräknade att samtlige reguliera trupper, Carl IX vid denna tid hade i fält på alla orter i Sverge, uppgingo till 21,000 man, förutom garnisonerne; häraf var likväl största delen nyligen utskrifvet folk och blott 3,000 man ryttare. I början af Maj utlopp äfven flottan under Rynings, Bjelkenstjernas och Gyllenstjernas befäl från Elfsnabben, men qvarhölls af den öfverlägsna danska i skären.

Sedan Carl IX i Jönköping förenat sig med en del af Westgöta folket under prins Gustaf Adolf, men der i stället qvarlemnat en mindre styrka under Olof Hård, uppbröt han i slutet af Maj för att undsätta Calmar. Marschen togs öfver Eksjö och Målilja till Ålhem, der hertig Johan stötte till med folket från sitt hertigdöme, samt sedan öfver Ryssby till Calmar, hvarest Carl IX inträffade d. 11 Juni med omkring 13,000 man. Redan d. 27 Maj hade konung Christian, efter flera föregående misslyckade försök, med storm intagit staden; men slottet höll sig ännu. Emedlertid hade danska hären sedan fälttågets början blifvit så försvagad att den måste innesluta sig i ett befästadt läger. Carl IX beslöt då försöka uthungra den; skansar upprättades både på sjö- och landsidan för att hindra tillförseln; slutligen sändes prins Gustaf Adolf d. 24 Juni

med 1,500 man till häst och fot till Christianopel för att intaga denna vigtiga gränsfästning, der Danskarne hade sina förnämsta magasiner; företaget lyckades genom krigslist och öfverrumpling så väl, att prinsen inom trenne dagar, sedan han förstört fästningen, kom tillbaka till Calmar.

Medan detta föreföll, hade Sehested i början af Juni infallit i Westergötland, der han förstörde det nyanlagda Göteborg och 5 dervarande svenska skepp; men han kunde ingenting uträtta hvarken mot Elfsborg eller mot Cruus vid Lödöse; ännu mindre kunde han, enligt hvad tillämnat var, gå till Jönköping. Efter några veckors stillaliggande erhöll han slutligen konung Christians befallning att förena sig med hufvudhären vid Calmar. Qvarlemnande en mindre styrka i norra Halland, uppbröt han d. 20 Juni från Göta Elfs mynning och tågade genom Småland till Calmar, dit han ankom d. 8 Juli. Men Cruus följde honom i spåren och inträffade några dagar sednare vid svenska hären. Samtidigt anlände under Bjelkenstjernas befäl 17 svenska fartyg, hvilka inomskärs-leden lyckats smyga sig förbi den danska flottan, till Calmare sund och medförde en mängd förråder såväl för armén som flottan. Nu ansåg sig Carl IX stark nog att våga ett anfall på Danskarnes läger. Detta verkställdes natten till d. 17 Juli i samband med ett utfall från slottet, men blef med stor förlust för Svenskarne afslaget. Carl IX måste derföre nöja sig med att de följande dagarne ombyta garnison i slottet och förse det med lifsmedel för längre tid. Knappast var detta gjordt, förrän Ulfelt ankom med danska flottan d. 21 Juli samt instängde den svenska, hvilken dock följande natt lyckades smyga sig undan. Nu beslöt Christian IV att i sin ordning öfvergå till offensiven samt utryckte d. 23 mot svenska lägret, erbjudande strid. Men Carl IX, som påstås hafva förlorat 6,000 man framför Calmar och efter flottans återtåg ej kunde påräkna ett säkert underhåll, drog sig följande natt tillbaka till Ryssby, der han intog en befästad ställning. Den svenska hären hade likväl knappast aftågat och Danskarne börjat beskjutningen af slottet, förrän dess nye kommendant, Christer Some, d. 3 Aug. förrädiskt uppgaf detsamma åt fienden. Kort derefter, d. 8 Aug., öfvergick konung Christian till Öland samt

eröfrade inom tvenne dagar hela ön jemte Borgholms slott. Utom sig af vrede öfver dessa båda oväntade motgångar framryckte Carl IX d. 12 Aug. till Calmar; men Christian höll sig denna gång försigtigt bakom sina förskansningar, så att Carl IX d. 14 måste återvända till Ryssby. Efter en veckas förlopp visade sig likväl den danska hären utanför Ryssby, och d. 22, 23 och 24 Aug. gjordes åtskilliga försök att storma de svenska förskansningarne, hvilka dock kraftfullt afslogos. Christian IV drog sig derföre tillbaka till Calmar, lät större delen af sina trupper gå i qvarter, samt afreste d. 14 Sept. till Köpenhamn. Vid underrättelsen härom sände Carl IX d. 17 Sept. ett starkt parti till Calmar, hvilket injagade dervarande Danskar från lägret i staden. D. 20 gick Gustaf Adolf med 2,000 man öfver till Öland samt lyckades efter halftredje veckas belägring intaga Borgholm, hvarefter Danskarne fördrefvos från ön. D. 15 Oct. återkom Gustaf Adolf till Ryssby, der han fann sin konungsliga fader, hvars lifskraft blifvit bruten genom de sista olyckliga händelserna, så svårt sjuk att han måste föras till Nyköping, der han afled d. 30 Oct.

Om krigshändelserna i Liffland detta år känner man föga. En mindre svensk afdelning under Lermund bemägtigade sig öppna landet på den danska kronan tillhöriga ön Ösel, utan att likväl kunna taga de fasta orterna; de der liggande danska fartygen måste fly till Öresund. Den 30 Oct. ingicks stillestånd med Polackarne, som voro tillräckligt sysselsatta i Ryssland, till d. 1 Juni 1612.

Medan Carl IX blott med yttersta möda kunde försvara Sverges sydligaste landskaper mot Danskarne, började Jakob De la Gardie och Evert Horn vid hans rikes östligaste gränser den följd af eröfringar, som åt denna sida skulle utbreda svenska väldet samt förskaffa landet en säker gräns. Visserligen återtogo Ryssarne d. 8 Jan. Ladoga från den tappre De la Ville, och den stormning på Nöteborg, som den sednare på återvägen försökte med sin besättning, misslyckades. Deremot måste Kexholm d. 2 Mars kapitulera samt förblef sedermera ett århundrade i Svenskt våld. Emedlertid beredde sig De la Gardie till utförande af sin länge hysta plan, att under Rysslands inre splittring eröfra detta lands

norra del samt der skaffa ett rike åt Carl IX:s andre son Carl Filip. I främsta rummet gällde det att eröfra det rika och mägtiga Nowgorod. Tidigt på våren uppbröt han från Wiborg med 5,000 man, öfverskred Neva, samt tågade derefter till Szalzo vid Wolchow. Här blef han dock en längre tid uppehållen af källossningen och vårflödet, så att han först i slutet af Maj kunde fortsätta marschen uppför nämnde flods venstra strand; d. 28 Maj anlände han till Putetsko, 2 mil från Nowgorod; d. 2 Juni tillstötte Horn med en förstärkning af 1,000 man. Vid Putetsko tillbragtes nu halfannan månad med underhandlingar; de fosterländskt sinnade bojarerna i Nowgorod ville visserligen å ena sidan gerna bli qvitt den polska garnisonen under Gonsiewskis befäl, som förtryckte dem; men å andra sidan ville de ej hafva Svenskarne till herrar. Slutligen steg fiendskapen mellan Moskoviter och Polackar till en sådan grad, att Gonsiewsky drog sig in i slottet och genom beskjutning lade en del af staden i aska. Nu nalkades De la Gardie samt lyckades natten till d. 16 Juli storma staden, sedan han genom en väl uttänkt krigslist förvillat Moskoviterna om rätta anfallspunkten. D. 25 Juli kapitulerade äfven Gonsiewsky, mot löfte om fritt aftåg. Genom ett klokt uppförande förmådde De la Gardie sedermera icke allenast befolkningen i Nowgorod, Ingermanland och Kexholms län, utan äfven i furstendömet Jaroslaw att hylla Carl Filip. I Sept. kom en ny falsk Dmitri med en armé till den gammelryska staden Pleskow, hvilken dock för honom stängde sina portar; De la Gardie ditsände då Horn med 8 ryttare-fanor, hvilken visserligen lyckades bortjaga Dmitris trupper och tvinga honom söka sin tillflygt i Augdow, men dock misslyckades i försöket att på samma gång bemägtiga sig Pleskow. Deremot intogos på hösten slotten Ladoga, Teusin, Staraja Russa och Porchow; Nöteborg belägrades deremot för andra gången förgäfves.

GUSTAF II ADOLF.
1611—1632.

1612.

I början af året reste Gustaf Adolf från Nyköping till Ryssby för att göra ett infall i Skåne. Han förekoms dock af Danskarne, hvilka med en afdelning i slutet af Jan. från Skåne inföllo i Småland samt uppbrände Wexiö och Kronobergs slott, medan en annan afdelning under Christian IV:s eget befäl samtidigt från norra Halland inföll i Westergötland och eröfrade Ny-Lödöse, men förgäfves stormade Gullberg med 4,000 man; sistnämnde afdelning framträngde sedan härjande och brännande ända till Skara, hvarifrån den återvände till Halland. I början af Febr. vedergälldе Svenskarne lika med lika. Å ena sidan inföll Gustaf Adolf i Skåne, härjade dess norra del samt uppbrände Wä och Åhus; på återvägen till Småland blef han dock d. 12 Febr. öfverraskad af ett derifrån återvändande danskt parti samt var nära att drunkna i Wittsjön. Å andra sidan inträngde Hertig Johan och Jesper Mattson Cruus i Halland vid Warbergs-trakten samt lyckades på återvägen, då de förföljdes af Konung Christian, d. 21 Febr. på Källery slätt i grund slå honom, så att han blott med möda kunde rädda lifvet; sedan återtog Cruus Lödöse samt gick till Bohuslän, der han härjade ända till Fredrikshall.

I medlet af April sammandrog Christian IV sin armé vid Helsingborg. Liksom förra året, delades den i tvenne afdelningar, af hvilka den ena genom Halland gick till Westergötland och den andra genom Blekinge till Calmar. Sjelf inskeppade sig konungen med 5,000 man på flottan och for till Göta Elfs mynning, hvarest han i början af Maj landsteg vid Elfsborgs fästning (med 500 mans garnison), hvilken efter ett tappert försvar den 24 Maj måste kapitulera; deremot gaf sig Gullberg (med 1500 mans besättning) nästan utan motstånd d. 1 Juni. Härefter fortsatte Christian IV med 32 fännikor fotfolk och 11 fanor ryttare (högst 19,000 man) sin marsch uppåt Westergötland. Gustaf Adolf, som

med 11 fännikor och 8 fanor (högst 8000 man) slagit läger vid Nybro, drog sig tillbaka till trakten af Falköping, der han i medlet af Juni förenade sig med Hertig Johans folk från Westergötland. Christian IV följde efter till Larf samt intog med en mindre afdelning Lidköping; men derefter måste han af brist på lifsmedel draga sig tillbaka till Gullberg, der han inträffade i slutet af Juni; Gustaf Adolf följde efter till trakten af Alingsås.

I östra delen af Sverge hade G. Rantzow, som anförde den andra danska hären, under Maj månad fördrifvit Svenskarne under J. J. Bååth från Ryssby och Ålhem till Högsby, hvarefter han jemte en dansk flotta under Lindenows befäl i början af Juni eröfrade Öland och Borgholms slott, som med tapperhet försvarades af O. Hammarsköld. Derpå återgick han till fasta landet samt framskjöt å ena sidan längst kusten en afdelning öfver Mönsterås och Westervik till Söderköping, under det han sjelf å andra sidan med hufvudstyrkan framryckte öfver Högsby och Målilja till Wimmerby, der han inträffade d. 6 Juli. Vid underrättelsen om Rantzows framsteg i Småland, skyndade Gustaf Adolf med en del af sin styrka dit öfver Jönköping samt sedermera öfver Sandsjö och Hvetlanda till Målilja, i akt och mening att afskära Rantzow återtåget. Men denne drog sig så hastigt tillbaka, att konungen blott kunde uppnå hans eftertrupper, hvilka dock i flera fäktningar ledo stor förlust; Rantzow sjelf kunde blott med möda slå sig igenom de svenska böndernas förhuggningar vid Högsby. Vid sistnämnde ställe måste Gustaf Adolf likväl upphöra med förföljelsen, emedan underrättelse inlopp att Christian IV nalkades Jönköping; denne hade verkligen d. 11 Juli lemnat Gullberg samt uppnådde d. 23 trakten af Jönköping, hvilken stad han ämnade belägra; men vid underrättelsen om Gustaf Adolfs annalkande, drog han sig hastigt tillbaka längst med Nissa-ån på vägen till Halmstad, så att Gustaf Adolf blott kunde bibringa hans eftertrupper någon förlust.

Under tiden hade den svenska flottan den 18 Juli utlupit från Elfsnabben under Gyllenstjernas och Bjelkenstjernas befäl; den bestod likvisst blott af 12 skepp, så

att den vid ankomsten till Östgötaskären, hvilka skulle skyddas mot Danskarnes härjningar, d. 22 Juli blef instängd af den stora danska flottan, 26 skepp under Ulfelds befäl. Men då den sednare straxt derpå måste återvända till Sundet för ett aflemna sjuke, utgick svenska flottan åter samt kryssade någon tid utanför Dantzig, hvarifrån den dock i början af Aug. återvände till Elfsnabben. Under loppet af Aug. lyckades äfven allmogen i Östergötland och Småland att i förening med Hammarsköld fördrifva Danskarne från Söderköping och Westervik. — Vid samma tid anlände Öfv. Mönnighofen med 1200 Skottar, som han värfvat för svenska kronans räkning, på trenne skepp till Trondhjem, hvilken stad han försökte taga; men då borgerskapet vidtog kraftiga åtgärder till försvar, fortsatte han vägen till Stördalselfvens mynning, der han landsteg och hvarifrån han öfver fjällen härjande begaf sig till Jemtland, der han fick konungens befallning att inqvartera sina trupper i Hernösand, Hedemora och Stockholm. — Lika lycklig var ej Öfv. Sinclair, som med 1000 Skottar i Aug, landsteg vid Romsdal samt derifrån genom Guldbrandsdalen försökte komma till svenska fjällarne; då hans soldater omenskligt plundrade, blef han den 26 Aug. vid Kringeln öfverfallen af landets uppretade befolkning samt jemte hela sin trupp dödad.

När Konung Christian ej med sina arméer på något håll lyckades inträngа i det inre af Sverige, beslöt han med sin öfverlägsna flotta försöka ett anfall på sjelfva Stockholm. D. 10 Aug. afgick han med 34 skepp från Köpenhamn och anlände d. 18 till Calmar, der han inskeppade Rantzows corps, så att han hade 8000 man landstigningstrupper. Efter åtskilliga kryssningar i Östersjön för att påträffa svenska flottan, ankom han i slutet af Aug. till Elfsnabben. Svenska flottan drog sig då tillbaka, först till Djuröhamn och sedan innanför Waxholmen. Danskarne följde efter och lade sig i början af Sept. utanför sistnämnde fästning. Men då de funno Svenskarnes försvarsanstalter goda, och då Gustaf Adolf d. 9 Sept. sjelf kom till Stockholm samt oförtöfvadt utförde Mönnighofens der-

städes befintliga reg:te till Waxholm, fann konung Christian, sedan han härjat i skärgården, för godt att d. 10 afsegla till Köpenhamn, dit han anlände en månad efter det han derifrån afgått. Sedermera föreföllo under detta år ej vidare några större krigsrörelser i Sverge. Småland och Westergötland härjades likväl ytterligare af Danskarne. Vid Wernamo sammandrogs af Gustaf Adolf ett läger; äfven öfverfördes trupper från Finland och Estland till landets försvar. Amiral Klerk utsändes med 11 krigsskepp att konvojera handelsfartyg.

Vid rikets östra gräns fulländades detta år Ingermanlands eröfring, derigenom att Nöteborg, Koporie (d. 18 Juni), Jama och Angdow samt slutligen äfven det länge belägrade Iwangorod (d. 3 Dec.) föllo i Svenskarnes händer. Evert Horn, som eröfrade de fleste bland nämnde orter, slog äfven i början af året en corps zaporogiska kossacker vid Staraja Russa samt på hösten de pleskowitiske Moskowiterne. Slutligen lyckades det De la Gardie att detta år i Nowgorod genomdrifva Carl Filips val till Storfurste.

1613.

Fredsunderhandlingarne med Danmark, som redan föregående höst börjat i Knäröd, hade vid detta års början så långt framskridit, att d. 18 Jan. definitiv fred blef sluten, på vilkor att båda parterna återlemnade de gjorda eröfringarne; härifrån undantogs dock Elfsborg, som Danmark behöll såsom pant till dess krigskostnaderna af Sverge blifvit betalade med 1 million riksdaler, en summa för närvarande motsvarande minst det tiodubbla i kontant och ännu mera, när man tager landets dåvarande utblottade belägenhet i betraktande. — Med Pohlen bibehölls detta år, liksom det föregående, stilleståndet. — Deremot fortgingo fiendtligheterna i Ryssland. Vid årets början gjorde Evert Horn ett försök att med storm eröfra Pleskow, som dock misslyckades; deremot intogo Pleskowiterna i Juni Augdow genom öfverrumpling. Samtidigt erhöll De la Gardie en förstärkning af 5,200 man, hvaraf omkring 3,000 från

Sverge, 1,300 från Finland och 1000 från Estland. I början af Juli afseglade hertig Carl Filip från Stockholm till Wiborg för att taga sina nya stater i besittning; men då han d. 9 Juli anlände till sistnämnde ort, hade Moskowiterna redan valt sig en annan storfurste, nemligen Michael Romanow. I Aug. företogs en större expedition från Ladoga till Tichwin under anförande af en viss Paul Betto; staden eröfrades, men slottet belägrades förgäfves; deremot slogs en större moskowitisk afdelning, som kom till undsättning, med förlust af 22 fanor på flykten; fastän Svenskarne utbredde sig ytterligare österut samt till och med tvungo Kargopol och Bälosersk att kontribuera till arméns underhåll, måste de på hösten dock draga sig tillbaka från Tichwin. D. 18 Aug. uppbröt Hertig Julius af Sachsen-Lauenberg med en annan afdelning från Iwangorod till Augdow för att återtaga denna vigtiga ort; man de tappre Pleskowiterna skyndade till undsättning och slogo d. 28 Aug. hertigen af Lauenburg på flygten. Sednare på hösten gjorde Evert Horn ett ytterligare försök att återtaga Augdow, hvilket dock, liksom det förra, misslyckades. Slutligen sammandrogs svenska arméns hufvudstyrka vid Nowgorod, emedan Moskowiterna samlade sig vid Torschok.

1614.

D. 20 Januari förlängdes stilleståndet med Pohlen i Narva ytterligare på tvenne år. — Under vintern skredo Moskoviterna till belägring af gamla Ladoga (beläget ½ mil från Wolchows mynning, der Nya Ladoga sedermera anlades); men staden undsattes af Jesper Anderson Cruus med finska trupper. Å andra sidan försökte De la Ville en storm på Petschora (nära Pleskow), hvilken dock misslyckades. D. 19 Maj eröfrade Rosencrantz med trupper från Nöteborg en skans, som Moskowiterna anlagt vid Wolchows mynning. Vid samma tid anlände Konung Gustaf Adolf, som i Februari, Mars och April kring Bottniska viken rest från Stockholm till Åbo, till Wiborg, dit han farit inomskärsleden från Åbo. I Wiborg qvarstannade konungen en

längre tid för att ordna förhållandena i Finland och i de eröfrade provinserna. Bland annat lärer han i medlet af Juni afskedat allt främmande krigsfolk, hvilket enligt rullorne skulle hafva utgjort 8,000 man, men i verkligheten blott räknade 3,000; denna uppgift står dock i strid med åtskilliga andra bekanta fakta, som utvisa att främmande fotfolk, ungefärligen uppgående till sistnämnde belopp, fortfarande var i tjenst. I början af Juli nalkades en Trubetzkoi med en moskowitisk här af 6000 man Bronitz; men han blef derstädes d. 14 Juli i grund slagen af Horn; straxt derpå eröfrade Svenskarne de förlorade orterna Staraja Russa och Porchow. Samtidigt återtogo Moskowiterna den vid Wolchows mynning belägna skansen med 2000 man på 30 lodjor; men Rosencrantz dref dem med trupper och lodjor från Nöteborg för andra gången derifrån och bemägtigade sig hela deras lodje-eskader. En tredje moskowitisk afdelning inbröt äfven i Juli norr om Ladogasjön i Kexholms län, men blef d. 27 Juli slagen vid Ugoniemi af Öfv. Munk. En fjerde fiendtlig afdelning, som från Arkangel inföll i Uleborgs län, rönte samma öde. — I Aug. skredo Svenskarne för fjerde gången under detta krig till belägringen af Augdow; befälet fördes i början af Evert Horn; men d. 25 Aug. ankom konungen till stället, och nu fortgick belägringen med en sådan fart, att staden d. 10 Sept. måste gifva sig. Derefter reste konungen och De la Gardie öfver Narva och Reval till Barösund (i Nylandska skären) samt sedermera till Stockholm, dit framkomsten skedde d. 15 Nov. Evert Horn, som nu fick öfverbefälet, lät uppbygga en skans mellan Augdow och Porchow för att hindra Pleskowiternas härjningar i södra Ingermanland (den tiden kalladt Sommero). Mot slutet af året hemförlofvades det finska folket. — Till sjöss hade Bjelkenstjerna och Klerk detta år med en del af svenska flottan kryssat utanför Dantzig.

1615.

Under vintern hvilade krigsrörelserna. På våren nödgades besättningen i skansen mellan Augdow och Porchow

af brist på lifsmedel (i April) utrymma densamma, hvarigenom hela Sommero åter blef öppet för Pleskowiternas härjningar. Å andra sidan sände Moskowiterna en eskader af 30 lodjor i Ladoga-sjön (i Maj); ett försök af Öfv. Kobron, att från Ladoga företaga ett nytt tåg till Tichwin, tillintetgjordes af knesen Boris Lickow, hvilken med 3,000 man stod mellan sistnämnde ort och Wologda; en annan afdelning af 2,500 kossacker under knesen Nikita Wolkonsky, som försökte belägra Ladoga, slogs deremot med stor förlust på flykten af Kobron. Vid sommarens början drogo sig Moskowiterna tillbaka till Moscau.

Från denna tid börja arkiverna blifva så gifvande i afseende på handlingar rörande krigsmagtens styrka och sammansättning, att man derefter, hufvudsakligen på grund af arkivariska uppgifter, kan meddela en temligen sammanhängande framställning i ämnet.

Af förslaget n:o 13 (hvaraf dock en del synes fattas) ser man, med hvilka stridskrafter Gustaf Adolf detta år ville utföra kriget i Ryssland; rytteriet skulle bestå af 3000 man, hvaraf 1000 besoldningsryttare, 1000 svenska och 1000 finska ryttare; fotfolket skulle utgöras al 10,500 man, hvaraf 3,700 främmande soldater, 2,400 svenska soldater, 1,600 svenska och 3000 finska knektar (hvaribland 1,400 man till Kexholms försvar); härvid må anmärkas att »soldater» vid den tiden kallades allt värfvadt fotfolk till åtskillnad från de utskrifne »knektarne». De 50 lodjorne i Ladoga-sjön skulle besättas med 600 (300) båtsmän, hvarförutan skulle utrustas 7 skepp med 400 båtsmän för att kryssa i Östersjön, hvarjemte återstoden af flottan med 300 båtsmän skulle öfverföra folket i Sverge till Ingermanland. Dessutom räknades till armén 300 bysseskyttar (artillerister), 50 ingeniörer och konduktörer samt 200 drabanter. Förslaget n:o 14, som temligen nära öfverensstämmer med det föregående, utvisar närmare de särskildta afdelningars namn och styrka, som skulle användas i fält och garnison; rytteriet uppgår der till 3,576 man och fotfolket till 8,610, tillsammans 12,196 man.

Konungens plan var detta år att intaga det starka Pleskow, som så länge trotsat Svenskarnes vapen. D. 23

Juni afseglade han jemte De la Gardie med 8 skepp under amiral Klerk från Stockholm, och den 8 Juli anlände han till Narva. Med omkring 9000 man anträddes derefter tåget öfver Augdow till Pleskow, dit framkomsten skedde d. 30 Juli. Sedermera lät Gustaf Adolf på afstånd innesluta staden, som hade en garnison af 3000 man. Vid ett utfall, som det fiendtliga kavalleriet gjorde d. 11 Aug., blef Evert Horn, hvilken så väsendtligen bidragit till svenska vapnens utbredande åt denna sida, dödad. Strax derpå sändes De la Gardie till Nowgorod för att börja fredsunderhandlingar med Moskowiterna. D. 20 Aug. ryckte konungen närmare staden samt omgaf den med 5 fasta läger. Men först en månad derefter, nemligen d. 22 Sept., kunde beskjutningen i anseende till belägringsartilleriets fördröjda ankomst börja. Från d. 27 September har man i n:o 15 ett fullständigt förslag öfver svenska arméns styrka, sammansättning och fördelning; enligt detsamma räknade den vid Pleskow sammandragna styrkan nämnde dag 8,862 man, hvaraf 2,461 ryttare på 14 fanor och 6,401 fotgängare på 40 fännikor; samtidigt räknade garnisonerna i Augdow, Narva, Koporie, Jama, Luga, Nyen (vid Newas mynning), Nöteborg, Kexholm, Ladoga och Nowgorod 4,650 man, hvaraf Nowgorod ensamt upptog 2,648; bland garnisonstrupperna voro 844 ryttare på 4 fanor och 3,899 fotgängare på 20 fännikor. Emedlertid inbröt hösten med sin köld och väta, utan att belägringen gjorde några väsendtliga framsteg; sedan en allmän storm d. 12 Oct. blifvit afslagen, såg sig Gustaf Adolf derföre d. 17 Oct. nödsakad att aftåga till Narva och förlägga hären i qvarter; omkring 3000 man hemförlofvades till Sverge eller Finland; huruledes de återstående 10,000, öfver hvilka Kobron fick befälet, fördelades på landets fasta orter synes äfven af n:o 15. På senhösten gjorde fienden härjande infall i Estland, Ingermanland och Kexholms län, hvilka dock lätteligen afslogos. Mot slutet af året reste Gustaf Adolf från Narva kring finska viken till Kexholm. — I Sept. hade amiral Gyllenstjerna med en del af flottan utgått för att kryssa utanför Dantzig.

1616.

Under första tredjedelen af detta år vistades Gustaf Adolf i Finland, hvarifrån han i Maj återvände till Sverge. Af n:o **16** ser man finska krigsmagtens styrka den 29 Jan.; den utgjordes af 1,830 ryttare på 7 fanor och 3,462 knektar på 16 fanor. Samtlige hemmavarande krigsfolk i Westergöthland och Småland räknade enligt n:o **17** 2,692 man. I Januari tilländagick stilleståndet med Pohlen, utan att likväl sedermera några fiendtligheter under årets lopp förekommo. I Febr. slöts i Nowgorod ett stilleståndpå fyra månader med Moskowiterne, hvilka häraf likväl ej läto afhålla sig att på skidor från Tichwin göra ett infall i Nöteborgs och Kexholms län, medan å andra sidan Pleskowiterna härjade i Sommero, hvarjemte de uppkastade en skans nära Augdow; denna skans förstördes dock af kommendanten på Augdow, Svante Banér, hvilken i stället uppkastade en annan skans för 500 man nära Pleskow, för att hindra härjningar; sistnämnde skans belägrades länge förgäfves af Pleskowiterna, men måste dock af brist på lifsmedel på hösten öfvergifvas. Vid floden Swirs mynning anlades äfven en skans, för att hindra Moskowiternas ströftåg å Ladoga-sjön på lodjor. D. 6 Juli ankom Carl Carlsson Gyllenhjelm till Narva för att taga öfverbefälet; efter 13 års fångenskap hade han 1614 blifvit utvexlad. Några krigshändelser af vigt föreföllo icke vidare detta år. Deremot utsattes i Aug. byn Stolbowa, mellan Ladoga och Tichwin, såsom mötesplats för fredsunderhandlarne. — Från denna tid härleder sig förmodligen de odaterade förslagen n:o **19** och **20**. Af det förstnämnda finner man, att rytteriet, fastän öfverskriften lyder att det skulle förminskas, beräknades till 4,960 man, hvaraf 711 besoldnings-ryttare, 3,199 landsryttare och 1,050 rustnings-ryttare, till hvilka sednare räknades icke allenast gamla rusttjensten i Sverge och Finland, som sammansmält till 450 man, utan äfven rytteriet i Carl Filips och Johans hertigdömen jemte landsåtarne i Liffland; fotfolket beräknades, sedan en utskrifning blifvit hållen, till 21,000 man, hvaraf 12,000 man från de under konungens omedelbara styrelse stående svenska land-

skapen, 3,000 från hertigdömena och 6,000 från Finland; å detta förslag är det värfvade krigsfolket ej upptaget. Å n:o 20 upptages fotfolket äfven till 21,000 man; deremot befinnes kavalleriet verkligen förminskadt till 2,950 man, och det inhemska folket således tillsammans 23,950 man; för flottans 27 större och 150 mindre fartyg behöfves 1,977 båtsmän; men i händelse af krigståg år 1617 upptages, utom 12,214 man inhemskt folk, äfven 2,883 man värfvade trupper, hvarefter 11,736 man qvarblifva hemma till landets försvar; detta upplysande förslag angifver slutligen icke allenast namnet och besättningsstyrkan på hvarje större skepp af flottan, utan äfven rikets samtlige garnisonsorter.

1617.

Till början af detta år hörer förmodligen det odaterade förslaget n:o 18, utvisande det folk som tillkommande sommar skulle behöfvas; å detsamma har rytteriet lika styrka och sammansättning, som på n:o 19; deremot är fotfolket blott beräknadt till 15,466 man, hvaraf 10,000 svenske (deraf 2,000 från hertigdömena) och 3,000 finske knektar samt 1,466 utländska och 1,000 inländska soldater; på förslaget äro äfven upptagne 500 bysseskyttar och 1,600 båtsmän, bland hvilka sednare 1,200 beräknades på den af 24 skepp bestående flottan samt 200 på lodjorna i Peipus och 200 på dem i Ladoga; samtliga stridskrafter skulle så disponeras, att 6,795 man förblefvo i krigsorten (hvilkas fördelning öfver vintren på de fasta orterna i detalj angifves), 7,600 man vid första vårdag uppfordrades till Stockholm, Calmar och Jönköping (sannolikt för händelse af en polsk landstigning) samt 6,373 höllo sig färdige till uppbrott hemma i landet (förutom 1,000 man från hertigdömena).

D. 27 Febr. afslöts ändtligen i Stolbova freden med Ryssland, hvarigenom Sverge tillerkändes Kexholms län och Ingermanland samt fästningarne Kexholm, Nyen, Nöteborg, Jama, Koporie och Iwangorod; freden bekräftades d. 1 Maj af Gustaf Adolf, hvarefter besättningarne utdrogos ur de öfriga orterna Svenskarne eröfrat. Genom denna fred uteslängdes Moskoviterne alldeles från Östersjön,

hvarjemte Sverge åt denna sida erhöll en vida fördelaktigare gräns än förut, då å ena sidan Neva och å den andra Narva-floden hindrade en fiendes framträngande. — Under vintren utreste Stjernsköld till Holland för att derstädes värfva sjö- och krigsfolk mot Pohlen samt återkom i Maj med några förhyrda skepp, 10 styrmän, 300 matroser och 1000 soldater. Nu återbörjades fiendtligheterna med Pohlen. Anledningen härtill var, att hertig Wilhelm af Curland, som hade orsak till missnöje med Polackarne, på våren flydde öfver till Sverge samt begärde hjelp; derjemte öfverrumplade hans fältherre Wolmar v. Fahrensbach, för svenska kronans räkning i Juni månad Dünamünde, Goldingen och Grobin, hvilka orter besattes med svenskt folk. I Juli utlopp en del af svenska flottan under Gyllenstjernas befäl med landstigningstrupper under Stjernsköld; den sednare landsteg d. 22 Juli vid Dünamünde och tågade på södra Dünastranden till Riga skans (brohufvudet midt emot staden), som genast gaf sig, och hvarest 500 man inlades. Enligt n:o 22 skulle Stjernsköld vid denna tid haft 3,240 man disponible. Derefter inskeppade han sig åter med större delen af sitt folk och seglade till Pernau, der han landsteg d. 31 Juli, och hvilken vigtiga fästning d. 8 Aug. efter en kort belägring måste gifva sig. Under tiden intog Fahrensbach äfven Salis. Snart derefter ankom Radzivil med 2,000 man till Riga skans och började dess belägring; Stjernsköld skyndade vid underrättelsen härom till undsättning, men blef uppehållen af storm, så att skansen d. 3 Sept. måste kapitulera. Under tiden hade Fahrensbach åter gått öfver till Polackarne. Stjernsköld återvände till Pernau, der han väl befästade sig mot fienden, som i Liffland samlat 3,000 man, hvarefter det korta fälttåget afslutades.

Till detta år höra äfven förslagerna n:o 21, 23, 24 och 25. Det första angifver finska fotfolkets styrka och sammansättning på våren; det räknade 4,611 man, fördelt på 17 fännikor och 2 reg:tr under H. Flemings och H. Reckenbergs befäl. Af n:o 23 finner man styrkan af allt krigsfolk, som »i fredliga tider skulle hållas till lands och vatten» (med undantag af de värfvade och rustade trupperna); ryt-

teriet skulle bestå af 2,700 man, hvaraf 1,500 i Sverge och 1,200 i Finland; infanteriet af 18,700 man, hvaraf 11,000 i Sverge och 4,000 i Finland, hvartill skulle komma 750 slottsknektar i Sverge och 2,950 dylika i Finland; till flottan, som utgjordes af 8 royalskepp, 4 lagom örlogsskepp, 12 pinasser, 50 prâmar och 100 lodjor, behöfdes en besättning af 4,180 man, hvaraf dock tillgång blott fanns till 2,450.

N:o 24, som tydligen tillhör samma tid, upptager alla trupper, »som vill behöfvas» (förmodligen i händelse af krigståg) till icke mindre än 35,240 man, då det föregående blott slutar med 25,580; å detsamma utgöra visserligen landsryttarne blott 2,400 man; men dertill komma 1000 rustnings-ryttare (från hertigdömena och Liffland) samt 600 värfvade; likaledes utgöra landsknektarne blott 11,000 man, men dertill komma 1,200 från hertigdömena samt 2,000 inhemska och 8,000 utländska soldater jemte 544 fältbysseskyttar; till flottan beräknas dessutom 4,500 båtsmän, 3,160 knektar och 776 bysseskyttar. I mera öfverensstämmelse med hvad som sedermera visar sig vara verkliga förhållandet, står n:o 25 af d. 7 Nov. 1617, hvarest fotfolket i fredliga tider är upptaget till 13,200 man (inbegripet 1,200 från hertigdömena) samt rytteriet till 2,850 man (inbegripet 1,100 för rusttjensten); härtill komma 3,070 knektar i garnison, 600 bysseskyttar och 1,226 man sjöfolk; tillsammans räknade krigsmagten således 20,946 man, förutom det äfven i fred underhållna värfvade folket, som kan beräknas till öfver 2,000 man.

1618.

Vid årets början gjorde Polackarne från Liffland ett härjande infall i Estland, i trakten af Wittenstein, hvilket dock snart afvärjdes. Till sommaren ville konungen enl. n:o 26 sända så stora förstärkningar till Estland, att derstädes kunde brukas i fält 6,387 man, hvaraf 1,348 ryttare, 1,904 soldater och 3,135 knektar. D. 19 Aug. funnos der likväl enl. n:o 27 blott 2,911 man, hvaribland 682 ryttare. D. 1 Oct. slöts stillestånd med Pohlen på tvenne år. — Förslaget n:o 28 af d. 1 Aug. »på allt krigsfolk

som ordinarie hållas bör» öfverensstämmer temligen nära med n:o 25; rytteriet är upptaget till 3,172 man (rusttjensten inberäknad) och fotfolket till 14,528 man; dessutom finnes i »ordinarie garnisonerna» 3,264 man, äfvensom 1,800 man sjöfolk; slutsumman blir 22,764 man, förutom det värfvade folket. Å n:o 31 är upptaget större delen af det folk, som enligt de sista mönsterlängderna verkligen fanns d. 28 Oct.; förslaget är följaktligen af stort värde; det värfvade folket utgjordes af 506 ryttare och 1,554 soldater, tillsammans 2,060 man; landsryttarne räknade 2,141 man och de svenska landsknektarne 8,150; lägger man nu härtill omkring 2,000 man för hertigdömet Södermanland samt 4,000 för det finska fotfolket, så erhålles en slutsumma af närmare 20,000 man, förutom rusttjenst-ryttarne och flottans manskap. Som hertig Johan detta år afled utan arfvingar, tillföll hans hertigdöme kronan, och dess krigsfolk upphörde att bilda en särskild afdelning.

Då den tryckande Elfsborgs-lösen vid början af följande år skulle blifva tillfullo betald, men det dock vore osäkert, huruvida Danmark ärligt ville återlemna den vigtiga gränsfästningen, måste man bereda sig på nya fiendtligheter. Det är förmodligen härpå, som förslagen n:o 29, 30 och 32 hafva afseende. Enligt det förstnämnde, som är af d. 1 Aug., skulle man uppställa 2,272 ryttare, och 12,568 fotgängare eller tillsammans 14,840 man, hvaraf 4,944 man värfvadt och 9,896 man inhemskt folk, förutom 1,800 båtsmän och ett obestämdt antal artillerister. Å förslaget n:o 30 (af d. 15 Sept.) äro upptagne 2,472 ryttare och 16,048 fotgängare eller 18,520 man, hvaraf 6,776 man värfvade och 11,744 man inhemske trupper, förutom 1,800 båtsmän o. s. v. Och n:o 32 (af d. 8 Dec.) upptager 2,840 ryttare och 16,232 fotgängare eller 18,072 man, hvaraf blott 2,796 man värfvade, men 15,276 man inhemska trupper, förutom 1,000 man sjöfolk; detta förslag angifver äfven truppernas fördelning i händelse kriget skulle utbryta på vintren eller på sommaren; i förra fallet borde vid Jönköping samlas 7,236 man och vid Calmar 2,004 man, samt i sednare fallet vid Jönköping 3,946 man, vid Calmar i garnison 2,176 man, i fält 6,410 man, på

lodjarne 1,088 man, på Öland 556 man, samt slutligen i Stockholm och Waxholmen 1,088 man, äfvensom på Skeppsholmen till besättning för flottan 5,408 man. — I Aug. detta år företog Gustaf Adolf sin friareresa till Tyskland.

1619.

Förslaget n:o 33, som är af d. 29 Jan., har förmodligen äfven afseende på möjligtvis inträffande fiendtligheter med Danmark; enligt detsamma skulle till den mindre entreprisen brukas 7,992 man samt till den större entreprisen 15,328 man jemte 1000 båtsmän och 250 bysseskyttar. Då Elfsborg emedlertid enligt öfverenskommelse utlemnades af Danskarne (i Mars), försvann anledningen till de gjorda rustningarne. Från d. 2 Juni har man i n:o 34 ett »förslag på allt folket, som skulle brukas till kommande års exploit från d. 1 Juni till d. 1 Nov.», hvari rytteriet upptages till 2,209 man och fotfolket till 17,408 man, tillsammans således 19,617 man, hvaraf 7,546 man värfvade och 12,071 man inhemska trupper. Som Sverge vid denna tid ej stod i fiendtligt förhållande till något annat land än Pohlen, så är troligt att sistnämnde förslag åsyftar en blifvande expedition till Liffland, ehuru stilleståndet med Pohlen först tilländalopp d. 1 Oct. 1620.

1620.

Sedan den svåra Elfsborgslösen numera upphört att utsuga landets krafter, samt befolkningen åtnjutit några års fred och befrielse från de folködande utskrifningarne, kunde Gustaf Adolf ändtligen förmå ständerna att åtaga sig så ökade skatter att krigsmagtens förstärkande blef möjligt; utom den redan förut beviljade landtågsgärden, tillkom nu boskapsskatten. Man finner äfven att landets stridskrafter, som under första hälften af Gustaf Adolfs regering vexlade omkring 20,000 man, under den sednare hälften erhöllo en sådan tillökning, att de stego till det dubbla och tredubbla mot förut. I samma mån tilltog äfven Gustaf Adolfs krigsföretag i omfång och betydelse. — Redan å förslaget n:o 35 af d. 12 Febr. finner man att rikets ordinarie krigsmagt utom det värfvade och sjö-folket beräk-

nades till 26,119 man, hvaraf 22,848 man fotfolk och 3,271 man rytteri. Det synes, som om Gustaf Adolf i början redan detta år ämnat öfvergå till Liffland; förslaget n:o 36 af d. 18 April »på folket, som brukas skall på tåget», upptager 3,025 ryttare och 19,584 fotgängare, eller tillsammans 22,609 man, hvaraf 7,528 man värfvade och 15,081 man inhemska trupper, förutom 1,893 man sjöfolk. Emedlertid uppgafs denna plan och konungen åtnöjde sig med att tillrusta följande års tåg. Till ett vinterdefensions-krig i Liffland, räknadt från d. Oct. 1620 (då stilleståndet tilländalopp) till d. 1 Juni 1622 behöfdes enligt n:o 37 4,360 man, till större delen värfvadt och finskt folk. För ett årståg, som skulle börja d. 1 Juni 1621, beräknades enligt n:o 38 1,950 ryttare och 13,066 fotgängare eller tillsammans 15,015 man, hvaraf 5,325 man värfvade och 9,664 man inhemska trupper, förutom 1,893 sjömän. Å n:o 39 af d. 7 Dec. 1620 beräknades slutligen för följande års tåg 1,680 ryttare (med 3,600 hästar) och 15,232 fotgängare (med 673 trossvagnar) eller tillsammans 16,972 man, hvaraf 2,896 man värfvade och 14,076 man inhemska trupper. — Af n:o 40, som innehåller »kort summa på sjöfolket som blefvo mönstrade d. 24 Juli på skeppsholmen», finner man att flottans i Stockholm förlagde 5 afdelningar erfordrade en besättning af 1,600 man, hvaraf dock blott 877 voro närvarande, men återstoden borta, ej ankommen o. s. v. För öfrigt utlopp riksamiralen Gyllenhjelm d. 9 Aug. med 8 skepp till Tyskland för att hemta Gustaf Adolfs kungliga brud, samt återkom d. 7 Oct.

1621.

Då Sigismund detta år var sysselsatt i Wallachiet med ett krig mot Turkarne, beslöt Gustaf Adolf begagna sig af tillfället för att bemägtiga sig Liffland samt isynnerhet dess hufvudort Riga. Stora rustningar gjordes. Enligt n:o 41 — som utvisar beloppet af utskrifningarne i det egentliga Sverge från 1621 till och med 1680, men hvilket, isynnerhet för de tidigare åren, ej torde vara fullt tillförlitligt — skulle detta år 5,354 man blifvit utskrifne. Trenne förslager finnas öfver det krigsfolk, som i fälttåget skulle

användas; å n:o 42 upptages blott 11,496 man, hvaraf 2,014 man värfvade, eller sednare 14,436 man, hvaraf 2,600 man värfvade, samt å båda blott 1,500 ryttare; men n:o 43, som sedermera i det närmaste följdes, angifver 2,125 ryttare och 14,112 fotgängare eller tillsammans 16,237 man, hvaraf 2,977 man värfvade och 13,260 inhemska, förutom 250 bysseskyttar och 1,500 man sjöfolk. Den i Sverge samlade styrkan sammansattes sålunda, att ur hvart och ett af de 5 stora svenska reg:terna (Norrlands, Upplands, Östergötlands, Westergötlands och Smålands under G. Horn, A. Oxenstjerna, A. Hand, J. Hendrikson och P. Ruthwen) uttogs ett mindre, hvartill kom ett ur Carl Filips furstendöme jemte ett uttaget ur hela Götaland (Clodts) samt 2 värfvade (Mansfelds och Sittons), hvilka alla räknade 1,176 man; dessutom uppbådades 5 kompanier landsryttare och 5 värfvade kompanier ryttare. I Estland samlades under De la Gardies befäl de finska trupperna, bestående af ett reg:te uttaget ur vestra Finlands (Rosencrantz) och ett ur Karelens (Flemings) stora reg:te samt ett ur hela Finland (Kobrons), hvartill kommo 5 kompanier landsryttare och 2 d:o landsåtare från Estland.

I början af Juli sammandrogs det svenska folket (12,084 man) vid Stockholm och sändes derifrån till Elfsnabben för att inskeppas på flottan, som anfördes af Gyllenhjelm och hvilken, enligt n:o 44, utgjordes af 24 större och 26 mindre bevärade fartyg med en besättning af 1,191 man, hvartill kommo 106 transportfartyg. D. 20 Juli afseglade expeditionen från Elfsnabben, men mötte i Riga-bugten flera gånger storm, så att landstigningen först d. 4 Aug. kunde börja. Samtidigt anlände äfven de finska trupperna, utgörande 4,403 man, så att hela armén uppgick till 16,237 man (se n:o 43). Häraf detacherades 1,400 man att belägra Dünamünde; med den öfriga styrkan gick Gustaf Adolf till Riga, som d. 13 inneslöts med 4 befästade läger. D. 23 Aug. började beskjutningen, och sedermera utfördes d. 24 och 30 Aug. samt d. 3 och 9 Sept. åtskilliga blodiga stormningar. Den 11 Sept. ankom på andra Düna-stranden Radziwil med 5000 man att försöka stadens

undsättning; men då han samma dag afdrog, utan att hafva kunnat uträtta något, och då Gustaf Adolf följande dag gjorde anstalter till en allmän stormning, började borgerskapet underhandlingar, hvilka hade till följd att staden d. 15 Sept. kapitulerade. Sålunda kom denna vigtiga ort, som utgjorde nyckeln till Liffland och hvilken 4 gånger förut förgäfves blifvit belägrad, ändtligen i Svenskarnes våld. D. 18 Sept. gaf sig äfven Dünamünde. Sedermera försökte Polackarne ett infall i Estland, hvilket dock tillbakaslogs af garnisonen i Pernau. Efter en månads stillaliggande uppbröt Gustaf Adolf d. 17 Oct. till staden Mitau, som befanns öfvergifven af dess försvarare, samt tågade sedermera söderut till Samogitiska gränsen, der Polackarne likväl intagit en så väl befästad ställning, att han i början af Nov. måste återgå till Riga, sedan i Mitau en besättning af 1000 man blifvit qvarlemnad. Men i medlet af Dec. uppbröt han åter, sedan från Sverge vinterutrustning ankommit, med en del af armén till Dorpat för att belägra denna fästning.

1622.

Då emedlertid en stark sjuklighet yppade sig bland trupperna, måste Gustaf Adolf denna gång uppgifva företaget mot Dorpat och förlägga armén i qvarter i Liffland och Estland. Sjelf reste han till Narva samt derifrån genom Finland och kring Bottniska viken landvägen till Stockholm, der han inträffade d. 6 Febr. Några dagar efter hans afresa från Narva dog derstädes hertig Carl Filip af fältsjuka. Snart derefter började nya tillrustningar till kommande sommars fälttåg; man har flera förslag öfver det folk, som i detsamma skulle användas. Enligt n:o 46 skulle 3,200 ryttare och 18,596 man fotfolk eller tillsammans 21,796 man uppbringas, hvaraf icke mindre än 8,528 man värfvade och 13,268 man inhemske trupper. Å n:o 47 finner man hela styrkan beräknad till 4,500 ryttare och 15,392 fotgängare, eller tillsammans 19,842 man, hvaraf likväl blott 3,184 man värfvade och 16,658 inhemske; dessa trupper skulle så fördelas, att 3,552 man utgjorde garnison

i Riga och 4,802 man skyddade den öfriga delen af Liffland, hvarjemte 11,538 man borde begagnas i fält. Å n:o 48 upptages styrkan till 4,750 ryttare och 18,942 fotgängare eller tillsammans 23,694 man, hvaraf 4,743 man värfvade och 18,957 man inhemska trupper, hvilka trupper sålunda skulla fördelas, att 4,986 man användes till Rigas och kringliggande orters försvar samt 18,708 man i fält. För att ernå den behöfliga styrkan, skulle armén, som under föregående års fälttåg och den derpå följande vintern, genom fältsjukan synes lidit stora förluster, enl. n:o 49 förstärkas med icke mindre än 10,555 man. Slutligen synes man stannat dervid, att de tvenne värfvade fotregementerna från förra året sammanslogos till ett under Mansfelds befäl och att de 10 inhemska regementerna kompletterades genom rekryter, hvarjemte 2 kompanier värfvade och 5 komp. landsryttare öfverfördes från Sverge samt 5 komp. landsryttare från Finland, hvartill kommo ytterligare 5 komp. dragoner, som nyvärfvades i Liffland. Sedan armén sålunda genom en förstärkning af omkring 10,000 man fått de lidna förlusterna ersatta, uppnådde den en styrka af 17,450 man, som å förslaget n:o 50, a. är angifven; rytteriet räknade 4,250 man, fotfolket 13,200 och dragonerna 625 man. För flottans räkning byggdes enl. n:o 45, under vintern 10 nya fartyg med en besättning af 428 man; flottans öfriga 51 fartyg behöfde en besättning af 1,630 man förutom 60 man i staben.

Redan i slutet af förra året hade Radzivil börjat innesluta Mitau med en styrka, som i April växt till 12,000 man. De la Gardie erhöll under våren flera befallningar att undsätta staden; men han kunde ej verkställa någon af dem, förmodligen emedan han i anseende till folkets stora dödlighet var för svag. D. 7 Juni afgick Gustaf Adolf från Sandhamn med den Svenska förstärkningen (omkring 6000 man), och d. 13 anlände han till Riga. Men oaktadt den stora fara i hvilken Mitau sväfvade, kunde han ej uppbryta från Riga förrän d. 26 Juni, hvarefter han längst Bullerån (på hvilken förmodligen det tunga artilleriet fördes) nalkades till undsättning; men redan d. 28 erhöll han i lägret vid Pinkenhof eller Spillegraf underrättelse att Mi-

tau fallit efter ett hjeltemodigt försvar. Icke desto mindre beslöt han inom några dagar fortsätta tåget för att återtaga staden; i början af Juli öfverskreds Bullerån vid Kalnzew samt Sweet vid Schwerthof, och d. 9 stod han efter åtskilliga fäktningar med Polackarne framför Mitau; men der hade Radzivil intagit ett så väl befästadt läger, att Gustaf Adolf hvarken kunde tillfoga honom någon skada eller belägra Mitau. Efter en månads stillaliggande i den osunda trakten, hvarunder flera fäktningar föreföllo, måste konungen, till följd af den öfverhandtagande dödligheten, slutligen beqväma sig att d. 10 Aug. ingå ett stillestånd till d. 1 Maj följande år, hvarefter han återgick till Riga. Fälttåget hade således till följd af fältsjukans härjningar misslyckats, samt hvarken Mitau kunnat återtagas eller Lifflands eröfring fullbordas. Fältarméns styrka vid tåget till Mitau torde hafva uppgått till 12 à 13,000 man; n:ne 51 och 52 lemna åtskilliga upplysningar om stridskrafternas fördelning och sammansättning vid samma tid. Från Riga begaf sig konungen först till Finland och sedermera derifrån öfver Åland till Stockholm, der han inträffade d. 17 Sept. En stor del af krigsfolket synes derpå blifvit hemförlofvadt. I Nov. beviljade ständerna utom de förra skatterna den s. k. landtullen samt accisen å matvaror.

1623.

Då Carl Filips furstendöme genom hans föregående år timade frånfälle kom under kronans omedelbara förfogande, såg sig Gustaf Adolf nu i stånd, att åt rikets landmagt gifva en mera likartad sammansättning än förr varit möjligt. Och då tidigt på året underrättelser inlupo, att konung Sigismund vid Dantzig samlade en armé af 6,000 man och 200 transportfartyg, hvarmed svårligen något annat kunde åsyftas än stilleståndets brytande och en landstigning i Sverge, fick han skäl att genom nya utskrifningar uppbringa armén, särdeles fotfolket, till en styrka, som den under föregående delen af hans regering ej innehaft. Enligt n:o 54,

som innehåller »förslag på folket och skeppen i hela riket, så ock dispositionen af dem, d. 26 Maj anno 1623», skulle fotfolket utgöras af 10 stora regementen à 3,600 man, som hvardera kunde delas i trenne mindre à 1,200 man, samt rytteriet af 4,375 man, hela armén tillsammans således af 40,375 man, hvaribland 4,600 man värfvade och 35,775 man inhemska trupper. Till förändringarne i organisationen återkomma vi längre fram. Å n:o 55 tillkommer ytterligare 500 ryttare, 1,200 dragoner och 1,200 soldater eller 2,900 man, hvarigenom slutsumman ökas till 43,275 man. Flottan är å n:o 54 upptagen till 36 större, sjögående fartyg, 30 galejor och 60 lodjor med en besättning af 2,240 sjömän och 7,040 knektar. Årets utskrifning i Sverge uppgick enl. n:o 41 till 5,258 man.

Då minnet af 1598 års händelser ännu var ganska lifligt, vidtogos omfattande anstalter till landets försvar och till förekommande af en landstigning. Vid Stockholm, Södertelge, Norrköping och Calmar sammandrogs krigsfolk; utanför Waxholm anlades Sandö- och Dalarö skansar; den vid Hörningsholm förbättrades och äfven Mörkösund befästades; utanför Nyköping byggdes Hasselö skans, hvarjemte Johannesborgs och Grimskärs skansar utanför Norrköping och Calmar uppbättrades. Enl. n:o 54 disponerades krigsfolket »både till offensiven och defensiven» sålunda, att 6,550 man skulle utgöra garnisoner i Liffland och Finland hvarjemte 4,850 man skulle sammandragas till ett fältläger i Liffland, vidare skulle 4,200 knektar samlas såsom besättning för stora flottan i Stockholm samt 3,150 man såsom besättning för skärgårdsflottan vid Calmar; utom garnisonerna i Stockholm, Waxholm, Södertelge och Nyköping samt trupperna vid Johannesborg, som tillsammans utgjorde 6,000 man, funnos sedermera 17,600 man disponible till förekommande behof.

Då emedlertid intet offensivt steg från Sigismunds sida förmärktes, samt man troligtvis erhållit visshet att första ryktet om hans stora rustningar varit öfverdrifvet, beslöt Gustaf Adolf gå faran till mötes och med flottan segla öfver till Dantzig för att se, hvad som egentligen förehades. D. 17 Juni afseglade han med 23 örlogsfartyg

och 10 galerer, å hvilka, förutom en besättning af 1,136 man sjöfolk, enl. n:o 57 4,010 knektar voro inskeppade; vid Waxholm, Telge och på båtarne (vid Calmar?) funnos dessutom 1,200 knektar inskeppade. D. 19 Juni ankrade flottan på redden vid Hela samt gick den 20 utanför Dantzig, hvarest man fann 6 uppbringade svenska fartyg. Ett bud sändes härefter till Dantzig med förfrågan, om Sigismund ville hålla stilleståndet eller ej; och då vid de med anledning häraf började underhandlingar lugnande försäkringar från polska sidan afgåfvos, reste Gustaf Adolf redan d. 27 Juni hem med större delen af flottan, qvarlemnande Stjernsköld med 10 skepp, hvilka, sedan underhandlingarne blifvit bragta till slut och de tagna fartygen återlemnade, äfven afseglade d. 9 Juli.

Af n:o 53 ser man, att garnisonen i Riga vid början af året räknade 4,150 man. För öfrigt härjade pesten detta år så svårt i liffländska garnisonerna, att nytt folk måste ditsändas från Finland och större delen af trupperna inqvarteras på landet.

1624.

Vid början af detta år synes Gustaf Adolf påtänkt ett nytt tåg till Dantzig; ty enl. förslaget n:o 58 af den 11 Mars skulle för detta ändamål användas 3,250 ryttare och 14,400 fotgängare eller tillsammans 17,250 man, hvaraf 7,425 man värfvade och 9,825 man inhemska trupper. Emedlertid förlängdes stilleståndet med Pohlen, som skulle hafva tilländalupit d. 1 Juni, till d. 31 Mars år 1625. — Snart derefter uppstodo misshälligheter med Danmark, som hotade öfvergå till öppet fredsbrott. Omfattande anstalter vidtogos liksom föregående året till landets försvar. Af förslaget n:o 60 af d. 2 April ser man, i hvilken ordning och till hvilka ställen krigsfolket under April och Maj månader skulle uppfordras; från Finland skulle till Liffland föras 8 komp. ryttare (1000 man) samt 12 komp. (1,800) knektar till Riga och 8 komp. (1,200) till Narva; från Sverge skulle likaledes till Liffland föras 13 komp. (2,525)

knektar och dragoner, och från Tyskland 2 komp. (250) ryttare; derjemte skulle vid Stockholm sammandragas 48 komp. (7,200) svenska och 16 komp. (2,400) finska knektar jemte 5 komp. (625) ryttare från Liffland; vid Nyköping skulle samlas 8 komp. (1,200), vid Johannesborg 8 komp. (1,200), vid Calmar 24 komp. (3,600) och vid Göteborg 24 komp. (3,600) svenska knektar, hvarjemte på sistnämnde ställe tillkom 6 komp. (750) ryttare. N:o **61** utvisar de trenne finska reg:ternas verkliga styrka och fördelning vid samma tid; af 8,704 man, som de då utgjorde, voro 3,411 man i Riga, 2,307 man i de öfriga garnisonerna och 2,986 hemma i Finland. Å förslaget n:o **59** »på folk och skepp räknadt för ett års krig från d. 1 Maj 1624 till d. 1 Maj 1625» var folket sålunda fördeladt, att i Liffland och Estland skulle finnas 7,200 man finskt fotfolk (då 3,600 voro hemma) samt 1,125 ryttare eller tillsammans 8,325 man; på flottan skulle inskeppas 4,800 soldater och knektar och på galereskadern 1,200 knektar; dessutom borde vid Calmar sammandragas 4,800, vid Jönköping 1,200 och vid Göteborg 4,800 knektar och soldater, hvarförutan återstodo i fält 7,200 knektar, 300 dragoner och 3,500 ryttare eller tillsammans 11,000 man; sistnämnde styrka samlades äfven på våren vid Horn i sydvestra Småland under Axel Oxenstjernas befäl; flottan beräknades å detta förslag till 35 skepp, 12 prâmar, 40 galejor och 100 lodjor eller tillsammans 187 segel med 2,813 båtsmän; hela landtmagten uppgick till 36,125 man (förutom de hemmavarande finska knektarne). Vid denna tid förstärktes armén genom ankomsten af trenne värfvade regementen från utlandet jemte några kompanier ryttare; de värfvade fotreg:terna utgjordes nu således af 5 mindre, nemligen Mansfelds och Sittons (gamla) samt Thurns, Arnims och Spens (nya); bland dessa öfverfördes sedermera Sittons jemte 2 mindre svenska till Liffland för att förstärka Rigas garnison. Angående arméns styrka och konungens planer vid denna tid lemna n:ne **56**, **62** och **64 b**. intressanta upplysningar; enligt sistnämnde förslag ville han under Juni—October sammandraga 15 fotregementer (18,000 man) och 29 komp. ryttare (3,105 man)

till något företag. Enligt n:o **56** skulle på flottan inskeppas 16 fotreg:ter (19,200 man) och 13 komp. ryttare (1,675 man), hvarförutan »i marken» skulle finnas 4,175 och i de svenska garnisonerna 4,200 man; garnisonerna i Liffland och Estland skulle utgöra 6,000 man och folket i fält derstädes till 5,400 man; tillsammans disponerades af 43,150 man 41,050. Å förslaget n:o **62**, beräknadt från d. 1 Juli till samma tid följande år, finner man att icke mindre än 23 fotreg:ter (27,600 man) och 27 komp. rytteri (3,375 man) voro afsedde för »det andra tåget», under det 9,000 man skulle qvarblifva till Lifflands defension. Vid Riga funnos, enl. n:o **65**, i Juni till fältbruk (såsom det synes) 32 komp. fotfolk (4,800 man) samt 17 komp. ryttare och dragoner (2,125 man). Bestyckningen å flottans 33 skepp och 24 galerer utgjordes enl. n:o **63** af 696 stycken samt 114 vändehakar (nickhakar); bland styckena voro 464 af koppar, 96 (alla af mindre kaliber) af jern samt 136 s. k. stormstycken. Alla dessa rustningar, — till hvilkas fullbordande borgerskapet utom de förra skatterna åtagit sig särskild bevillning för flottan, hvarjemte qvarntullen tillkommit och boskapsskatten fördubblats — synes hafva bragt Danskarne på fredliga tankar; ty genom underhandlingarne i Ulfsbäck och Sjöaryd återställdes det goda förhållandet mellan båda rikena, innan några fiendtligheter utbrutit.

1625.

Förslagerna n:o **67** och **68** utvisar huru mycket krigsfolk i Sverge detta år borde finnas, om man från det förstnämnde drager 18,400 man (12 värfvade fotreg:ter och 32 värfvade komp. cuir.) och derpå jemför båda med hvarandra. Resultatet blir följande:

Infanteriet	18	Svenska regementer	21,600 man.
»	8	Finska d:o (i stället för 9) . .	9,600 »
»	5	d:o Värfvade (soldater) . .	6,000 »
			37,200 »
Kavalleriet	15	Svenska kompanier	1,875 »

Kavalleriet	12	Finska kompanier	1,500 man.
»	9	Värfvade d:o	1,025 »
»	6	Adelns rusttjenst d:o med landsåtarne	750 »
			5,150 »
Artilleriet	1	Värfvadt komp. för flottan	308 »
»		Än värfvadt för armén	166 »
			474 »
Sjöfolket	3	Värfvade kompanier	1,200 »
»	4	Landtkompanier	1,600 »
		Beställningspersoner	232 »
			3,032 »
		Summa	45,856 man.

Hvaraf i armén 42,516 man
och i flottan . 3,340 »

Angående flottans storlek lemnar n:o **70** fullständig upplysning; i Östersjön funnos 36 större fartyg, 4 bojertar, 8 prålmar och 30 galerer förutom ett obestämdt antal lodjor; i Westersjön (vid Göteborg) funnos 8 större fartyg; besättningsstyrkan å alla dessa fartyg beräknades till 2,558 sjömän förutom 308 artillerister; härför fanns d. 1 Oct. 1624 tillgång till 2,269 sjömän och 195 artillerister; återstoden skulle till större delen värfvas i Holland.

Sedan Gustaf Adolf nu å ena sidan uppbringat sina stridskrafter till en så aktningsbjudande styrka, men Sigismund å andra sidan ej syntes böjd för en verklig fred, beslöt Gustaf Adolf, att med en del af sin styrka gå öfver till Liffland, för att fullända landets eröfring. Derstädes funnos sedan förra året 1 värfvadt (Wurmbrands eller f. d. Sittons), 2 svenska och 3 finska fotregementer samt 4 komp. ryttare, hvilka trupper, om de varit i fulltaligt skick, skulle räknat 7,700 man; i Estland och Ingermanland lågo 2 reg:ter finnar (2,400 man), hvarförutan ytterligare 2 reg:ter fotfolk och 12 kompanier ryttare från Finland (3,900 man) under Gustaf Horns befäl skulle tåga till lifländska härens förstärkning. Sjelf sammandrog konungen vid Stockholm i medlet af Juni 4 värfvade reg:ter neml. Thurns hofreg:te (f. d. Mansfelds), Teufels (f. d. Thurns), Arnheims (sedan Platos) och Spens' jemte 2 rege-

menter norrländske knektar under J. Duwall samt 3 kompanier värfvade och 5 komp. landsryttare, tillsammans 8,200 man, hvilka snart skulle åtföljas af ytterligare 5 komp. (625 man) svenska landsryttare. Om alla afdelningar varit fullständiga, skulle i Liffland följaktligen blifvit samlade 20,425 man eller ej fullt arméns halfva styrka. Förslaget n:o 69 synes innehålla den ursprungliga dispositionen till arméns sammansättning, fastän sedan några förändringar gjordes.

D. 28 Juni lemnade konungen med flottan, som bestod af 76 större och mindre fartyg, Sandhamn, och redan d. 30 Juni kunde han ankra vid Dünamünde, hvarefter truppernas utskeppning omedelbart började. Sedan De la Gardie blifvit afsänd att möta de finska trupperna, med hvilka Dorpats belägring skulle företagas, sändes Banér d. 27 Juli med 850 man uppför Dünas norra strand till Kockenhusen. D. 4 Juni afgick Duvall med en del af det norrländska folket och artilleriet på grundgående fartyg uppför Düna-floden, och d. 5 tågade konungen sjelf efter med 6 fotreg:ter och 8 rytteri-kompanier; men han måste redan d. 10 stanna vid Keggums forsar, emedan fartygen ej kunde passera dem. Under tiden intog Banér staden Kockenhusen och slottet Berson. D. 13 Juli fortsatte konungen — sedan han vid Keggum qvarlemnat Thurn med 4 fotreg:ter, för att der slå en bro öfver Düna och på dess södra strand bygga ett brohufvud — med 2 regem:ter och kavalleriet samt 4 tjugufyra-pundingar vägen till Kockenhusen, der slottet gaf sig d. 14, hvarefter han gick öfver till södra Dünastranden och under sednare hälften af Juli intog Seelburg med flera mindre orter. I början af Aug. återvände han till Keggum för att skaffa medel till Birzens belägring. Under tiden hade De la Gardie och Horn med de finska trupperna börjat belägringen af Dorpat, som gaf sig d. 16 Aug. D. 12 Aug. uppbröt konungen åter från Keggum och tågade öfver Radziwiliski till Birzen, der han inträffade d. 19 och hvilken fästning gaf sig d. 26. Efter några veckors stillaliggande derstädes, gick Gustaf Adolf d. 14 Sept. vidare till Bauske, som togs med storm d. 17, och sedan till Mitau, som måste kapitulera d. 24, hvarefter han med hufvudstyrkan åter-

vände till Riga. Efter Dorpats fall hade Horn med de finska trupperna eröfrat en mängd mindre fästen i Liffland, hvarefter han tågade till Kockenhusen och Berson, dit han anlände d. 10 Sept. och hvarifrån han sedan öfver Creutzburg gick uppför Dünas norra strand till Dünaburg; men då han derstädes en natt blef öfverraskad af Gonziewsky måste han återvända till Berson och Sesswegen. I början af Oct. förlades armén i qvarter norr om Düna och Ewestfloden samt i de eröfrade orterna i Curland och Samogitien; sannolikt utvisar förslaget n:o **71** infanteriets fördelning på de särskildta orterna, fastän några afdelningar fela; ty vid denna tid bestod armén af 5 värfvade, 4 svenska och 5 finska fotreg:ter eller 112 kompanier samt af 7 värfvade, 10 svenska och 12 finska eller 27 ryttare-kompanier. Härefter började åter fredsunderhandlingar. Från denna tid förskrifver sig förmodligen förslaget n:o **72**, innehållande »kort mantal på det folk som K. Maj:st tillkommande år bruka vill», och hvaraf man ser, att han ville försöka det värfvade rytteriet med 18 komp., det svenska med 5, det finska med 6 och rusttjensten med 1 komp., samt fotfolket med 2 värfvade reg:ter, hela armén således med 6,150 man utöfver de 42,536 man, som den föregående år enl. prima plan (se n:o **67** och **68**) skulle utgöra; förslaget är dessutom af värde, emedan det namnger anförarne på de särskildta kompanierna och regementerne.

Emedlertid hade underhandlingarne med Polackarne ingen framgång. Och då man förut haft att strida mot större eller mindre afdelningar kossacker, hvarföre eröfringen af de fasta orterna ej mött stora svårigheter, samlade sig nu Lithauerne och Polackarne i större massor samt intogo slutligen under Gonsiewsky och Sapieha ett läger vid Seelburg. Gustaf Adolf såg sig derföre nödsakad till ett vinterfälttåg för att skydda de gjorda eröfringarne. I medlet af Nov. uppbröt han från Riga med 46 komp. fotfolk och en del af rytteriet, tillsammans omkring 6,000 man, och tågade till Kockenhusen, der han lägrade sig. Men då stället befanns särdeles osundt, flyttades lägret d. 29 Nov. till Berson; icke desto mindre fortfor sjukligheten under den månad armén derstädes qvarlåg. Mot slutet af

året inlopp underrättelse, att fienden uppbrutit från Selburg vesterut samt med en del af sin styrka under Radzivil börjat belägra Bauske, medan den andra under Sapieha stannat vid Wallhof för att betäcka belägringscorpsen.

1626.

På grund af nämnde underrättelse uppbröt Gustaf Adolf d. 4 Jan. från Berson med 1,000 musketerare och det till hands varande rytteriet (omkring 2,000 man) samt gick till Kockenhusen, öfverskred d. 5 Düna vid Friedrichstadt och kom d. 6 oförmodadt till grannskapet af Wallhof. Radzivil, som torde haft minst 5,000 man, utryckte d. 7 och inlät sig i strid med Svenskarne; men här hämnades svenska kavallerit på det polska alla de nederlag, det förut lidit, samt slog fienden i grund på flygten. Radzivil som skyndade till bistånd, kom för sent och måste draga sig tillbaka till Samogitien. Konungen förföljde fienden till Medniki (Medleizy), der han likväl stannade. Sedan De la Gardie d. 18 Jan. dit anländt från Riga med återstoden af rytteriet, återvände konungen, efter att hafva gifvit De la Gardie befallning att härja i Samogitien, till Riga, hvarifrån han reste till Reval samt sedermera kring finska och bottniska viken landvägen till Stockholm, der han inträffade d. 30 Mars. I början af Febr. förlades armén i qvarter i Liffland och Curland på sätt n:o **73** utvisar; af den ursprungliga styrkan, torde vid denna tid 14 à 15,000 man hafva återstått. Större delen af de finska trupperna fingo i Febr. draga hem; de återstående truppernas styrka finner man enl. förslagen n:o **74** och **75** i slutet af Febr. hafva uppgått till 10 à 11,000 man. Vid Riga mönstrades d. 29 Mars enligt n:o **76** 4,596 man. D. 15 Mars afslöt De la Gardie för öfrigt ett stillestånd med Polackarne.

Efter hemkomsten till Stockholm började konungen tillrusta den redan förut påtänkta expeditionen till Dantzig och Preussen. N:o **77** af d. 16 April innehåller en disposition till truppernas fördelning mellan Liffland och Preussen («än i fält»), hvilken sedermera i det närmaste

följdes; å förra stället skulle användas 12,996 man, hvaraf 5,796, i fält, samt å det sednare 20,667 man. N:o 79 angifver styrkan af flottans besättning detta år, hvilken uppgick till 2,573 man förutom bysseskyttarne, hvarjemte n:o 84 utvisar sammansättningen af det i Småland och Westergötland befintlige fotfolket. I medlet af Juni samlade konungen vid Stockholm 18 brigader eller 9 reg:ter svenska knektar samt 10 komp. ryttare (hvaraf 2 värfvade); dessa truppers sammansättning synes af n:o 80, och deras styrka skulle, om alla afdelningar varit fulltaliga, utgjort 12,050 man. D. 21 Juni afseglade konungen från Djurhamn med 30 örlogs- och 70 transportfartyg samt ankrade d. 25 utanför Pillau. Efter några dagars underhandlingar gaf sig den Brandenburg tillhöriga staden och skansen, der 1,800 mans garnison inlades; och sedan 4 större fartyg blifvit qvarlemnade vid Pillau samt under Gyllenhjelms befäl 6 blifvit sända till Weichselmünde (hvartill ytterligare 11 från Sverge skulle tillstöta), fortsatte Gustaf Adolf d. 29 med flottan vägen till Passarges mynning, der armén samma dag landsattes, hvarefter staden Braunsberg utrymdes af fienden. Härpå gick marschen öfver Frauenburg, som gaf sig d. 1 Juli, till den vigtiga staden Elbingen, som kapitulerade d. 6 Juli, hvarefter snart följde Marienburg d. 8 Juli. Vid sistnämnde ställe öfverskred Gustaf Adolf Weichselns östra mynningsgren och gick öfver Grosse Werder till Dirschau vid den vestra grenen, hvilken stad gaf sig d. 12 Juli. Här måste han dock stanna, emedan han genom de qvarlemnade garnisonerna allt för mycket försvagat sig; ty om man afdrager de å n:o 82 befintlige garnisonerna, kunde han vid Dirschau högst hafva 4,450 man. Först i slutet af Aug. anlände Axel Oxenstjerna med 2 reg:ter fotfolk (A. Horns och Essens) och 4 komp. ryttare från Finland (i fulltaligt skick 2,900 man). Vid samma tid uppbröt Sigismund, som vid Graudentz samlat en armé af 10 à 11,000 man, till Marienburg; men då han fann orten väl försvarad, gick han tillbaka till Neuenburg, der han öfverskred Weichseln, hvarpå han vände sig till Mewe, norr om hvilken stad han d. 7 Sept. lägrade sig vid Spraudentz. Gustaf Adolf drog genast med 3,000 man från

Dirchau till Mewes undsättning; men som han ännu var för svag härtill, intog han d. 11 Sept. med nämnde trupper ett befästadt läger vid Montauer-Spitz (der Weichseln första gången delar sig) för att invänta förstärkning. D. 18 tillstötte ändtligen de från Liffland under Thurns befäl komna trupperna, bestående af 3 värfvade fotreg:tr (Thurns gula, Teufels blå och Erentreuters (f. d. Platos) röda) jemte 6 värfvade rytteri-kompanier, hvartill sedermera ytterligare kom ett svenskt fotreg:te (Ruthvens) och 2 komp. dragoner (värfvade); samtlige dessa trupper skulle i komplett skick hafva räknat 5,800 man. Nu uppbröt Gustaf Adolf d. 19 från sitt läger, nalkades följande dagen med försigtighet Polackarnes ställning samt verkställde d. 19 Sept. den berömda stormningen af höjderna vid Spraudentz, som vanligtvis kallas slaget vid Mewe, och hvarigenom Polackarne tvungos upphäfva Mewes belägring samt följande dag draga sig tillbaka till lägret vid Pelplin, hvarifrån de dock snart måste afgå tillföljd af den inbrytande hösten. Förslaget n:o **82** utvisar arméns sammansättning d. 21 Sept., om man från folket i fält drager 22 komp. (2,200) harkebusirer och $1\frac{1}{2}$ reg:te (1,800) knektar, hvilka i verkligheten ej funnos; att ej samtlige afdelningar, såsom der antages, kunde vara fulltalige, säger sig sjelft; förmodligen räknade armén vid denna tid omkring 15,000 man. D. 30 Oct. afreste konungen från Pillau och d. 5 Nov. inträffade han i Stockholm.

Det i Liffland afslutade stilleståndet tilländalopp d. 21 Maj. De fiendtligheter, som der föreföllo voro emedlertid af mindre vigt. De la Gardie försökte blott bibehålla det föregående året eröfrade. Under sommaren lyckades Polackarne under Gonsiewsky dock återtaga några mindre orter i östra Liffland; men då de på hösten vid ett tillfälle med 2,000 man försökte öfverfalla Horn i hans qvarter vid Wolmar, blefvo de i grund slagne. N:o **78** angifver Svenskarnes styrka på hösten; kavalleriet hade sedan årets början blifvit förstärkt med 2 komp.; fotfolket utgjordes af Spens och Wurmbrandts värfvade, Hendriksons, Oxenstjernas, Ruthvens och Duvalls svenska samt Horns, Wrangels och Assersons finska reg:ter; tillsammans räk-

nade hela armén 11,878 man; sednare tillkom dock Creutz' finska reg:te; deremot afdrogo Hendriksons och Duwalls jemte 7 komp. ryttare (se n:o **88**).

1627.

Detta år ämnade Gustaf Adolf fortsätta kriget i Preussen med vida större krafter än det föregående. Enl. förslaget n:o **85** skulle derstädes samlas 33,950 man, nemligen 6,000 i garnison, 1,200 på flottan och 23,150 i fält, bland hvilka sednare 5,150 ryttare (11 komp. värfvade, 30 svenske och finske, samt 3 dragoner) och 18,000 fotgängare (3 tyska, 2 skottska samt 10 svenska och finska reg:tr). Af n:o **86** ser man, att han till fotfolkets förstärkande behöfde 11,700 man, men ansåg sig hafva tillgång till 22,829 man, hvarföre 11,129 skulle blifva öfver; tillgången utgjordes af:

Krigsfolk hemma i landet	4,053 man.
I Liffland hittills befintlige	2,502 »
Utskrifne 1626	950 »
Utskrifne 1627 i Sverge	8,900 »
Utskrifne 1627 i Finland	4,000 »
Värfvade Skottar	2,400 »
	22,805 man.

Förslaget n:o **101** utvisar för öfrigt, att utskrifningen i Sverge (då man undantager Österbottens) detta år verkligen uppgick till 9,106 man förutom 1,140 man i städerna för flottans behof. Af förslaget n:o **89**, dateradt d. 16 Febr., framgår, att konungen på båda krigsskådeplatserna ämnade uppträda med icke mindre än 51,525 man, hvaribland 37,375 i Preussen, 13,050 i Liffland och 1,200 på flottan; hvad som tillkommer i Preussen, utöfver det som å n:o **85** blifvit angifvet, är 600 man på garnisonerna, 2,225 värfvade ryttare och 2 reg:ter eller 2,400 tyska soldater. Oaktadt denna stora kraftansträgning, kunden dock omkring 12,000 man lemnas hemma. Af samma förslag, jemfördt med n:ne **67** och **68**, ser man, att de svenske och finske fotreg:ternas antal detta år blifvit minskadt

från 26 till 25 (1 finskt), men att de värfvade fotreg:terna skulle ökas från 5 till 9; likaledes skulle de inhemska kavalleri-kompaniernas antal ökas från 27 till 42 och de värfvade från 9 till 34 (förutom rusttjensten), hvarjemte 3 komp. dragoner tillkommo.

Sammansättningen af den i Preussen befintliga hären d. 1 Jan. 1627 synes af n:o **87**; den utgjordes af 20 komp. ryttare, 2 d:o dragoner och 121 komp. fotfolk, hvilka dock af sjuklighet synes varit mycket försvagade. Vid årets början uppsade Churfursten af Brandenburg den honom för ost-preussiska området beviljade neutraliteten samt öfverlemnade sina trupper, 4,600 man, åt Polackarne, hvilka snart derefter återtogo Wormditt. Å andra sidan eröfrade Koniecpolsky, som erhållit befälet öfver de polska trupperna, Putzig, hvarigenom den blokad Dantzig dels derifrån, dels från Dirschau och Dantziger-Haupt varit underkastade, något lättades. Slutligen lyckades han i Mars vid Hammerstein öfverrumpla de tvenne tyska fotreg:ter under Teufels och Streiffs befäl, som i Pommern blifvit värfvade (se n:o **89**). — D. 4 Maj afgick Gustaf Adolf från Elfsnabben med en förstärkning af 6,400 man (8 komp. Tewe, 4 Skotte, 4 Drummund, 4 Soop, 8 Ryning, 5 Torstenson, 4 A. Duvall, 4 L. Kyhle och 2 landsryttare); och d. 8 anlände han till Pillau, der han samma dag landsteg med en del af sitt folk, hvarefter han d. 12 framryckte på vägen till Königsberg för att åter tvinga Churfursten till neutralitet, hvilket äfven efter nya underhandlingar lyckades d. 15. D. 16 for han, efter att hafva sändt Gyllenhjelm med 15 skepp till Dantzigs blokad, med sina trupper öfver Frische-Hoff till Elbing, hvarifrån han gick till Dirschau. Enligt förslaget n:o **90** hade han då 21,070 man, hvaribland 12,550 i fält och 8,540 i garnison (14,690 man återstodo således af de förra året öfverförda trupperna); dessutom väntades ytterligare 7,600 man. Koniecpolsky låg vid denna tid med 9,000 man i ett befästadt läger vid Liebschau, ½ mil vester om Dirschau. Som Dantzigerborna, straxt före konungens ankomst, på Frische Nehrung gjort ett försök att intaga Dantziger-Haupt, och samtidigt å Klein-Werder vid Käsemarkt upprättat en stark skans,

beslöt han till en början drifva dem från sistnämnde ställe; man känner dock, huruledes anfallet, som skedde natten till d. 25 Maj, misslyckades, äfvensom att konungen dervid sårades, hvarföre några veckors stillestånd i krigsrörelserna uppkom. Från denna tid är sannolikt förslaget n:o **91**, som angifver arméns styrka, om dess flesta afdelningar antagas fulltaliga, till 28,615 man, hvaraf 17,815 i fält och 10,900 i garnisoner; oaktadt af de på n:o **90** upptagne »väntade» vid denna tid 2,425 man (neml. 4 Drummunds, 4 Sittons el. Linnars och 4 Warnstedts samt 2 komp. värfvade och 3 svenska (uppländska) ryttare jemte en mängd rekryter ankommit, torde styrkan dock vara något för högt angifven; ytterligare väntades då 4,775 man.

Vid underrättelsen, att en polsk afdelning under Kochanowski hotade Braunsberg (nära Svenskarnes vanliga landstigningsplats vid Frische Haff) uppryckte Gustaf Adolf, som nu blifvit någorlunda återställd, dit med en del af sin här, qvarlemnande Oxenstjerna med den andra vid Dirschau. Vid hans ankomst till Frauenberg (d. 10), drogo sig Polackarne tillbaka till Wormditt; konungen följde efter, och d. 14 egde derstädes en fäktning rum, tillföljd hvaraf Polackarne aflägsnade sig från Ost-Preussen. I slutet af månaden återvände Gustaf Adolf till Dirschau; från denna tid härleder sig förmodligen förslaget n:o **94**.

Emedlertid hade Koniecpolsky med en del af trupperna vid Liebschau börjat belägra Mewe; konungen brydde sig dock ej om att komma staden till undsättning (hvarpå dock förmodligen n:o **92** har afseende), utan rigtade i stället större delen af sin styrka mot Klein-Werder, der han d. 4 Juli eröfrade de vigtiga skansarne vid Käsemarkt, hvarefter han derstädes, fastän Mewe under tiden gick förloradt, sammandrog större delen af sina i fält disponibla trupper. Enligt n:o **95** utgjorde svenska härens dåvarande styrka 25,718 man, hvaraf 10,954 i garnison och 14,764 i fält; sedan början af Juni hade tillkommit 2 komp. värfvade och 10 komp. svenske ryttare (5 Småländningar under Wagner och 5 Östgötar under Rothkirch) samt 1 komp. dragoner (De la Chapelles). Vid samma tid fick Gustaf Adolf veta, att Churfursten af Brandenburg, trots stillestån-

det, från Königsberg till Graudentz sändt 2,500 man väl utrustade trupper till Polackarnes undsättning; han uppbröt tillföljd deraf med större delen af kavalleriet och något fotfolk d. 12 Juli från Käsemarkt och tågade med sträckmarscher till Ost-Preussen, der det brandenburgska folket några dagar derefter påträffades vid Mohrungen samt dels skingrades, dels nödgades taga svensk tjenst; af de sistnämnde bildades 2 komp. ryttare och 1 reg:te fotfolk, nemligen Klitzings eller det gröna. Konungen återvände härefter till Dirschau, hvarest sedermera ofta fäktningar föreföllo med Polackarne i lägret vid Liebschau. Fält-arméns styrka i början af Aug. utgjordes enl. n:o 96 af 16,513 man tjenstbare, hvaraf 5,438 man fotfolk låg vid Dantziger-Haupt under Axel Oxenstjernas befäl för att blockera Dantzig, samt 6,914 man fotfolk och 4,161 man rytteri, eller tillsammans 11,075 man tjenstbara, under konungens befäl befunno sig vid Dirschau; dertill kommo de sjuka, som synas utgjort ungefär 20 p:ct af de friske, äfvensom garnisonerna, hvilka då kunna antagas till omkring 9000 tjenstbara. Då konungen d. 8 Aug. utryckte från sitt läger vid Dirschau för att strida med Koniecpolsky, som likaledes utryckt från Liebschau, hade han enl. n:o 96 10,075 man; tillföljd af den farliga blesyr, han derstädes erhöll, afstannade krigsrörelserna för en längre tid. Derunder tillkommo ytterligare 6 kompanier finske ryttare och 8 kompanier Skottar under Ramsays befäl; fotfolket utgjordes nu af 187 kompanier eller 23⅝ reg:ter fotfolk (hvaraf 5⅜ värfvade, 16 svenska och 2 finska), samt af 48 kompanier ryttare (hvaraf 16 värfvade 23 svenske och 9 finske), äfvensom 5 komp. värfvade dragoner; alla dessa afdelningar skulle, fulltaliga, hafva utgjort 34,700 man, således icke långt från den summa Gustaf Adolf vid årets början beräknat (se n:o 85 och 89). Den verkliga styrkan i början af Sept. synes dock af förslagen n:o 97 och 98; enligt det förstnämnda skulle fotfolket hafva räknadt 23,101 man, hvaraf 15,184 tjenstbara och 2,850 sjuke, förutom 5,067 man, som skulle införlifvas med andra afdelningar eller ock från Preussen hemförlofvas. Å n:o 98 upptages arméns styrka till 24,740 man, hvaribland 18,556 man fotfolk samt 6,184 ryttare och

dragoner; härifrån måste dock förmodligen dragas de sjuke (med $\frac{1}{6}$); fotfolket är minskadt till 132 komp. och dragonerne till 3. Först d. 26 Sept. kunde konungen uppbryta från Dirschau; med en del af sin styrka — förmodligen de trupper, som äro upptagne å n:o **93** till 6,749 man — tågade han till biskopsdömet Ermeland och eröfrade i början af Oct. städerna Guttstadt och Wormditt. D. 18 Oct. afreste han till Sverge, hvarefter armén förlades i vinterqvarter; den lärer då blott räknat 17,000 man tjenstbare. D. 18 Nov. hände den olyckan, att Stjernsköld, som med 6 skepp qvarstannat utanför Weichselmünde för att i det längsta blockera Dantzig, blef öfverfallen af 10 skepp från sistnämnde stad, hvarvid han sjelf dödades och 2 skepp gingo förlorade.

I Liffland afslöts vid årets början af De la Gardie ett stillestånd, som skulle räcka till d. 1 Juni, och hvarigenom Birzen utrymdes åt hertigen af Curland, som härigenom för sin del föranleddes upphöra med fiendtligheterna mot Svenskarne. Det finska krigsfolket utgjordes enligt n:o **88** i Jan. af 9,331 man, hvaraf i Finland funnos 916 man, i Ingermanland och Estland 1,221 (Grasses och Skottes), i Preussen 2,642 (A. Horns och Essens jemte 4 komp. ryttare) och i Liffland 4,452 man (G. Horns, Assersons, Wrangels och Creutz jemte återstoden af ryttarne); då de öfriga trupperna i Liffland enligt samma förslag utgjorde 3,644 man, funnos der vid årets början således blott något öfver 8,000 man, hvilkas förläggning under vintern och våren synes af n:o **100**. Af n:o **89** framgår, att konungen detta år ämnade uppbringa liffländska hären till 13,000 man. På sommaren anlände G. Horn från Finland, enl. n:o **99**, med en förstärkning af 4,394 man, till större delen rekryter; snart derefter måste dock några afdelningar hafva afgått till Sverge och Preussen; då De la Gardie i Juli gick i fält, lärer han blott haft emkring 4000 man. Med denna styrka gick han till Seelburg, der Sapieha med ungefär lika mycket folk slagit läger, samt tvang honom efter åtskilliga fäktningar att draga sig derifrån till Bauske. De la Gardie och Horn utförde härefter ett tåg till Dünaburg, som intogs och förstördes (i slutet af Sept.). Häraf

begagnade sig Gonsiewsky, som efterträdde Sapieha, att med sin afdelning gå öfver Düna vid Kirchholm och der intaga ett fast läger, hvarifrån han började härja i Liffland. Svenskarne återvände skyndsamt till Riga, i hvars grannskap Horn intog ett läger vid Berghoff, straxt bredvid Gonsiewskys; men den sednare bibehöll likväl under återstoden af året sin position.

Sammanlägger man Österbottens 520 utskrifne, som förekomma på n:o **101**, med de 3,490 infanteri-rekryter, som äro upptagne på n:o **99**, så finner man att Einlands utskrifning detta år, såsom beräknadt var å n:o **86**, gaf omkring 4000 man, samt hela rikets således 13,000, förutom städernas.

1628.

Enligt förslaget n:o **102** ämnade Gustaf Adolf detta år uppträda med 56,467 man; häraf antogos 23,471 man (2,650 rekryter inbegripna) vara i Preussen, hvilka konungen ville förstärka med 3,150 man; den liffländska hären skulle (4,393 rekryter inbegripna) uppbringas till 11,201 man, hvilken styrka efter d. 1 Aug. borde ökas med 6,875 man, som konungen sjelf ämnade öfverföra från Sverge, hvarest derefter, jemte knektarne på flottan och besättningarne på fästningarne, 13,750 man skulle återstå (egentligen blott 12,400, fastän ett räknefel å orginalet egt rum). Af samma förslag ser man äfven, att det inhemska fotfolket beräknades till 37,503 man eller 257 kompanier, d. v. s. 32 reg:ter, hvaraf 25 svenska och 7 finska; genom det föregående årets betydliga utskrifning hade de svenska reg:ternas antal således kunnat ökas med 7, då de finska deremot minskats med 1; det inhemska rytteriet beräknades till 7,438 man eller 64 komp., hvaraf 43 svenska, 16 finske och 5 för rusttjensten; de värfvade trupperna beräknades till 11,526 man, hvaraf 70 kompanier till fot och 33 till häst jemte 3 komp. dragoner; tillsammans skulle hela fotfolket räkna 327 komp. eller 45,163 man och rytteriet jemte dragonerna 100 kompanier eller

11,304 man. Af n:o **103** finner man flottans styrka, besättning och bestyckning; den skulle utlöpa med 43 större och mindre fartyg samt en besättning af 4,982 man, hvaraf 2,770 båtsmän och 2,212 knektar.

Emedlertid vidblef konungen ej den disposition af trupperna, som i n:o **102** blifvit angifven; han afstod från att gå till Liffland, samt rigtade i stället alla disponibla krafter till Preussen, der han med eftertryck ville fortsätta kriget. D. 15 Maj anlände han till Pillau med 3,150 man och 30 välrustade örlogsskepp; då funnos ännu qvar i Sverge enl. n:o **104** 16,525 man, hvaraf 12,725 ytterligare skulle öfverföras till Preussen. Från Pillau reste konungen öfver Höfft till Marienburg, der han i början af Juni sammandrog svenska hären; vid samma tid afsände han Axel Duwall och Fritz Rosladin med 600 man till Stralsund, såsom första hjelpsändning till den af Wallenstein hårdt ansatta staden; i stället skickade den sednare ett fotreg:te till polska armén, hvilken sednare under Koniecpolskys befäl samlade sig i ett befästadt läger vid Mewe. D. 5 Juni uppbröt svenska armén från Marienburg till Dirschau; den räknade då enl. n:o **105** 11,416 man, hvaraf 3,767 ryttare (46 komp.) och 7,647 fotgängare (73 komp.). Från Dirschau vände sig Gustaf Adolf till Mewe; men då han tvenne dagar (d. 15 och 16 Juni) uppehållit sig framför Polackarnes läger samt befunnit det för väl befästadt att kunna anfallas, återgick han d. 18 till Marienburg. Med en del af sin styrka beslöt han nu göra ett försök att förstöra Dantzigs flotta, hvilken, 10 skepp stark, låg i Weichseln mellan staden och Weichselmünde samt var innesluten af svenska flottan; d. 24 Juni samlade han den till företaget bestämda afdelningen vid Dantziger-Haupt och d. 25 ryckte han till grannskapet af Weichselmünde, der han samma dag med sitt artilleri dels förstörde, dels jagade på flygten eller bemägtigade sig de fiendtliga skeppen.

Konungens mening var nu förmodligen att belägra Dantzig. Ty medan en del af fotfolket de följande dagarne fick gå öfver till Dantziger-Werder samt der under Oxenstjernas befäl börja belägringsarbetena mot stadens östra sida, samlade han sjelf den andra delen jemte rytteriet d.

28 Juni i lägret vid Dirschau för att derifrån observera Koniecpolsky. Emedlertid började vid denna tid ett regnväder, som fortfor under hela Juli månad samt gjorde belägringsarbetena omöjliga; de låga trakterna vid Weichselns mynning öfversvämmades, och förbindelsen mellan arméns olika delar afbrötos esomoftast. Under tiden ankommo större delen af de från Sverge väntade förstärkningarne. Af n:o **106** finner man, att svenska fotfolket d. 6 Juli räknade icke mindre än 216 kompanier eller 26,512 man, hvaraf 9,936 man med konungen i Dirschau, 7,260 man hos Cantzleren (Oxenstjerna) och 9,316 man i garnison; häraf sändes dock straxt derpå Nils Brahes reg:te och 6 komp. af Lars Kaggs (2000 man) jemte 6 komp. af Jakob Duwalls på flottan befintliga reg:te till Stralsund såsom andra hjelpsändning. Enligt n:o **107** utgjorde det fotfolk, »som marschera kunde», d. 10 Juli 72 komp. eller 7,081 man, samt d. 19 Juli hela rytteriet, som blifvit ökadt till 61 kompanier, 6,482 man, hvarjemte enl. n:o **108** i garnisonerna funnos 76 komp. eller 8,302 man. Under förra hälften af Juli torde man således godt kunna antaga, det armén bestod af 30,000 man tjenstbara, hvilken styrka dock snart förminskades genom sjuklighet. D. 28 Juli flyttade konungen sitt läger vid Dirschau till byn Gemblitz på Kleine-Werder och d. 3 Aug. lät han en del af folket sprida sig i qvarter på Grosse-Werder.

Då Gustaf Adolf likväl såg, att han hvarken kunde locka ut Polackarne från lägret vid Mewe eller åtkomma Dantzig, beslöt han vända sina vapen åt annat håll. Sedan han sammandragit de trupper, som ej voro behöflige för Dantzigs blockad och i garnisonerna, vid Marienburg, uppbröt han d. 9 Aug. derifrån med 13,000 man och marscherade hastigt mot Graudentz; Koniecpolsky, som då lär haft 10,000 man (förutom 7000 kringspridda på andra ställen), förekom honom likväl genom att skyndsamt öfverskrida Weichseln och intaga en väl befästad ställning framför staden. Båda härarne lågo nu vid Graudentz, åtskiljda af Ossa-floden, från d. 12 Aug. till d. 14 Sept. utan att kunna skada hvarandra. Svenskarne fingo under tiden en betydlig förstärkning af kavalleri, nemligen, förutom 4 komp.

finska ryttare, 24 komp. af Baudissins och Rhengrefvens reg:ter, som förut varit i Dansk tjenst, men efter ett misslyckadt företag mot Wolgast ur densamma blifvit afskedade. Enl. n:o 109 räknade svenska armén d. 9 Sept. 16,428 man, hvaraf 75 komp. eller 7,710 man fotfolk samt 89 komp. eller 8,728 man rytteri. D. 14 Sept. afmarscherade Gustaf Adolf från Graudentz och gick till Strassburg, hvars belägring han började d. 17 Sept.; d. 24 i samma månad måste staden gifva sig, fastän Koniecpolsky stod i grannskapet; under belägringen inryckte 2000 svenska ryttare och 1000 musketerare under D. v. Falkenbergs befäl i Mazowien samt spridde förskräckelse ända till Warschaus portar. D. 30 Sept. uppbröt Gustaf Adolf från Strassburg och drog sig öfver Neumark långsamt till Liebemühl för att intaga vinterqvarter; Koniecpolsky, som följde efter, hindrade honom likväl derifrån under flera veckors tid; d. 13 Oct. lyckades han till och med med 4,000 man öfverraska Baudissin vid Osterrode; sedermera tågade konungen öfver Preussisch-Holland till Elbingen, der han inträffade d. 22 Oct. Af n:o 110 ser man, att armén d. 6 Oct., då den stod vid Montig (öster om Deutsch-Eylau), sammansmält till 12,742 man tjenstbara (jemte 1,579 sjuka och hästlöse), samt d. 16 Oct. vid Osterrode till blott 12,462 tjenstbare. Ungefär samtidigt räknade garnisonerna enl. n:o 111 86 komp. med tillsammans 8,341 friske och 1,614 sjuke. De sista dagarne af Oct. lemnade konungen Preussen. Armén förlades derefter i vinterqvarter, på sätt n:o 112 utvisar; af kavalleriets 90 komp. hemförlofvades 31 svenske och finske; bland de 59 qvarblifne voro 43 värfvade, 8 svenske och 8 finske (5 Anrep och 3 Eckholtz). Af infanteriets 212 kompanier hemförlofvades eller befunno sig i Stralsund 69, hvarjemte 14 (nemligen 4 M. Hennigson, 4 J. Henrikson, 4 A. Duwall, 1 Baner och 1 Sitton) införlifvades med de qvarblifne, så att dessa blefvo 129 till antalet.

Svenska armén i Liffland utgjordes vid detta års början enl. n:o 114 af omkring 9,000 man. Gonsiewsky låg ännu med en betydlig styrka i sitt fasta läger vid Kirchholm samt härjade Liffland. Först genom några fäkt-

ningar vid Wenden och Lemsal lyckades Horn i Mars att tillintetgöra Polackarnes ströfvande partier, hvarefter Gonsiewsky d. 21 Mars fann för godt att draga sig tillbaka öfver Düna. Han belägrade sedermera Bauske, som kapitulerade d. 8 Maj. Härefter inträdde en längre tids stillestånd i krigsrörelserna, hvarunder Horn öfvertog befälet å svenska sidan, emedan De la Gardie måste resa till Sverge; å polska sidan återtog Sapieha befälet. Vid slutet af sommaren intog Horn med de trupper, han kunde disponera i fält, en ställning vid Mitau; Polackarne lågo vid Bauske. Enligt n:o **113** räknade samtlige svenska trupper i Liffland i Sept. 7,812 man (hvaribland 6,160 fotgängare och 1,652 ryttare) eller enl. n:o **114** blott 7,184 man (hvaribland 5,790 fotgängare och 1,394 ryttare), vid hvilken tid dock från Finland väntades 782 rekryter och 1 sqvadron (600 man) fotfolk, samt 767 rekryter och 4 kompanier (500) ryttare, tillsammans således 2,649 man, hvilka förstärkningar dock förmodligen blott delvis ankommo. I Dec. afslöts slutligen ett stillestånd, som varade till stilleståndet i Stuhmsdorf följande år, då det i öfverensstämmelse med detsamma förlängdes. I Jan. 1629 räknade fotfolket i Liffland enl. n:o **116** blott 5,017 man, hvaraf 2,965 lågo i garnison och 2,051 kunde brukas i fält.

1629.

För detta års fälttåg har man i förslaget n:o **115** en allmän disposition, hvilken likvisst sedermera blott delvis följdes; det slutar med en totalsumma af 51,450 man, hvaraf i Preussen skulle användas 23,050, i Liffland 12,250, i Stralsund 3,000 och på flottan 1,200, hvarefter i Sverge 11,900 man skulle återstå. Märkligt är att på detta förslag större delen af det utländska, värfvade kavalleriet ej finnes upptaget; ty af de 43 kompanierna i Preussen nämnas blott 6 och af de 5 i Liffland blott 2; deremot är å detsamma fältartilleriet första gången omnämndt, nemligen 1 komp. på hvardera armén i Preussen, Liffland och Sverge. För öfrigt utgöres fotfolket af 40,450 man eller 33¾ reg:te, hvaraf 17 svenska, 6¾ finska och 10 utländska; rytteriet af

74 kompanier, hvaraf 37 svenska, 29 finska och 8 utländska, dragonerna af 300 man på 3 komp., samt artilleriet af 450 man på 3 komp. Årets utskrifning uppgick enligt n:o 41 till 5,426 man.

Krigsrörelserna i Preussen började detta år med anledning af Polackarnes försök att i Jan. återtaga Strassburg. För att undsätta staden sammandrog Herman Wrangel d. 29 Jan. vid Osterrode 8,000 man, bestående af kavalleriet och en utvald infanteri-styrka (förmodligen de trupper, som å n:o 112 äro disponible att taga i fält). Vägen togs öfver Löbau, Lautenburg och Gurzno, vid kvilket sistnämnde ställe Polackarne till ett antal af 7,000 man under Potockis befäl ställde sig till motvärn. Men d. 2 Febr. blefvo de derstädes i grund slagne af Wrangel, som derefter öfver Strassburg och Schönsee fortsatte tåget till Thorn, der han inträffade d. 6 Febr. och hvilken stad han genom öfverfall hoppades bemägtiga sig. Men Polackarne hunno vidtaga lämpliga försvarsanstalter, så att Wrangel måste afdraga. D. 13 Febr. återkom han till Elbingen. Härefter afslöts mellan de i Preussen krigande arméerne ett stillestånd från d. 8 Mars till d. 1 Juni.

D. 21 Maj anlände Gustaf Adolf till Pillau, medförande en förstärkning af 3,200 man fotfolk (neml. 8 komp. Linnars, 8 Redwens och 6 J. Skotte); de i Preussen förut befintlige trupperna räknade blott 17,300 man, hvaribland 59 komp. eller 6,000 man rytteri samt 110 komp. eller 11,300 man fotfolk; af det sednare hade följaktligen under vintren 19 komp. blifvit införlifvade med andra (neml. 4 Skottar, 4 Muschamp, 4 Tewe, 4 Soop, 2 Klitzing och 1 Nooth). Förutom 4,800 man som väntades »med Hofmarskalken» hade konungen enl. n:o 118 således vid fälttågets öppnande 20,500 man, hvaribland 8,000 man i garnison och 12,500 man i fält. Större delen af sistnämnde trupper sammandrogs i ett läger vid Marienburg. I slutet af Maj lägrade sig äfven Koniecpolsky med 8,000 man vid Graudentz.

I början af Juni anlände Arnheim med 10,000 man från Wallenstein till Polackarnes undsättning. Samtidigt hade Gustaf Adolf låtit sin hufvudstyrka framrycka

till trakten af Marienwerder och derstädes intaga qvarter. Men då den fiendtliga hären d. 15 Juni uppbröt från Graudentz och tågade mot Svenskarne, drog sig Gustaf Adolf tillbaka till det befästade lägret vid Marienburg; det var under detta återtåg, som d. 17 Juni den bekanta fäktningen vid Stuhm, der konungen var nära att blifva fången, föreföll. Arnheim och Koniecpolsky intogo nu med 18,000 man ett läger midt emot Montauer-Spitz; men de kunde intet uträtta mot Gustaf Adolfs fasta ställning och väl bevakade fästningsnät. Derjemte erhöll han tid efter annan förstärkningar. Enligt n:o **119** räknade samtlige svenska stridskrafter i Preussen d. 11 Juli 26,452 man, hvaraf 11,512 lågo vid Marienburg 3,405 vid Montauer-Spitz, 7,812 i de öfriga garnisonerna, 460 på lodjorna samt 3,263 man voro sjuka eller hästlösa; sedan slutet af Maj hade således ankommit närmare 6,000 man fotfolk eller 50 kompanier, hvaraf 31 från Sverge (neml. 8 Sittons, 8 Ribbings, 7 Matts Kaggs, 4 Sven Antonisens och 4 W. Greys) samt 19 från England eller Skottland (neml. 7 Skottar, 3½ Hamilton, 5 Meldrons, 1½ Mackeis och 3 Groots); rytteriets 59 kompanier räknade 4,735 man tjenstbare och 1,172 sjuke eller hästlöse.

Emedlertid föreföllo mellan båda härarne esomoftast skärmytslingar. Ingenting hufvudsakligt kunde dock å någondera sidan uträttas. En tid sysselsatte sig Gustaf Adolf med den planen, att med de i Sverge qvarlemnade trupperna före hösten begifva sig till Pommern samt derigenom hindra Wallenstein att, såsom det förmodades, sända mera trupper till Preussen; 10 örlogsskepp under Rynings befäl hade redan på våren börjat blockera Wismar, der en kejserlig flotta utrustades. Det är sannolikt på nämnde plan n:o **117** som dock synes vara uppgjord i Juni, har afseende; med 13,725 man ville konungen öfvergå till Stralsund, der förut 6,800 man antogos samlade, så att han med tillsammans 20,525 man skulle kunna uppträda i Pommern; i stället för de utgångna trupperna borde från Preussen hemföras 3,995 man till Sverges skyddande. Gustaf Adolf afstod likväl från denna plan. I stället inleddes underhandlingar med Polackarne om en

längre tids stillestånd. D. 19 Aug. drog sig den fiendtliga hären, betydligt försvagad af brist på underhåll, tillbaka till Graudentz. Och i början af Sept. voro underhandlingarne, som leddes af Oxenstjerna, så långt framskridna, att konungen ansåg sig kunna lemna Preussen; den 16 Sept. landsteg han vid Calmar. Samma dag afslöts stilleståndet i Stuhmsdorf (Altmark), hvarigenom Svenskarne återlemnade Mitau till hertigen af Curland, och Strassburg, Dirschau, Guttstadt, Wormditt, Mehlsack, Frauenburgs stad och Kleine-Werder till polska kronan, samt Marienburg, Dantziger-Haupt, södra delen af Grosse-Werder med Montauer-Spitz och Sthum till Brandenburgske Churfursten, men fingo behålla Elbingen, norra delen af Grosse-Werder, en del af Kleine-Werder, Tolkenit, Frauenburgs hamn, Braunsberg, Pillau med Fischhausen och Memel jemte en del af Curische Nehrung samt hela Liffland med alla dess slott och fästen, hvartill slutligen kom en betydlig del af de indrägtiga tullarne i Dantzig, Pillau, Memel, Libau och Windau, genom hvilka städer Holländarne försågo Pohlen med dess behof af utländska varor.

ÅTERBLICK PÅ ÅREN

1611—1629.

Innan vi nu gå vidare för att redogöra för storleken af de stridskrafter, med hvilka Gustaf II Adolf utförde sitt sista och mest omfattande krigsföretag, hvilket tillsammans med trettioåriga krigets sednare hälft bildar ett helt för sig, torde det icke vara ur vägen att kasta en blick tillbaka på den utveckling svenska armén under de föregående åren af hans regering erhållit i afseende på styrka och sammansättning, och detta så mycket mera, som förmodligen ingen annan period af svenska arméns historia varit rikare

på reformer af alla slag, och emedan under densamma grunden lades till en mängd inrättningar, som ännu i dag fortlefva.

Som man känner, ärfde Gustaf Adolf af sin fader trenne krig, det ena mot Danmark, det andra mot Ryssland och det tredje mot Pohlen, i vigt motsvarande den ordning, i hvilken de blifvit uppräknade. Af de 40,000 man, Carl IX vid början af år 1611 trott sig kunna uppställa, återstodo vid början af 1612 förmodligen blott 25,000, hvaraf ungefär tredjedelen i de transbaltiska provinserna och de öfriga två tredjedelarne i Sverge; Danskarne hade intagit rikets tvenne förnämsta fästningar, Calmar och Elfsborg (jemte Gullberg), och flottan var så svag att den måste rymma sjön, så snart den fiendtliga visade sig; deremot hade De la Gardie fattat fast fot i Ingermanland, hvarjemte besittningen af Estland var temligen betryggad; den enda betydligare förstärkning armén erhöll var Mönnighofens skottska regemente, som öfver Trondhjem kom till Jemtland.

Då freden i Knäröd afslöts, hade den verkligen disponibla styrkan förmodligen nedsjunkit till omkring 20,000 man, och så förblef det fortjemt i 6 år, till dess Elfsborgs lösen tillfullo blifvit gäldad. År 1613 öfverfördes på sommaren från Sverge och Finland 5,000 man att förstärka den mot Ryssland stridande hären. Men äfven på den sidan kunde man blott bibehålla de föregående åren gjorda eröfringarne. År 1614 öfverkom Gustaf Adolf sjelf på några månader till Ingermanland samt deltog några veckor i Augdows belägring, utan att likväl derföre kunna gifva kriget mera eftertryck. Först 1615 kunde han derstädes använda en styrka af 13,500 man, hvaraf omkring 9,000 man i fält; ungefär 6 à 7,000 man torde då varit qvarlemnade i Sverge och Finland; sedan emedlertid företaget mot Pleskow misslyckats, fann sig Gustaf Adolf för svag att längre med framgång kunna föra kriget, hvarföre han blef benägen för fred, hvilken äfven i början af 1617 kom till stånd. Förslaget n:o 18 af år 1616 är det första, som erbjuder en fullständig uppgift på svenska krigsmagtens styrka, nemligen för armén 20,426 man, hvartill kommo 500 byss-skyttar, som skulle samlas och värfvas, samt

1,000 båtsmän, hvaraf dock blott 785 funnos tillstädes; flottan räknade för öfrigt 24 skepp, förutan lodjorna i Ladoga och Peipus. Emedlertid hängaf sig konungen redan nu åt planer till arméns betydliga förstärkande; det inhemska fotfolket skulle genom en större utskrifning 1616 eller 1617 ökas med 50 p:ct; deremot borde det dyrbara ryttteriet förminskas; äfven flottans besättning skulle ökas till 2,000 man och deröfver. Alla förslager från sistnämnde år bära denna prägel. Landet var likväl ännu för utmattadt att kunna bära bördan af en större krigsmagt. Enligt n:o 16 räknade finska häreu, som vanligtvis utgjorde en tredjedel af hela armén, blott 5,292 man, hvaraf 3,462 man fotfolk; å n:o 21 hade fotfolket genom utskrifning blifvit ökadt till 4,613 man. År 1617 användes i Liffland under Stjernsköld befäl blott 3,240 man; till 1618 ville konungen derstädes bruka i fält 6,387 man; blott 2,971 man funnos likväl i Aug. Af n:o 31 finner man slutligen att hela landtmagten i Oct. sistnämnde år ej kunde uppgå till mera än högst 20,000 man.

Det är egentligen först från år 1619, som man, enligt hvad ofvan anmärkt är, kan datera den lavinartade hastighet, med hvilken krigsmagten sedermera tillväxte. Landet började kunna tåla vid både skatter och utskrifningar i vida högre mån än förut. Man kan antaga att landtmagten från 1619 till 1622 ökades med omkring 50 pct., d. v. s. till 30,000 man; med 16,000 man företogs 1621 Rigas eröfring; såsom ersättning för de nämnde år lidna förlusterna öfverfördes 1622 mer än 10,000 man till Liffland, så att fälttåget kunde börjas med öfver 17,000 man; till följd af en svår fältsjuka misslyckades det dock. Äfven flottan erhöll under samma tid en betydlig tillökning; år 1620 ansågs dess besättning uppgå till 1,494 man (se n:o 40); år 1621 utlupo verkligen 24 större och 28 mindre fartyg med en besättning af 1,191 man (se n:o 44); till år 1622 ökades fartygens antal med 10, hvarjemte hela besättningsstyrkan beräknades till öfver 2,000 man. År 1623 synes Gustaf Adolf verkligen hafva lyckats uppbringa sin landtmagt till öfver 40,000 man och flottan till 36 större och 90 mindre fartyg med 2,240 mans besättning

(se n:o 54); och om så äfven ej var fallet just detta år, så blef det dock inom kort en verklighet. Samma år hindrades han likväl genom Sigismunds förespeglade anfall på Sverge, och följande året genom Danmarks hotande hållning att fullända Lifflands eröfring. Men 1625 kunde han derstädes icke allenast sammandraga närmare 20,000 man, utan äfven följande år med lika stor styrka landstiga i Preussen; båda dessa arméer förminskades under fälttågets lopp med en fjerdedel; i Liffland räknade krigsfolket ännu sommaren 1626 närmare 12,000 man (se n:o 78); samma år uppgick flottans besättning verkligen till öfver 2,500 man.

Till år 1627 ville Gustaf Adolf (enl. n:o 89) uppträda med 37,375 man i Preussen, 13,050 i Liffland och 1,200 på flottan (oberäknadt sjöfolket), hvarförutan han (enl. n:o 86) dock räknade på att bibehålla öfver 11,000 man hemma i landet (oberäknadt rusttjensten); och som utskrifningen öfver hela riket gifvit icke mindre än 13,000 man för armén, oberäknadt 1,140 för flottan, så var denna förhoppning ej oberättigad. Emedlertid stannade dock verkligheten, såsom vanligt, något efter planerna; det krigsfolk som sedan föregående år var qvar i Preussen, uppgick till närmare 15,000 man; men fastän de förstärkningar, som tid efter annan dit ankommo, godt kunna antagas till samma belopp, torde den verkligen tjenstbara styrkan under ingen tidpunkt af fälttåget hafva öfverstigit 26,000 man; sent på hösten, då likväl en del af de svenska trupperna dragit hem, lära blott 17,000 man varit tjenstbare. I Liffland funnos vid årets början omkring 8,000 man; ytterligare 4,400 anlände på sommaren från Finland.

De förstärkningar, hvilka 1628 öfverfördes till Preussen voro så betydliga, att armén vid ett tillfälle, d. v. s. i medlet af Juli, verkligen kan anses hafva haft omkring 30,000 man tjenstbare; men äfven denna styrka hade efter fälttågets slut nedsjunkit till 17 à 18,000 man; oberäknadt det krigsfolk, som på hösten hemsändes, hade äfven några tusende man blifvit skickade till Stralsund. Stridskrafterna

i Liffland, som vid årets början uppgått till 9,000 man, voro vid dess slut förminskade till omkring 7,000.

År 1629 uppbringades de i Preussen sedan föregående år befintliga 17,300 man genom förstärkningar till öfver 26,000, hvaribland dock i Juli blott 23,000 voro tjenstbara; i Stralsund funnos då 3,500 man, i Liffland 6 à 7,000 samt i Sverge och Finland kanhända något mera. Flottans manskap uppgick detta år till 2,800 man, samt artilleriet förmodligen till 1,200 man.

I sjelfva verket torde följaktligen åren 1627—1629 omkring 50,000 man fortfarande varit på benen, och säkerligen var detta fallet år 1628. Vi skola snart se, att Gustaf Adolf år 1630 lyckades uppbringa denna styrka ända till 70 à 80,000 man.

Låtom oss nu undersöka hvilken utveckling de särskildta vapnen under den ifrågavarande perioden i afseende på styrka och sammansättning erhållit, samt börja med *infanteriet*.

Redan sedan äldre tider hade det varit brukligt, att allt krigsfolk i samma landskap eller större landsdel, såväl fotfolket som rytteriet, stod under befäl af en person, som ibland kallades öfverste, hvilken benämning dock betydde något annat än »fältöfverste», som en tid begagnades för arméns öfverbefälhafvare eller generaler. Omkring år 1601 lärer af det främmande krigsfolket benämningen regemente hafva införts, såsom i krig utmärkande en samling af 4 à 6 fännikor fotfolk eller 4 à 5 fanor rytteri; som fännikorne då likvisst ursprungligen voro 5 à 600 man starka samt fanorna 300 man och deröfver, och således mera motsvarande nutidens bataljoner eller mindre kavalleri-reg:ter än dess kompanier, torde benämningen reg:te då hafva uttryckt ungefär detsamma, som nu brigad, aldrahelst som fännikorna och fanorna fortfarande utgjorde såväl den taktiska, som ekonomiska enheten. Orden »regemente» och »öfverste» motsvarade således vid början af Gustaf Adolfs regering ej fullt detsamma, som sedermera. De landsdelar, som hade sina vissa öfverstar, voro då Småland, Westergötland, Uppland (jemte Westmanland och Dalarne), Norrland (hvartill Österbotten vanligtvis räknades) och Fin-

land; i hertigdömena Östergötland (hertig Johans) och Södermanlad (hertig Carl Filips, dessutom innefattande Nerike och Wermland samt Wadsbo och Walla härader i Westergötland) anförde hertigarne sjelfva sitt krigsfolk.

Härtill kommo de värfvade utländska reg:terna samt i början, såsom en anomali, äfven några värfvade inhemska reg:ter. Vid krigets utbrott mot Danmark, synes i Sverge blott funnits ett värfvadt reg:te, nemligen Tyskar under Taube, hvartill sedan kom Mönnighofens Skottar, som 1612 öfver Trondhjem och norska fjällarne banade sig en väg till Jemtland. Dessa reg:ter öfverfördes efter freden i Knäröd till Ingermanland, der de synes hafva tjenat till stam för de der förut befintlige värfvade trupperna. År 1613 stupade Taube framför Augdow och följande år Mönnighofen vid samma ställe; Jak. De la Gardie fick den förres och Kobron den sednares reg:te. Då Gustaf Adolf år 1614 kom öfver till krigstheatern, ville han i början afdanka alla värfvade trupper i anseende till deras beständiga myterier och oordningar; af 8,000 man, som skulle finnas på papperet, voro då blott 3,000 verkligen under fanorna; han afstod likväl från denna föresats, efter hvad man kan se af förslaget n:o **13** från år 1615, der Fältherrens reg:te är upptaget till 2,500 man och Kobrons till 1,200; på samma förslag förekomma äfven 2 värfvade reg:ter Svenskar under Jesper Anderson och Svante Banér, hvardera å 1,200 man.

Fännikan synes vid denna tid i medeltal blott blifvit beräknad till 200 man; å n:o **14** är dess medelstyrka 186 man, samt å n:o **15** blott 171 man tjenstbara. År 1616 i Januari räknade Finlands fotfolk (enl. n:o **16**) 3,462 man, fördelte på 16 fännikor, hvilkas medelstyrka således var 216 man. Af n:o **18** finner man, att samma år allt det värfvade, utländska folket blifvit sammanslaget på ett reg:te under de la Gardie med 1,466 man och fördelt på 10 kompanier; det inhemska fotfolket är å samma förslag sålunda fördeladt, att Småland, Westergötland, Uppland och Norrland hafva hvar sitt regemente à 2,000 man, de båda hertigdömena hvar sitt af 1,000 man samt Finland 3,000 man, hvartill komma 1,000 man värfvadt folk, hvilka dock sedermera försvinna. Genom den utskrifning, som på hö-

sten 1616 skulle hållas, borde enl. n:o 19 det svenska fotfolket ökas med 50 pct. och det finska fördubblas, så att landskaps-regementerna blefvo 3,000 man och hertigdömenas 1,500 man starka; till fältbruk skulle ur dessa reg:ter uttagas ett visst antal fännikor à 267 man (se n:o 20). Å n:o 21 ser man det finska fotfolket år 1617 utgöras af 4,613 man, fördelte på 2 reg:ter under Reckenberg (det finska) och Fleming (det karelska) samt 17 fännikor, hvilkas medelstyrka således var 271 man. Det värfvade regemente, med hvilket Stjernsköld nämnde år öfvergick till Liffland, räknade 6 kompanier på 275 man; här är första gången benämningen kompani begagnad i stället för fännika. Äfven å n:o 23 räkna landskaps-regementerna 3000 man, men å n:ne 24 och 25 åter blott 2000 man, (med hertigdömenas på 600 man), samt å n:o 28 och 29 allenast 1,904 man, fördelte på 7 kompanier à 277 man; härmed öfverensstämmer äfven n:o 31, der kompaniernas medelstyrka dock uppgår till 291 man; förmodligen hade den år 1616 tillämnade utskrifningen blott delvis eller alldeles icke kunnat utföras. Å de till åren 1618 och 1619 hörande förslagen, n:ne 30, 32, 33 och 34, är regementernas styrka ökad till 8 komp. à 272 man, d. v. s. till 2,176 man, samt å n:o 35 ända till 12 sådane kompanier eller 3,264 man; men på n:ne 36, 37, 38 och 39, som tillhöra år 1620, är styrkan åter nedsatt till 8 kompanier. Efter hertig Johans frånfälle år 1618 erhöll krigsfolket i Östergötland samma organisation, som i de andra landskapen.

På flera af de ofvan omnämnda förslagen förekomma planer att värfva utländskt fotfolk i större mängd; så upptagas å n:o 24 8,000 man fördelade på 4 reg:ter, å n:o 30 5,440 man på ett reg:te à 2,176 man och 3 à 1,088 man; å n:o 36 6,528 man på ett reg:te à 2,176 man och 4 à 1,088 man, på n:o 38 4,552 man på ett reg:te à 2,176 man och 2 à 1,088; i verkligheten förblef det dock åren 1616—1620 dervid, att det värfvade fotfolket blott utgjorde ett reg:te à 7 kompanier, hvaraf enligt n:o 26 och 30 tvenne voro drabanter, och hvilkas styrka borde vara 272 man, fastän medelstyrkan å n:o 31 blott uppgick till 222 man.

År 1621 skedde en genomgripande förändring i fotfolkets sammansättning. För tåget till Riga uttogs ur hvart och ett af de 9 större utskrifna reg:terna à 2,176 man ett mindre à 1,176 man, fördeladt på 8 kompanier; af de trupper, som sålunda qvarblefvo vid hvarje reg:te, bildades ytterligare ett reg:te från Götaland och ett från Finland; det stora värfvade reg:tet, som blifvit ökadt genom nya värfningar, sönderdelades i tvenne mindre; på detta vis erhöll man 12 reg:ter på 8 komp. à 147 man Samma organisation bibehölls äfven under 1622 års fälttåg, med den skillnad, att de båda värfvade reg:terna åter sammanslogos till ett, samt att kompaniernas styrka ökades till 148 man, hvarigenom reg:tes höjdes till 1,184 eller, om man dertill lade regements-staben, till jemt 1,200 man. Genom Carl Filips sistnämnde år timade frånfälle tillföll hans hertigdöme kronan, och hela riket kunde nu underkastas samma militäriska organisation. Gustaf Adolf beslöt då att indela hela fotfolket i 10 stora reg:ter à 3,600 man, hvilka skulle kunna delas i tre mindre à 1,200 man; bland de sålunda uppkommande 30 mindre reg:terna borde 18 utskrifvas i Sverge, 9 i Finland och 3 värfvas; af de svenska reg:terna skulle 3 uppsättas af Westergötland, 2 af Östergötland, och 1 af Jönköpings län (som under flera år vanligtvis räknades till Östergötland), 3 i det öfriga Småland, 1 i Södermanland, 1 i Nerike och 1 i Wermland (Södermanlands storreg:te), 1 i Uppland, 1 i Westmanland och 1 i Dalarne (Upplands storreg:te) samt 1 i Helsingland och Gestrikland, 1 i Medelpad och Ångermanland jemte 1 i Westerbotten (Norrlands storreg:te); de finska storreg:ternas sammansättning var ännu ganska obestämd. Det är dock icke troligt, att konungen redan detta år lyckades verkställa sin plan; men de tvenne följande åren genomförde han densamma med några modifikationer samt lade sålunda grunden till den fördelning af fotreg:terna, som ännu i dag är rådande.

I afseende på de värfvade reg:ternas ökande gjordes under år 1623 stora ansträngningar; vid början af 1624 funnos blott tvenne i landet (Mansfelds och Sittons); men på våren inkommo trenne (Arnims, Spens och Thurns), så

att deras antal blef 5 i stället för 3. Deremot visade det sig att Finland följande år blott kunde uppsätta 8 reg:ter.

Härigenom blef samtlige reg:ters antal år 1625 31, hvaraf 14 användes i Liffländska fälttåget. Sammaledes var förhållandet 1626, då efterhand 15 reg:ter öfverfördes till Preussen, under det 11 användes i Liffland. År 1627 bibehöllo de svenska reg:terna sitt antal af 18; men de finska minskades ytterligare till 7; deremot ökades de värfvades med 2 i Preussen, så att fotregementerna blefvo 32 till antalet. Genom den stora utskrifning, hvilken samma år egde rum, erhölls tillgång att till år 1628 öka de utskrifne regementernas antal i Sverge ända till 23½, hvaraf i Norrland 4½, i Uppland o. s. v. 4, i Södermanland o. s. v. 4, i Östergötland 3, i Westergötland 4½ och i Småland 4½; deremot voro de finska och värfvade reg:terna fortfarande blott 14, hvilket för hela infanteriet gör 37½ reg:te. Men genom nämnde utskrifning hade allmogen blifvit öfveransträngd; ty år 1629 kunde Sverge blott uppsätta 19 reg:ter och följande år blott 16; Finland hade fortfarande 7; deremot började samma år på hösten, såsom man snart skall se, de värfvades antal att ökas i betydlig mån.

Må vi nu öfvergå till rytteriet. Den första fullständiga uppgift man under Gustaf Adolfs regering har öfver detsamma är af år 1616 då det räknade 4,960 man (se n:o **18**); de värfvade ryttar-fanornas antal var då 4, de svenska lands-ryttarnes 6, de finske lands-ryttarnes 6 och samtlige rustningsfanornas (bland hvilka äfven hertigdömenas och Lifflands) äfven 6, tillsammans följaktligen 22 fanor med en medelstyrka af 224 man. Efter ryska krigets slut nedsattes rytteriets styrka betydligt; enligt n:o **20** skulle landsfanorna 1617 blifva 7 och räkna 1,800 man, rusttjenstfanorna 5 med 1,150 man, samt de värfvade kornetterne 4 med 480 man; fanans medelstyrka beräknades då till 250 man och kornettens till 120. I afseende på fördelningen å landsdelarne må anmärkas, att Sverge då skulle

uppsätta 1,650, Finland 1,100 och Estland 200 ryttare. Å n:o **23** af år 1617 upptagas landsfanorna i Sverge till blott 1,500, men i Finland till 1,200 ryttare; fanans medelstyrka är 300 ryttare; i slutet af samma år finner man (se n:o **25**) samtlige landsryttare blott utgöra 1,750 man på 7 fanor à 250 man, samt rusttjensten 1,100 man. Af n:o **31** framgår slutligen det verkliga förhållandet; der upptagas för Sverge blott 4 fanor, nemligen en från Uppland, en från Westergötland, en från Östergötland och en från Småland, samt 4 finska, nemligen en från Finland (i inskränktare mening), en från Nyland, en från Tavastland och en från Karelen; dessutom förekomma 2 värfvade fanor; men af rusttjensten är blott Lifflands (Estlands) fana upptagen, under det rusttjensten i Sverge (med Södermanland) och Finland saknas. Fanornas normalstyrka synes å nämnde förslag vara 284 eller 287 man, hvilket förhållande äfven under de tvenne följande åren eger rnm. I det närmaste öfverenstämmande med n:o **31** är n:o **36**, af år 1620, der rusttjensten är angifven till 975 man, och landsfanorna till 4 i Sverge och 4 i Finland å 287 man; på andra förslager från samma år upptagas de värfvade kornetterna till 3 eller 4 med 120 à 125 man.

År 1621 skedde i afseende på rytteriets, liksom fotfolkets, sammansättning en ganska betydlig förändring. Till fälttåget i Liffland uttogs ur hvar och en af de 8 stora landsfanorna i Sverge och Finland 1 mindre samt dessutom 1 från hvardera landet (ungefär såsom vid fotfolket), så att hela antalet ökades till 10 på 125 man; de 3 värfvade kornetterna, eller, såsom de sedermera kallades, curassiererna, förstärktes med ytterligare 2 (förmodligen 1 från Södermanland och 1 af adelns rusttjenst), hvarjemte den stora landsåtsfanan i Estland och Ingermanland delades i två mindre. Sålunda erhölls 18 fanor och kornetter (eller kompanier såsom de nu äfven började kallas) på 125 man. Till följande års fälttåg uttogos på samma sätt som föregående året ytterligare 10 fanor landsryttare ur Sverge och Finland, hvarjemte från Sverge öfverfördes 2 fanor värfvade curassierer (sannolikt af adelns rusttjenst); rytte-

riet uppgick således jemte landsåtarne till 29 kompanier, hvartill skulle värfvas 5 komp. dragoner. Å förslaget n:o 54 finner man 1623 års reorganisation genomförd äfven för kavalleriet; de värfvade curassiererna räknade då 4 kompanier, rusttjenst-curassiererne 4 jemte 2 kompanier landsåtare, samt landsryttarne 25 komp., hvaraf 3 från Uppland, 3 från Södermanland, 3 från Östergötland, 3 från Westergötland, 3 från Småland och 10 från Finland — tillsammans följaktligen 35 kompanier och 4,375 man; dragonerna saknas likväl å detta förslag. Samma indelning finner man rådande vid början af år 1624 (se n:o 59); under detsamma tillkommo dock enl. n:ne 56 och 62 4 komp. s. k. lätta värfvade ryttare jemte 2 komp. dragoner (hvilka sednare dock nästa år åter bortföllo). År 1625 räknade de svenske landsryttarne fortfarande 15 och rusttjensten 6 komp.; deremot tillkommo 2 komp. finska landsryttare hvarjemte curassiererna ökades till 9 komp. (i hvilka förmodligen de s. k. lätta ryttarne ingått); tillsammans funnos således 42 komp. (eller 5,250 man), hvaraf 10 svenska, 12 finska och 7 värfvade användes i Liffland.

År 1626 öfverfördes från Sverge till Preussen 8 svenska och 2 värfvade kompanier, hvilka under fälttågets lopp ökades med 4 finska och 6 värfvade samt 2 komp. dragoner: i Liffland funnos vid fälttågets början 10 svenska, 12 finska och 8 värfvade kompanier jemte 1 komp. dragoner; sedermera afgingo dock derifrån 7 kompanier svenske och 1 komp. värfvade ryttare, hvaremot 1 komp. dragoner tillkommo. Under årets lopp hade följaktligen samtidigt blifvit använde 18 komp. svenske, 16 komp. finske och 16 komp. värfvade ryttare (bland hvilka sednare troligtvis landsåtarne böra inräknas) samt 4 komp. dragoner, eller tillsammans med rusttjensten i Sverge och Finland 58 kompanier, hvilka i komplett skick skulle hafva räknat 7,250 man. Det rytteri, som var i Preussen, förstärktes under loppet af 1627 års fälttåg med 15 komp. svenske, 5 komp. finske, 8 komp. värfvade ryttare (hvaribland 2 från Liffland) samt 3 komp. dragoner; i Liffland funnos vid fälttågets början 3 komp. svenske, 12 komp. finske och 7 komp. värfvade ryttare, jemte 2 komp. dragoner, hvilken

styrka dock före årets slut minskades med 3 komp. svenske och 2 komp. värfvade ryttare samt 1 komp. dragoner; afdrager man sistnämnde 6 komp., skulle dock samtidigt i Preussen och Liffland varit använde 23 svenske, 21 finske och 21 värfvade komp. ryttare jemte 6 komp. dragoner, hvartill slutligen kom rusttjensten, d. v. s. allt som allt 61 kompanier.

År 1628 ökades kavalleriets styrka i Preussen betydligt, nemligen de Svenske landsryttarne från 23 kompanier till 35, de finske från 7 (2 hade afgått) till 14 och de värfvade från 16 till 40; dragonkompanierna voro blott 3; af de sålunda i Preussen befintliga 91 kompanierna hemfördes på hösten 29 svenska och 6 finska; i Liffland funnos detta år blott 12 finska och 5 värfvade kompanier jemte 1 komp. dragoner. Samtidigt hade följaktligen detta år 35 svenska, 26 finska och 45 värfvade ryttare-kompanier jemte 4 kompanier dragoner blifvit använde; med 6 rusttjenst-kompanier voro således 118 kompanier ryttare och dragoner under fanorna. Från detta år kan man äfven börja spåra det svenska rytteriets indelning på reg:ter efter landskaperna; sålunda hade Småland och Westergötland hvardera 8 kompanier, Uppland 7 samt Södermanland och Östergötland hvardera 6 kompanier; regements-indelningen med 8 kompanier på hvarje större landskap blef likvisst först 1630 fullständigt genomförd. År 1629 ökades rytteriet i Sverge med 1 värfvadt och 4 svenska kompanier; i Finland minskades det med 2 komp.; men i Preussen ökades det värfvade rytteriet med 3 kompanier, hvaremot dragonerna minskades till 1 kompani; tillsammans användes detta år följaktligen 39 svenska, 24 finska och 48 värfvade kompanier samt 2 kompanier dragoner, eller allt som allt med rusttjensten 119 kompanier.

Om artilleriets styrka vid denna tid har man föga underrättelse. Å förslaget n:o 13 af år 1616 finnas upptagne 300 bysseskyttar och 50 ingeniörer; å n:o 18 500

bysseskyttar samt å n:o 23 likaledes 500, alla vid armén. N:o 24 angifver antalet fältbysseskyttar, som behöfdes år 1617, till 544 man; fältartilleriet beräknades då till 12 hela kartover med hvardera 12 mans servis, 28 halfva kartover med 8 mans servis, 20 fältslangor med 4 mans servis och 48 småstycken med 2 mans servis; på flottan behöfdes samma år 776 man, nemligen 48 på hvart och ett af de 8 royalskeppen, 16 på hvart och ett af de 20 örlogsskeppen samt 6 på hvar och en af de 12 pinasserne. Å n:o 25, likaledes af år 1617, förekomma 600 bysseskyttar samt å n:o 33 »till den större entreprisen» 250 bysseskyttar. På tåget till Liffland 1621 medföljde äfven 250 bysseskyttar. Sedermera har man ingen uppgift på artilleriet förr än 1625, då flottans behof (se n:o 70) upptages till 308 man, hvartill kommo 160 man för landtartilleriet. Det torde dock ej vara något tvifvel underkastadt, att ej landtartilleriet straxt derefter blef starkare. Å ett underhållsförslag för armén i Preussen af d. 1 Sept. 1628 upptages dervarande artilleri till 2 kompanier à 150 man. På den allmänna dispositionen för år 1629 (n:o 115) beräknas ett kompani à 150 man för hvar och en af arméerna i Preussen, Liffland och Sverge. I hvad mån artilleriet under de följande åren ökades, skall man snart finna.

1630.

Redan hösten 1629 hemfördes alla inhemska, svenska trupper från Preussen, Stralsund och Liffland till Sverge för att under vintren kompletteras och utrustas; äfven af de finska reg:terne qvarlemnades blott trenne i Liffland. Af n:o 120 synes det, som om konungen detta år, liksom 1628, i början trott sig kunna uppbringa hela det inhemska utskrifna fotfolket till 31 fullständiga reg:ter à 1,200 man eller till 37,200 man, hvaraf 22 reg:ter eller 26,400 man i Sverge och 9 reg:ter eller 10,800 man i Finland; bland dessa skulle 10 reg:ter eller 12,000 man gå till Tyskland, 3 reg:ter användas till besättning på flottan, 3 reg:ter i Liffland samt de återstående 15 lemnas hemma till landets försvar. Härför ansågs finnas en tillgång af 19,350

gamla knektar, hvaraf 7,400 Svenskar från Preussen, 1,350 från Stralsund, 550 från Liffland och 3,900 i Sverge, hvartill kom 6,150 Finnar; återstoden skulle erhållas genom 1629 års utskrifning; men fastän densamma antogs till ej mindre än 14,000 man, nemligen 10,000 från Sverge och 4,000 från Finland, uppstod dock en brist af 3,850 man.

Emedlertid gaf utskrifningen på långt när ej så mycket, som i nämnde plan var förutsatt, tillföljd af de många medel den hårdt tryckta befolkningen efterhand uttänkt att undandraga sig densamma. N:o 126 utvisar, att utskrifningarne i Sverge åren 1629, 1630 och 1631 i medeltal blott lemnade 6,400 man, samt n:o 127 att den i Finland 1630 blott uppgick till något öfver 2,000 man. Konungen måste derföre snart ändra plan. Af n:o 121 ser man, att han från Sverge blott trodde sig kunna erhålla 17 fullständiga reg:ter eller 20,400 man i stället för 26,400. Häraf funnos d. 1 Nov. 12,954 gamla knektar, hvilka vid den tid förslaget uppgjordes (förmodligen i slutet af Dec.) antogos hafva minskats till 11,155 man, hvaraf 7,580 återkommit från krigsorterna och 3,375 voro hemma i Sverge. För att komplettera denna styrka behöfdes 8,945 man, hvaraf årets utskrifning (enl. n:o 41 blott 5,426 man) jemte de, som voro qvar sedan förra utskrifningen, likväl blott lemnade 7,983 man. Någon brist uppstod således, tillföljd hvaraf reg:ternas antal ytterligare nedsattes till 16⅛ eller 19,350 man; dessa voro 1 från Westerbotten, 1 från det öfriga Norrland, 1⅛ från Uppland (med den s. k. gårdsfanan), 1 från Westmanland, 1 från Dalarne, 1 från Södermanland, 1 från Nerike och Wermland, 1½ från Östergötland, 1½ från Jönköpings län, 1 från Kronobergs län, 1 från Calmare län, 2 från Elfsborgs län och 2 från Skaraborgs län. Fastän det i Sverge utskrifna infanteriet till år 1630, enligt hvad ofvan blifvit anmärkt, ej kunde uppbringas till mera än ⅔ af hvad det varit år 1628, hade den åkerbrukande befolkningen dock blifvit så ansträngd, att den för år 1630 måste befrias från utskrifningen in natura mot erläggande af en utskrifningshjelp; men den sednare befanns ännu mera tryckande, så att man år 1631 återgick till den vanliga personal-utskrifningen.

Äfven det finska fotfolkets styrka måste något nedsättas, nemligen från 9 till $8\frac{3}{8}$ reg:te eller 10,050 man (Österbottens reg:te inberäknadt). Enligt n:o **120** fanns härför hösten 1629 en tillgång af 6,150 man, hvilken dock, liksom i Sverge, innan årets slut förmodligen minskades; lägger man härtill likväl 1629 års utskrifning, så erhåller man de 7,593 gamla knektar, som på n:o **127** finnas angifne, hvartill komma 2,023 man af 1630 års utskrifning, hvilken i Finland synes hafva skett in natura. Af n:o **127** finner man äfven de dåvarande finska reg:ternas fördelning på de särskildta landsdelarne. Samma handling utvisar att år 1630 icke mindre än 1,894 »ovisse» hade undandragit sig inställelse vid utskrifningen.

Hela det inhemska fotfolket räknade således år 1630 $24\frac{1}{2}$ reg:te eller 29,400 man.

Det inhemska kavalleriet kompletterades detta år genom anvärfning till 8 fullständiga reg:ter på 8 kompanier och 1000 man, hvaraf 5 uppsattes af Sverige och 3 af Finland. De 10 svenska och 8 finska kompanier, som varit i Preussen, äfvensom 8 af de 12 finska, som befunno sig i Liffland, hemfördes; af Östgöta ryttare uppsattes 2 nya kompanier. Regementernas fördelning på de särskilda landsdelarne synes af n:ne **127** och **128**. Adelns rusttjenst indelades samma år på ett fullständigt reg:te à 8 kompanier, hvaraf 4 uppsattes i Sverige, 1 i Finland, 1 i Ingermanland, 1 i Estland och 1 i Liffland; den fick likväl blott användas inom landet till dess försvar samt hade i fredstid blott befäl, men ingen trupp under vapen. I expeditionen till Tyskland deltog slutligen äfven en liten trupp beridna s. k. djurskyttar à 48 man.

Om artilleriets styrka har man ej fullt tillförlitliga underrättelser; enligt en uppgift i Svenskt Krigsh. Arkiv (n:o 1,040) *föreslogs* omkring 1632, att sjöartilleriet skulle bestå af 726 man samt landtartilleriet af 1,200 man på 6 kompanier, hvaraf 3 i Preussen, 2 i Östersjöprovinserne och 1 i Sverge; dertill kom likväl hela artilleriet i Tyskland, om hvilket man blott vet, att år 1630 600 man på 4 kompanier anlände från Sverge, hvilken styrka dock förmodligen snart betydligt förökades. Man torde således utan öfverdrift

kunna antaga att hela landtartilleriet år 1630 uppnått en styrka af 1,200 man.

Flottans manskap, som dels var utskrifvet, dels värfvadt, angifves å n:o **134, b** till 2,774 man (hvaraf 308 konstaplar och bysseskyttar) samt å n:o **134, c** till 2,810 man.

I hela riket funnos således våren 1630 följande *inhemska* trupper:

Det utskrifna fotfolket med gårdsfanan .	29,400	man.
Det värfvade rytteriet	8,000	»
Adelns rusttjenst	1,000	»
Djurskyttar	48	»
Artillerifolket	1,200	»
Flottans manskap	2,800	»
	42,448	man.

Vi komma nu till den *utländska*, värfvade armén, med hvilken Gustaf Adolf i främsta rummet ämnade utföra tyska kriget. På hösten 1629 torde densamma blott uppgått till 16,000 man; men vid början af sommaren 1630 räknade den icke mindre än 36,000 man, hvilken styrka inom årets slut ytterligare förökades.

Redan på hösten 1629 infördes, oberäknadt de som lågo i de transbaltiska provinserne, åtskilliga värfvade regementer till Sverge, der de förlades i städerne. Af n:o **122** ser man, såväl hvilka de voro, som deras förläggning och styrka, hvilken sednare i Jan. 1630 uppgick till 4,512 man. Längre fram kom härtill ett fotreg:te (Kniphausens), som minst kan beräknas till 1000 man, äfvensom 4 komp. (500 man) curassierer, hvilka föregående höst blifvit öfverförde från Preussen. Våren 1630 uppgick det utländska krigsfolket i Sverge således säkerligen till 6000 man.

I Liffland funnos vid samma tid 2 reg:ter värfvadt fotfolk (Karrs och Spens), tillsammans ungefär 2,000 man, samt 9 komp. värfvade curassierer (1 Adrikas, 4 Liffländare och 4 Curländare), ungefär 1000 man, hvaraf en del förmodligen återkommit från Preussen.

I Preussen hade hösten 1629 blott funnits omkring 12,000 man utländskt krigsfolk, hvaraf öfver 4,000 man rytteri. Denna styrka blef dock till sommaren 1630 genom Oxenstjernas trägna omsorger uppbringad till 21,000 man, hvilkas fördelning på regementer, kompanier och olika vapen synes af n:ne **138** och **139**.

I Stralsund funnos, efter de svenska reg:ternas hemresa, i Jan. 1630 qvar blott 2,780 man värfvade trupper (se n:o **134**). Dessa förstärktes dock till Juni sistnämnde år säkerligen till omkring 6000 man, om man (enligt nyssnämnde handling) beräknar att 36 kompanier i slutet af Maj räknade 4,328 man, hvartill sedermera ytterligare kommo 12 kompanier.

Gustaf Adolfs hela landthär bestod följaktligen vid tidpunkten för tyska expeditionens afgång af omkring 75,000 man, hvartill kommo flottans 3,800 man.

Huruledes konungen ämnade fördela denna krigsmagt, framgår af förslagerna **123** och **124**, med afseende å hvilka dock bör anmärkas, att alla afdelningar antagas fulltaliga, hvilket åtminstone blott var fallet med de inhemska reg:terna. Enligt det första, tidigare förslaget, synes Gustaf Adolf blott hafva trott sig kunna uppbringa sina stridskrafter till 75,375 man *), hvilkas verkliga styrka, om man från det kompletta antalet afdrager en sjettedel (såsom den tiden vanligtvis brukades), torde hafva blifvit 62 à 63,000 man; dessa 75,375 man skulle så fördelas, att 14,100 man blefvo i Preussen, 5,700 i Liffland, 22,575 i Sverge och Finland, 3,600 på flottan och 29,400 man användes till den tyska expeditionen. Men enligt det sednare förslaget, som är upprättadt i April 1630 och hvarest truppernas fördelning närmast öfverensstämmer med hvad sedermera i verkligheten egde rum, trodde sig konungen kunna sammanbringa icke mindre än 88,550 man, hvaraf 9,500 skulle lemnas i Preussen, 6000 i Liffland, 23,250 i Sverge samt 49,800 man användas till tyska expeditionen och på flottan; afdrages från denna summa sjettedelen, så återstår 73,790, hvartill bör läggas 4,000 man för artilleriet och

*) A originalet är slutsumman felskrifven.

flottan, då man erhåller nästan samma totalsumma, som nyss ofvan.

Af n:o **135** finner man styrkan och sammansättningen af de trupper, hvilka i slutet af Juni 1630 landstego vid Peenemünde, äfvensom å dem, hvilka sedermera följde efter från Sverge, Finland och Liffland; man erhåller en slutsiffra af 20,493 man. Läggcs härtill de 13,599 man, som tid efter annan kommo från Preussen, äfvensom de 6000 man, som voro i Stralsund, så synes att under loppet af år 1630 öfver 40,000 man blifvit samlade i Pommern. Enligt n:o **133** skulle från Sverge och Finland nämnde år blifvit utförde 12,975 man inhemska trupper (utom artilleriet), hvilket äfven i det närmaste öfverensstämmer med hvad n:ne **128, 129, 130, 131** och **132** utvisa.

I Sverge (jemte Österbotten) qvarlemnades $10\frac{1}{2}$ regemente fotfolk, $2\frac{1}{2}$ d:o rytteri, adelns rusttjenst och något artillerimanskap, tillsammans ej fullt 16,000 man (jemför **128**). Hvilka dessa reg:ter voro, samt huruledes de skulle fördelas i händelse af något oförmodadt anfall från Danmarks sida, synes af n:o **125**; om i sådant fall 2 reg:ter finskt fotfolk och 1 d:o ryttcri öfverfördes till Sverge, så kunde man der hafva en försvarsstyrka af 18,775 man, hvaraf 8,700 i Stockholm och dess grannskap, 5,700 vid Calmar o. s. v., samt 4,775 vid Göteborg o. s. v.

Samtlige i Finland (utom Österbotten) uppsatte trupper uppgingo våren 1630 enl. n:o **127** till 12,539 man, hvaraf 7,590 gamla knektar, 2,030 nyutskrifne och 2,921 ryttare. Häraf utdrogo till Tyskland 2,826 man; i Liffland funnos omkring 3,300 man; i landet skulle följaktligen, om man inberäknar rusttjensten, hafva funnits qvar omkring 6,500 man.

Lägger man till de finska trupperna i Östersjöprovinserna Karrs värfvade reg:te i Riga, adelns rusttjenst (landsåtarne) och något artilleri, så funnos derstädes närmare 5,000 man.

I Preussen återstodo efter de truppers afmarsch, som gingo till Pommern, omkring 7,500 man.

Qvarlemnade i landet voro således:

I Sverge	16,000	man.
» Finland	6,500	»
» Östersjöprovinserne	5,000	»
» Preussen	7,500	»
Summa	35,000	man.

Med 13,242 man verkställde Gustaf Adolf, såsom nyss nämndes (enl. n:o **135**), d. 26 Juni den första landstigningen vid Peenemünde på ön Ysedom. Några dagar efter landstigningen drog han sjöledes till sig en del trupper från Stralsund. Med 8,703 man fotfolk (se n:o **136**) utförde han d. 10 Juli expeditionen från Kaseborg på Ysedoms sydligaste udde till Stettin, hvarest han sedan qvarblef i tvenne månader. D. 22 Juli ankom från Wollin och Gollnow 3,800 man af det på öarne qvarlemnade krigsfolket, hvaribland hela rytteriet. Under loppet af Juli inträffade ytterligare i Pommern 7,270 man, hvaraf närmare 5000 man från Preussen. D. 1 Aug. skulle konungen följaktligen haft 25,670 man disponible.

Den kejserliga armé, hvilken under förra hälften af 1630 varit inqvarterad i Pommern, Mecklenburg och Brandenburg, uppskattas vanligen till 40,000 man. Men af denna styrka var en så betydlig del kringspridd såsom garnisoner i Colberg, Landsberg, Frankfurth, Wolgast, Demmin, Greifswald, Ribbenitz, Rostock, Wismar och Dömitz m. fl. mindre orter, att den kejserlige öfverbefälhafvaren, Fältm. Conti, blott kunde sammandraga 15,000 man i öppna fältet. Dessa samlade han, vid första underrättelsen om Svenskarnes landstigning, vid Wolgast, men intog strax derefter, då Gustaf Adolf eröfrat Stettin, det förskansade lägret vid Gartz och Greiffenhagen. I denna fördelaktiga position lyckades han ända till slutet af året uppehålla Svenskarnes framträngande vid Odern, fastän deras stridskrafter beständigt ökades, under det hans egna minskades. Ty då han lemnades alldeles utan understöd af både kejsaren och ligan, sammansmälte hans styrka så mycket, att han i slutet af Sept. knappast hade 12,000 man och i Dec. blott 9,000

man till sitt förfogande. De kejserliges styrka i Mecklenburg antogs vid slutet af Oct. hafva uppgått till 3,900 man.

Under Augusti månad låg svenska härens hufvudstyrka stilla vid Stettin. Med 7,500 (se n:o **137**), eller enligt andra 6,000 man, belägrade Kniphusen slottet vid Wolgast, som gaf sig den 14. N:o **140** innehåller förteckning på allt infanteri vid Stettin och Wolgast, hvilket d. 6 Augusti räknade 18,282 man, hvaraf 3,344 sjuke eller otjenstbare. Under loppet af månaden ankommo 4,782 man till Pommern. Emedlertid förbereddes den expedition till Mecklenburg och Elben, genom hvilken Gustaf Adolf ville nalkas Magdeburg; enligt n:o **141** anså sig konungen vid expeditionens afgång och sedan större delen af de (isynnerhet från Preussen) väntade trupperna ankommit, men det redan nu betydliga antalet sjuka blifvit afdraget, kunna förfoga öfver 31,000 man, hvaraf 16,000 man under Horns befäl skulle qvarstanna i Pommern och 14,000 man åtfölja konungen. I denna styrka synes äfven garnisonerna varit inberäknade.

Utförandet stannade dock långt efter planen tillföljd af de preussiska truppernas öfver förväntan fördröjda ankomst. I stället för 14,400 man, kunde konungen vid Stralsund blott samla 5,579 man (se n:o **142**), med hvilka han i slutet af Sept. visserligen lyckades eröfra gränspasset mot Mecklenburg vid Ribbenitz och Damgarten, men hvilken styrka var för svag att tillåta något vidare framåtskridande å denna sida, aldrahelst som den af sjukdom ytterligare förminskades. Under loppet af Sept. ankommo för öfrigt blott 570 man från Preussen till Pommern.

October månad tillbragtes å ömse sidor utan några större krigsrörelser. Gustaf Adolf uppgjorde i Ribbenitz planen för kommande års fälttåg, hvartill han enligt n:o **143** hoppades kunna uppbringa icke mindre än 107,900 man, hvaraf 18,500 man rytteri och 87,000 man fotfolk. Fortfarande vidblifvande sin plan att framtränga genom Mecklenburg till Lübeck och Magdeburg, ville han med hufvudstyrkan — 34,550 man, förutom garnisonerna i Stralsund och dess omgifningar (5,400 man) — understödja hofmarskalkens (Falkenbergs) och biskopens (adminastratorn

af Halle) trupper, som tillsammans med en engelsk corps skulle uppbringas till 21,200 man; vid Stettin och deromkring skulle Horn qvarlemnas med 24,450 man (hvaraf 17,250 i fält), samt vid Stolpe (i Hinter-Pommern) Teufel med 11,000 man, och i Preussen 9,500 man under Oxenstjerna. Enligt n:o **144**, som synes vara från ungefär samma tid som det föregående, ville konungen med tillsammans 42,350 man operera närmast Östersjön; Horn skulle stanna vid Stettin med 23,850 man, (hvaraf 8,850 man i fält) understödd af 6,000 Brandenburgare; Teufel borde med 11,000 man framskjutas till Elben, hofmarskalken med 12,800 man uppträda i Hessen och vid Rhen, Churfursten af Sachsen uppställa 11,600 man, Hamilton med 16,200 engelsmän landstiga vid Weser, samt de sydtyska furstarne med 15,000 man uppträda i Schwaben; tillsammans skulle således 138,000 man sättas på benen mot kejsarn och ligan. Häraf synes, åt hvilka vidsträckta planer konungen redan nu, vid början af sitt stora företag, hängaf sig. Man har äfven tvenne andra dylika förslag från samma tid, hvilka utrymmet ej tillåter meddela; å det ena uppgår slutsumman till 101,300 man, å det andra till 95,000 man och å det tredje till 90,000 man; å det sistnämnde skulle 24,500 (utom 5,400 sqvadroner) tillhöra hufvudhären, 18,225 man under Horn qvarlemnas vid Stettin och dess omgifningar, 12,350 man under Teufels befäl samlas vid Stolpe, hvarjemte trupperne i Preussen skulle uppbringas till 10,100 man. Under loppet af Oct. ankommo 3,277 man från Preussen till Pommern.

Emedlertid synes konungen snart funnit det betänkliga i att företaga en rörelse ur sin högra flank, medan fienden ännu tryckte på midten af hans operations-front genom den befästade ställningen vid Gartz och Greiffenhagen, aldrahelst om han i densamma finge någon undsättning. I början af Nov. uppgjorde han derföre en plan till anfall på det fiendtliga lägret. Vid denna tid ansåg han sig (enl. n:o **145**) kunna disponera öfver 19,510 man för operationer i öppna fältet, hvaraf 13,460 man fotfolk och 6,050 ryttare; 10,286 man borde utgöra garnisoner och besörja de fiendtliga fästningarnes blokad; dessförutan be-

räknades de sjuke och sårade till icke mindre än 12,494 man; arméns totalstyrka uppgick således till 42,190 man, hvaraf 29,800 voro tjenstbara. Företaget mot Gartz måste dock uppskjutas, dels till följd af det länge väntade preussiska rytteriets dröjsmål, dels till följd af fiendens under förra hälften af Nov. företagna försök att undsätta Colberg. Under månadens lopp anlände 3,691 man från Preussen till Hinter-Pommern.

Till följd af de 2,500 preussiska ryttarnes fördröjda ankomst, måste expeditionen mot Gartz ytterligare uppskjutas ända till slutet af December. Under tiden hade armén ännu mera blifvit försvagad genom den starka sjukligheten och dödligheten. För operationer i fria fältet ansåg sig konungen (enl. n:o 146) blott hafva 13,921 man disponible, hvaraf 6,029 ryttare och 7,892 fotgängare; i garnisoner och till blokader användes 10,621 man; tillsammans voro således blott 24,542 man friske; de sjukes antal uppgick förmodligen till 13,000 man. Å sistnämnde förslag äro dock några mindre afdelningar uteslutne. Af n:o 147 ser man, hvilka regementer deltogo i expeditionen mot Greifenhagen och Gartz, hvarigenom konungen under juldagarne ändtligen lyckades bortdrifva fienden från dessa punkter och jaga honom till Landsberg och Frankfurth.

Oberäknadt de 40,000 man, som tid efter annan anlände till Pommern, tillkommo eller anvärfdes derstädes under hösten 4 à 5000 man, nemligen af fotfolk Damnitz 2 reg:ter Pomrare, Baners reg:te musketerare samt Kriegbaums och Robert Lessles sqvadroner (bataljoner) i Stralsund, och af kavalleri Totts, Damnitz, Sperreuters och Halles regementer. Af ofvanstående synes dock, att afgången i sjuke och döde under hela hösten 1630 varit så ovanligt stark, att de tjenstbare soldaternas antal knappast uppgått till 30,000 man.

1631.

Redan i början af detta år blef Gustaf Adolf betänkt på att utdraga mera krigsfolk från Sverge och Finland, äfvensom att ersätta den härigenom uppstående afgången genom utskrifning. D. 22 Jan. anbefalldes Pfaltzgrefven hålla

i ordning 3 reg:ten fotfolk från Sverge och 1 från Finland samt 8 kompanier rytteri från Sverge och de sedan föregående året qvarlemnade 5 kompanierna från Finland. Längre fram (i Mars) ökades detta antal till 5 reg:ten fotfolk från Sverge; samtidigt tillskrefs äfven rådet att till d. 15 Maj sammankalla ständerna, för att med dem underhandla om en ny utskrifning af manskap, hvilken befunnits mindre tryckande än den år 1630 upptagna utskrifningshjelpen. Utskrifningen beviljades samt sattes i verket under Augusti och September. Blott med stor svårighet synes den emedlertid blifvit genomförd, isynnerhet i Finland, hvarifrån en betydlig del af de utskrifne rymde öfver till Liffland och Sverge, så att konungen från Würtzburg såg sig nödsakad utfärda ett strängt mandat mot dem, som gåfvo rymmarne tjenst. Enligt n:o 41 lärer utskrifningen i Sverge detta år gifvit 5,689 man.

I slutet af Juni månad öfverfördes till Pommern, på samma gång som Drottningen, det fotfolk konungen dit beordrat, nemligen Dalreg:tet under Öfv. Åke Oxenstjerna, Östgöta reg:te under Öfv. Hand, Calmare d:o under Öfv. Drummund, Österbottens under Öfv. H. Kyhle, halfva Södermanlands under Öfv.-L:t Jöran Soop, halfva första Elfsborgs under Öfv.-L:t v. Saltzburg (efter hvilken snart följde den andra hälften), halfva andra Elfsborgs under Öfv.-L:t B. Pilefelt, halfva Helsinge reg:te under Öfv.-L:t A. Körning, samt 2 komp. rekryter från Sverge och 4 d:o från Finland, hvilka trupper tillsammans räknade öfver 7000 man (se n:ne 129, 132 och 133). Längre fram på sommaren utgingo 4 komp. Upplands ryttare under Öfv.-L:t Axelson och 4 d:o Södermanlands under Öfv.-L:t Sack äfvensom 5 komp. finska ryttare under Öfv.-L:t Eckholtz, tillsammans 1,625 man. Från Finland utsändes detta år till Liffland 957 rekryter af de nyutskrifne.

I Sverge (och Österbotten) funnos nu, innan man hunnit verkställa utskrifningen, blott 6,626 man (se n:o 129) eller, om man* tillägger adelns rusttjenst och artillerifolket något öfver 7000 man. På hösten återkommo öfverlefvorna af Upplands reg:te från Tyskland; genom utskrif-

ningen torde de i landet befintlige trupperna blifvit ökade till 13,000 man.

I Finland funnos (enl. n:o **130**) d. 14 April 7,393 man hemma, sedan de som utdragit, 6,741 man, samt de ovisse, 1,668 man, blifvit afräknade. Deremot synes, som nyss nämndt är, årets utskrifning till större delen misslyckats, emedan man (enl. **131**) finner, att tidigt följande vår icke mindre än 5,774 man höllo sig undan.

Den i Östersjö-provinserna befintliga styrkan torde år 1631 hafva bibehållit samma storlek, som det föregående, nemligen 5000 man, emedan afgången ersattes genom de från Finland ditskickade rekryterna.

Från Preussen drogos våren 1631 Erentreuters (det röda) och Joh. Hamiltons reg:te, samt längre fram på sommaren Ramseys, Ruthwens och återstoden af Rosshofs reg:ter, jemte Taupadels dragoner (se n:o **139**), tillsammans ungefär 5000 man. Genom flitiga nyvärfningar försökte Oxenstjerna ersätta de afgångne, så att de i Preussen befintlige trupperna snart uppnådde samma styrka som förut.

Man kan antaga, att Gustaf Adolf under förra hälften af 1631 års fälttåg, liksom år 1630, ej samtidigt haft mera än 30,000 man tjenstbare under fanorna i Tyskland. Då han i slutet af Januari uppbröt ur de Neumarkska qvarteren för att infalla i Mecklenburg, hade han 11,000 man; med 7,300 man qvarlemnades Horn i Neumark; och vid Demmin möttes Gustaf Adolf af Kniphausen med 3000 man från Stralsund; öfver 21,000 voro således disponible för operationer i öppna fältet.

Vid början af året erhöllo de fiendtliga stridskrafterna betydlig tillväxt. Tillsammans med garnisonerna i Frankfurth och Landsberg hade Schaumburg, som efter Conti erhållit befälet, ännu qvar 8,000 man fotfolk och 4000 man rytteri. Med 6000 man kejserlige hade Pappenheim under hösten blockerat Falkenbergs 3000 man i Magdeburg. Sedan Tilly, efter Wallensteins afgång, erhållit befäl öfver samtlige kejserlige och ligistiske trupper, beordrade han i slutet af 1630

alla kejserlige reg:ter, som hittills varit kringspridde i Brehmen, Ostfriesland, Jülich, Franken och Schwaben, till Neder-Sachsen. Sjelf skyndade han, så snart han fått kännedom om Schaumburgs bortdrifvande från Gartz, med 4 reg:ten (enligt somliga 6 à 7000 man, enligt andra blott 3000 man) i Jan. 1631 till Frankfurth a. der Oder, der han mönstrade Schaumburgs armé, som vid denna tid skulle hafva sammansmält till blott 8000 man i fält. Vid underrättelsen om Gustaf Adolfs marsch till Mecklenburg, begaf han sig med sina medhafda trupper dit öfver Fürstenwalde och Alt-Brandenburg till Ruppin för att undsätta Demmin; under vägen synes han hafva erhållit så stora förstärkningar, att han straxt före Neu-Brandenburgs stormning (d. 9 Mars) hade 15,000 man. Då han sedermera i slutet af samma månad ryckte framför Magdeburg och började stadens belägring, hade hans stridskrafter, Pappenheims afdelning inberäknad, uppnått en styrka af 30,750 man, hvaraf omkring 5,000 man försvarade brohufvudet vid Dessau och 25,000 man utförde belägringen; af dessa 30,000 man voro blott 7,000 ryttare.

Enligt n:o **148** hade Gustaf Adolf vid Tillys annalkande i slutet af Febr. och början af Mars 29,628 man disponible, hvaraf likväl 7,778 utgjorde garnisoner; af de 21,850 man, som kunde begagnas till krigsrörelser i öppna fältet, voro 13,450 man fotfolk och 8,400 man rytteri. Då konungen, efter att hafva dragit till sig Horns trupper i Neumark, uppgifvit planen att vid Friedland förena sin här för att genom en batalj rädda Neu-Brandenburg, qvarlemnades Horn med 5,500 man vid Friedland för att hindra Greifswalds undsättning. De trupper, med hvilka Gustaf Adolf derefter intog det befästade lägret vid Schwedt, torde hafva uppgått till 11 à 12,000 man; Lessle samlade 1000 man af de i Neumark qvarlemnade trupperna vid byn Kramcken midt emot Schwedt på högra Oderstranden. Genom denna demonstration lät Tilly förmå sig att öfvergifva försöket till Greifswalds undsättning och att draga sig tillbaka mot Magdeburg. Konungen begagnade då tillfället att med närmare 14,000 man (se n:o **149**) utföra ett handstreck mot Frankfurt a. d. Oder, hvilket äfven lyckades (d.

3 April). Schaumburg och Tiefenbach hade då i Frankfurth 4000 man, i Landsberg 3000 man samt dessutom 3 à 4000 man rytteri; knappast hälften af denna styrka torde hafva räddat sig till Schlesien. Med 3000 musketerare och 2000 ryttare, hvilka snart åtföljdes af 3000 man fotfolk, drog konungen till Landsberg, och med 1,500 man blockerade Horn på norra sidan staden, som gaf sig d. 16 April.

Härefter rigtade Gustaf Adolf sin marsch mot Magdeburg. Genom underhandlingarne med Churfurstarne af Brandenburg och Sachsen fördröjdes dock tåget så länge, att den vigtiga staden gick förlorad. Samma dag den föll i de kejserliges händer (d. 10 Maj), hade svenska armén framryckt till Potsdam samt räknade der enligt n:o **150** 15,682 man. Med anledning af denna olyckliga händelse måste Gustaf Adolf för någon tid afstå från vidare framryckande. Från ungefär samma period har man ett förslag till underhåll för en armé af 102,350 man (se n:o 960 i Svenskt Krigsh. Arkiv), hvaraf 35,725 man i Brandenburg hos konungen, 31,525 man hos Horn på venstra flygeln mot Schlesien, 24,925 hos Tott på högra flygeln i Mecklenburg samt 10,200 man i garnisoner. Fastän denna plan ej kom till utförande, uttrycker den likväl konungens afsigter under Juni och Juli månader samt den derpå grundade fördelningen af stridskrafterna.

Då Tilly efter Magdeburgs intagande i slutet af Maj drog till Thüringen, hade han 22,000 man; 5,500 qvarlemnades såsom besättning i staden. Gustaf Adolf var, oaktadt sin ifver att genom nyvärfningar förstärka sig, likväl fortfarande under försommaren ganska svag. I medlet af Juni hade Tott vid Greifswaldes eröfring (d. 15 Juni) blott 2,200 man, oberäknadt garnisonerna. Horn hade vid samma tid vid Schaumburg (nära Küstrin) blott 1,500 man fotfolk och 1000 ryttare. Konungen sjelf utförde i början af Juli Elböfvergången vid Tangermünde med 6000 man, men samlade likväl snart derefter vid Werben 15,000 man, förutom garnisonerna i Rathenow, Havelberg, Alt-Brandenburg och Spandau. Enligt n:o **151** hade han d. 20 Juli, några dagar före Tillys ankomst framför lägret vid Werben, 15,109 man, hvaraf 6,053 ryttare

samt 9,056 fotgängare och dragoner; af samma förslag synes äfven de öfriga svenska truppernas fördelning vid samma tid. Tilly hade då 24,000 man, hvilka likväl inom några veckor sammansmälte till 18,000. Den kejserliga afdelningen i Schlesien under Tiefenbachs befäl, mot hvilken Horn skulle försvara sig vid Odern, antogs vara 7000 man stark.

Under loppet af Juli månad började emedlertid betydliga förstärkningar å ömse sidor annalkas. De första dagarne af månaden landstego 7,500 Svenskar med drottningen vid Peenemünde och slöto sig dels till Totts, dels till andra afdelningar. Derjemte började bådas värfningar taga fart. Från Preussen anlände dessutom efter hand 5000 man fotfolk och dragoner till Horn. Konungen beslöt vid samma tid att vid Werben concentrera större delen af de stridskrafter, han hade disponibla för rörelser i öppna fältet. I början af Aug. anlände en mängd trupper från de båda flyglarne, så att han vid Werben och dess grannskap hade öfver 30,000 man. Horn, som tillsammans med besättningarne i Frankfurth, Landsberg, Krossen, Stettin, Damm, Colberg och Stolpe (5,150 man) torde haft 14 à 15,000 man, tågade sjelf med 7,300 man till konungen och qvarlemnade Duwall med 2,200 man vid Odern. Från Tott afdrog Kagg med 6000 man till Werben; den förre hade dessutom 5000 man i Mecklenburg, oberäknadt garnisonerna i Stralsund, Barth, Ribbenitz, Damgarten, Demmin, Wolgast, Anklam och Greifswalde (4,300 man). I början af Augusti landstego äfven de i England och Skottland af markisen Hamilton och Alex. Lessle värfvade trupperna, öfver 7,000 man, vid Peenemünde samt tågade Odern uppföre till Frankfurth och slöto sig till Duwalls afdelning.

Å fiendtliga sidan återkom i Juni den kejserliga armé af 22,000 man, som hittils under Fürstenbergs befäl varit sysselsatt i Italien med Mantuanska arföljdstriden, öfver Alperna till Schwaben samt tvang kretsens ständer att upplösa de stridskrafter, som tillföljd af Leipziger-förbundets beslut blifvit samlade. Qvarlemnande 8000 man i Schwaben under Altringer, drog Fürstenberg sedan med återstående 14,000 man vidare norrut till Franken, hvars protestanti-

ska ständer likaledes nödgades afdanka sitt folk; en stor del deraf tvangs gå i kejsarens tjenst. Fürstenberg ämnade just inbryta i Hessen-Cassel för att slutligen betvinga dess Landtgrefve, då han från Tilly, som beslutit infalla i Chur-Sachsen, erhöll befallning att förena sig med honom. Äfven Altringer beordrades att för samma ändamål med ilmarscher begifva sig till Thüringen. För att ersätta deras afgång, borde Fugger i Franken värfva en ny armé af 10,000 man, med hvilka han skulle vända sig till Hessen-Cassel. Så snart Tilly d. 18 Augusti vid Eisleben förenat sig med Fürstenberg, hvarigenom han blef öfver 30,000 man stark, skred han till utförande af infallet i Chur-Sachsen, hvilket hade till följd, att såväl dess som Brandenburgs Churfurste, hvilka hittils försökt föra en sjelfständig, neutral politik, nödgades kasta sig i Gustaf Adolfs armar.

Den Chur-sachsiska armén räknade vid denna tid 18,000 man, hvaraf likväl 7,000 åtgingo till garnisoner i fästningarne Dresden, Leipzig, Torgau, Nürnberg, Freiburg, Chemnitz, m. fl. andra, så att 11,000 man voro disponibla i öppna fältet. Af n:o 151 ser man de svenska och sachsiska truppernas fördelning och sammansättning vid tidpunkten för slaget vid Leipzig; förslaget tål likväl några mindre berigtiganden. Der förekomma t. ex. ej de brandenburgska ganisonerna i Küstrin, Driesen, Berlin och Peitz, tillsammans 2 à 3000 man. Af åtskilliga på andra ställen spridda uppgifter finner man att konungen i sjelfva slaget blott hade 13,000 man fotfolk, men deremot 9000 ryttare, således 22,000 man; härtill komma 11,000 Sachsare, hvaribland hälften fotfolk och hälften rytteri, hvilket tillsammans gör 33,000 man mot Tillys 30,000. Såsom garnisoner i Werben, Rathenow, Alt-Brandenburg och Spandau voro qvarlemnade 7000 man under Kaggs befäl. Tott hade som nyss nämndt är, på högra flygeln 4,300 man i garnison och 5000 man i öppna fältet. Duwall hade på venstra flygeln 5000 man i garnison och 2,200 man i öppna fältet, hvartill kommo såväl de 7000 Engelsmännen och Skottarne som 1000 svenska ryttarne, således 10,200 man mot Tiefenbach, som då äfven antogs hafva 10,000 man. Samtlige stridskrafter, öfver hvilka Gustaf Adolf vid denna

tid medel- eller omedelbart kunde förfoga, uppgingo följaktligen till omkring 75,000 man.

Förslaget n:o **153** af d. 23 Sept., då Gustaf Adolf befann sig i Erfurth, utvisar såväl de då under fanorna befintliga truppernas styrka, fördelning och sammansättning, som den numerär, till hvilken de under hösten genom storartade värfningar borde uppbringas. På detsamma fattas dock såväl de sachsiska och brandenburgska trupperna, som Hamiltons Engelsmän. Hufvudhären vid Erfurth räknade, oaktadt den i slaget vid Leipzig lidit en förlust af 2,100 man, likvisst 26,220 man, hvilket bevisar att 6000 fångar tagit tjenst; den borde uppbringas till 43.570 man. Baners armé, som blifvit bildad genom delar af Kaggs och Duwalls trupper och hvilken skulle blockera Magdeburg, räknade 4,050 man i öppna fältet samt 3,580 man såsom garnisoner i Werben, Rathenow, Alt-Brandenburg, Zerbst och Spandau; den skulle förstärkas till 17,955 man; till densamma borde äfven höra Hamiltons trupper, hvilka dock genom en svår fältsjuka under hösten i hög grad sammansmälte; Frankfurth a. d. Oder och Krossen utrymdes åt brandenburgska trupper, hvilka äfven på venstra flygeln skulle bevaka Schlesiska gränsen. Totts armé, som under hösten borde rensa Mecklenburg, öfverskrida nedre Elben och eröfra Neder-Sachsen, skulle för detta ändamål erhålla en betydlig styrka; fastän den kort före slaget vid Leipzig räknat allenast 5000 man, borde Tott såväl komplettera egna reg:ter, som draga till sig de öfverkomna svenska och finska ryttarne (1625 man), hvarigenom han finge 7000 man; de mecklenburgska trupperna skulle fullständigas till 8,100 man; dessutom borde de öfriga nedersachsiska ständerna uppställa 4,800 man fotfolk, hvarjemte derstädes 2000 ryttare skulle värfvas; från Holland trodde man sig få 6000 man afdankade trupper under Erentreuters befäl och från England ytterligare 8,400 man; allt sammanräknadt, skulle den nedersachsiska hären således uppbringas till 36,000 man. I Thüringen borde hertig Wilhelm af Weimar uppsätta 11,500 man, äfvensom Landtgrefven af Hessen i eget land 17,400 man. Garnisonerna i Pommern och Neumark uppgingo till 10,800 man. Den sachsiska hären, som på hösten vände sig mot Tie-

fenbach i Schlesien och derefter till Böhmen, ersatte snart de i Leipziger-slaget lidna förlusterna (4000 man) genom nyvärfningar. Tillsammans med densamma och Brandenburgarne åsyftade Gustaf Adolf således att till vintren få på benen icke mindre än 160,000 man, hvartill dessutom kan läggas en armé i Franken på 17,000 man, som förekommer i andra handlingar, fastän den ej är upptagen på n:o **153.**

Vid dylika planers utförande blir emedlertid verkligheten icke sällan långt efter det föresatta målet. Så äfven här. En stor del af de tillämnade nyvärfningarne kunde af brist på pengar ej verkställas. Dessutom gjorde hufvudhärens rörelser under hösten en ny fördelning af stridskrafterne nödvändig. Slutligen kunde hvarken Baner eller Tott inom den föresatta tiden utföra de värf, som blifvit dem anförtrodde; den förre förmådde nemligen ej betvinga Magdeburg, och den sednare måste använda hela hösten till Rostocks, Wismars och Dömitz belägringar.

Tillföljd af nederlaget vid Leipzig hade de kejserliga stridskrafternas totalstyrka betydligt blifvit förminskad; ty der förlorades 10,000 man i sårade, döde och fångne; andra 10,000 kringspriddes eller togo svensk tjenst; och blott med 8 à 10,000 man lyckades Tilly rädda sig till Neder-Sachsen. I slutet af Sept. förenade han sig likväl vid Wetzlar med Altringers och Fuggers afdelningar, så att han hade 27,000 man; snart derefter (i medlet af Oct.) stötte 12,000 man lothringiska trupper till honom vid Miltenberg (vid Main); han hade således fem veckor efter nederlaget, oberäknadt besättningarne, åter närmare 40,000 man under sina fanor, af hvilka likvisst många voro demoraliserade efter nederlaget och andra af sämre beskaffenhet (särdeles de lothringska trupperna).

Sedan Gustaf Adolf i Erfurth qvarlemnat en garnison af 1,500 man, drog han med hufvudhären öfver Thüringerwald till Würtzburg, i stället för att, som han i början ämnat, qvarstanna i Thüringen. De 40,000 man, med hvilka Tilly skyndade honom till mötes vid Tauber, sammansmälte dock genom sjukdom i så hög grad, att Lothringarne måste tåga hem till sitt eget land och den kejserliga ge-

neralen såg sig nödsakad draga sig undan till höger åt Donau. Härigenom öppnades för konungen vägen till Rhen, och han dröjde ej att begagna sig häraf, utan gick med 15 à 16,000 man till Frankfurth och Maintz, sedan han vid Würtzburg och i norra Franken qvarlemnat Horn med 8000 man.

1632.

Vid ankomsten till Rhen i Nov. 1631 beslöt Gustaf Adolf att följande vår låta komma öfver till Tyskland 6 reg:ter (7,200 man) fotfolk och 1,500 ryttare, tillsammans 8,700 man, d. v. s. nästan allt gammalt folk, som fanns qvar i riket. Rådet fäste dock (i bref af d. 28 Jan.) hans uppmärksamhet vid det nästan försvarslösa tillstånd, i hvilket landet genom denna åtgärd skulle råka, i händelse någon af grannarne försökte ett anfall, samt förfrågade sig, om ej tre reg:ter fotfolk och 1,500 ryttare (tillsammans 5,100 man) voro tillräcklige, då de i stället för de utsände ryttarne ville uppsätta 1,500 andra. Emedlertid hade de värfningar, konungen under vintren låtit anställa i Tyskland, haft en sådan framgång, att han redan i Mars och April 1632 contramanderade sin förra ordre samt tillät de utkommenderade att blifva i landet. Härtill föranleddes han äfven af Danmarks nya intriger och af ett rykte, att Spanioerne vid Dünkirchen samlade en flotta för att angripa Göteborg. För att möta denna fara, pådref han med ifver flottans förstärkande, samt uppmanade rådet att söka förmå ständerna bevilja medel till upprättandet af ett amiralskap i Göteborg, d. v. s. att äfven der, liksom i Stockholm, inrätta en örlogsstation. Af n:o **134, d**, synes, att flottan vid denna tid bestod af tvenne afdelningar, en i Stockholm och en i Wismar, som tillsammans räknade 54 större och mindre fartyg, förutom 52 jakter, galejor, strutsar och lodjor, och hvilka erfordrade en besättning af 3,450 man sjöfolk, hvaraf 478 constaplar och bysseskyttar. Härföre fanns dock (enligt **134, e**) blott tillgång till 2,630 man (förutom handtverkarne), hvaraf enl. **134, f**, 1,247 upptogos från stä-

derne i Sverge och Finland samt 782 från åtskilliga socknar närmast hafvet.

Wallensteins oförmodade uppträdande sommaren 1632 med öfverlägsna stridskrafter förmådde Gustaf Adolf att till våren 1633 anordna en ny utsändning af trupper från moderlandet. I bref från Hersbruck af d. 18 Juni anbefalles rådet att nämnde tid hafva i ordning icke mindre än 8 regementer fotfolk (9,600 man) samt 2000 ryttare, d. v. s. tillsammans 12,600 man. Några dagar derefter uppmanas i en skrifvelse från Nürnberg af d. 26 Juni både rådet och Pfaltzgrefven att öfver hela riket med det snaraste låta anställa en utskrifning, genom hvilken den inhemska krigsmagten skulle kunna uppbringas till 20 reg:ter fotfolk, hvaraf 12 i Sverge och 8 i Finland, samt till 8,000 ryttare, hvaraf 5,000 i Sverge och 3,000 i Finland, således tillsammans 32,000 man, »likasom det var förrän vi förreste ur Sverge, förutom dem härute äro, dem vi vele hafva å part, såsom de der dagligen afgå, och i längden intet facit uppå göras kan». Lätteligen inses dock, huru svårt detta blifvit, då så ringa krafter funnos disponible inom Sverge och Finland och då allmogens missnöje med utskrifningarne, hvilka knappast gåfvo 7 à 8000 man, var så stort. I Sverge funnos enligt ofvan anförd beräkning högst 13 à 14,000 man, hvaraf 1,500 ryttare, samt i Finland enligt n:o 131 blott 3,429 man, hvaraf 1000 ryttare, men hvartill man möjligtvis kan lägga de 500 ryttare, som Grothusen fått fullmagt att värfva; 5,774 man hade derstädes ej »compareratt» på mönstringen. Rådet dröjde dock i det längsta med utskrifningens verkställande, ty ständerna sammankallades ej förr än d. 6 Nov.; och då således detta år ingen utskrifning kunde ske, blef densamma helt och hållet inställd tillföljd af den snart derefter inlöpande underrättelsen om konungens död.

I Östersjöprovinserna blef förhållandet i det närmaste detsamma, som föregående åren, med den skillnad, att Bürtz' reg:te på våren aflöste Skottes i Narva. Från Preussen öfversändes äfven detta år några trupper till Tyskland, hvaraf man likväl blott med säkerhet kan nämna Crawfords reg:te.

Sammanställer man nu, hvad som angående det inhemska krigsfolkets fördelning åren 1630—1632 ofvan blifvit yttradt, så finner man, att af detsamma år 1630 blott en knapp tredjedel och följande år allenast en fjerdedel utgick, hvilken sednare dock ersattes genom samma års utskrifning, men att återstoden qvarstannade i fäderneslandet för att skydda detsamma mot tvetydiga grannars anfall. Men äfven större delen af de utdragna trupperna kommo ej långt på tysk botten. Ty Gustaf Adolf följde, som man af armélistorna lätteligen kan se, den politiken, att besätta de eröfrade orterna — hvaraf den fasta basis bildades, på hvilken han stödde sina operationer — med svenskt fotfolk. På samma sätt hade han gjort i Preussen. Skälet härtill torde hafva varit, att han vida mera trodde sig kunna lita på de inhemska truppernas trohet, än på de främmande legoknektarnes, hvilka ofta lättsinnigt uppgåfvo åt dem anförtrodda fästningar, om ej solden alltid punktligt utbetalades. Äfvenledes voro de sednare vanligtvis mera krigsvanda och derföre mera passande för operationer i öppna fältet, än de svenska, hvaraf de flesta merändels mot sin vilja nyligen blifvit utskrifne samt ännu ej erhållit den nödvändiga krigarbildningen. Följden af detta förhållande är äfven, att man i Gustaf Adolfs strider och marscher finner högst få fotreg:ter hafva deltagit. Det svenska och finska rytteriet deremot, som frivilligt låtit värfva sig, utgjorde fastän, visserligen icke särdeles talrikt mot det i armén befintliga utländska, likväl kärnan af vapnet, samt stod derföre alltid på högra flygelns första treffen, der i öfverensstämmelse med dåtidens taktik vanligtvis den afgörande striden utkämpades.

Förslagerna n:o **154** och **155**, hvilka torde vara nära nog samtidiga, lemna särdeles dyrbara upplysningar, såväl om de stridskrafter Gustaf Adolf vid ingången af år 1632 hade till sitt förfogande i Tyskland, som om den utsträckning han vid samma tid hoppades kunna gifva åt sina nyvärfningar. Och som de beräkningar, hvilka i dem

förekomma, sedermera i det närmaste följdes, vilja vi något dröja vid deras skärskådande.

Konungens armé vid Rhen beräknades enligt **154** hafva 15,821 man behållne, hvaraf 10,521 man fotfolk och 5,300 man rytteri, förutom Hamiltons till 3000 man sammansmälte Engelsmän, hvilka dock vid den tiden ännu voro hos Baner vid Saale; genom nyvärfning af 27,899 man skulle denna armé uppbringas till 46,720 man. Å n:o **155** bortfaller Hamiltons Engelsmän; deremot tillkommer 16 kompanier (4 på hofreg:tet, 4 på Winkels, 4 på Baners och 4 på Visthums reg:te) af det gamla folket, samt 8 Pfaltzgr. Christian, 4 Jung Pfaltzgraf och 4 Röllinger på det nyvärfvade fotfolket, äfvensom 8 Pfaltzgr. Christian, 4 Röllinger och 4 lösa komp. på det nyvärfvade rytteriet, hvarigenom slutsumman på det nyvärfvade folket blir 31,454 man samt för hela armén 47,325 man.

Enligt **154** räknade Horns armé i Franken 8,280 man behållne (hvaribland 5,761 man fotfolk och 2,519 man rytteri), hvilka genom nyvärfning af 21,375 man borde förökas till 29,655 man. Å **155** tillkommer på det nyvärfvade fotfolket 12 komp. Schawelitzki, 8 Sperreuter och 8 Helmstädter, samt på rytteriet 8 Goldstein, hvarigenom de nyvärfvades antal ökas till 26,019 man och slutsumman till 34,199.

Landtgrefvens af Hessen styrka upptages å båda förslagen till 8000 man, hvilka genom tillkomst af 10,400 skulle förstärkas till 18,400.

Deremot upptager n:o **154** hertig Wilhelms af Weimar behållna styrka till 4000 man, som borde ökas till 8,500, då n:o **155** utvisar en behållen styrka af 5,500, hvilken genom nyvärfning af 5,200 (hvaribland 8 Berghofer till fot och 8 till häst mera än **154**) skulle ökas till 10,700.

Afdelningen i Erfurth upptages i båda förslagen till 2,545 man, hvilka genom nyvärfning af 2,280 skulle förstärkas till 4,825.

Den magdeburgska hären under Banér hade under hösten blifvit ökad till 12,237 man. Enligt n:o **154** borde den genom nyvärfning af 24,523 man förstärkas till 36,761 man. Men å n:o **155** fattas bland de nyvärfvade 16 kom-

panier Burgsdorfs, 12 Astons och 16 Burghardts till fot jemte 8 Burghardts till häst, hvarigenom deras styrka förminskades till 19,359 man, samt slutsumman till 31,596 man. Af Banérs behållne voro 6,921 fotgängare, 3,516 dragoner och 1,800 ryttare.

Vid nedersachsiska hären, som anfördes af Tott, ansågos enl. n:o 154 13,000 man (hvaribland 1000 ryttare) behållne; genom nyvärfning af 7,800 man skulle den förökas till 20,800. Å n:o 155 tillkommo på de behållne Hamiltons 3,000 man samt på de nyvärfvade de sistnämndes fyllnad (3,000 man), jemte 12 kompanier Aston för fotfolket samt 5 Klein-Jakob för rytteriet, hvarigenom de nyvärfvades styrka ökas till 13,225 man och slutsumman till 29,275 man.

De mecklenburgska trupperna upptagas å båda förslagen till 3,900 man, hvilka genom nyvärfning af 4,200 man borde ökas till 8,100.

Å n:o 155 upptagas för hertigen af Lüneburg 6,600 man nyvärfvade, hvilka ej förekomma på n:o 154.

Garnisonerna äro å båda förslagen lika, om man undantager att på n:o 154 förekommer 2,000 man från Preussen, då deremot på 155 blott 800 man äro upptagne från Preussen, men 1,800 man nyvärfvade i Pommern, hvarigenom slutsumman för de behållne å det förra blir 10,416 och å det sednare 9,216 man, samt slutsumman på de nyvärfvade å det förra blir 13,151 och å det sednare 13,700 man. Å båda förslagen upptagas 8,700 man, hvilka på våren skulle komma från Sverge för att komplettera och förstärka garnisonerna vid sjökusten. Som man sett, affärdades dock ej dessa trupper.

Jemföras nu summa summarum af båda förslagen, så ser man, att enligt det förra samtlige behållne manskapet beräknades till 83,249 man, hvaribland 67,230 man fotgängare och 16,019 ryttare, samt enligt det sednare till 81,499 man, hvaribland 65,580 fotgängare och 15,919 ryttare. Enligt det förra skulle samtlige arméer uppbringas till 199,276 man, hvaribland 155,969 fotgängare och 43,307 ryttare, samt enligt det sednare till 213,471 man, hvaribland 164,971 fotgängare och 48,500 ryttare. Det sistnämnda förslaget torde, enligt hvad dy-

lika efterföljande utvisa, vara något tillförlitligare än det förra. Å intetdera äro likväl de Sachsiska och Brandenburgska kontingenterna upptagna; man kan säkerligen antaga, att de tillsammans utgjorde öfver 20,000 man under fanorna. Lägger man denna styrka till de ofvannämnde behållne, så finner man, att Gustaf Adolf vid början af år 1632 hade öfver 100,000 man till sitt förfogande; 25 à 30,000 man torde följaktligen hafva tillkommit under de 4 månader, som förflutit sedan slaget vid Leipzig.

När Pappenheim i början af Januari bröt arméernas vinterhvila genom sitt lyckade företag att utdraga den hårdt ansatta garnisonen i Magdeburg (3,500 man), hade han blott 4,500 man, fastän Banér trodde honom hafva 10,000 man, hvarför han äfven försigtigt vek undan bakom Saale. De trupper, med hvilka Banér, sedan han fått kännedom om rätta förhållandet, förföljde honom till Wesern, räknade 8,300 man. Enligt n:o **156** hade hertigen af Weimar i början af Jan., då han sökte förening med Banér, 4,000 man, hvilka något sednare, då föreningen blifvit verkställd, ökades till 5,000 man. Landtgrefven af Hessen biträdde föreningen med 3,000 à 3,500 man. Sedermera (i Mars) drogo större delen af Hertig Wilhelms och hälften af Banérs trupper till södra Tyskland för att stöta till hufvudhären. Mot Pappenheim qvarlemnades vid Weser Kagg med 5,000 man, utgörande återstoden af Banérs corps, jemte landtgrefven af Hessen med 6,000 man (se härom Svenskt Krigshistoriskt Arkiv n:ne 701, 703, 705, 707, 710 och 915). De i magdeburgska och halberstadtska stiften under värfning varande trupperna skulle enligt n:o **157** i komplett skick hafva räknat 15,975 man, hvaraf dock ännu blott 5,890 voro på benen (Kaggs trupper).

Af n:o **158** erhåller man en intressant öfverblick af Svenskarnes och deras bundsförvandters styrka tvenne månader efter årets början, eller straxt innan Gustaf Adolf uppbröt från Frankfurt am Main för att förena sig med Horn i Franken samt Banér och Hertig Wilhelm från Thüringen. Man finner deraf att konungen, Banérs trupper inberäknade, ansåg sig hafva 27,792 man, hvaraf 19,217

man fotfolk och 8,575 man ryttare; bland dessa trupper tillhörde 6,525 man Banérs afdelning. Vid Rhen skulle dessutom under Axel Oxenstjernas öfverledning qvarlemnas 12,944 man, hvaraf 8,094 i fält och 4,850 i garnison, förutom Landtgrefvens af Hessen trupper, som beräknades till 5,500 man. Då konungen med blott 15 à 16,000 man kommit till Rhen, hade således derstädes icke mindre än 18 à 19,000 man blifvit värfvade under vintermånaderna. Horns afdelning i Franken hade vuxit till 14,503 man, hvaraf 10,956 man i fält och 3,747 man i garnison, förutom 3,000 man i Nürnberg. Hertig Wilhelms trupper vid Erfurt uppskattades till 4,800 man. Vid Magdeburg funnos under Kaggs befäl 7,137 man. I Neder-Sachsen hade Tott jemte de mecklenburgska och brehmiske trupperna blott 11,028 man, således ej enl. n:o **154** och **155** 17 à 20,000 man. Detta förslag är äfven det första, på hvilket Chur-Sachsens och Chur-Brandenburgs kontingenter äro upptagne, nemligen till 18,000 och 3,600 man. Lägger man nu till slutsumman, 108,504 man, de 10,000 man, som utgjorde garnison i norra Tyskland, så finner man att samtlige svenska eller med dem förbundna stridskrafter vid denna tid, oaktadt det ganska betydliga afdraget vid neder-sachsiska hären, uppgingo till 118,000 man, af hvilka konungen för sitt härtåg till södra Tyskland sedermera sammandrog öfver 40,000 man, nemligen omkring 21,000 man från Rhen, 6,500 med Banér, 4,500 man med Hertig Wilhelm och minst 10,000 man med Horn från Franken och Nürnberg.

N:o **163** utvisar hvilka infanteri-brigader (de flesta på flera regementer) och kavalleri-sqvadroner, som deltogo i öfvergången af Lech den 4 April. N:ne **164** och **166** lemna goda materialer för bedömandet af svenska hufvudhärens styrka vid samma tid. Enligt den förra skulle svenska fotfolket d. 14 April, d. v. s. efter Augsburgs intagande, hafva räknat 22,687 man och kavalleriet 13,402 man *utom officerarne*. Lägger man till dessa 36,089 man såväl förlusterna vid öfvergången af Lech (2,000 man), som kavalleriets befäl, äfvensom de för tillfället detascherade trupperna — hvaraf man enl. n:o **166** kan uppgifva Sperreuters fotfolk samt grefven af Solms, markgrefve Hans och Khevenhüllers ryttare, 2,144 man, jemte minst 1,000 man

fotfolk under Redwen i Ulm — så kommer man till en slutsiffra af minst 42,000 man.

Sedan Gustaf Adolf i början af Maj intagit München, delade han i medlet af månaden sin här och qvarlemnade Banér med den mindre hälften vid nämnde stad samt tågade med den större öfver Augsburg till Memningen för att qväfva fiendens motstånd i Schwaben; hans afsigt var äfven vid samma tid att sända Horn med en mindre afdelning tillbaka till Rhen för att bistå Oxenstjerna, som vid samma tid häftigt ansattes af Spaniorerna. Det är förmodligen från denna tid eller sednare hälften af Maj, som förslaget n:o **166** härleder sig; man finner af detsamma, att konungen sjelf då hade 14,850 man och att han ville detaschera 5,510 man till rhenska armén (Winkels, Mitzlaffs, Kaggens, Schafelitzkis, Taupadels, hertig Bernhards, fältmarskalkens och markgrefvens af Badens reg:ter), samt att den i Bajern befintliga armén under Banér räknade 13,500 man och garnisonerna 4,114 man. Lägger man till dessa närmare 38,000 man de 3,310, som Redwen enligt n:o **168** den 26 Maj hade vid Ulm och i dess grannskap, så finner man samtlige svenska trupper i Syd-Tyskland då hafva uppgått till öfver 41,000 man. Detascheringen till rhenska armén kontramanderades dock, fastän Horn sjelf for dit.

Fiendens styrka under förra hälften af år 1632 är svår att uppgifva. Tilly torde under vintern för bruk i fria fältet haft högst 25,000 man, hvilka legat i qvarter norr om Donau med högqvarteret i Nördlingen. Till ungefär 20,000 man torde garnisonerna i Ingolstadt, Augsburg, Donauwerth, Forchheim, Amberg, Breisach m. fl. orter jemte landtvärnet i Bajern (som kanhända nog högt uppgifves till 12,000 man) hafva uppgått. I Böhmen innehade de kejserlige ännu Pilsen, Budweis och Tabor samt i Schlesien de flesta befästade orter utom Breslau; hela den sammanräknade styrkan i dessa länder under Tiefenbachs och Maradas befäl torde hafva utgjort 20,000 man. I neder-sachsiska och westfaliska kretsarne hade de ligistiske trupperna — omkring 20,000 man under Pappenheim och Gronsfeld, mest kringspridde i garnisoner — ännu fast fot genom egandet af de välbefästade städerna Wolfenbüttel, Stade,

Magdeburg, Hameln, Minden, Osnabrück, Paderborn, Münster m. fl. Vid Lech torde Bajrarne högst haft 25,000 man mot Svenskarnes 33 à 34,000 man. Ruthwen uppgifver den fiendtliga styrkan i vestra Schwaben, straxt före Gustaf Adolfs ankomst till Memmingen, till 8,000 man landtfolk, 2000 man värfvadt fotfolk och 500 hästar, hvartill dock väntades förstärkning från Elsass och Breisgau.

Den nedersachsiska och delvis äfven de magdeburgska truppernas styrka i medlet af April månad ser man af n:ne **159** och **160**. Enligt det förra förslaget, som synes vara uppgjordt i Magdeburg, räknade de tillsammans 19,178 man, hvaraf 9,497 man fotgängare, 1,235 dragoner och 6,066 man ryttare, förutom 2,400 man från Kagg; de afdelningar, med hvilka detsamma öfverskjuter n:o **160**, äro 300 man h. Jürgens fotfolk, 150 man Kaggens och Rosens samt 400 man Sparenbergs dragoner, 600 man Pless, 200 man Smidts, 600 man Treschows, 300 man Gersdorfs och 250 man Beyers ryttare; för öfrigt äro alla afdelningar å båda förslagen lika stora. De trupper, som finnas upptagne på förslaget n:o **160** af den 15 April utgöras af 4,307 man vid Buxtehude, 1,192 man i Kedinger-Land, 1,243 man i Alten-Land, 236 man i Hornburg, 400 man vid Buxtehude samt 1,400 man erkebiskopens af Bremen trupper vid Himmelspforte; dertill skulle komma 3000 man mecklenburgske trupper och 1,700 af hertig Jürgens (Georgs af Lüneburg) förutom 1,300 man af Kaggens folk från Magdeburg. Samtlige blokadtrupper vid Stade och dess grannskap uppgingo följaktligen till icke mindre än 15,770 man, då Pappenheim med blott 5,480 man d. 14 och 16 April genombröt blokaden och nedgjorde en del af Totts trupper nordvest om Stade. Ja, några dagar efter öfverraskningen (den 26 April) hade Tott (enl. n:o **161**) vid Buxtehude samlat icke mindre än 16,490 man, hvaraf 5,000 ryttare, 650 dragoner och 10,840 fotgängare. Ungefär från samma tid synes förslaget n:o **162**, innehållande förteckning på de trupper, som blifvit värfvade i Magdeburg, Halberstadt och Priegnitz, förskrifva sig; der funnos 4,990 man. Den 2 Maj uppbröt Baudissin, åt hvilken Tott öfverlemnat befälet, med 10,700 man (hvaraf 6000 man fotgängare, 700 man drago-

ner och 4,000 man ryttare) från Buxtehude för att innesluta Pappenheim i Stade och hindra honom komma tillbaka till Wesern; 5,500 man qvarlemnades under hertig Georgs befäl vid Elben. Detta allt oaktadt, lyckades Pappenheim den 5 Maj smyga sig undan ur Stade, medtagande dervarande besättning, så att han hade 8,480 man samlade. Baudissin följde nu under Maj månad långsamt efter öfver Brehmervörde och Verden till Hannover och Hildesheim. Enligt n:o **171** räknade hans och hertig Georgs vid sistnämnde ställe förenade trupper den 15 Juni 10,601 man förutom garnisonerne, hvilka (kanhända lågt nog) blott upptagas till 1,768 man. Och mot slutet af månaden, då Pappenheim åter visade sig framför den nedersachsiska hären vid Hildesheim, hade den (enl. n:o **174**) blifvit ökad till 14,615 man, hvaraf dock 1,286 (d. 3 Juli) voro sjuka eller detascherade. Pappenheim antogs då hafva 16,000 man, fastän han, enligt hvad sedermera upptäcktes, knappast hade 12,000.

Då Gustaf Adolf i Mars tågade genom Franken, beslöt han derstädes medelst omfattande värfningar låta en öfverste Truchsess (ståthållare i kretsen) bilda en ny här, hvilken (enl. **158, b**) i komplett skick skulle uppgå till 96 kompanier fotfolk och 56 d:o kavalleri, d. v. s. till 21,400 man. Då Truchsess emedlertid försnillade en stor del af värfningspengarne, kom denna armé aldrig på långt när att uppnå nämnde styrka.

Utom Kaggs trupper vid Magdeburg borde äfven en annan armé bildas vid Saale, dels af åtskilliga der qvarlemnade regementer, dels af nyvärfvade, dels af öfverlefvorna af Hamiltons corps och slutligen af den chur-brandenburgska kontingenten; öfver denna här skulle Hamilton och Gen.-Major Boethius erhålla befälet. Men Hamilton användes snart på annat ställe; han skulle nemligen värfva 10,000 man i Oldenburg och Ostfriesland; om dessa trupper hör man dock ej vidare talas. Så väl Boethii som Kaggs trupper, jemte garnisonerna i Magdeburg, Werben, Alt-Brandenburg, Spandau, Landsberg, Halberstadt och Gosslar, beräknas å förslaget n:o **170** under sednare hälften af Juni hafva uppgått till 10,890 man.

På våren hade brandenburgska öfversten Burgsdorf samlat 3,000 man (hvaribland 2,200 fotgängare och 800 ryttare) vid Frankfurth a. d. Oder och Crossen; de kejserlige i Schlesien ansågos fortfarande räkna 10,000 man. Sachsiska hären, af hvilken en del stod i Lausitz mot Schlesien, hade under vintern blifvit förökad till 26,000 man, hvaraf 18,000 fotgängare och 8,000 ryttare; hufvudstyrkan i norra Böhmen räknade vid sommarens inbrott 17,000 man, hvaraf 8,000 man fotfolk och 9,000 man ryttare.

Ofvan har man sett, att Gustaf Adolf vid sin afmarsch från Rhen i början af Mars derstädes qvarlemnade omkring 8,000 man i fält och 4,850 man i garnison. Af dessa trupper tillbakadrefvos söderut 5,000 man kejserlige, som från norra Elsass på venstra Rhenstranden försökte framtränga mot Maintz. I början af April inbröto från spanska Luxemburg 10 à 12,000 man, eller, enligt en annan uppgift, 12 à 15,000 man Spaniorer genom Chur-Trier i nedra Pfaltz och intogo Speyer vid Rhen. Oxenstjerna, som ansåg sig för svag till strid, vek undan bakom förskansningarne vid Maintz, der han under den följande månaden betydligt förstärkte sig; enl. n:o 165, som sannolikt härleder sig från medlet af Maj, skulle han då haft icke mindre än 21,226 man på benen, hvaraf 17,371 man i fält och 3,889 i garnisoner (staden Maintz likvisst oberäknadt). Dels tillföljd häraf, dels tillföljd af de i Lothringen inryckte Fransmännens hotande hållning, drogo sig Spaniorerna i slutet af Maj tillbaka från Speyer till Luxemburg; enligt n:o 167 räknade de trupper, med hvilka rikskansleren den 23 Maj utdrog ur Maintz för att förfölja de aftågande Spaniorerna, 10,270 man. I medlet af Juni marscherade Horn, som ankommit till Rhen och der öfvertagit befälet, med 14,000 man mot Coblentz. Vid samma tid inbröt äfven den franska armén, som uppgifves till 24,000 man, från Lothringen i Trier, besatte den af erkebiskopen utrymda staden med samma namn, samt straxt derefter det af Horn (d. 21 Juni) eröfrade, men på Gustaf Adolfs befallning åt dem öfverlemnade, Coblentz jemte Ehrenbreitstein.

Då Gustaf Adolf i slutet af Maj inryckte i Schwaben, hade han för afsigt att derstädes fasthålla sig och

bilda en stor armé, hvilken skulle bestå, dels af de trupper han hade med sig — 18,000 man med Ruthwens, oberäknadt de 5,500 han velat skicka till Rhen — dels af 4000 Würtembergare och 10,000 Schweitzare, som skulle nyvärfvas, äfvensom 6000 Fransmän, hvilka under hertigens af Rohan befäl inryckt i södra Sehweitz. Wallensteins uppträdande i Böhmen med oväntadt stora stridskrafter, hindrade konungen emedlertid från verkställandet af nämnde plan. Han hade hittills antagit att Wallenstein blott hade 12 à 15,000 man; men den sistnämndes verkliga styrka i medlet af Maj, då han utdref Sachsarne ur Böhmen, torde hafva uppgått till 30,000 man; många uppgifva till och med 40,000 man, hvilket dock är mindre sannolikt. Gustaf Adolf föranleddes häraf att för tillfället uppgifva sina planer i södra Tyskland samt att med 18,000 man öfver Nürnberg skynda till Sachsens bistånd; hvilka trupper han då medförde, synes af n:o **169**. Från Nürnberg framryckte han öfver Hersbruck till Sultzbach för att hindra hufvudstyrkan af den till Öfre Pfaltz likaledes skyndande bajerska hären att förena sig med Wallensteins armé, hvilket dock misslyckades. Från Hersbruch utfärdades den 15 Juni åt alla håll ordres om en allmän concentration af samtlige på andra krigstheatrar umbärliga corpser vid Coburg; enligt n:o **172** trodde sig Gustaf Adolf der kunna förena 48,500 man, hvaraf 15,500 man af hufvudhären, 5,500 från hertigen af Weimar, 10,000 från Chur-Sachsen, 5,500 från Oxenstjerna, 3,500 från landtgrefven af Hessen, 5000 från Baudissin och 2,500 från hertig Georg af Lüneburg.

Det särdeles upplysande förslaget n:o **170**, som troligtvis förskrifver sig från medlet eller sednare hälften af Juni, medgifver en öfverblick af samtlige stridskrafter, öfver hvilka Gustaf Adolf vid denna tid kunde förfoga. Man finner deraf att konungens armé i Franken räknade 21,818 man förutom 3,020 man garnisoner, eller tillsammans närmare 25,000 man; Banér hade i Schwaben, förutom de under värfning varande reg:terne, 16,364 man i fält och 2,910 i garnison eller tillsammans 19,274 man; Kagg och Boethius hade dessutom, som nyss nämndt är, 10,894 man. Lägges nu till dessa 55,000 man de 20,268, som enligt

n:o **173** funnos vid Rhen, de 14,615, som enligt n:o **174** voro i Neder-Sachsen, äfvensom 26,000 Sachsare, 5,000 Brandenburgare (med garnisonerna), 5,500 Weimarer och 4000 Hessare (dessa sednare poster utan tvifvel för små), samt slutligen 5000 man för garnisonerna i Pommern, så erhålles en slutsumma af öfver 135,000 man, hvilken förmodligen utan någon öfverdrift kan ökas till 140,000 man.

Emedlertid kom den i Franken af Gustaf Adolf åsyftade föreningen ej till stånd på samma sätt, som konungen ämnat. Ty Wallenstein tvang honom genom sitt hastiga annalkande med dubbelt öfverlägsna stridskrafter, att med sin här innesluta sig i det befästade lägret kring Nürnberg. Den fiendtliga armén torde då hafva räknat 40,000 man, nemligen 25,000 kejserlige (5000 voro qvarlemnade i Böhmen under Maradas) och 15,000 Bajrare (5000 voro qvarlemnade i Bajern under Cratz). Tvenne månader derefter, i slutet af Aug., beräknades den af Gustaf Adolf till 36,000 man; den torde likväl då hafva sammansmält till 30,000 man, dels till följd af Holks i början af månaden skeende detaschering med 4000 man till Sachsen, dels till följd af brist på underhållsmedel. Af n:o **175** ser man, att Gustaf Adolfs kavalleri vid Nürnberg den 16 Juli räknade 8,169 man.

Under Juli och Augusti månader nalkades emedlertid från skiljda håll de armécorpser, som skulle stöta till konungen. Af n:o **182** ser man deras fördelning och sammansättning; styrkan är derstädes likväl något svagare än i verkligheten, emedan man måste lägga till den förlust i döde, som leds vid anfallet på Wallensteins befästade läger d. 24 Aug. Från Rhen kom Oxenstjerna med omkring 7,500 man; landtgrefven af Hessen medförde närmare 4000 man; hertig Wilhelm af Weimar hade med några egna och en del af Boethi trupper från Saale, äfvensom den chursachsiska kontingenten under Hoffkirchen (4,200 man), öfver 8,000 man; slutligen medförde Banér och Hertig Bernhard af Weimar från Schwaben öfver 6,500 man. Hela styrkan uppgick således till mellan 26 och 27,000 man, hvaraf öfver 18,000 man fotfolk och öfver 8,000 man ryttteri. Af n:o **177** finner man, huru stor del af nämnde trup-

per i slutet af Juli var samlad vid Main mellan Würtzburg och Kitzingen; i fält funnos 17,220 man, hvaraf 10,150 fotgängare och 7,070 ryttare; garnisonerna i samma trakt uppgingo till 5,510 man, hvaraf en del medföljde till Nürnberg. N:o **181** utvisar den slagordning, i hvilken undsättningshären var formerad, då den d. 6 Aug. uppbröt från Kitzingen för att söka förening med konungens trupper; erinras bör dervid, liksom vid andra samtidiga slagordningar, att infanteri-brigaderna bestodo af flera reg:ter, fastän de alltid buro namn af den äldste regementschefen, som anförde dem. Lägger man till de 26 à 27,000 man, som undsättningshären räknade, konungens armé af omkring 20,000 man (hvaraf omkring 12,500 man fotfolk och 7,500 ryttare), så blefvo vid Nürnberg förenade 46 à 47,000 man, hvaribland 31,000 man fotfolk och 15,500 man ryttеri. Detta är den största truppsamling, som förekommer under hela trettioåriga kriget.

Vid samma tid kan man äfven anse att Svenskarnes och deras bundsförvandters stridskrafter i allmänhet uppnått sin högsta höjd under samma krig. N:o **178**, som enligt all sannolikhet förskrifver sig från Augusti, lemnar i detta hänseende särdeles dyrbara upplysningar. Garnisonerna i Pommern och Mecklenburg upptagas der till 10,200 man, hvartill dock måste läggas ett par tusen man af de nyvärfvade; med 6,000 man afgick Duvall i början af Augusti från Stettin att förena sig med de sachsiska och brandenburgska trupperna; ungefär lika mycket qvarlemnades då i de pommerska och mecklenburgska garnisonerna. Af n:o **179** ser man styrkan af folket i Hinter-Pommern något tidigare; der funnos då 5,180 man hvarjemte 6,995 skulle nyvärfvas; af den redan samlade styrkan voro 2,000 man under Duwall disponible för krigsrörelser i öppna fältet; dessutom hade Churfursten af Brandenburg låtit besätta Oderfästningarne med 2,500 man. N:o **180** utvisar, hvilka regementer, som från den 1 Maj 1632 till samma tid 1633 utgjorde garnisoner i Pommern och Mecklenburg. Nedersachsiska armén förekommer å n:o **178** starkare än tillförene på något annat ställe. Denna armé hade i Juli från Hildesheim dragit söderut och eröfrat den då vigtiga fästnin-

gen Duderstadt. Derstädes delades den sålunda, att Baudissin med den större hälften, som enligt nämnde förslag skulle utgjort 11,220 man, gick till Westfalen; med den mindre hälften, hvilken förutan samtlige under värfning varande trupper skulle hafva räknat 9,888 man, gick hertig Georg af Lüneburg tillbaka till Neder-Sachsen för att belägra Wolfenbüttel; dessutom funnos 7,924 man vid Magdeburg och Saale. Hela styrkan på denna del af krigstheatern skulle följaktligen hafva uppgått till närmare 29,000 man. De trupper Pappenheim under Gronsfeld hade qvarlemnade i Westfalen, beräknades till 5 à 6,000 man; med 8 à 9,000 man ansågs han hafva öfverskridit Rhen för att undsätta Maastricht.

I medlet af Aug. tågade Horn med 8,000 man från Maintz uppför högra Rhenstranden för att undsätta Würtemberg mot de kejserlige under Ossa och Montecuculi, hvilka med en styrka af 11,000 man gått öfver Rhen och inbrutit i Baden. Efter fiendens nederlag vid Wiesloch d. 16 Aug. satte sig Horn i förbindelse å ena sidan med de 4,000 man administratorn af Würtemberg uppställt och å andra sidan med Strassburgarne, hvarefter han gick öfver Rhen samt började eröfra de fasta platserna i Elsass. De trupper, som under pfaltzgrefvens af Birkenfeld befäl qvarlemnades vid medlersta Rhen, torde tillsammans hafva utgjort 6,000 man.

Den styrka, Banér vid sitt aftåg från Schwaben derstädes qvarlemnade under gen.-major Ruthwens befäl, uppgick enl. n:o 178 (Würtembergarne inberäknade) till 12,120 man. Såsom garnisoner funnos dessutom i norra Franken enligt samma förslag ännu 2,350 man. De i Hessen qvarlemnade trupperna kunna lägst uppskattas till 2000 samt de i Erfurth till 3000 man.

Af chur-sachsiska armén, som efter dess utdrifvande ur Böhmen af Wallenstein, uppehållit sig mellan Dresden och Pirna, hade 4 à 5000 man under gen.-major Hoffkirchens befäl i början af Juli afgått till Jena för att stöta till hertig Wilhelm af Weimar och sedan tåga till Nürnberg. Med återstoden af fältarmén, 10 à 11,000 man, inbröt å andra sidan Arnheim samtidigt i Lausitz, men drog sig, då både Maradas nalkades från Böhmen och Schaum-

burg från Schlesien, något tillbaka norrut samt bemäktigade sig i slutet af Juli medelst öfverfall den vigtiga fästningen Glogau jemte några andra orter, och framträngde sedan till Liegnitz. Men då Maradas och Schaumburg vid Löwenberg förenat sina krafter, hvilka tillsammans räknade 15 à 16,000 man, måste han draga sig tillbaka till Glogau, för att afvakta förstärkningar. Dessa bestodo af 3,000 Brandenburgare (ungefär 2000 återstodo i garnison) under Öfv. Burgsdorf samt, såsom ofvan nämndt är, af 6,000 Svenskar under Öfv. Duvall. Arnheim hade således 19 à 20,000 man, med hvilka han den 18 och 20 Aug. slog de kejserlige vid Steinau samt under hösten dref dem ur Schlesien och intog öppna landet. I sjelfva Chur-Sachsen voro qvarlemnade 9 à 10,000 man, hvaraf 2,000 ryttare och återstoden fotfolk i garnisonerna.

Sammanställer man nu alla nyss anförda uppgifter, så finner man att Svenskarne och deras bundsförvandter vid slutet af Aug. månad i Tyskland hade följande stridskrafter på benen:

Konungens armé vid Nürnberg	20,000	man.
Undsättningshären	27,000	»
Garnisonerna i Pommern och Meckl.	6,000	»
Baudissins corps	11,220	»
Hertig Georgs af Lüneburg trupper .	9,888	»
Kaggs trupper vid Magdeburg	7,920	»
Horns trupper i Elsass	8,000	»
Pfaltzgrefve Christians vid Rhen . . .	6,000	»
Ruthwens trupper i Schwaben	12,120	»
Garnisonerna i Franken	2,350	»
» i Hessen	2,000	»
Vid Erfurth	3,000	»
Sachsiska trupper (utom Hoffkirchens)	21,000	»
Brandenburgska trupper	5,000	»
Duwalls trupper i Schlesien	6,000	»
Summa	147,498	man.

De kejserlige kunna vid samma tid knappast beräknas hafva 80,000 man i fält samt 30,000 man i garnisoner.

Händelserna vid Nürnberg i slutet af Augusti och början af September förändrade de ömsesidiga styrke-förhållandena sålunda, att Gustaf Adolf på hufvudpunkten blef något underlägsen. Han begick nemligen ett misstag, som förorsakade hans med stora ansträngningar hopsamlade armés hastiga sammansmältande till mindre än hälften af dess ursprungliga styrka. Då han misslyckats i sitt försök att den 24 Aug. med våld fördrifva Wallenstein från hans befästade läger vester om Nürnberg, bibehöll han sin stora armé fortfarande samlad i ett läger vid Fürth norr om motståndarens, hvaraf följden blef att hans stridskrafter, särdeles rytteriet, som ej hade något att lefva af i den redan förut af fiendens trupper inom en betydlig omkrets uttärda trakten, plötsligen förminskades dels genom sjukdom och dels genom rymning i stor skala. Detta hade kunnat undvikas, om Gustaf Adolf, liksom Wallenstein de tvenne föregående månaderna, allenast bibehållit så stor styrka vid Nürnberg, som behöfdes att der fasthålla den vida underlägsne motståndaren, men låtit återstoden (och framför allt större delen af rytteriet) på afstånd utbreda sig kring och innesluta den sednare för att afskära honom tillförseln, hvarigenom han snart utan våld blifvit nödsakad uppbryta och retirera. Nu blef det emellertid Gustaf Adolf som tvangs att först aflägsna sig för att ej utsätta sin här för fullkomlig förstöring.

Af förslaget n:o **183** af den 29 Aug. ser man, att Gustaf Adolf 5 dagar efter det misslyckade anfallet på Alte-Feste af infanteriet ännu hade 26,300 man tjenstbare och af kavalleriet 15,419, tillsammans följaktligen 41,719 man. Men d. 8 Sept., då han uppbröt från Fürth för att marschera vesterut till Windsheim, hade kavalleriets styrka enl. n:o **184** förminskats till blott 6,950 man (förmodligen dock utan befälet), hvarjemte af infanteriets återstående 25,581 man 5,299 under Kniphausens befäl måste qvarlemnas såsom garnison i Nürnberg, så att för krigsrörelser i öppna fältet blott återstodo 27,132 man. Men äfven denna styrka skulle på ett öfverraskande sätt sammansmälta. D. 13 Sept. uppbröt äfven Wallenstein från Alte-Feste och drog norr ut till Thüringen. Konungen beslöt då att dela sin här

och låta hertig Bernhard af Weimar med den mindre hälften observera Wallenstein, under det han sjelf med den större hälften genom en diversion mot Bajern försökte draga honom dit. Men nu återstodo honom för utförandet af denna plan blott 18,539 man, hvaraf 6,451 man rytteri; fotfolket hade följaktligen på en vecka minskats från 20,282 man till 12,088 man. Enligt förslagen n:ne **185** och **186** af Windsheim d. 16 Sept. skulle hertig Bernhard med 7,392 man (hvaraf 5,234 fotgängare och 2,158 ryttare) åtfölja Wallenstein, medan konungen med 11,147 man (hvaraf 6,854 fotgängare och 4,293 ryttare) tågade till Donauwerth.

D. 25 Sept. anlände konungen till Donauwerth, återtog några dagar derefter det af Bajrarne eröfrade Rain och gick sedermera till Neuburg vid Donau, der han började förberedelser till Ingolstadts belägring. Under de tvenne veckor Gustaf Adolf vistades vid Donau, lyckades han genom nyvärfningar något förstärka sig; och hade han ännu några veckor fått ligga stilla, så skulle hans här förmodligen blifvit fördubblad. Men då oroande underrättelser om Wallensteins företag mot Chur-Sachsen inlupo, nödgades han d. 8 Oct. åter uppbryta norrut. Förslaget n:o **137**, som sannolikt tillhörer denna tidpunkt, utvisar Svenskarnes dåvarande stridskrafter i södra och vestra Tyskland. Enligt detsamma hade Gustaf Adolf med sig till Schwaben 11,885 man; derstädes hade värfningarne tagit en sådan fart, att pfaltzgrefve Christian, som i stället för den sjuke Banér erhållit befälet, kunde uppträda med en fältarmé af 10,993 man (3000 Würtembergare inberäknade) och dessutom hade 3,400 man i garnisoner, tillsammans således 14,393 man. I Franken antogs hertig Bernhard fortfarande hafva 7,632 man i fält, förutom 3,071 i garnisoner, tillsammans följaktligen 10,703 man. I Elsass och vid medlersta Rhen funnos under Horn och rhengrefve Otto Ludvig 9,208 man i fält och 4,416 i garnison, tillsammans 13,624 man. Dessutom hade Baudissin, som vid denna tid befann sig i Hessen, 10,620 man, hvarjemte vid Erfurth funnos 3,330 man. Sammanräknadt skulle således i nämnde delar af Tyskland finnas 64,569 man. Af n:o **189** modifieras uppgiften

å Svenskarnes styrka vid Rhen och i Elsass till 13,190 man, hvaraf 8,470 man i fält (dock oberäknadt de under värfning varande) samt 4,720 i garnison.

Då Gustaf Adolf uppbröt till Thüringen hade han för afsigt att derstädes sammandraga 30,000 man af sina egna, hertigarne Wilhelms, Bernhards och Georgs samt Baudissins, Kniphausens och den hessiske landtgrefvens trupper, hvilka tillsammans med Chur-Sachsens armé skulle varit mer än tillräcklige att stäcka Wallensteins företag mot Sachsen. Det oaktadt ville han i Schwaben qvarlemna så stor styrka, att den derstädes vidare kunde utbreda sig. N:o **190** är ett af dessa rikhaltiga förslag, som medgifva forskaren en öfverblick af Svenskarnes samtlige stridskrafter i Tyskland; det är troligtvis uppgjordt efter medlet af Oct., medan konungen var på marsch till Thüringen. Af detsamma ser man till en början, att han i Schwaben af sina dit medförda trupper qvarlemnat närmare 5000 man, så att pfaltzgrefve Christian utom de 3,000 Würtemburgarne hade en fält-armé af 12,417 man, jemte 4000 man i garnison, eller tillsammans 19,417 man. Sjelf tog konungen blott med sig omkring 7,500 man; ur Nürnberg drog han likväl 3,900 man fotfolk; dertill skulle komma hertig Bernhards 7,500 man, från hvilka dock på denna lista Hessarne (1,800 man) blifvit afdragne, så att slutsumman blott utgjorde 17,317 man, ehuru den egentligt bordt öfverstiga 19,000. Bland de öfrige afdelningarne i södra Tyskland antogs Horn fortfarande hafva 8000 man i Elsass, hvaremot rhengrefvens trupper vid medlersta Rhen genom nyvärfningar ökats till öfver 8000 man; äfven den frankiska afdelningens styrka hade genom nyvärfningar blifvit ökad till 5000 man, hvarjemte i Erfurth funnos 3,200 man. I Neder-Sachsen antogs hertig Georg af Lüneburg hafva 13,248 man — den högsta uppgift på denna armé som hittills förekommit — samt Kagg vid Magdeburg och dess grannskap 5,754 man. I de pommerska och mecklenburgska garnisonerna funnos dessutom 6000 Svenskar och vid schlesiska armén äfven 6000. Förslaget slutar med en summa af 89,202 man; men om dertill ytterligare läggas 1,800 Hessare vid hufvudhären, 3,000 Würtemburgare,

hela Baudissius corps af 10,600 man (enl. **187**), 2000 man för de hessiska garnisonerna (utan tvifvel för lågt) samt 26,000 Sachsare och 5000 Brandenburgare så erhålles en slutsumma af omkring 137,400 man.

Sistnämnde siffra torde med någon förminskning och förändring i sammansättningen angifva Svenskarnes och deras bundsförvandters styrka vid tidpunkten för slaget vid Lützen. Till en början hade förhållandena i Neder-Sachsen blifvit annorlunda. Pappenheim, som redan i början af Sept. återkommit till Westfalen och genom förening med Gronsfeld sammanbragt 12,000 man, hade i medlet af månaden fallit öfver Baudissin samt tvungit honom retirera söderut till Hessen. Baudissin drog sig derefter under Oct. till Rhen för att genom en demonstration mot det cöllniska området om möjligt draga Pappenheim från Neder-Sachsen; hans afdelning räknade enligt n:o **193** d. 5 Nov. 8,200 man. Under tiden eröfrade Pappenheim några fasta orter i Neder-Sachsen, och d. 25 Sept. sprängde han blokadcorpsen vid Wolfenbüttel, hvilken af de 4,175 man, som för tillfället der voro samlade (se n:o **188**), förlorade 1,800. Då Pappenheim emedlertid redan i början af Oct. med 7000 man måste genom Thüringen begifva sig till Chur-Sachsen för att förena sig med Wallenstein, kunde hertig Georg af Lüneburg samla sina skingrade trupper och förena sig med hertigen af Mecklenburg (Frans Carl) vid Giffhorn, hvarifrån han sedan drog till Qwedlinburg; enligt n:o **191** trodde han sig d. 13 Oct., sedan Elben blifvit skyddad med 3,200 man och 3,070 besatt några neder-sachsiske fästningar, med 3,860 man kunna operera i öppna fältet; häraf skulle nästan kunna synas, som om samtlige neder-sachsiske och magdeburgske trupper, hvilka enligt n:o **190** uppgått till närmare 19,000 man, plötsligen skulle hafva sammansmält till 10,000; men detta var ej fallet; ty dels väntades ännu betydliga förstärkningar, dels återstodo några trupper vid Magdeburg, dels funnos i Brehmen och Verden minst 4,000 man, så att man utan öfverdrift kan beräkna trupperna i denna krets till 15 à 16,000 man; å förslaget n:o **196** upptagas äfven hertig Georgs och Kaggs trupper till 10,530 man, förutom Spandaus, Werbens och

Alt-Brandenburgs besättningar; de trupper som voro i Brehmen och Verden, utgjordes af erkebiskopens, Lessles, Asthons och Lunsdains reg:ter samt Bengt Persons sqvadron, hvilka ej finnas upptagne på någon af de anförde listorna. I Qwedlinburg erhöll hertig Georg churfurstens af Sachsen anhållan om hjelp med anledning af Wallensteins infall; han marscherade då med hela sin styrka till Magdeburg, hvarifrån han med rytteriet (2,250 man) gick öfver Wittenberg och Dessau till Torgau, der han d. 22 Oct. förenade sig med omkring 2,000 man sachsiskt rytteri; infanteriet och dragonerna (2,610 man) lät han öfver Zahna och Jessen tåga till Torgau. Af n:o 194 ser man, hvilka sachsiska trupper, som i slutet af Oct. befunno sig i Dresden och dess grannskap; de utgjordes af 6,600 man, hvaraf 4,100 fotgängare och 2,500 hästar, utom dragonerna; tillsammans med Hertig Georgs trupper funnos följaktligen 11 à 12,000 man till Elbens försvar, hvarjemte Arnheim från Schlesien, derifrån han flera gånger förgäfves blifvit kallad, förmodades medföra 2,000 man fotfolk och 1,600 man rytteri; de öfrige Sachsiska garnisonerna torde hafva uppgått till 2 à 3.000 man.

Hvad beträffar Gustaf Adolfs armé, hade densamma på långt när ej uppnått den styrka konungen beräknat. För det första hade hertig Bernhards trupper sedan skiljsmessan vid Windsheim sammansmält så mycket, att de vid föreningen med konungens blott räknade 6,000 man. Vidare hade Baudissins corps erhållit en annan bestämmelse, så att den ej kunde påräknas. Och slutligen hade hertig Georg af Lüneburg ej åtlydt konungens befallning att förena sig med honom, utan, som man nyss ofvan sett, i stället vända sig till Chur-Sachsen. Hela den förstärkning Gustaf Adolf således vid ankomsten till Erfurth erhöll, bestod allenast af en del af hertig Wilhelms dervarande trupper, tillsammans omkring 1,800 man. Den svenska hufvudhären uppgick följaktligen vid uppbrottet från Erfurth till Naumburg och Lützen blott till 18,500 man, hvaribland 12,000 man fotfolk, 6000 man rytteri och 500 dragoner. Härefter böra sifferuppgifterna på förslagen n:o 195 och 196

berigtigas; de angifva dock rigtigt sammansättningen af den armé, som utkämpade slaget vid Lützen.

Skulle man vilja göra ett öfverslag af samtlige svenske och dermed förbundna stridskrafter vid tidpunkten för nämnde slag, så erhölle man följande resultat:

Med konungen	18,500	man.
Med hertig Georg	4,800	»
Chur-sachsiska trupper vid Elben . . .	6,600	»
Chur-sachsiska garnisoner	3,000	»
Den förenade schlesiska armén	20,000	»
Brandenburgska garnisoner	2,000	»
Pommerska och mecklenbg. garnisoner	6,000	»
Neder-sachsiske och magdeb. trupper	11,000	»
Baudissins corps	8,200	»
Hessiska garnisoner	2,000	»
Trupper vid medlersta Rhen	8,200	»
Horn i Elsass (se 192)	10,000	»
Garnisonen i Erfurth	1,500	»
Trupperna i Franken	5,800	»
Trupperna i Schwaben	16,409	»
Würtemburgare	3,000	»
Summa	127,000	man.

I afseende på de kejserliga stridskrafternas styrka vid samma tid, har man följande uppgifter. Vid uppbrottet från lägret vid Alte-Feste d. 13 Sept. hade Wallenstein blott 22,000 man; af dessa trupper gingo bajerska armén jemte tvenne kejserliga reg:ter (tillsammans omkring 7 à 8000 man) från Lichtenfelt i början af Oct. tillbaka till Bajern, hvarjemte Gallas med 4000 man sändes förut till Sachsen. Der befann sig Holk redan med 4000 man. I medlet af Oct. följde Wallenstein sjelf efter med sina återstående 10,000 man. Allt hvad han hade i Sachsen var således 18,000 man; genom föreningen med Pappenheim, hvars styrka vanligtvis uppgifves till 7,000 man, erhöll han 25,000 man. Men i början af slaget vid Lützen voro ej mera än 15 à 16,000 man närvarande; ty dels hade Pappenheim med 4,500 man blifvit sänd till Halle, dels hade Gallas med 3 à 4,000 man blifvit detascherad mot Dresden för

att aktgifva på de derifrån väntade Sachsarne; slutligen lågo ungefär ett par tusen man i garnisoner i de eröfrade orterna.

Före årets slut minskades å ömse sidor stridskrafterna ytterligare något. Förlusterna i slaget vid Lützen uppgingo för Svenskarne till 6,000 man. Enligt n:o **197** (a) hade de i Schwaben befintlige trupperna i Dec. sammansmält till 13,000 man (från 16,400), hvaraf blott 9,860 i fält, förutom Würtemburgarne; n:o **197** (b) utvisar förmodligen styrkan af de trupper, som blefvo använde vid Zwickaus belägring (d. 10—25 Dec.). Samtlige svenske stridskrafter torde följaktligen knappast hafva uppgått till 117 à 118,000 man.

Men å andra sidan voro de kejserlige vida svagare. Efter slaget vid Lützen funnos förmodligen i öppna fältet blott följande trupper: hufvudhärens öfverlefvor i norra Böhmen, högst 18,000 man; schlesiska härens öfverlefvor under Maradas i östra Böhmen och Mähren, 10,000 man; bajerska armén 13 à 14,000 man: Gronsfelds trupper 4 à 5,000 man; trupperna vid nedre Rhen 4 à 5,000 man samt de vid medlersta Rhen och öfre Rhen likaledes 4 à 5,000 man — tillsammans 53 à 57,000, aldrahögst 60,000 man i öppna fältet; garnisonerna uppgingo svårligen till mera än 30,000 man. Om Gustaf Adolf öfverlefvat segren vid Lützen, så skulle han följande året förmodligen innehaft en så bestämd öfverlägsenhet till antalet, att han förmått bryta kejsarens magt, för så vidt andra stater ej blandat sig i spelet.

1633.

Öfversigten af stridskrafternas fördelning och sammansättning åren 1633 och 1634 försvåras, liksom under senare hälften af 1632, betydligt genom den stora utbredning de svenska vapnen erhållit öfver nästan alla delar af Tyskland. Till vinnande af större klarhet måste man derföre tänka sig Tyskland deladt i trenne stora krigstheatrar eller operations-områden, utöfver hvilkas gränser krigshändelserna blott genom sina allmännaste resultater hade

något inflytande på hvarandra. Det *första* bland dessa områden bestod af landets sydvestra del, nemligen de bajerska, frankiska, schwabiska och öfver-rhenska kretsarne, jemte Franche-Comté, Elsass och Lothringen eller i allmänhet öfre och medlersta Rhens samt öfre Donaus flodområden; det *andra* bestod af Pommern, Mecklenburg, Brandenburg, Chur-Sachsen, Schlesien, Böhmen, Mähren och Österrike, eller Elbens, Oderns och medlersta Donaus flodområden; det *tredje* utgjordes af de neder-sachsiska, westfaliska och neder-rhenska kretsarne jemte spanska Nederländerna och Holland, eller nedre Rhens och Wesers flodområden.

Innan vi sysselsätta oss med de särskildta krigstheatrarne, må det dock tilllåtas att fästa uppmärksamheten vid den allmänna öfversigt förslaget n:o **198**, som förmodligen är uppgjordt vid årets början, meddelar. Fastän det i afseende på detaljerna af armeernas sammansättning ej torde vara fullt tillförlitligt, kan slutsiffran dock betraktas såsom temligen rigtig. Lägger man till de närmare 85,000 man, som der uppgifvas, 25,000 man för de sachsiska och brandenburgska trupperna äfvensom åtskilliga garnisoner, hvilka ej äro upptagna, så erhåller man en slutsumma af 110 à 120,000 man, som till det väsendtligaste bekräftar rigtigheten af de för slutet af år 1632 gjorda beräkningar.

I afseende på stridskrafternas fördelning på den sydvestra krigstheatern egde vid början af året åtskilliga förändringar rum. I medlet af Jan. afgick hertig Bernhard af Weimar från Chur-Sachsen med en del af de trupper, som utgjorde Gustaf Adolfs armé vid Lützen (se n:o **199**) till norra Franken, der han förenade sig med de nyvärfvade afdelningarne och intog vinterqvarter. Enligt n:o **198** skulle han der haft 13,053 man. På samma förslag antages pfaltzgrefve Christian i Schwaben hafva 14,380, Horn i Elsass 8,960 samt rhengrefve Otto och Baudissin vid medlersta Rhen 10,800 man, hvilket för alla trupper på denna krigstheater tillsammans gör 47,670 man. Förslaget n:o **200**, der garnisonerna likvisst ej synas vara upptagne, slutar med en summa 40,400 man eller 10,811 för den frankiska, 10,190 för den schwabiska, 10,350 för den öfver-

rhenska och 9,050 för den neder-rhenska armén. N:o **201** upptager 44,000 man fotfolk och 216 kompanier rytteri (16,200 man, om man antager kompaniet till 75 man) samt 12,500 man i garnison, eller tillsammans 72,700 man, hvilket dock utan tvifvel är för mycket. N:o **202** angifver garnisonerna till 14,700 man; der äro likvist alla kompanier fulltaliga, hvilket ej kunde vara fallet.

Intet af nyssnämnde förslager är dock fullt tillförlitligt, hvarken i afseende på arméernes sammansättning, fördelning eller styrka. Redan i slutet af föregående år hade Horn med större delen af sitt kavalleri (2,500 man) afgått från Elsass öfver Rhen och Schwartzwald till öfre Donau för att förstärka den schwabiska armén, hvilken betydligt sammansmält samt blifvit tillbakaträngd mot Donaus källor af den vida öfverlägsna bajerska hären under Altringer, som räknade 13 à 14,000 man. Enligt n:o **211**, som säkerligen tillhör denna tid, skulle pfaltzgrefve Christians trupper då blott räknat 6,710 man förutom garnisonerna; genom tillkomsten af Horns trupper äfvensom 2,000 Würtembergare, återställdes likväl jemnvigten, så att det lyckades Horn att under årets trenne första månader tillbakatränga Altringer öfver Lech.

N:o **203** utvisar fördelningen af rhengrefve Ottos och Baudissins trupper i vinterqvarteren kring öfre och medlersta Rhen. Enligt n:o **204** skulle den förre i Elsass efter Horns afmarsch blott haft 4,252 man; härtill bör dock (enligt qvarterlistan å samma nummer) läggas ytterligare något fotfolk samt det visserligen svaga kavalleriet, så gör det hela 5 à 6,000 man. I Febr. uppbröt en spanskt-kejserlig här af 11,000 man från Cölln samt tågade till det af Baudissins folk besatta Andernach, hvars belägring påbörjades. Den sistnämnde sammandrog då sina trupper vid Lahn för att undsätta staden. Då han likväl i början af Mars lemnade svenska tjensten, erhöll pfaltzgrefve Christian efter honom befälet; och denne skyndade straxt derefter det hårdt ansatta Andernach till hjelp samt tvang fienden att upphäfva stadens belägring. Från denna tid förskrifva sig sannolikt de båda förslagen n:o **205** och **206**; enligt det förra skulle

pfaltzgrefvens rytteri räkna 3,500 man, förutom 850 som voro högre upp vid Rhen; enligt det sednare räknade rytteriet blott 2,100, men fotfolket 4,400 man med 8 kanoner, eller hela styrka 6,500 man; de på detta förslag upptagna garnisonerna m. m. utgöra 3,360 man, hvilka siffror dock måste ökas med dem, der icke styrkan är angifven. Härefter fick pfaltzgrefven lemna dessa trakter, gå öfver till venstra Rhenstranden, samt uppför densamma genom nedre Pfaltz i Maj tåga till norra Elsass och Baden för att sysselsätta sig med Hagenaus, Filipsburgs och Heidelbergs belägring.

Samtidigt återkom äfven rhengrefve Otto Ludvig till södra Elsass med en del af de trupper, Horn vid årets början medfört till Schwaben, samt intog åtskilliga fasta orter. I slutet af Juni inneslöt rhengrefve Otto med 3000 man Breisach, de kejserliges hufvudfästning i denna landsdel, på venstra Rhenstranden; och i början af Juli anlände markgrefven af Baden Durlach med en något starkare afdelning samt inneslöt fästningen på högra stranden. Snart derefter öfvertog rhengrefve Johan Filip befälet på venstra stranden. Rhengrefve Otto Ludvig gick i slutet af Juli med en mindre afdelning norrut för att förstärka pfaltzgrefve Christian, som d. 11 Juni eröfrat Heidelberg, men hvilken nu hotades af en Lothringisk armé. Innan rehngrefven hann fram, hade pfaltzgrefven likväl vid Pfaffenhofen d. 1 Aug. i grund slagit Lothringarne, som hade 8 à 9,000 man, samt drifvit dem tillbaka öfver Vogeserna. Pfaltzgrefven och rhengrefven tillbragte nu Aug. månad med blokaden af Hagenau och med eröfringen af några fasta orter. Men i början af Sept. fick pfaltzgrefven befallning att med 5,500 man uppbryta samt förena sig med Horn i Schwaben, hvarföre han qvarlemnade Otto Ludvig med en mindre afdelning för att blokera Hagenau. Det är förmodligen från denna tid förslagen n:o **207—210** härleda sig. Af n:o **208** ser man rhenska och elsassiska arméernes ursprungliga sammansättning; de räknade tillsammans 302 kompanier samt, om man antager kompanierna till hälften af sin ursprungliga styrka, öfver 20,000 man. Å n:o **209** förekomma samma trupper, men fördelade mellan Breisachs blokad, markgrefven, och ett

läger; å n:o **210** är fördelningen ännu närmare (och förmodligen rigtigare) angifven mellan en armé i fält (sannolikt de trupper som gingo till Horn), blokad-corpsen vid Breisach, den vid Hagenau samt några garnisoner; enligt n:o **207** skulle slutligen blokad-corpsen vid Hagenau d. 12 Sept. utgöra 2,400 man.

Vändom oss nu till de båda andra arméerna på samma krigstheater. I slutet af Mars afgick hertig Bernhard från Franken till Schwaben för att förena sig med Horn. Föreningen skedde d. 29 Mars mellan Donauwerth och Augsburg, hvarefter båda härarne gingo öfver Lech och inbröto i Bajern samt framträngde till München. På grund af ett falskt ryckte att Wallenstein nalkades från Böhmen, drogo de sig dock hastigt (i medlet af April) tillbaka till Neuburg och Donauwerth, hvarest de sedan i fyra månader måste ligga stilla tillföljd af ett långvarigt myteri bland krigsfolket. Af n:o **212** ser man att garnisonernas styrka i Schwaben (förutom Ulm) d. 6 April uppgick till 3,258 man. N:o **213** angifver Horns styrka d. 20 April vid Donauwerth till 11,130 man, förutom de under värfning varande reg:terna. N:o **214**, som man vid jemförelse ser vara uppgjord samtidigt eller straxt efter det sistnämnda, innehåller en öfverslagsberäkning af samtlige trupper i Schwaben, Franken, Elsass, Pfaltz och Thüringen, der hvarje kompani fotfolk är upptaget till 96 och hvarje kompani rytteri till 86 man; denna beräkning torde likväl vara för hög, hvilket bekräftas vid jemförelsen med **213**; förmodligen måste den till 79,000 man uppgående totalstyrkan minskas med minst en tredjedel; emedlertid angifver nämnde förslag dock temligen noggrannt arméernas sammansättning.

I början af Aug. mönstrades frankiska och schwabiska härarne vid Donauwerth samt befunnos räkna 12,000 man till fot och 12,000 till häst. Men först i slutet af samma månad började krigsrörelserna åter. Horn drog med en del af armén till Bodensjön och företog belägringen af Constans. Hertig Bernhard qvarstannade med den andra tills vidare vid Donauwerth för att observera Bajrarne under Altringer. Sannolikt (ehuru ej säkert) är förslaget n:o **215** från denna tid; men Horn beräknas der blott hafva något

öfver 8,500 man, då hertig Bernhard har 15,000; och i den sednares armé förekomma åtskilliga reg:ten från Thüringen och Westfalen, som först längre fram stötte till densamma; sammaledes är äfven förhållandet på det liknande förslaget n:o **216**; förmodligen väntades nämnde reg:ten och upptogos derföre såsom närvarande. Emedlertid anlände i medlet af Sept. genom Schweitz 14,000 man spanska och italienska trupper under hertigens af Feria befäl till Bregentz vid Bodensjön samt förenade sig snart derefter med de bajerska vid Biberach. Med anledning häraf skyndade å ena sidan hertig Bernhard, sedan han vid Donauwerth qvarlemnat gen.-maj. Sperreuter med några tusen man mot De Werth, uppför Donau, å den andra måste Horn upphäfva belägringen af Constans. Det förslag öfver hertig Bernhards armé, som innehålles i n:o **217**, är förmodligen från denna tidpunkt. Härefter förenade sig båda vid Stockach och Reutlingen med hvarandra samt med pfaltzgrefve Christian för att skydda Würtemberg; hela styrkan torde då uppgått till 22 à 23,000 man, fastän den vanligtvis uppgifves till 27 à 28,000. Å andra sidan torde Altringer och Feria blott haft 25,000 man, fastän de uppgifvas till 30,000. Genom en skickligt utförd krigslist lyckades de sednare vilseleda de svenska härförarne om sina afsigter samt före dem i början af Oct. komma öfver Rhen straxt öster om Basel, hvarefter de gingo in i Elsass och undsatte Breisach (d. 11 Oct.); rhengr. Johan Filip drog sig då tillbaka till Schlettstadt och förenade sig med rhengr. Otto Ludvig, som kom till undsättning från Hagenau. Horn skyndade äfven med sina och pfaltzgr. Christians trupper (13 à 14,000 man) öfver Strassburg till bistånd och stötte tillsammans med de förre d. 16, så att han hade öfver 20,000 man. Härigenom hindrades Feria och Altringer att vidare rycka fram i Elsass och undsätta Hagenau och Filipsburg, som deras afsigt varit. I stället förminskades deras styrka genom brist och sjukdom i så hög grad, att de, oaktadt en undsättning af 3,400 spanska ryttare från Franche-Comté, blefvo Horn underlägsna. Och det blef derföre lätt för den sednare att i Nov. hindra deras försök att, sedan de (d. 4 Nov.) vid Breisach öfverskridit

Rhen, inträngа i Würtemberg samt nödga dem återgå till Bajern, dit de i början af Dec. anlände med en öfverlefva af 12,000 man. Under tiden hade hertig Bernhard, med anledning af ett rykte att Wallenstein nalkades Öfre Pfaltz, skyndat till Donauwerth, sedan han i Schwaben qvarlemnat gen.-maj. Beckermond med en mindre styrka. Snart derefter erhöll han en betydlig förstärkning, bestående dels af närmare 3000 man under gen.-maj. Kaggs befäl från westfaliska hären, dels af en lika stor styrka från hertig Wilhelm af Weimar; och då ryktet om Wallensteins annalkande befanns ogrundadt, gick han i slutet af Oct. utföre Donau till Regensburg samt intog (d. 9 Nov.) efter en kort belägring nämnde vigtiga stad, hvarefter han ytterligare framträngde till Deggendorf. Då Wallenstein likväl straxt derpå verkligen anlände till Böhmen, måste hertig Bernhard återvända till Regensburg. Af n:o **218** finner man, att de trupper han d. 26 Nov. hade vid Deggendorf uppgingo till närmare 10,000 man, hvartill måste räknas åtskilliga garnisoner och detascherade afdelningar. N:o **219** utvisar slutligen, huruledes reg:terne vid de i sydvestra Tyskland befintliga arméerna skulle fördelas på de 4 kretsarne, i afseende på rekrytering och underhåll under vintren.

Vändom oss nu till den *nordvestra* krigstheatern. Dit sändes i Jan. de trupper, med hvilka hertig Georg och Kagg föregående höst tågat till Chur-Sachsen, äfvensom det infödda svenska rytteri jemte några andra reg:ten, hvilka tillhört konungens armé, och hvarå förteckning meddelas i n:o **199**. Denna corps, som vanligtvis uppgifves till 12,000 man, kallades sedermera neder-sachsiska armén. D. 4 Febr. öfverskred den Weser vid Brehmen och framträngde sedan uppför nämnde flod till Rinteln, hvarest den d. 2 Mars åter passerade floden samt slog Gronsfeld, hvilken försökte hindra öfvergången, på flykten. Enligt n:o **199** skulle samtlige trupper vid Weser då hafva räknat 15,954 man. Nedersachsiska hären sysselsatte sig sedermera under större delen af våren med Hamelns belägring, hvari äfven de hessiska trupperna, sedan de eröfrat Paderborn (d. 29 Mars), deltogo. Från Maj eller Juni förskrifver sig sannolikt båda förteckningarne **220** och **221**. Enligt den förra skulle neder-sach-

siska hären då hafva räknat 15,520 man, förutom något kavalleri, som ännu väntades; enligt den sednare skulle den (alla sjuke oberäknadt) allenast uppgått till 11,363 man i fält samt 1,690 i garnison, tillsammans 13,053 man. Emedlertid skulle Svenskarne ej ostördt få sysselsätta sig med Hamelns belägring; vid sommarens början anryckte Gronsfeld och Merode med en armé af 13,500 man, som blifvit sammandragen från nedre Rhen och Westfalen, till Minden, hvarifrån de försökte undsätta Hameln. Men då Svenskarne och Hessarne med 13,000 man ställde sig till motvärn vid Oldendorf, uppstod d. 28 Juni derstädes en blodig strid, i hvilken de kejserlige blefvo så i grund slagne, att de förlorade 6000 man samt för återstoden af kriget måste lemna Svenskarne i besittning af Neder-Sachsen. N:o **222** angifver den svenskt-hessiska arméns sammansättning i slaget, och n:o **223** utvisar de svenska truppernas styrka vid Hameln fem dagar derefter; den uppgick då till 10,733 man. Segrens omedelbara följd blef, att Hameln (d. 12 Juli) och Osnabrück (d. 2 Sept.), tvenne af de kejserliges hufvudfästen i denna trakt, måste gifva sig. Och då nu en icke obetydlig del af nedersachsiska hären kunde fördelaktigare användas på annat håll, sändes å ena sidan Kagg med närmare 3000 man (gula och blå reg:terna till fot, samt liffländska, curländska och Carbergs till häst) till hertig Bernhard vid Donau, och å andra sidan fick större delen af rytteriet (4 à 5000 man hvaribland hela det svenska infödda) gå till Nederländerna för att hjelpa prinsen af Oranien mot Spaniorerna. Icke långt derefter inföll gen. Bönnighausen med öfverlefvorna af Gronsfelds armé från Cölln i Westfalen samt framträngde till Waldeck och Paderborn. Hertig Georg och Kniphausen skyndade då i början af Oct. att jemte det från Holland återvändande rytteriet afskära honom återtåget till Rhen, men misslyckades. Af n:o **228** ser man de neder-sachsiska garnisonernas sammansättning i slutet af October. N:o **224**, som tillhör sednare hälften af Nov., angifver styrkan och sammansättningen af de trupper i Westfalen och Neder-Sachsen, som svenska kronan vid denna tid underhöll, till 11,543 man samt utvisar äfven deras fördelning mellan garnisonerna samt landtgrefvens af Hessen och fältmarskalken Kniphausens corpser.

När hertig Bernhard i Mars lemnat Franken för att begifva sig till Schwaben, gick i hans ställe hertig Wilhelm af Weimar till stiftet Bamberg för att fortsätta blokaderna af Forchheim och Kronach. Styrkan och sammansättningen af de trupper han då medförde, synes enligt n:o **225** hafva uppgått till 3,105 man, hvarefter uppgiften å n:o **214** torde berigtigas. Då Kagg i början af Oct. drog från Westfalen och genom Franken till Donauwerth, synes meningen varit, att i sistnämnde krets af såväl hans, som hertig Wilhelms trupper, jemte en del af den neder-sachsiska armén bilda en corps på 15,000 man; samma plan antydes äfven å n:o **227**, fastän corpsens sammansättning ej är densamma; emedlertid lemnar sistnämnde förslag dock en välkommen upplysning angående de truppers styrka, som d. 4 Oct. funnos i midten af Tyskland; der upptogos nemligen 1,900 man weimarske, 4,100 af Kaggs och Taupadels, 3000 af gen. Banérs (som samlades vid Elben) och 3000 af Braunschweig-Wolfenbüttels folk äfvensom 1,500 man Chur-Sachsare, eller tillsammans 13,500 man. Emedlertid kom ingen af dessa truppsamlingar till stånd. Deremot utvisar n:o **229** en annan plan i samma rigtning, troligtvis förorsakad af Wallensteins framgångar i Schlesien och hotande inbrott i Chur-Sachsen och Brandenburg; man finner der större delen af neder-sachsiska armén samt delar af hertigens af Braunschweig, hertig Wilhelms och Baners trupper — tillsammans 15,180 man — upptagne. Å n:ne **230** och **231** ser man samma styrka, jemte andra trupper, fördelad på två särskilda arméer: den ena, på 20,270 man, består af en del neder-sachsiske samt weimarske, chur-brandenburgske, pommerska, mecklenburgske, magdeburgske, schlesiske »åter samlade» jemte Baners trupper; den andra, som utgöres af hertig Georgs, Kniphausens och braunschweig-wolfenbüttelska trupper, räknar blott 6,810 man, men skall förstärkas med icke mindre än 39,000 man från Sverge, Pommern, Preussen, Skottland och Frankrike, hvaraf man kan sluta till den fara, som ansågs hota norra Tyskland. Slutligen upptages å förslaget n:o **232**, som tyckes vara af något sednare datum än de nyssnämnde, en armé af 29,280 man, hvaraf 12,300 man neder-sachsiske, weimarske, magdeburgske, braunschweigske och banerske trup-

per, samt 16,900 man svenske återsamlade, preussiske och churbrandenburgske värfvade jemte landstorm. Fastän intet af dessa förslager kom till utförande, lemna de dock goda upplysningar rörande de stridskrafters styrka och sammansättning, öfver hvilka man då trodde sig kunna disponera i denna del af Tyskland.

Då vi med dessa förslagers anförande redan öfvergått till den *tredje* eller *östra* delen af krigstheatern, återstår blott att säga några ord om de schlesiska arméernas styrka. N:o **233** af den 28 Febr. utvisa kompaniernas antal för de sachsiska och brandenburgska corpserne till 240, hvaraf 110 (108?) till häst och 130 till fot, samt för den svenska corpsen till 111, hvaraf 37 komp. kavalleri, 55 infanteri och 19 dragoner; de svenska trupperna utgjorde således, om man får döma efter kompaniernas antal, ej fullt tredjedelen af arméen; å samma förslag är dessutom den svenska corpsens och det förbundna rytteriets sammansättning åfvensom inqvarterings-städerna uppgifne. N:o **198** antager den svenska corpsens styrka vid början af året till 10,450 man; å n:o **234**, som förmodligen är af sednare datum, uppgår styrkan dock blott till 8,083 man. I början af Maj inbröt den stora kejserliga armén under Wallenstein, som räknade 25 å 30,000 man, från Böhmen i medlersta Schlesien. De förbundne hade vid samma tid 24,000 man. Emellertid företogs å ömse sidor under nära på fem månaders tid intet afgörande, utan tiden tillbragtes med demonstrationer, stillestånd och fredsunderhandlingar m. m. d. I Aug. inföll Holk med några tusende man från norra Böhmen i Sachsen och härjade det öppna landet. Emedlertid led den förbundna hären till följd af dålig disciplin och af brist på goda qvarter så betydliga förluster, att den förminskades till inemot hälften af sin ursprungliga styrka. Då ansåg Wallenstein tiden vara inne för ett kraftigt anfall; i slutet af Sept. lockade han de sachsiska och brandenburgska trupperna genom en förespeglad rörelse mot Meissen att hastigt begifva sig dit, hvarefter han kastade sig öfver de sålunda isolerade Svenskarne vid Steinau, hvilka inneslötos och den 1 Oct. nödgades kapitulera; blott en mindre del af rytteriet undkom till Hinter-Pommern. Wal-

lenstein utbredde sig nu hastigt öfver östra Sachsen och Brandenburg, eröfrade en mängd befästade orter samt framsköt sina spetsar mot Dresden, Berlin och Stettin. Och han skulle förmodligen till vintern tvungit Chur-Sachsen och Brandenburg till fred samt bemägtigat sig Svenskarnes operations-basis vid Östersjön, om ej hertig Bernhards framträngande mot Österrike vid samma tid nödgat honom att mot sin vilja, men på kejsarens bestämda befallning, under loppet af Nov. begifva sig tillbaka till Böhmen, der han sedermera intog vinterqvarter.

I Sverige skedde detta år blott en utskrifning på 2,303 man (se n:o 41). Deremot utfördes till Tyskland 5 halfva reg:ter eller sqvadroner (3,000 man), hvilka förlades till garnisoner i Pommern (se n:o 133). Den i Sverige befintliga styrkan utgjorde således af 12 à 13,000 man. Rörande de finska stridskrafternas sammansättning och fördelning samma år, erhåller man fullständiga upplysningar af förslaget n:o 236; fotfolket hade blifvit ökadt till 10 reg:ter — för hvilkas uppsättning af de olika landsdelarne å förslaget noggrannt redogöres — samt räknade 12,040 man, hvaraf 7,149 voro i Liffland eller Tyskland samt 4,891 hemma i landet (deraf 2,573 gamla och 2,318 nyutskrifne 1633). Kavalleriet, hvars fördelning på landsdelarne äfven är utförd, räknade 3,354 man, hvaraf 1,032 voro i Tyskland samt 2,322 hemma eller i Liffland (deraf 1,532 gamla och 799 nyvärfvade). Sammanlagdt voro således hemma 6,700 man samt ute stadde 8,700 man. Trupperna i Estland, Liffland och Ingermanland (till större delen Finnar) räknade efter vanligheten under fredstid 5 à 6000 man. Garnisonerna i Preussen, för hvilkas sammansättning n:o 235 noggrannt redogör, uppgingo i Juli 1633 till 6,647 man, hvaraf doch Du Verges dragoner afgingo till Pommern.

1634.

En upplysande öfversigt af svenska arméernas sammansättning och fördelning vid årets början lemnar generalförslaget n:o 237. Den medelberäkning af deras styrka (efter 100 man på hvarje infanteri-kompani och 60 man för

hvarje kavalleri-kompani), som der blifvit uppgjord, är dock alldeles för hög samt torde böra nedsättas med en tredjedel. Härigenom skulle hertig Bernhards armé minskas till ungefär 17,000 man, fältmarskalken Horns till 20,000, pfaltzgrefve Christians till 8000 man, rhengrefve Otto Ludvigs till 3,300, hertig Georgs till 15,000 och general Banérs till närmare 16,000 man, samt totalsiffran således till 79 à 80,000 man. Härtill måste dock läggas åtskilliga garnisoner, som ej äro upptagna (såsom i allmänhet de nordtyska) samt alla chur-sachsiska, weimarianska, hessiska och würtembergska trupper, då man erhåller samma slutsiffra, som vid början af föregående år, nemligen minst 110,000, kanhända 120,000 man.

Enligt nämnde generalförslag skulle (med vederbörligt afdrag) trupperna på den sydvestra krigstheatern vid årets början således hafva uppgått till 46,300 man förutom Würtembergarne. Närmare upplysningar om hertig Bernhards styrka vid samma tid lemnar förslaget n:o 238, enligt hvilket han sknlle hafva 11,750 man i fält (deraf 6,800 fotgängare och 4,950 ryttare) samt 3,360 man (hvilket dock är för litet) i garnisoner; men genom tillägg af 4,800 man af pfaltzgrefve Christians trupper, hvilka äfven i Jan. under gen.-major Vitzthums befäl stötte till honom i Öfre Pfaltz, ökades hertigens styrka i fält till 16,550 man. Vi nödgas här förbigå såväl den frankiska som schwabiska arméernas krigsrörelser under årets första 4 månader; de inskränkte sig mestadels till mindre marscher och belägringar inom de båda kretsarne. Efter Wallensteins mord (den 15 Febr.) samlades efterhand i Böhmen en stor armé under konung Ferdinands af Ungern (kejsarens son) och fältm. Gallas befäl. Af denna här qvarlemnades 15,000 man under Maradas till Böhmens försvar. Med återstående 25,000 man inryckte Ferdinand och Gallas i medlet af Maj i Öfre Pfaltz samt inneslöto d. 24 Maj, jemte den 7,500 man starka bajerska armén, den vigtiga staden Regensburg, hvars belägring började; dessförinnan hade dock hertig Bernhard, som med sin armé uppehöll sig i grannskapet, lyckats inkasta någon förstärkning, så att Kagg, som var kommendant, erhöll 4000 man. Nu blef det frå-

ga om att undsätta Regensburg, hvartill hertigens och Horns förenade krafter varit tillräckligt starke; emedlertid förflöt hela Juni månad med ömsesidiga underhandlingar angående *sättet*, hvarom åsigterna voro olika. Slutligen skedde dock bådas förening vid Donauwerth den 2 Juli; hertigen lärer dit medfört 12,000 man, sedan han under fältmarskalk Cratz befäl qvarlemnat 3000 för att belägra Forchheim, samt Horn 10,000 man, sedan han i grannskapet af Bodensjön qvarlemnat gen.-major Schawelitzki, likaledes med 3000 man. Tåget gick nu öfver Aichach, Freising och Moosburg till Landshut; här möttes dock den förenade armén den 12 Juli af Altringer med 13,000 man; men fastän hans armé blef slagen och han sjelf dödad, qvarstannade de båda svenska generalerna af brist på lifsmedel (såsom det föregifves) vid Landshut en veckas tid, hvarunder Regensburg (den 17 Juli) föll. Den fiendtliga hären lärer framför nämnde stad af brist och sjukdom förlorat en tredjedel af sin styrka. Men icke bättre gick det med svenska hären, som redan under frammarschen i Bajern lidit mycket, och hvilken nu under återtåget, förföljd af De Werths och Isolanis ryttareskaror, förlorade ännu mera. D. 27 Juli återkommo hertigen och Horn till Augsburg, der de skiljdes åt; men redan den 6 Aug. måste de åter förena sig vid Güntzburg, tillföljd af Donauwerths eröfring och den kejserliga arméns hastiga framträngande uppför Donau; deras sammanlagda styrka lärer då ej uppgått till mera än 12 à 13,000 man (enligt somliga blott till 10,000 man, hvilket dock synes något för lågt tilltaget). Förslaget n:o **240** utvisar, att hertigens armé vid Lauingen några dagar förut blott räknade 6000 man, hvartill komma 2,820 man vid Forchheim och 1,600 man af den från Regensburg kommande garnisonen. Säkert är, att vid denna tid en allmän förminskning af stridskrafterna egde rum, tillföljd hvaraf en mängd reg:ter och kompanier indrogos och instuckos i andra (eller reformerades såsom det den tiden hette), hvarom förslaget n:o **239** lemnar upplysning. Såsom särdeles upplysande för arméernas sammansättning i sydvestra Tyskland, må äfven framhållas förslaget n:o **241**, hvilket tillhör just denna tidpunkt, enligt hvad jemförelsen med

uppgifterna på hertig Bernhards armé utvisar. Af nämnde jemförelse finner man att hertig Bernhards samtlige 381 kompanier blott räknade 13,000 man, hvilket gör en medelstyrka för komp. af allenast 34 à 35 man; enligt samma beräkning skulle Horn blott haft högst 10,500 och rhengrefven högst 4000 man, hvilket dock otvifvelaktigt och särdeles för den sednare, som ej kunnat lida så stora förluster, vore för litet.

Den kejserliga hären, från hvilken 4000 man blifvit detascherade till Böhmen och af hvilken således efter förlusterna vid Regensburg m. m. blott omkring 18,000 man återstodo, framryckte emedlertid oaflåtligt samt började den 8 Aug. belägringen af Nördlingen. Hertig Bernhard och Horn skyndade äfven till stadens grannskap och intogo den 13 Aug. på Flohberget vid den lilla staden Bopfingen en befästad ställning för att afvakta förstärkning samt om möjligt undsätta den belägrade staden. Detta företag skulle dock betydligt försvåras derigenom att en spansk armé af 15,000 man, hvilket detta år, liksom det föregående, från Mailand gått genom Schweitz, nalkades under befäl af kardinal-infanten Don Fernando, broder till konung Filip IV af Spanien. Emedlertid ankom den 16 Aug. Schavelitzkis afdelning från södra Schwaben, hvarigenom svenska armén ökades till 15 à 16,000 man; ytterligare väntades å ena sidan Cratz med trupperna från Forchheim och Regensburgs garnison, å den andra rhengrefve Otto Ludvig med de trupper, som hittills blifvit använda till Breisachs inneslutning. D. 23 Aug. anlände å fiendtliga sidan den spanska armén, hvarigenom den kejserliga hären ökades till 33,000 man. Men nu hade äfven nöden i Nördlingen stigit till sin högsta höjd. Då derföre Cratz den 26 Aug. anlände med närmare 5000 man, hvarigenom svenska hären uppbringades till 20 à 21,000 man, beslöt man innan rhengrefvens ankomst närma sig staden och med venstra flygeln räcka den en hjelpsam hand, hvarför terrängen icke var olämplig. Men i det natten derpå följande krigsrådet lyckades hertig Bernhard öfverrösta Horn och stämma samtlige chefer för ett anfall på de obestigliga höjder, å hvilka den kejserliga hären var lägrad, och detta oaktadt rhen-

grefven blott var tvenne dagsmarscher aflägsnad. Att detta anfall skulle misslyckas med så betydligt underlägsna stridskrafter, var naturligt; men att motgången förvandlades till nederlag och flykt, dertill var hertig Bernhards oförsigtiga frångående af den uppgjorda anfallsplanen ensam skulden. Svenskarne förlorade 8000 man och lyckades blott genom föreningen med rhengrefven (som medförde närmare 7000 man) dagen efter slaget (den 28 Sept.) vid Kannstadt återsamla arméns öfverlefvor och fatta stånd vid Heilbronn. Men rhengrefven lemnade redan den 2 Sept. Heilbronn af fruktan att hans trupper skulle blifva smittade af den upplösning som egde rum i den öfrige armén, samt begaf sig öfver Strassburg till' Elsass, der han sedermera genom ett fördrag af den 26 Sept. öfverlemnade samtlige befästade orter (med undantag af Beufelden) åt Fransmännen, hvarefter han med sin afdelning drog norr ut till Worms, der han straxt derefter dog. Å sin sida måste hertig Bernhard i medlet af Sept. föra sina öfverlefvor till Frankfurth samt i slutet af månaden, då spanska armén nalkades för att draga till Nederländerna, vid Maintz öfver Rhen, der de inqvarterades i Pfaltz. Förslagen n:o **242** och **243** tillhöra förmodligen denna tidpunkt; af det förra ser man, hvilka reg:ter, som bevistade det olyckliga slaget vid Nördlingen — med undantag af några få som sannolikt blefvo alldeles förstörda — äfvensom deras sedermera skeende reformering eller sammanslående till ett mindre antal; tillsammans återstodo blott 6,900 man rytteri och 5,300 man fotfolk; af samma lista ser man äfven att intet inhemskt svenskt reg:te bevistade nederlaget, men väl några kompanier finska ryttare under Arvid Wittenberg. Förslaget n:o **243** utvisar för hertig Bernhard en styrka af 12,580 man (hvaraf 8000 ryttare och 4,580 fotgängare) samt för rhengrefven af 6,740 man (hvaraf 4,340 fotgängare och 2,400 ryttare); bland rhengrefvens trupper befunno sig 2000 Würtembergare. Samtlige garnisoner i sydvestra Tyskland beräknades då till 9,180 man samt hela den disponibla styrkan till 28,500 man. Derjemte försökte hertig Wilhelm af Weimar att med 4,400 man försvara Main, men måste draga sig tillbaka till Thüringen. Å andra sidan hade äfven frans-

männen vid samma tid blandat sig i spelet samt, såsom nyss nämndt är, erhållit de Elsassiska fästningarne, hvarjemte Oxenstjerna äfven åt dem utrymde det i början af året eröfrade Filipsburg; franska hufvudstyrkan inryckte i slutet af Oct. i Pfaltz samt nödsakade den svenska armén att gå tillbaka öfver Rhen och intaga qvarter i Nassau, hvarvid det förblef till årets slut.

På den *nordvestra* krigstheatern föreföll detta år icke mycket af vigt. Enligt n:o **244** räknade dervarande svenska trupper den 1 Mars 24,594 man, hvaraf 17,290 fotgängare, 1,440 dragoner och 5,864 ryttare; här voro äfven hertig Georgs och några weimarske trupper inbegripne, men ej Hessarne, som torde kunna beräknas till 6000 man. N:o **237** angifver neder-sachsiska hären till 23,840 man, hvaraf 6,504 ryttare, 1,040 dragoner och 5,090 man rytteri. Båda uppgifterna, som påtagligen blifvit uppgjorde efter medelberäkningar, torde dock vara något för höga. — Under vintern samlade Bönnighausen och De Gleen på cölniska området 15,000 man samt framryckte i slutet af Mars till Weser, der de belägrade Hoxter (som föll d. 10 April); fastän hertig Georg antogs hafva 20,000 man till sitt förfogande, voro hans krafter dock så splittrade, att han först i slutet af April vid Hannover kunde sammandraga dem, hvarefter han i Maj och Juni, jemte Hessarne och en hjelpcorps Holländare under gen.-major Pinsens befäl, tillbakaträngde de kejserlige norr om Lippe, återtog åtskilliga städer samt slutligen nödgade De Gleen att inkasta sig i Münster och Bönnighausen att draga sig tillbaka till Rhen. Den återstående delen af året tillbragtes med blokad af de kejserliges sista stöd i neder-sachsen, nemligen fästningarne Hildesheim, Minden, Nürnberg och Wolfenbüttel, af hvilka de tvenne första innan årets utgång föllo i Svenskarnes händer.

De händelser, som detta år föreföllo på den *östra krigstheatern*, voro af mera vigt. N:o **245** lemnar till en början en öfversigt af styrkan hos garnisonerna i Hinter-Pommern jemte öfverlefvorna af den föregående höst slagna schlesiska armén; der funnos då 7,090 man, hvaraf 1,350 ryttare, 450 dragoner och 5,290 fotgängare; med en del

af dessa trupper återtog gen.-major Lessle den 25 Mars Landsberg; i Schlesien höll sig ännu Duwall med en mindre styrka vid Breslau. I medlet af April samlade Churfursten af Sachsen vid Torgau under Arnheims befäl en armé på 12 à 13,000 man, hvars sammansättning synes af n:o **248** och med hvilken han inryckte i Lausitz samt återtog några fasta orter. De kejserlige i Schlesien, som voro lika starka och anfördes af Colloredo, sysselsatte sig då med blokaden af Breslau, hvilken de emedlertid vid Sachsarnes framryckande upphäfde för att gå dem till mötes. Vid Liegnitz påträffade hvarandra båda härarne, och den 3 Maj stod der ett fältslag, som slutade med de kejserliges fullkomliga nederlag, hvarefter de öfver Glatz retirerade till Böhmen.

Emedlertid hade på vintern under general Banérs befäl vid Magdeburg en ny armé blifvit bildad, bestående dels af den schlesiska arméns öfverlefvor, dels umbärlige soner, dels nyvärfvade trupper samt brandenburgska och mecklenburgska och pommerska trupper, och slutligen af det under gen.-major Stålhandskes befäl stående infödda svenska rytteriet vid neder-sachsiska hären. Denna armés ändamål var att värna svenska kronans intressen på östra krigstheater, att förekomma sådane katastrofer, som den af Wallenstein föregående höst föranledda samt om möjligt bemägtiga sig Schlesien. Dess sammansättning synes af n:ne **237** och **246**, af hvilka det sednare dock synes vara det tillförlitligare; å det förra torde styrkan likväl, enligt hvad ofvan blifvit anmärkt, vara för högt angifven; troligtvis uppgick den, då armén d. 8 Maj samlades vid Müncheberg, blott till 16,000 man, hvaraf 4000 Brandenburgare. Banér började sina operationer med belägringen af Landsberg, som gaf sig den 23 Maj. Han gick derpå till Crossen för att vända sig mot Glogau, men förekoms af Arnheim, som eröfrade sistnämnde stad den 2 Juni. Båda fältherrarne lågo nu stilla några veckor och underhandlade om vidare krigsföretag, hvarvid Sachsarne dock ej ville medgifva Svenskarnes inmarsch i Schlesien. I slutet af Juni fick Banér ändtligen befallning från Oxenstjerna att hastigt infalla i Böhmen och hota Prag, för att genom denna diversion

möjligtvis afleda fiendens uppmärksamhet från Regensburg. Han satte sig genast i marsch öfver Zittau till Melnik och Weltrus, der han öfverskred Elben och Moldau; Arnheim, som ej ville låta honom ensam skörda frukterna af Prags möjliga intagande, hade emedlertid skyndat efter, och den 16 Juli stodo båda härarne förenade med 28,000 man på Hvita Berget; men å kejserliga sidan hade Maradas och Colloredo förenat sina krafter och lägrat sig midt emot på Lorentzberget, så att en belägring af staden i deras åsyn blef omöjlig. Den förenade armén måste till följd häraf och af brist på underhåll några dagar derefter afdraga, hvarpå Banér lade sig vid Leutmeritz och Arnheim vid Melnik. Snart derefter inlopp underrättelsen om Regensburgs fall. Augusti månad förflöt under fruktlösa försök å Banérs sida att förmå Arnheim till handling, till dess ändtligen katastrofen vid Nördlingen, hvilken inträffade nästan samtidigt med Oxenstjernas uppmaning till Banér att öfver Eger skynda den beträngda staden till hjelp, på en gång ändrade alla förhållanden. Banér måste i Sept. och Oct. genom Meissen afgå till Thüringen, hvarpå äfven Sachsarne utrymde Böhmen och snart derefter (d. 23 Nov.) med kejsaren i hemlighet afslöto freden i Pirna. Vid sin ankomst till Thüringen lärer Banér, från hvilken äfven Brandenburgarne skiljt sig, blott haft 8000 man i behåll.

Rörande garnisonerna och deras styrka på denna krigstheater lemnar n:o **247 a.** tillfredsställande upplysning; som derå likvisst alla afdelningar äro antagna fulltaliga, torde styrkan böra nedsättas med ungefär en tredjedel; garnisonerna i Hinter-Pommern räknade den 1 Oct. 3,275 man.

I Sverge (och Finland?) skulle enligt n:o **41** detta år ingen utskrifning hafva egt rum. Enligt n:o **247 b.** utreddes samma år från Sverge 3,529 man, hvaraf en del gick till Preussen (neml. 8 komp. Thomassons, 4 Kyhles och 4 Körnings jemte 4 Oxenstjernas ryttare); från Finland utgingo Bergs Nyländningar till Pommern och Prins' ryttare till Preussen, tillsammans 1,700 man.

1635.

Den ymniga tillgången på värderika handlingar från detta år medgifver läsaren en ganska noggrann öfversigt öfver samtlige svenska stridskrafters dåvarande styrka, sammansättning och fördelning, samt bibringar honom ovilkorligen den föreställningen, att Sverge, oaktadt så många föregående års krig, icke allenast inom sig ännu hade tillräckliga militäriska hjelpmedel att med kraft upptaga det polska krig, som skulle börja efter tilländalöpandet af stillestånd i Stumhsdorf, utan äfven i Tyskland, trots olyckan vid Nördlingen, kunde föra ett eftertryckligt försvarskrig mot både gamla och nya fiender.

De båda förslagen n:ne **249** och **250** lemna en detaljerad öfversigt af de inhemska truppernas styrka, sammansättning och fördelning vid årets början. Af det förra finner man att samtlige *svenska* trupper räknade 144 kompanier eller 21,815 man fotfolk samt 41 komp. eller 5,361 man rytteri, hvilket jemte 400 man adelns rusttjenst tillsammans gör 27,576 man; af fotfolket voro 75 komp. eller 8,964 man utdragne till Tyskland och Preussen samt 69 komp. eller 12,851 man (deraf 2,656 nyskrifne) hemma i landet; af rytteriet voro 13 komp. (?) eller 2,196 man utdragne samt 28 komp. eller 3,165 man hemma i landet; af det hemmavarande manskapet (16,316 man) skulle 7,305 öfverföras till Preussen, 2,703 utgöra besättning på flottan samt 5,149 qvarlemnas såsom garnisoner i fästningarne. Af n:o **250** ser man, att samtlige *finska* trupper räknade 101 komp. eller 12,606 man fotfolk samt 28 komp. eller 3,020 man rytteri, d. v. s. tillsammans 15,626 man förutom 5,134 ovisse i landet, som skulle bilda 44 öfverloppskompanier; af fotfolket voro 70 komp. eller 7,660 man utdragne till Tyskland och Liffland samt 30 komp. eller 4,946 man hemma i landet; af rytteriet voro 16 komp. eller 1,520 man utdragne samt 12 komp. eller 1,500 man hemma; af de hemmavarande trupperna (6,446) skulle 3,280 man fotfolk (H. Kyhles Österbottningar inberäknade) samt hela rytteriet utsändas till den liffländska arméns förstärkande, då 1,667 man fotfolk återstodo hemma i landet; det förut i Liffland befintliga fotfolket räknade

5,460 man. Samtlige inhemska svenska och finska trupper skulle således utgöra 43,202 man förutom artilleriets och flottans manskap, som godt kan antagas till 5000 man; af förstnämnde summa voro 20,340 utdragne till Tyskland, Preussen eller Liffland, och af de hemmavarande 22,862 skulle 14,788 utsändas till Liffland och Preussen, då 8,074 återstodo i landet.

Kriget mot Pohlen borde föras dels i Liffland, dels i Preussen. I Liffland skulle fältmarskalken Herman Wrangel jemte gen.-majorerne De la Barre, Stålhandske och Lilliehök erhålla befälet öfver en armé, som enligt n:o **251**, om alla afdelningar antogos fullständiga, skulle räkna 13,300 man, hvaraf 6000 i garnisoner och 7,300 i fält; utom de finska trupperna skulle den bestå af 4000 värfvade soldater, dragoner och ryttare; som afdelningarne dock sällan alla kunde antagas fullständiga, måste frândragas en femtedel, då den verkliga styrkan skulle uppgått till 10 à 11,000 man. N:o **252** utvisar garnisonsorterna i Östersjöprovinserna samt huru mycket manskap, som erfordrades till deras besättande (6,311 man). Af n:o **253** ser man, att garnisonernas verkliga styrka d. 1 Maj uppgick till 5,506 man, hvarföre till deras kompletterande erfordrades 792 rekryter. N:o **254**, som innehåller balance på liffländska krigsstaten från d. 1 Sept. 1635 till d. 1 Maj 1636, utvisar att dervarande trupper, sedan stilleståndet i Stuhmsdorf blifvit förlängdt, sålunda skulle disponeras att, då alla afdelningar ansågos kompletta, 44 komp. eller 6,200 man finska trupper skulle hemförlofvas, 4 komp. eller 500 man rytteri sändas till Tyskland jemte arklifolket, samt 32 komp. eller 4,800 man (hvaraf 8 komp. värfvade, 16 komp. Finnar och 8 komp. dragoner) skulle qvarlemnas i garnison, hvaraf synes att hela styrkan i fullständigt skick då skulle räknat 11,500 man. Af n:o **255**, som innehåller balance på den liffländska staten från d. 1 Nov. 1635 till d. 1 Maj 1636, ser man, att de verkligen qvarlemnade trupperna utgjordes af 34 komp. Finnar, 8 komp. värfvade soldater (Kinnemunds) samt 3 komp. ryttare och 7 d:o dragoner; men om två svenska reg:ter ankommo från Preussen, skulle lika många finska hemförlofvas.

I Preussen borde enligt n:o **257** riksmarsken Jakob De la Gardie jemte gen. af artilleriet Torstenson och gen.-majororne Kagg, Fleming och Essen föra befälet öfver en armé, hvilken, om alla afdelningarne antogos fullständige, borde räkna 24,200 man, hvaraf 6000 i garnisoner och 18,200 i fält, förutom 3,600 man, som ytterligare skulle värfvas i Tyskland och England; af nämnde 24,200 man skulle 19,200 vara fotfolk och 5000 rytteri, samt 12,900 man värfvade och 11,300 inhemska trupper; och bland dessa sistnämnde voro redan 2,900 (Thomassons, Kyhles och Körnings jemte 500 Östgöta ryttare) i Preussen, hvarföre 8,400 dit skulle öfverföras. Enligt n:o 256 öfverfördes visserligen blott 7,275 man; men dertill kommo af de 2,279 man, som voro på flottan, Åke Hanssons sqvadron. Den preussiska arméns verkliga styrka, sedan samtlige dertill hörande afdelningar blifvit samlade, framgår af n:o **258**, enligt hvilken rytteriet räknade 31 kompanier och 3,758 man, fotfolket 121 kompanier och 15,008 man, dragonerna 3 komp. och 402 man samt hela styrkan 19,168 man, hvaribland 7,513 man värfvade och 11,655 man inhemske trupper.

Som man känner, inleddes underhandlingarne om fred mellan Sverge och Pohlen redan vid början af året i Pr.-Holland; men då Polackarnes fordringar blefvo allt för öfverdrifna samt konung Wladislaus på våren sammandrog en armé i grannskapet af Thorn, syntes kriget nära att utbryta. När de svenska trupperna emedlertid i slutet af Juni ankommo till Preussen, hvarigenom Wladislaus föranleddes öfverväga möjligheten af en ofördelaktig utgång, äfvensom franska sändebudet på det ifrigaste lade sig ut för fredens bibehållande, återknötos underhandlingarne. Och som de svenska sändebuden visade sig särdeles medgörliga, hvartill bidrog dels deras öfvertygelse om landets oförmåga att kunna bära ännu ett krigs kostnader, dels pestens härjningar bland trupperna, afslöts d. 2 Sept. en förlängning af stilleståndet under ytterligare 26 år, på de för svenska kronan föga fördelaktiga villkoren, att samtlige preussiska fästningar och tullar skulle återlemnas m. m. Detta skedde likväl tvärtemot Oxenstjernas tydligt tillkännagifna åsigt, enligt hvilket Sverge bordt hafva en definitiv fred samt ännu några år fått

åtnjuta inkomsten af de indrägtiga tullarne, hvilkas afkastning utgjorde mera än halfva inkomsten från Sverge. Som man af ofvanstående sett, hade emedlertid icke mindre än 30,000 man, förutom flottan, blifvit utrustade med anledning af det väntade kriget. Huru de i Preussen sammandragna trupperna sedermera disponerades, skall snart visas.

Efter nederlaget vid Nördlingen förlorade Svenskarne större delen af de fasta orter, de innehaft på sydvestra krigstheatern i Tyskland. De fälttrupper, som der återstodo, gingo efterhand, jemte hertig Bernhard af Weimar, i fransk tjenst, hvarföre deras öden hädanefter mera tillhöra den franska än den svenska krigshistorien. Och då äfven större delen af de protestantiska furstarne och ständerne i södra och medlersta Tyskland slöto fred med kejsaren, ja somliga till och med uppträdde fiendtligt mot Svenskarne, inskränktes de sednares operationsområde till de nordliga delarne af de hittillsvarande nordvestra och östra krigstheatrarne, hvarigenom öfversigten af deras krigsrörelser i väsendtlig mån förenklas. Deras stridskrafter torde från år 1635 lämpligast kunna indelas i trenne afdelningar, nemligen högra sidocorpsen, midten och venstra sidocorpsen, hvaraf den första opererade vid Weserfloden, den andra vid Elbe-floden och den tredje vid Odern, samt hvilka stödde sig på de vid nämnde floder belägna fasta orterna. Hufvudstyrkan befann sig under Banérs tid (1635—1641) merändels vid midten, under Torstensons (1641—1645) vid venstra flygeln och under Wrangels (1646—1648) vid högra flygeln.

Vid början af år 1635 hade Svenskarne vid *högra sidocorpsen* ganska betydliga stridskrafter. Enligt n:o **259** skulle derstädes efter en medelberäkning finnas 15,720 man, hvaraf 5,200 i garnisoner och 10,520 i fält; och fastän arméns sammansättning ej är fullt tillförlitlig — så uppföres vid densamma det inhemska rytteriet, som dock tillhörde Banérs armé — så torde slutsiffran dock vara rigtig. N:o **260** utvisar neder-sachsiska arméns fördelning på de neder-sach-

siska och vestfaliska qvarteren. Af n:o 261 bekräftas nyssnämnde slutsiffras rigtighet, derigenom att de i svensk sold stående fälttrupperna upptagas till 10,470 man samt hertig Georgs af Lüneburg till 5,450, eller tillsammans 15,920 man, hvaraf 5,400 ryttare, 850 dragoner och 9,670 fotgängare. Å n:o 262 ser man den svenska fältstyrkans fördelning på våren; 6000 man lågo under Sperreuters befäl vester om Wesern (i furstendömet Lippe), 2,670 voro sysselsatte med belägringen af Nienburg (som gaf sig d. 19 Juni), hvarjemte 1,500 befunno sig vid Osnabrück (för att derstädes taga några mindre orter); å samma förslag finner man hertig Georgs trupper utgöra 5,600 eller 6,120 man samt hertig Wilhelms af Weimar närmare 3000 man, allt utom garnisonerna, som minst kunna beräknas till hälften af fälttruppernas styrka. Enligt en annan uppgift (Puffendorfs) skulle hertigen af Weimar, hvilken emedlertid snart derefter slöt fred med kejsaren, hafva haft 5000 man i fält. Äfven hertig Georg började luta åt kejsarens sida, så att han ej kunde bibehållas vid befälet öfver de svenska trupperna. I Juli månad beslöts en ny fördelning af de svenska trupperna, enligt hvilken Sperreuter med en del skulle gå till Hessen för att understödja landtgrefve Wilhelm, Svenskarnes enda trogna bundsförvandt i Tyskland, den andra delen deremot under öfv. Glaubitz' befäl torde stöta till hufvudhären under Banérs befäl; å n:o 263 upptages Sperreuters afdelning till 4,300 man och Glaubitz' till 6,300 man; men å n:o 264, som är dateradt d. 10 Juli och otvifvelaktigt det rigtigaste, angifves Sperreuters afdelning till 5,900 man och Glaubitz' till 4,520. I medlet af månaden afgingo båda afdelningarne, hvaraf dock flera regementer qvarlemnades vid Wesern, till sina bestämmelseorter; Glaubitz tågade till Banér, som då befann sig vid Saale, och Sperreuter gick öfver Cassel till Melsungen vid Fulda, der han i slutet af Juli med 3000 man stötte till landtgrefvens trupper, 4000 man under Melander, hvilka voro hårdt ansatte af en öfverlägsen kejserlig styrka, som uppgifves ända till 12,000 man. Efter Sperreuters ankomst drog sig fienden tillbaka till Franken, hvarigenom Sperreuters och Melanders trupper, nu 7000 man, fingo tillfälle att i sydvestlig rigtning framtränga till

Homberg a. d. Ohm; meningen lärer till och med varit att förena sig med hertig Bernhard, som vid denna tid gått öfver Rhen, eller åtminstone undsätta det af de kejserlige hårdt ansatta Frankfurth; men då underrättelse inlopp att Frankfurth fallit och att hertig Bernhard gått tillbaka öfver Rhen, gingo de förenade trupperna i slutet af Aug. i nordöstlig rigtning öfver Vach (vid Werra) till Mühlhausen, hvarifrån Sperreuter i medlet af Sept. genom Hartz marscherade till Banér, med hvilken han förenade sig i grannskapet af Magdeburg. Man skall straxt se, huruledes större delen af de neder-sachsiske trupperne före årets slut återkommo till Wesern. För öfrigt må i afseende på denna del af krigstheatern nämnas, att Svenskarne i Juni månad utrymde Brehmen och Verden jemte dervarande fasta orter åt Christian IV:s andra son, prins Fredrik, hvilken såsom erkebiskop derstädes bibehöll sig till 1643, då kriget med Sverge utbröt.

Redan i Januari måste *hufvudhären i midten* under Banér med anledning af Chur-Sachsens hotande hållning lemna de qvarter den hittills innehaft i Thüringen — och hvilkas fördelning på de särskildta regementerna synes af n:o **265** — samt draga sig norrut och intaga nya qvarter i stiften Halberstadt och Magdeburg. På våren reformerades det inhemska kavalleriet (hvars styrka äfven synes af n:o **265**) sålunda, att de ryttare, som allt för mycket vant sig vid det tyska kavalleriets friare lefnadssätt, instuckos i främmande reg:ter, då deremot de andra fingo återvända hem, för att tjena såsom stam för de derstädes nyvärfvade afdelningarne. I deras ställe fick Banér de fyra tyska kavalleri-reg:ter, som hittills uppehållit sig i Pommern (Hoditz, Krakaus, Duwalls och Jarotzkys). Hans styrka i Juni månad framgår af n:ne **266** och **267**, som förmodligen äro samtida; enligt det förra hade han då (garnisonen i Magdeburg inberäknad) 15,700 man; enligt det sednare (utom nämnde garnison) 15,050 man, hvaraf 8,700 ryttare, 800 dragoner och 5,550 fotgängare. I Juli sammandrog han sin armé vid München-Nienburg (vid Saale) för att ej af Sachsarne oförmodadt blifva öfverfallen i qvarteren. I slutet af Juni anlände den afdelning af neder-sachsiska häären, som anfördes

af öfv. Glaubitz. Jemte några nyvärfvade reg:ter räknade svenska hufvudhären nu enligt n:o 268 (utom garnisonen i Magdeburg) 18,350 man, hvaraf 9,300 ryttare, 1,200 dragoner och 7,800 fotgängare. Sachsiska hären uppgick vid samma tid till 25 à 27,000 man. Då densamma trängde på, måste Banér d. 4 Sept. uppbryta och ytterligare draga sig tillbaka till Magdeburg. Här tillstötte nu i medlet af månaden Sperreuter med sin styrka, som utgjorde 3000 man. Banér, som således hade 21,000 man, var följaktligen till antalet ej så svag, att han ej kunnat sätta våld mot våld samt slå den vida mindre krigsdugliga sachsiska hären. Men han kunde tyvärr ej mera lita på sina trupper och underbefälhafvare; sedan årets början hade från de tyska furstarnes sida en fortfarande lockning och tubbning egt rum för att förmå de till större delen af Tyskar bestående reg:terne att lemna det svenska partiet; dessa bearbetningar hade nu rönt den framgång att, då Oxenstjerna från Magdeburg i hemlighet begaf sig till Wismar, Banér af sina egna öfverstar tvangs uppbryta från förstnämnde ställe och tåga vesterut för att låta armén intaga qvarter i Neder-Sachsen och Westfalen. I Magdeburg qvarlemnades dock en stark garnison af 2,650 man (d. v. s. förutom Sal. Adams och Ermis reg:ter, Lohusens, Meyers och öfv. H. Grubbes, hvilket sistnämnde förut utgjort besättning i Erfurth, men af borgerskapet blifvit tvunget att utrymma staden). Knappt hade Banér förlagt sin armé i qvarter — hvarvid han lagat så, att de trognaste reg:terne lågo tillsammans mellan Elbe och Aller — förr än churfursten af Sachsen alldeles afkastade masken och d. 6 Oct. förklarade Sverge krig. Han försökte öfverfalla Svenskarne, innan de hunnit samla sig, och det var blott med yttersta möda, som Banér i medlet af Oct. lyckades med 12 à 13,000 man komma öfver Elben vid Lauenburg. Då han medfört mellan 19 och 20,000 man från Magdeburg, hade således omkring 7000 man måst qvarlemnas, nemligen Hoditz, Krakaus, Berghofers, Debitz, Boys, Sperreuters, Merodes, Kniphausens, Brunecks och Glaubitz reg:ter till häst, Sperreuters dragoner samt Krachts och Strahlendorfs reg:ter till fot. Men nu lyckades han genom några fördelaktiga fäktningar vid Atlenburg, Dömitz och Lentzen så illa till-

tyga de trolösa Sachsarne, hvilka allt för oförsigtigt trängde på, att de förlorade närmare tredjedelen af sin styrka samt nödgades låta Banér oantastad afdraga till Pommerns gränser, hvarefter båda häraarne gingo i qvarter, Svenskarne kring Malchin och Sachsarne kring Plau.

Vid *venstra sidcorpsen* eller vid Odern och sjökusten beräknades Svenskarnes stridskrafter enligt n:o **269** vid årets början till omkring 16,000 man, hvaraf ungefär hälften skulle utgöra garnisoner samt hälften vara disponibel för bruk i öppna fältet; af de inhemska reg:terne skulle 3000 man hemsändas och andra 3000 i deras ställe komma ut. På våren skickades emedlertid rytteriet till Banér; och under sommarens lopp återfördes ungefär hälften af de inhemska trupperna till Sverge, utan att man likvisst utsände några nya, emedan bristen skulle ersättas med trupper från Brehmen och Preussen. De återståendes fördelning på garnisonerna synes af n:o **270**. På sommaren ankom öfv. v. Fels från Breslau med de trupper (600 man), som dittills besatt en del af staden. N:o **271** angifver samtlige svenska truppers antal i Pommern d. 27 Aug. till närmare 8000 man, äfvensom deras fördelning på garnisonerna. I medlet af Sept. inbröt den kejserlige generalen Marazini med 6 à 7000 man i Hinter-Pommern, intog Gartz och Stargardt samt öfversvämmade det öppna landet. Lyckligtvis ankommo just vid denna tid de första truppsändningarne från Preussen.

Många förslager uppgjordes under hösten 1635, huruledes de i Pommern befintlige och från Preussen väntade trupperna skulle disponeras. N:ne **273**, **274** och **275** synas vara de tidigaste samt äro förmodligen uppgjorde straxt före stilleståndets afslutande i Preussen. Enligt det förstnämnda antogos trupperna i Preussen till 18,807 man, hvaraf 7,700 skulle hemsändas till Sverge och 11,107 föras till Pommern; enligt n:o **274** skulle i Pommern qvarlemnas 7,055 man och derifrån hemsändas 2,801 eller tillsammans med de från Preussen hemsände 10,501 man; enligt n:o **275** skulle den efter de preussiska truppernas ankomst i Pommern befintliga styrkan af 18,482 man sålunda fördelas, att 9,454 lades i garnisoner och 9,028 brukades i fält. Enligt n:o **277** — som är något sednare än de förra — skulle de i Pommern be-

fintliga reg:terna uppgå till 7,177 man, hvartill kommo 10,613 från Preussen, hvilka sednare borde brukas i fält (den mindre slutsumman å detta förslag uppkommer derigenom att på detsamma ej Wrangels och Spens afdelningar äro upptagne). Enligt n:o **276** skulle slutligen de trupper, som från Preussen till Pommern blifvit affärdigade, räkna 9,867 man.

Intet af dessa förslager åtföljdes likväl sednare, fastän utg. anfört dem, emedan de lemna goda upplysningar om de disponibla truppernas styrka. Genom noggranna undersökningar har han kommit till det resultat, att de trupper som å n:o **277** äro antagne i Pommern blifvit rigtigt angifne, hvarföre de öfrige å n:o **269** uppförde inhemska regementerne sannolikt hemfördes. Bland de preussiska trupperna deremot fördes omkring 3,200 man eller Redwens, Skyttes, Gordons, Fleetwoods och Cuninghams reg:ter på hösten sjöledes från Pillau till Wollin, hvarvid dock må nämnas att de båda sistnämnde genom skeppsbrott delvis gingo förlorade eller skingrades; landvägen tågade från Preussen likaledes på hösten (i Oct.) under Torstensons befäl omkring 6,600 man eller hela rytteriet, som på n:ne **276** och **277** är rätt angifvet, jemte Wrangels, Spens, Bagges, Guns (f. d. Koschiels), Lillies och Drakes reg:ter; och i Januari 1636 gingo slutligen landvägen ytterligare 3,500 man under fältmarskalken H. Wrangels befäl eller Essens, Thomassons, Nils Kagges och halfva Körnings (Stryks) reg:ter jemte några mindre afdelningar. Tillsammans anlände följaktligen på olika tider 13,300 man till Pommern. Från Preussen hemfördes deremot blott Sperlings och E. Stenbocks samt halfva Körnings och L. Kaggs reg:ter till fot jemte F. Stenbocks och halfva Oxenstjernas reg:ter till häst, eller omkring 4,500 man.

Sedan de i medlet af Oct. landvägen under Torstensons befäl till Hinter-Pommern ankomne trupperna någon tid förfriskat sig i dervarande qvarter, fick en del deraf i slutet af Nov. öfver Wollin och Usedom afgå till hufvudstyrkan vid Malchin; nämnde afdelning utgjordes af Drakes, Bagges och halfva Guns reg:ter till fot samt hela rytteriet med undantag af 2 komp., tillsammans således omkring 4,500 man. N:o **272**, fastän i många hänseenden otillförlitlig, lemnar dock

någon ledning för bedömandet af Svenskarnes styrka vid denna tid (d. 24 Nov.); Banérs egen armé uppgifves till 17,150 man, hvarifrån dock måste dragas de reg:ter (omkring 4,100 man), som blifvit qvarlemnade i Westfalen; till Sperreuters 4,800 man måste läggas, dels de nyssnämnde 4,100 man, dels några andra reg:ter och alla garnisonerna i Neder-Sachsen; Torstensons styrka synes vara för högt angifven; blott garnisonerna, hvartill likvisst komma de i Mecklenburg, torde vara rätt uppgifne till 11,764 man; Svenskarnes styrka i Tyskland torde följaktligen vid denna tid minst hafva uppgått till 50,000 man, förutom landtgrefvens af Hessen trupper, hvilka vid årets slut beräknas till 10,000 man fotfolk (till en stor del utgörande garnisoner i de i Westfalen eröfrade orterna) samt 3000 man kavalleri.

Sedan Banér med sig förenat Torstensons afdelning, så att han till sitt förfogande hade omkring 17,000 man (hvilken styrkas indelning och sammansättning synes af n:o 272 b) och följaktligen var föga svagare än sin motståndare, började han åter sina offensiva operationer samt lyckades inom några veckors tid genom några snillrika marscher och de lysande öfverfallen vid Goldberg, Kyritz och Havelberg tillfoga den sachsiska hären så stora förluster, att den måste vika tillbaka till Haveln samt blott medelst föreningen med Marazini kunde återställa jemnvigten. Vid slutet af året stodo båda härarne i grannskapet af Berlin. Den förstärkning af trenne westfaliska reg:ter (Krakaus, Berghofers och Dewitz, omkring 1,500 man), som Banér vid samma tid erhöll, uppvägdes af en lika stor afdelning, som den numera från Svenskarne affallne Georg af Lüneburg sände till Sachsarne.

1636.

Detta år, under hvilket enl. 41 ingen utskrifning egde rum, var det inhemska krigsfolkets styrka betydligt mindre än det föregående. Förslaget n:o 278 upptager fotfolket för år 1636 till 26,047 man och rytteriet till 7,857 man, hvilket tillsammans gör blott 34,172 man, då totalstyrkan 1635 var 43,202 man; af dessa trupper voro

20,984 Svenskar och 13,188 Finnar; i Tyskland befunno sig, inberäknadt de trupper, som på våren utsändes, 18,591 man, i Sverge 10,292 man och i Liffland 5,121 man (Finnar). I hvad mån de inhemska truppernas styrka vid denna tid öfverskjutit den i regeringsformen af år 1634 bestämda, framgår af n:o **278**. Af n:o **279** ser man garnisonens styrka i Riga d. 1 April, och n:o **280** utvisar de värfvade truppers styrka och sammansättning, som på våren sändes från Liffland till Tyskland. Efter sistnämnde förslag bör n:o **281**, som innehåller hela utredningen för 1636 och är uppgjordt i Juni, berigtigas; de liffländska afdelningarne äro nemligen der upptagne till 2,355 man eller komplett styrka, då de blott räknade 1,511 man; för öfrigt uppgick utredningen från Sverige oeh Finland till 5,870 man.

Af n:o **282**, som förmodligen är uppgjordt af Oxenstjerna på hösten 1635, finner man, att han år 1636 ämnade uppträda med trenne fältarméer, som tillsammans skulle räkna 53,200 man, hvaraf 28,400 borde såsom hufvudstyrka operera i midten vid Elben samt afgifva garnison i Magdeburg, under det 12,400 man på hvardera flygeln rörde sig vid Odern och Wesern; af samma förslag finner man äfvenledes hvardera arméns tillämnade sammansättning.

Som ofvan nämndt är torde Banér vid årets början haft 17 à 18,000 man; Sachsarne, som från Schlesien fått förstärkning af 4 kejserliga reg:ter, räknade förmodligen äfven 20,000 man. I medlet af Jan. gjorde Banér en hastig sidorörelse ur högra flanken, gick öfver Elben vid Havelberg och Magdeburg samt skyndade uppför nämnde flods venstra strand till Saale för att infalla i Chur-Sachsen. Sachsarne skyndade dock efter och lyckades i tid stänga vägen för honom, hvarefter båda härarne intogo qvarter å ömse sidor om Saale, der de lågo i Febr. och Mars. I slutet af sistnämnde månad drog sig Banér något tillbaka mot Magdeburg, dels af brist på underhåll, hvarigenom armén försvagats, dels emedan han fått underrättelse att en kejserlig armé under Hatzfelds befäl nalkades från Rhen genom Thüringen. Då den sistnämnde vid Eisleben

den 31 Mars förenat sig med Johan Georg, gick Banér d. 4 April vid Magdeburg öfver Elben. Johan Georg, som efter föreningen med Hatzfeld räknade öfver 25,000 man, fast han detascherat Marazini till Pommern, var nu så öfverlägsen, att Banér oaktadt flera skickliga manövrer ej kunde hindra honom skrida till Magdeburgs belägring, utan i slutet af månaden måste draga sig tillbaka från nämnde stad, samt i början af Maj intaga ett befästadt läger vid Werben, der han sedan qvarstannade i trenne månader. Han hade derstädes i början blott 9000 man, hvaraf 5000 till fot och 4000 till häst; men sedan han i början af Juli från Pommern erhållit en förstärkning af öfver 3000 man samt snart derefter den från Magdeburg (som kapitulerade d. 3 Juli) återvändande garnisonen (1,400 man) jemte några andra reg:ter inträffat vid Werben, räknade han derstädes enl. n:o **286** den 10 Juli åter 14,090 man, hvaraf 7,050 fotgängare, 6,200 ryttare och 840 dragoner.

Den *venstra sidocorpsen* anfördes detta år af fältm. Herrm. Wrangel, som i början af Febr. från Preussen ankom till Pommern med 3,500 man, hvarefter han återtog några af Marazini föregående höst eröfrade orter. I början af Mars sändes några tusende man af de i Pommern befintliga trupperne under fältm. Lessles befäl till Wesern för att förstärka dervarande afdelning. I medlet af April inbröt Marazini för andra gången i Pommern, intog några städer och härjade å ömse sidor Odern; garnisonernas styrka i nämnde hertigdöme och Mecklenburg angifves å n:o **283** till 9,110 man. Sedan i Juni de svenska och finska trupperna (5,870 man) ankommit, hejdades ej allenast Marazinis vidare framsteg, utan man kunde äfven tänka på att sända någon förstärkning till Banér. Enligt n:o **284** räknade de Svenska stridskrafterna på denna sida då icke mindre än 16,128 man, hvaraf 11,550 kunde användas till landets försvar samt 4,578 sändas till Banér. N:o **287**, som synes vara uppgjordt i Juli eller Aug., angifver sammansättningen af dessa trupper, hvilka i början af Juli ankommo till Banér, äfvensom deras styrka till 3,350 man; ytterligare skulle till honom sändas 3,190 man, och dock blefve 4,260 man *utom garnisonerne* disponible för rö-

relser i fält; de liffländske trupperna hade då äfven anländt. N:o **285** angifver närmare fördelningen af garnisonerna i Mecklenburg den 31 Juli.

Genom Banérs nödtvungna reträtt hösten 1635 öfver Elben till Pommern hade *högra sidocorpsen* blifvit afskuren från förbindelsen med hufvudstyrkan. Denna corps, som utgjordes af de svenska kronan minst tillgifna regementerne, blef härigenom nära på upplöst. Kniphausen hade redan tidigt på året lemnat svenska tjensten; äfven Sperreuter tog nu afsked; flera reg:ter upplöstes eller öfvergingo snart derefter till de kejserlige; andra gingo dels i lüneburgsk, dels i hessisk tjenst; en del lyckades man dock bibehålla i svenskt tjenst derigenom att Kniphausen af Frankrike förmåddes återtaga befälet; men han stupade kort derpå d. 1 Jan. 1636 i en fäktning vid Haselüne. Efter honom erhöll gen.-major Cratzenstein, som hade omkring 3000 man samlade, befälet. Men då den kejserlige generalen Grana i Febr. anlände från Rhen till Westfahlen och började Osnabrüchs belägring, kunde Cratzenstein ej hålla öppna fältet, utan måste draga sig tillbaka till högra Weserstranden och lägga sitt folk i de fasta orterna. I slutet af Mars ankom emedlertid fältm. Lessle med några tusende man från Pommern och öfvertog befälet samt började i April med 4000 man, till hvilka snart stötte 1000 man af de i lüneburgsk tjenst gångna trupperna, från Nienburg sina operationer emot fienden, som nu anfördes af general de Gleen och hvilken tvangs upphäfva Osnabrücks belägring. Snart derefter öfverlemnade äfven den lüneburgska garnisonen i Minden denna vigtiga fästning i Svenskarnes händer. Efter flera underhandlingar förmåddes slutligen landtgrefven af Hessen att förena sina trupper, som i fält utgjorde 5,500 man, med Lessles; detta skedde vid Minden den 17 Maj, hvarefter båda fattade den djerfva planen att försöka undsätta de af de kejserliga hårdt ansatta fästningarne Hermanstein (Ehrenbreitstein) vid Rhen och Hanau vid Main. De satte sig i marsch rakt söderut genom Hessen samt anlände den 13 Juni oförmodadt framför Hanau, der gen.-major Ramsay förde befälet, samt tvungo fiendtliga generalen Lamboy att skyndsamt öfvergifva belägringen; äfven

Hermanstein undsattes, hvarefter landtgrefven och Lessle återvände; på vägen eröfrades några fasta orter. Den 7 Juli åtskiljdes de vid Paderborn, hvarefter landtgrefven förlade sitt folk i sina fasta orter, under det Lessle vid Nienburg gick tillbaka öfver Wesern och förlade sina trupper i qvarter. Snart derefter måste han dock uppbryta med 2000 man, mestadels rytteri, för att träda i förening med Banér, hvilket äfven skedde den 12 Aug. vid Ueltzen; de reg:ter, han medförde, voro Kings, Hoditz, Beckermans, Glaubitz, Boys, Birkenfelds och Witzlebens till häst, samt Lindseys och Cuninghams till fot.

Banér hade nemligen d. 2 Aug. uppbrutit från Werben för att, sedan han förenat sig med Lessle, genom en diversion mot Chur-Sachsen, draga den fiendtliga hären, som ännu låg vid Magdeburg, från det farliga grannskapet af sjökanten. Men så fort Banér lemnat Werben, gingo Johan Georg och Hatzfeld öfver Elben samt framryckte i medlet af Aug. mot mecklenburgska gränsen. Banér måste nu skynda tillbaka till Dömitz vid Elben, hvarifrån han i början af Sept. gick till Parchim för att för fienden spärra ingången till Mecklenburg. Och då han fick veta att Hatzfeld ämnade förena sig med Marazini, som åter börjat offensiva rörelser mot Pommern, så beslöt han att draga till sig en del af Wrangels trupper. Så snart Marazini lemnat Pommern för att stöta till den kejserliga hären vid Perleberg, afgingo äfven gen.-löjtn. Vitzthum och gen.-major Stålhandske med 2000 man (hvartill kommo 500 från Wismar) derifrån samt förenade sig den 9 Sept. med Banér vid Parchim; de reg:ter de medförde voro: Åboläns kavalleri under Bjelke och Joh. Wittenberg, Nylands under Stålhandske samt Wopersnows och Stuarts kavalleri jemte Lindes och Bengtsons infanteri-afdelningar. Banér, som nu efter några afdrag och detascheringar hade 16,350 man (se n:o 288) ansåg sig stark nog, att, fastän något underlägsen fienden, leverera batalj, hvarföre han uppsökte Hatzfeld och genom en krigslist lockade honom öfvergifva sin fasta ställning vid Perleberg för att inrycka i Mecklenburg. Men den 24 Sept. kom Banér oförmodadt öfver den fiendtliga hären, som räknade 23,000 man (hvaraf 8,000 Sachsare

och 15,000 kejserlige) vid Wittstock samt slog den efter en blodig drabbning ur fältet och nödgade den fly tillbaka öfver Elben; Svenskarne förlorade i slaget ungefär 3,400 man och fienden större delen af fotfolket, som räknade 11,000 man.

Efter några veckors stillaliggande ryckte Banér med omkring 12,000 man öfver Elben, som passerades i medlet af Oct., samt derefter söderut till Thüringen utan att möta något motstånd. Hatzfeld drog sig undan till Hessen, der han (d. 10 Nov.) förenade sig med den kejserlige generalen Götz, som de föregående månaderna med 9 à 10,000 man från Rhen inträngt i Hessen och härjat landet. Banér förföljde honom ytterligare till Cassel, men återvände till Thüringen, då de kejserlige generalerne fortfarande veko undan, samt qvarlemnade mot dem fältm. Lessle med högra sidocorpsen och hessiska contingenten (den sednare 4,500 man stark). Efter att hafva tvungit staden Erfurth att åter intaga svensk besättning, rigtade Banér mot slutet af året sin marsch mot Chur-Sachsen.

Medan detta föreföll, hade fältm. Wrangel med venstra sidocorpsen i Oct. inryckt i Brandenburg och besatt några fasta orter, hvaribland Berlin och Frankfurt. Snart derefter samlade Marazini vid Guben 7000 man kejserlige från Schlesien samt Klitzing 7000 Sachsare och Brandenburgare vid Wittenberg och Torgau; från dessa trupper uttogs en corps af 5 à 6000 ryttare, som under Klitzings och Zaradetskys befäl skulle öfverfalla Wrangel i hans qvarter; men den sednare fick i tid underrättelse om deras förehafvande, hvarföre han hastigt drog sig tillbaka till Stettin, så att fienden måste inskränka sig till härjning af Pommern och Mecklenburg, hvarifrån han dock vid slutet af året drog sig tillbaka med anledning af Banérs annalkande.

1637.

De första dagarne af året inbröt Banér öfver Naumburg och Lützen i Chur-Sachsen och lyckades öfverraska en sachsisk afdelning vid Eilenburg d. 3 Jan. samt eröfra

Torgau d. 5, hvarefter han började Leipzigs belägring. Så snart Götz och Hatzfeld erfarit detta, samt dragit till sig några tusende man hessen-darmstadtska trupper, beslöto de åter gå anfallsvis tillväga mot Lessle och Hessarne. Sedan hertig Georg af Lüneburg i början af Jan. vid Hameln för dem öppnat vägen öfver Weser samt förstärkt dem med 2000 ryttare, tvungo de Lessle och Hessarne att genom Thüringen retirera på Banérs armé. Den sednare, som efter föreningen med dem troligtvis hade omkring 16,000 man, ansåg sig likväl för svag att i åsyn af den fiendtliga hären — som uppskattades till 30,000 man fastän den förmodligen ej var mera än 20,000 — fortsätta Leipzigs belägring, och detta aldrahelst som Klitzing och Marazini lätteligen kunde falla honom i ryggen; han upphäfde derföre d. 5 Febr. belägringen samt drog sig tillbaka till Eilenburg samt derifrån, då de kejserlige generalerne gingo till Dresden för att förena sig med Klitzing och Marazini, i slutet af Febr. till det redan förut utsedda fasta lägret vid Torgau, der han sedan låg till långt framp å sommaren, trotsande fiendens öfvermagt.

Det är förmodligen från denna tid (d. v. s. från början af Febr.), som det i afseende på hufvudhärens och *högra sidocorpsens* sammansättning särdeles upplysande förslaget n:o **289** härleder sig. Ytterligare upplysningar om sistnämnde sidocorps sammansättning och styrka lemna n:ne **296** och **297**; i April inföll De Gleen med 3000 kejserlige i Hessen och härjade; men gen.löjtn. King, som förde befälet öfver dervarande svenska trupper, sammandrog, jemte landtgrefvens qvarlemnade Hessare, 6,500 man och fördref De Gleen; af n:o **286** ser man nämnde corps sammansättning i Maj månad; Svenskarne hade 3,660 man och Hessarne 2,600; dessutom funnos 2,420 man i de svenska garnisonerna. Fastän De Gleen snart erhöll förstärkning under Lamboy och Wahl, kunde icke allenast å svenska sidan jemvigten bibehållas i Neder-Sachsen och Westfahlen, utan landtgrefven fick äfven tillfälle att, sedan han uppgifvit ett tilltänkt försök att med King för andra gången undsätta Hermanstein, gå till Ostfriesland, der han i förening med 2000 Fransmän, som under öfv. Rantzans befäl begifvit sig dit genom Holland, intog flera fasta orter. N:o **287** utvisar förmodligen de svenska

truppernas styrka längre fram på sommaren; den uppgick då till 5,300 man. D. 24 Sept. dog landtgrefven af Hessen i Ostfriesland under belägringen af Stückhausen; hans mot Svenskarne vänliga politik fullföljdes sedermera af hans enka, fastän den hemligen motarbetades af de hessiska truppernas anförare, gen. Melander.

Hvad beträffar den *venstra sidocorpsen* under Wrangel, så hade densamma, fastän icke särdeles stark, dock temligen fria händer i Brandenburg. Enligt n:o **292** räknade För-Pommerns garnisoner d. 15 Mars 3,545 man. N:o **293** utvisar de trupper, med hvilka Wrangel, utan att allt för mycket försvaga garnisonerna, på våren skulle kunnat afgå till Torgau; hans styrka i öppna fältet uppgick nemligen till 3,925 man, hvilken uppgift i det närmaste öfverensstämmer med en annan (Puffendorfs) från samma tid. De trupper, som då skulle återstå i de För-Pommerska garnisonerna, angifvas å n:o **294** till 2,600 man. Emedlertid tillrustades detta år, liksom de föregående, en förstärkning i Sverge. Utskrifningen derstädes hade enligt n:o **290** (af d. 2 Maj) gifvit 4,444 man, förutom Westerbotten och Dalarne som höllo bestämdt antal krigsfolk; från Finland hade då ännu intet besked inkommit; å n:o 41 upptages hela årets utskrifning till 4,809 man, hvilket dock torde vara för litet. I Sverge, Finland och Liffland funnos förra året, sedan de till Tyskland bestämda trupperna utgått öfver 15,000 man; lägger man härtill 1637 års utskrifning, så voro då omkring 20,000 man disponible; häraf utfördes enl. n:o **291** 4,025 i Maj månad till Pommern. Efter dessa truppers ankomst, uppgingo Wrangels trupper i Pommern (de ännu väntade 500 finska ryttarne inberäknade) till 14,095 man, hvaraf 8,895 i garnisoner och 5,200 i fält (hvaribland 2,200 fotgängare, 2,530 ryttare och 480 dragoner). Genom den barnlöse hertig Bogislaus' af Pommern d. 10 Mars inträffade frånfälle, tillföll dispositionsrätten öfver detta land uteslutande Svenskarne. Äfven kejsar Ferdinand II hade d. 5 Febr. aflidit samt blifvit efterträdd af sin son Ferdinand III.

Emedlertid hade Banérs belägenhet vid Torgau blifvit ganska betänklig. Af brist på lifsmedel hade hans lilla här (enligt en kanhända något låg uppgift) sammansmält till

11,000 man, medan samtlige fiendtlige trupper, som på alla sidor omslöto hans läger, lära uppgått till 40,000 man; ty utom de förut befintlige, hade en större corps från Rhen i början af Juni ankommit under Gallas, hvilken sednare erhållit öfverbefälet. Det oaktadt lyckades Banér att natten till d. 19 Juni i tysthet smyga sig undan, hvarefter han i sträckmarscher skyndade att straxt söder om Frankfurth öfverskrida Odern för att sedan vid Landsberg öfvergå Warthe och sålunda uppnå Hinter-Pommern. Men Gallas hade lika hastigt skyndat efter, och då Banér d. 26 Juni ankom till Landsberg, fann han derstädes sin motståndare före sig. Det var då han d. 30 Juni genom en förställd marsch till höger åt Pohlen narrade Gallas åt denna sida, hvarefter han följande natt oförmodadt vände om åt venster, d. 1 Juli vid Göritz passerade Odern samt de följande dagarne förenade sig med Wrangel, som gått honom till mötes till Schwedt. Då Gallas sedermera närmade sig, drogo sig båda till det befästade lägret vid Stettin.

Gallas delade nu sin styrka sålunda, att omkring 10,000 Sachsare och Brandenburgare sändes till Mecklenburg och nedre Elben för att intaga de fasta orter, Svenskarne der ännu innehade, medan han sjelf med 30,000 man försökte inkomma i Pommern. Banér lyckades likväl, fastän han förutom garnisonerna (10,000 man) ej hade mera än 14 à 15,000 man, i flera månader hindra detta bakom det fasta fästningsnät, Gustaf Adolf för 7 år sedan bildat. Men slutligen blef äfven han i sin ordning narrad af Gallas, hvilken d. 23 Oct. vid Tribesees kom in i Vor-Pommern, hvarefter han öfversvämmade landet, intog åtskilliga af dess fästningar (Loitz, Demmin, Wolgast m. fl.) samt till och med ön Usedom, så att Svenskarne vid årets slut blott hade i behåll öarne Rügen och Wollin jemte Hinter-Pommern, der armén intog vinterqvarter. Under tiden hade Sachsarne och Brandenburgarne eröfrat Rathenow, Havelberg, Werben, Dömitz och Moritzburg samt hertig Georg af Lüneburg Winsen och Lüneburg. Lyckligtvis kunde Gallas af brist på lifsmedel ej fortsätta operationerna, utan måste vid vintrens inbrott draga sig tillbaka till Mecklenburg för att der intaga qvarter.

Svenskarne innehade nu åter samma ställning som i slutet af år 1630 samt voro nära att af fiendens öfvermagt nedkastas i Östersjön och fördrifvas ur Tyskland. Deras stridskrafter hade äfven nedsjunkit till det lägsta beloppet sedan krigets början. Ty Banér hade i Pommern högst 24,000 man; lägges dertill garnisonerne i Mecklenburg (omkring 1,200 man) samt trupperna vid Wesern, 5000 man, så gör detta omkring 30,000 man. Samtlige hessiske trupper, som ej voro vid Banérs armé, torde kunna uppskattas till 10,000 man.

Från Gustaf Adolfs landstigning till händelserne vid Nürnberg sommaren 1632 hade de svenska stridskrafterna beständigt ökats; derefter hade de hållit sig ungefär vid samma höjd till slaget vid Nördlingen, hvarpå de minskats till år 1638; men sedermera skulle de åter stiga ända till krigets slut, då de uppnådde nästan samma höjd, som under den gynnsammaste perioden.

1638.

Behofvet af en betydande förstärkning åt Banér, så vida han ej detta år skulle duka under, gjorde sig nu på ett kännbart sätt gällande. Men i landet funnos, garnisonerne i Liffland oberäknadt, i Januari månad (enligt n:o 298) blott 15,325 man, hvaribland 12,170 man fotfolk (deraf 5,487 förra året nyskrifne) samt 3,155 ryttare (deraf 750 omunderade); en ny utskrifning måste således försiggå, hvilken enligt n:o 41 för Sverge skulle hafva gifvit 4,430 man. Den hjelpsändning man ämnade affärda åt Banér, beräknades i början uppgå till närmare 14,000 man; men i sjelfva verket utsändes blott (enl. n:o 300) 10,657 man, hvaraf 2,116 ryttare, 5,536 fotgängare och 3,005 rekryter för de utevarande inhemska regementerna; bland dessa trupper voro 6,303 Svenskar och 3,354 Finnar.

Under vintren sammansmälte Gallas armé i hög grad genom hunger, hvilken äfven nödgade honom att utbreda sina trupper öfver hela neder-sachsiska kretsen. Äfven Ba-

nérs armé minskades. Af n:o **299** ser man styrkan, fördelningen och sammansättningen af de trupper, som d. 18 Mars ännu befunno sig i Vor-Pommern (6,312 man), på Rügen (3,080 man) samt på Usedom (671 man), och hvilka tillsammans utgjorde 10,063 man. I April reste Wrangel hem, så att Banér blef ensam öfverbefälhafvare, äfvensom efter Sten Bjelkes död guvernör öfver de tyska besittningarne; under honom förde gen.-maj. Lilliehök befälet i Hinter-Pommern och gen.-maj. Axel Lillie i Vor-Pommern.

I slutet af Juni ankommo ändtligen de från Sverge väntade förstärkningarne, och straxt derefter sammandrog Banér alla i fält disponibla trupper vid Stettin; denna armés sammansättning framgår af n:o **302**; fotfolket räknade 10,000 man och rytteriet 11,000 man; antager man garnisonerna vid sjökanten efter vanligheten hafva uppgått till omkring 10,000 man, så hade Banér öfver 30,000 man till sitt förfogande. I början återtog han åtskilliga af de fasta orter, Gallas föregående höst hade eröfrat. Den sednare hade vid samma tid som Banér sammandragit sin här, hvilken sammansmält till 15,000 man, vid Dömitz, derefter långsamt rört sig framåt, vid Mirow dragit till sig Sachsare och Brandenburgare samt slutligen i medlet af Aug. lägrat sig vid Malchin; Banér lägrade sig då midt emot vid Tribesees. Sålunda lågo båda fältherrarne stilla till slutet af Sept., då Banér uppbröt i afsigt att söka en slagtning; men Gallas vek försigtigt undan och drog sig tillbaka till Lentzen vid Elbe. Banér följde efter, men kunde ej uträtta något väsendtligt, till dess Gallas i slutet af Nov. af brist på lifsmedel såg sig nödsakad vika tillbaka först öfver Elben samt sednare ända till Böhmen och Schlesien, der han lade sina glesnade skaror i vinterqvarter. Banér stannade tillsvidare i Mecklenburg. N:o **303** utvisar Svenskarnes styrka i Vor-Pommern d. 24 Oct. äfvensom de trupper, med hvilka Axel Lillie börjat Demmins belägring; af n:o **304** ser man att Svenskarne i samma landskap d. 20 Nov. hade 5,025 friske och sjuke i behåll samt att 2,211 sedan d. 1 Aug. aflidit. På hösten hemfördes från Pommern omkring 4000 man inhemska trupper.

Den *högra sidocorpsens* styrka d. 26 Maj synes af n:o **301**: af fotfolk funnos 4,727 man, förlagde i fästningarne Minden, Nienburg, Osnabrück och Vechte, samt af rytteri 1,340 och af dragoner 623, tillsammans 6,690 man under gen.-löjtn. Kings befäl. Vid början af året slöt landtgrefvinnan af Hessen stillestånd och längre fram på sommaren fred med kejsaren. Å andra sidan uppträdde en ny bundsförvandt till Svenskarne, af hvilken de dock ej hade mycket gagn, nemligen den unge churfursten af Pfaltz; denne började vid Meppen samla en här, som skulle uppbringas till 5000 man; men han lät icke allenast Meppen öfverrumplas d. 1 Maj, utan medförde äfven sedermera till föreningen med King vid Stadtlohn d. 30 Aug. blott 1,700 man; de förbundne, som tillsammans torde haft 5000 man, skredo derefter till belägringen af Lemgow; men i början af Oct. blefvo de af Hatzfeld, som ur de fasta orterna i Westfalen sammandragit en öfverlägsen styrka, tvungne att upphäfva belägringen samt, då de ville retirera till Minden, d. 6 Oct. vid Gohfeld med stor förlust slagne ur fältet.

1639.

Detta år erhöllo de inhemska stridskrafterna en icke obetydlig tillökning. Sedan föregående år kunde visserligen icke, efter den stora förstärkning som då blifvit utsänd, mera än 9 à 10,000 man återstå i landet; men å andra sidan hade på hösten omkring 4000 man återkommit från Pommern. Derjemte gaf årets utskrifning enl. n:o **305** icke mindre än 6000 man, hvartill kom att för kavalleriets räkning betydliga nyvärfningar skedde. Härigenom uppbringades den i Sverge och Finland befintliga styrkan enligt n:o **306** till 22,229 man, hvaraf 17,077 man fotfolk och 5,152 man rytteri (förutom adelns rusttjenst och landsåtarne); dessutom nyvärfvades i Liffland 2,400 man, förutom de der vanligtvis befintlige trupperna, hvilka kunna anslås till omkring 5000 man. Enligt samma förslag befunno sig då (i Mars) 13,029 man i Tyskland, hvaraf 10,793 fotgängare och 2,236 ryttare;

dit skulle utföras 5,938 man, förutom de 2,400 i Liffland värfvade. Emedlertid utfördes enligt n:o 307 blott 6,742 man, hvaribland 4,894 från Sverge, 1,248 från Finland och 600 (Sperlings) från Liffland.

Den armé, hvilken Banér i början af året sammandrog till belägringen af Dömitz (från hvilken han dock snart måste afstå) angifves till 12,000 man, hvaraf hälften fotfolk och hälften rytteri. I slutet af Jan. gick han vid Lauenburg öfver Elbe samt framryckte derefter, sedan han qvarlemnat Torstenson med en del af fotfolket och artilleriet vid Helmstedt, i Febr. i sydlig och sydostlig rigtning till Halle. Hans styrka uppgifves då till 18,000 man, hvaraf 10,000 man fotfolk och 8000 ryttare (deraf 3000 oberidna). Gallas, som i början blott lärer kunnat samla 8000 man, vek undan till Böhmen. Banér fortsatte derefter vägen öfver Zwickau till Freiburg hvilken stads belägring han företog i början af Mars. Då emedlertid i slutet af månaden en öfverlägsen styrka af Sachsare och kejserlige under Marazinis och Buchheims befäl anryckte från Böhmen samt 6000 man under Hatzfeld nalkades från Westfalen äfvensom 3000 ryttare under Mentecuculi kommo från Lausitz, ansåg Banér sig böra upphäfva belägringen af Freyberg och draga sig tillbaka för att förena sig med Torstenson. Sedan denna förening d. 2 April försiggått vid Zeitz, beslöt Banér åter gå anfallsvis till väga, hvilket hade till följd att han d. 4 April påträffade Marazini och Buchheim vid Chemnitz och efter en kort drabbning slog dem alldeles ur fältet. Han gjorde derefter åter ett försök mot Freiberg, som dock för andra gången misslyckades, eröfrade sedan Pirna samt inbröt i slutet af April i Böhmen; och efter att vid Melnik öfverskridit Elben, inträffade han d. 20 Maj framför Prag. Då de kejserlige der likvisst sammandragit 12,000 man, hvilka snart derefter ytterligare förstärktes, så att en belägring svårligen kunde vedervågas, förlade han sin armé i qvarter norr om Öfre Elben, hvarest den sedermera med några afbrott förblef liggande den återstående delen af året; under tiden eröfrades åtskilliga fasta orter hvarjemte den öfriga delen af Böhmen förhärjades. Banérs armé uppgifves i Juni blifvit ökad ända till 26,000 man, äfvensom den kejserliga till 30,000 (hvaraf 20,000 vid

Prag och 10,000 vid Tabor), hvilka båda uppgifter likväl torde vara något öfverdrifna.

Vid *venstra sidocorpsen*, som i början representerades af Lilliehöks trupper i Hinter-Pommern, föreföll under årets förra hälft föga af vigt. Men sedan hjelpsändningen från Sverge d. 2 Juli landstigit vid Wolgast, ansåg sig Lilliehök ur garnisonerna kunna draga omkring 5000 man (hvaraf 3,300 fotgängare), med hvilka han först vände sig till Landsberg, som d. 27 Juli intogs. Då han likväl under belägringen bröt benet af sig, måste han öfverlemna befälet åt öfv:ne Stenbock och Dewitz, hvilka i Aug. besatte Frankfurth, Berlin och Crossen, samt i Sept. gingo Odern uppföre till Beuthen, der de förenade sig med gen.-maj. Stålhandske, som med trenne reg:ter anlände från hufvudhären för att taga befälet öfver corpsen. Stålhandske lät nu vid Beuthen öfver Odern slå en bro, som å båda stränderna försågs med starka brohufvuden, hvarefter han i Oct. gick öfver floden samt eröfrade några fasta orter närmast polska gränsen. Då emedlertid grefven af Mansfeld i Nov. med en afdelning af ungefär samma styrka nalkades Beuthen, såg han sig nödsakad återvända till venstra stranden. Mansfeld vek då tillbaka, hvarefter Stålhandske i Dec. framträngde till grannskapet af Breslau och eröfrade flera orter. Mansfeld gick sedan öfver till högra stranden och började Guhraus belägring, hvarifrån han dock måste afstå då Stålhandske nalkades. Båda parterna intogo slutligen vinterqvarter, Stålhandske i norra och Mansfeld i medlersta delen af Schlesien vid Breslau.

I För-Pommern och *vid sjökanten* skred gen.-maj. Lillie i Febr. till belägring af Demmin, hvilken ort d. 3 Mars måste kapitulera. I Juli sändes öfv. Lilliesparre, kommendant i Wismar, med 900 man, som blifvit utdragna ur garnisonerna, till Plau, hvilken stad han intog d. 4 Aug. I början af Sept. skickades han med 2000 fotgängare och 500 ryttare (alla likaledes utdragne ur garnisonerna), till staden Dömitz, som d. 22 Sept. togs med storm; men slottets eröfring hindrades af en brandenburgsk afdelning, som kom till undsättning. I Oct. gjorde Lillie ytterligare ett försök mot Dömitz, hvarifrån han dock af brist på lifsmedel måste afstå; men i Nov. lyckades han eröfra Ruppin; och då Bran-

denburgarne i Dec. försökte återtaga staden, bortdrefvos de af Lillie, hvilken förföljde dem till Fehrbellin, hvarest hans vidare framträngande dock hindrades genom en ofördelaktig fäktning d. 19 Dec.

Vid *högra sidocorpsen*, som ännu anfördes af King, fingo Svenskarne någon luft, derigenom att Hatzfeld först drog de kejserliga trupperna tillbaka från Rawensberg till Münster och Mark samt derefter i April afgick till Böhmen. Häraf begagnade sig King att i Maj eröfra några fasta orter mellan Weser och Haase. Men då han snart derefter erhöll afsked, fick gen.-maj. Königsmark befälet på denna sida. I början af Juni uttog denne ur garnisonerna 3 à 4000 man (24 komp. inf., 30 komp. kav. och 6 komp. drag.), med hvilka han d. 11 Juni uppbröt från Minden och tågade till Eichsfeld, der han d. 15 slog de kejserlige vid Duderstadt och hvarest han sedermera fastsatte sig. Under loppet af Juli, Aug. och Sept. månader gjorde han derefter flera infall på Würtzburgska området samt tvang slutligen biskopen derstädes till en öfverenskommelse (i Sept.), hvarigenom denne förband sig lemna betydliga underhållsmedel o. s. v. åt Svenskarne. Men då Hatzfeld i Oct. anlände från Böhmen med 5000 man för att skydda Franken, måste Königsmark retirera till Eichsfeld för att betäcka Thüringen. Så snart Hatzfeld likväl i början af Nov. dragit tillbaka till Böhmen, gick Königsmark till Westfalen, der han d. 9 Nov. intog Bielefeld. Han måste dock återvända till Würtzburg för att omändra fördraget med biskopen. Häraf begagnade sig Vehl, de kejserliges befälhafvare i Westfalen, att med 4,500 man, som blifvit utdragna ur garnisonerna, återtogo Bielefeld (d. 24 Nov.). Königsmark försökte visserligen skynda till undsättning; men då han tillföljd af Weserns uppsvällda tillstånd tvangs taga den stora krokvägen öfver Minden, kom han för sent samt återvände mot årets slut till Franken och Würtzburg.

1640.

Af det särdeles upplysande och detaljerade förslaget n:o **308** ser man, huruledes de inhemska stridskrafterna detta

år blifvit uppbringade till en ännu större höjd än det föregående, samt att de tillsammans räknade icke mindre än 45,000 man, förutom artilleriets och flottans manskap, som godt kan upptagas till 5000. Af förstnämnde styrka voro vid årets början 20,117 (med gardeskompaniet) i Sverge, hvaraf 13,236 fotgängare och 6,981 ryttare; utom de 3 à 4000 man, som föregående höst torde återkommit från Pommern, hade äfven rytteriet fått en betydlig förstärkning. Årets utskrifning gaf 6,090 man; tillsammans voro följaktligen 26,207 man disponible, hvaraf enligt n:o **310** 4,500 eller 5000 utfördes till Tyskland. Utomlands voro förut i Tyskland och Liffland 17,888 man; och då man af n:o **309** finner, att 13,714 voro i Tyskland, så återstår för Liffland 4,164 man, hvartill dock bör läggas Forbus och Wellingks afdelningar, då man erhåller 5,031 man. Med landsåtarne och några finska rytteri-kompanier funnos dock i Liffland den 1 Febr., enl. n:o **313**, i sjelfva verket 6,133 man. Af n:o **308** ser man äfven de inhemska, men utomlands vistande truppernas fördelning i fält och garnisoner.

Den armé, med hvilken Banér vid årets början låg inqvarterad i nordöstra Böhmen, och till hvilken Königsmark i Febr. stötte med sitt kavalleri, beräknas hafva uppgått till omkring 20,000 man, förutom garnisonerna. I slutet af Jan. sammandrogo de kejserlige under Piccolomini och Hatzfeld vid Tabor 22,000 man, hvilken styrka dock snart derefter ökades till 30,000 man genom tillkomst af hertig Leopolds trupper i Prag och en afdelning kroater. Denna armé drog sig i början af Febr. åt öster mot Elbens källor samt undanträngde derefter under loppet af samma månad Banér långsamt mot vester, så att han slutligen, då ingenting mera fanns att lefva af i Böhmen, såg sig nödsakad öfvergifva Elbens stränder samt i medlet af Mars öfver Erzgebirge retirera till Chur-Sachsen, der han förlade sin här i qvarter; man påstår att han under denna svåra vintermarsch förlorat icke mindre än 4000 man, och detta oaktadt de kejserlige ej kunde direkt förfölja honom, emedan han förstört alla broar öfver den med is gående Elben, utan

måste taga krokvägen öfver Prag till Eger. Men då de kejserlige i medlet af April uppbröto från sistnämnde ort och öfverskredo Erzgebirge samt drogo mot Jena och Saalfeld, äfvensom bajerska arméen samtidigt hotade Franken, måste Banér ytterligare draga sig tillbaka öfver Saale till Erfurth, dels för att förena sig med Königsmark och de fransyska trupper, som gått öfver Rhen, och dels för att om möjligt förmå landtgrefvinnan af Hessen-Cassel och hertig Georg af Lüneburg att, då krigslågan nalkades deras egna stater, öppet uppträda mot kejsaren, mot hvilken de på sednare tider intagit en fiendtlig hållning. Detta lyckades äfven, så att d. 6 Maj samtlige hessiske, lüneburgske och fransyske (egentligen öfverlefvorne af hertig Bernhards corps) trupper vid Erfurth stötte till Banérs armé; Banér hade efter föreningen med Königsmark 16,000 man; de trenne förbundna kontingenterna under Longueville, Melander och Klitzing räknade hvardera 4,500 man; hela styrkan uppgick således till 29,500 man. Man beslöt nu uppsöka fienden och våga batalj. Men Piccolomini, som var svagare, emedan han måst qvarlemna trupper i Böhmen till fästningarnes eröfring, hade intagit ett förskansadt läger på venstra Saale-stranden vid Saalfeld, der han ej kunde åtkommas och ur hvilket han omöjligt kunde lockas. De förbundne intogo då (d. 10 Maj) ett annat läger midt emot på högra Saale-stranden. D. 13 Maj anlände den 9000 man starka bajerska armén, hvilken kom från Schweinfurth och Bamberg, till Kronach, hvarifrån den några dagar derefter öfver Thuringerwald öppnade förbindelsen med Piccolomini vid Saalfeld. Nu började ett ömsesidigt svältkrig, som hade till resultat, att Svenskarne och deras allierade, som dessutom voro oenige, den 2 Juni uppbröto från Saalfeld och tågade öfver Arnstadt, Schmalkalden och Melrichstadt vesterut för att flytta krigsskådeplatsen till nedre Main. Men Piccolomini, som genomskådat deras afsigt, uppbröt d. 7 från Saalfeld, och förenade sig d. 9 med Bairarne vid Eisfeld samt skyndade derefter öfver Königshofen till Neustadt, dit han anlände den 12 Juni och väl befästade sig; härigenom stängdes vägen för Banér, som kom en half dag sednare. Den sednare uppgaf derföre sin plan och upp-

bröt d. 14 från Neustadt samt tågade till Creutzberg, der han inträffade d. 19; han ville vara närmare Hessarne och Lüneburgarne, hvilka ej deltagit i tåget till Neustadt, utan vid Arnstadt skiljt sig från hären samt gått till Eichsfeld. Sedermera qvarlåg Banér halfannan månad vid Weser, flyttande sina qvarter allt nordligare öfver Eschvege och Witzenhausen till Münden, samt förgäfves underhandlande med sina bundsförvandter om något offensivt steg.

D. 9 Juli uppbröt Piccolomini emedlertid från Neustadt samt följde efter Banér till Weser, der han stannade vid Vach och började härja Hessen-Cassel. Bajerska armén qvarstannade för underhållets skuld i Franken. Sedan Piccolomini fått en förstärkning af 4000 man från Böhmen, gick han d. 31 Juli vidare i nordvestlig rigtning samt intog d. 4 Aug. ett befästadt läger vid Fritzlar. Nu lyckades Banér ändtligen drifva igenom sin åsigt om en offensiv rörelse samt gick d. 7 Aug. med den förenade hären, som då förmodligen sammansmält till 21 à 22,000 man, vid Münden öfver Weser och inträffade d. 11 framför Piccolominis läger. Denne befanns dock, liksom vid Saalfeld och Neustadt, så väl befästad, att han ej kunde åtkommas, hvarföre de förenade sågo sig nödsakade att intaga ett läger vid Wildungen. Här lågo båda arméerna nu, ömsesidigt försökande att utsvälta hvarandra, ända till medlet af Sept. Men sedan Piccolomini erhållit en förstärkning af 5000 Bajrare under De Gleen samt 3000 kejserlige under Hatzfeld från Westfalen, uppbröt han den 16 Sept. från Fritzlar och skyndade öster om Svenskarnes läger till Höxter för att der gå öfver Weser och infalla i hertigens af Lüneburgs stater. Banér, hvilken samma dag Piccolomini uppbröt höll bröllop i Aralsen, skyndade dock hastigt efter, gick vid Münden öfver Weser och lyckades den 21 kasta sig i vägen vid Höxter, med hvars belägring Piccolomini tvenne dagar uppehållit sig. Härigenom afslutades fälttågets krisis. Piccolomini, som ej vågade öfverskrida Weser, drog sig tillbaka samt intog qvarter kring Paderborn, hvarifrån han dock i slutet af Oct. uppbröt samt under loppet af Nov. öfver Corbach, Amöneburg, Schweinfurth och Nürnberg tågade till Öfre Pfaltz och Nedre Bajern, der han i

början af Dec. intog vinterqvarter kring Donau; Bajrarne gjorde sammaledes i norra Franken. Äfven Banér gick till en början i qvarter mellan Weser och Leine. Men några veckor derefter fattade han det beslutet att lemna det utsugna norra Tyskland samt jemte den franska contingenten under Guébriant gå till Böhmen och de kejserliga arfländerna, härmed i hemlighet förbindande den planen att om möjligt öfverraska Regensburg och taga till fånga kejsaren och tyska riksdagen, som der var samlad. I början af Nov. sände han gen.-major Pfuel med 2,500 man förut till Chur-Sachsen, och i slutet af månaden följde han sjelf efter samt kom i början af Dec. till Erfurth, der han likväl måste stanna, dels till följd af iråkad sjukdom, dels för att invänta Guébriant; då den sednare inträffat, så att Banér utom Pfuels afdelning hade 15,000 man (Fransm. angifvas till 6000) skyndade han de sista dagarne af året öfver Hof till Bayreuth.

Den *venstra sidocorpsen*, som stödde sina operationer på det befästade lägret vid Beuthen, anfördes äfven detta år af Stålhandske, hvilken under årets första hälft så temligen spelade mästare i norra Schlesien. I Febr. drog nemligen Mansfeld med större delen af sitt folk till Piccolomini i Böhmen samt qvarlemnade i Schlesien blott 2000 man under general Goltz. Härigenom sattes Stålhandske icke allenast i stånd att eröfra åtskilliga fasta orter, utan äfven att (i början af Maj) vid Schönau hindra en åsyftad förening mellan Goltz afdelning samt 3000 Sachsare och Brandenburgare från Dresden. Under sommaren samlade likväl Goltz efterhand 7 à 8000 man vid Liegnitz, med hvilken styrka han i medlet af Juli började belägringen af Hirschberg. Stålhandske — hvars styrka då uppgifves till 8000 man, som dock förmodligen är öfverdrifvet — tvang honom dock att upphäfva belägringen. Men i början af Sept. skred Goltz för andra gången till Hirschbergs belägring. Stålhandske nalkades visserligen så nära staden som möjligt, men var för svag att uträtta något, förrän han fått en undsättning af 3000 man, som han väntade från Pommern. Emedlertid kommo blott 1,500 man (d. 26 Oct.). Det oaktadt lyckades Stålhandske d. 9 Nov. undsätta staden,

hvilken dock af honom några dagar derefter utrymdes, hvarefter båda parterna gingo i vinterqvarter kring Beuthen och Liegnitz.

Vid *sjökanten* hölls Dömitz fortfarande strängt blockeradt af trupperna från Wismar. Gen.-major Lillie, hvilken vi i slutet af förra året lemnade vid Fehrbellin, började med 3000 man vinterfälttåget med Havelbergs och Rathenows eröfring; Brandenburgarne bemödade sig förgäfves för tredje gången taga Ruppin; i Febr. drog Lillie till Neu-Brandenburg, hvarefter han försökte en öfverrumpling af Berlin, som dock misslyckades. Han lade sig derefter vid Fürstenwalde, hvarifrån han dock i Mars återvände till Stettin. Sedermera föreföllo under årets lopp på denna sida inga vigtigare händelser, om man undantager det misslyckade försök, som Brandenburgarne den 17 Juli gjorde att med 2000 man under öfverste Rochau med storm intaga det af Svenskarne i Februari besatta Frankfurth a. d. Oder. Af n:o **312** ser man, att garnisonernas styrka vid sjökanten den 13 Juli uppgick till 9,308 man, hvaribland voro 2,300 man värfvade, som förmodligen begagnades till företag i öppna fältet. I början af Aug. ankom den vanliga hjelpsändningen från Sverge, hvilken enligt n:o **311** utgjordes af 4,545 man (förutom de finska ryttarne). På hvad sätt garnisonerna enligt regeringens mening skulle besättas, synes af n:o **310**. I Dec. dog slutligen i Königsberg churfursten Johan Georg, Svenskarnes gamle afundsman och fiende, hvarigenom i Brandenburgs politik skedde en omkastning, som likvisst först följande år gjorde sig gällande.

Hvad beträffar den *högra sidocorpsen*, som vid slutet af 1639 intagit vinterqvarter i norra Franken, så måste dess kavalleri under Königsmark redan i början af 1640 stöta till hufvudhären i Böhmen; och infanteriet drog Banér till sig vid Erfurth i slutet af April, hvarefter hela corpsen den öfriga delen af året åtföljde hufvudhärens rörelser.

1641.

I Sverge återstodo efter föregående årets utredning omkring 21,000 man; huru mycket folk efter vanligheten då återkommit från Pommern, kan af förf. ej bestämmas; 1641 års utskrifning gaf enl. n:o **315** — som i detalj utvisar utskrifningarnes belopp från nämnde år till krigets slut — 4,971 man (förutom Wiborgs och Nyslotts läns) samt ersatte således ungefärligen den styrka, som föregående år blifvit utsänd. N:o **316** redogör noggrannt för finska arméns styrka detta år; tillsammans uppgick den till 14,566 man, hvaraf 8,387 voro i Tyskland, Liffland eller Ingermanland (häraf 2,065 rekryter) samt 6,179 hemma i landet; infanteriet räknade 11,000 man och kavalleriet 3,565 man. Från Sverge utsändes enl. n:o **317** detta år 5,297 man och från Finland 1,476 man, tillsammans således 6,773 man, hvaraf 5,348 man fotfolk och 1,425 man kavalleri; detta förslag är äfven ett af de få, på hvilka de hemfordrades styrka är upptagen, nemligen till 3,249 man.

Vi lemnade hufvudhären i Tyskland under Banér jemte den fransyska (weimarianska) kontingenten — tillsammans omkring 17,000 man — just som den från Thüringen oförmodadt infallit i nordöstra Franken och framträngt till Baireuth för att öfverraska de fiendtliga härarne i deras qvarter samt om möjligt öfverrumpla Regensburg, der hela tyska riksdagen jemte kejsaren och många furstar voro samlade. Men i sista ögonblicket, då allt var nära att lyckas, erhöll Banér af sina förpostbefälhafvare origtiga rapporter, som föranledde honom tro, att bajerska hären redan samlat sig vid Amberg, hvarföre han framryckte så långsamt och försigtigt, att de kejserlige fingo tid att sätta Regensburg i godt försvarsskick. Först d. 12 Jan. anlände Banér och Guébriant framför Regensburg, der de qvarstodo till d. 16, då staden beskjöts. Men nu uppkom oenighet mellan de båda härförarne; Banér ville stanna qvar, Guebriant gå tillbaka till Franken. Följden blef att Guébriant d. 18 Jan. skiljde sig från Svenskarne och i nordvestlig rigtning gick öfver Nürnberg till Bamberg, der han intog qvarter; Banér deremot

gick österut till Cham samt förlade sin här likaledes i qvarter mellan Donau och Naab å ena sidan samt Böhmerwald å den andra; en del af trupperna sändes in i sydvestra Böhmen. Sålunda lågo samtlige härar stilla under halfannan månads tid till i början af Mars, då erkehertig Leopold och Piccolomini hastigt sammandrogo 20,000 man vid Kellheim (sydvest om Regensburg) samt d. 8 Mars så oförmodadt öfverföllo Svenskarne i deras qvarter, att Banér nödgades till ett brådstörtadt återtåg, samt gen.-major Slange med 4 reg:ter (1,500 eller 2000 man) blef afskuren, innestängd i Neunburg och tvungen att efter ett tappert försvar gifva sig till fånga. Banér tog vägen från Cham genom vestra Böhmen och öfver Ertzgebirge till Zwickau i Chur-Sachsen. Detta återtåg, som utfördes med 10,000 man i en dubbelt öfverlägsen fiendes åsyn, och under hvilket på 12 dagar i dåligt väglag 37½ tyska mil tillryggalades, således öfver 3 mil om dagen utan rastedag, anses med rätta såsom ett af Banérs största mästerstycken; oaktadt hästarne under hela tiden ej lära afsadlats, samt fastän armén vid Presnitz i Erzgebirge d. 17 Mars var nära att blifva afskuren, förlorades icke en enda trossvagn. Vid underrättelse om de kejserliges öfverfall hade emedlertid äfven Guébriant uppbrutit från Bamberg samt gått i nordöstlig rigtning för att söka förening med Banér, med hvilken han den 19 Mars stötte tillsammans vid Zwickau; och som fiendens förföljelse afstannade vid södra foten af Erzgebirge, så förlades armén i qvarter mellan Mulda och Saale.

I medlet af April ryckte den kejserliga hären öfver Erzgebirge, tillföljd hvaraf Banér och Guébriant drogo sig bakom Saale. Fåfängt försökte Piccolomini tvenne gånger, d. 30 April vid Weissenfels och d. 7 Maj vid Bernburg, att i den förenade arméns åsyn tillkämpa sig öfvergången öfver nämnde flod. Straxt derefter dog Banér d. 10 Maj i Halberstadt. Slutligen lyckades Piccolomini nära Saalens mynning komma öfver floden; men då Guébriant jemte de svenska generalerna beslutsamt stodo qvar vid Halberstadt, vågade han ej framrycka längre än till Egeln och Germersleben, der han stannade för att afvakta förstärkningar.

De hessiska och lüneburgska kontingenterna hade, efter de svenska och franska truppernas aftåg från Neder-Sachsen i November 1640, sysselsatt sig med blokaden af Wolfenbüttel, hvilken stad sedan Tillys tider hade kejserlig besättning och som nu var nära att falla. Då Piccolomini i medlet af Juni erhållit den väntade förstärkningen (3000 man), uppbröt han oförmodadt från Germersleben till Wolfenbüttel för att undsätta den hårdt ansatta staden samt före svensk-franska arméns ankomst slå blokadtrupperne. Men de förbundne skyndade genast till stället och förenade sig med blokadtrupperne samt intogo d. 17 Juni en så fast ställning norr om staden, att Piccolomini, då han d. 19 försökte ett allmänt anfall, efter en blodig drabbning med stor förlust blef tillbakakastad och tvungen att återgå till staden. I detta slag vid Wolfenbüttel hade de förbundne förmodligen 18 à 19,000 man samt de kejserlige 23 à 24,000; den förlust de sednare lidit ersattes snart derefter genom en ny förstärkning. Det oaktadt drog sig Piccolomini något tillbaka så att de förbundne kunde återupptaga blokaden af Wolfenbüttel. Från samma tid erbjuder förslaget n:o **320** af d. 30 Juni en särdeles upplysande öfversigt af de svenska stridskrafternas fördelning i Tyskland; man finner deraf, att vid hufvudhären funnos icke mindre än 425 kompanier, hvilka dock voro så svaga att deras medelstyrka ej kan antagas till mycket öfver 30 man; de 178 kompanierna i Schlesien räknade förmodligen omkring 60 man i medeltal; sammalunda de 52 kompanierna i de westfaliska garnisonerna; deremot kunna de 99 kompanierna i garnisonerna vid sjökanten i medeltal uppskattas till 120 man; således skulle samtlige svenska trupper vid denna tid godt kunna antagas till omkring 40,000 man.

I slutet af Juli började den kejserliga hären röra sig vesterut för att infalla i de lüneburgska och hessiska områdena samt träda i förbindelse med Hatzfeld och De Gleen, hvilka sedan medlet af månaden belägrade Dorsten, Hessarnes hufvudort i Westfalen. Nu uppstod oenighet bland de förbundna; Lüneburgare och Hessare ville draga efter fienden för att skydda eget område; Svenskar och Fransmän ville qvarstanna för att tvinga Wolfenbüttel till dagtingan. Slutligen blefvo dock de sednare tvungne att gifva efter, hvarpå

hela hären d. 2 Sept. uppbröt från Wolfenbüttel samt öfver Giffhorn gick till Sarstedt (mellan Hannover och Hildesheim), der ett läger (d. 12 Sept.) intogs; härifrån afgingo Hessarne jemte Königsmark vesterut för att undsätta Dorsten; men då de kommit till Rinteln, erhölls underrättelse att Dorsten redan fallit. Nu ökades osämjan ytterligare. Hessarne (3,200 man) skiljde sig helt och hållet från de öfrige och gingo till sina qvarter i Westfalen; äfven Lüneburgarne (3000 man) förlades i landets städer; Guébriant kunde blott med yttersta möda qvarhållas; armén måste tillbakadragas till Winsen vid Aller. Under tiden intog Piccolomini flera vigtiga städer vid Leine; Hatzfeld gick till Eichsfeld och Thüringen för att förena sig med honom.

Slutligen anlände Torstenson, som af svenska regeringen blifvit utnämnd till den i Tyskland befintliga arméns öfverbefälhafvare, med en förstärkning af 8000 man (hvaraf 5000 fotgängare och 3000 ryttare) till lägret vid Winsen (d. 15 Nov.). Häraf begagnade sig dock Guébriant att med sina 4,500 man redan d. 21 afgå till Rhen jemte Hessarne. Men Torstenson hade dock 18,000 man till sitt förfogande, med hvilka han i slutet af Nov. intog qvarter norr om Aller, hvarest han qvarlåg till årets slut. Svenska stridskrafternas sammansättning vid denna tid (d. 30 Nov.) synes af förslaget n:o **321**; enligt detsamma funnos då vid hufvudhären 367 kompanier, hvilkas antal genom den af Torstenson medförda förstärkningen ökades med 110 eller till 477 (hvarifrån dock egentligen 52 ruinerade måste afdragas); i Schlesien funnos 173 kompanier och vid sjökanten 77; de westfaliska och thüringiska garnisonerna äro på detta förslag likväl ej upptagna. Af n:o **223** finner man hufvudarméns sammansättning och slagordning d. 8 Dec. vid Bergen, Torstensons hufvudqvarter. — Den kejserliga armén förlades äfven i qvarter å ömse sidor om Hartz, med undantag af Hatzfelds corps, hvilken tillföljd af Guébriants afmarsch till Rhen äfven ditsändes.

Med *venstra sidocorpsen* spelade Stålhandske under årets förra hälft mästare i norra Schlesien och Lausitz. Då underhåll fattades kring Beuthen, afgick han i Jan. till nedre Lausitz och södra Brandenburg samt tog sitt högqvarter i Luckau, hvarifrån hela det kringliggande landet ända till

Berlins, Dresdens och Glogans portar plundrades och ödelades. I början af Juni samlade han sin styrka vid Heintzendorf (nära Glogau) för att belägra dervarande fasta slott; enligt n:o **319** hade han der 5,180 man, hvaraf 2,402 fotgängare, 204 dragoner och 2,574 ryttare; förmodligen var då nära på lika mycket folk frånvarande eller i garnison; n:o **320** upptager 178 kompanier; vid jemförelsen med föregående förslag finner man der flera reg:ter ej upptagne; blott i Görlitz lågo 1,300 man under öfv. Wancke. Straxt derpå uppbröt emedlertid gen. Goltz med 9000 man ur sina qvarter och tvang Stålhandske, sedan Heintzendorf likvisst fallit, att retirera till Beuthen. I början af Juni gingo 3,500 Sachsare från Dresden till Görlitz samt började stadens belägring; samtidigt tågade äfven Goltz dit, hvarefter sachsiska härens nye befälhafvare, hertigen af Sachsen-Lauenburg tog befälet öfver samtlige stridskrafter, hvilka tillföljd af Wanckes tappra försvar sysselsattes med belägringen ända till d. 2 Oct. Under tiden kunde Stålhandske fritt ströfva omkring; men han var för svag att undsätta Görlitz; i medlet af Augusti måste han af brist på underhåll draga sin hufvudstyrka från Beuthen till Sagan, hvarest han upprättade ett nytt befästadt läger; der tillstötte snart derpå en förstärkning af 3000 man, dragne ur garnisonerna vid sjökanten och hvilkas sammansättning synes af n:o **319**; men Stålhandske ansåg sig dock för svag att undsätta Görlitz; och som han ej hade pengar att betala solden, sammansmälte hans stridskrafter hastigt. Sedan Görlitz fallit, återtogo de kejserlige några fasta orter i Schlesien och kringgingo derefter i Nov. Stålhandskes läger vid Sagan samt inneslöto honom på norra och vestra sidan. Den sednare hade då (enl. **319**) blott 6,589 man, hvaraf 3,744 man fotfolk, 1,921 beridne och 1,024 oberidne ryttare, då deremot hert. af Lauenburg under sina fanor räknade 12,900 man, hvaraf 4,900 fotgängare, 6,920 ryttare och 1,100 dragoner. Men Stålhandske räddade sig likväl derigenom, att han d. 26 Nov. hastigt uppbröt från Sagan och skyndade österut till Beuthen, der han öfverskred Odern och uppbrände bron bakom sig; sedermera drog han sig tillbaka till Landsberg vid Warthe, der han intog vinterqvarter; han lärer vid årets slut blott haft 2,500 knektar och 1,500 ryt-

tare tjenstbare. Fienden eröfrade sedermera under vintern de få fasta orter, som ännu återstodo Svenskarne i Schlesien.

Vid *sjökanten* föreföll detta år föga af vigt. I början af Mars sände Johan Lilliehök öfv. Thure Brehmen med 1,700 man till Havellandet för att intaga dess befästade orter och hindra tillämnade brandenburgska värfningar, hvilket äfven lyckades, då Stålhandske samtidigt öfversvämmat södra delen af Brandenburg. Härefter började den nye churfursten Fredrik Wilhelm på allvar underhandlingar om stillestånd och fred, tillföljd hvaraf fiendtligheterna upphörde. I Juni synes den vanliga förstärkningen från Sverge hafva anländt; den bestod, som ofvan nämndt är af 6,773 man, i hvilkas ställe längre fram 3,249 hemfördes. I slutet af Juni skulle garnisonerne enl. n:o **320** hafva utgjorts af 99 kompanier inhemska trupper (hvaraf dock 8 gingo till armén); af n:o **318** finner man äfven, att de inhemska garnisonkompanierne (sedan 14 komp. af Lilliesparres värfvade blifvit afdragne) med de nykomne voro 91 till antalet samt att samtlige garnisoner räknade närmare 14,000 man, utom kavalleri och värfvade trupper. Häraf afgingo, såsom nämndt är 3000 man till Stålhandske. Och sedan Torstenson i October afdragit med de trupper, han medförde till hufvudhären, funnos dock 9,141 man qvar i garnisonerne, hvilkas fördelning på de särskildta orterna noggrannt angifves å n:o **322**. Med Stålhandskes garnisoner, samt besättningarne vid Weser och i Thüringen (omkring 6,300 man) kan man således anse att Svenskarne i Tyskland fortfarande hade omkring 40,000 man.

1642.

Angående de i *Sverge* och *Finland* detta år qvarlemnade trupperna lemna de tillgängliga källorna intet närmare besked; förmodligen utgjordes de af ungefär 28 à 29,000 man. Årets utskrifning gaf enl. n:o **315** 5,193 man. Af n:o **324** ser man, hvilka inhemska trupper, som vid årets början voro ute i Tyskland äfvensom deras fördelning; deras styrka skulle, sedan de blifvit fulltalige genom årets utförde

recreu, utgjort 20,382 man; dessutom borde 5,617 man utföras. I sjelfva verket utfördes dock en vida större styrka, nemligen enl. n:o 325 6,597 man fotfolk och 2000 man ryttteri, tillsammans således 8,597 man, hvaraf 6,444 Svenskar och 2,153 Finnar.

I början af Jan. flyttade Torstenson *hufvudhärens* qvarter något östligare, från lüneburgska området till Altmark, med hufvudqvarteret i Saltzwedel. Med anledning af ett rykte, att Torstenson under ett af sina vanliga giktanfall aflidit, samlade Piccolomini i slutet af Jan. den kejserliga hären vid Eisleben och framryckte mot Saltzwedel för att öfverfalla den enligt hans förmodan hufvudlösa svenska hären; men då han fann densamma i god författning vid Saltzwedel, afstod han från det tilltänkta anfallet samt öfverskred i stället Elben vid Tangermünde (d. 2 Febr.) för att infalla i Mecklenburg. Landet befanns likväl i så utblottadt tillstånd, att han måste gå tillbaka öfver Elben (vid Aaken d. 23 Febr.), hvarefter han intog qvarter i Thüringen och Meissen; bajerska hären begaf sig till Rhen för att understödja Hatzfeld.

Efter ytterligare en månads stillaliggande ansåg Torstenson tiden vara inne att börja sina offensiva operationer, hvilka han beslöt rigta mot Schlesien och Mähren. D. 17 Mars uppbröt han från Saltzwedel med 15,000 man (hvaraf 7000 fotgängare samt 5000 beridne och 3000 oberidne ryttare), öfverskred d. 20—23 Elben vid Sandau samt skyndade derefter genom det förstörda Brandenburg och Lausitz till den vigtiga fästningen Glogau, framför hvars portar han inträffade d. 21 April. Glogau blef redan d. 24 med storm intaget. Samtidigt hade Stålhandske med 4000 man (hvaraf 2000 fotgängare och 2000 ryttare) och det tunga artilleriet gått uppföre Odern och börjat Gubens belägring, hvilken stad föll d. 26 April. Vid underrättelse om Torstensons hastiga rörelse samlade hertigen af Lauenburg sin armé, 10 à 12,000 man, vid Breslau, hvarest han från Piccolomini d. 14 Maj erhöll en förstärkning af 4000 ryttare, efter hvilka snart skulle följa återstoden af hufvudhären. För att likväl hindra detta, beslöt Torstenson att efter några veckors hvila fort-

sätta sina offensiva rörelser och kasta sig emellan fiendens båda afdelningar. D. 15 Maj uppbröt han från Steinau och tågade hastigt till Schweidnitz, hvarest han inträffade d. 21. Men hit hade äfven hert. af Lauenburg begifvit sig med större delen af sitt rytteri (6 à 7000 man) för att räcka handen åt Piccolomini; han blef likvisst samma dag vid Zobtenberg i grund slagen af Torstensons kavalleri samt sjelf dödad. Den vid Breslau befintliga återstoden af hans trupper flydde öfver Karpatherna till Ungern, hvarjemte Piccolomini nödgades rigta sin marsch till grannskapet af Wien. Med ifver fullföljde Torstenson sin seger. Först gick han till Neisse der han inträffade d 25 Maj; der qvarlemnade han likväl Lilliehök med arméns ena hälft för att belägra staden, medan han sjelf med den andra hälften (större delen af rytteriet) inryckte i Mähren samt d. 5 Juni eröfrade Olmütz. Efter att hafva framsändt partier ända till Wiens portar, återvände han dock inom några dagar till Schlesien för att eröfra landets fasta orter. D. 5 Juni hade Neisse fallit; d. 11 gaf sig nu Kosel och d. 17 Oppeln, hvarefter Torstenson vände sig mot Brieg. Här blef han dock uppehållen en hel månad, och under denna tid fick Piccolomini tillfälle att nalkas till undsättning; denne hade först samlat sina trupper vid Nicolsburg (några mil norr om Wien) och sedan vid Brünn; derifrån uppryckte han d. 2 Juli jemte erkehertig Leopold och inträffade d. 18 vid Neisse med 25,000 man. Enligt en annan uppgift skulle Piccolomini då blott haft 20,000 man, hvaraf 8000 fotgängare och 12,000 ryttare på 75 sqvadroner. Men Torstenson hade redan d. 15 upphäft belägringen af Brieg; af de 19,000 man han infört i Schlesien, hade han blott 11 à 12,000 man qvar i öppna fältet samt deraf blott 4000 man fotfolk, hvarjemte en stor del af rytteriet (som räknade 48 sqvadroner) var oberiden; återstoden låg i garnisoner eller hade gått förlorad. Anseende sig för svag att upptaga en strid med Piccolomini, beslöt han draga sig tillbaka för att afvakta de från Sverge väntade förstärkningarne. Han retirerade derföre på högra Oderstranden till Guhrau (icke långt från Glogau), der han slog läger; Piccolomini följde efter på den venstra Oder-stranden; men då Torstenson misstänkte att han ville öfver Crossen

afskära honom förbindelsen med Pommern, uppbröt han redan d. 30 Juli från Guhrau samt gick till Crossen, der han öfverskred Odern, hvarefter han intog ett befästadt läger nära Guben vid Neisses inflöde i Odern. Från Guhrau sändes Königsmark med 1000 man till Thüringen för att derstädes bilda en flygande corps. Samtidigt marscherade Piccolomini till Glogau, hvars belägring han började d. 4 Aug.

Emedlertid hade en del af den från Sverge väntade förstärkningen d. 17 Juli under gen.-maj. C. G. Wrangels befäl landstigit vid Wolgast samt genast anträdt marschen till Schlesien; den bestod af 4000 man fotfolk och 250 ryttare, hvarefter dock ytterligare 1,750 ryttare skulle komma under gen.-maj. Lillies befäl. D. 26 Aug. inträffade Wrangels afdelning vid hufvudhären, hvarefter Torstenson, som nu hade öfver 16,000 man, beslöt försöka Glogaus undsättning; d. 30 ankom han till stadens grannskap; svenska härens slagordning och sammansättning denna dag synes af n:o 236; som Piccolomini likväl, fastän öfverlägsen, höll sig inom sina fasta circumvallationslinier på venstra Oder-stranden, måste Torstenson en mil ofvanför Beuthen d. 31 Aug. gå öfver till den högra; och d. 1 Sept. visade sig på motsatta stranden, hvarigenom Piccolomini föranleddes upphäfva belägringen, som lärer kostat honom 6000 man. Han drog sig tillbaka till Lüben. Torstenson qvarlåg sedan en vecka vid Glogau för att invänta Lillies ankomst, hvarefter han d. 9 Sept. med 18,000 man uppbröt mot Piccolimini, som blott hade 19 à 20,000 man. Torstensons afsigt var nu att söka förmå Piccolomini till batalj; men denne sednare undvek försigtigt all strid genom att intaga oangripliga ställningar, samt lät sig ej locka, hvarken genom Torstensons låtsade belägringar eller genom hans förespeglade infall i Böhmen. Sålunda förflöt en månad, under hvars sednare hälft de båda arméerna lågo midt emot hvarandra dels vid Friedland, dels vid Zittau. Då det visade sig omöjligt att förmå Piccolomini till något obetänkt steg, beslöt Torstenson försöka en sista utväg. D. 7 Oct. uppbröt han från Zittau och gick i hastiga marscher öfver Torgau till Leipzig, der han inträffade d. 18 och hvarest han sammanstötte med Königsmark. Torstenson började nu Leipzigs belägring, i förhoppning att Piccolomini

skulle lockas till en slagtning för att undsätta staden; derjemte ville han närma sig Guébriant, som d. 22 Sept. vid Wesel öfverskridit Rhen och d. 12 Oct. vid Oldendorf Wesern. Redan d. 22 Oct. anlände Piccolomini till Leipzig: Torstenson, som med flit försummat upprätta de vanliga circumvallationslinierna, låtsades blifva öfverraskad samt upphäfde belägringen och drog sig med en väl spelad oordning å ömse sidor om Pleisse tillbaka på vägen till Halle. Den slöge Piccolomini blef härigenom öfverlistad samt beslöt följande dag försöka uppnå och slå de i oordning retirerande Svenskarne, innan de hunno förena sig med Guébriant. Men Torstenson sammandrog under natten sin armé vid Breitenfeld och anryckte följande morgon mot de kejserlige, hvilka, till hälften slagne genom det oförmodade i svenska härens uppträdande, efter trenne timmars strid ledo ett grundligt nederlag. Torstenson lärer vid Breitenfeld d. 23 Oct. haft 15,000 man, hvaraf 6000 fotgängare på 11 brigader och 9000 ryttare på 48 sqvadroner; n:o 327 utvisar hans slagordning, hvilken dock ej torde vara fullt tillförlitlig; Piccolominis styrka uppgifves till 18,000 man, hvaraf 6000 fotgängare på 11 brigader och 12,000 ryttare på 70 sqvadroner, bland hvilka sednare dock fjerdedelen utgjordes af mindre pålitliga kroater. Svenskarne förlorade 4000 man i döde och sårade; de kejserlige 5000 man, men dessutom nästan lika många fångna. Segrens omedelbara följd var den rika staden Leipzigs kapitulation efter ytterligare en månads belägring (d. 27 Nov.). Sedermera fick armén under en månads tid ligga i qvarter, hvarpå Torstenson vid årets slut började belägringen af Freyberg. — Hvad beträffar Guébriant, så befann denne sig vid tidpunkten för slaget vid Leipzig ännu i Gronau vid Leine, hvarifrån han sedermera gick söderut till Mühlhausen. D. 7 Dec. sammanträffade han vid Buttstadt i Thüringen med Torstenson för att aftala om gemensamma operationer; men de båda fältherrarne skiljdes utan att kunna träffa någon öfverenskommelse, hvarefter Guébriant d. 17 Dec. uppbröt från Mühlhausen samt tågade söderut öfver Schmalkalden, Meiningen och Melrichstadt till stränderna af Neckar, der han intog vinterqvarter.

Vid *sjökanten* föreföll detta år föga af vigt; ej heller vid *högra sidocorpsen* som mest utgjordes af garnisoner. De kejserliges och Bajrarnes ganska betydliga stridskrafter i vestra Tyskland sysselsattes större delen af året af Guébriants franska samt Ebersteins hessiska trupper på andra sidan om Rhen.

1643.

I *Sverge* gaf årets utskrifning enl. n:o 315 4,840 man. Till Tyskland utfördes enl. 328 5,154 man, hvaraf 1,004 man rytteri; deremot hemfordrades 2,219 man. Det särdeles detaljerade och upplysande förslaget n:o 333 angifver, huru hela den inhemska armén var fördelad d. 16 Oct., d. v. s. på hösten, då man redan beslutat kriget mot Danmark; enligt detsamma funnos då i Sverge 24,109 man, hvaraf 16,980 fotgängare och 7,129 ryttare; följande årets utskrifning beräknades till 4,912 man, men uppgick sedermera enl. n:o 315 i sjelfva verket blott till 4,615 man; i Tyskland och Liffland voro 22,040 man. Förutom artilleriets och flottans manskap samt följande årets utskrifning, bestod den inhemska krigsmagten således af 46,149 man. N:o 334 utvisar, att den ordinarie besättnings-styrkan å rikets samtlige fästningar uppgick till 19,751 man, hvaraf 12,900 i Tyskland, 5,775 i Östersjöprovinserna och 1,126 i Sverge och Finland.

Torstenson lemnade vi med *hufvudhären* i Tyskland vid slutet af föregående år sysselsatt med belägringen af Freiberg i Chur-Sachsen. Staden var nära att falla, då Piccolomini med den återsamlade kejserliga hären, som räknade öfver 15,000 man, öfver Erzgebirge kom till undsättning samt nödgade Torstenson, som under belägringen lärer förlorat 2000 man, att upphäfva densamma. Torstenson gick derefter vid Strehla öfver Elben samt förlade sin armé i qvarter kring Elster. Piccolomini stannade vid Dresden. Efter några veckors förlopp, flyttade Torstenson i början af Mars sina qvarter till trakten kring Görlitz och Bautzen, vid hvilket sednare ställe han i början af April sammandrog armén i ett läger. Piccolomini, som i början af Mars dragit

sig tillbaka till trakten af Leutmeritz, gick i slutet af månaden till Königgrätz. I början af April uppbröt Torstenson från Bautzen samt tågade med åtskilliga afbrott öfver Friedland och Reichenberg till Jung Buntzlau, der han inträffade d. 18 April; efter en månads stillaliggande, gick han d. 20 Maj vidare till Melnik, der Elben öfverskreds och ett läger intogs (d. 22 Maj). Gallas, som under tiden erhållit befälet öfver kejserliga hären, marscherade då till Brandeis för att vara Prag närmare. Men d. 30 Maj uppbröt Torstenson åter, gick d. 31 mellan det kejserliga lägret och Prag, som helsades med en kanonad, samt vände sig derefter österut till Mähren, dels för att undsätta det af fienden blokerade Olmütz, dels för att vara närmare den siebenbürgska fursten Rakoczy, med hvilken underhandlingar om gemensamma operationer blifvit inledda. Marschen gick öfver Kuttenberg, Chrudim, Leutomischel, Zwittau och Müglitz till Littau (nära Olmütz), der armén inträffade d. 10 Juni. Gallas, som vid denna tid hade 15,000 man, skyndade efter öfver Pardubitz och uppnådde Torstenson d. 6 Juni vid Zwittau, men följde honom ej längre, utan marscherade vidare till Brünn. D. 13 gick Torstenson förbi Olmütz samt ankom d. 15 till Kremsir, som han d. 16 eröfrade med storm, hvarefter han intog ett befästadt läger nära Tobitschau. Gallas anlände straxt derefter till grannskapet samt intog likaledes ett befästadt läger ej långt derifrån mellan Kojetein och Kremsir.

Genom förslaget n:o **330** erhåller man dyrbara upplysningar, såväl angående hufvudhärens styrka vid denna tid, som rörande de öfriga stridskrafternas fördelning i Tyskland; vid hufvudhären funnos 5000 man fotfolk samt 6,403 beridne ryttare och dragoner, och »väl lika många» oberidne, således omkring 18,000 man, förutan alla officerare (omkring 3 på hvarje kompani eller 1,212 man); kavalleri-reg:ternas antal var 38 med 285 kompanier, och infanteri-reg:ternas 15 med 118 kompanier; derjemte ser man de öfriga regementernas fördelning på Königsmarks corps äfvensom i de talrika garnisonsorterna — de vid sjökanten oberäknade, hvarom dock n:o **329** lemnar upplysning. N:o **331** utvisar svenska härens slagordning vid samma tid; infanteriet var formeradt på 11 brigader och kavalleriet på 45 sqvadroner.

Den 25 Juli flyttade Torstenson sitt läger från Tobitschau till Mastenitz nära Prerau. Gallas låg fortfarande stilla vid Kojetein, hvarest han efterhand erhöll så stora förstärkningar, att han hade 21,000 man, förutom flera tusende Ungrare och Kroater. Efter ytterligare en månads stillaliggande, hvarunder täta underhandlingar med Rakoczy egde rum, uppbröt Torstenson d. 21 Aug. från lägret vid Mastenitz och visade sig utmanande framför det kejserliga lägret. Men då Gallas ej vågade inlåta sig i strid, gick han vidare öfver Wischau till Brünn; Gallas följde då efter samt intog nära Svenskarne vid Brünn en ointaglig ställning. Då Torstenson såg, att han ingenting kunde uträtta mot Brünn, drog han sig i början af Sept. tillbaka till Olmütz samt uppslog slutligen sitt läger vid Unter-Langendorf mellan Sternberg och Neustadt. Här träffade honom d. 23 Sept. svenska regeringens befallning att gå till Danmark och infalla i Holstein, hvarföre han genast uppbröt och öfver Jägerndorf marscherade till Ober Glogau i södra Schlesien, der han inträffade den 4 Oct.; den 8 fortsatte han marschen och tågade nedför Oderns venstra strand till Neumarkt, i hvars grannskap han d. 21 gick öfver floden, hvarefter armén under ett par veckor fick förfriska sig i qvarter kring Wohlau och Hernstadt. Gallas hade under tiden beledsagat honom längst Riesen-Gebirges nordliga sluttning, utan att kunna förstå, hvart han ämnade sig. D. 4 Nov. uppbröt Torstenson åter från Glogau samt tågade under loppet af samma månad öfver Sagan, Kottbus, Luckau, Jüterbock, Zerbst och Tangermünde till Havelberg, alltjemt förespeglande en öfvergång af Elben. Men i Havelberg, dit ankomsten skedde den 6 Dec. yppade han ändtligen sitt rätta förehafvande för armén, hvarefter han tågade till Holstein, der trupperna vid årets slut förlades i qvarter med högqvarteret i Kiel. Gallas hade redan i Nov. stannat i Lausitz, der han eröfrade några fasta orter, hvarefter armén förlades i vinterqvarter i Böhmen, Lausitz och Schlesien.

Medan sålunda hufvudhären under större delen af året rörde sig på venstra flygeln, representerades *midten* af gen.-major Königsmarks flygande corps. När Torstenson i början af April inryckte i Böhmen, detascherade han Königs-

mark med de reg:ter, som nämnas i n:o 330 vesterut för att brandskatta medlersta Tyskland. Königsmark tågade i April plundrande förbi Dresden genom Meissen, Vogtland och Culmbach öfver Hof till biskopsdömena Bamberg och Würtzburg, der han inträffade i början af Maj, hvarefter han i slutet af månaden vände sig till Hessen-Darmstadt. I medlet af Juni lemnade han sistnämnde land och drog i nordöstlig rigtning genom Fulda och Thüringen till Stiften Halberstadt och Magdeburg, der han intog några fasta orter, hvarefter han i början af Sept. gick till Meissen och Leipzig, hvarifrån han likväl med anledning af Krockows infall i Hinter-Pommern måste marschera till sistnämnde provins, tagande vägen öfver Torgau, Crossen och Driesen.

Vid *sjökanten*, hvars samtlige garnisoner enligt n:o 329 uppgingo till 9,829 man, hade nemligen efter den svenska förstärkningens ankomst ur de fasta orterna en corps af 2,500 man blifvit utdragen, hvilken under kommendantens i Wismar, öfv. Ulfsparre, befäl i Juli sändes till Dömitz för att intaga denna för Elbe-farten vigtiga ort; Ulfsparre lyckades äfven d. 11 Aug. eröfra staden samt d. 11 Oct. slottet. Häraf begagnade sig likväl den kejserlige öfversten Krockow att samla en corps på 3000 man i Böhmen, med hvilken han i Aug. gick genom Lausitz och derefter öfver Odern och Warthen till Hinter-Pommern, der han började eröfra landets fasta orter. Men vid Königsmarks ankomst i slutet af Sept., nödgades han afstå härifrån samt innesluta sig i ett väl befästadt läger vid Belgardt, der Königsmark ej kunde komma åt honom; den sednare begagnade dock Oct. månad att med tillhjelp af fotfolk från Stettin o. s. v. återtaga de eröfrade orterna, hvarefter Krockow i början af Nov. af brist på underhållsmedel blef tvungen öfvergifva sitt läger samt genom polska området flygta till Schlesien. Königsmark gick sedermera öfver Landsberg och Crossen till Luckau, der han stötte till hufvudhären, men hvarifrån Torstenson med 14 reg:ter sände honom vidare till Neder-Sachsen, der han vid årets slut intog vinterqvarter i Stiftet Hildesheim.

Den *högra sidcorpsen* utgjordes före Königsmarks ankomst blott af de fasta orternas garnisoner, hvilkas styrka

(utom Osnabrücks) enl. n:o **332** i Aug. uppgick till 3,112 man; af samma handling ser man äfven, hvilka orter i Westfalen å ömse sidor innehades; med anledning af de i Osnabrück påbörjade fredsunderhandlingarne utrymdes nämnde stad i Juli af den svenska besättningen. Sedan gen.-maj:ne Cratzenstein och Sabeltitz aflidit, erhöll gen.-maj. G. O. Stenbock derstädes befälet.

Sommaren detta år torde man godt kunna beräkna de svenska stridskrafternas styrka i Tyskland till 45 à 50,000 man, hvaraf 20,000 vid hufvudhären, 10,000 vid sjökanten, 4000 i Westfalen, 10,000 i alla öfriga garnisoner samt 3000 hos Königsmark.

1644.

Svenskarne hade nu tvenne krig att samtidigt utkämpa, det ena mot Danmark och det andra i Tyskland. Deras ansträngningar att öka stridskrafterne stodo äfven i förhållande till krigslågans utbredning. Af n:o **335**, som innehåller projekt och disposition på allt det inhemska folket, finner man, att dess styrka (några nyvärfvade trupper inbegripna) skulle ökas till icke mindre än 54,168 man, hvaraf 13,698 voro i Tyskland, så att 40,470 återstodo för kriget mot Danmark. Sistnämnde trupper borde sålunda fördelas, att 11,270 man användes i de transbaltiska provinserna, hvaribland 4,870 i fält och 6,400 i garnisoner, samt 26,250 i Sverge, hvaribland 17,800 i fält och 8,250 i garnisoner; derjemte borde 3,300 knektar inskeppas på flottan, som dessutom hade en besättning af minst 6000 man sjöfolk (se n:o **343**). Huruvida denna disposition sedermera till alla delar följdes, är osäkert; men att de i densamma upptagne trupperna (med undantag kanhända af några värfvade kompanier) verkligen funnos, ser man deraf, att till och med ett öfverskott af 1,155 man är uppfördt.

I Jan. samlades den svenska hufvudhären till en styrka af 14,000 man vid Wernamo; den skulle anföras af den år 1642 ur bajerska fångenskapen utvexlade fältmarskalken Horn jemte gen.-löjtn. Kagg samt gen.-maj:ne Wachtmeister

och Sperling. Den 8 Febr. inbröt Horn i Skåne och anlände d. 17 Febr. till Helsingborg, hvilken fästning af fienden blifvit utrymd, hvarefter han tågade till Lund. Danskarne, som anfördes af gen.-maj. Ebbe Ulfeld, drogo sig in i de fasta orterna Malmö, Landskrona och Christianstad, samt åtnöjde sig att med mindre partier oroa Svenskarnes förbindelse-linie och utsände afdelningar; särdeles besvärlige blefvo i detta hänseende sedermera under hela kriget de s. k. snapphanarne, som öfverallt i större eller mindre mängd sammanrotade sig och hvilka, om de äfven på ett ställe skingrades, på ett annat snart åter uppträdde; flera större gårdar måste befästas för att hålla dem i tygeln. När Horn i slutet af Mars fått till sig sitt belägringsartilleri från Jönköping, afgick han från Lund till Landskrona, hvilken fästning han efter en kort belägring intog d. 7 April. Sedan drog han till Christianstad för att innesluta denna fästning. Medan Horn härmed var sysselsatt, utlopp konung Christian IV med en del af sin flotta (11 stora skepp) jemte landstigningstrupper från Köpenhamn och seglade till Göta Elfs mynning, i afsigt att, med tillhjelp af norska armén under Hannibal Sehested å ena sidan samt Ulfelts trupper från Skåne å den andra, belägra och intaga Göteborg, den enda fasta ort (utom gamla Elfsborg) Svenskarne egde vid Westerhafvet. Han anlände äfven i slutet af April till stället och började recognosera staden. Men då ett rykte snart derefter uppkom, att den flotta, som Louis de Geer för svenska kronans räkning anskaffat i Holland, annalkades, inskeppade han sig den 1 och 2 Maj hastigt innan norska arméns ankomst samt afgick till Nordsjön. Underrättelsen om Göteborgs fara föranledde emedlertid fältmarskalken Horn, att d. 2 Maj afgå från Christianstad och efter Ulfeld skynda till Halland, der han d. 12 Maj intog Laholm; och fastän han här fick kännedom om konung Christians aftåg från Göteborg, fortsatte han dock i början af Juni vägen till Halmstad, som han ämnade belägra. Emedlertid fick han befallning att återgå till Skåne för att intaga dess återstående fasta orter eller om möjligt med flottans tillhjelp öfvergå till Seland. Sedan Ulfeld i Warberg inskeppat sig till Seland, begaf Horn sig derföre till Malmö, der han inträffade

den 18 Juni, hvarefter han lät armén intaga ett läger vid Skräflinge för att innesluta fästningen, hvars garnison straxt derefter från Köpenhamn erhöll en förstärkning af 3000 man.

Under årets första hälft hade äfven i andra delar af landet fiendtligheter förefallit. I Januari inföllo svenska trupper från Helsingland i Jemtland och eröfrade detta landskap; men de blefvo på våren derifrån åter fördrifna. I Mars eröfrade en del af dal-allmogen Särna socken och Idre-dalen, som då ännu tillhörde Danmark, samt tvang dess innebyggare att gifva sig under Sverge. Å andra sidan inföllo de norska trupperna under Sehested på våren från Kongsvinger i Wermland, men blefvo vid Magnor tillbakaslagne af Olof Stake, hvarefter de i Juni vände sig till Westergötland, der de intogo och uppbrände Wenersborg; sedermera drogo de nedför Göta-elf till Göteborg, som inneslöts från norra sidan; derjemte återkom en dansk eskader af 5 fartyg och blokerade staden från sjösidan. Olof Stake, som från Wermland skyndat till Wenersborgs undsättning men kommit för sent, inbröt derefter i Bohuslän och uppbrände Uddevalla, hvarefter han återvände till Wermland.

På danska halfön hade Torstenson, efter en kort hvila, redan d. 4 Januari uppbrutit från Kiel, hvarifrån han de följande dagarne skyndsamt tågade öfver Sleswig, Flensburg, Aabenraa och Hadersleben till Kolding, der han d. 9 Jan. påträffade 1,900 man danskt kavalleri, som slogs på flygten. Danska riksmarsken Bilde, som förde befälet öfver de på halfön befintlige trupperna, drog sig då hastigt tillbaka till ett nödtorftigt befästadt läger vid Stribs Odde. Redan d. 11 visade sig Torstenson derstädes och började med sitt artilleri beskjuta lägret så kraftigt, att Bilde jemte större delen af sitt folk efterhand måste öfverskeppa sig till Fyen; men den 14 Jan. tvangs återstoden, 4,500 man, till större delen bönder, gifva sig fången. Nu var Torstenson herre öfver halfön, hvarföre han å densamma lät sina trupper intaga vidsträckta qvarter med högqvarteret i Hadersleben. I norra Jutland försökte bönderna visserligen, liksom de i Skåne, att göra motstånd; men sedan de i stora massor, till flera tusenden, blifvit nedhuggne af Mortaigne och Helmuth Wrangel, måste

de underkasta sig. För öfrigt eröfrades alla fasta orter, utom Glückstadt och Crempe i Holstein, hvilka blokerades från Itzehoe. Torstenson lärer flera gånger haft för afsigt att enligt den uppgjorda krigsplanen under vintren gå öfver till Fyen, men han hindrades derifrån dels af ofördelaktig väderlek, dels emedan konung Christian på sistnämnde ö sammandrog stora stridskrafter. Han ansåg sig derföre böra vänta till våren, då isen gick upp och den holländska flottan jemte den eskader grundgående fartyg, som för detta ändamål skulle samlas i Wismar under amiral Blum, kunde medverka.

Den 3 Maj utlopp från Vliessingen den flotta De Geer i Holland för svenska kronans räkning anskaffat, och hvilken anfördes af Thiessen och Gerdtson samt räknade 32 till större delen mindre fartyg med 3000 sjömän. Den seglade först till Sleswigs vestkust för att inhämta Torstensons befallningar. Den sednare sände några hundrade knektar ombord och beordrade Gerdtson att kring Skagen segla till Aarhus, der han skulle inskeppa svenska hären för att öfverföra den till Fyen. Men vid underrättelsen om holländska flottans annalkande lemnade konung Christian, såsom ofvan nämndt är, med danska flottan Göteborg samt gick den till mötes i Nordsjön; och som de holländska matroserne ej visade någon lust att strida, måste Thiessen draga sig tillbaka i skären vid Sleswigs vestkust, der han intog en ställning i Listers djup och hvarest Torstenson till dess försvar lät upprätta tvenne skansar, en på Romö och en på Sylt. Konung Christian följde efter och blokerade honom med 17 stora skepp. Emedlertid gaf Torstenson Thiessen dock snart befallning att försöka bryta sig igenom den danska flottan; den sednare lydde och d. 24 och 25 Maj kommo båda flottorna i strid med hvarandra; men då Thiessen ej kunde tvinga fienden att öppna vägen till Skagerack, begagnade han tillfället att segla till Holland för att intaga nya förråder. Torstensons öfvergång till öarne var således för denna gång tillintetgjord.

Svenska flottans beståndsdelar synes af n:o 337. Redan i April utlupo 6 fartyg under amiral Styfvert (Stuart) på kryssning och snart derefter 3 till Riga. Men den stora

flottan, som bestod af 30 skepp under befäl af amiralerna Fleming, Ulfsparre och Bjelkenstjerna, afgick först d. 22 Maj från Stockholm till Elfsnabben, hvarifrån den d. 1 Juni utlopp i Östersjön; med densamma följde äfven en skärgårdseskader af 6 strutsar och 60 lodjor under major Hansson, hvilken skulle flankera Horns armé i Skåne och medverka vid Malmö belägring. Medan den sednare längst kusten begaf sig till Calmar, seglade stora flottan, efter en tur till Dantzig, till sundet för att i danska flottans frånvaro göra ett anfall på Köpenhamn. Den 16 Juni försökte Fleming tilltvinga sig passagen mellan Amager och Saltholmen genom den s. k. »Drogden», men blef tillbakaslagen af fiendens flytande och landbatterier. Han begaf sig derefter till Kielerfjorden, der han den 18 Juni ankrade vid Christianspris (Fredriksort). Torstenson afgick vid underrättelsen om hans ankomst med en mindre afdelning från Hadersleben och försökte de följande dagarne tillbakadrifva en dansk afdelning af 4000 man, som landstigit vid Husum; men då han fann fienden oåtkomlig bakom marskländernas dammar, fortsatte han vägen till Christianspris, dit han anlände d. 23. Efter flera öfverläggningar om sättet för en landstigning på Fyen, beslöt man att tillsvidare inskränka sig till Femerns eröfring, hvilken äfven försiggick d. 26 och 27 Juni.

Den 22 Juni hade konung Christian emedlertid återkommit från Nordsjön till Köpenhamn; efter att der hafva tillbragt några dagar med flottans förstärkande till 40 fartyg, utlopp han d. 27 samt påträffade d. 1 Juli den svenska flottan norr om Femern. Ett sjöslag uppstod, som varade tvenne dagar och hvilket hade tillföljd att danska flottan måste retirera till Köpenhamn, hvarjemte konung Christian sjelf blef svårt sårad. Svenske flottan drog sig in i Kieler-fjorden, hvarest den sedermera hela månaden qvarhölls af motvind. Den 7 Juli återkom danska flottan under amiral Galts befäl och inneslöt den svenska. Torstenson afgick d. 11 till Sleswig för att besörja arméns sammandragande derstädes, emedan Gallas vid samma tid började nalkas Holstein för att hjelpa Danskarne; d. 19 Juli inträffade den sednare vid Oldeslohe, der han intog ett läger; en större ströfcorps sändes till Kiel, hvilken d. 22 anföll staden och

plundrade densamma. Torstenson måste nu icke allenast befara att blifva instängd på halfön, utan måste äfven tänka på att beskydda flottan, hvilken i stället för att vara honom till hjelp nu blef en källa till bekymmer. Lyckligtvis låg Gallas stilla. Deremot landsatte Danskarne straxt derefter 1,200 man från Fyen vid Neu-Mölln-Ort på Kielerfjordens östra strand, hvarifrån de med sitt artilleri d 26 Juli började beskjuta flottan; en bland de första offren för denna kanonad blef amiral Fleming. Följande dag skyndade Torstenson med så många ryttare han hade under handen från Sleswig till Kiel, och d. 28 stormade han Danskarnes förskansningar vid Neu-Mölln-Ort samt nedhögg större delen af dess försvarare, hvarefter han d. 29 återvände till Sleswig. Lyckligtvis ändrade sig vinden samma dag, så att flottan, öfver hvilken gen.-maj. C. G. Wrangel af Torstenson blifvit förordnad till befälhafvare, kunde utlöpa; och då den danska utan strid drog sig tillbaka — hvilket amiral Galt sedan med lifvet fick umgälla — kunde den svenska d. 1 Aug. afgå från Kieler-fjorden till Elfsnabben för att intaga nya förråder.

Detta skedde äfven i sednaste laget. Ty redan några dagar förut hade Gallas uppbrutit från Oldeslohe der han från Glückstadt erhållit en förstärkning af 3,500 Danskar, så att han hade 16,000 man — samt inträffade d. 3 Aug. i Kiel. Å andra sidan hade Torstenson ej hunnit få sin armé, som räknade 20,000 man, samlad från de vidsträckta qvarteren på halfön förrän d. 30 Juli, hvilken dag han uppbröt från Sleswig. Efter ett misslyckadt försök mot Fredriksstad, inträffade han d. 3 i Rendsburg. Då Gallas ej tycktes vilja anfalla, uppbröt han d. 8 Aug. från Rendsburg (som utrymdes) och tågade öfver Neumünster till Oldeslohe i tanke att kunna förmå Gallas till batalj; den sednare följde visserligen efter från Kiel, men ville på inga vilkor inlåta sig i strid, hvarföre Torstenson för underhållets skull fortsatte tåget öfver Ratzeburg till Gadebusch i Mecklenburg. Häraf begagnade sig Gallas att skynda till Elben, som öfverskreds vid Lauenburg, hvarefter han, sedan Danskarne vid Bardewick skiljt sig från honom, Elben uppföre begaf sig till Magdeburg och derifrån till Bern-

burg vid Saale, der han intog ett befästadt läger (d. 8 Sept.). Torstenson hindrades i början af sjukdom att följa honom; men så fort han tillfrisknat, gick han d. 1 Sept. öfver Elben vid Boitzenburg. Vid sistnämnde ort afskiljdes öfv. Helmuth Wrangel med 5,600 man, (4,000 ryttare, 1,200 fotgängare och 400 dragoner), från hufvudhären med uppdrag att återeröfra danska halfön. Han öfversvämmade äfven under loppet af hösten hela det öppna landet samt intog vid vintrens inbrott qvarter i Jutland med högqvarteret i Wiborg. — Den af Hansson anförda skärgårdseskader, som i Calmar intagit en afdelning landtrupper, anlände efter åtskilliga uppehåll d. 8 Juli till Ystad; men som svenska flottan vid denna tid var inspärrad af den danska i Kielerfjorden och de danska kryssarne oroade sjön, kunde eskadern ej gå vidare till Malmö, der den så väl behöfdes för att afskära förbindelsen med Köpenhamn, utan måste stanna i Ystad. Sammalunda blef äfven fallet, sedan den svenska flottan från Kiel skyndat till Elfsnabben. Landtrupperna utskeppades derföre och fördes till Malmö; de minsta lodjorna forslades landvägen till Landskrona. I medlet af Aug. gjorde Hansson ett försök, att återvända från Ystad till Calmar; men han blef d. 16 Aug. vid Cimbritshamn öfverfallen af 2 danska örlogsfartyg samt miste 2 strutsar och 6 lodjor, hvarjemte 7 lodjor jagades på grund. — I slutet af Juli hade emedlertid en mindre corps under riksdrotset Per Brahes och gen.-löjtn. Kaggs befäl blifvit samlad vid Göteborg för att hindra Sehesteds framträngande; d. 1 Aug. gjordes med en del af dessa trupper (omkring 2,000 man) ett anfall på Sehesteds förskansningar å ömse sidor elfven, hvilka intogos, hvarefter Norrmännen efter åtskilliga fäktningar tillbakadrefvos till Bohus. Men då de några dagar derefter åter framträngde på Hisingen, blefvo de d. 6 Aug. för andra gången slagne och drifne till Bohus. Härefter sändes en del af folket vid Göteborg till Halland (1,200 man), och en annan del (500 man) till Wenersborg.

Redan d. 1 Juli hade Thiessens flotta, då 22 skepp stark, åter utlupit i Nordsjön, men af storm och motvind större delen af månaden blifvit uppehållen derstädes. Först

i slutet af Juli kunde den inlöpa i Skagerack, och d. 1 Aug. ankom den till Göteborg, hvars blokad från sjösidan derigenom upphäfdes. Den sändes härefter att förena sig med svenska flottan i Kielerfjorden samt gick d. 10 Aug. genom Sundet förbi Kronoborgs kanoner och elden från de flytande batterierna vid Flintrännan (sundet mellan Saltholmen och Skåne). Men då den anlände till Kiel, var svenska flottan redan borta och Torstenson uppbruten från Rendsburg, hvarföre Thiessen seglade till Calmare-sund att inhemta vidare ordres.

I slutet af Aug. öfvergick riksmarsken Bilde från Köpenhamn med 6,000 man till Malmö, hvarthän snart derefter äfven Christian IV ankom. Danskarne erhöllo härigenom en styrka, som var jemnstark med Horns, samt utryckte äfven under loppet af Sept. flera gånger i fältet, men vågade ej anfalla Horns läger. Af brist på underhåll afgick Horn slutligen frivilligt från Skräflinge d. 27 Sept. samt intog ett nytt läger vid Uppåkra nära Lund; der han sedermera uppehöll sig halfannan månad; under tiden marscherade konung Christian förbi honom till Helsingborg, men lät slutligen vid Råå fiskläge öfversätta sina trupper till Seland, hvarpå Horn i medlet af Nov. gick till Ystad, i hvars omgifningar han förlade armén i qvarter. — Till lands föreföll under återstoden af året intet vidare af vigt, än att Norrmännen under Sehestedts befäl i Nov. med öfvermagt inföllo i Wermland samt i Dec. eröfrade och plundrade hela landet vester om Norselfven, så att Carlstad blott med möda kunde försvaras. — Af n:o **335, b** ser man för öfrigt, att garnisonerna å fästningarne i Sverge d. 22 Oct. beräknades uppgå till 4,972 man, samt att garnisonerna i Liffland d. 1 Juni räknade 5,360 man.

Då svenska regeringen fått underrättelse om Thiessens ankomst till Calmar, beslöt den åter låta en del af stora flottan utlöpa och förena sig med densamma; 15 fartyg utrustades samt afgingo d. 18 Sept. från Dalarön under Wrangels och amiral Blums befäl till Calmare-sund, der de i början af Oct. stötte till Thiessens flotta. De förenade eskadrarne styrde nu ut i Östersjön för att taga reda på danska flottan, hvilken de d. 11 Oct. funno vid Femern på samma

ställe, der sjöslaget d. 1 Juli stått; och d. 13 Oct. försiggick der en ny sjödrabbning, i hvilken den danska flottan så i grund blef slagen, att af dess 17 fartyg blott tvenne undkommo samt att dess anförare Prosmundt, Ulfeld, Grabow och Jasmundt jemte 3000 man blefvo dödade eller tillfångatagne. Efter några veckors stillaliggande afgick Thiessen d. 30 Oct. genom Stora-Bält till Holland och upphäfde under vägen den blokad, som danske amiralen Gedda ånyo påbörjat mot Göteborg, hvarest 4 holländska skepp qvarlemnades. Wrangel seglade med de svenska skeppen ännu en gång till Köpenhamn; men då han der fann återstoden af danska flottan ligga aftacklad, afgick han till Wismar, der han sedan öfvervintrade.

Må vi nu afsluta berättelsen om detta händelserika års krigsrörelser med en kort framställning af hvad som tilldragit sig i Tyskland. I Jan. inföll Königsmark, vid samma tid som Torstenson inträngde i Jutland, med sina trupper i Brehmen, der konung Christians andre son Fredrik var erkebiskop, samt bemägtigade sig staden Verden och öppna landet, hvarjemte han skingrade de trupper den danske prinsen värfvat. De regter, Königsmark då medförde, voro hans eget och öfv:ne Rochows, Vinthus, Ende's, Schönherrs, Birkenfelds, Hündelshausens och Eisenbergs till häst, öfv:ne Lampes, Bathasars och Ermisruths (?) dragoner samt gen.-maj. Axel Lillies, Kinskys och Wellings till fot. Under sednare hälften af Jan. måste Königsmark dock afgå till Leipzig, emedan en afdelning kejserlige och Sachsare under Bruay började intaga de mindre kringliggande orterna och hotade staden med belägring. Han vistades sedermera i trakten af Halle till början af April, då Hatzfeld, som kom från Franken, vid Chemnitz förenade sig med Bruays afdelning, hvarefter båda med en styrka, som uppgifves till 10,000 man, öfver Jena marscherade till Nordhausen. Königsmark drog sig då norr om Hartz till Weser för att söka förening med Hessarne. Hatzfeld framryckte dock blott med sitt rytteri öfver Gosslar till Osterwick, hvarifrån han likväl i slutet af

April, då hertigen af Lüneburg vägrade honom genomtåg genom sina stater, drog sig tillbaka till Nordhausen och sedermera till Zwickau för att stöta tillsammans med Gallas. Königsmark återvände då (i Maj) till Leipzig, men begaf sig snart tillbaka till Brehmen (i Juni) för att hålla erkebiskopen i schack.

I slutet af Maj samlade Gallas den kejserliga hufvudhären, som räknade 13 à 14,000 man, vid Eger i Böhmen, hvarifrån han under loppet af Juni långsamt tågade förbi Leipzig, öfver Bernburg, Magdeburg och Tangermünde till Werben, der han i början af Juli öfverskred Elben, hvarefter han intog Boitzenburg. Vi hafva anfört de sedermera följande krigshändelserna i Holstein samt vilja blott tillägga, att Königsmark från Brehmen gick öfver Elbe samt med ströfpartier oroade hans rygg.

Sedan Torstenson d. 1 Sept. vid Boitzenburg öfverskridit Elben, gick han öfver Gardelegen till Halberstadt, der Königsmark stötte till honom med öfver 3000 man, samt derifrån öfver Aschersleben och Alsleben, der Saale öfverskreds, till Bernburg, der han d. 16 Sept. midt emot Gallas intog ett befästadt läger, hvarigenom den sednare hindrades undkomma till Böhmen. Ett svältkrig började nu, under hvilket Gallas af brist på lifsmedel förlorade mycket folk och som varade till medlet af Nov., då den kejserlige generalen natten till d. 12, sedan han genom en krigslist missledt Torstenson, lyckades smyga sig undan till Magdeburg. Men han hade härigenom blott kommit ur askan i elden; ty vid Magdeburg fanns ej heller något att lefva af. Torstenson, som insåg, att Gallas snart skulle blifva tvungen begifva sig derifrån, lade sig vid Aaken, der en bro öfver Elben slogs, på det man skulle vara i ordning att afskära honom återtåget, på hvilkendera sida han än försökte undkomma. Redan d. 21 Nov. måste det fiendtliga rytteriet af brist på foder afgå, samt försökte i östlig rigtning uppnå Schlesien. Men Torstenson skyndade efter med sitt eget rytteri och uppnådde det kejserliga redan d. 23 mellan Treuenbritzen och Jüterbock samt dödade en stor del och tog 1,500 man jemte 3,500 hästar tillfånga. Öfverlåtande åt Königsmark att jemte 3000 Hessare under general Geiss från

Schönebeck (der äfven en bro uppfördes) observera Gallas med fotfolket, afgick han med hufvudstyrkan öfver Leipzig till Zeitz, der han uppslog sig hufvudqvarter och kring hvilken ort armén blef lagd i qvarter till början af följande år. Då isen under sednare hälften af Dec. förstörde broarne öfver Elbe, begagnade sig Gallas häraf att med sitt infanteri d. 23 Dec. afgå till Wittenberg, der han likväl upphanns och miste 1000 fångar, så att han med blott 2,500 man öfver Dresden i början af följande året återkom till Böhmen. — Af n:o **339** ser man, hvilka reg:ter på hösten utgjorde garnisonerna i de westfaliska fästningarne.

1645.

Årets vigtigaste händelser under kriget med Danmark voro följande.

Jemtland och Herjedalen bibehöllos af Danskarne; till försvar mot deras infall i Helsingland upprättades Borgsjö- och Kårböle skansar, hvilkas besättningar i Sept. enligt n:o **345** utgjorde en styrka af 700 man. — Särnadalen innehades deremot fortfarande af Svenskarne. — Vid årets början drog Sehested från vestra Wermland genom Dahlsland, der han slog tvenne svenska afdelningar vid Åmål och Köpmanbro, till Wenersborg, hvilken stad förgäfves stormades, hvarefter han i slutet af Febr. återvände inom norska gränsen. Gen.-maj. G. O. Stenbock, som derpå erhöll befälet i Wermland, rensade först såväl detta landskap som Dahlsland från fiender, hvarefter han i Mars anryckte mot norska gränsen till Eda och angrep Morast skans; men först sedan han i Maj erhållit förstärkning, lyckades han d. 24 Maj intaga densamma samt straxt derefter äfven dem vid Magnora-bro, Magnor och Medskog, hvarefter Norrmännen drogo sig bakom Glommen. I början af Juni beordrades likväl Stenbock med större delen af sina trupper till Westergötland; i Wermland qvarblefvo enl. n:o **345** blott 1,200 man.

Oaktadt de motgångar han föregående år lidit, beslöt konung Christian IV dock tidigt på våren, innan svenska flottan hann komma i sjön, göra ännu ett försök mot Göteborg.

I Maj utsände han dit en eskader af 26 skepp under amiral Gedda, som först landsatte en mindre styrka vid Warberg och sedermera seglade till Göta-elfs mynning. Men vid framkomsten fann Gedda redan före sig Ankarhjelm (Thiessens svenska adelsnamn), hvilken ännu tidigare seglat dit med 6 (enligt andra 14) skepp från Holland och förenat sig med de 4, som öfvervintrat i Göteborg. Efter att någon tid i stormigt väder hafva blokerat Ankarhjelm, måste han återvända till Köpenhamn, som hotades af den stora svenska flottan. Ankarhjelm qvarblef till hösten vid Göteborg. På sommaren ankom äfven en af holländska regeringen utsänd större flotta till Sundet, der den låg till hösten, utan att likväl företaga något fiendtligt mot Danmark; genom dess närvaro hindrades konung Christian likväl att fritt röra sig. I Juli samlade Sehested vid Bohus en styrka, som (kanhända nog öfverdrifvet) uppgifves till 9000 man, med hvilken han de första dagarne af Aug. å båda stränderna af Göta-elf framträngde till Göteborg; men d. 4 Aug. uppbröt gen.-löjtn. Lars Kagg från Göteborg och tillbakaträngde Sehested, efter flera fäktningar både på Hisingen och fasta landet, till Bohus, hvilken fästning han d. 8 Aug. började belägra. Då freden i Brömsebro emedlertid några dagar derefter blef afslutad upphörde fiendtligheterna d. 16.

Årets krigsplan mot Danmark var grundad på den afgjorda öfvervigt svenska flottan föregående år erhållit, och af hvilken man skulle begagna sig för att biträda Horn vid eröfringen af Malmö, hvarefter en landstigning på Seland borde försökas. I afvaktan på flottans ankomst afgick Horn i April med hufvudhären från Ystad till Christianstad, der han intog en ställning vid Fjelkinge för att blokera staden på östra sidan, medan gen.-maj. Sperling med en mindre afdelning inneslöt den från den vestra. Gen.-maj. Lewenhaupt besatte Sölvitsborg och intog Blekinge. Horns armé lärer genom förstärkningar från Sverge och Finland blifvit ökad till 18,000 man.

I Maj utlopp den del af svenska flottan, som öfvervintrat i Wismar, under C. G. Wrangels befäl i Östersjön för att uppsöka och förena sig med stora svenska flottan, hvilken väntades vid samma tid. Men då densamma ej hör-

des af, gick Wrangel till Bornholm, landsteg d. 9 Juni vid Nexö och eröfrade inom en vecka hela ön. Sedermera låg han i flera veckors tid under fåfäng väntan på stora flottan vid Ärtholmarne, hvarunder hans egen eskader led mycket genom storm. — Enligt förslaget n:o **343** skulle besättningen på hela svenska flottan detta år uppgå till 6,152 man sjöfolk och 3,256 knektar, eller tillsammans 9,408 man. Häraf beräknades 3,300 sjömän och 2,200 knektar för hufvudflottan, hvilken räknade 36 skepp och anfördes af amiral Ryning samt redan i början af Maj var färdig att löpa ut från Stockholms-skären. Den qvarhölls likväl derstädes af en så envis motvind, att den först vid midsommartiden kunde afgå, hvarefter Ryning först seglade till Gottland och med landsatta trupper intog Wisby samt sedermera fortsatte vägen till Bornholm, der han d. 5 Juli förenade sig med Wrangels eskader. Men den sednare hade nu förtärt alla sina förråder samt måste först för att ånyo proviantera afgå till Wismar, hvarthän stora flottan äfven medföljde. Under tiden tågade Horn från Christianstad till grannskapet af Malmö, hvilken stad på afstånd inneslöts, af hufvudstyrkan från sydöstra sidan vid Månstorp i Ingelsta socken, samt af en mindre afdelning under gen.-maj. Wachtmeister vid Wärpinge (nära Lund) från den nordvestra. I början af Aug. anlände svenska flottan från Wismar till Falsterbo-ref; i Skanör hölls krigsråd mellan Horn, Ryning och Wrangel; men de svenske sjömännen kände då ännu så litet och fruktade derföre så mycket de grunda farvattnen i Sundet, hvilka dessutom öfverallt voro försvarade med flytande batterier, land-batterier samt försänkningar, att de ej ville åtaga sig inlöpa i dem för att afskära Malmös förbindelse med Seland. Horn ryckte då närmare för att ensam börja belägringen. Men straxt derefter inträffade underrättelse om freden i Brömsebro, tillföljd hvaraf fiendtligheterna upphörde och flottan återvände till Stockholm. Genom nämnde fred, som afslöts d. 13 Aug., erhöllo Svenskarne tullfrihet i Sundet och på Elben samt till pant derför Halland under trettio år, äfvensom Jemtland och Herjedalen jemte öarne Gottland och Ösel. Å n:o **344** angifves styrkan af de trupper, som skulle besätta de genom freden bekomna landskapen. Enligt n:o **341** afgingo detta

år från Finland till armén i Skåne 2,315 man samt till Liffland 1,810 man.

Redan vid slutet af föregående år hade erkebiskop Fredrik af Brehmen jemte danska generalerna Banér och Alefelt sammandragit 4000 man från Eiderstädt och Ditmarschen samt tågat norrut till Hadersleben, der de d. 19 Dec. förenade sig med 3000 man från Fyen under riksmarsken Bille. Alla vände sig härpå i början af Januari till Ribe, som med storm intogs d. 4, hvarefter de tågade mot Wrangel för att tillintetgöra honom. Den sednare, hvars truppers styrka och sammansättning synes af n:o 339, hade emedlertid redan uppbrutit från Wiborg för att undsätta Ribe. Vid Kolding påträffade båda afdelningarne hvarandra, och der uppstod en strid, i hvilken Danskarne visserligen ledo stor förlust, men hvilken nödgade Wrangel draga sig tillbaka till en fast ställning vid Skanderborg, kring hvilken han på 10 mils afstånd förhärjade landet. Danskarne, som från Fyen fått en förstärkning af 2000 man, följde efter, men kunde emot Wrangels fasta ställning intet uträtta, hvarföre de af brist på lifsmedel måste draga sig tillbaka. Härefter uppstod oenighet mellan anförarne, som hade till följd, att Bille återgick till Fyen, men de öfriga drogo sig tillbaka till Ditmarschen. Wrangel följde efter de sednare och stod redan i början af Febr. åter i Holstein, hvarest han undsatte det af fienden belägrade Pinneberg, slog åtskilliga fiendtliga afdelningar och eröfrade några mindre orter kring Danskarnes hufvudfästen i Holstein (Crempe, Itzehoe och Glückstadt), hvarefter han vände sig mot Ditmarschen, hvilket land han i Mars månad eröfrade. I början af April sammandrog han 3,500 man jemte allt sitt artilleri vid Rendsburg och skred, sedan han från Königsmark i Stade erhållit en förstärkning af 2000 man fotfolk, i medlet af månaden till förstnämnde orts belägring. Banér och Ahlefeld skyndade visserligen med 2,400 man från Glückstadt öfver Eidern till Eiderstädt för att derifrån om möjligt undsätta Rendsburg; men Wrangel gick dem till mötes i slutet af April med 3000 man, stormade Husum och tvang dem att med stor förlust skyndsamt begifva sig tillbaka till Glückstadt. Garnisonen i Rendsburg försvarade sig emedlertid så tappert, att

Wrangel oaktadt flera stormningar ej kunde taga fästningen. Belägringen varade sedermera hela sommaren ända till freden i Brömsebro, hvarefter Wrangel tog sitt högqvarter i Sleswig och förlade sina trupper i qvarter på halfön för att öfvervaka fredsvillkorens uppfyllande. Först sent på hösten begaf han sig öfver Elben till Brehmen för att utgöra en del af den corps, med hvilken gen. C. G. Wrangel skulle stöta till hufvudhären i Böhmen.

Gen.-löjtn. Königsmark begaf sig vid början af året från trakten af Magdeburg till Halberstadt för att rusta sig till Brehmens fullständiga eröfring. Af förslagen n:o **339** och isynnerhet n:o **340** finner man, att samtlige trupper, han föregående år värfvat, uppgingo till icke mindre än 12,000 man, hvaraf 2,500 voro vid hufvudhären, 800 blifvit qvarlemnade vid Magdeburg för att observera denna ännu af Sachsarne besatta fästning, 1,250 lågo i garnison under värfning samt 7,538 voro disponibla för tåget till Brehmen. I början af Februari anlände Königsmark till Harburg, hvarefter han belägrade Stade, som måste gifva sig d. 15. Sedermera intog han de öfriga fasta orterna i Stiftet, nemligen Buxtehude d. 18 Febr., Brehmerförde d. 6 Mars samt under loppet af samma månad Ottersberg och Rothenburg. Under April uppehöll han sig vid Stade för att ytterligare förstärka sig; då nyvärfvades öfv:ne Brandeshagens, Hensch, Wankes, Küchenmeisters och Schleebusch reg:ter jemte ett onämndt. Såsom nyss nämndt är sändes i medlet af April 2000 man till Helmuth Wrangel. Men i slutet af månaden sammandrog Königsmark vid Brehmervörde 6,500 man (hvaribland 4000 ryttare, 1000 dragoner och 1,500 musketerare) samt uppbröt d. 3 Maj derifrån för att tåga till Hessen och understödja franska armén, som dit retirerat efter nederlaget vid Herbsthausen (Mergentheim) d. 25 April. Marschen gick öfver Minden, och d. 22 Maj förenade Königsmark sig vid Fritzlar med Fransmännen under Turenne och Hessarne under Geiss, hvarefter hela armén 15,000 man stark gick till Main, som öfverskreds mellan Frankfurth och Hanau, samt derifrån till Ladenburg (nära Heidelberg), hvarest en annan fransk armé under hertigen af Enghien (Condé) tillstötte d. 24 Juni. Den sålunda förenade hären, som nu

räknade 32,000 man, gick derpå öfver Wimpfen och Mergentheim till Rothenburg, drifvande Bajrarne under Mercy framför sig. Men då Enghien sedermera ville gå söderut till Donau, ansåg sig Königsmark ej längre kunna följa med, utan skiljdes i början af Juli från honom samt tågade enligt Torstensons tidigare befallning genom Franken och Voigtland till Sachsen för att tvinga dess churfurste till stillestånd. Då Fransmännen straxt derpå d. 24 Juli öfver Bajrarne vunno segren vid Allerheim, och Torstenson vid samma tid i Mähren förenade sig med Siebenbürgarne under Rakoczy, ingick churfursten af Sachsen slutligen d. 27 Aug. ett stillestånd, hvarigenom svenska arméerne i södra Tyskland befriades från den fiende, som alltid oroat deras förbindelse med operationsbasen vid Östersjön.

Vändom oss nu till hufvudhären. Dess, såväl som de öfriga i Tyskland befintliga svenska afdelningarnes styrka vid början af året framgår af det särdeles upplysande förslaget n:o **339**; enligt detsamma utgjordes hufvudhären af 14,665 man eller, om man på hvart och ett af de 316 kompanierne räknar 3 officerare (hvilka ej voro inbegripne), af omkring 15,600 man; efter samma beräkning skulle Königsmarks afdelning uppgå till 8,500 man (hvilket äfven öfverensstämmer med **340**) samt Wrangels till 4,370 man; fältrupperne utgjorde således omkring 28,500 man, hvartill kommo 16,251 man i garnisoner, hvilket tillsammans gör närmare 45,000 man. Af sin vanliga sjukdom hindrades Torstenson att börja krigsrörelserna förr än d. 9 Jan., då hufvudhären uppbröt från Zeitz, hvarefter den vid Annaberg och Priesen öfverskred Ertzgebirge samt d. 21 anlände till Kaden. Här förorsakade ett nytt sjukdomsanfall åter en half månads uppehåll, hvarigenom kejsaren fick tillfälle att under Hatzfelds befäl vid Prag sammandraga en ny armé, som var jemnstark med den svenska. Den 8 Febr. uppbröt emedlertid Torstenson åter från Kaden, i afsigt att genom södra Böhmen marschera till Mähren för att der dels undsätta det af de kejserliga blokerade Olmütz, dels räcka handen åt furst Rakoczy, som genom norra Ungern med siebenbürgska armén nalkades Österrike. Tåget gick vester om Pilsen öfver Klattau till Horazdiowitz, der Torstenson d. 16

fann före sig Hatzfeld med kejserliga armén, som från Prag kastat sig i vägen. Torstenson försökte de följande dagarne komma förbi Hatzfeld; men då detta icke lyckades, drog han sig från Strakonitz hastigt norrut, öfverskred Elben d. 20 Febr. nära Orlik samt rigtade sedan tåget öfver Bistritz till Jankowitz. Men här fann han för andra gången Hatzfeld, som öfver Tabor skyndat dit, i vägen för sig. Han angrep honom derföre d. 24 Febr. vid Jankowitz samt bibragte honom efter en blodig drabbning ett så grundligt nederlag, att han förlorade öfver 8000 man i döde, sårade och fångne jemte hela artilleriet och trossen. Svenska härens slagordning i denna strid synes af n:o **339, b.** Den kejserliga arméns öfverlefvor spriddes åt alla håll. Kejsaren sjelf, som befann sig i Prag, undkom med möda öfver Linz till Wien. Men äfven Torstenson förlorade 4000 man. Han fortsatte likväl tåget till Donau, eröfrade Iglau d. 3 Mars och Znaym d. 12 samt anlände d. 15 till Krems vid Donau. Hans afsigt var nu att här gå öfver floden för att sedan framtränga till Wien; men då Donau tillföljd af det starka vårflödet ej kunde öfverskridas, uppbröt han redan d. 23 för att nalkas Rakoczy och anlände i slutet af månaden till brohufvudet vid Jedlersdorf, midt emot Wien, hvilket d. 1 April utrymdes af fienden. Som Rakoczy emedlertid ej hördes af, förlade han under förra hälften af April sin armé i qvarter några mil norr om Wien, hvarefter han tågade till Brünn, framför hvilken stad han anlände d. 24 April och hvars belägring han började. I början af Maj anlände Rakoczys förtrupp, 8000 man under Bakos Gabor, till Waag, men vågade af fruktan för de vid Pressburg under Götz stående Österrikarne (4 à 5000 man) ej ensam gå längre, hvarföre Torstenson måste låta Douglas med en afdelning rytteri rycka honom till mötes i grannskapet af Tyrnau, hvarifrån den sednare eskorterade honom till Göding vid March. I början af Juni kom ändtligen Rakoczy med 25,000 man till Öfre Ungern; men äfven han hade en sådan fruktan för Österrikarne, att Torstenson för andra gången måste sända Douglas med 2000 ryttare till Tapolczan vid Neutra, hvarefter Rakoczy eröfrade Tyrnau samt slutligen i början af Juli gick öfver Karpatherna till Göding. Men Torstenson

skulle ej hafva mycken nytta af sin nye bundsförvandt; ty då Österrikarne för tillfället gingo in på dennes fordringar, slöt han d. 6 Aug. oförmodadt fred och drog sedan hem till sina stater. Torstenson upphäfde då d. 13 Aug. belägringen af Brünn och tågade till Stockerau vid Donau för att iakttaga Österrikarnes vidare företag. Sedan han här några veckor legat stilla och under tiden försett sina garnisoner med lifsmedel, uppbröt han d. 15 Sept. från Stockerau och tågade under sednare hälften af månaden långsamt norrut genom vestra Mähren öster om Hollabrunn och Znaym till Trebitsch och Meseritsch samt derefter i början af Oct. öfver Neustädel och Ingrowitz in i östra Böhmen till Policzka, Leutomischl och Pardubitz, hvilken sistnämnde stad eröfrades d. 15 Oct. Den 18 Oct. kom Torstenson, efter ett fåfängt försök mot Königgrätz, till Jaromintz, der han sedan låg stilla en månad. Hans armé räknade nu blott 8000 man till häst och 2,500 till fot.

Medan detta föreföll, hade Königsmark redan de sista dagarne af Augusti vid Meissen gått öfver Elben samt derefter på Torstensons befallning under loppet af September dragit genom Schlesien och provianterat Svenskarnes dervarande garnisoner; under loppet af October utförde han samma värf i Mähren, hvarpå han i November längst Riesengebirges nordliga sluttning genom Schlesien återvände till Lausitz. Torstenson beslöt nu att förena sig med honom och uppbröt derföre d. 15 Nov. från Jaromirtz samt tågade de följande dagarne öfver Riesengebirge in i Schlesien, der han d. 22 Nov. vid Landshut stötte på Königsmark. Båda marscherade sedermera öfver Hirschberg till Greiffenberg, som belägrades; efter dess fall fortsattes vägen d. 3 Dec. till Friedland i norra Böhmen. Men här blefvo Torstensons giktplågor så svåra, att han måste öfverlemna befälet åt Wittenberg och d. 4 Dec. lemna hären samt, eskorterad af Königsmark med 22 komp. ryttare, öfver Torgau begifva sig till Leipzig, der han inträffade d. 22 Dec. Wittenberg intog d. 6 Dec. Friedland och fortsatte derefter öfver Gabel Leypa och Ausche vägen till Leutmeritz, som intogs d. 15 Dec., hvarefter han dröjde derstädes till årets sista dag, då han vid Sahorsan (straxt ofvanför Leutmeritz) på isen öfver-

skred Elbe. Österrikarne, öfver hvilka nu erkehertig Leopold erhållit befälet, hade behöft hela våren och sommaren att samla sig söder om Donau; då Torstenson afdrog från Österrike, concentrerade de sig vid Lintz samt gingo derefter till vestra Böhmen, der de intogo qvarter kring Pilsen.

Oss återstår nu blott att nämna några ord om den förstärkning, som arméns nye befälhafvare, rikstygmästaren Carl Gustaf Wrangel, tillförde densamma. Den utgjordes dels af trupper från garnisonerna vid sjökanten — hvilkas styrka i Maj synes af n:o **346** —, dels af några från Skåne efter freden i Brömsebro till Wismar utförda trupper (enligt Theatrum Europæum 4 reg:ter fotfolk och 2000 ryttare) och slutligen af Helmuth Wrangels från Holstein återvändande trupper jemte några i Brehmen umbärliga garnisoner. Wrangel synes först i början af Nov. hafva afgått från Wismar samt vid Lauenburg öfverskridit Elben, hvarefter han tågade till Hildesheim, der H. Wrangel väntade honom. Båda fortsatte nu med 7 à 8000 man i slutet af Nov. vägen öfver Aschersleben och Halle till Eilenburg, der de d. 13 Dec. mötte den från Friedland återkommande Torstenson, hvilken då fick tillfälle att personligen gifva den nye öfverbefälhafvaren sina instruktioner. Tåget gick sedan öfver Torgau och Bautzen till trakten af Friedland. Men då armén redan derifrån aflägsnat sig, följde Wrangel samma väg efter till Elben.

1646.

Den 1 Januari öfverskred Wittenberg med arméns hufvudstyrka Egerfloden på isen vid Budin och marscherade sedan till Kommothau. Wrangel gick med förstärkningen d. 2 Jan. vid Sahorsan öfver Elbe samt följde sedermera efter Wittenberg, med hvilken han förenade sig de följande dagarne. Armén räknade nu 19,000 man, hvaribland 12,000 ryttare och 9000 fotgängare, allt gammalt och beprófvadt manskap. Den förlades sedermera i qvarter å ömse sidor om Egerfloden. Några mindre orter i norra Böhmen eröfrades. D. 11 Jan. sändes öfv. Reichwald med några reg:ter till Schlesien för att underhålla förbindelsen mellan garniso-

nerna. I medlet af Febr. förenade sig den bajerska hären, som räknade 9000 man, med den kejserliga, hvilken angifves till 24,000 man, hvarefter båda uppbröto från Pilsen och tågade mot Svenskarne. Wrangel, som ansåg sig för svag att våga en strid, drog sig då tillbaka öfver Erzgebirge och marscherade till Thüringen, der han i slutet af månaden förlade armén i qvarter med högqvarteret i Ilm; n:o **349** utvisar truppernas förläggning och kavalleriets dåvarande sammansättning. De kejserlige och Bajrarne följde ej efter, utan drogo sig åt venster öfver Eger till Öfre Pfaltz och Franken, der de åter gingo i qvarter.

Enligt årets fälttågsplan skulle Wrangel gå till vestra Tyskland för att söka förening med franska armén under Turenne och sedermera samverka med honom. Innan han skred till utförande af denna plan, sände han likväl Wittenberg med 5000 man (hvaribland 3000 ryttare, 1000 fotgängare och 900 dragoner) till Schlesien; Wittenberg samlade sina trupper i början af April vid Eisleben och öfverskred derpå Elben vid Schönebeck, hvarefter han tågade öfver Treuenbrietzen och genom Nedre Lausitz till Naumburg, der han inträffade d. 30 April och i hvars grannskap han förlade sina trupper i qvarter; vi skola nedanför omtala hans vidare krigsrörelser i Schlesien. Med återstående 14,000 man uppbröt Wrangel i medlet af April ur sina qvarter samt gick först till Westfalen för att eröfra några fasta orter, hvars garnisoner oroade de svenska och hessiska qvarteren; marschen togs öfver Mühlhausen och Göttingen till Höxter, som efter en kort belägring gaf sig d. 24 April. Efter att under förra hälften af Maj hafva eröfrat några mindre orter i stiftet Paderborn, gick Wrangel under månadens sednare hälft vidare öfver Corbach och Marburg till Wetzlar för att invänta franska armén. Der tillstötte först gen.-löjtn. Geiss med 1,400 hessiska ryttare. D. 5 Juni anlände äfven Königsmark med 7,800 man (hvaraf 3,500 fotgängare, 3,500 ryttare och 800 dragoner); den sednare hade vid årets början återtagit Bremervörde, som föregående sommar blifvit eröfradt af Brehmens erkebiskop, hvarefter han förstärkt sig medelst omfattande nyvärfningar; vid vårens inbrott började han belägringen af Vechte, hvarifrån han

dock af Wrangel kallades till hufvudhären. Emedlertid hördes Turenne icke af; han sammandrog visserligen i Maj sin armé, hvilken öfvervintrat i medlersta Elsass och räknade öfver 8000 man, vid Worms för att sedan vid Bacharach gå öfver Rhen; men då han straxt derpå måste afgifva en del af sin styrka till franska hären i Flandern, ansåg han sig för svag att söka förening med Svenskarne. Vid samma tid började äfven den fiendtliga armén röra på sig; efter att i slutet af Maj hafva sammandragit 30,000 man vid Schweinfurth, gick erkehertig Leopold i början af Juni öfver Gmünden och Hamelburg till Aschaffenburg och Hanau, hvarifrån han kunde kasta sig emellan den svenska och franska hären, om de försökte någon förening. Wrangel ansåg sig äfven för svag, att ensam upptaga striden med honom, hvarföre han d. 12 Juni uppbröt från Wetzlar och drog sig tillbaka till Amöneburg, der han d. 15 intog ett befästadt läger, i hvilket han kunde afvakta händelsernas gång. Erkehertigen följde efter samt lade sig d. 23 Juni midt emot i ett läger vid Hornberg a. d. Ohm, söder om Amöneburg. Emedlertid måste han redan d. 6 Juli af brist på lifsmedel åter uppbryta derifrån och draga sig tillbaka till Main. Den 7 Juli erhöll Wrangel en förstärkning af 3000 man, hvilka af general Bönnighausen för franska kronans räkning blifvit värfvade i Westfalen. Emedlertid hade den försigtige Turenne, hvilken fruktade att blifva slagen af de kejserlige, om han gick öfver Rhen i deras allt för nära grannskap, tagit en lång omväg för att verkställa föreningen med Svenskarne; han marscherade nemligen nedför venstra Rhenstranden ända till Wesel, der han d. 10 Juli öfverskred floden, samt derefter i en stor båge genom Westfalen, Waldeck och Hessen till Wrangel, med hvilken han d. 31 Juli ändtligen stötte tillsammans vid Giessen; som han likväl blott medförde 5000 man och Wrangels trupper lidit någon afgång, kan man knappast beräkna den förenade armén till mer än 24 à 25,000 man. Emedlertid beslöto de båda härförarne nu att gå löst på fienden, hvilken intagit en fast ställning vid Assenheim, vid den punkt der floderna Nidda och Nidder förena sig. Den 2 Aug anlände de framför de kejserliges ställning, hvilken de likväl funno så stark, att ett an-

fall ej var rådligt; de kringgingo den derföre de följande dagarne på vestra sidan, så att de kommo alldeles i ryggen af densamma till Windeck. Då fienden likväl fortfarande ej rörde på sig, beslöto de att vidare framtränga i södra Tyskland. Douglas sändes med 8000 ryttare förut till Heilbronn, men fann staden väl befästad och försvarad af 2000 man; hufvudstyrkan följde efter öfver Hanau, Aschaffenburg och Miltenberg till Neckarsulm, der den delades sålunda, att Turenne med Fransmännen gick till Schorndorf och Wrangel med Svenskarne till Hall, der han inträffade d. 23 Aug. Härifrån fortsatte den sednare tåget öfver Ellwangen, Dinkelsbühl och Nördlingen till Donauwerth, hvarpå han d. 3 Sept. derstädes öfverskred Donau samt d. 4 Lech vid samma ställe, som Gustaf Adolf 14 år förut. Härefter eröfrade han Rain, hvarest han förenade sig med Turenne, som vid Lauingen gått öfver Donau. Hela Bajern låg nu öppet för de förbundne. Den 6 September slog Königsmark vid Pfaffenhofen en afdelning Bajrare, som från Ingolstadt ville skynda till München. Emedlertid beslöto de förbundne dock att icke vidare framtränga i Bajern, utan gå till Augsburg och försöka eröfra denna vigtiga stad. D. 18 Sept. inträffade de framför densamma och började belägringen, hvilken dock gjorde ringa framsteg.

Emedlertid hade den förenade kejserliga och bajerska armén på ett betydligt afstånd följt de förbundnes rörelser. Under loppet af Aug. och Sept. marscherade den nemligen öfver Aschaffenburg, Schweinfurth, Bamberg, Forchheim och Sultzbach till Straubing, der Donau öfverskreds, hvarefter den, sedan en förstärkning af 3000 man från Österrike tillstött, i början af Oct. öfver Landshut, Moosburg och Dachau nalkades Augsburg för att undsätta staden. Den 12 Oct. visade sig erkehertig Leopold i dess grannskap med 25,000 man, fördelade på 21 brigader och 114 sqvadroner; och som de förbundne blott hade 18 brigader och 89 sqvadroner samt förmodligen voro något svagare, upphäfde de d. 13 Oct. belägringen och drogo sig tillbaka till Lauingen vid Donau. Härefter gingo de kejserlige och Bajrarne vid Landsberg öfver Lech samt tågade öfver Mindelheim till Memmingen, der de inträffade d. 25 Oct. Häraf begagnade

sig likväl Wrangel och Turenne att kasta sig emellan fienden och Lech samt d. 27 öfvergå floden vid Landsberg. Erkehertig Leopold skyndade då tillbaka till Lech, som han ville öfvergå vid Schongau. Men då de förbundne derstädes spärrade vägen, gick han i början af Nov. till Thürhaupten, der han d. 7 i största hast lyckades komma öfver, hvarefter han begaf sig till Neuburg och Ingolstadt; de förbundne skyndade efter till Aichach och Schrobenhausen, men kunde ej uppnå fienden. Emedlertid låg nu hela Bajern återigen öppet för dem. Men vid samma tid erhöll Turenne, då armén stod vid Freising några mil från München, befallning från Mazarini att skona Bajern, hvarföre han förklarade sig ej vilja framtränga längre, utan i stället föreslog att man skulle gå tillbaka öfver Lech och intaga vinterqvarter i Schwaben. Wrangel måste med harmen i hjertat följa med; och d. 13 Nov. gingo de förbundne vid Schongau tillbaka öfver Lech samt förlade trupperne i qvarter mellan sistnämnde flod och Lech med högqvarteret i Babenhausen (norr om Memmingen), hvarefter Turenne med Bajrarne började underhandlingar om stillestånd. De kejserlige intogo qvarter i Öfre Pfaltz och Eichstädt. Den 12 December flyttade Wrangel sitt högqvarter till Leutkirch samt förlade sina trupper närmare Bodensjön; äfven Turenne flyttade sitt högqvarter till Biberach och förlade sina trupper kring öfre Donau. I slutet af månaden erhöll Wrangel underrättelse att fiendtliga trupper jemte landbefolkningen samlat sig vid Isny och Bregentz; med 3000 man gick han då d. 23 till Isny samt derifrån till Bregentz, der han d. 25 Dec. slog fienden (6000 bönder) på flykten, hvarefter han bemägtigade sig staden, der ett rikt byte vanns.

Då de förbundne i början af Aug. gingo till Main och Schwaben, skiljde sig Geiss med den hessen-casselska kontingenten från dem för att undsätta Kirchhayn, som belägrades af 2000 man hessen-darmstadtska trupper under Eberstein, samt marscherade för detta ändamål till Ziegenhayn. Emedlertid sände erkehertig Leopold 2000 ryttare under Mercy till Ebersteins hjelp, hvaraf denne begagnade sig att vid Ziegenhayn med förlust slå Geiss på flykten. Den sednare samlade likväl nya trupper, men kunde tillsvidare ingen-

ting uträtta, emedan Eberstein, sedan Mercy afdragit, erhöll ny förstärkning från nedre Rhen under Melander. I Oct. ändrade sig likväl förhållandet; ty å ena sidan afdrog Melander åter till Rhen och å den andra anlände gen.-major Gustaf Lewenhaupt med 2000 man Svenskar (hvaraf 500 ryttare och 1,500 fotgängare) från Neder-Sachsen till Marburg, der han förenade sig med Geiss, hvarefter båda ryckte till Frankenberg vid Eder, der de d. 9 Nov. slogo Eberstein med hans Darmstädtare på flykten. Sedan landtgrefven af Darmstadt tillföljd häraf blifvit bragt på fredliga tankar, afgick Lewenhaupt med sin afdelning till Franken för att stöta till svenska armén i Schwaben. I Westfalen stredo Melander med kejserlige och gen.-major Sparre med churcöllniske trupper under årets lopp mot gen.-major Rabenhaupt, som anförde de hessiska trupperna vid nedre Rhen.

Wittenberg med *venstra sidocorpsen* uppbröt i medlet af Maj från Naumburg och gick vid Glogau öfver Odern, hvarefter han intog ett läger vid Herrnstadt. Men då Montecuculi från södra Schlesien i slutet af månaden nalkades med öfverlägsen styrka, drog sig Wittenberg tillbaka till Guhrau samt, då den förre vid Parchwitz gick öfver Odern, d. 2 Juni till Glogau. När Montecuculi emedlertid derefter vände sig söderut till Frankenstein och eröfrade denna ort, ryckte Wittenberg med sitt kavalleri till Liegnitz, hvarifrån han sände en afdelning till Österrike att undsätta dervarande garnisoner. Sedermera måste han likväl af brist på lifsmedel afgå från Glogau (d. 5 Aug.) till Schwiebus, der han beslöt invänta de från Pommern annalkande förstärkningarne. Under tiden började Montecuculi belägringen af städerna Greiffenstein och Friedland. Så snart Wittenberg d. 25 Aug. fått till sig 3000 knektar, så att han hade 8000 man (hvaraf 3000 ryttare), uppbröt han d. 3 Sept. från Schwiebus och gick sedan öfver Glogau, Hainau, Löwenberg och Greiffenberg till Friedland, hvarifrån Montecuculi drog sig tillbaka till Greiffenberg. Wittenberg vände sig derpå öfver Hirschberg till Bolkenhayn, hvilken ort han intog d. 16 Sept.; och sedan han der erhållit en ytterligare förstärkning af 900 svenska och finska ryttare, inryckte han öfver Trautenau i Böhmen, der han d. 21 Sept. vid Harschütz bibragte den

kejserlige gen.-majoren Hanau ett sådant nederlag, att han förlorade 300 man och 1,500 hästar. Montecuculi skyndade från Reichenberg till Königgrätz, men blef derifrån af Wittenberg tillbakaträngd till Czaslau och sedan ända till Tabor, hvarefter Wittenberg genom grefskapet Glatz gick in i södra Schlesien, der han eröfrade några fasta orter. Vinterqvarteren intogos vid årets slut kring Ohlau och Jeltsch. — I Österrike började gen.-löjtn. Buchheim tidigt på året med 5000 man belägringen af Krems, som d. 5 April måste gifva sig, hvarefter han vände sig till Kornneuburg, som föll d. 30 Juli; efter att sedermera hafva eröfrat några mindre orter, synes Buchheim gått till Bajern med de 3000 man, som återstodo (se ofvan).

Af n:o **347** ser man den »inhemske militiens» beståndsdelar detta år; kavalleriet utgjordes af 7 reg:ter, hvaraf 4 i Sverge och 3 i Finland, samt fotfolket af 25 reg:ter, hvaraf 15 i Sverge och 10 i Finland; dessutom fanns ett reg:te dragoner i Sverge och Finland; om alla afdelningar varit fulltaliga, skulle kavalleriets 56 kompanier räknat 7000 man, infanteriets 219 kompanier 32,850 man och de 8 dragonkompanierna 1000 man, hela styrkan således tillsammans 42,850 man, hvartill måste räknas för artilleriet och flottan, alldraminst 5000 man. Till Tyskland utfördes på sommaren 6,280 man, hvaraf 5,130 fotgängare och 1,150 ryttare, samt 5,430 från Sverge och 850 från Finland.

1647.

Oaktadt det dubbla krig Sverge åren 1644 och 1645 måst uthärda, finna vi likväl dess inhemska krigsmagt tvenne år derefter större än någonsin. Enl. n:o **350** uppgick den 1647 till 43,679 man, eller med årets utskrifning, som beräknades till 5,100 man, till 48,759 man, hvaribland 11,410 ryttare och 37,349 fotgängare; af dessa trupper voro 15,840 i Tyskland, hvilka skulle förstärkas med 2,360 man; hemma i landet lågo 9,374 i garnison och 21,185 på roten. Till Tyskland utfördes enl. n:o **351** på sommaren 3,800 man.

Vi lemnade Wrangel i slutet af föregående år vid Bodensjön, der han intagit Bregentz. Schweitzarne blefvo härigenom uppskrämde och samlade krigsfolk vid landets nordliga gränser; Wrangel lyckades dock snart tillfredsställa dem genom lugnande löften angående neutralitetens iakttagande. Derefter vände han sig mot Lindau, hvilken stad han likväl förgäfves i halfannan månads tid belägrade, till dess han d. 23 Febr. nödgades upphäfva belägringen. I början af Febr. anlände Melander från Westfalen med förstärkningar till den kejserlige armén, öfver hvilken han såsom grefve af Holzapfel erhöll befälet. Från svenska armén sändes Königsmark i medlet af Febr. öfver Mergentheim och Wertheim med några tusende man till Westfalen för att hindra fiendens värfningar och härjningar derstädes. I hans ställe kom Lewenhaupt till armén; denne hade vid årets början dragit sig tillbaka till Dambach i Thüringen, emedan han genom den kejserliga armén, som låg i södra Franken, hindrades komma till Schwaben; sedermera ville han återgå till Weser, öfver hvilken de kejserlige plundrande inbrutit i Neder-Sachsen; men då han hunnit till Nordhausen, erhöll han Wrangels bestämda befallning att stöta till hufvudhären, hvarföre han öfver Creutzburg genom Fulda marscherade till Wertheim, der han öfverskred Main, och sedermera till Nördlingen, der han i slutet af Mars förenade sig med hufvudhären.

Efter flera månaders underhandlingar afslöto Wrangel och Turenne d. 15 Mars med Bajern ett stillestånd, enligt hvilket, bland annat, Bajrarne öfverlemnade de vigtiga orterna Memmingen och Ueberlingen åt Svenskarne samt Heilbronn åt Fransmännen, hvaremot de återfingo Rain. Wrangel sammandrog derefter de svenska trupperna vid Rawensburg samt tågade under sednare hälften af Mars öfver Biberach, Ulm, Giengen och Bopfingen till Nördlingen, der han, såsom nyss nämndes d. 27 förenade sig med Lewenhaupt, hvarpå han fortsatte marschen öfver Dinkelsbühl, Windsheim och Kitzingen till staden Schweinfurth, som var särdeles vigtig för förbindelsen mellan norra och södra Tyskland; han företog derföre dess belägring i början af April. Oaktadt staden hade en besättning af 2000 man under gen.-

major Ladron, måste den likväl d. 15 April gifva sig. Härpå inqvarterades armén ånyo i norra Franken på sätt, som n:o 352 utvisar. Samtidigt begaf sig Turenne från norra Schwaben öfver Schwartzwald till nedre Pfaltz, der han inqvarterade sin armé mellan Rhen och Main och hvarest han intog några befästade orter; med Chur-Cölln afslöts äfven stillestånd. På våren blef svenske generalen Mortaigne befälhafvare öfver de hessen-casselska trupperna. Landtgrefven af Hessen-Darmstadt fick genom hårda kontributioner plikta för sina fiendtligheter mot Hessen-Cassel.

I medlet af Maj erhöll Turenne från Mazarini befallning att med större delen af sin styrka begifva sig till Flandern. Då Wrangel tillföljd häraf insåg, att någon samverkan med Fransmännen detta år knappast kunde komma i fråga, beslöt han draga till sig Wittenberg från Schlesien samt inbryta i Böhmen och försöka, hvad derstädes kunde uträttas mot den numera isolerade kejserliga armén. Efter tvenne månaders stillaliggande sammandrog han derföre i slutet af Maj sin armé vid Bamberg; den räknade då omkring 17,000 man, hvaraf 12,000 ryttare på 30 reg:ter och 5000 fotgängare på 11 regementer; dessutom medfördes 52 kanoner och 300 trossvagnar. Wrangel ville först eröfra Eger, för att genom denna vigtiga stads egande erhålla fast fot i norra Böhmen. Han tågade derföre d. 4 Juni från Bamberg öfver Fichtelberge till Weissenstadt och derifrån till Eger, hvars belägring han började d. 9 Juni; staden hade en besättning af 1,500 man och försvarades tappert af öfv. Paradis. Wittenberg hade emedlertid i slutet af Maj med en del af sin styrka afgått från Auris vid Oder (straxt norr om Breslau) samt derefter öfver Löwenberg och Bautzen tågat till Elben, som öfverskreds mellan Meissen och Strehlen, hvarpå han öfver Zwickau och Plauen gick till Hof, hvilken stad han d. 17 Juni intog. Efter att ytterligare hafva eröfrat Falkenau vid Eger stötte han i slutet af Juni till Wrangel.

Vid samma tid (i Juni) utbröt i bajerska armén, inom hvilken många voro missnöjde med det med Svenskarne ingångna stilleståndet, ett vidtutseende myteri, som leddes af generalerna De Werth och Spork och hvilket åsyftade ingenting mindre än att föra hela armén i österrikisk tjenst. Un-

der förevändning att skydda landets nordöstliga gränser mot Svenskarnes härjningar, lyckades nämnde generaler genom falska ordres förmå de flesta regementer att uppbryta till Vilshofen för att der öfvergå Donau. Churfursten blef likväl i tid underrättad om deras förehafvande, fick tillfälle att upplysa trupperne om den snara, som blifvit utlagd för dem, och förmådde efterhand alla reg:ter att återgå till sin pligt. De Werth och Spork jemte flera öfverstar måste fly till kejserliga armén, der de erhöllo höga anställningar, hvarjemte kejsaren försökte bilägga saken.

Äfven inom Turennes armé inträffade ett dylikt myteri, hvarigenom han hela sommaren nödgades till en tvungen overksamhet. Då han nemligen i början af Juni vid Strassburg öfverskridit Rhen för att tåga till Luxemburg samt redan uppnått Zabern, vägrade de gamla weimariska regementerna, som utgjorde hans kärntrupper, att följa med utom Tysklands gränser samt gingo tillbaka öfver Rhen, hvarefter de långsamt drogo sig nedför flodens högra strand till Main. Turenne vände om och följde efter med sina franska trupper samt lyckades under Juni och Juli genom löften och skrämskott få en del att återvända under de franska fanorna; men 8 reg:ter gingo öfver Main och derefter genom Hessen till Westfahlen, der de efter flera underhandlingar i Aug. togos i tjenst af Königsmark; de räknade då likvisst blott 1,660 man. Turenne aftågade sedermera i slutet af Juli till Luxemburg, hvarifrån han dock på hösten återvände till Rhen.

Emedlertid samlade kejsar Ferdinand III och Melander i slutet af Juni vid Budweiss en armé af 25,000 man (fördelad på 36 reg:ter kavalleri, 17 d:o infanteri och 4 d:o dragoner), med hvilken de marscherade till Pilsen för att undsätta Eger. Men i stället för att från Pilsen gå rakt på staden, då de kanhända kommit tidigt nog, togo de en omväg öfver Schlaggenwald och Ellnbogen. Under denna marsch måste Paradis uppgifva Eger d. 7 Juli, hvarefter Wrangel söder om staden upprättade ett befästadt läger. De kejserlige fortsatte icke desto mindre sin väg i förhoppning att kunna återtaga Eger. D. 15 kommo de till Falkenau, som de samma dag intogo, hvarefter de der öfverskredo Egerfloden; Wrangel skyndade till Falkenaus undsättning, men

kom för sent. De kejserlige framryckte nu på norra stranden af floden och fördrefvo d. 18 Svenskarne från höjderna norr om staden, der de intogo ett öppet läger; då Helmuth Wrangel emedlertid tidigt på morgonen d. 20 Juli gjorde ett infall i det fiendtliga lägret, hvarvid han framträngde ända till det kejserliga högqvarteret, måste Melander äfvenledes omgifva sitt läger med förskansningar. När han emedlertid efter 12 dagars stillaliggande, hvarunder mellan båda lägren beständiga kanonader och skärmytslingar egde rum, såg att en belägring af Eger i Svenskarnes åsyn var omöjlig, hvarjemte lifsmedel började fattas, uppbröt han d. 29 Juli från Eger och tågade tillbaka öfver Falkenau och Elnbogen till Pilsen, i hvars grannskap han i början af Aug. vid Tuskau uppslog sitt högqvarter; han hade på detta tåg förlorat omkring 3000 man. Äfven Wrangel uppbröt d. 2 Aug. från lägret vid Eger och gick till Plan, dit han anlände d. 3 och hvarest han ånyo upprättade ett befästadt läger i en trakt, der det fanns bättre tillgång på lifsmedel; framför lägret besattes slottet Triebel. Ett så nära grannskap kunde Melander likväl ej fördraga, hvarföre han d. 8 Aug. uppbröt från Tuskau samt d. 9 kom till Triebel, som intogs. Då han emedlertid såg Svenskarne så väl befästade, vågade han ej angripa, utan lade sig likaledes i ett befästadt läger mellan Triebel och Tschernoschin. Här föreföllo nu återigen dagliga skärmytslingar mellan båda lägren, bland hvilka den förnämsta egde rum d. 12 Aug., der visserligen de kejserliga blefvo slagna, men der äfven den tappre och företagsamme Helmuth Wrangel miste lifvet. Natten till d. 27 Aug. uppbröt Melander med kejserliga hären från Triebel och gick öfver Hayde och Tachau till skansen vid Königswarth för att afskära Wrangel tillgången på lifsmedel och förbindelsen med Eger. Wrangel skyndade likväl d. 28 och 29 efter till Königswarth, der han lyckades undsätta skansen och slå en mindre kejserlig afdelning; men då han befarade att Melander skulle fortsätta sin manöver och afskära honom från Kaden, der då den stora vägen öfver Erzgebirge gick till Meissen, drog han sig natten till d. 30 tillbaka till Töpl, nordost om hvilken stad han följande dag för tredje gången intog ett befästadt läger. De kejser-

lige följde efter och upprättade d. 31 äfven ett dylikt läger rundt omkring Töpl. Här lågo nu de båda härarne återigen en vecka midt emot hvarandra, till dess Melander, sedan han fått underrättelse att Wrangel från Königsmark afvaktade en förstärkning under gen.-major Hammersteins befäl, d. 8 Sept. afdrog och sedermera intog det gamla lägret vid Triebel. Dagen derpå uppbröt äfven Wrangel och marscherade öfver Luditz och Podhorsan till Saatz, kring hvilken ort han inqvarterade sitt folk, och hvarest Hammerstein d. 11 Sept. inträffade med 4 sqvadroner till fot och 16 till häst (omkring 3000 man). Den kejserliga armén lärer vid denna tid hafva sammansmält till 19,000 man; Wrangel hade vid uppbrottet från Töpl blott 14,174 man, hvaribland 9,644 ryttare (deraf 3000 oberidne) och 4,530 fotgängare.

Snart derefter inträffade en förändring i politiken, som nödgade Wrangel att lemna Böhmen. Han fick nemligen underrättelse, att churfursten af Bajern brutit stilleståndet med svenska kronan och åter anslutit sig till kejsaren, äfvensom att hans armé var i antågande. Samtidigt uppbröt äfven den kejserliga armén från Triebel och ankom d. 20 Sept. till Rokitzan. Wrangel, som nu ansåg sig för svag att kunna qvarstanna i Böhmen, afgick derföre sistnämnde dag från Saatz och tågade öfver Erzgebirge, genom Annaberg och Glaucha, till Ronneburg, der han d. 27 stannade för att afvakta fiendens vidare företag. Churfursten af Bajern hade emedlertid delat sin armé sålunda, att 3,500 man (8 reg:ter) under gen. Enkefort gingo till Memmingen för att återtaga denna stad, under det 5,500 man (13 reg:ter) under Gronsfeld öfver Straubing, Cham och Rokitzan marscherade till Kaden, hvarest de d. 25 Sept. förenade sig med Melander. De fiendtlige generalerne följde nu samma väg som Wrangel, hvilken sednare då ytterligare drog sig tillbaka till Westfalen för att söka förening med Königsmark och äfven närma sig Turenne; marschen gick öfver Naumburg, Buttstadt, Langensaltza och Mühlhausen till Göttingen, hvarifrån Wittenberg återsändes till Schlesien med 2 reg:ter till fot, 4 till häst och 9 kanoner; der fick Wrangel äfven d. 20 Oct. underrättelse, att Turenne med 5000 man stod vid Maintz, fastän han hvarken enligt Wrangels begäran ansåg

sig kunna marschera till Memmingens undsättning ej heller förena sig med honom. Wrangel uppbröt derföre d. 29 Oct. åter från Göttingen och gick i början af Nov. vid Höxter öfver Wesern, hvarpå han lät sina trupper något hvila ut sig vid Corvey. Königsmark och Rabenhaupt (med Hessarne), som då befunno sig i Ost Friesland, beordrades stöta till hufvudhären.

Emedlertid gingo Melander och Gronsfeld, som nu hade 24,500 man, i medlet af Oct. öfver Saale vid Jena samt utbredde sig derefter öfver Thüringen, som härjades och plundrades. Om de sedermera, såsom allmänt förmodades, följt efter Wrangel, så hade denne tillföljd af sin betydliga underlägsenhet råkat i stor fara. Men i stället beslöt Melander inrycka i Hessen-Cassel, dels för att hindra föreningen med Turenne och dels för att straffa landtgrefvinnan för hennes anhänglighet för Svenskarne, hvarföre han gick förbi Erfurth samt öfver Eisenach och Creutznach inbröt i Hessen, der han i början af Nov. fastsatte sig mellan Werra och Fulda. Wrangel drog sig härefter tillbaka från Höxter till Oldendorf, hvarefter han förlade sina trupper i qvarter mellan Weser, Leine och Aller. Sedan de kejserlige grundligt utplundrat Hessen-Cassel, drogo de sig i slutet af Nov. genom Fulda till norra Franken och södra Thüringen, der de intogo vinterqvarter. Blott Melander qvarblef till slutet af året i Hessen med 5000 man för att belägra Marburg, som äfven intogs (utom slottet). I södra Tyskland eröfrades Memmingen, hvars belägring började d. 9 Sept., d. 14 Nov. af gen. Enkefort.

I Schlesien stredo under årets första tredjedel Wittenberg och Montecuculi med hvarandra. Den förre uppehöll sig i början vid Ohlau, hvarest han gick öfver Odern för att belägra Namslau. Då belägringen emedlertid ej hade någon framgång, men Montecuculi deremot från Böhmen härjande inföll i norra Schlesien, gick Wittenberg åter öfver Odern samt jagade den förre tillbaka till Böhmen (i början af Febr.). Härefter intog han ett befästadt läger vid Oderberg (i södra Schlesien), från hvilket hans motståndare, som erhållit förstärkning, förgäfves sökte drifva honom. Sedan vägarne blifvit gångbara, afgick han till grannskapet af

Breslau, hvilken stad han blokerade för att tvinga den till neutralität. Och han var nära att lyckas härutinnan, då han i slutet af Maj med en del af sin styrka, som ofvan nämndt är, måste afgå till hufvudhären. Montecuculi begagnade hans frånvaro att intaga några mindre orter samt blokera Olmütz och Iglau; i början af Sept. skredo de kejserlige under Buchheim till belägring af sistnämnde stad, hvilken, då ingen undsättning kunde åstadkommas, d. 27 Nov. måste gifva sig. — Wittenberg hade emedlertid från Eichsfeld i slutet af Oct. tagit vägen genom lüneburgska landet till Dömitz, der han öfverskred Elben, hvarefter han i Nov. med ilmarscher skyndade ned till Schlesien för att undsätta Iglau. Men då han d. 28 Nov. anlände till Janer, erhöll han underrättelse om stadens fall, hvarföre han vände tillbaka till Glogau, der han d. 16 Dec. uppslog sitt hufvudqvarter och kring hvilken ort han förlade sina trupper i vinterqvarter.

Må nu sist några ord nämnas rörande Königsmarks och Hessarnes krigsrörelser. Den förre anlände i slutet af Febr. till Hessen, der han hjelpte Geiss att intaga Kirchhayn, hvarefter han fortsatte marschen till Brehmen, der han i början af Mars förlade sina trupper i qvarter. Tillföljd af det med Chur-Cölln och Bajern afslutade stilleståndet borde alla orter i Westfalen, som nämnde stater innehaft sedan krigets början, utrymmas af deras garnisoner. Då emedlertid de flesta kommendanter ej ville gå in härpå, gick Königsmark i medlet af April åter i fält. Han samlade d. 17 April vid Minden 5,500 man (hvaraf 4000 ryttare och 1,500 fotgängare) och gick derpå till Vechte, hvars belägring började d. 3 Maj och som måste kapitulera d. 16. Derefter intogs Fürstenau d. 1 Juni samt Wiedenbrück d. 5 Juli, hvarpå Königsmark lade sig framför Wahrendorf. — Emedlertid hade Mortaigne i början af Maj med 6000 man afgått från Cassel samt under loppet af nämnde månad och Juni intagit en mängd mindre af darmstadtska trupper besatta orter i södra Hessen och vid Rhen; vid belägringen af Ober Wesel stupade han dock d. 29 Juni. — Härefter tillbragtes högsommaren med underhandlingar, dels mellan Hessen-Cassel och Hessen-Darmstadt, dels mellan Königsmark och Chur-Cölln, som klagade öfver att dess område oaktadt stilleståndet ej blifvit

respekteradt. Sedan Chur-Cölln i Aug. uppsagt stilleståndet, började åter krigsrörelserna. Hessarne under Rabenhaupt gingo till Paderborn och började d. 20 Aug. dess belägring; och så snart Königsmark ordnat förhållandena med de weimarianska reg:terna, vände han sig (efter att hafva upphäft Wahrendorfs belägring) äfven dit för att hjelpa Hessarne; efter stadens eröfring ville han tåga till Wrangel i Böhmen. Men då gen. Lamboy under sednare hälften af Aug. med chur-cöllniska armén, som räknade 5000 man, uppbröt från Cölln samt öfver Münster och Rheine (vid Ems) begaf sig till Ostfriesland och började eröfra dervarande af Hessarne besatta orter, upphäfde Rabenhaupt i början af Sept. belägringen af Paderborn och skyndade nedför Ems; och som Königsmark befarade ett infall i Brehmen, nöjde han sig med att till Wrangel sända Hammerstein, men följde sjelf efter Rabenhaupt. Lamboy hade emedlertid dragit sig tillbaka till Rheine, der han intagit ett förskansadt läger. Königsmark och Rabenhaupt försökte derstädes innesluta och uthungra honom; men då de i stället efter halfannan månads stillaliggande sjelfva började lida nöd, afgick Rabenhaupt i slutet af Oct. med 4000 man till Ostfriesland för att återtaga de der förlorade orterne, hvarjemte Königsmark drog till Weser för att stöta till Wrangel, som vid samma tid dit anlände; Königsmark påstås då åter haft 5000 man (hvaraf 3000 ryttare och 2000 fotgängare), hvilket dock sannolikt är något öfverdrifvet. Lamboy begaf sig härefter i början af Nov. till nedre Rhen, der han intog några af Hessarne besatta orter. Sedan Rabenhaupt rensat Ostfriesland från de fiendtliga garnisonerna, återvände han i slutet af året med sina 4000 man till Cassel.

1648.

De inhemska trupper, som sedan föregående år befunno sig i Sverge, räknade enl. n:o **350** 29,149 man förutom de afdelningar, hvilka på hösten efter vanligheten återkommit från Tyskland och hvilka kunna beräknas till 3000 man; årets utskrifning gaf enl. n:o **350** 3,735 man; af n:o **353**

synes att 6,764 man på våren skulle utgå till Tyskland; i Sverge borde följaktligen derefter återstå omkring 29,000 man, förutom artilleriets och flottans manskap.

Redan de sista dagarne af Dec., sammandrog Wrangel sin armé vid Oldendorf; den räknade enligt en uppgift 17,000 man (hvaribland 11,000 ryttare och 6000 fotgängare), enligt en annan 18,000 man (hvaribland 10,000 ryttare och 8000 fotgängare). I början af Jan. anträdde han marschen rakt söderut för att vid Main söka förening med Turenne; tåget gick öfver Pyrmont, Brakel, Warburg, Fritzlar, Ziegenhayn, Alsfeld, Herbstein och Saalmünster till Gmünden vid Main, der svenska armén d. 6 Febr. inträffade, hvarefter högqvarteret uppslogs vid Arnstein; under vägen hade 5000 Hessare tillstött, så att hela hären uppgick till 22 à 23,000 man (hvaribland 15,000 ryttare och 7 à 8000 fotgängare) med 60 kanoner och 200 ammunitionsvagnar. I Arnstein måste Wrangel stanna några veckor för att invänta Turennes ankomst. Vid Svenskarnes annalkande hade de kejserliga och bajerska trupperna öfverallt vikit tillbaka samt från Fulda öfver Hammelburg och Kitzingen dragit sig till grannskapet af Nürnberg, der de befunno sig vid slutet af Febr. Å andra sidan gick Turenne d. 7—9 Febr. vid Maintz öfver Rhen samt marscherade derefter förbi Frankfurth, Hanau, Aschaffenburg och Lohr (vid Main nära Gmünden) till Reimlingen, der han inträffade d. 14 Febr. med 7000 man (hvaribland 4000 ryttare och 3000 fotgängare).

Den 26 Febr. uppbröto de allierade från Arnstein och Reimlingen söderut för att drifva den fiendtliga armén ur Franken. Hessarne återgingo deremot till sitt hemland. D. 27 passerade Wrangel Main vid Kitzingen och tågade sedan öfver Uffenheim till Windsheim, hvilken stad efter några dagars belägring måste gifva sig d. 3 Mars. Turenne gick till grannskapet af Mergentheim. D. 8 Mars uppbröt Wrangel från Windsheim och tågade de följande dagarne öfver Leuterskirchen till Wassertrudingen, der han d. 13 Mars åter förenade sig med Turenne, som öfver Crailsheim och Ellwangen begifvit sig dit. Fienden drog sig samtidigt tillbaka till Ingolstadt, der han d. 14 och 15 Mars passerade Donau. Emedlertid uppstod oenighet mellan Wrangel och Turenne,

emedan den förre ville gå till Böhmen för att undsätta Eger, som hårdt blokerades af de kejserlige, men den sednare efter vanligheten ville hålla sig i Schwaben. Följden blef att de båda fältherrarne åter skiljdes åt, sålunda att Wrangel d. 20 Mars afgick österut öfver Weissenburg till Neustadt, der han inträffade d. 24, medan Turenne drog norrut till Dünkelspiel. Redan från Weissenburg afsände Wrangel Königsmark med 2000 man till Eger; den sednare gick öfver Neumark, Amberg och Weiden samt inträffade d. 27 Mars vid Eger, som han försåg med lifsmedel jemte Brixen, hvarefter han härjade i norra Böhmen samt i början af April öfver Bamberg (der han befann sig d. 6) återvände till hufvudarmén, som han träffade vid Dünkelspiel. Efter att hafva väl befästadt och inlagt garnison i Neumarkt, hade nemligen Wrangel d. 1 April derifrån tågat till Feucht, hvarifrån han dock d. 3 gick tillbaka till Roth och sedermera öfver Güntzenhausen till Dünkelspiel, hvars belägring han d. 7 April började jemte Turenne. Staden gaf sig redan d. 11. Med anledning af Wrangels rörelse mot Nürnberg, hade Melander och Gronsfeld emedlertid från Ingolstadt begifvit sig till Regensburg, der de d. 27 Mars förenade sig med 6000 man från Böhmen under Buchheim; derpå gingo de i början af April öfver Donau samt framryckte, i förmodan att Wrangel ämnade sig till Böhmen, öfver Schwandorf till Sultzbach, der de inträffade d. 15 April. D. 17 uppbröto likväl Wrangel och Turenne från Dünkelspiel och vände sig vesterut till Würtemberg, der de under ett par veckors tid läto trupperna uthvila sig i qvarter, hvarunder den förre tog sitt högqvarter i Göppingen och den sednare i Reutlingen; Wrangel lärer då blott haft 15,000 man (hvaribland 35 reg:ter eller 10,500 man rytteri och 8 brigader eller 4,500 man fotfolk) och hela den förenade armén skulle således allenast räknat 22,000 man. När de fiendtlige anförarne fingo kännedom om de förbundnes marsch till Schwaben, drogo de sig, befarande en öfvergång af Donau, skyndsamt öfver Beilngries till Donauwerth, der de d. 21 April åter passerade floden, hvarefter de lade sig vid Güntzburg och Burgau.

Den 1 Maj uppbröto Wrangel och Turenne ur qvarteren, förenade sig d. 2 i grannskapet af Ulm och ankommo

d. 3 till Langenau, nordost om sistnämnde stad. Som en öfvergång af Donau i den fiendtliga härens åsyn dock syntes farlig, stannade de här, till dess Melander och Gronsfeld, frivilligt uppgifvande försvaret af Donau, d. 6 drogo sig tillbaka på vägen till Augsburg. Wrangel och Turenne rigtade då genast marschen till Lauingen, der de sjelfva samma dag gingo öfver Donau med 9 reg:ter kavalleri för att uppsnappa fiendens efterlemnade poster; och när de på eftermiddagen anlände till Susmarshausen, funno de der den fiendtliga hären lägrande i god ro. De öfverenskommo då att följande dagen oförmodadt försöka öfverfalla sina motståndare under återtåget till Augsburg; befallning affärdades genast till den öfriga armén att genast vid Lauingen passera Donau och genom en nattmarsch begifva sig till Susmarshausen, hvilket äfven skedde. Och då de kejserlige följande morgon satte sig i marsch, blef deras arriergarde, som utgjordes af 3,200 man under Montecuculis befäl, öfverfallet af det franska och svenska kavalleriet samt, efter trenne sammanstötningar vid Susmarshausen, Horgau och Biburg, i grund upprifvet, hvarvid Melander förlorade lifvet. Gronsfeld lyckades dock rädda den fiendtliga hufvudstyrkan bakom floden Mutter, der han tillföljd af det svenska fotfolkets och artilleriets fördröjda ankomst försvarade sig till nattens inbrott, då han drog sig tillbaka till Augsburg. De allierade hade vid Susmarshausen 79 sqvadroner och 15 brigader, de kejserlige och Bajrarne 20 reg:ter till fot och 32 till häst.

Efter några dagars stillaliggande framför Augsburg, uppbröto Wrangel och Turenne d. 12 Maj söderut, liksom om de vid Lechfeld ville försöka en öfvergång af Lech; Gronsfeld och Montecuculi, som d. 10 vikit tillbaka öfver floden, följde efter på motsatta stranden. Men på aftonen d. 14 ändrade de båda förstnämnde marschrigtningen norrut och tågade följande natt och dag förbi Augsburg nedför Lech till Oberndorf, der de vid samma ställe, som 16 år förut konung Gustaf Adolf, ville öfvergå Lech. De kejserlige och Bajrarne skyndade likväl efter och ankommo på aftonen d. 15 till stället. Då de allierade emedlertid d. 16 började en häftig kanonad och vidtogo omfattande anstalter till öfvergång, uppbröt Gronsfeld natten till d. 17 från Lech

och tågade till Landshut vid Isar, der han inträffade d. 19. Samtidigt utrymdes äfven skansen vid Rain, hvarest de allierade d. 20 och 21, sedan bron blifvit reparerad, öfverskredo floden och inbröto i Bajern. Vid Rain qvarlemnades 2,400 man till stadens belägring. Vid samma tid afsändes äfven Königsmark af Wrangel för andra gången till Böhmen med omkring 1,500 man (4 reg:ter kav., 1 d:o drag. och 1 lifkomp.). Den 23 Maj anlände Wrangel och Turenne till Freising, dit den kejserliga hären, som nu anfördes af Piccolomini (upphöjd till hertig af Amalfi), skyndat i vägen. Efter några dagars kanonad fann Piccolomini likväl för godt att äfven uppgifva försvaret af Isar, samt lät de bajerska trupperna vid Wasserburg draga sig bakom Inn och de kejserlige vid Vilshofen bakom Donau för att invänta förstärkning från Böhmen; befolkningen flydde i stora massor bakom Inn, och churfursten af Bayern begaf sig till Saltzburg. Den 2 Juni öfverskredo Wrangel och Turenne Isarfloden vid Freising och gingo öfver Erding och Haag till Wasserburg, dit de anlände d. 5; här funno de likväl Innflodens ström så häftig och den andra stranden så väl befästad, äfvensom den kringliggande trakten så utblottad på lifsmedel, att de redan d. 8 derifrån uppbröto och gingo till Mühldorf, dit de anlände d. 12. Men här var bron uppbränd och alla försök att bygga en ny strandade på fiendens motstånd. Och då äfven här brist på lifsmedel gjorde sig gällande, drogo sig de allierade d. 26 Juni tillbaka till Eggenfelden vid Rottfloden, der de ett par veckor blefvo liggande. Under tiden härjades det öppna landet mellan Donau och Inn på ett förfärligt sätt.

I medlet af Juli hade Piccolomini emedlertid vid Vilshofen samlat 14,000 man, med hvilka han d. 11 Juli derifrån marscherade till Schärding för att förena sig med Bajrarne, som begifvit sig dit med 10,000 man under Enkefort. De allierade, som i början af samma månad lära erhållit en förstärkning af 4,500 man under markgrefven af Baden, ryckte den 12 mot de kejserlige och Bajrarne till Pfarrkirchen; de sednare kommo samma dag till Aspach och det såg ut, som om en batalj ej skulle kunna undvikas. Men sedan Wrangel och Turenne fått kännedom om fiendens öfver-

lägsenhet, drogo de sig d. 14 tillbaka samt marscherade de följande dagarne till Dingolfing vid Isar, på hvars högra strand de d. 17 Juli intogo ett befästadt läger. Piccolomini och Enkefort följde efter till Landau, der de d. 19 äfvenledes lade sig i ett befästadt läger; d. 24 ryckte de närmare de allierade till ett läger vid Mainingen (Mamingen), hvarifrån de dock d. 3 Aug. drogo sig tillbaka till det gamla lägret vid Landau. Efter en månads stillaliggande vid Dingolfing, hvarunder flera heta fäktningar mellan de båda härarne föreföllo, måste Wrangel och Turenne af brist på underhållsmedel d. 18 Aug. uppbryta, hvarefter de öfverskredo Inn samt d. 25 Aug. intogo ett nytt läger vid Moosburg mellan floderna Isar och Ammer; de hade vid denna tid tillsammans 13 brigader och 73 sqvadroner. Piccolomini och Enkefort följde efter på högra Isar-stranden och lade sig vid Vilsbiburg för att observera de allierade.

Från denna tid torde man kunna härleda förslagen n:o **334**, **335** och **336**, hvilka lemna särdeles värdefulla upplysningar om de svenska stridskrafternas styrka och fördelning i Tyskland under sista året af det nittonåriga kriget. Af n:o **333** finner man att samtlige af svenska kronan i Tyskland besoldade trupper uppgingo till icke mindre än 62,950 man, hvaraf 37,511 tjenstgjorde i fält och 25,440 lågo såsom garnisoner i de befästade orterna, hvilka sednare äro noggrannt angifne. Af nämnde styrka voro emedlertid blott 17,744 man Svenskar, de öfrige 45,206 deremot värfvade och utländske trupper. Kavalleriet räknade 20,736 man, dragonerne 2,645 och infanteriet 39,760 man. N:o **334** angifver särskildt det utländska fotfolkets styrka till 25,333 man. Af n:o **336** ser man, hvilka reg:ter, som d. 1 Sept. voro vid hufvudarmén i Bajern; sammanräknar man deras å n:o **335** angifna styrka, så erhåller man en summa af 20,903 man, hvilken dock, enligt hvad ofvan förekommit, torde vara något för hög, hvadan en betydlig afgång genom detascheringar o. s. v. måste antagas; deremot torde den återstående summan, 16,608 man, i det närmaste motsvara styrkan af samtlige öfrige trupper, Svenskarne på andra delar af krigstheatern vid denna tid hade i fält.

Sedan äfven kring Moosburg allt blifvit förtärdt måste Wrangel och Turenne besluta sig att utrymma Bajern, der numera intet vidare fanns att lefva af. D. 20 uppbröto de från Moosburg och marscherade först till Dachau. Fienden följde efter och gick vid München öfver Isar; förstärkning inkastades i Landsberg på det de allierade ej derstädes åter skulle kunna fastsätta sig. D. 26 fortsatte de sednare vägen till Landsberg, dit de anlände d. 28; men då de funno staden väl förvarad, gingo de slutligen d. 30 Sept. vid Scheuringen (mellan Landsberg och Augsburg) med 15 brigader och 81 sqvadroner öfver Lech samt sedermera till Donauwerth, der de d. 6 Oct. öfverskredo Donau, hvarefter qvarter intogs mellan sistnämnde stad och Hochstädt. Piccolomini och Enkeforth, som befarade ett infall i Ober-Pfaltz, gingo d. 15 Oct. vid Ingolstadt öfver Donau och riktade marschen till Amberg. De allierade uppbröto d. 20 Oct. och drogo långsamt till Schwabach nära Nürnberg, der d. 30 Oct. underrättelsen om den d. 14 i samma månad i Münster afslutna freden inlopp. De svenska trupperna förlades nu i qvarter i Franken på sätt n:o 358 utvisar; Fransmännen drogo till Schwaben, der de äfvenledes inqvarterades med högqvarteret i Tübingen.

Låtom oss nu se, hvad under samma fälttåg tilldragit sig å andra delar af krigstheatern. Königsmark, som i medlet af Maj, straxt efter fäktningen vid Susmarshausen, med 1,500 man detascherades till Öfre Pfaltz, anlände d. 19 Maj till Weiden, der han befästade sig, hvarefter han gjorde ett infall i Böhmen samt intog Tauss och Teinitz. Samtidigt beordrade han öfv. Copy, kommendant i Eger, att med 1,200 man från kringliggande garnisoner intaga Königswarther-skans, hvarefter båda sammanstötte vid Miess samt öfver Pitschau gingo till Falkenau, hvilken ort efter några dagars belägring eröfrades d. 21 Juni. Redan vid denna tid lärer Königsmark genom öfv.-löjtn. Odowalsky blifvit föranledd att besluta sig för ett öfverrumplingsförsök af Prag. Men för att fullkomligt missleda fienden, återgick han först till Pfaltz, der han intog några mindre orter, hvarefter han utspridde ett rykte att han ville belägra Ellnbogen (vid Eger). I medlet af Juli anlände han dock oförmodadt till

Pilsen med sitt rytteri, stötte d. 13 vid Biela (3 tyska mil nordvest om Pilsen) tillsammans med fotfolket från Eger under Copy, marscherade d. 14 sex tyska mil till Rokitzan och d. 15 lika långt till Hvita Berget vid Prag, hvilken stads vester om Moldau belägna del han natten till d. 16 Juli genom öfverfall intog; den öster om Moldau belägna stadsdelen kunde han likväl ej eröfra, dels emedan garnisonen och borgerskapet genast gjorde kraftigt motstånd, dels emedan gen. Buchheim redan d. 17 anlände med en förstärkning af 1,700 ryttare.

D. 20 Juli anlände likväl gen.-fälttygm. Wittenberg med sitt folk från Schlesien. Denne hade under årets första hälft hållit sig stilla, om man undantager, att han i slutet af April med 3000 ryttare från Glogau företagit en marsch till södra Schlesien, hvilket han rensade från alla kejserliga afdelningar i öppna fältet. Vid sommarens början erhöll han en inbjudning från Königsmark att samverka med honom i Böhmen. Och som Wittenberg ej mera hade någon farlig motståndare i Schlesien och slutligen lyckats förmå staden Breslau till neutralitet, beslöt han följa Königsmarks inbjudning och sammandrog derföre, efter att hafva fått någon förstärkning från Pommern, vid Brieg d. 29 Juni (enligt en kanhända nog hög uppgift) 6000 man, hvaribland 4000 ryttare och 2000 fotgängare med 16 kanoner. Marschen togs sedermera genom grefskapet Glatz och öfver Königgrätz, Podiebrad och Brandeis till Prag, der han, såsom nyss nämndt är, inträffade d. 20, hvarefter han började beskjuta staden från östra sidan. Men då han härigenom ej kunde uträtta något, afgick han några dagar derefter till Königssaal, der han öfverskred Moldau samt uppslog ett läger, hvarefter några mindre orter eröfrades. I början af Aug. ryckte han till Tabor, som d. 13 Aug. intogs med storm, hvarefter han drog sig tillbaka till Prag och förenade sig med Königsmark, hvilken under tiden slagit en bro öfver Moldau nedanför staden. Emedlertid kunde de svenska generalerna ingenting vidare uträtta mot Prag, utan måste afvakta pfaltzgrefve Carl Gustafs ankomst med den svenska förstärkningen. För att hålla seglatsen på Elbe öppen, sändes öfv. Copy d. 27 Aug. med 1000 man till Tetschen, som

han d. 6 Sept. eröfrade, hvarefter han återvände till Prag. D. 13 Sept. lyckades ett parti tillfångataga gen. Buchheim, då han från Prag skulle begifva sig till Budweiss.

Pfaltzgrefve Carl Gustaf, som d. 23 Maj i Stockholm af drottning Christina blifvit utnämnd till öfverbefälhafvare öfver alla svenska trupper i Tyskland, afgick d. 4 Juli med den svenska förstärkningen (se n:o 353) från Dalarö och ankom d. 16 till Wolgast. Efter att i Pommern hafva ordnat åtskilliga förhållanden, uppbröt han i början af Aug. derifrån samt inträffade d. 15 Aug. i Havelberg, som han bestämt till samlingsplats för de trupper, med hvilka han ämnade tåga till södra Tyskland. Hans mening lärer i början varit att begifva sig till Bajern; men då han befarade att genom den långa marschen skada trupperna, beslöt han i stället gå till Böhmen och förena sig med Wittenberg och Königsmark, hvarigenom han hoppades åstadkomma en tillräckligt kraftig diversion, för att skaffa luft åt Wrangel och Turenne. Han fortsatte derföre vägen till Böhmen, gick d. 28 och 29 Aug. vid Aaken öfver Elben och inträffade d. 5 Sept. i Leipzig, hvarifrån han d. 11 åter uppbröt samt sedermera tågade den vanliga vägen vid Presnitz öfver Erzgebirge. D. 20 Sept. anlände han till Saatz och d. 24 framkom han med 8000 man till Prag. Hela den der samlade styrkan skulle nu hafva uppgått till omkring 16,000 man, hvarifrån man dock torde böra afdraga några tusende i detascherade o. s. v. Redan på aftonen d. 24 gick Carl Gustaf på den af Königsmark slagna bron öfver Moldau samt började straxt derefter belägringsarbetena mot stadens östra sida. Belägringen hade likväl ingen framgång, dels emedan garnisonen och borgerskapet tappert försvarade sig, dels emedan man ej hade tillräckligt groft artilleri. I slutet af Oct. nalkades äfven Goltz med en undsättningshär af 7 à 8000 man från Budweiss. Fastän han stannade vid Sazawa, beslöt Carl Gustaf dock att d. 24 Oct. upphäfva belägringen, sedan han i döde och sårade förlorat 1,200 man framför staden. Hans egentliga afsigt var att locka Goltz till batalj, hvarföre han gjorde ett låtsat återtåg öfver Brandeis till Melnik. Goltz framryckte visserligen till Prag; men då Carl Gustaf

åter hastigt nalkades, vek han skyndsamt undan bakom Moldau. Underrättelsen om fredens afslutande föranledde straxt derefter krigsrörelsernas upphörande.

I Westfalen hade Lamboy detta år börjat krigsrörelserna genom att under sednare hälften af Januari med 3000 man från Cölln nalkas Hessen, straxt efter Wrangels genommarsch med svenska hufvudhären. Härigenom nödgades Hessarne från Main återvända till Cassel. Lamboy vände sig derpå, sedan han blifvit förstärkt till 6000 man, i Febr. norrut mot Weser. Gen. Geiss, som efter Rabenhaupt återtagit befälet öfver Hessarne, sammandrog då 2,800 man vid Warburg, med hvilka han i början af Mars tågade till Lippstadt för att observera Lamboys marsch. Den sednare vände sig då oförmodadt mot Geiss och tvang honom att kasta sig in i staden Geseke, der han blef innesluten af de kejserlige, hvilkas styrka genom ankomsten af ytterligare förstärkning ökades till 8000 man. Med kavalleriet lyckades Geiss dock d. 15 Mars komma undan, och då Lamboy straxt derpå förlorade en storm, upphäfde han belägringen och drog sig tillbaka till Dortmund, hvarifrån han i början af April begaf sig till Bonn. Samtidigt gick äfven Geiss till Rhen, som han öfverskred vid Neuss (Hessarnes hufvudort derstädes). D. 21 April anlände Lamboy till slottet Bredebend (midt emot Lennich vid Roer), hvilket han d. 22 Maj efter en månads belägring eröfrade, hvarpå han återvände till Bonn. I början af Juni uppbröt han åter med 7000 man från Bonn och visade sig utmanande framför Hessarnes läger vid Grevenbroich (sydvest om Neuss). Men Geiss ryckte, fastän han ej hade mera än 5000 man, Lamboy till mötes och bibragte honom d. 4 Juni ett grundligt nederlag. Redan efter en månad kunde Lamboy dock visa sig i fältet, hvarigenom jemnvigten någorlunda återställdes. Men i början af Aug. erhöllo Hessarne så stora förstärkningar, att de räknade 8000 man, hvarföre Lamboy intog ett förskansadt läger vid Wörringen. Sedan Geiss fåfängt försökt locka ut honom, vände han sig mot Düren hvars belägring han började d. 22 Aug. Lamboy gick då till Jülich för att derifrån möjligtvis inkasta förstärkning; men då detta ej lyckades, föll Düren d. 11 Sept. Geiss tågade sedermera till Neuss, der han öfverskred Rhen

och förenade sig med 1,500 man svenska trupper under furst Fredrik af Hessen-Homburg. Derpå skyndade han med ilmarscher till Paderborn, hvars belägring han d. 25 Sept. började med 8,500 man. Lamboy hastade efter samt lyckades i början af Oct. inkasta förstärkning, hvarefter han drog till Höxter vid Weser. Geiss upphäfde då belägringen och följde efter Lamboy till Brakel. Så stodo härarne i Westfalen, då underrättelsen om fredens afslutande förorsakade fiendtligheternas upphörande.

N:o **357** innehåller fullständig förteckning på alla svenska, franska och hessiska generaler och regementer, hvilka vid fredens afslutande funnos i Tyskland, äfvensom på de af dem innehafda fasta orterna. Antager man en medelstyrka af 66 man per kompani — enligt förhållandet med de svenska trupperna å n:o **355** — så skulle Fransmännens 426 kompanier motsvara en styrka af 28,116 man och Hessarnes 224 kompanier 15,236 man samt de allierades hela styrka följaktligen uppgå till 106,352 man; som de franska kompanierna dock voro relativt svaga, torde denna summa böra nedsättas till omkring 100,000 man, hvaraf omkring 40,000 torde böra beräknas för garnisoner. Garnisonsorterna voro tillsammans 206, hvaraf 117 hade svenska, 50 franska och 39 hessiska besättningar. Af Fryxell uppgifves allenast de svenska trupperna till 104,000 man, hvaribland 84,000 tyskar, hvilket dock af hvad ofvan synes måste vara för mycket.

Återblick på åren

1630—1648.

Vi hafva sett, att Gustaf Adolf sommaren 1630 hade samlat en krigsmagt af icke mindre än 78,800 eller i rundt tal närmare 80,000 man för att på samma gång med kraft kunna utföra det tyska kriget och likväl i sitt rikes vidsträckta besittningar hafva tillräckliga stridskrafter till skydd mot afundsamma och tvetydiga grannar. Det är klart, att en så förvånande kraftutveckling icke kunde åstadkommas

utan uppoffringar från befolkningens sida, hvilka gränsade till öfveransträngning. Sverge räknade vid denna tid med alla sina ultramarinska landskap blott 1½ million innevånare; de direkta skatterna uppgingo dock 1630 till 21,690,000 r:dr r:mt, 1631 till omkring 16½ millioner och 1632 till omkring 16 millioner r:dr r:mt. Landets befolkning uppgår nu till 4 millioner innevånare hvarjemte de direkta skatterna af både ordinarie och extraordinarie natur samt fördelade på 3 år under sistförflutna statsregleringsperiod utgjorde 35,400,000 r:dr r:mt årligen. Fördelar man skatterna under åren 1630—1632 jemnt på alla tre åren, så kommer på hvarje år öfver 18 millioner r:dr r:mt. Jemförelsevis med folkmängden skulle således dåvarande skattebörda hafva varit 33 procent större än nu. Men tager man derjemte i beräkning befolkningens i allmänhet större fattigdom till följd af handelns och industriens relativt låga ståndpunkt, äfvensom skatternas ojemna fördelning tillföljd af de privilegierade klassernas och i synnerhet adelns förmånsrättigheter, samt slutligen den tryckande personalbeskattning, som låg i de täta utskrifningarna, så kan man utan tvekan antaga, att skattebördan vid denna tid på massan af nationen i allmänhet tryckte minst dubbelt, ja kanhända tredubbelt så mycket, som för närvarande. De allt emellanåt bland allmogen inträffande delvisa uppresningarna och oroligheterna, hvilka blott medelst det kloka användandet af billig eftergift och vänlig öfvertalning, som Gustaf Adolf vanligtvis begagnade, kunde hindras utbreda sig till en farlig upprorslåga, synas äfven antyda, att trycket ibland varit nästan outhärdeligt. Detta är frånsidan af medaljen, som ej får glömmas, när man betraktar framsidan. Det var blott med svåra uppoffringar, som våra förfäder lyckades förvärfva det kapital af ära och anseende, som alltid åtföljer det svenska namnet, och för hvilket vi, efterlefvande, aldrig kunna vara nog tacksamme.

Af ofvannämnde betydliga stridskrafter qvarlemnade Gustaf Adolf till de egna landens och hafvens skydd mot afundsamme och fiendtlige grannar närmare hälften, nemligen förutom flottans manskap 35,000 man, hvaraf 16,000 lågo i Sverge, 6,500 i Finland, 5000 i Östersjölandskapen och 7,500 i Preussen. Med 40,000 man ämnade han börja det

tyska kriget, således ej med 15,000, som historieskrifvarne vanligtvis berätta. Men desse 40,000 man kommo visserligen ej på en gång, utan i flera afdelningar under sommaren och hösten, sålunda att från Sverge utgingo med första expeditionen 13,000 man och sedermera 2,300 man, från Finland 2,800 man, från Liffland 2000 man och från Preussen 14,000 man; i Stralsund funnos 6000 man, hvilket tillsammans gör 40,100 man. Men den under vapen befintliga styrka, som under första krigsåret samtidigt kunde användas, öfversteg i anseende till den stora sjukligheten blott något 30,000 man. Under sommaren 1631 kommo dock betydliga förstärkningar från Sverge, Preussen och England, så att härens styrka ökades till 53 à 54,000 man. Genom förbunden med Sachsen och Brandenburg vunnos ytterligare 20 à 21,000 man, så att hela den af Gustaf Adolf disponibla styrkan vid tidpunkten för slaget vid Leipzig uppgick till öfver 75,000 man. Det oaktadt kunde han i sjelfva striden blott uppställa 33,000 man; återstoden var kringströdd i garnisoner eller som sido- och blokadcorpser.

Efter den stora segren svällde stridskrafternes storlek, i förhållande till arméns utbredning och bundsförvandternes tillföljd deraf ökade mängd, med lavinens hastighet. Vid slutet af år 1631 räknades minst 100,000 man under fanorna; vid början af Mars 1632 omkring 118,000 man, i slutet af Juni minst 135,000 man samt i slutet af Aug. 147,500 man, hvaraf 100,000 stodo i fält, de öfrige lågo i garnisoner. Den armé, Gustaf Adolf då sammandrog vid Nürnberg, räknade 46,000 man utvalda trupper, den största styrka, som någonsin under trettioåriga kriget varit sammandragen på ett ställe. Genom motgången vid sistnämnde punkt sjönk totalsiffran något. Den belöpte sig dock vid tidpunkten för slaget vid Lützen ännu till 127,000 man och vid årets slut till 120,000 man.

Innan förf. går vidare, må det tillåtas honom anföra några siffror, som bevisa den djupa beräkning och det utomordentliga förutseende, som utgör en framstående prägel hos Gustaf Adolfs vidtomfattande snille. Den store konungen insåg ganska väl, att han hvarken med ofvannämnde 40,000 man eller med Sverges egna tillgångar, så väl man än då

visste att taga reda på och använda hvarenda styfver, skulle lyckas utföra ett så stort verk, som Tysklands befrielse från de mäktiga katolska staternes öfvermakt. Han förstod, att det fattiga Sverge blott kunde bekosta krigets början, men att de förtryckta tyska landen sedermera med egna söners blod och penningar måste fullborda sin befrielse. Följande uppgifter ådagalägga att han räknade säkert. Första krigsåret 1630 utförde Sverge 40,000 man, och svenska statsverkets kostnader uppgingo till nära 23 millioner nuvarande r:mt. Andra året utfördes blott 12,000 man; kostnaderna voro 10½ millioner r:mt. Tredje året 1632 utfördes blott 2 till 3000 man; kostnaden hade sjunkit till knappast 4 millioner. År 1633 utfördes likaledes blott 3000 man; kostnaderna utgjorde blott 1 million r:dr r:mt.

Den grundsats, den store konungen fastställt, iakttogs sedermera under återstoden af trettioåriga kriget. Svenska statsverket bekostade under hela tiden egentligen blott utrustningen och öfverföringen af rekryter och aflösningar för de *inhemska* svenska trupper — vanligtvis uppgående till 15—18,000 man — som funnos i Tyskland och hvilka till större delen lågo i garnisoner i nordligaste delen af landet vid Östersjökanten. Sjelfva kriget utfördes med *tyske* soldater och *tyska* penningar. Blott härigenom kan man förklara, huru det var möjligt för det af föregående krig utsugna Sverge, att utan den yttersta utmattning ännu under 16 års tid fortsätta kriget, samt i synnerhet den högst märkvärdiga företeelsen, att de i svensk sold stående härskarorna vid krigets slut voro större, än någonsin förut varit fallet, hvarpå straxt autentiska siffror skola framläggas.

Dessförinnan må det dock tillåtas förf. lemna några uppgifter på styrkan af det manskap, som de följande åren utfördes från Sverge till Tyskland. År 1633 utgingo omkring 3000 man; 1634 3,400; 1635 13,000 (från Preussen); 1636 6,500; 1637 4000; 1638 10,600; 1639 6,700; 1640 5000; 1641 6,800; 1642 8,600; 1643 5,200; 1644 och 1645 utfördes intet folk i anseende till danska kriget; 1646 6,300; 1647 3,800 och 1648 7,300. I medeltal utfördes således årligen under 14 år 6,659 man, hvilken siffra vida öfverstiger medelbeloppet af samma års utskrifningar i Sverge och

Finland. Dessa trupper gingo dock ingalunda alla förlorade, utan en icke obetydlig del afslöstes samt återvände hem efter några års vistande i krigsorten.

I afseende på utskrifningarna måste uppmärksamheten fästas derå, att desamma ingalunda utvisa den styrka, som årligen behöfdes till arméns rekrytering. Det utskrifna manskapet användes blott till infanteriets hållande i fulltaligt skick; men hvad som behöfdes för kavalleriet, artilleriet och flottan, anvärfdes ungefär på samma sätt, som numera den indelte soldaten. Nämnde vapenslag uppgingo till minst $\frac{2}{5}$ af infanteriets styrka. Dessa data gifva äfven en möjlighet vid handen, att anställa en ungefärlig beräkning öfver huru mycket krigsfolk vissa krigsår kostat Sverge. Man har nemligen en uppgift, som likväl icke kan anses såsom alldeles noggrann och hvilken förmodligen är något för låg, på utskrifningarnas belopp från och med 1621 till och med 1648, således för 28 år (se n:o 41). Enligt densamma skulle utskrifningarnas hela belopp under nämnde år uppgått till 93,700 man; läggas dertill $\frac{2}{5}$, nemligen 37,500 man, så får man en summa af 131,200 man, hvilket för hvarje år i medeltal gör nära 4,700 man. Alla dylika beräkningar måste dock alltid blifva ganska ofullkomliga.

Under åren 1633 och 1634 bibehöllo de svenska och de med Sverge förbundna tyska staternes stridskrafter en styrka af närmare 120,000 man, till nederlaget vid Nördlingen. Genom detta olyckliga slag — der i förbigående sagdt icke ett enda inhemskt, svenskt regemente var närvarande — minskades nämnde siffra betydligt. Oberäknadt den omedelbara förlusten i slaget, gingo snart derefter alla svenska stridskrafter i södra Tyskland förlorade, dels genom hertig Bernhards öfvergång till Frankrike, dels till följd af dervarande bundsförvandters nödtvungna affall.

År 1635 hade Svenskarnes styrka i norra Tyskland äfven nedsjunkit till högst 50,000 man, hvartill kommo ungefär 20,000 man af de ännu återstående bundsförvandternes trupper, således tillsammans högst 70,000 man, garnisoner och allt inberäknadt. Icke förthy kunde Sverge samma år, med anledning af det med Polen väntade kriget, i Preussen uppställa 19,000 och i Liffland 10,000 man, hvar-

till ytterligare kommo 9,500 man på flottan eller qvarlemnade i Sverge och Finland — allt verkligen befintlige. Tillsammans hade Sverge således då omkring 88,000 man på benen, hvaraf 43,000 man inhemska trupper, och detta dock förutom artilleriet och flottan, som då kunna räknas till 5000 man.

Huru föga Svenskarne vid denna tid ännu ansågo sig utmattade, bevisas bäst deraf, att Oxenstjerna till år 1636 ämnade i Tyskland försöka uppsätta en fältarmé af 53,200 man, förutom garnisonerna. Detta lyckades likväl icke, emedan hela svenska krigsmakten i Tyskland, garnisonerna inberäknade, nämnde år blott uppgick till något öfver 40,000 man, hvartill kommo omkring 10,000 man bundsförvandter (Hessare). Äfven minskades de inhemska truppernes antal samma år till 34,000 man (förutom artilleriet och flottan), hvaraf 17,500 voro i Tyskland.

Året 1637 var för Svenskarne under hela kriget det svåraste. Det var då Banér var nära att blifva nedträngd i Östersjön och knappast kunde bibehålla sig vid sjökanten. Svenskarne hade då ej heller mera än 35,000 man, bundsförvandterne 10,000 man.

År 1638 höjdes svenska härens styrka åter till öfver 40,000 man, men bundsförvandternes minskades till en obetydlighet.

Ungefär samma siffror gälla för 1639.

År 1640 ökades styrkan i Tyskland till 45,000 man; bundsförvandterne, till hvilka då Fransmännen slutit sig, räknade åter minst 20,000 man, allt garnisonerna inberäknadt. Samma år voro öfver 20,000 man hemma i Sverge; hela svenska krigsmakten utom och inom landet uppgick följaktligen till 65,000 man, artilleriet och flottan oberäknadt.

År 1641 bibehöllo stridskrafterna ungefärligen samma styrka och fördelning, som det föregående. Likaledes åren 1642 och 1643. Sistnämnde år hade de inhemska trupperne, hvilka 1634 blott uppgingo till 34,000 man, blifvit ökade till 46,000 man, förutom flottan och artilleriet. Med anledning af kriget med Danmark 1644 skulle de ytterligare uppbringas till 54,000 man, det mesta som hittills förekommit, fastän det är osäkert, om de verkligen uppnådde

denna siffra; häraf voro 14,000 man i Tyskland; i Sverge skulle finnas 26,000 man, hvaraf 8000 i garnisoner, samt i Finland och Liffland 11,000 man, hvaraf 6000 i garnisoner; dessutom skulle 3000 man inskeppas på flottan, hvilken dessutom hade en besättning af 6000 man sjöfolk. Armén i Tyskland räknade åren 1643 och 1644 öfver 45,000 man, hvaraf 16,000 i garnisoner. Lägges nu till alla dessa summor artilleriet, så finner man att hela svenska krigsmakten till lands och sjös måste hafva uppgått till betydligt öfver 90,000 man (högst 94,000 man).

De följande trenne åren synes styrkan något hafva nedgått, i synnerhet efter freden i Brömsebro. Men sista året 1648, om hvilket man åter har utförliga uppgifter, uppnådde den sin högsta höjd. Visserligen räknade de inhemska trupperna då blott 47,000 man, hvaraf 18,000 voro i Tyskland; men de der befintlige utländske, värfvade trupperne uppgingo ända till 45,000 man. Detta gör tillsammans 92,000 man, och lägger man härtill 3000 för artilleriet och 5000 för flottan — hvilken styrka dess bemanning efter danska sjökriget erhållit — så får man tillsammans 100,000 man såsom en ingalunda öfverdrifven siffra.

I Tyskland hade Svenskarne sista krigsåret följaktligen 63,000 man. Bundsförvandterne räknade förmodligen 37,000 man, hvaraf 23,000 Fransmän och 14,000 Hessare. Kejsaren och ligan hade således 100,000 man att strida emot, hvaraf omkring 60,000 man voro i fältarméerne och 40,000 man fördelade i 206 garnisonsorter (nemligen 117 svenska, 50 franska och 39 hessiska). Förhållandet mellan den opererande och garnisonerande styrkan visade sig således ungefärligen såsom 3 till 2, ett förhållande som är temligen vanligt under hela trettioåriga kriget. De katolska staterne, som knappast kunde uppställa ¾ af nämnde styrka, måste böja sig för öfvermakten samt ingå den westfaliska freden, hvarigenom alla deras sträfvanden efter politiskt och religiöst herravälde i Tyskland tillintetgjordes. Äfven här gör sig den icke sällan misskända grundsatsen gällande, att i krig vanligtvis i sista och högsta instansen massornas öfverlägsenhet ger utslaget.

1649—1654.

Genom westfaliska freden erhöll Sverge:

1. För-Pommern med öarne Rügen, Usedom och Wollin samt Oder-flodens trenne utlopp, äfvensom af dåvarande Hinter-Pommern Stettin, Gartz, Gollnow och Damm jemte arfsrätt till den öfriga delen i händelse af brandenburgska husets utslocknande.

2. Wismar med tillhörande amten Pöl och Neukloster.

3. Erkebiskopsstiftet Brehmen med amtet Wildeshausen och biskopsstiftet Verden, förvandlade till hertigdömen, samt derjemte den fordna erkebiskopens rätt till domkyrkorna i Brehmen och Hamburg med tillhörande prebenden äfvensom förmanskap öfver båda städernas kyrkoväsende.

4. Ofvanstående besittningar lemnades åt Sverge som län af tyska riket. Sverge fick för desamma på tyska riksdagarna 3 stämmor af 221.

5. I stället för Osnabrück betalades åt Sverge 80,000 riksdaler.

6. Till krigsfolkets aflöning och afdankning skulle Tyskland betala en summa af 5 millioner riksdaler, nu motsvarande minst det åttadubbla.

Bland alla fredsvillkoren var det sistnämnda det svåraste att uppfylla. Ty att af det i grund ruinerade Tyskland utbekomma denna betydliga summa visade sig i början nästan ogörligt. Men innan detta skett, utrymde de svenska, franska eller hessiska regeringarne hvarken de befästade orter de innehade öfver nästan hela Tyskland, ej heller afdankade de en enda man. Huruledes de svenska trupperna voro inqvarterade i Jan. 1649 synes af n:o 359; de lågo kringspridda i öfver- och neder-sachsiska, i westfaliska, frankiska, schwabiska och båda rhenska kretsarne. De inhemska truppernas styrka i Tyskland samma år uppgifves å n:o 360 till 20,714, hvilka borde återvända hem, sedan de i tjenst behållna, utländska regementerna öfvertagit garnisonerna i de eröfrade provinserne. Af n:o 364 finner man att d. 30 Aug. 1650 ännu 3,570 man inhemska trupper voro qvar i

Tyskland; samtlige dervarande fasta orter behöfde i fredstid en besättningsstyrka af 6,600 man.

I April 1649 sammanträdde i Nürnberg ombud från Sverge och alla tyska länder, som tagit del i den westfaliska freden, för att öfverenskomma om krigsfolkets afskedande samt de befästade orternas utrymmande och öfverlemnande åt de herrar, till hvilka de genom freden hörde. Å svenska sidan fördes ordet af pfaltzgrefve Carl Gustaf, å den kejserliga af hertigen af Amalfi (Piccolomini). D. 2 Maj afgåfvo Svenskarne sitt första förslag. Detsamma föranledde dock många anmärkningar af de kejserlige, hvilka å sin sida i Juni framlade ett nytt förslag. Å ömse sidor var man misstänksam, och Svenskarne ville naturligtvis ej lemna fästningarne ur händerna, förrän de voro säkra om utbetalningen af penningar till truppernas förnöjande. Den 28 Juli framkommo de med ett annat förslag, som är anfört å n:o 361; enligt detsamma skulle omedelbart efter öfverenskommelsens afslutande de flesta orter i Schwaben och Böhmen utrymmas; sedermera borde krigsfolket afskedas och i förhållande dertill de öfriga orterna utrymmas i trenne terminer med 14 dagars mellanrum, räknadt från d. 11 Augusti. Fastän detta förslag ej i allo gillades af de kejserlige, började man dock å ömse sidor dels afskeda, dels reducera regementerna. Den 5 Oct. gjorde man en ny öfverenskommelse, som dock ej heller blef definitivt gällande; af n:o 362 synes, hvilka reg:ter, som då blifvit afskedade eller reducerade, och hvilka ytterligare skulle afskedas eller bibehållas i tjenst. Först d. 16 Juni 1650, sedan Svenskarne erhållit tillräcklig säkerhet för sina fordringar, kunde man förena sig angående de befästade orternas utrymmande; omedelbart efter öfverenskommelsens bekantgörande borde åtskilliga orter i Schwaben och Böhmen af Svenskarne utrymmas; sedan skulle man å ömse sidor aftåga i trenne terminer, hvilka räknades från d. 30 Juni, d. 14 och d. 28 Juli; under loppet af Juli och Augusti utrymde äfven Fransmännen de af dem innehafda orterna (se härom n:o 363).

Huru mycket värfvadt folk, svenska kronan sedermera behöll i sin tjenst för att, utan det inhemska folkets allt för stora tunga, kunna bestrida garnisonstjensten i rikets talrika

fästningar, är svårt att bestämma. Sannolikt uppgick dess styrka knappast till 10,000 man. År 1643 beräknades fredsbesättningarne i Sverge, Finland och Liffland enligt n:o 334 till 6,895 man samt år 1647, då Gottland, Jemtland och Halland tillkommit, enligt n:o 350 till 8,194 man; de tyska besättningarne behöfde, som nyss nämndt är, 6,600 man; detta gör tillsammans för alla rikets garnisoner i fredstid 14,794 man. Af n:o 365 ser man, att det inhemska krigsfolket, om alla dess afdelningar antagas fulltaliga, skulle utgöras af 42,505 man, hvaraf 31,760 man fotfolk, 8,425 man rytteri, 600 dragoner och 1,710 man rusttjenst. Detta var ungefär samma styrka, till hvilken den inhemska hären år 1628 blifvit uppbringad, och kring hvilken den sedan under tyska kriget vexlat. Utöfver 1634 års regeringsform, som allenast bestämde 7 reg:ter till häst (förutom rusttjensten) och 20 till fot, höll man således fortfarande 14½ reg:te till fot jemte dragonerna. Till ofvannämnde styrka måste efter vanligheten ytterligare räknas artilleriets och flottans manskap. För öfrigt var allmogen befriad från utskrifningar åren 1649—1652; men 1653 uttogos (enl. n:o 41) 3,571 man och 1654 2,723 man.

CARL X GUSTAF.

1654—1660.

Sverges befolkning antages vid Carl X Gustafs tillträde till regeringen (d. 6 Juni 1654) hafva uppgått till 2 millioner menniskor, hvaraf blott en million kom på det egentliga Sverge; samtlige landsdelar, som då tillhörde riket, räkna nu långt öfver 7 millioner innevånare. Såsom nyss nämndt är, torde den inhemska krigsmagten, artilleriet och flottan inbegripne, hafva uppgått till 50,000 man.

Någon tid innan Carl X:s tillträde till regeringen hade Sverge råkat i fiendtligt förhållande till staden Brehmen med

anledning af tvist rörande beskaffenheten af dess rättigheter öfver staden. Och då Königsmark, som var guvernör i furstendömena, ville bygga en skans vid Burg, besatte Brehmarne stället för att hindra detta. Königsmark lät dock bortdrifva deras krigsfolk samt uppförde både vid Burg och Brehmerlehe skansar, som beherrskade sjöfarten å Wesern. Men då Brehmarne trodde sig säkra om understöd från andra tyska stater, värfvade de några tusende man krigsfolk samt intogo Burg (d. 14 Juni) jemte Vegesack och Verden m. fl. mindre orter. Königsmark var i början för svag att hindra detta. Men Carl X Gustaf beslöt då skicka honom understöd från Sverge. De trupper, som å n:o 367 finnes upptagne (5,860 man) utsändes under gen.-löjtn. G. O. Stenbocks befäl i slutet af Juni till Pommern; af dem tågade likvisst blott 18 komp. fotfolk och 4 d:o rytteri (omkring 3,200 man) till Brehmen Königsmark, som nu hade 4 å 5000 man, närmade sig i slutet af Aug. Brehmen samt eröfrade d. 5 Sept. skansen vid Burg. Nu började Brehmarne blifva eftergifvande samt inläto sig i underhandlingar, hvilka d. 24 Nov. slutades med en förlikning, som var särdeles förmånlig för svenska kronan. — Från år 1654 har man äfven i n:o 366 ett utrednings-förslag på icke mindre än 13,200 man, hvilket likväl ej sattes i verket; det är svårt att afgöra, huruvida detsamma uppgjordes med afseende på oroligheterna i Brehmen eller åsyftade det redan nu påtänkta polska kriget; af detta förslag finner man, att redan då i Sverge funnos flera värfvade kavalleri-regementen utom de egentliga landskaps-regementerna, nemligen G. Banérs, Hammarskölds, Ridderhjelms och Sinklers.

Under vintren till 1655 uppgjordes den närmare planen för kriget med Pohlen. Dess ändamål var att begagna sig af Polackarnes förlägenhet, medan de voro sysselsatte af det vidt utseende kriget med Moskowiterne och Kossackerne, för att eröfra kuststräckan mellan Pommern och Liffland, nemligen Preussen, Samogitien och Curland. I Pommern och Brehmen skulle fältmarskalkarne Wittenberg och Königsmark anvärfva en mängd gammalt krigsfolk, som sysslolöst ströfvade omkring sedan trettioåriga kriget, hvarefter den förre från vester borde infalla i polska Preussen; efter

honom skulle konungen följa med armén från Sverge. I Liffland borde den gamle fältmarskalken Gustaf Horn samla det finska folket och åtskilliga nyvärfvade trupper, hvilka under befäl af M. G. De la Gardie, riksskattmästare och konungens svåger, skulle infalla i Curland och Samogitien. N:o 370 angifver styrkan af de trupper, som redan i Maj samlades vid Bardewick i Brehmen, till 9,925 man (kanhända nog högt); å n:o 371, som utvisar manskapets styrka vid en del af de trupper, hvilka åren 1655—1657 afgingo från brehmiska landet, är beloppet vida lägre. Af n:o 372 ser man den armés sammansättning, hvilken Wittenberg i slutet af Juni sammandrog vid Stettin; dess styrka angifves vanligtvis till 17,000 man, formerade på 14 brigader (bataljoner) och 32 sqvadroner (på 2—4 kompanier) jemte 12 tunga och 60 lätta stycken. Å n:o 368 upptages utredningen från Sverge förslagsvis till 14,293 man på 65 infanteri- och 55 kavalleri-kompanier; enligt n:o 369 deremot, skola dock från Sverge hafva utgått 20,535 man på 108 komp. fotfolk och 64 d:o rytteri.

Enligt n:o 380 uppgick finska militien år 1654 till 17,355 man; häraf skulle enl. n:o 381 14,518 användas i Östersjöprovinserne, der då, jemte 2,923 man värfvade trupper och landsåtare, borde finnas 17,441 man, hvaribland 7,851 i garnison och 9,590 i fält. Sedermera ökades dock fälttruppernes styrka ytterligare genom nyvärfningar, hvilket synes af n:o 382, der de äro upptagne till 11,355 man, hvaribland 5,255 ryttare, 5,100 fotgängare och 1000 dragoner. Enligt n:o 369 skulle slutligen 16,587 man blifvit utredde från Finland och Liffland. Samtlige värfvade truppers styrka vid polska krigets början torde minst kunna beräknas till 15 à 16,000 man, vid hvilket belopp den genom ständiga nyvärfningar bibehölls under hans återstående regeringstid.

Den 3 Juli uppbröt Wittenberg från Stettin och tågade öfver Damm, Stargard, Freienwalde, Wangerin, Dramburg, Falkenberg, Tempelburg (der polska gränsen öfverskreds) och Deutsch Krone till Uscz vid Netze, der han inträffade d. 14 Juli och bakom hvilken flods träskiga stränder han fann före sig 15,000 man af det vestliga Pohlens adelsuppbåd. Efter

några underhandlingar upplöstes dock nämnde armé hvarjemte Pohlens vestligaste woiwodskaper gåfvo sig under svenska kronan. Sedan Wittenberg tillbragt tvenne dagar med öfvergången af det svåra Netze-passet, uppbröt han återigen d. 19 Juli, inryckte d. 21 i Posen samt fortsatte derpå vägen till Schroda, der han stannade d. 25 och intog ett läger för att afvakta Carl Gustafs ankomst med arméns andra hälft.

Den 9 Juli gick Carl Gustaf till segels från Dalarö hamn, och d. 15 landsteg han vid Peenemünde, på samma ställe som 25 år förut Gustaf II Adolf. Derefter samlades vid Stettin 15,000 man på 14 brigader och 20 sqvadroner samt med 60 tunga och 118 lätta stycken; angående denna arméns sammansättning, se n:o 374. Efter att en annan väg hafva förutsändt rikstygmästaren Stenbock med artilleriet och en del af fotfolket, uppbröt konungen d. 31 Juli från Damm och tågade sedermera öfver Arnswalde, Tuetz, Czarnikow (der Netze öfverskreds), Ryczywol, Rogasen, Klecko och Gnesen till Conin, der han d. 14 förenade sig med Wittenberg, som d. 9 dit uppbrutit från Schroda. D. 15 tågade hela armén till Colo, hvarest den sedan några dagar blef stående för att invänta Stenbock.

I Colo ändrade konungen sin krigsplan på ett sätt, som skulle blifva afgörande för hela kriget och beröfva honom fördelarne af öfverraskningen och den stora öfverlägsenheten. I stället för att nemligen nu vända sig mot Preussen och eröfra detta land, hvartill hans stridskrafter förmodligen varit tillräckliga, beslöt han jaga efter den ringa styrka, konung Johan Casimir i hast kunnat samla, samt före Moskowiterne och Kossackerne bemägtiga sig så stor del af det vidsträckta landets område, som kunde åtkommas. Efter att i de redan eröfrade provinserna hafva qvarlemnat talrika besättningar jemte gen.-major Wresowitz med en mindre styrka, uppbröt han d. 20 Aug. från Colo och tågade mot Warschau. Johan Casimir, som blott hade 10 à 11,000 man, vek vid hans annalkande undan söderut, och fastän Carl Gustaf några dagar följde honom i sydlig rigtning (d. 23—24), fortsatte han dock snart vägen till Warschau, som gaf sig d. 30 Augusti. Derstädes afskiljdes Stenbock med 7 à 8000 man för att

tåga till Preussen och tillsammans med liffländska hären eröfra detta land, hvars kuster redan blokerades af riksamiralen C. G. Wrangel med svenska flottan; och d. 1 Sept. uppbröt Carl Gustaf åter från Warschau samt tågade med 15,000 man söderut till Krakau; marschen togs öfver Tarczyn, Nowemiasto och Opoczno till Zarnow, der polska armén d. 6 Sept. ställde sig i vägen för den svenska; efter en kort fäktning, blef den dock slagen ur fältet; angående svenska arméns sammansättning i detta slag, se n:o **375**. Derefter fortsattes vägen till Krakau öfver Radoscyze, Kurzelow, Oxa, Jedrzeiow och Miechow. Den 14 Sept. ankom Carl Gustaf till Krakau, som hade en besättning af 3000 man, och började dess belägring; arméns beståndsdelar under densamma, synes af n:o **377**. Några dagar derefter nalkades Koniecpolsky med den återsamlade polska armén från öster till stadens undsättning; konungen uppbröt då d. 20 med 3,550 man (se **378**) från Krakau och gick honom till mötes; d. 23 Sept. påträffades Koniecpolsky, som hade 8000 man, vid Woynicz, der han efter en liflig fäktning blef i grund slagen, hvarefter Johan Casimir flydde till Schlesien. D. 8 Oct. kapitulerade äfven Krakau, hvarest sedan inlades en garnison af 3000 man under gen.-maj. Würtz (se n:o **379**). Derefter sändes gen.-löjtn. Müller till Czenstochau för att belägra denna fästning och gen.-maj. Böttiger till Petrikau, hvar och en med sin afdelning.

Medan Carl Gustaf låg framför Krakau, hade den stora polska armén, som hittills under Potockis befäl kämpat med Moskowiter och Kossacker i Wolhynien och Podolien, blifvit tillbakaträngd till trakten af Lemberg och derstädes d. 18 Sept. slagen (vid Grudek), hvarefter den nödgats retirera bakom Weichseln vid Sandomir. Följden häraf blef, att först Koniecpolsky d. 16 Oct. med sin återstående styrka (5,400 man) vid Krakau gick i svensk tjenst samt svor den svenske konungen tro- och huldhets-ed. Och då Carl Gustaf, som d. 20 uppbröt från Krakau för att tåga till Sandomir, d. 25 anländt till Nowemiasto (vid Weichseln), infann sig derstädes äfven Potocki samt öfvergick efter några dagars underhandlingar med hela sin här, 11,000 man, på den svenska konungens sida. Carl Gustaf sände då gen.-löjtn. Douglas

med 6000 man till Sandomir för att stöta till Potocki, men afgick sjelf d. 28 Oct. med återstående 4000 man jemte Koniecpolskys trupper öfver Rakow, Opatow, Radom och Warka till Warschau, der han inträffade d. 6 Nov.

Den samverkan, som i Preussen skulle hafva egt rum mellan Stenbock och De la Gardie hade emedlertid af flera skäl ej kunnat försiggå. Till en början hade churfursten af Preussen, som insåg att det nu äfven skulle gälla den andel af Ost-Preussen, han innehade under polska kronans öfverhöghet, straxt efter svenska arméns genomtåg samlat 10,000 man i Hinter-Pommern, med hvilka han i medlet af Sept. förbi Dantzig begaf sig till Königsberg. Äfven den då mägtiga staden Dantzig erhöll tid att rusta sig och uppsätta 6000 man. Vidare blef Stenbock af den Mazowiska adeln, som vid Modlin samlat sig till ett antal af 18,000 man, hindrad att gå till Preussen, samt måste slå ett läger vid Nowydwor vid Bugs förening med Weichsel; visserligen lyckades han d. 22 Sept. jaga den Mazowiska adeln på flygten; men som Moskowiterna redan innehade Grodno och framsändt stora partier till Bug, ansåg han betänkligt att ensam gå till Preussen.

Å andra sidan hade ej heller den liffländska armén på bestämd tid kunnat inträffa i Preussen. D. 19 Juni afgick fältmarskalken G. A. Lewenhaupt från Riga och tågade Dünafloden uppföre till Dünaburg, som intogs d. 1 Juli. Men då storfursten af Moskwa vid samma tid inbröt i Lithauen med 100,000 man, lät Horn Lewenhaupt draga sig tillbaka till Kockenhusen. Den 29 Juli intogo Moskowiterna Wilna samt besatte snart derefter äfven Kowno och Grodno; den lithauiska hären under Radziwil räknade blott 7 à 8000 man och måste draga sig tillbaka till Samogitien. Emedlertid hade De la Gardie öfverkommit till Liffland och mönstrade d. 4 Aug. vid Kockenhusen 7000 man, med hvilka han sedan intog Birzen, hvarefter han lade sig vid Radziwilisky. Hertigen af Curland måste erkänna Sverges öfverhöghet. Tvenne månader förflöto sedan med underhandlingar mellan De la Gardie och Lithauerne, hvilka, oaktadt den öfverhängande faran från Moskowiternas sida, ej kunde förmås att erkänna

den svenske konungens öfverhöghet. Genom Radziwilernas inflytande genomdrefs detta likväl slutligen, och efter en konvention i Keidany (d. 10 Oct.) anträdde De la Gardie marschen söderut till Preussen. I Samogitien qvarlemnades fältm. Lewenhaupt med 4,300 man fälttrupper, hvilka medelst nyvärfningar borde uppbringas till öfver 13,000 man (se n:o **384**); garnisonerna torde kunna uppskattas till 6 à 7000 man; sjelf hade De la Gardie, utom 2000 Lithauer under Radziwil, öfver 9000 man, hvilkas sammansättning och indelning framgår af n:o **383**. Marschen togs till Wileny (eller Wilona), der Niemen öfverskreds d. 20 Oct., samt sedan öfver Mariampol, Augustowo och Lomza till Ostrolenka.

Den 9 Nov. uppbröto Carl Gustaf med Koniecpolskys trupper från Warschau samt stötte redan samma dag tillsammans med Stenbock, hvarefter han med 17 à 18,000 man öfver Plock och Strassburg marscherade till Thorn, der han inträffade d. 24 Nov.; denna välbefästade ort gaf sig redan följande dag. Efter att derstädes hafva inlagt en stark garnison under gen.-major Mardefelt, fortsatte Carl Gustaf tåget till Elbingen, under vägen dragande till sig åtskilliga reg:ter, som ytterligare kommit från Tyskland; ankomsten till Elbingen skedde d. 6 Dec.; d. 8 anlände dit äfven De la Gardie med liffländska hären, som från Ostrolenka vikit af till Przasnysz samt derefter vid sidan åtföljt hufvudhären. D. 10 Dec. gaf sig öfver Elbingen. Och sedan Carl Gustaf detascherat Stenbock med en större afdelning till Marienburg, uppbröt han d. 11 med 14,000 man (förutom de polska trupperna) till Königsberg för att betvinga churfursten af Brandenburg; den svenska hufvudhärens sammansättning vid detta tåg, synes af n:o **385**. Då konungen d. 17 Dec. anländt till byn Neuendorf (1 mil från Königsberg), började churfursten underhandla om stillestånd; och följden blef det d. 7 Jan. 1656 afslutade fördraget i Wehlau, hvarigenom churfursten för sina ostpreussiska besittningar erkände Sverges länshöghet o. s. v. Hufvudhären gick härpå i vinterqvarter kring Friedland. Under tiden hade Stenbock gått förbi Marienburg, hvars belägring i anseende till den sena årstiden ej kunde företagas, samt öfverskridit Weichseln vid Montauerspitz, hvarefter han eröfrat Mewe, Dirschau, Star-

gardt och Oliva, från hvilka orter han på afstånd inneslöt Dantzig; hans trupper gingo vid årets slut i vinterqvarter.

1656.

Rätta tiden hade nu varit inne för Carl Gustaf, att under vintren och våren belägra och intaga den mägtiga staden Dantzig, innan den kunde få understöd af Holländarne, som hade så stort intresse i bevarandet af dess sjelfständighet. Men tyvärr hade händelser inträffat i södra Pohlen, som föranledde konungen att uppskjuta nämnde företag. Sedan Moskowiterna och Kossackerna afdragit från Galizien samt de sednare på hemvägen af en tartarisk armé från Krim blifvit tvungne att sluta fred med Polackarne, hade Potocki jemte hans armé i Nov. åter affallit från Svenskarne, hvarjemte den af svenska krigsfolket hårdt tryckta befolkningen öfverallt rest sig för att göra motstånd. Gen.-löjtn. Douglas ansåg sig då för svag att qvarstanna vid Sandomir, hvarföre han, efter att i staden hafva qvarlemnat en stark garnison, derifrån uppbröt d. 8 Dec. och retirerade till Lowicz, hvarest han anlände d. 18. Äfven gen.-löjtn. Müller såg sig nödsakad att d. 15 Dec. upphäfva Czenstochaus belägring och draga sig tillbaka till Sieradz. Potockis afdelning marscherade å sin sida till Lemberg, dit äfven Johan Casimir vid årets slut anlände för att kring nämnde afdelning såsom stam samla en stor armé. För att hindra detta, ansåg sig Carl Gustaf med en del af sin styrka böra skynda till södra Pohlen. Efter att hafva gifvit Stenbock befälet i Preussen och återsändt De la Gardie till Samogitien med några tusende man samt vid Warschau anordnat en reserv af de trupper, som i brådskan ej kunde följa med, uppbröt han d. 17 Jan. från Bartenstein och tågade söderut till Zakroczyn, der han öfverskred Weichseln, hvarefter han d. 28 Jan. vid Lowicz förenade sig med Douglas. Med 14 à 15,000 man, hvaribland dock en tredjedel tvetydiga Polackar, fortsatte han d. 31 tåget till Radom, der han inträffade d. 5 Febr., hvarpå han d. 7 vid Golomb med 5000 man kavalleri slog Czarniecki, som hade 8000 man, på flykten; svenska

styrkans sammansättning i denna drabbning synes af n:o **386.** Marschen fortsattes härefter öfver Lublin till Zamosz, der Carl X inträffade d. 17 Febr.; redan under denna marsch började Polackarne hoptals rymma från hans fanor; och Zamosz försvarades tappert, i stället för att genast gifva sig, såsom det blifvit konungen förespegladt. Han gick derföre d. 20 vidare mot Lemberg. Men tillföljd af årstidens strånghet och flera bidragande orsaker såg han sig nödsakad söka qvarter, hvarföre han d. 22 vid Tomaszow afbröt till Jaroslaw, hvarest han inträffade d. 28; under denna marsch hade icke mindre än 2000 Polackar öfvergifvit honom.

Vid Jaroslaw ämnade Carl Gustaf i början stanna för att invänta trupperna från Warschau samt derefter på våren gå till Lemberg. Men han måste snart öfvergifva denna plan och besluta sig för ett återtåg till Warschau, dels af brist på lifsmedel och dels emedan den öfverlägsna fiendtliga armén hotade instänga honom. Den 12 Mars uppbröt han från Jaroslaw och tågade nedför Sans venstra strand till staden Sandomir, som ännu innehade svensk besättning och der han ville slå en bro öfver Weichseln; under marschen förföljdes han ifrigt af Polackarne samt miste mycket folk; de sista 3000 qvartianer, som qvarblifvit under hans fanor, rymde natten till d. 19 Mars öfver till fienden, hvarigenom hans styrka minskades till 8000 man. Och då han d. 21 framkom till Weichseln, fann han Sandomir inneslutet af 6000 Polackar; bakom sig hade han 10,000 och på Sans norra strand stodo 8000. Den 24 försökte han slå en bro öfver Weichseln; men då Sandomir samma dag eröfrades, måste han afstå derifrån. Natten till d. 26 lyckades han likväl slå en bro öfver San och drifva på flykten den der befintliga fiendtliga styrkan. Utan att vidare bli störd af fienden, fortsatte han derpå återtåget nedför Weichselns högra strand samt anlände d. 5 April till Praga.

Under tiden hade en ny motgång inträffat. Från Warschau hade nemligen markgrefven af Baden afgått med 3000 ryttare och dragoner (se n:o **387**) till Sandomir för att möta konungen. Men då markgrefven vid Janowiec erfor att konungen framryckte på motsatta stranden, drog han sig tillbaka. Vid staden Warka blef han likväl d. 27 Mars upp-

hunnen af Czarniecki med 12,000 man samt i grund slagen; blott en ringa del af hans styrka undkom. Härefter fortsatte Czarniecki vägen förbi Lowicz och Thorn till Bromberg, som han jemte andra orter intog. Då Carl Gustaf härigenom såg sin operationsbas farligt hotad, måste han oförtöfvadt afgå från Warschau för att förfölja Czarniecki. Efter att derstädes hafva qvarlemnat 2000 man fotfolk, uppbröt han redan d. 7 April med 9000 man, till större delen rytteri, samt tågade öfver Staraja Rawa, Lenczica, Klodawa och Inowraclaw till Pakosz (sydvest om Thorn); men då han ingenstädes fick sigte på Czarniecki, lemnade han armén vid sistnämnde ort d. 19 April och begaf sig öfver Thorn och Graudentz till Marienburg. Hertig Adolf Johan och riksamiralen Wrangel, som erhållit befälet öfver armén, fortsatte sedermera förföljelsen af Czarniecki, hvilken de slutligen d. 27 April påträffade vid Gnesen; efter en häftig drabbning blef Czarniecki slagen på flygten; svenska härens sammansättning i denna strid synes af n:o **391**. Härpå fick armén hvila några veckor vid Schroda och Pizdry. Men då den outtröttlige Czarniecki åter samlat sina skaror samt i medlet af Maj framträngde mellan Pizdry och Thorn, måste Wrangel d. 13 Maj uppbryta från Piszdry och öfver Pakosz skynda till Bromberg för att skydda Pomerellen. Då han likväl d. 16 dit anlände, hade Czarniecki redan hunnit förut och inkommit i Pommerellen. Wrangel stannade då och nöjde sig med att belägra Bromberg, som gaf sig d. 20 Maj.

Under detta händelserika vinter- och vårfälttåg hade äfven i Preussen några händelser af vigt förefallit. Stenbock företog i början af Febr. med de der qvarlemnade trupperna belägringen af Marienburg, som gaf sig d. 28 i samma månad. Derefter lade han sig d. 15 Mars med de reg:ter, som uppgifvas å n:o **389**, i ett läger vid byn Stibelau på Klein-Werder för att beröfva Dantzig tillförseln på lifsmedel. Från detsamma måste han dock d. 4 April aftåga söderut för att stöta till konungen i Jaroslaw. Men redan vid ankomsten till Thorn d. 15 April, fick han befallning att stanna. Han följde sedan med konungen tillbaka till Weichselns mynningar, der han i början af Maj under den sednares ledning eröfrade några mindre orter och skansar, hvarpå han d. 17

Maj med 5 à 6000 man förlades till ett befästadt läger vid Dantziger-Haupt för att från landsidan innesluta Dantzig; å sjösidan blokerades staden af svenska flottan; af n:o **390** ser man den afdelnings sammansättning, som låg vid Dantziger-Haupt. Carl Gustaf reste derpå till hufvudhären vid Bromberg, dit han anlände d. 21 Maj; nu började åter förföljelsen af Czarniecki; men efter några dagars fåfäng jagt, afgick konungen med armén till Thorn, der han inträffade den 26.

Straxt efter Carl Gustafs afmarsch från Warschau, anlände dit den lithauiska armén, som räknade 14,000 man, och började stadens belägring. Densamma hade likväl ingen framgång, förrän konung Johan Casimir (d. 19 Maj) inträffade med stora polska armén, som uppgifves till 35,000 man. Men nu råkade staden i så stor fara, att Carl Gustaf insåg nödvändigheten af dess snara undsättande. Han fann likväl, att hans egen styrka härtill var för svag, hvarföre han beslöt att åter begifva sig till Preussen för att förmå churfursten af Brandenburg att lemna understöd. D. 28 Maj afreste han till Marienburg, och samma dag anträdde hertig Adolf Johan och Wrangel med hufvudhären uppför Weichselns högra strand marschen till Nowydwor, der de inträffade d. 3 Juni och hvarest de intogo ett befästadt läger; svenska armén räknade då knappast 9000 man, och dess sammansättning synes af n:o **392**. Den 15 Juni afslöt Carl Gustaf i Marienburg med churfursten ett förbund, enligt hvilket den sednare, mot villkor som för honom voro särdeles fördelaktiga, lofvade bistå den förre med sin armé, som då räknade 8000 man. Carl Gustaf skyndade derpå under eskort af 1000 ryttare till Nowydwor, dit han anlände d. 28 Juni. Redan under vägen hade han erhållit underrättelse, att Warschau d. 21 dukat under; n:o **393** innehåller förmodligen förteckning på öfverlefvorna af stadens besättning. Icke desto mindre beslöt han i Nowydwor afvakta den brandenburgska hären för att med dess tillhjelp slå den polska.

Medan han sålunda under tvungen overksamhet låg vid Nowydwor, inlupo underrättelser om händelser, som i väsendtlig mån försämrade hans ställning. Å ena sidan hade Moskowiterna brutit freden och med stora massor infallit i Öster-

sjöprovinserne; å den andra nalkades en betydlig holländsk flotta Sundet för att hjelpa Dantzig; derjemte blef Danmarks och Österrikes hållning allt mera hotande, under det de med Siebenbürgarne och Kossackerne påbörjade underhandlingarne ej ledde till något resultat. Carl Gustaf vidblef dock sin föresats att först försöka slå de närmaste fienderna, Polackarne, hvilka nyss erhållit förstärkning af Tartarerne. Och så snart Fredrik Wilhelm d. 17 Juli inträffat, framryckte han oförtöfvadt d. 18 med 18,000 man mot Praga, der han genom trenne dagars skickliga manövrer lyckades slå den polska hären, som räknade 40,000 man, ur fältet; n:o **394** utvisar den förenade arméns sammansättning i nämnde slag. Segrens omedelbara följd blef dock ingen annan, än att den svenske konungen för några månader befriades från polska arméns omedelbara påtryckning. Visserligen återtog han Warschau samt framryckte derefter till Radom; men här vägrade churfursten att längre följa honom. Och som Carl Gustaf var för svag, att ensam företaga något offensivt, måste han i början af Aug. besluta sig för återtåg till Preussen. Warschau jemte åtskilliga mindre orter utrymdes; andra, särdeles i vestra Pohlen, öfverlemnades åt Brandenburgarne; den svenska armén inqvarterades under sednare hälften af Aug. i Westpreussen (se n:o **395**) och den brandenburgska i Ostpreussen. Sjelf begaf sig konungen till Frauenburg. Redan d. 11 Juli hade en holländsk flotta af 48 skepp anländt utanför Weichselmünde, hvarigenom Dantzigs blokad åt sjösidan upphäfdes; efter långvariga underhandlingar lyckades Carl Gustaf likväl d. 1 Sept. afsluta ett fördrag med Holländarne, genom hvilket de sednare erhöllo några handelsförmåner, men förhållandet till Dantzig lemnades obestämdt; först i början af Oct. hemseglade likväl holländska flottan.

Nu måste Carl Gustaf sysselsätta sig med moskowitiska kriget. Redan i början af Juni hade Moskowiterna infallit i Ingermanland, uppbrännt Nyenskans och börjat belägringen af Nöteborg. I början af Juli framträngde de till Kexholm, som äfven belägrades, hvarefter Savolax och Karelen härjades. I slutet af samma månad verkställdes hufvudanfallet mot Liffland, der De la Gardie förde befälet; å ena sidan inföll en corps af 18,000 man från Pleskow, bemägtigade

sig Neuhausen och belägrade Dorpat; å andra sidan gick hufvudstyrkan, 100,000 man under storfurstens eget befäl, utför Düna, intog Dünaburg och Kockenhusen (d. 12 Aug.) samt anlände d. 20 Aug. framför Riga, hvars belägring började. Men försvaret leddes med tapperhet af gen.-major Helmfelt, så att Moskowiterna, hvilka hade föga kunskap om belägringskonsten, ej kommo långt. — Redan från Radom hade Carl Gustaf anordnat förstärkningar till Liffland; några tusende man sändes sjöledes till Pernau och Riga. Men underrättelsen om Rigas belägring nödvändiggjorde kraftigare åtgärder. D. 4 Sept. måste Stenbock uppbryta från lägret vid Dantziger-Haupt samt med sin afdelning öfver Marienburg och Stuhm marschera till gränsen af Mazowien för att der förena sig med en del af rytteriet; meningen var att han med 2000 fotgängare och 6000 ryttare skulle öfverskrida Memel vid Ragnitz eller Tilsit samt derefter tåga till Rigas undsättning. Konungen ämnade sjelf någon tid deltaga i tåget, hvarifrån han likväl afstod. Under sednare hälften af September marscherade Stenbock emedlertid längst Ostpreussens södra gräns till Ortelsburg. Han blef dock, som vi straxt skola se, genom Polackarnes framryckande hindrad att fortsätta marschen. Lyckligtvis försvann faran för Östersjöprovinserne inom kort; ty redan d. 6 Oct. måste Moskowiterna upphäfva Rigas belägring och draga sig tillbaka; deremot intogo de d. 12 Oct. Dorpat, hvarjemte de d. 24 i samma månad slöto fred med Polackarne; men i början af Nov. måste de äfven afdraga från Kexholm och Nöteborg.

Den vid Praga slagna polska armén samlade sig under loppet af Aug. vid Lublin. I början af Sept. uppbröt den derifrån och delade sig i tvenne afdelningar. Med den ena, bestående af Lithauer och Tartarer samt räknande 15,000 man, afgick lithauiske fältherren Gonsiewsky öfver Siedlce till Tykoczin för att inbryta i Ostpreussen. Brandenburgske gen.-löjtn. Waldeck sammandrog sina trupper, som utgjorde 5000 man (14 brandenburgska och 5 svenska reg:ter), och drog sig tillbaka inom Ostpreussens gräns; vid Lyck blef han likvisst d. 28 Sept. upphunnen af Gonsiewsky och i grund slagen; med öfverlefvorne retirerade han till Anger-

burg. Ostpreussen skulle nu legat öppet för fiendens härjningar, om ej Stenbock, såsom nyss nämndt är, lyckligtvis varit i grannskapet; d. 6 Oct. stötte han tillsammans med Waldeck vid Lötzen, hvarpå han skyndade efter Lithauerne. Desse hade emedlertid skiljt sig från Tartarerna samt öfver Oletzko dragit sig till Filippowo; derstädes påträffade Stenbock dem d. 12 Oct., 10,000 man starka; fastän han sjelf blott hade 4 å 5000 man (se hans styrkas sammansättning å n:o **396**), anföll han dem dock och slog dem på flygten. Han marscherade derefter tillbaka till Freistadt (n. o. om Graudeutz), der han i början af Nov. förlade sina trupper i qvarter.

Medan detta föregick hade den egentligen polska armén, 12,000 man under Johan Casimir, öfver Sandomir i Sept. begifvit sig till Lenczica, som intogs d. 6 Oct., samt derifrån öfver Nakel och Conitz till Dantzig, der den inträffade d. 5 Nov.; d. 22 Nov. föll äfven Kalisch i Polackarnes händer. Carl Gustaf var nu inskränkt till det område, som bildas af Weichselns nedre knä. Emedlertid lyckades han straxt derpå afsluta tvenne förbund, genom hvilka hans ställning förbättrades. Å ena sidan ingick Fredrik Wilhelm d. 10 Nov. i Labiau en ny öfverenskommelse, deri han fortfarande utlofvade sin militäriska hjelp mot villkor af befrielse från svenska suveräniteten öfver Ostpreussen m. m. Å andra sidan afslöts d. 6 Dec. med Rakoczy (som äfven indragit Kossackerne i sina intressen) ett förbund, hvarigenom denne erhöll löfte om hela södra Pohlen. Derefter sammandrog Carl Gustaf sina trupper ur qvarteren för att drifva den polska armén från Dantzig; den sednare hade genom Gonsiewskys och andra afdelningars ankomst blifvit betydligt förstärkt samt låg lägrad på de branta höjderna vid Langenau, straxt söder om Dantzig. D 17 Dec. gick Carl Gustaf med 8 å 9000 man öfver Weichseln vid Mewe; men vid hans annalkande till fiendtliga lägret funno de polska härförarne för godt att ej afvakta anfallet, utan natten till d. 20 Dec. inkasta fotfolket och artilleriet i Dantzig samt med rytteriet skynda undan söderut. Efter det sednare sände Carl Gustaf öfv. Ascheberg med 950 ryttare; och denne lyckades natten till d. 24 Dec. genom det lysande öfverfallet vid Conitz tillfoga fienden

en förlust af 3,500 man. Konungen drog derpå med halfva armén till Conitz, med hvars belägring han till årets slut sysselsatte sig; general Douglas qvarlemnades med den andra hälften vid Dantzig.

1657.

Sedan Conitz d. 1 Jan. gifvit sig, erhöll Carl Gustaf underrättelse, att Czarniecki och Gonsiewski mellan Bromberg och Thorn ämnade öfvergå Weichseln för att infalla i Ostpreussen. Han skyndade derföre vid Kulm öfver Weichseln (d. 9 Jan.) för att stänga vägen, hvilket äfven lyckades. Sedermera förlade han en del af armén i qvarter kring Marienburg, öfverlemnande åt Stenbock att med den andra delen förfölja fienden; Stenbock förenade sig d. 19 vid Gilgenburg med 3000 Brandenburgare under gen. Sparre samt fortsatte derpå med denne fiendens förföljelse till Przasnycz, der båda inträffade d. 22, och hvarest de sedan qvarlågo tvenne veckor. Häraf begagnade sig Czarniecki att med ilmarscher återvända till Dantzig, hvarifrån han i början af Febr. förde polska fotfolket jemte Johan Casimir, som der qvarstannat, till Czenstochau. Emedlertid började Gonsiewsky belägra Tykoczin; Stenbock och Sparre skyndade i början af Febr. dit för att undsätta staden; men de kommo för sent, samt åtskiljdes sedermera d. 17 Febr. vid Johannisburg, hvarifrån Stenbock tågade till Thorn.

Emedlertid erhöll Carl Gustaf från Würtz i Krakau underrättelse att Rakoczy inbrutit i södra Pohlen, men att han ej vågade aflägsna sig från Karpatherna, förrän Svenskarne räckt honom handen. Han sammandrog derföre, förutom Stenbocks afdelning, i början af Mars åtskilliga andra trupper under Douglas befäl vid Thorn. I medlet af månaden uppbröt han derifrån och gick till Brzesc, der 1,500 Brandenburgare tillstötte. Svenska armén räknade nu 7000 man rytteri och dragoner; dess sammansättning synes af n:o **398**. Marschen gick först söderut, i rigtningen af Krakau, öfver Sobota och Petrikau till Wloszczowo; vid sistnämnde ställe fick konungen veta, att Rakoczy vid Opatowiec gått

öfver Weichseln samt derefter tågat i nordostlig rigtning mot Solec; han ändrade då sin marschrigtning åt samma håll samt gick öfver Pynczow och Rakow till Zawichost, i hvars grannskap han d. 1 April förenade sig med den siebenbürgske fursten, hvilken medförde 50,000 man, hvaraf 20,000 Kossacker. Man beslöt nu uppsöka och slå den polska hären, som blifvit samlad vid Lublin och uppgafs vara 40,000 man stark. D. 9—11 April öfverskreds Weichseln vid Zawichost, hvarefter armén tågade mot Lublin. Polackarne drogo sig likväl tillbaka norrut, så att armén vid Belzyce måste vika af åt venster och i samma rigtning följa efter öfver Kurow, Lysobyki och Stoczek till Minsk. Här fick man dock d. 20 veta, att fienden delat sin styrka och med ena hälften under Czarniecki skyndat till Warschau, medan den andra under Potocki och Witebski ilat till Brok för att der öfverskrida Bug. Carl Gustaf sände då gen.-löjtn. Waldeck med 5 à 6000 man till Warschau, medan han sjelf med hufvudstyrkan gick till Wengrow; och då derstädes nya underrättelser inlupo, nemligen att fienden från Brok begifvit sig till Brzesc-Litewski, gjorde konungen d. 22 och 23 en sista ansträngning att förekomma honom genom att vid Granne gå öfver Bug. Men äfven denna gång hade de snabba Polackarne hunnit före honom samt kommit förbi till Brzesc. Konungen uppgaf då hvarje vidare försök till förföljelse samt stannade i tvenne veckor vid Granne. Dit återkom äfven Waldeck d. 28 April, sedan han vid Praga slagit Czarnieckis afdelning. Snart derpå fick man veta att fienden vid Brzesc åter delat sig, så att Witebski med 14,000 Lithauer gått norrut, medan Potocki med Polackarne i sydvestlig rigtning begifvit sig till Sandomir. Icke desto mindre uppbröt den förenade hären d. 7 Maj till Brzesc för att intaga denna stad, som äfven trenne dagar efter arméns framkomst gaf sig (d. 13 Maj).

Vid denna tid erhöll Carl X Gustaf emedlertid säkra underrättelser om Danmarks rustningar samt om dess afsigt att under hans frånvaro i Pohlen bemägtiga sig Sverges tyska besittningar. Och som med den långsamma siebenbürgska armén ingenting kunde uträttas mot de snabbfotade Polackarne och han sjelf var för svag att gå offensivt till-

väga, beslöt han för tillfället lemna Pohlen å sido samt genom ett oförmodadt infall i Danmark tillintetgöra denna magts planer. Detta sitt beslut dolde han dock tillsvidare omsorgsfullt för Rakoczy. Emedlertid uppbröt han d. 14 Maj från Brzesc under förevändning att observera Johan Casimirs och Czarnieckis afdelning, som belägrade Lowicz, samt gick med åtskilliga afbrott öfver Granne och Brok (der Bug öfverskreds) till Pultusk och Zakroczyn, der han inträffade i slutet af Maj och hvarest Stenbock var till mötes med åtskilliga trupper från Preussen. Först i Zakroczyn underrättade Carl Gustaf Rakoczy om sitt beslut. Den sednare blef häröfver mycket bestört, men lugnade sig då konungen lofvade att fortfarande låta en del af svenska armén åtfölja den siebenbürgska. Sjelf aftågade Carl Gustaf d. 27 Maj med ena hälften af sina trupper till Thorn, der han inträffade d. 3 Juni; äfven Brandenburgarne under Waldeck återvände till Ostpreussen; med 4000 man qvarlemnades Stenbock hos Rakoczy. Den sednare gick d. 3—5 Juni öfver Weichseln och återtog d. 7 Warschau. Straxt derefter erhöll Stenbock befallning att äfven begifva sig till Thorn. Då Rakoczy häröfver blef mycket orolig, måste Stenbock lofva att åtfölja honom till Krakau. Men då båda arméerna d. 13 Juni dit uppbröto från Warschau, skiljde sig Stenbock, som tågade sist, oförmärkt från Rakoczy samt skyndade öfver Sochaczew, Gostynin, Brzesc och Kruschwitz till Bromberg, der han inträffade d. 23 Juni och hvarest han fann konungen före sig. Carl Gustaf, som d. 20 erhållit underrättelse om Danmarks krigsförklaring, uppbröt d. 26 med en utvald styrka af 6000 man från Bromberg och skyndade i sträckmarscher öfver Nakel, Jastrow, Tempelburg, Wangerin och Stargard till Stettin, der armén inträffade redan d. 2 Juli; 24 svenska mil hade blifvit tillryggalagda på 7 dagar.

Innan vi vidare följa Carl Gustaf på hans tåg till Danmark, må för sammanhangets skull några ord nämnas om årets öfriga krigshändelser i Pohlen. Då Rakoczy på vägen till Krakau anländt till Nowemiasto, fick han veta att Österrikarne inbrutit i Pohlen och börjat sistnämnde stads belägring. Med anledning häraf afbröt han marschen dit samt

beslöt att raka vägen återvända till sina stater. D. 20 Juni gick han vid Zawichost öfver Weichseln, hvarefter han likväl af Kossackerna lät narra sig att först åtfölja dem österut; vägen togs förbi Lemberg och öfver Tarnapol; men så snart Polackarne märkte att han försökte komma undan, föllo de från alla sidor öfver honom samt tvungo honom d. 21 Juli vid Miedzyborz i Podolien till en skymflig fred. Lemnad i sticket af Kossackerne, ville han nu återvända till Siebenbürgen. Men då blef han öfverfallen af en öfverlägsen tartarisk armé samt kunde sjelf blott med möda rädda sig öfver Karpatherna, hvarefter hans trupper dels skingrades, dels nedhöggos och dels tillfångatogos.

I Krakau hade, utom Würtz' 3000 man, en lika stor afdelning Siebenbürgare under Bethlen Janos befäl vid Carl Gustafs och Rakoczys förening i April blifvit qvarlemnad. Würtz och Janos redde sig under våren väl mot de polska afdelningar, som försökte blokera staden. Men då i medlet af Juni en österrikisk armé af 16,500 man under Hatzfeld och Montecuculi inföll från Schlesien, blefvo de inneslutna. Emedlertid försvarade de sig sedermera i tvenne månader tappert mot Österrikarne. D. 5 Aug. ankom likväl underrättelse om den fred Rakoczy ingått med Polackarne, tillföljd hvaraf Janos d. 8 afgick till Ungern. Och som härefter ändamålet med Svenskarnes bibehållande af Krakau bortföll, ingick Würtz redan d. 13 Aug. en kapitulation, tillföljd hvaraf han med sina återstående 2,850 man fick afgå till Pommern. D. 20 utdrogo Svenskarne ur staden och eskorterades derefter af Österrikarne till Stettin, hvilket var ganska behöfligt, emedan Czarniecki flera gånger försökte öfverfalla dem. Den sistnämnde inföll slutligen i Oct. i Vor-Pommern samt härjade öppna landet ända till Peene hvarjemte han uppbrände städerna Gartz, Pasewalk och Penkun.

När Carl Gustaf afgick från Preussen, qvarlemnade han derstädes under hertig Adolf Johans m. fl:s befäl omkring 9000 man i garnisonerne, hvaraf omkring en fjerdedel rytteri och dragoner; en del af dessa trupper finnes upptagne å n:o 400. Under sommaren föreföllo åtskilliga mindre fäktningar, bland hvilka må nämnas striden vid Dirschau, som egde rum d. 23 Juli och i hvilken hertig Adolf Johan slog

en afdelning från Dantzig, som ville intaga förstnämnde stad. När i Sept. en österrikisk armé af 5000 man under general Spork nalkades Preussen, drog hertigen enligt konungens befallning garnisonerna ur en mängd mindre orter vester om Weichseln samt inskränkte sig att bibehålla Thorn, Graudentz, Strassburg, Marienburg, Elbing, Dantziger-Haupt och Montauer-Spitz. D. 1 Oct. nalkades Spork, som vid Plock gått öfver Weichseln, Thorn och började blokera staden; men snart derefter intog han vinterqvarter mellan Netze och Worthe. Å andra sidan lade sig Grusinski med en polsk styrka vid Dirschau. D. 17 Sept. afslutade Fredrik Wilhelm i Wehlau ett stillestånd med Polackarne, hvilken snart derefter (d. 5 Nov.) förvandlades till fred i Bromberg.

Vändom oss nu till det *danska kriget.* Danska armén lärer under våren blifvit uppbringad till 34,000 man, hvaraf i slutet af Juni 16,000 samlades i Holstein i ett befästadt läger vid Itzehoe. Sistnämnde styrka delades sålunda, att ena hälften under fältmarskalken Anders Bildes befäl inföll i Brehmen, medan den andra qvarstannade i Holstein. I Brehmen intogs de sista dagarne af Juni och de första af Juli åtskilliga mindre orter och skansar, hvaribland äfven Brehmervörde; från Itzehoe sändes ett parti mot Wismar, som derstädes förorsakade någon skada. Samtidigt utlopp äfven konung Fredrik III med 19 skepp af sin flotta till Dantzig för att uppsnappa Carl X, då denne, enligt hvad förmodades, skulle begifva sig tillbaka till Sverge; men då konung Fredrik i stället fick kännedom om den sistnämndes afmarsch till Holstein vände han skyndsamt om. — Carl Gustaf uppbröt d. 3 Juli från Stettin och ankom d. 8 till Demmin, hvarest riksamiralen Wrangel tillstötte med åtskilliga regter från Stralsund, så att armén torde hafva räknat 8 à 9000 man. D. 13 fortsattes marschen på flera kolonner genom Mecklenburg, förbi Wismar till Mölln, der den åter förenades d. 20 Juli; den bestod då af 6 brigader och 38 sqvadroner, hvilkas sammansättning synes af n:o 403. D. 21 inbröt Carl Gustaf vid Mölln på danska området och tågade de följande dagarne öfver Trittau och Fuhlsbüttel till Ottensee

(nu Altona), dit han anlände d. 23. Härifrån sändes Wrangel d. 29 med 3 brigader och en del af rytteriet öfver Elben till Brehmen, som han inom några dagar rensade från de Danskar, hvilka vid Carl X:s annalkande ej hunnit rädda sig till Holstein; sedan Wrangel framför Brehmervörde lemnat öfv. Ascheberg med 1,200 man, återvände han d. 3 Aug. till Holstein. Samma dag fortsatte konungen marschen vidare till Itzehoe, dit han anlände d. 6; fältmarskalken Bilde försökte i början hålla sig derstädes, men retirerade efter några dagar genom marschländerna öfver Friedrichstadt till Ribe. Sedan Itzehoe gifvit sig, gick konungen d. 11 vidare öfver Langwedel, Nortorf och Gettorf till Sleswig, der han inträffade d. 14 Aug. och sammanträffade med sin svärfader, hertigen af Holstein-Gottorp. Efter att vid Kiel hafva qvarlemnat gen.-major Arndtson med några reg:ter för att observera fästningarne Rendsburg, Crempe och Glückstadt, gick han sedermera den östra kustvägen genom Flensborg, Aabenraa, Hadersleben och Kolding till Fredriksudde (nu Fredericia), der han inträffade d. 25 Aug. Men i stället för att der finna ett öppet läger, som han väntat sig, varseblef han en stark och väl bestyckad fästning, på hvilken Danskarne arbetat i 7 år och som hade en besättning af 7000 fotgängare och 1,200 ryttare, således lika mycket som hela svenska armén. Efter en fruktlös beskjutning d. 26, förlades armén derföre d. 28 i ett befästadt läger vid Bredstrup, ½ mil nordvest om fästningen, för att innesluta fienden och göra sig det bakom liggande landet till godo; n:o **405** angifver svenska arméns sammansättning derstädes. För att fullända Jutlands eröfring afsändes gen.-major Böttiger i början af Sept. med 3 rytteri-reg:ter till Aalborg, i hvars grannskap åtskilliga bondhopar skingrades. Å andra sidan besattes äfven ön Als. Derpå reste konungen till Wismar för att ordna krigsrörelserna på andra krigstheatrar, äfvensom afvakta flottans ankomst, hvarigenom en öfvergång till Fyen, derifrån Fredriksodde lättast kunde åtkommas, blefve möjlig. I början af Sept. utlopp äfven svenska flottan, som bestod af 32 större och åtskilliga mindre örlogsfartyg, från Dalarön, under amiral Bjelkenstjernas befäl. Danska flottan, 24 skepp under amiral Bjelkes befäl, påträffades d. 12 Sept. utanför Möens klint;

då den följande dag ville draga sig tillbaka till Sundet, anfölls den af svenska flottan, hvarpå en strid uppstod, som i det hela blef oafgjord; den danska gick d. 14 till Köpenhamn och den svenska till Wismar, båda för att reparera lidna skador. I början af Oct. ville Carl Gustaf låta flottan afgå till Als för att derifrån öfverföra landstigningstrupper till Fyen; Wrangel marscherade äfven d. 6 Oct. från Fredriksudde med 6 reg:ter till häst och fot till Als. Men just i samma dagar utlopp den danska flottan åter och befanns så öfverlägsen den svenska, att Carl Gustaf ej vågade låta den sednare utgå, hvarföre äfven Wrangel, som redan hunnit till Hadersleben, fick contraordres. Derefter beslöt man genom ett öfverfall försöka intaga Fredriksudde. Sedan fästningen noga blifvit rekognoscerad och trenne fotreg:ter ankommit från Krakau, hvarigenom fotfolket blef öfver 4000 man starkt, skedde öfverfallet tidigt på morgonen d. 24 Oct. och lyckades så öfver förmodan, att fästningen blef tagen och hela den af 6000 man bestående fiendtliga besättningen dödad eller fången. Armén förlades derefter inom Fredriksudde, der den likväl mycket försvagades genom sjukdom; enligt n:o **406** funnos d. 9 Nov. blott 4,555 man tjenstbare, hvaraf 2,890 fotgängare och 1,665 ryttare; och d. 1 Dec räknade fotfolket af friske och sjuke allenast 1,846 man; förmodligen voro dock många detascherade. Snart derefter inqvarterades kavalleriet i Jutland och Sleswig.

I Sverge hade man sedan tidigt på våren gjort rustningar till det väntade danska kriget. Redan 1656 hade ständerna åtagit sig tvenne utskrifningar, af hvilka den ena blifvit verkställd i Januari och den andra i Sept. (se n:o **401**). Den styrka, som härigenom erhölls, uppgick (enl. n:o **402**) till 14,695 man, hvaraf enligt K M:ts förordning 6,455, i händelse något fiendtligt påkomme, skulle användas till gränsorternas försäkrande, men enligt riksrådets sednare godtfinnande blott 5,610, hvarförutan 3,650 man borde disponeras för flottan och de inre orterne, då 5,772 man blefvo öfver till fältbruk. I Juni 1657 tillkom ytterligare en utskrifning, som (enl. n:o **401**) gaf 3,375 man, hvarigenom de i Sverge befintlige stridskrafterne således ökades till omkring 18,000 man. Sedan danska krigsförklaringen af d. 1 Juni

anländt, sammandrog riksdrotset Per Brahe de till fältbruk användlige trupperna mot Skåne och Norge. Hufvudstyrkan, som dock blott utgjordes af 12 kompanier till fot och 16 till häst, följaktligen alldrahögst kunde räkna 3,800 man, samlades vid Halmstad samt inryckte i medlet af Juli under riksdrotsets befäl i Skåne och framträngde till Engelholm. Men här mötte en öfverlägsen dansk styrka under Gyldenlöwe, hvilket hade till följd, att riksdrotset, som äfven saknade lifsmedel, efter några fäktningar måste draga sig tillbaka till Halmstad. Danskarne ryckte efter och började belägra Laholms slott. Snart derefter anlände emedlertid förstärkningar till Halmstad, hvarjemte fältmarskalken G. O. Stenbock, som återkommit från Preussen öfvertog befälet. I slutet af Aug. framryckte denne mot Laholm. Danskarne gingo honom till mötes, och d. 31 Aug. påträffade hvarandra båda härarne vid Gennewadsbro, der en fäktning uppstod, som hade till följd, att Danskarne drogo sig tillbaka och återvände inom Skånes gränser. Svenska arméns sammansättning vid Gennewadsbro synes af n:o 404; den lärer räknat 5000 man förutom 4,800 uppbådade bönder. Stenbock inbröt härefter i Skåne och slog d. 11 Sept. läger vid Örkeljunga, hvarifrån han dock efter några veckor måste draga sig tillbaka till Traheryd i Småland. I slutet af Oct. inbröt danska armén under konung Fredrik III:s befäl åter i Halland; Stenbock skyndade dit och påträffade d. 30 Oct. fienden vid Knäröd, der en oafgjord fäktning samma dag egde rum. Båda härarne lågo sedan midt emot hvarandra, till dess Danskarne vid underrättelsen om Fredriksuddes intagande i början af Nov. drogo sig tillbaka till Skåne samt förde större delen af trupperne öfver till öarne.

Vid Bohuslänska gränsen, der rikstygmästaren E. Stenbock och fältm. Douglas förde befälet, föreföllo under detta års krig allenast några mindre fäktningar i trakten vid Götaelf, bland hvilka blott den, som försiggick vid Hjertum d. 27 Sept. mellan Stenbock och danske generalen J. Krabbe förtjenar omnämnas. — I Wermland intogs Eda skans af fienden. I Jemtland inföllo Norrmännen tvenne gånger, samt lyckades sista gången, som skedde på hösten, att öfversvämma

både Jemtland och Herjedalen, utom Frösö skans; men då samlade landshöfding Creutz några tusende dalkarlar vid Orsa samt ryckte öfver obanade fjellar från söder in i Herjedalen och fördref Norrmännen alldeles från svenska området.

I Östersjöprovinserne fördes kriget dels mot Moskowiterne, dels mot Lithauerne. Af förslaget n:o 399, som förmodligen tillhör början af år 1657, finner man, att samtlige svenska trupper i fält beräknades till 10,970 man, hvaraf 5,730 i Liffland, 1,740 i Ingermanland och 3,500 i Finland. Under vintren och våren skedde å ömse sidor plundringståg på de fiendtliga områdena, hvaraf blott det, som i slutet af Mars af De la Gardie verkställdes i trakten kring Pleskow, förtjenar omnämnas. I Juli månad började gen.-major Löwe med 16 sqvadroner (omkring 2,500) ryttare och 560 dragoner belägra Adsel (vid öfre delen af Aa-floden), hvilken ort Moskowiterne väl befästadt såsom ett stöd för förbindelsen mellan de af dem föregående året eröfrade fästningarne Dorpat och Kockenhusen. Snart derefter samlade generalen Scheremetoff 6000 Moskowiter vid Petschora samt anryckte till Adzels undsättning. Löwe drog sig då tillbaka till Walk, der han blef angripen af fienden, hvilken han dock med stor förlust slog på flykten. Blokaden af Adzel började ånyo, men upphäfdes åter i Aug., sedan man fått underrättelse, att en vida större styrka, än den föregående, var på vägen till undsättning. Löwe förenade sig derefter med De la Gardie, som hittills uppehållit sig i Estland, hvarpå båda anryckte mot Dorpat, som uppfordrades. Då emedlertid nyssnämnde fiendtliga armé skyndade till Dorpats undsättning, drog sig De la Gardie tillbaka till Wittenstein samt begaf sig derefter, sedan han qvarlemnat Löwe med en del af armén till Estlands skydd, i Sept. genom Narwa till Augdow med 8 sqvadroner ryttare och 12 komp. dragoner (något öfver 1,500 man). Vid Augdow blef De la Gardie likvisst oförmodadt öfverfallen af 7000 Moskowiter, som skyndat till bistånd, samt kunde med möda öfver Wask-Narwa (eller Nyslott vid Narwas utflöde ur Pejpus) rädda sig till Narwa. Moskowiterne följde emedlertid efter samt härjade derpå förskräckligt i Estland och Ingermanland. En svår pest, som utbröt i landet samt å båda sidor medförde stor folkförlust, förorsakade snart

krigsrörelsernas upphörande. — I södra Liffland hade Gonsiewsky med en del af lithauiska hären (5000 man) i Sept. gått öfver Düna vid Kirchholm, hvarest han fastsatte sig för att blokera Riga, der Helmfelt fortfarande förde befälet. Samtidigt samlades vid Druja en moskowitisk armé af 30,000 man, som skulle framtränga till Riga och för andra gången företaga stadens belägring; men vid underrättelsen om pestens utbrott upplöstes denna armé åter. Gonsiewsky utbredde sig emedlertid i Liffland, der han eröfrade några mindre, fasta orter, samt var till och med djerf nog att försöka en storm på Pernau, som dock misslyckades. Blokaden af Riga fortsattes dock till följande års början.

1658.

Underrättelsen om Brandenburgs fred med Pohlen och om det förbund, som förbereddes mellan båda dessa magter, äfvensom angående Österrikarnes aktiva deltagande i kriget samt framryckande mot Preussen, började ingifva Carl X lifliga farhågor, att han under vintren med sina underlägsna krafter skulle blifva instängd på danska halfön. Och till våren ökades faran ytterligare, om en holländsk flotta skulle komma till Östersjön och förena sig med den danska. Det blef följaktligen nödvändigt att redan under vintren tvinga Danmark till fred, hvilket återigen blott kunde ske medelst en öfvergång till de danska öarne. Carl Gustaf beslöt således utföra detta farliga företag, trots de hinder årstiden kunde lägga i vägen. Till Wrangel sändes befallning att hopsamla så många fartyg, som kunde öfverkommas. Och d. 5 Jan. afreste konungen från Wismar till Kiel, dit han anlände d. 9 och hvarest han stämt till sig Wrangel och flera andra generaler. Sedan den närmare planen till öfvergången derstädes blifvit uppgjord, erhöll Wrangel befallning att sammandraga en del af kavalleriet till Fredriksodde; 15 regter skulle under pfaltzgrefvens af Sultzbach befäl qvarlemnas på halfön. Emedlertid inträffade så stark köld, att man började hoppas kunna öfverskrida lilla Bält, som annars vanligtvis går öppen, på isen. Efter flera recognosceringar

bestämde Wrangel byn Heilse (öster om Christiansfeld) till öfvergångspunkt, och d. 28 afgick han sjelf dit med rytteriet. D. 29 ankom konungen, som d. 22 afgått från Kiel, till Heilsby; fotfolket gick samma dag från Fredriksudde till Stendrup. Och d. 30 på förmiddagen verkställdes öfvergången på den bugtande isen med rytteriet, som räknade något öfver 3000 man och var formeradt på 20 sqvadroner; å danska sidan hade 2000 ryttare och dragoner uppställt sig midt emot på Iwersnäs udde samt låtit 1,500 uppbådade bönder upphugga vakar framför sig; men Carl Gustaf drog sig mera norrut och landsteg vid Tybrings-skow, hvarifrån han vände sig söderut samt påträffade Danskarne vid den innersta delen af Huseby vik, der han efter en kort fäktning tvang större delen att gifva sig fången; svenska fotfolket, som räknade 1,500 man på 5 brigader, kom på eftermiddagen öfver från Stendrup. Svenska arméens sammansättning denna vigtiga dag synes af n:o 407. På aftonen gick konungen till Kiöng, hvarifrån han påföljande natt sände Dahlberg till Langeland för att undersöka isens beskaffenhet deremellan och Laaland. D. 31 Jan. intågade Carl X i Odensee och samma dag framryckte Wrangel söder om staden med 5 sqvadroner och 2 brigader till Nyborg för att taga dervarande fiendtliga skepp, hvilket dock ej lyckades, emedan de redan hunnit isa ut sig.

Emedlertid insåg konungen att föga var vunnet med öfvergången till Fyen, om man ej äfven kunde komma öfver till Seland. Då Dahlberg derföre d. 4 på aftonen återkom till Odensee och rapporterade att isen mellan Langeland och Laaland, dit han sjelf d. 2 Febr. gått öfver, var fullkomligt säker, reste konungen samma natt till Nyborg för att inhämta Wrangels tanke. Och trots dennes samt många andras ifriga afrådande, beslöt han dock i förtroende till Dahlbergs sakkännedom att öfvergå stora Bält mellan Langeland och Laaland. På morgonen d. 5 utgåfvos ordres till samtlige kavalleri-reg:ter att till aftonen vara samlade vid Svendborg; med infanteriet skulle Wrangel efter eget godtfinnande få gå öfver till Korsör eller följa konungen. Samma dag reste Carl X till Svendborg, och följande natt tågade han med rytteriet öfver Taasing och sundet vid Rudkiöbing samt

öfver Langeland till färjestaden vid Langelse, dit han framkom mellan kl. 9 och 10 på morgonen d. 6 Febr. Efter några timmars rast anträddes det märkvärdiga tåget öfver stora Bält, som här är 5 svenska fjerdingsväg bred; och kl. 3 e. m. uppnåddes lyckligt den Laaländska stranden. Det rytteri, som deltog i denna första öfvergång, var formeradt på 24 sqvadroner, men räknade blott 2000 man, emedan en stor del ryttare blifvit efter i anseende till det hastiga uppbrottet; dess sammansättning är förmodligen densamma, som å n:o 408.

Marschen fortsattes nu med skyndsamhet öfver småöarne till Seland. Den 7 Febr. gick armén öfver Laaland förbi Nakskow (som genast kapitulerade) och Marieboe till Saxkiöbing, samt d. 8 öfver Falster till Gaabense färgstad, midt emot Wordingborg, hvilken sednare ort på aftonen besattes. Här måste konungen likväl stanna för att invänta Wrangel med fotfolket, artilleriet och återstoden af rytteriet. D. 9 anlände Wrangel, som d. 7 gått öfver stora Bält från Transkiär på Langeland, med 16 små fältstycken och en del af kavalleriet. Och d. 10 kom fotfolket, så att konungen d. 11 kunde fortsätta marschen med 5000 man, hvaraf 3,500 ryttare och 1,500 fotgängare; arméns sammansättning denna dag angifves å n:o 408, fastän kanhända ej fullt tillförlitligt, emedan fotfolket synes något för starkt. Marschen på Seeland gick emedlertid tillföljd af den djupa snön ej särdeles fort; d. 11 kom Carl Gustaf blott till Allerslew, d. 12 till Faxöe och Endislöf samt d. 13 till Kiöge, der han d. 14 måste rasta. Men d. 15 framryckte han till Thorslunda Magle samt sände partier ända till Köpenhamns portar. Konung Fredrik III, som enligt all sannolikhet först d. 11 fått kännedom om öfvergången af stora Bält samt ej kunnit anordna något försvar, befarade att hans hufvudstad följande dag skulle stormas af svenska hären, hvilken förmodades minst dubbelt större än den i verkligheten var; tidigt på morgonen d. 16 utsände han derföre underhandlare till Taareby, hvilka efter tvenne dagars heta debatter med de svenska — hvarunder Carl X beständigt hotade med en stormning, för hvilken han dock i sjelfva verket var alldeles för svag — d. 18 på morgonen lyckades åvägabringa grundbestämmel-

serna till en blifvande fred. D. 19 drog Carl X sin armé tillbaka till Kiöge. Och d. 26 undertecknades freden i Roeskilde, genom hvilken Sverge erhöll Skåne, Halland och Blekinge samt Trondhjems och Bohuslän jemte Bornholm; dessutom afsade sig Danmark alla för Sverge skadliga förbund samt lofvade isynnerhet att stänga Öresund för främmande länders flottor; slutligen utlemnade Danskarne allt rytteri, som fanns i Köpenhamn (2000 man), samt medgåfvo att utrymmandet af fästningarne i de nyförvärfvade provinserne skulle börjas redan d. 28 Febr., hvaremot Carl Gustaf förband sig att omedelbarligen afgå från Seland. Tillföljd häraf sände han d. 27 gen.-löjtn. Tott med 6 reg:ter till Helsingör för att öfvergå till Skåne och taga dervarande fästningar i besittning; sjelf gick han d. 28, efter danska rytteriets utlemnande, med armén till Ringsted för att derifrån marschera till Korsör. Emedlertid gjordes återgången öfver stora Bält tillsvidare omöjlig genom inträffande töväder, hvarföre armén måste inqvarteras på Seland, till dess hamnarne blifvit isfria. Carl Gustaf afreste d. 2 Mars från Ringsted till Sverge och besökte under vägen (d. 3 och 4) konung Fredrik på Fredriksborgs slott samt gick d. 5 öfver sundet vid Helsingör.

Emedlertid började Carl Gustaf snart ångra, att han ej begagnat det gynnsamma tillfället att af Danmark tilltvinga sig ännu större eftergifter, ja att han ej helt och hållet tillintetgjort denna stat; dessutom misstänkte han ett nytt fredsbrott från dess sida och trodde sig redan hafva uppspårat farliga underhandlingar med Holländarne. Efter att under Mars månad hafva gjort en eriksgata genom Skåne och Blekinge, afreste han till Göteborg, dit han anlände d. 23 Mars och hvarthän han sedermera sammankallade ständerna till d. 8 April för att med dem rådgöra om rikets ställning. Redan vid denna tid mognade hans föresats att ånyo angripa Danmark; ty d. 19 April afsände han Dahlberg till Wrangel på Seland med befallning, att den sednare, om han ej ännu utrymt ön, under hvilka förevändningar som helst skulle qvarblifva med armén; men då Dahlberg d. 26 April ankom till Korsör, hade Wrangel redan inskeppat de sista afdelningarne; Wrangel erhöll då befallning att fortfarande hålla Fyen och halfön besatt, hvarföre han uppslog sitt högqvarter

i Middelfarth. I slutet af Maj sändes en del af trupperna på Fyen (2,500 man uppgifvas) till Preussen. Sedan konungen d. 22 Maj afslutat riksdagen i Göteborg, afreste han d. 5 Juni derifrån genom lilla Bält till Flensborg, der han landsteg d. 15 och hvarest han förblef till d. 2 Juli; sedan for han d. 11 Juli till Oldeslohe och d. 22 derifrån till Wismar, hvarifrån han d. 29 sjöledes afgick till Kiel. Under hela denna tid, som tillbragtes med hemliga rustningar mot Danmark och underhandlingar med främmande magter, förespeglades än ett krig mot Brandenburg och Österrike, än ett förnyande af kriget i Pohlen m. m. d.

I början af Aug. sammandrogos de på halfön befintliga svenska trupperna i Holstein; en del deraf inskeppades i Kiel på en transportflotta; med densamma afgick Carl Gustaf d. 5 Aug. från Kiel samt ankom d. 7 till Korsör, der landstigningen d. 8 egde rum; sammansättningen af de trupper, han då medförde, synes af nne 412 och 413, hvilka dock något motsäga hvarandra; styrkan uppgifves olika till 7,200 man (hvaribland 4,300 fotgängare och 2,900 ryttare), till 10,000 man (hvaribland 6000 ryttare och 4000 fotgängare) samt till 5,200 man (hvaribland 4000 fotgängare och 1,200 ryttare); sannolikt medfördes först blott fotfolket, som torde kunna antagas till 4000 man, jemte sistnämnde 1,200 ryttare; men sedan kom från Fyen återstoden af rytteriet, som derefter torde kunna beräknas jemnstarkt med fotfolket. Sedan landstigningen d. 8 blifvit verkställd, anträddes oförd röjligen marschen till Köpenhamn; armén gick d. 9 till Slagelse, d. 10 till Ringsted och stod d. 11 framför Danmarks hufvudstad, utanför hvilken svenska flottan redan d. 8 hade ankrat. Staden var alldeles oförberedd till försvar; Dahlberg, som några dagar förut (d. 1—4) besökt densamma och noga tagit reda på ställningen, intygade att derstädes blott funnos några hundrade man reguliera trupper och 5 kanoner på vallarne, hvilka dertill voro så nedrasade att man kunde köra in med hästar och vagn; flottan låg aftacklad i hamnen; en storm skulle följaktligen hafva alla utsigter till framgång. Men samma betänkligheter, som d. 16 och 17 Febr. hindrat Carl Gustaf att vedervåga en dylik, gjorde sig äfven nu gällande; han fruktade nemligen att ett misslyckadt anfall

med det fåtaliga fotfolket skulle beröfva honom alla vidare medel till stadens eröfring samt beslöt i stället företaga en regulier belägring, fastän han blott medförde trepundiga fältstycken. Derjemte lät han af Wrangel förmå sig att samtidigt belägra Kroneborgs slott, i förhoppning att genom dess intagande försvåra den fruktade holländska flottans inlöpande i sundet. D. 15 Aug. afgick Wrangel dit med 3000 man, hvarigenom konungens redan förut svaga styrka splittrades. Emedlertid hämtade sig Danskarne snart från den första öfverraskningen och funno i sin rättvisa förbittring öfver Carl Gustafs trolösa fredsbrott ökade krafter till försvar. Fastän det reguliera manskapet blott lärer uppgått till 1,200 man, beväpnades inom kort 13,000 sjömän, borgare, studenter och bönder, hvilka alla voro beredda att dö för fäderneslandet. Redan samma dag Svenskarne framkommo uppbrändes förstäderna för att hindra dem derstädes fastsätta sig. Åtskilliga kraftiga utfall gjordes, hvaribland isynnerhet det, som verkställdes d. 23 Aug., tillskyndade Svenskarne stor förlust. Natten till d. 24 förstördes eller togos de fartyg, Carl Gustaf samlat vid Kallebo-strand för att gå öfver till Amager. På vallarne uppfördes efterhand 40 grofva stycken, hvilkas eld i väsendtlig mån fördröjde Svenskarnes arbeten. Under sådana omständigheter var det lyckligt, att Kroneborgs slott redan d. 6 Sept. kapitulerade; ty derifrån fick man groft artilleri, hvarjemte belägringsstyrkan kunde användas mot Köpenhamn. Emedlertid gjorde hufvudstadens belägring, som leddes af fältmarskalken G. O. Stenbock, ringa framsteg. Nödvändigheten att bemägtiga sig Amager för att äfven från denna sida innesluta staden och hindra tillförsel af lifsmedel, blef allt ögonskenligare; d. 7 Oct. gjorde Carl Gustaf derföre från flottan med 1,400 man en landstigning vid Dragö; men då straxt derefter ett falskt rykte om holländska flottans annalkande inlopp, beslöt han lemna ön, men dessförinnan i största hast ödelägga den; men äfven detta kunde ej utföras; ty Danskarne gjorde så häftiga och starka utfall, att han redan d. 10 Oct. måste återinskeppa sig.

Under October fortgingo belägringsarbetena så mycket, att man kunde börja tänka på en stormning. Men d. 21 October visade sig holländska flottan, som d. 7 afgått från

Vliessingen, utanför Kroneborg; den räknade 40 större och åtskilliga mindre örlogsskepp, förutom en transportflotta med 3000 soldater och med lifsmedel, samt anfördes af amiralerna Opdam, Wittesen och Floris. Svenska flottan låg innanför Kroneborg och Helsingborg; den räknade 34 större skepp samt anfördes af riksamiralen Wrangel och amiralerna Bjelkenstjerna och Gerdtson (Sjöhjelm); 8 skepp under amiral G. Wrangel lågo qvar söder om Möen för att hindra tillförseln till Köpenhamn; besättningen uppgifves till 7,418 man och kanonernas antal till 1,846. Vid Köpenhamn vidtogos å svenska sidan förberedelser till belägringens upphäfvande, i händelse holländska flottan mot förmodan skulle lyckas slå sig igenom. Carl Gustaf begaf sig sjelf till Kroneborg. Emedlertid förhindrades holländska flottans anfall en hel vecka genom sydlig vind. Men då vinden d. 29 Oct. kastade om till vestlig, inträngde Holländarne i sundet, utan att kanonerna från Kroneborg och Helsingborg kunde hindra det, samt utkämpade med den svenska en het men oafgjord strid, under hvilken båda flottorna blefvo sammanblandade; följande natt lyckades det likväl Opdam att arbeta sig fram till Hven, der han d. 30 Oct. möttes af 8 danska skepp, som under amiral Bjelkes befäl utlupit från Köpenhamn, hvarigenom G. Wrangel hindrades tillfoga honom någon skada. Samma dag landsattes de 3000 holländska soldaterna vid Köpenhamn, tillföljd hvaraf Svenskarne upphäfde belägringen och, sedan de i trenne dagar stått i slagordning vid Wallby under fruktlös väntan på en drabbning, intogo det befästade lägret vid Brönshöi, der de sedan qvarlågo i ett år, sex månader och tjugusju dagar; arméns sammansättning vid detta tillfälle synes af n:o 414; den utgjordes af 11 brigader och 16 sqvadroner samt torde hafva räknat 6,500 à 7000 man. Den illa medfarna svenska flottan sökte skydd i Landskrona hamn, der den sedermera blokerades af de båda fiendtliga flottorna; åtskilliga försök, som fienden d. 19 och 20 Nov. gjorde, att med brännare antända den eller medelst försänkningar tillspärra inloppet till hamnen, misslyckades. Opdams flotta öfvervintrade sedermera i Köpenhamn.

När Carl Gustaf i början af Aug. afgick från Kiel, qvarlemnade han i Holstein 8000 man (hvaraf 6000 ryttare

och 2000 fotgängare) under befäl af pfaltzgrefven af Sultzbach, hvilken skulle försöka öfverraska fästningarne Rendsburg, Crempe och Glückstadt. Detta misslyckades likväl, och blott några mindre afdelningar kunde tillfångatagas. Emedlertid började Sverges öfriga fiender röra sig till Danmarks undsättning; en armé samlades i Brandenburg, som skulle bestå af 16,000 Brandenburgare under Fredrik Wilhelm, 11,000 Österrikare under Montecuculi samt 6000 Polackar, d. v. s. tillsammans 31,000 man; i sjelfva verket lärer den dock blott uppgått till 24,000 man; den skulle afgå till danska halfön för att derifrån af holländska flottan blifva öfverförd till Seland. I början af Sept. anlände förtrupperna till grannskapet af Hamburg. Pfaltzgrefven hade befallning att försöka försvara sig bakom Eidern; men om detta befanns ogörligt, skulle han med hufvudstyrkan draga sig till Fredriksudde samt qvarlemna en mindre styrka vid Sonderburg och Als. När fienden derföre i Oct. med stor öfvermagt nalkades, afsöndrade pfaltzgrefven 1,600 man under öfv. Ascheberg till Als och retirerade sjelf med hufvudstyrkan till Fredriksudde. Hertig Fredrik af Holstein-Gottorp sökte en tillflykt bakom Tönningens vallar samt köpte sig för en stor penningesumma neutralitet. Nu utbredde sig de fiendtliga skarorna öfver den redan förut utsugna halfön samt foro fram värre än någonsin Svenskarne. Fredrik Wilhelm ansåg emedlertid ej rådligt att framtränga till Fredriksudde, förrän Als och Sonderburg blifvit tagne; han begaf sig derföre dit med en del af sina trupper samt började d. 19 Sept. att från Dyppel-sidan öfver sundet häftigt beskjuta slottet; snart märkte han likväl att föga kunde uträttas, innan Als blifvit taget; under skydd af en kraftig artillerield samt 6 danska krigsskepp, som blifvit ditsände för att föra förstärkning till Köpenhamn, öfversatte han d. 3 och 4 Dec. 4000 man till Als och tvang Ascheberg draga sig inom slottets murar. Nu började äfven från Als-sidan en stark beskjutning; och Ascheberg skulle förmodligen snart blifvit tvungen att gifva sig fången, om ej lyckligtvis d. 6 Dec. 11 (eller 13) svenska örlogsfartyg under major Uggla ankommit utanför slottet. Natten till d. 8 inskeppade sig Ascheberg med allt sitt folk samt landsattes följande dag af

Uggla vid Faaborg. Dit hade äfven konungen ankommit för att vidtaga anstalter till Fyens försvar i händelse af ett fiendtligt landstigningsförsök; sedan Faaborgs och Nyborgs befästande blifvit anordnadt, återvände konungen till Köpenhamn. Derefter trängde de allierade längre fram åt Jutland; Österrikare och Brandenburgare slogo sig ned vid Ribe, hvarifrån de sände starka ströfpartier till Jutland; Polackarne, som juldagen stormade Kolding, måste dock snart derefter på konung Fredrik III:s egen begäran återgå till sitt hemland.

I sammanhang med landstigningen på Seland skulle äfven från Bohuslän göras ett infall i Norge. Gen.-major Stake samlade nemligen i medlet af Sept. vid Högen 1,200 man, med hvilka han d. 17 framträngde till det då ännu obefästade Fredrikshall. Som han likvisst försummade att samma dag bemägtiga sig staden, hunno Norrmännen under natten vidtaga så kraftiga försvarsanstalter, att han d. 18 blef tillbakakastad, hvarefter de försvarade sig så länge, till dess de erhöllo undsättning från Fredriksten under general G. Bjelke. Stake måste då draga sig tillbaka inom svenska gränsen. Längre fram på hösten gjorde Bjelke ett infall i Bohuslän, men blef nu i sin ordning fördrifven af Stake. Fredrikshall erhöll straxt derefter starka befästningar. — Vid denna tid förlorade Carl X äfven Trondhjem och Bornholm. Förstnämnde landskap hade i Maj blifvit besatt af Svenskarne. Under sommaren utskrefs derstädes ett reg:te på 1,800 man, som i Aug. fördes till Sverge, hvilket väckte mycket missnöje hos befolkningen. Straxt efter fredsbrottet med Danmark erhöll den svenske guvernören, Stjernsköld, befallning att afväpna allmogen; men då i början af Sept. en mindre fiendtlig afdelning inryckte, slöto sig bönderna till densamma, och snart derefter var Stjernsköld med 720 man innesluten i Trondhjem. D. 26 Sept. visade sig äfven 3 danska örlogsfartyg jemte en transportflotta med krigsfolk utanför hamnen, och d. 6 Oct. anryckte till lands hela den fiendtliga styrkan, som slutligen skall hafva uppgått till 5000 man. Stjernsköld försvarade sig emedlertid tappert ända till d. 11 Dec., då han gaf sig mot villkor af fritt aftåg jemte alla svenska embetsmän. — Några dagar förut, nemligen d. 8 Dec., reste sig befolkningen på Bornholm och dödade den

svenske landshöfdingen Printzensköld, hvarefter besättningen på Hammarhus d. 9 måste gifva sig. Äfven befolkningen i de öfriga nyvunna provinserna var orolig samt ingaf farhågor för en resning.

Vändom oss nu till Pohlen och Preussen. Svenska styrkan i Febr. uppgifves å n:o 410 till 5,863 man, hvaraf 2,081 ryttare och dragoner; härtill måste likväl läggas minst 2000 man för besättningen i Thorn, förutom den i Graudentz, Strassburg och Stuhm m. fl. I början af April byggde Polackarne från lägret vid Dirschau en bro öfver Weichseln med brohufvud på stora Werder; sistnämnde förskansning intogs likväl d. 11 April af hertig Adolf Johan och förstördes jemte bron. D. 7 Juni ankom en del af svenska flottan utanför Dantzig med en förstärkning af 2,500 man från Fyen, hvilken utan motstånd landsattes vid Nickelswalde på Dantziger-Nehrung. I slutet af Juni försökte hertig Adolf Johan inkasta en del deraf under gen.-major Würtzburgs befäl i Thorn, som redan blifvit blokeradt; men Czarniecki, som då stod vid Dirschau med 8000 man, skyndade vid Mewe öfver Weichseln och slog Würtzburg tillbaka nära Stuhm. I slutet af Juli byggde hertigen vid Montauer-Spitz en bro öfver Weichseln jemte brohufvud; då han förut varit inskränkt till flodens högra strand, fick han härigenom tillgång för sina partier äfven till den venstra. Men då Korniecpolsky i Oct. anlände med 5000 Polackar och vid Christburg förenade sig med 2,500 Brandenburgare samt båda derefter gingo öfver Nogat in på stora Werder, blefvo Svenskarne instängde i de fasta orterne; sedan Koniecpolsky likväl redan i början af Nov. afgått mot Moskowiterna, som åter börjat krig med Polackarne, fingo Svenskarne ånyo luft. — Medan detta föreföll hade Thorn emedlertid blifvit intaget. D. 22 Juni började stadens blokad. Den inneslöts efterhand af 40,000 Polackar, Lithauer, Brandenburgare och Österrikare, som anfördes af konung Johan Casimir, Witebsky och De Souches m. fl., men försvarades tappert i ett halft års tid af Bengt Oxenstjerna, Bülow, Drake m. fl. Under de 25 veckor, som belägringen varade, gjordes ej mindre än 297 utfall, och då garnisonen, mot villkor af fritt aftåg till

Marienburg, slutligen d. 13 Dec. kapitulerade, hade den sammansmält till 500 man, hvaribland 200 sjuke.

Angående de svenska stridskrafternas fördelning i Östersjöprovinserna vid årets början lemnar n:o 411 upplysningar. Fastän förhållandet med Moskowiterna vid denna tid började blifva något vänligare, inföll dock gen. Gowanski i medlet af Mars med 5000 man i Ingermanland samt blokerade Narwa och belägrade Jama. Guvernören i Narwa, Christer Horn, lyckades dock någon tid derefter undsätta Jama. Sedan underrättelsen om freden med Danmark inlupit, blefvo Moskowiterna ännu benägnare till fred, hvarföre Gowanski i slutet af April afdrog ur Ingermanland, sedan han med Horn öfverenskommit, att stillestånd skulle ingås från d. 17 Maj, hvarefter båda magternas sändebud skulle träffas i Plusmund (straxt söder om Narwa) i Juni. Trots denna öfverenskommelse intog gen. Nassokin under sommaren Marienburg. Emedlertid kommo de moskowitiske sändebuden först i Aug. till Plusmund, hvarefter underhandlingarne drogo ut långt på hösten, utan att man kunde bli ense om fredsvillkor. Då afslöts, i stället för fred, d. 20 Dec. ett stillestånd på trenne år, enligt hvilket alla fiendtligheter skulle upphöra, men Moskowiterna tillsvidare behålla de af dem eröfrade fasta orterna, nemligen Kockenhusen, Adzel, Dorpat, Marienburg och Wask-Narwa.

I Liffland spelade Lithauerne mästare i öppna fältet. Riga blokerades sedan förra året strängt af Gonsiewsky med 5000 man, hvilka voro fördelade i trenne läger, ett vid Membrok (nära Kobrons skans), ett vid Kirchholm och ett vid Neumühl. Men då nöden i staden stigit till sin högsta höjd, gjorde Helmfelt d. 6 Jan. ett lysande utfall mot Membrok, hvarigenom blokaden upphäfdes och Lithauerne förlorade öfver 1000 man. Sedermera intogos å ömse sidor några fasta orter. Men vid vårens början utrymde Gonsiewski Liffland, sedan han i Wolmar och Ronneburg qvarlemnat starka besättningar. Riksskattmästaren De la Gardie afgick snart derefter till Preussen för att leda fredsunderhandlingarne med Pohlen. I hans ställe blef fältmarskalken Douglas öfverbefälhafvare i Liffland; denne anlände d. 13 Juli med 1000 mans förstärkning till Riga, hvarest han inom kort samman-

drog alla i fält disponible trupper; enligt n:o 412 räknade samtlige stridskrafter i Liffland d. 22 Juli 8,787 man, hvaraf 3,232 lågo i garnison och 5,555 utgjorde fältarmén (deraf 2,534 fotgängare och 3,021 ryttare). Med sistnämnde styrka drog Douglas i slutet af Juli till Wolmar, som tvangs gifva sig d. 3 Aug., hvarpå han vände sig till Ronneburg, som kapitulerade d. 8 Aug. Sedan Liffland sålunda blifvit rensadt från Lithauer, gick Douglas tillbaka till Riga med afsigt att genom det neutrala Curland infalla i Samogitien. Emedlertid erhöll han snart derefter befallning att med list eller våld bemägtiga sig Mitau samt tvinga hertigen af Curland att bestämdt förklara sig för svenska partiet. Anseende sig för svag att använda våld, måste Douglas afvakta ett gynnsamt tillfälle. I medlet af Sept. marscherade han med 3000 man genom Curland till Janizki och Zagory i norra Samogitien; snart gick han dock tillbaka till Mitau, der han lade sig för att underhandla om tillförsel af lifsmedel m. m. d. Men natten till d. 30 Sept. lyckades han öfverrumpla Mitau och tillfångataga hertigen, hvilken, fastän han gick in på att erkänna Sverges öfverhöghet och äfven inrymde fästningarne Bauske och Doblehn åt Svenskarne, likväl sedermera fördes i fångenskap till Iwanogrod. Douglas besatte härefter äfven Goldingen och Schrunden samt öfvertog styrelsen öfver Curland, hvars innevånare likväl, förbittrade öfver det mot hertigen begångna våldet, snart visade en afgjordt fiendtlig sinnesstämning mot Svenskarne.

1659.

Carl Gustaf beslöt att begagna vintren, då han hvarken behöfde frukta Holländarnes flotta eller Tyskarnes armé i Sleswig, till ett försök mot Köpenhamn; men denna gång måste han våga, hvad han redan tvenne gånger ryggat tillbaka för, nemligen en stormning, och detta fastän Köpenhamn ansågs hafva 13,000 försvarare, mot hvilka han blott kunde uppställa tredjedelen så mycket fotfolk. Sedan isen i början af Febr. belagt de omgifvande vattendragen och 5 fotregementen ankommit från Sverge (nemligen Smålands,

Östgöta, Södermanlands och två skånska) skred han till utförande af sin plan. Natten till d. 9 framryckte trupperna första gången, men måste afstå från anfallet tillföljd af oförutsedda hinder; sammaledes natten till d. 10; och fastän en fullkomlig öfverraskning varit ett nödvändigt villkor för framgången, men fienden nu blifvit gjord uppmärksam äfvensom trupperna utmattade genom tvenne nätters vaka och marsch fram och tillbaka från Brönshöi i den djupa snön, verkställdes dock anfallet. Att detsamma under sådane omständigheter skulle misslyckas, var föga underligt. Efter en långvarig och envis strid måste Svenskarne med en förlust af minst 1,500 man draga sig tillbaka. Arméns sammansättning vid detta tillfälle synes af n:o 415; den bestod af 15 små brigader och 25 små sqvadroner samt torde hafva räknadt 4,500 man fotfolk och 3,700 man rytteri eller något öfver 8000 man.

Härefter började Carl Gustaf frukta, att den allierade armén i Sleswig på isen skulle gå öfver lilla Bält, liksom han sjelf gjort föregående året, hvarföre Wrangel befalldes sammandraga sina trupper mellan Iwersnäs och Stribs udde; sjelf ville han i sådant fall öfver småöarne och stora Bält komma till hjelp; emedlertid voro sistnämnde öar ännu i fiendens våld och isens beskaffenhet hindrade honom under vintren att komma öfver till dem. I början af Mars gjorde öfv. Waldeck ett fåfängt försök att från Fyen bemägtiga sig Langeland; men längre fram, då isen gått upp i stora Bält, inskeppade Wrangel 3 rytteri-reg:ten och 600 man fotfolk i Nyborg på några örlogsskepp, hvarpå han d. 19 Mars landsteg på Langeland och efter häftigt motstånd af dess försvarare, 300 soldater och 1000 bönder, bemägtigade sig ön. Derefter seglade han till Als, der han landsteg och med storm intog Nordborg, men förgäfves sökte eröfra Sonderburg, hvarefter han återvände till Fyen. Vid samma tid utlopp danska amiralen Helde med 16 örlogsfartyg från Köpenhamn samt påträffade d. 30 Mars i stora Bält 6 svenska fartyg, af hvilka han tog ett och jagade de andra på flykten. Så snart Carl Gustaf fått veta detta, utsände han amiral Bjelke från Landskrona med svenska flottan, hvilken äfven påträffade Helde och instängde honom i Flensburger-fjorden.

Emedlertid ankom d. 6 April den redan föregående året med otålighet af Carl Gustaf väntade engelska flottan, som bestod af 43 stora skepp under amiral Montagues befäl, samt lade sig mellan Helsingör och ön Hven. Carl Gustaf fann likväl snart, att han af densamma ej kunde påräkna stort bistånd, utan att den egentligen blott kommit för att observera Holländarne. I slutet af April utgingo äfven danska och holländska flottorna under Bjelke och Opdam från Köpenhamn för att uppsöka svenska flottan och befria Helde. Bjelkenstjerna påträffades d. 30 April mellan Femern och Laaland, der en häftig drabbning uppstod, som hade till följd att svenska flottan måste afgå till Wismar för att reparera samt den danska för samma orsaks skull till Flensborg, der den förenade sig med Heldes eskader. — Emedlertid beslöt Carl Gustaf eröfra öarne Möen, Falster och Laaland, från hvilka Köpenhamn hade sin förnämsta tillförsel af lifsmedel; en corps af 3 fot-reg:ter och 9 rytteri-reg:ter samlades d. 25 April vid Wordingsborg under Wrangels befäl, hvilken d. 26 med tillhjelp af 4 örlogsskepp försökte gå öfver till Gaabense färjestad; men då fienden här gjorde tappert motstånd, landstego Svenskarne i stället vid Gullborgs-sund (mellan Laaland och Falster), slogo derstädes fienden och intogo d. 28 Nykiöbing. Sedermera besatte de Laaland och började Nakskows belägring. D. 9 Maj öfvergick pfaltzgrefven af Sultzbach med 2000 man vid Gronsund från Falster till Möen och bemägtigade sig denna ö. D. 14 besatte Wrangel Stensö utanför Nakskow samt snart derefter några andra öar, hvarigenom all hjelp sjöledes från danska och holländska flottan afskars. Fältmarskalken G. O. Stenbock öfvertog derefter belägringens ledning.

I medlet af Maj uppbröt den allierade armén i Sleswig ur qvarteren samt började nalkas Fredriks-udde. Som Svenskarne hade för litet fotfolk till denna vidlyftiga fästnings försvar och dessutom en farlig pestsmitta uppstått genom de efter stormningen löst nedmyllade likens förruttnelse, lät Carl Gustaf d. 19 Maj utrymma densamma, sedan de vigtigaste verken blifvit förstörde. De allierade slogo härefter ett läger vid Stenderup med afsigt att derifrån öfvergå till Fyen; och d. 1 Juni lyckades de efter tappert försvar å svenska sidan

bemägtiga sig den mellanliggande Fänön, hvilken blott genom ett smalt sund skiljdes från Fyen; men då de några dagar derefter med tillhjelp af holländska örlogsfartyg på fyra särskilda ställen försökte öfvergå till sistnämnde ö, blefvo de med stor förlust tillbakaslagne af de svenska trupperna, som erhållit förstärkning från Seland.

Emedlertid hade amiral Montague d. 21 Maj med engelska flottan afgått från sundet och kastat ankar deremellan och Anholt; orsaken härtill var att underrättelse inlupit, det Cromwells son, Richard, blifvit störtad af parlamentet, tillföljd hvaraf Montague ej ansåg sig böra företaga något, förrän han fick nya förhållningsordres. Dessa kommo äfven straxt derpå med amiral Ruyter, som d. 23 Maj anlände med en stor holländsk flotta, på hvilken funnos 4000 man landstigningstrupper. Ruyter medförde underrättelsen om den öfverenskommelse, som d. 11 Maj blifvit afslutad i Haag mellan England, Frankrike och Holland, enligt hvilken Sverge och Danmark skulle förmås till fred på samma villkor, som Roeskilder-fredens, med undantag likvisst af den punkt, som handlade om Östersjöns stängande för främmande flottor. För att underhandla härom borde man afsluta ett trenne veckors stillestånd, under hvilket Montagues och Ruyters flottor skulle blifva stillaliggande i Kattegatt, utan att understödja de stridande, af hvilka likväl ingendera ville erkänna främmande magters rätt till inblandning vid fredsvillkorens fastställande. Trots stilleståndet inlupo likväl Opdam och Bjelke i stora Bält samt lade sig der för att afskära förbindelsen mellan Seland och Fyen; och då den förre, som ej erkände de nya underhandlarnes befallningar, beordrade Ruyter att förena sig med honom, lydde den sednare, hvarigenom i stora Bält samlades en mot Svenskarne fiendtlig flotta af 90 örlogsskepp. Under tiden hade äfven svenska flottan från Wismar ankommit till sundet. För att hindra de allierades öfvergång till Fyen, sände Carl Gustaf straxt derefter Wrangel med 28 svenska fartyg norr om Seland till lilla Bält. Så snart den förenade holländska och danska flottan fick sigte på den svenska, började efter densamma en häftig jagt, som troligtvis aflupit olyckligt, om ej den engelska kommit emellan, hvarefter

Wrangel återgick till sundet; dit seglade sedermera äfven den engelska norr om Seland samt den holländska söder om ön, hvarefter båda tillsvidare förhöllo sig neutralt; äfven den danska gick till sundet.

Wrangel begaf sig derefter till Fyen, der han öfvertog befälet. I slutet af Juni afgick den allierade hären från Stendrup till färjstället midt emot Middelfarth för att derstädes försöka öfvergången. D. 28 Juni uppställde den sig derstädes i slagordning samt afsände under skydd af 6 holländska örlogsskepp en med landstigningstrupper lastad transportflotta; men densamma blef så väl emottagen af svenska armén, att den skingrades och med stor förlust måste draga sig tillbaka, hvarefter fienden för tillfället afstod från vidare försök. I stället afsände de allierade nämnde 6 holländska skepp norrut för att på Jutlands östra kust hopsamla alla transportfartyg, som kunde öfverkommas. Då Carl Gustaf fick underrättelse härom, lät han 8 svenska skepp afgå från sundet under befäl af kapten Cox, hvilken vid Ebeltoft påträffade den fiendtliga eskadern, som blef tagen eller förstörd, hvarvid 1000 kejserlige och brandenburgske fångar togos; Cox landsteg derefter vid Aarhus, hvars af 1000 Polackar bestående besättning han dref på flykten, och der uppbrände alla i hamnen samlade transport-skepp, hvarefter han, lastad med byte och fångar, återvände till sundet. Följden af denna expedition blef att Fredrik Wilhelm och Montecuculi misströstade om att kunna öfvergå till Fyen samt under Juli månad utrymde danska halfön för att i stället vända sig mot svenska Pommern. Blott en mindre styrka under brandenburgske fältmarskalken Eberstein qvarlemnades i Jutland. D. 16 Juli gaf sig ändtligen staden Nakskow på Laaland efter trenne månaders tappert försvar, hvarigenom den der befintliga belägringscorpsen åter blef disponibel.

På eftersommaren fortsattes underhandlingarne om fredsvillkoren. D. 14 och 25 Juli afslötos nya öfverenskommelser i Haag, hvilka blefvo allt ofördelaktigare för Svenskarne, hvarföre konung Fredrik III äfven underkastade sig dem. Men af samma orsak blef Carl Gustaf ännu motsträfvigare; och då samtlige sändebud d. 25 Aug. sammankommo mellan Köpenhamn och svenska lägret, vägrade Carl Gustaf bestämdt

att foga sig efter bestämmelserna i de s. k. Haager-concerterne. Följden blef, att Montague omedelbart derefter hemseglade med engelska flottan, såsom det påstås för att ej behöfva strida emot Svenskarne Äfven Opdam hemseglade. Deremot började Ruyter fiendtligheter mot svenska flottan, som af honom och den danska blokerades i Landskrona; med 1,200 man gjorde han sedermera ett försök till landstigning vid Kiöge, hvilket dock misslyckades; kort derpå verkställde Danskarne ett dylikt försök vid Ystad, fastän med samma påföljd; på öarne började befolkningen å flera ställen resa sig samt kunde blott genom användande af ytterste stränghet hållas i tygeln. Vid samma tid måste Wrangel afgå från Fyen till Pommern med ett par tusende mans förstärkning. Nu beslöto de allierade bortdrifva Svenskarne från Fyen. Tillredelserna skedde dock med sådan tysthet, så Carl Gustaf för sent erhöll kännedom derom. D. 27 Sept. afgick Ruyter med holländska flottan från sundet söderut; ännu d. 13 Oct. visste man ej hvart den begifvit sig; Carl Gustaf begaf sig till Nykiöbing på Falster för att vara Pommern närmare. I slutet af Oct. seglade Ruyter ändtligen till Kiel, der han intog 1,500 Danskar under gen. Schack, så att han med förut ombord varande 2,500 Holländare hade 4000 man landstigningstrupper; derefter gick han till stora Bält, der han först d. 29 Oct. vid Nyborg gjorde ett försök att landstiga, hvilket dock misslyckades tillföljd af storm. Han gick derföre d. 30 till Kiertemünde, der landstigningen samma dag utfördes. Pfaltzgrefven af Sultzbach, som efter Wrangel erhållit befälet öfver de 5,500 man, som ännu återstodo på Fyen, sände genast trupper från Middelfart till Kiertemünde, hvilka dock blefvo tillbakaslagne, samt afgick med hufvudstyrkan till Odense. Emedlertid sammandrog fältmarskalken Eberstein de första dagarne af Nov. 5000 Danskar, Polackar, Österrikare och Brandenburgare midt emot Middelfart; och då han derstädes blott fann en mindre svensk afdelning, verkställde han d. 2—4 Nov. öfvergången af lilla Bält. Pfaltzgrefven, som försummat tillfället att vända sig mot den vid Kiertemünde landstigne styrkan, kom nu i stor villrådighet, hvilkendera fienden han skulle anfalla; men som han ej kände dess styrka samt befarade att blifva afskuren från Nyborg,

drog han sig tillbaka till nämnde ort för att söka skydd inom dervarande förskansade läger. Följden blef att Schack d. 8 Nov. besatte Odense, dit äfven Eberstein d. 11 Nov. anlände. Så snart Carl Gustaf fått kännedom om holländska flottans ankomst till stora Bält med landstigningstrupper, förstod han genast hvad det gällde. Han skyndade ofördröjligen till Korsör, hvarifrån han sjelf ville gå öfver till Nyborg med förstärkning; men den holländska flottan spärrade vägen samt hindrade äfven de svenska trupperna på Fyen att komma tillbaka. Konungen hoppades likväl, att de sednare skulle kunna hålla sig i Nyborg till vintrens början, då holländska flottan måste segla hem. Han öfversände derföre fältmarskalken Stenbock med befallning att inskaffa lifsmedel i Nyborg och taga befälet i stället för pfaltzgrefven, med hvars åtgärder han var på det högsta missnöjd. Men allt förgäfves. Ty den nu af 9000 man bestående fiendtliga armén nalkades Nyborg; och d. 14 Nov. kom det derstädes till ett blodigt fältslag, der Svenskarne förlorade 2000 man och det svaga svenska fotfolket blef tillintetgjordt, hvarefter rytteriet måste kasta sig in i Nyborg. D. 15 omringade fienden staden; och som derstädes hvarken fanns lifsmedel eller ammunition, ej heller någon möjlighet att komma öfver till Seland, måste de återstående 3000 ryttare samma dag gifva sig fångne jemte hela generalitetet, förutom Stenbock och pfaltzgrefven, hvilka på en båt räddade sig till Seland.

Detta var en svår stöt för Carl Gustaf, som utom Fyen förlorade 5,500 man af sina bästa trupper. Lyckligtvis vägrade Ruyter att öfverföra de allierade till Seland, då den svenske konungen kommit i en ännu värre belägenhet, utan for i stället till Lübeck för att proviantera, hvarefter han återgick till Sundet. Emedlertid blef Carl Gustaf nu något mera eftergifvande i sina fordringar. Då han likväl ej kunde hoppas göra några vidare eröfringar i Danmark, beslöt han derstädes gå försvarsvis tillväga samt i stället vända sig mot Norge. Sedan han dragit sitt krigsfolk från Langeland, der blott en besättning i Rudkiöbing qvarlemnades, samt låtit väl befästa Korsöer, Kroneborg och Kiöge på Seland jemte Nykiöbing på Falster, äfvensom lemnat öfverbefälet åt pfaltzgrefven, afreste han d. 24 Dec. från Seland till Skåne.

Vändom oss nu till *Pommern*. Den armé, kejsar Leopold bestämt mot detta land, samlades i slutet af Juli under De Souches befäl i norra Schlesien samt framryckte derifrån i början af Aug. på högra Oder-stranden. D. 8 Aug. bemägtigade den sig Greiffenhagen och några dagar derefter tullskansen mellan Stettin och Damm, hvarefter den skred till sistnämnde orts belägring; densamma höll sig likväl ända till d. 5 Sept., hvarefter De Souches gick öfver Odern samt började belägringen af Stettin, som hade en besättning af 2,500 man under gen.-löjtn. Würtz befäl. Under tiden hade en annan kejserlig afdelning under gen.-major Stahrembergs befäl intagit Kamin och gått öfver till ön Wollin, hvarest staden med samma namn eröfrades d. 27 Sept. med en förlust för Svenskarne af 1,200 man; derefter besattes äfven ön Usedom af kejserlige trupper. Vid samma tid inföllo äfven de brandenburgska trupperna i Vor-Pommern; under återmarschen från Jutland hade de plundrat wismarska området samt intagit Warnemünde skans utanför Rostock. Sedermera eröfrade de Clempenow, Loitz och Tribsees, vid hvilket sistnämnde ställe gen.-major Müller förgäfves försökte hindra deras inbrott öfver gränsen, samt skredo d. 15 Oct. till belägringen af Demmin. Natten till d. 23 Oct. gjorde Fredrik Wilhelm ett försök att medelst öfverraskning bemägtiga sig Greifswalde; men Müller, som derstädes förde befälet, afslog de tvenne stormningar, som verkställdes, med sådant eftertryck, att Brandenburgarne förlorade öfver 1000 man. D. 21 Oct. hade riksamiralen Wrangel emedlertid anländt till Stralsund med förstärkningen från Fyen; med densamma begaf han sig ofördröjligen till Wolgast, hvarifrån han lät gen.-major Arendtson öfvergå till Usedom för att fördrifva Österrikarne från denna ö. Sedan detta skett, inskeppade Wrangel å Usedom 1,600 man på transportfartyg och gick öfver Frische-Haff till Stettin. Så snart Würtz erhållit denna förstärkning, verkställde han d. 2 och 3 Nov. tvenne så kraftiga utfall, att Österrikarne d. 4 Nov. upphäfde Stettins belägring. Deremot föll Demmin d. 11 Nov. efter ett hedrande försvar, hvarefter såväl de brandenburgske, som kejserlige trupperna gingo i vinterqvarter.

Början af 1659 års fälttåg i *Preussen* utmärktes genom icke obetydliga framgångar för Svenskarne. Carl Gustaf befallde nemligen gen.-löjtn. Würtz att med sitt rytteri dit afgå för att tillsammans med Adolf Johans trupper utvidga Svenskarnes inskränkta område. I slutet af Jan. uppbröto båda, den förre med omkring 2000 man från Stettin och den sednare med 3000 man från Marienburg, samt stötte d. 30 Jan. tillsammans vid Schlochau. I början af Febr. intogos derpå Konitz, Schwetz och Kulm, samt, sedan Weichseln vid Neuenburg blifvit öfverskriden, Marienwerder, Braunsberg, Mohrungen, Sahlfeld och Liebstadt. I början af Mars belägrades Dirschau, som gaf sig d. 10, hvarefter Würtz utplundrade Dantzigs omgifningar samt gick tillbaka till Pommern. I April intog Adolf Johan ett befästadt läger vid Grünau (1 mil från Elbingen), hvarifrån han i början af Maj sände gen.-major Bülow med 2000 man till Stargard, som af den sednare intogs d. 8 Maj. Af Bülows frånvaro begagnade sig emedlertid Brandenburgarne att med 2,700 man d. 11 Maj öfverumpla de i lägret vid Grünau qvarlemnade trupperne, hvilka blefvo injagade i Elbingen. Härefter vände sig bladet mot Svenskarne. I början af Aug. samlades en här af 11,000 Österrikare, Brandenburgare och Polackar vid Kulm. Utan att inhämta konungens befallning, afgick Adolf Johan då d. 7 Aug. till Pommern samt lemnade befälet i Preussen åt gen.-löjtn. Linde. Nu gick allt baklänges. D. 21 Aug. intog den fiendtliga hären Graudentz med storm, hvarpå snart följde Strassburg och Sthum. Dirschau, Montauer-Spitz och några mindre orter utrymdes frivilligt af Svenskarne. D. 12 Sept. kringrändes Marienburg; men redan d. 30 Sept. måste de belägrande afdraga, utan att hafva kunnat taga staden. Deremot började d. 17 Sept. af Dantzigs trupper, i förening med en polsk afdelning under Lubomirski, belägringen af Dantziger-Haupt, som efter ett långvarigt och tappert försvar af gen.-major Dankwardt-Lilliestrom d. 12 Dec. måste gifva sig. Vid årets slut återstodo blott Marienburg och Elbingen i Svenskarnes våld.

I *Curland* innehade Svenskarne vid årets början de fasta orterna Mitau, Bauske, Doblehn, Schrunden, Goldingen, Grobin och Windau m. fl. Å flera ställen reste sig befolkningen

mot dem samt understöddes af mindre afdelningar curländskt och lithauiskt krigsfolk. I slutet af Mars uppbröt fältmarskalken Douglas från Riga med de i fält disponible trupperna samt slog d. 29 Mars vid Canic (icke långt från Salaty, der Lewenhapt sedan segrade) en fiendtlig afdelning af 900 man på flygten. Derefter vände han sig vesterut samt intog d. 15 April Liebau, hvarpå han d. 29 i samma månad vid Siady skingrade en annan fiendtlig afdelning. Sedermera uppehöll han sig under våren vid Siady till gränsens betäckande, men inryckte på konungens befallning ej i Lithauen för att ej komma i delo med Moskowiterna, hvilka åter börjat krig med Polackarne. Emedlertid afslutades stillestånd mellan dessa sednare, till följd hvaraf lithauiske fältherren Komorowsky med öfverlägsen styrka kunde ansätta Douglas, hvilken på sommaren måste draga sig tillbaka till Goldingen; och sedan han der qvarlemnat sitt fotfolk, gick han med rytteriet till Tuckum för att vara närmare Riga, hvarifrån gen.-löjtn. Kruse väntades med förstärkning. Snart derefter och sedan Moskowiterna lidit ett stort nederlag (d. 13 Aug.), började Komorowsky Goldingens belägring. Douglas gjorde då en diversion till Janizki i Samogitien, hvilken dock ej hade annan påföljd, än att Doblehn genom öfverfall gick förloradt (d. 2 Sept.). Och d. 8 Sept. föll slutligen Goldingen jemte större delen af fotfolket i fiendens händer, samt straxt derefter Windau. Douglas intog då d. 30 Sept. ett läger vid Annenburg mellan Mitau och Bauske; men då fiendens styrka i Curland växte ända till 15,000 man, såg han sig nödsakad att d. 15 Oct. vika tillbaka öfver Düna, hvarefter Mitau, Schrunden och Grobin föllo i fiendens händer, så att vid årets slut allenast Bauske återstod.

1660.

När konungen anlände till Göteborg fann han ständerne, som blifvit sammankallade till d. 15 Nov., redan före sig samlade. Midt under riksdagsförhandlingarne anordnade han ett infall från Bohuslän mot Fredrikshall; meningen var att försöka eröfra Aggerhuus län för att derigenom tvinga Dan-

skarne till Trondhjems återlemnande vid den blifvande freden. Lars Kagg fick befälet öfver 4000 man, hvilkas sammansättning synes af n:o 416. D. 13 Jan. framkom han till Fredrikshall, som, oberäknadt hufvudfästet Fredrikssten, då var omgifvet af nio mindre skansar, hvilka omfattade en ganska betydlig sträcka; kommendant var gen.-löjtn. G. Bjelke. D. 14 stormades en af dessa skansar, Borgarskansen eller Braadeland (förmodligen nu Öfver-berget), men återtogs följande dag af fienden. Derefter slog svenska hufvudstyrkan läger norr om staden för att hindra undsättning, hvarpå skansen Rösberget på samma sida d. 25 stormades. Sedermera försökte Kagg flera gånger skjuta staden i brand, hvilket dock ej lyckades. Och då krigsfolket började lida allt för mycken nöd tillföljd af årstidens stränghet samt brist på husrum och föda, måste Kagg d. 23 Febr., sedan underrättelsen om konungens död inlupit, upphäfva belägringen samt återvända inom svenska området.

Den 13 Febr. afled Carl X i Göteborg. I Danmark innehade Svenskarne då Seland (utom Köpenhamn) samt angränsande öar. I Pommern hade några gränsorter blifvit tagna samt öppna landet sköfladt, men hufvudfästningarne återstodo. Brehmen var orördt tillföljd af ett förbund med de Lüneburgska furstarne. I Preussen återstodo Elbingen och Marienburg samt i Curland Bauske; deremot innehade Moskowiterne åtskilliga fasta orter i Liffland. För öfrigt var Sverges gamla område icke allenast oberördt, utan till detsamma hade äfven blifvit lagda de vigtiga landskapen Skåne, Blekinge och Bohuslän; och ännu återstodo öfver 50,000 krigare till dess försvar. Dessa förhållanden gjorde sig äfven gällande vid de sedermera följande fredssluten. Det första försiggick i Oliva d. 23 April med Österrike, Brandenburg och Pohlen; de båda förra magterna måste afstå från det i Pommern eröfrade området; polska konungen afstod från sina anspråk på Sverges krona och Wasaättens arfvegods, hvarjemte polska staten nedlade sina anspråk på Liffland norr om Düna; hertigen af Curland återfick friheten samt återinsattes i sina rättigheter. Den andra freden afslöts d. 27 Maj med Danmark vid Köpenhamn; Sverge fick behålla Skåne, Halland, Blekinge och Bohuslän jemte ön Hven och

tullfrihet i sundet; deremot afstods Trondhjems län och Bornholm, sistnämnde ö mot danska adelns gods i Skåne. Så snart fredsvillkoren blifvit undertecknade, upphörde blokaden af svenska flottan i Landskrona, och i Juni öfverfördes till Skåne allt i Danmark befintligt svenskt krigsfolk, som uppgifves till 14 à 15,000 man, hvaribland 3000 i lägret vid Brönshöi. Längst drogo underhandlingarne ut med Moskowiterne; men som de nu voro ensamne och tillika fortfarande förde krig med Polackarne, då Sverge deremot redan slutat krigen med sina öfriga grannar, måste storfursten gifva efter samt genom freden i Kardis återlemna de sedan 1659 innehafda fasta orterna i Liffland, hvarjemte allt ställdes på samma fot som förut.

Enligt hvad ofvan blifvit utredt, utgjorde svenska landmagten vid början af Carl X:s polska krig omkring 42,500 man inhemska och 15 à 16,000 man värfvade trupper samt 3000 man artilleri, eller tillsammans ungefär 61,000 man, hvartill kommo 5000 för flottan. Denna styrka förminskades föga under krigets lopp, utan bibehölls vid samma höjd medelst utskrifning och värfning. Och hade Carl X icke genast vid polska krigets början allt för mycket fördjupat och utbredt sig i det vidsträckta landet, så hade hans krafter förmodligen varit tillräckliga, både att eröfra Preussen och Samogitien samt föra dem i säker hamn. Sedermera blef han tvungen att föra krig på så många krigstheatrar, att hans stridskrafter allt för mycket splittrades, tillföljd hvaraf han ingenstädes kunde uppträda med någon betydligare styrka; 8 à 9000 man var vanligtvis den mesta han på ett ställe kunde samla. Sommaren år 1658, då han började danska kriget, torde han emedlertid, alla garnisoner inberäknade, minst haft 16 à 17,000 man i Danmark, 11 à 12,000 man i Sverge, 10 à 11,000 man i Brehmen och Pommern, 9000 man i Preussen samt 10 à 11,000 man i Östersjöprovinserna, d. v. s. tillsammans 56 à 60,000 man. Förlusten af Thorn, den misslyckade stormningen af Köpenhamn samt isynnerhet nederlaget på Fyen, minskade total-styrkan något. Af det äfven i andra

hänseenden särdeles upplysande förslaget n:o **417**, som torde tillhöra slutet af 1660 eller början af 1661, ser man likväl, att svenska landtmagten, om man derifrån afdrager sistnämnde års utskrifning samt de trupper, som då skulle uppsättas, räknade icke mindre än närmare 52,000 man, hvaribland omkring 37,000 man inhemske och 15,000 man värfvade trupper; af 30,800 man fotfolk voro 20,800 inhemska och 10,000 värfvade, samt af 18,400 ryttare 11,800 inhemske och 6,600 värfvade, äfvensom af 2,600 dragoner 1,200 inhemske och 1,400 värfvade — allt runda tal. I afseende på samma styrkas fördelning finner man, att 11,600 man då voro i Östersjöprovinserna, 6000 i Pommern, 4000 i Brehmen samt 33,400 i Sverge och Finland. Man har beräknadt att Carl X:s samtlige krig skulle hafva kostat Sverge 70,000 man. Såsom någon ledning härvid kan anföras, att det inhemska fotfolket, som vid Carl X:s tillträde till regeringen räknade 31,800 man samt under densamma enligt n:o **41** förstärktes medelst tillsammans 21,000 man nyutskrifne — hvilket belopp dock sannolikt är för lågt — efter hans död blott uppgick till 21,800 man, till följd hvaraf således 31,000 gått förlorade; men samma fotfolk utgjorde 1660 blott en tredjedel af hela krigsmagten, om man dertill lägger artilleriets och flottans manskap, hvaraf man kan se, att uppgiften om 70,000 mans förlust åtminstone ej är för liten. — Af förslaget n:o **417** ser man, att samtlige garnisoner vid denna tid af det inhemska fotfolket upptogo 12,502 man, hvartill dock torde böra läggas större delen af det värfvade fotfolket och en del af det värfvade kavalleriet. Enligt det år 1658 uppgjorda förslaget n:o **409** skulle samtlige 70 garnisonsorterne i riket under fred behöfva 22,300 och i krig 43,458 mans besättning; naturligtvis behöfde dock i sednare fallet blott de orter erhålla full besättning, som lågo i eller invid krigsskådeplatsen. Från samma förslag bör sedermera dragas besättningen i Trondhjem, 1000 man.

CARL XI:S
OCH HANS FÖRMYNDARES REGERING.
1660—1697.

Enligt det nyss anförda förslaget n:o **417** var det svenska regeringens mening att efter fredernas afslutande medelst de 3000 man, som 1661 skulle utskrifvas, samt de 2,200, som skulle uppsättas i de nyförvärfvade landskapen, uppbringa armén till 57,000 man, hvaribland 41,000 inhemske och 16,000 värfvade. I Brehmen funnos enligt n:o **418** år 1661 4,732 man. Emedlertid afskedades efter hand en del af det värfvade manskapet. År 1663 afsändes till kejsarens understöd i kriget mot Turkarne 2,500 man, utom den kontingent till riksarmén, som Sverge var skyldigt att ställa för sina tyska besittningar, och hvars belopp är obekant. I November 1665 hade arméns styrka enligt det särdeles upplysande förslaget n:o **419** nedsjunkit till 46,702 man, hvaribland 14,075 ryttare, 1,760 dragoner och 30,867 fotgängare; värfvade voro blott 7,675 samt inhemske 39,027 man; i Brehmen hade under C. G. Wrangels befäl blifvit samlad en styrka af 9,035 man, med anledning af det redan då tillämnade kriget mot staden af samma namn, som ej ville erkänna Sverges öfverhöghet. Men först i Aug. 1666 utbröt detta s. k. krig, hvilket bestod deri, att Wrangel inneslöt staden och började beskjuta densamma; de allvarsamma föreställningar, som gjordes från Österrikes, Danmarks, Hollands, Brandenburgs och Lüneburgs sida, i förening med deras krigsrustningar, nödgade likväl svenska regeringen att d. 15 Nov. ingå fred, hvarigenom det gamla förhållandet återställdes. Brehmiska arméns sammansättning synes af n:o **420**.

M. G. De la Gardie, som under förmyndare-regeringen i spetsen för rådet hufvudsakligen ledt Sverges utrikes politik, fortfor äfven efter Carl XI:s tillträde till regeringen

(d. 18 Dec. 1672) några år att leda densamma. Af Ludvig XIV lät han genom subsidier förmå sig, att år 1674 anfalla Brandenburg, som då förde krig mot Frankrike och hvars armé befann sig vid öfre Rhen. Svenska armén räknade då förmodligen 55,000 man förutom artilleriet och flottan. Enligt n:o **421** uppgick allenast fotfolket till 40,676 man, hvaraf 30,641 inhemske och 10,035 värfvade; af nämnde styrka befunno sig 18,614 man i Tyskland, 9,736 utgjorde garnisoner i Sverges och Östersjöprovinsernas fästningar, och 12,326 lågo således på roten. Det inhemska kavalleriet jemte dragonerna räknade säkerligen 12,000 man, och det värfvade minst 3000 man. Trots arméns betydliga styrka skall man likväl snart se, att, tillföljd af rikets stora utbredning, lika litet under Carl XI:s som under Carl X:s krig några betydliga stridskrafter kunde på ett ställe samlas. Enligt n:o **422** skulle sommaren 1674 från Sverge 3,811 man blifvit utförda till Tyskland. Derstädes funnos vid årets slut emedlertid, alla garnisoner inberäknade, förmodligen icke mera än 25 à 26,000 man, hvaraf C. G. Wrangel med ungefär hälften d. 19 Dec. från Stettin inföll i Hinter-Pommern och Neumark, der han sedermera lade sina trupper i qvarter. De få brandenburgska trupper, som då funnos i landet under furstens af Anhalt-Dessau befäl, kunde ej göra något motstånd mot Svenskarnes våldgästning.

1675.

Detta obetänkta steg skulle emedlertid bringa Sverge i stor fara. Ty derigenom fingo alla dess gamla fiender anledning att öfverfalla landet. Churfursten af Brandenburg försummade ej heller att under vintren resa omkring och i hemlighet uppägga dem, så att sedermera Österrike, Holland, Danmark, Münster samt Lüneburg-Celle och Wolfenbüttel förklarade krig. Å andra sidan trängde Ludvig XIV på, att Svenskarne skulle taga något afgörande steg. Och då allt var utätit i Hinter-Pommern och Neumark, måste Wrangel besluta sig för uppbrott. I början af Maj samlades armén vid Stettin; dess dåvarande sammansättning framgår af

n:o 423: antager man sqvadronen i medeltal till 200 och brigaden till 500 man, skulle den hafva räknat 11,500 man. Wrangel tågade derefter öfver Zedenick till Alt-Ruppin samt intog i medlet af Maj nya qvarter i Priegnitz vid Elben med Haveln framför fronten: i Havelberg, Rathenau och Alt-Brandenburg inlades garnisoner. Churfursten af Brandenburg, som med sin af 15,000 man bestående här öfvervintrat i Franken, gjorde emedlertid vid underrättelsen om Svenskarnes framryckande en mycket berömd hastmarsch genom Thüringen till Magdeburg. Wrangel, som i medlet af Juni fick kännedom härom, beslöt då vid Havelberg gå öfver Elben och söka förening med den hanoverska armén, som då kämpade för Frankrikes intressen, samt sedermera slå churfursten före hans ankomst till Magdeburg. Den sednare förekom honom likväl genom öfverrumplingen af Rathenau d. 15 Juni och föll sedermera oförmodadt in bland de ur qvarteren uppbrytande Svenskarne, hvilka ledo stor förlust samt d. 18 vid Fehrbellin. anförde af gen.-löjtn. W. Wrangel, under ofördelaktiga förhållanden måste utkämpa en arriergardesstrid. De räddade sig dock bakom Rhins träskiga stränder och skyndade sedermera öfver Wittstock, Wahren, Malchin och Demmin tillbaka till Vor-Pommern. Hela förlusten under detta genom Fredrik Wilhelms lyckade öfverraskning förorsakade återtåg lärer uppgått till 4000 man, d. v. s. till omkring $\frac{1}{3}$ af arméns styrka. Lyckligtvis upphörde Brandenburgarnes förföljelse vid mecklenburgska gränsen.

I Sverge väckte olyckan vid Fehrbellin så mycket mera bestörtning, som man hade invaggat sig i oberättigade förhoppningar om framgångar och eröfringar. Snart erhöll man äfven krigsförklaringarne från Holland och tyska riket (Österrike deri inbegripet), hvilka blifvit afgifne d. 8 Juni. Dertill kom ytterligare underrättelsen om Danmarks hotande truppsamlingar vid rikets gränser, nemligen 12,000 man i Bohuslän och 20,000 i Holstein. Regeringen beslöt i främsta rummet utrusta flottan, för att, innan den holländskas väntade förening med den danska, öfversända trupper från Stockholm till Pommern och från Göteborg till Brehmen; sedermera skulle Köpenhamn blokeras till sjöss. Emedlertid fördröjdes flottans utrustande öfver höfvan, så att de fiendtliga magterne,

fastän de ej blefvo färdige förrän till hösten, hunno öfversvämma de tyska besittningarne. Redan i slutet af Juni tillfångatog danska konungen Christian V i Rendsburg hertigen af Holstein-Gottorp, Sverges trogne bundsförvandt, samt tvang honom åt Danmark öfverlemna sitt krigsfolk och sina fästningar (isynnerhet Tönningen), hvilka sednare raserades. Brandenburgarne inryckte i Juli till Schwan i Mecklenburg samt bemägtigade sig å ena sidan Warnemünde och å den andra ön Pöel utanför Wismar. D. 27 Aug. utlopp den af 22 skepp bestående danska flottan, jemte den af 8 skepp bestående holländska, från Köpenhamn i Östersjön för att hindra den svenska att öfverföra förstärkningar till Tyskland; dessutom afgick en mindre eskader till Göteborg för att blokera dess inlopp; båda afdelningarne återvände dock i början af Oct. af fruktan för höststormarne till Köpenhamn. Under tiden hade äfven landtarméernes krigsrörelser börjat. I förra hälften af Sept. samlades i grannskapet af Brehmen en corps af Danskar från Oldenburg (som då tillhörde Danmark) och Brandenburgare från churfurstens westfaliska besittningar jemte münsterske trupper, tillsammans 8 à 9,000 man, hvilka i medlet af månaden söder om staden öfverskredo Wesern samt derefter intogo Langwedel, Verden, Burg och Rothenburg; samtidigt landstego 8 à 900 Brandenburgare vid den af Svenskarne nyanlagda fästning Carlsborg (nära Brehmer-Lehe) samt inneslöto den; fältmarskalken H. Horn, som var guvernör i Brehmen, undsatte dock fästningen från Stade samt tvingade fienden återinskeppa sig. I början af Oct. gingo de allierade mot Elben och förenade sig der med några tusende man under hertigen af Lüneburg-Celle, så att de räknade 10 à 11,000 man, hvarefter de eröfrade Ottersberg, Buxtehude och Brehmervörde; blokaden af Stade, som inleddes, måste dock i anseende till årstidens beskaffenhet för tillfället öfvergifvas. Deremot intogo Danskarne i slutet af Dec. Carlsborg, så att vid denna tid blott Stade återstod i Svenskarnes våld.

I början af Sept. öfverenskommo konungen af Danmark och churfursten af Brandenburg att operera tillsammans och att först indrifva den i Pommern befintliga svenska hären i fästningarne, innan några belägringar företogos. D. 12 Sept.

uppbröt danska hären, 18,000 man stark, från Oldeslohe och marscherade till Wismar, der den qvarstannade från d. 16 till d. 24, hvarefter den, efter att hafva qvarlemnat några tusende man till fästningens blokad, fortsatte vägen öfver Rostock till Ribbenitz. Brandenburgska hufvudhären, 12,000 man gick från Schwan öfver Malchin till Treptow samt Österrikarne, 3000 man, till Tribesees. Då Wrangel svårt insjuknat i gikt, förde general Königsmark befälet öfver svenska trupperna bakom Reckenitz och Trebel samt fältmarskalken Mardefelt öfver dem bakom Peene. Mot den sednare vände sig churfursten samt lyckades de första dagarne af Oct. vid Gützkow tillkämpa sig öfvergången af Peene, till följd hvaraf äfven Königsmark måste öfvergifva den fasta Reckenitz-linien. Och då nu de allierade med 30,000 man öfversvämmade Vor-Pommern, måste Svenskarne som förmodligen blott hade tredjedelen så stor styrka, draga sig bakom Anklams, Greifswaldes och isynnerhet Stralsunds vallar samt till ön Rügen. Samtidigt härmed hade äfven några tusende Brandenburgare från Hinter-Pommern öfvergått till Usedom och Wollin samt bemägtigat sig de fasta orterna på dessa öar, hvarjemte en annan afdelning Brandenburgare af 4 till 5000 man straxt derefter framträngde på högra Oder-stranden och intog Greiffenhagen samt tullskansen mellan Damm och Stettin. Sedan Svenskarne sålunda på alla håll blifvit tvungne att rymma öppna fältet, började churfursten med brandenburgska hufvudhären belägringen af Wolgast, hvarjemte konung Christian med danska hufvudhären och Österrikarne gick tillbaka till Wismar. Efter ett klent försvar måste Wolgast gifva sig d. 10 Nov. hvarpå Brandenburgarne intog vinterqvarter söder om Peene; men Wismar försvarades med eftertryck af gen.-löjtn. J. Wrangel. För att om möjligt undsätta fästningen afgick Königsmark i början af Dec. med 3000 ryttare från Stralsund öfver Demmin och Malchin till Güstrow, der han likväl d. 10 Dec. möttes af det danska kavalleriet och en afdelning af det brandenburgska, hvarigenom han tvangs öfver Ribbenitz återvända till Stralsund. D. 13 Dec. måste Wismar ändtligen kapitulera, hvarefter Danskarne gingo till Holstein och intogo vinterqvarter. Då förlusten af Wolgast emedlertid väckt mycken motvilja mot Mardefelt, hvars

oduglige svärson varit kommendant i fästningen, såg den förre sig nödsakad att i slutet af Nov. med 4000 man och 36 kanoner börja dess belägring, hvilken likvisst efter en d. 5 Jan. afslagen generalstorm förvandlades till blokad.

Af n:o **424** ser man, hvilka trupper i Sverge, som i Juni voro disponibla i fält, sedan alla garnisoner jemte flottan blifvit besatta; de torde hafva uppgått till 11,000 man. Den svaga finska armén (se n:o **421**) var förmodligen behöflig till försvaret af Östersjöprovinserna, der sannolikt blott 11 à 12,000 man funnos. Af de i Sverge befintliga trupperne sändes i medlet af Aug. från Wenersborg 2000 man under general Aschebergs befäl till Svarteborg i Bohuslän för att skydda detta landskap mot Norrmännen; andra afdelningar sammandrogos sedermera i Wermland (under gen.-löjtn. O. Fersen), vid Jönköping (3000 man af fotgardet och lifreg:tet till häst under gen.-löjtn. Mörner) samt i Skåne (under general F. Fersen). Konung Carl XI, som nu började taga en verksam del i statsangelägenheterna, sysselsatte sig i främsta rummet med utrustandet af flottan, som skulle föra undsättning till Pommern; och d. 9 Oct. afgick densamma under riksamiralen G. O. Stenbocks samt amiralerne Bergenstjernas, Brahes och Stjernskölds befäl från Dalarön; den bestod af 18 rangskepp, 8 fregatter och 18 bevärade köpmansfartyg samt hade en besättning af 7,181 båtsmän och 2,981 soldater; bestyckningen utgjordes af 2,184 kanoner. Konungen afreste derefter den 18 från Stockholm till bohuslänska gränsen, hvarifrån han ville göra ett infall i Norge. Men då han den 22 October kommit till Kungsör, erhöll han den oväntade och sorgliga underrättelsen, att flottan i uselt skick återkommit till svenska skären. Densamma hade nemligen d. 16 Oct. vester om Gottland råkat ut för en våldsam storm; och som större delen af besättningsstyrkan, såsom ovand vid sjön, genast insjuknade, så att fartygen ej kunde manövreras, ansåg sig Stenbock böra återvända till Dalarön, der han inträffade d. 20 Oct. Konungen förordnade genast med anledning häraf en sträng räfst och sände Lindsköld till Stockholm, för att påskynda flottans förnyade utlöpande. Men en smittosam fältsjuka uppkom bland dess besättningar, som inom några månader lärer bort-

ryckt 8000 menniskor. Icke desto mindre lyckades man d. 27 Dec. genom isen såga ut 13 skepp under amiral Uggla för att åtminstone undsätta Wismar; men då nämnde fästnings fall i detsamma blef bekant, fick Uggla återvända.

I början af Oct. gick Gyldenlöwe med 6000 Norrmän öfver Svinesund och framryckte till Strömstad, hvarifrån han sjöledes sände 1000 man till Qwistrum för att taga Ascheberg i ryggen; men den sednare fick kännedom om företaget och drog sig i tid tillbaka till Qwistrum, der han afslog fiendens landstigningsförsök. När Carl XI d. 30 Oct. anlände till Jönköping, fick han veta att Gyldenlöwe förekommit honom med sitt infall i Bohuslän. Han skyndade då genast i början af Nov. med Mörners trupper till Wenersborg. Så snart Gyldenlöwe fått kännedom härom, återvände han d. 8 Nov. från Strömstad inom norska området.

1676.

Carl XI ville i början af året utföra sin afsigt att infalla i Norge både från Bohuslän och Wermland. De i Wenersborg för detta ändamål samlade truppernas sammansättning synes af n:o **425**. Men vintrens ovanliga mildhet lade länge hinder i vägen härför. Vid samma tid fick konungen äfven kännedom om Danskarnes truppsamlingar på Seland, till följd hvaraf man måste göra sig beredd på en landstigning i Skåne. Han uppgaf då planen mot Norge samt reste i början af Mars till Stockholm för att pådrifva flottans utrustande. Densamma skulle detta år, liksom det föregående, spela en hufvudrol; den borde så tidigt utlöpa, att den kunde hinna till Pommern med förstärkning och lifsmedel samt derifrån föra rytteri till Skåne, innan holländska flottans ankomst till sundet, hvarefter konungen ville försöka en landstigning på Seland eller åtminstone hindra en dylik i Skåne; samtidigt skulle en mindre eskader afgå från Göteborg för att undsätta Stade. Då flottans snara utlöpande kunde förutses, återvände konungen i slutet af April till Wenersborg, hvarefter han med större delen af den der samlade styrkan i

Maj öfver Göteborg längst vestra kusten tågade till Skåne; i Wermland qvarlemnades blott några hundrade dragoner under öfv. Gyllenspets befäl och i Bohuslän 1,400 man under gen.-löjtn. Mörners befäl vid Qvistrum, förutom besättningarne i Göteborg, Marstrand och Wenersborg. D. 22 Maj inträffade konungen i Malmö; och i dess omgifningar inqvarterades sedan den svenska armén, hvilken ställdes under fältmarskalken Helmfelts befäl och hvars sammansättning synes af n:o 426; den torde då hafva räknat omkring 8000 man; dessutom lågo starka besättningar i Malmö, Landskrona, Helsingborg, Christianstad, Carlshamn, Calmar, Halmstad och Warberg (tillsammans 6 å 7000 man).

Emedlertid kunde svenska flottan ej utlöpa så tidigt Carl XI förmodat. Deremot afgick amiral Juel redan d. 11 April med 11 danska skepp från Köpenhamn och försökte d. 16 April en landstigning på Rügen, hvilken dock afslogs genom Königsmarks vaksamhet; sedermera afseglade han till Klintehamn på Gottland, der han d. 29 April landsatte 2000 man, hvilka tågade till Wisby, hvars 600 man starka besättning d. 1 Maj måste gifva sig, hvarpå hela ön råkade i Danskarnes våld. Med anledning af ett rykte om svenska flottans utlöpande afgick Juel emedlertid d. 11 Maj till södra delen af Östersjön, der han efter hand förstärktes, så att han hade 25 skepp. Svenska flottan afgick först d. 19 Maj från Dalarön; den räknade 25 linieskepp och 9 fregatter med 2000 kanoner samt anfördes af riksrådet Creutz, hvilken väl ådagalagt stora förtjenster vid dess utrustning, men förut alldrig varit till sjöss. D. 25 varseblefs danska flottan på höjden af Rügen samt upphanns d. 26 utanför Ystad; en kanonad uppstod, som Carl XI sjelf åskådade från Ystad, och hvilken hade till följd att Juel drog sig tillbaka inom det af svenska sjömän då så fruktade Falsterboref; Creutz och Uggla vågade ej der angripa honom, hvarigenom han fick tillfälle att d. 28 förena sig med 11 holländska skepp under amiral Tromps befäl, hvilka d. 7 Maj afgått från Texeln. De svenske amiralerna beslöto derefter att gå tillbaka i Östersjön för att återtaga Gottland; om de fiendtliga flottorna följde efter, skulle man antaga strid. D. 30 Maj afgick svenska flottan från skånska kusten. Tromp och Juel

seglade efter och upphunno d. 1 Juni vid Ölands södra udde svenska flottan. En strid började, i hvilken Svenskarne blefvo slagne, förlorade 11 fartyg samt sina anförare, Creutz och Uggla, hvilka sprungo i luften; öfverlefvorne räddade sig till Dalarön. Tromp kryssade derefter några veckor utanför Landsort, men återgick sedan till Köpenhamn, der han inträffade d. 21 Juni.

Den 7 Juni erhöll Carl XI i Malmö underrättelse om den nya olycka, som träffat hans flotta. Fienden var nu herre i sjön och kunde när som helst landstiga på de svenska kusterna, hvarjemte förbindelsen med de tyska besittningarne blifvit afbruten. Svenska armén sammandrogs oförtöfvadt vid Malmö; den lärer då blott räknat 7000 man, hvaraf hälften rytteri och hälften fotfolk. Å andra sidan samlade konung Christian V vid Helsingör en armé af 16,000 man, som af 12 örlogsskepp och 500 transportfartyg skulle öfverföras till Skåne. För att förvilla Svenskarne i afseende på landstigningspunkten utsändes i Östersjön under Tromp 15 örlogsskepp och 100 transportfartyg, hvilken äfven d. 27 Juni vid Ystad landsatte 2 à 3000 man. Carl XI lät härigenom förmå sig att till Ystad sända 1,500 ryttare och dragoner under gen.-löjtn. O. W. Fersens befäl; men denne kunde ej bortdrifva fienden. D. 29 Juni landsteg emedlertid danska hufvudhären vid Råås fiskläge. Carl XI och Helmfelt, som befarade att blifva afskurne från norra delen af landet, uppbröto samma dag från Malmö och tågade till Christianstad, dit de anlände d. 2 Juli, hvarefter armén inqvarterades bakom Helge-ån. Danskarne eröfrade derpå d. 4 Juli Helsingborg samt drogo sedan till Landskrona, hvilken stad redan d. 10 Juli intogs; men slottet höll sig ända till d. 2 Aug.; under tiden framskjötos starka rytteri-afdelningar till Halmstad, Christianstad och Malmö. Befolkningen visade sig öfverallt tillgifven sina gamla herrar samt började redan nu på flera ställen resa sig mot Svenskarne samt mot armén föra ett guerilla-krig. Dels till följd häraf, dels till följd af ett falskt rykte att danska hufvudhären nalkades och att från danska flottan trupper skulle landsättas i Blekinge, uppbröt Carl XI d. 23 från Christianstad och tågade till Åsarum nära Carlshamn, der han inträffade d. 25; arméns sammansättning

derstädes synes af n:o **427**. Strax derefter fick konungen underrättelse att norska armén under Gyldenlöwes befäl eröfrat Bohuslän och Dahlsland samt öfver Göta-elf infallit i Westergötland; han beslöt då öfver Wexiö marschera till vestra gränsen, der blott få reguliera trupper funnos. Innan dess gjorde han dock med kavalleriet och dragonerna en ridt tillbaka till Christianstad för att öfverfalla den danska rytteri-afdelning, som observerade staden och hvilken man först tagit för den fiendtliga hufvudhären; d. 31 afgick han från Asarum och d. 1 Aug. kom han till Torsebro, der Helge-ån skulle öfverskridas; men fienden hade redan skyndat undan, så att konungen med oförrättadt ärende måste återvända till Asarum, hvarpå han efter det redan förut afgångna fotfolket fortsatte vägen till Wexiö. D. 10 Aug. upphann rytteriet vid Öhr (norr om Wexiö) fotfolket. Under vägen hade emedlertid nya underrättelser inlupit, nemligen att konung Christian efter Landskrona slotts eröfring afsändt gen.-major Dunkam till Halland med 4000 man för att intaga detta landskap och räcka handen åt Gyldenlöwe; deremot hade faran för Westergötland visat sig mindre stor, än man i början förmodat; konungen beslöt till följd häraf att gå mot Dunkam samt slå honom, medan han var isolerad. Med 6000 man afgick han d. 11 Aug. från Öhr till Ljungby, der han inträffade d. 13; härifrån kunde han afgått rakt till Halmstad; men han föredrog omvägen öfver Markaryd och Laholm för att afskära Dunkam från Skåne; marschen fortsattes således sistnämnde väg med den skyndsamhet, att armén d. 16 anlände till Knäröd. Dunkam, som d. 12 kommit till Halmstad och börjat denna stads belägring, fick d. 16 från konung Christian underrättelse om Svenskarnes anmarsch jemte befallning att draga sig tillbaka. Men då han på morgonen d. 17 kom till Fyllebro (öfver Twedala-ån), fann han före sig svenske armén, som marscherat hela natten. Och som han i sjelfva verket blott hade 3000 man, blef han efter en häftig drabbning i grund slagen och sjelf fången. Svenska arméns sammansättning i slaget vid Halmstad, synes af n:o **428**.

Denna framgång motvägdes dock i det närmaste genom Christianstads förlust. Konung Christian hade nemligen d. 6

afgått från Landskrona samt inträffade d. 10 framför nämnde fästning, hvilken han d. 15 eröfrade med stormande hand utan föregången belägring. Straxt derpå erhöll han en förstärkning af 3000 man, som hittills varit använde i Brehmen, hvarigenom hans armé, hvilken blifvit mycket försvagad genom besättningar och detascheringar, åter uppbringades till 11,000 man. Sedan han fått kännedom om olyckan vid Halmstad uppbröt han till Halland samt tågade öfver Röinge, Källarp och Örkeljunga till Waxtorp, der han likväl några dagar måste stanna, emedan Svenskarne uppbrännt broarne öfver Laga-ån. Carl XI drog sig vid hans annalkande d. 23 Aug. från Halmstad tillbaka till Getinge. D. 24 uppbröt danska armén åter från Waxtorp och anlände d. 28 till Halmstad. Efter att i sistnämnde stad qvarlemnat 1,400 mans besättning, afgick Carl XI samma dag till Falkenberg, hvarifrån han likväl d. 5 Sept. uppbröt för att d. 7 intaga det befästade lägret vid Syllinge, som Dahlberg under tiden upprättat; å n:o 429 ser man svenska härens styrka och sammansättning derstädes. Konung Christian qvarstannade större delen af Sept. vid Halmstad utan att likvisst inlåta sig i med stadens belägring; tvenne gånger framryckte han med rytteriet till Syllinge, utan att dock kunna uträtta något. Och då allt å svenska sidan syntes stilla, men hans egna trupper började lida genom årstidens stränghet, lät han armén i slutet af Sept. gå tillbaka till Skåne samt inträffade sjelf d. 5 Oct. i Köpenhamn.

Låtom oss nu se, hvad under sommaren och hösten tilldragit sig vid vestra gränsen och till sjöss. D. 8 Juni gick Gyldenlöwe med 6000 Norrmän vid Svinesund öfver gränsen och framträngde till Qvistrum, hvilken position Mörner, som blott hade 1,400 man, måste öfvergifva, likasom Uddevalla, der Norrmännen inryckte d. 17 Juni. Mörner drog sig derefter till Wenersborg och intog en ställning bakom Carlsgraf; men då Gyldenlöwe d. 25 angrep honom derstädes, måste han retirera öfver Göta-elf samt förstöra dervarande brohufvud och uppbränna broarne, hvarpå han utför elfvens venstra strand marscherade till Göteborg. Efter att hafva lemnat en del af sin styrka i Wenersborg, gick Gyldenlöwe sedan nedför högra stranden till Hjertum, der han slog en

bro, på hvilken han öfverskred elfven, hvarefter han nedför dess venstra strand fortsatte vägen till Göteborg, dit han anlände första dagarne af Juli och hvars blokad han började. Sedermera härjade fienden i vestra delen af Westergötland, till dess rikskansleren M. G. De la Gardie fick ihop en styrka af 600 soldater och 6000 bönder, med hvilka han i början af Aug. dref Norrmännens ströfpartier tillbaka öfver elfven. — Redan i Maj hade vice-amiral Sjöblad med en mindre eskader afgått från Göteborg till Elbens mynning för att undsätta Stade, men med oförrättadt ärende nödgats vända om; i slutet af Juni blef han i Göteborg blokerad af 6 danska skepp under amiral M. Rothstein; men denne upphäfde snart derefter blokaden, med anledning af ett rykte att 6 svenska örlogsfartyg nalkades från England; dessa voro dock blott köpmansfartyg, hvilka lyckligt inlupo och försågo staden med lifsmedel, hvaraf den var i stort behof. I början af Sept. anlände likväl en annan dansk eskader af 25 fartyg under amiral Vibe till Göteborg samt förnyade blokaden till sjöss. Men d. 8 Sept. afgick Gyldenlöwe från landsidan, med anledning af svenska hufvudhärens annalkande, samt lade sig framför Bohus-fästning, hvars belägring han började. Då garnisonen likväl tappert försvarade sig, måste han snart öfvergifva detta företag samt, efter att hafva uppbrännt Kongelf, draga sig tillbaka till Wenersborg. Under tiden hade äfven Gyllenspets från Wermland infallit i Dahlsland för att afskära Norrmännens förbindelse; men han blef af danska gen.-majoren Löwenhjelm tillbakadrifven. D. 20 Sept. uppbrände Gyldenlöwe emedlertid Wenersborg samt drog sig derefter genom Bohuslän tillbaka till Norge.

I slutet af Aug. utlopp amiral Tromp med danska och holländska flottan åter från Köpenhamn samt seglade till Rügen för att med en afdelning Brandenburgare försöka en landstigning; men Königsmarks goda försvarsanstalter förmådde honom äfven denna gång att uppgifva sitt företag. Derefter seglade han till Ålands haf för att hindra de finska truppernas öfverförande till Sverge; men han kom för sent, hvarföre han vände tillbaka till södra delen af Östersjön samt landsteg vid Christianopel, hvars af Svenskarne förstörda fästningsverk han återställde och der han inlade en garnison.

Sedermera begaf han sig till Köpenhamn, hvarifrån han i slutet af Sept. med den holländska flottan återvände till Texeln. Emedlertid gjorde riksråden P. De la Gardie och E. Ulfelt, som förde befälet i Småland, med Calmare garnison och några tusende uppbådade bönder ett försök att återtaga Christianopel, som dock misslyckades. Å andra sidan lät konung Christian i början af Oct. tvenne danska eskadrar utlöpa från Köpenhamn, af hvilka den ena under vice amiral Bjelkes befäl skulle afgå till Gottland för att skydda denna ö och den andra under vice amiral Rothsteins befäl skulle kryssa utanför Blekings-skären. Den sednare öfverenskom med kommendanten i Christianstad att göra ett anfall på Carlshamn; fästningen inneslöts oförmodadt d. 15 Oct. till lands och sjöss samt måste efter tvenne dagars försvar kapitulera, hvarvid en betydlig krigsmateriel föll i fiendens händer. Danskarne innehade nu alla befästade orter i Skåne och Blekinge utom Malmö. I slutet af Oct. hemseglade de danska eskadrarne.

Konung Carl XI kunde emedlertid icke fördraga att danska armén skulle intaga vinterqvarter på svenskt område. Han beslöt derföre försöka öfverfalla fienden i dess qvarter samt anordnade för detta ändamål till medlet af Oct. en större truppsamling vid Ljungby. Den härför bestämda styrkan beräknades komma att uppgå till 14,567 man enligt n:o **430**, som äfven angifver dess sammansättning; den skulle utgöras dels af hufvudstyrkan vid Syllinge jemte några trupper från Göteborg och Westergötland, dels af finska rytteriet jemte trupper från Norrland och Östergötland under gen.-löjtn. Galle, dels af trupper från Småland och Calmare län. Under förra hälften af Oct. gingo samtlige afdelningar från olika håll till den bestämda samlingsplatsen; hufvudstyrkan tågade öfver Skene, Swenljunga och Wernamo samt Galles afdelning från Stockholm öfver Linköping och Ekesjö; båda upptogo under vägen mindre afdelningar. Och d. 21 Oct. förenades vid Hamneda en styrka af 11,292 man, hvars sammansättning synes af n:o **431**. Fastän ännu flera afdelningar väntades, beslöt konungen dock oförtöfvadt fortsätta marschen på det fienden ej skulle hinna få underrättelse derom. Han skyndade derför vidare samt öfverskred d. 24

Oct. skånska gränsen vid Fagerhult och kom d. 26 till Ebbarp (Blekemåsen).

Å danska sidan hade man likväl i tid fått underrättelse om Svenskarnes truppsamling, hvilken svårligen kunde åsyfta något annat än ett infall i Skåne. Redan d. 16 Oct. afgick konung Christian från Köpenhamn och landsteg d. 17 vid Helsingborg; armén måste de följande dagarne uppbryta ur qvarteren och samlas vid Åby bakom Rönne-ån. Sedan Carl XI erhållit kännedom härom, skyndade han d. 28 till Åby; men konung Christian, som ännu ej fått ihop hela sin styrka, hade redan dragit sig tillbaka, enligt hvad ryktet sade till Helsingborg. Carl XI fortsatte då marschen dit, men fann vid sin ankomst d. 30 Oct. intet spår af danska armén; efter att hafva stormat staden, gick han derföre d. 31 vidare till Bårslöf norr om Rå-ån; följande dag anlände äfven danska hären, som först retirerat till Landskrona, till Wallåkra, midt emot Bårslöf på Rå-åns södra strand. Här stodo nu de båda härarne under en veckas tid i dålig väderlek på ömse sidor om ån, utan att någondera vågade angripa den andra. Konung Christian var den förste som ledsnade härvid; han tågade d. 8 Nov. till Rönneberga, d. 9 till Annelöf och gick d. 10 vid Käflinge öfver ån af samma namn till grannskapet af Lund. Carl XI kunde först d. 9 följa efter till Tågarp, gick d. 10 öfver Rå-ån vid Sirköping till Reslöf samt d. 11 till Lilla Harje, der han ville öfverskrida Käflinge-ån. Men Danskarne skyndade d. 12 till stället och hindrade Svenskarne komma öfver. Nu slogo båda härarne åter läger midt emot hvarandra, den svenska mellan Lilla och Stora Harje samt den danska vid Skälshög. Ett svältkrig uppstod, som varade i trenne veckor, och till utslutande fördel för Danskarne; ty dessa blefvo af den vänligt sinnade befolkningen ymnigt försedda med lifsmedel och bränsle, då snapphanarne deremot på alla sidor omgåfvo Svenskarne samt afskuro förbindelsen med Småland och öfverföllo alla mindre partier. Inom Svenska hären uppstod derjemte en så svår fältsjuka, att i början af Dec. blott 7000 man voro tjenstbare, fastän minst 1000 man sedan uppbrottet från Ljungby tillkommit. Carl XI måste derföre besluta sig för att antingen gå tillbaka till Småland eller anfalla den vida öfver-

lägsnare fienden, som räknade 10 å 11,000 man. Han valde det sednare, passerade natten till d. 4 Dec. den nyss tillfrusna Käflinge-ån vid Stora Harje krutqvarn och kringgick danska arméns venstra flygel samt angrep den följande morgon med sin högra flygeln stödd mot Lund. Efter en långvarig och envis strid, som varade hela dagen och under hvilken båda härarne blefvo nästan alldeles upprifna, måste danska härens öfverlefvor, omkring 3000 man, söka sin tillflygt bakom Landskronas vallar. Svenska härens sammansättning i detta slag synes af n:o **432**; styrkan angifves der likväl blott för manskapet. Några dagar efter slaget anlände 3000 man från Småland under riksråden P. De la Gardie och Ulfelt, hvarigenom åtminstone svenska arméns förlust i döda ersattes; dess nya sammansättning derefter framgår af n:o **434**. Efter att en vecka hafva qvarlegat vid Lund, uppbröt Carl XI d. 11 derifrån och tågade förbi Landskrona, utanför hvilken fästning P. De la Gardie med halfva rytteriet lemnades, till Helsingborg, dit han anlände d. 14 Dec.; staden stormades genast; men då slottet fortfarande höll sig, gick han d. 18 och 19 med rytteriet tillbaka till Bälteberga, der han förenade sig med De la Gardies afdelning och sedermera uppslog sitt högqvarter. Fotfolket, hvars styrka d. 20 Dec. enligt n:o **436** blott uppgick till 1,106 man, qvarblef jemte 4 sqvadroner framför Helsingborgs slott, som gaf sig d. 30 December.

I Tyskland förlorade Svenskarne detta år en stor del af sina besittningar. I April samlades i Brehmen en armé af 20,000 Danskar, Lüneburgare och Münsterske trupper, hvilka inneslöto Stade, som hade en besättning af 3000 man under fältmarskalken Horn. Den sednares förnämsta hopp hvilade på den undsättning, Sjöblad skulle tillföra från Göteborg. Men detta insågo äfven de allierade, hvarföre de rigtade sina förnämsta bemödanden mot Schwinger-skans, genom hvilken Stades förbindelse med sjön uppehöllos; skansen intogs äfven d. 4 Juni; dagen derefter kom Sjöblad med 3 skepp och 6 transportfartyg, på hvilka funnos 2,800 man trupper jemte förråder; men nu var det för sent och han måste återvända till Göteborg. Sedermera höll sig Horn ända till d. 3 Aug., då han på hederliga villkor kapitulerade. Af belägringshären gingo

Danskarne till Skåne, en del Lüneburgare till Pommern samt återstoden till Mosel mot Fransmännen.

I Pommern höll Mardefelt, efter den misslyckade stormningen vid årets början, Wolgast inneslutet både från pommerska och usedomska sidan; en afdelning danska, brandenburgska och österrikiska trupper, som uppbröto ur vinterqvarter, tvungo honom dock i medlet af Jan. att afstå derifrån, hvarefter de återgingo i qvarter. Mardefelt blef nu afsatt, och Königsmark förordnades efter honom till fältmarskalk och guvernör i Pommern. Der återstodo då blott städerna Stralsund, Greifswalde, Demmin, Anklam och Stettin. Så snart churfursten Fredrik Wilhelm fått underrättelse om svenska flottans nederlag, sammandrog han i slutet af Juni 20,000 Brandenburgare, Danskar och Österrikare i östra Mecklenburg och gick öfver Trebel, der Königsmark förgäfves med 2,500 ryttare försökte sätta sig till motvärn, hvarefter han i början af Juli började belägringen af Anklam. En mindre afdelning från Hinter-Pommern bemägtigade sig samtidigt öarne Wollin och Usedom. Efter ett långvarigt försvar gaf sig Anklam d. 3 Aug. Churfursten hade framför denna stad förlorat 3000 man, hvilka dock ersattes af de straxt derefter från Brehmen kommande Lüneburgarne. Han delade derefter sin styrka och lät den ena hälften belägra Demmin, som gaf sig d. 30 Sept., under det han sjelf med den andra hälften gick till Stettin, som han inneslöt till lands och sjöss. Af missförstånd utrymde svenska besättningen i Damm denna stad och drog till Stettin. Men kommendanten derstädes, gen.-löjtn. Wulff, försvarade sig med sådant eftertryck, att churfursten d. 6 Nov. måste upphäfva belägringen samt förvandla den till en aflägsen blokad från de omgifvande orterna, hvarefter den fiendtliga hären gick i vinterqvarter.

1677.

Sedan Carl XI låtit åtskilliga reg:ter återvända till hemorten, uppbröt han d. 9 Jan. från Bältebergа och delade sin styrka sålunda, att gen.-major Schönleben med ungefär 1,500

man (se n:o **435**) fick afgå till Lund för att derifrån observera Landskrona, under det han sjelf med omkring 4000 man (se n:o **434**) marscherade till Wä för att derifrån blokera Christianstad: de flesta reg:ter fingo dock efter hand återgå till gamla Sverge för att rekrytera och uppfriska sig. Under tiden rasade snapphane-kriget med ökad häftighet, hvarjemte Danskarnes starka garnisoner gjorde kraftiga utfall. I medlet af Jan. afgick riksrådet Johan Gyllenstjerna med en mindre afdelning till Blekinge för att belägra Christianopel; öfv. A. Wachtmeister gjorde natten till d. 8 Febr. ett misslyckadt försök att med 1,500 man återtaga Carlshamn, hvarefter han jemte sin broder amiralen drog till Christianopel, som d. 22 Febr. måste gifva sig. Gyllenstjerna och bröderne Wachtmeister gingo sedan tillbaka till Carlshamn, som efter några veckors belägring d. 8 Mars kapitulerade, samt fortsatte derpå under Mars och April månader sitt tåg genom norra delen af Skåne till Engelholm för att kufva bönderna, hvilka äfven skenbarligen underkastade sig.

Under tiden sysselsatte sig Carl XI ifrigt med rustningar till det blifvande fält- och sjötåget. Af n:o **437** ser man, att landtmagten skulle uppdrifvas till 48,000 man, hvaraf 12,000 skulle samlas i Skåne, 5000 i Bohuslän, 3000 i Jemtland, 10,000 i Pommern (från Liffland) och 2000 i Liffland; dessutom skulle 3000 man utgöra besättning på flottan och 3,300 garnisoner i Sverge, 5,500 i Östersjöprovinserna samt 4000 i Pommern; fastän denna plan ej kunde följas, utvisar den dock svenska arméns tillämnade sammansättning och styrka. Enligt n:o **438** skulle armén i Skåne ökas ända till 24,838 man och den vid vestra gränsen till 6,679 man förutom 2,549 man i garnison och 2,836 på flottan. Fastän stora ansträngningar gjordes, uppnåddes likväl på långt när ej dessa siffror. Emedlertid underkastade sig allmogen detta år tvenne utskrifningar, en ordinarie à 1000 man och en extraordinarie à 6,365 man; tillsammans med de af kronan eller enskildte värfvade lära 15,000 man detta år blifvit sända till gränserna såsom rekryter. Äfven åt flottans utrustning egnades outtröttliga omsorger; i medlet af Maj skulle hufvudflottan utlöpa från Stockholm och en mindre eskader från Göteborg

samt derefter båda förena sig i södra delen af Östersjön och försöka slå den danska före den holländskas ankomst. — Äfven konung Christian gjorde stora bemödanden till sina stridskrafters förökande; armén i Skåne skulle uppbringas till 15,000 man, hvartill borde stöta 4000 man münsterske trupper; flottan skulle bestå af 34 större krigsskepp med 1,616 kanoner samt en besättning af 7,450 matroser och 3,100 soldater; dessutom väntades en holländsk hjelpeskader.

I slutet af Mars började Danskarne öfverskeppa krigsfolk till Landskrona, der ett befästadt läger upprättades. Vid underrättelsen härom afgick Carl XI, som nu fått till sig en del af sina trupper, för att observera fienden d. 5 April med 4000 man (5 brigader och 10 sqvadroner) från Christianstad, till hvars blokad han qvarlemnade gen.-löjtn. Schultz med närmare 2000 man (3 reg:ter till häst och 2 till fot). Konungen tågade öfver Westra Wram, Hörby och Hurfva, der Schönleben från Lund tillstötte, till Trollenäs, der han stannade och sedermera i anseende till källosningen och vårflödet måste qvarligga i 6 veckor. Först d. 17 Maj kunde han åter uppbryta; och d. 18 anlände han till Rönneberga högar, 1 mil öster om Landskrona, der han upprättade ett befästadt läger för att observera den fiendtliga hären vid sistnämnde stad och afvakta egna förstärkningars samt isynnerhet svenska flottans ankomst, hvarigenom fiendens förbindelse med Seland skulle afskäras. Han hade vid denna tid blott en styrka af 5000 man, hvars sammansättning synes af n:o **440**. Men danska hären, som räknade 8 à 9000 man under konung Christians eget befäl, uppbröt redan natten till d. 27 Maj från Landskrona och visade sig följande morgon framför svenska lägret. Konung Carl ville då i början, fastän så betydligt underlägsen, leverera batalj och utryckte äfven ur lägret med armén. Af sina generaler lät han dock lyckligtvis förmå sig att ej anfalla, hvilket äfven uraktläts af fienden, som förvånades öfver hans djerfhet och misstänkte försåt. Härigenom fick han rådrum att följande natt i all tysthet afdraga till Christianstad; marschen togs öfver Hasslebro, norr om Ringsjön, och varade d. 28, 29 och 30, hvarunder Danskarne lifligt förföljde, utan att likvisst kunna uppnå Svenskarne. Sistnämnde dag förenade sig konungen med

Schultz, hvarefter han ändrade marschen i nordvestlig rigtning och de följande dagarne, sedan fienden upphört med förföljelsen, öfver Lomarp, Kärråkra och Mölleröd gick till Herrevads-kloster, hvaromkring armén sedermera inqvarterades.

Konung Christian V intågade d. 1 Juni i Christianstad, som försågs med ny garnison och tillräckliga förråder för en längre tid. D. 3 afgick den danske konungen åter från staden och tågade till Malmö för att belägra och intaga denna Svenskarnes hufvudfästning i Skåne; d. 9 framkom danske hären till stället och började belägringen; under vägen hade den blifvit förstärkt med 3 à 4000 man münsterska trupper, som blifvit öfverskeppade från Wismar till Landskrona. Under tiden hade en del af svenska flottan utlupit. D. 20 Maj afgick nemligen amiral Sjöblad från Göteborg med 7 skepp, 2 fregatter och några mindre fartyg, på hvilka funnos 400 kanoner, 800 soldater och 1,600 matroser, de sednare för stora flottans räkning. Sjöblad skulle genom stora Bält gå till pommerska kusten och der förena sig med stora flottan. Då han emedlertid af motvind blef uppehållen i stora Bält, der han landsteg för att plundra Nyborg, fingo Danskarne kännedom om hans ankomst samt utsände amiral Juel med 11 större krigsskepp, som buro 600 kanoner. Juel träffade Sjöblad d. 30 Maj utanför Rostock och förföljde honom under tvenne dagar samt uppnådde honom slutligen d. 1 Juni mellan Langeland och Laaland, der Sjöblad blef så i grund slagen, att blott några få fartyg undkommo till Göteborg och han sjelf tillfångatogs. — Svenskarnes stora flotta kunde ej utlöpa från Dalarön förrän i medlet af Juni. Den anfördes af fältmarskalken H. Horn, Stades tappre försvarare, samt räknade 25 linieskepp och 13 fregatter, hvilka buro 1,800 kanoner; besättningarne voro dock, liksom de föregående åren, af mindre god beskaffenhet. När konung Christian fick kännedom om svenska flottans annalkande, hvarigenom förbindelsen med Seland kunde afskäras och Malmö undsättas, beslöt han mot denna stad försöka en generalstorm; företaget utfördes natten till d. 26 Juni, men misslyckades alldeles med en förlust af 3000 man, hvarefter den danske konungen upphäfde belägringen och drog sig tillbaka till Lund. — D. 29 Juni kastade Horn med svenska flottan ankar utanför Möen. Den danska,

som räknade 19 linieskepp och 6 fregatter med 1,300 kanoner samt anfördes af amiral Juel, hade lagt ut mellan Stevens-Klint och Falsterbo-ref. Horn ville i början ej angripa; men han nödgades dertill genom konungens uttryckliga befallning; och d. 1 Juli stod sjöslaget i Kiöge-bugt, der svenska flottan blef i grund slagen, dels emedan en holländsk eskader af 16 fartyg under striden ankom till sundet samt dels tillföljd af de danska besättningarnes större godhet och deras fartygs deraf följande större manöver-färdighet. Svenskarne förlorade halfva styrkan, d. v. s. 15 större och 16 mindre skepp med 700 kanoner, 3000 fångar och 1,200 sårade; återstoden sökte sin tillflykt i Calmare-sund och vid Dalarön.

Medan allt detta föreföll hade Carl XI med svenska armén legat stilla vid Herrevads-kloster. Efter underrättelsen om olyckan i Kiöge-bugt beslöt han uppsöka den fiendtliga hären och slå den ur fältet för att derigenom uppväga motgångarna till sjöss. Sedan han erhållit några förstärkningar, hvarigenom hans styrka uppbringades till 10,000 man, uppbröt han d. 11 från Herrevads kloster och anlände d. 12 till Torlösa. Hans afsigt var, att före den åsyftade striden kasta sig emellan danska hufvudhären, som då ännu troddes stå vid Malmö, samt Landskrona, der en betydlig förstärkning af kejserliga och hessiska trupper skulle landstiga. Men straxt efter ankomsten till Torlösa fick han veta att konung Christian redan gått till Landskrona och der dragit till sig de väntade förstärkningarne, hvarefter han intagit en stark ställning på Rönneberga högar. Carl XI beslöt dock angripa honom derstädes d. 14 Juli; men då han samma dag framryckte, påträffades danska hären, 12,000 man stark, på Ylleshed, (straxt söder om Sirköping), der ett fältslag utkämpades, i hvilket Danskarne blefvo slagna och tvungna att söka skydd inom sitt befästade läger vid Landskrona. Svenska arméns sammansättning och styrka i detta slag synes af n:o 441.

Efter slaget vid Landskrona, såsom det vanligtvis kallas, förlade Carl XI sin armé i det gamla lägret på Rönneberga högar för att derifrån observera danska hären i Landskrona. Här började han åter lida stor brist på lifsmedel, hvarigenom hans styrka efterhand förminskades till omkring 6000 man.

Fastän Danskarne från Seland erhöllo god tillförsel af lifsmedel för manskapet, uppkom dock snart äfven i deras läger en stor foderbrist för hästarne; konung Christian lät derföre rytteriet och dragonerne, 7000 man under gen.-löjtn. Ahrensdorfs befäl, natten till d. 6 Aug. i tysthet uppbryta från Landskrona samt norr om svenska lägret, öfver Ekebro och Åby, skynda till Christianstad för att derstädes förfriska sig. Då Carl XI fått kännedom härom uppbröt han d. 7 Aug. från Rönneberga och tågade öfver Ekebro, Åby, Melby och Ignaberga till Herslöf vid Christianstad, der han inträffade d. 15; omedelbart efter ankomsten lät han storma brohufvudet vester om långa bron samt beskjuta staden med glödande kulor. Danskarne, som befarade att blifva instängda bakom Helge-ån, öfverskredo natten till d. 16 densamma vid Åhus samt ilade sedan öfver Andrarums bruk tillbaka till Landskrona, hvarifrån hela den fiendtliga armén ofördröjligen afgick till Helsingborg, der ett nytt befästadt läger intogs. Carl XI uppbröt visserligen d. 17 åter från Herslöf samt förföljde fienden öfver Wram och Hörby till Norra Weddinge, der han inträffade d. 20; men då han derstädes fått veta, att Danskarne fastsatt sig vid Helsingborg, intog han vid Weddinge ett öppet läger. I slutet af Aug. återförde fienden en del af sin armé till Seland och inskeppade återstoden på flottan. Carl XI sände då gen.-löjtn. Schultz med 1,500 man till Christianstad, för att återupptaga blokaden af denna fästning. Då han i medlet af Sept. erhöll underrättelse, att svenska armén i Bohuslän blifvit slagen vid Uddevalla, uppbröt han d. 17 Sept. med 1,500 ryttare från Weddinge till Halland för att komma till undsättning. Men redan d. 19 fick han i Halmstad veta att den värsta faran var öfver, hvarföre han lät en del af sina trupper gå i vinterqvarter samt med återstoden öfver Örkeljunga, Rök, Möllerød, Sandby och Emitslöf gick till Filkesta, der han inträffade d. 27 och slog läger för att jemte Schultz blokera Christianstad. Äfven Ascheberg, som med den öfriga armén qvarstannat vid Weddinge, fick derifrån uppbryta d. 22 Sept. samt, sedan åtskilliga reg:ter gått i vinterqvarter, marschera till Filkesta, der han inträffade d. 8 Oct. Här funnos nu blott 3000 man, hvilka d. 9 Oct. fingo intaga vinterqvarter

mellan Christianstad och Carlshamn. Då förstnämnde fästning ej var innesluten på vestra sidan, ej heller Landskrona och Helsingborg blokerade, låg Skåne temligen öppet för Danskarnes partier. Ett falskt rykte, att fienden öfversatt en mängd trupper till Landskrona, nödgade äfven Carl XI att de sista dagarne af året med det disponibla rytteriet företaga en ridt från sitt högqvarter Ljungby till Hasslebro, derifrån han dock i början af 1678 återvände.

Vid Bohuslänska gränsen hade krigsrörelserna i anseende till snöns långvariga qvarliggande under vintren och våren inskränkt sig till ströftåg, hvarvid Åmål brändes af Norrmännen. Först d. 20 Juni inföll danske gen.-majoren Löwenhjelm med några tusende man öfver Bråtås-bron i Bohuslän samt jagade det ringa antal Svenskar, som derstädes befunnos, öfver Göta-elf, hvarefter han stannade vid Uddevalla. Å svenska sidan, der rikskansleren M. G. De la Gardie förde befälet, var ännu ingenting i ordning. Häraf begagnade sig Gyldenlöwe att med 1,600 man och en betydlig belägringsmateriel sjöledes afgå från Fredrikshall till Marstrand, dit han ankom i början af Juli, och hvilken fästning han efter trenne veckors belägring d. 23 Juli nödgade kapitulera; sedermera eröfrades äfven Orust och Tjörn. Först i början af Aug. kunde De la Gardie få ihop en liten armé af 3000 man, till större delen nyuppbådadt manskap, hvarmed han d. 10 Aug. slog läger vid Wenersborg. Löwenhjelm drog sig då tillbaka till Strömstad. De la Gardie, som hade konungens befallning att, jemte Gyllenspets från Wermland, infalla i Norge, följde i anseende till sin svaghet blott efter till Uddevalla. I slutet af Aug. anlände äfven Gyldenlöwe till Strömstad med så stora förstärkningar, att han tillsammans hade 5,600 man. Oförtöfvadt satte han sig i marsch till Uddevalla, der han d. 28 Oct. slog De la Gardie på flykten, hvarefter han tvang honom draga sig bakom Göta-elf, hvars broar upprefvos. Norrmännen intogo sedermera vinterqvarter i Bohuslän, hvarefter krigsrörelserna på denna sida afstannade. De la Gardie afgick härpå från befälet, som öfvertogs af rikstygmästaren Sparre, hvilken återigen redan i Nov. öfverlemnade detsamma åt riksamiralen Stenbock.

Äfven i Jemtland hade Norrmännen detta år framgång. I början af Aug. inbröto 2000 man under öfv. Schultz öfver de ödsliga fjällen samt lyckades med tillhjelp af förrädiska bönder öfverraska de svenska trupperna, som anfördes af gen.-löjtn. C. Sparre, hvarefter de intogo Dufve- och Hjerpeskansar. Sparre som i början med omkring 1000 man sökte fasthålla sig på Fröson, måste dock snart retirera derifrån till Borgsjö i Medelpad, hvarefter Norrmännen besatte hela Jemtland. Men då fältmarskalken H. Horn i Nov. annalkades med 700 man, utrymde fienden frivilligt det eröfrade landskapet.

Danska flottan, som lidit mycket genom sjöslaget i Kiögebugt, qvarlåg efter detsamma under större delen af Juli i Köpenhamn för att reparera. I slutet af månaden afgingo Juel med 20 danska och Bastiansen med 10 holländska skepp, hvilka snart efterföljdes af ytterligare trenne under Tromp, till Calmar för att om möjligtvis förstöra de der under Wachtmeisters befäl liggande qvarlefvorna af svenska flottan. D. 28 Juli inseglade Bastiansen i södra inloppet och d. 30 kringseglade Juel Ölands norra udde samt kastade d. 31 ankar utanför Borgholm. Emedlertid befanns Wachtmeisters eskader såväl förtöjd inom klippor och skär, att den ej kunde åtkommas, hvarföre Danskarne måste inskränka sig till landstigningar på svenska kusten, der de plundrade och brände. D. 31 Juli förstördes Mönsterås; d. 8 uppbrändes Calmare förstäder; d. 9 landstego 500 man på Öland och försökte d. 15 en storm på Borgholms slott, hvilken dock afslogs af den 200 man starka besättningen. Snart derefter afgick den holländska flottan under Tromp och en del af den danska under M. Rothstein till Köpenhamn för att derifrån öfverföra trupper till Rügen. Juel fortsatte med återstoden af danska flottan vägen norrut till Westervik, som den 2 Sept. uppbrändes; till och med Stockholmsskären hotades. Men Juel lade sig derefter vid Gottland, hvarifrån han af fruktan för höststormarne i början af Oct. seglade hem till Köpenhamn. Härigenom fick Wachtmeister tillfälle att återvända till Stockholm.

I Tyskland återstodo vid början af året af alla Svenskarnes besittningar blott Stralsund, Greifswalde och Stettin jemte ön Rügen. Fältmarskalken Königsmark förde fortfarande öfverbefälet samt försökte under årets första hälft genom upprepade ströftåg i Mecklenburg och Hinter-Pommern inskaffa lifsmedel i fästningarne; särskildt verksam i detta hänseende var kommendanten i Stettin, den tappre gen.-löjtn. Wulff, hvilken, fastän han sjelf på afstånd blokerades från Anklam, Löckenitz, Greiffenhagen och Wollin, d. 12 genom öfverrumpling intog Gollnow. Königsmark hoppades förnämligast på den hjelp, som skulle komma med flottan; sedan detta hopp, som vi ofvan sett, i Juni blifvit tillintetgjordt, återstod dock den liffländska hären, hvars snara ankomst till Preussen beständigt förespeglades. — Så snart churfursten af Brandenburg fått kännedom om svenska flottans nederlag samt att Sverges tyska besittningar således ej kunde erhålla förstärkning, skred han till utförandet af det företag, hvarifrån han föregående år måst afstå, nemligen Stettins eröfring. D. 7 Juli inträffade han med 16,000 Brandenburgare och 4000 Lüneburgare jemte en betydlig belägringsmateriel vid staden och slog läger vester om densamma. Dess besättning utgjordes af 3000 man, förutom borgerskapet, som äfven deltog i försvaret. D. 14 Juli gick gen.-major Schwerin med några tusen man öfver Odern och framträngde de följande dagarne till tullskansen, som d. 18 måste utrymmas, hvarefter han började belägringsarbetena mot stadens östra sida; under tiden hade äfven churfursten inledt tvenne attacker, en från norra och en från södra sidan närmast floden samt omgifvit sin armé med en circumvallationslinie. D. 14 Aug. började beskjutningen, hvars häftighet sedermera oafbrutet ökades; d. 18 Sept. hade de belägrande i batterierna 110 kanoner och 25 mörsare, en för den tiden ovanlig styrka. Emedlertid försvarade sig Wulff hela hösten med utmärkt tapperhet, i förhoppning om understöd, ettdera från Königsmark eller ock från Liffland; på hvad sätt den förre blef sysselsatt, skola vi snart se; men hvarföre liffländska armén alldrig hördes af, torde här vara rätta stället att omnämna. Densamma blef verkligen på hösten samlad vid Riga till en

styrka af 12,000 man; men dess först utsedde befälhafvare, fältm. Fab. Fersen, Malmös tappre försvarare, dog i början af Aug.; derefter utvaldes fältm. B. Horn, som vistades i Stockholm, till samma befattning; men denne begaf sig så sent på vägen och reste dessutom kring Bottniska och Finska vikarne, att han först d. 28 Jan. 1678 framkom till Riga; under tiden hade general O. W. v. Fersen, som under honom förde befälet, på eget bevåg ej velat företaga något. Följden blef emedlertid, att Wulff, sedan Stettin blifvit förvandladt till en rykande askhög och en stor del af dess invånare omkommit, d. 1 Jan. 1678 med sina återstående 300 man måste dagtinga, mot villkor af fritt aftåg.

Då konung Christian funnit att han detta år ingenting vidare kunde uträtta i Skåne, beslöt han använda en del af sin armé till en landstigning på Rügen, kanhända möjligtvis äfven till Stralsunds eröfring. Så snart derföre Tromp och Rothstein d. 1 Sept. återkommit från Calmare-sund, öfverfördes ofördröjligen 4000 man fotfolk från Landskrona och inskeppades på deras eskadrar. D. 6 Sept. afgick konungen med flottan från Köpenhamn och d. 7 landsattes krigsfolket på näset mellan Wittow och Jasmund, hvarefter Danskarne d. 8 framryckte till Prora, näset mellan Jasmund och Rügen, der de förskansade sig. Men som Königsmark oförtöfvadt sammandrog alla disponibla trupper, omkring 3000 man, vid Bergen, ansågo de sig böra afvakta förstärkning. I medlet af Sept. öfverfördes äfven 2000 brandenburgska ryttare från Peenemünde, hvarjemte i början af Oct. 2000 danska ryttare anlände från Köpenhamn. Sedan konung Christian sålunda fått 8000 man tillsammans, framryckte han d. 6 Oct. mot Königsmark, hvilken äfven genast utrymde Rügen, med undantag af skansarne Alte och Neue-Fähr; den förra intogs redan d. 9 Oct.; men den sednare, som hade en besättning af 500 man, försvarades så tappert, att Danskarne i början af Nov. måste upphäfva belägringen och inskränka sig till en blokad. Under tiden hade äfven konung Christian med en del trupper återvändt till Köpenhamn samt lemnat befälet åt gen.-major Ruhmor; och då denne snart derefter måste aflemna 2000 man till belägringshären vid Stettin, så att han blott hade 5000 man, upphäfde han äfven blokaden samt

drog sig i medlet af Nov. tillbaka till Prora. Königsmark beslöt då, att försöka Rügens återtagande, men hindrades derifrån till årets slut genom den osäkra isen.

1678.

Den 5 Jan. blef sundet mellan Rügen och fasta landet isfritt. Königsmark begagnade sig häraf att de följande dagarne öfverskeppa alla disponibla trupper, 1,500 fotgängare och 2000 ryttare, till Neue-Fähr. Så snart Rumohr förnummit detta, uppbröt han mot skansen, så att Königsmark, då han d. 8 framryckte från densamma, fann Ruhmor före sig på fälten vid byn Warksow (½ mil öster om Neue-Fähr). Oaktadt fiendens öfvermagt, angrep Königsmark först, samt lyckades efter en kort fäktning, och sedan Ruhmor blifvit sårad, öfverändakasta hela den fiendtliga styrkan (svenska styrkans sammansättning i denna strid synes af n:o 442, a). Danskarne flydde till Prora, der de likväl d. 10 Jan. måste gifva sig på nåd och onåd. Genom denna oväntade seger fick Königsmark tillfälle att i icke ringa mån förstärka sig, ty många af fångarne, hvilka till en stor del voro Tyskar, togo tjenst i hans leder. Så snart de nykomne blifvit organiserade, uppbröt han i slutet af Febr. från Stralsund med 5 à 6000 man och 14 kanoner, gick vid Tribesees öfver Trebel samt intog d. 25 Febr. Ribbenitz och d. 26 Schwan, hvarefter han utbredde sig öfver hela Mecklenburg ända till Holsteins gränser, öfverallt indrifvande dryga kontributioner. I början af Mars ankom äfven vice amiralen Rosenfelt från Calmar med 22 skepp, lastade med lifsmedel och krigsförråder, hvilken eskader före danska flottans utlöpande lyckligt återkom till Sverge. Men nu började äfven fienden att röra på sig; å ena sidan sammandrogs vid Oldeslohe en corps Danskar; å andra sidan samlades 10,000 Brandenburgare och Lüneburgare vid Stettin under gen.-löjtn. Chauvets befäl. Till följd häraf, och då en mängd af de nyligen i tjenst gångne Tyskarne rymde, ansåg sig Königsmark i slutet af Mars böra återgå till Stralsund, sedan han inkastat besättning i Damgarten. Mot sistnämnde ställe framryckte

Chauvet de sista dagarne af Mars, men måste redan i början af April afdraga till följd af vårflodens öfversvämningar.

Våren och försommaren tillbragtes i lugn. Königsmark försåg Stralsund och Greifswalde med alla behofver och förtröstade för öfrigt på undsättningen från Liffland. Churfursten af Brandenburg ville detta år taga Stralsund, men ansåg sig ej kunna verkställa detta, förrän han eröfrat Rügen, hvilket återigen ej kunde ske utan danska flottans medverkan. Den sednare användes likväl hela sommaren, dels till svenska flottans observerande, dels till direkt medverkan vid danska härens krigsrörelser i Skåne. Först i början af Sept. kunde konung Christian och churfursten bli ense om sättet för Rügens eröfring. Då inskeppades i sundet 3000 man norska trupper under gen.-major Löwenhjelms befäl på danska flottan under Juel, hvilken snart derefter visade sig utanför Rügens östra kust. Samtidigt hade churfursten vid Peenemünde samlat 12,000 Brandenburgare, hvilka på 210 mindre fartyg och 140 båtar under Tromps befäl skulle öfverföras till Alten-Camp (nära Putbus) på Rügen; d. 10 voro samtlige trupper inskeppade och d. 11 nalkades transportflottan ön. Königsmark hade blott 4000 man, till större delen rytteri, samt 80 kanoner, fördelade längst med kusten. D. 12 landstego Danskarne vid Wittow samt befästade sig oförd röjligen. Sammaledes Brandenburgarne d. 13 vid Alten-Camp. Å båda ställena försökte Königsmark förgäfves hindra landstigningen. Och då fienderna d. 14 från alla håll frambröto, måste han skyndsamt draga sig tillbaka och öfvergå till Stralsund, hvarefter Alte-Fähr föll d. 15 samt Neu-Fähr d. 16. D. 17 landsteg churfursten med 2000 man på Dänholmen samt eröfrade dervarande skans. Qvarlemnade Danskarne på Rügen, öfvergick han derefter med hela sin styrka till fasta landet, der han förenade sig med 4000 Lüneburgare under gen. Van der Enten. Königsmark hade nu 4000 man i Stralsund, med hvilka han beslutit till det yttersta försvara sig, i afvaktan på liffländska härens ankomst. D. 24 Sept. började stadens belägring medelst löpgrafvars uppkastande, och d. 10 Oct. öppnades elden från 80 grofva kanoner, 22 mörsare och 55 haubitser; redan följande dag stod staden i ljusan låga, hvilket hade till följd, att borgerskapet,

helt olika det i Stettin, gjorde formligt uppror mot Königsmark och tvang honom att d. 15 Oct. dagtinga, mot villkor af fritt aftåg till Sverge, dit trupperna skulle transporteras på brandenburgsk bekostnad. Tillsvidare fördes de till Usedom. Härefter vidtogs slutligen Greifswaldes belägring, hvilken påskyndades af alla krafter med anledning af underrättelsen om liffländska arméns ankomst till Preussen; d. 25 Oct. ankommo Brandenburgarne, d. 4 Oct. började beskjutningen, och d. 5 kapitulerade garnisonen på samma villkor som Stralsunds. Först en månad derefter, nemligen d. 4 Dec. kunde de öfverblifna svenska trupperna, hvilka torde hafva uppgått till omkring 5000 man (återstoden af 16 reg:ter), afsegla från Peenemünde; men en följande natt uppkommen storm slungade hela transportflottan mot Bornholms klippor, der 2000 drunknade samt 3000 med möda räddade lifvet för att, tvärt emot det afslutna fördraget, till krigets slut blifva qvarhållne såsom krigsfångar.

I Skåne förflöt årets första hälft utan särdeles betydande krigsrörelser; blott parti- och snapphane-kriget rasade med oförminskad häftighet. Konungen vistades fortfarande i Ljungby, med undantag af den tid han med anledning af ständernas sammanträdande tillbragte i Halmstad (Februari månad). Med de vid Christianstad befintliga trupperne bemödade sig Ascheberg att efterhand innesluta staden. Enligt årets krigsplan skulle man med all kraft försöka intaga Christianstad samt hindra dess undsättning, men föröfrigt gå försvarsvis tillväga i Skåne och Bohuslän; flottan skulle visserligen nödtorfteligen utrustas, man blott användas till kusternas skydd; deremot borde liffländska armén gå offensivt tillväga samt åvägabringa de tyska besittningarnes undsättning. I slutet af Maj afgick svenska flottan under Wachtmeisters befäl från Dalarö till Calmare-sund, der den intog sin gamla, oangripliga ställning. Samtidigt utlopp äfven den danska från Köpenhamn; en mindre eskader af 16 fartyg med 450 kanoner och 2000 mans besättning skulle kryssa i Kattegatt; 4 lades dessutom utanför Elbe-mynningen och 14 andra bestämdes till konvoy-fartyg, hvarjemte en mängd kaparefartyg utrustades, som i grund förstörde den svenska handeln. Danska hufvudflottan under Juels befäl, 40 större och mindre fartyg

med 2,100 kanoner och 12,000 mans besättning, ankom d. 4 Juni till Ystad, som utplundrades, hvarefter den seglade till småländska kusten, utanför hvilken den kryssade till slutet af Juni, då den återvände till södra delen af Östersjön. Under loppet af Juni månad öfverfördes efterhand en mängd danska trupper till Landskrona; med de 7000 man, som i slutet af månaden kommit öfver, gick konung Christian d. 23 Juni till Helsingborg, hvars 400 man starka besättning d. 27 mot villkor af fritt aftåg tvangs till kapitulation. Under tiden hade äfven Carl XI samlat sin armé, hvilken d. 20 Juni mönstrades vid Balsby (öster om Christianstad); den räknade 11,000 man, hvilkas sammansättning synes af n:o 442, b. Nu började äfven belägringen, som leddes af Dahlberg, att föras med större kraft; skansar anlades på alla sidor till stadens inneslutande, och det ena efter det andra af fiendens utanverk intogs. D. 21 fördes armén öfver Helga-ån till Köpinge. Straxt derefter fick konungen kännedom om Helsingborgs belägring; d. 28 uppbröt han derföre till undsättning samt tågade följande dagen öfver Wram och Hörby till Getinge, der han likväl d. 30 fick veta att staden redan fallit. Han återvände då skyndsamt till Christianstad, vester om hvilken stad han d. 3 Juli lägrade sig mellan Wä och Lillö, vid hvilken sednare punkt flera broar öfver Helga-ån blifvit uppförda för händelse af ett hastigt återtåg. D. 7 Juli afsändes 1000 ryttare under gen. Wittenberg till den bohuslänska arméns förstärkning hvilka dock snart ersattes med en lika stor förstärkning. Emedlertid fortsattes belägringsarbetena med kraft, och slutligen lyckades det Dahlberg att natten till d. 17 uppbränna långa bron, hvarigenom garnisonen afskars all förbindelse vesterut. Men nu nalkades äfven undsättningen. D. 14 Juli uppbröt konung Christian från Landskrona med 12 à 14,000 man samt tågade norr om Finja-sjön till Mölleröd, der han likväl d. 18 måste stanna för att invänta sitt grofva artilleri. Härigenom blefvo snapphanarne så modiga, att de d. 15 slogo läger i träsken vid Filkestad, i arméns nära grannskap, hvarifrån de sedan i hög grad oroade Svenskarnes rygg. D. 26 visade sig äfven Juel med danska flottan utanför Åhus samt landsatte d. 20 1,400 man i arméns rygg mellan Sandö och Tosteberga; men denna

afdelning blef redan följande morgon af gen.-major A. Wachtmeister med 700 man tillbakakastad i sjön. D. 22 inträffade danska hufvudarmén vid Önesta framför svenska lägret, mot hvilket den dock ej vågade företaga något; och sedan Dahlberg d. 26 fulländat de befästningar, med hvilka lägret omgafs, blef svenska armén oåtkomlig; dess sammansättning dessa dagar synes af n:o **443**. Deremot fortsatte Juel sina landstigningsförsök, nemligen d. 24 vid Sandö, hvarifrån han dock d. 25 åter blef bortdrifven af Wachtmeister, samt några dagar derefter vid Carlshamn, der öfv. Gyllenstjerna tvang honom återinskeppa sig. När konung Christian öfvertygat sig, att ingen undsättning af Christianstad var möjlig, reste han den 30 Juli till Köpenhamn samt lemnade befälet åt fältm. Wedel. Och då gen.-major v. Osten, kommendant i den belägrade fästningen, ändtligen genom den yttersta brist på lifsmedel d. 4 Aug. blifvit tvungen att dagtinga, afdrog hela danska hären d. 6 Aug. från Önesta samt tågade öfver Mölleröd tillbaka till Helsingborg. Med svenska armén uppbröt Carl XI d. 12 från Christianstad och följde efter till Gudmundstorp, der han stannade d. 14; här inträffade snart derpå en del af de trupper, som hittills varit använde i Bohuslän, hvarigenom armén erhöll den sammansättning, som synes af n:o **444**. Nu ansåg sig konungen stark nog att gå fienden närmare på lifvet, hvarföre han d. 26 marscherade till Dagstorp (invid Stora Weddinge), der han slog ett öppet läger. Fastän danska armén vid Helsingborg erhöll förstärkning både af norska och tyska trupper, vågade den sig likväl ej ut på fältet, utan förskansade sig allt mer och mer. I slutet af Sept. började konung Christian ändtligen låta öfvertöra en del af sitt folk till Seland. Carl XI lät då armén i början af Oct. gå tillbaka till Hörby samt intaga trånga qvarter öster om Ringsjön. Och då Danskarne snart derefter till större delen utrymde Skåne, fick svenska armén i medlet af Oct. gå i vinterqvarter i södra Sverge; högqvarteret uppslogs åter i Ljungby. D. 10 Aug. hade fred blifvit sluten mellan Frankrike och Holland, hvarigenom sistnämnde land förband sig till neutralitet i afseende på Sverge.

Enligt danska krigsplanen skulle Gyldenlöwe tidigt på våren i Bohuslän samla en betydlig armé af Norrmän och

Danskar samt, innan Svenskarne hunno komma sig i ordning, belägra och eröfra Göteborg. Redan d. 22 April hade han äfven sammandragit de norska trupperna vid Uddevalla. Men sedan fick han i en hel månads tid vänta på de danska, så att han först i slutet af Maj med 10,000 man kunde sätta sig i marsch mot Göteborg. Under tiden hade riksamiralen Stenbock fått reda på hvad som förehades och satt Göteborg i godt försvarsskick. Gyldenlöwe beslöt då att inskränka sig till eröfringen af Bohus. D. 3 Juni gick han derföre öfver Göta-elfs norra mynningsgren till Hisingen och d. 4 började beskjutningen af fästningen, der öfv. Börstel var kommendant. Denne försvarade sig likväl i 7 veckors tid med största tapperhet, fastän fästningen snart förvandlades till en grushög; d. 28 Juni lyckades han till och med afslå en generalstorm. Emedlertid förberedde Stenbock vid Göteborg af alla krafter fästningens undsättning; sedan han fått till sig Wittenbergs ryttare, så att hans armé, hvars sammansättning synes af n:o 445, uppgick till 6000 man, öfverskred han den 19 Juli elfven nedanför staden vid Lundby kyrka och framträngde sedan på Hisingen till Bohus. Gyldenlöwe, hvilken under belägringen uppgifves hafva förlorat ända till 3000 man, ansåg sig för svag att i svenska arméens åsyn fortsätta densamma, hvarföre han den 22 Juli afdrog och sedermera tågade tillbaka till Uddevalla. Då Stenbock ej förföljde, upphörde härmedelst krigsrörelserna vid denna gräns.

Öfver liffländska hären hvilade detta år samma missöde, som det föregående. Vid Bengt Horns ankomst till Riga, hade dennes broder, fältm. Christer Horn, som var general-guvernör i Liffland, redan samlat armén och öfverskridit Düna. Men då Bengt Horn straxt derefter, den 4 Febr. afled, drog Christer Horn tillbaka trupperna och lät dem gå i qvarter; sednare afslog han det honom erbjudna öfverbefälet. Som äfven den polske konungen Johan Sobiesky, i förbund med hvilken tåget skulle företagas, vid samma tid började vackla i sin vänskap, blef Carl XI böjd att afstå från hela företaget. Emedlertid lät han af franska sändebudet Fenquières förmå sig återtaga planen. Ingen ville dock till en början åtaga sig öfverbefälet. Slutligen lycka-

des Carl XI dock öfvertala fältm. H. Horn dertill (d. 15 Juni). Men denne fördröjde så sin afresa, att han först den 4 Sept. inträffade i Riga. Arméens samling utsattes derefter till d. 15 Sept. Men först i medlet af Oct. kunde den öfverskrida Düna, 1 mil ofvanför Riga, samt några dagar derefter Aa-floden vid Schlocke; den räknade då blott 7 à 8000 man, hvilka voro särdeles illa utrustade; arméns sammansättning synes af n:o **447**. Tåget framskred nu med snäckans gång öfver Doblehn, Frauenburg, Schrunden och Kalewen förbi Memel till Pröckuls, der Minge-floden d. 15 Nov. med stor svårighet öfverskreds. Sedan gick man vidare förbi Tilsit till Ragnit, der Memeln d. 3 Dec. passerades; den 6 gaf sig Tilsit, i hvars grannskap Horn lät armén intaga förfriskningsqvarter. Men när underrättelse inlopp att brandenburgska gen.-löjtn. Görtzke med 4000 man utan motstånd å Polackarnes sida genomtågat Pommerellen och öfverskridit Weichseln för att skynda till Königsbergs undsättning, uppbröt Horn åter efter några veckors stillaliggande mot Königsberg samt gick till Insterburg, som måste gifva sig d. 25 Dec. Härefter fortsattes marschen till Wehlau; men när Horn d. 5 Jan. uppnådde denna ort, hade Görtske redan hunnit skjuta sig i vägen mellan svenska armén och Königsberg, hvarföre den förre tillsvidare stannade i Wehlau.

1679.

Vid underrättelse om liffländska härens afmarsch, hade churfursten af Brandenburg råkat i största oro för sina preussiska besittningar. Redan efter Stralsunds eröfring (d. 15 Oct.), sändes några reg:ter till Preussen; efter Greifswaldes fall (den 6 Nov.) afsändes Görtskes nyssnämnde afdelning; och under loppet af Dec. fingo alla disponibla trupper, allt efter som de blefvo marschfärdige, afgå från Stettin till Weichseln; slutligen uppbröt churfursten sjelf med en del af rytteriet d. 30 Dec. från Berlin samt anlände d. 10 Jan., efter att på 12 dagar tillryggalagt 60 tyska mil, till Marienwerder. Sedan han vid sistnämnde ställe förenat 7000 man, öfverskred han derstädes Weichseln och marscherade

derefter öfver Preussich-Holland och Braunsberg till Heiligenbeil, der han lät sätta infanteriet på slädor och försåg artilleriet med dubbel bespänning, hvarpå hela hären öfver isen på Frische-Haff d. 15 Jan. färdades till Königsberg. Efter att d. 16 hafva förenat sig med Görtske, af hvilken han fick veta att Horn ännu ej uppnått Tilsit, beslöt han genom en ytterligare hastmarsch försöka afskära den sednare återtåget till Liffland. Den 17 tågade han derföre halfva vägen till Labiau, der han inträffade d. 18; och d. 19 gåfvo sig Brandenburgarne åter ut på isen samt färdades öfver Churische-Haff till Gilgeflodens (Memels södra mynningsgrens) utlopp, hvarifrån Görtske ofördröjligen med 4000 ryttare detascherades till Tilsit för att der fasthålla Svenskarne; den 20 fortsatte churfursten med den öfriga armén marschen landvägen till Kaukehnen vid Russ (Memels nordliga mynningsgren) och d. 21 öfverskred han Russ vid Schakuhnen samt framkom samma dag till Heidekrug på Svenskarnes reträttväg. Fältmarskalk Horn hade redan d. 9 Jan. fått underrättelse om churfurstens anmarsch samt genast beslutat återgå till Curland, hvartill han för sådant fall hade konungens tillstånd; men han fördröjde sitt uppbrott så länge och marscherade sedan så långsamt, att han först d. 19 Jan. uppnådde Tilsit; hans styrka hade då af hunger och sjukdom sammansmält till 4000 man. Redan den 20 blefvo hans trupper öfverfallne af Görtske, hvarvid de ledo en icke obetydlig förlust; Horn gick derföre under natten öfver Memel samt tågade d. 21, under vägen häftigt ansatt af Görtskes afdelning, till Coadjuthen. Då han här fick veta att churfursten redan spärrat den väg han kommit, blef han nödsakad att fortsätta återtåget midt igenom det ödsliga Samogitien, hvarföre han de följande dagarne marscherade öfver Schwinge, Chweidannen och Twer till Teltsch, der han inträffade d. 27. Churfursten, som nu misströstade att med sin hufvudstyrka, hvilken dessutom lidit oerhördt af hastmarschen och kölden, uppnå Svenskarne, lät från d. 22 blott förfölja dem med 2,500 ryttare under gen.-maj:ne Schönning och Treffenfeld, hvilka dagligen anföllo Svenskarne samt tillfogade dem stor förlust och nödgade dem efterlemna artilleriet och en del af trossen; vid Teltsch skedde

d. 27 den sista betydligare fäktningen. Sedan fick Horn, som nu blott hade 3000 man, temligen ostörd fortsätta återtåget öfver Triszky, Janicki och Bauske till Riga, der han slutligen den 4 Februari indrog med 2,500 man.

Sedan Ludvig XIV genom frederne i Nymwegen med de båda sjömagterna Holland och Spanien (af d. 10 Aug. och 17 Sept. 1678) fritt kunde förfoga öfver franska flottan, uppgjordes till en början den planen, att densamma med 10,000 man landttrupper skulle komma till Östersjön, der förena sig med den svenska flottan samt öfversätta svenska armén till Seland, hvarefter Köpenhamn borde belägras. Men snart drog sig Ludvig tillbaka samt inskränkte sig att lemna subsidier till ett förnyadt tåg till Preussen af liffländska armén, hvars utrustning äfven påbörjades. Härigenom qvarhölls visserligen brandenburgska härens hufvudstyrka i Preussen, men Carl XI måste i Sverge inskränka sig till försök att eröfra de af Danskarne intagna orterna. Emedlertid tvang Ludvig XIV vid årets början flera af Sverges fiender att sluta fred; så nödgades de Lüneburgska furstarne (af Celle och Wolfenbüttel) den 26 Jan. i Celle till en fred, hvarigenom de till Sverge utlemnade det i Brehmen tagna området, med undantag af amtet Tedingshausen, som bibehölls i pant, men fick inlösas. D. 27 Jan. slöts i Nymwegen fred med kejsaren, hvilken medgaf fritt genomtåg genom riket åt de franska trupper, som möjligtvis kunde sändas till Sverges bestånd. Och d. 19 Mars nödgades slutligen Biskopen i Münster, likaledes i Nymwegen, till en fred, hvarigenom han till Sverge återlemnade det i Brehmen tagna området, med undantag af amtet Wildshausen, som likvisst fick inlösas. Nu återstodo blott Danmark och Brandenburg, hvilka dock ingalunda voro benägna till en uppgörelse, genom hvilken de skulle tvingas uppgifva någon af de med så stora ansträngningar vunna fördelarne. Carl XI lyckades då på våren förmå Ludvig XIV att låta en fransk armé rycka öfver Rhen, hvilken borde samverka med en svensk corps, som Königsmark skulle uppställa i det nyvunna Brehmen. I slutet af Maj öfverskredo 15,000 Fransmän under gen.-löjtn. Calvo Rhenfloden och besatte Cleve och Mark; churfursten måste då åt Fransmännen in-

rymma Wesel och Lippstadt samt med dem ingå stillestånd; då han härigenom emedlertid ej blef mera böjd för fred med Sverge, framryckte 30,000 Fransmän under marskalk Crequis befäl genom Westfalen till churfurstens besittningar vid Weser (Minden och Rawensburg) samt började Mindens belägring. Som churfursten derstädes blott hade en mindre afdelning, då hufvudstyrkan fortfarande qvarhölls i Preussen, måste han d. 26 Juni i S:t Germain en Laie ingå en fred, hvarigenom samtlige eröfringar återlemnades med undantag af städerna Damm och Gollnow, som dock skulle få återlösas af svenska kronan

Sist gaf Danmark, som gjort de största ansträngningarne, vika. Redan i April utlopp dess flotta till en större styrka, än någonsin förut, från Köpenhamn, för att afvakta den franska flottans ankomst; icke mindre än 107 större och mindre fartyg med 3,428 kanoner lära blifvit utrustade. Med 32 rangskepp lade sig Juel i Sundet, der han förblef ända till slutet af Juni. Härigenom fick Wachtmeister, som öfvervintrat i Calmar och derstädes tidigt utrustat sin eskader, tillfälle att temligen obehindradt låta sina kryssare genomströfva Östersjön. Men då Juel, trött vid att vänta på franska flottan, i slutet af Juni inseglade i Östersjön, blef Wachtmeister åter instängd i Calmare-sund, hvarest den 20 Juli en mindre sjöstrid förekom. Sedan qvarlågo båda flottorna på sina ställen till fredens afslutande. — Äfven årets landtkrig erbjuder föga af intresse. Från Jemtland inbröt gen.-major Planting i slutet af Juli i Trondhjems amt och förstörde Rörås kopparverk, men tvangs redan i början af Aug. att draga sig inom svenska gränsen. I början af Mars sammandrog Stenbock 3000 man, med hvilka han framträngde till Uddevalla för att återtaga dervarande af Norrmännen besatta skans; men Gyldenlöwe samlade hastigt sitt rytteri och kom d. 13 Mars med detsamma så oförmodadt öfver Svenskarne, att de måste upphäfva belägringen och draga sig undan bakom Göta elf; härefter företog Gyldenlöwe ett stort plundringståg i Dalsland och Wermland, hvarunder han framträngde ända till Carlstad och uppbrände 200 byar. I början af Juli samlade Stenbock återigen alla disponibla trupper (omkring 6000 man), med hvilka han för andra

gången tågade till Uddevalla skans, hvars belägring han i medlet af månaden började; sammansättningen af hans armé synes af n:o **450** och **451**. Garnisonen i skansen försvarade sig likväl så tappert, att Gyldenlöwe hann skynda till hjelp med 5000 man, med hvilka han d. 29 Juli tvang Stenbock upphäfva belägringen och draga sig något tillbaka. Och då Norrmännen snart derefter borttogo en större fora med lifsmedel, hvarpå i dessa då för tiden öde trakter var stor brist, medan de sjelfva hade beständig tillförsel sjöledes, ansåg sig Stenbock böra retirera till Göteborg, hvarefter krigsrörelserna på denna sida afstannade.

Sednare än vanligt gick Carl XI detta år i fält i Skåne. Först den 9 Juli uppbröt han med sina då samlade trupper från Fjelkinge vid Christianstad och tågade de följande dagarne öfver Önesta, Mölleröd, Perstorp och Gråmanstorp till Kälna och Tranarp, der han stannade den 14 för att invänta ytterligare förstärkning. D. 21 kunde han vid sistnämnde ställe mönstra en armé af öfver 9000 man, hvars sammansättning synes af n:o **448**. Och som större delen af Danskarnes landmagt blifvit dragen till Holstein för att möta de fruktade Fransmännen, kunde Carl XI nu oförhindradt skrida till de förlorade fästningarnes återtagande; han beslöt börja med Helsingborg, som hade en garnison af 1,500 man; den 24 Juli uppbröt han från Kälna och d. 29 förlades armén i byarne kring fästningen; belägringen fördröjdes dock mycket genom oroande rykten från norska gränsen, föranledda af Stenbocks återtåg till Göteborg, och hvarigenom konungen nödgades den 29 Juli sända 2000 ryttare och d. 11 Aug. hela infanteriet (3,500 man) till Halland. — Emedlertid började Danskarne i Tyskland att ansättas af Fransmännen, hvilka besatte det då för tiden Danmark tillhöriga Oldenburg samt beredde sig att inrycka i Holstein. Nu måste konung Christian beqväma sig att gifva efter samt med Svenskarne börja underhandlingar i Lund. D. 1 Sept. öfverenskoms om ett stillestånd, och d. 26 slöts freden, hvarigenom Danmark till Sverge utan någon skade-ersättning afträdde alla de gjorda eröfringarne; några veckor förut hade äfven en dylik fred blifvit sluten i Paris. D. 15 Oct. sammandrog Carl XI för sista gången sin armé på

slagfältet vid Landskrona (Ylleshed); den räknade då 11 brigader och 44 sqvadroner, tillsammans utgörande 12,000 man i bästa skick; dess sammansättning ses af n:o **449**. Härefter fingo de inhemska trupperna återgå till sina hemorter, under det de värfvade förlades till garnison i de talrika gränsorterna.

1680—1697.

Genom en bitter erfarenhet hade Carl XI lärt sig inse otillräckligheten af Sverges krigsmagt till lands och vatten att försvara rikets vidsträckta och spridda besittningar mot afundsamma och mägtiga grannar. Efter fredens afslutande egnade han äfven under sin återstående adertonåriga regeringstid den förnämsta uppmärksamheten på försättande af landets försvarsväsende i ett sådant skick, att han kunde skrämma de omgifvande magterna från vidare anfallskrig samt förekomma, det Svenskarne mot sin vilja blefvo inblandade i främmande staters stridigheter.

Arméns styrka hade under krigets lopp så mycket förminskats, att den under sista krigsåret knappast kunnat uppbringas till hälften af hvad den vid dess början varit; och under hela tiden hade en stor svårighet visat sig att medelst den otillräckliga och osäkra tillgång, utskrifningarne och värfningarne erbjödo, ersätta lidna förluster; likvisst hade från 1673—1680, för fotfolkets räkning allenast 27,600 man blifvit utskrifne. Något medel måste nu tillgripas, hvarigenom man ständigt kunde bibehålla åtminstone den inhemska krigsmakten vid samma storlek, samt, utan att för hvarje år vara beroende af ståndernas tillstånd till utskrifning, erhålla laglig tillgång till ersättning för afgången. Detta medel blef *indelningsverket*, hvarigenom befolkningen i hvarje landskap efterhand förband sig, att, mot befrielse från utskrifningarne i fred och krig, alltid hålla en viss och samma styrka under vapen. I sjelfva verket torde den nya inrättningen inneburit en tillökning i krigsbördan, hvarjemte folket lemnade ett medel ur händerna att stäfja en alltför krigslysten monarks begär, hvilket äfven nogsamt visade sig under Carl XII:s

regering. Men å andra sidan befriades allmogen, som sjelf fick utse rekryterne, från de orättvisor, det förtryck och den partiskhet till de högre ståndens förmån, som egt rum vid utskrifningarne, hvarjemte soldatens lott förbättrades, då han på de flesta ställen erhöll eget boställe, ifrån att förut i allmänhet hafva varit inqvarterad hos jordbrukaren. Så tillvida hade indelningsverket funnits till ända från Carl IX:s och Gustaf II Adolfs tider (särskildt från 1625), att den inhemska krigsmakten delvis underhölls genom afkastningen från vissa kronogods eller genom skatteräntan af krono- och skattegendomar*).

Redan 1624 hade dalallmogen förbundit sig att ständigt hålla 1,400 man på benen, hvarmed den sedan äfven fortfarit; sammaledes hade Westerbottens allmoge åtminstone från 1637 förbundit sig att uppsätta 1,056 man (se n:o **290**; således ej år 1649, som de flesta uppgifva); år 1650 hade äfven befolkningen i Helsingland och Gestrikland anhållit om tillstånd att få hålla en viss styrka, hvilket dock först 1675 bifölls, med villkor att reg:tet skulle blifva 1,200 man starkt. Men vid 1680 års riksdag framkom Carl XI sjelf med förslag om knekthålls inrättande i hela riket, hvilket då ej bifölls. Vid 1682 års riksdag gick allmogen i Uppland, Westmanland och Södermanland, Nerike och Östergöthland likväl in på förslaget, och före hans död var roteringen genomförd i hela riket med undantag af Österbotten, der den först 1731 fastställdes. I afseende på kavalleriet hade konungen friare händer, emedan han vid dess rustning kunde förfoga öfver de genom reduktionen staten tillfallna eller för dess räkning inköpta kronogodsen. Af n:o **452** ser man, att den ursprungliga indelta och stående armén uppgick till 38,589 man, hvaraf 24,030 man fotfolk, 12,555 man rytteri och 2,004 dragoner, d. v. s. till ungefär lika mycket, som de inhemska trupperna åren 1660 och 1665 (se n:ne **417** och **421**).

Oaktadt den omsorg konungen sålunda egnade åt den inhemska armén, försummade han likväl ingalunda den värfvade, som till större delen utgjorde garnisoner å de talrika

*) Se i detta hänseende Svenskt Krigsh.-Arkiv, del, III.

fästningar, hvarigenom de ultramarinska provinserna måste skyddas; från densamma togs äfven de hjelptrupper, hvarmed konungen flera gånger bistod sina bundsförvandter i de stora krig, som under större delen af hans sednare, fredliga regeringsår skakade det öfriga Europa. Förf. saknar likväl tillräckliga uppgifter, att med säkerhet kunna bestämma den värfvade härens styrka; så mycket kan dock sägas att den var ganska betydlig samt föga understeg den inhemska arméns. Enligt flera sammanstämmande uppgifter skall Sverges landmagt de sista åren af Carl XI:s regering hafva uppgått till 64 à 65,000 man; drages härifrån 38,000 man för indelta armén, så återstå för den värfvade 26 à 27,000 man, hvaraf närmare 3000 man komma på artilleriet. Emedlertid förekomma på flera ställen högre uppgifter, så att det ej är otroligt att de värfvade trupperna emellanåt uppgått till 30,000.

Fastän Carl XI sålunda uppbringat den i fred underhållna, stående armén till en större styrka i förhållande till befolkningen, än den någonsin förut innehaft, insåg han dock ganska väl, att med detta föga var vunnet, såvida man ej hade en flotta, stark nog att med temlig visshet kunna upprätthålla förbindelsen mellan moderslandet och dess ultramarinska-besittningar. Af de 25 ståtliga rangskepp, förutom ett betydligt antal fregatter och mindre fartyg, som åren 1676 och 1677 hade plöjt Östersjöns vågor, återstodo vid krigets slut blott 16 rangskepp, 4 fregatter och 6 smärre fartyg, hvilka dock icke alla voro i tjenstbart skick. Efter fredens afslutande grep Carl XI dock nybyggnadsverket så ifrigt an, att han redan 1684 hade icke mindre än 30 rangskepp och 10 fregatter; större delen af de nytillkomne byggdes i Calmar och Riga; först 1686 hade man fått etablissementet i Carlskrona så i ordning, att ett skepp kunde löpa af stapeln derstädes. Vid konungens död funnos 37 rangskepp, förutan fregatter och mindre fartyg (se n:o **453**). Den nya flottans fartyg voro både större och förde gröfre bestyckning, än de äldre. Äfven den ständiga besättningsstyrkan ökades betydligt; genom att äfven i detta hänseende tillämpa indelningsverket, erhölls tillgång till 4,296 s. k. roterings- och hemkallsbåtsmän med 3,456 man fördubbling samt 2,315 man indelningsbåtsmän med 41 mans fördubbling, hvarförutan

1,188 man värfvadt folk och 100 skeppsgossar tjenstgjorde vid etablissementerne; tillsammans funnos således beständigt 11,486 man disponible; härtill kom under Carl XII:s tid från 1704 den s. k. enrolleringen i Halland, Bohuslän och Skåne, hvilken i början uppgick till 1,715 man, men sedermera ökades (se härom närmare å n:o **454**).

Sammanlägger man nu alla landt- och sjötrupper, som Sverge det sista årtiondet af sextonhundratalet ständigt underhöll i fredstid, så erhåller man den betydliga siffran af 75 à 76,000 man, d. v. s. fulla *tre* procent af rikets dåvarande befolkning, hvilken antages hafva uppgått till ungefär 2½ million menniskor. Huru tryckande denna krigsbörda måtte hafva varit, inses lätt, om man erinrar sig, att samtlige ständigt underhållne landttrupper för närvarande blott uppgå till 40,000 man på 4 millioner menniskor, d. v. s. till blott *en* procent af befolkningen, hvartill kommer att nationalvälmågan nu förmodligen är många gånger större än då för tiden.

Fastän Carl XI under sednare delen af sin regeringstid ej förde några krig, måste han dock åtskilliga gånger göra betydliga rustningar för att understödja sin politik; dessutom sändes under flera år hjelptrupper till förbundna, krigförande magter. År 1683 skedde den första stora rustningen; då förband sig Frankrike med Danmark att tvinga Sverge till ett gemensamt förbund; hela danska krigsmagten sattes i stridsfärdigt skick, hvarjemte 22 franska skepp anlände till sundet. Men Carl XI lät ej skrämma sig; flottan utrustades; i Jemtland samlades 6000 man under gen. Lichton; i Bohuslän likaledes en armé under Königsmarks befäl; hufvudstyrkan sammandrogs i Skåne, äfvensom i Stockholm 8000 man; slutligen anlände en holländsk hjelpflotta till Göteborg. Allt detta hade till följd, att konung Christian fällde modet, hvarefter den franska flottan på hösten måste segla hem med oförrättadt ärende.

År 1686 sändes 1000 man till Ungern för att hjelpa kejsaren mot Turkarne (möjligtvis rikskontingenten för de tyska besittningarne).

Då Wilhelm af Oranien hösten 1688 beredde sig att öfvergå till England för att fördrifva Jakob II, anhöll han hos Carl XI om hjelptrupper till försvar för det blottade

Holland. Den sednare, erkänsam för den 1683 lemnade hjelpen, samt dessutom efter freden i Nimwegen nära förbunden med sjömagterne och i allmänhet med Frankrikes fiender, sände då sjöledes från Göteborg till spanska Nederländerna, hvilka närmast hotades af Ludvig XIV, en afdelning af 6000 man, som sedan qvarblef derstädes ända till freden i Rysswik (1697), under hvilken tid den underhölls af Holländarne, ehuru den förmodligen rekryterades på svensk bekostnad. I denna trupp utbildade sig många af de hjeltar, som sedermera lyste under Carl XII:s tid.

År 1689 skedde den andra stora rustningen, förorsakad af den danske konungens besittningstagande af sin svågers och Carl XI:s morbrors, hertig Christian Albert af Holstein-Gottorps stater. En flotta af 30 rangskepp, förutom mindre fartyg, utlopp under gen.-amiralen Wachtmeisters befäl från Carlskrona; derjemte samlades 25,000 man i Skåne, hvarförutan garnisonerna i Brehmiska området förstärktes. Dessa åtgärder, i förening med dylika rustningar af England, Holland och de lünebürgska furstarne, hade den verkan, att konung Christian genom fördraget i Altona nödgades utrymma det gottorpska området, som han sedan 1684 hållit besatt, samt lemna hertig Christian Albrecht i fred. År 1689 sände Carl XI äfven 6000 man från Pommern till medlersta Rhen för att derstädes förstärka kejsarens armé under hertigens af Lothringen befäl; då likväl konungens mot Österrike vänliga politik motverkades af ett fransyskt parti inom adeln, kommo dessa trupper först sent på sommaren att afmarschera samt måste till vintern återvända till Pommern, hvarföre de ej gjorde mycken nytta. Sammalunda blef förhållandet de trenne följande åren, hvarefter hjelpsändningen upphörde. År 1690 utsändes 10 skepp under Vice-Amiralen C. Anckarstjernas befäl för att hjelpa Holländarne; men då dessa sednare började uppbringa svenska handelsfartyg, erhöll eskadern vid Marstrand kontra-ordres. Emedlertid bibehöll Carl XI under sina återstående regeringsår fred med England och Holland, fastän dessa magter, trots förbundet med Sverge, på ett oförsynt sätt skadade svenska handeln. — År 1691 sändes ytterligare en corps af 3000 man till Ungern, för att bistå kejsaren mot Turkarne.

CARL XII.

1697—1718.

Under de trenne första åren af Carl XII:s regering hade Sverge, som man känner, fred. Men i den afundsjuka och de farhågor, hvarmed grannarne betraktade det uppväxande riket, samt i dess splittrade läge utan naturliga gränser lågo dock anledningar till blifvande krig, som förr eller sednare måste göra sig gällande. Redan 1698 började czar Peter, som sedan 1789 regerade i Ryssland, samt churfursten Fredrik August i Sachsen, som 1697 blifvit utvald till konung i Pohlen, att underhandla sins emellan och med den gamle Christian V om ett nytt förbund mot Sverge. Detta förbund anknöts ännu fastare af den sistnämndes son, Fredrik IV, som 1699 tillträdde Danmarks tron, samt yppade sig snart genom handling. Tillräckliga anledningar till stridigheter mellan Danmark och Sverge funnos äfven i de holstein-gottorpska förhållandena. Då Fredrik II af Holstein-Gottorp, som 1694 efterträdde sin far, i öfverensstämmelse med de honom i Altonaer-fördraget tillerkända rättigheterna, 1695 började förbättra Tönningens fästningverk samt anlägga skansar på de damvägar, som förde till Eiderstädska området, äfvensom värfva flere regter egna trupper, började Christian V åter hota med fiendtligheter; Fredrik II vädjade då 1696 till garanterna af Altonaer-fördraget, Sverge, England, Holland och Lüneburg, hvilka dock i början af 1697 förmådde honom upphöra med vidare fästningsbyggnad äfvensom att låna sina trupper åt Holländarne. Detta hade likvisst knappast skett, förrän Christian V ånyo lät sina trupper inrycka i Sleswig och nedrifva skansarne (i Juni); men då Fredrik II efter freden i Rysswik återfått sina regementer, uppbyggde han åter skansarne. Christian V började ånyo hota, men hindrades denna gång af garanterna att företaga något. År 1698 förmälde sig Fredrik II i Stock-

holm med Carl XII:s syster Hedwig Sofia, hvarigenom hans ställning blef betydligt starkare. Men så snart Fredrik IV 1699 tillträdt regeringen började han omfattande krigsrustningar; hertig Fredrik beredde sig till motstånd samt fick äfven af Carl XII i Juli 1,200 man från Wismar för att påskynda fästningsarbetet; som hertigen likväl, erinrande sig sin faders öde 1675, ansåg sig osäker för sin person, afreste han straxt derefter till Stockholm. Fredrik IV lät nu sammandraga trupper i danska Holstein under hertigens af Würtemberg-Neustadt befäl. Å sin sida sände Carl XII i Oct. på 12 skepp och 6 fregatter 5000 man landttrupper (Skaraborgs, Östgöta, Södermanlands och Kronobergs reg:ter) under gen.-majoren Strömbergs befäl från Carlskrona till Pommern. Trots denna åtgärd och garanternas afböjande råd, lät konung Fredrik likväl, i förlitan på sina bundsförvandters hjelp, besätta några amt i Holstein, som tillhörde Holstein-Gottorp. Mot slutet af året fick man i Sverge äfven kännedom att konung August låtit en del af sina sachsiska trupper tåga genom Pohlen till Janicki i norra Samogitien, hvilken åtgärd svårligen kunde hafva något annat syftemål, än ett anfall på Liffland.

1700.

Så snart Danskarnes truppsamling i Holstein blifvit bekannt, lät Nils Gyllenstjerna, guvernör i Brehmen och Verden samt öfverbefälhafvare öfver svenska trupperna i Tyskland (hvilkas styrka och sammansättning synes af n:o 455), redan i Jan. hälften af de i Pommern församlade reg:terne rycka närmare till Wismar och Brehmen, hvarjemte han i Rothenburg öfverenskom med de lüneburgska furstarnes generaler om gemensamma krigsrörelser. I medlet af Mars uppbröt danska armén, som samlat sig vid Altona, norrut och besatte de gottorpske amten Reinbeck, Trittau, Tremsbüttel och Elmhorst, hvarjemte hertigen af Würtemberg den 13 intog staden Sleswig. Derifrån afmarscherade han den 28 med 12,000 man jemte belägringsartilleri mot Tönningen samt eröfrade i början af April Husum och Friedrichstadt jemte de skansar, som spärrade tillgången till Tönningen.

Gen.-löjtn. J. G. Baner, som anförde de af 4000 man bestående gottorpska trupperna, som blifvit samlade i Eiderstädt, drog sig då tillbaka till Tönningen, framför hvilken ort Danskarne inträffade den 13 April. Den 17 började fästningens beskjutning från 80 kanoner och 30 mörsare samt fortsattes, ehuru med föga framgång, sedermera i öfver en månads tid, emedan befästningsverken voro i godt skick och de belägrade hade god tillgång på förråder af alla slag. I medlet af Maj började äfven den af Sverge, Lüneburg-Celle och Hanover samlade undsättningskåren att röra på sig. Den samlades på venstra Elbestranden vid Winsen, samt gick derstädes den 19 Maj, sedan gen.-löjtn. Liewen från Wismar ankommit med förstärkning af svenska trupper, öfver floden; dess styrka utgjordes af 18,000 man och dess sammansättning synes af n:o 456a; Gyllenstjerna var öfverbefälhafvare, och under honom anförde gen.-löjtn. Sommerfeld de hanoverska samt gen.-fällttygmäst. Bois-David de celliska trupperna; de svenska truppernas styrka torde hafva uppgått till 7 å 8000 man. Den 20 Maj blefvo 1,500 danska dragoner, som vid Reinbeck förskansat sig för att försvåra öfvergången af Bille, tillbakakastade, och den 23 marscherade armén norr om Hamburg till Altona. Så snart konungen af Danmark fått underrättelse om de allierades annalkande, lät han den 22 verkställa en generalstorm på Tönningen, hvilken dock misslyckades, hvarefter hertigen af Würtemberg den 24 fick upphäfva belägringen och föra armén till Rendsburg. Sedermera ryckte danska armén, som nu räknade 20,000 man, söderut till Kellinghausen, der den inträffade d. 30 Maj; samma dag marscherade de allierade till Pinneberg. D. 4 Juni försökte Danskarne vid Elmshorn öfverskrida ån Krückenau, hvilket dock hindrades af Gyllenstjerna, som med 6000 man besatte de södra höjderna. D. 7 lyckades de dock längre ned gå öfver nämnde å, hvarefter de intogo ett fast läger vid Uetersen; de allierade befästade sig då likaledes vid Pinneberg, der de den 19 Juni blefvo förstärkte med 3000 Holländare under gen. Topp. Den 23 Juni kom hertigen af Holstein-Gottorp till lägret samt medförde underrättelse, att Danmark förmodligen snart skulle nödgas ingå fred, emedan icke allenast svenska,

engelska och holländska flottorna utlupit och väntades till sundet, utan äfven Carl XII samlat en armé i Skåne för att öfvergå till Seland. För att undvika onödig blodsutgjutelse, drog sig den allierade armén tillbaka till Oldeslohe, med anledning hvaraf danska armén följde efter till Segeberg, der en förpostfäktning egde rum. Båda härarne lågo sedermera stilla midt emot hvarandra, till dess konung Fredrik IV genom garanternas påtryckning den 8 Aug. i Traventhal *) blef tvungen att sluta fred med hertigen af Holstein-Gottorp. Emedlertid hade äfven i andra delar af norra Tyskland trupprörelser med anledning af de pågående fiendtligheterna egt rum. Å ena sidan hade churfursten af Brandenburg, för att hjelpa konung Christian, i medlet af Juni sammandragit 8000 man vid Lentzen, hvarjemte churfursten af Hessen-Cassel och hertigen af Braunschweig-Wolfenbüttel för samma orsak samlat trupper; men de förhöllo sig sedermera alla stilla. Å andra sidan inbröto deremot 8000 Sachsare, som för syns skull gått i dansk tjenst under gen. Ahlefelt, genom Anhalt och Halberstadt på celliska området samt brandskattade detsamma; men hertigen af Celle hade så mycket folk qvar i sitt land under gen.-löjtn. Goors befäl, att han kunde utjaga de objudna gästerna fortare än de kommit. Såsom repressalier besattes derefter Oldenburg och Delmenhorst, som då tillhörde Danmark, af de allierade. På sommaren öfverfördes ytterligare 2,100 man (Jönköpings reg:te och Norra Skånska kav.) från Sverge till Pommern.

Då Carl XII i April fått veta, att Danskarne i Holstein skridit till öppna fiendtligheter, började han i Sverge rusta sig till krig för att hjelpa sin svåger. I Skåne skulle vid Malmö sammandragas en styrka af 12,000 man; vid Göteborg samlades likaledes trupper under gen.-löjtn. Rehbinder, i Wermland under gen.-maj. Fägerskköld och i Jemtland under gen.-maj. Schaar; i Carlskrona utrustades flottan, och dit sändes äfven landtrupper (Calmare- och Upplands reg:ter). Den 14 April afreste konungen från Stockholm till Carlskrona för att påskynda flottans utrustning; derefter begaf han sig till Malmö och Göteborg för att bese försvarsanstalterna på vestra kusten samt sedan tillbaka till

*) Ett slott mellan Oldeslohe och Segeberg.

Carlskrona, der han inträffade i början af Juni. Danska flottan hade emedlertid redan tidigare utlupit, till en styrka af 30 rangskepp och 18 fregatter under amiral Gyldenlöwes befäl, samt kryssat i Östersjön, hvarefter den ankrat vid Aspö utanför Carlskrona. I medlet af Juni blef svenska flottan färdig; den anfördes af gen.-amiral H. Wachtmeister samt räknade 38 rangskepp och 10 fregatter med tillsammans 2,620 kanoner samt en besättning af 13,703 sjömän och 2,404 soldater; dess närmare sammansättning synes af n:o **456 b**. Så snart landtrupperne blifvit inskeppade, steg Carl XII d. 17 Juni ombord samt beredde sig utlöpa mot den danska. Men som han några dagar af motvind hindrades derifrån, fick den sednare tillfälle att begifva sig undan och segla till Helsingör för att hindra föreningen mellan den svenska samt de engelska och holländska flottorna, af hvilka den första utgjordes af 10 skepp och 3 fregatter under amiral Rook samt den sednare af 13 skepp och 2 fregatter under amiral Alemonde. Den 22 kom svenska flottan till Ystad, der konungen landsteg för att landvägen begifva sig till Malmö, hvarefter flottan den 23 seglade till sundet och kastade ankar utanför Kongsdjupet eller Drogden, den vanliga farleden till Köpenhamn mellan Amager och Saltholm. Gyldenlöwe seglade då ned från Helsingör till Kongsdjupet samt borttog alla sjömärken, så att Wachtmeister ej vågade sig in i denna farled. Carl XII föreslog då att man skulle gå genom Flintrännan (farleden mellan Saltholmen och Skåne), fastän densamma var full af grund; detta verkställdes äfven lyckligen d. 4 Juli, trots de äldre sjömännens invändningar; de 4 största skeppen stannade dock på grund och kunde blott med stort besvär fås loss, hvarefter de hemsändes till Carlskrona. Danska flottan lemnade nu rum för föreningen och drog sig d. 7 Juli från Hwen under Köpenhamns kanoner. Den 10 förenade sig de allierade flottorna samt bombarderade natten till den 11 danska flottan, hvilken dock genom stora grundgående skottpråmar höll de allierades bombfartyg på sådant afstånd, att de ej kunde tillfoga stor skada. Ej heller syntes det möjligt att under sådana omständigheter från sjösidan anfalla Köpenhamn. Carl XII beslöt derföre verkställa tvenne landstig-

ningar på Seland för att från landsidan anfalla Danmarks hufvudstad; den ena skulle under gen.-löjtn. Rhenskölds befäl afgå från Ystad till Kiöge, den andra skulle under gen.-amiral Wachtmeisters och gen.-major Stuarts befäl verkställas straxt söder om Helsingör. Tillföljd af motvind måste man emedlertid afstå från det förra företaget och inskränka sig till det sednare. Den 24 Juli afgingo från Landskrona 19 större och mindre skepp, på hvilka konungen jemte 2,300 man landstigningstrupper inskeppade sig. Och sedan man följande dag genom hvarjehanda skenmanövrer missledt fienden i afseende på rätta punkten, verkställdes landstigningen på aftonen af gen.-major Stuart vid Tyberups mark (Humlebeck) under skydd af elden från 10 linieskepp och fregatter; först gingo trupperna från Landskrona och sedan de 2,300 man, som befunno sig på flottan. Fienden kunde i anseende till den häftiga elden från skeppen blott göra ringa motstånd samt drog sig under natten tillbaka mot Köpenhamn. De följande dagarne öfverfördes mera folk från Landskrona, så att armén slutligen bestod af 11,000 man (se n:o **457**; ej 15,000, som flera källor uppgifva). Då danska regeringen fortfarande icke ville gifva efter, uppbröt Carl XII den 11 Aug. från Tyberup mot Köpenhamn, för att, så fort han erhållit sitt grofva artilleri, skrida till stadens belägring; men då han följande dag vid Runsta erhöll underrättelse om afslutandet af freden i Traventhal, hvarigenom hans svåger erhöll all möjlig upprättelse, stannade han vid Runsta. Den 20 Aug. började de på Seland befintliga truppernas öfverskeppning till Skåne och den 24 reste konungen till Helsingborg. Samtidigt återvände flottorna hem.

Vändom oss nu till Liffland, der konung August samtidigt med konungen i Danmark börjat fiendtligheter. Vid årets början samlades i Curland under general Flemmings befäl en armé af Sachsarne, som torde kunna uppskattas till 10,000 man, och hvars ändamål var att intaga Riga och öfversvämma Liffland, hvars befolkning troddes vara afvogt sinnad mot Svenskarne. Guvernören i Riga, den gamle fältm. Dahlberg, blef likväl i tid underrättad om de sachsiska truppernas ankomst och försatte staden i godt försvars-

skick; derstädes torde då blott funnits 2000 man af de 6000, som enligt n:o 459 utgjorde besättningar i de Liffländska fästningarne; för öfrigt funnos i Liffland förmodligen blott några tusende man inhemska eller värfvade trupper. Sedan ett försök till Rigas öfverrumpling genom krigslist den 11 Febr. misslyckats, framryckte Flemming d. 12 med sin armé till Kobronskans, straxt söder om staden, hvilken den 14 måste gifva sig och hvarest 1000 Sachsare inlades. Som Düna-floden var isbelagd, uppstod fara för staden att tagas med storm; Dahlberg lät derföre den 15 uppbränna förstäderna samt med 70 kanoner från flodsidan börja en häftig eld mot Sachsarnes läger; dessa svarade; men som floden här var 1,500 alnar bred, kunde föga skada å någondera sidan åstadkommas. Snart derefter fick Dahlberg en förstärkning af 400 ryttare. Å andra sidan öfverskred gen.-major Patkul Düna med 1,500 ryttare och framträngde i Liffland för att förmå befolkningen sluta sig till Sachsarne, hvari han dock misslyckades, så att han med oförrättadt ärende måste återvända. Den 3 Mars sändes gen.-major Carlowitz med 2000 Sachsare till Dünamünde för att intaga denna fästning, som hade en besättning af 500 man; d. 14 försökte Sachsarne en storm, som dock afslogs med förlust af 1,500 man; icke förty gaf sig fästningen den 16, hvarigenom Rigas förbindelse åt sjösidan afskars; 1000 man förlades derstädes i garnison. Härefter intogo Sachsarne vid Jungfernhof, på högra Dünastranden straxt söder om Riga, ett befästadt läger, hvarifrån de blokerade staden. I April reste Flemming och Patkul till Warschau för att jemte konung August förmå polska republiken till krig, hvilket dock misslyckades. Patkul återvände då samt öfvertog befälet. Emedlertid nalkades hälften af finska armén, 7000 man, som under gen.-major Maidels befäl blifvit sänd att undsätta Riga. Patkul intog då i början af Maj först en ställning vid Kupfermühl (4 mil nordost om Riga), men drog sig vid Maidels annalkande utan strid tillbaka, först till Neuer-Mühl, 2 mil från Riga, och sedan till Jungfernhoff; här anföll honom Maidel d. 6 Maj i hans förskansningar och dref honom med stor förlust öfver den derstädes uppförda bron tillbaka på venstra Düna-stranden, der

han sedermera väl förskansade sig. Vid samma tid slöt sig hertigen af Curland till Sachsarnes parti. Snart derefter anlände general Otto Wellingk med en ytterligare förstärkning af 3000 man till Riga samt öfvertog befälet öfver fälttrupperna. Men oaktadt han härigenom förmodligen blef Paykul öfverlägsen i öppna fältet, förhöll han sig dock under tvenne månaders tid alldeles overksam.

I medlet af Juli ankommo konung August och general Steinau med så stora förstärkningar till fiendtliga armén, att den uppbringades till 15,000 man med en betydlig belägringsmateriel. De försökte i början, d. 16 Juli, vid Lützelholm slå en bro öfver Düna och öfverskrida floden; men de hindrades derifrån af Wellingk, som stod i läger vid Dreilingshoff. De tågade derföre hastigt uppför floden till Probstinghoff (ungefär 3 svenska mil ofvanför Riga), der de d. 18 började slå en ny bro. Wellingk uppbröt då natten till d. 18 med de 8000 man, öfver hvilka han kunde förfoga, från Dreilingshoff och tågade följande dag till Yxkull; d. 19 på morgonen sände han gen.-major Maidel med 3000 man förut till Probstinghof för att hindra öfvergången; men Sachsarne hade då redan förskansat sig på norra sidan, så att Maidel ingenting kunde uträtta. Wellingk framryckte då d. 20 sjelf i full slagordning till Probstinghoff, der han likväl fann den fiendtliga hären öfvergången, hvarföre han drog sig tillbaka till Yxkull; och då fienden d. 21 följde efter och försökte kringgå hans venstra flygel, retirerade Wellingk ytterligare till Dreilingshoff. För att ej blifva innesluten i Riga, förstärkte han derefter stadens garnison med 4,400 man, så att den räknade 8000 stridbare, samt drog sig d. 26 med återstående 3 à 4000 man norrut öfver till Rujen (på vägen mellan Wolmar och Pernau) för att skydda landet mot fiendens ströfverier. Nu framryckte konung Augnst till Jungfernhoff samt inneslöt Riga; och sedan han fått 103 kanoner och mörsare i batteri, började han d. 10 Aug. stadens beskjutning. Emedlertid hade densamma föga framgång. Och så snart konung August fått kännedom om Danmarks fredsslut, afbröt han d. 9 September plötsligen belägringen samt visade sig benägen till fred. Då han emedlertid snart derefter fick veta, att ryska armén var i antågande mot Inger-

manland, öppnade han åter fiendtligheterna genom att sända Steinau till Kockenhusen för att genom denna orts intagande erhålla förbindelse med Ryssarne. Den 23 Sept. började Kockenhusens belägring, och d. 7 Oct. kapitulerade den 600 man starka garnisonen. Sedan konung August genom stillestånd med Dahlberg erhållit tillfälle att i fred afföra sin betydliga belägringsmateriel från Riga, lät han i Oct. sin armé intaga vinterqvarter, med fotfolket i Curland och kavalleriet i Samogitien, hvarefter han sjelf afreste till Warschau.

Sedan czar Peter genom att deltaga i freden vid Carlowitz (d. 13 Juli) erhållit lugn åt turkiska sidan, började han foga anstalter till krig emot Sverge för att åtkomma Östersjöprovinserna och understödja sin bundsförvandt August. I början af Sept. fick guvernören i Nowgorod, furst Trubetzkoi med 8000 man afgå till Narva, som hade en besättning af 1,800 man (800 beväpnade bönder och borgare inberäknade), samt på östra sidan börja stadens innesluta nde. D. 4 Oct. anlände czaren sjelf med 7,400 man, och d. 11 började under ledning af polska gen.-löjtn. Allard — som jemte polske fältm. hert. af Croy blifvit sänd från konung August — belägringsarbetena, hvilka bestodo, dels i approcher mot fästningen, dels i en circumvallations- och en contravallationslinie, som vester om fästningen bildade en båge af en tysk mils längd; vid denna båges norra del var öfver Narva-floden en bro slagen, som utgjorde de belägrandes enda förbindelselinie med högra stranden; belägrings-artilleriet bestod af 159 stycken, hvaraf 64 gröfre och 70 fältstycken samt 25 mörsare. D. 12 Oct. anlände gen.-löjtn. Adam Weyde med 6,500 man och slutligen gen.-fältm. Gollowin d. 24 Oct. med 13,500 man, så att hela belägringscorpsen ursprungligen skulle hafva uppgått till 35,400 man, hvaraf omkring 8000 ryttare; härtill lära slutligen kommit 10,000 man irreguliert rytteri, som kringslöt Iwangorod på högra Narva-stranden. Dessutom väntades en betydlig förstärkning från Pleskow under gen. Repnin. Emedlertid hade belägringen föga fortgång, hvaremot de ryska trupperna ledo stor förlust genom den dåliga väderleken på hösten. Då man fått kännedom om svenska konungens ankomst med trupper till Liffland, sändes gen.

Scheremetieff d. 26 Oct. med kavalleriet mot Wesenberg för att inhämta underrättelser.

Carl XII hade omedelbart efter återkomsten från Seland öfver Carlshamn begifvit sig till Carlskrona för att der inskeppa sig jemte de trupper, som skulle öfverföras till Liffland för att undsätta Riga. Emedlertid dröjde det ända till d. 1 Oct., innan konungen med 9 linieskepp och 2 fregatter, på hvilka funnos 6000 man (se n:o **460**), kunde afgå från Carlskrona. D. 6 Oct. landsteg konungen i Pernau samt begaf sig genast personligen till Wellingk vid Rujen. Här fick han dock veta, att konung August redan upphäft belägringen af Riga samt gått i vinterqvarter, men att czaren deremot belägrade Narva, som sväfvade i största fara. Han befallde då genast Wellingk, som under tiden dragit till sig återstoden af finska armén (6000 man) jemte åtskilliga nyvärfvade trupper, att öfver Fellin och Weissenstein direkte gå till Wesenberg, som han bestämde till undsättningsarméns samlingsplats, medan han sjelf skyndade dit öfver Rewal. D. 27 Oct. anlände Wellingk till Wesenberg, hvarifrån Scheremetieff drog sig tillbaka till Purtz och Hakhoff vid kustvägen; Wellingk utsände då d. 28 tvenne partier å 300 man hvardera, hvilka vid Warjel och Haküll d. 30 Oct. hade en fäktning med ryska kavalleriets arriergarde. I början af Nov. samlades svenska armén efterhand vid Wesenberg, hvarest konungen, som d. 26 Oct. anländt till Rewal, d. 6 Nov. inträffade. Och sedan han afdelat 5000 man till Livlands betäckning, uppbröt han d. 13 Nov. med sin återstående styrka mot Narva, trots mångas inrådan att afvakta de ännu väntade truppernas ankomst. D. 17 påträffades Scheremetieffs arriergarde framför Pyhäjoggi pass och öfverändakastades, hvilket hade till följd att den ryske generalen utan motstånd de följande dagarne drog sig tillbaka både från detta och Silamäggi-pass samt sålunda lemnade vägen öppen för svenska armén, hvilken d. 19 på aftonen inträffade i Lagena, 1 svensk mil från Narva. Czar Peter hade redan tidigt på morgonen afrest från sin armé till Pleskow samt lemnat öfverbefälet åt hertigen af Croy, som hittills blifvit på det föraktligaste sätt behandlad samt icke kände till något eller var känd af någon. Denne ordnade försvaret på förmidda-

gen, medan Svenskarne anmarscherade från Lagena, så godt han kunde; men han hade blott 24,000 man fotfolk att besätta den milslånga circumvallationslinien med, tillföljd hvaraf manskapet blott kunde ställas 2 à 3 man högt, då infanteriet vid denna tid ännu stod 6 man högt; dessutom saknades alldeles reserv; kavalleriet ställdes på venstra flygeln, närmast floden. Vid middagstiden framkommo Svenskarne, som blott uppgifvas till 8,400 man (se n:o **461**), fastän de afdelningar, som medföljde, i fulltaligt skick skulle hafva räknat 15,500 man. Medan svenska armén ordnades till anfall och försågs med faschiner, öppnade dess af 21 kanoner bestående artilleri en liflig eld mot det ryska, hvarunder Scheremetieff med hela sitt kavalleri på ett skamligt sätt flyktade öfver Narva, då öfver tusende man drunknade i floden. Kl. 2 e. m. hade det af 5000 man bestående svenska fotfolket blifvit ordnadt i tvenne anfallskolonner, hvilka, åtföljda af rytteriet, under skydd af ett häftigt snöglopp på tvenne ställen vid midten stormade circumvallations-linien och genombröto den tunna ryska uppställningen, hvarefter de båda vände sig norrut. Den snart inbrytande skymningen förorsakade hos båda parterna en allmän oreda. Den högra ryska flygeln, som blifvit inklämd mellan Svenskarne och floden, försökte undkomma öfver bron; men då denna brast tillföljd af den påträngande mängden, tvangs fältm. Dolgoruski, som der förde befälet, att under natten gifva sig på nåd och onåd; manskapet fick dock följande morgon aftåga med dess vapen. När gen. Weide, som förde befälet öfver den hittills orörda venstra flygeln, såg detta, gaf han sig äfven; hans trupper fingo då likaledes aftåga, dock utan gevär; blott det högre befälet qvarhölls i fångenskap; hertigen af Croy, jemte alla utländingar, hade under natten i svenska lägret måst söka skydd mot Ryssarnes raseri. Svenskarne förlorade 2000 man, Ryssarne 7 à 8000 jemte allt artilleri. Härefter inqvarterades armén i ryska lägret. D. 22 gjorde konungen med en kavalleri-afdelning en ridt till Wask-Narva (vid flodens utflöde ur Peipus), der han borttog 120 fartyg, lastade med en stor myckenhet ammunition och lifsmedel. Äfven i Jama funnos betydliga förråder.

De ryska trupperna samlades derefter vid Pleskow, hvarifrån de gjorde infall i Liffland. Carl XII uppbröt derföre d. 13 Dec. från Narva och tågade till Lais, kring hvilken ort han lät armén intaga trånga vinterqvarter med förtrupperna framskjutna mot gränsen vid Neuhusen. Mot Polackarne, som från Kockenhusen oroade södra Liffland, uppställdes öfv. Schlippenbach med en mindre afdelning vid Marienburg samt öfv. Albedyhl vid Ronneburg. Till Ingermanlands och Finlands försvar detascherades gen.-major Cronhjort med 6000 man finska trupper. D. 25 Dec. sändes gen.-major Stenbock med 1000 man öfver den tillfrusna Peipus-sjön för att intaga Augdow, hvilken stad dock så väl försvarades, att han på nyåret måste afdraga med oförrättadt ärende.

1701.

Fastän den armé Carl XI efterlemnat åt sin son i förhållande till landets folkmängd var ganska betydlig, gjorde den sednare under sina första krigsår dock rustningar, hvilka med omkring 50 pct ökade dess styrka. Redan sommaren år 1700 nödgades Sverge och Finland *utom* de indelta trupperna, som beständigt skulle bibehållas vid samma styrka, uppsätta s. k. tremänningar, derigenom att tre rotar eller rusthåll förenade sig om att anskaffa ytterligare en man; de sålunda uppkomna tremännings-reg:tena uppgifvas å n:o **462** till 12,571 man, hvartill dock å n:o **464** kommer 800 man Norrlands tremänningar. Då största delen af finska armén jemte dess tremänningar måste användas till Lifflands försvar, måste Finnarne till eget skydd börja uppsättandet af s. k. dubblerings-reg:ter, d. v. s. på nytt rekrytera hela den indelta armén; å n:o **463**, der dock inga tremänningar omnämnas, angifvas de i början af 1701 i Liffland närvarande finska dubbleringstrupperna till 4000 man fotfolk och 2000 man rytteri; säkert är att sådane dubblerings-reg:ter utgjorde större delen af Cronhjorts afdelning och af garnisonerna i Ingermanland och Finland, äfven om hela finska armén ej blef fullt dubblerad förrän till 1708. De est- och liffländska adelsfanorna

dubblerades likaledes, hvarjemte man å n:o **463** finner angifvet ett reg:te bevillningsdragoner från Finn-, Est- och Liffland à 1000 man. År 1702 uppsattes slutligen i Sverge s. k. fyr- och fem-männings-reg:ter vid de trenne hufvudvapnen. Alla dessa nyuppsatta trupper skulle af befolkningen hållas i fulltaligt skick, lika väl som de gamla indelta.

Men oberäknadt dessa mer eller mindre till indelningsverket hörande trupper, anställdes icke obetydliga nyvärfningar, särdeles i Östersjöprovinserna. Å n:o **462** upptages de värfvade trupperna till 26,197 man förutom artilleriet (omkring 3000 man); å n:ne **463** och **464** förekomma ytterligare några reg:ter t. ex. Horns 800 man i Brehmen, Brakels, Yxkulls och Zöges 600 man i Liffland m. m.; men dessutom upprättades i Östersjöprovinserna åren 1701 och 1702 flera s. k. landtreg:ter och bataljoner, oberäknadt att ytterligare åtskilliga fotreg:ter de följande åren derstädes nyvärfvades; huru stor styrkan af alla dessa värfvade trupper vid en viss tidpunkt varit, kan ej med säkerhet uppgifvas; men att den ej var obetydlig, ser man på flera ställen i de följande förslagerna. Å n:o **462**, »K. M:ts milice till 1701», angifves hela landtmagten, utom artilleriet, till 77,157 man; å n:o **464**, som innehåller svenska arméns fördelning våren 1701, uppgår den till 80,648 man; derstädes äro dock hvarken de finska dubblerings- ej heller de nya landt- och värfvade reg:terna i Liffland upptagne. Artilleriet inbegripet, torde man derföre kunna antaga hela landtmagten under loppet af 1701 förökad till betydligt öfver 90,000, kanhända närmare 100,000 man. Dess fördelning angifves å n:o **464**, sedan åtskilliga från Sverge väntade trupper anländt till Liffland, till 17,752 man i Sverge, 17,600 man i Tyskland samt 45,294 man i Östersjöprovinserna; bland dessa trupper äro 54,860 man fotfolk, 18,578 man rytteri samt 7,204 man dragoner; till trupperna i Östersjöprovinserna torde dock, som nyss nämndt är, böra läggas landtreg:terna i Liffland och Estland samt dubblerings-reg:terna i Finland.

Under årets förra hälft lågo hufvudhärarne stilla i sina vinterqvarter. Under tiden hvilade dock icke lilla kriget.

På venstra flygeln gjorde Cronhjort flera infall på ryska området i Ingermanland, som härjades och brändes. På högra flygeln tumlade Schlippenbach och Albedyhl om med Polackarne. I midten verkställde konungen d. 10 Febr. med 2000 soldater och 2000 bönder ett infall från Neuhusen mot Petschora, hvarvid denna välmående stad uppbrändes; flera svenska ströfcorpser framträngde sedermera vid samma gräns till Pleskow samt ödelade den kringliggande trakten. Å fiendtliga sidan försökte konung August förgäfves att förmå polska republiken till krig mot Sverge; deremot bemägtigade han sig genom krigslist polska fästningen Birsen (d. 6 Febr.), der han straxt derefter hade en sammankomst med czar Peter (d. 16 Febr.—1 Mars), hvilken sednare lofvade honom understöd af pengar och en undsättning af 20,000 man, hvaraf dock blott hälften fram på sommaren under Repnins befäl anlände till Curland.

I medlet af Maj afgick deremot från Stockholm och andra orter i Sverge en betydlig förstärkning till svenska armén i Liffland; den utgjordes af närmare 11,000 man, hvilkas sammansättning synes af n:o **465**, förutom rekryter till de redan förut öfvergångna indelta regementernas komplettering. Sedan dessa trupper d. 17—20 Maj blifvit utskeppade i Rewal och njutit några dagars hvila, afmarscherade de till armén. För att lemna rum för dem i qvarteren, uppbröt Carl XII under sista veckan af Maj med sina gamla trupper från Lais och gick till Dorpat, kring hvilken ort nya qvarter intogos.

På våren hade fältm. Dahlberg emedlertid i Riga förberedt en öfvergång af Düna-floden, genom att bygga en mängd flatbottnade kanonpråmar och båtar äfvensom en flottbro. Så snart dessa anordningar blifvit fullbordade, sammandrog Carl XII omkring 18,000 man (hvilkas sammansättning synes af n:o **466**) vid Dorpat samt afmarscherade d. 17 Juni på vägen till Riga öfver Walck och Wolmar till Wenden, der han inträffade d. 28. Här stannade han dock några dagar samt fortsatte sedermera marschen d. 2 Juli i sydlig rigtning öfver Lemburg och Sissegalln, liksom han ämnat sig till Kockenhusen, der fältmarskalken Steinau sammandragit

större delen af sina trupper. Men då vid samma tid ett parti af 600 man af Dahlberg utsändes mot Kirchholm, trodde Steinau att öfvergången af Düna derstädes skulle försökas, hvarföre han vid Dahlen samlade sin hufvudstyrka jemte de ryska trupperna. Carl XII tågade då d. 7 och 8 Juli öfver Neuermühl till Riga, straxt nedanför hvilken stad öfvergången skulle verkställas. Kl. 4 på morgonen d. 9 Juli utfördes densamma på båtar och med sådan ordning, att öfver 7000 man nästan samtidigt landsattes. Administratorn af Curland, Steinau och Paykul, som förde befälet öfver de sachsiska trupperna, skyndade genast till stället och försökte tillbakakasta Svenskarne i floden; men som de ej voro särdeles öfverlägsna, då åtskilliga afdelningar ännu lågo spridda längst Düna, äfvensom Ryssarne blott såsom åskådare bevistade drabbningen, lyckades Carl XII efter några timmars fäktning drifva dem ur fältet, så att striden var slutad kl. 7 på morgonen. Så snart flottbron blifvit nedsvängd, öfverfördes återstoden af svenska hären. Sachsarne utrymde samma dag frivilligt Kobron-skans och drogo sig uppför Düna, i hvilken rigtning de äfven förföljdes af Svenskarne. På ön Lützelholm hade 400 Ryssar blifvit efterglömde, hvilka tappert försvarade sig till följande dag. D. 10 afsändes 1,500 ryttare och dragoner under gen.-major Mörners befäl till Mitau, som utan motstånd utrymdes af den fiendtliga garnisonen och der stora förråder togos; samma dag utgick äfven ett annat parti af 450 ryttare till Schlock, der likaledes betydliga förråder funnos. D. 12 uppbröt Carl XII, sedan han anordnat Dünamündes blokad med 520 man under öfv. Albedyhl äfvensom med några örlogsskepp, från Kobron och tågade de följande dagarne uppföre Düna till Linden, der han inträffade d. 16; då han här fick veta, att Polackarne frivilligt utrymt Kockenhusen äfvensom att Steinau vikit af åt sidan, till Birsen, för att draga till sig nya ryska hjelptrupper, ändrade han d. 18 Juli marschrigtning och gick i små marscher öfver Neuguth, Barbern och Alt-Radhen till Bauske, der han inträffade d. 26 Juli och hvarest stark garnison inlades; under vägen sändes gen.-major Posse med en afdelning till Birsen för att af den polske kommendanten utfordra derstädes qvarlemnadt sachsiskt artilleri, hvilket äfven af den-

samme bifölls. Snart derpå fick man underrättelse, att Ryssarne skiljt sig från Sachsarne och att de sednare öfver Kowno och Marienburg dragit sig till trakten af Dantzig. Efter tvenne veckors stillaliggande vid Bauske, hvarunder Carl XII för första gången började till den neutrala polska republiken framställa en fordran på konung Augusts afsättande, uppbröt han derifrån d. 11 Aug. samt marscherade sedermera i små dagsmarscher söder om Mitau längst lithauiska (samogitiska) gränsen till Doblen samt derifrån öfver Frauenburg, Schrunden (der Windau d. 25 öfverskreds) och Hasenpoth till Grobin, der armén d. 2 Sept. fick stanna. Liebau besattes och befästades.

Medan konungen låg i Grobin, erhöll han ett välkommet tillfälle att blanda sig i polska republikens inre angelägenheter. Den i Lithauen mägtigaste familjen Sapieha, som länge förtryckt den lägre adeln, hade vid denna tid efter fleråriga stridigheter blifvit störtad af Oginski och furst Wiesnowiecki samt sökte nu skydd hos Carl XII, hvilken äfven genom löfte om bistånd vid Augusts afsättning blef indragen i dess intresse. För att skydda dess egendomar, insände Carl XII trenne detaschementer i Samogitien, af hvilka det ena under öfv. Hummerhjelm d. 6 Sept. besatte Szawle, det andra under öfv.-löjt. Mejerfelt Palangen samt det tredje under öfv.-löjt. Banér Seelburg vid Düna. D. 29 Sept. fick armén gå i qvarter i vestra Curland; konungen tog sitt högqvarter vid slottet Wirgen, der han likväl den följande hösten och vintern bodde i tält. Under loppet af Nov. anlände ytterligare 3,200 man från Sverge till Liebau för att förstärka armén, hvarjemte rekryter kommo till Riga för att komplettera de redan öfvergångna regementerna (se n:o **465**).

Då Oginskis folk några gånger oroat de framskjutna partierna, ansåg sig Carl XII hafva erhållit skäl att inrycka i Lithauen, hvarföre han d. 1 Dec. drog till sig Mejerfelts parti och lät sätta 400 man af gardet på slädar samt med dessa trupper vid Szkudy öfverskred gränsen för att förfölja Oginskis partier och understödja Hummerhjelm; marschen gick derpå med stor hastighet öfver Tyrkszle till Triszki, der konungen natten till d. 5 var nära att blifva öfverrumplad af Oginski, samt sedan, allt under liflig förföljelse af den sednare,

öfver Uswenty, Kelmy, Grinkiszki och Keidany till Kowno, hvarest den lilla truppen inträffade d. 18 Dec. Sedan Carl XII derstädes stannat en vecka, utan att någon fiende afhördes, begaf han sig d. 25 med ett litet följe derifrån tillbaka till Wirgen, der han inträffade d. 30 Dec. Hummerhjelm qvarlemnades med trupperna i Kowno. Under tiden hade Dünamünde d. 11 Dec. gifvit sig åt Albedyhl; stora förråder af ammunition funnos derstädes.

De trupper, Carl XII qvarlemnade i Finland, Ingermanland, Estland och Liffland, när han inryckte i Curland, kunna minst uppskattas till 30,000 man. Häraf utgjorde dock den större hälften garnison i gränsfästningarne, under det den mindre hälften var splittrad i trenne afdelningar, en under gen.-major Cronhjort i Ingermanland, en under öfv. Hastfehr i Estland och en under öfv. Schlippenbach i Liffland, hvilka hvar för sig naturligtvis voro för svaga att motstå Ryssarne, om de någonstädes concentrerade sin styrka. Emedlertid lyckades man dock under större delen af år 1701 hålla fienden utom gränserna. Öfv. Schlippenbach hade med de trupper, som å n:o 468 äro uppgifne, efter konungens afmarsch fattat posto vid Werro eller Kirumpä: mindre afdelningar voro framsände längst gränsen till Rappin (500 man), Caseritz och Rauge (150 man). Czar Peter låg med en styrka, som förmodligen öfverdrifvet uppgifves till 40,000 man, kring Pleskow. Ett lyckligt infall, som öfv.-löjtn. H. H. v. Liewen d. 29 Aug. med 250 man gjorde inom ryska gränsen, retade till repressalier. D. 5 Sept. lät czaren gränsen öfverskridas af 10,000 man vid Rappin, 4000 vid Neuhusen mot Caseritz och 6000 man mot Rauge, allt under befäl af gen. Scheremetieff; posteringen vid Rappin blef tillbakakastad af öfvermagten; den vid Caseritz fick undsättning af Schlippenbach, som derefter vände sig mot Rauge, der han med stor förlust slog fienden på flygten, hvarefter Scheremetieff drog sig tillbaka till ryska området. Schlippenbach, som med anledning af denna seger blef gen.-major, drog sig vid vintrens inbrott tillbaka till Errastfehr, kring hvilken ort hans trupper fingo intaga trånga qvarter. D. 30 Dec. öfverrumplades han likväl derstädes af 20,000 Ryssar under gen.-major Scheremetieff; han gjorde visserligen tappert motstånd, men

hann ej samla allt sitt folk, utan blef delvis slagen samt måste, efter att hafva lidit stor förlust, retirera till Theal och Sagnitz. Fienden drog sig emedlertid åter tillbaka inom ryska gränsen.

Återstår nu blott att med få ord omnämna den expedition, hvilken sommaren 1701 företogs mot Arkangel, för att förstöra detta czar Peters nya handelsetablissement. I början af Juni afgick amiral Sjöblad från Göteborg med en liten eskader samt anlände d. 24 Juni till Dwinas mynning. Men dels befanns detta obekanta farvatten uppfylldt med grund och reflar, dels voro Ryssarne redan i ordning till försvar, emedan Holländarne fått nys om och förrådt hela företaget, hvarföre Sjöblad efter några skärmytslingar afstod derifrån och seglade hem till Göteborg, dit han anlände d. 15 Aug.

1702.

Som Carl XII ansåg Hummerhjelms ställning något för mycket utsatt, lät han i början af Jan. omkring 6000 man (lifreg:tet och lifdragonerne samt Westmanlands, Westerbottens, Wermlands och Calmare reg:ter) uppbryta ur qvarteren kring Wirgen samt marschera till granskapet af Kowno och derstädes intaga qvarter. Sjelf följde han med återstoden af armén efter i slutet af Jan. samt tågade under stora svårigheter i början af Febr. på tvenne kolonner — den ena öfver Teltsch och Rosienne, den andra öfver Tauroggen och Georgenburg — till södra Samogitien, der han intog nya vinterqvarter mellan Kowno, Keydani, Poniewicz, Szadow, Rosienne och Georgenburg; högqvarteret uppslogs i slottet Bielovice nära Rosienne. Förevändningen till denna marsch var, att Oginskis partier hade oroat Svenskarnes garnisoner i Selburg och Bauske, hvilket republiken bordt förekomma; kanhända egentliga skälet var att derigenom inverka på den då samlade riksdagen i Warschau. Emedlertid utfärdades sträng befallning både från republiken och konung August, som nu upprigtigt tycktes söka fred, att ingen finge företaga något fiendtligt mot Svenskarne. Icke desto mindre fortforo Oginski

och furst Wiesniowiecki med sina fiendtligheter; d. 14 Mars blef Hummerhjelm med 130 ryttare vid Darsuniszki öfverrumplad och tillfångatagen af Wiesniowiecki, hvarefter den sednare gick till Wilna; konungen gaf med anledning häraf d. 19 hela armén ordre till uppbrott och samling vid Kowno; gen.-maj:ne Mörner och Stenbock, som lågo närmast Wilna med sina båda reg:ter (2000 man), fingo ordres att derstädes öfverrumpla Wiesniowiecki, hvilket äfven skedde dagen derefter. Vid samma tid hade konungen äfven befallt, att 2,500 man af de i Curland qvarlemnade trupperna (omkring 7 å 8000 man) skulle afgå från Mitau till Birsen och Druden(?) för att skydda de återstående Sapiehaska godsen mot Oginskis röfverier; denna trupp afsändes äfven under öfv.-löjtn. Ekeblads befäl, hvilken under marschen blef anfallen af 6000 Lithauer under partigångarne Saraneck och Taube, men slog dem på flygten. Ekeblad fick derefter gå till Wilna för att förstärka Mörner och Stenbock; d. 6 April gjorde Wiesniowiecki ett försök att öfverrumpla staden, hvilket dock med kraft tillbakavisades. Hela den kringliggande trakten sattes sedermera under kontribution.

Under tiden hade Carl XII med återstoden af armén (11 å 12,000 man) redan satt sig i marsch mot Warschau. Förevändningen var Wiesnowieckis återupprepade fiendtligheter och riksdagens ringa benägenhet att afsätta August. D. 26 Mars uppbröt han från Kowno och tågade derefter uppför Niemens högra strand till Merecz, dit han anlände d. 7 April. Armén sattes derefter på prämar öfver floden, hvilket upptog en veckas tid, så att marschen först d. 15 kunde fortsättas öfver Leipuny och Sopockinie till Dlugovice (vester om Grodno), dit den anlände d. 22, och der Carl XII ändtligen gaf företräde åt polska republikens sändebud, som länge åtföljt armén; på deras anhållan om förklaring på orsaken till hans beständiga framryckande, svarade han i tvetydiga och mörka ordalag, hvaraf man dock kunde finna, att han ämnade gå fiendtligt tillväga, så länge republiken höll med konung August. Och utan att inlåta sig i vidare underhandlingar, fortsatte han derefter marschen öfver Korycyn och Kryszyn till Tykocin, der han inträffade d. 1 Maj, samt sedan öfver Zambrow, Ostrow till Wyskow, dit han anlände

d. 9 Maj och hvarest en bro slogs öfver Bug; d. 12 Maj öfverskreds floden, hvarpå konungen öfver Radzymin tågade till Praga. Polska riksdagen upplöstes vid hans annalkande, och konung August begaf sig till Krakau för att invänta sina sachsiska trupper och samla den del af kronarmén, som kunde sammanbringas af hans enskilda anhängare.

Vid Praga låg svenska armén en månad i läger, under hvilken tid konungen förmådde kardinal-primas jemte flera magnater att komma från Lovicz till Warschau för att underhandla; men då Carl XII yrkade på ny riksdags sammankallande för att afsätta August, kunde man ej bli ense. Deremot inlupo underrättelser, att den sednare samlade trupper vid Krakau och kronofältherren Lubomirski vid Lemberg. Carl XII beordrade då till sig fältm. Gyllenstjerna med en del af de i Tyskland stående trupperna, äfvensom Mörner och Stenbock med deras regter från Wilna. Sedan uppbröt han d. 16 Juni från Praga, gick öfver Weichseln på en förut slagen bro samt tågade derefter öfver Tarczyn, Grojec, Nowemiasto, Gowarczow och Radoszyce till Kielce, der han inträffade d. 30 Juni. Under marschen fick han rapport, att Gyllenstjerna redan satt sig i marsch, och efter ankomsten till Kielce inlopp underrättelse, att Mörner och Stenbock med deras 2,500 man vid Kasimierz redan öfverskridit Weichseln, men att å andra sidan konung August med sachsiska armén uppbrutit från Krakau och marscherat till Pynczow, der han stannat för att invänta kronarmén, som nalkades öfver Sandomir. Då Mörner anländt till arméns grannskap, uppbröt konungen d. 7 Juli från Kielce och marscherade till byn Opieza, mellan Kielce och Pynczow. D. 8 på aftonen inträffade Mörner i Opietza, och d 9 framryckte konungen, som nu hade 12,000 man, mot fienden, hvilken han vid middagstiden, då han defilerade ur en skog, fann uppställd framför sitt läger vid Clissow, mellan stora vägen till Pynczow och Nidda-floden med fronten skyddad af en träskig å; Sachsarne, som uppgifvas till 16,000 man, innehade venstra och kronarmén, 8000 man, högra flygeln. Under en kanonad, som varade i tvenne timmars tid, verkställde konungen en rörelse ur sin venstra flank för att nå de höjder, på hvilka fienden stödde sin högra flygel, samt kringgå

den sednare. Men under denna rörelse blef han omkring kl. 2 med mycken häftighet öfverfallen af hela fiendtliga armén samt tvungen att stanna och med sin högra flygel formera hake. Efter några timmars hetsigt fäktande blef fienden dock på alla håll tillbakakastad och sedermera alldeles jagad ur fältet med förlust af hela sitt artilleri och sitt läger. Svenska armén, hvars sammansättning synes af n:o **470**, förlorade 1,100 man och den fiendtliga 2000 man i döda och sårade, förutom 1,700 fångar. De följande dagarne fick armén marschera till staden Pynczow, som försågs med en garnison af 500 man till de sårades skydd. Derstädes inlopp snart derefter underrättelse, att konung August återsamlat en del af sin armé vid Bochnia och erhållit förstärkning af 8 nya reg:ter under gen. Röbel. Carl XII uppbröt derföre d. 18 från Pynczow och tågade till Skalmierz; härifrån sändes gen.-major Stenbock förut till Konary (nära Koszyce) vid Weichseln för att der slå en bro; och sedan densamma blifvit färdig, öfverskred armén d. 23 floden och gick den 24 till Uscie-Solne samt den 26 till Bochnia. Vid dess annalkande afdrog konung August österut; sedan fick man veta, att han begifvit sig till Sandomir. Carl XII gick emedlertid de följande dagarne till Krakau, som utan motstånd gaf sig d. 31 Juli, och der 6 reg:ter under Stenbock förordnades till garnison. Återstoden af armén förlades i läger söder om staden, tilldess en bro öfver Weichseln hunnit slås, då den d. 11 Aug. gick öfver floden och lägrade sig norr om staden. D. 14 sändes öfv. Mejerfelt med 600 man till Pynczow för att förstärka garnisonen, hvilken oroades af gen. Brandt med polska trupper från Sandomir. Vid samma tid började Gyllenstjerna med pommerska och brehmiska trupperna nalkas. Han hade i slutet af Juni afgått från Stettin, genom brandenburgska området inryckt i Pohlen samt sedan längst schlesiska gränsen öfver Krotoschin. Wielun, Czenstochau och Kromolow marscherat till Jangrod (norr om Krakau), dit han framkom d. 18 Aug. och hvarest han tillsvidare fick stanna; han medförde öfver 10,000 man, hvilkas sammansättning synes af n:o **471**.

Under tiden hade konung August i Sandomir haft en sammankomst med sina anhängare, som fortfarande lofvade

understödja honom, hvarefter han den 30 Aug. derifrån uppbröt och med sachsiska kavalleriet landvägen tågade till Warschau, under det fotfolket på prámar utför Weichseln forslades dit. Kronarmén under Lubomirski stannade qvar i Sandomir. I början af Sept. började Carl XII rusta sig till uppbrott mot Sandomir och Warschau; den 6 fick öfv. A. Sparre med 300 man afgå utför Weichseln för att samla fartyg, på hvilka de sjuka och artilleriet skulle forslas; i Uscie Solne blef Sparre d. 11 med stor öfvermagt anfallen af Lubomirski, som han dock tillbakakastade. D. 13 afsändes majorerne Gyllenkrook och Creutz med 2,500 man till häst och fot till Pynczow för att afföra dervarande sjuke och artilleri till Opatoviec vid Weichseln, hvilket äfven verkställdes. Polske generalen Brandt, som vid deras annalkande uppehöll sig i grannskapet, afdrog genast till trakten af Petrikau. Allt var nu färdigt till uppbrott, då konungen den 20 September vid en häftig ridt störtade med sin häst och bröt låret af sig. Härigenom afstannade krigsrörelserna mestadels för ett halft års tid. Konungen lät visserligen gen. Wellingk d. 30 Sept. uppbryta med 4 kavalleri-regter på vägen till Sandomir samt följde den 2 Oct. sjelf efter med armén, som nu torde hafva räknat 22,000 man; men marschen fortsattes sedermera med så långa afbrott, att man först i slutet af året uppnådde Zawichost. Under tiden gick konung August med sachsiska armén till polska Preussen, der han lät densamma gå i vinterqvarter; sjelf begaf han sig till Thorn, hvarest han genom krigslist lyckades få in sachsisk garnison; en annan del af de sachsiska trupperna förlades i woiwodskapen Posen, Kalisch och Lenczica, der de utpressade penningar af de adelsmän, som troddes vara Svenskarne bevågne, hvaribland äfven kardinal-primas. Å andra sidan måste en del af kronarmén under gen. Siniawskis anförande gå till Ukraine för att dämpa ett derstädes utbrutet kossackuppror. Från Wislica afsöndrades den 22 Oct. gen.-major Stenbock med 2,500 man till Röda Ryssland (Galizien) för att indrifva kontributioner och tvinga dervarande adel att förklara sig för Svenskarne; han gick i slutet af Oct. vid Opatoviec öfver Weichseln samt sedermera genom Dombrowa och Dembica till Rzeszow, der han qvarstannade under loppet af

Nov.; i Dec. verkställde han en expedition söderut till Krosno; men gick snart tillbaka till Rzeszow och slutligen derifrån till Jaroslaw. Den 4 Nov. då armén stod i grannskapet af Klymontow, anlände gen.-maj. Maidel från Curland med en förstärkning af 3,400 man, förutom rekryter för de svenska reg:terna och 3000 man Lithauer under Sapiehas befäl (se n:o **472**); härigenom uppbringades svenska hufvudhärens styrka till minst 25,000 man. Då kardinal-primas vid slutet af året tillkännagaf sin afsigt att i Warschau utskrifva en riksdag för det mot konung August fiendtliga partiet, detascherade Carl XII den 22 Dec. från Gorzizani (1½ mil nordvest om Sandomir) gen. Rhensköld med 8 à 9000 man (se n:o **447**) till hufvudstaden för att beskydda de sammanträdande ständerna. Rhensköld marscherade uppför Weichselns venstra strand genom Janovice till Blonie, dit han anlände d. 9 Jan. 1703 och slog läger. Carl XII inträffade med hufvudstyrkan d. 23 Dec. i Zawichost, der han sedan qvarstannade till årets slut.

De trupper, Carl XII under gen.-maj. Stuarts befäl qvarlemnade i Curland, när han i slutet af Mars marscherade till södra Pohlen, äro upptagna å n:o **467**; af Ekeblads detaschement i Wilna medföljde en del (1 bat. Lewenhaupts, 1 Pudbusch trem. och hälften af Albedyhls dragoner) Mörner och Stenbock, då de i Juni tågade från Wilna; återstoden (Nylands ryttare) afgick sedermera med Maidels afdelning till södra Pohlen. Den derefter i Curland qvarblifvande styrkan, som torde hafva uppgått till 4 à 5000 man och hvilken till större delen utgjorde garnisoner i Liebau, Mitau, Bauske och Seelburg, skyddade landets gränser mot Oginskis folk och företog långa ströftåg in i Samogitien. Så utgick öfv. Kruse i slutet af Maj med 1,200 man från Mitau och slog Saraneck d. 28 vid Musza-ån, söder om Janiszky. I Sept. utgick öfv. Lewenhaupt med ungefär lika stor styrka öfver Bauske och Poswol till trakten af Poniewicz. På återvägen blef han den 14—17 Sept. flera gånger anfallen af 3000 Lithauer under Kirkillo, men afslog hvarje angrepp med framgång. I slutet af October ininföllo 2000 Lithauer i Curland öfver Schrunden till Goldingen, hvarifrån de dock snart blefvo tillbakadrifne — en mängd andra infall att förtiga. Sent på hösten bemägtigade

sig Oginski genom krigslist polska fästningen Birsen, hvarigenom han erhöll en stödjepunkt för sina rörelser.

I Liffland förflöt början af året i lugn. Först i Maj afgick en rysk afdelning af 5000 man på 100 lodjor från Pleskow och rodde längs med Peipus-sjöns venstra strand till gränsen vid Wooflodens utlopp, der de landstego och slogo läger. Kapten Löschern som hade befäl öfver 3 svenska segelfartyg i Dorpat, utgick då från Embachs mynning, samt påträffade den 22 Maj ryska lodje-eskadern mellan ön Porka och fasta landet; efter en häftig drabbning blef fienden slagen på flykten och tvungen att draga sig tillbaka inom ryska området. Löschern följde efter; men då fienden d. 31 Maj erhöll en förstärkning af 150 halfgalerer, nödgades han efter en fäktning retirera till Embachs mynning, der han den 1 Juni tillbakavisade ett nytt anfall från ryska sidan. Sedan förblef allt stilla tills medlet af Juli, då 30,000 man (enligt en förmodligen öfverdrifven uppgift) inbröto under gen.-löjtn. Paykulls befäl och framträngde till Errastfer. Gen.-major Schlippenbach hade samlat sin af 5 à 6000 man bestående styrka i ett läger vid Felck. När Ryssarne d. 18 Juli framträngde och tillbakakastade hans förtrupper samt försökte kringgå hans högra flank, drog han sig tillbaka från Felck samt öfverskred Embach-ån vid Teilitz och Hummelshof, vid hvilken sednare ort han intog en ny ställning. Men under natten öfverskredo Ryssarne ån längre upp samt framryckte på morgonen d. 19 Juli från söder mot Svenskarne. Schlippenbach försvarade sig i början (från 6—10 f. m.) med framgång; men då en del af rytteriet plötsligen fattades af en panique och flydde, måste han öfvergifva slagfältet, der större delen af fotfolket blef nedhugget, samt retirera till Pernau. Härefter låg Liffland öppet för Ryssarne, af hvilka en afdelning vände sig mot Dorpat, som några dagar (d. 25—31 Juli) blokerades, hvarefter fienden afdrog; andra partier förstörde Walk, Wolmar, Wenden, Karkus och Ober-Pahlen samt förderfvade den kringliggande landsbygden. I slutet af Aug. kom fältm. Scheremetieff med några tusende man till Marienburg, som den 24 Aug. måste gifva sig.

Hvilka trupper, som i början af året stodo i Estland bakom Narva-ån, synes af n:o **473**; de torde hafva räknat omkring 3000 man under gen. Hastfehrs befäl.

Vid sommarens början sammandrog Cronhjort sin af 5000 man bestående afdelning i ett befästadt läger vid Nyenskans, hvarifrån mindre detachementer framsändes till gränsen. I början af Aug. inträngde Ryssarne med 8000 (eller 14,000) man från Nya Ladoga och framryckte längst Ladoga-sjön och Newas södra strand, undanrifvande de svenska förposterne. Men vid Ingrishof funno de den 12 Aug. Cronhjorts avantgarde, som lyckades uppehålla dem till den 14, då han sjelf anlände med rytteri och dragoner; efter en fäktning derstädes, måste Cronhjort dock draga sig tillbaka till Duderhof, hvarigenom fienden fick tillfälle att härja och bränna Ingermanland. I Sept. ankom fältm. Scheremetieff för att taga befälet öfver ryska trupperna på denna sida. Sedan de få i Ladoga-sjön befintliga svenska fartygen af de ryska lodjorna blifvit tvungna att genom Newa draga sig till finska viken, inneslöt Scheremetieff den 28 Sept. å båda stränderna af Newa Nöteborg, som ligger på en ö vid nämnde flods utlopp ur Ladoga, samt släpade landvägen lodjor öfver till venstra sidan. D. 5 Oct. lyckades Cronhjort inkasta en förstärkning af 50 man, så att garnisonen blef 300 man stark. Efter några dagars beskjutning från 43 kanoner och 9 mörsare, måste fästningen dock, sedan en storm blifvit afslagen, den 12 Oct. gifva sig.

1703.

Svenska hufvudarméns operationer voro i början af detta år föga snabbare än under sednare delen af det föregående. Under förra hälften af Januari gick den blott från Zawichost öfver Urzendow och Belzyce till Jakubowo vid Lublin, der den sedermera låg stilla i qvarter till slutet af Febr. Under tiden skötte Carl XII underhandlingarne med de polska magnater, han trodde sig kunna draga på sin sida. Stenbock drog i Januari från Jaroslaw öfver Oleszyce och Uhnow till Beltz samt i början af Februari öfver Tyszowce till Za-

mozc; men då han ej kunde bemägtiga sig denna, då för tiden starka fästning, gick han i medlet af månaden till Beltz samt derifrån öfver Ostrow till Jakubowo; under sin marsch hade han indrifvit betydliga kontributioner och en mängd lifsmedel samt förmått den kringboende adeln förklara sig för Svenskarne. Efter Stenbocks ankomst gick armén den 28 Febr. till Lubartow, der den likvisst sedan stannade en vecka. Först d. 7 Mars fortsattes marschen samt gick de följande dagarne öfver Czemierniki, Radzyn, Lukow, Skurzec och Ceglow till Okuniew, der armén inträffade d. 17 och hvarest åter en halt på trenne veckor gjordes; under denna marsch sändes ett rēg:te rytteri till Brzesc-Litewski för att taga denna fästning i besittning; det återvände dock inom kort till armén. Snart derefter fick Rhensköld (den 24 Mars) uppbryta från Blonie och med sin corps öfver Rawa, Jezno och Glowno tåga till Lenczica, dit han anlände d. 7 April och tillsvidare stannade för att beskydda woiwodskapen Kalisch och Posen, hvarest en större del af adeln var beredd att förklara sig för Svenskarne. Under tiden sände konung August sachsiska och lithauiska kavalleriet från Thorn till Pultusk och nedre delen af Bug. Carl XII lät då vid Praga slå en bro öfver Weichseln samt marscherade d. 7 April dit med armén, liksom han der velat öfvergå floden och följa efter Rhensköld. Men i tysthet förberedde han en öfvergång af Bug. Stenbock fick slå en bro vid Okunin (nära Nowydwor), hvartill båtar landvägen på vagnar fördes från Warschau. Och då detta arbete var nära på fulländadt, afgick konungen natten till d. 19 April med omkring 8000 man, hvaraf hälften rytteri och dragoner, från Praga samt lät d. 19 en del af fotfolket gå öfver; fienden drog sig efter ett kort försvar tillbaka på vägen till Pultusk. D. 20 på f. m. gick konungen sjelf med rytteriet och dragonerna öfver och satte genast efter fienden; vid Blendowa måste man simma öfver Wrka-floden, halfannan mil från dess mynning, samt sedan marschera hela den följande natten genom en träskig och skogig trakt. D. 21 framkom Carl XII straxt före soluppgången till Pultusk, der han fann det Sachsiska rytteriet, 8 reg:ter under fältm. Steinau, uppställdt vester om staden; Lithauerne under gen Pocey hade redan gifvit sig af till

Ostrolenka. Men knappast hade konungen börjat utveckla sin styrka, förrän Sachsarne afdrogo och flygtade in i Pultusk; Carl XII fick dock tid att sända efter dem ett reg:te, som samtidigt med de sista Sachsarne uppnådde stadsporten och inträngde i staden. Härigenom erhöll han tillfälle att med sin öfriga styrka komma efter; och som de främst flygtande Sachsarne upprefvo bron öfver Narew efter sig, blefvo de öfriga inneslutne på gator och torg samt mestadels nedhuggne eller fångne. Konungen förföljde fienden de följande dagarne med 600 man, men återvände, sedan han fått veta att Sachsarne vid Ostrolenka förenat sig med Lithauerne, till Pultusk. Under tiden hade svenska hufvudstyrkan uppbrutit mot Thorn samt d. 24 gått från Praga till Okunin och d. 25 derifrån till Blendowo för att understödja konungen. Men då detta ej behöfdes, vek armén d. 27 af till Zakroczyn, der konungen inträffade d. 29, hvarefter marschen under förra hälften af April fortsattes Weichseln nedföre till Thorn, dit armén framkom d. 15 Maj. Artilleriet hade, jemte 2000 man fotfolk, på fartyg medföljt på Weichseln. Thorns besättning utgjordes af 6000 man Sachsiskt fotfolk under gen. Röbels och gen.-löjtn. Kanitz befäl. Staden inneslöts nu både på högra och venstra Weichselstranden; tvenne broar slogos på fartyg, en ofvanför och en nedanför staden, för att underhålla förbindelsen mellan stränderna; de blefvo fulländade d. 22 Maj. D. 14 Maj uppbröt Rhenskköld med sin corps från Lenczica och tågade öfver Gostynin, Brzesc-Cujawski och Radziejewo till Konary, för att från södra sidan betäcka Thorns belägring; Kronobergs reg:te, som blifvit qvarlemnadt i Wronclawek till bevakning af ett derstädes för Rhenskölds räkning upprättadt magasin, öfverfölls d. 20 Maj af 16 fanor Lithauer, hvilka dock med förlust blefvo slagna på flygten. I slutet af Maj detascherades under gen.-major Ridderhjelms befäl 4 à 5000 man (Lifreg:tet till häst, Smålands och Norra skånska kavalleriet samt Westmanlands reg:te) till Strassburg för att på östra sidan skydda belägringscorpsen och hindra fiendtliga ströfpartiers närmande. D. 3 Juni sändes Stenbock till Dantzig för att underhandla med denna mägtiga och rika handelsstad om kontribution o. s. v., äfvensom för att afvakta och

emottaga den belägringsmateriel, som väntades från Riga och Carlskrona för att användas vid Thorns belägring.

Vid svenska arméns annalkande till Thorn, hade konung August begifvit sig öfver Marienburg till Elbingen samt derifrån genom Ermeland till Warschau, hvarefter han i Lublin låtit utlysa en riksdag. Hans trupper samlades åter vid Pultusk till en styrka af 5000 Sachsare, 6000 Lithauer och 3000 af kronarmén; derjemte skulle adelsuppbådet sammandragas vid Golomb för att skydda riksdagen i Lublin, hvilken i slutet af månaden beslöt uppsätta 48,000 man för att skydda republikens och konung Augusts rätt; af allt detta blef dock föga verkställdt. De vid Pultusk befintlige trupperne började likväl snart oroa Ridderhjelms afdelning i Strassburg, så att han nödgades framsända flera partier; så utskickades d. 19 Juni 500 man under öfv.-löjtn. Mörner, som vid Osiek påträffade en lika stor fiendtlig styrka och slog den på flygten; d. 25 Juni utgick gen.-major Nieroth med 1000 man till Sierpe, der han påträffade 3000 man under Potocki, hvilka dock utan strid drogo sig undan; ett tredje fiendtligt parti under Pocey blef slaget nära Strassburg. En del af adeln i Posen och Kalisch, som var missnöjd med beslutet i Lublin, samlades d. 30 Juni i Schroda för att protestera häremot, hvarjemte den närmade sig svenska partiet. I medlet af Juli uppkom ett rykte, att konung August vid Warschau samlat 20,000 man, med hvilka han ville rycka till Thorns undsättning. D. 29 Juli anföll Lubomirski med 6000 man en framskjuten afdelning af 360 man under major Creutz i Lauterburg; Creutz försvarade sig med stor tapperhet, men var nära att duka under, då Nieroth med 1000 man rytteri kom till hans undsättning och slog fienden ur fältet. I början af Aug. uppbröto Steinau och Wiesniowiecki verkligen från Warschau med 10,000 man och tågade hastigt utför Weichselns venstra strand med afsigt att rädda det sachsiska fotfolket i Thorn; planen var att öfverrumpla den svaga svenska styrka, som inneslöt Thorn på venstra sidan (2 reg:ter), och uppbränna de af Svenskarne upprättade broarna samt draga till sig garnisonen öfver den vid staden befintliga bron, hvilken ännu var i dess händer. Men Carl XII fick i tid kännedom om företaget och sände mera folk till venstra

stranden, så att Steinau, när han anländt till Nieszawa (några mil från Thorn), fann för godt att vända om. För att befordra fiendens plan, gjorde garnisonen d. 13 Aug. ett utfall, hvilket dock tillbakakastades. Emedlertid var man icke utan bekymmer för Stenbock, som vid denna tid med belägringsartilleriet och 4000 oöfvade rekryter, som blifvit landsatta vid Oliva, var i marsch till Thorn. Wiesniowiecki gick derefter till Petrikau, hvarifrån han framryckte mot Rhensköld, som då låg vid Wilkowo (öster om Posen); 3000 ryttare som under Poceys befäl framsändes mot sistnämnde ort, lyckades d. 19 Aug. slå på flygten ett mindre svenskt parti; Wiesniowiecki, härigenom uppmuntrad, gick då närmare, öfver Kleczewo till Slupce för att öfverfalla Rhensköld (d. 25 Aug.); men då han fick veta att densamma uppbrutit och nalkades, skyndade han vid Pizdry tillbaka öfver Wartha.

Den 25 Aug. anlände Stenbock till Thorn; han hade från Oliva gått landvägen till Dirschau, hvarest han sedan inskeppat folket och artilleriet på prámar. Svenska armén i Pohlen räknade nu enligt n:o **477** 28,600 man, hvaraf 17,800 voro med konungen vid hufvudhären samt 8,800 hos Rhensköld; de i Sverge befintlige trupperne utgjorde samtidigt, enligt n:o **476** 15,409 man. Nu kunde belägringsarbetena vid Thorn börja; d. 5 Sept. uppkastades tvenne batterier; natten till d. 10 öppnades löpgrafvarne; d. 12 gjorde Sachsarne ett utfall; d. 14 började bombarderingen från 5 batterier med 42 kanoner och mörsare, men upphörde redan d. 16, emedan konungen ville skona borgerskapet; emedlertid fortsattes arbetet i löpgrafvarne; d. 29 vidtog bombarderingen åter och fortfor med det eftertryck, att garnisonen, som nu blott räknade 1,900 man tjenstbare, d. 3 Oct. måste dagtinga och gifva sig krigsfången. Den 9 lät konungen nedrifva fästningsverken för att ej behöfva splittra sin armé genom inläggande af en talrik garnison. Under Thorns belägring intogs d. 6 Sept. äfven Posen, hvars borgerskap ville sluta sig till konung August, genom öfverrumpling af 700 man under gen.-major Mardefelt från Rhenskölds corps. Efter Thorns kapitulation qvarlåg svenska armén derstädes i läger ytterligare en månads tid, hvarunder en stor del af adeln i vestra Pohlen slöt sig till svenska partiet; blott i Po-

sen sökte Smigelsky bilda en fiendtlig ströfcorps, hvilken dock hölls i styr af Rhenskköld. D. 4 Nov. afsändes alla sjuke och fångar jemte artilleriet under Stenbocks befäl på prámar till Dantzig, der schoutbynachten Sparre låg med en eskader af 8 örlogsskepp och 12 transportfartyg för att öfverskeppa dem till Sverge; 2000 man fotfolk (Calmar och Jönköpings reg:ter) utgjorde eskort. D. 11 Nov. uppbrändes lägret vid Thorn, hvarefter de flesta reg:ter drogo till sina vinterqvarter i polska Preussen kring nedre Weichsel. Konungen uppslog tillsvidare högqvarteret i klostret Topolno (5 mil från Thorn), der äfven liftrupperna förlades; d. 12—13 företog han en ridt till Dirschau för att rådgöra med Stenbock och d. 23—25 i samma ärende till Rhenskköld, som då befann sig vid Leckno (nära Gnesen). Vid samma tid förklarade sig woiwodskapen Sierade och Lenczica för svenska partiet. Derjemte lät kardinal-primas förmå sig att till slutet af året utlysa en allmän riksdag i Warschau. D. 27 afgick Sparres eskader från Dantzig, men råkade på höjden af Gottland ut för en sådan storm, att hans fartyg skingrades och kringkastades till flera Östersjö-hamnar, dels tillbaka till Dantzig, dels till Carlskrona, Dalarö, Libau och Pillau. I slutet af Nov. inledde Carl XII underhandlingar med staden Elbingen att mottaga svensk garnison, hvartill borgerskapet dock i början ej ville bifalla; konungen lät då d. 30 Nov. sammandraga 3,500 man (Lif-reg:tet till häst och Östgöta kav. samt Skaraborgs reg:te), hvilka följande natt omringade staden, som d. 1 Dec. måste gifva sig; såsom garnison inlades 2 reg:ter fotfolk. Under tiden hade de vid Topolno qvarlemnade trupperna (drabanter, Garde, Dahlreg:te, 3000 man) satt sig i marsch öfver Neuenburg, Mewe och Marienburg till Elbingen, som de uppnådde d. 13 Dec.; följande dagen fortsatte de jemte konungen marschen öfver Braunsberg och Mehlsack till Heilsberg, der högqvarteret uppslogs d. 22 Dec. och der det sedermera förblef i ett halft års tid. Konung August, som i Nov. bevistat en ny riksdag i Jaworow, afdrog d. 10 Dec. derifrån till Krakau samt sedermera till Chur-Sachsen för att skaffa medel till nästa års fälttåg; i Krakau qvarlemnades 4 à 5000 Sachsare. Rhenskköld gick i slutet af året från

granskapet af Gnesen öfver Schroda, Schrimne och Pleschen till Kalisch samt derifrån till Sieradz, der han tillsvidare stannade.

I Curland fortforo detta år skärmytslingarne med Oginskis folk vid samogitiska gränsen. D. 2 Febr. slog öfv.-löjtn. Brüggener (Hels. reg:te) ett parti vid Janiszky samt nedgjorde 400 man. D. 11 Febr. utsändes öfv. Lewenhaupt med 900 man från Mitau till samma ställe för att hålla de fiendtliga partien i styr. I medlet af Mars erhöll gen.-major Stuart underrättelse, att Oginski hade anmodat 3000 Ryssar, som under vintren legat i Druja, att taga Birsen i besittning; med anledning häraf befallde han Lewenhaupt, som erhöll 400 mans förstärkning, att från Janiszky skynda till Birsen för att möjligtvis före Ryssarne bemägtiga sig fästningen. Men då Lewenhaupt d. 17 Mars anlände till Poswol, fick han veta att Ryssarne redan besatt Birsen. Han beslöt då öfver Bauske återvända till Mitau; för att likväl visa att denna marsch ej skedde af fruktan, gick han d. 18 längst med Mühs-flodens venstra strand till Salaty; följande natt såg han fiendens vakteldar på andra sidan floden samt kunde deraf sluta, att han dagen derpå skulle komma i strid. Morgonen d. 19 tågade han derföre i full slagordning från Salaty; han hade 1,300 man och 7 kanoner (se n:o **475**); under marschen blef han varse, att Lithauerne till en styrka af 4000 man redan stängt vägen för honom samt att Ryssarne, som räknade 2,500 man fotfolk, gingo öfver Mühs för att sluta sig till de förre; och då han framkom till byn Schagarini, fann han Ryssarne uppställda inom en vagnborg samt Lithauerne på båda flyglarne. Här var nu ingenting annat att göra, än att bryta sig igenom öfvermagten; med friskt mod gick han på samt lyckades efter en kort fäktning alldeles slå den fem gånger öfverlägsne fienden på flykten. Följande dag uppnådde han Bauske och sedan Mitau. Lewenhaupt blef för denna bragd befordrad till gen.-major samt, då Stuart reste bort för att sköta sin helsa, till vice guvernör i Curland.

I Liffland, Estland och Ingermanland försämrades tillståndet detta år i väsendtlig mån. I början af Jan. verkställde 1000 Ryssar ett härjande inbrott i vestra Ingerman-

land samt inträngde till och med i Narwas förstäder. I medlet af Mars inföllo 4000 Ryssar under fältm. Scheremetieff öfver Newa i Kexholms län och öfverraskade d. 14 600 finska ryttare, som nedhöggos eller tillfångatogos. Sedan Scheremetieff blifvit förstärkt till 16 regter, gick han i slutet af April till Nyenskans, hvars belägring han d. 26 April började; kommendanten, öfv. Apollof höll sig tappert och afslog flera stormar med den 600 man starka garnisonen, men måste dock d. 4 Maj gifva sig. Nyenskans uppbrändes derefter, och i dess ställe började anläggningen af Petersborg, längre ned vid Newas utlopp. Härpå vände sig Scheremetieff till Jama, som måste kapitulera d. 14 Maj, äfvensom straxt derefter Koporie. Emedlertid hade gen.-major Cronhjort gått i fält samt med de 4000 man, han hade under fanorna, uppställt sig på stora vägen till Wiborg bakom Systerbäck. Här fick han veta, det 3000 Ryssar jemte en mängd lodjor befunno sig vid Lachis (nu Lachta, vid finska viken 2 mil från Petersburg) för att skydda den nya hufvudstadens byggande; han beslöt då öfverrumpla detta detaschement; d. 10 Juni uppbröt han från sitt läger samt gick öfver Systerbäck vid dess mynning och framträngde under natten till Lachis, der han följande morgon (d. 11) lyckades öfverraska Ryssarne och nedhugga en del samt tvinga återstoden att söka sin tillflygt på lodjorna, hvarefter han skyndsamt återvände till sitt läger. Vid samma tid anlände äfven vice-amiralen Nummers med en eskader utanför Narwas mynning samt lyckades i staden Narwa, som redan blokerades på östra sidan; införa en mängd lifsmedel och krigsförnödenheter. D. 20 Juni gjorde kommendanten derstädes, gen.-major Horn, med 1,800 man ett utfall mot Podoga vid Loga-floden, der fienden hade en mängd fartyg; i början hade Svenskarne framgång, men blefvo slutligen tillbakakastade. I början af Juli utförde czar Peter i finska viken 5 örlogsfartyg, 2 flytande blockhus och 400 lodjor, som blifvit byggda på varfven i Nya Lodoga. Derefter samlade han en styrka, som (förmodligen öfverdrifvet) uppgifves till 50,000 man, för att bortdrifva Cronhjort. D. 9 Juli anföll han dennes ställning vid Systerbäck samt nödgade honom att, efter ett lika tappert som långvarigt försvar, retirera till

Perro, hvilket dock skedde i god ordning (se n:o **474**). Härefter upphörde krigsrörelserna på denna sida. Men i Sept. lät czaren 8000 man vid Wask-Narwa gå öfver Narwa-floden och framtränga i Estland till Wesenberg, der gen.-major Schlippenbach fattat stånd med de trupper han hade disponibla, sedan en afdelning blifvit sänd till Walk. Vid fiendens annalkande drog sig Schlippenbach dock tillbaka under Rewals kanoner, hvarpå Ryssarne fattade posto vid Wesenberg, derifrån sedan en mängd partier utsändes, hvilka i grund brände och förstörde östra Estland och norra Liffland; först sednare på hösten återvände de till Ingermanland. — I södra Liffland föreföllo detta år inga större krigsrörelser; deremot gjorde garnisonen i Dorpat några lyckliga utfall mot fiendtliga ströfpartier; så öfverföllo ett parti af 600 man, som framträngt till grannskapet af Walk och gjort stort byte, d. 25 Maj vid gränsen nära Rappin af 170 ryttare och blef i grund slaget samt tvangs lemna hela bytet. Löschern kryssade med 14 jakter och andra bevärade fartyg i Peipus-sjön samt lyckades d. 28 Juni slå på flygten den fiendtliga lodje-eskadern och togo 20 lodjor, hvarefter han halftredje mil från Pleskow landsteg och brände den kringliggande trakten. I början af Juni fick öfv. Skytte, kommendanten i Dorpat, underrättelse att Ryssarne från Petschora ämnade göra ett infall för att uppbränna säden kring Dorpat; han beslöt då att förekomma fienden samt utgick d. 10 Juli från Dorpat; d. 14 påträffade han Ryssarne vid Wimarski, en half mil från Petschora, samt slog dem efter en skarp fäktning på flygten, hvarigenom de tvungos afstå från sitt tillämnade förehafvande. Under sommaren lade sig Löschern vid Wask-Narwa för att hindra tillförseln från Pleskow sjöledes öfver Peipus till Ingermanland; men då ryska lodje-eskadern i Pleskow hotade afstänga honom från Embachs mynning, återvände han i Sept. till Dorpat.

1704.

I början af året nyvärfvades i Preussen, Pommern och Schlesien ett reg:te fotfolk à 1,200 man under öfv. Ekeblad

samt 4 reg:ter dragoner à 600 man under Stenbock, Dückert, Mejerfelt och Taube, hvarigenom arméns styrka ökades med 3,600 man. D. 5 Jan. afgick A. Horn såsom sändebud till den i Warschau samlade riksdagen, hvilken d. 6 Febr. förklarade polska tronen ledig samt republiken löst från sin trohetsed mot konung August. Vid underrättelsen härom skyndade den sednare från Sachsen till sina trupper i Krakau. Rhensköld, som i medlet af Jan. dragit från Sieradz till Radomsk (i granskapet af Czenstochau), uppbröt då d. 22 Febr. derifrån till Krakau för att fördrifva konung August. Men då han d. 27 kom till Jangrod (några mil norr om Krakau), fick han veta att August med sina trupper redan begifvit sig till Sandomir; han fortsatte derföre under förra hälften af Mars förföljelsen och kom d. 14 till Klymontow, der han likväl erfor att konung August redan öfvergifvit Sandomir och dragit sig ned för högra Weichsel-stranden. Rhensköld följde efter till Solec, der konung August slagit en bro och fört öfver några trupper; men vid Rhenskölds ankomst d. 22 Mars, uppbröt han bron och drog d. 27 sig ännu längre ned till Kazmierz. Rhensköld, som befarade, att han skulle företaga något mot riksdagen i Warschau, gick då i början af April till Warka, dit han anlände d. 8, hvarefter han förlade sin corps i qvarter på venstra stranden af Pilica. Men då han sedan fick veta att August återgått till Sandomir, gick han i början af Maj åter öfver Pilica samt intog d. 5 Maj qvarter kring Skrzynno (vester om Radom).

Under tiden hade föga af vigt förefallit i Stor-Pohlen. I slutet af Febr. sändes från hufvudarmén 2 infanteri-reg:ter att förstärka garnisonen i Warschau, som blott bestod af 400 man. I samma månad bortröfvades den af Carl XII tillämnade tronkandidaten, Jakob Sobieski; konungen kastade derefter sina ögon på woiwoden af Posen Stanislaus Leczinski, hvars upptagande bland tronkandidaterne han äfven i medlet af Maj lyckades genomdrifva. Vid samma tid biträdde äfven staden Dantzig riksdagens i Warschau beslut; å andra sidan kringströfvade Smigelsky och Radomirski med hvar sitt parti i Posen samt gjorde Svenskarnes anhängare stor skada och fastsatte sig slutligen vid Kosten. I slutet af Maj

sändes tvenne fotreg:ter (östgöta och det pommerska) till Rhenskölds förstärkning. Vid samma tid anlände från Sverge 7000 man rekryter för de indelta reg:terna, hvarigenom alla reg:ter blefvo fulltaliga och armén erhöll en styrka af 32,000 man (se n:o **478**). I Elbingen inlades Ekeblads reg:te i stället för den förra garnisonen. I början af Juni sändes gen.-maj:ne Strömberg och Lagerkrona med 2,300 man (Skaraborgs och Westerbottens reg:ter) till Pomiechowo (nära Modlin) för att bidraga till Warschaus skyddande. I medlet af Juni ansåg Carl XII ändtligen tiden vara inne att börja fälttåget för att genomdrifva Leczinskis val och helt och hållet utdrifva August ur Pohlen. Efter att i vestra Pohlen hafva qvarlemnat gen.-major Mejerfelt vid Dantzig med en afdelning af 2,200 ryttare och dragoner, förutom garnisonerne i Elbingen och Posen (se n:o **478**), uppbröt han d. 12 Juni med trupperna vid Heilsberg samt gick öfver Wartenburg, Neidenburg och Przasnysz till Zakroczin, der han inträffade d. 22; de öfriga till hufvudhären hörande reg:terna gingo direkte från sina qvarter till samma ställe; sedermera öfverskreds Weichseln derstädes efterhand på prämar, hvarefter armén sammandrogs vid Blonie. D. 2 Juli valdes Stanislaus Leczinski till konung i Pohlen; och sedan han ordentligt blifvit installerad, äfvensom en garnison af 1,200 man jemte gen. Horn blifvit qvarlemnad i Warschau, uppbröt Carl XII d. 9 Juli med omkring 18,000 man från Blonie för att förena sig med Rhenskköld. Den sednare, som vid denna tid torde haft 11,000 man, hade i början af Juni uppbrutit från Skrzynno samt framryckt mot Sandomir öfver Szydlowiec, Ilza och Groboviec till Bodzekow vid Ostrowiec, dit han anlände d. 7 Juni; men som hans förtrupper derstädes d. 8 blefvo öfverfallne af 600 Sachsare och 4000 Polackar samt med icke obetydlig förlust slagne, ansåg han sig böra stanna och invänta konungens ankomst. När denne nalkades, fick Rhenskköld befallning att gå förut till Zawichost, vid hvilken ort han äfven inträffade d. 14 Juli. Konung August utrymde då Sandomir och förstörde dervarande bro, hvarefter han drog sig tillbaka till Jaroslaw. Carl XII, som marscherade öfver Mszczanow, Nowemiasto, Radom, Sienno och Gliniany, anlände d. 22 till Sandomir. Der fick man veta,

att konung August vid Jaroslaw blott hade 3000 Sachsare, 8000 Kossacker och 12,000 Ryssar, hvilka sistnämnde i Juni öfver Kiew marscherat till Sandomir under Patkuls befäl; Polackarne kunde ej tagas med i beräkningen, emedan de gingo och kommo utan någon ordning; dessutom observerade gen. Brandt med 2000 man Svenskarnes marsch. Så snart bron öfver Weichseln blifvit färdig, gick Carl XII d. 27 Juli med hela sin armé öfver floden samt marscherade uppför Sans venstra strand till Jaroslaw, dit han framkom d. 6 Aug. Derstädes erhöll han underrättelse, att konung August ytterligare vikit undan öfver Sokal till Zamosc, hvarifrån han afsändt Ryssarne till Brzesc Litevski, samt sedan med återstoden af sin armé gått till Lublin. Befarande att ej kunna uppnå sin fiende, sedan han fått så stort försprång, stannade Carl XII då tillsvidare i Jaroslaw för att indrifva kontributioner af konung Augusts i trakten boende anhängare. Stenbock sändes med samma uppdrag till Lemberg, men fick afslag af kommendanten, som August tillsatt. Konungen beslöt då, att med en del af sin armé gå till Lemberg och eröfra denna vigtiga stad. Qvarlemnande Rhenskölds corps vid Jaroslaw, uppbröt han d. 22 Aug. med den öfriga armén och kom samma dag till Radymno och Saleskavola; derstädes qvarlemnades dock fotfolket och artilleriet, hvarpå marschen d. 23 fortsattes genom Joworow till Nowiejezow; här lemnades dock ytterligare kavalleriet och trossen efter, så att konungen d. 24 och 25 med blott 3 reg:ter dragoner (Crassows, Dückerts och Buchwalds, öfver 2000 man) skyndade förut till Lemberg, framför hvilken stad han inträffade d. 26. Och d. 27 Aug. stormades staden med ringa förlust af de afsutna dragon-reg:terna. De följande dagarne kom den öfriga armén efter till Lemberg, der konungen sedan låg stilla i tvenne veckors tid.

Medan Carl XII vistades i södra Pohlen, tilldrogo sig i norra delen af landet flera vigtiga händelser. Konung August hade under sitt vistande i Sachsen på vintren lyckats afpressa sina ständer så mycket penningar, att han derstädes kunde uppsätta en ny armé af 12 à 14,000 man, hvilken i fältm. Steinaus frånvaro skulle anföras af gen. Schulenburg. Den sednare gick vid sommarens början nära Guben (Köben?)

öfver Odern samt inryckte i vestra Posen, der han intog qvarter längst schlesiska gränsen samt förenade sig med Smigelski och Radomirsky i Kosten, hvarest ett stort magasin upprättades. Orsaken, hvarföre konung August ej genast förenade sig med honom, var dels att han derifrån hindrades genom Rhenskölds ställning mellan båda arméerne, dels att han ville invänta de Ryssar, som skulle komma från Kiew, äfvensom en hjelpcorps af 40,000 Kossacker, som Mazeppa borde tillföra honom, men hvaraf blott en del utan Mazeppa inträffade. Så snart gen.-major Mejerfelt fått kännedom om Schulenburgs inbrott i Posen, afgick han d. 14 Juli från Dantzig till staden Posen för att undsätta gen.-major Mardefelts dervarande svaga garnison; marschen togs öfver Kulm och Thorn, men gick temligen långsamt, så att Mejerfelt först d. 11 Aug. framkom. Schulenburg, som emedlertid fått kännedom om hans annalkande, beslöt försöka öfverrumpla honom samt afgick med 3,500 man (enligt andra 6,200 jemte 500 Polacker) af sitt bästa folk öfver Wartha till Posen; men då han d. 17 tidigt på morgonen framkom öster om staden, fann han svenska styrkan, omkring 2,700 man, i ordning att mottaga sig samt blef efter en hetsig drabbning med betydlig förlust jagad på flykten. Som Mejerfelt emedlertid kunde föreställa sig, att Schulenburg snaft derefter skulle återkomma med sin hufvudstyrka, afmarscherade han redan följande dag till Warschau för att förena sig med konung Stanislaus och kronarmén under Lubomirski, som nu öfvergått på svenska sidan. Nära Kolo mötte honom dock d. 19 Aug. 1000 Polackar, hvilka medförde befallning från Stanislaus, att han skulle stanna i Lowicz samt derifrån eskortera kardinalprimas till Thorn; detta skedde äfven, och d. 25 Aug. afgick Mejerfelt från Lowicz till Thorn, dit han d. 29 lyckligt anlände med kardinalen. Han hade knappast lemnat Posen, förrän Schulenburg der infann sig och började innesluta staden, i afvaktan på sitt belägringsartilleri.

Tillföljd af Carl XII:s marsch mot Jaroslaw och Lemberg, blef vägen öppen för konung August till förening med sin armé i Posen. Innan dess ville han dock bortdrifva sin medtäflare, Stanislaus, från Warschau. Han uppbröt derföre i medlet af Aug. från Lublin och gick sielf med en del af

sin styrka vid Maciejowice öfver Weichseln och sedan på dess venstra strand till Warschau, medan Brandt med återstoden (6000 man) framryckte på högra stranden till Praga. Samtidigt uppbröt äfven Stanislaus med kronarmén från sin hufvudstad, för att stöta till Mejerfelt vid Posen. Men då han kommit till granskapet af Lowicz, fick han kännedom om Augusts annalkande. Han affärdade då nyssnämnde befallning till Mejerfelt och återvände till Warschau för att rädda sin familj samt ankom dit d. 18 Aug. Horn ville i början, att man med alla disponibla trupper skulle vända sig mot August; men derpå ville Lubomirski alldeles icke ingå; i stället beslöt man, att, sedan den kungliga familjen d. 19 blifvit affärdad, gå till Latowicz, der 400 Svenskar blifvit inneslutne af Brandt; d. 20 afgick kronarmén öfver bron vid Praga samt kom d. 21 till Latowicz, men för sent; ty Brandt hade redan föregående dag intagit Latowicz samt kastade sig nu mellan Stanislaus och Praga, så att den sednare ej kunde komma dit tillbaka. Derpå förenade sig Brandt och konung August vid Warschau samt inneslöto staden, der Horn blifvit qvarlemnad med 800 man; den sednare måste draga sig tillbaka till slottet, men tvangs redan d. 26 att gifva sig af brist på alla behofver, som voro nödvändige till en belägrings uthärdande. Härefter tågade konung Stanislaus med kronarmén öfver Lublin till Jaroslaw för att förena sig med Rhensköld; den sednare gick honom de första dagarne af Sept. till mötes till Cieszanow, hvarifrån Stanislaus reste till Lemberg, der han inträffade d. 8, samt Lubomirski med kronarmén till Rzeszow, dit han anlände d. 16 Sept. Under tiden upphäfde Schulenburg d. 3 Sept. blokaden af Posen samt marscherade till Warschau; å andra sidan nalkades äfven Patkul med Ryssarne åter Weichseln från Brzesc-Litevski. Mejerfelt hade emedlertid knappast fått kännedom om Schulenburgs afmarsch från Posen, förrän han d. 6 Sept. dit afgick från Thorn; han inträffade d. 10 i Posen och gick samma dag genom staden till Stenszewo, der han öfverföll Radomirski i sitt läger och slog honom på flygten; d. 14 Sept. återvände han till Posen. Emedlertid hade konung August beslutit att åter företaga nämnde stads belägring. D. 19 Sept. inträffade gen. Brandt med en större

afdelning vid Posen; han försökte samma dag söder om staden öfverskrida Worthe med öfver 2000 man samt öfverrumpla Mejerfelts trupper, som voro kringspridda på furagering; men Mejerfelt samlade i hast 350 ryttare och jagade fienden tillbaka öfver floden. Sedermera hindrade Mejerfelt Brandt att komma öfver samt innesluta staden i tvenne veckors tid, till dess ändtligen d. 3 Oct. återstoden af belägringstrupperna jemte artilleriet anlände; belägringshären utgjordes nu af 14,500 man, hvaraf 2000 Sachsare under Brandt, 6000 Ryssar under Patkul, 3000 Kosacker och 3,500 man af kronarmén under Commentowski. D. 5 började beskjutningen och fortfor sedan, fastän med föga framgång, till dess belägringen måste upphäfvas.

Sedan Carl XII fått underrättelse om Warschaus intagande och Posens fara, beslöt han återvända till norra Pohlen. D. 13 Sept. uppbröt han från Lemberg samt marscherade öfver Zolkiew, Tomassow, Zamosc (som gaf sig d. 21) och Bychowa till Belzyce, der han iträffade d. 28 Sept.; Rhensköld åtföljde tåget med sin corps på venstra sidan. Konungen hade nu ämnat, att vid Kazmierz öfverskrida Weichseln och gå rakt på Warschau; men i Belzyce fick han veta, att konung August befann sig i Pultusk, med förtrupperne hitom Bug vid Minsk. Han beslöt med anledning deraf att ändra marschrigtningen åt samma håll, samt gick derföre de följande dagarne öfver Baronow (der Wieprz öfverskreds), Zelechow, Latowicz, Wengrow och Kamienszyk till Wyszkow, der han med spetsen af sitt kavalleri inträffade d. 6 Oct. Men fastän han skyndat sig så mycket, kom han dock för sent; ty konung August hade redan öfvergifvit Pultusk samt jemte den ryska corpsen, som der tillstött, på tvenne broar vid Zakroczyn och Wyszogrod öfverskridit Weichseln och begifvit sig till Warschau; sedermera hade han uppbrutit broarne. Carl XII återvände derefter med sitt kavalleri till Wengrow (d. 7) och gick sedan (d. 8) med några dragon-reg:ter öfver Radzimin till Bugs mynning, der ett sachsiskt parti påträffades och undandrefs (d. 9); efter dessa ilande ridter ankom han slutligen d. 14 Oct. med kavalleriet till Praga. Dit hade emedlertid Rhensköld med sin armécorps och konungens fotfolk d. 10 an-

ländt. På motsatta stranden af Weichseln stod nu konung August å ömse sidor om Warschau med sin hufvudstyrka, som torde kunna antagas till närmare 20,000 man.

Carl XII beredde sig nu att i fiendens åsyn gå öfver floden, ty det brådskade med Posens undsättning. Han lät genast föranstalta förfärdigandet af tvenne flottbroar vid Praga, af hvilka den ena likväl d. 17 landvägen fördes till Karczow, dit konungen äfven samma dag begaf sig med en del af sina trupper. D. 18 försökte han derstädes gå öfver Weichseln; men bron gick sönder, så att man först följande natt på båtar kunde öfversätta 5 infanteri-reg:ter; d. 19 marscherade konungen med de öfverkomna reg:terne till Warschau för att anfalla fienden och underlätta öfvergången för de vid Praga qvarlemnade trupperna, som stodo under gen. Wellingks befäl. Men vid framkomsten befanns konung August hafva afdragit med hela sin armé, såsom man i början trodde, på vägen till Krakau. Carl XII gjorde då d. 20 med sitt infanteri en hastmarsch förbi Tarczyn till Selcke, samma dag gick Wellingk vid Praga öfver Weichseln med en del af sitt fotfolk; men som bron gick sönder kunde rytteriet först sednare följa efter; å andra sidan öfverskred Rhensköld floden vid Karczow med 6 reg:ter rytteri, och skyndade fram i rigtningen af Nowemiasto. D. 21 gick konungen med fotfolket till Lenczeszyce samt sedermera vidare med Rhenskölds rytteri förbi Nowemiasto till Gostanie; Wellingk gick denna dag blott från Warschau till Nodarzyn. I Gostanie fick konungen dock veta, att blott en del af fiendtliga hären under Steinau öfver Pietrikau gått till Krakau, men att hufvudstyrkan (14 à 15,000 man) öfver Lowicz och Lenczica tågat till Kalisch. Alla afdelningar fingo nu ändra marschrigtningen; sjelf gick konungen med Rhenskölds rytteri d. 22 till Jezow; hans fotfolk fick marschera till Rava och Wellingk till Savadie. D. 23 gick konungen öfver Glowno till Piontek; fotfolket följde efter i samma rigtning samt Wellingk genom Rawa och Jezow till Brzcziny. D. 24 fortsatte konungen marschen till Uniejow; under vägen upphanns han af 3 reg:ter, så att han nu hade 9 reg:ter ryttare och dragoner: med återstoden af armén anlände Wellingk samma dag till Piontek. I Unie-

jow fick konungen säker underrättelse, det konung August derstädes ytterligare delat sin styrka sålunda, att Schulenburg med en del af Sachsiska fotfolket och något rytteri (5000 man) fått fortsätta marschen öfver Kalisch, under det han sjelf med hufvudstyrkan (en del af rytteriet, 5000 Sachsare och 2000 ryttare till fot) öfver Sieradz marscherat till Krakau. D. 24 upphäfde äfven Brandt med anledning af svenska hufvudhärens annalkande, belägringen af Posen; Patkul med fotfolket, artilleriet och Kossackerne tog vägen till Sachsen; Brandt, med Sachsarne och polska rytteriet, skyndade efter konung August till Krakau. Konungen beslöt nu följa Schulenburg, hvarigenom han tillika hoppades afskära belägringscorpsen vid Posen. D. 25 marscherade han genom Dobra till Kaluszyn, d. 26 till Kalisch, d. 27 genom Raszkow till Krotoschin och d. 28 genom Kobylin till Punitz, der han på aftonen lyckades uppnå det dödligt uttröttade sachsiska fotfolket, som nu nödgades stanna och hålla stånd; med delar af de 5 reg:ter, som förmått följa honom, anföll konungen nu Schulenberg; men denne försvarade sig tappert samt lyckades sedermera under skydd af nattens mörker smyga sig undan och komma öfver Odern. Konungen fortsatte följande dagen öfver Gukrau och Rützen förföljelsen till Lubkin vid Odern; men då han ej lyckades uppnå fienden, stannade han derstädes d. 30; deremot påträffade han d. 31 vid Oder-Beltz 2000 Kosacker från belägringscorpsen vid Posen, hvaraf 1,500 nedgjordes. Wellingk, som från Piontek med 8 reg:ter rytteri och fotfolket följt en dagsmarsch efter konungen, gick d. 25 till Uniejow, d. 26 öfver Wartha till Saxin, d. 27 genom Kalisch till Raszkow, d. 28 genom Krotoschin till Kobylin och d. 29 genom Punitz till Liesa; vid sistnämnde ort fick han veta, att 1,500 Ryssar med en del artilleri ännu befunno sig vid Fraustadt: han begaf sig derföre på väg dit d. 30 och påträffade fienden d. 31 nära Fraustadt samt nedhögg större delen och tog artilleriet. Sedan den fiendtliga hären sålunda blifvit sprängd, intog konungen d. 1 Nov. i vestra delen af woiwodskapet Posen vinterqvarter, som sedermera varade i 8 månader. Högqvarteret uppslogs i Ravicz. Mejerfelt sän-

des med de 4 nyvärfvade dragonregimenterna till Preussen att rekrytera.

Så slutade denna märkvärdiga hastmarsch, under hvilken Carl XII med hela sin armé på 10 dagar tillryggalade 40 svenska mil, utan en enda rastdag. Konung August reste i Nov. tillbaka till Sachsen.

I Curland hade Svenskarne detta år, tillföljd af Lewenhaupts skicklighet och tapperhet, mycken framgång. I Mars månad blefvo tvenne betydliga, fiendtliga partier slagna vid Jakiszki (nära Janicki) och Linkow. Då Lewenhaupt i början af April erhöll underrättelse, att Wiesniowiecki med 10,000 man inbrutit i Samogitien, anhöll han af gen. Frölich om förstärkning från garnisonen i Riga; och sedan han fått densamma afgick han d. 6 April från Mitau med 3000 man öfver Bauske till Wobolniki för att understödja Sapieha, som hade 4000 man; derjemte hade Lewenhaupt från Carl XII erhållit befallning att söka förmå den samogitiska adeln till biträde af riksdagsbesluten i Warschau. Snart derefter fick han veta, att Sapieha af Wiesniowiecki blifvit tillbakaträngd inom curländska gränsen till Gewauerthof; han skyndade då dit med 400 ryttare samt följde Sapieha, medan Wiesniowiecki stod vid Linkow, öfver Bauske till Wobolniki. Wiesniowiecki retirerade sedan mot Niemen, i hvilken rigtning han förföljdes af de allierade öfver Ponievicz till Upita; slutligen lyckades han dock komma förbi dem och uppnå Birzen, der han var Ryssarne närmare. Lewenhaupt qvarstod sedermera vid Upita, till dess han fick underrättelse att 5 å 6000 Ryssar från Narva voro i antågande; han drog sig då tillbaka till Mitau der han förlade sina trupper i qvarter för att om möjligt förleda Wiesniowiecki till anfall. Men den sednare gick i stället till Seelburg, som hade 300 mans garnison, och började dess belägring. Lewenhaupt samlade då, för att undsätta Seelburg, sina och Sapiehas trupper vid Janicki i medlet af Juli samt tågade dit öfver Salaty och Radziwilisky; när han d. 24 Juli på aftonen anlände till grannskapet, skjöt han svensk lösen för att tillkännagifva sin ankomst för besättningen, hvilket hade till följd att Wiesniowiecki upphäfde belägringen och drog sig tillbaka till Jakobstadt. Följande dag rastade Lewenhaupt vid Seelburg. Men

d. 26 Juli anryckte han, fastän just i detsamma underrättelse inlopp att Ryssarne under gen. Skernitzkis befäl förenat sig med Wiesniowiecki, mot Jakobstadt, der han på eftermiddagen med sina 6 à 7000 man (se n:o **479**) anföll den 15,000 man starke fienden samt efter en kort drabbning slog honom på flygten. Efter att sedermera några veckor hafva qvarstått vid Jakobstadt, beslöt han afgå till Birzen samt eröfra denna fästning, som länge hade tjenat till stödjepunkt för fiendens rörelser. D. 16 Aug. inträffade han derstädes; staden var uppbränd; men fästningen syntes vara i godt skick och hade en besättning af 800 Polackar. Som Lewenhaupt ej medförde ordentligt belägrings-artilleri, drog belägringen likväl ut på längden. Och sedan underrättelse inlupit att en rysk armé nalkades till undsättning var han nära att uppgifva hela företaget, då Polackarne, genom blotta hotelsen af en storm, d. 14 Sept. funno för godt att dagtinga; efter att hafva raserat fästningen, gick Lewenhaupt slutligen i vinterqvarter. När Ryssarne sedermera kommo till stället, funno de allt öde, hvarföre de drogo undan till Wilna. Icke långt derefter erhöll Lewenhaupt från gen.-maj. Schlippenbach, som vid denna tid alldeles blifvit slagen ur fältet, en förstärkning af 1,200 ryttare och något fotfolk från Riga. I slutet af året fick öfv Clodt med en del af trupperna och Sapiehas folk för underhållets skull rycka fram till Szadowa. Derjemte sändes major Dankwardt med 487 ryttare till Polangen för att öppna postgången, som blifvit spärrad af fiendens ströfpartier.

I Liffland gick detta år gränsfästningen Dorpat förlorad. Czaren, som önskade föra sin belägringsmateriel sjöledes till stället, inskeppade redan i slutet af April 9000 man i Pleskow på sin lodje-eskader samt lät den segla till Embachs mynning, der trupperne stego i land å båda stränderna. Kommendör Löscher, som likväl hoppades tilltvinga sig passagen, framryckte d. 4 Maj med sin eskader; men han blef emottagen af en förkrossande artillerield, förlorade det ena fartyget efter det andra och sprängde sig slutligen sjelf i luften. Först i början af Juni framträngde likväl Ryssarne under fältm. Scheremetieffs befäl till Dorpat samt började stadens belägring. Öfv. Skytte, som hade en besättning af 2 à 3000

man, försvarade sig tappert i 6 veckors tid, men måste slutligen, efter en d. 13 Juli afslagen generalstorm, d. 14 gifva sig på villkor af fritt aftåg; af garnisonen fördes 1,100 man jemte Skytte till Rewal; 300 till Wiborg samt återstoden jemte de sjuke och sårade till Riga.

Redan i medlet af April började czar Peter med trupper under fältm. Ogilvis befäl innesluta Narwa. D. 26 anlände gen. Apraxin med 7 reg:ter till Narwas mynning för att hindra tillförsel; icke desto mindre lyckades Svenskarne derstädes landsätta 600 man från Rewal, hvilka möttes af 550 man från fästningen och inkommo i staden. Deremot misslyckades några dagar derefter ett försök af vice amiralen De Prou, som med 5 skepp och 8 fregatter anländt från Carlskrona, att införa proviant samt ytterligare 1,200 man från Rewal. Nu ökades den ryska styrkan efterhand samt inneslöt fästningen allt trängre; kommendanten, gen.-major Horn, som hade en besättning af 4,500 man (hvaribland större delen af de å n:o 473 nämnde trupperna), företog flera utfall med olika framgång. Innan czaren på allvar började beskjuta Narwa, ville han försäkra sig om, att Schlippenbach landvägen från Rewal ej skulle blifva i stånd att göra något försök till undsättning; han kommenderade derföre gen. Rönne att öfver Wesenberg med 8000 man framrycka mot Rewal. Denne påträffade Schlippenbach d. 16 Juni vid Lesna med 1,400 ryttare och dragoner, hvilka till reserv hade ungefär lika mycket estländskt uppbådsmanskap, hvarjemte fotfolk af Riga garnison väntades; Schlippenbach gick fienden modigt till mötes, men kringrändes på högra flygeln samt blef slagen och måste flygta under Rewals kanoner. Sedan Dorpat gifvit sig, började belägringsarbetena vid Narwa, som under Ogilvi närmast leddes af gen.-löjtn. Schönebeck; för att hindra undsättning stodo 6 reg:ter dragoner vid Pyhäjoggi och der framför ytterligare hela rytteriet under Scheremetieff; i batterierna inställdes i början 103 stycken, hvilkas antal dock sedermera betydligt ökades. Horn försvarade sig med kraft. Men då czaren fått underrättelse om nederlaget vid Jakobsstadt, befarade han att Lewenhaupt skulle komma till undsättning samt beslöt innan dess storma staden; detta verkställdes äfven d. 10 Aug. samt lyckades;

Horn och 2000 ännu qvarlefvande soldater blefvo krigsfångar; en stor del nedhöggs vid stormningen. D. 16 Aug. gaf sig äfven Ivanogrod, som hade 200 mans besättning.

Under tiden hade Maidel icke varit overksam, utan med de 5000 man (hvaraf 2000 ryttare), han hade under sitt befäl, försökt divertera czaren från Narwas belägring. Så snart snön smält (i April), gick han i fält och intog sin vanliga ställning bakom Systerbäck. I medlet af Juli beslöt han göra ett anfall på den nya staden Petersburg och dess befästningar, hvarvid De Prou med sin eskader skulle medverka. D. 10 afgick han till Walkisari; men då han d. 11 skulle uppbryta derifrån, blef han oförmodadt öfverfallen af 2,200 fiendtliga ryttare, som dock efter en kort fäktning jagades på flygten, hvarefter han fortsatte marschen till Parkala; när han d. 12 framkom på $\frac{3}{4}$ mils afstånd från Nyen, der vägen från Nöteborg stöter till, väntade honom Ryssarne; men de blefvo genast slagne och flygtade sedan öfver Newas nordliga mynningsarm till ön Koivisari samt derifrån förbi Petersburg till Ingermanland; äfven Nyenskans öfvergafs af fienden. D. 13 försökte Maidel med glödande kulor skjuta eld på czarens nya varf, hvilket dock ej lyckades med de trepundingar han medförde; och som han ej kunde komma öfver Newa, då De Prou ej hördes af, äfvensom dålig väderlek inträffade, retirerade han de följande dagarne till sin gamla ställning. I Sept. sände han kring nordliga delen af Ladoga-sjön ett parti af 600 man, som öfverrumplade och förstörde en rysk skans vid Condo, hvilken hade 700 mans besättning. Detta år anlade czaren såsom stationsort för den flotta, han ville bygga, Cronstadt med fästningen Cronslott; derjemte utfördes från Ladoga 12 stora fregatter med 20 kanoner hvardera.

1705.

Under årets första 7 månader låg större delen af svenska armén i qvarter i vestra Pohlen. De i landet qvarblefna Sachsarne befunno sig vid Krakau. Kronarmén hade här och der i landet intagit vinterqvarter, hvarifrån den oroade Sven-

skarnes yttersta poster. Så anföll Smigelski med 800 man d. 3 Jan. en postering nära Petrikau, men blef tillbakavisad med blodigt hufvud. Vid Lowicz låg Crzeminski; denne öfverföllS d. 9 Jan. af öfv.-löjtn. Lübecker (från Gnesen) samt jagades till Warschau. Å andra sidan fick konung Stanislaus allt flera anhängare. Den yngre Lubomirski utdref med 3000 Ungrare Sachsarne ur Zipser-komitatet i Ungern, hvilket då hörde till Pohlen. Derjemte samlade Potocki i Lemberg ett adelsuppbåd af 6 à 8000 man, hvilka förklarade sig för Stanislaus. Äfven i Febr. egde några mindre fäktningar rum; d. 15 öfverföllo Polackarne ett svenskt parti i Krzepice i Sieradz och d. 22 ett dylikt vid Kowal i Cujawien; deremot bortjagades Crzeminski d. 28 för andra gången från Lowicz. D. 1 Mars kom Lubomirski med 1,500 Ungrare till Wielun, der han förlade sitt folk och hvarifrån han reste till Rawicz för att uppmana Carl XII att sända trupper till Krakau, då en mängd adelsmän skulle förklara sig för Stanislai parti. Under tiden passade Smigelsky på att med 3000 man öfverfalla Ungrarne, men blef med förlust tillbakaslagen. Emedlertid befallde Carl XII gen.-löjtn. Stromberg, som hittills legat i woiwodskapet Sieradz, att med sina 4 reg:ter (Jönköpings, Calmare, Östgöta och Westgöta) och några hundrade man rytteri jemte Lubomirskis Ungrare gå till Krakau för att bortdrifva Sachsarne och understödja Potockis truppsamling. Vid hans ankomst drogo sig Sachsarne, som utgjorde 3000 man rytteri, öfver Sandomir till Lublin, hvarifrån de besatte Brzesc, Pultusk och Tykocin för att underhålla förbindelse med Ryssarne, hvilkas hufvudstyrka vid denna tid lemnade Ingermanland och marscherade söderut för att vid Polocz intåga i Lithauen. Så snart Stromberg och Lubomirski anländt till Krakau, öfvergick en stor del af adeln i woiwodskapet öppet på Stanislai sida och samlades d. 1 Maj i Proscovice; derstädes beslöts, att man skulle anmoda kardinal-primas, som vid denna tid befann sig i Dantzig, att utlysa en riksdag i Warschau, hvilken borde hållas dels för att å republikens vägnar underhandla om fred med Sverge, dels för att kröna konung Stanislaus. Kardinal-primas biföll härtill samt utlyste d. 21 Maj riksdagen till d. 1

Juli. Straxt derefter (d. 1 Juni) samlades äfven adeln i Sandomir vid Opatow, dit Stromberg då förlade Jönköpings reg:te, samt biträdde den krakauska adelns beslut. Vid samma tid nalkades äfven Potocki från Lemberg, med anledning hvaraf Sachsarne från Lublin ytterligare drogo sig undan till Brzesc, hvarest kronarmén efterhand förenade sig med dem. Under våren framryckte äfven ryska arméns hufvudstyrka från Polocz till Wilna; med en större afdelning skulle fältm. Scheremetieff från Polocz gå utför Düna för att detta år eröfra Riga.

I Maj erhöll svenska hufvudarmén en förstärkning af 2 starka dragon-reg:ter (Müllers och Marschalks, 2000 man) från Brehmen, hvaremot pommerska och brehmiska kavalleriet återvände till Tyskland. I slutet af Juni sändes gen.-löjtn. Nieroth att med sina trupper (Smålands, Östgöta och Kruses kavalleri samt Uplands och Dahl-reg:tet), hvilka hittills legat i woiwodskapet Gnesen, till Warschau för att skydda den der sammanträdande riksdagen. Kavalleriet anlände först och slog läger vid Weichseln, söder om staden. Snart började Nieroth oroas af Polackarne, hvilka d. 6 Juli vid Karczew med 1000 man gingo öfver Weichseln och anföllo hans förtrupper. Och d. 11 Juli anlände Smigelski, Commentowski och Polaniecki från Brzesc med 67 fanor till Praga, hvarifrån de gjorde flera fåfänga försök att komma öfver floden; emedlertid hade detta till följd, att riksdagen tills vidare upplöstes. Snart derefter inträffade äfven sachsiske gen.-löjtn. Paikul med 4000 Sachsare samt Wiesniowiecki samt Reywadski med ytterligare 23 fanor, allt rytteri, vid Praga. Och d. 20 Juni lyckades hela den fiendtliga magten (10,000 man) en mil nedanför Warschau komma öfver floden, som tillföljd af sommarhettan på flera ställen kunde öfvervadas. Nieroth, hvars hela styrka uppgick till 2000 man, ryckte fienden modigt till mötes vester om Warschau; men som det led mot aftonen, intog han öfver natten ställning mellan staden och byn Rakovicze; följande morgon framryckte han åter samt lyckades efter 6 timmars blodig fäktning med jemförelsevis ringa förlust (300 man) slå den femdubbelt öfverlägsna fienden på flygten samt drifva honom tillbaka öfver Weichseln. Nu sammanträdde riksdagen åter. Visserligen erhöll fienden snart

derefter förstärkning af några tusende Ryssar samt beredde sig förnya leken; men då äfven Nieroth några dagar derefter fick till sig sitt fotfolk, afstod han derifrån.

Carl XII beslöt nu, att med en del af sin styrka uppbryta från Posen och nalkas Warschau för att understödja Nieroth samt bringa förhandlingarne med polska riksdagen till en önsklig utgång. D. 27 Juli afgick han från Rawicz med omkring 6000 man (gardet och pommerska reg:tet till fot jemte drabanterna, lif-reg:tet, enspännare och södra skånska kav.) samt marscherade nästan lika hastigt, som förra året, öfver Punitz, Krotoschin, Kalisch, Uniejow, Lenczica och Lowicz till Blonie, dit han anlände d. 7 Aug. och hvarest han slog läger med sina trupper. I Posen qvarlemnades Rhensköld med 13,000 man (se n:o **481**) för att observera den sachsiska armén, som blifvit sammandragen vid Guben och hvilken uppgifves till 15,000 man, förutom 6000 Ryssar; Rhensköld lade sina trupper först i ett läger vid Meseritz och sedan vid Beutschen. I Preussen qvarlågo ännu, utom Ekeblads reg:te i Elbingen, de förra året derstädes nyvärfvade dragon-reg:terne, hvilka, förstärkta till 3,400 man (se n:o **481**), först i Sept. förenade sig med konungens trupper i Blonie. Så snart dessa reg:ter lemnat Preussen, infunno sig derstädes Smigelski och Commentowski med sina skaror (3,600 man) samt gjorde Stanislai anhängare och enskildta svenska partier allt möjligt förfång; men då icke långt derefter Potocki kom till Warschau samt derifrån jemte Sapieha (som hade 3000 man) öfver Blonie och Thorn skyndade till Preussen, blefvo de förre bortdrifna och tvungne att flygta till schlesiska gränsen; äfven Ekeblad gjorde mot dem några lyckliga partier. Slutligen gick Commentowski till södra Pohlen; af 3000 man, han i början haft med sig, återstodo slutligen blott 600. Äfven Sapieha och Potocki drogo sig i slutet af året mot södra Pohlen, till Sandomir.

Emedlertid fortgick riksdagen i Warschau. D. 24 Sept. kröntes Stanislaus och hans drottning. Men å andra sidan nalkades Ryssarne från tvenne håll. Då czaren, som efter Lewenhaupts seger vid Gemauerthof med sin hufvudstyrka tågat till Riga, såg sig mot staden intet kunna uträtta, begaf han sig i Sept. till Grodno, som han lät väl befästa och förse med

stora förråder af alla slag; derjemte besatte han äfven Tykocin och framskjöt sina förtrupper till Pultusk, der Wiesniowiecki stod med Sachsarne och Lithauerne. Från söder framryckte Mazeppa samtidigt genom Ukrajne och Wolhynien med 40,000 (?) Kossacker till Zamoszc, som efter en kort belägring måste dagtinga. D. 14 Oct. gjorde Wiesniowiecki med 5000 Sachsare, Lithauer och Ryssar från Pultusk ett försök att öfverraska den svaga svenska posteringen vid bron, som vid Praga förde öfver Weichseln; han lyckades äfven i början att göra någon skada; men då Nieroth efterhand kom öfver med sitt folk, blef han tillbakadrifven samt slutligen med betydlig förlust jagad på flygten; äfven konungens afdelning skyndade dit från Blonie, emedan man i början förmodade ett allmänt anfall af hela fiendtliga armén; men då all fara var förbi återvände sistnämnde trupper till lägret vid Blonie. I slutet af Oct. reste konung August incognito från sin armé vid Guben öfver Dantzig, Königsberg och Tykocin till Grodno, der han sammanträffade med czaren och med honom närmare uppgjorde planen för de blifvande krigsrörelserna. Emedlertid måste dessa tills vidare uppskjutas, emedan czaren fick underrättelse, att ett vidtutseende uppror utbrutit i Astrakan, hvarför han med en del af sin armé nödgades begifva sig till Moscau; befälet öfver de vid Grodno qvarblifvande trupperna uppdrogs åt konung August, furst Mentschikoff och fältm. Ogilvy. I Warschau afslöts d. 25 Nov. mellan Sverge och polska republiken fred och försvarsförbund. Vid samma tid drog Carl XII till sig Strombergs trupper, hvilka från Krakau öfver Petrikau marscherade till Blonie. D. 23 Nov gick slutligen Rhensköld i vinterqvarter mellan staden Posen och schlesiska gränsen. I början af Dec. intogs Plock af ett ryskt ströfparti på 1,500 man under gen. Goltz. Om konungens afmarsch från Blonie de sista dagarne af året, skola vi nämna vid berättelsen angående nästa års händelser.

Vändom oss nu till Curland. Vid nyårstiden 1705 anryckte Ryssarne från Kowno mot Clodts afdelning vid Szadowa; men när de fingo höra, att han uppbrutit och gick dem till mötes, vände de hastigt om till Kowno. Snart derefter måste Clodt likväl af brist på lifsmedel draga sig till-

baka till Klowany; Ryssarne anföllo honom då med 6000 man jemte 14 fanor Polackar vid Labowi; men Clodt slog dem tappert tillbaka och tvang dem retirera samma väg de kommit. Lewenhaupt, som straxt derpå ankom till Clodt och tog befälet, framryckte i slutet af Jan. till Kelmy, der han någon tid blef stående; dit beordrade han äfven Dankwardt från Libau öfver Kurszany; under vägen blef den sistnämnde d. 3 Febr. vid Plongiany öfverfallen af 2000 man ryskt kavalleri, hvilka dock efter en skarp fäktning slogos på flygten. Vid vintrens slut synes Lewenhaupt hafva återgått till Curland samt der låtit sina trupper intaga qvarter. I början af året var äfven Sapiehas afdelning i Samogitien, der den ofta hårdt ansattes af Wiesniowiecki; båda gingo dock på våren till medlersta Pohlen.

Enligt hvad ofvan är antydt, var det detta år czarens mening att samtidigt med marschen till vestra Pohlen intaga Riga, hvarföre han samlade allt sitt belägringsartilleri vid Polock med afsigt att utför Düna föra det till ort och ställe. Innan dess ville han dock jaga Lewenhaupts ringa afdelning ur öppna fältet; och för att om möjligt kunna öfverraska denne i qvarteren, lät han fältm. Scheremetieff i största tysthet marschera utför Düna med 14,000 ryttare och dragoner, 2000 Kossacker och 4000 fotgängare. Men Lewenhaupt erhöll i tid underrättelser om fiendens förehafvande och sammandrog d. 11 Juli sina trupper vid Zagory, hvarest han sjelf äfven samma dag inträffade från Mitau; från Riga hade han fått en förstärkning af 1000 man fotfolk (Björneborgs reg:te), så att han hade 7000 man, hvilkas sammansättning synes af n:o **480**. Då Lewenhaupt fick höra, att fienden skulle stå i läger vid Mesothen (sydost om Mitau), marscherade han d. 12 till Gemäuerthof för att möta honom; samma dag inträffade gen.-major Bauer med 4000 man rytteri vid Mitau, i tanke att der kunna uppfånga Lewenhaupt; men han måste nöja sig med stadens plundring. D. 13 fick Lewenhaupt kännedom härom, hvarföre han följande natt med sitt rytteri hastade till Mitau för att i sin ordning öfverraska Bauer; men då han d. 14 på morgonen framkom, var Bauer redan borta, hvarföre Lewenhaupt samma dag vände om till Gemäuerthof, der han qvarstod d. 15. D. 16 Juli på middagen

fick han underrättelse att fienden nalkades från Mitau; han gick genast öfver den lilla bäck, som flyter förbi Gemäuerthof och uppställde sig mellan densamma och ett kärr, som skyddade hans högra flygel, med fronten mot norr. På eftermiddagen framkommo Ryssarne till stället; men i anseende till bäcken och kärret kunde de ej utveckla sina flyglar och begagna sig af sin öfvermagt; Lewenhaupt framryckte deremot till anfall lika modigt, som vid Jakobstadt och Schagarini, samt bibragte fienden innan nattens inbrott ett sådant nederlag, att han förlorade 6000 man och hela sitt artilleri; Svenskarne hade 1,900 döde och sårade. Härefter återvände Lewenhaupt till Mitau och förlade sitt folk bakom Bolder-ån.

Scheremetieff gick deremot till Wilna, der han fann czaren med den del af ryska hären, som skulle gå till Warschau för att spränga riksdagen. Czaren blef ytterst förbittrad öfver nederlaget och beslöt tillsvidare uppskjuta marschen till Warschau samt med hela sin styrka vända sig mot Lewenhaupt. I början af Aug. gick han sjelf med 40,000 man till Curland, och detta så hemligt, att folket måste marschera om nätterna och ligga stilla om dagarne. Icke förty fick Lewenhaupt kännedom om hans annalkande och drog sig hastigt öfver Düna på en vid Riga slagen bro, hvarefter han lade sitt fotfolk i nämnde stad och Dünamünde samt kavalleriet bakom Düna-floden; i Mitau qvarlemnades 800 man under öfv. Knorring och i Bauske några hundrade under öfv.-löjtn. Staal; deremot utrymdes Libau. När czaren kom fram, fann han, oaktadt all skyndsamhet, Lewenhaupt i säkerhet. Han lemnade derföre större delen af sitt rytteri vid Kobron skans, gent emot Riga samt omringade Mitau d. 13 Aug. med 12,000 man och Bauske d. 20 med några tusende; förstnämnde ort måste gifva sig redan d. 3 Sept. och Bauske några dagar derefter. Härefter afdrog czaren med ena hälften af sin styrka öfver Kowno till Grodno; med 20,000 man qvarlemnades gen.-löjtn. Roos och gen.-major Bauer i Curland och Samogitien att observera Lewenhaupt. Den sednare, som nu blifvit gen.-löjtn., erhöll på hösten så stora förstärkningar från Rewal, Pernau, Ösel och Finland, att hans styrka uppgick till 10,000 man; partier utsändes mot Dorpat för att afskära dervarande ryska

garnison tillförsel af lifsmedel. Sent på hösten uppgjordes af de fiendtliga anförarne en plan att öfverrumpla svenska rytteriet bakom Düna; men Lewenhaupt fick äfven härom kännedom i tid samt drog rytteriet under Rigas murar; emedlertid gick Bauer med sitt rytteri vid Neustädtgen öfver Düna samt företog ett plundringståg i Liffland.

I sistnämnde förstörda landskap hade under årets lopp blott några ströfpartier tumlat om. Likaså i Estland, der gen.-maj. Schlippenbach fortfarande förde befälet. Ett mindre ryskt parti, som härjat under Rewals portar, nedhöggs till sista man d. 18 Maj vid Ober-Pahlen af ett svenskt parti från Rewal. För att hämnas detta inföll i slutet af Juni ett ryskt parti af 1000 man i Estland; Schlippenbach utsände då 340 ryttare under en öfv.-löjt. Liewen till Silms (s. o. om Rewal) för att skydda landet; d. 27 Juni kommo Ryssarne till Mustila (s. o. om Silms); Liewen beslöt genast gå dem till möte, marscherade följande natt genom en milslång defilé och angrep d. 28 Juni det fiendtliga partiet, som slogs på flygten och jagades tillbaka åt Narwa.

Detta år gjordes af Svenskarne flera försök att förstöra czarens nya anläggningar på ön Retusari, det nuvarande Cronstadt; fästningsverken derstädes utgjordes då likväl blott af fästet Cronslott samt på Retusaris sydöstliga udde af en skans, bredvid hvilken den nyanlagda, öppna staden var belägen. När gen.-löjtn. Maidel fått kännedom, att i staden stora förråder blifvit samlade, utsände han i slutet af Jan. öfv. Armfelt med 1000 man att förstöra den; denne gick natten till d. 26 Jan. öfver isen och framkom följande morgon till Cronstadt samt injagade den öfverraskade fienden i befästningarne, hvarefter han uppbrände staden och czarens palats jemte alla förråder, som ej kunde medföras; härefter återvände han lyckligt till Finland. Å andra sidan gjorde Ryssarne vid samma tid ett härjande infall i Karelen vid Sordavalla. — Från Carlskrona afgick tidigt på våren under amiral Ankarstjernas befäl en eskader af 7 skepp, 5 fregatter och 10 mindre fartyg med en besättning af 2,345 båtsmän och 450 soldater till Finska viken. Anländ till Rewal, måste Ankarstjerna i anseende till den starka isgån-

gen derstädes ligga stilla till slutet af Maj. Derefter beslöt han göra ett försök att förstöra ryska flottan vid Cronstadt; sedan han fått 400 soldater från Rewal afgick han till Björkö, i förhoppning att af Maidel erhålla ytterligare 1000 man; men då Maidel vägrade härtill, under förevändning att han sjelf ville företaga något mot Cronstadt, afgick Ankarstjerna till Cronstadt för att på egen hand våga försöket; d. 4 Juni inseglade han i södra inloppet, der han likväl fann ryska flottan väl försvarad innanför fästena bakom säkra stängsellinier; de följande dagarne försökte han förgäfves skada den genom inkastade bomber; på ingermanländska sidan gjordes en landstigning, hvarvid en mängd fiendtliga förråder uppbrändes. Snart insåg han emedlertid, att ryska flottan blott kunde åtkommas från ön Retusari, hvarföre han derstädes måste landstiga. D. 7 gjorde han ett landstignings-försök på öns norvestliga udde, hvilket dock i anseende till det grunda vattnet misslyckades. Han fällde härigenom likväl icke modet; sedan han från Rewal fått ytterligare 1000 man fotfolk, men förgäfves för andra gången anhållit hos Maidel om mera manskap och 36 pontoner, beslöt han i medlet af Juli verkställa ett nytt försök på Retusaris norra sida, der vattnet ej var så långgrundt; sedan några skepp blifvit qvarlemnade i södra inloppet, gick han med den öfriga flottan natten till d. 15 Juli kring öns vestra udde, hvarefter landstigningstruppen på små-båtar tidigt på morgonen nalkades stranden; men då soldaterna skulle hoppa ur båtarne stötte de på ett oväntadt brådjup och emottogs af Ryssarne med en så liflig eld, att de med en förlust af 474 man måste draga sig tillbaka. Ankarstjerna återgick sedermera till södra inloppet, hvarifrån han till sent på hösten blokerade ryska flottan. Det är svårt att inse, hvarföre Maidel ej ville deltaga i dessa försök, som hade all utsigt att lyckas, då Ryssarne vid denna tid i Ingermanland blott hade föga trupper; för öfrigt gjorde Maidel under årets lopp ingenting annat, än sände några ströfpartier in på fiendtliga området.

1706.

Vid slutet af föregående år ansåg Carl XII tiden vara inne, att med sin hufvudstyrka gå till Lithauen för att hindra Ryssarne att derstädes allt för mycket fästsätta sig. Sjelf hade han nu, om alla reg:ter antagas fulltaliga, 20,000 man; dessutom stodo Potocki och Sapieha med några tusen man vid Sandomir. De fiendtliga stridskrafterna voro så fördelade, att hufvudstyrkan, omkring 30,000 Ryssar, Sachsare och Polackar, stod i och omkring Grodno; vid Lublin befann sig Mazeppa med 14,000 Kossacker; och i Samogitien och Curland lågo Roos och Bauer med 20,000 man; i Posen stod Rhensköld med 13,000 man (om alla reg:ter antagas fulltaliga) mot 21,000 Sachsare och Ryssar vid Guben.

D. 29 Dec. uppbröt konungen från Warschau samt gjorde de följande tvenne veckorna en ansträngande vintermarsch öfver Okuniew, Stanislawow, Wengrow, Granne (der Bug på isen öfverskreds), Bransk, Suraz, Grudek och Krynki till Mikalovice, en mil söder om Grodno, der han inträffade d. 14 Januari; under vägen lemnade han på sidan det väl befästade Tykocin, som hade en garnison af 2000 man; 4000 ryska dragoner, som legat i Lomza, hunno med knappan nöd före honom in i Grodno; på högra sidan beledsagades han af Potockis och Sapiehas trupper, som observerade Kossackerna. D. 15 Jan. gick Carl XII en half mil ofvanför Grodno öfver den tillfrusna Niemen och d. 16 framryckte han mot staden, hvilken befanns väl befästad och sades hafva en besättning af 15,000 man fotfolk; samma dag drog sig det fiendtliga rytteriet genom staden till Niemens venstra strand. Carl XII, som i början torde haft för afsigt att storma Grodno, afstod likväl härifrån, sedan han recognoscerat fästningsverken, och beslöt i stället afskära Ogilwys trupper förbindelsen med Ryssland och beröfva dem tillförsel af lifsmedel, hvarigenom de förr eller sednare skulle tvingas lemna Grodno, då rätta tiden vore att falla öfver dem. Han drog sig derföre d. 17 och 18 något tillbaka. Häraf begagnade sig konung August att

med sitt sachsiska kavalleri och 2000 ryska dragoner (5 å 6000 man) begifva sig från Grodno och skynda till Warschau; hans plan var nu, att, medan Svenska hufvudstyrkan sysselsattes i Lithauen, taga Rhensköld i ryggen, under det Schulenburg anföll honom i fronten; sedan Rhensköld genom denna omfamning af dubbelt öfverlägsna stridskrafter blifvit tillintetgjord, skulle man åter vända sig mot Carl XII. Den sednare drog sig emedlertid d. 22 ytterligare österut till Golowacze och d. 25 till Kamionka, kring hvilken ort armén fick gå i trånga qvarter. Härifrån utsände konungen sedermera en mängd partier åt alla håll, dels för att indrifva lifsmedel, dels för att oroa det fiendtliga rytteriet å andra sidan Niemen. I slutet af Jan. fick han veta, att Ogilwy skulle sända 3000 man kavalleri under gen. Zienickis befäl åt Kowno för att understödja Wiesniowiecki och Oginski vid ett tillämnadt anfall mot Potocki och Sapieha; de båda sednare fingo då uppdrag att under marschen öfverfalla Zienicki, hvilken de äfven d. 31 Jan. påträffade vid Olita samt i grund slogo. Samma dag gingo Mejerfelt och Buhrensköld med 2000 ryttare vid Lunno öfver Niemen för att öfverfalla en fiendtlig afdelning vid Indura, hvilken dock räddade sig till Grodno. D. 8 Febr. fick öfv. Kruse i samma rigtning utgå med ett stort parti för att oroa det ryska rytteriet i dess qvarter; han marscherade under medlet af Febr. öfver Indura, Nowodwor och Lipski till Augustowo och sedermera tillbaka öfver Leipuny och Merecz, öfverallt uppskrämmande fienden och tagande byte; och d. 23 Febr. återkom han till hufvudhären, hvilken under tiden intagit nya qvarter ännu östligare, kring Zaludek, der den sedan låg i 8 veckor. I slutet af Febr. sändes Sapieha och Potocki för underhållets skuld åt Wilna, dit de beledsagades af 1000 dragoner under öfv. Dückert; straxt söder om Wilna, vid Olkowice, påträffades d. 24 Febr. gen.-maj. Bauer med 4000 ryska dragoner, äfvensom Oginski och Wiesniowiecki med 3000 Polacker, hvilka dock alla, trots öfvermagten, efter en häftig drabbning blefvo slagne på flygten; följande dag intågade Dücker i Wilna, der han fann rikt byte; fienden drog sig tillbaka till Wilkomirz; Potocki och Sapieha fingo derpå intaga qvarter i och kring Kowno;

sjelf stannade Dücker en månads tid i Wilna, der han erhöll 300 mans förstärkning. Tillföljd af denna rörelse uppbröto Roos och Bauer, som nu fruktade blifva inklämda mellan Lewenhaupt och svenska hufvudhären, i medlet af Mars ur Curland och Samogitien samt drogo sig, efter att hafva raserat fästningsverken kring Mitau och Bauske, öfver Birsen och Rakicki till Polock för att vara närmare czaren, som vid Orza (vid Dniepern) samlat 10,000 man.

Å andra sidan hade Mazeppa redan i Febr. med sina Kosacker söder om svenska armén genom Brzesc afgått till svarta och hvita Reussen, der han fastsatte sig vid Minsk och Sluck; större partier framsändes till Nieswisz och Lakovice, hvarifrån Kossackarne oroade Svenskarne och förtryckte den Polska befolkningen. Innevånarne söder om Niemen, kring Nowogrodek, Slonim, Wolkowisk och Lida, skyndade då att i början af Mars underkasta sig Carl XII samt bedja om hjelp; han sände äfven flera partier öfver Niemen, hvaribland äfven öfv.-löjtn. Trautfetter, som i medlet af Mars med några hundrade dragoner (hvilka dock sedermera förstärktes) öfver Nowogrodek gick förbi Mir (d. 12 Mars), der 1000 Kossacker lågo, till Nieswisz, som var besatt af 2000 Kossacker; staden stormades d. 14, men citadellet och ett kloster kunde ej tagas; äfvenledes misslyckades ett försök mot Lakowice, der likaledes 2000 Kossacker lågo, hvarefter Trautfetter återvände till Nowogrodek för att afvakta ytterligare förstärkning. Vid denna tid kan Svenska hufvudhären, som lidit mycket under lägret vid Blonie och hastmarschen till Grodno samt i de trånga qvarteren kring Zaludek, knappast upppskattas till 16,000 man.

Redan i början af Mars hade Carl XII i Zaludek fått underrättelse om den afgörande seger Rhensköld vunnit vid Fraustadt. Enligt konung Augusts plan uppbröt Schulenburg efter medlet af Jan. med den sachsiskt-ryska armén ur qvarteren samt nalkades polska gränsen. Sedan Rhensköld d. 23 Jan. härom erhållit kännedom, sammandrog han ofördröjligen sina trupper vid Kosten och framryckte den 26 öfver Storchnest till Lissa. Efter några dagars stillastående derstädes inlopp underrättelse, att Sachsarne på flera ställen gått öfver Odern samt nu befunno sig vid staden

Estniska, J. M. Tiesenhusen 800
Jemtlandskompaniet, C. Hård 100
12,550

Tremänningar.

Lifreg:tets och Östgöta kav:s omr., C. G. Kruse 834
Smålands och Skånes d:o, Göran Gyllenstjerna . 999
Westgöta och Bohuslän d:o, A. L. Lejonhufvud . . 599
Åbo, Nylands och Carelens, C. M. Rehbinder 1,000
3,432

Dragoner.

Jemtlands C. Hård . . . 1,000
Bohuslän, P. Weinholtz 504
Finska Öfv.-L:t Grotenfelt 500
Af ridderskapet och andra Ståndspersoner (Trem.) Stenbock 1,000
D:o Barnekow . . 800
3 804

Infanteri.

Upplands, O. W. Löwen 1,200
Skaraborgs, Gen.-Maj. N. Stromberg 1,200
Åboläns, R. v. Funk . 1,000
Södermanlands, A. A. Mardefelt . . . : . . 1,200
Kronobergs, G. Heidenfelt 1,100
Jönköpings, L. Klerck . 1,100
Björneborgs, J. L. Creutz 1,000
Dahl, Gen.-Maj. M. Stenbock 1,200
Östgöta, G. J. Ulfsparre 1,200
Tavastehus, Gen.-Maj. G. J. Maydel 1,000
Helsinge, G. Knorring . 1,200
Elfsborgs, Sparrfelt 1,200
Westgöta Dahls, J. Jägersköld 1,200
Wiborgs, Mellin 1,000
Savolax och Nyslotts. J. v. Cronman 1,000
Westmanlands, A. Sparre 1,200
Westerbottens J. R. v. Fersen 1,056
Calmare, N. Djurklou . 1,100
Nylands, G. W. v. Budberg 1,000
Nerikes o. Wermlands Gen.-L:t R. Rehbinder 1,647
Österbottens, J. v. Campenhusen 1,200
24,030

Tremänningar.

Uppld., Westmanld och Dahls, A. Lewenhaupt . 1,200
Södermanlands och Östgöta, L. E. Putbus . 800
Jönk., Kronobergs och Calmare, N. Skytte . . 1,098
Skaraborgs, Elfsborgs o. Westg. Dahl, J. Köhler 1,200
Nerike o. Werml:ds och Bergslagen, Öfv.-L:t B. Bärenhjelm 1,041
Åbo, Björneborg och Nylands, M. G. Tiesenhusen 1,025
Tav. Wiborg o. Savolax, J. J. Lode 975
7,339

Värfvade.

Cavalleri.

Fältm. G. Mellins . . . 800

Dragoner.

K. M:ts Lifdragoner, C. G. Rehnsköld 600
Gen. O. Wellingk . . 600
Öfv. Crassows 800
Öfv. V. O. v. Schlippenbachs 600
Öfv. E. G. Albedyhl . . 600
Öfv.-L:t A. J. v. Schlippenbachs 200
3,400

Infanteri.

K. M:ts Lifgarde, Knut Posse 1,900

Kongl. Tyska Lifreg:tet	1,000
K. M:ts Svenska Lifregemente, G. Maclear	1,111
Fältm. A. J. De la Gardie	1,000
Fältm. E. Dahlberg	1,000
Fältm. G. Mellin	1 200
Gen. O. Wellingk	1 000
Gen. N. Gyllenstjerna	600
Gen.-L:t B. Liewen	1,200
Gen.-L:t M. Wellingk	1,200
Gen.-L:t C. G. Frölich	1,000
Gen.-Maj. C. Müller	1,200
Gen.-Maj. H. R. Horn	1,400
Öfv. A. Pfaltzburg	1,000
Öfv. M. Palmqvist	1,200
Öfv. C. G. Skytte	1,406
Öfv. C. G. Klinkowström	1,200
Öfv. M. W. Nieroth	1,000
Öfv.-L:t H. H. Liewen	500
Öfv.-L:t C. A. Stackelberg	480
Öfv.-L:t A. Zöge	400
	21,997
	77,357

Indelta trupper.

Cavalleri	12,555	
Dragoner	2,004	38,589
Infanteri	24,030	

Tremänningar.

Cavalleri	3,432	
Dragoner	1,800	12,571
Infanteri	7,339	

Värfvade.

Cavalleri	800	
Dragoner	3,400	26,197
Infanteri	21,997	

Summa.

Cavalleri	16,787
Dragoner	7,204
Infanteri	54,166
	77,157

N:o 463.

Svenska arméns fördelning i Liffland d. 25 Febr. 1701.

(Ur handlingar rör. Skandinaviens hist.)

Fältarmén.

Cavalleri.

15	Lifregementet	1,500
10	Åbo Läns	1,000
10	Nylands	1,000
10	Wiborgs	1000
20	Finska fördubblg.	2,000
12	Tisenhusens reg:te	1,200
5	Estniska adelsf.	500
5	Estniska Fördubbl.	500
2	Liffländska adelsf.	200
2	Liffl. Fördubbl.	200

Värfvadt Manskap.

6	Öfv. Zöges reg:te	400
6	Öfv. Yxkulls	400
1	Öfv. Brakels	100
1	Öfv.-L:t Mejerfelts	100
1	Drabanter	
		10,100

Dragoner.

8	Lifdragoner	600
6	Finska drag.	600
6	Wellingks reg:te	400
12	Öfv. Albedyhls	600
6	Öfv. Brandts	400
6	Öfv. Slippenbachs	400
10	Finn-, Est- och Lifflands Bevillnings	1,000
		4,000

Infanteri.

12	Lifgardet	1.800
12	Dahlreg:tet	1,200
12	Westmanlands	1,200
6	Af Helsinge	600
8	Af Ner. o. Werml.	700
10	Wiborgs reg:te	1,000
40	Finska fördubbl.	4,000

Värfvadt Manskap.

8	Gen. Wellingks	1,000
8	Öfv. Schlippenbachs	600

dragoner, som han nu hade under sitt befäl, gick han först till Slonim och derefter till Lakowice, hvilken stad, som fortfarande var besatt af 2000 Kossacker, inneslöts. Här fick han dock snart (d. 19 April) veta, att ryska generalen Nieplij med 4000 Ryssar från Minsk och 5000 Kossacker från Slucz anländt till Kleck samt lägrat sig norr om staden; han beslöt då att genast försöka skaffa sig dessa af halsen, hvarföre han följande natt med 1000 man uppbröt från Lakovice, der Trautfetter qvarlemnades med 400 man. Tidigt på morgonen d. 20 April inträffade han vid Kleck, som öfverrumplades, hvarefter han öfver en lång kavelbro vände sig mot Nieplijs läger; fienden som der trott sig säker, blef vid första anloppet slagen på flygten, hvarefter Creutz gjorde ett förfärligt blodbad; 5000 man beräknas hafva blifvit nedhuggne; med återstoden retirerade Nieplij till Slucz. Å sin sida vände Creutz genast om till Lakovice, hvars garnison efter ett par veckors inneslutning, d. 2 Maj dagtingade. D. 5 kom Carl XII till stället och besåg d. 7 slagfältet vid Kleck, hvarpå Creutz för sin tapperhet befordrades till gen.-major. Båda begåfvo sig sedermera till Nieswiz, som d. 10 Maj intogs och raserades, samt derifrån till Sluck, hvilken då för tiden ganska betydliga och väl befästade stad utan motstånd öppnade sina portar, hvarefter dess fästningsverk förstördes. Sedermera utsändes åt alla håll partier, som satte hela landet i eld och lågor samt uppbrände flera hundrade städer och byar, tillhöriga familjerna Wiesniowiecki och Radziwil; småadeln i trakten såg gerna att magnaternas fästen och slott, hvarifrån den så ofta blifvit förtryckt, förstördes. I medlet af Maj red konungen tillbaka till Pinsk, dit han anlände d. 14; Creutz följde långsamt efter med allt det tagna bytet och 4000 fångar. Vid samma tid begåfvo sig Mejerfelt och Sapieha, som från Brzesc blifvit oroade af Pocey och Baranovitz partier, till sistnämnde ställe, som intogs, hvarefter de derstädes fattade stånd och likaledes kringsände partier, som uppbrände den mot Stanislaus fiendtligt sinnade adelns gods.

Nu blef frågan om, hvart konungen vidare skulle vända sig. Efter inhämtade upplysningar, befanns det omöjligt att ytterligare framtränga i sydöstlig rigtning genom de

podlesiska träsken mot Kiew. Carl XII beslöt derföre att vända sig söderut till det rika Wolhynien, der han både kunde förfriska sin afmattade armé och hafva ett vaksamt öga på konung August vid Krakau och Ryssarne i Lithauen. Efter en månads stillaliggande fick armén derföre d. 23 Maj uppbryta från Pinsk samt öfver Duboja, Lubieszew, Czerwiszcze, Liszniowka, Sokul och Rozyszce tåga till Luck, hvarest den inträffade d. 6 Juni och kring hvilken ort den sedan spriddes i qvarter; konungarne uppslogo sitt högqvarter i slottet Jareslawice (ungefär 2 mil söder om Luck), dit snart derefter den kringliggande adeln, som fruktade undergå samma öde som den lithauiska, samlades för att underkasta sig och hylla Stanislaus; åtskilliga egendomar, som tillhörde kända fiender, lades dock i aska; åt Kiew utsändes för detta ändamål ryttm. Bråkenhjelm med ett parti af 300 man, hvilket i hög grad uppskrämde dervarande ryska trupper, samt åt Kaminiec-Podolski ett annat parti under ryttm. Wendul. I medlet af Juni utdrefs ändtligen Smigelski af Potocki från Preussen. Vid samma tid uppbröt Rhensköld från Posen och marscherade österut i rigtningen af Warschau till Piontek, der han förlade sin armécorps i ett läger. Konung August, som då befarade att i Krakau af honom få en påhelsning, uppbröt med de 15,000 Sachsare och Polackar, han sedan vintren samlat, i nordöstlig rigtning samt gick öfver Tykocin till Novogrodek i Lithauen, der han i afvaktan på förstärkning från Ryssarne förlade sitt folk.

Under vistandet i Jareslavice mognade hos Carl XII beslutet att genom ett tåg till Sachsen göra ett slut på kriget mot konung August. Han meddelade likväl efter vanligheten ingen sitt beslut, utan uppbröt d. 7 Juli vesterut från högqvarteret, utan att någon visste hvarthän; tåget gick öfver Lokacze, Wlodzimirz och Uscilug till Horodlo, der Bug d. 11 öfverskreds, samt sedan vidare öfver Dubienka, Chelm, Piaski, Lublin och Kurow till Pulawy, dit framkomsten efter 12 dagars marsch skedde d. 19 Juli och der äfven Mejerfelt och Sapieha, som från Brzesc marscherat öfver Biala, Miedzyrzecz och Lukow, förenade sig med konungen. Sedan vid Pulawy en bro öfver Weichseln blifvit slagen, fortsattes marschen d. 23 i nordvestlig rigtning öfver

Zwolen, Radom, Novemiasto, Rawa, Jezow, Brzeziny och Strykow till granskapet af Piontek, der föreningen med Rhensköld d. 6 Aug. försiggick. Under vägen upphanns armén såväl af Wenduls som Bråkenhjelms partier, hvilket sednare genom hela Wolhynien blifvit förföljdt af 3000 Ryssar, som dock vid Lublin blefvo slagna på flygten. Efter några dagars stillastående uppbröt den numera förenade svenska armén från Piontek d. 11 Aug. samt gick sedan öfver Lutomiersk och Szadek till staden Wartha, der floden af samma namn d. 13 Aug. öfverskreds och hvarest gen.-major Mardefelt med en corps af 4000 Svenskar (hvars sammansättning synes af n:o **482**) jemte Potockis folk qvarlemnades för att observera konung August och Ryssarne. Sedan gick tåget söder om Kalisch, öfver Blaszki, Iwanowice, Olobock, Ostrowo, Sulmierzcyze, Zduny, Jutroszyn, Görchen, Rawicz och Herrnstadt till Steinau vid Odern, hvilken flod d. 23 öfverskreds dels på en bro, dels medelst vadning, hvarefter marschen oafbrutet vidare fortsattes genom Schlesien öfver Lüben, Haynau, Löwenberg, Greiffenberg och Schönberg, söder om Görlitz, genom Reichenbach och Bautzen till Bischofswerda, der armén inträffade d. 1 Sept. Schulenburg, som i Nedre Lausitz samlat 4000 man, drog sig vid Svenskarnes annalkande hastigt tillbaka samt inlade garnisoner i Dresden, Königstein, Torgau och Wittenberg. Redan d. 23, samma dag Odern öfverskreds, hade öfv. Görtz med ett framskjutet parti af 750 ryttare vid Bautzen skingrat eller nedhuggit 600 Sachsare under gen.-major Jordan. Svenska hufvudarmén hade vid öfverskridandet af sachsiska gränsen nära Schönberg sammansmält till omkring 19,000 man, hvilkas sammansättning synes af n:o **482**.

När konung August i Tykocin fick underrättelse om Carl XII:s marsch mot Sachsen, beslöt han genom en hastig fred på hvilka villkor som helst förekomma Svenskarnes inbrott i hans omhuldade arfland. Detta måste dock ske czar Peter ovetande, i hvars våld han till hälften befann sig. Derföre sändes tvenne högre sachsiske embetsmän, Imhof och v. Pfingsten i största hemlighet efter Carl XII, hvilken de upphunno vid Bischofswerda d. 2 Sept., då underhandlingarne med Piper och Hermelin började. Utan att afvakta

deras fortgång gick Carl XII emedlertid skyndsamt vidare och marscherade, sedan han med några reg:ter afsöndrat Mejerfelt mot Pirna och Sonnerstein, öfver Stolpe och Radeberg förbi Dresden till Meissen, der Elben d. 5 öfverskreds, samt sedermera öfver Lommatzch, Mügeln, Grimma och Taucha norr om Leipzig, som genast öppnade sina portar, till Alt-Ranstädt, der armén stannade d. 11 Sept. Från Grimma hade Görtz med 1,450 ryttare åter blifvit förutsänd såsom avantgarde; och d. 8 Sept. påträffade han vid Weissenfels Schulenburgs arriergarde, som slogs på flygten; derefter fortsattes förföljelsen öfver Naumburg till Erfurth, der Görtz fick veta att Schulenburg gått till Thüringerwald för att rädda sig till Franken; han afbröt då äfven sjelf åt samma sida samt upphann vid Ilmenau och Frauenfeld ånyo Schulenburgs arriergarde, der d. 12 Sept. de sista fäktningarne i Sachsen föreföll. Ty d. 14 Sept. slöts freden i Alt-Ranstädt, hvars hufvudsakligaste villkor var att konung August afsade sig polska kronan och erkände Stanislaus såsom konung. Klart är, att Imhof och v. Pfingsten blott med stor möda gått in på dessa hårda villkor, hvarå dock ännu konung Augusts ratification felades.

Fast nu fred redan var sluten, skulle kriget dock tillföljd af ett olyckligt missförstånd icke ändas utan ett blodigt efterspel. Konung August hade efter fredsunderhandlarnes afresa från Tykocin i September tågat till Lublin, der han förenade sig med en rysk armé af 20,000 man, som under furst Mentschikoffs befäl från Kiew tågat genom Wolhynien, härjande och brännande deras gods, som hyllat konung August. Mentschikoff påyrkade nu, att man skulle framrycka och anfalla den isolerade Mardefelt; och som August ej hörde något af fredsunderhandlingarne, hvilka han ej heller vågade yppa för Ryssarne, biföll han härtill, tillföljd hvaraf den förenade armén, som nu skulle hafva räknat 35,000 man, i början af Oct. gick öfver Weichseln samt öfver Radom framträngde mot Pietrikau. Mardefelt hade emedlertid i omkring en månads tid jemte Potocki stått vid Wartha, med partier framskjutna till Pietrikau och Czenstochowa. I medlet af Sept. beslöt han för underhållets skuld draga sig söderut

till Wielun; när corpsen d. 16 Sept. dit anländt, inlopp underrättelse från förposterna att den fiendtliga armén var i antågande; tvenne bud sändes då till Carl XII med anhållan om förhållningsordres. I början af Oct. marscherade Mardefelt tillbaka till Wartha, dit han anlände d. 4. Följande dag inlopp underrättelse att Potocki, som blifvit qvarlemnad vid Widawa, haft en förpostfäktning med fienden. Efter hållet krigsråd beslöts, att fotfolket och trossen skulle sändas tillbaka till Kalisch men rytteriet gå till Sieradz för att understödja Potocki. Detta skedde äfven d. 6; men följande dag drog sig Potocki ängsligt tillbaka på Mardefelt, hvarefter båda gingo till Opatowiec, der de d. 8 Oct. dock stannade, emedan Polackarne blefvo modigare, sedan de fått veta att intet infanteri medföljde ryska armén. D. 10 Oct. anlände emedlertid v. Pfingsten till konung August, som då befann sig i Petrikau, för att erhålla hans ratification, hvilken äfven utan Mentschikoffs vetskap meddelades, hvarefter v. Pfingsten åter affärdades. Följande dag sände konung August ett hemligt bud till Mardefelt, att stillestånd var slutet, hvarföre han ville upphöra med fiendtligheterna. Men Mardefelt, som ännu ej fått något svar från sin konung, trodde att alltsammans var en krigslist för att insöfva honom, hvarföre han d. 13 vid Kalisch gick öfver Prosna samt intog en fördelaktig ställning straxt norr om staden; samma dag anlände äfven Sapieha med sin afdelning, så att de förbundne då torde haft 10 à 12,000 man. Snart derefter framryckte Ryssarne till Opatowiec; konung August, som på flera handa sätt försökte tillbakahålla Mentzchikoff, måste följa efter till Stow. D. 17 sände han ett ytterligare bud till Mardefelt, att fred vore sluten samt att han ännu två dygn skulle tillbakahålla Ryssarne; men Mardefelt fortfor i sin villfarelse att fienden var rädd för strid samt blott ville locka honom retirera, hvarför han beslöt qvarstå, så mycket mera som Polackarne för hvarje dag blefvo allt mera stridslystna. Nu kunde August ej göra mera, utan att yppa sin hemlighet, hvarföre han d. 18 söder om Kalisch gick öfver Prosna och d. 19 framryckte mot Svenskarne. Mardefelt intog då en ställning med ryggen mot floden, der han kl. 4 e. m. blef angripen af den stora öfvermagten; Potocki och Sa-

pieha, som stodo på resp. högra och venstra flygeln, flydde efter en halftimma, och före nattens inbrott hade den ringa svenska styrkan blifvit öfvermannad; 700 man dödades eller sårades; 1,800 blefvo jemte Mardefelt fångar; de öfriga slogo sig igenom.

Det är klart, att Carl XII vid underrättelsen om olyckan vid Kalisch, i början misstänkte förräderi. Men konung August visste urskulda sig såväl, att Carl nöjde sig med fångarnes omedelbara frigifvande. Emedlertid var August sjelf i en kinkig belägenhet; ty han vågade hvarken för Ryssarne eller sina polska anhängare uppenbara den fred han slutit; i stället kallade han en riksdag till Warschau samt visade sig till det yttre lika fiendtlig som förut. Carl XII lät då offentliggöra den hittills hemlighållna fredstraktaten, hvarigenom August afsagt sig polska kronan (i Nov.). Den sednare, som lyckats förmå Ryssarne gå i vinterqvarter öster om Weichseln, afreste då hastigt från Warschau till Dresden samt infann sig i början af Dec. personligen hos Carl XII och Stanislaus i Leipzig. Många af Augusts varmaste anhängare, såsom Smigelski, Brandt m. fl. slöto sig derefter till Stanislaus.

I Curland hade Lewenhaupt, som vid årets början utnämndes till general och guvernör i Riga, ej haft mycket att göra. I Mars afdrogo, såsom nämndt är, Roos och Bauer från Samogitien till Polock, hvarigenom förbindelsen med hufvudhären blef öppen. Lewenhaupt reste derefter på en tid till Sverge för att skaffa pengar till arméns underhåll. Efter återkomsten sammandrog han på hösten sina trupper jemte Sapiehas afdelning för att alldeles utdrifva Wiesniowiecki, som vid denna tid uppehöll sig kring Kejdany, Kowno och Wilna, ur Samogitien. Men vid Svenskarnes annalkande mot dessa städer, drog han sig utan strid undan, och när de slutligen inryckte i Wilna begaf han sig norrut till Uszpol. Efter någon tids stillaliggande följde Lewenhaupt mot slutet af året efter till Uszpol, kring hvilken ort armén fick gå i vinterqvarter. Vid samma tid slöts äfven ett hemligt stillestånd med Wiesniowiecki, hvilken likväl af fruktan för de ryska trupper, som under gen. Allards befäl lågo vid Polock, ej öppet vågade gå öfver på Stanislai sida,

Å Ingermanländska sidan föreföllo detta år händelser af mera vigt. I Febr. utsände Maidel tvenne partier att härja på ryska området, hvaraf det ena på 400 man gick till Olenetz, det andra på 800 man till Nya Ladoga. I Mars utsändes ytterligare ett parti af 500 man till Ingermanland. Af dessa partier förstördes en mängd förråder, som blifvit samlade för de ryske truppernas räkning. På våren anlände amiral Ankarstjerna med en eskader af 9 skepp och 5 fregatter till Retusari för att blokera ryska flottan, hvilken bestod af 36 bestyckade fartyg och 60 brigantiner med 2000 (?) mans besättning, men dock ej vågade sig ut. I början af Juli samlade Maidel sina trupper, hvilka räknade 4000 man, vid Systerbäck och framryckte på obanade vägar till Newa, som öfverskreds 2 mil ofvanför Petersburg vid Gudilowa, hvarest 2000 Ryssar slogos på flygten. Sedermera drog sig Maidel dock utan någon synlig orsak tillbaka, hvarjemte han försummade att begagna sig af tillfället, då halfva citadellet i Petersburg genom en olyckshändelse sprang i luften, hvilket allt, i förening med hans beteende mot Ankarstjerna förrå året, förorsakade mycket missnöje med honom. Emedlertid skulle Finland mot slutet af året hotas af en stor fara. Ty i början af Oct. anlände czaren sjelf till Petersburg, medförande större delen af de trupper, han hittills haft i Lithauen, till ett antal af 13,000 fotgängare, 5000 dragoner och 2000 Kossacker under generalerne Chambres och Brauses befäl. Derefter uppbröt han mot Wiborg med 200 lodjor och en belägringsmateriel, som landvägen framsläpades af flera tusende bönder. Lyckligtvis måste han i anseende till det dåliga väglaget lemna de tyngsta kanonerna efter sig vid Systerbäck. D. 11 Oct. anlände han framför Wiborg, som blott hade en besättning af 1000 man, hvilka dock medelst utfall tappert försvarade sig, hvarjemte de från Ankarstjerna fingo undsättning af lifsmedel och ammunition. Sedan en linie blifvit dragen tvärs öfver den halfö, på hvilken staden är belägen, började bombarderingen d. 23 Oct. Men då czaren straxt derefter fick veta, att Maidel gått ut för att samla trupper till undsättning, befarade han att blifva afskuren, hvarföre han d. 25 Oct. sjelf reste från Wiborg och d. 28 lät hela armén följa efter; till

återtåget bidrog äfven den hungersnöd, som nödvändigt måste uppstå, då alla lifsmedel på i grund förderfvade vägar å hjuldon måste föras från Petersburg.

1707.

Carl XII låg under förra hälften af detta år stilla i Sachsen, der armén i goda qvarter fick förfriska sig efter de utståndna vedermödorna; genom omfattande värfningar, isynnerhet af dragoner, förstärktes den betydligt. För de vigtiga politiska förhandlingar, som under denna hvilotid förehades, kan här naturligtvis ej redogöras. De magter, som förde krig med Ludvig XIV, sågo med lätt förklarlig oro Carl XII midt i Tyskland i spetsen för en segerrik armé, hvilken möjligtvis kunde vändas mot dem; de använde alla tänkbara medel att få honom aflägsna sig samt beviljade mycket, som kanhända annars ej kunnat komma i fråga; så erkände kejsaren och många tyska furstar Stanislaus såsom konung i Pohlen; och det bigotta, af jesuiter beherrskade österrikiska hofvet måste till och med beqväma sig att verkligen utöfva den religionsfrihet, som i westfaliska freden blifvit utlofvad lutheranerna i Schlesien. Men under allt detta led det arma Pohlen, der förvirringen nått sin högsta höjd, förskräckligt af Ryssarnes vilda framfart. För czar Peter hade Augusts afsägelse varit ganska obehaglig, emedan den betog honom förevändningen att fortfarande vistas i Pohlen. Men han hittade då på, att bland den oroliga polska adeln sammanbringa en ny konfederation, ett tredje parti, som sammanträdde i Lublin och förklarade tronen ledig samt ifrågasatte ett nytt konungaval. Härigenom fick czaren anledning att plundra både Augusts och Stanislai anhängare. Furst Mentzchikoff hade uppslagit sitt högqvarter i Warschau och föregick sina underordnade med godt exempel i rofferi; hans kavalleri var framskjutet på stora vägen till Posen; bakom Weichseln låg fotfolket; talrika partier af Kossacker och Kalmucker genomkorsade i alla rigtningar det olyckliga landet. Sjelf kom czaren på sommaren till Warschau.

Ändtligen började Carl XII på eftersommaren tänka på att bispringa Pohlen, hvilket han visserligen skaffat en ny konung, men tillika störtat i djup olycka. Tiden var äfven inne, att afsluta kriget med Ryssland samt tvinga czaren till en fred, hvarigenom denne nödgades återlemna de af Sverge tagna landskapen. Med anledning af ett rykte att 16,000 Ryssar inryckt i Schlesien, fick konung Stanislaus med 5 reg:ter d. 10 Aug. uppbryta ur qvarteren och aftåga till nämnde landskap. Sjelf uppbröt Carl XII d. 22 Aug. från Alt-Ranstädt och tågade, samma väg han kommit, genom Sachsen, hvarunder han d. 28 Aug. besökte konung August i Dresden. När han d. 3 Sept. vid Lauban lemnade det sachsiska området, som han ett år förut beträdt med knappa 20,000 man, hade han öfver 33,000 man under sina fanor; dessutom väntades från Sverge många tusende rekryter. D. 7 Sept. öfverskreds Odern vid Steinau, och d. 9 inträffade armén i Rawicz; derifrån detascherades general Rhensköld med 6000 man öfver Kalisch till Lenczica för att afskära gen. Hentsche, hvilken med ryska förtruppen befann sig vid Kolo, från hufvudstyrkan. Derefter fortsattes marschen öfver Podgorzele, Jaroczew och Pisdry till Slupce, dit armén anlände d. 16 Sept. samt mellan hvilken ort och Posen den sedan förlades i qvarter, som varade i halfannan månad. Orsaken till stillaliggandet var, dels att Carl XII ville afvakta de svenska rekryternas ankomst, dels öfvervaka verkställandet af den schlesiska religionsfriheten. Under tiden återkom Rhensköld, hvilken vid Wartha erfarit att Hentsche i tid dragit sig tillbaka till Lowicz; i Wartha qvarlemnades gen. Mejerfelt med 3000 man; deremot sändes Potockis och Lubomirskis polska trupper, som tilläto sig de största oordningar, till Pommerelen för att skydda detta land mot den fiendtlige partigängaren Rybinskis ströfverier, hvilka äfven ofta hindrades af Ekeblads folk i Elbingen. När czaren fick kännedom om svenska arméns annalkande, fann han för rådligt att sjelf lemna Warschau och resa till Wilna samt draga sina trupper från venstra Weichsel-stranden; gener:na Rönne och Wohorski, som stått vid Blonie och Lowicz, gingo vid Warschau öfver floden; en annan afdelning drog sig till Thorn, hvarifrån den dock förjagades af 1000 i svensk tjenst

varande Wallacher under öfv. Urbanowitz; det ryska fotfolket fick marschera till Lithauen, dit äfven det i Wolhynien befintliga beordrades.

I slutet af September anlände ändtligen från Sverge 9000 rekryter, hvilka från Calmar, Carlshamn och Ystad blifvit öfverskeppade till Stettin, hvarifrån de sedan öfver Posen tågat till armén. Den sednare räknade nu, sedan alla dess reg:ter blifvit fulltaliga, 43,900 man (se n:o **484**)*) i bästa skick. Å ryska sidan låg rytteriet under Rönne mellan Pultusk och Johannisburg samt fotfolket mellan Grodno och Wilna; Tykocin och Brzesc-Litewski voro väl besatta: emedlertid trodde czaren, att Carl XII redan gått i vinterqvarter samt att sålunda inga vidare fiendtligheter skulle förefalla detta år. Men i slutet af Oct. började svenska arméns qvarter att blifva utätna, hvarför Carl XII den 2 November uppbröt från Slupce och öfver Kleczew och Piotrkowo tågade till Brzesc Cujaweki kring hvilken ort trupperna d. 5 Nov. åter förlades i qvarter; högqvarteret uppslogs i Wienitz. Ty konungen ville, liksom i slutet af 1705, ej marschera på de af höstvätan förderfvade vägarne, utan afvakta frostens inbrott. Vid Wronclawek förbereddes emedlertid byggnaden af en bro öfver Weichseln. Med anledning af svenska arméns förflyttning till de nya qvarteren, befarade Rönne ett allmänt framryckande samt afdrog i god tid från Pultusk till Lithauen; härigenom fingo de svenska Wallacherna tillfälle att ströfva ända till Bug, Narew och Warschau. I slutet af Dec., efter ytterligare halfannan månads stillaliggande, inträdde ändtligen frosten; armén sammandrogs d. 20 December vid Wronclawek samt öfverskred denna och följande dag delvis Weichseln; men derefter förstördes bron af den starka drifisen, så att återstoden först d. 26 och följande dagar på en i hast anordnad isbrygga kunde gå öfver floden; konung Stanislaus passerade med sin afdelning (5 reg:ter och Polackarne) Weichseln vid Thorn; han förenade sig dock sednare med hufvudkolonnen, hvilken

*) Här får förf. göra läsaren uppmärksam på ett tryckfel, som insmugit å n:o 480, derigenom att å förteckningen på hufvudarmén 1,200 man Östgöta reg:te äro uteglömde, hvilka således böra öka slutsumman till 35,900 man.

under årets tvenne sista dagar tågade till Borczewo. I vinterqvarteren qvarlemnades nu Crassows afdelning (6,800 man förutom Ekeblads reg:te i Elbingen).

I Curland hade detta år föga af vigt förefallit. Vid sommarens inbrott sammandrog Lewenhaupt sitt folk — 10 à 11,000 man, hvilkas sammansättning synes af n:o 483 — i ett läger vid Mitau, der det sedan låg till frampå hösten; öfver Bolder-ån slogos trenne bryggor, så att trupperna i hast skulle kunna draga sig tillbaka till Riga, om så behöfdes. Vid början af året hade Lewenhaupt lyckats förlika Wiesniowiecki med Sapieha; emedlertid var den förres öfverträdande till Stanislai parti länge en hemlighet, till dess han sjelf i Juni genom öppet anfall på czarens trupper oförsigtigt förrådde detsamma. Czaren sände då till en början 4000 Kossacker mot Wiesniowieckis folk, som låg kring Janicki; dessa blefvo dock med svenska truppernas tillhjelp slagna på flygten. Derefter lät czaren gen. Repnin med en del af fotfolket i Lithauen gå mot Mitau (i Sept.) samt gen. Bauer med några tusende ryttare framrycka från Druja; men då Wiesniowiecki drog sig tillbaka till Curland, vågade ingendera angripa Lewenhaupt vid Mitau, utan retirerade i början af Oct. till Wilna och Dünaburg. Wiesniowiecki lät då sina partier förfölja Ryssarne, af hvilka 2,700 vid Poniewicz blefvo öfverrumplade och ledo stor förlust; ett annat parti bortdref de Ryssar, som lågo vid Kowno och Kiernou (?). D. 12 Oct. öfverföll öfv. Baranovitz vid Simno (ej långt från Kowno) Oginskis hufvudstyrka, som bestod af 36 fanor under gen.-major Domaruski, samt dels nedhögg, dels tillfångatog densamma, hvarefter han framträngde ända till granskapet af Grodno; derjemte slog Crispin d. 13 Oct. flera tusende Tartarer och Kalmucker, som Bauer hade förlagt vid Ilukst (nära Dünaburg). I slutet af Oct. lät czaren, i tanke att svenska hufvudhären gått i vinterqvarter, ändtligen en stark afdelning framrycka till Kowno för att hålla Wiesniowiecki i styr samt gifva Oginski tillfälle att åter samla sitt folk. Lewenhaupt förlade sina trupper i qvarter inom Curländska gränsen samt Wiesniowieckis framföre inom Samogitiska gränsen.

I Liffland hade ryska partier från Dorpat gjort mycken skada på det område närmast Düna, hvarifrån Lewenhaupt hämtade lifsmedel; i slutet af Oct. utgick likväl öfv.-löjtn. Bröms med några hundrade man från Riga och slog d. 29 Oct. vid Terrafer 500 Ryssar på flygten, hvarefter man fick ro från denna sida. Estland försökte Ryssarne genom en mängd ströfpartier efter bästa förmåga ödelägga; och gen.-major Schlippenbach, som der fortfarande hade befälet, gjorde föga att afvärja deras fiendtligheter; slutligen utgick guvernören Stromberg i Rewal med 1,800 man (i Oct.) samt förjagade Ryssarne. I Finland afgick Maidel detta år från befälet, hvilket öfvertogs af landshöfdingen i Wiborg, gen.-major Lybecker; omfattande anstalter vidtogos att till nästa år nyuppsätta alla finska reg:ter, hvarjemte sent på hösten 3000 fångna Sachsare öfverkommo från Sverge för att införlifvas med armén.

1708.

I Januari fortsatte Carl XII med hufvudhären, som nu räknade närmare 36,000 man, marschen till Grodno; han gick öfver Drobin, Racionz och Chiechanow till Przasnysz, der han inträffade d. 7 Jan.; men i stället för att härifrån gå den vanliga vägen öfver Ostrolenka, Lomza och Tykocin, drog han sig i stället norrut genom de stora skogarne vid Preussiska gränsen till Kolno, dit han anlände d. 17; under vägen gjorde traktens bönder — som bibehållit sin sjelfständighet och voro beväpnade samt hvilka samlat sig till ett antal af 6000 man — Svenskarne all möjlig skada; tåget gick sedermera öfver Wonsosz, Goniadz, Korycyn och Janow till Nowa-Wola (några mil från Grodno), der armén inträffade d. 26 Jan. Här fick konungen veta, att czaren med 10,000 man skulle stå vid Grodno; d. 28 red han dit i spetsen för 800 ryttare samt påträffade 2000 fiendtliga dragoner hitom staden, hvilka han genast jagade på flygten; följande natt försökte czaren med 3000 man öfverrumpla honom och inträngde i staden; men han blef snart åter utjagad. Czaren drog sig nu undan öfver Wilna till Polock,

der Bauer och Repnin stodo med sina afdelningar; de trupper, som befunnit sig i Keidany, Kowno och Minsk hade redan förut begifvit sig till Mohilew. Vägen var nu följaktligen öppen för Carl XII, hvilken med sina främsta reg:ter d. 30 Jan. uppbröt från Grodno samt under förra hälften af Februari öfver Golowaeze, Wasiliszki, Lida, Lipninski, Olszany och Krewo marscherade till Smorgonie (mellan Wilna och Minsk), der han inträffade d. 12 Febr. och tillsvidare uppslog sitt högqvarter; den öfriga hären kom långsamt efter, så att de sista reg:terna, konung Stanislai afdelning, först mot slutet af månaden hunno fram; allt efter som de anlände, fingo de kring Smorgonie intaga vidsträckta qvarter, hvilka de sedan innehade till i medlet af Mars. I Smorgonie tillstötte äfven 30 kompanier af Wiesniowieckis folk under Crispin. Mellan förtrupperna å ömse sidor föreföllo flera fäktningar; så slog Crispin d. 3 Mars vid Minsk 1000 Ryssar, som tvenne dagar förut öfverrumplat 80 svenska Wallacher vid Rakow, samt jagade dem 13 mil på andra sidan Minsk; ryske generalen Pflug försökte med 2000 man afskära dem återvägen, men de gingo en annan väg tillbaka; härefter besattes Minsk af 1000 svenska dragoner. D. 10 Mars slogo Crispin och Urbanowitz vid Slucz 26 fanor af Oginskis folk på flygten; och d. 11 rönte ett större ryskt parti vid Borysow samma öde af 300 svenska ryttare.

Man hade hittills allmänt förmodat, att Carl XII skulle fortsätta vägen norrut till Disna och Pleskow samt vid fälttågets början återtaga de förlorade gränsfästningarne i Östersjöprovinserna. Men då qvarteren kring Smorgonie voro utätne och måste flyttas, samt konungen d. 17 Mars afmarscherade derifrån, gjorde han en tvär vändning åt höger och gick i sydöstlig rigtning öfver Malodeczna till Radoszkowice, der han d. 19 stannade och uppslog sitt högqvarter, hvarefter trupperna mellan denna ort, Borysow och Dolhinow åter förlades i vidsträckta qvarter. När öfv. Hjelm med sitt reg:te nalkades Polock, afdrog dervarande ryska corps till Witebsk. Berezyna åtskiljde nu de båda härernes förtrupper; hitom floden lågo de svenska Wallacherna fördelade, å den fiendtliga sidan Tartarer och Kalmucker. Czaren hade samlat sin styrka, som torde kunna beräknas till 40 à 50,000 man,

mellan Witebsk, Orsza och Mohilew med reserverna i Smolensk. Under vistandet i Radoszowice synes planen att marschera till Moscau hafva mognat hos konungen. Lewenhaupt skulle förstärka hufvudarmén med 14,000 man; han reste derföre till Radoszkowice, der han vistades från d. 25 Mars till d. 7 Maj för att af konungen noga blifva underrättad om allt. Återeröfringen af Östersjöprovinserna och Petersburgs förstöring öfverlemnades åt den nyuppsatta finska armén under Lybeckers befäl, hvilken borde uppbringas till 14,000 man. Af n:o **484** ser man, att hela svenska landtmagten, om man antager alla reg:ter fulltaliga, hvilket åtminstone med hälften var fallet, vid denna tid skulle hafva räknat 111,000 man, hvaraf närmare 36,000 (se noten sidan 391) i Lithauen, 8000 i vestra Pohlen, 11,800 i de tyska besittningarne, 14,000 vid Riga under Lewenhaupt, 11,100 i de Liffländska garnisonerna, 14,000 i Finland och 17,000 i Sverge; äfven om man enligt anmärkningen å n:o **484** afräknar en 11 å 12,000 man, så återstår dock 100,000 man; lägges härtill minst 3000 man för artilleriet samt minst 11,000 man för flottan, så skulle hela Sverges krigsmagt dock hafva uppgått till 114,000 man, d. v. s. till öfver $4\frac{1}{2}$ procent af den dåvarande befolkningen.

Sedan gräset skjutit upp, beslöt Carl XII i början af Juni öppna fälttåget. Dessförinnan hade fälttågsplanen blifvit närmare bestämd. Med Mazeppa, som redan under Carl XII:s vistande i Sachsen inledt underhandlingar, hade ett nära förbund blifvit slutet; enligt detsamma skulle Mazeppa vid konungens annalkande å bestämd tid förmå Kossackerne i Sewerien och Ukrajne, som voro missnöjda med Ryssarnes hårda behandling, att affalla, hvarefter fästningarne i norra Sewerien (Mglin, Starodub och Nowgorod-Sewerski) skulle öfverlemnas åt Svenskarne; härpå skulle Carl XII jemte Mazeppas kossacker, äfvensom de zaporogiska och donska samt tartarerna i Astrakan, hvilka alla Mazeppa skulle förmå till uppror mot czar Peter, med samlade krafter draga till Moscau; konung Stanislaus borde med de pohlska trupperna återvända till vestra Pohlen, der förena sig med Crassow samt nederslå allt motstånd, hvarefter lithauiska armén skulle framtränga till Smolensk och kronarmén

genom Wolhynien till Kiew. D. 2 Juni afgick konung Stanislaus med sin nu af 16,000 man bestående polska armé från Radoszkovice för att öfver Grodno och Tykocin begifva sig till vestra Pohlen. D. 6 Juni uppbröt svenska hären från Radoszkovice samt tågade öfver Minsk och Ihumen mot Mohilew; d. 15 Juni framkom armén till staden Berezyna, der en bro öfver floden med samma namn måste slås; sedan bron blifvit färdig och en mängd Tartarer undandrifna, fortsattes marschen till Bialenitze, der man åter måste stanna d. 23 Juni för att slå en bro öfver Druc; efter dess fulländande gick konungen den 26 med de främsta regi:terna till Holowczyn, dit han framkom d. 30 Juni. Derstädes låg en del af ryska armén lägrad bakom den lilla Wabis-strömmens träskiga stränder. Carl XII hade emedlertid för få trupper hos sig att genast kunna angripa, utan måste vänta några dagar. Men under tiden anlände från olika håll så stora förstärkningar till ryska lägret, att fiendens styrka torde hafva uppgått till omkring 35,000 man, hvilka lågo bakom bröstvärn och förhuggningar på en sträcka af tre svenska fjerdingsväg, med staden Holowczyn framför högra flygeln; sedan öfverbefälhafvaren Mentschikoff aflägsnat sig för att tillföra ännu mera förstärkning, anfördes armén på högra flygeln af generalerne Rönne och Pflug samt på den venstra af Goltz och Repnin. Då Carl XII fått till sig ungefär $\frac{2}{3}$ af sin styrka, d. v. s. omkring 13 à 14,000 man, beslöt han anfalla; d. 4 Juli tidigt på morgonen öfvervadade han Wabis med fotfolket (7000 man) vid byn Starachella (en fjerdingsväg söder om Holowczyn) och genombröt den långa, tunna ryska uppställningen på midten, såsom vid Narwa, samt slog den fiendtliga venstra flygelens fotfolk (äfven 7000 man) på flygten; svenska kavalleriet kunde blott långsamt komma efter, och dess främsta afdelningar hade en hård strid att utkämpa mot den fiendtliga venstra flygelns kavalleri (11,000 ryttare och 4000 kalmucker); men sedan de efterföljande kommit öfver, jagades fienden, som ej kunde utbreda sin styrka, från ställning till ställning nedför strömmen och drefs slutligen alldeles ur fältet i rigtningen af Mohilew och Bychow. Den fiendtliga högra flygeln afdrog utan strid åt Szklow och Kopys.

Efter slaget marscherade konungen till Mohilew, dit han anlände d. 8 Juli, hvarefter armén fick intaga qvarter mellan Wabis och Dniepern. Ryssarne samlades utmed Dniepern vid Szklow, Kopys, Orsza och Smolensk. Vid Mohilew qvarlåg nu Carl XII i en månads tid, afvaktande Lewenhaupts ankomst med liffländska armén. Men å andra sidan hade den för Mazeppas uppträdande utsatta tiden redan förflutit, hvarföre denne underrättade konungen, att han yppat sitt förehafvande för sina underhafvande, hvarjemte han bad honom påskynda sin marsch. Carl XII kom nu i en särdeles brydsam belägenhet; ty lemnade han Mohilew, så kunde Ryssarne lätteligen kasta sig emellan honom och Lewenhaupt samt krossa den sednare; skyndade han deremot ej att bistå Mazeppa, kunde denne duka under för Ryssarne eller åtminstone afstå från sitt förehafvande. Denna Carl XII:s tvekan förråder sig äfven i de följande månadernas krigsrörelser. Sedan trakten kring Mohilew blifvit utäten, uppbröt armén, som man vid denna tid knappast kan beräkna till 30,000 man, d. 8 Aug. med lifsmedel för några veckor samt tågade derefter med långa uppehåll och under ihållande regnväder något söder om Czausy till Czerykow, der den inträffade d. 21 Aug.; allenast 8 svenska mil hade blifvit tillryggalagda på 13 dygn. Under tiden hade czaren med sin hufvudstyrka gått till Mscislaw hvarifrån han till Czerykow framsändt en större afdelning under general Goltz, hvilken der uppkastat bron öfver Soz och förskansat sig på venstra stranden för att hindra Svenskarnes marsch till Sewerien. För att vilseleda czaren i afseende på marschrigtningen och draga hans trupper från den seweriska sidan, men kanhända främst för att gifva Lewenhaupt tid att anlända, beslöt Carl XII nu göra en rörelse mot norr och undandrifva ryska armén vid Mscislaw i rigtningen af Smolensk. D. 23 uppbröt han från Czerykow; men marschen gick återigen så långsamt tillföljd af det fortfarande regnet, och emedan czaren fullkomligt förstört hela det framför liggande landet, att han först d. 29 framkom till Malatycze (4 mil från Czrykow), der czaren med sin hufvudstyrka väntade honom bakom ett bredt träsk. Och under det armén derstädes hvilade några dagar, lyckades czaren

d. 31 Aug. till och med öfverrumpla dess högra flygel samt tillfoga den en betydlig förlust. Men då Carl XII d. 2 Sept. åter satte sig i rörelse, drog sig czaren utan strid vidare tillbaka, vester om Mscislaw i rigtningen mot Krasne, öfverallt uppbrännande städer och byar, gräs och gröda, samt undanförande menniskor och boskap. Derföre gick marschen äfven nu så långsamt, att Svenskarne först d. 11 Sept. uppnådde ryska gränsen vid byn Tatarsk (5 mil norr om Malatycze); för hvarje dag hade fiendens motstånd blifvit kraftigare; d. 8 hade vid Milikowa och d. 10 vid Rajowka skarpa förposstrider egt rum; och vid framkomsten till Tatarsk, fann man ryska armén uppställd i en fullkomligt oangriplig ställning bakom den uppsvällda och med oöfverstigliga moras omgifna gränsfloden Wichra.

Nu ansåg till och med Carl XII allt vidare framträngande omöjligt. Men då uppstod åter frågan, om man skulle stå qvar och afvakta Lewenhaupts ankomst eller genast begifva sig till Sewerien för att understödja Mazeppa. För så vidt man efteråt kan bedöma förhållandena, hade det förra varit bäst, aldrahelst som konungen bevisligen kände, att Lewenhaupt nu ej var långt från Dniepern; en mindre afdelning hade emedlertid på förhand kunnat blifva sänd till Mazeppa. Men i obegriplig förblindelse lät konungen af sin oro för Mazeppa förmå sig att genast gå till Sewerien, och detta fastän han med säkerhet kunde förutse, att czaren oförd röjligen skulle kasta sig mellan honom och Lewenhaupt, hvilket han ej kunnat göra i afseende på Mazeppa, om Carl XII qvarstått vid Tatarsk. Under sådane förhållanden kunde hvarken arméns brist på lifsmedel eller konungens lättsinniga förhoppning, att Lewenhaupt skulle lyckas slå sig igenom czarens öfvermagt, rättfärdiga hans afmarsch. D. 14 Sept. på aftonen affärdades emedlertid befallning till Lewenhaupt att marschera till Starodub samt, allt efter som han vid Szklow eller Mohilew passerat Dniepern, vid Czerykow eller Propoisk öfverskrida Soz. D. 15 tidigt på morgonen afsändes gen.-maj. Lagerkrona med 3000 man för att öfver Krzyczew och Chocimsk skynda till Mglin och Poczep samt i tid besätta dessa orter; den öfriga armén, som äfven upp bröt d. 15, skulle följa efter samma väg.

Nu var tärningen kastad och fälttågets krisis afgjord till Svenskarnes nackdel. D. 16 kom Carl XII till Malatycze och d. 19 öfverskred han Soz vid Krzyczew; sedan fortsattes marschen under oerhörda ansträngningar i en veckas tid genom de ofantliga skogar, som åtskilja Hvita Reussen (woiwodskapet Mscislaw) och Sewerien; ty marken hade genom det långvariga regnet blifvit förvandlad till ett fortfarande träsk, och öfver de uppsvällda vattendragen, hvaribland floderna Biesiedz och Ipuc voro de största, funnos inga broar; af lifsmedel hade man blott de ringa förråder, som kunnat medföras. Vägen togs öfver Buda, Kuzminiczi, Chosimsk och Niwne till Mglin; redan i Kuzminiczi (eller Liusnoje) fick konungen (d. 21) veta, att Lagerkrona tagit miste på väg samt från Krzyczew gått stora vägen öfver Kosciukowicze och Suraz till Starodub; han måste då med några tusende man skynda före till Mglin, för att åtminstone hindra fienden besätta denna ort, dit han äfven anlände d. 25 Sept.

Carl XII, hos hvilken oron för Lewenhaupt började bli lika stor, som nyss för Mazeppa, beslöt nu stanna och invänta den förres ankomst; armén inqvarterades omkring Mglin och högqvarteret uppslogs i byn Koscienicze; att Lagerkrona skulle besätta Starodub togs för gifvet. Emedlertid skulle konungen till sin djupa grämelse snart erfara, att han genom sin okloka marsch hvarken lyckats förebygga Lewenhaupts olycka eller i tid understödja Mazeppa. Efter några dagar började man se den södra horizonten rödfärgas af lågorna från hundradetals byar, som af fienden uppbrändes; man var sålunda äfven förekommen i Sewerien; detta bekräftades straxt derefter genom ett bud från Lagerkrona, som d. 1 Oct. inträffade i högqvarteret med underrättelse att Ryssarne redan besatt Starodub. Förhållandet var, att kossacköfversten Skoropatski, som förde befälet i norra Sewerien och hvilken skolat spela förnämsta rolen vid öfverträdandet till svenska sidan, med anledning af Carl XII:s långvariga dröjsmål börjat tveka samt, för att rädda eget skinn, underhandla med Ryssarne om Starodubs öfverlemnande; ryske generalen Ifland, som inom ryska gränsen öfver Rostawl och Poczep åtföljt svenska arméns rörelser, dröjde ej att begagna sig

häraf, utan inkastade d. 28 Sept. 2000 ryssar i Starodub. Detta hade likväl ej kunnat ske, om ej Lagerkrona, som då blott uppehöll sig en half mil från staden, trots sina underordnades ifriga föreställningar begått det oförlåtliga felet att ej bemägtiga sig densamma; han förebar sedan till sin ursägt, att man lemnat honom i okunnighet om öfverenskommelsen med Mazeppa samt att han ej utan befallning vågat anfalla Kossackerna.

Dagen efter den sorgliga nyheten om Starodubs fall, erhöll konungen af en flyktig soldat äfven kännedom om Lewenhaupts nederlag. Vi måste nu gå något tillbaka för att följa denne på hans marsch. Nekas kan ej att Lewenhaupts långvariga dröjsmål i väsendtlig mån rubbade fälttågets plan; ty konungen föranleddes derigenom att halftredje månad uppskjuta marschen till Sewerien; hade Lewenhaupt snart efter konungens ankomst till Mohilew kunnat inträffa derstädes, så skulle Mazeppas uppträdande försiggått på den utsatta tiden, och allt förmodligen fått en annan utgång. Orsakerna till Lewenhaupts dröjsmål äro ännu ej tillfullo utredda; oaktadt hans långvariga vistande i Radoszcowice, synes dock allt derstädes ej blifvit tillräckligt aftaladt; ty då han d. 8 Juni, trenne veckor efter sin återkomst derifrån till Riga, erhöll en ordres från konungen af d. 26 Maj att i början af Juni sätta sig i marsch, fann han detta alldeles omöjligt samt rapporterade att han först i slutet af månaden kunde begifva sig af. Vid denna tid uppbröt han äfven med närmare 11,000 man — se deras sammansättning af n:o **485** — och en oerhörd tross från Riga samt tågade under loppet af Juli i flera kolonner långsamt öfver Birsen och Uciany till Swenciany; men nu vidtog det häftiga regnande, som äfven var hinderligt för konungens rörelser, samt gjorde de redan förut i denna trakt dåliga vägarne så bottenlösa, att han under första hälften af Aug. blott kunde framsläpa sig till Dolhinow (norr om Minsk) samt den andra hälften af månaden derstädes måste vänta på efterblefne kolonner och på trossen. Okändt är, hvarföre han så lång väg skulle medföra en tross, som var många gånger större än han för sin afdelning behöfde, äfvensom hvarföre han skulle tåga genom denna svåra del af Lithauen

samt ej fick gå uppför Düna eller stora vägen öfver Wilna och Minsk. Först d. 1 Sept., då konungen stod vid Malatycze, kunde han åter uppbryta från Dolhinow, och d. 8 Sept. inträffade han i Czereja. Men här måste han åter stanna en hel vecka för att invänta de efterföljande trupperna. D. 15 Sept., samma dag konungen afgick från Tatarsk, uppbröt han från Czereja samt anlände d. 17 till Woroncowicze (3 mil nordvest om Szklow), der han denna och följande dag erhöll trenne kurirer från konungen, med underrättelse att denne satt sig i marsch till Sewerien samt med befallning att han skulle följa efter till Starodub. En sanning är, att dessa trenne kurirer af okänd anledning blifvit afsända först trenne dagar efter sedan konungen utfärdat ordren (d. 16 och 17). Men ett stort misstag är att tro, det Lewenhaupts belägenhet skulle blifvit förbättrad eller att konungens felsteg blifvit mindre eller att czaren blifvit hindrad kasta sig emellan båda, om ordren blifvit affärdad d. 14 på aftonen; ty följden hade blott blifvit, att den sednare träffat Lewenhaupt ännu längre bort, i grannskapet af Czereja; men för öfrigt hade förhållandena ej det ringaste blifvit förändrade. Det stora fel, Carl XII begick och hvilket på intet sätt kan bortresonneras, är att han ej, fastän han visste Lewenhaupt blott vara 10 svenska mil aflägsen, qvarstod vid Tatarsk och der fasthöll czaren de 5 dagar, som behöfdes för den förre att komma öfver Dniepern och i säkerhet.

Lewenhaupt insåg äfven, så snart han fått veta konungens afmarsch, att hans belägenhet var förtviflad. Icke desto mindre fortsatte han sin väg, med fast beslut att uppbjuda allt för att slå sig igenom. D. 19 Sept., samma dag konungen gick öfver Soz, kom han till Szklow vid Dniepern, till hvilken flods öfverskridande han behöfde trenne dagar; d. 23 fortsatte han marschen utför dess venstra strand till Medwedowka (något öster om Mohilew), dit han anlände den 25 Sept. Under tiden hade czaren satt sig i marsch samt öfver Gorki följt efter honom; en mindre afdelning sändes öfver Czausy till Propoisk för att förstöra dervarande bro öfver Soz och hindra öfvergången; märkvärdigt är, att czaren ej sjelf med hufvudstyrkan gick till sist-

nämnde ställe för att alldeles spärra vägen, då sannolikt ingen enda man af Lewenhaupts folk framkommit till svenska armén; förmodligen skedde detta af en öfverdrifven fruktan att komma emellan tvenne eldar. Redan d. 25 försökte 2000 fiendtliga ryttare att antasta det 600 man starka svenska arriergardet; d. 26 fortsattes marschen ostördt till Bielica. Men d. 27 ankom czaren med hela den fiendtliga armén och gjorde tillredelser att anfalla Lewenhaupt; då denne likväl uppställt sina trupper i slagordning, afdrog fienden åter. Emedlertid började marschen gå mycket långsamt, emedan man måste återställa förstörda broar och vägar; d. 28 hann man blott med möda till Liesna (2 mil nordost om Propoisk; egentligen Rabowice, ty Lesne, såsom det riktigast heter, ligger ett godt stycke söder om slagfältet). Följande morgon, d. 29 Sept. måste man uppehålla sig med reparation af bron öfver Lesnjanka-ån; emedlertid sändes 700 man att undertödja förtruppen vid Propoisk; och då ett ryckte i detsamma uppkom, att fienden derstädes stod i slagordning, ditsändes ytterligare 3000 man, hvarefter trossen började defilera. Snart visade sig dock den fiendtliga hufvudstyrkan vid eftertruppen; Lewenhaupt måste nu med de 5,500 man, som för tillfället och sedan trossbetäckningen blifvit afdragen kunde användas, gå fienden till mötes; i den första striden, som varade från 11—1, lyckades han i början tillbakakasta fienden, men blef slutligen trängd mot Rabowice. Sedan skedde ett uppehåll af 2 timmar, hvarunder fienden fick förstärkning från Czausy, så att han räknade 16,000 man; äfven Lewenhaupt skickade efter de trupper, som gått till Propoisk. Kl. 3 e. m. förnyades striden samt varade till nattens inbrott; fienden gjorde tvenne hufvudanfall, och Lewenhaupt var båda gångerna nära att nedkastas i Lesnjanka, men fick lyckligtvis båda gångerna förstärkning af de från Propoisk återvändande trupperna. Sedan lägrade sig härarne med ringa mellanrum på slagfältet; som Ryssarne likväl efterhand erhållit ytterligare 15,000 mans förstärkning och en strid följande dag var omöjlig, afdrog Lewenhaupt i tysthet under nattens mörker, qvarlemnande sitt artilleri vid Liesna; från trossen spändes hästarne för att göra det öfverblifna fotfolket beridet. Under denna nattmarsch till Propoisk uppstod efter-

hand en allmän förvirring bland trupperna; en icke ringa del kastade sig öfver bränvinsfaten och berusade sig samt blefvo följande dag uppfångad af Kalmuckerne; en annan del gick vilse i mörkret. Lewenhaupt, som anslår förlusten under striden till blott 1,600 man, beräknar afgången under följande natt till 3,300 man, hvaraf dock 1,500 lära räddat sig till Lithauen: med 6,700 man lär han dock hafva stött till konungen. När han följande morgon kom till Propoisk, fann han omöjligt att i fiendens åsyn med sin slagna, demoraliserade armé slå en bro öfver Soz; han marscherade d. 30 i stället 4 mil längre ned till Litwinovice; och som han lyckligtvis på ingendera stranden af Soz förföljdes af fienden, kunde han derstädes d. 1 Oct. genom ett vad komma öfver strömmen. Sedermera gick han genom södra delen af de stora skogar, hvilkas norra del Carl XII genomtågat, i sydostlig rigtning öfver Klapino och Nasimkowice till Niemki, der han d. 4 vadade öfver Biesiedz, samt derefter öfver Stolbin, Niegolubka och Wereszczaki till Nowa Babovicze, der Ipuc d. 7 Oct., likaledes medelst vadning, öfverskreds; men här hade han redan kommit för mycket åt sidan från Starodub, hvarföre marschen de följande trenne dagarne ändrades i nordöstlig rigtning öfver Kivahi, Turosna, Lyszczyce och Wochow till Gruchanowo, der han d. 10 Oct. ändtligen stötte på Lagerkronas qvarter, som voro framskjutna närmare Starodub. Den sista dagen anföll gen. Ifland eftertruppen, men blef tillbakakastad.

Så snart konungen fått veta, det Lewenhaupt anländt med öfverlefvorna af sin armé, hvars fotfolk sammanslogs med hufvudhärens, uppbröt han d. 11 Oct. från Koszienicze för att uppsöka Mazeppa samt tågade de följande dagarne till grannskapet af Starodub; här fick han d. 17 veta, att staden var besatt med 10,000 Ryssar och Kossacker, äfvensom att fiendtliga hufvudhären nalkades inom ryska gränsen, hvarföre han d. 18 Oct. förbigick Starodub och tågade vidare mot Baturin, Mazeppas hufvudstad. Det omgifvande landet var alldeles förstördt af fienden, hvilken uppbränt boningar och lador samt undanfört menniskor och boskap. D. 19 kom armén till Panurowka (3 mil söder om Starodub), der den stannade några dagar; under tiden anlände en kossack-officer

från Nowgorod, som anhöll att Carl XII ville ändra marschrigtningen till Nowgorod och besätta staden, emedan ryska trupper nalkades. Konungen lät derföre d. 21 på aftonen gen.-maj. Creutz gå förut med några tusende man och följde sjelf efter följande dag. Men då Creutz (d. 23) kom fram till staden, hade den, lika förrädiskt som Starodub, redan blifvit öfverlemnad åt Scheremetieff, som skyndat före ryska armén; och då Carl XII d. 25 marscherade förbi Nowgorod, uppbrände fienden förstäderna samt beredde sig till kraftigt försvar; äfven här hade han således blifvit förekommen. Carl XII stannade nu vid Gorki (några mil söder om Nowgorod) i afsigt att der öfvergå Desna.

Medan konungen låg vid Gorki, anlände Mazeppa d. 29 Sept. ändtligen till Svenska lägret. Han hade med anledning af Carl XII:s långvariga dröjsmål börjat tveka och blifvit betänkt på att afstå från hela sin plan, aldrahelst han vid dess yppande för sina fältöfverstar på långt när ej funnit den gynnsamma stämning, han förmodat. Men snart blefvo sjelfva händelserna honom öfvermägtiga. Genom Skoropatskys förräderi, hvarefter ingen återgång till czaren var möjlig, såg han sig nödsakad att handla. Vid Baturin sammandrogs en armé, hvilken likväl i stället för 30 à 40,000 man, som han lofvat Carl XII, blott räknade 15,000, och detta fastän han förespeglade ett tåg *mot* Svenskarne. Sedan han uppbrutit från Baturin och öfverskridit Dessna (förmodligen vid Korop) yppade han för Kossackerna sitt rätta förehafvande; men detta hade tillföljd, att de hopvis rymde från fanorna, så att han vid framkomsten till Gorki blott medförde 7000 man. Carl XII:s krigsplan hade således misslyckats; på något framryckande mot Moscau var nu icke att tänka; alla de förväntade bundsförvandterna hade uteblifvit, och Mazeppa kom sjelf mer såsom flygting, än som furste för sitt land. Allt hvad nu kunde göras, var att intaga vinterqvarter samt följande sommar möjligtvis i förening med Stanislai och Crassows arméer jemte bundsförvandter, som under tiden kunde vinnas, försöka uppnå det föresatta målet. Emedlertid skulle snart ett nytt slag försvåra konungens belägenhet.

Då öfvergången vid Gorki visade sig alltför svår, beslöt konungen verkställa densamma vid byn Mezin, några mil längre ned, hvarföre han d. 31 Oct. gick till Ignatowka. Men äfven vid Mezin visade sig fienden i stor mängd samt förskansade sig väl. Icke desto mindre utfördes öfvergången med mycken tapperhet d. 2 Nov.; den mellan höga, branta stränder frambrusande Dessna öfverskreds först på flottor, hvarefter tvenne broar d. 3 och 4 förfärdigades, på hvilka armén d. 5 passerade floden. Men då man följande dagen anträdde marschen till Baturin, inlopp underrättelse, att staden d. 3 Nov. med stormande hand blifvit intagen af Ryssarne under Mentschikoff samt i grund förstörd. Denna motgång var ytterst kännbar, emedan de stora förråder af artilleri, ammunition samt lifsmedel af alla slag, Mazeppa der sammanhopat, gingo förlorade för svenska armén. Äfven på Kossackernas medverkan kunde man efter detta slag ej mera räkna; ty Mazeppa blef af den vredgade czaren afsatt och in effigie bränd, hvarjemte Skoropatzky i hans ställe sattes till Hetman. Marschen fortsattes derefter till Baturin, hvars rykande ruiner d. 11 passerades, hvarefter armén några dagar stannade vid Gorodicze, en mil söder om staden. Ryska hären uppehöll sig samtidigt vid Gluchow. Emedlertid kunde armén ej länge stå stilla vid grannskapet af Baturin, emedan Ryssarne efter vanligheten förstört den kringliggande trakten. Och som Mazeppa rådde att marschera till Hadjacz i norra Ukrajne, hvilket land sades vara särdeles fruktbart samt ännu orördt af fienden, beslöt konungen gå dit. D. 15 Nov. uppbröt han och anlände d. 18 till Romny; Ryssarne följde med inom sin gräns öfver Bjelopolie till Sumy; öfv. Dahldorf, som med tre regementer blifvit förutsänd att besätta Hadjacz, lyckades i sista stund före fiendens ankomst utföra detta uppdrag d. 19 Nov. Nu fick armén intaga qvarter mellan Romny, Prziluki, Lochwitza och Hadjacz, mellan floderna Udaj, Sula och Chorol, der den sedan qvarlåg under en månads tid; dess styrka torde vid denna tid, äfven Lewenhaupts trupper inberäknade, icke hafva uppgått till 30,000 man; emedlertid visade sig landet så fruktbart, att den snart uppfriskades och vann nya krafter. Visserligen försvårade Ryssarne, som framskju-

tit afdelningar till Smieloe, Lebedin, Weprik och Soroczency, genom sina täta anfall förposttjensten. Emedlertid skulle armén ganska väl hela vintern kunnat ligga i dessa qvarter, om ej konungen åter fattat ett af dessa på sista tiderna allt vanligare, olyckliga beslut, som slutligen skulle medföra hans undergång. Som han af någon låtit inbilla sig att qvarteren kring Psjol voro bättre, än dem han innehade, beslöt han i medlet af Dec. flytta armén östligare. D. 17 och 18 Dec. fingo alla reg:ter, som lågo vester om Chorol flytta sig öster om samma flod samt de, som hittills legat vester om Sula, intaga de förras ställe; härigenom utrymde han frivilligt den fruktbaraste delen af Ukrajne samt lemnade åsido den förbindelse, han öfver Kiew kunnat hafva med Wolhynien. Men icke nog härmed. Vid Carl XII:s annalkande till Hadjacz, hade denna stad befunnits innesluten af 8000 Ryssar, hvilka dock d. 18, efter att hafva uppbränt förstäderna, drogo sig till Wiprek. Just som konungen med en del af armén kom till Hadjacz, inträdde en förfärlig köld, hvarigenom många, som ej kunde komma in i de få husen, fröso ihjäl. Icke desto mindre framryckte Carl XII, som ej kunde fördraga fiendens nära grannskap vid Wiprek, d. 24 Dec. med en del af armén till denna stad, från hvilken 6000 Ryssar då skyndade undan till Lebedin; men som Wipreks kommendant på uppfordran ej ville gifva sig, qvarlemnade konungen till stadens inneslutande 4 reg:ter på öppna fältet samt gick med återstoden till en liten by ½ mil derifrån, der knappast ett reg:te kunde få qvarter; följden blef att soldaterna, hvilka ej hade något skydd mot de isande vindar, som svepte fram öfver de ofantliga slätterna, hoptals fröso ihjäl. Först de sista dagarne af året, då kölden något mildrades, fick en del af trupperna gå till Senkow, der högqvarteret upplogs.

Så slutades detta svåra år, för att lemna rum för ett ännu olycksfullare. Innan vi ända öfversigten af dess krigshändelser, måste för sammanhangets skuld några ord nämnas om Stanislai, Crassows och Lybeckers arméer. Crassow hade på våren flyttat sina qvarter från Cujawien till Pommerellen, der han förlade sina trupper i den fruktbara trakten kring Weichselmynningarne. Han skulle till en början un-

derhålla förbindelsen mellan Pommern och Curland. I Juni anlände konung Stanilaus till Marienburg; den lithauiska armén under Sapieha blef sänd till Brzesc-Litewski. Juli och Augusti månader tillbragtes med underhandlingar mellan Stanislaus och Sieniawski, befälhafvare för kronarmén, hvilken medelst ryska penningar var vunnen för det mot Stanislaus fiendtliga partiet; denne samlade i Juli kronarmén vid Niskowo (vid San). Partigängaren Rybinski oroade Pommerellen, men blef i Aug. slagen af Smigelski, som hade 6000 man. I Sept. började Stanislaus och Crassow bereda sig till det i krigsplanen beslutade fälttåget mot Ryssarne; en svår pest hindrade dock flera veckor dess utförande. Först d. 6 Oct. uppbröt Crassow, som erhållit förstärkning af 2 reg:ter kavalleri från de tyska besittningarne (pommerska och brehmiska reg:tet), från Dirschau samt marscherade öfver Graudentz och Strassburg till Pultusk för att söka förening med lithauiska armén under Sapieha. Man förmodade nu allmänt, att både Crassows och Sapiehas trupper öfver Tykocin skulle ingå i Lithauen samt söka vinterqvarter kring Minsk; men i stället gingo de i Nov. till Lublin, i hvars grannskap intogs qvarter. Underhandlingarne fortgingo med Sieniawski. Å ömse sidor afvaktade man allenast utgången af striden mellan svenska och ryska hufvudhären för att derefter bestämma sitt handlingssätt.

Redan tidigt på våren afgick amiral Ankarstjerna efter vanligheten till Finska viken för att blokera Petersburg; men i Rewal blef han länge uppehållen af en häftig motvind. Häraf begagnade sig amiral Apraxin, som förde befälet i Cronstadt, att med en galér- och lodje-eskader afgå till finska kusten, der han vidt och bredt härjade samt d. 14 Maj intog och brände Borgå, hvarefter han före Ankarstjernas framkomst återvände till Cronstadt. Hela sommaren tillbragtes af Lybecker med utrustning af tåget mot Petersburg. Emedlertid blef han ej färdig förrän i slutet af Aug., i stället för i Juni. D. 10 afgick han från Wiborg till Måla, der arméns samlingsplats var utsatt; dess sammansättning synes af n:o **484**; emedlertid uppgick den ej till 14,000, utan blott till 12,000 (ja, enligt en källa till 10,000) man, hvaraf dertill

större delen var nyutskrifne trupper samt icke i bästa skick. Slutligen uppbröt armén d. 18 Aug. och marscherade under dålig väderlek öfver Kivineh och Walkiasari till Keltis. D. 30 Aug. framkom den till Newa, något ofvanför Tusina; 8000 Ryssar stodo på andra stranden, hvarjemte en mängd galerer och fregatter från Petersburg och Nöteborg lågo å ömse sidor för att hindra öfvergången. Emedlertid verkställdes densamma den 30, och de först öfverkomna trupperna (1,600 man) slogo Ryssarne med tapperhet på flygten. D. 31 öfverfördes återstoden af armén, hvilken förskansade sig. D. 1 Sept. intogs en skans vid Tusinas mynning af 2000 man under öfv. Schommer; men ett försök att med 3000 man eröfra skansen vid Ingris-åns mynning, som d. 3 Sept. företogs af Lybecker, misslyckades, emedan en »paniqne» bemägtigade sig de nyuppsatta trupperna. Som lifsmedel blott för en kortare tid kunnat medföras från Wiborg och fienden förstört trakten söder om Newa, uppstod emedlertid snart en sådan hungersnöd, att Lybecker såg sig nödsakad uppbryta samt afmarschera åt vestra Ingermanland; vid Svenskarnes annalkande till Duderhof, uppbrände Ryssarne likväl derstädes ett stort magasin, äfvensom dylika vid Gatschina, Skoritz och Pulkala; följden blef att hungern fortfarande rasade i Lybeckers armé. Slutligen beslöt han (i slutet af Sept.) eröfra Coporie; framför denna ort stodo 6 ryska reg:ter, hvilka vid första anfallet slogos på flygten. Men denna lätta seger skulle blifva olycksbringande; ty i en tagen väska fanns ett understucket bref från Apraxin, hvari denne lofvade att inom kort med 40,000 man komma öfver Svenskarne. Nu fattades äfven Lybecker af en »paniqne» och skyndade med hastiga marscher till Kolkenpänemi eller Harjevalla udde för att blifva inskeppad på Ankarstjernas eskader; d. 30 Sept. anlände han dit och lät oförd röjligen döda eller hasa arméns hästar samt uppbränna artilleri- och trossvagnar. Ankarstjerna ville i början ej taga emot honom, emedan han blott hade torftig tillgång på lifsmedel för sin egen besättning; slutligen gaf han likväl vika, och nu började inskeppningen på båtar samt fortgick lyckligen, så att i medlet af Oct. större delen af trupperna voro ombord; men då uppkom en storm, hvarigenom förbindelsen

afbröts; de qvarvarande trupperna, 800 man, blefvo då (d. 20 Oct.) öfverfallna och nedhuggne af Ryssarne. Några dagar derefter utskeppades armén i Björkösund, hvarifrån den dels gick till Wiborg, dels hem på rotarne.

1709.

Sedan Wiprek varit inneslutet i tvenne veckor utan att kunna förmås till dagtingan, beslöt Carl XII storma, hvilket äfven verkställdes d. 7 Juni; men stormningen afslogs med en förlust, hvilken af somliga uppgifves till 1,100, af andra till 1,700 man; staden gaf sig emedlertid straxt derefter. Man beräknar arméns förlust från uppbrottet från Romny till och med Wipreks stormning till öfver 4000 man. Samtlige uppbådade reg:ter lades nu i qvarteren, som sträckte sig mellan Lochvica, Hadjacz och Senkow, vid hvilket sednare ställe högqvarteret fortfarande var uppslaget. Czaren, som med sin hufvudstyrka stod vid Lebedin, sände i Jan. 16 reg:ter under generalerna Goltz och Pflug öfver Kiew till Wolhynien för att understödja Sianiwski samt hindra Stanislai och Crassows annalkande. Derjemte bemödade han sig sammanträngа Svenskarnes qvarter; å ena sidan framskjöts fältm. Scheremetieff med 20,000 man vester om Sula mot Dnieper, samt å andra sidan gen. Rönne öster om Worskla; den sednare inkastade starka besättningar i städerna Aleznia, Achtirka, Grun (Hrun d. Hronie), Opoznia, Kotelva och Kolontajews samt isynnerhet i Pultawa, der 4 reg:ter förutan kossackbesättningen inlades. Detta kunde Carl XII icke fördraga. D. 27 Jan. uppbröt han med 6 rytterireg:ter från Senkow och gick till Opoznia, der han d. 28 med stor förlust slog på flygten 8000 ryssar. Sedan vände han sig norrut mot Kotelwa, der han qvarstod den första veckan af Februari.

I början af Febr. gjorde Ryssarne flera anfall på Svenskarnes nordligast belägna qvarter. Detta föranledde konungen att med ungefär en tredjedel af armén (13 reg:ter) i medlet af månaden företaga ett tåg på östra sidan Worskla. D. 9 uppbröt han från Kotelwa och gick d. 10 öfver Chuchra till Achtirka, som dock befanns hafva för stark besättning

(3000 man) att kunna intagas; gen.-major Hamilton sändes derföre med 4 reg:ter förbi staden till Aleznia, som han intog och uppbrände. Under tiden gick konungen d. 11 till Krasnokuck och Gorodnaja, der Rönne påträffades med 10,000 man rytteri samt efter en häftig drabbning med en förlust af 2000 man jagades på flygten åt Bogudochow. Härefter tågade Carl XII, under vägen uppbrännande alla städer som påträffades, till Kolomak och sedermera tillbaka till Opoznia, der Hamilton tillstötte; som ett töväder inträffat, kunde trupperna derstädes blott med största svårighet d. 18 och 19 Februari komma öfver Worskla. Medan detta föreföll, trängde Scheremetieff med stor öfvermagt in på Creutz, hvilken slutligen d. 19 Febr. tvangs lemna Lochwica samt jemte Mazeppas Kossacker i sydöstlig rigtning retirera öfver Chorol och Psjol till Reszilowka (öster om Pultawa); Scheremetieff följde efter till Oltwa.

Den 1 Mars flyttades högqvarteret från Senkow till Budiszczi, hvarjemte qvarteren i allmänhet drogos något sydligare, närmare Pultawa; d. 10 Mars utrymdes Hadjacz. I medlet af månaden erhöllo Svenskarne nya bundsförvandter i de Zaporogiska Kossackerna, hvilka under sin hetman Horodenkos befäl med 15,000 man från Kudak (nu Jekatarinoslow) gingo öfver Orel och Worskla närmast Dniepern, fördrefvo Rönnes sydligaste afdelningar samt fastsatte sig mellan nedre delarne af Worskla och Psjol. Vid denna tid stadgade Carl XII sin fälttågsplan för året; redan i slutet af förra året hade han sändt befallning till Tyskland, att större delen af det fotfolk, som derstädes och i Preussen fanns i garnisoner, under gen.-löjtn. Ridderhjelms befäl skulle stöta till Crassow, hvilken sedan jemte Stanislai polska armé genom Wolhynien skulle gå till Kiew för att förena sig med konungen. I Mars afsändes icke allenast ett bud till Crassow att påskynda och närmare aftala denna operation, utan äfven ett annat till Turkiet för att, om möjligt, förmå Sultanen till krig mot Ryssland, eller åtminstone att medgifva, det Seraskieren i Wallachiet och Khaen af Krim, som båda stodo under turkisk länshöghet, fingo komma till hans bistånd. Sedan alla dessa stridskrafter blifvit samlade, skulle man med gemensamma krafter gå till Moscau. För att under

tiden likväl ej synas sysslolös, beslöt Carl XII företaga Pultawas belägring, hvartill äfven Horodenko lärer rådt honom.

Den 4 April lät Carl XII börja inneslutningen af Pultawa. Emedlertid oroades Zaporogerna beständigt, såväl af Scheremetieff, som låg vester om nedre Psjol, som af Rönne, som låg öster om nedre Worskla, der han i ett läger vid Sokolka fastsatt sig med 7000 man. D. 12 April lät Carl XII derföre gen.-major Kruse med 2,700 svenska ryttare gå öfver Worskla vid Nowa-Senszary för att tillsammans med Zaporogerna öfverfalla Rönne; företaget verkställdes d. 13 April samt lyckades så tillvida, att Rönne förlorade 1,400 man samt blott med möda kunde slå sig igenom ur sitt läger, hvilket föll i Svenskarnes händer; d. 14 återvände Kruse vid Senszary till Worsklas högra strand; samtidigt gick äfven Scheremetieff öfver Psjol med 2,500 man, men blef tillbakavisad af Creutz' afdelning. Scheremetieff lät derpå i Kiew inskeppa 3000 man, hvilka utför Dniepern foro till Perevoloczna, då för tiden en välmående Zaporogisk handelsstad och vanliga öfverfartsorten till Turkiet; staden blef eröfrad och förstörd, hvarjemte alla fartygen drogos öfver på högra Dnieperstranden. I slutet af April erhöll Creutz befallning att från Reszilowka draga sig närmare Pultawa; då han d. 22 April skulle uppbryta, blef han oförmodadt anfallen af Scheremetieff med 20,000 man; men han afslog tappert fiendens anfall och drog sig sedan till Zupronowka, (1 mil från Pultawa); Scheremetieff öfverskred då Psjol vid Oltwa och fastsatte sig derstädes.

Den 1 Maj började belägringsarbetena vid Pultawa från vestra sidan under öfv. Gyllenkrooks befäl; fastän man hvarken hade krut eller kulor till kanoner och handgevär, framdrefvos dock löpgrafvarne så nära in på hufvudvallen, att en storm skulle kunna verkställas. Men nu ville konungen, som genom motgången vid Wiprek blifvit för försigtig, på inga villkor våga en sådan; belägringen öfvergick följaktligen till trång inneslutning, hvilken dock dagligen kostade mycket folk. D. 11 Maj flyttades högqvarteret från Budiszczi till Szuki (1 mil norr om Pultawa); Svenskarnes område var nu inskränkt till några få qvadratmil, tillföljd hvaraf brist och hunger började göra sig gällande. D. 13 anlände en

fiendtlig afdelning till motsatta stranden af Worskla; och natten till d. 16 lyckades Ryssarne inkasta 1,200 mans förstärkning; samma dag ankom äfven fiendens hufvudstyrka till motsatta stranden samt började väl förskansa sig. Sedermera tillbragte fienden en månads tid med försök att medelst en mängd förskansningar i träsken å ömse sidor Worskla arbeta sig fram öfver floden samt på detta vis träda i gemenskap med de belägrade; men å svenska sidan visste Gyllenkrook genom skickligt anlagda verk hindra detta; dagligen föreföllo mer eller mindre allvarsamma fäktningar. Under tiden intogo Ryssarne Zaporogernas hufvudort Szezitzi (månne ej Czehryn), hvarigenom dessas mod alldeles sjönk.

Då emedlertid ingenting direkt mot Pultawa kunde uträttas, ändrade czaren i medlet af Juni sin anfallsplan. Han sände d. 15 Juni gen. Hentsche med 12,000 man att angripa Kruse vid Stara Senszary för att draga uppmärksamheten åt denna sida. Men natten till d. 17 gick han med sin hufvudstyrka uppför Worskla till Pietrowka (nordost om Szuki) samt lät en stark afdelning der öfverskrida floden och förskansa sig på högra stranden; straxt nedanför Pultawa fick en annan afdelning på morgonen göra försök till öfvergång; Carl XII skyndade till sednare stället, men blef till såväl sin, som arméns olycka svårt sårad. Fältm. Rhensköld, som med större hälften af armén uppbrutit mot Pietrowka för att tillbakakasta den öfvergångne fienden, drog sig vid underrättelsen om konungens missöde utan strid tillbaka till Szuki. Nu inbröt olyckan öfver Svenskarne. Czaren hade knappast fått kännedom om konungens blessyr, förrän han d. 19 med hela sin magt gick öfver Worskla och förskansade sig. Samma dag drog sig Rhensköld från Szuki till Pultawa. De följande dagarne arbetade sig fienden utmed vestra strandsluttningen allt närmare staden. D. 22 uppkom ett ryckte att Ryssarne i full slagordning nalkades för att strida; svenska hären uppställdes då hastigt under Rhenskölds och Lewenhaupts befäl; allt befanns dock vara falskt allarm; härefter fick kavalleriet lägra sig en half mil vester om staden, fotfolket straxt norr om densamma.

Den 22 återkommo äfven de bud, som blifvit afsända till Pohlen och Turkiet, med ytterst nedslående underrättel-

ser. Stanislaus och Crassow befunno sig ännu i vestra Pohlen, der de, sinsemellan oenige, qvarhöllos af Sieniawski och Goltz; från turkiska sidan var alldeles ingen hjelp att förvänta. Någon orsak att qvarstanna vid Pultawa eller fortsätta dess inneslutning, fanns således ej mera, och detta skulle ej heller längre varit möjligt tillföljd af den öfverhandtagande hungersnöden. Den enda kloka utväg, som nu återstod att vidtaga, var således ett återtåg öfver Dniepern till Wolhynien. Men att besluta sig härför, var omöjligt för en sådan man, som Carl XII. Fastän armén hade sammansmält till allenast 18,000 uthungrade och utmattade krigare (se n:o **486**), hvilka dertill alldeles saknade ammunition, och fastän han sjelf ej kunde anföra sina trupper, beslöt han dock leverera den tre gånger öfverlägsne fienden, som hade ett ofantligt artilleri och tillgång på allt, en strid med blanka vapen. D. 25 Juni framryckte czaren ytterligare och intog ett befästadt läger vid strandsluttningen, en half mil norr om Pultawa. För att från svenska sidan komma till detta läger, måste man passera en tvåtusende alnars bred öppning mellan tvenne ofarbara skogar; denna öppning tillspärrades de följande dagarne af Ryssarne med en mängd redutter.

Den 27 Juni på aftonen utgaf Carl XII ordres till anfall; så snart det blifvit mörkt, satte sig fotfolket och rytteriet i marsch samt förenade sig innan gryningens inbrott framför de fiendtliga redutterna; hela artilleriet qvarlemnades. Den svenska hären, som denna dag anfördes af Rhensköld, räknade blott 13,000 man; ty 5000 hade, förutom 3000 Kossacker, måst qvarlemnas dels till trossens betäckande, dels i löpgrafvarne vid Pultawa och dels längst nedre delen af Worskla. Ryska arméns styrka uppgick till 55,000 man med 132 kanoner. Kl. 4 på morgonen framryckte Svenskarne till anfall; enligt den ursprungliga planen, hvilken dock ej blifvit allmänt bekantgjord, skulle man, utan att uppehålla sig vid reduttlinien, genombryta densamma och sedan storma det fiendtliga lägret; men i stället stannade flera afdelningar för länge vid redutterna, och 3000 man kommo alldeles ej förbi dem; dessa sednare blefvo snart derefter öfverfallna af 7000 Ryssar och genom skogen tvungna att retirera till Pultawa, der de måste gifva sig. Emedlertid hade hufvud-

styrkan kl. 8 kommit midt framför det fiendtliga lägret samt derstädes stannat för att ordna sig och invänta de afskurne truppernes ankomst. Men då de sednares olycka blifvit bekant, måste man formera ny slagordning; innan detta likväl skett och medan kavalleriet ännu var i fullkomlig oordning, utryckte czaren, som genom dröjsmålet blifvit modig, kl. 11 f. m. med ofantlig öfvermagt ur sitt läger samt öfverhöljde den lilla svenska hopen under en timmas tid med ett förfärligt kulregn, som ej kunde besvaras, hvarföre Svenskarne vid middagstiden i förvirring måste öfvergifva slagfältet. Som fienden likväl ej förföljde, kunde Carl XII åter på e. m. samla större delen af sina trupper vid trossen. Lewenhaupt rådde nu, att man skulle lemna artilleri och tross i sticket, göra den ringa återstoden af fotfolket beriden och skyndsamt söka uppnå trakten af Kiew samt der öfverskrida Dniepern. Men konungen följde ej detta råd, utan retirerade i stället de följande dagarne längst Worskla till Perevoloczna, utan att veta om man derstädes kunde komma öfver; och då detta befanns omöjligt, tillföljd af flodens bredd och brist på bromaterialier, nödgades Carl XII för sin egen räddning öfvergifva den armé, som i så många år troget följt honom, samt med 1,500 man begifva sig till Bender i Turkiet. När ryska armén några timmar efter hans flygt d. 1 Juli visade sig på de höjder, som beherrskade floddalen, i hvilken svenska armén stod hoppackad, måste Lewenhaupt kapitulera; ty det var lika omöjligt att efter konungens flygt förmå soldaterna att strida, som att komma undan, vare sig åt höger öfver Worskla eller åt venster öfver Psjol. Svenska arméns sammansättning och styrka, såväl i slaget vid Pultawa, som vid kapitulationen i Perevoloczna, synes af n:o **486**.

Halftredje vecka efter slaget vid Pultawa, uppbröt ryska hären d. 17 Juli derifrån samt delade sig i trenne afdelningar, af hvilka den ena, som uppgifves till 40,000 man, under Mentschikoffs och Scheremetieffs befäl genom Lithauen tågade till Curland och belägra Riga, den andra, 30,000 man under generalerna Galitzins och Bauers befäl öfver Kiew inryckte i Wolhynien, samt den tredje, 16,000 man under Repnins och Allards befäl stannade hemma för att bevaka

gränserna mot Turkiet *). I Pohlen hade under årets första hälft ingenting af vigt förefallit. Stanislaus och Crassow stodo fortfarande vid Lublin samt bevakades af Sieniawski och Goltz; vid sommarens inbrott satte sig de tyska fotreg:terna under öfverste Schultz' befäl i marsch från Pommern: men när de i Aug. anlände till Sandomir, stötte de på Stanislai och Crassows trupper, hvilka, efter att hafva erhållit kännedom om nederlaget vid Pultawa, drogo sig tillbaka till Krakau. Då snart derefter å ena sidan Ryssarne började tränga på, samt å andra sidan sachsiska armén inryckte i Posen, ansåg sig Crassow icke längre säker vid Krakau, utan drog sig i Sept. till Wielun. Som han ännu var öfverlägsen den sachsiska armén, förorsakade denna marsch mycken oro hos konung August, hvilken befarade ett infall i Sachsen. Men Crassow ville blott komma tillbaka till Pommern samt gick d. 9 Oct. vid Driesen öfver Wartha och anlände snart derefter jemte konung Stanislaus till Stettin. Hans styrka beräknades då till 13,000 man i fält. Vid polska gränsen skiljde sig Potocki, som hittills troget åtföljt Stanislaus, med 2 à 3000 man jemte öfv. Zülichs fransyska dragon-reg:te från Svenskarne, samt slog sig sedan genom hela Pohlen till Karpatherna, hvarefter han gick öfver ungerska gränsen samt vid Munkacz erhöll en tillflygt hos storfursten af Siebenbürgen; han lyckades sedan komma till Bender.

Den afdelning af ryska armén, som gått till Curland, framkom dit först sent på hösten. Vid dess annalkande måste gen.-major Clodt, som med en afdelning legat i Mitau, draga sig tillbaka till Riga. General Stromberg, som var guvernör derstädes, vidtog nu nödiga åtgärder till fästningens försvar samt lät utrymma och förstöra Kobrons skans. Det lilla kavalleri, som under öfv.-löjtn. Lorentzens befäl fanns i Riga, försökte i det längsta afhålla Ryssarnes förtrupper, som anfördes af gen. Bauer; äfven bönderna i Liffland försvarade sig tappert mot fiendens ströfpartier. Vid vintrens inbrott gick hälften af ryska armén i qvarter i Curland; den andra hälften inneslöt Riga på norra sidan. Af n:o 487 synes, att Riga-garnison d. 1 Oct. räknade 10,414 man; der omnäm-

*) Dessa uppgifter synas dock något öfverdrifna.

nes äfven, att i April 1709 7,400 man af garnisonen skulle varit i ordning att gå till Pohlen; förf. har ingen vidare underrättelse derom. Å n:o **488** har förf. upptagit, hvad honom är bekannt angående de många värfvade reg:ter, som blifvit upprättade i Liffland; å denna förteckning är likväl ej upptaget det reg:te, som under öfv. Schlengels befäl utgjorde garnison i Pernau. — Cronstadt hade äfven detta år efter vanligheten blifvit blokeradt af en eskader under Ankarstjerna, hvilken gjorde en landstigning på ingermanländska sidan och förstörde ett fiendtligt batteri.

I Sverge erhöll man redan i början af Aug., nästan samtidigt med underrättelsen om nederlaget vid Pultawa, kännedom om Danmarks rustningar till krig. Regeringen (senaten) och guvernören i Skåne, gen. Stenbock, vidtogo genast nödiga anstalter till rikets försvar. De i Sverge befintliga trupperna utgjordes enl. n:o **484** af omkring 17,000 man; derförutan började uppsättningen af de reg:ter, som gått förlorade i Pohlen och Ryssland. De skånska fästningarne sattes under hösten i godt skick; deras garnisoner utgjordes af 3000 man; i Skåne sammandrogos dessutom 3000 man rytteri (Gyllenstjernas, Lewenhaupts och Hjertas reg:ter), hvilka förlades på kusten mellan Helsingborg och Malmö, samt i Bohuslän 5 à 6000 man under gen. Nieroths befäl. Angående Danskarnes tillredelser visste man, att 12 linieskepp och 6 fregatter blifvit utrustade i Köpenhamn samt att 16,000 man blifvit samlade på Seland, 6000 i Holstein och 12,000 i Norge, förutom en reservcorps af 6000 man. I slutet af Oct. inskeppades i Köpenhamn öfver 15,000 man, hvilka d. 1 Nov. öfverskredo sundet samt d. 2 landsattes vid Rå. Staden Helsingborg intogs genast; men derefter stod den fiendtliga armén stilla till slutet af månaden, då 4000 man afsöndrades att innesluta Landskrona samt 1,500 man att besätta Lund. Under tiden uppehöll sig svenska kavalleriet under gen.-major Gyllenstjernas befäl å ömse sidor om Ringsjön. Stenbock vistades i Malmö, hvarifrån han i början af Dec., sedan han blifvit utnämnd till befälhafvare öfver alla trupper i södra Sverge, reste till Christianstad, dit äfven Gyllenstjernas rytteri samtidigt drog sig tillbaka. Vid Ljungby och Loshult, hvilka ställen be-

stämdes till södra arméns samlingsplatser, upprättades magasiner. I Carlskrona vidtog gen.-amiral Wachtmeister lämpliga anstalter till försvar.

1710.

I början af Jan. nalkades gen. Rewentlow med 7000 man af danska armén Christianstad. Stenbock, som derstädes ej hade mer än 500 man fotfolk, beslöt utrymma staden, sedan förråderna blifvit undanskaffade, samt att, om fienden trängde på, med sin lilla styrka åtminstone försöka betäcka Carlskrona, som åt landsidan var obefästadt och der flottan, medan isen låg, lätteligen kunde åtkommas. Under Stenbocks frånvaro gick Rewentlow d. 13 Jan. oförmodadt vid Torsebro öfver Helge-ån och öfverraskade samma dag Gyllenstjernas afdelning, just som den skulle afmarschera från Christianstad, vid Fjelkinge, samt tvang fotfolket att gifva sig och skingrade rytteriet. Stenbock samlade dock följande dagen åter reg:terne och drog sig bakom Murrums-ån, hvarifrån han dock, då fienden trängde på, d. 18 och 19 Jan. retirerade till Ronneby; på Carlshamns citadell qvarlemnas en liten besättning; i Carlskrona fanns, förutom flottans corpser, blott 1,100 man fotfolk. D. 20 reste Stenbock till Wexiö för att taga befälet öfver dervarande armé. Rewentlow, som d. 19 inryckt i Carlshamn, drog d. 25 tillbaka till Christianstad, och härmed var äfven faran för Carlskrona förbi.

Så fort Stenbock anländt till Wexiö, påskyndade han med ifver truppernas sammandragande. Redan d. 17 hade han från Mörrum låtit utgå ett upprop till rikets innebyggare, att, utom rekryter till de förlorade reg:ternas uppsättande, åtaga sig en allmän landtstorm; detta modifierades dock tillföljd af brist på underhållsmedel, inom kort derhän, att Kronobergs och Calmare län skulle uppsätta 3,500 bönder, hvilka borde samlas vid Wexiö, samt Jönköpings och Wexiö län lika många, som borde samlas vid Halmstad; då emedlertid bönderna härtill visade sig mindre villige, under förevändning att ettdera ingen eller också alla skulle gå ut, samt

konungen snart derefter lät tillkännagifva sitt ogillande, blef ingenting af hela saken; de få bönder, som samlats vid Wexiö gingo i medlet af Febr. hvar och en hem till sitt. Deremot kunde armén snart börja krigsrörelserna. Så snart Stenbock fått tillsammans 7 à 8000 man, uppbröt han d. 30 Jan. från Wexiö samt tågade öfver Skatelöf och Loshult till Ousby, der han inträffade d. 5 Febr. Rewentlow gick då till Sandby och Gumslöf. De följande dagarne erhöll Stenbock betydliga förstärkningar; från Blekinge kom Gyllenstjernas afdelning samt från Bohuslän och Halland en del af de der använde trupperna, så att Stenbock d. 11 Febr. hade omkring 13,000 man, fördelade på 9 rytteri- och 10 infanteri-reg:ter, af hvilka 9 voro gamla och de öfriga nyuppsatta; det var således med dessa sednare, som af brist på medel ännu voro klädda i getskinnspelsar och trädskor, men ingalunda med någon hastigt uppbådad landstorm, som Stenbock utförde fälttåget i Skåne.

Stenbocks förnämsta sträfvan blef nu att försöka afskära Rewentlow återvägen till Helsingborg. D. 12 Febr. uppbröt han från Ousby samt tågade de följande dagarne vester om Lur-, Finja- och Ringsjöarne öfver Hästveda, Färstorp, Wankifva, Finja, Rörum och Näs till Norra Weddinge, der han inträffade d. 20; men Danskarne utrymde Christianstad, der de i brådskan qvarlemnade ett stort spannmålsmagasin, och retirerade så hastigt söder om Ringsjön öfver Wram, Hörby, Getinge och Käflinge till Annelöf, att Svenskarne ej kunde uppnå dem; vid Hasslebro och Dagstorp föreföllo dock d. 18 och 21 arriergardesstrider. Stenbock stannade nu några dagar i Norra Weddinge för att hvila armén och från Malmö draga artilleri och ett reg:te fotfolk; under tiden retirerade Danskarne till Helsingborg. Men d. 26 Febr. uppbröt Stenbock åter samt gjorde en lång marsch öfver Sirköping till Häslunda (öster om Helsingborg). Då fienden d. 27 ej utryckte för att erbjuda batalj, gick han på aftonen till Fleninge, i akt och mening att kringgå Danskarnes venstra flygel och följande dag angripa dem. Den 28 på morgonen marscherade Stenbock öfver Allerum och Pilshult till Helsingborg, der han vid middagstiden påträffade fiendtliga armén i slagordning med fronten mot norr och staden på venstra flygeln; så snart han från kolonn öfvergått till linie och

passerat några träsk, som skyddade Danskarnes front, angrep han med sina 14,000 man den ungefär jemnstarke fienden samt slog honom efter några timmars blodigt fäktande på flygten och tvang honom lemna sitt läger i Svenskarnes våld och söka sin räddning bakom Helsingborgs vallar. Svenska armén, hvars sammansättning synes af n:o 489, förlorade i denna strid närmare 3000 i döda och sårade, Danskarne 4000 samt dessutom 3000 fångar jemte artilleri och tross. De följande dagarne höll Stenbock staden strängt innesluten, till dess Danskarne ändtligen d. 5 Mars gingo öfver till Seland, sedan de ihjälstuckit 5000 hästar. D. 10 Mars fick armén, som lidit mycket under det visserligen korta vinterfälttåget, intaga qvarter i Skåne, förutom en afdelning, som sändes tillbaka till Bohuslänska gränsen. Stenbock reste derefter till Stockholm, att bevista den der samlade riksdagen.

Af svenska flottan, som vid denna tid räknade 44 linieskepp och fregatter, utgingo vid vårens början tvenne eskadrar, nemligen den ena, bestående af 7 skepp och 3 fregatter under vice-amiral Wattrangs befäl, till finska viken att blokera Cronstadt, samt den andra, bestående af 16 skepp och 4 fregatter under amiral De Prous befäl, till de danska farvattnen; den sednare lyckades äfven uppbringa flera fiendtliga handelsfartyg, hvarefter den i Juni synes hafva återvändt till Carlskrona. Danska flottan utlopp nu i Östersjön, der den kryssade till i början af Aug., då den återvände till sundet. I Juni kom Stenbock tillbaka till Skåne, för att besörja dess försvar, alldrahelst som rykten om en ny landstigning började uppdyka; han bemödade sig derstädes sammanbringa en fältarmé af 15,000 man, förutom en besättning af 5000 man i Malmö och 1,200 i Landskrona; dessutom skulle Christianstad ånyo befästas. Emedlertid hade han till följd af den allmänna penningebristen att strida mot oerhörda svårigheter. Vid slutet af sommaren inlupo underrättelser, att Danskarne samlade 36,000 man, hvilka tillsammans med 6000 Ryssar skulle landstiga i Skåne. I början af Sept. sammandrogs danska armén verkligen i ett läger vid Köpenhamn, och i medlet af månaden gick danska flottan, som räknade 30 fartyg, till Dantzig för att intaga de ryska trupperna; men då inga sådane funnos tillstädes, återvände den oför-

dröjligen till Köpenhamn. Då utlopp Wachtmeister med en flotta af 21 linieskepp förutom fregatter och mindre fartyg, d. 21 Sept. från Carlskrona samt anträffade d. 24 fiendtliga flottan i Kiöge-bugt; ett sjöslag började, som dock blef afbrutet genom en uppväxande storm; då stormen äfven följande dagen fortfor, afseglade Wachtmeister d. 26 kring Falsterbo-ref till höjden af Ystad, hvarifrån han efter tvenne veckors stillaliggande d. 9 Oct. återvände till Carlskrona. Danska armén gick i början af Oct. till Humlebäck; men det oaktadt blef ingen landstigning af, utan man gick å ömse sidor om sundet på vanlig tid i vinterqvarter.

Vid början af år 1710 förlorade Svenskarne den enda fasta ort, de ännu hade i Pohlen, nemligen Elbingen; staden, som hade en besättning af 800 man under öfv.-löjtn. Jäger (Ekeblads reg:te), inneslöts af några tusende Ryssar under gen.-major Nostitz' befäl samt måste d. 28 Jan., efter en afslagen storm, gifva sig. — Riga höll sig under årets första hälft och skulle förmodligen kunnat försvara sig ännu längre, om ej samma pest, som detta år härjade inom hela svenska riket, decimerat såväl besättningen som innevånarne; dessutom hade en betydlig del af de sammanhopade förråderna genom oredlighet blifvit förskingrade; i Febr. sprang derjemte ett stort ammunitions-magasin i luften, hvarigenom 1,800 personer dödades. Men äfven belägringshären, som kommenderades af Repnin och Bauer, led under den stränga årstiden så stora förluster, att det till och med blef fråga om belägringens upphäfvande. I Mars upprättades vid Dünas mynning, midt emot Dünamünde, flera skansar för att hindra tillförsel från sjösidan. I April ankommo Mentschikoff och Scheremetieff med stora förråder af lifsmedel och ammunition, hvarefter belägringen kraftigare kunde bedrifvas. Slutligen började borgerskapet hos Stromberg påyrka kapitulation; och sedan d. 30 Juni en storm blifvit afslagen, gaf sig Stromberg ändtligen d. 1 Juli. Af den 10,400 man starka besättningen, återstodo blott 2,936 friska och 2,229 sjuka; en del häraf qvarhölls i strid mot kapitulations-villkoren; en mängd officerare gingo frivilligt i rysk tjenst. Härefter belägrades Dünamünde, der kommendanten C. A. Stackelberg d. 18 Juli, sedan större delen af besättningen aflidit genom pesten, måste

dagtinga. General Bauer uppbröt d. 27 Juli med en stark afdelning till Pernau, der öfv. Schwengel d. 21 Aug. kapitulerade med 800 man. I Rewal var såväl garnisonen, som besättningen, genom pesten så förminskad, att intet försvar blef möjligt, utan staden efter en kort blokad af Bauer d. 28 Sept. gaf sig. Under sommaren hade Wattrangs eskader tillfört lifsmedel, dels åt Riga, dels åt Dünamünde; och i Rewal räddade några fartyg af eskadern garnisonens öfverlefvor natten före stadens uppgifvande.

Äfven Finlands vigtigaste gränsfästen kommo detta olycksår i Ryssarnes våld. I medlet af Mars samlade czaren vid Petersburg en armé af 18,000 man, hvilka under general Apraxins befäl derifrån uppbröto d. 15 Mars samt på finska vikens is tågade till Wiborg, som d. 22 inneslöts från vestra sidan. Garnisonen derstädes utgjordes af 4000 man under öfv. Stjernstråle. Icke långt efter Ryssarnes ankomst började beskjutningen. I April anlände czaren sjelf med förstärkning, så att belägringshären uppgick till 23,000 man med 80 kanoner och 26 mörsare. Från sjösidan inneslöts staden af en stor roddflotta under gen.-amiral Apraxin; i Cronstadt lågo dessutom 8 linieskepp, 4 brigantiner och 2 galerer, hvilka dock snart derefter inneslötos af Wattrangs eskader. Vid vårens början samlade gen.-löjtn. Lybecker finska armén vid Kupis mellan Kymmene elfs mynningsgrenar; men då han var för svag att våga något undsättningsförsök, måste Wiborg, som blifvit nästan förstördt af fiendens eld, gifva sig d. 10 Juni; garnisonen och innevånarne bortfördes i fångenskap, hvarefter staden erhöll rysk befolkning. Derpå sändes 6000 Ryssar att belägra Kexholm, som af öfv. Stjernschantz med 3 à 400 man försvarades till d. 9 Sept., då fästningen måste gifva sig. Till försvaret af Savolax och Nyslott afsöndrade Lybecker öfv. Armfelt med tvenne regementen.

Konung Carl XII vistades hela detta år i Bender samt lyckades mot slutet deraf förmå turkiska sultanen jemte khanen i Krim och seraskieren i Wallachiet till omfattande krigsrustningar mot Ryssland.

1711.

I Sverge lefde man under större delen af året i en beständig fruktan, såväl för en ny landstigning i Skåne, som för ett infall från Norge. Detta var så mycket sannolikare, som flottan ej på hela sommaren kunde utrustas, dels af brist på medel, dels emedan pesten i väsendtlig mån förminskat besättningsstyrkan, som borde uppgå till 13,000 man. Icke en gång till finska viken kunde den vanliga eskadern förr än sent på sommaren utskickas. Lyckligtvis var förhållandet inom danska flottan föga bättre, hvarjemte å ryska sidan czarens hufvudmagt var sysselsatt genom det af Carl XII anstiftade turkiska kriget. Vid sommarens början utgjordes skånska armén, förutom 2,100 man i garnison, af 20,500 man, hvaribland 9,200 ryttare eller dragoner och 11,300 fotgängare; deremot räknade bohuslänska armén under gen.-löjtn. Buhrenskölds befäl blott några tusende man; men af skånska armén skulle man äfven taga manskap till fyllnad för flottans glesnade besättningar, äfvensom till förstärkning af de pommerska trupperna. Emedlertid beslöt man å danska sidan, att detta år mot Norge och Skåne blott göra diversioner, men i förening med sachsiska och ryska trupper rigta hufvudangreppet med Sveriges tyska besittningar. Underrättelsen om den oförmodade och för Sverge skadliga fred, Turkiet slutit med Ryssland (i Juli), väckte å ömse sidor till lif den verksamhet, som hvilat i afvaktan på turkiska krigets utgång. Danska flottan, som redan i början af Juli lagt ut i Kiögebugt, seglade in i Östersjön; mindre landstigningar verkställdes å flera orter på skånska kusten. D. 11 Aug. gick gen. Löwendahl med en armé af närmare 6000 man vid Svinesund öfver gränsen och framryckte, på sjösidan åtföljd af en eskader örlogsfartyg, mot Uddevalla. Dervarande svenska trupperna, hvilkas styrka och sammansättning synes af n:o **490**, stodo uppställde på vägen mellan Wetlanda och Uddevalla, men drogo sig vid fiendens annalkande tillbaka till sistnämnde ställe. D. 18 Aug. framkom Löwendahl till Herrestad; men då han straxt derefter fick veta, att Buhrensköld erhållit förstärkning, äfvensom att

general Mörner från Dahlsland beredde sig att afskära honom återtåget till Svinesund, uppbröt han natten till d. 20 brådstört från Herresta och skyndade de följande dagarne så hastigt tillbaka till Svinesund, att Buhrensköld, som just ämnat anfalla honom, ej ens lyckades uppnå hans eftertrupper. Före Augusti månads utgång var Bohuslän åter fritt från fiender.

I Juli hade danska armén blifvit samlad vid Rendsburg till en styrka, hvilken uppgifves till nära 27,000 man, men som lärer varit vida mindre. Den anfördes under konung Christian af fältm. Schultz, hvilken d. 9 Aug. uppbröt från Rendsburg samt öfver Mölln, Gadebusch och Wismar, der d. 14 en afdelning af 5000 man under gen. Rantzows befäl qvarlemnades, tågade till Rostock. Samtidigt hade äfven den sachsiska och ryska armén, hvilken räknade 20,000 man, under konung Augusts befäl nalkats från söder. Svenska trupperna i Pommern, som numera anfördes af gen.-löjtn. Dücker, torde, Stralsunds garnison inberäknadt, kunna anslås till 12,000 man, hvaraf 5000 man rytteri. Dessutom lågo några tusende man i Stettin, närmare 3000 man i Wismar samt 2,500 man i Stade, der Wellingk, som blifvit utsedd till befälhafvare öfver samtlige svenska trupper i de tyska besittningarne, sjelf förde befälet. D. 22 Aug. uppbröt danska hären från Rostock, gick d. 30 vid Damgarten öfver Reckenitz och inträffade d. 7 Sept. framför Stralsund; sachsiska och ryska armén, som d. 1 Sept. besatt Greifswalde, anlände samma dag, som den danska, framför Stralsund. Dücker inlade sitt folk i staden och öfverförde kavalleriet till Rügen. Emedlertid kunde de allierade, fastän de nu hade 40,000 man samlade, föga annat uträtta än bygga en contravallations-linie jemte batterier, i hvilka det väntade belägringsartilleriet skulle inställas. Det sednare kom likvisst alldrig fram; ty den danska transportflotta, som i medlet af Nov. skulle föra det från Kiel till Stralsund, blef skingrad af en svår storm, hvilken äfven föranledde danska örlogsflottans inlöpande i sundet. Deremot förorsakade pesten, hungern och höstvätan svåra härjningar i de allierades leder.

Emedlertid gjorde Stenbock och Wachtmeister i Carlskrona stora ansträngningar till utrustande af flottan och den

undsättning, som på densamma skulle öfverföras till Pommern. Först i slutet af Oct. blef flottan likväl segelfärdig; den räknade då 24 linieskepp, 6 fregatter och 7 transportfartyg; redan i Aug. hade enligt n:o 491 den disponibla besättningsstyrkan, sedan alla afdrag blifvit gjorda, blott uppgått till 5000 man, hvaraf 2000 alldeles obefarne bonddrängar; Stenbock måste från skånska armén lemna 2,700 man för att få fartygen någorlunda besatte. Undsättningen skulle äfven tagas från skånska armén samt enligt första planen bestå af 3,500 man fotfolk och 2,900 man rytteri; häraf kunde likväl det sednare af brist på transportfartyg ej medtagas. En långvarig motvind qvarhöll flottan, på hvilken äfven Stenbock och Wachtmeister inskeppat sig, under större delen af Nov. vid Carlskrona redd: först d. 24 kunde den utlöpa; d. 26 ankrade den vid Perth, och de följande dagarne utskeppades 3,500 man (se n:o 492) på Rügen. Följden blef att den allierade armén, som nu ej vidare ansåg sig kunna uträtta något mot Stralsund, upphäfde belägringen som förvandlades till blokad, hvarefter konungarne August och Christian drogo hem med en stor del af sina trupper. I början af Dec. återvände svenska flottan till Carlskrona, der den inträffade d. 7. Men snart måste en afdelning af densamma åter utlöpa. Kommendanten i Wismar, gen.-major Schultz, hade flera gånger på hösten gjort lyckliga utfall; detta föranledde honom att natten till d. 26 Nov. utgå med större delen af garnisonen, 2,500 man, för att spränga blokadstyrkan; men Rantzau hade blifvit varnad och var i ordning att mottaga Svenskarne, hvarföre dessa i grund blefvo slagna samt till större delen fångne eller nedhuggne. Fästningen, der nu blott några hundrade man återstodo, skulle blifvit ett lätt rof för Rantzau, om han blott känt dess tillstånd. Lyckligtvis fick Schultz tillfälle att skaffa underrättelse till Sverge om sin brydsamma ställning, och detta hade till följd, att vice-amiral Wattrang d. 23 Dec. åter fick utlöpa med 9 linieskepp och 3 fregatter, hvilka d. 28 i Wismar landsatte 1000 man (Kronobergs reg:te), hvarefter Wattrang i början af Jan. efter flera utståndna vedermödor återkom till Carlskrona. Rantzau försökte de sista dagarne af året att bombardera fästningen; men då han dermed ej lyc-

kades åstadkomma någon större skada, upphäfdes belägringen i början af följande år.

På finska sidan, der general Nieroth efter Lybecker erhållit befälet, föreföll detta år föga af vigt. I Februari och Mars verkställde Armfelt, som förde befälet öfver trupperna vid Nyslott (1,500 man), flera lyckliga öfverfall på ryska partier å vägen mellan nämnde fästning och Wiborg. I April fick han förstärkning af 2000 man och framryckte till St. Peters (på samma väg, vid Woxen), hvarifrån han oroade förbindelsen mellan Wiborg och Petersburg. På sommaren anlände vice amirål Wernfelt med en eskader från Carlskrona samt blokerade Cronstadt; denna s. k. Nyenske eskader hade enligt n:o 491 en besättning af 1,747 man; 8 fartyg blokerade inloppet till Wiborg; en mängd kryssare spärrade de estländska och liffländska hamnarne. Finska armén samlades vid sommarens inbrott, liksom förra året, vid Kymmene-elfs utlopp. Då Nieroth erhållit underrättelse, att garnisonen i Wiborg skulle vara mycket försvagad, drog han på hösten dit med sin armé och inneslöt staden; men som lifsmedel började tryta, måste han vid årets slut draga sig tillbaka och förlägga armén på rotarne. Blott Armfelt, som nu blifvit gen:-major, skulle hålla sina trupper samlade vid Nyslott för att ge akt på fiendens ströfpartier.

1712.

I Sverge fortgingo rustningarne till arméns förökande detta år med samma ifver som det föregående. Oberäknadt samtlige indelta reg:ter, som gått förlorade i Pohlen och Ryssland, återuppsattes nu äfven de fem tremänningsregementerne till fot, hvartill kommo åtskilliga nyvärfvade regementer. Härigenom beräknade regeringen sig kunna uppbringa arméns styrka i Sverige till 40,200 man, hvilket äfven, trots den fortfarande penningebristen, synes lyckats; bland dessa trupper skulle 26,400 man vara fotfolk och 13,800 rytteri eller dragoner; till Pommern borde öfverföras 16,100 man, och med 3,500 man skulle flottans besättning ökas, då 20,000 man återstodo för landets försvar

(hvaraf 4,200 på fästningarne). Armén var i början af året så fördelad, att ungefär 10,000 man (inberäknadt garnisonerna) stodo vid vestra-gränsen, de öfrige i södra delen af landet; härtill kom ytterligare finska armén, 9 à 10,000 man, samt trupperna i Pommern, hvilka beräknades till 12,000 man förutom garnisonerna i Stettin, Wismar och Stade. Svenska krigsmakten till lands torde följaktligen vid denna tid hafva uppgått till omkring 70,000 man. På våren kom konungens befallning, att Stenbock skulle till Pommern öfverföra en armé af 13,350 man (se n:o **496**) för att i Pohlen komma honom till mötes, då han ville återvända från Turkiet; med skäl ansåg regeringen denna styrka dock för ringa, hvarför den beslöt utsända 16,000 man (neml. utöfver de å n:o **496** upptagne norra skånska kavalleriet samt Gyllenstjernas och Bennets tremänningsreg:ter). I Juni började Stenbock med kraft pådrifva denna arméns utrustning och förseende med alla förnödenheter; detaljerna af detta invecklade och svåra värf äro anförda i Lönboms »Stenbocks Lefverne.»

Af n:o **495**, a ser man, att Svenska flottan d. 31 Jan. 1712 bestod af 25 linieskepp, 8 fregatter och 4 briggar, samt förde närmare 1,900 kanoner och erfordrade omkring 12,000 mans besättning: samma handling angifver äfven nybyggde och afgångne fartyg under de föregående åren af Carl XII:s regering. Af flottan afsändes redan tidigt på våren den vanliga eskadern till finska viken. I Maj utgick en afdelning af 8 fregatter under vice-amiral Lejonhufvuds befäl från Göteborg, för att hindra förbindelsen mellan Danmark och Norge, hvilket äfven i icke ringa mån lyckades. I Juli öfversändes kommendör Hencke med 5 örlogs- och 11 transportfartyg till Stettins undsättning med lifsmedel. Men med hufvudflottans utrustning, som var nödvändig för arméns öfverförande, gick det långsamt.

I Pommern blokerades Stettin och Stralsund, sedan årets början, på afstånd af 16,000 Sachsare, Danskar och Ryssar; Stralsund innesl̈öts från Greifswalde, Anklam, Demmin, Tribesees, Damgarten och Rostock. I Febr. bortdref Dücker med några tusende man af sitt kavalleri en afdelning Danskar från Damgarten och Ribbenitz; äfven garnisonerna i Stettin och Wismar gjorde lyckliga utfall. I Maj anlände

furst Mentschikoff med 20,000 Ryssar från Pohlen till Stettin, som nu närmare inneslöts. Vid samma tid beräknades danska arméns styrka på fastlandet till 24,000 man, hvilket dock utan tvifvel är öfverdrifvet. D. 29 Maj afgick den del af danska armén, som medverkat vid Stralsunds blokad, jemte garnisonen i Rostock till Wismar och inneslöt på afstånd denna stad; i dess ställe kommo 5 à 6000 Sachsare och Ryssar. Vid början af Juni öfverförde Dücker sina trupper från Rügen samt förlade dem inom förskansningar söder och norr om Stralsund. I medlet af månaden sammandrog fienden 8000 man för att öfverfalla de 4 svenska reg:ter, som lågo inom förskansningen vid Franken Thor (södra sidan); tidigt på morgonen d. 18 Juni skulle anfallet ske; men Dücker fick kännedom derom och mötte fienden med kraft samt tillbakakastade honom flera mil. Från denna tid förskrifva sig formodligen de odaterade slagordningarne n:o 493 och 494, hvilka utvisa sammansättningen af Dückers trupper; enligt den förra skulle han haft 12 bataljoner och 46 sqvadroner, enligt den sednare 11 bataljoner och 48 sqvadroner; förmodligen uppgick hans styrka då blott till 9 à 10,000 man.

Konungen i Danmark hade detta år beslutat eröfra Brehmen och Verden; vid Itzehoe i Holstein samlades för detta ändamål i början af Juli 12,000 man under gen. v. Scholtens befäl; till Stades belägring skulle tungt artilleri föras från Sachsen utför Elben. Garnisonen i Stade utgjordes af 2,300 man, till större delen föga pålitliga tyska trupper; vid landets försvar räknade Wellingk dock förnämligast på hannoverska regeringen, som genom fördrag var förbunden härtill; men häri skulle han dock bedraga sig. Ty då Danskarne från Glückstadt och Blankenese d. 20 Juli gingo öfver Elben och intogo ställning vid Buxtehude, drogo de i Stade befintlige hannoverska trupperna sin väg. Och för att ej blifva innesluten, reste Wellingk då till Hamburg samt lemnade befälet åt gen.-maj. Stackelberg. Emedlertid fingo Danskarne en hel månads tid vänta på det sachsiska artilleriet; så snart detsamma i medlet af Aug. anländt, började belägringsarbetena och bombarderingen; och som både garnisonen och borgerskapet visade sig motsträfvige till försvar,

måste Stackelberg med sina återstående 800 man d. 27 Aug. gifva sig.

Vid samma tid Danskarne gingo öfver Elben, gjorde öfv. Bassewitz med 250 drogoner från Wismar ett lyckligt ströfparti i Holstein, der han framträngde till Oldeslohe och utskref kontributioner. Å andra sidan verkställde öfv. Welwarth från Stettin med 600 man ett anfall på ön Usedom, der Swinemünde öfverrumplades. Icke långt derefter erhöll Stettin från Henckes eskader, som lagt sig utanför Peenemünde, en välkommen undsättning af lifsmedel. I slutet af Juli utlopp danska örlogsflottan i Östersjön; en grundgående eskader af 9 fartyg, under vice amiral Sehesteds befäl, gick med det tunga artilleri, som skulle användas vid Stralsunds belägring, till Peenemünde. D. 31 Juli angrep Sehested Henckes eskader, men blef med tapperhet tillbakaslagen; emedlertid förnyade han d. 3 Aug. anfallet och lyckades nu tillbakatränga Hencke innanför Palmerort (Rügens sydligaste udde på halfön Zudar), hvarigenom belägringsartilleriet kunde utskeppas vid Greifswalde, men isynnerhet en möjlighet till landstigning på Rügen yppade sig.

Stenbock och Wachtmeister hade beslutat, att svenska örlogsflottan först skulle utgå och indrifva den danska i sundet, hvarefter trupperne och förråderne, af brist på tillräckligt antal transportfartyg, i tvenne omgångar skulle öfverföras från Carlskrona och Carlshamn. D. 23 Aug. utlopp örlogsflottan, med hvilken äfven konung Stanislaus följde, under Wachtmeisters och Stenbocks befäl från Carlskrona; den räknade nu 24 linieskepp och 3 fregatter samt hade en besättning af 11,130 man, hvaraf 2,711 soldater (se n:o 495, b). D. 24 påträffades danska flottan, som anfördes af amiral Gyldenlöwe och räknade 22 segel, hvaribland dock blott 14 linieskepp, mellan Rügen och Skåne; den drog sig likväl genast undan samt flydde, jagad af svenska flottan, till Sundet, der den d. 25 tog sin tillflygt i Drogden. Wachtmeister stannade nu några dagar mellan Falsterboref och Möens Klint, men seglade den 29 åter tillbaka till farvattnet mellan Skåne ock Bornholm för att afvakta och eskortera transportflottan; med rätta har man anmärkt detta såsom ett stort fel, då transportflottan bäst skulle blifvit skyd-

dad genom danska hufvudflottans innestängande i sundet och en mindre eskaders afsändande till Rügen.

D. 26 Aug. hade Stenbock emedlertid afgått från flottan till Stralsund, der han inträffade d. 27 och genom sin närvaro gjöt nytt lif i försvarsanstalterna. Der fann han Sehesteds eskader utanför Palmerort förstärkt till 16 örlogsfartyg jemte 2 à 300 mindre transportfartyg. D. 5 Sept. afgingo konung August och czar Peter från Greifswalde med 12,000 man, hvaraf hälften stannade vid Stahlbrode (midt emot Zudar) för att derifrån öfvergå till Rügen och den andra hälften framryckte till en half mil från Stralsund; samma dag började mot Henckes fartyg, så väl från uppkastade batterier, som från Sehesteds eskader en häftig eld, hvilken följande dag fortsattes med sådant eftertryck, att Hencke måste draga sig tillbaka till Stralsund. D. 9 Sept. nalkades Sehesteds eskader, för att betäcka landstigningen, stranden vid Zudar och öppnade mot de der uppställda svenska trupperna en häftig eld; men Dücker hade vidtagit så goda anstalter genom förskansningars upprättande, att fienden för denna gång afstod från företaget och jemte trupperna vid Stralsund drog sig tillbaka till Greifswalde. Svenska transportflottan hade emedlertid genom ihärdig motvind i tvenne veckor blifvit uppehållen vid Blekingska kusten. Full af oro reste Stenbock d. 12 Sept. från Rügen tillbaka till Sverige; men på vägen mötte han ändtligen d. 13 hela transportflottan, hvilken åtföljd af örlogsflottan, d. 14 Sept. på aftonen ankrade mellan Wittow och Hiddensee, der utskeppningen skulle ske. Med denna första transport följde blott 9,400 man, men deremot alla nödiga förråder till ett blifvande fälttåg. Urskeppningen började ofördröjligen med all möjlig skyndsamhet. D. 15 lemnade danska flottan, som nu blifvit förstärkt med eskadern från Skagerack (6 linieskepp och 3 fregatter), åter Drogden samt seglade d. 16 förbi Möens Klint ned mot den svenska, hvilken gick den till mötes; under de trenne följande dagarne manövrerade båda flottorna mot hvarandra mellan Möen och Rügen; Wachtmeister sökte strid, men Gyldenlöwe som blott önskade komma åt Svenska transportflottan, undvek omsorgsfullt densamma. Slutligen fick han på eftermiddagen d. 19 Sept. till-

fälle att verkställa sitt förehafvande, då en sydvestlig vind hindrade svenska flottan, som befann sig ett stycke norr om Rügen, att komma till bistånd; 5 lätta fregatter nedsändes till svenska transportflottan, som låg under urlastning, och inom hvilken en allmän förvirring uppstod; något öfver 40 fartyg lyftade genast ankar och lyckades sedermera rädda sig till blekingska kusten; men bland dem, som ej fingo tid härtill, blefvo 15 tagna och 42 brända. Allt detta måste Wachtmeister åse utan att kunna hjelpa; förgäfves sökte han de följande dagarne åter komma i strid med Danska flottan; sedan Gyldenlöwe vunnit sitt mål, drog han sig åter till Sundet, hvarföre Wachtmeister d. 21 gick tillbaka till Carlskrona för att samla de undankomna fartygen och öfverföra den andra transporten.

Genom denna olyckshändelse råkade Stenbock i den brydsammaste belägenhet. Allt, hvad han behöft till ett fälttåg samt till underhåll för de öfverkomna och i Pommern förut befintliga trupperna, hade gått förloradt. Stannade han qvar på Rügen, hotade honom en snar hungersnöd; till ett fälttåg var han ännu för svag, äfven om han haft de dertill behöfliga förnödenheterna. Emedlertid beslöt han så länge som möjligt qvarligga på Rügen, för att afvakta den andra transportens ankomst. Under tiden blef han allt trängre innesluten af de allierade, som upprättade en förskansad linie mellan Greifswalde, Grimme, Tribesees och Ribbenitz. Sedan han likväl förgäfves en hel månads tid väntat på den andra transporten, måste han ändtligen för hungerns skuld uppbryta. På något tåg till Pohlen, var nu ej värdt att tänka; han måste gå, dit han kunde vinna brödfödan, samt beslöt derföre försöka bryta sig igenom till Meklenburg och vid Wismar invänta den andra transporten. D. 19 och 20 Oct. öfverförde han sitt folk till Stralsund; sedan derstädes en garnison af 2000 man blifvit qvarlemnad, torde 13 à 14,000 man hafva återstått honom, hvilken styrkas sammansättning synes af n:o 499; då 9,400 man kommit från Sverge, måste Dückers trupper följaktligen hafva sammansmält till 6 à 7000 man. Den fiendtliga armén i Pommern torde kunna beräknas till 16 à 18,000 man, oberäknadt blokadcorpsen vid Stettin. D. 21 uppbröt svenska

armén från Stralsund och d. 23 kom den till Ribbenitz, der fienden med 7 à 8000 man bakom starka förskansningar sökte hindra öfvergången af den med breda träsk omgifna Reckenitz; icke desto mindre lyckades Stenbock samma dag drifva undan fienden och på tvenne broar komma öfver till Meklenburgska landet. D. 24 intogs Rostock genom öfverrumpling; och de följande dagarne lade Stenbock sina trupper i qvarter vester om Warne, med Wismar i ryggen och med högqvarteret i Schwan. Konung August och Mentschikoff samlade sina trupper bakom Reckenitz och Nebel samt besatte Güstrow, der högqvarteret uppslogs.

Sålunda lågo de båda härarne ytterligare halfannan månad midt emot hvarandra, utan att företaga något. Stenbock väntade på transporten, och hans motståndare på konungen i Danmark, som ännu var sysselsatt med ordnandet af förhållanderne i Brehmen. Under tiden påbörjades underhandlingar mellan Stenbock och konung August angående en separat-fred mellan Sverge och Sachsen; för att icke utgöra något hinder härför, förklarade sig konung Stanislaus benägen att afsäga sig polska kronan samt afreste straxt derefter till Bender för att derom öfverlägga med Carl XII. D. 20 Nov. slöts ändtligen ett stillestånd på 14 dagar. Men häremot protesterade konung Fredrik IV, som nu blifvit färdig med de brehmiska angelägenheterna; och i början af Dec. lät han vid Oldeslohe sammandraga sin armé, som torde hafva räknat 13 à 14,000 man och anfördes af general v. Scholten; den sednare inmarscherade i Meklenburg till Gadebusch, dit han anlände d. 4 Dec. och hvarest han tillsvidare stannade. Så snart Stenbock erhållit kännedom härom, beslöt han hastigt uppbryta och öfverfalla danska hären, innan den hann förena sig med de sachsiska och ryska trupperna. D. 4 Dec. afmarscherade han från Schwan med 19 bataljoner och 58 sqvadroner samt gick de följande dagarne under dålig väderlek och på förderfvade vägar söder om Wismar mot Gadebusch, i hvars grannskap han inträffade d. 8 på aftonen. När de allierade fått veta hans afmarsch, uppbröto äfven de från Güstrow och sände fältmarskalken Fleming med 4,200 man sachsiskt rytteri öfver Schwerin förut till Gadebusch. Sedan den sistnämnde

d. 9 Dec. på förmiddagen med knapp möda lyckats förena sig med v. Scholten, så att båda hade 17 à 18,000 man på 20 bataljoner och 79 sqvadroner, anföll Stenbock dem vid middagstiden samt lyckades efter några timmars blodig strid slå dem på flygten; de allierade förlorade 2000 man i döda och sårade samt 4000 fångar, hvarjemte återstoden blef skingrad; Svenskarnes förlust utgjordes af 1,500 man döda och sårade. Efter slaget qvarstod Stenbock några dagar på slagfältet för att afvakta de allierades vidare åtgörande. Men då han fått veta, att desse, som d. 9 kommit till grannskapet af Schwerin, efter underrättelsen om nederlaget genast vändt om och dragit sig bakom sina befästade linier, lät han armén inqvartera sig kring Gadebusch och reste sjelf till Wismar. När emedlertid snart derefter alla farvatten började isbeläggas, hvarigenom den andra transportens framkomst blef omöjlig, äfvensom vistandet i det af fienden förstörda Meklenburg med hvarje dag försvårades, beslöt Stenbock gå till Holstein för att söka föda åt sin armé. Till detta vigtiga beslut, hvarigenom Stenbock beröfvade sig fördelen af att stå mellan tvenne fiender, af hvilka ingen ansåg sig stark nog att ensam anfalla honom, lärer väsentligen bidragit Wellingks försäkran, att Carl XII redan var i anmarsch med en turkisk armé, hvarföre Ryssarne snart skulle nödgas draga sig tillbaka. D. 19 Dec. uppbröt Stenbock från Gadebusch och gick sedan nedanför Lübeck öfver Trave, hvarefter armén förlades i qvarter vester om sistnämnde stad. Återstoden af danska fotfolket, som samlats vid Oldeslohe, retirerade till Bramstedt, hvarifrån det tog sin tillflygt i fästningarne Crempe och Glückstadt; men danska och sachsiska rytteriet skyndade att förena sig med 5000 man af det ryska under gen. Bauer. Stenbock, som ej heller i trakten af Lübeck fann så mycket lifsmedel han väntat, uppbröt efter några dagars stillaliggande derifrån d. 23 Dec. samt gick öfver Segeberg till Pinneberg (nära Hamburg), der han inträffade d. 27 och någon tid hoppades kunna uppehålla sig. Men äfven der funnos icke tillräckliga underhållsmedel, hvarföre Stenbock måste besluta sig att gå vidare norrut, till det fruktbara Ditmarschen. Innan marschen anträddes, lät han af Wellingk, såsom det synes utan tillräckliga skäl,

förmå sig till den barbariska åtgärden att d. 29 Dec. uppbränna staden Altona.

Må vi nu se till, hvarföre den andra transporten ej framkommit. Den ståtliga svenska flottan hade knappast återkommit till Carlskrona, förrän en så förfärlig farsot yppade sig hos besättningen, att inom en half månad 5000 man af 11,000 sjuknade eller afledo (se n:o **495**, b). Äfvenledes visade sig stora svårigheter att få tillsammans en tillräcklig transportflotta. Då sjukligheten i början af Dec. ändtligen något afstannade, lyckades man åter utrusta en flotta af 15 linieskepp och 5 fregatter med 1,052 kanoner och 6000 mans besättning, hvilken skulle beskydda en eskader af öfver 60 transportfartyg, hvarpå 2000 man rytteri och en mängd lifsmedel voro inskeppade. D. 15 Dec. gick hela flottan under amiral Wattrangs befäl till sjöss, men blef i de svenska farvattnen af storm och motvind uppehållen ända till d. 29, då den ändtligen kom så långt ut i sjön, att tyska kusten kunde ses. Men d. 30 inträdde så stark köld och motvind, att flottan med nedisade segel och tacklingar måste vända om och söka tillflygt i Carlshamn och Carlskrona, dit den inlopp d. 1 Januari 1713, hvarpå den afrustade.

I Finland hade Nieroth vid årets början afridit, hvarefter Lybecker åter öfvertagit befälet. Då underrättelse under vintren inlopp, att en rysk armé samlades vid Wiborg, sammandrog Lybecker vid vårens inbrott finska armén i en stark och välbefästad ställning vid Högfors bakom Kymmene-elfs östra mynningsgren; nämnde armé räknade vid denna tid 9 à 10,000 man och dess sammansättning synes af n:o **499**. I slutet af Maj nalkades Ryssarne med 20,000 man; och som en desertör för fienden uppenbarade finska arméns ställning och styrka, ansåg sig Lybecker, hvilken alltid var fallen för förtidiga reträtter, ej längre böra stanna vid Högfors, utan drog sig tillbaka öfver den vestra mynningsgrenen, bakom hvilken han vid Hirfvenkoski (ej långt från det ställe der elfven grenar sig) intog en ny ställning, som befästades; en mindre afdelning uppställdes vid Abborfors. I Juni framkommo Ryssarne till Hirfvenkoski, der äfven de upprättade befästningar, hvarifrån de beskjöto den svenska

ställningen. Sålunda stodo de båda arméerna midt emot hvarandra ända fram till hösten. Slutligen trodde sig Lybecker ej längre kunna hindra fiendens öfvergång af elfven, hvarföre han utrymde sin ställning och drog till sig afdelningen vid Abborfors, med afsigt att leverera en batalj, om fienden följde efter. Lyckligtvis märkte Ryssarne ingenting, utan uppbröto fem dagar derefter och återgingo till Wiborg, hvarefter ställningen vid Högfors åter intogs. Vid vintrens inbrott fick armén återgå till rotarne, förutom Savolax-trupperne till häst och fot, som sändes till Nyslott för att afvärja fiendens ströfvande i landet. Den s. k. nyenske eskadern hade detta år efter vanligheten blokerat ryska flottan i Cronstadt.

1713.

Sedan Stenbock brännt Altona, anträdde han d. 30 Dec. med 12,000 man marschen norrut från Pinneberg till hertigdömet Sleswig, för att bakom Eidern intaga qvarter och sätta danska halfön under kontribution; han synes i början hoppats kunna bibehålla sig der så länge, till dess undsättning på våren hunne ankomma; och ännu hördes intet af de ryska och sachsiska trupperna; tvärtom fortfor ryktet om deras aftågande ur Meklenburg, tillföljd af Carl XII:s anmarsch med turkiska armén. De första dagarne af Jan. tågade armén öfver Itzehoe till Heyde i norra Ditmarschen, kring hvilken ort qvarter d. 4 intogos. Emedlertid inlopp snart underrättelse, att den allierade armén, långt ifrån att vara på marsch till Pohlen, öfver Steckenitz inbrutit i Holstein samt gått till grannskapet af Hamburg och förenat sig med de danska trupperna i fästningarne. Stenbock ansåg då rådligt att hafva Eidern emellan sig och fienden samt uppbröt derföre d. 8 från Heide och tågade vid Friedrichstadt på en för tillfället slagen bro öfver floden; d. 9 uppnådde han Husum, der högqvarteret uppslogs och hvarifrån starka partier sändes till Flensburg och Bredstedt att indrifva kontributionen. Men nu nalkades fienden, hvars styrka kan anslås till omkring 30,000 man, skyndsamt Rendsburg. Å andra sidan fick Stenbock veta, att befolkningen i Sleswig flytt till

Jutland samt att till sistnämnde landskap 6000 man från Norge anländt; han beslöt derföre uppgifva tanken på något vidare tåg norrut och qvarstanna vid Husum, aldrahelst som underhandlingar redan börjat med administratorn af Holstein-Gottorp angående Tönningens möjliga begagnande som tillflyktsort. I den starka ställningen med Eidern och Treene framför fronten hoppades han länge kunna försvara sig: större afdelningar besatte passen vid Friedrichstadt, Hollingstedt och Treya. D. 13 Jan. visade sig den fiendtliga hären på Kropper-heden, norr om Rendsburg; samma dag framryckte general Bauer med 6000 man mot Hollingstedt samt fördref Svenskarne efter en häftig fäktning från venstra Treenestranden och uppbrände bron öfver ån. Stenbock, som befarade ett allmänt anfall och ville möta detsamma med förenad styrka, uppställde d. 16 sin armé på fälten vid Milstedt (sydost om Husum) samt väntade i trenne dygn under bar himmel på de allierade. Men då dessa höllo sig stilla, äfvensom trupperna ledo oerhördt genom bivuakeringen under denna årstid, beslöt han uppgifva Treene-linien och förlägga armén på halfön Eiderstedt, hvilket äfven verkställdes d. 18 Jan.; förpostlinien utställdes mellan Friedrichstadt till Ulwesbüttel. Efter en veckas betänketid öfverskredo de allierade d. 26 och 29 Jan. Treene vid Treya och Schwabstädt samt gjorde d. 1 Febr. ett allmänt anfall på Svenskarnes framskjutna poster; och fastän Stenbock lät hela armén framrycka till understöd, blef fienden dock efter blodiga fäktningar mästare på alla punkter; äfven Friedrichstadt måste efter ett tappert försvar utrymmas, hvarefter Stenbock drog sig längre tillbaka och förlade armén i vestra delen af Eiderstädt bakom otillgängliga marskländer, med Tönningen, Kotzenbüll, Tetenbüll och Osterhever framför fronten. De allierades förposter framskjötos till Oldensworth.

Sålunda förblef ställningen i tvenne månaders tid, hvarunder den lilla svenska arméns belägenhet oupphörligt försämrades. Redan d. 21 Januari hade Stenbock slutit en hemlig öfverenskommelse med administratorn af Holstein-Gottorp, att Tönningen, som hade en besättning af 1,600 holsteinare, på vissa vilkor skulle öppnas för svenska armén. I kraft häraf lät han d. 3 Febr. fyra fotregter inrycka i

fästningen. Som han likväl kunde förutse, att underhållet inom det trånga utrymmet snart skulle blifva ganska knappt, beslöt han göra ett sista försök att öfvergå Eidern samt undkomma till Mecklenburg och Pommern, innan han fogade sig i det svåra ödet att med hungersnöden för ögonen till vårens inbrott uppehålla sig i Eiderstedt. D. 8 Febr. samlade han sina trupper vid Tönningen samt började följande natt på det ringa antal fartyg, som fanns i staden, öfversätta trupper till motsatta stranden; men då 1,650 man blifvit öfverförde, uppstod en våldsam storm med vattenflöde, som varade i tvenne dygn och alldeles afbröt förbindelsen mellan båda stränderna. Fienden, som emedlertid blifvit uppmärksam på hvad som förehades, sände vid Friedrichstadt trupper öfver floden, hvilka besatte Lunden. D. 10 måste det öfverförda manskapet hämtas tillbaka, och d. 11 gingo 7000 Ryssar på en vid Friedrichstadt slagen bro öfver Eidern, hvarpå vägen genom Holstein helt och hållet spärrades; på högra Eiderstranden lågo ännu 22,000 man.

Stenbock måste nu afstå från hvarje vidare försök att komma undan. Emedlertid uppbjöd han alla krafter att få tillförsel af lifsmedel samt undsättning. Men allt förgäfves. Hvarken Sverges bundsförvandter eller svenska regeringen gjorde något för att rädda honom. Några mindre danska krigsfartyg fingo oförhindrat spärra Eiderns utlopp. Då Stenbock väntat att den andra svenska transporten skyndsamt skulle öfverföras till Wismar och derifrån göra en diversion i de allierades rygg, eller åtminstone att Göteborgs-eskadern tidigt skulle utlöpa och återföra honom till Sverge, utrustades derstädes ej ett enda skepp förrän i Maj, då allt var för sent. Slutligen ankom underrättelse om kalabaliken i Bender, tillföljd hvaraf förhoppningen om hjelp från Turkiet tillintetgjordes. Då eländet bland trupperna nått sin högsta höjd, verkställde de allierade d. 16 April ett allmänt anfall på Svenskarnes qvarter, tillföljd hvaraf Stenbock måste indraga sina trupper i den trånga fästningen och nedsticka alla hästar, som återstodo. D. 22 April började fienden nalkas med löpgrafvar och upprätta batterier. Och som Stenbock ej onödigtvis ville utsätta fästningen för bombardering, då den i alla fall inom kort måst gifva sig af brist

på lifsmedel, såg han sig nödsakad att inleda underhandling om dagtingan. D. 6 Maj slöts kapitulationen, på villkor att hela armén skulle gifva sig krigsfången åt konungen af Danmark, men få utvexlas eller utlösas, så fort ske kunde; till dess skulle den erhålla qvarter i Sleswig och Jutland. D. 10 började utmarschen och fortsattes sedan under en veckas tid; Tönningen öfverlemnades åt den holstein-gottorpska garnisonen. Af n:o 498 ser man, att svenska armén ännu räknade 11,000 man, hvaribland öfver 2,700 sjuke.

Efter Svenskarnes utmarsch ur Tönningen gingo de allierade arméerna i qvarter i Holstein. Af de öfverenskomna kapitulationsvillkoren höll konung Fredrik IV sedermera nästan intet, utan bibehöll Svenskarne såsom krigsfångar. I Juni uppbröto de sachsiska och ryska trupperna samt tågade, de förra till Stralsund och de sednare med 24,000 man under Mentschikoffs befäl till Stettin. Sistnämnde fästning, der fältm. Mejerfelt var guvernör, hölls sedermera innesluten i flera månader. Och då Ryssarne fått till sig det sachsiska belägringsartilleriet (72 kanonor och 30 mörsare), började de d. 11 Sept. ett så häftigt bombardemang, att Mejerfelt, för att förekomma stadens förstöring, d. 18 fann sig nödsakad underhandla om dagtingan. Som den neutrala preussiska regeringen likväl ej gerna såg, att denna vigtiga punkt föll i Ryssarnes händer, uppgjordes saken så, att en blandad besättning af 2 preussiska och 2 svenska bataljoner, hvilka sednare borde träda i holstein-gottorpsk tjenst, skulle utgöra besättningen. Med återstoden af sitt folk, 800 man afdrog Mejerfelt till Stralsund. Dit hade sachsarne framkommit i början af Juli; natten till d. 2 gingo 4000 man från Eldena öfver till Grabow på Rügen, och d. 3 bemägtigade sig 10 reg:ter (7 à 8000 man) passet vid Ribbenitz och framryckte sedan till Stralsund, som inneslöts. Till all lycka anlände vid samma tid den länge väntade andra transporten, konvojerad af amiral Wachtmeister med 16 linieskepp och några fregatter, till Rügen, hvarigenom Dücker, som återtagit befälet i Pommern, lyckades afvärja fiendens anfall och fördrifva honom från ön. D. 7 Oct. upphäfde Sachsarne Stralsunds blokad och afdrogo till vinterqvarteren.

I Sverge föreföll detta år föga af vigt. Den allmänna medellösheten lade hinder i vägen för alla större utrustningar samt torde varit förnämsta orsaken, att ej Stenbock i tid fick hjelp. I Maj utgick en mindre eskader under vice-amiral Lejonhufvuds befäl från Göteborg att kryssa i Skagerack. I Juli utlopp, såsom nyss nämndes, stora flottan för att till Pommern öfverföra den andra truppsändningen, hvars styrka af förf. dock ej kan uppgifvas; samtidigt afgick äfven nyenske eskadern under vice-amiral Liljes befäl till finska viken, hvarjemte tvenne fregatter sändes till Aabenraa för att utvexla svenska fångar; emedlertid blefvo inga fångar lösgifne, hvarföre fregatterne i Nov. fingo återvända hem. Danska flottan utlopp ej detta år. På hösten ämnade svenska regeringen sända 6000 man till finska arméns förstärkning, hvilken åtgärd dock tyvärr afböjdes tillföljd af ett rykte om en tillämnad dansk landstigning i Skåne. I Nov. räknade samtlige i Sverige befintlige trupper 27,037 man, hvaraf 15,995 fotgängare, 1,993 dragoner och 9,049 ryttare, förutom 1,802 rekryter för de utomlands befintlige reg:terna (se n:o 498).

Finlands år 1710 påbörjade eröfring fortsattes 1713 af czaren. Då han emedlertid insåg omöjligheten att underhålla någon större armé i det glest befolkade landet, ej heller kunde räkna på öfvermagten till sjöss, beslöt han tidigt på våren inskeppa sin armé på den talrika grundgående galer-eskader, han de föregående åren låtit bygga, samt genom de invecklade skärgårdarne framsmyga sig längst kusten, der han var oåtkomlig för Svenskarnes större fartyg samt dock kunde erhålla beständig tillförsel af lifsmedel. Redan i Mars hade gen.-löjtn. Lybecker fått kännedom om stora rustningar i Wiborg, hvarföre han i April sände Armfelt med 1,500 man till Helsingfors, der denne började förskansa inloppet till hamnen. I början af Maj afgick czaren med 12,000 man på omkring 200 galerer och mindre fartyg från Wiborg. D. 8 Maj framkom hans avantgarde, bestående af 5 galerer och en mängd andra fartyg, till Helsingfors samt öppnade en häftig eld mot dervarande förskansningar; men Armfelt mottog fienden så tappert att han med stor förlust måste draga sig tillbaka. D. 10 Maj kom

czaren efter med hufvudstyrkan och lade sig i hamnen samt började ett häftigt bombardemang; men äfven han kunde intet uträtta, hvarföre han följande natt seglade kring Helsinge-udden och d. 11 började landsätta sina trupper vid Sandviken; sålunda tagen i ryggen, kunde Armfelt ej länge försvara sig, utan uppbrände staden, på det Ryssarne ej skulle få nytta af dervarande förråder, hvarefter han drog sig tillbaka till Borgå. Dit anlände straxt derefter Lybecker med några reg:ter; men då Ryssarne d. 20 Maj nalkades stället med galer-eskadern och beredde sig att landstiga, ansåg sig Lybecker för svag att upptaga en strid, hvarföre han drog sig in i landet till Koskis (på vägen från Tavastehus till gränsen), der armén skulle samlas. Under tiden gingo Ryssarne till Tärwik i Perno-bugten, hvarest de lägrade sig för att afvakta förstärkning från Wiborg.

Sedan alla finska reg:ter framkommit till samlingsplatsen och armén förmodligen räknade 9 à 10,000 man, förutom 2000 uppbådade bönder, sände Lybecker 1000 ryttare till Lappträsk för att betäcka dervarande stora magasiner, hvilka Ryssarne märkvärdigt nog lemnat i fred; sjelf uppbröt han d. 18 Juni med hufvudstyrkan från Koskis och marscherade öfver Orilmattila efter till Lappträsk. Samtidigt anlände äfven ryska förstärkningen, som bestod af 8000 man, till större delen rytteri, till Pyttis. Här var således ett ypperligt tillfälle att kasta sig emellan den ryska härens båda afdelningar och slå den svagare; men trots sina officerares föreställningar kunde Lybecker ej förmås härtill, utan lät Ryssarne ostördt marschera förbi samt förena sig med hufvudstyrkan. Och sedan förråderna i Lappträsk blifvit utdelade på regementerna, drog han sig åter tillbaka till Orilmattila; men härifrån måste han på det öfriga befälets yrkan gå till Borgå, der han kunde spärra kustvägen samt hafva förbindelse med eskadern i finska viken och få lättare tillförsel på lifsmedel. I början af Juli framryckte ryska armén, beledsagad af galer-eskadern samt en flotta af 14 linieskepp och fregatter mot Borgå. Efter ett kort motstånd, drog sig Lybecker, som fått underrättelse att ryska galer-eskadern hotade hans rygg, tillbaka till Strömsberg (n. v. om Borgå); sedan kustvägen sålunda blifvit öppnad,

skyndade den nu 20,000 man starka ryska armén, utan att angripa, förbi Svenskarne och gick till Helsingfors, der den började uppkasta förskansningar. Men ryska flottan skulle ej komma så långt; mellan Pellinge och Hogland, påträffades den d. 11 Juli af 3 svenska linieskepp, som under kommendör Raabs befäl blifvit detascherade från nyenske eskadern; Raab angrep genast och lyckades efter 8 timmars strid slå ryska flottan på flygten och jaga den tillbaka till Cronstadt.

Efter en längre tids stillaliggande drog sig Lybecker d. 18 Aug. för tredje gången till det inre af landet samt gick sjelf med fotfolket till trakten af Koskis, lemnande Armfelt med rytteriet vid Nurmijärwi och Loppis för att skydda trakten mot Ryssarnes härjningar. Emedlertid hade soldaterna genom detta tröttsamma fälttåg, under hvilket de aldrig fingo strida med fienden för att försvara sitt land, blifvit så uppretade, att de hopvis öfvergåfvo fanorna och begåfvo sig hem. D. 28 Aug. inryckte en rysk afdelning i Åbo, hvars innevånare flytt öfver till Sverge; men då schoutbynachten Taube nalkades med en mindre eskader, öfvergåfvo Ryssarne i början af Sept. åter staden. Strax derefter afsatte regeringen ändtligen Lybecker från befälet och utnämnde gen.-maj. Armfelt till hans efterträdare. Denne samlade d. 20 Sept. hela armén, hvars styrka dock minskats med en tredjedel (således till 6 à 7000 man) i en fast ställning mellan tvenne sjöar vid Pälkäne (mellan Tavastehus och Tammerfors), hvilken väl förskansades. Vid underrättelsen härom afgick ryska armén under Apraxins och Galitzins befäl från Helsingfors samt anlände d. 30 Sept. till Pälkäne. Men då alla anfall på sjelfva passet misslyckades, lät Galitzin förfärdiga en mängd flåttor, på hvilka han inskeppade 7000 man för att öfver sjön på vestra sidan kringgå Armfelts ställning; denne gick då med $\frac{2}{3}$ af sin styrka att möta fienden, lemnande den återstående tredjedelen vid förskansningarne. På de sednare gjorde Apraxin d 6 Oct. ett häftigt anfall; samtidigt landsatte Galitzin sitt folk på högra flygeln; Armfelt gick honom modigt till mötes och lyckades i början tillbakakasta 2000 man; men snart blef han tagen i ryggen af 5000 man, som landstigit längre bort, och efter en häftig strid tvungen att retirera till Tam-

merfors; afdelningen i förskansningen fick gå till Ruovesi. Ryssarne följde nu efter till Tammerfors, der Armfelt i början ville försvara sig; men då fienden var för öfverlägsen, retirerade han slutligen öfver Kauhajocki till Wasa, der han förenade sin styrka, som fick gå i vinterqvarter. Ryssarne drogo öfver Björneborg till Åbo, dit snart derefter en förstärkning af 8000 man ankom från Petersburg. Vid slutet af året framryckte gen.-löjtn. Bruce med 8 à 9000 man längst med kusten till Christinestad för att anfalla Svenskarne i qvarteren; men då Armfelt hastigt sammandrog sin armé vid Wasa, återvände han till Björneborg.

1714.

I början af Febr. uppbröt ryska armén till en styrka af 18,000 man under Galitzins befäl från Åbo för att uppsöka Armfelt och tillbakadrifva hans lilla här. Vägen togs öfver Hvettis, Kyrö, Kauhajoki och Ilmola. Vid underrättelsen om fiendens annalkande sammandrog Armfelt i medlet af Febr. sina trupper vid Storkyro samt uppbådade den kringboende allmogen; af n:o **500** ser man, att hans styrka uppgick till omkring 4,400 man, förutom 1,500 bönder, femmänningar och borgardrängar från Wasa; ännu väntades dock något manskap från andra håll. Trots sin stora underlägsenhet, beslöt Armfelt att icke vika tillbaka, utan antaga batalj. D. 16 uppställde han sitt folk vid Nappo by tvärs öfver den tillfrusna Kyro-elfven samt väntade i trenne dagar på fiendens anfall. D. 19 kommo Ryssarne antågande på elfven samt utbredde sig vid middagstiden åt höger för att kringgå Svenskarnes venstra flygel; Armfelt gjorde då en svängning åt venster och anföll tappert med fotfolket; men rytteriet, som stod på flyglarne, gjorde ej sin skyldighet, utan flydde från slagfältet, tillföljd hvaraf fotfolket dukade under; Armfelt undkom sjelf blott med stor möda. Svenskarne förlorade i denna drabbning öfver 2000 och Ryssarne 4000 man. Armfelt retirerade derefter med öfverlefvorna till Gamla Carleby, der han åter fattade stånd

och drog till sig förstärkningar. Sedan Galitzin några veckor hvilat sitt folk i trakten af Wasa, afmarscherade han i början af Mars åter till södra Finland, fotfolket kustvägen till Nystad, rytteriet den inre vägen till Tavastehus. Armfelt lät derefter sina trupper intaga qvarter längst kusten mellan Gamla Carleby och Brahestad. Sedermera afstannade fiendtligheterna för någon tid. I början af Juni utdrog kommendanten i Wiborg, gen.-major Swaloff, med 2000 man och marscherade till Nyslott, hvars belägring han började d. 18 Juni; den lilla fästningen, som hade 250 mans garnison, måste gifva sig d. 24 Juli, hvarefter garnisonen sjöledes fördes till Kuopio.

I Sverge beslöt regeringen, att trenne arméer skulle samlas, en vid bohuslänska gränsen under general Mörner, en i Skåne under general Buhrensköld (sedermera under fältm. N. Gyllenstjerna) och en vid Stockholm till skydd mot ryska sidan. Dessutom skulle flottan utrustas samt afgå till finska viken. Redan tidigt på våren (i April) utlopp amiral Wattrang med 15 linieskepp, 2 stora skottpråmar och 12 galerer från Carlskrona samt lade sig vid Hangö-udd för att invänta ryska örlogsflottan och hindra galerflottan komma in i åländska skärgården. Emedlertid samlade Ryssarne i Åbo i början af Maj en eskader af 80 skutor och skärbåtar, på hvilka de ville utgå i skärgården och härja; men Wattrang ditsände under schoutbynachten Taubes befäl 1 skepp, 1 skottpråm och 2 galerer, hvilka vid inloppet till staden d. 10 Maj påträffade den ryska transportflottan, som dels skingrades, dels skjöts i sank. I Juni anlände czaren med en flotta af 16 skepp och fregatter till Rewal. I Juli nalkades den stora ryska galerflottan utmed Finlands södra kust Hangö-udd; den bestod af 115 galerer med en besättning af 20,000 man och stod under amiral Apraxins befäl; czaren gick då äfven med örlogsflottan, som under tiden blifvit förstärkt, till Hangö-udd. Emedlertid hindrades galerflottan, som stannat vid Tvärmyndö, af svenska flottan att komma fram. Czaren lät då göra en kafvelbro öfver den smala landtunga, af hvilken Hangö-udd är den sydligaste spetsen, för att på densamma öfverföra sina galerer. Men Wattrang, som fick underrättelse härom, afdelade d. 25 Juli å ena sidan vice-

amiral Lilje med några örlogsskepp att beskjuta galererna, hvilka lågo hopträngde vid Tvärmyndö, samt å den andra schoutbynachten Ehrensköld med 1 pråm och 6 galerer att emottaga de ryska fartygen, när de kommo nedrullande på vestra kusten af landtungan. Emedlertid lyckades Ryssarne ej verkställa fartygens öfverförande. Deremot fingo de d. 26 Juli tillfälle att, gynnade af tjocka och stiltje, med hela sin styrka under stark rodd passera Hangö-udd, utan att Wattrang med sina seglande fartyg kunde hindra det. Och d. 27 anföllo de vid Jungfrusund Ehrenskölds lilla eskader, som efter ett hjeltemodigt försvar dukade under; i denna märkvärdiga strid förlorade Svenskarne 700 man af 900 samt Ryssarne 4,600 man; galerflottan led en sådan förlust, att den först åtta dagar derefter kunde fortsätta vägen till Åbo. Men nu låg äfven åländska skärgården öppen för Ryssarne; sedan Taube med sin eskader skyndat undan, gingo de i Augusti med 16,000 man till Åland och härjade ön, hvarefter de återvände till Åbo; om de funnit mera lifsmedel på Åland, hade de redan vid detta tillfälle gått öfver till Rodslagsskären.

Härefter återvände ryska örlogsflottan till Rewal för att derstädes, såsom det sades, afvakta danska flottan. Wattrang seglade till en början till Rodslagsskären för att hindra galerflottan komma öfver till Sverge. Men då den sednare ej hördes af, delade han i Sept. sin styrka sålunda, att 4 skepp lades vid Öregrund, för att beskydda handeln med Norrland, och roddflottan under vice-amiralen Lilje posterades vid Ledsund (söder om Åland), hvarefter han sjelf med de återstående 11 skeppen på hösten kryssade mellan Finland, Estland och Gottland. Under sommaren hade Armfelt emedlertid lyckats rekrytera sin här så mycket, att den åter räknade 6000 man; i Sept. erhöll han likväl regeringens befallning att utrymma Finland och gå till Sverge; en mindre afdelning öfverfördes sjöledes till Umeå; med hufvudstyrkan gick Armfelt kring Bottniska viken samt förlade rytteriet kring Torneå och fotfolket der bakom kring Kalix. Från Åbo hade emedlertid en eskader af 60 galerer och 150 finska skärbåtar med en besättning af 6000 man fortsatt vägen längst finska kusten till Wasa; derifrån öfvergick den i

slutet af Sept. till Umeå samt uppbrände staden, utan att de der förlaggde trupperna kunde hindra det, hvarefter den återvände till Finland. Sednare på hösten anlände en afdelning af 4 dragon-regter och två stora kossack-afdelningar under gen.-major Tzekins befäl till Wasa och Österbotten, som jemmerligen förhärjades; öfverallt der Ryssarne foro fram, begingo de himmelsskriande grymheter. Sedan ryska örlogsflottan gått till Carlskrona och blifvit aftacklad, återvände Wattrang i November till Carlskrona.

I Sverges återstående tyska besittningar, der Mejerfelt hade öfverbefälet, föreföll detta år intet af vigt. Från Stettin utdrog i Jan. de två svenska bataljonerna samt ersattes med lika många holsteinska. Stralsund och Wismar försågos med lifsmedel och alla förnödenheter att uthärda en längre belägring. D. 11 Nov. anlände Carl XII från Turkiet till Stralsund, der han med stor glädje blef emottagen.

1715.

Detta år beslöto konungarne af Danmark och Pohlen att helt och hållet utdrifva Svenskarne ur Tyskland, hvartill de hade så mycken större förhoppning, som tvenne andra furstar uppträdde bland Sverges fiender, nemligen konungarne af Preussen och England, den sednare såsom churfurste af Hannover. Äfven på Rysslands bistånd räknades mycket; men czaren höll sig detta år mot allas förmodan nästan alldeles stilla. Mot honom rigtade Carl XII likväl i början sina förnämsta rustningar. Utom Armfelts armé i Westerbotten, samlades redan tidigt på våren i Rodslagen en styrka af 15,700 man (hvaraf 13,300 fotgängare och 2,400 ryttare) under befäl af konungens svåger, arfprinsen Fredrik af Hessen, som d. 24 Mars förmäldes med prinsessan Ulrika Eleonora. Arméerna i Bohuslän och Wermland samt i Skåne stodo fortfarande under Mörners och Gyllenstjernas befäl. I Stralsund och på Rügen samlade konungen 12,000 man; dessutom lågo 2,500 man i Wismar. Af flottan skulle hufvudstyrkan, 17 linieskepp, 2 fregatter och 2 brännare under vice-amiral Liljes befäl gå till Hangöudd

för att gifva akt på ryska flottan; en mindre eskader af 4 linieskepp, 3 fregatter, en skottpråm, 1 brigantin och 50 skärbåtar under vice-amiral C. Wachtmeisters befäl skulle kryssa i bottniska viken; till Lilje skulle längre fram schoutbynachterne C. H. Wachtmeister och Ankarstjerna stöta med hvar sin mindre eskader. Emedlertid ändrades längre fram dessa dispositioner. De stridskrafter de allierade mot Pommern ville föra i fält, skulle bestå af 36,000 Danskar, 16,000 Preussare och 8000 Sachsare; dessutom utfäste sig konungen af England att, utom sin kontingent af Hannoveranare, sända en flotta af 20 engelska och 12 holländska skepp till sundet för att hindra svenska kapare störa handeln på Östersjön med Ryssland; czaren utfäste sig slutligen att utrusta 50 stora skepp, till hvilka i Danmark värfvades besättningar.

Redan i Febr. hade Carl XII låtit bortdrifva Preussarne från Wolgast, som de utan anledning besatt. I slutet af Mars utlopp schoutbynachten Wachtmeister med 4 linieskepp och 2 fregatter från Carlskrona samt gick till Femern, der han gjorde en landstigning och plundrade, hvarefter han lade sig utanför Rügen. Härifrån beordrades han dock af konungen tillbaka till Femern att invänta en mindre eskader, hvilken från Göteborg skulle komma genom Stora Bält; d. 3 April injagades 2 danska fregatter i Travemünde; men d. 5 utlopp danske schoutbynachten Gabel från Köpenhamn med 7 linieskepp och 2 fregatter för att uppsöka Wachtmeister, hvilken äfven d. 13 April påträffades straxt vester om Femern; en häftig sjöstrid uppstod, som hade till följd att Wachtmeister, hvilken d. 14 kom på grund vid bankarne utanför Kielerbugten, måste gifva sig krigsfången med hela sin besättningsstyrka (närmare 1,900 man). I slutet af April företog Carl XII med 3000 man, som inskeppades på vice-amiral Henckes grundgående eskader i Stralsund, en expedition till ön Wollin, der den af Preussarne besatta staden af samma namn återtogs. I slutet af Maj anlände till sundet den förenade engelska och holländska flottan, som förde 1,756 kanoner och 8,810 mans besättning. I Juni lät Carl XII större delen af sina trupper intaga ett läger vid Stralsund, der blott 1,500 man qvarlemnades; befästningskonsten

togs till hjelp för att försvåra fiendens annalkande; så upprättades eller återställdes skansar vid Damgarten, Tribesees, Demmin och Anklam samt vid Swine och Usedom; dessutom skyddade skansarne vid Peenemünde och på ön Ruden tillgången från sjösidan; på Rügen upprättades, utom skansen Alte-Fähr, en mängd linier längst södra stranden för att hindra en landstigning; sjelfva Stralsund omgafs utanför hvarderas af dess trenne hufvudfronter af större retranchementer. I Frische-Haff kryssade en mindre eskader af flatbottnade fartyg under befäl af kommendör Bluhme hvarjemte f. d. Henckes eskader, som nu anfördes af kapten Th. Ankarstjerna och utgjordes af 1 skottpråm, 6 fregatter och 1 bombkits, låg vid Ruden. Äfven till Wismars försvar vidtogos lämpliga anstalter; förbindelsen mellan fästningen, skansen Hvalfisken och ön Pöel underhölls med bevärade fartyg.

I medlet af Juni satte sig de fiendtliga härarne i marsch mot Stralsund. Danska armén, som blifvit samlad i granskapet af Hamburg, förenade sig vid Mölln med Hannoveranarne, hvarefter den gick till Wismar, som d. 17 Juni från landsidan inneslöts af 5000 Danskar, 5000 Hannoveranare och 5000 Sachsare, samt från sjösidan af en dansk eskader. Derefter gick tåget förbi Rostock, som d. 21 måste intaga dansk besättning, till Tribesees och Ribbenitz. Samtidigt hade den preussiska och sachsiska hären från Stettin marscherat till Anklam och Demmin. Och d. 27 Juni öfverskredo de allierade med 40,000 man Reckenitz och Peene, utan att Carl XII med sin ringa styrka försökte något motstånd, samt förenade sig d. 4 Juli framför Stralsund. D. 6 Juli började upprättandet af en contravallationslinie för att skydda armén mot de belägrades utfall. Carl XII drog sin hufvudstyrka inom retranchementet utanför Tribesees-fronten. Sedermera hade belägringen samma förlopp, som flera gånger förut i detta arbete är omförmäldt. Först måste belägringsartilleriet sjöledes framforslas från det ställe, der det blifvit samlat, nemligen denna gång Stettin; derefter måste landstigning ske på Rügen; men för att detta skulle kunna utföras, måste svenska flottorna fördrifvas, såväl den grundgående, som beherskade de inre farvattnen, som den stora, hvilken beherskade öppna sjön. D. 7 Juli anlände stora danska flottan under amiral

Rabens befäl utanför Rügen; dess grundgående eskader, 20 pråmar och fregatter samt 60 transportfartyg under viceamiral Sehesteds befäl, ankrade utanför Greifswalder-Öie. D. 9 Juli kom stora svenska flottan, som bestod af 20 linieskepp, 4 mindre fartyg och några transportfartyg äfven till Rügen. Danska flottan, som ännu var svagare, drog sig då undan mot Möen; Sehesteds eskader sökte en tillflygt på de grunda farvattnen utanför Wineta på Usedom. Mot den sednare lät Carl XII d. 11 Juli schoutbynachten Löwen framrycka med alla flottans lättare fartyg och med Ankarstjernas eskader; en liflig skottvexling uppstod, med hvilken dock föga vanns, emedan de svenska fartygen voro för djupgående att komma fienden tillräckligt in på lifvet. D. 18 Juli intogo Preussarne emedlertid Wolgast, hvarefter de beredde sig att öfvergå till Usedom. Carl XII begaf sig då sjelf d. 19 dit; försvaret leddes af gen.-major Grothusen, hvilken hade 600 man fotfolk och något kavalleri; d. 20 kommo Preussarne öfver med flerdubbelt öfverlägsen styrka samt fördrefvo Svenskarne, som drogo sig till Peenemünde, med undantag af 300 som blefvo fångne vid Svinemünde. D. 28 Juli återkom danska flottan, nu förstärkt till 21 linieskepp, 3 fregatter och 2 brännare samt inlät sig i strid med den svenska 2½ mil nordost om Rügen; fastän förlusten å ömse sidor ej var särdeles betydlig, hade den svenska flottans materiel blifvit så skadad, att amiral Sparre fann bäst att de följande dagarne återgå till Carlskrona för att reparera och förbereda en ny expedition till Rügen. I Juli utlopp äfven den ryska flottan, hvars storlek dock är förf. obekant, från Cronstadt och gick till Rewal, der den flera veckor låg stilla; då den sedermera fortsatte vägen till Gottland och derstädes landsatte trupper, förmodade man allmänt att den skulle förenas med den danska; men den återvände i stället till finska viken samt afhördes sedermera ej vidare under detta år.

Genom ön Usedoms eröfring var Bluhmes eskader i Frische-Haff nära att blifva instängd; men den 1 Augusti banade den sig under kapten Cronhavens befäl med mycken tapperhet väg förbi Preussarnes batterier, genom sundet mellan Usedom och fasta landet, samt förenade sig med Ankarstjernas eskader vid Ruden. D. 7 Aug. visade

sig en stark afdelning Preussare och Sachsare utanför Peenemünde skans, som hade en besättning af 450 man, samt började dess belägring; då den sednare likväl hotade draga för långt ut på tiden, intogo de skansen d. 11 Aug. genom storm. Härefter försökte fienden att från Usedom beskjuta Bluhmes eskader vid Ruden, hvilket dock ej lyckades emedan afståndet var för stort. Emedlertid erhöllo de allierade nu tillfälle att föra belägringsartilleriet åtminstone till Greifswalde (d. 28 Aug.), hvarifrån det sedermera landvägen på hjuldon forslades till lägret. Vid Greifswalde samlades nu äfven den armé, som skulle verkställa landstigningen på Rügen till en styrka af 25,000 man. Kort derefter erhöll Sehested från Köpenhamn en förstärkning af 2 galerer och 120 transportfartyg. Å andra sidan afvaktade Carl XII med otålighet sin flottas återkomst från Carlskrona; men densamma skulle tyvärr all för sent anlända. D. 7 Sept. lemnade Sehested efter tvenne månaders stillaliggande sin plats under Usedomslandet och kringseglade Greifswalder-Öie på östra sidan; d. 12 nalkades han svenska eskaderns ställning mellan nämnde ö och Rügens sydostligaste udde och d. 13 anföll han densamma med 14 stora skottpråmar, som alla förde artilleri af gröfsta kaliber; Bluhme, som blott kunde lägga 7 mindre skottpråmar med vida lättare artilleri i linie mot fiendens, försvarade sig tappert hela dagen och en del af den följande, men måste slutligen vika tillbaka, hvarefter 4 af hans fartyg togo sin tillflykt under Rügen och 3 till skansen på Rudön. Mot sistnämnde skans, som hade en besättning af 1000 man, verkställde Sehested d. 17 ett häftigt anfall, men blef med kraft tillbakavisad. Sedan han fått ytterligare förstärkning, begaf han sig d. 22 slutligen till Greifswalde för att börja truppernas inskeppning.

I början af Oct. måste konung August med en del af sina trupper lemna Stralsund och gå till Pohlen för att qväfva oroligheter, som derstädes utbrustit. Vid samma tid utlopp Sparre för andra gången från Carlskrona, men kom ej längre än till Hanö, der han möttes af en svår storm, som efter åtta dagar nödgade honom segla tillbaka. Natten till d. 9 Oct. kunde de allierade ändtligen öppna sina löpgrafvar mot Stralsunds norra och vestra fronter (Knieper- och Tribeseer-

fronten). Fastän skottvexlingen vidtog samma dag, kan man likväl ej anse att den egentliga bombarderingen började förrän d. 22, då retranchementet utanför Tribseer-fronten öfverhöljdes af kastkropparne från 26 kanoner och 20 mörsare. Straxt derefter lyckades fienden genom en öfverlöpare få kännedom om en svag punkt af retranchementet vid Franken-fronten, hvilket hittills blifvit orördt, samt intogo detsamma natten till d. 25 Oct. genom öfverrumpling; Dücker gjorde visserligen följande dag ett utfall, men lyckades ej bortdrifva fienden. Härigenom påskyndades mycket belägringens gång, ty fienden kunde nu anlägga sina batterier straxt under hufvudvallen. D. 4 Nov. företogs ändtligen den så länge förberedda landstigningen på Rügen, hvilken bevistades af Danmarks och Preussens konungar; genom en skenmanöver lockades Carl XII att samla sin lilla styrka vid Alten-Camp, under det fienden började landstigningen tvenne mil östligare vid Stresow och der förskansade sig; konungen skyndade visserligen dit så fort sig göra lät; men han kom fram först på aftonen och blott med en del af sin styrka samt blef af öfvermagten så grundligt slagen att han förlorade större delen af sitt folk; enligt den ena uppgiften å n:o 501 skulle han då på Rügen haft 4.700 man samt i Stralsund 3,400, enligt den andra skulle i fäktningen vid Stresow blott deltagit 3000 man, hvaraf 400 dödades, 500 sårades och 1000 tillfångatogos, förutom 300 sårade, döde och fångne officerare; Nordberg omnämner i fäktningen blott 300 ryttare samt 12 à 1,500 fotgängare. Huru som helst, var nederlaget afgörande och fullbordades derigenom, att större delen af de undkomne följande dagen måste gifva sig i Alte-Fähr-skans; blott 500 man lyckades rädda sig till Wittow och Hiddensee. Straxt derefter öfvergafs äfven Dänholmen samt d. 11 Nov. skansen på Rudön, hvars besättning på dervarande fartyg räddade sig till Carlskrona. Sedermera fortgick belägringen med raska steg; d. 16 Nov. kunde staden bombarderas från 45 kanoner och 30 mörsare; d. 24 stormades vid Frankenfront grafvens ytterbrant, hvarefter fienden på fältvallen anlade ett stort batteri, från hvilket hufvudvallen sedermera beskjöts med sådant eftertryck, att på densamma d. 9 Dec.

gångbar bresch var skjuten. Som staden sålunda hvilken dag som helst genom storm kunde intagas, nödgades konungen d. 11 Dec. begifva sig derifrån samt lyckades efter många äfventyr d. 13 att komma i land vid Trelleborg. Redan d. 9 hade Dücker börjat underhandla om dagtingan; d. 12 afslöts kapitulation och d. 15 uttågade garnisonen, som då bestod af 3,600 friske, sjuke och blesserade, af hvilka 1000 skulle få återvända till Sverge. Härefter tog konungen af Danmark Stralsund, Rügen och Vor-Pommern i besittning.

Den 3 Nov. hade svenska flottan för tredje gången utlupit, men åter blifvit mottagen af en häftig storm, som tvang den gå tillbaka, hvarefter större delen afrustade. Blott en mindre eskader afgick slutligen i början af Dec. till Stralsunds undsättning. Den bestod af 5 linieskepp och 14 transportfartyg med 700 soldater jemte en mängd krigsförnödenheter, samt anfördes af amiral Taube. När den kom utanför Stralsund, hade Dückert redan uppgifvit fästningen, hvarföre Taube på konungens befallning afgick till Wismar, der han med mycken svårighet öfver isen lyckades införa förstärkningen och förråderna. Före årets slut återkom Taube till Carlskrona.

I Finland verkställde Ryssarne detta år allenast några ströftåg mot svenska gränsen, vid Kemi, men lyckades ej taga Kajaneborg, som blott hade 150 mans besättning. Åtskilliga finska partigångare gjorde fienden dock mycken afbräck.

1716.

I början af året vistades Carl XII i Skåne. Då vintren var så stark, att hela sundet tillfrös med fast is, lät han i början af Jan. sammandraga en del af de skånska trupperna vid Landskrona, i afsigt att göra en landstigning på Seland; flera partier sändes öfver isen för att undersöka dess tjocklek. Men då d. 9 Jan. en häftig storm uppstod, som varade i trenne dagar och bröt sönder isen, måste han afstå från sitt företag samt åter låta trupperna gå i qvarter.

I stället beslöt han göra ett infall i Norge och bemägtiga sig trakten kring Christiania-fjorden, under det alla kärr och vattendrag, som eljest försvårade framträngandet, voro tillfrusna. Befallning afgick till vestra armén att samla sig på tvänne ställen, nemligen 6000 man under gen. Mörners befäl vid Wenersborg, samt 3 à 4000, öfver hvilka konungen sjelf ville taga befälet, vid Holmedal i Wermland; andra trupper skulle sedermera komma efter (se i afseende på denna arméns sammansättning n:o **502**). D. 16 Febr. afreste Carl XII från Ystad, d. 18 kom han till Carlstad och d. 22 till Holmedal; närmast honom borde gen.-major Delwig föra befälet; till Mörner sändes befallning, att han skulle dela sin styrka i tvänne kolonner, af hvilka den ena under hans eget befäl skulle gå öfver vestra Edet och Nössemark, den andra under gen.-major Aschebergs befäl öfver Enningdal och förbi Fredrikshall. D. 25 uppbröt konungen från Holmedal; d. 26 gick han vid Örje öfver gränsen och framträngde samma dag med 600 ryttare åt höger till Hölands kyrka, der han slog 300 Norrmän, samt följande dag ytterligare 300, på flygten. Efter några dagars stillastående fortsatte han marschen d. 1 Mars i nordlig rigtning till Blakier och d. 2 öfver den tillfrusna Glommen till Gilleråsen, hvarest han dock fann den norska armén under gen.-löjtn. Lützows befäl i en så stark ställning bakom förhuggningar, att den ej kunde åtkommas; Carl XII gick derföre d. 3 nordligare till Björåsen, der han likväl fann fienden lika starkt förskansad.

Under tiden hade Mörner framryckt till Moss, lemnande Ascheberg efter sig för att observera garnisonerna i Fredrikshall och Fredrikstad; Lützow, som i början stått emot honom, hade vid underrättelsen om konungens marsch hastigt vändt sig till Gilleråsen, blott lemnande en mindre styrka mot Mörner. Då Carl XII emedlertid såg omöjligheten att nordliga vägen komma fram till Christiania, beslöt han gå söderut och förena sig med Mörner. D. 5 Mars tågade han längst Öierens vestra strand till Enebak och sedan öfver Skoug till Hölen (Soner), der han d. 8 sammanstötte med Mörner, hvarefter båda d. 9 marscherade till Aas och d. 10 på Bonne-fjordens is till Christiania. Norska armén hade dragit sig tillbaka till Drammen, der den väl förskansat sig

vid Gillebek; och då Carl XII d. 11 inryckte i hufvudstaden, fann han densamma öfvergifven af dess innevånare samt de magasiner, af hvilka armén i flera månader kunnat hafva underhåll, i lågor. Armén inqvarterades härefter i staden, fastän kanonerna från Agerhuus slott, der en besättning af 2000 man blifvit qvarlemnad, kunde beskjuta de förnämsta gatorna; mot slottet framskjöts sedermera en afdelning af 600 man att hindra utfall, och mot Drammen 600 man att observera fiendtliga armén.

Sedermera qvarlåg konungen öfver en månads tid i Christiania, utan att vidare kunna framtränga och utan att kunna taga Agerhuus, mot hvilken fästning han ej ville våga en möjligtvis misslyckad storm. Han beslöt i stället afvakta artilleriet och förstärkningarne från Sverge; till Moss återsändes 500 man, att underhålla förbindelsen med Ascheberg. Emedlertid hvilade ej lilla kriget. En afdelning af 600 man, som d. 16 Mars framsändes mot Drammen för att oroa fiendtliga armén och om möjligt bemägtiga sig Kongsbergs silfvergrufvor, blef af Norrmännen öfverraskad och tagen vid Egers kyrka. I slutet af Mars anlände Dahlreg:tet på vägen öfver Kongsvinger; för att öppna väg för detsamma, lät konungen med 800 man bakifrån storma förskansningarne vid Gilleråsen. I början af April, sedan isen gått upp, anlände vice-amiral Gabel från Köpenhamn med en eskader, på hvilken funnos 4000 man danska landtrupper, till Fredrikstad, der han d. 9 landsatte 600 man; med återstoden gick han d. 12 i land något norr om Moss, hvarpå han i förening med garnisonen i Fredrikstad d. 13 April öfverföll den svenska afdelningen i Moss, som efter ett tappert försvar dukade under. Gabel lät härefter de danska trupperne förena sig med norska armén under Lützow. Samtidigt utrymde Ascheberg, af fruktan för utfall från fästningarne, med sin afdelning norska området och drog sig tillbaka inom svenska gränsen. Härigenom blef svenska arméns förbindelse med Sverge alldeles afbruten. Konungen sände då gen.-major Delwig under betäckning af några hundra ryttare till Bohuslän för att påskynda förstärkningarnes ankomst. Men straxt derefter fick han genom en tillfällighet veta, det fienden förehade en plan att jemte landets uppbådade befolk-

ning från flera håll samtidigt falla öfver och innesluta honom; och som han ansåg sig för svag till verksamt motstånd och dessutom började lida stor brist på lifsmedel, beslöt han draga sig tillbaka närmare gränsen. D. 18 April afmarscherade han från Christiania och gick sedermera på af källossningen i grund förderfvade vägar till Onstasund, der han (d. 21—24) öfverskred Glommen, hvarefter han d. 26 fortsatte marschen öfver Rakkestad till Torpum (1 mil nordvest om Fredrikshall), der han d. 29 April inträffade och hvarest högqvarteret sedermera förblef i trenne månaders tid. D. 1 Maj framkom Delwig med förstärkningarne till Torpum, sedan han på en öfver Svinesund slagen bro passerat gränsen. Samtidigt anlände äfven schoutbynachten Strömstjerna med en skärgårdseskader af 1 skottpråm, 4 hela och 4 halfva galerer samt 6 slupar och 14 transportfartyg till Dynökil, hvarifrån armén sedermera landvägen försågs med lifsmedel, hvilka inomskärsleden forslades från Göteborg. Längre kunde Strömstjerna ej gå, emedan Gabel med sin eskader lagt sig vid Agerö utanför inloppet till Svinesund.

I denna ställning låg Carl XII nu stilla den återstående delen af fälttåget, utan att företaga någon afgörande krigsrörelse. Hans styrka torde hafva uppgått till omkring 12,000 man. Norska armén stod på andra sidan Glommen samt hade öfver Sanne-sund till venstra stranden framskjutit ett avantgarde af 1,800 man, som derstädes förskansat sig. D. 10 Maj framryckte Carl XII med 3 à 4000 man mot Sannesund; och fastän anfallet på fiendens förskansningar ej kunde utföras, emedan konungen gjorde ett fall från hästen, utrymde Norrmännen dock följande natt sin ställning. Äfven en annan fiendtlig afdelning, som blifvit framskjuten från Fredrikstad till Borge, tillbakadrefs i fästningen. D. 22 Maj gjorde Gabel i förening med kommendanten i Fredrikshall ett försök att med krigsfartyg förstöra bron öfver Svinesund; men detta misslyckades tillföljd af Svenskarnes vaksamhet, och Norrmännen förlorade flera fartyg. D. 26 Maj intogs Spånvigs skans, som låg på norska sidan vid Svinesunds utlopp. I slutet af Juni beslöt konungen göra ett försök att öfverrumpla danska garnisonen i Fredrikshall, som räknade 1,100 man och hvaraf större delen vanligtvis låg i

den obefästade staden. Natten till d. 24 Juni afgick han med 2,200 man från Torpum, och följande morgon företogs öfverfallet, hvilket lyckades så tillvida att 700 Norrmän blefvo nedhuggne eller fångne; men då konungen envisades att hela dagen qvarstanna i staden, som från fästningen öfverhöljdes med ett regn af kulor och bomber, ledo Svenskarne onödigtvis ännu större förlust, hvaribland isynnerhet många af det högre befälet. Några dagar derefter verkställde Danskarne ett länge påtänkt anfall mot Strömstjernas eskader i Dynökil. Kommendör Thordensköld inseglade d. 27 Juni i fjorden med 2 skottpråmar, 2 fregatter och 3 galerer af Gabels eskader samt öfverrumplade och förstörde de svenska fartygen jemte alla förråder, som på dem funnos. Härigenom försvårades underhållet för svenska armén i väsendtlig mån. Detta i förening med underrättelsen om den landstigning, som Danskar och Ryssar förberedde i Skåne, föranledde konungen att afsluta ett fälttåg, der intet vidare stod att uträtta. D. 28 Juli uppbröt armén från Torpum och d. 29 gick den öfver Svinesund samt upptog bron efter sig. Emedlertid vidtogos tjenliga anstalter till försvar och till inledning af ett nytt fälttåg. Vid Svinesund skulle på svenska sidan upprättas en fältfästning eller ett befästadt läger, från hvilket man kunde öfvergå till norska sidan; denna fästning benämndes sedermera Sundsborg. Och på det olyckan i Dynökil ej skulle förnyas, borde Strömstad befästas samt göras till upplagsort för de förråder, som sjöledes fördes från Göteborg; på Wermlands-sidan sattes Eda skans i godt stånd. Sedan åtskilliga kavalleri-reg:ter fått afgå till Skåne, ditreste konungen sjelf i början af Augusti; högqvarteret uppslogs i Lund, der det sedermera förblef den återstående delen af året.

I Tyskland fortsattes under vintren Wismars blokad af de 15,000 man allierade trupper, som i Juni 1715 börjat densamma. Samtidigt marscherade en rysk armé af 14,000 man under gen. Repnins befäl öfver Dantzig och Stettin till Meklenburg samt framkom till Rostock i början af April; den skulle försöka bemägtiga sig Wismar för hertigens af Meklenburg-Schwerin räkning, hvilken just då i Dantzig förmälde sig med czarens brorsdotter. Häraf blef dock intet,

emedan Danskarne skyndade att bevilja garnisonen i Wismar, som nu var alldeles utblottad på lifsmedel, så goda kapitulations-villkor, att den dagtingade d. 8 April; sedermera öfverfördes den på danska fartyg till Carlshamn. De första dagarne af April utlopp danska flottan från Köpenhamn; såsom ofvan nämndt är, måste en afdelning af densamma straxt derefter under Gabels befäl gå till Norge; en annan afdelning, 6 à 7 linieskepp under schoutbynachten Kaas befäl, lades mellan Bornholm och Skåne. Samtidigt utlopp äfven ryska flottan, som räknade 12 skepp, 2 brännare och 3 flöjter jemte 40 galerer, från Cronstadt och seglade till Dantzig, der den tillsvidare stannade. Något sednare synes svenska flottan, 14 linieskepp och 6 fregatter under amiral C. H. Wachtmeisters befäl, hafva lemnat Carlskrona; den stötte genast på Kaas eskader, hvilken jagades undan till Sundet; derstädes erhöll Wachtmeister underrättelse om ryska flottans ankomst till Dantzig, hvarföre han genast begaf sig dit; men vid framkomsten befunnos galererne ligga i säkert skydd innanför Weichselnmünde; de öfrige fartygen hade flyktat till Rewal, emedan Danskarne hade lemnat underrättelse om svenska flottans annalkande. Wachtmeister återvände derefter till Carlskrona (i Juni).

I Maj reste czaren genom Stettin till grannskapet af Hamburg, der han d. 23 Maj sammanträffade med konungen af Danmark, hvilken öfvertalade honom att gemensamt företaga en landstigning i Skåne. Äfven konungen af England lofvade att biträda härvid. Emedlertid måste företaget uppskjutas, så länge svenska flottan ännu var herre i Östersjön, äfvensom Gabel var sysselsatt på norska sidan. I Juni ankom en engelsk och holländsk flotta af 10 linieskepp under amiral Norris befäl till Sundet. I början af Juli eftersändes Gabels eskader; men den kunde i anseende till ihållande motvind ej framkomma förrän i slutet af månaden; danska flottan räknade nu 18 linieskepp under gen.-amiral Gyldenlöwes befäl. I Juli anlände äfven 8 ryska skepp, som czaren uppköpt i England och Holland, samt den stora galer-eskadern från Dantzig. Danska armén var sammandragen på Seland, och i Köpenhamn låg dessutom en betydlig transportflotta. På den sednare öfverfördes i medlet af Aug. ryska

armén från Rostock. Nu var till landstigningen samlad en flotta af 36 linieskepp och en armé af 40,000 man (60 bataljoner och 80 sqvadroner), som låg i trenne läger, vid Köpenhamn, Jägersborg och Helsingborg. Å svenska sidan funnos i Skåne förmodligen knappast 20,000 man. Emedlertid drog det hotande åskvädret förbi, utan att bryta löst. Czaren började göra invändningar och ville gerna med en del af sin styrka stanna qvar på Seland, hvarigenom det efterhand blef klart, att han kommit till Köpenhamn, vida mera för att bemägtiga sig någon fast punkt vid sundet, än i Skåne strida för Danmarks räkning. Konung Fredrik IV måste derföre blifva betänkt på eget försvar mot den falske vännen samt afstod helt och hållet från tanken på landstigning. Och när czaren såg sina planer genomskådade, återvände han, efter att i flera månader hafva lefvat på Danmarks bekostnad, i medlet af Oct. till Meklenburg, på hvilket lands eröfring hans sträfvanden nu rigtades. Af fruktan för ett nytt infall i Norge, ditsände konung Fredrik slutligen i Dec. 4000 man på en eskader af 44 transportfartyg, hvilka konvojerades af 3 linieskepp, 5 fregatter och 3 pråmar; men utanför bohuslänska kusten öfverfölls denna flotta af en häftig storm, hvilken skingrade densamma och kastade större delen af transportfartygen på kusten, der efterhand 3000 Danskar såsom fångar upplockades.

I Finland fortsatte Ryssarne vid årets början sina härjningar i norra Österbotten; i Febr. lyckades de efter fem veckors belägring intaga Kajaneborg. I Juni erhöll Armfelt befallning att med finska armén begifva sig till Gefle, för att skydda östra kusten, som blifvit blottad, emedan åtskilliga trupper gått till vestra gränsen eller Skåne. I Juli verkställde han den anbefallda rörelsen, sedan han organiserat en sorts landtstorm i Westerbotten. I Aug. kommo några ryska roddfartyg, som smugit sig förbi de lätta svenska segelfartygen, till skären utanför Östhammar och Öregrund samt plundrade derstädes. Och i Dec. inbröto slutligen tvenne kossack-svärmar i Westerbotten, men blefvo der så tappert emottagne af bönderna, att de inom kort måste draga sig tillbaka.

1717.

De krigshändelser, som detta år föreföllo, voro af föga vigt. Å ryska sidan upphörde fiendtligheterna, tillföljd af Görtz fredsunderhandlingar med czaren. Det oaktadt var Carl XII ännu både för svag och för modellös att utföra något offensivt steg mot Danmark. Och som han ej ens förmådde utrusta sin flotta, måste han i främsta rummet bemöda sig att skydda sina kuster mot de anfall, som gjordes af Danskarne, hvilkas öfvermagt till sjöss detta år var så mycket mera obestridlig, som de i April blefvo förstärkte med en engelsk flotta af 15 linieskepp under amiral Byngs befäl. Isynnerhet försökte den djerfve och företagsamme Tordensköld att göra Svenskarne allt möjligt afbräck. Redan d. 2 Maj visade han sig på Rifvefjorden utanför Göteborg med en eskader af 2 linieskepp, 2 skottpråmar, 9 galerer, 2 halfgalerer och 16 slupar, i afsigt att inträngа i Göta-elf och om möjligt förstöra den svenska eskader, som låg vid Nya Varfvet under vice-amiral Strömstjernas befäl. Natten till d. 3 for han med alla fartygen, utom de tvenne linieskeppen, i tysthet förbi Ny Elfsborgs fästning; men inkommen i elfven, blef han så emottagen af elden från de svenska fartygen och batterierna, att han efter fem timmars strid med förlust af 2 galerer måste draga sig tillbaka, hvarvid han hade att utstå en häftig eld från Ny Elfsborg. Tordensköld låg derefter vid Brännö till d. 18 Maj, då han afseglade. Häraf begagnade sig gen.-major Gierta, som fått befälet i Bohus län, att i medlet af Juni afgå till Strömstad med en eskader af 1 brigantin, 6 galerer och 4 transportskepp, på hvilka fördes trupper och krigsförnödenheter. Straxt efter ankomsten till Strömstad, började Gierta befästa staden åt såväl sjö- som landsidan; på Laholmen, som beherrskar inloppet, anlades ett stort batteri. Så snart man å danska sidan fått kännedom om dessa arbeten, anbefalldes Tordensköld göra ett anfall för att förstöra dem. D. 4 Juli ankrade han utanför staden med 2 linieskepp, 1 fregatt, 2 pråmar och 10 galerer, och d. 8 framryckte han till anfall samt började en häftig eld mot staden och Laholmen; slut-

ligen beslöt han med de mindre fartygen försöka en landstigning på den sednare; men han blef med sådant eftertryck emottagen, att han förlorade 1,600 man i döda och sårade, samt nödgades draga sig tillbaka. D. 9 Juli afseglade Tordensköld; men d. 1 Aug. återkom han med 3 danska och 4 engelska linieskepp, 1 fregatt, 2 skottpråmar och 10 galerer för att blokera Strömstad; till Styrsund detascherades 1 pråm och 5 galerer för att spärra farleden till Götheborg; d. 3, 6 och 8 Aug. inkastades bomber i Strömstad. Snart derefter erhöll Gierta underrättelse, att en transportflotta af 20 fartyg med allehanda förnödenheter var på väg från Göteborg, men stannat vid Kungshamn, emedan den ej kunde komma förbi danska eskadern. Han uppkastade då i hemlighet ett batteri af 8 kanoner vid Styrsund, hvarmed han den 15 Aug. oförmodadt började beskjuta dervarande fartyg, hvilka, efter att hafva lidit stor förlust, måste begifva sig sin väg. Sedermera lät han transportflottan passera en inre segelled, som var så grund, att en del af fartygen måste urlastas; och slutligen förde han den sjelf på kanonskotts afstånd förbi danska flottan, som visserligen beredde sig att anfalla, men derifrån måste afstå tillföljd af den oförmodade elden från ett doldt batteri af 4 kanoner. D. 17 Aug. aflägsnade sig Tordensköld åter. I slutet af månaden anlände Carl XII från Lund till Strömstad samt vidtog åtskilliga åtgärder, hvarigenom nordligaste delen af Bohus län efterhand nästan förvandlades till ett befästadt arméläger, som bildade en fast operationsbasis vid det nästa år åsyftade fälttåget mot Norge. Utom befästningarne vid Strömstad och Sundsborg, anlades mellan sistnämnde ställe och Iddefjordens sydliga ända en kedja af 14 blockhus, midt ibland hvilka skansen Claussenborg reste sig på en brant klippa. I början af Sept. återvände konungen till Lund.

1718.

Under förra hälften af detta år fortsatte Carl XII de storartade rustningarne till fälttåget mot Norge. Genom detta lands eröfring hoppades han tillfoga Danmark ett död-

ligt slag samt erhålla ersättning för de landskap, han möjligtvis kunde blifva tvungen att afträda åt andra magter. Med Ryssland började i April fredsunderhandlingar på Åland, hvilka sedermera fortgingo hela sommaren och hvarigenom han blef istånd satt att vända hela sin magt mot Danmark. Emedlertid ville han ej heller detta år splittra sina ringa tillgångar med flottans utrustning; detta skulle äfven föga hafva båtat, emedan den danska, som utlopp med 12 skepp, genom föreningen med 10 engelska och 4 holländska skepp under amiral Norris erhöll en obestridlig öfvermagt på de Sverge omgifvande hafven. Men så mycket större ansträngningar gjordes till landtmagtens förstärkning. Trots det adertonåriga krig landet uthärdat, lyckades Carl XII dock uppsätta en armé, som var nästan lika stor med den, hans fader efterlemnat. Den kan säkerligen uppskattas till omkring 60,000 man. Icke allenast alla indelta reg:ter gjordes fulltaliga, utan äfven de tre- och femmänningsreg:ter som blifvit bildade efter år 1700, hvarjemte rekryter (vargerings-karlar) höllos i beredskap för att ersätta de indelta regementernas förluster. Till de reg:ter, som å n:o **503** äro upptagne, böra, enligt hvad sednare förslager (se n:ne **507** och **509**) utvisa, ytterligare läggas af fotfolk: Upplands tremänningsreg:te, Helsinge trem.-bataljon, Finska värfvade bataljon, Svenska lifreg:tet, Tyska lifreg:tet, Malmö garnisons-reg:te, det Schlesiskt-rhenska reg:tet och Stockmans starka grenadierbataljon (9 komp.), samt af rytteri: Upplands femmänningsreg:te och Polska reg:tet.

I början af Mars reste Carl XII från Lund öfver Göteborg till Christinehamn, der han tillbragte en månads tid. Derefter begaf han sig till Eda, hvarifrån sedermera hela gränsen noggrannt rekognoscerades till Strömstad, der han inträffade d. 24 April. Några dagar förut hade schoutbynachten Sjöblad dit anländt från Göteborg med 26 fartyg, lastade med ammunition och lifsmedel. Äfven norska armén erhöll samtidigt en dylik undsättning på en eskader af 36 fartyg, hvilka sedermera lade sig vid Agerön utanför Svinesunds utlopp. Och då såväl härigenom, som emedan fienden uppkastat starka befästningar midt emot Sundsborg, hvarken förråder eller belägrings-artilleri sjöledes kunde föras från

Strömstad, måste Carl XII vidtaga åtgärder att landvägen forsla dem till Idefjorden, på hvilken de sedermera medelst flåtor, som byggdes vid Pilgården i Trångstrands vik, vidare skulle framföras. Efter att hafva satt dessa åtgärder i verket oeh öfverlemnat befälet öfver de mot Norge samlade trupperna åt gen. Dücker, återvände konungen i medlet af Maj till Lund.

I Skåne vistades han sedermera en månad. Åt fältm. Gyllenstjerna lemnades noggranna föreskrifter angående provinsens försvar; de derstädes befintliga trupperna uppgingo enligt n:o 506 till 5000 man, hvartill dock garnisonerna måste räknas. Till Armfelt afsändes befallning, att med de finska och norrländska trupperna i Augusti infalla i Trondhjems län samt derigenom draga Norrmännens uppmärksamhet åt denna sida. Derefter reste Carl XII i medlet af Juni tillbaka till Strömstad. När Norrmännen i Fredrikshall erhållit underrättelse om tillredelserna i Idefjorden, började de utrusta fartyg för att hindra Svenskarnes annalkande på densamma. Carl XII lät då förfärdiga en kavelbro mellan Strömstad och Pilgården, på hvilken 2 galerer och 5 slupar forslades den 2½ mil långa vägen till Idefjorden. När dessa d. 7 Juli nedfördes i fjorden, blefvo de anfallne af 14 fiendtliga fartyg, hvilka dock af Carl XII tillbakadrefvos till norska sidan, der de nödgades söka skydd bakom Skrifvarön, på hvilken batterier blifvit uppkastade. D. 11 Juli verkställde fienden med 8 fartyg ett nytt anfall; men Svenskarne hade dels redan fått förstärkning af 2 galerer, dels äfven upprättat landtbatterier, så att fienden ånyo blef tillbakakastad. Sedermera fortsattes öfverförandet af galerer, kanoner och förråder ända till slutet af Juli, då Norrmännen d. 30 för tredje gången återkommo samt med 1 skottpråm, 4 galerer och 3 andra fartyg gjorde ett allvarsamt anfall på Svenskarnes etablissement; sedan det förnämsta batteriet af 8 kanoner blifvit tystadt, beredde de sig att landstiga; men af Svenskarne blefvo de mottagne med en så häftig eld, att de nödgades afstå härifrån och draga sig tillbaka. Följande natt retirerade den fiendtliga eskadern en fjerdedels mil närmare Fredrikshall till en vik, midt emot

Stora Bogen. Augusti månad användes sedermera af Carl XII mest till rekognosceringar längst gränsen.

Vid samma tid anträdde Armfelt sitt tåg mot Trondhjems stift. Under loppet af Augusti marscherade han från Helsingland genom Jemtland till Hjerpe och Dufve skansar, dit han framkom i slutet af månaden. Hans armé, hvars sammansättning synes af n:o 504 (hvarå dock ej Helsinge tremänningsbataljon är upptagen), skulle hafva räknat 10,000 man; men sedan de sjuke äfvensom åtskilliga afdelningar till skansarnes besättande blifvit qvarlemnade (hvaribland Österbottens reg:te), återstodo blott 6,500. D. 20 Augusti uppbröt Armfelt från Dufve-skans; öfver Sylfjellet funnos då för tiden inga vägar, knappast några obanade stigar, så att truppen på många ställen med faschiner måste lägga väg öfver träsken. D. 27 Aug. öfverskreds gränsen; men som underrättelse inlopp, att fienden med förhuggningar tillspärrat den vanliga vägen, hvilken äfven helt och hållet beherrskas af Stene-skans (1 mil öster om Stikklestad), gjorde Armfelt en lång omväg åt Fären-sjön för att bakifrån kringgå nämnde skans. När han d. 1 September framkom till Stene, hade fienden redan utrymt skansen, i hvilken nu svensk besättning lades. Sedermera fortsattes marschen förbi Stikklestad till Lewanger, i hvars grannskap Skognäs skans ligger vid Trondhjems-fjorden; dervarande garnison gaf sig genast (d. 6 Sept.), hvarefter svensk besättning inlades. Tåget gick sedan vidare, längst kusten af Trondhjems-fjorden, genom det svåra Långstens-passet, till Wernäs vid Stördals-elfven, dit man anlände d. 9 Sept. Men å andra stranden hade Norrmännen under gen.-major Buddes befäl fastsatt sig i en oangriplig ställning, hvarjemte elfven tillföljd af ihållande regnväder blifvit så uppsvälld, att man omöjligt kunde komma öfver densamma. Armfelt måste derföre stanna och sedermera stå stilla i flera veckor, utan att kunna uträtta något. Och som under tiden de från Sverge medförda lifsmedlen blefvo förtärde, samt i den af befolkningen öfvergifna trakten intet fanns att äta, nödgades han i slutet af Sept. draga sig tillbaka till det fruktbarare landet kring Lewanger. Härstädes tillbragtes sedermera en hel månad, hvarunder sol-

daterna sjelfva fingo skörda, tröska, mala och baka säden för att erhålla lifsuppehälle.

Vändom oss nu till södra Norge. Der hade Carl XII vecka efter vecka måst uppskjuta fiendtligheternas början, i afvaktan efter de transporter från Göteborg, som skulle tillföra armén dess förråder och belägringsartilleri. D. 6 Sept. visade sig 7 galerer och 9 andra fartyg af den fiendtliga skärgårdseskadern utanför Strömstad, förmodligen för att passa på nämnde transporter. Carl XII, som tillfälligtvis befann sig i staden, rodde genast ut med 5 galerer, då fienden drog sig tillbaka till Agerö-skans. D. 9 reste konungen till Pilgården; och d. 10 utlopp han med dervarande skärgårdseskader, 9 galerer och 5 slupar, för att anfalla fienden; Danskarne, som hade 18 fartyg, hvaribland 1 skottpråm med 30 kanoner, gingo honom till mötes, hvarefter en häftig strid uppstod, som slutades dermed, att fienden på aftonen måste retirera till grannskapet af Fredrikshall; svenska eskadern intog nu samma plats, den danska förut haft vid Stora Bogen. Emedlertid dröjde det ännu halfannan månad, innan armén blef färdig att bryta in öfver gränsen; under tiden samlades trupperna på trenne ställen, vid Strömstad under gen. Dückers befäl, vid Westra Ed under konungens befäl och vid Holmedal under gen.-löjtn. De la Gardies befäl. Af n:o **505** ser man svenska hufvudhärens sammansättning samt indelning i 42 bataljoner och 76 sqvadroner; ett misstag är deremot otvifvelaktigt af Nordberg (hvarifrån uppgiften är tagen) att antaga infanteri-bataljonerna till blott hälften af deras normalstyrka, då kavalleri-sqvadronerna äro fulltaliga; på flera ställen är dock uttryckligen nämndt, att åtminstone alla indelta reg:ter voro fulltaliga; och enligt n:o **509** räknade de fotreg:ter, som omnämnas å n:o **505**, ännu ett år derefter 19,682 man i stället för 12,600. Man kan följaktligen antaga, att fotfolket uppgick till omkring 23,000 man, hvarförutan till rytteriet måste läggas 1000 man Upplands ståndsdragoner (Bennets), hvilka bevisligen tillhörde Wermlands-brigaden; hela arméns styrka skulle således hafva uppgått till 33,500 man; och om man derifrån drager 3,500 man för Wermlands-brigaden, återstodo 30,000 man för de båda hufvudafdelningarne. Det är ganska troligt, att Carl

XII, om han fått lefva och inga olyckshändelser kommit emellan, med denna betydliga armé kunnat eröfra Norge under den följande vintren, då intet understöd från Danmark var möjligt.

D. 28 Oct. inbröt Carl XII med spetsen af hufvudkolonnen vid Högen öfver gränsen och kom samma dag till Prestbacka, der en fiendtlig postering påträffades och tillbakakastades; d. 29 anlände han till Ideslätten utanför Fredrikshall, hvarefter han tågade emot Tistedalsbron, der Norrmännen upprättat starka förskansningar; dessa öfvergåfvos dock när Svenskarne beredde sig till anfall, hvarefter fienden drog sig tillbaka mot Sannesund. Samma dag konungen gick öfver gränsen, inbröt äfven gen.-maj. Albedyhl med Wermlands-fördelningen vid Örje och framträngde öfver Höland mot Blakier (vid Glommen). Emedlertid beslöt Carl XII att alldeles göra den danska eskadern i Idefjorden oskadlig, för att hindra den oroa öfvergången af Svinesund äfvensom belägringsartilleriets framförande ända till fästningen; d. 3 Nov. föreföll $\frac{1}{8}$ mil utanför Fredrikshall den femte och sista sjöstriden på Idefjorden, hvilken varade från tidigt på morgonen till middagen samt hade till följd, att den nu af 30 fartyg bestående fiendtliga eskadern, blef slagen och indrifven i hamnen samt icke mera vågade visa sig utanför densamma. Nu kunde Dücker, vid hvars armé arfprinsen af Hessen, hertigen af Holstein och fältmarskalken Mörner äfven befunno sig, börja broslagningen vid Sundsborg, hvilken äfven försiggick utan hinder, emedan Norrmännen med anledning af hufvudkolonnens framträngande måst öfvergifva förskansningarne på norska sidan, hvilka i styrka motsvarade Sundborgs. Sedan bron d. 10 Nov. blifvit färdig, öfverskred Düker d. 11 Swinesund, hvarefter han, jemte den del af hufvudkolonnen, som ej skulle användas vid Fredrikshalls belägring, utan motstånd utbredde sig öfver hela landet öster om Glommen samt derstädes intog qvarter. I Strömstad qvarlemnades en mindre afdelning för att skydda dervarande magasin äfvensom de transporter, som ännu väntades från Göteborg med belägringsartilleriet. Norrmännen öfvergåfvo Glommens venstra strand, med undantag af ett brohufvud vid Sannesund och Blakier skans.

Först efter trenne veckors väntan, hvarunder belägringsarmén började lida mycket genom regnig väderlek, erhöll Carl XII till sig så mycket artilleri, att han d. 20 Nov. kunde börja belägringsarbetena mot Fredrikshall. Sjelfva staden var ej befästad, men den lilla fästningen Fredriksten, som helt och hållet beherskade den, var på östra och södra sidan omgifven med utanverken Gyldenlöwe, Mellanberget och Ytterberget samt några öppna verk, hvilka sträckte sig ned mot hamnen. Mot skansen Gyldenlöwe, som låg öster om fästningen närmast Tistedalselfven, uppkastades natten till den 21 på lilla Brandsberget trenne batterier för tillsammans 18 kanoner och 6 mörsare; natten till d. 25 öppnades löpgrafvarne mot skansen, hvars beskjutning och bombardering följande dagen vidtog. Allt gick nu sin gilla gång; men som konungen blef otålig och ej ville invänta det öfriga artilleriets ankomst, beslöt han taga Gyldenlöwe med storm, hvilket äfven verkställdes på aftonen d. 27 Nov.

Nätterna till d. 29 och 30 framfördes löpgrafvarne sedermera raskt mot sjelfva fästningens hufvudvall, söder om Gyldenlöwe. Och man var redan på blott hundrade alnars afstånd från fästningen, då på aftonen d. 30 Nov. den olyckliga granatskärfva träffade Carl XII:s tinning, som afslutade hans bragdrika lefnad, förhindrade Norges eröfring samt åstadkom en fullkomlig omkastning i alla förhållanden. Arfprinsen af Hessen öfvertog genast befälet såsom generalissimus. Men i stället för att fortsätta fältåget, hvilket hade alla utsigter till framgång, särdeles som Fredrikssten inom 8 dagar troddes falla, beslöt han efter krigsråds hörande d. 1 Dec. att ofördröjligen upphäfva belägringen och draga armén ur Norge. Detta verkställdes äfven de följande dagarne med en oförklarlig förvirring och en oordning, som mycket liknade en slagen armées flygt. En fältsjuka, som uppkommit bland de vid Fredrikshall befintliga trupperna, dels tillföljd af höstvätan, dels af det kalkaktiga vattnet i brunnarne, spridde sig hastigt samt förorsakade stora härjningar. Äfven kölden, som nu efterträdde regnet, bortryckte många offer. De indelta regementena synas härefter mestadels fått gå hem på roten; de öfriga inqvarterades på gränsen eller lades i de befästade orterna. Men som alla högre officerare voro upp-

tagna af de politiska förhållandena, sörjdes ej tillräckligt för underhållet, tillföljd hvaraf sjukligheten och dödligheten i hög grad ökades.

I Trondhjems län hade Armfelt ändtligen i slutet af Oct. åter börjat sätta sig i rörelse från Lewanger med lifsmedel för 14 dagar. Men han tågade nu icke kustvägen, utan tog en annan väg östligare öfver fjellen samt öfverskred Stördalselfven halfannan mil ofvanför dess mynning, hvarigenom han kringgick fiendens starka ställning vid Wernäs och sedermera obehindradt kunde fortsätta vägen till Trondhjem. D. 6 Nov. inträffade han framför denna stad, hvilken likväl befanns så väl besatt och befästad af gen.-maj. Budde, isynnerhet genom det starka verket Christiansten, att något angrepp ej kunde vågas; dessutom låg en fiendtlig eskader utanför på fjorden. Efter halfannan veckas stillaliggande måste Armfelt af brist på lifsmedel åter uppbryta samt förbi Trondhjem intränga i landet. Förmodligen hoppades han, att konungen med hufvudhären skulle räcka honom en hjelpsam hand. Sedan en flottbro blifvit slagen öfver Nidelfven, öfverskred han densamma d. 17 samt gick de följande dagarne uppför Guut-elfvens högra strand till Stören. Härifrån sändes rytteriet under gen.-maj. De la Barres befäl längre in i Dovrefjäll på ett ströftåg öfver Indset till Tönser (på vägen till Christiania), hvarifrån det d. 8 Dec. åter vände sig norrut till Rörås kopparverk, der så mycken koppar borttogs, som kunde medföras. Under tiden hade fotfolket uppför Guutelfven dragit sig till Holtaalen, der kavalleriet slutligen tillstötte från Rörås. Sedan alla lifsmedel i trakten voro förtärde, beslöt Armfelt att gå rakt norrut öfver fjellen tillbaka till Skognäs och Stene-skansar, der han hoppades få någon tillförsel från Jemtland. D. 26 Dec. uppbröt armén från Holtaalen och gick de följande dagarne öfver Bockhamrafjället; redan på detsamma råkade man ut för ett häftigt snöfall, hvarigenom en mängd soldater gingo vilse. Vid ankomsten till Tydahl d. 29 Dec. erhöll Armfelt genom förutskickade spejare underrättelse, det snön fallit så djup, att man omöjligt kunde komma fram till skansarne. Han beslöt då gå

raka vägen öfver gränsen till Dufve-skans. D. 1 Jan. 1719 fortsattes marschen öfver Öyfjället; men armén hade knappast kommit upp på detsamma förrän den öfverfölls af en förskräcklig snöstorm med den skarpaste köld; och som detta oväder med oförminskad hastighet fortfor d. 2 och 3 Jan., så ihjälfröso 600 man, hvarjemte 500 fingo förfrusna händer och fötter; artilleri, hästar och tross måste qvarlemnas. Först d. 4 upphanns Handöl, första torpet på svenska sidan, och d. 6 Dufve-skans. Öfverlefvorne släpade sig sedan till Helsingland och Gestrikland, der de intogo sina gamla qvarter. Så slutade detta olyckliga tåg, der man mera haft att strida mot naturens karghet och klimatets stränghet, än mot fiendens vapen. Emedlertid innebär den uppgiften, att blott några hundrade man återkom från detsamma, ett stort misstag; af sednare uppgifter kan man se att åtminstone hälften af den ursprungliga styrkan återstod.

ULRIKA ELEONORA

1719.

Det är för historieskrifvaren en sorglig pligt att omtala 1719 års krigshändelser. Slappheten efter mångårig öfveransträngning, den allmänna medellösheten samt ordnandet af nya politiska förhållanden förhindrade den svaga regeringen att vidtaga nog kraftiga åtgärder till skyddande af landets gränser. I afseende på den utrikes politiken beslöt man följa helt andra grunder, än dem Carl XII de sednaste åren hyllat. För att från Ryssland rycka dess gjorda eröfringar, ville man, om äfven med stora uppoffringar, sluta fred med landets öfriga fiender, undantagandes Danmark, samt derigenom vinna nya bundsförvandter. Underhandlingar började derföre med England och Preussen, under det man för skens skuld fortsatte dem med Ryssland på Åland. I öfverensstämmelse med denna politik ordnades i

Febr. landets stridskrafter i fem arméer sålunda, att hufvudstyrkan skulle samlas i Stockholms omgifningar samt fyra mindre arméer i Jemtland, Wermland, Bohuslän och Skåne. Emedlertid var bristen på penningar så stor, att dessa arméer blott delvis kunde sammandragas samt många regementer fortfarande måste ligga på roten. Af n:o **507** ser man landtmagtens sammansättning och af n:o **508** åtskilliga regementers styrka vid början af året; hela arméns styrka vid samma tid kan säkerligen uppskattas till 50,000 man.

I Jemtland och Skåne föreföll under årets lopp intet, som förtjenar antecknas. I Wermland gjorde Norrmännen ett infall, men hejdades vid Eda-skans af Wermlands-brigaden (se n:o **505**) under öfv. H. v. Fersen jemte uppbådad allmoge. Vid Bohuslänska gränsen hade den ur ryska fångenskapen återkomne Rhensköld erhållit befälet; men det var ej mer den gamle Rhensköld. Redan vid årets början beslöt han, att befästningarne vid Sundsborg och Strömstad, hvilka ej ansågos kunna försvaras, skulle utrymmas samt dervarande artilleri och förråder flyttas till Uddevalla och Göteborg; under vintermånaderna fortgick transporten från Sundsborg till Strömstad, och de kanoner, som ej kunde medföras, förnaglades. Från Strömstad skulle allt vidare föras sjöledes till Göteborg; redan tidigt på våren afgick derifrån en mindre transport; i slutet af April ditkommo 14 transportfartyg, som beledsagades af 2 skottpråmar och 4 galerer under amiral Örnfelts befäl; artilleri och förråder inlastades. Men då allt detta var färdigt, visade sig 2 à 3 danska örlogsskepp jemte några mindre fartyg utanför hamnen. Rhensköld och Örnfelt beslöto då att spränga hela flottan i luften, såvida man ej nattetid kunde smyga sig förbi fienden; galererne skulle gå förut; men då de ej kommo fram, gaf Örnfelt genom deras sprängande signalen till den förödelse, som sedan vidtog i Strömstad. Om den eskaders öde, som föregående året med så mycken möda öfver landet blifvit släpad till Ide-fjorden, känner förf. intet; troligtvis delade den samma lott, som den i Strömstad. Derefter afmarscherade hären, som nu blott uppgifves till 5000 man, till Uddevalla, der den fattade stånd och befästade sig. Norska armén gick då öfver Svinesund samt framryckte utan motstånd till

Qvistrum och stannade derstädes. Men på ett löst rykte, att den gått öfver ån och vidare framryckte, lät Rhensköld förstöra de upprättade befästningarne samt kasta kanoner, gevär och förråder i sjön; då trupperna skulle afmarschera, befanns likväl allt vara falskt allarm. Någon tid derefter (i Aug.) uppbröt fienden och tågade i allsköns ro tillbaka till Norge.

Å sjösidan beslöt danska regeringen att begagna sig af Sverges vanmagt för att så mycket som möjligt skada dess handel. Oberäknadt att danska örlogsflottan beherrskade Kattegat, skulle en särskild eskader blokera Göteborg. Redan d. 28 Febr. anlände Thordensköld helt oförmodadt till Rifvefjord med 4 skepp och 1 fregatt. Sedan han fått veta, att Svenskarne i Göteborg hade 4 skepp och 4 galerer, begärde han och erhöll i Maj en förstärkning af 1 skepp, 3 skottpråmar, 5 galerer och 1 bombfartyg; med hufvudstyrkan låg han sjelf på Rifvefjord; en mindre afdelning förlades vid Göta-elfs norra arm; en annan midt emellan, vid Carlsund. I början af Juni lyckades likväl 4 svenska galerer och 4 transportfartyg lastade med proviant genom norra mynningsgrenen komma förbi blokad-eskaden till Marstrand. D. 2 Juli gjorde svenska galererna i Göteborg ett utfall, hvarvid en dansk galer eröfrades. Emedlertid kunde Thordensköld ej fördraga blokadens sysslolöshet, utan började tänka på offensiva företag. Först skulle det gälla Marstrand; d. 10 Juli ankom han till stället och gjorde landstigning på Koön; d. 11 började derifrån en lindrig kanonad, och d. 12 togs staden genom landstigning under skydd af 2 skottpråmar och flera galerer, hvarvid de i hamnen befintlige svenska krigsfartygen gingo förlorade; och redan d. 15 uppgafs fästningen genom kommendanten Dankwardts feghet. Då detta lyckats så väl, beslöt Thordensköld göra ett försök mot Ny Elfsborg. Med 7 skepp, 4 skottpråmar, 4 galerer och 3 bombfartyg ankrade han d. 21 Juli åter på Rifvefjord, och redan samma afton började fästningens beskjutning; men här mötte han helt annat motstånd, än vid Marstrand, af kommendanten Lillie, som derjemte understöddes af svenska landtbatterier både från norra och södra landet; d. 24 måste han upphäfva belägringen, hvarefter blott 3

skepp och 3 galerer qvarblefvo på Rifvefjord. D. 1 Sept. lyckades 4 svenska galerer, som Kongelfsleden afgått från Göteborg, att vid Grotön genom öfverrumpling taga 2 fiendtliga skottpråmar, 1 galer, 1 bombfartyg och 4 handelsfartyg; den på Rifve-fjorden liggande danska flottiljen kunde i anseende till stark vestlig vind ej komma de anfallne fartygen till hjelp. D. 11 Sept. upphäfdes Göteborgs blokad. Men för att hämnas olyckan vid Grotön afgick Thordensköld d. 25 Sept. med 3 galerer och 10 slupar från Marstrand till Göteborg; galererne lät han ankra på Rifvefjorden; men med sluparne fortsatte han natten till d. 27, utan att bli bemärkt, vägen förbi Elfsborgs fästning in i elfven, der han uppbrände 1 galer, 1 galeas och en stor handelsfregatt; först sedan stränderna blifvit allarmerade, anträdde han återtåget, medförande såsom trofé ännu en galer. Genom ett stillestånd, som d. 28 Oct. afslutades med Danmark på sex månader, upphörde på denna krigstheater fiendtligheterna.

Vändom oss nu till östra kusten. Redan tidigt på året hade rykten börjat framtränga angående czarens stora rustningar till ett fiendtligt anfall. På våren vidtogos äfven de åtgärder till försvar, som den rådande penningbristen gjorde möjliga. Vid Stockholm samlades från slutet af Maj efterhand en styrka, som skulle hafva räknat 18 à 20,000 man, men i sjelfva verket blott lärer utgjort 8 à 9000. Vid Waxholm lades 5 stora krigsskepp och 5 skottpråmar, som tillsammans voro bestyckade med 400 kanoner, hvarjemte en mängd landtbatterier med 100 kanoner beströko inloppet. Mindre kavalleri-posteringar voro dessutom uppställde vid Öregrund, Norrtelje, Södertelje, Nyköping och Norrköping. Men olyckligtvis var större delen af galerflottan, det bästa vapnet i skärgårdarne, använd vid vestra kusten. Äfven stora flottans utrustning i Carlskrona hade påbörjats; men den gick, i anseende till penningebristen, ganska långsamt. Deremot hoppades man, kanhända allt för mycket, på engelska flottan, som redan tidigt på sommaren under amiral Norris befäl anlände till Öresund samt hvilken räknade 11 linieskepp och 4 fregatter. Då czaren emedlertid snart insåg, att svenska regeringen genom fredsunderhandlingarne på Åland blott sökte vinna tid att skaffa sig nya bundsförvandter

lät han utrusta både sin segel- och roddflotta, på hvilken sednare en stark armé inskeppades; och i början af Juli seglade han öfver till Åland. Svenska regeringen, som just icke påskyndat underhandlingarne med England, i förhoppning att kunna vinna bättre vilkor än dem som erbjödos, hastade vid underrättelsen om ryska flottans annalkande, att d. 11 Juli sluta fred för att erhålla engelska flottans bistånd; vilkoren voro, att Brehmen och Verden afträddes åt Hannover mot en summa af en million riksdaler. Men det var redan för sent; och det visade sig äfven snart att England ej ville låta sin flotta förena sig med den svenska, innan ännu några medgifvanden blifvit gjorda och ett ordentligt förbund blifvit slutet.

D. 11 Juli visade sig ryska flottan utanför Norrteljefjärden; dess styrka uppgifves något olika, till 26 à 30 örlogsskepp, 130—150 galerer, förutom ett stort antal slupar och skärgårdsbåtar, hvaraf 2 lära hafva åtföljt hvarje galer, samt 30 à 40,000 man soldater. Medan örlogsfartygen kryssade på afstånd, gjorde en del galerer samma dag landstigning på Rådmansö och kringliggande öar, men vågade sig dock ej fram till Norrtelje Men d. 13 Juli delade sig galerflottan i trenne afdelningar; den ena gick norrut utmed Upplandskusten, den andra stannade utanför Stockholmsskären, och den tredje gick söderut till Södermanland och Östergötland. Den förstnämnde afdelningen, som var svagast, framträngde nu med stor skyndsamhet samt landsatte öfverallt soldater och kossacker, hvilka brände och plundrade, men genast åter gingo ombord; härigenom fingo de små rytteriafdelningarne och det öfverallt uppbådade landtfolket ingenstädes tid att manngrannt samla sig till motstånd, utan blott i mindre hopar, hvarigenom försvaret i väsendtlig mån försvagades. D. 14 gingo Ryssarne till Harg, d 15 inlupo de i Edbo-viken, d. 16 i Ortalaviken, d 17 till Östhammar och Börstil, d. 18 till Öregrund, d. 20 till Forsmark, d. 25 till Löfsta samt de följande dagarne till Åkerby, Wessland och Harnäs; efter att förgäfves hafva försökt inträngа till Gefle, der gen.-löjtn. Hammilton med afdelningar af norra armén vidtagit kraftiga försvarsanstalter, återvände Ryssarne i början af Augusti till skärgården utanför Nortelje, hvar-

efter de d. 17 landstego vid Östanå samt d. 19 vid Norrtelje, som äfven uppbrändes.

Under tiden hade den tredje och starkaste afdelningen, som anfördes af Apraxin och Galitzin, lika barbariskt hemsökt de söder om Stockholm belägna kusterna och skärgårdarne. D. 14 kom den till Dalarö och härjade i Södertörn, der den till och med gick in i Baggefjärden och brände Bo; men genom försänkningar i Södra Stäket hindrades den att framtränga till Stockholm. Sedermera kringseglade fienden Södertörn och landsteg nära Södertelje, som delvis brändes d. 21 Juli. Samma öde träffade d. 22 Trosa och d. 25 Nyköping. Mordbrännare-arbetet slutades vid Norrköping; d. 27 Juli visade sig Ryssarne i Bråviken; d. 30 Juli landstego de med 10 à 12,000 man vid staden, som genast itändes och fortfor att brinna till d. 2 Aug., då de inskeppade sig och åter lemnade orten, belastade med rikt byte. På alla de nämnda ställena, hade mindre svenska afdelningar jemte allmogen sökt göra motstånd, men allestädes blifvit undandrifna af öfvermagten. Apraxin och Galitzin återvände derefter till Stockholmsskären, der de d. 13 Augusti landsatte 6000 man vid Södra Stäket för att gå till Stockholm; men det var då, som arfprinsen af Hessen och Dücker med Södermanländingarne under Fuchs med så utmärkt tapperhet tillbakaslogo fienden och tvang honom att med 500 mans förlust åter inskeppa sig. En vecka derefter (d. 20 Aug.) lemnade Ryssarne skärgården samt återvände till Åland. Förutom ofvannämnde städer och bruk, hade de ödelagt en mängd herre- och bondgårdar, utmed kusten antändt skogarna, förstört den växande grödan samt bortfört eller dödat husdjuren.

Men hvad hade under tiden svenska och engelska örlogsflottorna uträttat? Så fort freden med England blifvit sluten, började denna magt framkomma med fordran att Sverge äfven skulle sluta fred med Preussen, hvarmed England nyss blifvit nära förbundet, samt åt detsamma afstå Stettin med södra Pommern. Svenska regeringen spjärnade i det längsta emot. Under tiden afgick Norris, som blifvit förstärkt till 18 linieskepp och 3 fregatter samt nu ej behöfde frukta Danskarnes 14 linieskepp, från Sundet till Hanö

för att förena sig med de 4 svenska linieskepp och 2 fregatter, som dittills blifvit utrustade i Carlskrona (i början af Aug.). Och svenska regeringen, som nu bäst behöfde Norris flotta mot de härjande Ryssarne, såg sig slutligen tvungen att gifva efter och äfven gå in på den sednare fordran. D. 18 Aug. slöts förbundet med England, hvarigenom Sverge tillförsäkrades hjelp och subsidier samt hemligen förband sig att afstå södra Pommern åt Preussen mot villkor af 2 millioner riksdaler. Nu förenade sig Norris med svenska flottan i Carlskrona, som blifvit förökad till 10 linieskepp och 2 fregatter under amiral Sparres befäl, hvarefter båda seglade till Dalarö, dit de anlände d. 26, således 6 dagar för sent att kunna skada den fiendtliga galerflottan; ryska örlogsflottan sökte en tillflygt, dels i Rewal, dels i Cronstadt. Sedan den förenade flottan i halfannan månad kryssat i Östersjön, utan att företaga något, återvände Norris i medlet af Octoder till England och Sparre till Carlskrona. Att Sverge detta år ej saknade stridskrafter att försvara sig med, om de blott kunnat rätt användas, synes af n:o **509**, som utvisar sammansättningen af svenska armén d. 30 Dec., äfvensom att dess styrka då ännu uppgick till 44,000 man.

FREDRIK I

1720.

D. 20 Januari detta år slöts den definitiva freden med Preussen på ofvannämnde vilkor. Under den vid början af året sammanträdande riksdagen afsade sig drottning Ulrika Eleonora regeringen, hvarefter arfprinsen af Hessen d. 24 Mars under namn af Fredrik I utropades till konung. D. 3 Juni slöts äfven fred med Danmark, på villkor att Sverge afsade sig tullfriheten i sundet och betalde 600,000 rdr samt lofvade att ej vidare understödja hertigen af Holstein-Gottorp, hvaremot det återfick allt hvad Danskarne eröfrat, således Wismar och Vor-Pommern med Stralsund och Rügen. Mot Ryssland beslöt svenska regeringen deremot med kraft fortsätta kriget. Betydliga rustningar gjordes i Carlskrona

och Stockholm för örlogsflottans räkning, men inga för skärgårdsflottans. Man hoppades i början kunna indraga England, Preussen och Pohlen med flera stater i ett stort anfallskrig; men detta hopp visade sig snart fåfängt. Emedlertid samlades en större armé vid Stockholm samt en mindre vid Gefle; den sednares sammansättning framgår af n:o **510**, a; styrkan torde hafva uppgått till 8000 man. I Mars utgingo från Carlskrona under schoutbynachten Feiffs befäl 1 skepp, 4 fregatter och 3 armerade espingar för att betäcka spanmålstransporterna från Königsberg och Pillau till Sverige. D. 8 Maj ankom den engelska flottan, som räknade 20 linieskepp, 4 fregatter, 2 brännare och 2 bombfartyg, till Hanöbugten samt förenade sig med den under amiral Sparres befäl från Carlskrona utlupna svenska flottan. Ryska örlogsflottan vågade sig detta år icke i sjön; större delen låg vid Cronstadt; en mindre eskader i Rewal (7 skepp, några prämar och 20 galerer). Deremot utrustades tillsammans 200 galerer, hvilka under Galitzins befäl förlades vid Degerby (på Foglö-landet sydost om Åland) för att afvakta lägligt tillfälle att komma öfver till svenska kusten.

Under Maj månad kryssade den svensk-engelska flottan mellan Landsort och liffländska vallen samt förenade sig i slutet af samma månad vid Gottska Sandön med några från Stockholm kommande skepp under vice-amiral Wachtmeisters befäl. Härigenom uppnådde den svenska flottan (Feiffs eskader äfven inbegripen) en styrka af 11 linieskep, 8 fregatter, 4 bomkitsar och 2 brännare (se n:o **510**, b); tillsammans räknade den allierade flottan således 31 linieskepp, 12 fregatter, 6 bombfartyg och 4 brännare. Med denna betydliga styrka kunde något af vigt företagas. Man beslöt äfven afgå till Rewal för att taga eller förstöra dervarande ryska eskader. Vid Gråhamn qvarlemnades, i ändamål att skydda de svenska kusterna mot de ryska galererna, 6 linieskepp och 3 fregatter under vice-amiral Wachtmeisters befäl. Det tillämnade anfallet på Rewal blef emedlertid ej verkställdt i anseende till fästningens styrka, utan man nöjde sig med 3 veckors blokad, hvarefter den förenade flottan återvände till Dalarön, för att, såsom det påstods, intaga vatten och proviant, men hufvudsakligen tillföljd af amiral Norris undanflygter. Äfven

Wachtmeisters eskader afgick till Dalarön, hvarpå Wachtmeister i stället för Sparre fick befälet öfver svenska flottan. Derefter afdelades till Arholma 3 linieskepp, 3 fregatter, 3 armerade handelsfartyg och några galerer under vice-amiral Sjöblads befäl.

D. 27 Juli gjorde en del af ryska galerflottan ett försök att framrycka från Ledsund (vid Ålands sydliga spets). Så snart Sjöblad märkte detta gick han till segels, hvarvid galererne genast vände om. Men som vinden var frisk, lyckades Sjöblad upphinna dem och skjuta tvenne i sank; de öfrige undkommo dock genom ansträngd rodd, emedan vinden snart derefter aftog och slutligen öfvergick till stiltje. Emedlertid hade 2 fregatter och 2 armerade handelsfartyg, hvilka styrt närmare land för att afskära fienden återtåget, stött på grund; när nu stiltjen inträffade, vände galererna om och togo alla dessa fartyg efter en hetsig strid, utan att de öfriga svenska fartygen kunde komma till hjelp. — Ungefär vid samma tid, som striden vid Ledsand föreföll, lyckades en eskader af 30 galerer under brigadieren v. Mengdens befäl att öfvergå Qvarken samt bränna och skövla Umeå och kringliggande trakt. Som detta ingaf farhåga för vidsträktare företag, förlades hela den förenade flottan i början af Aug. mellan Kuppellskär och Furusund för att betäcka Stockholmsskären; den qvarlåg der till i slutet af Sept., då den engelska eskadern seglade hem och den svenska gick längre in i skären. På hösten öfverfördes de truppper till Pommern, som skulle besätta den genom freden med Danmark återvunna delen af landet.

1721.

Äfven detta år fortsatte svenska regeringen fiendtligheterna mot Ryssland, men nu mindre i förhoppning att kunna återtaga någon af de eröfrade provinserna, än för att erhålla så goda villkor som möjligt vid en blifvande fred, till hvars vinnande fredsunderhandlare i slutet af Mars afgingo till Nystad. Vid Stockholm samlades en armé, hvars sammansättning synes af n:o **511**, äfvensom en mindre vid Gefle;

båda synes sedermera blifvit sammanslagne till en, hvars sammansättning synes af n:o **512** och hvars styrka torde hafva uppgått till 15 à 16,000 man. I slutet af April utgick amiral Sparre med svenska örlogsflottan från Carlskrona samt förenade sig d. 2 Maj vid Hanö med engelska flottan under Norris, som detta år blifvit förökad till 23 linieskepp och 2 fregatter. Svenska regeringen hade äfven beslutat att nybygga 20 galerer; men dessa blefvo ej färdiga i rättan tid, så att Sverge äfven detta år blef i saknad af en skärgårdsflotta. Å ryska sidan utrustades eskadern i Rewal, hvarjemte stora galerflottan förlades vid Åland. Efter föreningen seglade engelska och svenska flottan ofördröjligen till Dalarön, der Stockholms-eskadern tillstötte, så att den svenska räknade 11 linieskepp, 4 fregatter och 5 mindre fartyg (se n:o **510**, c). Härpå kryssade båda flottorna mellan Dalarön och Liffland till d. 18 Maj, då den engelska inlopp till Elfsnabben och den svenska till Söderarm. Några dagar förut hade en afdelning af 33 stora galerer och en mängd mindre fartyg gått öfver Ålands haf och d. 17 visat sig utanför Gefle. Men då försvarsanstalterna derstädes, liksom tvenne år förut, befunnos i godt skick, fortsatte Ryssarne under beständiga landstigningar vägen norrut samt uppbrände, förutom alla bruk och gårdar på en mils afstånd från stranden, d. 21 Maj Söderhamn, d. 23 Sundsvall och d. 29 Hernösand samt i början af Juni Piteå, hvarefter de d. 17 Juni öfver Qvarken seglade tillbaka till Finland. Under tiden qvarhölls den förenade flottan, af fruktan för den stora ryska galer-eskadern, utanför Stockholmsskären; den engelska stötte till den svenska vid Kapellskär, hvarifrån man både kunde observera Åland och den ryska eskadern i Rewal, af hvilken man befarade ett anfall mot Gottland. Då emedlertid Norris blifvit ledsen vid kriget samt tyckte att de svenska underhandlarne ej nog kraftigt pådrefvo fredsverket, afgick han i medlet af Augusti från Kapellskär till Elfsnabben, dit äfven amiral Sparre då ansåg sig nödsakad att följa efter. Härigenom öppnades åter vägen för Ryssarne, som vid Ledsund nu sades hafva samlat 300 galerer, öfver Ålands haf till Gefle. Och för att förekomma en ny olycka, sågo sig de svenska sändebuden d. 30 Aug. nödsakade att

ingå freden i Nystad, hvarigenom Sverige afträdde Liffland, Estland, Ingermanland, en del af Karelen och Wiborgs län samt öarne Ösel, Dagö och Mohn, men deremot fick tillbaka återstoden af Finland, äfvensom 2 millioner riksdaler och rättighet att årligen tullfritt utföra spannmål från Liffland till ett värde af 50,000 rubel.

Återblick på åren

1700—1721.

Hvad Carl XI samlat till fäderneslandets försvar och på det Sverge icke skulle tvingas att mot sin vilja inblandas i främmande magters stridigheter, det förslösade Carl XII på mestadels ändamålslösa härtåg, hvilka visserligen satte kronan på nationens rykte för hjeltemod oeh tapperhet, men som äfven till den grad utmattade landet, att dess förmåga till sjelfförsvar under långliga tider kunde sättas i fråga.

Emedlertid blef Sveriges militäriska kraftutveckling verkligen storartad, och de svenska stridskrafterna uppnådde under Carl XII:s tid en styrka i förhållande till befolkningen, som de möjligtvis några gånger förut (t. ex. åren 1630 och 1648) innehaft, men sedermera aldrig skulle erhålla. Ofvan hafva vi nämnt, att Carl XII de första krigsåren ökade landtmagten, som vid Carl XI:s död uppgick till omkring 65,000 man, med ungefär 50 procent, således till mellan 90 à 100,000 man. Äfven flottan synes hafva fått en dylik tillökning; då dess i fred underhållna manskap blott utgjorde 11,486 man, räknade dess besättning år 1700 likväl 13,703 man, förutom soldater, hvartill sedan kom enrolleringen i Skåne, Halland och Bohus län (se n:ne **454** och **456, b**). Emedlertid synes krigsmagtens totalstyrka något sjunkit de följande åren, till 1707 och 1708, då Carl XII uppnådde höjdpunkten af sina framgångar samt vidtog de omfattande rustningarne till ryska fälttåget. Enligt all sannolikhet förökades de verkligen under fanorna befintlige landt- och sjötruppernas antal då till 114,000 man, d. v. s.

till 4½ procent af befolkningen; på papperet utgjorde de omkring 130,000 man.

De ansträngningar landet under de nio första krigsåren måste underkasta sig för att bibehålla krigsmagten vid dess dåvarande styrka, voro dock ringa mot dem, som följde efter slaget vid Pultava. Förut hade åtminstone hufvudhären i Pohlen lefvat på detta lands bekostnad. Men derefter blef kriget trängt inom Sverges egna gränser, hvilka dertill för hvarje år allt mera kringskuros, hvarjemte svenska statsverket måste betala hvarenda soldat. Genom fälttågen 1708 och 1709 samt nederlagen vid Liesna och Pultava förlorade landet inom kort tid 50,000 man af dess utvaldaste och tappraste krigare. De 30,000 man, som då ännu återstodo i Finland och Östersjöprovinserna, sammansmälte genom pesten och Ryssarnes vapen inom fyra år till 6000 finska arméns öfverlefvor. I Tyskland funnos under sednare hälften af år 1709 omkring 20,000 samt i Sverge 17,000 man, förutom artilleriets och flottans manskap. Emedlertid ökades de i Sverge befintliga truppernas styrka de tvenne följande åren till 40,000 man; och vid början af 1712 funnos ännu i Tyskland 20,000 samt i Finland 10,000 man; vid denna tidpunkt hade arméns styrka följaktligen blifvit uppbringad till 70,000 man, förutom artilleriets och flottans manskap. Men genom nederlaget vid Storkyro och kapitulationen vid Tönningen, äfvensom belägringarne af Stade, Stettin, Stralsund och Wismar minskades totalsiffran förmodligen åter till emellan 30 och 40,000 man (hösten 1713 funnos t. ex. i Sverge blott 29,000 man, hvartill kommer den starka finska armén och Stralsunds besättning). Och det blef sedermera blott med yttersta möda samt genom de oerhördaste uppoffringar å folkets sida, som Carl XII till 1718 åter lyckades öka landtmagten till 60,000 man. Denna siffra sjönk under loppet af 1719 till 44,000 man samt de följande båda åren förmodligen ännu mera.

Det blir naturligtvis alltid svårt att med anspråk på säkerhet uppgifva, huru mycket krigsfolk Carl XII:s krig kostade Sverge. Ännu äro ej heller alla källor undersökta, som härom skulle kunna lemna upplysning. Må dock en ungefärlig beräkning försökas. Man torde utan öfverdrift

kunna antaga, att samtlige indelta regementer i Sverge och Finland, hvilkas styrka uppgick till närmare 40,000 man, före konungens död trenne gånger nyuppsattes eller ombyttes. Blott de rekryter, genom hvilka de i kriget deltagande regementerna under de åtta första krigsåren bibehöllos fulltaliga, uppgå till denna summa; år 1701 utfördes både på våren och hösten rekryter till Rewal och Riga; år 1702 utfördes rekryter till Riga, hvilka med Maidel gingo till Krakau; år 1703 öfverfördes 4000 rekryter till Thorn; år 1704 ankommo 7000 rekryter till Preussen, hvarigenom regementerna blefvo fulltalige; äfven sommaren 1705 voro regementerna fulltalige; år 1707 utfördes 9000 rekryter; härtill komma slutligen finska arméns rekryter under samma tid. Detta var första omsättningen. Till 1708 måste hela finska indelta armén nyuppsättas, och efter slaget vid Pultawa större delen af svenska indelta armén. Detta var andra omsättningen. Inberäknar man nu i tredje omsättningen alla reg:ter, som gingo förlorade i Tyskland 1711—1715, alla rekryter för de öfriga regementena till år 1718 samt isynnerhet de många tre- och femmänningsregementerna, som åtminstone en gång omsattes, så finner man lätt, att sedan år 1700 tre gånger 40,000 man eller 120,000 gått förlorade samt att de krigare, som återstodo 1718 egentligen, böra räknas till en fjerde omsättning.

Men härtill måste läggas åtminstone en dubbel omsättning för manskapet vid flottan, artilleriet och alla de värfvade regementer, som uppsattes icke allenast i rikets ultramarinska landskap, utan äfven i sjelfva Sverge och Finland, hvilket, om man antager hvarje omsättning till 40,000 man, gör en förlust af 80,000 man. Förlusterna under de trenne krigsåren efter konungens död kunna minst uppskattas till 20,000 man. Enligt en ingalunda öfverdrifven beräkning, skulle landet således under det 22-åriga kriget hafva förlorat 220,000 man, eller i medeltal 10,000 man om året. Härvid må dock erinras, att förlusten ej bestod så mycket deri, att 10,000 personer mer än vanligt årligen afledo, utan att dessa 10,000 personer utgjorde landets friskaste, kraftigaste manliga befolkning, genom hvars afgång folkökningen i väsendtlig mån måste förminskas. Till denna för-

lust af krigare måste äfven räknas befolkningen i de provinser, som efter Carl XII:s död måste aftrådas, och som kan uppskattas till öfver fjerdedelen af rikets dåvarande befolkning, d. v. s. till omkring 700,000 menniskor; samma provinser hafva nu öfver 2 millioner innevånare. Enligt dessa beräkningar synes den uppgiften, att Sverge genom dess heroiske konungs krig förlorat närmare en million menniskor, icke sakna skäl.

1722—1740.

Sverges militäriska kraftutveckling under frihetstiden var föga betydlig. Oberäknadt den i allmänhet fredliga rigtning Sverges politik under dessa 50 år bibehöll och hvilken blott tvenne gånger blef afbruten, drog man äfven försorg om att genom sjelfva institutionerna förekomma det missbruk af indelningsverket Carl XII tillåtit sig. Vi mena härmed den s. k. vargeringsinrättningen, som vid början af frihetstiden infördes och hvilken bestod deri, att efter utbrottet af ett krig tvenne rust- eller rotehållare skulle vara skyldige att såsom ersättning för under krigets lopp lidna förluster uppsätta en man, men sedan icke mera. Vargeringens styrka motsvarade således hälften af de indelta soldaternas antal och utgjorde följaktligen 18 à 19,000 man. Af n:o **513** ser man att svenska arméns styrka, befälet och artilleriet oberäknadt, år 1729 beräknades till 45,857 man, hvaraf 7,857 ryttare, 3,700 dragoner samt 34,300 fotgängare, bland hvilka sistnämnde 7,800 voro värfvade (fotgardet inberäknadt). Emedlertid må uppmärksamheten fästas derå, att alla indelta reg:ter å detta förslag äro upptagne till i medeltal 1,200 man, då enligt indelningsverket styrkan hos åtskilliga var mindre, så att det indelta fotfolket blott räknade 25,211 man (se n:o **452**) och ej 26,500. Genom freden i Nystad minskades dessutom Wiborgs reg:te med 450 nummer. Från kavalleriet afgingo estniska reg:tet, adelsfanan i Östersjöprovinserna, finska dragonerna samt 270 man af Wiborgs reg:te; deremot tillkommo drabanterna och pommerska adelsfanan. De värfvade regementerna hade blifvit bildade genom sammanslagning af de

tre- och femmänningsregementer, som återstodo efter krigets slut (se härom Krigsvetenskaps-Akademiens tidskrift, årgångarne 1848 och 1849). N:o **514** lemnar en ganska intressant öfversigt af samtliga europeiska magters styrka till lands och sjöss år 1731.

Efter krigets slut återstod af flottan 30 linieskepp och fregatter, 4 skottpråmar och 24 galerer, hvilka fartyg dock alla voro i mer eller mindre bristfälligt skick. År 1722 föreslog amiralitets-kollegium, att rikets sjömagt, för att kunna motväga den ryska, borde ökas till 36 linieskepp, 10 fregatter, 6 bombkitzar, 6 brännare, 6 proviantskepp, 6 brigantiner, 12 skottpråmar, 70 galerer, 70 skärbåtar och 6 dubbla slupar, hvilka fartyg fordrade en bemanning af 15,952 matroser och 14,738 soldater. Det är likväl klart, att en så betydlig förökning af brist på tillräckliga medel ej kunde åstadkommas. Genom främmande subsidier lyckades man dock bibehålla flottan vid en styrka, som ej var ringa i förhållande till landets öfriga tillgångar. År 1725 voro 16 linieskepp, 19 fregatter, några briggar och skottpråmar samt 19 galerer i brukbart skick. Sedan man funnit, att kostnaden för galerernas reparation var öfvermåttan stor, beslöt regeringen 1731, att endast 15 i fred skulle vidmagthållas, men att deremot virke till 20 skulle tillhuggas och hållas tillhanda under skjul; emedlertid afstyrktes detta redan 1734, emedan det tillhuggna virket slog sig och dess hopsättande skulle göra grannarna uppmärksamma, hvarigenom det blefve Svenskarne omöjligt att i hemlighet rusta sig till ett offensivt krig. År 1733 bestod svenska flottan af 23 linieskepp, 15½ fregatter, 1 pråm och 23 galerer. År 1734 uppgjordes för dess blifvande storlek en ny plan, som något understeg den af år 1722 och enligt hvilken i Carlskrona borde finnas 24 linieskepp, 6 fregatter, 4 brigantiner, 3 prâmar, 3 bombfartyg, 3 brännare och 10 lastdragare; i Stockholm 3 brigantiner, 35 galerer, 6 prâmar, 2 bombskepp och 10 dubbla slupar; samt i Göteborg 3 linieskepp, 3 fregatter, 6 galerer och 2 bombskepp: till dessa fartygs bemanning skulle åtgå 13,684 man sjöfolk, hvaraf 13,000 kunde påräknas, samt 13,442 soldater. Samma år funnos i verkligheten: i Carlskrona 22 linieskepp, 4 fregatter, 1 brigantin och 7 lastdra-

gare, i Stockholm 1 brigantin, 18 galerer, 1 bombskepp och 3 dubbla slupar samt i Göteborg 1 linieskepp och 2 fregatter. Slutligen må anmärkas, att af flottans påräkneliga besättningsstyrka ungefär en tredjedel, d. v. s. det så kallade dubbleringsmanskapet, var af samma natur, som vargeringsmanskapet till lands.

Sedan vid 1738 och 1739 års riksdag mösspartiet, som underhållit vänskap och förbund med Ryssland, blifvit störtadt samt hattpartiet fått magten, började detsamma temligen öppet visa sina fiendtliga tänkesätt mot den östra grannen genom truppers afsändande till Finland. I Juli 1739 öfverfördes 1,600 man värfvadt fotfolk samt på hösten 6000 man indelt fotfolk och 766 man artilleri, tillsammans således 8,366 man; af n:o 515 ser man dessa truppers sammansättning; de 6000 indelta soldaterna utgjordes af 5 kompanier (750 man) från åtta regementer. Genom dessa truppers underhåll i tvenne års tid utarmades det fattiga och af Ryssarne förstörda Finland, hvarjemte den allmänna brist i landet förbereddes, som nästa krig nödgade armén att hålla sig vid kusten för att sjöledes erhålla tillförsel af lifsmedel.

1741.

På riksdagen 1740—1741 lyckades det krigslystna hattpartiet förmå ständerna att besluta sig för det anfallskrig mot Ryssland, genom hvilket man i obegriplig sjelfförblindelse hoppades återfå de under Carl XII:s krig förlorade östra besittningarne samt kanhända ändå litet mera. Karaktäristiskt för tidehvarfvet är, att ständerna, eller rättare sagt deras sekreta-utskott, icke allenast gåfvo föreskrifter angående krigföringen och fredsunderhandlingarne, utan äfven tillsatte befälhafvare till lands och sjöss, intendenter m. m. d. Sedermera åtskiljdes de, utan att hafva gifvit regeringen (konungen och rådet) tillräcklig kännedom om den politiska ställningen eller magt att ingripa i händelse af oväntade fall. Liksom trupper redan tvenne år förut blifvit öfversända till Finland för att i god tid gifva fienden tillkänna hvad som

förehades, så fick äfven nu flottan utgå flera månader innan krigsförklaringen utfärdades. D. 11 Maj afseglade vice-amiral Rajalin med 5 linieskepp, 4 fregatter och 4 mindre fartyg från Carlskrona till Aspö (mellan Hogland och Fredrikshamn), der han inträffade d. 20 Maj. D. 26 erhöll han en förstärkning af 5 linieskepp och sednare af ytterligare 1, så att flottan slutligen räknade 11 linieskepp och 4 fregatter med 800 kanoner och en besättning af 5000 man (hvaribland 700 soldater). I Juni utlopp galer-eskadern under ekipagemästaren Falkengrens befäl från Stockholm och gick till Kutsalo (utanför Fredrikshamn); den bestod af 2 pråmar, 15 galerer och 10 andra fartyg samt hade en besättning af 4,400 man, hvaribland 1,470 båtsmän och 2,930 soldater till landstigningar. Någon rysk flotta vågade sig detta år icke ut. Deremot fingo de svenska sjömännen snart att strida mot en annan fiende, nemligen en smittosam sjukdom, som alstrades af brist på vatten och ordentliga lifsmedel. När krigsförklaringen blifvit utfärdad och fiendtligheterna skulle börja (i Aug.), hade sjukdomen redan skördat så många offer, att fartygen ej kunde manövreras; d. 8 Aug. hade på segelflottan 729 man aflidit; 2,382 voro sjuke och blott 2000 friske.

Öfver de i Finland befintliga trupperna, som torde kunna beräknas till 17 à 18,000 man (se n:o **516**), förde sedan Sept. 1740 gen.-löjtn. Buddenbrock befälet; det skulle dock sedermera öfvertagas af landtmarskalken, general Lewenhaupt. D. 31 Juli erhöll Buddenbrock underrättelse om krigsförklaringen samt befallning att sammandraga armén i grannskapet af Fredrikshamn. Trupperna hade hittills legat inqvarterade kring de båda vägar, hvilka från Tavastehus och Helsingfors föra till ryska gränsen, med undantag af 4 reg:ter, som ännu lågo på roten. Emedlertid gick truppsammandragningen ganska långsamt; i medlet af Aug. voro ännu blott 8 à 9000 man samlade vid gränsen, hvaraf omkring 3000 man under gen.-major Wrangels befäl lågo i läger vid Martila (nu Davidstad) samt 5000 man under Buddenbrocks befäl i läger vid Qvarnby ($\frac{3}{4}$ mil norr om Fredrikshamn); dessutom funnos 1,100 man i Willmanstrand och något mera i Fredrikshamn, hvilka båda orter under de föregående fredsåren blifvit be-

fästade. För att ersätta afgången på flottan, afsändes till densamma från Sverge 1,300 båtsmän, från galerflottan 400 man och från armén 900 soldater (Nylands reg:te), hvaremot alla sjuka fördes i land; det oaktadt fattades vid slutet af Aug. ändock 1,800 man i full besättning; och farsotens våldsamhet tycktes ej vilja aftaga.

Under tiden hade äfven en rysk armé blifvit samlad vid Wiborg under befäl af general Keith. När denne såg, att Svenskarne, oaktadt sina långvariga förberedelser, ej vidtogo något offensivt steg, beslöt han göra ett infall på vägen till Willmanstrand. D. 14 Aug. aftågade han från Wiborg med 10,500 man och d. 16 kom han till Kananoja, $\frac{3}{4}$ mil från ryska gränsen. Der stannade han till d. 20, då ryske öfverbefälhafvaren gen.-fältm. Lacy (såsom Malmström skrifver namnet i stället för Lascy) anlände, hvarefter båda beslöto genom en coup de main försöka bemägtiga sig Willmanstrand. D. 21 Aug. uppbröto de från Kananoja och framkommo d. 22 om aftonen till Willmanstrand; men straxt derefter anlände äfven Wrangel, som föregående afton erhållit underrättelse om deras annalkande samt kl. 2 på morgonen uppbrutit från Martila, sedan han lemnat Buddenbrock underrättelse om sin afmarsch. Den sednare aftågade äfven d. 23 tidigt på morgonen från Qvarnby till Martila, för att understödja Wrangel; men medan han marscherade, blef Wrangel slagen. På förmiddagen d. 23 uppställde sig Wrangel på en höjd mellan Ryssarne och staden, hvars garnison han äfven utdrog, så att han hade 4000 man. Sedan de fiendtliga generalerna öfvertygat sig om hans ringa styrka, angrepo de honom på eftermiddagen med hela sin öfvermagt; och då några finska bataljoner genast vid stridens början skamligt togo till flygten samt de öfriga för tidigt frambröto ur sin goda ställning, blef Wrangel efter några timmars fäktning slagen; med öfverlefvorna af sin styrka sökte han en tillflygt i staden Willmanstrand, som dock ofördröjligen stormades af fienden. Ryssarne förlorade i denna strid 2,400 man, Svenskarne öfver 1,300 i döda och sårade samt 1000 fångar, hvaribland äfven Wrangel. Sedan Buddenbrock följande natt i granskapet af Martila erhållit underrättelse om nederlaget, återvände han till Qvarnby. Äfven Ryssarne gingo tillbaka till Wiborg,

sedan de uppbrännt Willmanstrand och raserat dess fästningsverk. Olyckan vid Willmanstrand synes helt och hållet böra tillskrifvas Wrangel, hvilken utan ordres från Buddenbrock afgick från Martila samt icke åtminstone afvaktade den sednares ankomst, innan han inlät sig i strid.

Den 3 Sept. anlände Lewenhaupt till Qvarnby; samma dag afled Rajalin, hvarefter befälet på flottan öfvergick till vice-amiral Sjöstjerna. Tiden hade nu varit inne att företaga något offensivt; men ännu voro knappast alla finska trupper, ännu mindre de från Sverge väntade, ankomna. Emedlertid försökte Lewenhaupt förmå Sjöstjerna att med flottan gå till Björkösund för att afskära den vigtiga sjöförbindelsen mellan Wiborg och Petersburg; men Sjöstjerna vägrade, förebärande den stora sjukligheten; och d. 22 Sept. fick han sjelf segla hem med de 4 största skeppen, hvarefter schoutbynachten Cronhaven öfvertog befälet. Ej heller denne kunde förmås uträtta något, hvarföre såväl segel- som roddflottan i slutet af Oct. fick begifva sig hem, sedan några galerer jemte 1 skepp och 2 fregatter blifvit qvarlemnade vid Fredrikshamn. Under loppet af Sept. och Oct. kommo ändtligen de väntade förstärkningarne till lägret vid Fredrikshamn; från Sverge anlände 1,500 man af gardet, återstoden af de 1739 öfverförda regementerna (3000 man) samt 2,350 ryttare jemte rekryter, tillsammans öfver 8000 man. Lewenhaupt skulle nu (i slutet af Oct.) haft 22,800 man (se n:o **516**); sedan likväl de sjuke (2000) samt de, som voro kommenderade på flottan och annorstädes, blifvit afdragne, återstodo blott 15,400 man disponible. Men Ryssarne räknade ej heller mera än 16,000 man, hvilka lågo i läger mellan Wiborg och Kananoja. Emedlertid led svenska armén, som skulle underhållas från magasiner i Helsingfors och Borgå, tillföljd af dåliga transportanstalter ofta brist på lifsmedel; och genom lägringen under den kalla höstvätan, till en del i fuktiga jordkulor, uppkom mycken sjuklighet. Man ansåg armén följaktligen ej i stånd till någon offensiv rörelse, aldrahälst som flottan ej kunde medverka. I början af Nov. inträdde skarp köld. Sedan Lewenhaupt fått underrättelse, att Ryssarne gått i vinterqvarter, lät han derföre äfven svenska armén göra detsamma.

Men under tiden förberedde han i största tysthet ett infall i Ryssland, hvilket skulle gifva signalen till en palatsrevolution, hvarigenom prinsessan Elisabeth ville störta den unge czar Iwan. Den 19 Nov. uppbröt Lewenhaupt med 6000 man fotfolk, 450 dragoner och 10 kanoner oförmodadt från Fredrikshamn och tågade kustvägen till Säckjärvi, der han d. 23 stannade; samtidigt inbröt äfven öfv.-löjtn. Sprengporten med 600 man från Willmanstrandsidan. Härigenom uppkom i Petersburg en allmän förvirring, hvaraf Elisabeth begagnade sig att natten till d. 25 Nov. tillfångataga den unge czaren, hvarefter hon allmänt hyllades till kejsarinna. D. 27 Nov. mottog Lewenhaupt underrättelsen härom. Nu hade tillfället varit inne, att begagna sig af den oreda, som måste uppstå efter en revolution, samt genom ett djerft framryckande tillförsäkra Sverge någon verklig fördel, som kunde rättfärdiga det okloka kriget och öfverskyla alla de fel, som före och efter dess början blifvit begångne. Men i stället lät Lewenhaupt dåra sig af Elisabeths löften och förespeglingar samt beviljade, utan några bestämda fordringars uppställande, ett stillestånd, hvarefter han d. 6 Dec. uppbröt från Säckjärvi och återvände inom svenska området, der han förlade de medförda trupperna i qvarter.

1742.

Den sjuklighet, som hela hösten härjat i svenska armén, ökades under vintren genom dåliga qvarter och brist på tjenlig föda; den vanliga sjuknummern var 4000 man, och under fyra månader (Nov.—Febr.) dogo öfver 2000 man. Inom armén herrskade äfven en dålig anda, som hos soldaterna yttrade sig genom missnöje med befälet, och hos det sednare genom uppstudsighet mot Lewenhaupt, som var för svag att uträtta något och vidmagthålla disciplinen. Under tiden var Elisabeth, som nu blifvit lika god ryska, som hon förr var god vän till Sverge, ej overksam. I slutet af Febr. lät hon oförmodadt uppsäga stilleståndet samt insände några tusende man under gen. Fermors befäl i Savolax; derjemte utspriddes rykten, att Ryssarne nalkades Fredrikshamn med 50,000

man reguliera trupper, förutom massor af Kossacker. Lewenhaupt gaf genast (d. 1 Mars) ordres åt hela armén att ofördröjligen uppbryta ur qvarteren och tåga till Fredrikshamn. Emedlertid, trodde man sig derstädes ej hinna samla tillräcklig styrka före fiendens ankomst, hvarföre somliga redan nu satte i fråga att förstöra fästningen och retirera; under den härigenom uppkommande förvirringen plundrades ett magasin i staden hvarjemte ett annat vid Mendolax uppbrändes; slutligen sändes öfv. Lagercrantz till Petersburg för att underhandla om stillestånd. Snart befanns likväl alltsammans vara falskt allarm, hvilket till och med inom armén ej lärer saknat upphofsmän (se Malmström, Frihetstidens historia). De trupper, som infallit i Savolax, blefvo genom landshöfdingen Stjernstedts rådighet utdrifne. Icke desto mindre lät Lewenhaupt under denna ofördelaktiga årstid armén fortsätta sin marsch till Fredrikshamn, samt derifrån tillbaka till qvarteren (i April), hvarigenom så väl trupperna ledo, som landet onödigtvis utblottades. De finska reg:terna fingo likväl stanna qvar vid Fredrikshamn för att arbeta på dess fästningsverk. Högqvarteret flyttades i medlet af April till Kymmenegård.

Vid sommarens början ämnade Lewenhaupt gå offensivt tillväga och framrycka till Wiborg. Förbindelsen mellan denna ort och Petersburg skulle tidigt afskäras af flottorna. Mellan d. 4 och d. 16 Maj afgick galerflottan i flera afdelningar från Stockholm; den stod detta år, liksom det föregående, under Falkengrens befäl samt räknade 2 skottpråmar och 25 galerer förutom mindre fartyg; dess besättning utgjordes af 3,700 (tre reg:ter) soldater till landstigning, förutom en mängd båtsmän (tillsammans förmodligen 5 à 6000 man). Emedlertid blefvo galererne af östliga vindar, som medförde drifis, länge uppehållne på vägen till gränsen. Af örlogsflottan hade d. 5 Maj 4 linieskepp under Cronhavens befäl utgått från Carlskrona samt d. 21 Maj anländt till Helsingfors; Lewenhaupt befallde Cronhaven genast insegla i Wiborgska viken; men den sednare vägrade fullgöra befallningen, åberopande sina instruktioner, som bjödo honom att till den öfriga flottans ankomst kryssa mellan Helsingfors, Rewal och Hangö-udd. Först d. 25 Maj afgick Sjö-

stjerna med 6 linieskepp och flera fregatter från Carlskrona samt anlände d. 3 Juni till Aspö; efter att hafva förenat sig med Cronhavens fartyg och med dem, som öfvervintrat vid Fredrikshamn, hade han i medlet af Juni 12 linieskepp och 5 fregatter, som skulle hafva en besättning af 7,497 man, hvaribland 600 soldater. Falkengren lade sig samtidigt med galerflottan vid Kursalo (öster om Mendolax). Genom Svenskarnes dröjsmål hade Ryssarne emedlertid fått tillfälle att sända sin galerflotta, som bestod af 43 galerer med 10,000 mans besättning under general Lewaschew, till Wiborgska viken; äfven segelflottan, 12 linieskepp och några fregatter under amiral Mischukows befäl, hade utlupit, men höll sig försigtigt i grannskapet af Cronstadt. Lewenhaupt ville nu, att de svenska flottorna skulle gå till yttre delen af Wiborgska viken och till Björkösund för att åtskilja de båda ryska; men då Sjöstjerna vägrade, tillföljd af den öfverhandtagande sjukligheten, måste han afstå från alla anfallsplaner och blott bereda sig på försvar.

Under tiden hade äfven arméerna gått i fält. Den svenska, som räknade 14,000 man tjenstbare, samlades först i tvenne läger vid Martila och Fredrikshamn (se n:o 517), men förenades sednare vid sistnämnde ställe. Till det starka passet vid Mendolax framskjöts en förtrupp af 2000 man under öfv. Fröbergs befäl. Den ryska armén, som fortfarande anfördes af Lacy och Keith, räknade 26,000 man och samlades vid Wiborg. D. 7 Juni uppbröt Lacy med 22,000 man från Wiborg och gick d. 13 öfver svenska gränsen. Samtidigt inbröt gen.-major Wedel med 4000 husarer, dragoner och kossacker på vägen öfver Willmanstrand och framträngde natten till d. 17 öfver Martila ända till Qvarnby och Hussula, der flera personer mördades och trenne finska reg:ter voro nära att öfverraskas, hvarefter han drog sig tillbaka. Den 22 Juni ankom Lacy till Ravajoki, 1½ mil från Mendolax. Lewenhaupt begaf sig till sistnämnde ställe d. 23; och då han ej fann passet så starkt han förmodadt, emedan dervarande träsk och förhuggningar genom den starka sommarhettan torkat, fick Fröberg tillstånd att retirera, så fort fienden gjorde anstalt till allvarsamt anfall. Och då Lacy d. 24 nalkades, afdrog Fröberg utan att skjuta ett skott.

Sålunda gafs signalen till det ryktbara återtåg, som ej upphörde förr än vid Helsingfors. I ett krigsråd blef samma dag beslutadt, att man skulle draga sig bakom Kymmene-elf och utrymma den svaga fästningen Fredrikshamn, för hvars försvar man ej kunde våga krigshären och utsätta den för att kringrännas af öfvermagten. Följande dag gick armén tillbaka till Summa. Och då Lacy d. 28 nalkades Fredrikshamn samt började anstalter till belägring, utdrog svenska garnisonen på aftonen samt öfverlemnade staden åt lågorna med 130 kanoner och alla förråder, som blifvit samlade till ett blifvande offensivt fälttåg och hvilka man ej en gång gifvit sig tid att undanföra på flottan. D. 29 afgick armén öfver Kymmene-elfs östligaste mynningsarm till Kymmenegård, der den dröjde några dagar; fotfolkets dåvarande sammansättning synes af n:o 517. Men då Ryssarne visade sig på motsatta stranden, drog sig Lewenhaupt d. 3 Juli öfver ytterligare en flodgren till Kaukola. Derstädes hölls nytt krigsråd, hvari beslöts att armén, »som borde conserveras», skulle dragas tillbaka ända till Helsingfors. Till en början nöjde sig Lewenhaupt, som trodde sig hotad af en kringränning öfver Anjala, med att d. 5 och 6 Juli marschera till Abborfors, bakom Kymmene-elfs vestligaste mynningsarm. Samtidigt retirerade galerflottan från Kursalo till Wargskär utanför elfvens mynning.

Örlogsflottan qvarlåg ännu vid Aspö. Men Sjöstjerna hade flera gånger förklarat, att han måste draga sig tillbaka, emedan sjukligheten och dödligheten tagit sådan öfverhand, att han ej kunde inlåta sig i strid med fienden i händelse denne nalkades. I början af Juli voro blott 3,067 man af besättningen friske; 2,035 lågo sjuke och 2,395 felades. Slutligen underrättade han Lewenhaupt att han d. 12 Juli måste afgå till Hangö redd; och trots Lewenhaupts uttryckliga förbud, utförde han på utsatt dag sin föresats. Natten förut hade Falkengren dragit sig tillbaka till Pellinge. Om Lewenhaupt och hans krigsråd än måste bära det uteslutande ansvaret för det skamliga återtåget från Fredrikshamn till Abborfors, så bör skulden för den vidare reträtten otvifvelaktigt kastas på flottornas befäl; ty genom deras afseglande blottades inomskärsfarleden, den enda väg på hvilken armén

kunde erhålla sina behofver från de i kustorterna upplagda magasinerna. Äfven Lewenhaupt uppbröt derföre d. 12 Juli från Abborfors och tågade till Forsby samt d. 19 derifrån till Borgå. Nu afseglade ryska flottan från Cronstadt och styrde sin kosa åt Rewal. Äfven ryska galerflottan nalkades Pellinge. Falkengren, som måst sända 5 galerer till Helsingfors' försvar, ansåg sig för svag att upptaga en strid samt anhöll att få retirera till Helsingfors. Lewenhaupt beviljade detta, men uppbröt sjelf natten till d. 29 Juli från Borgå och gick d. 30 till Helsinge, der 2,400 rekryter från Sverge tillstötte; sistnämnde dag begaf sig äfven Falkengren till Helsingfors. Under reträtten rymde en mängd finska soldater till sina hemvist, hvaribland större delen af Savolax reg:te och Karelens dragoner.

Hvarken vid Abborfors, Forsby eller Borgå hade man ens sett fienden. Först d. 8 Aug. visade sig de ryska förtrupperna vid Helsinge. Lewenhaupt ansåg naturligtvis genast nödvändigt att retirera till Domarby (d. 9); emedlertid befanns ställningen derstädes så dålig, att fienden med sitt artilleri helt och hållet beherrskade svenska lägret, hvarföre hären slutligen d. 11 fick draga sig tillbaka till halfön vester om Helsingfors och lägra sig på den s. k. Kampen. Snart derefter började Sjöstjerna skrifva ängsliga bref från Hangö med anhållan om hjelp af galerflottan eller armén; och Falkengren förklarade sig då tvungen att afsegla, hvarvid han dock ädelmodigt erbjöd sig att medtaga 3000 man för att rädda dem undan den kapitulation, som i sådant fall blefve nödvändig! Han lät dock förmå sig att dröja något. Emedlertid började sjukligheten tilltaga bland trupperna; foder saknades för hästarne; men värst var, att den dåliga anda, som hela tiden rådt bland officerarne, började yppa sig genom förrädiska underhandlingar med fienden angående dagtingan. Härigenom föranleddes Lacy att d. 18 Aug. erbjuda kapitulation. Lewenhaupt sammankallade då ett krigsråd, hvari beslöts att man skulle anhålla om några veckors stillestånd för att inhämta regeringens vilja. Detta afslogs dock af Lacy. D. 19 blef Lewenhaupt genom ett ombud från regeringen afsatt och hemkallad, hvarefter befälet öfvertogs af gen.-major Bousquet. Denne ville visserligen

gerna strida och slå sig igenom fienden; men då han snart insåg, att han i sådant fall hvarken kunde lita på befälet eller soldaterna, måste han med blödande hjerta fortsätta underhandlingarne om kapitulation, hvilken äfven afslöts d. 24 Aug. på följande vilkor: de svenska trupperna skulle öfverskeppas till Sverge; de som ej rymdes på fartygen, skulle tåga landvägen kring Bottniska viken; de finska trupper, som ej ville medfölja till Sverge, skulle begifva sig till sina hemorter; artilleriet och alla förråder, som ej redan voro förde ombord, skulle qvarlemnas åt Ryssarne.

Svenska arméns sammansättning vid detta skymfliga tillfälle synes af n:o **518**; dess styrka uppgick till 14 à 15,000 man, hvaraf dock voro öfver 4000 sjuke och 400 oberidne ryttare, så att blott 11,000 kunna anses tjenstbare. Ryska hären uppgifves till 16 à 18,000 man. De finska trupperna, som kunna anslås till 3,300 man, återvände alla till hemorten. Af de svenska inskeppades fotfolket på galerflottan, som d. 28 Aug. afgick från Helsingfors och d. 16 Sept. inträffade i Stockholm; resan var mycket svår tillföljd af storm och motvind, hvarföre under densamma en stor del af de sjuke afledo; öfverdrifven är dock otvifvelaktigt den uppgiften, att blott några tusende man vid framkomsten skulle hafva återstått; åtminstone 6000 man torde hafva hemkommit, hvilket visserligen icke är mycket af de 16,000, som blifvit utförde, förutom de tre regimenterne på flottan. Svenska rytteriet, som i slutet af Aug. knappast räknade 1,400 man tjenstbare (af 2,300) aftågade äfven d. 28 Aug. från Helsingfors under befäl af öfv. Freudenfelt samt gick öfver Åbo till Wasa, der det inträffade i slutet af October. I Wasa lyckades Freudenfelt, sedan de återstående hästarne (748 till antalet) blifvit qvarlemnade, med manskapet d. 24 Oct. komma öfver Qvarken. Blott 500 man kunde dock samlas vid Umeå; de öfrige blefvo väderdrifne till Hernösand. Svenska segelflottan följde galerflottan till Stockholmsskären och gick till Elfsnabben; Cronhaven utsändes derpå med några skepp att kryssa i Östersjön. På stora flottan hade sedan krigets början dött 5 à 6000 sjömän, på galerflottan 11 à 1200. Under hösten utbredde sig Ryssarne öfver hela Finland; redan d. 8 Aug. hade garnisonen i Nyslott, der

öfv.-löjtn. Gyllenecker var kommendant, gifvit sig på villkor af fritt aftåg; d. 26 Aug. uppgafs äfven Tavastehus slott.

I Sverge hade ständerna emedlertid d. 20 Aug. sammanträdt för att öfverlägga om, hvad som skulle göras med anledning af de olyckliga händelserna i Finland. En bland de första underrättelserna, som mötte dem, var den om kapitulationen vid Helsingfors. Det blef nu ej mera frågan om Finlands, utan om Sverges försvar. I landet beräknades, förutom de från Finland återvändande trupperna, finnas 15,000 man, hvaraf 10,000 man indelt och 5000 man värfvadt folk. De hemmavarande fotregementerna samt 2000 man af rytteriet drogos till Stockholm eller dess grannskap; återstoden af rytteriet skulle hålla sig färdigt att när som helst uppbryta. Båda flottorna fingo återgå till Åland, hvarifrån de först i Nov. gingo till sina stationer. I Oct. beslöts att alla regementer till våren skulle göras fulltaliga. Till försvar af Westerbotten borde uppsättas en corps, som skulle utgöras af det från Wasa kommande rytteriet, Westerbottens och Jemtlands reg:ter samt 2,500 man vargeringsmanskap, öfver hvilka trupper Freudenfelt erhöll befälet. Den sednare afgick på senhösten till Torneå, hvarifrån han i slutet af Nov. öfverföll en postering af 350 man ryskt kavalleri vid Kemi samt dref den tillbaka till Uleåborg.

1743.

Vid årets början sändes fredsunderhandlare till Åbo. Vintren tillbragtes af ständerna med undersökningar om orsakerna till föregående årets olyckor, med rustningar till det kommande fälttåget och framför allt med öfverläggningar angående valet af tronföljare. Utgången af detsamma var vid rikets dåvarande ställning af stor vigt. I början förenade sig ständerna om hertigen af Holstein, Carl Peter Ulrik, som var sonson åt Carl XII:s syster och hvars mor var kejsarinnan Elisabeths syster; man hoppades härigenom erhålla en dräglig fred med Ryssland. Men sedan man i Dec. fått veta, att densamme blifvit utsedd till rysk tronföljare, måste nytt val anställas. Då kommo icke mindre än fyra kandi-

dater i fråga, hvaribland kronprinsen Fredrik af Danmark och furstbiskopen Adolf Fredrik af Lübeck hade mesta utsigterna. Valde man den förre, som hade allmogen för sig, så kunde man med Danmarks flotta och armé hoppas att återtaga Finland; men Sverige kunde då lätt bli ett lydrike under Danmark. Valde man den sednare, som var Carl Peter Ulriks systerson och understöddes af kejsarinnan Elisabeth, så kunde man möjligtvis utan svärdslag återfå Finland. Valet var i sjelfva verket brydsamt och förorsakade stor splittring i sinnena. Emedlertid måste krigsmagten sättas i aktningsbjudande skick. I April voro de indelta regementerna åter fulltalige, och penningar funnos till de värfvades uppsättande. Riksrådet Rosen utnämndes till arméns befälhafvare samt amiral Taube till flottans. Man hade för afsigt att samla 13,000 man vid Stockholm, 6000 vid Gefle och 6000 vid Umeå. Sistnämnde afdelning skulle under gen.-major Freudenfelts befäl öfverföras till Finland för att tjena såsom stam vid en allmän uppresning af allmogen, som var missnöjd med ryska oket. Om något dylikt kunnat ske under vintren, skulle utsigterna till framgång icke varit ringa, emedan ryska stridskrafterna i Finland då voro särdeles svaga, enligt en källa blott 5000 man, hvaraf 2000 i Österbotten. Alltsammans inskränkte sig dock dertill, att Freudenfelt i Maj för andra gången framträngde till Uleåborg; men då han straxt derefter omkom genom en olyckshändelse, återvände hans trupper till Torneå. Redan i slutet af Mars hade Åland blifvit återtaget af Svenskarne och dervarande ringa ryska styrka tillfångatagen.

Förnämsta tilliten satte man dock till flottorna, hvilka äfven tidigt utrustades. D. 30 April utlopp örlogsflottan, som räknade 16 linieskepp och 5 fregatter under amiralen v. Utfalls befäl, från Carlskrona och seglade till Hangö-udd, dit han anlände i medlet af Maj. Samtidigt utgick äfven vice-amiral Falkengren med galer-eskadern till åländska skären. I åboländska skärgården låg Keith med några skottpråmar och 21 galerer, som öfvervintrat i Helsingfors och Fredrikshamn samt före svenska segelflottans ankomst lyckats komma förbi Hangö-udd. D. 20 Maj stötte Falkengren i Korpo-ström på Keiths galerer, som lågo i en vik, å ömse

sidor skyddade af starka landbatterier; Falkengren anföll, men blef med förlust tillbakaslagen samt nödsakad att retirera till Degerby för att reparera sina skador. Keith följde efter till Lilla Såttunga, der han väl befästade sig. D. 21 Maj afgick Lacy med en stor eskader af 48 galerer och många mindre fartyg från Petersburg samt anlände i början af Juni till Hangö-udd, der han likväl hejdades af svenska segelflottan. Men samtidigt (d. 4 Juni) inträffade derstädes äfven amiral Golowin med ryska segelflottan, som räknade 17 linieskepp och 5 fregatter. Golowin låtsades erbjuda v. Utfall batalj (d. 7 Juni), men drog sig undan till Rewal samt narrade den sednare efter sig. Härigenom fick den stora galer-eskadern tillfälle att samma dag, dold af en tjock dimma, kringsegla Hangö-udd, hvarefter Lacy förenade sig med Keith. Ryssarne hade nu 70 galerer med 20,000 mans besättning, Falkengren blott omkring 20; segelflottan, öfver hvilken nu Taube tagit befälet, kryssade mellan Gottland och Dagö; blott 2 skepp och 4 fregatter sändes till Falkengrens förstärkning. Lätteligen kunde sådane härjningar, som åren 1719—21 egt rum, förnyas; och ryska regeringen underlät icke heller att härom gifva vinkar. Detta inverkade så lifligt på de i Stockholm församlade ständerna, att de allmänt blefvo böjde för valet af Adolf Fredrik till tronföljare. Och som å andra sidan ryska regeringen ej ville framställa så höga fordringar, att Svenskarne tvungos kasta sig i Danskarnes armar, lyckades man d. 16 Juni i Åbo komma öfverens om fredsvillkoren, hvarefter Lacy, som just beredde sig att med sin öfvermagt krossa Falkengren, upphörde med vidare fiendtligheter. Några dagar derefter valdes hertig Adolf Fredrik till tronföljare, trots Dalupprorets utbrytande och Dalallmogens i samma dagar skeende ankomst till Stockholm för att genomdrifva kronprinsens af Danmark val. Kort derefter blefvo Lewenhaupt och Buddenbrock halshuggne. Genom freden i Åbo, som d. 7 Aug. definitivt afslöts, återfick Sverige Finland med undantag af gränsfästningarne Fredrikshamn, Willmanstrand och Nyslott samt kringliggande områden af Sawolax och Kymmenegårds län öster om Kymmeneelf. Kriget hade kostat 50,000 man och 130 tunnor guld.

Emedlertid var Sverige nära på att med anledning af denna fred komma i krig med Danmark, hvars konung icke utan liflig förtrytelse sett ett så godt tillfälle gå förloradt att på sonens hufvud förena alla tre nordens kronor. Betydliga truppsamlingar verkställdes på Seland för att göra en landstigning i Skåne; i Norge sammandrogos 10,000 man, och i Östersjön utlupo 18 danska linieskepp. Svenska regeringen lät då (i Oct.) örlogsflottan, som i Sept. från Stralsund öfverfört kronprinsen Adolf Fredrik till Carlskrona, göra sig segelklar; 7000 man nedsändes till Skåne under Adolf Fredriks befäl. Men icke nog härmed, anhöll man om hjelp från Ryssland, tillföljd hvaraf ryska segelflottan under Golowin seglade ned åt Östersjön, samt 30 ryska galerer med 10,000 mans besättning, hvilka redan hunnit till Björkön, i Sept. fingo ordres att vända om och under general Keiths befäl begifva sig till Skåne. Men den sena årstiden föranledde, att galererne jemte ombord varande trupper måste läggas i vinterqvarter i Nyköpings, Norrköpings, Söderköpings och Westerviks hamnar. Sedan konungen i Danmark blifvit förvissad om, att Sverge skulle erhålla verksamt understöd af Ryssland, slöt han d. 20 Febr. 1744 fred, hvarefter allt återställdes på den gamla foten. Icke desto mindre utrustades sistnämnde år den svenska flottan, som då räknade 16 linieskepp, 6 fregatter, 4 briggar, 2 bombkitsar och 1 brännare; emedlerlid utlopp blott en del deraf för att från Stralsund hämta Adolf Fredriks gemål, prinsessan Lovisa Ulrika af Preussen.

Lifligt kände man efter krigets slut behofvet af galereskaderns förökande. Följden blef äfven att inom kort tid nybyggnader verkställdes med en ifver som tillförene ej blifvit sedd. Redan år 1752 funnos 57 galerer, 4 halfgalerer och 4 galerpråmar jemte åtskilliga andra fartyg. Men genom det sista krigets erfarenhet hade man icke allenast insett behofvet af galerflottans förökande, utan äfven nödvändigheten af dess samverkan med arméns, och detta särdeles vid ett krig i Finland, der armén var beroende af den tillförsel,

som inomskärsleden kunde framforslas. Med anledning häraf föreslog öfv. A. Ehrensvärd vid 1747 års riksdag, att galerflottan skulle skiljas från örlogsflottan samt införlifvas med armén, under namn af arméns flotta, äfvensom att den skulle förläggas till Finland, der en befästad örlogshamn skulle anläggas. — Arméns styrka och sammansättning år 1750 synes af n:o 519; förutom befäl, spel m. m. räknade den 52,913 man, hvaribland 26,968 man indelt och 11,400 man värfvadt fotfolk, 7,605 man rytteri, 3,700 man dragoner och 3,240 man artilleri; till fotfolket hade sedan 1729 kommit trenne värfvade reg:ter; om detsamma gäller för öfrigt samma anmärkning, som gjordes vid n:o 513. Genom freden i Åbo förlorade Wiborgs reg:te ytterligare 358 nummer, så blott 92 återstodo, samt Karelska dragonerna 480 och Savolax infanteri 83 nummer. Flottans manskap af kofferdikarlar, enrollerings-, indelnings- och roterings-båtsmän, utgjorde vid samma tid 12,230 man, hvaraf dock blott hälften voro befarne.

ADOLF FREDRIK.

1751—1771.

År 1756 skiljdes galerflottan från den öfriga örlogsflottan och »återfördes till sin rätta källa tillbaka, som var landtarmén.» Den borde bestå af 6 fregatter, 5 prâmar, 80 galerer, 4 halfgalerer, 10 hästgalerer och 4 rekognosceringsslupar, hvilka fartyg skulle fördelas mellan Stockholm, Sveaborg och Göteborg; till deras bemannande erfordrades 6,162 båtsmän och volontärer samt 22,300 soldater; dertill anslogos Norrlands, Roslagens, Ålands och södra Finlands båtsmanskompanier jemte i Stockholm varande båtsmän och volontärer, ungefärligen 4000 man af de 13,000, som förut utgjort flottans besättning. Samma år räknade örlogsflottan 24 linieskepp, 12 fregatter, 3 briggar, 4 prâmar, 3 bombkitsar, 9 galerer samt 7 huckertar och gallioter, af hvilka fartyg dock många voro föråldrade och bristfälliga. Af den-

samma utrustades såväl år 1756, som sedermera de följande sex åren, 6 linieskepp och 2 fregatter för att tillsammans med en lika stark dansk eskader under det stora sjökriget skydda svenska handeln mot Engelsmännen.

1757.

Samma krigslystna hattparti, som 1741 störtat Sverge i krig med Ryssland, lyckades äfven år 1757 inleda riket i krig med Preussen. Förevändningen härtill blef, att Sverge såsom garant af vestfaliska freden och medlem af tyska riket måste uppträda mot fredsstöraren Fredrik II; medlen till krigets utförande erhöllos från Frankrike; dess ändamål var att återfå de förlorade tyska provinserna, hvartill i sjelfva verket ej ringa förhoppning förefanns, tillföljd af de många fiender Fredrik II åsamkat sig. Emedlertid motarbetades kriget i hemlighet af det med preussiske konungen beslägtade svenska konungahuset, hvarjemte öfverbefälhafvarne, som fruktade Lewenhaupts och Buddenbrocks öde i händelse af motgång, gerna läto sina händer bindas af rådets instruktioner.

D. 27 Juni gafs befallning att rustningarne skulle börja. Af flottan utrustades, utom den vanliga eskadern till handelns skyddande, ytterligare 11 linieskepp och 5 fregatter, 2 skottpråmar och 4 galerer, hvilka jemte en transportflotta på eftersommaren till Pommern öfverförde 17,000 man, som förenades med 5000 man derstädes befintliga tyska och värfvade trupper; de från Sverge öfverförda truppernas sammansättning synes af n:o **519, b**. Före öfverbefälhafvarens, fältm. Ungern v. Sternbergs ankomst öfvertogs befälet af gen-löjtn. Hamilton, som d. 13 Sept. på trenne kolonner inbröt på preussiska området; den högra under gen.-löjtn. Liewens befäl besatte Demmin; den medlersta under gen.-löjtn. Lantingshausens befäl Anklam, hvarjemte den venstra under gen.-maj. Ehrensvärds befäl vid Wolgast gick öfver till Usedom. Från medlersta kolonnen gingo d. 14 800 man öfver till staden Usedom och bemägtigade sig sedermera Swinemünde skans. Ehrensvärd började den 14 belägringen af Peenemünde, som gaf sig d. 23 Sept. (se

n:o **519** c. I slutet af Sept. framsköts från Anklam öfver Pasewalk till Prentzlow en afdelning af 3,100 man under gen.-löjtn. Liewens befäl. På galereskadern, som ingick i Frische Haff, inskeppades en afdelning af 1000 man; och en annan afdelning af 400 man bemägtigade sig ön Wollin. D. 10 Oct. anlände fältm. v. Sternberg till Anklam och öfvertog befälet; dervarande afdelnings sammansättning synes af n:o **519** d. Då någon tid derefter ett rykte uppstod att fursten af Anhalt Dessau nalkades med 10 à 12,000 Preussare, uppbröt v. Sternberg d. 26 Oct. med hufvudstyrkan (hvars sammansättning synes af n:o **519** e) från Anklam för att möta honom och gick till Ferdinandshof, der han inträffade d. 28. Emedlertid befanns underrättelsen om Preussarnes annalkande oriktig.

Tillfället hade nu varit gynnsamt att belägra Stettin, men v. Sternberg ville ej inlåta sig i företaget tillföljd af den sena årstiden, bristen på belägringsartilleri och Stettins starka besättning, som ansågs uppgå till 9 à 10,000 man under gen. Manteufels befäl. Emedlertid framsändes gen.-löjtn. Liewens afdelning d. 7 och 8 Nov. till Gartz och Angermünde för att indrifva kontributioner. Men då i medlet af månaden underrättelse inlopp angående slaget vid Rossbach, ansåg sig v. Sternberg böra retirera inom svenska gränsen. D. 14 Nov. uppbröt han från Ferdinandshof och förlade sedermera sina trupper bakom Peene och Treebel; han hade då 27 bataljoner och 31 sqvadroner, som voro delade i fyra divisioner (se n:o **519** e). D. 26 Nov. återtog en preussisk afdelning af 1,500 man från Stettin ön Wollin. Vid samma tid anlände fältm. Lewald till Stettin med betydliga förstärkningar samt framryckte derefter mot svenska gränsen. Hans styrka uppgafs till 26,000 man. Och då svenska fältarmén blott räknade 16,000 man, samt alla pass och vattendrag genom den starka kölden tillfröso, trodde sig v. Sternberg ej kunna försvara gränslinien, utan sammandrog i slutet af Dec. sina trupper i en trängre ställning mellan Richtenberg och Stralsund; derjemte utrymdes äfven ön Usedom, förutom Peenemünde-skans; i Anklam och Demmin qvarlemnades starka besättningar. Natten till d. 29 Dec. inbröt fältm. Lewald

mellan nämnde båda städer öfver Peene; garnisonen i Anklam räddade sig med undantag af 200 man; men den i Anklam under gen.-maj. Carpelan blef kringränd af 9 à 10,000 Preussare samt d. 31 Dec. tvungen att kapitulera med vilkor af fritt aftåg. Sistnämnde dag drog sig v. Sternberg med hufvudstyrkan tilbaka till Stralsund.

1758.

Sedan i Stralsund en besättning af 7 à 8000 man blifvit qvarlemnad, öfverfördes återstoden af armén till Rügen. Fältm. Lewald nöjde sig med att genom lätta trupper på afstånd innesluta fästningen samt gick med sina öfriga trupper i qvarter i svenska Pommern och Mecklenburg. Den 9 Jan. afträde v. Sternberg öfverbefälet åt riksrådet grefve Rosen. Under vintren led den i Stralsund hoppackade garnisonen mycket genom sjukdom; i början af Mars funnos af 7000 blott 4000 tjenstbare. D. 11 Mars företog gen. Manteufel belägringen af Peenemünde, som d. 13 kapitulerade. Ett försök att natten till d. 5 April genom öfverrumpling återtaga skansen misslyckades. När isen bröt upp, blef man ej utan bekymmer att fienden skulle försöka en öfvergång till Rügen; d. 10 April försänktes derföre inloppet till Bartherfjorden och d. 23 utlades galer-eskadern till Rudön. Efter hand ankommo betydliga förstärkningar från Sverge; tillsammans lära de under årets lopp uppgått till 10,000 man; se härom n:o **520**. I slutet af Juni började de preussiska trupperna utrymma svenska området, och i början af Juli hade de helt och hållet passerat Peeneströmmen; mindre svenska afdelningen följde då efter och besatte passen. Vid samma tid afgick riksrådet Rosen från befälhafvareplatsen, hvilken uppdrogs åt gen.-löjtn. Hamilton. I medlet af Juli beordrades gen.-maj. Ehrensvärd att med en mindre afdelning (se n:o **521**) öfvergå till Usedom och återtaga Peenemünde; belägringen började d. 20, och d. 24 måste den 300 man starka garnison gifva sig krigsfången.

Derefter bröto mindre afdelningar på preussiska området och brandskattade. Galer-eskadern inseglade i Frische Haff.

Svenska arméns sammansättning vid midten af sommaren synes af n:ne **520 b** och **520 c**. Hufvudstyrkan, som uppgick till 15 à 16,000 man, samlades i början af Aug. vid Loitz. I medlet af månaden nalkades stora ryska armén Oder och Küstrin. Hamilton uppbröt då från Loitz och tågade till Daberkow (på vägen till Friedland), der han sedan låg stilla d. 17—22 Aug.; arméns dåvarande sammansättning synes af n:o **522**. Derefter gick han vidare öfver Friedland till Strassburg, der han stannade d. 28 Aug.; enligt n:o **523** räknade armén då 35 bataljoner och 38 sqvadroner. D. 31 Aug. fördref gen.-maj. Carpelan med 3000 man 900 Preussare från Pasewalk. D. 6 Sept. flyttades svenska lägret till Prentzlow. Under tiden hade Ryssarne d. 25 Aug. blifvit slagna vid Zorndorf. Hamilton beslöt då gå vesterut mot Haveln och Elben för att möjligtvis träda i samband med franska armén i norra Tyskland. D. 11 Sept. uppbröt han från Prentzlow och gick sedermera öfver Lychen, Fürstenberg och Rheinsberg till Neu Ruppin, der han inträffade d. 22 Sept. och uppslog sitt läger; en mindre afdelning sändes till Alt Ruppin och en annan till Fehrbellin (d. 25 Sept). Från den sistnämnda, som anfördes af gen.-maj. Kalling, framsändes partier i Prignitzer-landet, som indrefvo kontributioner. Med anledning häraf framryckte gen.-maj. Wedel, som stått vid Berlin med 8000 man, och dref Svenskarne d. 28 efter en häftig fäktning från Fehrbellin; staden återtogs dock, sedan undsättning från Neu Ruppin anländt.

Emedlertid hördes inga fransmän af. Deremot började underhållet bli knappt, hvarjemte starka preussiska afdelningar från Stettin oroade arméns förbindelselinie samt till och med eröfrade Anklam, Loitz och Demmin. Efter halftredje veckas stillaliggande uppbröt Hamilton derföre d. 11 Oct. från Neu Ruppin samt återvände, samma väg han kommit, till Prentzlow, dit han d. 17 anlände och slog läger. Under marschen förföljdes han lifligt af Wedel ända till Templin. D. 22 sändes gen.-löjtn. v. Fersen med en större afdelning från Prentzlow till Pasewalsk för att öppna förbin-

delsen med Stralsund; Preussarne utrymde då orterna vid Peene och drogo sig tillbaka till Stettin, sedan de i Yckermünde inlagt 1,200 man; d. 25 Oct. lät Fersen 1,500 man anfalla nämnde stad, som äfven utrymdes af Preussarne. D. 28 Oct. uppbröt Wedel med en del af sin corps från Templin och gick till Sachsen; återstoden förenade sig med Manteufels trupper. Sedermera föreföllo blott mindre fäktningar såsom vid Zedenick d. 8 Nov., vid Eggesen, och vid Güstow d. 18 Nov. Slutligen tvangs Hamilton af den svåra väderleken på hösten att söka vinterqvarter; d. 21 Nov. uppbröt han från Prentzlow och förlade sina trupper kring Peene; men mellan d. 8 och 12 Dec. fingo de helt och hållet utrymma preussiska området samt intaga qvarter på det svenska; starka garnisoner förlades i Anklam och Demmin. I slutet af Dec. nalkades fältm. Dohna med 12,000 man från Sachsen å mecklenburgska sidan; å andra sidan framryckte äfven Manteuffel från Stettin. Samtidigt afgick gen. Hamilton från befälet, som öfvertogs af gen. v. Lantingshausen. D. 28 Dec. inbröt fienden vid Damgarten och Stolpe på svenska området, öfverraskade en del af trupperna i qvarteren och nödgade återstoden draga sig närmare Stralsund, hvarefter Demmin och Anklam kringrändes.

1759.

Nyårsdagen samlades svenska härens hufvudstyrka, som ännu uppgick till 15,000 man, vid Stralsund, hvarifrån en del af densamma sedermera öfverfördes till Rügen. Emedlertid måste trupperna i Demmin, som anfördes af gen.-maj. Liljenberg, efter några dagars försvar gifva sig fångne; garnisonen i Anklam, som bättre värjde sig, fick fritt aftåga, mot villkor att ej på ett år tjena mot Preussen. Derpå intogo Preussarne, liksom förra året, vinterqvarter i svenska Pommern. I slutet af Mars började Manteuffel belägringen af Peenemünde skans, som måste gifva sig d. 10 April, hvarefter den förstördes. I medlet af Maj upphörde blokaden af Stralsund, och några dagar derefter utrymde fienden svenska Pommern; svenska armén fick efterhand gå öfver från Rügen samt besätta landet, allt efter som fienden drog

tillbaka. I början af Juli lemnade Preussarne alldeles Vor-Pommern för att vända sig mot Ryssarne, som framträngde mot Brandenburg. D. 11—13 Aug. uppbröt hufvudstyrkan under Lantingshausens befäl från Stralsund och marscherade till Loitz. Enligt årets fälttågsplan, som gick ut på att man skulle samverka med Ryssarne, borde en särskildt afdelning af 8 bataljoner med nödigt artilleri och kavalleri, eller omkring 4000 man, under gen.-löjtn. v. Fersens befäl bemägtiga sig öarne Usedom och Wollin; dess sammansättning synes af n:o 525; ena hälften inskeppades under gen.-maj. Carpelans befäl på galer-eskadern, som anfördes af kapten Ruthensparre och bestod af 2 prámar, 4 hel- och 4 halfgalerer jemte åtskilliga mindre fartyg, för att gå till Frische Haff; med andra hälften afgick Fersen sjelf d. 14 Aug. till Wolgast, dit han anlände d. 16.

D. 21 Aug. gick Lantingshausen med hufvudhären, som torde hafva räknat 7 à 8000 man och hvars sammansättning synes af n:o 526, vid Loitz öfver Peene och framträngde sedan långsamt öfver Schmarsow, Barthow, Spandekow och Ferdinandshof till Pasewalk, dit han anlände d. 4 Sept. Något hade nu kunnat uträttas, emedan Fredrik II efter nederlaget vid Zorndorf (d. 12 Aug.) för en tid var i det närmaste magtlös; men Lantingshausen ansåg sig för svag och ville först invänta Fersens återkomst från öarne. Emedlertid utsändes mindre afdelningar åt flera håll, dels för att hålla fienden på afstånd från hufvudstyrkan, dels för att indrifva kontributioner. D. 6 Sept. intogs Löckenitz af 2000 man under gen.-maj. Hessenstein. Densamme framryckte d. 19 till granskapet af Stettin, hvarifrån han dock tillbakadrefs af 3000 man under prinsens af Bevern befäl. D. 30 Sept. anföllos på samma gång gen.-maj. v. Hessenstein af 3,500 man vid Löckenitz, samt gen.-maj. Horn, som hade 3000 man, af 2,500 Preussare vid Werbelow (söder om Pasewalk); å båda ställen tillbakaslogs likväl fienden.

Medan detta föreföll hade gen.-löjtn. Fersen med framgång utfört sitt uppdrag. D. 18 Aug. gick han vid Wolgast öfver till Usedom. D. 26 stormade han Swinemünde stad, som hade en besättning af 600 man, och d. 2 Sept. intog han dervarande skans. Under tiden hade galer-eska-

dern med mycken svårighet genom det grunda sundet emellan Usedom och fasta landet kommit in i Frische Haff, der en preussisk eskader af 4 gallioter, 4 sekaner och åtskilliga mindre fartyg väntade i farvattnet mellan Klein- och Grosse-Haff. Först d. 9 Sept. kunde Carpelan och Ruthensparre framrycka, och d. 10 angrepo de Preussarne, som efter en kort fäktning i grund blefvo slagne. Derefter gick Fersen d. 13 öfver till ön Wollin, der äfven fotfolket på galer-eskadern landsattes, hvarefter Preussarne drogo sig tillbaka till den välbefästade staden Wollin. Fersen följde efter och stormade staden d. 16 Sept., hvarvid fienden förlorade 700 man fångar förutom döde och sårade. Fersen afgick derpå, efter att hafva qvarlemnat en mindre styrka på öarne, öfver Wolgast och Anklam till hufvudhären vid Pasewalk, der han inträffade d. 1 Oct.

Man anser, att Stettin nu med framgång kunnat belägras. Men Lantingshausen låg fortfarande i en månads tid overksam vid Pasewalk, hvarunder flera mindre fäktningar föreföllo. D. 30 Oct. uppbröt han ändtligen och drog sig tillbaka till Anklam, hvarefter armén i början af Nov. fick intaga vinterqvarter bakom Peene och Treebel; ön Usedom utrymdes. Gen. Manteuffel följde efter med de preussiska trupperna. Genom öfverenskommelse med hertigen af Mecklenburg fick dennes trupper i Nov. afgå till Pommern, hvarpå de förlades i qvarter på Rügen.

1760.

Kölden blef på nyåret så stark, att Peene-strömmen isbelades, hvarföre man måste befara ett infall af Preussarne. Men denna gång beslöt Lantingshausen försvara sig samt ej tillåta fienden intaga vinterqvarter på svenska området. D. 20 Jan. gingo Preussarne under gen:ne Manteufel soch Stutterheims befäl vid Stolpe öfver Peene samt tillfogade den närmast Anklam liggande afdelningen, som anfördes af gen.-maj. Kalling, någon förlust vid dess reträtt på Greifswalde. Derstädes samlade Lantingshausen emellertid de följande dagarne svenska armén, med hvilken han d. 23 och 24, efter

några fäktningar vid Süssow, Ranzin och Schlatkow, utjagade Preussarne från svenska området. Sedermera beslöt han verkställa ett anfall på Anklam, för att förskära dervarande bro öfver Peene; anfallet utfördes d. 28 Jan. af 4000 man, som hade emot sig ungefär lika många Preussare; i början hade Svenskarne framgång samt tillfångatogo till och med gen. Manteufel; men snart blefvo de tillbakakastade och måste afstå från företaget.

Sedermera föreföll under våren och försommaren intet af vigt. Från Sverge ankom en förstärkning af rekryter. Galer-eskadern blokerade Oderns utlopp. I Juli sammandrogs armén i tvenne läger vid Grimme och Eldena (nära Greifswald). I slutet af månaden gick preussiska hufvudstyrkan från gränsen; blott en mindre afdelning stannade i Demmin under gen. Stutterheims befäl. I medlet af Aug. beslöt Lantingshausen öfverskrida gränsen och försöka instånga Stuttenheims corps; arméns sammansättning vid denna tid framgår af n:o **527 a**. D. 16 gick Ehrensvärd med 5 bataljoner och 2 sqvadroner vid Anklam öfver Peene; och samma dag framryckte Fersen och Stackelberg med 7 bataljoner och 15 sqvadroner mot Demmin. D. 17 gick Lantingshausen med 12 bataljoner och 17 sqvadroner in på mecklenburgska området till Malchin för att kringgå Kummerow-sjön samt dymedelst komma Stutterheim i ryggen. Den sistnämnde retirerade dock i sednaste laget, natten till d. 20, från Demmin till Friedland, hvarefter Lantingshausen och Fersen d. 23 sammanstötte vid Schmarsow. Härpå framryckte Lantingshausen långsamt öfver Friedland och Strassburg mot Prentzlow, hvarunder flera fäktningar ägde rum; Ehrensvärd följde med på venstra sidan öfver Ferdinandshof till Pasewalk, som han d. 5 Sept. besatte. D. 6 framkom svenska hufvudstyrkan till Prentzlow, hvilken stad samma dag stormades med 4 bataljoner. Härefter förblef Lantingshausen overksam under en månads tid; arméns dåvarande sammansättning synes af n:o **527 b**. Den vida svagare Stuttenheim, som förenat sig med en afdelning under Belling, oroade blott med sina lätta trupper hans förposter. Längre fram erhöll en prins af Würtemberg befälet öfver de på denna sida befintliga preussiska trupperna; denne be-

slöt i samråd med kommendanten i Stettin, gen. Werner, att d. 3 Oct. företaga ett samtidigt anfall mot Svenskarne vid Prentzlow och Pasewalk. Men då ryska trupperna vid samma tid nalkades Berlin, måste prinsen af Würtemberg hastigt draga sig tillbaka; Werner utförde deremot sitt anfall på bestämd dag; trots sin stora öfverlägsenhet blef han dock med tapperhet tillbakakastad af Ehrensvärd. Lantingshausen hade nu haft godt tillfälle att framrycka, då Ryssarne d. 9—13 Oct. hade Berlin i sitt våld. Men han föredrog i stället, att d. 6 Oct. från Prentzlow retirera till Werbelow (på halfva vägen till Pasewalk), föregifvande brist på lifsmedel. Och då Preussarne derefter vände sig mot Mecklenburg, uppbröt han d. 17 Oct. från Werbelow samt marscherade till Anklam, dit han följande dag anlände och der han slog läger; vid samma tid retirerade de mecklenburgska trupperna på svenska området. I slutet af Oct. gick armén i vinterqvarter bakom Peene och Trebel.

1761.

Denna vinter blef svenska armén, hvars sammansättning synes af n:o **527 c**, ej oroad i dess qvarter. I Mars utgick galer-eskadern på kryssning i Frische Haff. Derjemte besattes öarne Usedom och Wollin af en mindre styrka. I Juni afgick Lantingshausen från befälet, hvilket uppdrogs åt gen.-löjtn. Ehrensvärd. Denne samlade i medlet af Juli 4000 man vid Loitz och 3000 vid Tribsees. Natten till d. 19 Juli lät han sina trupper vid båda ställena infalla på fiendtliga området samt framtränga mot Demmin, der öfv. Belling stod. D. 19 måste den sednare retirera till Malchin, hvarefter de svenska afdelningarne d. 20 förenades vid Demmin. Derpå intog Ehrensvärd med de trupper, som uppräknas å n:o **528**, ett läger vid Wanselow. Hans afsigt var att under detta fälttåg spara hufvudstyrkan, men deremot medelst mindre afdelningar oroa och hålla fienden på afstånd. Då äfven Preussarne, hvilkas hufvudstyrka under Stutterheims befäl stod vid Pasewalk, iakttogo samma förfaringssätt, uppstod en mängd fäktningar, bland hvilka likväl här-

städes blott de förnämsta kunna omnämnas. D. 28 Juli flyttades svenska lägret från Wanselow till Daberkow och straxt derpå till Barthow; d. 31 hade förtruppen under Hessenstein en fäktning med fienden vid Kavelpasset. Natten till d. 5 Aug. framsändes tvänne mindre afdelningar till Malchin, samt en till Röpenack och en till Treptow (under Hessenstein). Följande dag anföll Belling hufvudlägret vid Barthow, men då han derifrån blef tillbakaslagen, gjorde han d. 6 ett dylikt anfall mot afdelningen vid Röpenack; men som Hessenstein från Treptow skyndade till bistånd, blef han med förlust tillbakaslagen (se n:o **528**), hvarpå han retirerade till Friedland. Derifrån undandrefs han likväl d. 14 Aug. af 2000 man under Hessenstein samt nödgades draga sig till New-Brandenburg. Deremot misslyckades det försök, som d. 24 Aug. gjordes af gen.-major Stackelberg med närmare 4000 man, att äfven fördrifva honom från New-Brandenburg; Stackelberg måste retirera till Treptow, der d. 29 Aug. en ny fäktning föreföll. Under tiden flyttades hufvudlägret till Boldekow (nära Kavelpasset). I slutet af Aug. formerades äfven vid Spandekow af trupper, som å n:o **528** äro angifne, under major Sprengportens befäl en fricorps af 2000 man, som företrädesvis skulle bestrida förpost- och bevakningstjensten. D. 31 Aug. samt d. 1 och 2 Sept. verkställde Belling, som fått förstärkningar, flera anfall vid Treptow, Clempenow, Osten, Rehberg och Tapenzien, men blef öfverallt tillbakaslagen. D. 4 Sept. afgick Sprengporten, för att i venstra flanken betäcka armén, med fricorpsen till Ferdinandshof, hvarifrån han framryckte till Gehren; i förening med Hessenstein fick han derefter d. 9 Sept. gå vidare på vägen till Stargard, hvarunder han vid Gatscho (Gentzkow?) hade en skarp fäktning med Belling. D. 12 Sept. återvände Hessenstein till Boldekow och Sprengporten till Ferdinandshof. D. 17 framsändes åter gen.-major Lübecker till Brom på vägen till Strassburg; Sprengporten fick befallning att förena sig med honom; men då han d. 18 med 1,900 man kom till Neuensund, fann han före sig Belling med 4000 man; icke förty anföll han med mycken tapperhet och tillbakakastade fienden, som led stor förlust, hvarefter han d. 19 i förening med Lübecker gick till Strasburg,

i hvars grannskap de följande dagarne flera fäktningar föreföllo. Vid samma tid sände Ehrensvärd Hessenstein med tvänne reg:ter till öarne Usedom och Wollin för att jemte dervarande trupper söka förening med ryska armén, som då belägrade Colberg; denna plan kunde dock ej af förekommande hinder sättas i verket. I slutet af Sept. gick Lübecker tillbaka till Friedland och Sprengporten till Ferdinandshof, i hvars grannskap sedermera åtskilliga mindre strider föreföllo. Då underhållet blef knappt och väderleken ofördelaktig för fältlifvet, uppbröt Ehrensvärd d. 5 Oct. från Boldekow och marscherade till Anklam, hvarest han inträffade d. 8 samt lät armén intaga trånga kantoneringsqvarter till d. 20, då den fick gå öfver Peene och sprida sig i rymligare qvarter på svenska området. De förluster, armén under det förflutna fälttåget lidit, ersattes genom en förstärkning af 2000 man, som på hösten ankommo från Finland.

Då Peene-strömmen jemte alla andra vattendrag i början af Dec. tillfröso, satte sig Belling, som fattat posto vid Malchin, i rörelse samt angrep på flera ställen Svenskarnes förposter. I medlet af månaden utsände han flera partier att brandskatta Meklenburg, hvars hertig, som under kriget varit Svenskarnes bundsförvandt, då af Ehrensvärd begärde skydd. Den sistnämnde lät med anledning häraf Sprengporten med sin fricorps d. 22 Dec. vid Tribsees gå öfver Tribeln samt framtränga till Malchin, som hade en besättning af 900 man; d. 23 intog Sprengporten staden med storm, hvarefter han derstädes qvarlåg några dagar. Under tiden uppbröt prinsen af Würtemberg med 8 à 10,000 man från Stettin och nalkades Malchin så hastigt att Sprengporten d. 31 Dec. derstädes blef innesluten. I tvänne dagars tid försvarade sig med största tapperhet i en halföppen strid nu den sednare mot den stora öfvermagten. Han ämnade just göra ett försök att slå sig igenom, då Ehrensvärd, som sammandragit svenska armén vid Demmin, d. 2 Januari 1762, efter en fäktning vid Neu-Kahlen, kom till undsättning och tvang Preussarne att draga sig tillbaka. Efter några dagars stillestående uppbröt Ehrensvärd åter från Malchin d 5 Jan. och gick d. 7 tillbaka till Demmin. Prinsen af Würtemberg

följde efter och besatte åter Malchin, hvarpå d. 6 åter en fäktning vid Neu-Kahlen ägde rum. D. 7 Jan. fick svenska armén åter sprida sig i vinterqvarter inom svenska gränsen.

Sedermera föreföll under detta krig ingen händelse af vigt. D. 7 April ingicks stillestånd mellan Sverge och Preussen. Sedermera började fredsunderhandlingar i Hamburg, hvarest d. 22 Maj freden undertecknades på villkor, att allting skulle blifva som före krigets början. Ratifikationerna utvexlades d. 13 derpå följande Juni. Detta färglösa krig hade kostat Sverge 30,000 menniskor och stora penningesummor. De der använda trupperna återfördes på 13 linieskepp och 6 fregatter till Sverge och Finland.

Efter krigets slut började Ehrensvärd föreslå byggandet af nya roddfartyg för skärgårdsflottans räkning, hvilka skulle föra mera och tyngre artilleri än galererne. De kallades efter finska provinser för turuma, udema och pojema samt byggdes på Sveaborg; sedermera tillkom ytterligare ett slag, som kallades hemmema. Men vid 1765—1766 års riksdag, der mösspartiet åter fick öfvervigten, var hans nya skapelse nära på att blifva tillintetgjord af hans politiska fiender, hvilka genomdrefvo, att byggnaden af de nya fartygen skulle upphöra. Skärgårdsflottan skulle allenast utgöras af eskadern i Stockholm, hvilken då bestod af 2 prámar, 35 galerer, 2 halfgalerer och 3 slupar. Genom ny hvälfning vid 1770 års riksdag återfick Ehrensvärd dock sitt förra inflytande, hvarefter byggnaden af de nya fartygen fortsattes med en sådan ifver, att skärgårdsflottan vid hans snart derpå år 1772 inträffade död räknade 7 turuma, 3 pojema, 2 udema, 5 jakter och avisfartyg samt 15 barkasser och smärre roddfartyg. Hvad beträffar stora flottan, funnos af densamma år 1769 blott 9 linieskepp brukbare och 3 på stapeln; de återstående voro oanvändbare; ständerna beslöto dock att linieskeppens antal skulle uppbringas till 21 och fregatternes till 8.

GUSTAF III.

1771—1792.

Gustaf III egnade stor uppmärksamhet åt sjömagtens utveckling samt erhöll äfven medel härtill genom franska subsidier. År 1776 hade linieskeppens antal åter blifvit ökadt till 18 samt år 1788 till 26, hvaraf de flesta hade gröfre bestyckning än förut; dessutom funnos i Carlskrona 10 fregatter och 14 mindre fartyg, samt i Göteborg 3 fregatter. År 1779 utgingo i Nordsjön 6 linieskepp och 6 fregatter för att upprätthålla den beväpnade neutraliteten; i Carlskrona lågo 4 linieskepp segelfärdige. För samma ändamål utgingo 1780 5 linieskepp och 1 fregatt, år 1781 10 linieskepp och 1 fregatt samt år 1782 1 linieskepp och 4 fregatter. — Äfven skärgårdsflottan hade att glädja sig öfver samma tillökning som örlogsflottan. År 1788 funnos i Stockholm 28 galerer och 3 kustfartyg jemte 30 kanonslupar och 28 galer-espingar, samt å Sveaborg 2 fregatter, 1 hemmema, 8 turuma, 3 udema, 1 pojema, omkring 40 kanonslupar, 8 mörsarebarkasser, 15 kanonbarkasser jemte chefs- och sjukfartyg m. m. I Stralsund lågo slutligen 2 pråmar.

Sedan Gustaf III sålunda satt sin sjömagt i ett aktningsbjudande skick, beslöt han anfalla Ryssland för att, medan denna magt var sysselsatt med ett krig i Turkiet, tillintetgöra dess för Sverge hotande öfvervigt i Östersjön samt om möjligt återtaga de genom Carl XII:s krig förlorade provinserna. Som han, dock tvärt emot rikets grundlagar, företog ett anfallskrig utan ständernas hörande, samt dessutom med märkvärdig sorglöshet försummade att i tid sörja för arméns behofver, hade kriget en olycklig början.

1788.

Tidigt på våren började i hemlighet flottornas utrustning. D. 8 Juni utlupo från Carlskrona 12 linieskepp, 6

fregatter och 3 avisfartyg, på hvilka de å n:o **531** omnämnde landttrupperne voro inskeppade, under storamiralen hertig Carls befäl, och seglade uppåt finska viken. Under vägen påträffades på höjden af Dagerort d. 22 Juni en rysk eskader af 3 linieskepp och 4 fregatter under amiral v. Dessens befäl, som skulle till Medelhafvet föra förråder af alla slag för stora ryska flottan, hvilken då utrustades i Cronstadt och skulle följa efter. Men som kriget ännu ej var förklaradt, lät hertig Carl den ryska eskadern segla vidare, sedan den lemnat vederbörlig salut. D. 28 Juni inträffade svenska flottan vid Hangöudd. Under tiden hade en styrka af 8000 man, hvars sammansättning synes af n:o **531**, blifvit sammandragen vid Stockholm under gen.-löjtn. Siegroths befäl samt inskeppad på dervarande skärgårdseskader; d. 23 Juni afgick eskadern, på hvilken äfven konungen befann sig, under öfv. Ehrenbills befäl från Stockholm och passerade d. 1 Juli stora flottan vid Hangö samt anlände d. 2 och följande dagar till Helsingfors, der de medföljande trupperna utskeppades på Sandhamnslandet och slogo läger. Stora flottan ingick derefter d. 6 Juli i finska viken för att möta ryska flottan; d. 8 påträffades vid Nargö 2 ryska fregatter; d. 9 ankrade flottan på Mjölö-redd utanför Sveaborg, och d. 11 Juli tillstötte 3 linieskepp och 2 fregatter, som d. 3 afgått från Carlskrona samt medförde landttrupper, hvilka å n:o **531** äro angifna. D. 14 Juli utgingo från Göteborg 3 fregatter på kryssning i Skagerack under major Rosensvärds befäl. Svenska flottans sammansättning vid denna tid synes af n:o **530**.

Emedlertid hade finska armén, hvars sammansättning framgår af n:o **529**, äfven börjat fiendtligheter till lands. Trupperna i Savolax, som räknade 1,700 man (af 2,500 på papperet) och stodo under öfv. Hastfehrs befäl, samlades i slutet af Juni vid S:t Michel, Pumala och Randasalmi. Med 310 man från afdelningen vid Pumala afgick Hastfehr d. 29 Juni sjöledes till passen vid Pungasalmi och Tunansori, på vägen mellan Nyslott och Kexholm, samt besatte dem och inneslöt Nyslott från östra sidan; samma dag begaf sig afdelningen vid Randasalmi, som räknade 520 man, dels sjöledes under öfv. Stedingk, dels landvägen under öfv. Brunow

till Nyslott, som d. 2 Juli på vestra sidan instängdes; dessutom framträngde 370 man under öfv.-löjtn. Ehrenroths befäl från S:t Michel till Kärnakoski; vid S:t Michel qvarstannade 150 och vid Pumala 240 man, hvarjemte 50 funnos i Karelen och återstoden var kringspridd på olika ställen. Brist på det aldravanligaste förutseende i afseende på krigsförnödenheters anskaffande hindrade flera veckor både de vid Helsingfors och vid Kymmene-elf samlade afdelningarne att inbryta öfver gränsen. D. 9 Juli afreste konungen från Helsingfors och besåg de följande dagarne gränsen mellan Abborfors och Keltis, hvarefter han d. 12 återvände. Först natten till d. 12 Juli gick öfv. G. M. Armfelt med 500 man vid Abborfors öfver elfven och framryckte de följande dagarne öfver Pyttis-ön till Summa, en mil från Fredrikshamn; sedan han blifvit förstärkt till 900 man, öfverfölls han oförmodadt af 960 man från Fredrikshamn, hvilka dock tillbakakastades. Vid Elimä samlade gen.-major K. G. Armfelt 2,500 man, med hvilka han på en vid Anjala slagen bro d. 18 öfverskred elfven och framryckte till Hussula (nära Qvarnby), der han inträffade d. 20. D. 21 Juli blef Ehrenroths afdelning vid Kärnakoski anfallen af en öfverlägsen fiendtlig styrka och tvungen att retirera till Kyro, hvarifrån han dock några dagar derefter åter framryckte till Kärnakoski.

Den 14 Juli afgick örlogsflottan, som då räknade 15 linieskepp, 11 fregatter och 4 rekognosceringsfartyg från Mjölö för att uppsöka ryska flottan, hvilken äfven d. 17 norr om ön Hogland påträffades; den räknade 17 linieskepp, 8 fregatter och 8 mindre fartyg under amiral Greighs befäl samt förde 1,452 kanoner, då den svenska blott hade 1,286. En sjöstrid uppstod, i hvilken på hvardera sidan förlorades ett linieskepp, men som i det hela blef oafgjord, hvarefter båda flottorna d. 18 drogo sig tillbaka, den svenska till Sveaborg för att intaga ny ammunition, den ryska till Seeskär för att reparera. D. 25 Juli utsändes från Sveaborg 3 linieskepp och 4 fregatter att gifva akt på ryska flottan; men d. 6 Aug. öfverraskades denna eskader under tjocka oförmodadt af ryska flottan samt måste flygta till Mjölö, hvarvid 1 linieskepp stötte på grund och föll i fiendens händer. Ryska flottan, som nu blifvit förstärkt till 29 större och

mindre fartyg, uppehöll sig sedermera mellan Rewal och Porkala-udd samt blokerade den svenska i Sveaborg. Af skärgårdsflottan afgick i medlet af Juli från Sveaborg 6 kanonslupar under öfv.-löjtn. Törnings befäl till gränsen; Törning framkom på aftonen d. 18 utanför Fredrikshamn, der han öfverrumplade och tog dervarande ryska vaktskepp på 12 kanoner. Härefter återvände han till Sveaborg, hvarifrån kort derpå andra 6 kanonslupar under öfv.-löjtn. Rosenblads befäl afgingo att observera Fredrikshamn. Å ryska sidan utlopp detta år inget skärgårdsfartyg.

Först en månad efter fiendtligheternas början voro åtgärderna till arméns förseende med de nödvändigaste krigsförnödenheterna så långt framskridne att man kunde företaga anfallet på ryska gränsfästningen Fredrikshamn. D. 24 afreste konungen till lägret vid Hussula, der han öfvertog befälet; vid samma tid anträdde en mindre del af trupperne vid Helsingfors marschen till Abborfors; men hufvudstyrkan, 6000 man och 32 kanoner under gen.-löjtn. Siegroths befäl, inskeppades d. 25 på skärgårds- och transport-flottan, hvilken d. 26 under öfv. Ankarsvärds befäl afgick från Sveaborg samt d. 29 Juli framkom till ön Lilla Svärtan utanför Fredrikshamnsviken. Anfallsplanen, som d. 30 uppgjordes i Hussula, var: att Siegroth skulle landsätta sin styrka och belägringsartilleriet vid Brackila, öster om fästningen, samt i förening med afdelningarne vid Hussula och Summa på alla sidor innesluta den. Svenska arméns sammansättning och fördelning vid denna tid framgår af n:o 522; som inga reg:ter voro fulltaliga, räknade afdelningen vid Hussula blott 3,500 och den vid Summa blott 2000 man, så att 11 à 12,000 man var den styrka, med hvilken fästningen, som hade en garnison af omkring 3000 man under gen. Lewaschew, skulle angripas; återstoden af armén, som torde hafva uppgått till 7 à 8000 man, var fördelad på andra punkter. De ryska trupperna i Wiborgs län uppgifvas vid denna tid till knappast 5000 man under generalerne Muschin Puschins och Michelsons befäl.

Den 1 Aug. afgick Siegroth med svenska eskadern af arméns flotta och transportflottan, tillsammans 120 segel, till Brackila. Men stark sjögång hindrade honom d. 2 att der-

städes landstiga; från finska eskadern af arméns flotta (vanligtvis turuma-eskadern kallad) landsattes deremot samma dag på Willnäs-landet 300 man, hvilka dock snart af 800 Ryssar blefvo tvungne att återinskeppa sig: och i tanke att Siegroths landstigning redan skett, nalkades konungen på aftonen med Hussula-föreningen Fredrikshamn från vestra sidan, hvarjemte han sände öfv. Montgommery med 7 à 800 man norr om fästningen för att öppna förbindelse med Siegroths corps; Montgommery påträffade dock under natten vid Bamböle en öfverlägsen rysk styrka samt blef med förlust tillbakaslagen, hvarefter äfven konungen drog sig tillbaka till Hussula. Den 3 framryckte i hans ställe öfv. Armfelt från Summa. Först d. 3 kunde äfven Siegroth verkställa landstigningen vid Brackila; efter att hafva qvarlemnat afdelningar vid Mendolax och Brackila framryckte han följande natt till fästningen, nära hvilken hans förtrupper råkade i strid med fiendens; samma natt gick äfven Ankarsvärd med en del af svenska eskadern upp i Fredrikshamns-viken och beskjöt fästningen.

Emedlertid utbröt d. 3 vid Hussula i öppet myteri det missnöje, som redan länge jäst bland de finska officerarne, hvilka nu vägrade marschera mot Fredrikshamn. Konungen, som trodde sig på alla sidor förrådd, uppgaf då hela företaget mot Fredrikshamn och skyndade följande natt med de svenska trupperna vid Hussula till öfv. Armfelts afdelning, sedan han öfverlemnat åt Siegroth att fortsätta anfallet eller draga sig tillbaka. Siegroth, som trodde att man fått underrättelse om fiendens annalkande med öfverlägsna krafter, skyndade sig att d. 4 återinskeppa sina trupper, hvarefter han med skärgårdsflottan drog sig tillbaka till Svensksund. Den 4 afgick gen.-major Armfelt från Hussula till Likala, der han qvarstod till och med d. 8, då han jemte de öfriga missnöjde afsände fredsunderhandlare till ryska kejsarinnan, hvarefter han d. 9 vid Anjala drog sig öfver Kymmene-elf. Konungen gick d. 4 och 5 till Högfors, der han tillsvidare stannade. Af de på skärgårdsflottan befintlige trupperna landsattes d. 8 en del vid Högfors, samt d. 11 återstoden vid Borgå, hvarifrån de d. 16, 26 och 28 Aug. i olika afdelningar afgingo till gränsen. D. 12 Aug. öfvertog gen.-löjtn. Mejerfelt i Armfelts ställe befälet vid Anjala; den sistnämnde

uppträdde då öppet å de missnöjdes vägnar med fordran att konungen skulle sluta fred med Ryssland och sammankalla rikets ständer o. s. v., hvarjemte han tillkännagaf det steg till fredsunderhandling, som blifvit taget. Gustaf III, som såg att missnöjet med hans grundlagsvidriga handling och bristande förutseende allt mera grep omkring sig äfven bland svenska officerarne, vågade ej bruka våld, utan började försigtigt underhandla. Snart derefter upphäfde äfven Hastfehr, som blifvit ifrigt bearbetad af de missnöjde, d. 20 Aug. blokaden af Nyslott, sedan han fått underrättelse att ryske general-majoren Schultz nalkades med en corps af 12 à 1500 man; trupperna fördelades mellan Randasalmi, Sulkava, Pumala och S:t Michel.

Det var under dessa brydsamma omständigheter, som Gustaf III fick underrättelse om Danmarks tillämnade fredsbrott, tillföljd hvaraf han d. 25 Aug. från Lowisa, dit högqvarteret blifvit flyttadt, afreste till Stockholm, tagande vägen öfver Åbo. Befälet öfver armén lemnades åt hertig Carl, hvilken sedermera bemödade sig att lugna de upprörda sinnena. I slutet af Aug. ankom till Hangö-udd en rysk eskader af 1 linieskepp jemte några fregatter och mindre fartyg under befäl af brigadieren Tevenen, hvilken gjorde landstigning och uppbrände flera byar, samt alldeles spärrade sjöförbindelsen med Sverge. Dit afsändes då ofördröjligen från Helsingfors under öfv.-löjtn. Stedingks befäl 2 fregatter, 1 hemmema, 1 turuma, åtskilliga kanonslupar och barkasser samt 850 man från armén (se n:o **522**). Stedingk lyckades visserligen icke bortdrifva den ryska eskadern; men genom sin närvaro vid Tvärminne, samt derigenom att fregatter från örlogsflottan posterades vid Jussari, Barösund och Porkala, öppnades förbindelsen så tillvida, att lifsmedel och krigsförnödenheter, sedan de landvägen blifvit forslade öfver det 5000 alnar breda Lappviksdraget, inomskärsleden kunde föras till Sveaborg. I medlet af Sept. anlände öfv. Ankarsvärd till Tvärminne med en förstärkning af 4 turuma, 3 mörsarebåtar och 6 kanonslupar samt öfvertog befälet. Sedermera föreföll på denna sida ingenting märkvärdigt, om man undantager en mindre fäktning som d. 17 Oct. ägde rum mellan de fiendt-

liga eskadrarne. D. 24 Oct. upphörde ryska blokaden, hvarigenom förbindelsen åter öppnades.

Äfven på landsidan föreföllo sedermera inga militäriska händelser af vigt, men så mycket mera politiska. De missnöjde uppträdde allt djerfvare samt vunno allt flera anhängare; till och med hertig Carl synes någon tid lyssnat till deras planer om konungamagtens inskränkande genom adeln, för att dervid fiska i grumligt vatten; men då deras yttersta syfte, att förmå de finska trupperna gå öfver till fienden samt lösrycka Finland från Sverge, slutligen trädde i dagen, äfvensom konungens lyckliga uppträdande mot Danmark blef bekant, uppkom en allmän reaktion i tänkesätten, som hade till följd, att sinnena efterhand lugnades och de flesta före årets slut återgingo till sin pligt. I början af Sept. uppdrog hertig Carl befälet öfver trupperna mellan Anjala och Abborfors åt gen.-löjtn. Siegroth samt öfver trupperna på öarne mellan elfvens mynningsgrenar åt gen.-löjtn. Mejerfelt (se n:o **534**). Den fiendtliga armén, som småningom förstärktes, låg vid Fredrikshamn och i dess grannskap. I medlet af Sept. nödgades hertigen af de missnöjde att sända öfv. Montgommery till Fredrikshamn för att anhålla om stillestånd; gen. Muschin Puschin svarade dock, att inga underhandlingar kunde komma i fråga, förrän Svenskarne utrymt ryska området. Hertigen sammankallade då i Lowisa ett allmänt krigsråd, tillföljd af hvars beslut hela Mejerfelts fördelning d. 25 Sept. drogs tillbaka på svenska området. Icke destomindre vägrade Ryssarne att ingå stillestånd. I början af Oct. drogos de finska reg:terna småningom från gränsen till det inre af landet, hvarjemte högqvarteret flyttades till Borgå. Och då årstiden så långt framskridit, att trupperna ej mera kunde lägra, fick hela armén d. 20 Oct. gå i vinterqvarter vid gränsen; dess styrka och sammansättning vid denna tid synes af n:ne **535** och **536**. Då ryska flottans blokad fortfor, trodde man att den svenska skulle blifva tvungen att öfvervintra i Sveaborg, hvartill äfven anstalter gjordes. Men när sträng befallning om flottans återförande till Carlskrona ankommit från konungen, äfvensom ryska flottan de sista dagarne af Oct. afseglade till Cronstadt och Rewal, beslöt man trots årstidens stränghet gå tillbaka till Sverge. D. 10 Nov. anlände hertig

Carl, sedan han öfverlemnat befälet i Finland åt general Posse, till Helsingfors; och d. 20 afgick han med flottan från Sveaborg. Kölden var då så stark att vattnet rykte; äfvenledes uppkom storm; icke desto mindre anlände flottan d. 27 Nov. utan vidare äfventyr till Carlskrona. Skärgårdsflottan hade redan förut upplagt i Sveaborg. I Dec. afreste äfven gen. Posse till Sverge, då befälet öfvertogs af gen.-löjtn. Mejerfelt. Samtlige finska trupper räknade (förutom vargeringen) i fulltaligt skick omkring 12,500 man; till ungefär samma belopp skulle äfven de från Sverge öfverförda trupperna i fulltaligt skick hafva uppgått; till 5000 man kan man beräkna skärgårdsflottans besättning och de i Sveaborg qvarlemnade regementerna från örlogsflottan (se n:o **536**); enligt n:o **561** uppgick den fulltaliga numerären af de i Finland d. 31 Dec. 1788 befintliga trupperna till 30,318 man, hvaraf dock blott 23,846 voro tjenstbare, men 2,746 sjuke och 3,726 vakante; förlusterna under årets lopp hade uppgått till 2,824 man (se n:o **562**).

Genom en traktat af år 1773 hade Danmark förbundit sig att, när så påfordrades, understödja Ryssland med en armécorps af 12,000 man samt en flotta af 6 linieskepp och 3 fregatter. Efter Svenskarnes fredsbrott uppmanade ryska regeringen Danmark att fullgöra den gjorda öfverenskommelsen, genom att verkställa ett infall från norska sidan och dymedelst splittra de svenska stridskrafterna. Danska regeringen skyndade äfven att efterkomma denna uppmaning samt vidtaga de härför nödige åtgärderna. Prins Carl af Hessen, som utnämndes till öfverbefälhafvare öfver auxiliärcorpsen, reste i början af Sept. från Jutland till Fredriksvärn, der en flotta af 3 linieskepp, 3 fregatter, 10 galerer och 12 slupar blifvit samlad under contre-amiral Ahrenfelds befäl; derefter fortsatte han vägen till Christiania, hvarifrån i medlet af Sept. befallning utgafs att 9,500 man skulle samlas vid Fredrikstad; ytterligare 2000 bestämdes till besättning på galerflottan, hvarjemte den nordanfjällske corpsen, som bestod af 3000 man, skulle skydda Norges nordliga gränser samt om möjligt göra ett infall i Jemtland. D. 17 afreste

prinsen till Fredrikstad, der han inträffade d. 19; d. 24 Sept. skulle armén inrycka på svenska området. Emedlertid hade redan dessförinnan fiendtligheter förefallit på denna sida. Amiral Dessens eskader, som d. 22 Juni så lyckligt kommit förbi svenska flottan, seglade derefter genom sundet till Kattegatt för att oroa svenska handeln. Natten till d. 10 Aug. landsattes 250 man vid Råå fiskläge, som delvis uppbrändes. Den 15 Aug. påträffade den svenska Göteborgseskadern under Rosensvärds befäl 2 ryska fregatter nära jutska kusten och tvang dem efter en kort strid att stryka flagg; den ena medtogs, men den andra undkom tillföljd af en uppväxande storm. Dessen återgick sedan till Östersjön.

D. 1 Sept. ankom Gustaf III till Stockholm. Afräknar man de på örlogsflottan inskeppade trupperna, den i Pommern befintliga corpsen samt artilleriet, funnos vid denna tid ungefär 12,000 man disponible för landets försvar, hvaraf dock öfver hälften var rytteri (se n:o **523**). Konungen synes i början hafva befarat en landstigning i Skåne, hvarföre han lät sammandraga dervarande kavalleri-reg:ter och från Pommern till Ystad (d. 20 Sept.) öfverföra 1000 man (750 af hvardera Enkedrottningens och Psilanderhjelms regementer samt 200 artillerister); dessa trupper, tillsammans öfver 4000 man, skulle anföras af fältmarskalken Fersen. Dessutom borde vid Wenersborg samlas en fördelning under gen.-löjtn. Hjertas befäl samt i Wermland en brigad under öfv. Armfelts befäl. Som konungen likväl ansåg de disponibla stridskrafterne otillräckliga, i händelse han skulle få med hela danska krigsmagten att göra, beslöt han vädja till folkets fosterlandskärlek och söka förmå det uppsätta en landtstorm. D. 10 Sept. afreste han från Stockholm till Dalarne, der han i medlet af månaden uppträdde i Tuna, Leksand, Mora och Fahlun och talade för dalallmogen, hvilken med stor beredvillighet lofvade uppsätta en styrka af 3000 man, som under öfv.-löjtn. Tersmedens befäl skulle tåga till Wermlands-brigadens förstärkning. Konungen reste derefter till Carlstad för att foga anstalter om Wermlands försvar, och sedermera till Göteborg.

Emedlertid sände gen.-löjtn. Hjerta från Wenersborg öfv. Tranefelt med 346 man till Strömstad och Svinesund

för att emottaga Norrmännens första anfall. Den 24 inföll prinsen af Hessen i Bohuslän med omkring 8000 man på tvenne kolonner, af hvilka den ena gick öfver Svinesund, den andra öfver Idefjorden vid Krogstrand, något ofvanför Fredrikshall. Tranefelt drog sig hastigt undan samt kom d. 27 till Qvistrum, der han förskansade sig och der han erhöll så stor förstärkning, att hans afdelning räknade 700 man. D. 28 anlände fienden till Qvistrum. Och d. 29 kringgick norske gen.-maj. Mansbach med 1000 man Svenskarnes föga väl valda ställning, hvarjemte norska hufvudstyrkan anföll dem i fronten, tillföljd hvaraf Tranefelt, som i tid försummat retirera, efter en kort fäktning med sin ringa styrka måste gifva sig fången. Sedermera framryckte Norrmännen hastigt söderut för att om möjligt bemägtiga sig Göteborg, innan förstärkning dit hunne anlända; d. 30 intågade de i Uddevalla, d. 3 Oct. besatte de Wenersborg, som utrymdes af den 300 man starka besättningen, hvilken äfven förstörde bron öfver Göta-elf; och d. 4 anlände fiendtliga hufvudstyrkan till Ström (midt emot Lilla Edet), hvarefter förtruppen d. 5 framryckte till Kunghäll och tog gamla Bohus i besittning; en del af styrkan vid Edet gick d. 6 på flåttbryggor öfver Göta-elf. Af de efterföljande trupperna hade äfven Åmål blifvit besatt med 900 man.

Men nu skulle äfven Norrmännens framträngande upphöra. Så snart Gustaf III fått kännedom om fiendens inryckande i Bohuslän, lät han alla umbärliga trupper i Wermland och Westergötland äfvensom de till Skåne öfverkomna pommerska trupperna jemte skånska husarerna marschera till Göteborg. Sjelf inträffade han derstädes d. 3 Oct. samt lät med ifver arbeta på stadens försättande i försvarstillstånd. De följande dagarne inträffade så mycket trupper, att han hade omkring 5000 man, öfver hvilka gen.-löjtn. Sparre erhöll befälet; och då prinsen af Hessen d. 6 Oct. sände sin adjutant att uppfordra Göteborg, kunde konungen svara med ett bestämdt nej. Emedlertid misshagade detta fredsbrott flera magter, som ej önskade krigslågans utbredande i Norden, mera än redan var fallet. Engelska och preussiska ministrarne i Köpenhamn samt holländske ministern i Stockholm skyndade till Göteborg och började underhandlingar med prinsen

af Hessen, som d. 9 Oct. förmåddes ingå ett stillestånd till d. 17 Oct.; detta stillestånd förlängdes sedan till d. 30 Nov.; villkoren voro, att Norrmännen fortfarande skulle hålla Bohuslän och Dalsland besatte, men afstå från infallet i Jemtland. Under tiden försvårades norska arméns ställning med hvarje dag. Å ena sidan förhindrades amiral Ahrenfelt af sjukdom att med flottan beledsaga densamma och betäcka dess högra flank, hvarigenom det lyckades en kapten Ruthensparre att d. 11 Oct. med 5 kanonslupar taga en transportflotta af 25 storbåtar, som från Fredrikstad skulle föra lifsmedel och ammunition till Uddevalla. Å andra sidan hotades dess rygg af Dal-fricorpsen, som d. 16 Oct. uppbröt från Fahlun och d. 22 inträffade i Carlstad samt jemte Wermlandsbrigaden besatte passen vid By-elfven och Glafs-fjorden. Derjemte påtryckte stormagterna fortfarande till Sverges fördel. Prinsen af Hessen ansåg sig slutligen böra retirera samt flyttade d. 19 Oct. sitt högqvarter till Uddevalla, der d. 22 äfven hans trupper inträffade. D. 4 Nov. fortsatte han återtåget norrut, och d. 12 hade han utrymt svenska området, sedan d. 5 ett nytt stillestånd till d. 1 Maj 1789 blifvit slutet, hvilket sedermera förvandlades till fred. Dalfricorpsen fick i slutet af Nov. gå hem.

1789.

Vid den riksdag, som i början af året hölls i Stockholm, lyckades konungen för andra gången genom en fredlig revolution öka sin magt samt erhålla större medel till krigets förande. Till kommande fälttåg verkställdes betydliga rustningar, bestående dels i nya corpsers värfvande, dels i vargeringens upptagande för åtskilliga regementer (se härom n:o **543**); några andra medel funnos då icke till krigsmagtens förökande. Landtarméns styrka och indelning enligt prima plan, synes af n:o **537**; n:o **539** utvisar generalitetets sammansättning. Armén i Finland räknade d. 31 Mars jemte skärgårdsflottans besättningar (enligt n:o **561**) 23,642 man tjenstbare. Den långvariga vintren och den derpå följande blöta våren gjorde under årets fem första månader alla större

krigsrörelser omöjlige. Arméns hufvudstyrka som anfördes af gen.-löjtn. Mejerfelt, var inqvarterad bakom Kymmene-elf och fördelad i trenne fördelningar, af hvilka den högra under öfverbefälhafvaren och gen.-maj. Kaulbars låg kring kustvägen, den medlersta under gen.-löjtn. Platen låg kring vägen från Anjala till Elimä och Lappträsk, samt den venstra under gen.-löjtn. Siegroth låg kring vägen från Keltis till Tavastehus (se n:o **535**, **536** och **546**); Savolaxbrigaden under öfv. Stedingk låg fördelad mellan Heinola, St. Michel, Randasalmi och Tohmajervi (i Karelen) med förposter i Christina, Pumala och Sulkava (se n:o **544**; alla dessa trupper torde tillsammans hafva uppgått till 16,000 man; återstoden låg dels i garnisoner, dels på roten. April och Maj månader förgingo under ömsesidiga infall på de fiendtliga områdena, hvarigenom åtskiliga fäktningar förorsakades, bland hvilka de vigtigaste voro: striden vid Werelä d. 24 April, då Ryssarne med 550 man gingo öfver isen på Kymmene-elf samt nödsakade Platen att hastigt sammandraga sin fördelning; striden vid Härkä-Silda d. 4 Maj, då Stedingk med 400 man tillbakadref den ryska gränsposteringen till Suomeniemi; samt striden vid Ruskiala i ryska Karelen d. 17 Maj, då öfv.-löjtn. Gripenberg med 550 man dref fienden till granskapet af Sorlavalla, fastän han straxt derpå måste draga sig tillbaka inom svenska området. Redan i Maj började äfven ryska örlogsflottan utlöpa samt visade sig med enskildta afdelningar utanför Nylands-skären och Hangö-udd, vid hvilket sednare ställe gen. Mejerfelt under vintren dock låtit uppföra skansen Gustafsvärn. D. 3 Juni afreste Gustaf III från Stockholm och den 6 inträffade han i Borgå, der högqvarteret vistades till d. 20, då det flyttades till Peipola vid Elimä.

Fälttåget började i medlet af Juni genom det allmänna anfall, Ryssarne med sin hufvudstyrka gjorde på Savolax-brigadens ställningar. Denna brigad var då så fördelad, att öfv.-löjtn. Gripenberg med 550 man stod vid Tohmajervi, öfv.-löjtn. Ehrenroth med lika styrka vid Randasalmi, maj. Morian med 200 man vid Sulkava, maj. Gahn med 6 à 700 man vid Pumala, maj:ne Knorring och Stecht med 5 à 600 man vid Christina och Kyrö, hvarjemte 150 man funnos i St.

Michel, och 1600 (Björneborgs och Österbottens regementer) på vägen mellan Heinola och St. Michel. Å ryska sidan skulle gen.-maj. Schultz med 2000 man från Nyslott anfalla Sulkava och gen.-maj. Knorring med 1,500 man Pumala, hvarjemte hufvudstyrkan under gen. Michelson samt gen.-maj:ne Sprengporten, Rautenfelt, Denisow och Bergman med 5000 skulle framtränga från Willmanstrand till St. Michel. Öfv. Stedingk erhöll först underrättelse om Schultz' annalkande mot Randasalmi, hvarföre han skyndade dit och genom en diversion mot Pungansalmi tvang den förstnämnde att för tillfället draga sig tillbaka; derpå befallde Gripenberg att med afdelningen i Karelen jemte dervarande kanonslupar sjöledes afgå till Ehrenroths förstärkning. Gen.-maj. Knorring fann Gahns ställning vid Pumala för stark och uppskjöt sitt anfall. Men under tiden hade ryska hufvudkolonnen så mycken större framgång. Natten till d. 11 Juni öfverföll Michelson det 230 man starka svenska avantgardet vid Kyro, som följande dag skingrades. D. 12 framryckte han till Christina. Stedingk skyndade genast åt denna sida och lyckades vid Porosalmi (norr om Christina) samla 750 man (se n:o 544) hvarjemte han gaf befallning åt trupperna på vägen till Heinola att öfver St. Michel skynda till bistånd. Natten till d. 13 började Michelson anfalla ställningen vid Porosalmi och fortsatte dermed hela följande dag utan framgång, till dess Stedingk på eftermiddagen fick förstärkning af 11 à 1200 man från St. Michel, då han måste draga sig tillbaka. D. 15 Juni fördref gen.-maj. Schultz Morians afdelning från Sulkava till Randasalmi och framryckte mot Jokkas, hvarigenom han hotade afskära förbindelsen mellan Ehrenroth och Stedingk; den sednare sände då 100 man till Jokkas och beordrade äfven Ehrenroth dit. Natten till d. 19 gjorde Michelson med 6000 man ett nytt anfall på Porosalmi, hvilken ställning kringgicks, hvarföre Stedingk följande dag efter ett tappert försvar genom St. Michel måste retirera åt Jokkas. Vid Kilpikoski, ungefär midtemellan sistnämnde båda orter, satte han sig d. 21 åter till motvärn; men då han tillföljd af fiendens öfvermagt måste fortsätta återtåget till Jokkas, fann han der, i stället för Ehrenroth, gen.-maj. Schultz; lyckligtvis hade den sednare icke besatt vägen till

Jorois, hvarföre Stedingk skyndade förbi honom och d. 22 uppnådde sistnämnde ort. Dit anlände d. 23 äfven Ehrenroth, som förgäfves sökt förekomma Schultz vid Jokkas. Genom dessa rörelser blef likväl Gahn vid Pumala alldeles afskuren; men han förlorade ej besinningen, utan inskeppade hela sin styrka på de kanonslupar och transportfartyg som funnos vid stället, samt begaf sig genom Laita-Silda-pass (straxt vester om Nyslott) till Jorois, der han inträffade d. 28 Juni. Sedan Michelson dragit till sig Schultz och Knorrings trupper, hade han 9 à 10,000 man; icke förty vågade han ej angripa Stedingks 3,400 man i den starka ställningen vid Jorois; och då snart derefter underrättelser inlupo angående svenska hufvudstyrkans öfvergång af Kymmene-elf, måste han med en del af sina trupper dit afgå.

Så snart Gustaf III fått kännedom om Ryssarnes anfall i Savolax, beslöt han med en del af trupperna vid Kymmene-elf (se n:o **546**) framrycka på vägen till Willmanstrand för att derigenom hota deras förbindelselinie med Wiborg. Sedan omkring 2000 man under gen.-maj. Kaulbars befäl blifvit afdelade till Heinola (se n:o **545**) samt 1000 till Anjala, lät han omkring d. 22 sammandraga återstoden af Siegroths fördelning vid Kaussala och af Platens vid Elimä, dit han sjelf begaf sig. Båda fördelningarne sammanstötte d. 25 vid Werelä, så att konungen derstädes hade 11 bataljoner och 5 sqvadroner (5 à 6000 man). D. 26 Juni gick han vid Werelä öfver elfven och slog läger vid byn Kovala; fienden drog sig tillbaka till Uddismalm. D. 28 uppbröt han med ungefär halfva sin styrka till sistnämnde ställe, der Ryssarne, som voro något underlägsne, försökte försvara sig; efter en häftig strid blefvo de likväl tillbakadrifna till Kaipiais, ungefär halfva vägen till Davidstad. Men i stället för att nu förfölja dem i denna rigtning, gick Gustaf III samma dag tillbaka till Kovala, der han sedan stod stilla några dagar, hvarunder han fick kännedom om Savolaxbrigadens reträtt till Jorois. Han beslöt då vända sig åt sidan af Fredrikshamn, samt afgick, efter att vid Kovala hafva qvarlemnat 7 à 800 man under öfv. Essens befäl, med återstoden af sin styrka d. 1 Juli till Viala och d. 2 öfver Memmelä (midt emot Anjala) till Likala, der han

d. 3 angrep fienden, som efter en skarp strid tvangs retirera till Mentilä, närmare Fredrikshamn. I sammanhang härmed tilltvang sig äfven Mejerfelt med kustfördelningen (omkring 4000 man) d. 2 Juli öfvergången vid Abborfors samt framträngde de följande dagarne öfver Pyttis-ön till Suttula, hvarifrån han d. 8 och 9 fördref fienden till Kymmenegård.

I slutet af Juni hade äfven svenska skärgårdsflottan utlupit från Sveaborg under befäl af öfveramiralen Ehrensvärd; styrkan och sammansättningen af dess fartyg och besättningar synes af n:ne **542** och **549**. Ehrensvärd lade sig i Svensksund, hvarifrån han med mindre afdelningar d. 26 Juni gjorde en landstigning på Pyttis-ön och d. 2 Juli framträngde till Kymmenegård för att underlätta Mejerfelts företag. Ryska skärgårdsflottan samlades vid Fredrikshamn. Af ryska örlogsflottan, som nu utan motståndare kryssade i finska viken, lade sig de sista dagarne af Juni 1 linieskepp och 3 mindre fartyg vid Porkala-udd, hvarigenom kustfarten mellan Hangö-udd och Sveaborg tillspärrades; denna eskader förstärktes sedan betydligt, hvarjemte fienden landsteg och anlade ett batteri på udden. Amiral Dessens eskader, som öfvervintrat i Köpenhamn, utlopp i slutet af Maj derifrån och tog d. 1 Juni i Christianiafjorden en svensk fregatt från Göteborg. Svenska örlogsflottan skulle detta år utgå med en styrka af 21 linieskepp, 9 svåra och 4 lätta fregatter jemte 7 mindre fartyg, med en besättningsstyrka af tillsammans 16,595 man; n:ne **538**, **540**, **541** och **547** angifva dess nämare sammansättning, amiralitet o. s. v.; äfven detta år hade man af brist på sjöfolk nödgats taga hvarjehanda landtrupper, ja till och med afsutet kavalleri, till besättningar. Sjuklighet bland de sednare hindrade flottan att utlöpa förr än d. 6 Juli; den räknade då 21 linieskepp och 8 fregatter samt anfördes af hertig Carl och under honom af amiral Nordensköld; till d. 11 Juli kryssade den mellan Skåne och Rügen, men derefter öster om Bornholm. D. 23 Juli inlopp underrättelse, att ryska örlogsflottan nalkades södra delen af Östersjön, tillföljd hvaraf hertig Carl de följande dagarne höll upp mot Öland. D. 26 Juli påträffades fiendtliga flottan, som räknade 21 linieskepp (hvaraf dock

flera större än de svenska) och 10 fregatter samt anfördes af amiral Tschitschagow. En sjöstrid uppstod, som likväl af flera anledningar blef oafgjord. De följande dagarne försökte hertig Carl förgäfves att åter komma i strid med fienden; slutligen tvangs han genom den i betänklig grad tilltagande sjukligheten bland besättningarne att d. 31 Juli återgå till Carlskrona; Tschitschagow förenade sig härefter med Dessen, hvarefter båda blokerade Carlskrona till d. 12 Aug., då de, äfvenledes tillföljd af sjuklighet bland besättningarne, återvände till finska viken. I slutet af Aug. funnos i Carlskrona 7000 sjuka, förutom dem, som redan aflidit.

Återvändom nu till landtarméerna. Från Likala affärdade konungen i början af Juli befallning till gen.-maj. Kaulbars, att, då ingen fiende visade sig å denna sida, med större delen af sin styrka uppbryta från Heinola och marschera till Kovala för att förena sig med Essens afdelning. D. 8 Juli afgick Kaulbars tillföljd häraf från Heinola med omkring 1,500 man och framkom d. 13 till Kovala, der han fann en ny befallning från konungen att framrycka till Kaipiais och derifrån drifva fienden; från Likala skulle 1,500 man under öfv.-löjtn. Friesendorfs befäl äfvenledes afgå för att samverka med honom. D. 14 afmarscherade Kaulbars med något öfver 2000 man från Kovala; sammaledes Friesendorf från Likala. D. 15 framkom Kaulbars till Kaipiais och angrep genast den väl förskansade fienden, i tanke att Friesendorf skulle taga honom i flanken; men då den sednare af outredda skäl ej framkom, måste Kaulbars upphöra med anfallet och d. 16 återgå till Kovala, hvarefter äfven Friesendorf drog sig tillbaka. D. 17 erhöll Kaulbars emedlertid underrättelse, att Michelson återkommit från Savolax och nalkades honom med stor öfvermagt; han gick derföre d. 18 öfver elfven till Werelä och uppbröt den der slagna bron bakom sig; fienden besatte den motsatta stranden. D. 17 afreste konungen till Kymmenegård för att bevittna Mejerfelts tillämnade anfall på Högfors. Befälet vid Likala öfverlemnades åt gen.-löjtn. Siegroth, hvilken, då han samma dag erhöll underrättelse om Kaulbars reträtt från Kaipiais, genast sände gen.-löjtn. Platen med 2000 man

till Viala för att understödja honom; då Platen d. 18 likväl i Viala fick kännedom om Kaulbars öfvergång af elfven, återvände han till Likala. Nu inträffade dock det besynnerliga, att Siegroth, fastän han väl kände Kaulbars svåra belägenhet, d. 19 från honom bortkallade 1,500 man till Anjala och Memmelä, så att han blott hade 650 man qvar; d. 20 fick han visserligen en förstärkning af 200 man; men då fienden med stor öfvermagt beredde sig att öfvergå elfven, gick han d. 21 tillbaka till Ummeljoki (på vägen till Anjala,) der en förstärkning af 1000 man från Likala kom honom till mötes.

Medan detta föreföll hade konungen och Mejerfelt d. 18 Maj anfallit fiendens ställning vid Högfors och efter en häftig strid derifrån fördrifvit honom, hvarefter de d. 19 framträngt till Savolax, 1 mil från Fredrikshamn. D. 20 återvände konungen till Likala, der han fick veta Kaulbars hotade belägenhet och Michelsons ankomst med 4000 man. Han ansåg sig då ej längre kunna qvarstanna på venstra elfstranden, utan afgick d. 21 till Anjala och d. 22 till Werelä, der Ryssarne samma dag drefvos tillbaka öfver elfven. Sådant var förloppet med reträtten från Kaipiais, för hvilken den enligt allt utseende oskyldige Kaulbars afsattes från sitt befäl och sakfördes, under det de, som förorsakat densamma, undsluppo allt ansvar. Derefter skedde åtskilliga förändringar i befälet; öfv. Pauli erhöll d. 23 Juli befälet öfver 2000 man vid Anjala; general Mejerfelt förflyttades till Verelä, der 3 à 4000 man funnos; i hans ställe fick Siegroth befälet vid Högfors; med 1000 man afgick konungen d. 27 Juli till Kymmenegård, der högqvarteret sedermera uppslogs. D. 24 började Ryssarna midt emot Anjala anlägga batterier, hvarifrån de under de följande veckorna vid olika tider beskött den svenska ställningen. Sammaledes vid Werelä, der de d. 8 Aug. gjorde ett försök att öfvergå elfven, hvilket dock med kraft tillbakavisades. D. 14 Aug. gjorde de ett dylikt försök mot Pauli vid Anjala, som dock hade samma resultat; derstädes öfvertogs befälet d. 16 Aug. af gen.-löjtn. Platen, hvilken efterhand förstärktes till 3,500 man. Under loppet af Aug. öfverkommo från Sverge 4000

man (se n:o **548**,) hvilka fingo tåga till riksgränsen och förstärka Mejerfelts, Platens och Siegroths afdelningar till resp. 4000, 4,500 och 6000 man (se n:o **533**).

På Savolax-sidan hade emedlertid Stedingk åter gjort framsteg. D. 15 Juli sände han öfv.-löjtn. Gripenberg med 900 man till Jockas och öfv. Ehrenroth med 500 man till Randasalmi, hvarigenom de af Michelson qvarlemnade gen:ne Schultz och Rautenfelt nödgades skiljas åt och gå, den förre till Parkumäki och den sednare till Sulkava, hvardera med 2000 man. D. 18 följde Stedingk sjelf efter till Randasalmi med 11 à 1200 man; återstoden inskeppades i Jorois på de 8 kanonsluparne. Derpå anordnade Stedingk ett dubbelt anfall på båda sina motståndare. Å ena sidan skulle Gripenberg d. 20 anfalla Rautenfelt vid Sulkava, som borde tagas i ryggen af 200 man från Randasalmi under maj. Morian; den åsyftade samverkan misslyckades visserligen, men Rautenfelt retirerade likväl till Pumala, hvarpå Gripenberg följde efter till Pirtimäki. Bättre lyckades Stedingk mot Schultz, som med 800 man låg vid Puiko pass och med 1,200 vid Parkumäki tullhus; natten till d. 21 kringgick Stedingk med 1,100 man (se n:o **550**) hans ställning på södra sidan öfver Hildula; följande dag skulle maj. Gahn med 300 man anfalla vid Puika och kanonsluparne vid Laita-Silda; allt gick efter önskan; Schultz blef d. 21 öfverraskad och slagen vid Parkumäki och Puiko, förlorade 7 à 800 man i döde, sårade och fångne samt måste med återstoden flygta bakom Laita-Silda-pass nära Nyslott. Härefter intog Stedingk med sin hufvudstyrka en ställning vid Sänninge, vester om Laita-Silda. Sedermera beslöt han äfven försöka bortdrifva fienden från Pumala, hvarifrån hela inomskärsleden mellan Nyslott och Willmanstrand beherrskades. För detta ändamål måste kanonsluparne dock från Haukivesi införas i Saimen; till en början forslades de landvägen på en kavelbro bakom Säminge till en vik, hvarifrån de genom ett af ryska batterier beherrskadt sund skulle införas i Saimen; natten till d. 29 Juli gjordes ett försök härtill, som dock misslyckades; man beslöt då föra kanonsluparne öfver Pihlajaniemi-landet, 3000 alnars väg, i sjön; men medan man härmed som bäst var sysselsatt, ankommo

d. 11 Aug. 10 ryska kanonslupar från Willmanstrand till Pihlajaniemi, hvarföre de svenska måste återföras till Haukiwesi, dit äfven de ryska ingingo. Härefter beslöt Gripenberg att landvägen angripa Rautenfelt vid Pumala; d. 14 Aug. afsändes Morian med 300 man för att på östra sidan kringgå ställningen och taga fienden i ryggen; d. 16 skulle anfallet ske; men Ryssarne gjorde både framåt och bakåt så kraftigt motstånd, att Svenskarne måste draga sig tillbaka till Pirtimäki, som väl befästades. Sedermera förflöto å denna sida närmare tvenne månader utan någon märkvärdig tilldragelse; brigadens sammansättning, styrka (5000 man) och förläggning i Sept. synes af n:o 552. I Oct. efterträddes Schultz af gen.-major Korsakow i befälet vid Nyslott; denne, som ville utmärka sig genom någon ovanlig bragd, anföll d. 9 Oct. ställningen vid Säminge på ljusa dagen och lyckades i början förorsaka stor förvirring, men blef snart tillbakakastad. D. 6 Nov. gick brigaden i vinterqvarter.

Af alla de fartyg, som på sommaren afgingo från Stockholm till Finland, men ej kunde komma längre än till Porkala, formerades efterhand i Barösund en eskader, som sattes under gen.-adj. Rayalins befäl och hvars högsta styrka uppgick till 1 fregatt, 1 turuma, 7 galerer samt åtskilliga kanonslupar och barkasser; på Jakobs Ramsö och Elgsö anlades batterier; tvenne gånger, d. 31 Juli och d. 26 Aug., försökte Rayalin bortdrifva blokad-eskadern vid Porkala, men misslyckades. I början af Aug. utlopp ryska skärgårdsflottan, som anfördes af en prins af Nassau och amiral Kruse, från Fredrikshamn och lade sig vid ön Lilla Svärtan. D. 14 befallde konung Gustaf III att en rekognoscering mot densamma skulle verkställas; Ehrensvärd utsände då major Hjelmstjerna med 2 udema, 1 pojema, 1 halfgaler, 1 barkass och 18 kanonslupar, hvilka d. 15 Aug. vid Korkiansari holme råkade i strid med hela fiendtliga flottan, som då räknade 2 fregatter, 3 chebuker, 19 galerer, 27 halfgalerer, 2 kuttrar och 8 kanonslupar; efter några timmars kanonad, hvarunder Hjelmstjerna fick förstärkning af 6 slupar, återgick han till Svensksund. Emedlertid beredde sig fienden att innesluta och tillintetgöra svenska skärgårdsflottan, som var vida underlägsnare, emedan den ej kunnat erhålla någon förstärk-

ning från Sverge. D. 19 seglade Kruse med 3 fregatter, 7 chebecker, 11 halfgalerer, 2 bombgallioter och 6 briggar söderut för att kringgå Kyrkogårdsön och afskära Ehrensvärd återtåget; d. 23 hade han utfört denna manöver. Under tiden försänkte Ehrensvärd norra delen af Svensksund, som han besatte med 2 galerer och 11 kanonslupar; och då fienden d. 25 Aug. från norr och söder anföll honom, vände han sig med 1 fregatt, 1 hemmema, 6 turuma, 3 udema, 1 pojema, 3 galerer, 12 kanonslupar, 4 mörsare- och 3 kanon-barkasser mot Kruse, som efter en häftig strid blef tillbakaslagen; men under tiden hade prinsen af Nassau med 5 chebecker, 22 galerer, 48 halfgalerer och kanonslupar samt 3 mörsarefartyg lyckats arbeta sig igenom försänkningarne; och i den nya strid, som på aftonen uppstod, blef Ehrensvärd med stor förlust slagen, hufvudsakligen af brist på ammunition, samt under natten tvungen att retirera till Svartholm. Konungen åskådade sjelf från Musalön striden. Svenska skärgårdsflottans sammansättning vid detta tillfälle synes af nine **549** och **551**. Detta nederlag hade en ofördelaktig inverkan på kustfördelningen, öfver hvilken gen.-löjtnant Platen fått befälet; ty Ryssarne blefvo nu istånd satte att landstiga i ryggen af densamma, hvilket de äfven utförde d. 1 September; medan deras landttrupper jemte 12 galerer fasthöll afdelningen vid Högfors nalkades 18 galerer inloppet till Kupis-viken, som framgick ända till landsvägen, på hvilken Svenskarne måste retirera; lyckligtvis uppehöllos de så länge af landbatterier vid Tienvarpi, att Platen med hufvudstyrkan hann skynda till Kupis, sedan han bakom sig uppbrännt broarne öfver Kymmene-elfs grenar; de vid Kupis landstigna Ryssarne tillbakaslogos, hvarefter återtåget ostördt fortsattes till Abborfors. Högqvarteret uppslogs derefter i Lovisa.

Redan i medlet af Aug. affärdade konungen befallning till Carlskrona, att derifrån en mindre eskader skulle utgå för att bortdrifva den ryska blokadstyrkan vid Porkala-udd, hvilken var så besvärlig för arméns och skärgårdsflottans förbindelse med Sverge. Tillföljd häraf afgingo d. 25 Aug. 3 linieskepp och 3 fregatter under befäl af öfv. Fust från Carlskrona. D. 4 Sept. ankom expeditionen till Hangö,

samt d. 6 midt för inloppet till Barösund, hvarest man från de svenska fartygen kunde se den underlägsna ryska blokadstyrkan vid Porkala. Men då snart derefter en mängd masttoppar upptäcktes åt Rewal-sidan, hvilka förmodades tillhöra den stora ryska flottan, uppgaf öfv. Fust hela företaget och återvände genast till Carlskrona, dit han d. 15 Sept. anlände med oförrättadt ärende. I medlet af Sept. ökades den ryska blokadstyrkan vid Porkala till 4 linieskepp, 1 fregatt, 3 briggar, 4 kuttrar och 1 bombkits, hvarjemte fiendens afsigt att anfalla Rayalin vid Barösund med hvarje dag blef mera synbar. Den sednare lade sig då med 1 turuma, 5 galerer och 2 barkasser tvärs öfver sundet, mellan batterierna på Elgsö och Jakobs Ramsö. Men då fienden d. 18 Sept. med hela sin öfvermagt anföll och demonterade landbatterierna, måste Rayalin retirera dels till Bastubacka, dels till Ingo-fjärden. Ryssarne följde efter och verkställde landstigningsförsök, hvilka dock snart tillintetgjordes af gen.-major Armfelts brigad, som vid denna tid ankom från Sverge och spriddes längst Nylands-kusten; dess styrka torde hafva uppgått till 3 à 4000 man, och dess sammansättning synes af n:o **548**. Snart derefter beslöt Armfelt skrida till anfall; med 500 man öfvergick han natten till d. 30 Sept. till Elgsö, hvars af Ryssarne besatta batteri han på morgonen stormade. Härigenom nödgades fienden öfvergifva Barösund, som åter besattes af Svenskarne. D. 23 Sept. utlopp under öfv.-löjtn. De Freses befäl den slagna svenska skärgårdsflottan åter från Svartholm, lika stark som före slaget vid Svensksund, samt förlades mellan nämnde fästning och Sveaborg för att betäcka arméns högra flank. Äfven örlogsflottan utlopp sednare på hösten under hertig Carls befäl; den räknade åter 21 linieskepp och 12 fregatter, hvilka d. 14 Oct. afgingo från Carlskrona på kryssning i Östersjön; men då hertigen fått underrättelse, att fiendtliga örlogsflottan till större delen upplagt i Rewal och Cronstadt, återvände han d. 22 till Carlskrona, der flottan afrustades. Sedan Rayalin d. 23 Oct. fått förstärkning, lemnade ryska blokad-eskadern vid Porkala d. 24 ändtligen sin länge innehafda plats för att gå i vinterhamn. Härigenom fick Rayalin slutligen tillfälle att framkomma till Sveaborg, der hans eskader jemte den öfriga

skärgårdsflottan i slutet af Oct. afrustade. Vid samma tid gick äfven armén i vinterqvarter; dess dåvarande sammansättning och förläggning synes af n:o **553**. Sedan konungen öfverlemnat befälet åt general Mejerfelt, afreste han d. 24 Nov. från Borgå samt inträffade d. 2 Dec. i Stockholm. Enligt n:o **561** uppgick det tjenstbara manskapet vid finska armén och skärgårdsflottan d. 31 Dec. till 27,716 man; sjuke voro 6,077 och vakante 10,927; förlusten under året hade enligt n:o **562** uppgått till 9,736 man. Tillökningen bestod dels af vargering, dels af de trupper, som under årets lopp kommit från Sverge, 10 à 11,000 man på papperet.

1790.

Detta år beslöt konung Gustaf III att flytta krigets tyngdpunkt till sjöss, till hafven och skärgårdarne. Sedan han förlorat hoppet att till lands kunna vinna krigets ena ändamål, återtagandet af Wiborgs län, ville han åtminstone försöka uppnå det andra, Rysslands försvagande till sjöss, hvarvid kanhända äfven något kunde göras för det första. De rustningar till flottornas förstärkande, som gjordes till kommande krigståg, voro äfven större än någonsin förr eller sednare i Sverge. Örlogsflottan skulle uppbringas till 25 linieskepp, 16 fregatter och 13 mindre fartyg, hvarförutan 3 linieskepp och 2 kuttrar voro under byggnad; besättningsstyrkan beräknades till 21,000 man; å n:o **555**, som närmare angifver skeppens namn, befälhafvare, kanonantal och besättningsstyrka, upptagas 25 linieskepp, 15 fregatter och 14 mindre fartyg med 2,104 kanoner och en sammanlagd besättningsstyrka af närmare 17,000 man; härtill bör dock läggas Göteborgs-eskadern, som bestod af 5 fartyg samt garnisonen i Carlskrona. Ännu större blef den tillökning, som bereddes skärgårdsflottan; densamma skulle enligt n:o **554** bestå af icke mindre än 349 fartyg af olika slag, hvilka förde 3,055 kanoner och en besättningsstyrka af 22,500 man af alla grader, deribland 8,188 från flottan och 14,380 från armén. Emedlertid skall man snart se, att dessa stora siffror

i verkligheten något förminskades. Åt armén i Finland bereddes nästan ingen tillökning, hvarföre dess afdelningar sedan föregående året voro temligen försvagade. N:o **557** angifver de åtgärder, som vidtogos till krigsmagtens förstärkande, de landttrupper som kommenderades på flottorna, samt de förändringar som under vintren gjordes i afseende på arméns fördelning (jemför i detta hänseende n:o **553**); Armfelts brigad flyttades i början af Mars till Heinola och St. Michel; Stedingks brigad inskränktes till bevakning af gränsen vid Pumala och Randasalmi; i Karelen formerades en ny brigad under gen.-major Carpelans befäl.

Emedlertid insåg Gustaf III ganska väl, att han, trots de stora ansträngningarne till flottornas förstärkande, knappast kunde påräkna någon verklig öfverlägsenhet, emedan Ryssarne förmodligen äfven skulle uppbjuda alla krafter. Han måste derföre ersätta den bristande öfverlägsenheten genom ett klokt begagnande af tiden. Och detta var äfven möjligt, dels emedan de svenska hamnarne enligt regeln blifva isfria 14 dagar före de ryska, dels emedan ryska örlogsflottan var fördelad i två hamnar, Rewal och Cronstadt, samt skärgårdsflottan i tre, Fredrikshamn, Wiborg och Petersburg. Krigsplanen blef derföre, att både örlogsflottan och skärgårdsflottan skulle utlöpa så tidigt som möjligt, och med samlad styrka försöka anfalla de fiendtliga flottornas splittrade afdelningar i deras hamnar eller åtminstone i det längsta hålla dem åtskiljda, hvarigenom man äfven hoppades erhålla några fördelar till lands. Innan Gustaf III skred till utförande af denna plan, ville han dock till lands göra några infall på ryska området för att dit draga Ryssarnes uppmärksamhet.

Årets krigshändelser öppnades med en vacker bragd; med de landsatta besättningarne från 2 kryssande fregatter stormade nämligen major Cederström d. 16 Mars den lilla fästningen Baltischport samt uppbrände derstädes en mängd förråder af alla slag; brist på folk till garnison nödgade honom dock att snart öfvergifva sin eröfring. D. 28 Mars afreste konungen från Stockholm samt for derefter öfver Åbo och Borgå till St. Michel, der han inträffade d. 10 April; med Armfelts nyligen dit anlända brigad, som torde

hafva räknat 3000 man (se n:o **558**), beslöt han företaga ett anfall på ryska gränspassen vid Pardakoski och Kärnakoski för att tvinga den fiendtliga posteringen vid Suomeniemi till reträtt och sålunda blifva mästare af trakten till Savitaipale. D. 14 April afgick brigaden från Christina på Saimens is, och d. 15 på morgonen anföll förtruppen, 740 man under öfv.-löjtn. Jägerhorn och major Vegesack, den öfverraskade fienden samt jagade honom både från Pardakoski samt, sedan hufvudstyrkan ankommit, äfven från Kärnakoski, hvarefter han frivilligt öfvergaf Suomeniemi. Konungen reste derefter tillbaka till Borgå, hvarefter Armfelt befästade sig, så godt han kunde. Detta behöfdes äfven ganska väl, emedan fienden i tysthet vidtog anstalter att med betydlig öfvermagt återtaga de förlorade punkterna. Natten till d. 30 April öfverfölls posteringen vid Kärnakoski under Vegesack af 3,500 man under generalerna, prinsen af Anhalt-Bernburg och Berkman, samt den vid Pardakoski af 3000 man under generalerna Baykow och Igelström; striden varade hela dagen; men sedan Svenskarne erhållit förstärkning från hufvudstyrkan vid Suomeniemi tillbakakastades fienden med utmärkt tapperhet på alla punkter och tvangs retirera, hvarefter Armfelts brigad lemnades i fred.

Medan detta föreföll, hade konungen gjort ett nytt infall på ryska området. D. 27 April samlade han vid Jala by (norr om Keltis) omkring 4000 man (10 bataljoner och 1 sqvadron), med hvilka han d. 28 vid Pörille gick öfver Kymmene-elf och framträngde till Uckola; d. 29 fortsatte han marschen till Walkiala, dit han framkom på aftonen och der han i en god position fann före sig en rysk afdelning under gen.-major Denisows befäl; fastän han under vägen afdelat 3 bataljoner, beslöt han dock angripa; genom ett raskt bajonettangrepp jagade han före nattens inbrott fienden på flygten. Derefter stannade konungen tillsvidare med sin afdelning vid Walkiala. Emedlertid beslöto Ryssarne på ett annat ställe hämnas Svenskarnes infall. Ryske gen.-major Numsen, som vid Anjala förde befälet, började d. 1 Maj från de fiendtliga batterierna häftigt beskjuta de svenska; fastän elden i flera dagar fortfor, förstärktes det svaga sven-

ska detaschementet, 5 à 600 man, likväl icke, hvarföre Ryssarne d. 5 Maj oförmodadt öfverskredo elfven samt skingrade eller tillfångatogo detsamma, hvarpå de framryckte till Korhois; generalerna Platen och Hamilton skyndade genast med 1000 man, som i hast blifvit samlade, till sistnämnde ställe; men de lyckades ej allenast icke bortdrifva fienden, utan måste äfven sjelfva d. 6 retirera till Willikala. D. 5 om aftonen afgick äfven öfv.-löjtn. Knorring med omkring 2000 man från Willikala mot Hirfvenkoski (sydvest om Anjala), som Ryssarne besatt med en lika styrka under gen.-major Bauer; på morgonen d. 6 anföll Knorring fienden, hvilken efter en häftig strid tillbakakastades till Pyttisön. Å andra sidan afreste konungen d. 5, sedan han fått kännedom om öfverfallet vid Anjala, till Borgå, samt lät sin afdelning under gen.-major Paulis befäl samma dag uppbryta från Anjala och d. 6 vid Keltis öfverskrida elfven, hvarefter den vid Elimä stötte till Platens och Hamiltons trupper; vid Nappa qvarlemnades dock omkring 800 man under öfv.-löjtn. Pålman. Den sistnämnde anfölls d. 9 Maj af 2,500 ryssar under gen.-major Beckman och tvangs retirera till Ninimäki; Pauli skyndade honom dock d. 11 till hjelp med en del af sin styrka. Ryssarne stannade derefter vid Keltis baracker. Sedan Pauli fått ytterligare förstärkning, så att han hade 2000 man, framryckte han d. 19 mot Keltis baracker samt anföll fienden natten till d. 20 och tvang honom att efter en blodig strid draga sig tillbaka öfver elfven. Sjelf intog han derefter d. 21 ett läger vid Werelä, der Ryssarne dock fortfarande innehade en stark skans, som Svenskarne föregående året upprättat och hvilken nu tjenade dem till brohufvud. D. 31 Maj fördrefs fienden af Platen äfven från Korhois och Ummeljoki, men bibehöll sig vid Anjala, liksom vid Werelä, på svenska sidan. — Bland krigshändelser i Maj må slutligen omnämnas det anfall, som ryske öfv. Anrep, hvilken vid Pumala förde befälet öfver 2,500 man, d. 5 Maj företog på Svenskarnes ställning vid Pirtimäki, men hvilket af Stedingk, som blott hade 750 man, efter en långvarig strid blef afslaget.

Efter denna korta öfversigt af krigshändelserne till lands under April och Maj månader, må vi vända oss till de vida vig-

tigare till sjöss. D. 30 April utlopp svenska örlogsflottan, bestående af 22 linieskepp, 12 fregatter och 13 mindre fartyg, från Carlskrona, under befäl af hertig Carl och amiral Nordensköld. Dess första företag var rigtadt på att öfverraska och förstöra den i Reval liggande tredjedelen af ryska flottan, bestående af 9 linieskepp och 3 fregatter. D. 12 Maj ankom den till redden utanför Reval och d. 13 inseglade den i viken, der den ryska flottan låg förtöjd; anfallet verkställdes med tapperhet, men misslyckades dels tillföljd af en hastigt uppkommande storm, dels tillföljd af den häftiga elden från fiendens batterier och fartyg, hvilka redan kommit sig i ordning; Svenskarne förlorade 2 linieskepp, som stötte på grund, hvarjemte ett måste kasta kanonerna öfver bord. Härefter qvarlåg örlogsflottan utanför Rewal i halfannan veckas tid, hvarunder förlusten d. 13 ersattes genom 2 linieskepp, som d. 21 Maj anlände från Carlskrona. Svenska skärgårdsflottans svenska eskader anfördes detta år af öfv.-löjtn. De Frese och den finska af öfv. Klerker; sjelf hade konungen förbehållit sig öfverbefälet. En del af Klerkers eskader utlopp d. 8 Maj från Sweaborg och framryckte mot riksgränsen, trots motvind och drifis; de följande dagarne förenade sig med densamma en mängd andra fartyg. D. 10 Maj ankom konungen från Borgå och steg ombord vid Pellinge; han beslöt mot ryska skärgårdsflottan i Fredrikshamn verkställa ett anfall, likartadt det örlogsflottan utfört mot Rewal. D. 14 Maj anlände han till Svensksund; flottan räknade då åtskilliga turuma och udema, 20 galerer, 70 kanonslupar och jollar samt några kanoner och mörsare-barkasser, med en besättningsstyrka af tillsammans omkring 10,000 man. Ryska skärgårdsflottan i Fredrikshamn, bestående af 1 turuma, 2 prâmar samt 46 halfgalerer, caiker och kanonslupar, befanns utlaggd mellan Hillnäs och Willnäs uddar. D. 15 Maj tidigt på morgonen framryckte konungen till anfall samt lyckades efter några timmars strid slå Ryssarne på flygten och taga öfver hälften af deras fartyg; derefter gick han in i viken samt uppmanade fästningen till dagtingan; men kommendanten begärde en timmes betänketid, hvarunder han erhöll undsättning; då intet svar hördes af, förnyade konungen striden på eftermiddagen, men

utan vidare resultat, hvarpå han återvände till Svensksund.

Om Gustaf III nu vidare fortsatt sitt tåg till Wiborg, skulle han måhända kunna bemägtigat sig dess svåra inlopp och äfven gjort dervarande skärgårds-eskader oskadlig; men i stället uppehöll han sig flera veckor med mindre företag och förspillde sålunda den dyrbara tid han vunnit genom sina flottors tidiga utlöpande. Till d. 18 Maj anordnades trenne landstigningar, vid Broby, Summa och Saxala, som hade till ändamål att tvinga ryska kustfördelningen att draga sig tillbaka till Fredrikshamn, och hvarvid äfven Mejerfelt från Abborfors skulle medverka; landstigningarne verkställdes äfven på utsatt tid, men hade intet resultat, dels emedan fienden var för stark, dels emedan ordren till Mejerfelt kom för sent, så att hans medverkan uteblef. Natten till d. 20 insändes i Fredrikshamnsviken 10 kanonslupar, 8 jollar och 7 mörsarebarkasser för att om möjligt förstöra de ur sista striden undkomna eller ännu på stapeln stående ryska skärgårdsfartygen; företaget misslyckades dock i det hela, trots all tapperhet som dervid utvecklades. D. 24 beordrade konungen örlogsflottan att från Rewal begifva sig till Hogland, hvilket äfven skedde d. 25. Först derefter vågade han (samma dag) framrycka till Pitkepas, der han sedan ytterligare qvarlåg en vecka, under förevändning att afvakta förstärkning; d. 27 och 28 företogos landstigningar vid Verolax och Yli Ursalo (på kustvägen mellan Fredrikshamn och Wiborg) för att förstöra fiendens dervarande magasiner. D. 30 Maj gaf konungen ordres åt örlogsflottan att inlöpa i Cronstadtska viken; d. 31 afgick densamma från Hogland och d. 1 Juni varseblefs Cronstadtska eskadern af ryska örlogsflottan, 18 linieskepp och 7 fregatter under amiralerne Tschitschagows och Kruses befäl. D. 2 Juni gick Svenska skärgårdsflottan från Pitkepas, förbi Krysserort, till Björkö-sund. D. 3 möttes båda örlogsflottorna mellan Seskär och Björkö; den ryska försökte bryta sig igenom, men drog sig, då detta ej lyckades, längre in i viken; samtlige galerer från svenska skärgårdsflottan och 20 kanonslupar deltogo i denna strid. D. 4 jagades ryska örlogsflottan under fortsatt strid af den svenska inåt Cronstadtviken; på aftonen erhöll hertig Carl

underrättelse att Rewalska eskadern med 9 linieskepp och 4 fregatter utlupit. Nu började den kedja af misstag, som snart skulle bringa den svenska sjömagten i en förtviflad belägenhet. I stället för att fortfarande blokera den Cronstadtska eskadern, vände han sig nemligen d. 5 vesterut mot den Rewalska och jagade densamma, hvarigenom den Cronstadtska åter fick spelrum; en del af roddflottan bistod äfven denna dag den seglande. D. 6 ankom från konungen den olyckliga befallningen: *att örlogsflottan skulle segla till inloppet af Wiborgska viken för att beskydda arméns flottas operationer derstädes*, hvilken äfven genast åtlyddes af hertig Carl, som samma dag lade flottan mellan Biskopsöns norra udde och Krysserort. Härigenom fingo icke allenast den ryska örlogsflottans båda afdelningar tillfälle att förena sig och med sin öfverlägsna styrka instänga den svenska, utan det blef äfven möjligt för den ganska betydliga Petersburgska skärgårdsflottan att utlöpa.

Först nu, sedan hans ställning verkligen blifvit betänklig, tycktes Gustaf III fått den säkerhet, som behöfdes för vidare krigsrörelser med skärgårdsflottan. Densamma räknade nu 1 hemema, 1 turuma, 2 udema, 1 brigg, 1 kutter, 20 galerer, 80 kanonslupar, 50 jollar, 8 mörsarebarkasser, 10 kanonbarkasser och en hel mängd trossfartyg samt hade en besättning af 13,000 man (se n:o **556**). D. 7 Juni landsatte konungen, för att åt Wiborgssidan oroa fienden och med detsamma rekognoscera denna trakt, vid Koivisto kyrka, under gen.-maj. Pollets befäl, 3000 man, hvaraf en del gick till Rembetti, en annan till Ummejoki och återstoden qvarstannade vid Koivisto; d. 8 anföllos de landsatta afdelningarne af Ryssarne, som dock tillbakaslogos. Emedlertid öfvergaf konungen snart detta företag, som, med eftertryck förtsatt, kunnat förorsaka fienden mycken skada. Sedan han fått underrättelse att ryska skärgårdsflottan i Wiborg utlupit och väl befästat sig i Trångsund — ett smalt pass mellan öarne Uransari och Koivisari, omkring 2 mil från staden — beslöt han dit afgå för att bortdrifva den, hvilket han kunnat bespara sig, om han några veckor förut ingått i viken. D. 11 uppbröt han från Björkö sund med 6 galerer samt öfver 100 kanonslupar och jollar, och d. 12

ankrade han vid Rödhäll, der han fick förstärkning af 4 fregatter och 3 mindre fartyg från örlogsflottan samt 6 galerer från skärgårdsflottan; hans besättningsstyrka utgjordes nu af 7 à 8000 man. Emedlertid befanns ställningen vid Trångsund så stark, att man dels måste anordna vidlyftiga turneringar, dels intaga landstigningsmanskap vid Rembetti, hvilket upptog flera dagar. Men då allt var i ordning och flera mindre strider redan förefallit, uppgaf konungen d. 18 Juni äfven detta företag; samma dag återinskeppades äfven landstigningstrupperna vid Koivisto. Ryska örlogsflottans allt närmare påträngande, i förening med petersburgska skärgårdseskaderns utlöpande till Systerbäck, började ändtligen öppna ögonen hos konungen i afseende på den svåra belägenhet han genom eget förvållande iråkat. Lyckades man icke bryta sig ut genom öfvermagten, hvartill föga utsigt syntes vara förhanden, gick man med de 27,000 man, som funnos på flottorna, en snar hungersnöd och kanhända fångenskap till mötes. Nu blefvo goda råd dyra; många öfverläggningar höllos och många förslag till genombrytning framlades, de flesta vittnande om en mer eller mindre förtviflad sinnesstämning. Emedlertid kunde intet göras, emedan en häftig motvind hindrade hvarje rörelse vesterut. Sålunda lopp Juni månad till ända.

Innan vi gå att beskrifva utgången af den svåra kris, i hvilken flottorna råkat, må några ord nämnas om händelser, som under Juni månad tilldragit sig på andra delar af krigstheatern. Den karelska brigadens sammansättning och rörelser synes af n:o **557**. Vid Savolax-brigaden inträffade intet anmärkningsvärdt; den innehade samma ställningar, som under hösten af förra året. Deremot föreföll vid Armfelts brigad en för svenska vapnen hedrande, men olycklig strid. Sedan brigadchefen fått höra, att Ryssarne vid Savitaipale, der de väl befästat sig, samlat 4000 man och ämnade angripa honom, beslöt han förekomma dem genom att sjelf anfalla, fastän han blott hade hälften så mycket folk disponibelt. D. 3 Juni uppbröt han från Kärnakoski med 2000 man, som voro fördelade i trenne kolonner (se n:o **559**), hvilka på skiljda vägar, dels till sjöss dels till lands, skulle framrycka till Savitaipale och vid middagstiden d.

4 anfalla Ryssarnes förskansningar; emedlertid framkom blott hufvudkolonnen i rättan tid; men den blef tillbakaslagen, led stor förlust och måste i förtid retirera, hvarföre äfven de öfriga afdelningarne intet kunde uträtta; Armfelt blef sjelf sårad och öfv. Wrede, som snart derefter anlände med karelska brigaden, öfvertog efter honom befälet. D. 12 Juni uppbröt Mejerfelt med trupperna vid Abborfors och Hirvenkoski samt framryckte till Kupis-Broby, hvarifrån fienden utan motstånd drog sig tillbaka. D. 17 anlände öfv. Cronstedt med 40 skärgårdsfartyg från Pommern till Svensksund. D. 19 utlade öfverlefvorna af den ryska skärgårds-eskadern i Fredrikshamn mellan Willnäs och Hillnäs-uddar. D. 25 framryckte Mejerfelt till Suttula samt angrep Ryssarnes dervarande väl befästade ställning, hvilken d. 26 af dem öfvergafs, såväl som den vid Högfors; de stannade ej förrän vid Saxala, hvarefter Mejerfelt befästade sig vid Högfors och Kymmenegård. D. 30 Juni framryckte Cronstedt mot Pitkepas för att om möjligt slå sig igenom till Wiborgska viken; men han blef följande dag med öfvermagt anfallen af en del af ryska örlogsflottan samt tvungen att retirera till Svensksund.

Efter många öfverläggningar beslöto Gustaf III och hertig Carl, att man med båda flottorna förenade skulle försöka genombryta ryska örlogsflottans venstra flygel vid Krysserot samt sedan genom de yttre skären gå till Aspö och derstädes intaga en öppnare ställning. Denna plan skulle dock alldrig kunnat blifva satt i verket, om ej vinden d. 2 Juli kastat om till östlig. Men då var det äfven i hög tid; ty Ryssarne hade redan beslutit anfalla Svenskarne, tillföljd hvaraf både skärgårdseskadern vid Trångsund d. 2 Juli utlopp från norr och den vid Systerbäck från söder ingick i Björkösund; den sednare, som anfördes af Prinsen af Nassau, räknade icke mindre än 3 linieskepp, 7 fregatter, 6 chebecker, 3 flytande batterier, 3 prâmar, 5 mörsarefartyg samt 57 galerer, caiker och kanonslupar; den anföll natten till d. 3 en del af Svenska skärgårdsflottan i Björkösund, men blef tillbakaslagen; längre fram på natten gick en annan del af svenska skärgårdsflottan genom sundet mellan Torsari och Biskopsön, samt verkställde en falsk attack i ryska örlogs-

flottans högra flank för att draga uppmärksamheten åt denna sida. Samtlige afdelningar af skärgårdsflottan förenades dock på morgonen d. 3 bakom örlogsflottan, hvarefter båda började genombrytningen. Allt gick i förstone lyckligt, emedan ryska flottans hufvudstyrka i början låg stilla och de närmaste fiendtliga fartygen snart blefvo satta ur stridfärdigt skick. Men då en oskickligt förd svensk brännare tände eld på 1 linieskepp och 1 fregatt, hvilka sprungo i luften, uppkom derigenom en allmän oreda, som hade tillföljd att 3 linieskepp, 2 fregatter och åtskilliga mindre fartyg stötte på grund. Örlogsflottan öfvergaf derefter, tvärt emot planen, skärgårdsflottan och skyndade med brådskande flygt vesterut, ifrigt förföljd af den ryska, som vid nattens inbrott uppnådde den och nödgade 2 linieskepp att gifva sig. D. 4 Juli inlopp svenska flottan vid Mjölö, der ytterligare 1 linieskepp stötte på grund, och d. 5 till Sveaborg. Förlusten under dessa dagar hade således uppgått till 7 linieskepp, 3 fregatter och flera mindre fartyg med tillsammans 4000 mans besättning. Ryska örlogsflottan blokerade derefter den svenska i Sveaborg med 19 linieskepp till krigets slut.

Hvad beträffar skärgårdsflottan, så förföljdes densamma visserligen ej af den fiendtliga skärgårdsflottan, men deremot af en mindre afdelning af ryska örlogsflottan, som på det öppna flacket mellan Widskär och Aspögaddar tvang större delen att stryka flagg; men då nämnde afdelning blott kunde besätta ett mindre antal fartyg, fingo de andra tillfälle att rädda sig och följande dag (d. 4) inlöpa till Svensksund, Kongshamn och Lovisa; hela förlusten, som uppgick till 7 galerer, 4 kanonslupar, 7 jollar och 30 transportfartyg med 2000 mans besättning, ersattes mer än tillräckligt genom föreningen med Cronstedts eskader. Sedan Gustaf III d. 5 Juli samlat skärgårdsflottans spridda afdelningar i Svensksund, beslöt han der afvakta fiendens anfall. Skärgårdsflottans dåvarande sammansättning synes af n:o **560**; den utgjordes af 6 större fartyg, 18 galerer och halfgalerer, 99 kanonslupar, 54 kanonjollar, 10 kanonbarkasser 8 mörsarefartyg en mängd transportfartyg o. s. v. med en besättningsstyrka af 14,000 man. D. 8 visade sig ryska skärgårdsflottan utanför Svensksund, men kringgick Kyrko-

gårdsön, hvaraf man kunde se, att den ämnade anfalla bakifrån. Konungen intog då vid trångsta delen af Svensksund en ställning som bildade en rät vinkel och hade fronten mot sydvest. På morgonen d. 9 Juli framryckte Ryssarne söderifrån med 8 fregatter, 6 chebecker, 2 briggar, 14 gallioter, 10 kuttrar och bombkitser, 3 flytande batterier, 22 helgalerer, 8 halfgalerer och 80 kanonslupar, hvilka tillsammans hade en besättningsstyrka af 18,500 man. Striden började kl. 10 f. m. och varade hela dagen; som Ryssarne ej kunde utbreda sin styrka samt af Svenskarne beskötos med concentrisk eld, blefvo de slagna och ville under natten draga sig tillbaka; men då uppblåste en häftig vind, som tvingade dem qvarstanna till följande morgon, då Svenskarne framryckte och tvang dem med stor oordning flygta i öppna sjön; en mängd af deras fartyg togos, en annan del satte under den tilltagande stormen på grund. Fiendens totalförlust uppgick till 3000 döda och sårade samt 6,500 fångar, hvarigenom jemnvigten i kriget någorlunda återställdes. Följden blef äfven att både Gustaf III, som räddat krigsäran men ingenting mera kunde vinna, och kejsarinnan Catharina, som fortfarande var sysselsatt med de turkiska och polska angelägenheterna, blefvo benägne fred, hvilken äfven d. 14 Aug. slöts i Werelä, på vilkor att allt återställdes i dess gamla skick. Svenskarnes förlust af manskap under detta krig synes af n:o **562**. Efter detsamma har Sverge alldrig ensamt kunnat mäta sig med Ryssland till sjöss, och dess flotta har alldrig mera uppnått en sådan styrka, som våren 1790.

GUSTAF IV ADOLF.

1792—1809.

Förslagen n:o **563** och **564** lemna ganska intressanta upplysningar angående svenska landtmagtens styrka och sammansättning under hertig Carls förmyndare-regering och början af konung Gustaf IV Adolfs egen regering. Enligt det

förra uppgick arméns effektiva styrka vid början af 1794 till 52,080 man, hvaraf 5,310 officerare, underofficerare och spel samt 46,770 gemene; dessutom funnos 5,873 man ständig vargering och 3,337 man för arméns flotta; vakansernas antal var 4,831; af hästar funnos effektiva 6,383 och vakante 481. År 1797 hade arméns styrka enligt n:o 564 blifvit förminskad till 47,799 man, hvaraf 5,643 officerare, underofficerare och spel samt 42,156 gemene; på de olika vapnen var styrkan fördelad sålunda, att 37,713 man voro infanteri, 6,947 kavalleri 3,498 artilleri och 641 ingeniörtrupper; den ständiga vargeringen uppgick till 4,162 man och skärgårdsflottans besättning till 3,250 man; vakansernas antal hade stigit till 10,562; af hästar funnos 5,651 effektiva och 1,243. Äfven flottornas materiel förminskades betydligt, emedan man hvarken hade medel att ersätta de i sista kriget afgångne fartygen, ej heller underhålla de återstående.

1805.

Redan 1804 lät Gustaf Adolf med anledning af de oroliga tiderna till pommerska fördelningens förstärkande öfverföra 16 kanonslupar samt omkring 3000 man, hvaraf större delen användes till fästningen Stralsunds förbättrande. Under general-guvernören, gen.-löjtn. Essen, erhöll gen.-löjtn. Armfelt det särskildta befälet öfver dessa trupper. I Aug. 1805 lyckades England, för att afböja Napoleons hotande landstigning, förena Ryssland och Österrike till en tredje koalition mot Frankrike; enligt den då uppgjorda krigsplanen skulle 15,000 Ryssar under general Osterman-Tolstoy landstiga i Pommern och öfver Elben tåga till Hannover, som då tillhörde konungen af England, samt der förena sig med en engelsk corps af 12,000 man. Genom ett särskildt förbund med England, åtog sig Gustaf Adolf att underhålla en garnison af 8000 man i Stralsund, hvilken fästning i nödfall skulle kunna tjena såsom tillflygtsort för de allierade. Men genom ett nytt förbund af d. 3 Oct. förband sig konungen, att på engelsk bekostnad med 12,000 man aktivt deltaga i

krigsrörelserna i norra Tyskland, tillföljd hvaraf under loppet af samma månad så mycket trupper öfversattes till Pommern, att derstädes nämnde styrka blef samlad. I medlet af Oct. landsteg äfven den ryska armécorpsen på Rügen samt marscherade genom Pommern, Mecklenburg och Hannover till den af Fransmännen besatta fästningen Hameln, hvilken inneslöts. Af de svenska trupperna medföljde 1,100 man under öfv. Cardells befäl till Elben; denna afdelning förstärktes i början af Nov. med 1,200 man under öfv. Morian, hvilken derpå tog befälet öfver den framskjutna corpsen.

Den 31 Oct. förklarade konung Gustaf Adolf Napoleon krig och d. 1 Nov. ankom han till Pommern för att sjelf taga befälet öfver sina trupper. Som han dock var osäker om den hållning Preussen ämnade iakttaga, dröjde han en månad att med hufvudstyrkan begifva sig till Elben. Svenska arméns sammansättning och styrka under vapen vid denna tid synes af n:o **565**. D. 27 Nov. fick Morian gå öfver Elben och besätta staden Lüneburg. Och mellan d. 4 och 7 Dec. uppbröto de öfriga svenska trupperna, omkring 6000 man tjenstbare, från Pommern samt tågade till Elben, hvilken flod omkring d. 20 Dec. öfverskreds af halfva styrkan, som under gen.-löjtn. Wachtmeisters befäl förlades i qvarter kring Lüneburg bakom Ilmenau, medan den andra hälften under gen.-löjtn. Armfelts befäl förlades hitom Elben mellan städerna Lauenburg och Dömitz; konungens högqvarter uppslogs i Lüneburg. Då vid samma tid underrättelsen om de allierades nederlag vid Austerlitz inlopp, upphäfde ryska armén blokaden af Hameln och drog sig bakom Allern, hvarjemte den engelska lades bakom nedre Wesern. Öfver båda arméerna erhöll Gustaf Adolf befälet.

1806.

Enligt Napoleons dåvarande politik borde Hannover och Lauenburg tillfalla Preussen, hvars konung visserligen blott med förbehåll af engelska regeringens bifall mottog gåfvan, men dock genast skyndade att besätta landet. Med anledning häraf drog Gustaf Adolf d. 13 Jan. tillbaka de öfver

Elben gångna trupperna till Lauenburg, med undantag af en afdelning af 1000 man, som qvarlemnades i Lüneburg under öfv. Löfvenhjelms befäl; omkring 1000 man återsändes till Stralsund. Svenska arméns dåvarande styrka och sammansättning synes af n:o 566. Emedlertid utrymdes Hannover i början af Febr. så väl af ryska armén, hvilken gick tillbaka till preussiska Pommern, som af den engelska, hvilken öfverfördes till hemlandet. Engelska regeringen rådde till och med sjelf Gustaf Adolf att göra sammaledes. Icke förty envisades konungen att fortfarande hålla Lauenburg besatt för engelsk räkning; blott afdelningen i Lüneburg drogs tillbaka. Då likväl förhållandet med Preussen tillföljd häraf blef spändt, ansåg han sig böra draga tillbaka sin hufvudstyrka närmare pommerska gränsen, hvilket äfven skedde mellan d. 1 och 10 Febr.; trupperna förlades mellan Wismar och Sültz; högqvarteret uppslogs i Bützow, men flyttades sednare till Ratzeburg; såväl i Lauenburg, som vid Mölln och Gadebusch qvarlemnades dock mindre afdelningar, den förstnämnda under öfv. Löfvenhjelms befäl. I medlet af Mars fingo dock de framskjutne afdelningarne gå tillbaka till hufvudstyrkan, med undantag af 5 sqvadroner, som under Löfvenhjelms befäl fortfarande blefvo i Lauenburg; sjelf afgick konungen d. 23 Mars från Ratzeburg, hvarefter han d. 29 lät armén samla sig vid Lage, derifrån han öfver Tribesees inmarscherade på svenska området, hvarest trupperna d. 3 April fingo gå i qvarter. Då preussiska regeringens upprepade föreställningar mot Lauenburgs fortsatta occupation ej uträttade något, lät den d. 23 April en afdelning af 1,100 man dit inrycka, hvilken samma dag vester om Schaalen-See påträffade Löfvenhjelms afdelning (då blott 232 man), som efter en liten fäktning drefs på flygten, hvarpå den öfver Gadebusch, Wismar och Rostock återgick till Pommern. Med anledning häraf lät Gustaf Adolf en eskader af 4 fregatter, 4 mindre fartyg och 5 kanonslupar under contre-amiral Cederströms befäl i början af Maj utlöpa samt blokera hamnarne vid Svinemünde, Peenemünde, Colberg, Dantzig, Pillau och Memel; all förbindelse med Preussen upphörde. Samtidigt upprättades i svenska Pommern ett landtvärn af alla ynglingar mellan 19 och 26 år, som formerades på 6 batal-

joner å 600 man. Sedermera förflöt sommaren utan någon anmärkningsvärd händelse. Af n:o **567** ser man, att arméns styrka under Juni månad med landtvärnet, men oberäknadt de tyska regementerne, uppgick till 11,950 man på papperet, hvaraf dock blott 9,307 voro tjenstbare.

Mot slutet af sommaren blef ställningen till Preussen, med anledning af Napoleons hotande hållning, vänligare. Preussen utdrog sina trupper ur Hannover och Lauenburg, hvarthän d. 18 Aug. en afdelning af 6 sqvadroner under öfv. Löfvenhjelms befäl åter sändes. Blokaden af de preussiska hamnarne upphörde d. 20 Aug. Af n:o **568** ser man arméns dåvarande sammansättning (bevakningskedjan och detascherade corpsen måste inberäknas i den förestående styrkan med undantag af Smålands lätta dragoner och skånska dragonerna, då man erhåller en styrka af 8,120 man gemene på papperet förutom de tyska reg:terna och landtvärnet); bevakningskedjan stod utmed gränsen, så länge det spända förhållandet till Preussen fortfor, men indrogs d. 8 Sept. D. 6 Sept. förändrades sammansättningen af den till Lauenburg framsända afdelningen sålunda, att den förstärktes med 2 bataljoner (lifgrenadierer eller andra brigaden) och 4 kanoner, hvaremot 2 sqvadroner (skånska dragoner) återkallades jemte Löfvenhjelm; hela afdelningen, öfver hvilken gen.-adj. öfv. Morian erhöll befälet, torde då hafva räknat 1,500 man. Sjelf afreste konungen d. 14 Sept. till Sverge, dit äfven samtidigt omkring 1,700 man (garderna eller första brigaden jemte 4 sqvadroner skånska dragoner) fingo återvända. Befälet i Pommern uppdrogs åt gen.-löjtn. Essen samt under honom åt gen.-löjtn. Armfelt. Samtlige trupper i Stralsund torde då, landtvärnet oberäknadt, hafva uppgått till omkring 7000 man.

Snart derefter (d. 14 Oct.) inträffade den katastrof, genom hvilken vid Jena och Auerstädt den preussiska armén krossades. En del af densamma under general Blüchers befäl, sökte, när den vid Prentzlow blef hindrad att framkomma till Stettin, uppnå Elben genom Mecklenburg, samt inryckte, då den lifligt förföljdes af Fransmännen under marskalk Bernadottes befäl, oaktadt Morians protest i Lauenburg. Men öfv. Morian måste nu blifva betänkt på sin egen säkerhet.

Då han redan blifvit afskuren från Stralsund, beslöt han skynda till Lübeck och der inskeppa sig till Stralsund. Men såväl beslutet, som utförandet kom för sent. Ty Morian, som d. 2 Nov. uppbröt från Ratzeburg, lyckades visserligen d. 3 uppnå Lübeck samt, till hälften med våld, komma in i staden. Men med inskeppningen gick det sedan så långsamt, att densamma ej var fulländad förr än d. 5 på aftonen, just som den af Fransmännen i hamn och häl förföljde Blücher nödgades inkasta sig i staden. Följande dag stormades Lübeck af Fransmännen, hvarefter Blücher, som af en dansk armécorps hindrades söka sin tillflygt till Holstein, nödgades kapitulera. Samma öde träffade straxt derefter större delen af de ännu på Trave-floden befintlige Svenskarne, hvilka uppnåddes af de snabbe Fransmännen. Sedan från fiendens sida en kort beskjutning egt rum, hvilken ej kunde besvaras af Svenskarne, emedan deras gevär blifvit nedpackade i lastrummet, måste 7 kompanier af lifgrenadiererne samt 2 sqvadroner kavalleri och hela artilleriet gifva sig fångne. Blott 1 kompani och 2 sqvadroner, jemte öfv. Morian sjelf, lyckades undkomma till Stralsund. De fångne trupperna fördes sedermera till Frankrike, der de väl behandlades. — Med anledning af Fransmännens annalkande lät gen.-löjtn. Essen 500 jägare, som uttogos ur de indelta bataljonerna, och 500 husarer formera en bevakningskedja längst gränsen mellan Damgarten och Anklam. Befästningsverken vid Stralsund, som d. 29 Oct. förklarades i belägringstillstånd, förstärktes ytterligare. D. 12 Dec. intog marskalk Mortier med sin armécorps, omkring 15,000 man, en ställning söder om Peene samt förlade sitt högqvarter till Anklam.

1807.

I början af Jan. erhöll armén från Sverge en förstärkning af 2,700 man (en bataljon af hvardera Westgöta-dahls, Westmanlands, Bohusläns, Upplands samt Nerike och Wermlands reg:ter), hvaremot 1,200 man (en bataljon Kalmar och Kronobergs reg:ter) hemfördes. Dess styrka torde då, förutom landtvärnet hafva uppgått till närmare 9000 man på

14 bataljoner och 8 sqvadroner (6 Mörnerska husarer och 2 Smålands dragoner). Längre fram tillkommo ytterligare 3 bataljoner jemte artilleri och kavalleri (se n:o **570**). Den tredje brigaden besatte den vestra eller Tribseer-fronten, den fjerde södra eller Franken-fronten (utanför hvilken ett stort retranchement sedan Carl XII:s tid fanns qvar) och den femte norra eller Knieper-fronten. Då konung Gustaf Adolf fortfor i sitt fiendtliga uppsåt mot Frankrike, inryckte marskalk Mortier d. 28 Jan. vid Anklam och Loitz i svenska Pommern samt tillbakadref de svenska förposterna denna och följande dag efter några fäktningar vid Ziethen, Elmenhorst och Teschenhagen till Stralsund, der han inträffade d. 30 Jan., hvarefter fästningen blokerades samt efter hand inneslöts med åtskilliga skansar. Svenskarne verkställde d. 1, 10 och 12 Febr. samt d. 1 och 14 Mars utfall för att oroa fienden och hålla honom på afstånd. Derjemte uppsnappades de små fiendtliga garnisonerna i Barth och Peenemünde af besättningarne på 4 utsända kanonslupar. Då Fransmännens styrka i slutet af Mars förminskades till hälften af hvad den i början varit och således blef underlägsen Svenskarnes, beslöto Essen och Armfelt genom ett allmänt anfall upphäfva blokaden och drifva fienden ur svenska området. Detta verkställdes äfven d. 1 April med 10 bataljoner (tredje och fjerde brigaderne), 8 sqvadroner och 23 kanoner; Fransmännen blefvo efter en fäktning vid Lüdershagen tillbakadrifna till Greifswalde, hvarefter armén delades i tvenne flyglar, af hvilka den ena gick till Anklam, den andra till Demmin, hvilka båda städer d. 3 April intogos; Fransmännen förlorade under återtåget omkring 1,300 man samt drog derefter till Stettin, der de inträffade d. 7. Svenska vestra flygeln under Armfelt och Vegesack följde efter samt besatte Ückermünde, Torgelow, Ferdinandshof och Friedland; den högra stod qvar i Demmin; en division kanonslupar inryckte i Frische-Haff och gjorde flera landstigningar, hvarjemte en mindre afdelning besatte Usedom och Wollin.

Snart derefter erhöll Mortier emedlertid Napoleons befallning att fördrifva Svenskarne från preussiska området. D. 13 April uppbröt han från Stettin med 13,000 man och

anföll d. 16 Vegesack, som efter tvenne skarpa fäktningar vid Ferdinandshof och Alt-Cosenow tvangs retirera till Anklam. Härigenom blef Cardell, som med ungefär 1000 man dragit sig från Torgelow till Ückermünde, afskuren; han började då inskeppa sitt folk på skärgårdseskadern; men d. 17, under det han härmed var sysselsatt, anfölls han oförmodadt af Fransmännen; han lyckades visserligen rädda sig sjelf med några hundra man; men återstoden, 677 man, blef fången, hvarjemte 4 kanoner förlorades. D. 18 April slöts i Schlatkow ett stillestånd, tillföljd hvaraf Svenskarne förbundo sig att utrymma Usedom och Wollin samt, så länge stilleståndet varade, hvarken lemna bistånd åt Fransmännens fiender eller låta dem landstiga på svenska området; uppsägningstiden skulle vara 10 dagar.

Genom en öfverenskommelse af d. 20 April i Bartenstein (i Ost-Preussen) mellan Sverge och Preussen förband sig sistnämnde magt att till Pommern afsända en corps af 5000 man, som genom tillopp af skingrade soldater från öfriga delar af Preussen skulle uppbringas till 10 och 12,000 man samt i förening med svenska armén under konung Gustaf Adolfs befäl operera mot Fransmännen och om möjligt framtränga till Berlin. Den 12 Maj anlände Gustaf Adolf till Stralsund, der hans första handling blef att ogilla de flesta bestämmelserna i vapenstilleståndet. Arméns dåvarande sammansättning synes af n:o **570**; med befäl o. s. v. skulle den räkna 16,901 man på papperet, hvaraf likväl åtminstone fjerdedelen var otjenstbar. I slutet af Maj och början af Juni anlände efterhand de preussiska trupperna under general Blüchers befäl till Rügen; deras sammansättning synes af n:o **569**; de förstärktes dock sedermera icke obetydligt. I medlet af Juni öfverfördes de till fasta landet, hvarefter den förenade armén sålunda förlades, att tredje brigaden inqvarterades mellan Barth och Richtenberg, den fjerde mellan Richtenberg och Grimme samt Preussarne mellan Grimme och Greifswalde; tyska reg:terne lågo som garnison i Stralsund; svenska förpostlinien sträckte sig mellan Damgarten och Loitz samt den preussiska mellan Loitz och Anklam. Genom en öfverenskommelse i London af d. 17 Juni förband sig engelska regeringen att landsätta 10,000 man Hanno-

veranska trupper på Rügen för att bistå de allierade; men i stället kommo blott 5,553 man (se n:o **569**), hvilka d. 5—9 Juli under Lord Cathcords befäl landstego på Rügen. D. 3 Juli uppsade Gustaf Adolf stilleståndet, tillföljd hvaraf fiendtligheterna d. 13 Juli skulle börja.

Emedlertid hade franska trupperna i Mecklenburg och Pommern fått en ny befälhafvare i marskalk Brune samt blifvit förstärkte till närmare 40,000 man, fördelade på 5 divisioner; af dessa stod divisionen Molitor vid Ribbenitz, divisionen Boudet midt emot Tribesees, divisionen Loison vid Demmin, divisionen Granjean vid Anklam och en reservdivision vid Loitz. Straxt före stilleståndets tilländalöpande förändrades plötsligt förhållandena. Å ena sidan erhöll Blücher d. 12 Juli tillföljd af fredsunderhandlingarne i Tilsit befallning att afhålla sig från vidare fiendtligheter mot Fransmännen; han sammandrog derföre sin styrka vid Wolgast för att öfvergå till Usedom, hvarigenom Svenskarnes venstra flygel blef blottad. Å andra sidan ville Engelsmännen på inga villkor lemna Rügen. Härigenom fick svenska armén, som utom besättningen i Stralsund blott räknade 7 à 8000 man, ensam hela den franska öfvermagten emot sig; trupperna drogos tillbaka i en mera samlad ställning närmare Stralsund, med tredje brigaden under general Tolls öfverbefäl vid Pütte samt fjerde brigaden under gen.-löjtn. Wredes öfverbefäl vid Steinhagen; vid Lüdersdorf och Brandeshagen stodo mindre afdelningar i Preussarnes ställe. D. 13 Juli öfverskredo de franska trupperna gränsen, öfverallt tillbakaträngande svenska förtrupperna; divisionen Molitor gick till Handshagen, divisionen Boudet till Richtenberg, divisionen Granjean till Greifswalde, de öfrige trupperna till Grimme och Demmin. D. 14 tillbakaträngdes Svenskarne på alla håll till Stralsund, hvilket likväl ej skedde utan lifligt motstånd, hvarigenom fäktningarne vid Redebas och Steinhagen, den förra mellan Toll och Molitor och den sednare mellan Wrede och Boudet, uppstodo. D. 15 Juli framkommo divisionerna Molitor, Boudet och Loison till fästningen, som nu på alla sidor inneslöts; divisionen Granjean stod qvar i Greifswalde för att bevaka de preussiska trupperna, reserven i Grimme Å svenska sidan inträffade samtidigt en förstärkning af 4

bataljoner Finnar, som skulle utgöra den femte brigaden under öfv. Palmfelts befäl (då de tyska trupperna blefvo den sjette), hvarjemte 3 bataljoner Engelsmän ändtligen inryckte i Stralsund; deremot öfverfördes större delen af svenska kavalleriet till Rügen, dit högqvarteret äfven flyttades. I fästningen blef gen.-major Vegesack öfverbefälhafvare.

De följande trenne veckorna tillbragte Fransmännen med upprättandet af en mängd skansar, som fullkomligt inneslöto fästningen. Esomoftast förekommo kanonader, i hvilka äfven tvenne divisioner kanonslupar å Svenskarnes sida deltogo. Af n:ne **569** och **570** ser man att de svenska och engelska trupperna tillsammans i början af Aug. räknade närmare 27,000 man på papperet, hvaraf dock blott omkring 20,000 man voro tjenstbare, landtvärnet och Stralsunds borgerskap inbegripne. D. 6 Aug. gjorde Fransmännen ett allmänt anfall på Svenskarnes förposter, som på alla ställen efter åtskilliga små fäktningar tillbakadrefvos i betäckta vägen. Straxt derefter lemnade Engelsmännen så väl Stralsund som Rügen för att utföra sin våldsbragd mot Köpenhamn. Natten till d. 16 Aug. öppnade Fransmännen, sedan de fått till sig belägringsartilleri under gen. Chasseloup, löpgrafvarne mot alla tre fronterna, samt nalkades de följande nätterna fästningen med mycken skyndsamhet; förgäfves sökte Svenskarne medelst en häftig artillerield uppehålla dem. Emedlertid bönföll borgerskapet i Stralsund, som fruktade belägringens fasor, hos konungen att från staden afvända den hotande faran. Konungen biföll härtill och lät nätterna till d. 18, 19 och 20 Aug. öfverföra besättningen till Rügen, hvilket skedde med sådan hemlighet, att Fransmännen ingenting visste deraf, förr än staden sistnämnde dag öfverlemnades åt dem. Marskalk Brune beslöt nu öfvergå till Dänholmen och Rügen; visserligen hade Svenskarne dit medtagit alla båtar samt hade dessutom kanonslupar; men Brune lät på åkdon samla ett par hundra båtar, på hvilka han natten till d. 25 Aug. öfverförde 1,200 man till Dänholmen, hvars 400 man starka besättning öfverrumplades och tillfångatogs. Derefter vidtogo Fransmännen alla anstalter till landstigning på Rügen. Samtidigt anlände en förstärkning af 4 sqvadroner (Westg. drag.) från Sverge, hvarthän äfven konungen d. 6

Sept. återvände, sedan han på anhållan af borgerskapet i Stralsund förbjudit de svenska skärgårdsfartygen att i stadens grannskap skjuta på fienden. General Toll, som erhållit öfverbefälet och ej onödigtvis ville blottställa armén allenast för Rügens försvar, fann sig då föranlåten att d. 7 Sept. med Brune ingå en öfverenskommelse, tillföljd hvaraf Svenskarne inom en månads tid skulle hafva utrymt ön. D. 9 Sept. öfverkommo Fransmännen, och d. 27 lemnade den sista svenska afdelningen ön. Armén torde då hafva räknat 12 à 13,000 man tjenstbare. Af engelska flottan i Kattegatt öfvervintrade en del i Göteborg.

1808.

Vid framställningen af detta års krigshändelser vilja vi först omnämna rustningarne samt krigsrörelserna i Sverge och till sjöss, för att sedan i ett sammanhang kunna vidröra finska krigets vigtigaste händelser, allt med särskildt hänseende till styrkeförhållandena.

Svenska landsmagten uppgick vid denna tid, enligt hvad flera gånger är visadt, till omkring 50,000 man; häraf befunno sig omkring 14,500 man i Finland (förutom 4,500 man ständig vargering och 2000 man sjöfolk); återstodo följaktligen omkring 35,500 i Sverge, hvilka efter en viss tid kunde förstärkas med omkring 12,500 man vargering. Af de 16 skepp och 12 fregatter, Gustaf III hemfört ur det föregående kriget, voro vid denna tid blott 11 skepp och 8 fregatter brukbara. Skärgårdsflottan räknade 273 fartyg; i Stockholm lågo 1 kutter, 1 skonert, 3 kongl. fartyg, 27 galerer (hvaraf dock 9 brukbara), 23 kanonslupar (22 brukbara) och 2 kanonbarkasser; i Göteborg lågo 12 kanonslupar, 12 jollar, 2 kanon- och 1 mörsare-barkass; i Malmö lågo 11 slupar och i Landskrona 16 (9 brukbara); i Sveaborg lågo 3 hemmema (2 brukbara), 7 turuma (1 brukbar), 1 kutterbrigg, 25 slupar (20 brukbara), 51 jollar (49 brukbara) och 3 kanon-barkasser; i Åbo lågo 38 slupar (23 brukbara), 9 jollar (8 brukbara) och 4 kanon-barkasser; i Warkaus 8 slupar och 4 jollar (alla obrukbara) samt i Christina 8 jollar

(likaledes obrukbara). Under finska arméns återtåg måste 51 fartyg i Åbo, 12 i Warkaus och 8 i Christina uppbrännas; och tillföljd af Sveaborgs och Svartholms kapitulation erhöllo Ryssarne 91 fartyg. Flottans samtlige besättningar skulle hafva uppgått till omkring 13,000 man, hvaraf 4000 för skärgårdsflottan; men af dessa voro många vakanta.

Oberäknadt dessa ganska betydliga stridskrafter lät Gustaf Adolf i Maj påbjuda uppsättningen af ett landtvärn, som skulle bestå af alla krigsdugliga ynglingar mellan 19 och 25 års ålder samt utgöra en styrka af öfver 30,000 man; dess närmare indelning och sammansättning framgår af n:o **576.** Sedan detta landtvärn blifvit uppsatt, skulle Sverges krigsmagt hafva uppgått till den betydliga siffran af 110,000 man, nemligen stående armén 50,000 man, dess vargering 17,000 man, landtvärnet 30,000 man och sjöfolket 13,000 man. Sverges dåvarande befolkning uppgick till 3 millioner menniskor, hvaraf 2,250,000 i det egentliga Sverge, 624,000 i Finland och 110,000 i de tyska besittningarne; krigsmagten skulle följaktligen utgjort $3\frac{2}{3}$ procent af befolkningen. Emedlertid voro dessa 110,000 förmodligen alldrig på en gång samlade under fanorna; ty när vargeringen i Juni månad började blifva färdig, hade armén, der redan förut vakanser funnos, redan lidit förluster; och när beväringen från slutet af Juli efterhand kunde tåga till gränserna, hade dessa förluster ökats; en stor del af beväringen blef för öfrigt ej färdig förrän fram på hösten. Man kan derföre antaga, att samtlige svenska stridskrafter vid den tidpunkt, då de uppnått sin högsta höjd, d. v. s. i September, förmodligen blott uppgingo till två tredjedelar af pappersstyrkan, d. v. s. öfver 72,000 man, hvilket dock utgör nära på $2\frac{1}{2}$ procent af befolkningen. Då Svenskarne emedlertid, såsom man snart skall se, genom engelska flottans närvaro beherrskade de omgifvande hafven, så synes ganska sannolikt, det Sverges disponible stridskrafter, rätt använde och fördelade, varit tillräckliga, icke allenast att skydda landets vestra gräns, utan äfven återtaga Finland. Ty genom öfvermagten till sjöss afbröts å ena sidan förbindelsen mellan Danmark och Norge, äfvensom hvarje landstigning af franska eller danska trupper förekoms; å andra sidan nödgades Ryssarne till kusternas skydd hålla betydliga stridskrafter samlade,

som eljest varit disponibla i Finland. Må i detta hänseende omnämnas, att Ryssarne i Curland, Liffland och Estland hade en kust-armé af 25,000 man samt i Ingermanland och Wiborgs län ytterligare 15,000 man, hvartill kommo 15,000 man såsom garnisoner i Cronstadt, Petersburg, Wiborg, Fredrikshamn och Ruotensalmi (Kotka-ön i Svensksund). Af de i Finland inträngde trupperna, hvilka, då ryska armén der var som starkast, uppgingo till öfver 40,000 man, kunde aldrahögst 20,000 användas mot norra finska armén; återstoden måste i många små afdelningar besätta de tagna fästningarne och landets långsträckta kust. Dessa 90,000 man utgjorde då hälften af den aktiva ryska arméns tjenstbara styrka.

Vid ingången af år 1808 hade Sverge blott krig med Fransmännen. Men snart läto deras dåvarande bundsförvandter, Ryssarne och Danskarne, höra af sig, för att under Napoleons beskydd rycka till sig så stora delar som möjligt, kanhända helt och hållet dela det. D. 21 Febr. inryckte Ryssarne med 20,000 man utan krigsförklaring i Finland, och d. 14 Mars öfverlemnades i Stockholm Danmarks krigsförklaring. Konung Gustaf Adolf fäste i början föga vigt vid kriget med Ryssland, utan lemnade finska armén åt sig sjelf, med befallning att, sedan fästningarne blifvit försedda med starka garnisoner, retirera så länge fienden trängde på. Så mycket större uppmärksamhet egnades i stället under årets första hälft åt kriget mot Danmark. Det var Napoleons mening att med 50,000 man danska och franska trupper från Seland göra en landstigning i Skåne, på samma gång den norska armén, som räknade 24,000 man på papperet, inföll i Sverges vestra landskap. För detta ändamål samlades under vintren på Seland 25,000 danskar samt i norra Tyskland en lika stor corps under Marskalk Bernadottes befäl. Af dessa sednare trupper ankommo i början af Mars 5000 man till Seland, och med återstoden inryckte Bernadotte i början af April genom Holstein till Sleswig samt öfvergick till Fyen. Men härifrån kunde han ej komma öfver till Seland. Ty redan i medlet af Mars utsågades med största möda från Göteborg några fartyg af den engelska eskader som der öfvervintrat. Dessa afgingo genom

till Stora Bält för att afskära förbindelsen mellan Fyen och Seland; och då ett danskt linieskepp afsändes för att bortjaga dem, blef det d. 22 Mars taget af 3 engelska, som ytterligare ankommo från Göteborg. Härigenom blef det omöjligt för franska corpsen på Fyen att öfvergå till Seland. I Carlskrona utrustades äfven en eskader af 5 linieskepp, hvilka likaledes med stor möda utsågades ur hamnen, samt d. 29 Mars under contre-amiral Cederströms befäl utlupo på kryssning mellan Skåne och Tyskland, hvarigenom faran för landstigning äfven på denna sida upphörde. I April ankom slutligen till Göteborg under amiral Saumarez befäl en engelsk hjelpflotta, som uppgifves till 16 linieskepp och 20 andra fartyg, och hvaraf en del afgick till Östersjön för att förstärka Cederströms dervarande eskader, återstoden deremot qvarstannade i Öresund och Stora Bält.

Redan i början af Mars, före danska krigsförklaringen, vidtogos truppsamlingar i Sverge mot Danmark. I Skåne sammandrogos under fältm. Tolls befäl under namnet *södra armén* 7 à 8000 man (de skånska och småländska reg:terne jemte Wendes artilleri), i Bohuslän 5000 man (Bohusläns och Westgötha reg:terne jemte Göta artilleri), i Wermland 2,700 man (Wermlands infanteri och jägare samt Dahlreg:tet) och i Jemtland under öfv. Bergenstråles befäl 2000 man (Jemtlands jemte 1 bat. Westerbottens och 1 bat. Helsinge reg:te). Dessutom samlades en reserv-armé af 5000 man vid Örebro (Upplands, Södermanlands och Westmanlands reg:ter, 1 bat. af Helsinge och 1 bat. lifreg:tets gren., 4 sqv. lifgarde till häst, 4 lifreg:tets hus. och 2 batt. af Svea artilleri) samt en reservbrigad af 2000 man vid Jönköping (4 bat. lifgrenadierer och 1 batteri). Sedan danska krigsförklaringen blifvit utfärdad fick reserv-armén marschera till Wermlandsgränsen och reserv-brigaden till norra Dahlsland. Öfver den sålunda bildade *vestra armèen* erhöll general Armfelt befälet; särskildt skulle han leda krigsrörelserna vid dess högra flygel, under det gen.-major Vegesack fick sig anförtrodd ledningen af den venstra. Af N:o 580 ser man dess sammansättning d. 9 April, äfvensom att den högra flygeln på papperet räknade omkring 8000 man samt den venstra 6,500 man. Af högra flygelns 4 brigader samlades den första

(Lejonstedts) vid Eda, den andra (Schwerins) vid Skillingmark, den tredje (Cederströms) vid Östvallskog och den fjerde (Cronstedts) vid Töksmark; reserv-kavalleriet och artilleriet förlades i Carlstad; dessutom var öfv. Gahn afdelad med en mindre afdelning till Midskogen (i norra Wermland). Af venstra flygelns trenne brigader, samlades den första (Posses) vid Nössemark, den andra (Hjertas) vid Högen samt den tredje (Belfrages) i Hofsäter, hvarjemte reserv-artilleriet och kavalleriet förlades i Wenersborg.

Sedan faran för landstigning från danska sidan genom engelska flottans ankomst upphört, äfvensom konungen tillförsäkrat sig en hjelp af 10,000 Engelsmän, beslöt han hämnas Danmarks fredsbrott genom att gå anfallsvis tillväga mot Norge. Men i stället för att nu förena trupperna i en eller två massor, hvilka med eftertryck kunnat handla, fick armén blifva splittrad i dess 7 små brigader, hvarigenom ett småkrig uppstod, som ej kunde medföra något resultat. Samtlige brigader af högra flygeln inryckte i medlet af April i Norge, hvar och en från sin ståndpunkt; den första framträngde till Lier, hvarifrån 2 à 3000 Norrmän d. 18 April tillbakadrefvos till Kongswinger; den andra gick till Haneskog och Blakier vid Glommen, den tredje till Opsal och den fjerde öfver Örje till Sund. Emedlertid stannade denna flygel efter de första stegen på norskt område för att afvakta den venstra flygeln, som ännu ej var i ordning till inbrott. Norrmännen begagnade sig då af sin närmare kännedom af trakten att öfverraska de främsta svenska afdelningarne; så öfverfölls d. 20 Apr. andra brigadens förposter vid Blakier (öfver 100 man) och tillfångatogos; samma öde hade hela Gahns afdelning, hvilken d. 24 April från Midskogen infallit på norska området. I slutet af April utlopp en del af norska skärgårdsflottan (11 slupar och 16 jollar) från Fredrikswärn samt begaf sig till Strömstad för att förstöra venstra flygelns der upplagda förråder; lyckligtvis anlände samtidigt från Göteborg kapten Norström med 4 slupar och 1 mörsarebåt; och då Norrmännen d. 28 April framryckte till anfall, lyckades Norström med utmärkt tapperhet slå dem tillbaka, hvarigenom magasinerna räddades och venstra flygeln sattes i stånd att straxt derefter inrycka. D. 1 Maj

inbröt dess första brigad vid Björkebäck på vägen till Fredrikshall, sammaledes den andra och tredje d. 3 Maj vid Jakobsrud och Wassbuen, hvarefter de samtligen förenades vid Fredrikshall, som inneslöts. Sålunda förblef ställningen i Maj månad, hvarunder åtskilliga mindre fäktningar föreföllo, för hvilka här likväl ej närmare kan redogöras; man afvaktade de engelska truppernas ankomst för att fortsätta offensiven. Genom ankomsten af 8 slupar och 12 jollar från Göteborg till Strömstad försvann faran för dervarande förråder. Emedlertid skedde förändringar i befälet; gen.-major Vegesack kallades till Stockholm, och i hans ställe fick Armfelt gå till Wenersborg för att öfvertaga ledningen af venstra flygeln, hvarjemte öfv.-löjtn. Adlersparre under honom skulle föra den högra.

D. 14 Maj ankom en transportflotta med 10,000 Engelsmän under general Moores befäl till Göteborg. Men Gustaf Adolf hade nu ändrat tanke och ville ej använda dem mot Norge, utan vid en landstigning på Seland. Derpå kunde Moore likvisst ej gå in. Medan underhandlingar härom fortgingo, drogos de svenska trupperna i början af Juni tillbaka, dels innanför, dels närmare svenska gränsen; genom ankomsten af åtskilliga vargeringsbataljoner förstärktes armén ej obetydligt; deremot fick hela lifgrenadier-brigaden med vargering (öfver 3000 man) afgå till södra armén. Af n:o **581** ser man vestra arméns dåvarande styrka och sammansättning, äfvensom vestra skärgårds-eskaderns; venstra flygelns brigader hade fått namnet femte, sjette och sjunde; d. 10 Juni gjorde Norrmännen ett allmänt anfall på Svenskarnes förposter hvarvid en hel bataljon (Skaraborgs) vid Prestbacka tillfångatogs. Sedermera föreföll vid denna gräns ingenting annat, som här kan omnämnas, än att Moore i början af Juli afseglade till Spanien, sedan konungen förgäfves sökt vinna honom för en landstigning på Seland eller i Finland eller åtminstone i Norge, för hvilket ändamål han ursprungligen var kommen. Märkvärdig är deremot den beständiga tillökning vestra armén erhöll, ehuru alldeles ingen fara från denna sida kunde hota, då de mot densamma disponibla norska trupperna blott lära uppgått till 12,000 man. Enligt n:o **582** räknade armén i början af Juli 21,854 man

på papperet, hvaraf 17,888 voro tjenstbara (trupperne i Göteborg och på skärgårdsflottan inbegripne). Och fastän i slutet af Juli Upplands, Westmanlands och Helsinge reg:ter (hvilket sistnämnde reg:tes andra bataljon äfven anländt) afgingo till Åland, uppgick styrkan i medlet af Aug. dock till 22,320 man på papperet samt 18,195 tjenstbare, och detta fastän hvarken fästningarne eller skärgårdsflottans besättningar äro inbegripne. Föga minskades styrkan på hösten, då visserligen Jönköpings och Calmare reg:ter tillkommit, men Södermanlands och Westgötadahls (med egna jemte Upplands och Westmanlands vargeringsbataljoner) afgingo till östra kusten. Enligt n:o **584** räknades ännu i Sept. 27,581 man på papperet, hvaraf 18,869 tjenstbare och 4,525 detascherade, förutom skärgårdsflottans och fästningarnes besättningar. Först i Oct. och Nov., sedan landtvärnssjukan börjat härja, förmärkes någon större förminskning. För öfrigt må angående denna armé nämnas, att Armfelt i Juli blef entledigad från befälet, som i stället uppdrogs åt gen.-löjtn. Cederström, samt att d. 2 Dec. ett stillestånd på obestämd tid afslöts.

Af n:o **585** ser man *södra arméns* sammansättning och styrka i April och Maj månader; den räknade då på papperet 7,370 man gemene, men blott 6,118 tjenstbare och 806 detascherade af alla grader. Vid samma tid utrustades äfven de i Malmö och Landskrona förlagde afdelningarne af skärgårdsflottan, bestående tillsammans af 1 kanon, 1 skonert och 28 öppna kanonslupar, för att skydda svenska handelsfartyg i Öresund mot de danska kanonsluparne. I början af Maj afgingo 1,899 man till Carlskrona för att återtaga Gottland; de återkommo i slutet af månaden med undantag af 1 bat. Jönköpings reg:te och det medförde artilleriet, som qvarstannade på ön. I medlet af Juni anlände de smålandska regementernas vargeringsbataljoner, äfvensom i slutet af månaden, med anledning af den tilltänkta expeditionen till Seland, grenadier-brigaden från vestra armén, hvarigenom manskapets styrka (enligt n:o **586**) ökades till 11,761, fastän blott 10,880 af alla grader voro tjenstbare; strax derefter tillkommo äfven 1,680 man Kronobergs och Blekinge landtvärn. Sedan förslaget till landstigning måst öfvergifvas

fick i början af Juli Jönköpings bataljoner afgå till vestra armén, hvarefter den södra likväl genom tillkomsten af landtvärn (enligt n:o **587**) ännu räknade 10,945 soldater; i slutet af månaden afgingo ytterligare Calmare bataljoner till vestra armén. Faran från danska sidan minskades vid samma tid derigenom, att markis Romana, chef för de på Fyen förlagde spaniorerne, d. 8 Aug. bemägtigade sig hamnen vid Nyborg och med större delen af sin corps inskeppade sig på engelska transportfartyg samt d. 27 Aug. anlände till Göteborg, hvarifrån han afgick till Spanien. I slutet af Augusti erhöll lifgrenadierbrigaden befallning att afgå till Carlskrona för att derifrån öfverföras till Åland; sedan den i östlig rigtning marscherat tvenne dagar, ändrades dess bestämmelse till Grisslehamn, hvarföre marschen rigtades till Jönköping; på vägen dit ankommo nya ordres, att 2 bataljoner skulle gå till Norrköping, 2 till Westervik och 2 till Carlskrona; slutligen fick dock hela brigaden återvända till Skåne — för att efter några dagars hvila i medlet af Sept. afgå till Gefle. Dess afgång ersattes i början af Sept. genom 5 bataljoner af Skånska landtvärnsbrigaden. Af n:o **588** ser man södra arméns sammansättning och styrka på hösten; den räknade på papperet 9,351 man, mestadels kavalleri och landtvärn. Slutligen må anmärkas, att de båda skånska kavalleriregementerna ej uppsatte några vargerings-bataljoner.

Under sommaren sammandrogs till Stockholms samt närmast belägna fästningars försvar en s. k. *kust-armé* under hertig Carls befäl. Af n:ne **578** och **579** ser man dess sammansättning, fördelning och styrka; öfver hälften af de till densamma hörande trupperna detascherades efterhand till Åland.

Sammalunda var förhållandet med *norra armén* eller fördelningen, hvilken i början var afsedd till Jemtlands och Herjedalens försvar, men vid Ryssarnes ankomst till norra Finland drogs till Hernösand och Umeå, hvarifrån öfv. Bergenstråle d. 22 Juni med 1,276 man afseglade till Wasa. Efter honom erhöll gen.-adj. v. Engelbrechten befälet öfver fördelningen. Af dess frånvaro i Jemtland och Herjedalen begagnade sig norrmännen att d. 10 Aug. med 2000 man inbryta i förstnämnde landskap, der de d. 16 Aug. började

beskjuta Hjerpe-skans; men då dervarande besättning med tapperhet försvarade sig, återvände de d. 17 och 18 till Norge. Samtidigt inföllo äfven 1000 man i Herjedalen och framträngde till Ljusnedals bruk, men drogo sig snart åter tillbaka. Norra fördelningens sammansättning och styrka från d. 1 April till slutet af Nov. synes af n:o **579**; Jemtland befriades från uppsättning af vargerings- och landtvärnsbataljoner; i början af Sept. tillkom Upplands och Östgöta landtvärn från Åland samt i Nov. en del af lifgrenadierbrigaden, hvilka trupper dock före årets slut återvände till sina hemorter.

Landtvärnets olyckliga öde är allt för väl kändt att här behöfva skildras. Dess närmare fördelning synes äfven af de anförda listorna. Vi vilja derföre i detta afseende blott i allmänhet omnämna, att Stockholms bataljon jemte en af Göteborgs och en af Christianstads läns bataljoner tilldelades Svea, Göta och Wendes artillerireg:ter; det norrländska landtvärnet användes vid norra fördelningen; Upplands 4 bataljoner först på Åland och sednare vid norra fördelningen; Westmanlands och Södermanlands 4 bataljoner på skärgårdsflottan i åländska skären; Dalarnes 3 bataljoner dels vid kustarmén, dels vid den vestra; Östgöta 3 bataljoner först på Åland, sedan i Norrland; Nerikes 2 bataljoner dels vid kustarmén, dels vid den vestra; Wermlands 3 bataljoner vid vestra armén; Westergötlands 7 bataljoner hufvudsakligen vid vestra, men äfven vid kustarmén; Göteborgs och Hallands 5 bataljoner — hvilken sistnämnde provins äfven uppsatte en roteringsbataljon — dels vid vestra armén, dels vid dess skärgårdsflotta och dels på fästningarne; Smålands 8 bataljoner hufvudsakligen vid vestra, men äfven vid södra armén; samt Skånes och Blekinges $7\frac{1}{2}$ bataljoner vid södra armén.

Förslagen n:o **571**, **572**, **573**, **574** och **575** lemna särdeles intressanta upplysningar om samtlige i Sverge befintliga truppers styrka och fördelning från Juli till och med November månad. Enligt desamma funnos i Juli 26,923 man på papperet af alla grader, hvaraf dock blott 24,000 tjenstbare; i September 38,621 på papperet, hvaraf 31,391 tjenstbare; i October 36,975 man på papperet, hvaraf 30,312

tjenstbare; samt i Nov. 36,972 på papperet. Erinras må dock att i dessa summor icke besättningarne på fästningarne och skärgårdsflottan eller i depoter befintligt manskap äro inberäknade, utan blott de vid arméerne närvarande.

Låtom oss nu redogöra för örlogsflottornas krigsrörelser. I slutet af April företogo Ryssarne ett djerft försök på Gottland. D. 21 afgick contre-amiral Bodisco från Riga med 1,600 man på några transportfartyg, samt ankom följande dag till ön, hvilken han genast bemägtigade sig. Men det öfvermodiga företaget fick den utgång det förtjente. Cederström, som med sin eskader kryssade i södra delen af Östersjön, fick genast befallning att afgå till Carlskrona för att der inskeppa ofvannämnde trupper från södra armén, hvilka skulle återtaga ön. D. 11 Maj utlopp han med 5 linieskepp, ankom d. 14 till Gottland, hvarest Bodisco genast kapitulerade, med villkor att i fred få återvända hem. I sanning, allt för släpphändt! D. 18 afgick Bodisco till Riga och d. 20 till Carlskrona med större delen af landstigningstrupperna. I Maj ankommo de första engelska linieskeppen till Östersjön samt visade sig i Rigabugten. D. 3 Juni utlopp Cederström med 10 linieskepp och 6 fregatter åter från Carlskrona för att afgå till Hangö-udd. D. 11 Juni ankom eskadern till nämnde ställe (hvarifrån en mindre afdelning afdelades till Jungfrusund) samt kryssade derefter någon tid i finska viken, hvarpå den slutligen förlades vid Örö redd utanför Jungfrusund. D. 11 Juli afgick Cederström från befälet, hvilket öfverlemnades åt contre-amiral Nauckhoff. Engelska flottan under Saumarez, som småningom blifvit förökad, beherrskade södra delen af Östersjön. Af ryska örlogsflottan hade en tredjedel de föregående åren afgått till Medelhafvet; en annan tredjedel var upprutten; med den återstående tredjedelen, 9 linieskepp, 7 fregatter och 13 mindre fartyg, utlopp contre-amiralen Chanikoff d. 26 Juli från Cronstadt för att observera svenska flottan samt om möjligt betäcka Finlands södra kust. D. 6 Augusti ankom Chanikoff till Hangö-udd, hvarest han under flera veckors tid qvarlåg i overksamhet. D. 21 Aug. nalkades han Örö och upptäckte d. 22 derstädes svenska flottan, som vid ryska flottans annalkande drog sig till eskadern vid Jung-

frusund. Och då straxt derefter 2 engelska linieskepp under contre-amiral Hoods befäl tillstötte, afgick Naukhoff med dem d. 25 Aug. från Örö för att angripa Chanikoff. Men denne flydde, undvikande all strid, till Baltischport, hvarvid Hood d. 26 tog ett af hans linieskepp. Derefter blokerades Baltischport. D. 30 Aug. förenade sig amiral Saumarez, medhafvande 4 skepp och 1 fregatt, med blokad-eskadern, hvarpå en fördelning af 5 skepp och 2 fregatter afgick att blokera Cronstadt. D. 2 Sept. ämnade man göra ett anfall på den fiendtliga flottan i Baltischport, men måste afstå derifrån i anseende till Ryssarnes goda försvarsanstalter; och då höststormarne sedermera började, samt brist på proviant och en betydlig sjuklighet yppats på flottan, upphäfdes blokaderne af Baltischport och Cronstadt d. 28 Sept., hvarpå svenska flottan återgick till Carlskrona och den engelska till sitt hemland. Den ryska afgick d. 2 Oct. från Baltischport och anlände d. 12 till Cronstadt.

Vändom oss nu till finska krigstheatern. I medlet af Febr. samlades under gen. Buxhöfdens befäl vid svenska gränsen en rysk armé, som skulle hafva räknat 24,000 man, men hvaraf blott 19 à 20,000 voro tjenstbare; den var indelad i 3 divisioner, af hvilka den ena under gen.-löjtn. Kaminskis befäl stod vid Fredrikshamn, den andra under gen.-löjtn. Bagrations befäl vid Davidstad och d. 3 under gen.-löjtn. Tutschkoffs befäl vid Ruokalax på vägen till Pumala. Finska arméns dåvarande styrka och sammansättning synes af n:o 595. Dess öfverbefälhafvare var gen.-löjtn. Klerker. Så snart denne fått kännedom om Ryssarnes planer lät han samtlige reg:ter från rotarne uppbryta mot gränsen. I Sveaborg inlades en garnison af öfver 6000 man (se n:o 596) och i Svartholm öfver 600 man. D. 20 Febr. voro 2,500 man af Savolax-brigaden den tredje sammandragne vid St. Michel; deremot hade blott några tusende man vid samma tid hunnit till gränsen af Kymmene-elf. D. 21 Febr. inbröt Kamenskis division vid Abborfors och Bagrations vid Keltis; tillsammans räknade de blott 13,000 man, hvaraf Kamenski med ena hälften framryckte på kustvägen till Sveaborg och Bagration med den ena gick öfre vägen till Tavastehus. De svenska trupperna drogo sig under lifliga strider till Tava-

stehus, der de under gen. Klerkers befäl d. 28 Febr. voro samlade till en styrka af omkring 8000 man (se n:o **596**). Klercker ville der afvakta fienden och utkämpa en batalj. D. 2 Mars intågade Buxhöfden med Kamenskis trupper i Helsingfors; men då han fått höra, att Klerker stannat vid Tavastehus, afgick han sjelf dit med 3000 man för att hjelpa Bagration; deras förenade styrka kunde således uppgå till 9 à 10,000 man. D. 4 Mars anlände gen. Klingspor, som af Gustaf Adolf blifvit bestämd till finska arméns öfverbefälhafvare, till Tavastehus. Han medförde konungens befallning att retirera för den, såsom förmodades, stora öfvermagten, och conservera armén, till dess på våren hjelp hunne anlända till Sveaborg. Och utan att låta rubba sig af Klerkers och en mängd andras föreställningar, att fiendens öfvermagt ej var så stor samt att man åtminstone borde vänta till dess man blef tvungen till återtåg, uppbröt Klingspor d. 7 Mars från Tavastehus samt retirerade, utan att stanna eller se sig om, ända till Uleåborg. Armén delades i början, för att erhålla bättre tillgång till underhåll och nattqvarter, i tvenne delar, af hvilka den mindre under Klingspors eget befäl (första brigaden, öfv. Palmfelt) öfver Hwittis och Kumo gick till Björneborg och sedan kustvägen till Wasa, samt den större under öfv. Adlercreutz (andra brigaden, öfv. Döbeln) gick till sistnämnde ställe genom Tammerfors och Kauhajoki. Vid Tammerfors uttogs likväl ur den sednare afdelningen 5 bataljoner, som under öfv. Gripenbergs befäl skulle formera en ny (en fjerde) brigad, och hvilka öfver Tyrvis gingo till Hwittis, der de förenade sig med Klingspors afdelning, som nu blef den största. Sedan alla skärgårdsfartyg i Åbo blifvit uppbrända, förenade sig äfven dervarande båtsmanskompani med armén. Efter åtskilliga arriergardesstrider sammanstötte dess båda afdelningar vid Wasa samt anlände i slutet af Mars till gamla Carleby, der Wasa regemente tillstötte.

D. 8 Mars hade Buxhöfden med de ryska trupperna intågat i Tavastehus. När han såg, att Svenskarne utan motstånd frivilligt retirerade, lät han Bagration följa Klingspors afdelning med hufvudstyrkan samt öfv. Kulneff Adlercreutz' afdelning med 500. Men snart ändrade han beslut

sålunda, att Bagration blott skulle låta förfölja Klingspor med 1,500 man (förutom Kullneffs 500), men sjelf från Björneborg afgå till Åbo samt derifrån besätta sydvestra Finlands kust jemte Åland; deremot borde Tutschkoff med större delen af sin division afgå från Savolax till Wasa och dymedelst försöka afskära Svenskarne återtåget till Uleåborg. D. 19 Mars inryckte Bagration i Åbo, d. 21 gaf sig Gustafsvärn (vid Hangö-udd) och d. 11 April framkom öfv. Wuitsch med 700 man till Åland. Å andra sidan återvände Buxhöfden med sina medhafda trupper d. 14 Mars till Helsingfors; d. 17 gaf sig Swartholm, d. 20 började elden mot Sveaborg och d. 5 April ingick dess kommendant, amiral Cronstedt, förrädiskt den bekanta, skymfliga öfverenskommelsen att fästningen skulle uppgifvas, om ej inom d. 3 Maj en hjelp-eskader af åtminstone 5 linieskepp inträffade.

En vecka sednare än de öfriga ryska trupperna, d. 28 Febr., inföll Tutschkoff med sin division (6 à 7000 man) vid Pumala på svenska området. Dagen derefter, d. 1 Mars, anträdde öfv. Cronstedt med Savolax-brigaden sitt återtåg till Kuopio, dit han anlände d. 13 Mars; vid Leppävirta uppnåddes han d. 11 af Tutschkoff, med hvars trupper arriergardes-strider såväl derstädes, som vid Paukarlax (d. 12) och Kuopio (d. 14) föreföllo. D. 15 uppbröt Cronstedt åter från Kuopio och tågade till Limingo (straxt söder om Uleåborg), der han inträffade d. 27 Mars, således samtidigt med hufvudhärens ankomst till Wasa. Efter honom sände Tutschkoff gen.-maj. Bulatoff med 1,500 man; sjelf uppbröt han d. 19 Mars med sin hufvudstyrka från Kuopio, der en svag garnison qvarlemnades, samt marscherade öfver Koivisto, Lintulax och Lappo till Ny-Carleby, der hans förtrupper d. 2 April förenade sig med öfv. Kullneffs afdelning. Men han kom för sent att afskära Svenskarnes återtåg; ty d. 1 April lemnade Klingspor Gamla-Carleby samt fortsatte återtåget norrut. Först d. 9 April kunde Tutschkoff vid Ny-Carleby förena sig med Rajewski; deras afdelningar hade dock genom detascheringar och sjukdom så hopsmält, att de tillsammans knappast räknade 5000 man, med hvilka de, så fort sig göra lät, följde efter Klingspor.

Då de likvisst vid Siikajocki d. 18 April för mycket trängde på, så att svenska trossen råkade i fara, ansåg sig Adlercreutz böra göra något motstånd; sålunda utkämpades striden vid Siikajocki, hvarigenom Ryssarne tillbakakastades och deras svaghet åtminstone delvis upptäcktes. Icke desto mindre fortsattes finska arméns återtåg till Limingo, der föreningen med Savolaxbrigaden och några andra afdelningar försiggick samt armén ändtligen stannade. Äfven Tutschkoff stannade vid Siikajocki samt drog från Fransila till sig Bulatoff, som öfver Paavola gick till Revolax, der han d. 24 April inträffade.

Finska armén var nu förenad och förstärkt med 500 Svenskar (1 bat. Westerb.) samt räknade öfver 12,000 man tjenstbare af 14,000 på papperet; af åtskilliga afdelningar bildades vid samma tid under öfv. Sandels befäl en femte brigad, som skulle räkna öfver 3000 man (se n:o **596**) och hviken förlades till Uleåsalo. Fjerde brigaden framskjöts efter Bulatows afmarsch öfver Tömmes till Frantsila. Ryska trupperna i Finland uppgingo vid denna tid till omkring 23,000 man, hvaraf något öfver 6000 under Tutschkoff och Bulatow stodo vid Siikajocki och Revolax, 9000 under Kamenski (som fått 3000 mans förstärkning) vid Sveaborg, Svartholm, Borgå eller Hangöudd, samt närmare 6000 under Bagration vid Åbo, Tavastehus, Wasa eller Åland; återstoden var kringspridd i små afdelningar. Vid finska armén beslöt man emedlertid att fördrifva den svaga fienden från det allt för nära grannskapet. D. 27 April anfölls Bulatows afdelning vid Revolax med öfvermagt af Cronstedts brigad och tillintetgjordes i det närmaste. Samtidigt anryckte hufvudstyrkan mot Siikajocki, hvarifrån Tutschkoff retirerade till gamla Carleby, dit han anlände d. 2 Maj och hvarest han tillsvidare blef stående. Klingspor följde efter till Brahestad, der han stannade med avantgardet framskjutet till Kalajoki. Våren med dess källossning och forsande strömmar, som förstörde vägar och broar, föranledde härefter under halfannan månads tid krigsrörelsernas upphörande mellan de båda hufvudhärarne. Blott Sandels fick befallning att fortsätta stöten åt Savolax-sidan. Med 1,500 man af femte brigaden uppbröt han d. 29 April från Uleåsalo samt

gick till Kuopio; på hela vägen mellan Uleåborg och Nyslott fanns blott en enda rysk bataljon, hvilken d. 2 Maj vid Pulkila öfverrumplades af Sandels förtrupp. D. 12 besatte samma förtrupp Kuopio, der Sandels med hufvudstyrkan d. 20 inträffade. Sedermera framryckte han till Warkaus, hvarifrån mindre afdelningar sändes åt Parkumäki, Sulkava och St. Michel, äfvensom på vägen till Wasa åt Rautalambi och Koivisto.

Dessa framgångar i förening med Wuitsch tillfångatagande af allmogen på Åland (d. 9 Maj), hvilka visserligen icke kunde motväga följderna af Sveaborgs öfverlemnande (d. 3 Maj), blottade likväl det bräckliga af Ryssarnes ställning i Finland samt förmådde Buxhöfden att begära betydliga förstärkningar. Tillföljd häraf inmarscherade äfven i början af Juni 11,000 man i Finland, hvarigenom dervarande ryska stridskrafter ökades till 34,000 man; af nämnde 11,000 man gingo 7,500 under gen.-löjtn. Barclay de Tollys befäl till Savolax samt återstoden till södra Finland att förstärka Kamenskis och Bagrations divisioner. Från dessa sednare erhöll äfven Rajewski, som efter Tutschkoff erhållit befälet vid Gamla-Carleby, en sådan undsättning, att hans afdelning räknade öfver 7000 man. Buxhöfdens plan var, att Barclay, sedan han tillbakakastat Sandels och besatt Kuopio, med hälften af sin styrka skulle gå till Wasa för att, om Klingspor alltför hårdt ansatte Rajewski, taga honom i ryggen. Den sednare fann sig emedlertid snart föranlåten att retirera. I början af Juni afsändes nemligen öfv.-löjtn. Fieandt med 200 man från Himango på sidovägar öfver Lesti och Kinnula till Perho och Saarijärvi, der han borttog betydliga ryska foror och förråder. Härigenom strandsatt i afseende på sitt underhåll, uppbröt Rajewski d. 13 från Gamla-Carleby och retirerade till Lillkyro, der han d. 17 uppslog sitt högqvarter; i Ny-Carleby qvarlemnades gen.-maj. Jankowitsch med 1,500 man; till Lappo afdelades gen.-maj. Kosatschowski med 2000 man och till Wasa gen.-maj. Demidoff med lika styrka. Samtidigt framryckte Barclay mot Sandels och anföll d. 12 Juni hans förtrupp vid Jorois samt tvang honom att efter åtskilliga fäktningar d. 18 Juni öfvergifva Kuopio och med de 1,757 man, han då hade un-

der fanorna, på andra stranden af Kallivesi, vid Toivola, intaga en fast ställning, som han sedermera bibehöll i trenne månader. Sedan Barclay vid Kuopio qvarlemnat halfva sin styrka, afgick han med andra hälften på vägen till Wasa. Natten till d. 26 Juni verkställde Sandels emedlertid med 600 man ett anfall på Kelloniemi (midt emot Toivola), som dock afslogs; men samtidigt tog maj. Dunker, som på båtar afgått till Paukarlax, derstädes en betydlig rysk fora. Härigenom föranleddes Barclay, som då hunnit till Rautalambi, att, sedan han låtit 1000 man fortsätta vägen öfver Koivisto till Lintulax, återvända till Kuopio, dit han anlände d. 30 Juni. Följande natt verkställde Sandels ett nytt anfall på staden, som likvisst med öfvermagt blef afslaget.

I medlet af Juni började Klingspor ändtligen att röra sig framåt, fastän det skedde med snäckans gång. D. 13 Juni flyttades högqvarteret till Himango och d. 17 till Gamla Carleby. Af n:o **597** ser man finska arméns styrka, indelning och sammansättning vid denna tid; den räknade 14,123 man på papperet, hvaraf 11,893 af alla grader voro tjenstbare; af kanoner funnos 73 stycken; hufvudstyrkan uppgick till 9000 man. D. 23 afgick en förstärkning af 450 man från gamla Carleby till Fieandt, som dragit sig tillbaka till Perho. Sedan Klingspor af konungen blifvit underrättad, att landstigningar vid Åbo och Wasa skulle äga rum, tillät han Adlercreutz att d. 24 Juni fördrifva Jankowitsch från Ny-Carleby; anfallet verkställdes med andra och tredje brigaderna, hvilka tvungo Ryssarne att retirera till Lillkyro; men derefter blef det för den gången slut med offensiven. D. 22 Juni afgick öfv. Bergenstråle från Wasa med 1,270 man och d. 24 om aftonen landsteg han med 1,100 man ett par mil norr om Wasa vid Haukmo samt angrep d. 25 i staden Demidoff, hvilken dock efter en blodig gatustrid afslog Svenskarnes anfall; de förlorade 500 man, hvarjemte Bergenstråle blef fången; den återstående styrkan inskeppades åter d. 26 vid Haukmo samt afgick sedan till Gamla-Carleby. D. 25 landsteg äfven löjtn. Ridderhjerta med en liten trupp vid Sålvo (straxt sydvest om Wasa) samt befästade sig derstädes och lyckades inom kort få 600

beväpnade bönder samlade. En tredje landstigning verkställdes af löjtn. Gyllenbåga, som hade 1000 man skarpskyttar och frivillige från Åland, d. 30 Juni vid Kaskö (norr om Christinestad), hvarifrån han framryckte till Närpes; inom kort hade äfven med honom en stor mängd allmoge förenat sig.

Den fjerde landstigningen utfördes slutligen af gen.-maj. Vegesack. Från Stockholm hade redan d. 7—12 Juni i olika afdelningar afgått 22 kanonslupar, hvilka d. 13 under öfv.-löjtn. Jonssons befäl förenades vid Korpo-Berghamn. Samtidigt afgick äfven från Stockholm en transportflotta, hvarpå en styrka af närmare 3000 man under Vegesacks befäl var inskeppad (se dess sammansättning å n:o 589). Sedan båda dessa afdelningar d. 16 sammanstött, fortsatte de vägen till Åbo genom en mindre begagnad farled, söder om Korpo, Nagu och Ålö, till Lemo udde, der Vegesack med 2,500 man på aftonen d. 19 landsteg; under natten framträngde han till Åbo, men blef af gen:ne Buxhöfden och Baggehufvud (som efterträdt Bagration) med omkring 3,500 man på halfva vägen tillbakakastad och d. 20 tvungen att inskeppa sig samt återgå till Korpo-Berghamn och Åland. Några dagar derefter anlände under kapt. Seliwanoffs befäl 22 ryska kanonslupar och 7 jollar, som i början af månaden afgått från Sveaborg, till Bockholmssund utanför Åbo; 12 slupar och 2 jollar framskötos till Rimito Kramp. Vid samma tid ankom äfven amiral Hjelmstjerna från Stockholm med 4 galerer och 4 slupar samt tog befälet öfver skärgårdsflottan. Sedan han afsändt kapt. Sölfverarm med 8 slupar till Jungfrusund, för att hindra ryska skärgårdsfartyg att derstädes vidare komma fram, afgick han d. 28 Juni med återstoden från Korpo-Berghamn samt stötte d. 30 vid Rimito-Kramp oförmodadt på den framskjutna ryska afdelningen, hvilken likväl tappert försvarade sig och d. 31 retirerade till Bockholmssund, dit den åtföljdes af Hjelmstjerna.

Sedan Gustaf Adolf måst uppgifva alla offensiva företag mot Danmark eller Norge, beslöt han afgå till Finland för att sjelf leda återtagandet af detta land. D. 30 Juni lemnade han Stockholm och ankom d. 4 till Hjelm-

stjernas eskader, som nu räknade 8 galerer och 18 slupar, samt befallde, att en recognoscering skulle verkställas mot Bockholms-sund; tillföljd häraf uppstod en strid, i hvilken Svenskarne blefvo tillbakaslagne. D. 8 Juli afreste konungen till Jungfrusund och Örö för att bese örlogsflottan. I början af Juli ankom ryske kapt. Hayden med en eskader af 3 större fartyg, 2 slupar, 40 jollar och 24 transportfartyg till Jungfrusund; när han der fann vägen spärrad, afgick han med alla sina mindre fartyg genom det hittills för ofarbart ansedda sundet mellan Kimito-ön och fasta landet. Sölfverarm afsändes då d. 12 Juli af konungen med sina slupar till Tallholmarne i vestra delen af samma sund, der han gjorde försänkningar och förstärktes med 4 slupar från Hjelmstjernas eskader. Men d. 21 blef han anfallen af Hayden och med ryska landtruppers tillhjelp tvungen att retirera till Sandö-ström (några tusen alnar vestligare). Vid samma tid återvände konungen till Åland, der han landsteg d. 23 samt uppslog sitt högqvarter i Grälsby, hvarifrån förstärkningar från vestra armén anordnades; af n:o **590** ser man att åländska arméns styrka vid denna tid uppgick till 3,443 man på papperet, hvaraf 2,858 tjenstbare. Å ömse sidor rigtades nu förnämsta uppmärksamheten åt Sandö-ström; ty man insåg, att om det lyckades Dodt (som efter den sårade Hayden fått befälet) att förena sig med Seliwanoff, Ryssarne i skärgården skulle få så stor öfvervigt, att ingen landstigning mera från Åland kunde verkställas. Hjelmstjerna som nu hade 8 galerer och 27 slupar, afgick från Bockholmssund till grannskapet af Sandö-ström, dit öfv.-löjtn. Jönsson sändes med 10 slupar för att taga befälet. Från Åland afdelade konungen 1000 man för att fördrifva de ryska trupperna från Kimitolandet. Å ryska sidan förstärktes skärgårds-eskadern till 11 slupar och 44 jollar, hvarjemte 1000 man landtrupper från Åbo sändes till Sandö-ström. D. 2 Aug. angrepo Ryssarne samt lyckades efter en häftig strid undantränga Jönsson, innan å ena sidan Hjelmstjerna, samt å den andra Palin (som landstigit vid Skogby) hunno skynda till bistånd. Fruktande en olika strid med de båda fiendtliga eskadrarne, hvilkas förening han numera icke kunde hindra, anträdde Hjelmstjerna d. 3 Aug. återtåget genom Korpo-

ström till Små-Såttunga, dit han anlände d. 9. Härefter afgick Selivanoff till Nystad för att betäcka nordliga delen af Åbolänska skärgården, under det att Hayden vid Ominais (norr om Nagu) beskyddade den medlersta samt contra-amiral Mäsojedoff vid Jungfrusund betäckte den södra delen; den sistnämndes afdelning, hvilken efterhand blef förstärkt till 2 hemmena, 2 flytande batterier, 5 segelfartyg, 9 slupar och 8 jollar, hade natten till d. 18 Aug. en strid med en del af svenska örlogsflottan; sedan densamma d. 25 afseglat, afgick Mäsojedoff till Omminais samt öfvertog befälet af ryska skärgårdsflottan. Under loppet af Aug. ankommo till Åland så stora förstärkningar, att dervarande armé enligt n:o 591 på papperet skulle hafva räknat 12,177 man, hvaraf 8,859 voro tjenstbare och 1,303 detascherade.

Återvändom nu till norra Finland. Då Rajewski ej erhöll det från Barclay påräknade understödet samt dessutom hotades i högra flanken af finska hufvudhären och i den venstra af Ridderhjertas och Gyllenbögels skaror, ansåg han sig böra retirera, hvarföre han utrymde Wasa d. 29 Juni, uppbröt från Lillkyro och marscherade till Salmi. För att betäcka vägen från Gamla-Carleby hade han redan förut sändt öfv. Wlastow med 800 man till Saarijärvi; denne förenade sig med de 1000 man, Barclay afdelat, samt angrep d. 2 Juli Fieandt vid Lintulax och tillbakakastade honom till Perho. Sedan ytterligare förstärkning från Rajewski inträffat under Jankowitsch, hvilken tog befälet öfver den nu 3 à 4000 man starka afdelningen, anfölls Fieandt d. 11 Juni för andra gången vid Lokasari och tillbakaträngdes till Dunkars bro, der han dock erhöll förstärkning genom de vid Gamla-Carleby landsatta trupper, som deltagit i den misslyckade expeditionen mot Wasa; och som Fieandt nu hade 1,500 man, kunde han bibehålla sig derstädes. Emedlertid hade Adlercreutz med en framskjuten afdelning låtit besätta Lappo. Rajewski beslöt dock åter framrycka till denna punkt, hvilket han äfven med de 5000 man, som nu återstodo honom, verkställde d. 8 Juli. Då lät Klingspor ändtligen förmå sig till offensiv. Efter att d. 8 Juli hafva afdelat öfv.-löjtn. Otter med 600 man (af andra brigaden) öfver Storkyro till Kauhajoki, uppbröt han d. 12 med hufvud-

hären, som ännu räknade närmare 8000 man, från Ny-Carleby och framkom d. 14 till Lappo, der han samma dag efter en blodig strid slog Rajewski, hvilken öfver Salmi nödgades retirera till Alavo, dit han anlände d. 18. Klingspor stannade vid Lappo till d. 20, då Döbeln med återstoden af andra brigaden afdelades till Kauhajoki och Palmfelt med den första till Salmi, dit fjerde brigaden följde efter d. 28. Under tiden lyckades den djerfve fältväbeln Roth med några soldater och en mängd bönder, som han inskeppat på en båt-eskader, att alldeles afskära Rajewski från Tammerfors och beröfva honom tillförseln af lifsmedel genom att förstöra de vigtiga broarne vid Wisuwesi och Ruowesi; d. 23 Juli företog han till och med ett anfall på Tammerfors, som dock misslyckades. Härigenom blef Rajewski tvungen att d. 24 Juli uppbryta från Alavo och öfver Keuru och Jyväskylä draga sig tillbaka till Jämsä. Under vägen anlände den kraftfulle Kamenski och öfvertog d. 26 befälet öfver ryska trupperna i norra Finland. Det dröjde dock trenne veckor, innan denne erhållit så stora förstärkningar, att han från Jämsä kunde återtaga offensiven. Med anledning af dessa rörelser tvangs äfven Jankowitsch att draga sig tillbaka till Saarijärvi; Fieandt följde efter till Karstula, der han intog en stark position.

I början af Juli tågade Ridderhjerta söderut och förenade sig vid Närpes med Gyllenbögel, så att båda tillsammans hade 1,600 man. D. 15 Juli framryckte de till Christinestad, som försvarades af 1000 man af Baggehufvuds trupper under öfv. Orlow-Denisows befäl; men anfallet misslyckades, och de måste draga sig tillbaka till Närpes. Straxt derefter anryckte äfven Otter från Kauhajoki d. 28 Juli; men äfven han blef af Orlow-Denisow slagen vid Böttom samt tvungen att retirera till Kurikka; då Döbeln likväl i slutet af Juli anlände med återstoden af brigaden, framryckte båda åter d. 2 Aug. till Kauhajoki. Å motsatta flygeln hade Sandels under Juli tappert försvarat sin ställning. I början af månaden nalkades från Willmanstrand 15 ryska kanonslupar; Sandels sände då 500 man till Konnus-fors (nära Leppävirta) för att taga dem; men afdelningen kom för sent, och de ryska sluparne infördes i Kalliwesi. Häraf begagnade

sig Barclay att d. 9 göra ett infall på Toivola och d. 24 på Maaninga, båda gångerna dock utan framgång. Under tiden hade 500 Ryssar från Sordawalla infallit i Karelen under gen.-major Alexejeffs befäl. Sandels ditsände då d. 24 Juli 300 man under kapten Malm, som d. 31 vid Hamarlaks kringgick fiendens ställning och tvang honom retirera till Kemi, hvarefter han sjelf vid Joensu intog en stark ställning.

Svenska armén var i slutet af Juli sålunda fördelad, att Gyllenbögel med 1,600 man stod vid Närpes, Döbeln med 2,300 vid Kauhajoki, Klingspor med 5,500 vid Salmi och Ruona (med förtruppen framskjuten till Sarwikka), Fieandt med 1,250 vid Karstula, Sandels med 1,400 vid Toivola och Malm med 300 vid Joensu, tillsammans 12,350 man. De ryska stridskrafterna hade vid samma tid förminskats till 26,000 man tjenstbare, hvaraf 500 under Alexejew stodo vid Sordavalla och Kemi, 6000 under Tutschkoff (som efterträdt Barclay) vid Kuopio, 6000 under Kamenski vid Jämsä och Jyväskylä, 1,100 under Orlow-Denisow vid Lappfjärd, 4000 under Baggehufvud vid Åbo, 2000 på dervarande skärgårds-eskader och 3,500 vid Sveaborg; återstoden var kringspridd i mindre afdelningar. Emedlertid anlände i början af Aug. sådane förstärkningar, att Kamenski erhöll öfver 11,000 man (hvaribland 1,500 från Tutschkoff), hvarjemte vid Tammerfors och Kyrö sammandrogs en ny afdelning af 2000 man under gen.-major Uschakoff. Dessutom uppbröt från Petersburg en corps af 8,500 man under gen.-löjtn. Galitzin, hvilken snart efterföljdes af en corps af 10,000 man under gen.-löjtn. Wittgenstein.

D. 10 Aug. anföll Uschakoff Döbeln vid Kauhajoki, men blef efter en häftig strid tillbakakastad. Samma dag framryckte Gyllenbögel till Lappfjärd, hvarthän äfven Döbeln begaf sig, sedan han lemnat Otter med 1000 man mot Uschakoff vid Nummijärvi. Döbelns avantgarde framskjöts till Ömossa. Orlow-Denisow retirerade till Björneborg, der han för sjuklighet måste afstå befälet åt öfv. Bibikoff. Äfven Döbeln måste för sjukdom afgå till Wasa; öfv.-löjtn. Furuhjelm öfvertog efter honom befälet vid Lappfjärd och Christinestad. Emedlertid började Kamenski i medlet af må-

naden sina offensiva rörelser. Sedan han till Alavo afsändt gen.-major Erikson med 2,300 man, uppbröt han med de återstående 9000 d. 14 Aug. från Jämsä och tågade öfver Jyväskylä för att framtränga på vägen till Gamla-Carleby och afskära Svenskarne från Uleåborg. Men d. 16 uppbröt äfven Adlercreutz från Salmi och slog d. 17 Erikson vid Alavo samt tvang honom att retirera till Ruovesi; en afdelning framsändes till Etsäri och en annan till Wirdois. Härigenom föranleddes Kamenski att afstå från sin marsch till Gamla-Carleby för att vända sig mot Adlercreutz. Sedan han d. 19 afdelat öfv. Wlastow med 3000 man mot Fieandt, afgick han från Jyväskylä till Alavo. Vid underrättelsen om hans anmarsch drog sig Adlercreutz tillbaka till den länge förberedda ställningen vid Ruona bro. D. 21 Aug. slog Wlastow Fieandt i grund vid Karstula och tvang honom med öfverlefvorna gå till Dunkars. D. 25 anlände Kamenski till Alavo, der Erikson d. 29 tillstötte, så att 8000 man voro samlade. Å venstra flygeln anföll Uschakoff d. 27 Otter vid Nummijärvi, men blef tillbakakastad. Deremot landsteg gen.-major Vegesack d. 28 med öfver 3000 man vid Christinestad och förenade sig med Furuhjelms och Döbelns afdelningar, så att der voro samlade betydligt öfver 5000 man, hvilka d. 29 oförväget anföllos af Bibikoff, som dock tillbakakastades och förföljdes på vägen till Björneborg. Af n:o **598** synes finska arméens styrka och sammansättning vid denna tid; der är likväl ej Vegesacks fördelning upptagen, hvars sammansättning framgår af n:o **591** (der felas dock en bat. Helsinge vargering, hvaremot en bat. Westmanlands reg:te, som först sednare landsteg, är upptagen).

Trupperna i vestra Finland voro nu så illa fördelade, att den ena hälften, betydligt öfver 6000 man (med Otters afdelning på yttersta högra flygeln blott hade 3000 man emot sig, under det midten med 5000 man skulle motstå 8000 samt den slagne Fieandt af 3000 drefs mot Gamla Carleby. Det var under sådane förhållanden, som Finlands öde afgjordes. D. 31 Aug. framryckte Kamenski från Alavo; en afdelning af 1000 man, som Wlastow afsändt, nalkades från Lintulax. D. 1 Sept. angrep Kamenski Adlercreutz' fasta ställning vid

Ruona samt försökte kringgå hans venstra flygel; efter en långvarig och blodig strid blef han likväl på alla håll tillbakakastad samt beredde sig under natten att retirera; men genom en liten afdelning af 500 man, som han sändt kring Adlercreutz' högra flygel, samt ankomsten af afdelningen från Lintulax, förmåddes den sednare till ett öfveriladt återtåg till Salmi. Derstädes blef han d. 2 med häftighet anfallen af den nu återvände Kamenski och tvungen att retirera till Lappo der han inträffade d. 3, efter att hafva förlorat öfver 800 man. Kamenski, som likaledes lidit stora förluster förföljde ej häftigt, hvartill äfven bidrog ett af Klingspor utspridet rykte, att han från Wasa ämnade öfverskeppa sig till Umeå.

D. 1 Sept. anfölls Otter af Uschakoff, som blifvit förstärkt till 3000 man, vid Nummijärvi samt blef slagen och tvungen att retirera till Lappo, der han inträffade d. 4. Samtidigt ankommo ordres till Vegesack, Furuhjelm och Gyllenbögel, som befunno sig på väg till Björneborg, att de med sträckmarscher skulle skynda till Wasa för att ej blifva afskurne från Klingspors armé. Adlercreutz gick, efter att hafva afsändt 1,400 man till Neder-Härmä, d. 6 Sept. till Ylistaro, der han qvarstod till d. 10 för att invänta Vegesacks ankomst. D. 11 fortsatte han marschen till Lillkyro, der han samma dag förenade sig med Vegesacks trupper, hvaraf andra brigaden och Gyllenbögels afdelning oförtöfvadt fingo fortsätta vägen till Ny-Carleby. D. 12 tågade armén till Wörö och d. 13 till Oravais, der Adlercreutz beslöt stanna och afvakta fiendens anfall; blott tredje brigaden fick fortsätta vägen till Ny-Carleby, i hvars grannskap således efterhand öfver 6000 man blefvo samlade, under det öfver 5000 qvarstannat vid Oravais. Emedlertid hade Kamenski d. 7 kommit till Lappo, hvarifrån Kosatschofski med 2000 man blifvit afdelad till Ny-Carleby. D. 10 gick Kamenski till Ylistaro, der han förenade sig med Uschakoff, och d. 12 till Lillkyro, der han fick kännedom om svenska härens afmarsch till Ny-Carleby. Han afdelade då Rajewski med 2000 man till Wasa för att besätta staden och förena sig med Bibikoff, som blifvit förstärkt till 2000 man. Med återstående 7000 tågade han d. 13 till Wöro för att för-

följa Svenskarne. Samma dag anföll Kosatschowsky vid Juutas med sina 2000 man andra brigaden och Gyllenbögels friskara, som för tillfället befunno sig derstädes och säkerligen räknade närmare 3000 man; Döbeln, som låg sjuk i Wasa, skyndade dit och slog Ryssarne tillbaka samt dref dem till Ekois. På morgonen d. 14 angrep Kullneff med 2000 man Svenskarnes avantgarde, som efter en långvarig strid närmare middagstiden måste retirera till hufvudställningen, sedan gen.-major Demidoff anländt med ytterligare 2000 man; Ryssarne ryckte nu mot Svenskarnes hufvudställning; då Adlercreutz observerat deras svaghet, frambröt han kl. 2 e. m. ur sin starka ställning med hufvudstyrkan och jagade dem till det ställe, der morgonens strid hade stått; men på aftonen framkom Kamenski med sina återstående 3000 man samt dref Svenskarne icke allenast från nämnde stridsplats, utan äfven från deras hufvudställning, så att de, efter en förlust af 1,200 man, under natten måste retirera till Ny-Carleby. Om Döbeln afvaktat Kamenskis anfall i sin starka ställning och ej för tidigt frambrutit från densamma, så är mycket sannolikt att striden vid Oravais fått en helt annan utgång. D. 14 fördref Wlastow Fieandt, som då blott hade 550 man i behåll, från Gamla-Carleby och d. 15 från Kauko-bro (nordost om staden); men tredje brigaden, som d. 14 afgått från Ny-Carleby, stötte d. 15 vid Kronoby på Wlastow, som dagen derpå tvangs utrymma Gamla-Carleby och draga sig tillbaka. Efter att d. 15 och 16 hafva hvilat i Ny-Carleby, uppbröt hufvudhären d. 17 derifrån och marscherade de följande dagarne till Himango, der Adlercreutz d. 24 tillbakaslog ett nytt anfall af Kamenski. Som båda parterna voro uttröttade, afslöts d. 29 Sept. i Lotho ett stillestånd på obestämd tid. — Svenska hufvudstyrkan räknade vid denna tid säkerligen ännu öfver 10,000 man. Kamenski hade formodligen med alla sina detascherade afdelningar knappast 13,000 man. Samtlige ryska trupper i Finland lära vid denna tid dock uppgått till 44,600 man.

Vid Toivola bibehöll sig Sandels hela Augusti och September månad, hvarunder åtskilliga mindre strider föreföllo. I Karelen anföll major Malm med sina 300 man jemte en

mängd bönder d. 10 Aug. 1000 man under Alexejeff vid Pelgjärvi och dref honom tillbaka till Sordavalla, der han likväl förstärktes med 1000 man, så att Malm måste stanna inom svenska gränsen. Härefter erhöll furst Dolgorucki befälet öfver ryska trupperna å denna sida. Sedan hans styrka genom ytterligare förstärkningar från Galitzins trupper blifvit förökad till 5000 man, uppbröt han i slutet af Aug. från Sordawalla och intågade i Karelen, drifvande den många gånger underlägsne Malm före sig. Emedlertid gick frammarschen så långsamt, att Dolgorucki först d. 27 Sept. med 4000 man anlände till Jennävirtä, sedan 1000 blifvit qvarlemnade för att hålla befolkningen i tygeln. Tutschkoffs afdelning hade genom detascheringar förminskats till 3000 man. Men med 7000 man och 30 kanonslupar kunde Ryssarne nu likväl anfalla de 1,400 man, som återstodo Sandels, hvilken d. 30 lemnade Toivola samt retirerade till den redan förut till kraftigt försvar inrättade ställningen vid Palois. Han hade likväl knappast anländt dit, förrän han erhöll underrättelse, att man genom stilleståndet vid Lotho bortkapitulerat hans fasta ställning samt bestämt Wirta-bro vid Idensalmi till gränslinie mellan hans och fiendens trupper. Han drog sig då bakom Wirta-bro, der han likvisst snart åter beredde sig en stark ställning, så att Ryssarne gingo miste om fördelarne af sin list och Klingspors bristande förutseende. D. 19 Oct. uppsade Tutschkoff för sin del åter stilleståndet till d. 27.

Vid hufvudhären hade under tiden Klerker efterträdt Klingspor i öfverbefälet. Vid underrättelse om den fiendes öfverlägsenhet, med hvilken Sandels hade att kämpa, sände Klerker till hans understöd återstoden af fjerde brigaden, 900 man, samt 700 lifgrenadierer, som blifvit öfverskeppade till Finland (se härom nedanföre). Af n:o 599, ser man att finska arméns styrka vid denna tid ännu uppgick till innemot 12,000 man tjenstbare, hvaraf 9000 vid hufvudhären och 3000 hos Sandels; sjuke voro 6,329 man; hela styrkan skulle i fulltaligt skick hafva räknat 22,606 man. D. 27 Oct., innan förstärkningarne hunnit ankomma, blef Sandels vid Idensalmi öfverfallen af hela fiendens öfvermagt; som man känner, afslogs anfallet dock med lysande tapperhet.

Emedlertid beredde sig Ryssarne de följande dagarne att med kanonsluparne kringgå hans högra flank, hvarföre han d. 29 frivilligt drog sig tillbaka och gick till Wierimä och Salahmi, hvarest han förenade sig med fjerde brigaden och intog en ny ställning, der fienden ej kunde hafva något gagn af sina skärgårdsfartyg. Lifgrenadiererne fingo gå till Säräsniemi vid Uleåträsk för att betäcka hans venstra flank; inom kort drog han dock till sig 300 af dem. Då Tutschkoff ej framryckte, beslöt Sandels göra ett djerft försök att öfverrumpla honom; med 1000 man afsändes major Dunker d. 9 Nov. från Wierimä för att på en lång omväg kringgå Ryssarnes högra flank och natten till d. 11 bakifrån anfalla Wirta-bro; vid samma tid skulle Sandels med 500 man angripa dem i fronten. Planen blef likväl förrådd, tillföljd hvaraf Ryssarne afslogo Dunkers anfall, hvarigenom äfven Sandels' blef fruktlöst; d. 13 återkom Dunker till Wierimä, hvarifrån Sandels fick Klerkers befallning att d. 14 uppbryta till Uleåborg.

Den 27 Oct. hade Klerker, som insåg att Ryssarne blott ville hafva tid att genom Sandels' tillintetgörande komma honom i ryggen, uppsagt stilleståndet i Lotho, tillföljd hvaraf fiendtligheterna d. 5 Nov. åter började. Kamenski påträngde med häftighet, så att Klerker under heta arriergardes-strider måste draga sig tillbaka till Siikajoki, hvarpå d. 19 Nov. i Olkijoki ett nytt stillestånd afslöts, på villkor att Svenskarne till d. 12 Jan. 1809 skulle hafva lemnat Finland. D. 23 började utrymmandet af Uleåborg och d. 27 anlände Sandels dit samt öfvertog sedermera arriergardet. D. 11 Dec. kom han till Kemi och d. 13 till Torneå, hvaromkring de finska trupperna förlades i qvarter, under det de svenska fingo gå hem på rotarne.

Afslutom nu framställningen af detta års krigshändelser med en öfversigt af konung Gustaf Adolfs splittrade landstigningsförsök på åbolänska kusten. Af n:o **591** hafva vi sett, att de på Åland disponible trupperna i slutet af Aug. räknade omkring 9000 man tjenstbare; häraf sändes dock Vegesacks öfver 3000 man starka fördelning till Christinestad, sedan möjligheten af en landstigning närmare Åbo försvunnit genom nederlaget vid Sandö-ström. Emedlertid anordnades en förstärkning af 3000 man från vestra armén

(Cronstedts brigad) och 3000 från den södra (lifgrenadier-brigaden), hvilka truppers sammansättning synes af n:o **594**. Snart derefter yppades likväl ett nytt tillfälle till landstigning på Åboländska kusten. Sedan Hjelmstjerna fått veta, att Selivanoff afgått till Nystad och sålunda var isolerad, ditsände han de sista dagarne af Aug. öfv.-löjtn. Brandt med 35 kanonslupar för att angripa honom; men då Brandt d. 30 på morgonen anlände till Lypertö, erhöll han underrättelse att fienden befann sig sydligare vid södra ändan af Grönviks-sund; han begaf sig då genast dit och lyckades efter en hetsig strid slå Selivanoffs 44 kanonslupar på flygten, hvarefter den sednare retirerade till Åbo. Genom denna seger föranleddes Gustaf Adolf att omedelbarligen låta företaga en landstigning, utan att afvakta de från Sverge väntade förstärkningarnes ankomst. D. 9 Sept. afgick från Bomarsund en transportflotta med 2,600 man af de åländska trupperna under gen.-major Lantingshausens befäl samt inträffade d. 15 vid Jurmo. D. 16 afgick amiral Rayalin, som erhållit befälet öfver skärgårdsflottan, med 34 slupar från Grönviks- till Palwa-sund, dit äfven Mäsojedoff nalkades från Omminais med ryska skärgårdsflottans hufvudstyrka för att hindra Svenskarnes landstigningsförsök. D. 17 landsteg dock Lantingshausen på Waranpää-udde vid Lokalax-landet och framträngde till Lokalax kapell, der han likvisst d. 18 blef anfallen af Ryssarne från Åbo under Bagration, som återtagit befälet på denna sida, samt af brist på ammunition nödgad att retirera och åter inskeppa sig. Samma dag anföll Mäsojedoff med 6 större fartyg samt 90 slupar och jollar Rayalin vid Palva-sund och tvang honom att efter en het strid retirera till Grönviks-sund. Emedlertid lät Gustaf Adolf ej afskräcka sig af motgången vid Lokalax, utan befallde öfv.-löjtn. Lagerbring att med 3,400 man företaga en ny vid Helsinge; åländska arméns dåvarande styrka och sammansättning synes af n:o **592**. För att betäcka densamma lade sig Rayalin, som fått förstärkning, med 33 slupar i Grönviks-sund och afdelade major Sjöholm med 18 slupar och ett mörsarefartyg till sunden mellan öarne Sudsalo och Töfsala, hvaribland det vid Kahiluoto var vigtigast. D. 26 Sept. landsteg Lagerbring vid Helsinge och framträngde d. 27 och

28 till Wiais, hvarest han sistnämnde dag blef angripen af Bagrations trupper och tillbakakastad till Helsinge, der han d. 29 återinskeppade sig. Så snart Mäsojedoff d. 26 fick höra kanondundret vid Helsinge, framryckte han med 7 stora fartyg och 60 slupar och jollar mot Grönviks-sund samt med 40 slupar och jollar mot Kahiluoto-sund; men på ingendera stället lyckades han tränga igenom, fastän han vid Kahiluoto under en hel veckas tid dagligen fortsatte anfallet. Gustaf Adolf, som d. 27 anländt till Grönviks-sund, lät d. 2 Oct. transportflottan och landstigningstrupperna afgå från åboländska kusten till Åland, der de d. 8 Oct. inträffade; fördelningens styrka vid samma tid synes af n:o **593**. D. 4 Oct. afgick Mäsojedoff till Rimito. Fastän ändamålet med svenska skärgårdsflottans qvarliggande i Grönviks-sund bortföll, då inga landstigningar vidare åsyftades, måste Hjelmstjerna, som återtagit befälet efter den åldrige Rayalin, ytterligare derstädes qvarligga en månad, hvarigenom en stark sjuklighet uppkom bland de till större delen af landtvärn bestående besätningarne. Emedlertid hade de betydliga förstärkningar, som väntades från Sverge till Åland, ej framkommit; ty då dessa 6000 man, som blefvo sammandragne i Gefle och der inskeppade, d. 22 derifrån afgingo, öfverföllos de af en häftig storm, som skingrade hela transportflottan hvaraf en del förgicks och en del indrefs i olika norrländska hamnar. Cronstedts brigad kom dock sednare, ehuru betydligt försvagad, till Åland; men af lifgrenadiererne hamnade blott 700 man i Finland; återstoden tilldelades norra armén i Sverge (se n:o **577** och **594**). I slutet af Oct. afreste konungen från Åland; befälet derstädes hade han d. 11 Oct. uppdragit åt Döbeln, under hvars sjukdom det tillsvidare skulle föras af gen.-adjutanten Peyron. Först i början af Nov. fick Hjelmstjerna, sedan han öfvertygat sig att Ryssarne redan upplagt sin flotta i Åbo, återvända till Åland och Stockholm, dit han likvisst tillföljd af storm och motvind först i början af Dec. anlände med förfärligt glesnade besättningar.

1809.

Kejsar Alexander beslöt att under vintren låta sin segrande armé öfver isen på trenne ställen, nemligen öfver

Ålands haf, Qvarken och Torneå-elf, rycka in i Sverige, för att derigenom tilltvinga sig en snar och fördelaktig fred. I början af året räknade ryska trupperna i Finland 48,678 man, hvaraf 11,358 under Tutschkoff stodo vid Uleåborg, 13,197 under Galitzin vid Wasa, 10,284 under Bagration vid Åbo, 9,245 under Wittgenstein vid Helsingfors, samt återstoden dels var kringspridd, dels på flottan. Vid samma tid erhöll gen. Knorring efter Buxhöfden öfverbefälet. I medlet af Mars bestämdes, att den förstnämnde och Bagration med 17,000 man skulle öfver Åland gå till Grisslehamn och Stockholm, Barclay de Tolly med 3,500 från Wasa till Umeå samt general Schuwaloff med 4000 vid Torneå kringgå finska armén. Å svenska sidan funnos vid samma tid på Åland blott 3,400 man tjenstbare (se n:o **601**; Montgommery uppger 4,500 man fotfolk och 340 ryttare, förutom 2,200 sjuke oeh 2,458 man landstorm); i trakten kring Umeå omkring 2000 man (se n:o **603**) af fjerde brigaden under gen.-major Cronstedt, som i Febr. aftågat från Torneå; samt vid Torneå 3,900 (hvaraf blott 2000 friske) under gen.-major Gripenberg; starka anledningar finnes dock att betvifla sistnämnde siffras rigtighet; dervarande trupper utgjorde ännu i Oct. omkring 6000 man friske (se n:o **599**), och ryske skriftställare påstå på det bestämdaste, att styrkan enligt Gripenbergs egen uppgift vid kapitulationen uppgått till 7000 man, hvaraf 1,600 sjuke.

D. 11 Febr. öfvertog gen.-major Döbeln befälet på Åland och samlade sina trupper kring Kastelholm, Jomala och Lemland. Redan i början af Mars uppbröt Bagration från Åbo; d. 6 anlände hans förtrupper till Sättunga, och d. 14 hade hela styrkan blifvit samlad vid Kumlinge, hvarifrån d. 15 marschen till Wårdö och Bänö anträddes. D. 14 på aftonen erhöll Döbeln från hertig Carl och Adlercrutz underrättelse om den revolution, hvarigenom Gustaf Adolf dagen förut blifvit störtad från tronen, jemte befallning att, om Ryssarne trängde på, retirera öfver Ålands haf. För att vinna tid härtill, sände han gen.-adjuntanten Lagerbring genast till ryska högqvarteret för att underhandla om stillestånd, och sammandrog d. 15 sina trupper vid Eckerön. D. 16 gingo Ryssarne till Saltwik, Jomala, Lemland

och Degerby; samma dag tågade Svenskarne till Signildsskär; Döbeln hade i Klemetsby en sammankomst med de fiendtliga generalerna, som dock aflopp utan resultat. D. 17 gingo Ryssarne till Eckerö; Döbeln tågade öfver Ålands haf till Grisslehamn; nära Signildsskär blef hans eftertrupp jemte åtskilliga fördröjda afdelningar tagne af Kulneff. Nu skulle Ryssarne utföra sitt tåg öfver Ålands haf; men trots krigsministerns, gen. Araktscheieffs närvaro, åtrade sig deras generaler i sista stunden samt nöjde sig med att d. 19 sända Kulneff med 800 ryttare till Grisslehamn. Men straxt derefter fann Knorring — som i hvarje ögonblick befarade att isen skulle uppbryta och hvars trupper lidit oerhördt under tåget öfver isen — för godt att afsluta en öfverenskommelse, enligt hvilken Kulneff och Barclay i fred skulle få återgå från svenska kusten samt ryska hufvudstyrkan lemna Åland, hvilken ö Svenskarne likväl förbundo sig att ej anfalla. D. 21 Mars gick Kulneff tillbaka, hvarjemte ryska arméns aftåg började. D. 15 hade Döbeln afsagt sig befälet öfver kustarmén, som den 20 öfvertogs af gen.-löjtn. Wachtmeister.

D. 18 Mars afgick Barclay med sin afdelning från Wasa till Björkö och d. 19 till det yttersta finska skäret Walsöarne; d. 20 skedde öfvergången till Gaddens fyrbåk, det första svenska skäret. Ryska trupperne ledo oerhördt, och flera hundrade man fröso hvarje natt ihjäl. D. 21 delade Barclay sin styrka, så att en afdelning öfver Holmön gick till Ostnäs och Täfteå, samt den andra under hans eget befäl tågade till Umeå-elfs mynning; de svenska förtrupperna drogo sig tillbaka från Holmön till Ostnäs; en större styrka gjorde motstånd vid elfvens mynning. D. 22 framträngde Barclay till Umeå, der då blott öfv. Fahlanders brigad synes varit samlad (se n:o **603**); de ryska trupperna voro då i en så usel belägenhet, att Barclay samma dag med Cronstedt måste ingå ett stillestånd, enligt hvilket fiendtligheterna upphörde, på villkor att Svenskarna drogo sig tillbaka till Hernösand. D. 23 gick Cronstedt till Ängersjö; men d. 24 inlopp underrättelse om den på Åland afslutade öfverenskommelsen, enligt hvilken Barclay skulle gå tillbaka. Tillföljd häraf gjordes d. 25 en ny öfverenskommelse, der Barclay betingade sig så fördelaktiga villkor för återtåget som möjligt.

D. 27 anträddes detsamma, och de första dagarne af April inträffade Ryssarne i Wasa.

I medlet af Mars anlände general Schuwaloff med 4000 man till Kemi, hvarifrån han d. 18 till Gripenberg sände ett bud, som till d. 23 uppsade stilleståndet. Under tiden lät han en afdelning under Alexejeffs befäl på isen kringgå Torneå-elfs mynning. Gripenberg sammandrog sina trupper vid Kalix; d. 24 anfölls hans eftertrupp vid Sangis. D. 25 föreslog Schuwaloff att han skulle gifva sig, emedan han redan vore omringad af öfverlägsen styrka; olyckligtvis anlände just i detsamma ilbud från Cronstedt med underrättelse, att Ryssarne med 9 à 10,000 man öfverskridit Qwarken. Gripenberg ansåg då hvarje motstånd förgäfves samt kapitulerade med hela sin styrka jemte det på roten liggande Westerbottens reg:te (hvaraf dock blott norra bataljonen öfverlemnade sig). Finnarne återvände hem. Schuwaloff qvarlåg derefter öfver en månad vid Torneå.

Af n:o **600** ser man vestra arméns sammansättning vid årets början; af 25,290 man på papperet voro blott 11,412 tjenstbare, men 5,758 sjuke och 2,690 kommenderade; af de tjenstbare funnos likväl på hvardera flygeln blott en brigad, under det återstoden under namn af »hemgångne corpsen», låg på roten. Af samma handling ser man, att d. 31 Jan. blott 7,862 man stodo vid gränsen, återstoden var på roten, på sjukhusen eller detascherad. Som man känner, afgick öfv.-löjtn. Adlersparre d. 8 och 9 Mars med Wermlands-brigaden från Carlstad för att störta Gustaf Adolf, hvari han dock förekoms af Adlercreutz; icke förty fortsatte han marschen till Stockholm, der han d. 22 Mars intågade; under loppet af April återvände hans trupper likväl till norska gränsen. N:o **604** utvisar vestra arméns styrka i början af Maj; högra flygeln räknade på papperet 7,646 gemene samt 6,432 tjenstbare af alla grader; den venstra bland 11,040 på papperet 6,400 tjenstbare af alla grader, fästningsartilleriet och skärgårdsflottan inbegripne. Vid samma tid utrustades i Göteborg 24 kanonslupar, hvilka i medlet af Juli afgingo till Sundet; de ersattes vid Göteborg af 12 nyutrustade jollar.

Angående skånska arméns styrka detta år, har förf. ej funnit någon uppgift. I medlet af April inmönstrades un-

der amiral Hjelmstjernas befäl Malmö-eskadern, som bestod af 31 kanonslupar och hade till ändamål att skydda de genom sundet gående handelsfartygen. Den fick likväl d. 14 Juni afgå från sundet, för att förena sig med Stockholms-eskadern; i dess ställe kom, enligt hvad nyss är nämnt, Göteborgs-eskadern.

Af n:o **602** finner man, att kust-arméns stridbara styrka d. 31 Mars uppgick till 3,506 man, samt af n:o **606** att den i början af Maj räknade 3,262 man; under Juli månad hade den enligt n:o **608** blifvit ökad till 6,883 man af alla grader, hvaraf 5,515 voro tjenstbare. I Maj och Juni utrustades alla i Stockholm befintlige skärgårdsfartyg samt utlades i Roslogs-skären för att afhålla den fiendtliga skärgårdsflottan från kusten och hindra ett befaradt landstigningsförsök af ryska armén på Åland. Vice-amiral Cederström erhöll befälet, såväl öfver denna skärgårds-eskader, hvilken enligt ungefärlig beräkning bestod af 10 däckade och 50 öppna slupar samt 40 jollar, som öfver åtskilliga i Bottniska viken kryssande fregatter och mindre fartyg från örlogsflottan; med hufvudstyrkan lade han sig vid Gisslinge; till Singön (vid Grisslehamn) afdelades 24 slupar, äfvensom mindre afdelningar derimellan och Gisslinge.

D. 6 Maj ankom till Göteborg, liksom de tvenne föregående åren, en engelsk flotta under befäl af amiral Saumarez. Enligt fördrag med svenska regeringen qvarlemnade denne åtskillige fartyg, för att genom kryssning i Kattegatt, Bälterna och Sundet betäcka Sverges vestra kust, samt afgick med återstoden till Östersjön för att skydda den östra. D. 4 Juni anlände han med 10 linieskepp och 17 andra fartyg till Carlskrona, hvarifrån han i medlet af månaden afgick till finska viken, der han med hufvudstyrkan lade sig vid Nargön utanför Rewal, under det mindre afdelningar vid Hangö, Porkala, Aspö, Torsari och Monö-sund (mellan Ösel och fasta landet) försökte spärra inomskärsfarlederne från Ryssarne; de fäktningar, som med anledning deraf förekommo, kunna här ej omnämnas.

Genom vårens inbrott och isens bortgående samt engelska flottans ankomst till Östersjön ändrades i väsendtlig mån den strategiska ställningen mellan Ryssland och Sverge. Kejsar Alexander, som ej kunde hafva minsta hopp att med

sin ringa flotta bestrida den engelskt-svenska öfvermagten i Östersjön, såg sig nödsakad att i hufvudsaken öfvergå till defensiven samt använda större delen af sina stridskrafter till kusternas skydd. I Östersjöprovinserna förlades 30,000 man. I Finland måste större delen af den genom vintertågen betydligt förminskade invasions-armén användas till kusternas försvar; på Sweaborg förlades 4000 man, på nyländska kusten 2000, i Åbo 8000, på Åland 4000, på dervarande skärgårdsflotta 5000, och vid Wasa 6000; vid Uleåborg och Torneå återstodo blott 10,000 man, af hvilka en del bestämdes till Westerbottens eröfring. Betydliga skärgårds-eskadrar skulle förläggas vid Uleåborg, Wasa, Nystad, Åbo, Hangö-udd, Porkala-udd, Barösund och Sweaborg. D. 5 Juni utlopp den eskader, som öfvervintrat i Åbo, och afgick under amiral Siadoffs befäl till Åland för att betäcka ön mot ett förmodadt landstigningsförsök af Svenskarne; den bestod af 2 hemmema, 6 flytande batterier, 3 briggar, 5 jakter, 51 kanonslupar, 64 jollar och 1 bombfartyg. I slutet af Maj utlades ryska örlogsflottan tvärs för inloppen norr och söder om Cronstadt, för att spärra tillgången till Petersburg.

I Norrland förflöt April månad utan fiendtligheter. I Maj afgick Klerker från öfverbefälet, hvilket uppdrogs åt gen.-löjtn. Wrede. Då Ryssarne ej framryckte från Torneå, sände den sistnämnde i början af Maj öfv.-löjtn. Furumark med 700 man till Skellefteå för att rädda och undanföra de förråder, som ännu funnos i Westerbotten, hvilket äfven till större delen lyckades. Emedlertid hade Schuwaloff d. 30 April uppbrutit från Torneå med 5000 man, hvilka åtföljdes af 3000, som voro på väg från Uleåborg. D. 8 Maj inryckte han i Piteå och d. 14 framkom han till Stor-Kogeå; d. 15 lyckades han på den ännu qvarliggande isen kringgå Furumarks afdelning och afskära honom återtåget, så att han måste gifva sig fången. Vid samma tid hade gen.-major Döbeln efter den sjuke Cronstedt öfvertagit befälet öfver fördelningen vid Umeå, der artilleriet och stora förråder för arméns räkning voro samlade; han påskyndade med största ifver deras inlastande på fartyg, hvilka med möda utsågades ur elfven; och då Schuwaloff med öfvermagt nalkades staden, der Döbeln blott hade 700 man samlade, ingick han med den förre en öfverenskommelse att d. 29 Maj utrymma

staden och med sina trupper draga sig bakom länsgränsen och Öre-elf. Härigenom erhöll han tid att undanskaffa alla förråderna. D. 1 Juni inryckte Schuwaloff i Umeå, der han sedan ytterligare en månad stod overksam. Under tiden erhöll norra armén, som då räknade 4000 man, den nya indelning, som å n:o 603 är omnämnd; gen.-major Sandels fick befälet öfver första fördelningen och Döbeln öfver den andra, som samlades i Jemtland. I sistnämnde landskap hade Norrmännen inbrutit med 2,500 man; de hade redan hunnit till Bleckåsen (nära Storsjöns vestliga ända), då Döbeln ankom och beredde sig att kringgå dem; men Norrmännen blefvo i tid varse företaget och drogo sig tillbaka, hvarefter de ingingo en öfverenskommelse att frivilligt utrymma Jemtland. Till Bottniska viken anlände i Juni 4 fregatter och 1 (engelsk) korvett, hvilka afskuro sjöförbindelsen mellan ryska armén och Österbotten, hvarigenom den sednare kom i stor förlägenhet för lifsmedel; 2 galerer och 6 slupar, som snart derefter förstärktes med ytterligare 12 från Gisslingeeskadern under Major Sölfverarm, betäckte Sandels högra flygel. Emedlertid förstörde vårfloden den af ryssarne slagna bron vid Umeå, hvarföre Alexejeff, som erhållit befälet efter Schuwaloff, drog sina trupper på norra sina Umeå-elf. Sandels beslöt begagna sig häraf att framtränga till Umeå. D. 1 Juli gick han vid Håknäs på en flottbro öfver Öre-elf och framträngde d. 2 till Hörnefors vid Hörne-elf; men då förtrupperne d. 3 kommo till Södermjöle, stötte de på Ryssarne, hvilka återställt bron vid Umeå och nu med öfverlägsna krafter (4000 man) gått öfver dervarande elf. Sandels beslöt dock stå stilla vid Hörnefors; men på aftonen d. 5 blef han från flera sidor anfallen och följande natt tillbakakastad till Öre-elf, bakom hvilken han åter fastsatte sig. D. 11 ingicks ett stillestånd, på vilkor att Ryssarne skulle få, hvad de så väl behöfde, nemligen tillförsel öfver Bottniska viken.

I början af Aug. afreste svenska fredsunderhandlare till Fredrikshamn, der de möttes af dylika från ryska sidan. För att förmå ryska regeringen nedsätta dess höga fordringar, beslöt den svenska att verkställa ett företag, som kunde bringa hela ryska armén i Westerbotten i dess våld. Emedan Svenskarne genom den engelska hjelpflottans närvaro voro mästare i Östersjön, egde de frihet att landsätta trupper hvar som

helst på dess kuster, följaktligen äfven i ryska arméns rygg. Öfver-amiral Puke, som bestämdes till befälhafvare för expeditionen, ankom i medlet af Juli till Tjockö (norr om Furusund) med 3 linieskepp och några fregatter — oberäknadt eskadern i Bottniska viken, de enda fartyg af örlogsflottan, som detta år i anseende till sjuklighet bland besättningarne kunde utrustas. Vid Gräddö gästgifvaregård (3 mil öster om Norrtelje) samlades kust-armén under gen.-löjtn. Wachtmeisters befäl för att inskeppas. D. 15 Juli ankom f. d. Öresunds-eskadern till Dalarön, hvarifrån den afgick till Tjockö för att ersätta de skärgårdsfartyg, som skulle deltaga i expeditionen. Dessa sednare utgjordes af 10 däckade och 30 öppna kanonslupar samt 6 galerer, 5 haubits- och 3 mörsare-fartyg, hvilka d. 3 Aug. under Major Wirséns befäl afgingo till Hernösand. Vid Gräddö inskeppades landttrupperna; enligt n:o **609** räknade kust-armén i Aug. 8,409 man på papperet, hvaraf 5,431 närvarande, 900 detascherade och 1,278 sjuke; de trupper, som verkligen inskeppades, räknade enligt n:o **610** 7,470 man, hvarförutan 989 voro på skärgårdsfartygen. D. 8 Aug. afgick Puke från Tjockö, och d. 13 voro vid Hernösand församlade både örlogsflottans och skärgårdsflottans fartyg, hvilka d. 15 afseglade till Ratan, der de inträffade d. 16 på eftermiddagen och förenade sig med de förut i Bottniska viken befintlige fartygen. Den 17 utskeppades trupperna och anträdde marschen till Umeå; omkring 1000 man afdelades till Bygdeå för att betäcka landningsplatsen mot fiendtliga trupper från norra sidan. D. 18 framkom Wachtmeister till Säfvar, der han stannade, i stället för att ofördröjligen fortsätta marschen till Umeå.

Öfver ryska trupperna i Westerbotten hade Kamenski, som hittills af sjuklighet varit skiljd från krigsskådeplatsen, d. 4 Aug. tagit befälet. För att vinna bättre tillgång på lifsmedel, beslöt han tillbakatränga Wredes och Sandels trupper från Öre-elf. D. 16 Aug. uppbröt han från Umeå med 6000 man, sedan han vid sistnämnde ställe qvarlemnat 1000 man och vid Ratan likaledes 1000. Men då han d. 17 framkom till Öre-elf, hvarifrån Sandels beredde sig retirera för att locka honom längre in i landet, erhöll han oförmodadt underrättelse att Svenskarne landstigit i hans rygg vid Ratan; han återvände ögonblickligen från Öre-elf, der gen.-

major Erikson qvalemnades med 1,500 man, och kom samma dag till Södermjöle och Stocksjö; trupperna vid Umeå och Ratan sammanstötte vid Täfteå. D. 18 marscherade Kamenski genom Umeå till Täfteå; på aftonen ingingo 6 svenska kanonslupar i elfven för att förstöra bron vid Umeå; de blefvo visserligen tillbakaslagne, men Kamenski nödgades dock vid Umeå qvarlemna 1,500 man; följande natt afgick äfven Erikson från Öre-elf. D. 19 tidigt på morgonen anföll Kamenski med 5000 man den minst 6000 man räknande svenska armén, som innehade en särdeles illa vald ställning på ömse sidor om ån vid Säfvar; och efter en långvarig strid, under hvilken Kamenski kringgick Svenskarnes venstra flank, aftågade Wachtmeister på eftermiddagen från slagfältet och marscherade följande natt till Ratan; derstädes tog han på morgonen d. 20 sin tillflygt till en liten halfö, hvars näs kunde beskjutas af de svenska skärgårdsfartygen. Kamenski kom straxt derefter till stället, men kunde tillföljd af skärgårdsflottans eld ingenting vidare uträtta. D. 21 inskeppades svenska armén samt afseglade derefter till medlersta Sverge. D. 20 gick Wrede, med hvilken Döbeln straxt derefter förenade sig, öfver Öre-elf, och d. 21 framkom han till Umeå, der Ryssarne förstört bron. D. 22 ingick major Sölfverarm med 12 kanonslupar i elfven samt började återställa bron. D. 23 lemnade Ryssarne norra stranden och d. 24 anträdde Kamenski återtåget till Piteå, der han inträffade d. 30; derstädes hade 1 svensk fregatt och 10 däckade slupar d. 25 Aug. försökt förstöra bron, men blifvit tillbakaslagne af garnisonen. D. 2 Sept. ingicks mellan Wrede och Kamenski ett stillestånd, som varade till freden, hvilken d. 21 Sept. afslöts i Fredrikshamn, på villkor att Sverge afträdde Finland jemte Åland och den del af Westerbotten, som ligger mellan Kemi och Torneå-elf.

D. 10 Dec. slöts äfven fred med Danmark och d. 6 Jan. 1810 med Frankrike, hvarigenom Sverge återfick Pommern, mot villkor att antaga kontinental-systemet. Detta föranledde i början, att England förklarade alla svenska hamnar i blokadtillstånd samt att den år 1810 till Östersjön ankomna engelska flottan uppbringade flera svenska fartyg; svenska regeringen måste sätta de befästade hamnarne i försvarstillstånd; men då England snart insåg, att Sverges deltagande i kon-

tinental-systemet var aftvunget, samt att en liflig handel med dess varor i tysthet fortsattes, upphörde det med alla slags fiendtligheter. Och då Sverge på Napoleons enständiga yrkande ändtligen d. 17 Nov. 1810 nödgades förklara England krig, verkställde Engelsmännen blockaden af de svenska hamnarne så vårdslöst, att handeln det oaktadt fortgick. Men härmed kunde Napoleon ej vara nöjd. Då alla hans föreställningar likväl blefvo fruktlösa samt åtskilliga andra öfvermodiga fordringar å hans sida afslogos, lät han år 1811 i danska hamnar utrusta en mängd kapare, som efterhand uppbringade öfver hundrade svenska handelsfartyg, Slutligen lät han d. 27 Jan. 1812 sina trupper infalla i Pommern och besätta detta land, hvars militär och embetsmän bortfördes i fångenskap. Härigenom nödgades Sverge kasta sig i Englands och Rysslands armar; d. 3 Mars 1812 afslöts en hemlig traktat med Ryssland, enligt hvilken Sverge såsom ersättning för Finland skulle erhålla Norge samt ryska hjelptrupper till landets eröfring; d. 18 Juli slöts äfven fred med England, hvarigenom Sverge afsade sig allt vidare deltagande i kontinental-systemet; och d. 30 Aug. sammanknöts genom traktaten i Åbo ännu närmare bandet mellan Ryssland och Sverge. Emedlertid reste sig Europa mot Napoleon efter hans misslyckade fälttåg mot Ryssland. Med England slöt Sverge d. 13 Mars 1813 ett förbund, hvarigenom förstnämnde magt förband sig att med sin flotta understödja Norges eröfring, månatligen lemna 200,000 pund i subsidier och öfverlemna ön Guadeloupe åt konungen af Sverge, allt emot det Sverge med 30,000 man i Tyskland deltog i det allmänna europeiska befrielsekriget mot Napoleon; äfven med Preussen ingicks d. 13 April 1813 en traktat, der detta land förband sig att i Tyskland ställa en armé-corps under kronprinsens af Sverge befäl.

Sedan den nyvalde kronprinsen Carl Johan i slutet af 1810 anlände till Sverge, egnade han sig med ifver åt svenska krigsmagtens förstärkande. Genom sednaste freden med Ryssland hade en tredjedel af den stående armén gått förlorad, så att densamma icke kunde antagas till mera än 33,000 man. Till dess förstärkande under krigstid och till ersättning af lidna förluster, åtogo sig ständerna under 1809 och 1810 års riksdag att, i stället för vargeringen och landtvärnet, uppsätta det s. k. *förstärknings-manskapet*, hvilket

skulle genom lottning uttagas bland alla vapenföra män mellan 20 och 45 års ålder, men blott finge användas inom rikets gränser; derjemte ökades indelta armén genom det s. k. extra roterings-manskapet, hvilket uppsattes af all jord, som hittills varit befriad från rustning eller rotering.

År 1811 lät Carl Johan upptaga 15,000 man af förstärknings-manskapet; men den orättvisa grunden för utskrifningen medelst lottning, åstadkom bland allmogen, mycket missnöje, hvilket på flera ställen t. ex. i Roslagen och på Wermdön, i Juni utbröt i öppet uppror, som blott genom militärens och lagens mellankomst samt användande af varsam skonsamhet kunde dämpas. Till en stor del med anledning häraf måste d. 13 April 1812 en riksdag sammankallas, hvarest förstärkningen upphäfdes och i dess ställe sattes den *allmänna beväringsinrättningen*, enligt hvilken alla ynglingar mellan 20 och 25 års ålder (med få undantag) i krigstid skulle vara skyldiga att deltaga i rikets försvar samt dertill förbereda sig genom ett års vapenöfningar (på 14 dagar) i fredstid.

1813.

Genom de nya åtgärderna i afseende på arméns organisation lyckades Carl Johan till våren 1813 uppbringa dess styrka till 51,777 man, hvarförutan 12 à 13,000 man beväring voro beredde att ersätta lidna förluster (se n:o 611); af de aktiva trupperna skulle 30,300 man samlas i Pommern samt 21,472 qvarstanna i Sverige (deribland dock 4,500 vakante nummer inberäknade). Erinrar man sig att Sverges befolkning efter Finlands förlust blott utgjorde $2\frac{1}{4}$ million menniskor, så öfversteg arméns styrka betydligt 2 proc:t af befolkningen. Af flottorna utrustades detta år med anledning af Danmarks fiendtliga hållning följande fartyg: till Bohuslänska skären afgingo i Maj 24 kanonslupar, 2 mörsarefartyg och 2 kanon-barkasser; i Sundet samlades efterhand 2 linieskepp, 2 fregatter, 1 hemmema, 12 däckade och 24 öppna kanonslupar. Dessutom afgingo till Pommern 6 galerer och 14 kanonslupar.

Sedan Fransmännen frivilligt utrymt Pommern, togs landet i Mars åter i besittning af Svenska regeringen; derstädes uppsattes icke allenast de tvenne värfvade tyska rege-

menterna, utan åfven ett landtvärn af ynglingar mellan 19 och 26 års ålder. D. 25 och 26 Mars landsattes vid Perth den från Carlskrona kommande första svenska truppsändningen under gen.-löjtn. Sandels befäl (de skånska och småländska fotreg:tena o. s. v.) I April anlände gen. af kav., statsrådet Adlercreutz, till Stralsund för att taga befälet öfver de redan i Pommern samlade trupperna, hvilka enligt n:o **612** uppgingo till 12,038 man på papperet, hvaraf 9,419 tjenstbare. Större delen af dessa trupper formerade sedermera arméns tredje fördelning, hvilken i medlet af April fick marschera till Wismar, i hvars omgifningar den förlades i qvarter; dess befälhafvare blef gen.-löjtn. Döbeln. Under loppet af Maj och i början af Juni ankommo de öfriga till tyska armén hörande trupperna till Stralsund och Perth; arméns sammansättning, styrka samt indelning i fördelningar och brigader vid denna tid synes af n:ne **613** och **614**; af 30,631 man på paperet voro 27,308 tjenstbare; öfver första fördelningen, som förlades kring Greifswalde, erhöll gen.-löjtn. Sköldebrand befälet, samt öfver den andra, som förlades i Rostocks omgifningar gen.-maj. Posse. D. 18 Maj anlände kronprinsen Carl Johan från Carlskrona till Stralsund; d. 23 Maj förordnades fältm. Stedingk till svenska arméns öfverbefälhafvare. Emedlertid hade Frannsmännen i medlet af Maj nalkats Hamburg, som då blott var besatt af ryske gen. Tittenborns ströfcorps. Men d. 15 besattes staden med 6 à 7000 Danskar, hvilka likvisst d. 17 åter utdrogo. Tettenborn, som ensam var försvag att försvara staden, begärde då hjelp från Döbeln. Denne lät tillföljd häraf på eget bevåg 4 bataljoner under gen.-major Boyes befäl d. 20 Maj med ilmarsch afgå till Bergedorf, hvarifrån 3 bataljoner d. 21 sändes till Hamburg. Carl Johan lät med anledning häraf afsätta Döbeln från befälet och ställa honom inför krigsrätt, som dömde honom till döden, hvilken dom dock sedermera mildrades till ett års fästning. Befälet öfver tredje fördelningen öfverlemnades tillsvidare åt gen.-major Lagerbring, som genast fick resa till Hamburg och d. 27 Maj återföra dervarande trupper till Mecklenburg.

Just som de sist anlände svenska regementerna blifvit landsatte och krigsrörelserna kunnat börja, inlopp underrättelse om det d. 4 Juni afslutade stilleståndet i Pleischwitz,

hvarigenom fiendtligheterna skulle upphöra på 6 veckor; längre fram förlängdes stilleståndet ytterligare till d. 16 Aug. Sedermera låg första fördelningen i qvarter till d. 26 Juni, då den fick slå läger nära Greifswalde; de andra och tredje fördelningarne lågo i qvarter kring Rostock och Wismar till d. 25 Juli, då äfven de fingo slå läger vid nämnde städer. Af förslaget n:o **615** ser man att armén d. 1—15 Juli räknat 30,699 man på papperet och 27,064 tjenstbare. Carl Johan afreste d. 6 Juli från Greifswalde, för att i Trachenberg bevista de förbundna monarkernas öfverläggningar om krigets vidare förande, samt återkom d. 16 Juli till Stralsund. D. 23 Juli afreste han åter till Berlin för att mönstra en del af de preussiska trupper, som skulle ställas under hans befäl, och d. 6 Aug. inträffade han åter i Stralsund. Under tiden hade arméns befäl blifvit förändradt sålunda, att första fördelningen skulle anföras af gen.-major Posse, den andra af gen.-löjtn. Sandels och den tredje af gen.-löjtn. Vegesack; Adlercreutz blef stabschef för hela den förenade nordarmén; gen.-löjtn. Sköldebrand fick befälet öfver kavalleriet, som sammandrogs i en reservdivision, och gen.-major Suremain öfver artilleriet.

Omedelbart efter Carl Johans återkomst från Berlin fick armén anträda marschen till Berlin; blott femte brigaden (jemte 4 sqv. Skånska karab. och 1 sqv. Mörners hus.) qvarlemnades för att utgöra en del af general Wallmodens i Mecklenburg qvarlemnade corps. Första fördelningen, som redan d. 24 Juli gått till Demmin och d. 27 till Faulenrost, tågade d. 6 Aug. till Neu-Strelitz, d. 7 till Fürstenberg, d. 8 till Liebenburg, d. 14 till Oranienburg, d. 15 till Spandau och d. 17 till Charlottenburg; med densamma följde meräendels högqvarteret. Fjerde brigaden, som vid Wismar förenat sig med den sjette, uppbröt med densamma derifrån d. 6 Aug. samt tågade sedermera öfver Warin, Sternberg, Plau, Freienstein och Wittstock till Neu-Ruppin, hvarest båda d. 14 förenade sig med tredje brigaden, som d. 6 uppbrutit från Rostock och derefter gått öfver Bützow, Serrahn, Wahren och Zechlin; alla tre brigaderne fortsatte derefter marschen öfver Nauen till Potsdam, der de inträffade d. 16. Arméns dåvarande styrka synes af n:o **616**; af 31,560 man på papperet, voro vid Potsdam och Charlottenburg blott närvarande

23,039; de i Mecklenburg och Pommern detascherade trupperna uppgingo till 5,333 man.

Här kan naturligtvis ej vara meningen att beskrifva de storartade och invecklade krigsrörelser, som under följande höst afgjorde Europas öde, utan vi vilja blott i största korthet redogöra för svenska arméns företag. D. 21 Aug. afgick första fördelningen öfver Zehlendorf till Potsdam, der således hela armén blef förenad. D. 22 kl. 2 f. m. fick armén marschera söderut till Sarmund, der den rastade; på e. m. ändrades marschens rigtning norrut, så att den öfver Gütergotz tågade till väderqvarnshöjden nordvest om Ruhlsdorf, der den bivuakerade. D. 23 Aug. kl. 7 f. m. uppställdes den på samma ställe i slagordning samt dels åsåg, dels åhörde derifrån slaget vid Gross-Beeren (från kl. 6 e. m. till nattens inbrott), i hvilket å svenska sidan blott något artilleri och några lätta trupper deltogo. D. 25 Aug. ryckte svenska armén till Teltow, d. 26 tillbaka till Saarmund, samt d. 29 derifrån till Belitz och d. 31 till Treuenbrietzen. D. 3 Sept. närmade sig Carl Johan med nordarmén Wittenberg, för att innesluta den norr om samma fästning concentrerade fransyska armén. Svenska hären kom till byarne Raaten, Rödigke och Lobbeseen, 2 à 3 mil norr om Wittenberg, samt besatte med förposterna byarne Gross- och Klein-Marzehns jemte Rabenstein, der högqvarteret d. 4 Sept. uppslogs. D. 5 Sept. på middagen erhöll Carl Johan underrättelse, att franska armén under marskalk Ney på morgonen uppbrutit från Wittenberg, i ändamål att förbi nordarméns venstra flank framtränga till Berlin. Samtlige trupper fingo om aftonen befallning att marschera åt öster, för att skjuta sig i vägen för fienden. Svenska hären sammandrogs under natten kring Rabenstein, hvarifrån den kl. 2 på morgonen d. 6, medan mörkret ännu varade, uppbröt och tågade 2 tyska mil till Lobbeseen, der Carl Johan fick rapport att preussiska hären redan kommit i strid med den franska nära Jüterbock. Marschen påskyndades af alla krafter till nämnde 3 mil derifrån belägna stad. Omkring kl. 5 e. m. framkommo de svenska och ryska trupperna till slagfältet vid Dennewitz och fulländade det nederlag, Preussarne tillfogat Fransmännen. Svenska armén uppmarscherade först mellan byarne Wölemdorf och Gölsdorf, der svenska artilleriet verksamt bi-

drog till fiendens nederlag, men fick längre fram på aftonen under regn och skarp köld bivuakera på fälten norr om byn Dennewitz. Sedan man d. 6 Sept. dragit försorg om de sårade och begrafvit de döda, hölls d. 8 tacksägelsegudstjenst öfver den vunna segern.

D. 11 Sept. marscherade den svenska hären från valplatsen vid Dennewitz till Seyda och den 12 förbi Wittenberg till Coswig vid Elben. D. 14 fortsattes marschen till Roslau, der armén sedermera i nära trenne veckors tid låg stilla, sysselsatt med att slå en bro öfver Elbe samt med upprättandet af ett starkt brohufvud, som skulle betäcka densamma. Af n:o **617** ser man hela nordarméns styrka och fördelning d. 20 Sept.; den räknade 164,785 man. N:o **618** utvisar, att den närvarande svenska styrkan vid Rosslau blott uppgick till 18,482 man, förutom 1,533 detascherade och 1,885 sjuke. D. 23 Sept. reducerades alla reg:ter på 3 bataljoner till 2, hvarefter tredje bataljonernas befäl fick afgå till norska armén. Enligt n:o **619** räknade hela armén 21,244 tjenstbare, förutan 1,040 detascherade och 2,381 sjuka. Arméns avantgarde, som blifvit framskjutet till Dessau, utrymde staden d. 27 vid fiendens annalkande. D. 28 måste likväl en afdelning af något öfver 1000 man utrycka från brohufvudet för att återtaga Dessau; anfallet misslyckades dock och detaschementet återvände. D. 29 framryckte Fransmännen under marskalk Ney till brohufvudet vid Roslau samt öppnade mot detsamma en liflig eld, som kraftigt besvarades från svenska sidan; trenne svenska bataljoner, som utryckt ur brohufvudet, hade en hedrande strid med fienden; fäktningen varade från kl. 9 f. m. till kl. 2 e. m. Ney qvarstannade härefter några dagar på stället samt började på afstånd innesluta brohufvudet. Men då han d. 3 Oct. fick underrättelse, att schlesiska armén under Blücher vid Wartenburg samma dag gått öfver Elben, drog han sig tillbaka. Carl Johan begagnade sig häraf för att d. 4 gå öfver floden och intaga Dessau, hvarifrån han d. 7 framryckte vidare till Radegast.

D. 11 Oct. marscherade hela nordarmén jemte den schlesiska till venstra stranden af nedre Saale; svenska armén gick vid Alsleben öfver floden och lägrade sig vid Rothenburg. Men då Napoleon de följande dagarne gjorde en

demonstration till högra Elbestranden samt vid Wittenberg lät en del af sin här gå öfver floden, hvarigenom Berlin hotades, marscherade Carl Johan d. 13 tillbaka till Köthen för att vid Aaken gå öfver Elben och följa efter. Denna rörelse blef dock onödig, emedan Napoleon återvände till Leipzig, härtill föranledd af de allierades hufvudhär, som från söder nalkades nämnde stad. De allierades samtliga stridskrafter närmade sig nu Leipzig, der inom kort verldens öde för långliga tider skulle afgöras. Svenska armén marscherade d. 15 från Köthen till Halle och d. 16, samma dag slagen vid Möckern och Halle utkämpades, till Landsberg. Härifrån uppbröt den kl. 2 på morgonen d. 17 och ankom kl. 8 f. m. till byn Freyroda, der trupperna fingo rasta den återstående delen af dagen.

D. 18 Oct. stod verldsslagtningen vid Leipzig. Kl. 10 f. m. uppbröt fältm. Stedingk med svenska armén från dess bivuak mellan Freyroda och Radefeld samt marscherade i östlig rigtning förbi Breitenfeld och Seehausen till Plaussig, för att der öfverskrida Parthe-bäcken och sedermera på andra sidan om densamma utgöra reserv för nordarméns öfriga trupper. Kavalleriet gick genom ett vad straxt norr om Plaussig och uppställde sig derefter något norr om Heiter-Blick; men infanteriet tillbragte större delen af dagen med öfvergången på en i byn Plaussig slagen bro samt hade först på aftonen kl. 7 ordnat sig i kolonner bakom St. Teckla; större delen af artilleriet måste göra en stor omväg öfver köpingen Taucha, samt uppställde sig derefter till höger om kavalleriet. Blott Cardell med reserv-artilleriet deltog i sjelfva slaget; på eftermiddagen passerade han Parthe vid ett vad söder om byn Plösen samt skyndade att bistå ryske generalen St. Priest, som stod vid Alt-Naundorf och saknade artilleri; och på aftonen utkämpade han en het strid med Fransmännens artilleri och kavalleri vid byn Schönefeld. Under natten utrymde Fransmännen de flesta positioner, de föregående dagen innehaft, och retirerade genom Leipzig till venstra Pleisse-stranden; blott sjelfva staden och dess närmaste omgifningar höllos af dem på morgonen den 19 ännu besatta. För att påskynda deras återtåg beslöto de allierade, att staden skulle stormas. Kl. 8 f. m. satte sig nordarmén i rörelse för att från öster verkställa stormningen; svenska

hären intog ställning sydvest om Heiter-Blick. Då intagandet af byn Reudnitz likväl upptog någon tid, kunde anfallet ej verkställas förrän omkring kl. 10 förmiddagen. De preussiska trupper, som först sattes i rörelse, lyckades blott fastsätta sig vid stadens yttre omkrets, men kunde ej inträngа i densamma. Då kommenderades trupper af den i reserv stående svenska armén att fortsätta stormningen; en del af artilleriet ryckte fram och beskött staden; 4 bataljoner jägare, sammandragne ur de fyra första brigaderna, nalkades till anfall; den främsta förlorade genast sin befälhafvare, hvarföre den stannade och spridde sig längs omkretsen, liksom Preussarne; men en annan framryckte, understödd af fem ryska bataljoner, med stormsteg genom den till torget förande hufvudgatan och banade sålunda väg för de öfriga afdelningarne. Samtidigt inträngde äfven från öfriga sidor de allierades trupper, och omkring kl. 12 var hela staden i deras händer.

Efter några dagars hvila vid Leipzig afmarscherade svenska hären d. 22 Oct. i vestlig rigtning efter de alliерades öfriga arméer, som förföljde Fransmännen. Tåget gick under sista veckan af Oct. öfver Merseburg, Qwerfurt, Artern, Frankenhausen och Sondershausen till Mühlhausen. Här ändrade Carl Johan marschens rigtning mot norr, dels för att rensa norra Tyskland, dels för att tvinga Danmark, som d. 3 Sept. förklarat Sverge krig, till den fred som skulle medföra Norges afträdande. Armén marscherade i början af Nov. öfver Heiligenstadt, Göttingen, Eimbeck och Alfeld till Hannover, hvarest Carl Johan d. 6 Nov. intågade i spetsen för första fördelningen. Trupperna fingo nu åtnjuta några dagars hvila, första fördelningen i Hannover, den andra i Braunschweig, den tredje i Hildesheim samt kavalleriet i byarne kring Hannover. Under sednare hälften af Nov. marscherade armén vidare öfver Celle och Ülzen till Bleckede, nära Boitzenburg, hvarest den i slutet af månaden efterhand öfverskred Elben, så att d. 1 Dec. alla dess särskildta afdelningar voro förenade vid Boitzenburg. Af n:o **620** ser man, att det vid hufvudstyrkan tjenstbara manskapet d. 30 Nov. blott utgjordes af 16,882 man, samt att 5,149 man voro sjuke och 2,291 detascherade, förutom Bergenstråles brigad vid Wallmodens armé-corps.

Sistnämnde brigad hade d. 5 Aug. blifvit kommenderad, att, tillsammans med en brigad Mecklenburgare, under gen.-löjtn. Vegesacks befäl utgöra en fördelning af gen. Wallmodens armé-corps (enligt n:o 619 26,240 man), som skulle observera marskalk Davousts af Fransmän och Danskar sammansatta armé vid Hamburg. Vid vapenstilleståndets slut kantonerade fördelningen i och kring staden Grewesmühlen. När fienden straxt derefter inryckte i Mecklenburg och bemägtigade sig Schwerin, hvarigenom Vegesacks venstra flank blef hotad, såg denne sig nödsakad att d. 25 och 26 Aug. öfver Wismar draga sig tillbaka till Rostock. Men då han erhållit underrättelse om segren vid Grossbeeren samt fått veta att fienden ej var så stark, som han förmodat, öfvergick han till offensiven och slog Fransmännen d. 28 vid Retschow (2 mil vester om Rostock) samt intog d. 29 Wismar, hvilken stad han dock d. 30 efter en skarp fäktning åter måste utrymma. Då fienden likväl d. 2 Sept. frivilligt retirerade till Ratzeburg, följde han efter till Gadebusch och Rehna, der han sedermera blef stående i tvenne månaders tid för att beskydda Mecklenburg, medan Wallmoden på annat håll sysselsatte Davoust.

Då den i Holstein befintliga franska armén, som räknade 3000 man, efter Svenskarnes öfvergång af Elben utan motstånd drog sig tillbaka till Hamburg, beslöt Carl Johan att gå till Lübeck, i hvars grannskap den 11,000 man starka danska armén stod. De första dagarne af Dec. tågade han öfver Mölln och Ratzeburg mot nämnde stad. Gen. Wallmoden uppmarscherade på hans venstra flygel vid Siebenbaumen; Vegesack gick d. 4 Dec. öfver Wackenitz och förbi svenska arméns tête till Crumesse vid Steckenitz, der han slöt sig till Wallmodens öfriga trupper. D. 5 Dec. framryckte svenska armén till Lübeck, som hade en garnison af 4,500 man, samt omringade staden för att storma den; men då kommendanten på eftermiddagen kapitulerade mot villkor af fritt aftåg, kunde de svenska trupperna redan samma afton utan strid inrycka i Lübeck. Wallmoden och Vegesack marscherade d. 5 till Oldeslohe. Danska armén, som blifvit samlad vid sistnämnde ort, drog sig de följande dagarne öfver Segeberg Bornhöft och Preetz

till Kiel. Svenska hären följde efter. Sköldebrand tågade med rytteriet d. 6 till Segeberg jemte Wallmoden och Vegesack; men d. 7 afveko de båda sednare till Neumünster, under det Sköldebrand gick till Bornhöft, der han på eftermiddagen påträffade 6000 man af danska armén och med 900 ryttare utkämpade sin berömda kavallerifäktning. D. 8 gick Sköldebrand till Preetz och Wallmoden till Nortorf. D. 9 inryckte Sköldebrand i Kiel, Wallmoden gick till Kluvensick vid Eidern och Vegesack till Nortorf. D. 10 påträffade Wallmoden vid Sehestädt (på andra sidan Eidern) danska hären, hvilken i stället för att öfver Eckernförde draga sig till Sleswig, såsom allmänt förmodades, marscherade till Rendsburg; efter en häftig strid vid Sehestädt blef Wallmoden slagen och tillbakakastad till Eiderns södra strand; Vegesack upphann först sednare på dagen Kluvensick och kunde ej taga del i striden. Danskarne lyckades således uppnå Rendsburg, hvilken fästning sedermera af Wallmoden inneslöts på båda sidorna af Eidern.

Under tiden hade Carl Johan med svenska hufvudstyrkan långsamt följt efter Wallmoden och Sköldebrand; d. 11 Dec. tog han sitt högqvarter i Neumünster och d. 13 i Kiel. Första fördelningen kom d. 10 Dec. till Plöen, den andra d. 12 till Bardesholm (öster om Nortorf) och sjette brigaden d. 13 till Neumünster. Till Kiel afgick d. 15 Dec. första fördelningen för att aflösa Sköldebrand, hvilken samma dag marscherade till Eckernförde och följande dag ämnade gå till Sleswig, då underrättelse inlopp, att ett stillestånd blifvit afslutadt på 14 dagar, tillföljd hvaraf fiendtligheterna upphörde. I vapenhvilan hade likväl ej de af Danskarne besatta fästningarne Friedrichstadt och Glückstadt blifvit inbegripne. Mot förstnämnde ort vände sig d. 16 en del af första fördelningen; sedan äfven återstoden de följande dagarne anländt från Kiel och åtgärder till stormning blifvit vidtagne, kapitulerade Danskarne (800 man) d. 19. Mot Glückstadt vände sig sjette brigaden under gen.-major Boye. Denne marscherade d. 17 från Neumünster till Kellinghausen och d. 18 genom Krempe till Glückstadt, som följande dagarne med tillhjelp af några allierade trupper å alla sidor inneslöts. Sedan de belägrande efter flera häftiga strider närmat sig fästningen och uppfört batterier, började

d. 26 beskjutningen, tillföljd af hvilken garnisonen (3000 man) d. 5 Jan. kapitulerade.

1814.

Den 6 Jan. tilländalopp det med Danskarne afslutade stillestånd, som blifvit förlängdt med en vecka. Samma dag marscherade Sköldebrand med kavalleriet till Feldsheide, mellan Sleswig och Rendsburg, för att jemte Vegesack hindra danska armén undkomma från sistnämnde ställe. Sedan han d. 8 Jan. blifvit aflöst af Posse med första fördelningen, tågade han, föregången af nordarméns lätta trupper, samma dag till Sleswig och d. 9 till Flensburg. Under tiden kringrände Posse och Vegesack Rendsburg på norra sidan. Men d. 9 Jan. slöts ett nytt stillestånd, under hvilket ändtligen i Kiel d. 15 Jan. den fred kom till stånd, hvarigenom Danmark till Sverge afträdde Norge, mot ersättning af svenska Pommern och Rügen. Af n:o **621** synes att svenska arméns hufvudstyrka d. 8 Jan. räknade 20,291 man under vapen samt d. 11 19,283; de öfrige voro sjuke eller detascherade. Enligt n:o **622** räknade hela svenska armén d. 18 jemte de meklenburgska trupperna 25,895 tjenstbare och 1,402 detascherade.

Redan d. 20 Jan. uppbröt Carl Johan från Kiel för att med svenska hären tåga till Frankrike. De särskildta fördelningarne marscherade i slutet af Januari efter hvarandra genom Lübeck till Boitzenburg der Elben öfverskreds. Tredje fördelningen under Boye, som hade avantgardet, inryckte redan d. 1 Febr. i Hannover. Härens öfriga afdelningar följde efter genom Ültzen, Celle och Hannover samt tågade sedermera under loppet af Februari genom Minden, Bielefeld, Hamm, Dortmund, Elberfeld och Solingen till Cölln, der Rhenfloden i slutet af månaden öfverskreds. Tåget fortsattes derefter i början af Mars öfver Aachen till Lüttich, der armén sedermera låg stilla en månad. Från Lüttich afdelades Sandels fördelning att innesluta den närbelägna fästningen Maastricht; blokaden började d. 9 Mars och fortsattes till d. 10 April; tredje brigaden förlades på venstra, den fjerde på högra stranden af Maas; flera utfall af garnisonen gjordes, hvaribland företrädesvis må nämnas det af d. 9 Mars. Af n:o **623** ser man, att svenska armén

d. 1 April blifvit indelad på 4 fördelningar (den fjerde under arfprinsen af Meklenburg) samt räknade 22,613 tjenstbare, 6,644 sjuke och 2,510 detascherade. Sedan de allierade d. 31 Mars intågat i Paris, marscherade hufvudstyrkan af svenska armén d. 7 April från Lüttich öfver Tirlemont och Löwen till Brüssel, der den qvarlåg till slutet af månaden. Sandels fördelning följde efter till Tirlemont och Löwen. D. 27 April uppbröt större delen af hären åter från Brüssel, för att efter freden med Frankrike återvända till Sverge och betvinga Norrmännen, som ej ville foga sig efter bestämmelserna i Kieler-freden, utan valt en egen konung samt skaffat sig en ny statsförfattning. Boyes fördelning, den sista, afgick d. 6 Maj från Brüssel. Svenska armén tågade sedermera under loppet af Maj och Juni månader, samma väg den kommit, till Boitzenburg vid Elben, samt derefter genom Schwerin och Wismar till Rostock, hvarifrån större delen öfversattes till Sverge; blott en mindre afdelning inskeppades i Stralsund. D. 10 Juni anlände andra fördelningen till Ystad, d. 7 Juli första fördelningen till Göteborg, der äfven tredje fördelningen under sednare hälften af Juli inträffade. D. 31 Maj hade den del af den från Tyskland återvändande armén, som skulle användas mot Norge, fått den indelning, som n:o **624** utvisar.

Redan våren 1813 hade mot Norge under fältm. Essens befäl blifvit samlad en s. k. reserv-armé, hvars sammansättning synes af n:o **611** och hvilken då skulle hafva räknat 12,190 man. Men då denna armé på vintern 1814 enligt fredsslutet i Kiel skulle taga Norge i besittning, vägrade Norrmännen, såsom nyss nämndes, att underkasta sig, valde danske prinsen Christian Fredrik till konung och rustade sig till motstånd. Reserv-armén måste derföre invänta tyska arméns återkomst för att eröfra Norge. Dess styrka uppgick d. 10 Juli enligt n:o **625** till omkring 15,000 man, af hvilka andra brigaden (6500 man) stod i norra Bohuslän, den första (5,500 man) i vestra Dahlsland och den tredje (1,500 man) i Wermland samt den fjerde (1,425 man) i Jemtland. Den norska armén, som anfördes af prins Christian Fredrik och gen.-major Staffelt samt lärer räknat öfver 30,000 man, var vid samma tid så fördelad, att 2000 man under öfv.-löjtn. Stabell bildade en bevakningskedja

mellan Krogfoss och Skodsberg (Skillingmark och Nössemark på svenska sidan), 8000 man under Staffelt voro inqvarterade mellan nedra Glommen och gränsen, 2000 man under Krebs lågo i trakten kring Kongsvinger, 7000 man under Hegerman, der bakom mellan Blakier, Ullensager och Eidswold, samt slutligen en reserv-brigad af 4000 man under gen.-major Ahrenfelt mellan Christiania och Drammen jemte 2000 man under gen.-major Majländer vid Fredriksvärn; en flotilj af 47 kanonslupar och 4 jollar hade under kommendör Fastings befäl blifvit förlagd vid Walöarne. I medlet af Juni förstärktes reserv-armén genom 1813 års beväring enligt n:o **626** till 22,902 man (hvarifrån dock måste dragas Elfsborgs reg:te, som hörde till tyska armén). Vid samma tid afgingo de flesta i Göteborg, Sundet och Pommern förlagde skärgårdsfartyg till Strömstad, för att jemte en eskader af örlogsflottan flankera svenska invasions-armén i Norge. Vid Strömstad voro i slutet af Juli under konung Carl XIII:s och öfver-amiral Pukes befäl samlade 4 linieskepp, 5 fregatter, 1 brigg, 3 loggertar, 2 skonertar, 12 kanonskonertar (öppna kanonslupar), 60 kanonslupar och 6 mörsarefartyg; besättningen på skärgårdsfartygen, som särskilt anfördes af öfv. af Wirsén, utgjorde enligt n:o **626** 4,510 man. Efter kronprinsen Carl Johans ankomst till Strömstad erhöll den tyska armén benämningen första armé-corpsen samt reserv-armén andra armé-corpsen, hvarjemte den sednare den 18 Juli fick en ny indelning, enligt hvilken den skulle utgöra arméns fjerde och femte fördelningar (se n:o **627**). Första armé-corpsens styrka uppgick då (enligt n:o **624**) till omkring 21,000 man samt andra armé-corpsens (om man från slutsumman å n:o **629** drager andra fördelningen) till 20,500 man, hvaraf dock omkring 3000 voro i Wermland och Jemtland, så att för inbrottet i sydligaste Norge återstodo omkring 38 à 39,000 man. Dessa trupper voro så fördelade, att första, tredje och fjerde fördelningarne (Posses, Boyes och Mörners) stodo mellan Strömstad och Svinesund, den andra (Sandels) stod vid Hofsäter och Bullarsjön, och den femte (Rosenblads) vid Jacobsrud. Fjerde fördelningens sammansättning vid Strömstad d. 22 Juli synes af n:o **628**; delar af densamma jemte nionde brigaden inskeppades under gen.-major Mörners befäl d. 25 Juli på skärgårds-

flottan; af återstoden formerades under öfv. Platens (sedermera Vegesacks) befäl, en ny fördelning, som slöt sig till Sandels fördelning (se n:o **628**).

D. 26 Juli öppnades fiendtligheterna dermed, att flottan från Strömstad framryckte till Walöarne för att innesluta och omringa norska skärgårdsflottan; detta misslyckades likväl tillföljd af svaga vindar och stark motström, så att norska skärgårdsflottan fick tillfälle att följande natt smyga sig undan till Christianiafjordens vestra strand; d. 27 togos Walöarne i besittning. D. 30 Juli inryckte Sandels, Vegesacks och Rosenblads fördelningar under fältm. Essens befäl på vägarne öfver Bärby och Prestbacka i Norge samt tågade d. 31 till Fredrikshall och i nneslöto d. 1 Aug. Fredriksten, som hade 1,300 mans besättning; gen.-löjtn. Vegesack erhöll det särskildta befälet vid fästningens belägring samt under honom gen.-maj. Suremain; samma dag fördrefvos 600 Norrmän af 1,500 man från Tistedalen och nödgades retirera till Weden. D. 2 Aug. öfverskred Posses fördelning Swinesund på en pontonbrygga; Sandels gick samma dag genom Borge mot Ingedal. D. 3 intogs Kragerön vid Glommens mynning, som var besatt med 1,200 Norrmän, af 5,500 man landstigningstrupper af Mörners fördelning och flottornas besättningar, hvilka samma dag framryckte till Fredrikstads fästning, hvars garnison efter en kort beskjutning d. 4 på morgonen utrymde fästningen och retirerade öfver Rolsön. D. 3 gick äfven Sandels till Ingedal och Boye öfver Swinesund. Samma dag inkom rapport till kronprinsen, att Norrmännen med 5 à 6000 man från Rakkestad nalkades Fredrikshall för att angripa blokad-corpsen vid Fredrikshall; Vegesack fick derföre befallning att redan samma afton uppbryta med 3000 man (se n:o **628**) och gå fienden till mötes. D 4 gick Vegesack genom Kjölen, Posse till Guslund och Boye till Borge. D. 5 kom Vegesack till Degnäs; från Sandels afdelades gen.-maj. Cederström med 1,500 man till Hafslund; Posse gick till Skieberg. D. 6 kom Vegesack till Rakkestad, der han fann Norrmännens 2000 man starka arriergarde i en fördelaktig ställning, från hvilken han efter en kort fäktning fördref det; deras hufvudstyrka hade redan vid Onsta-sund passerat Glommen; samma dag gick Posse till Hafslund, Sandels

till Skieberg, Boye till Wattwet och Cederström till Kjänne. D. 7 förenade sig Cederström med Vegesack vid Trönberg; Boye gick till Rakkestad och Posse till Sekkeland. D. 8 tågade Boye till Edsberg; Vegesack och Cederström kommo till Askim, i hvars granskap Norrmännen vid Langenäs uppkastat ett brohufvud, för att hafva fri passage öfver Glommen. D. 9 gjorde de derifrån ett utfall, hvilket likväl tillbakavisades, hvarefter fienden följande natt utrymde brohufvudet. Samtidigt erhöll Vegesack underrättelse att Norrmännen med 6000 man från den corps, som varit samlad vid Blakier och Ullersager, öfver Glommen framträngt i hans högra flank och uppställt sig vig Trögstad; efter att ytterligare hafva dragit till sig Boyes fördelning, uppbröt han d. 10 med samlade krafter mot Trögstad. När han d. 11 dit anlände, hade norska hufvudstyrkan likväl redan retirerat till Fedt vid Glommen samt vid Trögstad qvarlemnat ett arriergarde af 2000 man under öfv.-löjtn. Stabells befäl; sedan den sistnämnde blifvit tillbakakastad och förföljd, återvände Vegesack samma dag med sina egna och Cederströms trupper till Askim för att foga anstalter till Glommens öfverskridande vid Onsta-sund. Boyes fördelning qvarlemnades vid Trögstad.

Den 4 Aug. hade Carl Johan flyttat sitt högqvarter till Westgård, d. 6 till Ligedal och d. 7 till Fredrikstad. Styrkan af andra armé-corpsen, till hvilken nu äfven Sandels fördelning blifvit laggd, uppgick d. 7 Aug. till 28,362 man (se n:o **629**). D. 8 gick en del af Sandels' division öfver Glommen vid Sannesund (Sarpsfors) och tillbakadref fienden från Thunö kyrka, samt framträngde d. 9 till Isebro, der Norrmännen på hitre (östra) stranden af vestra mynningsgrenen intagit en stark position. Densamma tvungos de dock genom ett häftigt anfall af Sandels' trupper d. 10 att öfvergifva samt retirera till högra stranden. Äfven härifrån skulle de snart blifvit tvungne att vika tillbaka, emedan Svenskarne längre ned gingo öfver dess vestra mynningsgren. Från Fredrikstad utryckte nemligen d. 9 en större del af Mörners fördelning samt nödgade Norrmännen att samma dag utrymma Rolsön och draga sig tillbaka öfver Kjölbergs bro, hvilken de förstörde. D. 14 gingo likväl Mörners trupper, i Carl Johans åsyn, öfver floden vid Kjöl-

berg, lagade bron samt framryckte på högra stranden. Vid samma tid hade äfven skärgårdsflottan på arméns venstra flank framryckt till Slevigs hamn i Christiania-fjorden. En eskader afsändes till Bergen för att blokera denna stad.

På arméns yttersta högra flygel i Wermland hade tionde brigaden under befäl af gen.-major Gahn af Colquhun i slutet af Juli blifvit framskjuten till Morast, med befallning att samtidigt med den öfriga armén på stora vägen till Christiania inbryta i Norge och framtränga till Kongsvinger. Sedan omkring 250 man blifvit qvarlemnade vid Eda skans, inryckte brigaden med 1,400 man d. 1 Aug. på norska området och framryckte utan motstånd till Bränna; vid Midskog qvarlemnades 1½ bataljon. D. 2 Aug. marscherade brigaden vidare och anlände på eftermiddagen till Lier, der Norrmännen intagit position i en fördelaktig och väl befästad ställning; efter en fem timmars fäktning öfvertygades Gahn, att han hade för ringa styrka att fördrifva fienden, hvarföre han på aftonen drog sig tillbaka till Malmen. D. 3 Aug. på e. m. fortsattes återtåget till Medskog, der brigaden förenade sig med de qvarlemnade trupperna och intog en ställning bakom Vrang-elfven. D. 4 rastades vid Medskog. Men då Gahn d. 5 från Medskog skulle draga sig inom svenska gränsen, blef han angripen af 3000 Norrmän samt vid Skotterud alldeles afskuren, så att han blott med stor förlust kunde slå sig igenom till Morast. Han erhöll några dagar derefter öfver Örje och Östvallskog förstärkning från hufvudhären.

Hvad beträffar Fredrikshalls belägring, så anlände d. 3 Aug. 4 kanon- och 3 mörsare-slupar från skärgårdsflottan och började bombardera fästningen. D. 6 öfvertog Suremain befälet öfver belägrings-corpsen. Nätterna till d. 9, 10 och 11 Aug. landsattes efterhand 10 mörsare och 4 tolfpundingar, som blifvit förda från Strömstad, vid en vik af Idde-fjorden och drogos med armstyrka till de batterier, der de skulle uppställas. D. 9 landsattes äfven på Sangön (vester om staden) från de blokerande skärgårdsfartygen 9 mörsare. D. 13 Aug. på morgonen kunde skjutningen från landbatterierna börja. D. 14 på morgonen började äfven mörsarne på Sangön sin eld. Beskjutningen fortfor såväl denna dag, som d. 15 till aftonen, då Suremain lät tillaga stegar för att storma.

Så stodo angelägenheterna, då kronprinsen beredde sig att utföra den plan, genom hvilken norska armén skulle innestängas; enligt densamma borde 8000 man under gen.-löjtn. Boyes befäl öfver Glommen och norr om Öieren framtränga till Christiania, dit de svenska förposterna norr om Trögstad blott hade 4 mil; gen.-major Gahns brigad, som blifvit förstärkt till 4000 man, borde innesluta Kongsvinger och Blakier-skans; och öfver båda dessa afdelningar skulle general Sköldebrand föra befälet; vidare borde hufvudstyrkan (omkring 20,000 man), hvars förtrupper Vegesack skulle anföra, öfver Issebro och Carlshus framtränga till Moss, medan en mindre afdelning vid Onsta-sund gick öfver Glommen för att underhålla förbindelsen med Sköldebrand; slutligen borde 3000 man från flottan landstiga vid Soon (norr om Moss). Verkställandet af denna plan, som sannolikt bragt den högst 20,000 man starka, norska armén i förderfvet, såvida den ej räddat sig genom ett hastigt återtåg till Christiania, förhindrades dock genom det d. 14 Aug. i Moss afslutade stilleståndet. Enligt detsamma skulle fästningen Fredrikshall genast öfverlemnas åt Svenskarne, så framt den ej redan gått öfver; norska armén, utom de värfvade trupperna, skulle hemförlofvas, och af svenska armén blott tvenne divisioner stanna i Norge inom utstakade gränser, men ingen militärstyrka, hvarken svensk eller norsk, under den instundande riksdagen komma Christiania närmare än på 3 mils afstånd. Det är sannolikt tillföljd af denna öfverenskommelse, som svenska armén, enligt n:o **630**, blef indelad i tre stora divisioner i stället för fem, på det man skulle få förevändning att i landet qvarhålla så stora stridskrafter som möjligt; förmodligen qvarstannade första och tredje fördelningen. D. 16 Aug. uppgafs för öfrigt Fredrikssten. Först i Nov., sedan alla förhållanden blifvit ordnade, lemnade de svenska trupperna Norge.

Af de meddelade förslagerna ser man, att Sverge vid sin sista militäriska kraftutveckling förde öfver 41,000 man till lands mot Norge eller, om man inräknar alla sjötrupperna, tillsammans 50,000 man verkligen effektive; ty på

listorne äro alla sjuke och vakante afdragne; till 10,000 man kan man dessutom säkerligen beräkna den del af kavalleriet, som låg på roten, samt garnisonerna, sjöfolk och oorganiserad beväring, som voro kringspridda i landet. Äfven 1813 hade 60,000 man varit på benen, om man (enligt n:o 611) inberäknar årets första landtvärnsklass. Detta utgör öfver $2\frac{1}{2}$ procent af rikets dåvarande befolkning. Dessa siffror, jemförda med dem, som blifvit anförde för åren 1790 och 1808, visa, hvilken styrka Sverge äfven på sednare tider *kunnat* uppsätta och hvad det i framtiden *bör* uppsätta till försvaret af sin sjelfständighet.

UPPGIFTER

RÖRANDE

SVENSKA KRIGSMAGTENS

STYRKA, SAMMANSÄTTNING OCH FÖRDELNING

SEDAN

SLUTET AF FEMTONHUNDRATALET.

SIGISMUND OCH CARL IX.

1592—1611.

N:o 1. *a.*

Mantal på de knektar som Eckert Linderson i befallning hafver d. 17 Aug. 1590.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Bengt Månssons fr. Östanstång	435
Lasse Mårtenssons gårdsk.	281
Jöran Larssons i Narva	168
Lasse Jöranssons Dalk. i Narva	420
Staffan Mickelsons Uppl.	433
Oluf Jonssons Westm.	541
Per Månssons Östg. Westan stång	442
Summa	2,735
Nic. v. Wittenbergs Westg. d. 30 Juli	333
Ebbe Perssons Westg. d. 5 Aug.	282
Anders Åkesons Westg.	337
Anders Jönssons Westg.	380
Olof Persons Tavastehus	234
Jon Pålsons Smålands	366
Mårten Persons	108
Lasse Olufsons	394
Helmer Larsons Smål.	490
Jöns Göstafssons Smål.	470
Jöran Amundssons Smål.	443
Hertigens:	
Lars Perssons (Hels?)	434
Per Jonssons	349
Per Olufsons	354
Lars Olufsons	381
Summa	5,355

N:o 1. *b.*

Eckert Lindormsons fänniccker d. 2 Oct. anno 1590.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Staffan Mickelsons Uppl.	309
Oluf Jonssons Westm.	360
Lasse Jöransons Dahle.	283
Peder Månssons Östg.	293
Mårten Larssons Hels.	78
Lasse Mårtenson Gårdsf.	171
Bengt Månsson Östg.	379
Göran Larsson	157
Summa helbregda	2,201
» sjuka	477
» döda, rymda	90

N:o 2.

Ett kort förslag. Hvarje trettionde bonde skall utgöra en varaktig karl till knekt. (1590 och 1591.)

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Utan frälse	Af Uppland:	mantal	5,000	löper	knektar 166
	Af Westmanland:	»	2,000	»	66
	Af Östergötland:	»	3,000	»	100
	Af Småland:	»	8,000	»	266
	Af Westergötland	»	5,000	»	166
	Af Westmanl. bergsl.	»	2,700	»	90
	Af Östgöte bergsl.	»	200	»	6

Löper var tjugonde med frälse	133	Af Södermanl.	mantal	3,460	löper knektar	115
	82	Af Nerike	»	1,644	»	55
	57	Af Wassbo o. Walla		1,150	»	38
	95	Af Wermland	»	1,907	»	63
	330					

Item skola presterskapet i furstendömet utgöra för hvarje 80:de helbesuten bonde, de hafva uti sitt gäld, en varaktig karl till knektar, mantal 7,360 92

Summa af Sveriges knektar 1,223

Uti Norrlanden mantal 7,000 233
Uti Finland » 15,000 500

733

Summarum 1,956

Men der nu hvarje 30:de frälsebonde utanom furstendömet utgör en karl, såsom uppå skatte och krono och arf och eget räknadt är, då menar man att mantalet skall kunna blifva dubbelt större.

N:o 3. *a.*

Krigsfolket i Finland i Mars 1591.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Efter det att ryttarne skola för tillkommande April och de efterföljande månaderna bekomma månadssold, derföre skola de finske ryttarne hålla sig hemma vid sina egna gårdar; men de svenske ryttarne skola blifva förlagde i städerna och till dessa efterskrefne slott och gårdar, der K. M:ts fogdar skola förskaffa dem både hö och annat mera till köps för penningar. Actum d. 18 Marti anno 1591. Neml.

Vid Åbo.

Jöran Påses ryttare 600
Af svenska adelsfanan . . 53

Vid Saris och Raumo.

Krigsöfverstens egen redd . 80

Vid Björneborg och på Sinno gård.

Bengt Slattes fana 350
Af svenska adelsfanan . . 22

Vid Tawastehus.

Bengt Larssons fana . . . 216
Af svenska adelsfanan . . 22

Vid Helsingfors.

Af Arwid Drakes fana . . 150
Af svenska adelsfanan . . 19
Anders Lindorms fana . . 280

449

Vid Näsgård och Lekenäs.

Af Arwid Drakes fana . . 200

Uti Borgå stad.

Af Hans Strangs fana . . . 290
Af Claes Persons fana . . 231

521

Vid Kymmene gård.

Af Hans Strangs fana . . 100

S:ma på svenska hofmän 2,106

Item, efter att de finske ryttarne skola i lika måtto bekomma månadssold för nästkommande April och de andre månader, derföre skola de hålla sig sjelfva på sina egna gårdar eller i städerna der dem lägligt vara kan och ingalunda fördrista sig att gästa K. M:ts bönder, när de draga af det borgläger, dem nu inrymt är, med mindre de betala för sig. Och

der så vore, att de hafva någon del hos bönderna före samma April månad uppburit, skola de vara förvetne dem för sådant vedergälla och förnöja, antingen med sjelfva persedlarne, som de af dem uppburit, eller med penningar: som är

Knut Jönssons fana 394
Mårten Bojes ryttare . . . 552
Axel Kurcks ryttare 441
Unge Claes Flemmings . . 218
1,579
Upplands ryttare 294

Om knektarnes borgläger, som hos den menige man i Finland omlagde äro, är således beviljadt, att hvarje 3 skattebönder 4 krono- eller skärie-bönder skola hålla en knekt till kost, hvilket skall afräknas i deras återstoder: neml.

I södra Finland.

Nicolaus v. Wittenberg och Ebbe Persons knektar . 146
Nils Finnes knektar 70
Af Sten Månssons fännicka 295
Af Sven Ersons nyantagne 35
546

I norra Finland.

Af Oluf Jonssons fännicka 210
And. Jönsson och Lasse Olssons 206
Af Sven Ersons nyantagne 30
446

Uti nedre Satakunda

Af Valentin Nödings f. . . 200
Af Hans Perssons nyant. . 40
Af Oluf Jonssons fännicka 50
290

Af öfre Satakunda.

Af Valentin Rödings . . . 218
Af Hans Persons 80
Af Erik Humbles 32
330

I Österbotten.

Per Olssons knektar . . . 514

I Säxmäki härad.

Af Oluf Perssons fännika 300
Af Erik Humbles fännika 40
Af Hans Broms nyantagne 70
410

I Hauho och Öfre härad.

Af Oluf Persons knektar . 180
Af Hans Persons nyant. . 60
240

I Hattula härad.

Af Erik Humbles 65

I Raseborgs län.

Jon Påfvelsons fännicka . 138
Jöns Gustafsons och Jon Amundssons fännikor . . 189
Af Sven Ersons nyant. . . 70
397

I Borgå län.

Nils Sonesons fännika . . 301
Af Sven Ersons nyant. . . 70
371

I Kymmenegårds län.

Af Sten Månssons fännika 150

I Viborgs, Björkö o. Säckjervi socknar.

Af Oluf Wargs fännika . . 60

I Lappevesi och Taipale socknar.

Af Oluf Wargs fännika. . 112

I Jäskis och Rokolax socknar.

Af Oluf Wargs knektar. . 130

I Eurepä härad.

Af Oluf Wargs knektar . 90

Men till Savolax eller Nyslotts län äro så många knektar lagda, som der äro hemma, och icke efter något visst mantal, nemligen:

I Randasalmi och Tafvisalmi socknar borde ej vara mera än knektar 105
Ambrosius Hendriksons . . 404

I Jockas, Wesulax och Pellosniemi socknar borde ej vara

mera än 125
Jon Katts fännika 264
Summa upppå föreskrifne knektar 4,819

N:o 3. *b.*

Detta krigsfolk är af högborne furste Hertig Carl beskede, att skola med första öppet vatten (1591) rycka upp till att förblifva i landtvärn.

(Från Kammar-Collegii Arkiv.)

Matthias v. Östens fana . 250
William Redwens fana . . 314
Hendrik Leyels fana 390
Liffländska adelsfanan . . . 341
Mauritz Wrangels fana } 677
Reinhold Nyroths fana }
Item Hans Hanssons ryttare föreslagne till 400
Summa 2,372

Knektar.

Ambrosius Hindersons f. . 376
Lasse Nilssons af Wibgs. L. 300
Oluf Persons f. af Savolax 500
Jon Katts f. af Savolax . 230
Swen Eriksons f. af Åbo, Raseborgs och Borgå Län 500
Hans Perssons nyantagne knektar af Tavastehus och Kumogårds Län . . 500
Jöran Larsson med de knektar, som af Finland utlejas skole 500
Staffan Michelsons fännika Upplands knektar . . . . } 906
Olof Jönssons fännika Westmanlands knektar . . . .
Lasse Jöransons 527
Per Månssons och Bengt Månssons med de nyantagne Östgöta knektar . 370
Item alla nyantagna Smålands knektar 650
Summa 7,030

En månads sold på ofvanbemälta 1,595 ryttare.

N:o 3. *c.*

Kort förslag på ryttarnes månadssold från d. 1 Juli anno 1591 till yttersta Juni anno 1592, det är 12 månader.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Upplands ryttare 392
Westgöte ryttare 452
Östgöte ryttare 250
Smålands ryttare 350
Fogde och Skrifvefanan . . 250
Knut Jonssons fana 394
Mårten Boyes fana 625
Axel Kurcks fana 415
Finska adelsfanan 192
Hans Hanssons fana 200
Matthias v. Ostens fana . 250
Af Wellam Redevens fana 114
Under Krigsöfverstens egen redd 40
Summa 3,922

Tyske ryttare.

Mauritz Wrangels fana.
Reinhold Nyross.
Fab. Tisenhusens fana.
Med de ryttare som varit under Casper Tisenhusens och Hans Wrangels fana. } 677
Liffländska adelsfanan . . . 90
Under Krigsöfverstens egen redd 60
Summa 4 fanor = 827 ryttare.
Skottske ryttare i Narfven Henrik Leyels 290

N:o 3. *d.*

Mantalssedel på de knektar, som äro i Wiborg.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Erik Larssons.
Magnus Gudmundson.
Mårten Person.

Nils Soneson.	Swen Erikson.
Jöns Pawelson.	Elof.
Jöns Gustafson.	Sjöfolket.
Nils Finne.	Mårten Buller.
Jöns Amundson.	Lasse Person.
Fulmo Hansson.	Per Jonsson.
Nils Anderson.	Per Olofson.
Anders Åkeson.	Lasse Olofson.
Anders Jönsson.	Summa qvar i Wiborg 3,344
Johan Nilsson.	Med Öfversten i fält . . . 973
Lasse Nilsson.	Sjuke 245
Hans Dunder.	Summa 4,562

N:o 4.

Register uppå K. M:ts Krigsfolk efter den besked man till denne tid bekommit hafver. D. 25 Augusti anno 1593.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Ryttare.

I Sverige.

	Upplands fanan . . .	364	med 60 af Fogde fanan
Voro d. 16 Aug. 618.	Westgöthe Ryttare .	544	med Claes Arvid Nyh.
Voro d. 16 Aug. 318.	Östgöte Ryttare . . .	204	voro 268 d. 2 Febr.
Voro på mönstringen 375.	Smålands Ryttare . .	314	Häribland 162 som hafva hemman.
	Summa	1,426	

I Finland.

	Under Herr Claes Flemmings Redd .	50	
Voro d. 16 Aug. 36.	Under Herr Carl Gustafsons Redd . . .	0	
	Anders Larssons fana	394	
	Anders Boyes fana .	718	
	Axel Kurcks fana . .	649	
	Summa	1,811	

I Liffland.

Voro d. 16 Aug. 235.	Mauritz Wrangels f.	278	
	Hans Wrangels . . .	238	
Voro i Narfven d. 16 Aug. 270. Som registret utvisar d. 25 Maj 251.	Fabian Tisenhusens .	239	
	Henrik Leyels	50	
	Lifflands Adelfana . .	341	Med 83 besoldnings.
	Under Känne-fanan i Liffland	55	

Voro d. 16 Aug. 171 Åre med Herr Claes Flemming emot K. M. till Danzig och en part hit dragne till Sverige.

Ryss-boyaren 42

William Redwens f. ryttare 538

Knektar.

Uti Uppland och Westmanland.

Voro efter den besked man visste den 16 Aug.

Oluf Jonsons fännika	145	
Steffan Mickelsons f.	350	med 170 gårdsknektar och 190 g. knektar.
Lasse Jönssons . . .	330	med 178 bondeknektar.
Erik Larssons	374	
4 fänniker	1,199	

Uti Östergötland.

Per Månsons f. . . .	230	med 140 bondekn.
Bengt Månssons . . .	118	med 6, som äro i Stegeborg i vakt.
2 f.	348	

Uti Småland.

Af Tweta, Wista, Westru och Norre Wedbo.	Fulen Hanssons f. . .	211	
	Nils Sonesons	350	Uppvidinge, Norrvidinge, Östra.
Konga, Albo, Kinnewalds.	Jöns Påfvelsons . . .	281	
	Abraham Nilssons . .	200	Södra Möre.
Södra Wedbo, Kind och Ydre.	Jöns Arndtsons . . .	213	
	Jöns Göstafsons . . .	243	Tjust och Tuna län, Sewede och Ambörds Härad.
Norra Möre, Strand och Åsboland.	Nils Finnes	176	
	Knut Krabbes	250	Sunnebo, Ösbo och Wessbo Härad.

Ölands knektar.

Blef förlofvadt och undstucket.

Nils Andersons f. . .	101	

Uti Westergötland.

Af Redväg, Wartofta, Kåkinds och Fråkinds, Skåninge och Gudhem.	Anders Jönssons f. .	200	
	Anders Åkesons . . .	154	Ala, Flundre Sävedals och Wätle.
Af Mark, Bollebygds och Kulings här.	Lasse Olssons	196	
	Nikolaus o. Wittenbergs	148	Af Gäsene, Ås, Wedens, Kinds och Mo härader.
Af Wiste, Åse, Kinde, Kollands, Barna, Larka, Bjerka och Wäne.	Ebbe Perssons	141	
	5 f.	839	

Uti Norrlanden.

Måns Gudmundsons	300	med 63 bondku.
Mårten Perssons	445	med 169 d:o.
Pehr Olssons	525	
3 f.	1,270	

Uti Finland.

Olof Perssons f.	140	Savolax.
Ambrosius Henriksons	416	
Voro d. 16 Aug. 300. Lasse Nilssons	288	
Voro d 16 Aug. 300 till Rewal. Oluf Perssons	206	af Tavastland.
Gamle Lasse Nilssons	398	
5 f.	1,448	

I Wiborg.

Voro d. 16 Aug. 304. Johan Nilssons f.	301	

Vid Kexholm.

Peter Gerlsons f.	265	Eurepä, Jäskis.
Jöran Katts	200	Skola blifva under 1 fännika och Oluf P. till höfvidsman.
Af Oluf Persons	161	
2½ f.	626	

I Liffland.

På Räfle.

Voro d. 25 Maj 190. Sten Månssons f.	150	

På Wittenstein.

Per Larssons f.	251	

På Narfven.

Elof Elofsons f.	321	Af Norra Finland och Satagunda.
Hans Perssons	280	
Hans Michelsons	340	
Valentin Göding var tillförene höfvidsman. Hans Larssons	283	Af Satagunda.
Christoffer Anderssons	106	
Af Sten Månssons	194	
5½ f.	1,524	

Summa.

Ryttare 10 fanor med	3,775	Hofmän.
Knektar 39 fännikor med	9,981	Knektar.
Summa	13,756	Man.

N:o 5. *a.*

Mantal på efterskrefne knektar som äro i Stockholm den 10 Oct. 1602.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Peder Hanssons fr. Uppl.	160
Peder Nilssons fr. Österg.	120
Mich. Mattsons fr. Dal. . .	230
Joh. Jakobsons fr. Westm.	230
	644

N:o 5. *b.*

Mantal på efterskrefne knektefännikor i Rewal och Pernau d. 14 Oct. 1602.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

I Pernau.

Sven Eriksons	227
Peder Arwedssons	135
	362

	I Rewal.	I Dorpt.
Lars Pedersons	147	61
Jakob Eriksons	126	47
Olof Andersons	110	46
Math. Hebrons	97	40
	480	194

N:o 6.

Kort mantal på dessa efterskrefne knektafännikor anno 1603, som mönsterrullorne vidare förmäla.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Uti Småland.

Sven Pinkes	fännika	i Södra Möre härad	321
Håkan Amundsons	»	i Tveta, Mo och Wistad . . .	245
Sven Svenssons	»	i Sunnebo	169
Knut Arwedssons	»	i Ösbo och Bessbo	220
Sven Ellersons	»	i Norra och Södra Möre . . .	92
Nils Finnes	»	i Ambord och Stranda	292
Sven Haraldsons	»	i Tjust och Tuna	207
Pehr Månssons	»	i Norr Wedbo och Beste . . .	205
Pehr Stafmanssons	»	i Kind och Ydre	218
Pehr Svenssons	»	på Öland	209
Anders Odes	»	i Öster Norrvidinge och Uppl .	329
Nils Rasmussons	»	. . . . .	58
Marcus Månssons	»	vid Calmar slott	92
Asser Arvidssons	»	. . . . .	72
			2,730

Uti Östergötland.

Olof Perssons	fännika	i Östanstång	294
Pehr Månssons	»	i Tysings, Gösings, Bobergs och Wifolka	331
			627

N:o 7.

Kort mantal på efterskr. skepp datum d. 31 Maj 1604.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv).

Tre kronor	181
Äpplet	155
Sv. Lejonet	157
Drakan	156
Hannibal	129
St. Erich	105
Maria	76
Hvalen	74
Stjernan	75
	1,118

Amiral	1
Und. Amiral	1
Adelsmän Kaptener	3
Gemene Kaptener	12
Skeppare	10
Styrmän	12
Prester	5
Trumpetare	5
Barberare	1
Profoss	1
Underskeppare	2
Skrifvare	8
Tjenare	35
Knekte befäl	32
Arklimästare	15
Båtsmän	296
Bysseskyttar	40
Knektar	637
	1,116

N:o 8.

Så stark hafver hvar knektefännika för sig varit vid Kirchholmen, både före slaget och efter slaget.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Fännikans eller fanans Utskrifnings-ort	Befälhafvare	Före slaget enl. en lista	Före slaget enl. en annan	Efter slaget	Döde
Dalarne	Jakob Tommesons . .	230	263	100	163
Bergslagen	Peder Nilssons	223	261	88	173
	Göran Hendrikssons .	119	133	48	85
	Lasse Hanssons	100	136	45	91
Norrbotten	Olof Pederssons	328	371	108	263
Ångermanland	Peder Jonssons	244	303	83	220
Helsingland o Medelpad	Carl Axelsons	289	312	65	150
	Nils Byrilsons	150	192	40	151
Gestrikland	Erik Larssons	243	243	62	181
Östergötland	Peder Månssons	260	260	139	121
	Tyris Pedersons	217	217	77	140
Westmanland	Mickel Mattsons . . .	175	187	58	129
	Joen Martensons . . .	133	133	30	103
	Björn Thorssons . . .	150	150	—	—
Westergötland	Peder Eriksons	257	259	37	220
	Bengt Arvidsons	215	215	45	170
	David Lentze	130	130	37	—
	Simon Pedersons . . .	124	133	24	99
	Jöns Larssons	72	82	23	59

Fännikans eller Fanans Utskrifn:s-ort	Befälhafvare	Före slaget enl. en lista	Före slaget enl en annan	Efter slaget	Döde
Wermland	Peder Jöransons . . .	238	238	—	—
Dalsland	Hands Andersons . . .	—	125	—	—
	Anders Jonssons . . .	133	133	—	—
Småland	Peder Staffansons . . .	178	178	55	123
	Peder Hanssons	227	227	29	198
	Nils Pedersons	200	200	38	162
		4,635	5,081	1,931	2,992
	Erik Bengtsons	161	161	30	—
	Peder Olofsons	142	142	—	—
	Peder Torstensons . .	200	200	—	—
	Olof Ingemansons . . .	117	117	—	—
	Drabanter	150	150	40	110
	Hakeskyttar	244	244	—	—
		1,014	1,014		
	Af de Tyske				
	Hertigen af Lüneburg	400	400	—	—
	Grefven af Mansfeld .	725	1,000	—	—
	Hopman Scheel	115	135	—	—
	Hopman Norrman . . .	150	150	—	—
	Simon Simonson	186	186	—	—
		1,576	1,871		
	Hans Häirich	78	78	—	—
	Jakob Frieshan	113	127	—	—
Polackar	Påfvel Stillicken . . .	97	194	—	—
Ungrare	Tideman Schro	81	81	—	—
Skottar	Michael Horvath . . .	113	113	—	—
	Hopman Forbus . . .	186	186	—	—
		2,244	2,640		
Finske fännikor	Två, hvar halftredje hundrade stark . .	500	500		
	Summarum på fotfolket, som till slaget vid Kirchholm var	8,393	9,235		
Hos Sycken (de sjuke?)	Jon Olssons fännika .	134	—	—	—

Fännikans eller Fanans Utskrifn:s-ort	Befälhafvare	Före slaget enl. en lista	Före slaget enl. en annan	Efter slaget	Döde
	Ryttare				
Westergötland	Sigge Arvidson	125	178	72	56
	Erik Börjelson	143	143	93	50
	Nils Drake	110	110	67	45
	Olaus Knutson	114	114	60	54
Småland	Johan Abel	141	141	106	35
	Arvid Pederson	147	147	106	41
Östergötland	Nils Erikson	120	120	72	48
	Sven Some	122	122	94	29
Uppl. o. Westm.	Hans Olofson	125	125	—	—
Södermanland	Peder Svensson	98	98	62	36
Besoldn:gsrytt.	Bastian Bonadt	75	198	—	—
	Hoffanan	226	226	—	—
					424
	Finske.				
	Jöns Pederson	180	180	152	—
	Sigfrid Hinderson	126	126	83	—
	Olaus Erikson	126	126	99	—
	Lindorm Claesson	100	100	60	—
	Liffländske.				
Rennefanan	Reinhold Engdes	124	124	—	—
	Andreas Lindormsons uppvärter	130	130	—	—
Lodiske	Gerdt Liif	60	60	—	—
Dorptiske	Engelbr. Tysenhusen	85	85	—	—
Pernauske	Hendrik Rehbinder	74	74	—	—
	Summan på ryttarne	2,551	2,727	—	—
	Fotfolket	8,393	9,235	—	—
		10,944	11,962	1,256	—
	Summa som man än vet besked om döde och fångade	—	—	—	3,854

Dessa voro på befästningarne:

I Pernau

Carl Påfvelson 206 206

I Rewal

Gamle Lars Nilsson f. Österbotten . 261 } 407
Åbo Lars Nilssons . . . . . 146 }

Hos Stick John Seffes (?) 134 134

I Narfven

Frans Andersons	136	
Olof Andersons	281	
Olof Bryngelsons	140	
Simon Olssons	107	1,058
Johan Jakobsons	200	
Johan Nilssons	121	
Af Sven Stråles ryttare	73	

Uppå Hapsal

Sven Eriksons	208	208
Summa	2,013	2,013
Summarum på folket i fält	10,944	11,962
Jon Olssons fännika	134	134
	13,091	14,109

N:o 9. *a.*

Dessa tillbjude sig att draga uppå tåg från Norrlanden 1606.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Hans von Åkeren af Helsingland	100
Ångermanland	100
	200
Per Bengtson af Westerb.	200
Per Hansson af Helsingl.	100
Medelpad	50
Gestrikland	50
	200
Så blifve igen hemma	
Westerbotten	103
Ångermanland	223
Helsingland	185
Medelpad	73
Gestrikland	57
Wåla härad samt 11 socknar i Norre Län	93
	734

N:o 9. *b.*

Dessa tillbjuda sig draga på tåg från Westergötland, hvilka skola antaga sina knektar som efter följer. (1606.)

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Anders Gunnarson	200
Joen Ambiörnson	200
Carl Börjelson	200
	600
Så äro igen hemma i Westergötland	
Per Månsson	308
Måns Ram	248
Anders Gunnarsons	277
Joen Ambiörnsons	147
Carl Birgelsons	81
Sven Svenssons	107
	1,168

N:o 9. *c.*

Dessa knektar och ryttare skola på tåg nu i sommar 1606.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Knektar.

Westergötland	600
Bergslagen och Dalarne	400
Uppland och Westmanland	400
Norrland	600
Småland	600
Östergötland	200
Finland	1,000
	3,800

Ryttare.

Tyske	100
Hans Wijr	100
Peter Svenson	100
Peder Bengtson	90
Carl Lake	204

Hans Pederson	150
Adeln för besoldning	300
Städerne	300
De som frälse förvärfva	200
Småländske ryttare	200
	1,750
	5,550

N:o 9. *d.*

Register på ryttare och knektar, som nu i tillkommande sommar skola ut till Liffland.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Ryttare.

Småland	
Carl Lake	204
Peder Bengtson	120
Erik Birielson	150
Claus Knutson	120
Olof Erickson	120
Östergötland	
Hans Person	120
Sven Some	120
Södermanland	
Peder Svenson	120
Uppland	
Steen Claesson	120
Småland	
Johan Åbel	120
	1,394

Knektar.

Vestgötar	
Jon Ambjörnson	200
Anders Genson	200
Carl Birielson	200
Bergsl. och Dalarne.	
Hans Larson	206
Jöran Hendrikson	200
Anders Pederson	200
Östergötland.	
Matts Mattson	200
Småland.	
Nils Jonsson	200
Olof Jonsson	200
Peder Månsson	200
Knut Amundson	200
Norrlanden.	
Hans v. Åkerren	200
Peder Asmusson	200
Olof Ingemansson	200
	2,806
Små ryttarfanor 10 gör	1,394
Knektefanor 14 gör	2,806
	4,200

Dessa ryttare skola först ut i sommar och till d 1 Juni vara i Stockholm tillstädes:

Vestergötland.	
Carl Lake	204
Peder Bengtson	120
Södermanland.	
Peder Svensson	120
Hans Vijr	120
Berendt Ilefeldt	111
Steen Claesson	120
Adelen	155
Otto Skeding	150
	1,100

N:o 10.

Dessa knektar äro hemma i landsändarne och hafva intet varit med på tåg och äro starke som efterföljer.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Vestergötland.	
Anders Gunnarson	263
Peder Månsson	294
Måns Kampz	195
Lasse Olsson i Vassbo	145
Sven Björnson, Slottsknektar i Elfsborg	108
Småland.	
Anders Öde	330
Sven Spinke	203
Ölands knektarne som varit på flottan	296
Sven Ebbe	386
Måns Jonsson	353
Börje Olofson som fick N. Finnes knektar	216

Sven Sonneson	235
Håkan Amundson	262
Olof Thomasson	103
Knut Arvidson	70
Östergötland.	
Olof Pederson	190
Dalarne.	
Hans Larsson	286
Nerike.	
Peder Jönsson	165
Samson Sonneson	116
Vermland.	
Jakob Stark	105
	4,315

Desse ryttare hafva varit hemma i landet:

Peder Bengtson	82
Vestgöta adeln	39
Nils Claesson	204
	325

N:o 11.

Dessa skepp äro nu i Calmar.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Hans Jonsson	Tre kronor
Lasse Anfastson	Sceptor
Nils Engelsman	Concordia
Ludvig Gilius	Svarta hund
Benberg	Nyckeln
(Christof Olsson)	Orfeus
Claus Kranck	Hannibal
Lasse Bröms	Hollands Eng
Hans Forradt	Mars
Hendr Innies	Draken
Lasse Larsson	Josua
And Pafvelson	Hollands falk
Melchier Brink	St. Göran
Sigfrid Larsson	Björnen.
Anders Nilsson	Justitia
Hans Andersson	Danska lejon
Daniel Anderson	Unbelont
Hans Sack	Smål. hjort
Lasse Eskilson	Spegeln
Alex. Forradt	Lejoninnan
Lasse Pederson	Röda hanen
Hans Klopenberg	Jonas
	Fribytarebocken.

Jöran Jonsson Rutencrantz Äpplet.

Dessa skepp äro nu här i Stockholm.

Christoffer Olsson	St. Pehr.
Lasse Bull	Leoparden.
Bengt Nilsson	Tigern.
Jason Bilow	Jägaren.
Joch v Bergen	Hvalen.
Joen Sack	Svanen.
	6
	Engeln Mickael.

N:o 12. *a.*

Detta krigsfolk är nu qvar till att draga med Grefven af Mansfeld.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Ryttare

Patrik Ruthwen	123
Henrik Rebinder	120
	243

Knektar

Andreas v. d. Mahn	72
Olof Olofson	140
Nils Larsson	140
	352
	595

Äro förut i Liffland under Jesper Mattson.

Ryttare

Jesper Mattsons fana . . .	100
Engelbrecht Tisenhusens öfver Dorptiske	44
De Pernauske	44
Michel Engelhardt	36
De Lodiske	42
Mauritz Wrangel med landsåtarne	50
	412

Knektar

Ruderfort med sina 4 fänikor och Kaptener . . .	350

Dessa äro med Jöran Gyllenstjerna och Jakob Jakobsson:

Olof Ingemansson	230
Hans von Åkeren	270
Sven Sonneson	110
Börje Clementson	100
Olof Ingelson	112
Måns Småländing med 30 på Salis	60
Peder Jonsson	200
Jöran Spinke förordnad fr flottan till Salis	110
Af Frans Andersons knektar vid flottan	40
	1,092

Än skall komma från Rewal:

Sven Erichsons knektar	200
Summa ryttare	655
» fotfolk	2,094
	2,749

N:o 12. *b.*

Dessa vill K. M:t hafva för Pernau och försöka om de kunna få det igen.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Grefven af Mansfeld
Jakob Saltzburg
Johan Jöransson
Jesper Mattson med det folk som är i Liffland.
Daniel Wapner
Patrik Redwen 120
Andre Westgöta ryttare
Rehbinder
Anders Gösta
Olof Oofson
Nils Larsson
Item fr. Refle finske kn. . 200

Emedlertid skall Ulff Bonde akta på befästn. uti Refle.

Utur Salis skola de ock komma grefven till hjelp från den sidan.

Jöran Gyllenstjerna skall ock komma dit med skeppsflottan och undsätta grefven af Mansfeld, så framt Juten är icke mera i sjön.

N:o 12. *c.*

Kort förslag på Liffländska folket, som skall brukas i marken.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Ryttare.

Casper Östen	120
Christoffer von Ihre	120
Fältherrens uppvaktare	62
Dorptiske ryttare	80
Lodiske ryttare	62
Pernauske ryttare	101
Mickel Engelhardt	67
Anders Jonsson	100
Lasse Andersson	94
Landsåtarne	62
	896

Fotfolk.

Ruderfort	186
Lermunt	108
	354
	1,250

GUSTAF II ADOLF.

1611—1632.

N:o 13.

Förslag på allt det folk, som i tillkommande sommar brukas kan och måste i fält, garnison, hemma till landtvärn, på skeppen och lodjorne, ryttareknektar, båtsmän, och skeppskaptener.

(Från Riks-Arkivet.)

Brukas i Ryssland.

Besoldningsryttarne.

K. M:ts Liffana.
Fältherrens kornett.
Fältmarskalkens kornett.
Claes Wachtmeister.
Landsåtare i Liffland.
Tillsammans 1,000 hästar.

Landsfanorna i Sverge.

Upplandsfanan.
Westgötafanan.
Smålandsfanan.
Södermanlandsfanan.
Östgötafanan.
Tillsammans 1,000 hästar.

Landsfanorna i Finland.
Tillsammans 1,000 hästar.

Fotfolket, främmande.

Fältherrens reg:te	2,500
Cobrons reg:te	1,200

Svenske soldater.

Jesper Andersons reg:te	1,200
Svante Banérs reg:te . .	1,200

Svenske knektar.

Från Södermanland . . .	300
Från Östergötland	300
Från Norrlanden	600
Från Dalarne	200
	1,400
Finske knektar	1,600
Till Kexholms försvar	1,400
Än t. 50 lodjor, båtsmän	600

Summa på allt det folk som vill åtminstone behöfvas i Ryssland.

Ryttare	3,000
Soldater och knektar .	10,500
Båtsmän på lodjorne .	300
	13,800

Sedan måste utrustas efterskrifne 7 örlogsskepp:
Svärdet, Nyckeln, S. . .
Elefanten, Månan, S. . . och Svarthunden.
Derpå vill åtminstone behöfvas

Kaptener	7
Båtsmän	400

Dessa skola i sommar hålla sjön eller ligga i Calmar sund.

På de andra skeppen som skola öfverföra folket:

Båtsmän	300

med sina kaptener.

Summa mot Ryssland .	14,500
I . . . . hästar	1.500
Bysseskyttar	300
Ingeniörer o. konduktörer	50
Drabanterna	200

N:o 14.

Kort mantal på krigsfolket som H. K. M:t vill låta bruka i Ryssland på befästningarne nu och i fält år 1615.

(Från Riks-Arkivet.)

Kavalleri.

Fältherrens fana	300
Ewert Horns	300
Herman Wrangels	167
Samuel Khobrons	96
Claes Wachtmeister	140
Landsåtarne i Liffland . .	140
Henrik Flemming	300
Otto Skeding	250

Gödert Hane	220
Nils Olsson	250
Christiern Hansson	232
Claes Christerson	248
Henrik Månsson	264
Robert Myhr	244
Peder Hansson	219
Henrik Claeson	236
	3,576

Fotfolk, Värfvadt.

Fältherrens eget komp.	255
Ewert Horns	87
Påfvel Godtbergs	189
Glasenap	205
Frans Petsner	155
Egmundt	106
Berendt von Saltzen	147
Duwald	165
Lorentz Fischer	205
Jost Clodt	226
Simon Appelman	210
Frans Creutzbach	251
Polidorus von Catz	115
Samuel Khobrons komp.	164
Hans Stüfvert	140
Patrik Redwen	148
Hans Donawey	130
Andreas de Sans-Souci	128
Thomas Buttler	134
Åro inbeställde med Redwen	1,000

Inhemskt.

Swante Banérs komp.	202
Hans Nilssons	168
Anders Gosens	192
Påfvel Wulff	292
Jakob Frietzhaus	300
Capiehen Behmbrich	189
Jesper Andersons	168
Åke Oxenstjernas	204
Nils Bojes	156
Robert Duglis	103
Ehrengissel Creutz	259
Erik Johanson	260
Arvid Jakobson	318
Lars Jöranson	212
Reinhold Jakobson	182
Matts Hansson	242
Hans Andersson	260
Erik Nilsson	245
Lars Larson	67
Hans Harem	182
Daniel Hansson	110
Erik Staffanson	119
	8,610

N:o 15.

Kort mantal på krigsfolket, som äro med H. M:t uti fält och eljest på befästningarne i Ryssland. Den 27 Septembris 1615. (Förläggning på krigsfolket, som ernat var för Pleskow, uti aftåget.)

(Från Riks-Arkivet.)

I fält.

Rytteri		Förläggning
H. K. M:ts liffana	170	Coporie
Fältherrens ryttare	200	Neugord
Ewert Horns	200	Sommero
Landsåtarne	160	Hem
Claes Wachtmeister	130	Liffland

Henrik Månsson	300	
Peder Hanson	227	Petzur
Andreas Paul	240	
Lindved Claesson	186	
Nils Asterson	160	Sverige
Erik Börjeson	148	
Khobrons	120	Rewal
Pålackarne	100	
Chapelle	120	Ladoga
	2,261	

Fotfolk

Erik Drake	226	Narwa
Jost Clodt	123	
Påfvel de Corlos	155	Petzur 514 (Sjuka 166, Behållne 348)
William Lahr	90	
Hans von Thermo	146	
Bengt Bagge	189	
Jakob Willamson	231	
Robert Ruderfort	142	
Andreas Münch	193	Hem
Sven Medelpesk	124	
Mats Slureper	167	
Olof Olofson	240	
Eskil Hansson Werml.	278	
Fältherrens kompani	182	Novgord, Nöteborg, St. Russa
Påfvel Godtberg	149	och de andra befästningarne
Glasenap	135	
Dubald	125	1,165 (sjuke 131, helbregda 1,034)
Egmundt	100	
Pollidor	227	
Lönning	123	
Borhn	125	
Samuel Khobron	160	
Hans Stüfwert	90	
Hans Donawey	90	Rewal
Kapten Höm	50	
Patrik Redwen	160	940 (Sjuke, Behållne)
Ramsey	120	
Ferne	140	
Wallas	130	
Swante Banér	77	
Anders von der Maa.	100	Wiborg
Jesp. Anderss. Cruus	104	
Åke Oxenstjerna	158	
Johan Hinderson	338	Petzår
Simon Hinderson	174	
Hans Reckenberg	285	Ivangorod

Erik Thomasson . . .	176	Narwa
Reinhold Jakobson . .	150	Jama
Mats Olofson	290	Augdow
Mats Larson	150	Coporie
	6,401	

Efterskrifne äro förordnade på befästningarne:

Ryttare.

Nowgården	Claes Christerson . . .	236	Nowgord	844
	Henrik Flemming . . .	163	Hem	
Ladoga	Otto Skeding	180		
Luga	Christian Hansson . .	265	Stång	

Fotfolk.

	Axelman	210	Nowgård och de andre befästningarne.
	Fritz Krutzbeck . . .	251	
	Frans Petzner	155	
	Lorentz Fischer	200	
Nowgården	Robert Douglas . . .	103	Penkun
	Erengissel Creutz . .	250	Nowgården och de andre befästningarne.
	Lars Larsson	100	
	Arvid Jakobson . . .	225	
	Lars Larsson Dacke	154	
Uppå Ladoga	Nils Boje	156	Wiborg
o. lodjorna i	Jakob Fritzhan	262	
Sörmans å	Mårten Erikson . . .	130	Ladoga
Nöteb. o. Nyen	Carl Mickel	262	Hem
Kexholm	Lars Jöranson	240	Blifva qvar
Narfven	Lars Urbanson	204	Nöteborg
	Erik Jönsson	166	Narven
Iwangorod	Olof Rryngelson . . .	173	Blifva
Coporie	Behmbrigh	160	Wiborg
Jama	Hans Nilsson	130	
Augdow	Påwel Wulf	250	Blifva
		4,605	
		2,261	
		6,401	
		13,267	

N:o 16.

Kort mantal på krigsfolket i Finland efter ingifne längder. Datum Helsingfors den 29 Jan. 1616.

(Från Riksarkivet.)

Ryttare.

Christian Hansson	265
Claes Christerson	239

Hans Münch	297
Henrik Månsson	300
Otto Grothusen	227
Anders Paul	278
Axel Mårtenson	236
	1,830

Fotfolk.

Södra prosteriet	Hans Reckenberg	267
Norra prosteriet	Hans Thomasson	176
Sexmäki	Reinhold Jakobson	151
Kymmenegård	Matts Olofson	303
Hollola och Hattula	Matts Larsson	200
Stor Sawolax	Erik Jönson	183
	Lars Urbanson	200
Lille Savolax	Lars Jöranson	300
Öfre Satagunden	Arwid Jakobson	135
Nedre Satagunden	Erik Brenner	123
Wiborg	Mårten Erikson	130
Raseborgs län	Simon Larson	200
Wiborg	Hans Rooth	300
	Hans Strålman	276
Pike, Wemo och Halliko	Lars Larsson Dacke	154
	Baltzar Carl Michel	264
		3,462

N:o 17.

Kort förslag uppå ryttare och knektar uti Westergötland, Småland och på Öland pro Anno 1616.

(Från Riksarkivet.)

Westergötlands ryttare.

Uppå Otto Schedings ryttare, som nu i år äro komna fr. Ryssland, hafver man ingen viss förslag.

Jon Persons fana	356

Fotfolket i Westergötland.

Per Månssons fana	118
Anders Larsons	125
Jon Haraldsons	103
Anders Jonsons	74
	420

Uppå Sven Päskes och Anders Muncks soldater, som nu nyss äro komne från Ryssland, hafver man ingen viss besked.

Smålands ryttare.

Måns Stjernes fana	139
Knut Drakes fana	330
	519

Fotfolket i Småland, Calmar län.

Sven Håkansons fana	238
Olof Persons	232
Eric Kecks	193
Sven Trulssons	172
Elias Körners	130

Jönköpings län.

Nils Andersons	130
Jöns Ulffs	50
Per Börjesons	146
Jeronymus Persons	109
	1,397

Summarum på krigsfolket i Westergötland, Småland och på Öland:

Ryttare	875
Knektar	1,817
	2,692

N:o 18.

Förslag på folket, som vill behöfvas i tillkommande sommar. (Till 1617.)

(Från Riksarkivet.)

Ryttare.

Besoldningsryttare.

K. M:ts Liffana	200
Fältherrens kornett	200
Fältmarskalkens kornett	200
De la Chapelle	111
	711

Landsryttare.

Upplandsfanan	300
2 Smålandsfanor	500
2 Westgötefanor	500
Rudwen	300
Claes Christerson	260
Hans Munck	200
Hendrik Månsson	288
Andreas Pauli	278
Otto Grothusen	300
Axel Mårtenson	273
	3,199

Rustningsryttare.

Södermanlands	200
Östgöta	200
Upplandsadeln	150
Smålands o. Westg. adeln	150
Finske adeln	150
Landsåtare i Liffland	200
	1,050
	4,960

Fotfolk,

Främmande.

Fältherrens regimente om 10 komp., äro starke	1,466

Landsknektar.

Upplands regimente	2,000
Norrlands »	2,000
Smålands »	2,000
Westgöta »	2,000
Södermanlands furstend.	1,000
Östgöta furstendöme	1,000
Finlands folk	3,000
Besoldadt inländskt folk	1,000
	15,466

Måste samlas och värfvas.

Bysseskyttar	500

Summan på allt folket.

Ryttare	4,960
Soldater och knektar	15,466
Bysseskyttar	500
Båtsmän	1,600
	22,526

Skepp, som måste vara färdige och med sjöfolk besatte och bestyckade.

Wasan.	Hannibal.
Svärdet.	Falken.
Sceptor.	Engelen.
Tre Kronor.	Leoparden.
Orpheus.	Jägaren.
Elefanten.	Blomman.
Samson.	Uranibom.
Nyckeln.	Stjernan.
Svarta Hunden.	Draken.
Spegeln.	Josua.
Mercurius.	Stålnäbben.
Mars.	Basilisken.

24 skepp.

Sjöfolk som behöfvas till på ett förslag	1,200
Än på lodjorna i Peipus	200
På lodjorna i Ladoga	200
	1,600

Nu kan finnas, som en vet, tillhopa båtsmän:	
I Sverige	385
I Finland	400
	785

Rester och felar 815
hvilka måste utskrifvas, somt efter städerna, somt efter skärgårdarne, somt värfvas ut- och inlands.

Detta måste således förordnas:

På Refle och dess underliggande hus och i Liffland,

Ståthållaren i Refle och hos honom en god, förtrogen karl, och dertill 3 fännikor folk med ett befäl.

En besoldad om 200
2 fännikor finske knektar 400
600
Landsåtare i Liffland . . . 200
800

I Narven o. på Ivanogrod

Blifver fältherren, Nils Hanson och Andreas Erickson med efterskrifne folk:

Fältherrens eget komp. . . 170
Jost Klodt 161
331
Hans Strålman 130
Matts Olofson 160
Erik Jönsson 190
Olof Birgerson 200
680
1,111

På Augdow blifver

Jochim Hendrich von Enl. med Jakob Duwall . . . 152
Swichlag? Jakobson 168

På Coporie och Jama blifver Ståthållaren med

Jöns Erlandson 178

Uti alla dessa länen blifver Fältherrens kornett liggande 200

Fordras upp till vårdag Andreas Paul 278

Uti husen under Pleskow

Blifver De la Chapelle . . 111
Röfvas(?) af Otto Grothusen och sändes i hans ställe
Hendrich Månsson 288
399
Glasenaps komp. 129
Johan Donewaj 125
Felgden? 120
374
Erick Amundson 124
Matts Arnson? 194
318

På Porchow

Hemming Gans och Rubert Duglitz 150

På Nöteborg

Evar Christerson och Erik Bränner 123

På Kexholm

Hans Jonsson och Lars Jönsson 200

På Nowgården, Stara Russa och Ladoga

Fältmarskalken samt Rudwen och Richard Isackson samt dertill Fältmarskalkens komp. 200
Clas Christerson 200
Rudwens 300
700

Fotfolk

Paul Gottberg 141
Oppelmann 160
Krusbeck 158
Lorentz Fischer 153
612
Nils Dobblare 264
Af Lars Jönsson 100
Reckenbergs komp. 267
Lars Duels 100
Arvid Jakobson 150
881
2,253

På Wiborg och Nyslott

Arvid Thureson och Henrik Olsson 2 fännikor
Åre båtsmän i Peipus . . 200
i Ladoga . . 200

I Sverge vill med första vårdag uppfordras och förordnas till Calmar:

Hans Erickson och Herm. Wrangel	
Värfvade soldater	200
Landsknektar i Småland	2,000
	2,200

Till Jönköping

Stjernsköld med värfvade soldater.	100
Landsknektar	400
	500

Till Stockholm

Jesper Mattson, Jesper Andersson och Baneren	
Norrlands regimente . . .	2,000
Af Upplands reg:te, utan Dalarne	1,000
Värfvade soldater	500
Båtsmän	1,200
K. M:ts hoffana	200

Summa förordnadt i Ryssland, Finland och Liffland.

Främmande soldater. .	1,469
Allt finskt folk	3,000
Värfvade svenske	200
	4,669
Värfvade ryttare	400
Landsåtare i Liffland . .	200
Andreas Paul	278
Hendrik Månsson	288
Redwen	300
Claes Christerson	260
Båtsmän	400
	6,795

I Sverge

Värfvade soldater	800
Landsknektar	5,400
Båtsmän	1,200
Värfvade ryttare	200
	7,600

Så blefve dock till att uppfordra när omtränger

Af Upplands regimente	1,000
Af Westgöta »	1,600
När hvartdera behåller 500 qvar { Af Södermld.	500
{ Af Östergötld.	500
	3,600

Rytteri

Af Uppland.	450
I Småland och Westerg.	1,150
Af båda furstendömena	400
	2,000

I Finland

Hans Mörk	200
Otto Grothusen	300
Axel Mårtenson	273
	773
	6,373
I Ryssland	6,795
I Sverge	7,600
	20,768

N:o 19.

Förslag på allt krigsfolket, som man förhoppas kunna hafva i tillkommande år, när rytteriet blifver reformeradt och en nyskrifning hålles i höst (till 1617.)

(Från Riksarkivet.)

Fotfolket.

Upplands Regimente . .	3,000
Norrlands D:o . .	3,000
Westgöta D:o . .	3,000
Smålands D:o . .	3,000
Södermanlands Regimente	1,500
Östergötlands D:o	1,500
Finska Regimentet . . .	3,000
Carelska D:o . . .	3,000
Fotfolk:	21,000
Rytteri:	4,960
	25,960

Rytteriet,
Värfvade.

K. M:ts Liffana	200
Fältherrens cornett	200
Fältmarsk:ns dito	200
De la Chapelle	111

Landsryttare

Upplands fanan	300
2 Smålands dito	500
2 Westgöta dito	500
Redven (Östg.)	300
Claes Cristerson	260
Hans Munk	200
Henrik Månsson	288
Andreas Paul	278
Otto Grothusen	300
Axel Mårtenson	273

Rustningsryttare

Södermanlands	200
Östgöta Lej.	200
Upplands	150
Smål. och Westg.	150
Finska adeln	150
Landsåtare i Liffland	200
	4,960

N:o 20.

Förslag på det krigsfolk, som man förhoppas kan hafva i tillkommande år och än en utskrifning hålles i höst (till 1617.)

(Från Riksarkivet.)

Rytteriet

En fana i Uppland	300
En fana i Westergötland	250
En fana i Småland	250
Södermanlands fana	250
Östgötafanan	250
Adelns rusttjenst i Sverge	350
Norra Finlands fana	250
Södra Finlands fana	250
Carelska fanan	250
Savolax fanan	250
Adelns rusttjenst i Finland	100
Landsåtare i Liffland	200
	2,950

Fotfolket

Upplands regimente	3,000
Norrlands »	3,000
Westgöta »	3,000
Smålands »	3,000
Södermanlands »	1,500
Östergötlands »	1,500
Finska regementet	3,000
Karelska regementet	3,000
	21,000

Bysseskyttar i fält på befästningarne o. skeppen ?

Skeppsflottan

Kronan	152	S Nyckeln	37
Svärdet	122	Blomman	41
Wasan	122	Uranibom	41
Sceptor	102	Sjustjernan	41
Nyckeln	102	Mercurius	31
Tre Kronor	72	Holl. Engeln	31
Orpheus	51	Holl. Falken	31
Elefanten	41	Draken	31
Hannibal	37	Mars	31
Södermanl.	37	Jupiter	25
Svarte Hund	37	Leoparden	25
Östgöte Lej.	31	Salvator	12
Samson	41	Stålnäbben	12
Spegeln	41		1,347

150 galejor, småskepp samt stora och små lodjor, när på hvardera af dem räknas öfver hufvud 4 båtsmän 600

1,977

Detta måste således disponeras:

Först till tåget,
Rytteri

Af Upplands fanan	250
Westgötefanan	250
Norra Finlands fana	250
Savolax fanan	250
	1,000

Fotfolk,
Fännikan à 267 man,

Af Upplands reg:te	4 f.	1,068
Af Norrlanden	8 f.	2,136

Af Westergötland	8	2,136
Af Småland	6	1,602
Af Södermanland	4	1,008
Af Östergötland	4	1,008
Af Finske reg:tet	4	1,008
Af Carelske reg:tet	4	1,008
	42	11,214

Än vill till tåget värfvas

Ryttare

K. M:ts Liffana	120
Fältherrens kornett	120
Fältmarskalkens kornett	120
En Liffländsk kornett . . .	120
	480

Fotfolk

Drabanter 1 fännika. . .	267
Främmande 8 fännikor .	2,136
	2,403

Summa på allt folk, som till tåg kan brukas

Ryttare 8 kompanier	1,480
Fotfolk 51 »	13,617
Sjöfolk undant. byssesk.	1,977
Bysseskyttar	?

Så blifver qvar i landtvärn och på befästningarne och till uppbrott:

Rytteri

Af Upplands fana	50
Smålands fanan	250
Södermanlands fanan . . .	250
Östgötefanan	250
Adelsfanan	350
Södra Finlands fana . .	250
Carelska fanan	250
Adelsfanan i Finland . . .	100
Landsåtare i Liffland . . .	200
	1,950

Fotfolk

Af Upplands reg:te . . .	1,932
Af Norrlanden	864
Af Westergötland	864
Af Småland	1,398
Af Finske reg:tet	1,932
Af Carelske reg:tet . . .	1,932
Uti Södermanland	432
Uti Östergötland	432
	9,786

Så blifver qvar i landtvärn i en summa 11,736

Garnisonsorter:

Stockholm	Rewal
Waxholm	Hapsal
Calmar	Lodhe
Jönköping	Wittensten
Åbo	Tolsberg
Wiborg	Narfven
Kexholm	Iwanogrod
Nyslott	Jama
Kajaneborg	Coporie
Nöteborg.	

N:o 21.

Kort mantal på krigsfolket, som K. M:t hafver nådigst förordnat att nu blifva brukadt i fält och garnison.

(Från Riksarkivet.)

Skall derifrån och en annan fännika i stället	År i Rewal	Matts Larson	200	1,905 man
	År i Finland	Matts Olson	303	
	År på Augdow	Lars Urbanson	200	
	År på Ivangor	Erick Jönsson	183	
	År på Kexholm	Lars Jöranson	320	
	Åre i Wiborg	Hans Rooth	283	
		Mårten Erickson	170	
	År i Narfven	Hans Strålman	246	

Är icke räknad bland reg:tet, utan alltid stadigt på Ivangorod } Olof Bryngelson 323

2,228 personer.

Utaf förbemälte kompanier förordnas uti

Narfven	800
Ivangorod	400
Jama	600
Coporie	100
Augdow	200
Kexholm	200
Nöteborg	200
Wiborg	300
Nyslott	36

Summa till mantal uppå föreskrifne befästningar af Hendrik Flemings regimente

Fattas 68, men tages af dem som nu utskrifvas } Landsknektar 2,226

Är i Narfven	Hans Reckenberg	367
	Erik Tommeson	176
Är på Nöteborg	Niels Dobblare	257
» »	De nyutskrifne	660
Är hemma	Daniel Hanssen	235
Är på Wittenstein	Erich Brännare	145
På Coporie och Jama	Lars Larson	154
Är i Narfven	Reinholt Jakobson	175
Är i Rewal	Simon Larsson	320
		2,385

Af förbemälte Reckenbergs regimente blifver förordnadt uppå efterskrifne befästningar:

Rewal	500	Lode	30	Blifver så hemma af Reckenbergs reg:te, förutan de som nu utskrifvas i Finland
Pernau	800	Padis	40	
Wittenstein	400	Åbo	60	
Hapsal	200		2,030 man	Landsknektar 355

N:o 22.

Förslag på detta år 1617 från den 1 Juli.

(Från Riksarkivet.)

Stjernsköld reg:te om 6 kompanier, hvart till 275 man	1,650
Clodts kompani	170
Domeni o. De la Chapelle	400
2 komp. svenske	400
	2,620

Rytteri

K. M:ts liffana	100
Fältherrens kornett	170
Landsåtarne	140
En finsk fana ryttare	200
	620
	3,240

N:o 23.

Förslag på krigsfolket, som hållas skall i fredliga tider till lands och vatten (1617.)

(Från Riks-Arkivet.)

Ryttare

I Uppl. en fana om 300 hästar
I Westgötl. 2 fan. om 600 »
I Småland 2 fanor om 600 »
I Finland 4 fanor om 1,200 »

Summa 2,700

Knektar

I Sverge 4 reg:ter och i Finland 1 reg:te och dertill slottsknektar äfven, på sätt som följer:

I Sverge

Af Uppland, Westmanland och Dalarne ett reg:te starkt om 3,000 man och således uttaget:

	man
Af Uppland	1,200
Af Westmanland	400
Af Dalarne	1,400

Item ett reg:te af Norrland om 3,000 man, således uttaget:

Af Westernorrland	2,000
Af Österbotten	1,000
Item ett reg:te af Westergötland	3,000
Item ett af Småland	3,000
Slottsknektar i Stockholm och Waxholm	200
Slottsknektar vid Calmar	400
» » Jönköp.	100
» » Borkholm	50
Ett reg:te i Finland	3,000
Slottsknektar vid Wiborg	300
» » Nyslott	50
» » Kexholm	300
» » Nöteb:g. o. Nyen	200
» » Coporie	200
» » Jama	200
» » Rewal o. Ivanogr.	1,200
Slottknektar vid Reval » » Hapsal » » Wittenst. » » Tolsborg	500

18,700

Bysseskyttar

i riket o. på befästningar 500

Skeppsflottan

Royalskepp	8
Lagom örlogsskepp	20
Pinasser	12
Prâmar	50
Lodjor	100

Dertill vill

Amiraler (Riksamiralen o. 2 Under-Amiraler)	3
Kaptener	40
Skeppare	40
Styrmän åtminstone	40
Högbåtsmän	40
Till royalskeppen båtsmän	1,600
Till de 20 skeppen »	1,200
Till pinasserne »	360
Till prâmarne »	600
Till lodjorne »	300

4,180

Förutom amiraler och kaptener. Detta sjöfolket kan man således hafva och hålla:

Ölandsknektarne	400
Af Åland	200
Af alle städer på förslag	200
Underhålles i Wiborg	100
» Kexholm	50
» Nöteborg	50
» Åbo	100
» Calmar	300
» Stockholm	1,000
» Westervik	100

2,450

Fältherren
Fältmarskalken
General-Tygmästaren
General-Vaktmästaren
General-Qvartermästaren
General-Profoss.

N:o 24.

Vill behöfvas.

(Från Riks-Arkivet.)

General-Fältherre	
Fältmarskalk	
General af Artilleriet	
General-Vaktmästare	
General-Qvartermästare	
General-Profoss	
Värfvade ryttare	
K. M:ts Liffana	200
Fältherrens kornett	200
Fältmarskalkens kornett .	200
Lifflands ryttare 3 fanor	600
	1,200
Svenske och finske landsryttare	
Upplands fanor 2 om	400
Smålands fanor 2 om	500
Westgöte fanor 2 om	500
Södermanlandsfanan	200
Östgötefanan	200
Finlands 4 fanor	1,000
	2,800
Svenske o. Finske knektar	
Upplands reg:te	2,000
Norrlands reg:te	2,000
Smålands reg:te	2,000
Westgöta reg:te	2,000
Finska reg:tet	3,000
Att värfva frivilligt folk ett reg:te	2,000
Södermanlands knektar	600
Östgöta knektar	600
	14,200
Värfvade regimenten	
4 regimenten om	8,000
Fältbysseskyttar	
Till 12 kartover	144
Till 28 halfva kartover . .	224
Till 20 fältslangor	80
Till 48 småstycken	96
	544

Ingeniörer	2
Konduktörer, minörer, fyrverkare, timmermän, smeder och andre slike.	
Till skeppsflotta och sjöfolk	
8 Rojalskepp à 200	1,600
29 Örligskepp à 60	1,200
12 Pinasser à 30	360
100 Pråmar à 12	1,200
100 Lodjor à 2	200
	4,500
Knektar på skeppen	
8 Royalskepp à 200	1,600
20 Örligskepp à 60	1,200
12 Pinasser à 30	360
	3,160
Skeppsbysseskyttar	
8 Royalskepp à 48	384
20 Örlogsskepp à 16	320
12 Pinasser à 6	72
	776
Summa Summarum på folket	
Ryttare	4,000
Knektar i fält	22,200
Bysseskyttar i fält . .	544
Knektar på skeppen .	3,160
Sjöfolk	4,560
Skeppsbysseskyttar . . .	776
	35,240

Till Artilleri	
En general	—
Fälttygmästare	2
Ingeniörer	2
Minörer	—
Konduktörer	—
Bysseskyttar i fält	300
Bysseskyttar till sjöss	500
Bysseskyttar på fästn.	300
Fyrverkare	12

N:o 25.

Anno 1617 d. 7 Nov.
Förslag på allt det krigsfolk, som hållas och hafvas kan, så ock uppå deras omkostnad ordinarie.

(Från Riksarkivet.)

Rytteriet.
Rusttjensten.

Södermanlandsfanan	200
Östgötafanan	200
Adelsfanan i Sverge	400
Adelsfanan i Finland	100
Landsåtare i Liffland	200
	1,100

Landsryttare.

Upplandsfanan	250
Smålandsfanan	250
Westgötefanan	250
Norra Finlands fana	250
Södra Finlands fana	250
Carelske fanan	250
Nylandsfanan	250
	1,750

Fotfolket.
Rusttjensten.

Södermanlands	600
Östergötlands	600
	1,200

Landsknektar.

Upplands reg:te	2,000
Norrlands reg:te	2,000
Westgöta reg:te	2,000
Smålands reg:te	2,000
Finska reg:tet	2,000
Carelska reg:tet	2,000
	12,000

Garnisoner i befästningar.

Calmar	150	Caporie	100
Jönköping	20	Jama	20
Waxholm	50	Iwangorod	300
Stockholm	100	Narfven	600
Åbo	20	Rewal	400
Wiborg	200	Hapsal	60
Kexholm	200	Wittensten	150
Nyslott	20	Lode	40
Nöteborg	200	Pernau	400

3,070 man.
Arklimästare o. bysseskyttar 600

Till skeppsgården:

Kaptener	24
Amiraler	2
Styrmän, skeppare och båtsmän	1,200
	1,226

Summa på folket.

Ryttare	2,850
Knektar	16,270
Byssesskyttar	600
Sjöfolk	1,226
	20,946

Kostnaden årligen.

Rytteriet	Daler	87,500
Knektarne	»	192,00
Bysseskyttar	»	28,800
Sjöfolk	»	3,2012
Garnisonerna	»	147,360
		480,472

N:o 26.

Kort mantal på efterskrefne fanor krigsfolk K. M:t vill låta bruka i fält 1618.

(Från Riksarkivet.)

	H K M:ts Liffana	287	1,348 Ryttare.
	Fältherrens kompani	287	
	Lifflands Ryttare med Landssåtarne	200	
	Upplands Ryttare	287	
	Westgöta Ryttare	287	
	Drabanter	544	
Besoldningsfolk	Fältherrens kompani	272	1,360 oldater.
	Seittons	272	
	Richard Chapelles	272	
	Jost Clodts	272	
	Stjerneskölds	272	
Banerens Reg:te	Svante Baners	332	1,806 man.
	Hans Nilssons	128	
	Påfvel Wulfs	236	
	Peder Bröms	263	
	Jakob Wellamsons	252	
	Gestrike Fännikan	217	
	Christoffer Assersons	378	
Af Jesper Anderssons Reg:te	Åke Oxenstjerna	265	465 man.
	Wadsbo Fännikan	200	
Af Stjerneskölds Reg:te	Bengt Kafles	294	864 man.
	Wellam Saltzburgs	261	
	Hans Drakes	309	

Summa förordnadt i fält:

Ryttare	1,348	
Drabanter och Soldater	1,904	5,039 fotfolk
Landsknektar	3,135	
	6,387	personer.

N:o 27.

Kort förslag på allt det krigsfolk. som här nu uti Liffland tillstädes är. Datum Rewal d. 19 Aug. 1618.

(Från Riks-Arkivet.)

Uti Pernau:

H. K. M:ts Liffana	118 hästar.
Kapten Johan Henrikson	350
Kapten Christoffer Asserson	200
Drabanterna Erik Hanssons	200

Tyska Soldater.

Öfverste Stjernsköld komp.	151
Kapten Clodts d:o	281
Kapten La Chapelles	240
Kapten Sittons	213

Rytteri.

Landsåtefanan	94
Ryttm. Claes Wachtmester	170
Ryttm. Jergen Maydel	100
Westgöte Ryttare (Ryttm. Jan Person)	270
	564

På Rewal.

Hans Andersons komp.	270
Bysseskyttar	27
	297

På Wittensten.

Erik Brämers komp.	104
Daniel Hanssons d:o	179
Bysseskyttar	16
	299

Hästar	682
Fotfolk	2,229
	2,911 personer.

N:o 28.

Ett förslag på allt krigsfolk som ordinarie hafvas och hållas bör. Anno 1618 d. 1 Augusti.

(Från Riksarkivet.)

Rytteriet.

Upplands ryttare	284
Westgöta ryttare	284
Smålands ryttare	284
Östgöta ryttare	284
Finska ryttare	284
Nylands ryttare	284
Tavaste ryttare	284
Carelske ryttare	284
Södermanlands ryttare	200
Svenska adelsfanan	400
Finska adelsfanan	100
Landsåtare i Estland	200
	3,172

Fotfolk.

Upplands reg:te	1,904
Norrlands »	1,904
Westgöta »	1,904
Smålands »	1,904
Östgöta »	1,904
Finska »	1,904
Karelska »	1,904
Furstendömet Södermanld	1,904
Reg:tet på 7 komp. à 277 man	= 14,528

Ordinarie garnisonen

hvilken jag menar att skall tagas utan de andre, så att reg:ten blifva likväl fulle; nemligen utur Finland 8 fännikor och utur Sverge 5 fännikor

På Pernau 2 komp. . . .	544
På Rewal, Wittensten, Hapsal och Lode 3 k.	816
På Narfven, Ivanogorod, Jama och Coporie 4 k.	1,088
På Nöteborg och Kexholm 2 komp.	544
På Wiborg ett komp. af Karelen	272
	3,264

Bysseskyttar.

Sjöfolket.

Allt sjöfolket skall fördelas i 6 kaptenskaper hvardera à 300 man. 1,800

N:o 29.

Hvar någon entreprise i tillkommande år skulle företagas, då ville dertill på ett förslag. (Anno 1618 d. 1 Aug.)

(Från Riksarkivet.)

Ryttare för besoldning.

K. M:ts Liffana	284
Fältherrens kornett	284
Fältmarskalkens kornett	284
Claes Wachmester	284
	1,136

Svenske ryttare.

Upplands ryttare	284
Östgöta »	284
Finska »	284
Karelske »	284
	1,136

Fotfolk, svenskt.

Norrländska reg:tet	1,904
Lieutenanten med Dalkarl. 3 komp.	816
Af Westgöta reg:te 4 k.	1,088
» Östgöta » 3 k.	816
» Smålands » 3 k	816
» Södermanlands reg:te	600
	6,040

Fotfolk, finskt.

Finska reg:tet	1,904
Af Carelska reg:tet . . .	816
	2,720

Besoldningsfolk.

Grefvens af Mansfeld reg:te	1,904
Än ett reg:te	1,904
	3,808

Båtsmän.

6 kompanier	1,800

Bysseskyttar.

Summa Summarum.

Ryttare	2,272
Knektar	12,568
Båtsmän	1,800
Bysseskyttar.	
	16,440

N:o 30.

Anno 1618 d. 15 Sept.

Hvar någon entreprise skall tillkommande år företagas, då ville dertill behöfvas på ett förslag.

(Från Riksarkivet.)

Ryttare för besoldning.

K. M:ts Liffana	284
Fältherrens kornett	284
Fältmarskalkens kornett	284
Claes Wachmester	284
Landsåtare i Liffland . . .	200
	1,336

Landsryttare.

Upplandsfanan	284

Westgötafanan	284
Finska fanan	284
Tavastefanan	284
	1,136

Svenskt fotfolk.

8 Norrländska reg:tet	2,176
4 Lieuten. och Dalkarlar	1,088
8 Westgöta reg:tet	2,176
4 af Småländningar	1,088
4 af Östgötar	1,088
3 ur Furstendömet	816
	8,432

Finskt fotfolk.

4 af det finska reg:tet	1,088
4 af det karelska reg:tet	1,088
	2,176

Värfvadt fotfolk.

8 Grefven af Mansfeld	2,176
4 ett fransyskt reg:te	1,088
4 » tyskt »	1,088
4 » skottskt »	1,088
	5,440

Sjöfolk.

6 komp.	1,800

Bysseskyttar till lands och sjöss

Summa.

Ryttare	2,472
59 komp. knektar	16,048
Sjöfolk	1,800
Bysseskyttar.	
	20,320

N:o 31.

Kort mantal på krigsfolket i Sverige som de sista mönsterlängderna vidare förmäla. År 1618 d. 28 Okt.

(Från Riksarkivet.)

Rytteriet.

Värfvade.

H. K. M:ts Liffana	124
Fältherrens kompani	164
Liffländske ryttare	218

Svenskar.

Upplandsfahnan	227
Joen Pedersons	275
Måns Stjernes	260
Nils Assersons	186

Finnar.

Claes Christersons	332
Hans Munchs	287
Anders Paulis	287
Otto Grothusens	287
	2,647

Fotfolket.

Grefvens af Mansfeld Regem:te.

H. K. M:ts Drabanter	287
Än i Pernau Drabanter	183
Jakob Mach Duwalls	252
Stjernskölds	146
Jost Clodts	250
Seittons komp.	196
Richardt de la Chapelle	240
	1,554

Banerens Regemente.

Herr Svante Baner	283
Hans Nilsson	100
Påfvel Wulff	213
Jakob Wellamson	227
Peter Bröms	266
Adam Fries	188
Christoffer Asserson	272
	1,609

Jesp. Anderssons Regem.

Jesper Andersson	320
Åke Oxenstjerna	388
Peter La Kurt	277
Bengt Bagge	367
Wellam Grey	365
Johan Andersson	272
	1,989

Nils Stjernskölds Regem.

Bengt Kafle	294
Hans Drake	309
Wellam von Salzburg	261
Wolmar Stackelberg	294
Anders Larsson	323

Joachim Blickert	289
Peder Björsson	264
	2,034

Östergötland.

Mårten Henningson	381
Ingolf Bengtson	387
Anders Wats	282
Henrik Cronobergs	350
	1,400

Herman Wrangel.

Wrangels kompani	415
Patrik Redvens	457
Henning Nyrådt	393
Johan Köningen	342
Olof Pederson	332
Elias Korn	276
Johan Nyrådt	263
	1,478

Summa: 2,647 ryttare.
11,064 landsknektar.
13,711

N:o 32.

Förslag på allt krigsfolket, som i detta tillkommande år brukas kan. Anno 1618 d. 8 Dec.

(Från Riksarkivet.)

Ryttare.

K. M:ts Hoffana	250
F. N. Hertig Carls kornett	120
Fältherrens kornett	250
Adelsfanan	300
Upplandsfanan	300
Östgötefanan	284
Westgötefanan	284
Smålandsfanan	284
Södermanlands fanan	200
2 finska fanor	508
	2,840

Knektar.

8 värfvade sold. o. drab.	2,176
8 Upplands reg:te	2,176
8 Norrlands reg:te	2,176
8 Östgöte reg:tet	2,176
8 Westgöte reg:tet	2,176
8 Smålands reg:te	2,176
8 Finske reg:tet	2,176
Södermanlandsfolket	1,000
	16,232
Sjöfolket	1,000
Summa	20,642

Disposition på föreskrifne folk på vinterlägret:

Till Calmar.

Smålands ryttare	100
Smålands kn. 4 komp.	1,088
Dalkarlar 2 komp.	544
Upplands kn. 1 komp.	272
	2,004

Till Jönköping och i fält:

Ryttare.

Adelsfanan	300
Östgöta ryttare	284
Smålands ryttare	184
Södermanlands ryttare	200
Upplands ryttare	284
	1,252

Knektar.

Westgöte reg:tet	2,176
4 komp. af Smål. reg:te	1,088
6 » af Östg. »	1,632
2 » Dalkarlar	544
Duels kompani	272
Drabanter	272
	5,984

Disposition öfver förb:te folk på sommarläger. I Stockholm o. på Waxholm

4 fänn. finske kn.	1,088

På Skeppsholmen.

Sjöfolk	1,600
Norrlands reg:te 8 k.	2,176
Östgöta » 4 k.	1,088
Klodts komp.	272
Ett komp. drabanter	272
	5,408

På Öland.

Smålands ryttare	284
Ett komp. Westg. kn.	272
	556

På Calmar.

4 komp. af Upplands r.	1,088
4 » af Östgöta r. .	1,088
	2,176

På Jönköping o. Halländske gränsen.

4 komp. af Upplands r.	1,088
7 » af Westgöta r.	1,904
	2,992
Westgöta ryttare	284
Upplands ryttare	300
Fältherrens kornett . . .	250
Hertig Carls kornett . . .	120
	954
	3,946

Vid Calmar i fält.

K. M:ts Liffana	250
Östgöta ryttare	284
Södermanlands ryttare .	200
Adelsfanan	308
2 Finska fanor	568
	1,602
Smålands reg:te	2,176
Södermanlands knektar	1,000
6 komp. främmande o. d.	1,632
	4,808
4 komp. Finnar på lodjor	1,088
	7,498
	20,672

Knektar.

7 Grefvens af Mansfeld	1,904
8 Norrl. o. Uppl. reg:ter	2,176
8 Smål., Westg. o. Östg.	2,176
	6,256
	7,392

Till den större entreprisen.

K. M:ts Liffana	284
Fältherrens kornett. . . .	284
Fältmarskalkens kornett	284
Claes Wachmester	284
Upplands ryttare	284
Östgöta ryttare	284
Finska ryttare	284
Tavaste ryttare	284
	2,272

Knektar.

8 Grefvens af Mansfeld	2,176
8 Norrlands reg:te . . .	2,176
8 Af Uppl., Söderm. o. Österg.	2,176
8 Af Smål. o. Westerg.	2,176
8 Af Finland ett reg:te	2,176
8 Än ett främmande reg:te	2,176
	13,056
Båtsmän	1,000
Bysseskyttar	250
	17,178

N:o 33.

Förslag på folket, som i tillkommande sommar brukas skall. Anno 1619 den 29 Januari.
Till den mindre entreprisen.

(Från Riksarkivet.)

Ryttare.

K. M:ts Liffana	284
Fältherrens kornett . . .	284
Smålands ryttare	284
Upplands ryttare	284
	1,136

N:o 34.

Förslag på allt folket som vill brukas på kommande års exploit (och den omkostnad derpå behöfves) från d. 1 Juni till d. 1 Nov. År i fem månader. Anno 1619 den 22 Juni.

(Från Riksarkivet.)

Ryttare.

K. M:ts Liffana	200
Fältherrens kornett . . .	287
Fältmarskalkens kornett	287

Landsåtare i Estland . .	287
Upplands fanan	287
Östgöte fanan	287
Finska fanan	287
Tavaste fanan	287
	2,209

Knektar.

8 Grefvens af Mansfeld r.	2,176
8 Arnheims reg:te	2,176
8 Sittons »	2,176
8 Upplands »	2,176
8 Östgöta »	2,176
8 Norrlands »	2,176
8 Finska regimentet	2,176
8 Karelska »	2,176
	17,408
6 Båtsmän	1,800
Ryttare	2,209
Knektar	17,408
Båtsmän	1,800
	21,417
Kostnaden Daler . . .	677,079

Förutan artilleriet och krigsmunition, så ock den kostnad på bysseskyttar skall föras.

N:o 35.

Förslag på riksens krigsmagt c. årliga kostnad. Anno 1620 d. 12 Februari.

(Från Riksarkivet.)

Rytteri, Rusttjenst.

Södermanlands	200
Adelns rusttjenst i Sverge	400
Adelns rusttjenst i Finl.	125
Landsåtare i Liffl. och Ingermanland	250
	975

Landsfanor.

Upplands fanan	287
Östgöta fanan	287
Smålandsfanan	287
Westgöta fanan	287
Finska fanan	287
Nylands fanan	287
Tavaste fanan	287
Carelska fanan	287
	2,296
	975
	3,271

Komp. Fotfolk.

12 Upplands reg:te	3,264
12 Norrlands »	3,264
12 Östgöta »	3,264
12 Smålands »	3,264
12 Westgöta »	3,264
12 Finska regimentet	3,264
12 Carelske regimentet	3,264
84 komp. à	22,848
Kavalleriet	3,271
	26,119

Kostnaden för

Rytteriet, Daler . . .	75,720
Fotfolket	226,040
	301,760

N:o 36.

Förslag på folket, som brukas skall på tåget. Anno 1620 d. 18 April.

(Från Riksarkivet.)

Ryttare.

K. M:ts Liffana	125
Fältherrens kornett . . .	125
Fältmarskalkens kornett	125
Claes Wachtmeisters k.	125
An 4 värfvade kompanier hvardera på 125 hästar	500
Landsåtare i Liffland . .	125
Landsåtare i Ingermanl.	125
Svenska adelsfanan . . .	125
Götiska adelsfanan . . .	125
Finska adelsfanan . . .	125
Södermanlandsfanan . . .	200
Upplands fanan	150
Östgöta fanan	150
Smålands fanan	150
Westgöta fanan	150

Finska fanan	150
Tavaste fanan	150
Nylands fanan	150
Karelska fanan	150
	3,025

Förslag på fotfolket

8	Drabante reg:tet	2,176
4	Arnheims reg:te	1,088
4	Sittons reg:te	1,088
4	Bååts reg:te	1,088
4	reg:te	1 088
24		6,528
8	Upplands reg:te	2,176
8	Norrlands reg:te	2,176
6	Östgöta reg:te	1,632
2	Södermanlands kn.	544
4	Smålands reg:te	1,088
4	Westgöta reg:te	1,088
8	Finska reg:tet	2,176
8	Carelska reg:tet	2,176
48		13,056
24		6,528
82		19,584

Kostnaden för 6 månader

Ryttare	3,025	134,554
Knektar	19,584	605,888
Sjöfolk	1,893	28,581
Än vill behöfvas	—	118,214
	24,502 =	883,147

N:o 37.

Winter defensions krig i Liffland räknad från d. 1 Oct. 1620 till d. 1 Juni anno 1621.

(Från Riksarkivet.)

Ryttare.

Landsåtare i Estland och Ingermanland	250
2 Fanor från Finland	574
	824

Knektar.

5 komp. af drabanter	1,360
4 komp. af Richard Rosencrantz reg:te	1,088
4 komp. af Hendr. Flemmings reg:te	1,088
	3,536
	824
	4,360

N:o 38.

Ett förslag gjordt till årståg. Begynnandes d. 1 Juni anno 1621 och till d. 1 Nov. och sedan till d. 1 Juni anno 1621.

(Från Riksarkivet.)

Rytteriet.

K. M:ts Liffana	125
Fältherrens kornett	125
Fältmarskalkens kornett	125
Wachtmesterns kornett	125
4 värfv. Liffl. kornett	500
Södermanlands fanan	200
Upplands fanan	150
Östgöte fanan	150
Smålands fanan	150
Westgöte fanan	150
Tavaste fanan	150
14 komp.	1,950.

Knektar

8	Drabante reg:tet	2,176
4	Arnheims reg:te	1,088
4	Sittons reg:te	1,088
		4,352
8	Upplands reg:te	2,176
8	Norrlands	2,176
6	Östgöta	1,632
2	Södermanlands	544
4	Westgöte	1,088
4	Smålands	1,088
48		8,714
	Sjöfolk	1,893
	Kostnaden, Daler	557,226

N:o 39.

Förslag af d. 7 Dec. 1620.

(Från Riksarkivet.)

K. M:ts Liffana	120
Fältherrens kornett	120

Herman Wrangels	120
Stjernskölds	120
Nils Assersons	120
Jon Persons	120
	720

Alla kyritzar hålla ändock dertill lätta hästar, hvar sin, med en dräng derpå

Löper	720
Upplands fanan	120
Östgöte fanan	120
Smålands fanan	120
Westgöte fanan	120
Finska fanan	120
Tavaste fanan	120
Nylands fanan	120
Carelska fanan	120
Hästar	2,400

När nu på hvar kyritz-häst räknas en tross-häst och på hvar annan landsrytt. en häst så löper 1,200 3,600

Knektar.

8 Drabante reg:tet . . .	2,176
8 Upplands reg:tet . . .	2,176
8 Norrlands reg:tet . . .	2,172
6 Östgöte reg:tet	1,634
2 Södermanlands knekt.	546
8 Westgöte reg:tet . . .	2,176
4 Smålands reg:tet . . .	1,088
4 Carelske reg:tet . . .	1,088
8 Finska reg:tet	2,176
56	15,232

När på hvart kompani räknas 12 vagnar, då vill härtill trossvagnar 673

N:o 40.

Kort summa uppå sjöfolket, som blefvo mönstrade d. 24 Juli 1620 på Skeppsholmen.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

1. Rikskronans flotta.

Nils Gyllenstjerna, Vice Admiral.

Behöfves Stab 4		Tillstädes	Borta	Intet ank.	Fattas
Personer 317	Stockholms	83	7	0	126
	Smålands	26	2	8	
	Östergötlands	42	8	9	
		153	17	17 = 191	

2. Svärdsflottan.

Claes Christerson, Vice Admiral.

— 314	Stockholms	65	»	42	87
	Uppland / Westmanland	49	40	16	
	Stab 4	114	51	58 = 227	

3. Wasens flotta.

Claes Fleming, Vice Admiral.

— 324	Stockholm	57	16	0	Öfver 72
	Gestrikland	11	21	0	
	Norrland	11	3	0	
	Åland	66	45	52	
	Finland	47	4	59	
	Stab 4	152	89	111 = 396	

Sceptorns flotta.
Johan Derfelt, Vice Admiral.

		Tillstädes	Borta	Intet ank.	Fattas
Behöfves 329	Stockholm	64	12	0	108
	Westergötland	50	6	3	
	Södermanland	13	19	51	
4		137	37	53 = 221	

5. Riksnyckelns flotta.
Claes Claesson, Vice Admiral.

— 326	Stockholm	72	15	0	Öfver 133
	Finland	219	15	134	
4		291	30	134 = 459	

	Summarum			Fattas
— 1,600	877	224	373	321
		1,494		

Deremot äro öfver 205

N:o 41.

Utskrifningarne i Sverge 1621—1680 (ej fullt tillförlitligt).

(Från Riksarkivet.)

1621	5,354	1644	4,512
—22	930	—45	4,318
—23	5,258	—46	—
—24	2,640	—47	4,415
—25	—	—48	3,731
—26	1,564	—49	—
—27	6,307	—50	—
—28	1,523	—51	—
—29	5,426	—52	—
—30	5,455?	—53	3,571
—31	5,689	—54	2,732
—32	—	—55	2,593
—33	2,303	—56	2,882
—34	—	—57	4,824
—35	2,303	—58	4,450
—36	—	—59	2,648
—37	4,809	—60	3,591
—38	4,430	—61	2,066
—39	5,427	—62	1,967
—40	5,337	—63	2,069
—41	4,870	—64	—
—42	5,123	—65	2,221
—43	4,831	—66	—
1667	274	1674	2,468
—68	—	—75	1,088
—69	1,987	—76	5,663
—70	1,714	—77	1,000*)
—71	2,090	—78	3,922
—72	—	—79	1,610
—73	2,375	—80	3,101

*) Extraordinarie 6,365.

N:o 42.

Förslag på ett tåg räknandes från den 1 Juni 1621 till den 1 Juni 1622 efter läningsordningen löper omkring 9 månader.

(Från Riks-Arkivet.)

Ryttare.

2	Cuirassierer	250
2	Landsåtare	250
8	Landsryttare	1,000
		1,500

Knektar.

6	Grefvens regte	882
6	Sittons »	882
8	Upplands »	1,176
8	Norrlands »	1,176

8	Westgöta »	1,176
8	Östgöta »	1,175
8	Smålands »	1,176
8	Finska »	1,176
8	Karelska »	1,176
		9,996
	Ryttare	1,500
		11,496
	Kostnad, Daler	521,932

Dylikt förslag.
Rytteriet lika med ofvanstående.

Knektar.

8	Grefvens reg:te	1,176
8	Sittons »	1,176
12	Upplands »	1,764
12	Norrlands »	1,764
12	Westgöta »	1,764
12	Smålands »	1,764
12	Österg. o. Sörml:d . .	1,764
12	Finske reg:tet	1,764
88		12,936
		1,500
		14,436

N:o 43.

Dylikt förslag.
(Detta följdes sedermera.)
(Från Riksarkivet.)

Ryttare.

1	Cuirass. K:gs Liffana	125
1	Fältherrens	125
1	Fältmarskalkens	125
2	Landsåtare	250
12	Landsryttare	1,500
17		2,125

Knektar.

8	Grefvens af Mansfeld	1,176
8	Sittons reg:te	1,176
8	Upplands »	1,176
8	Norrlands »	1,176
8	Östgöta »	1,176
8	Westgöta »	1,176
8	Smålands »	1,176
8	Finska »	1,176
8	Karelska reg:tet	1,176
8	Kobrons »	1,176
8	Clodts »	1,176
8	Södermanlands »	1,176
		14,112

Summa på folket.

	Ryttare	2,125
	Knektar	14,112
		16,237
	Bysseskyttar	250
	Sjöfolk	1,500
		1,750
	Summa Summarum	17,987
	Kostnaden på 1 år	592,128

I garnison och på vinterlägret från den 1 Nov. till den 1 Juni 1622.

8	Värfvade kornetter	1,000
2	Landsåtare	200
9	Landsfanor	1,350
19		2,500
16	Värfvade	
8	Norrlands	
4	— — —	
		4,352

N:o 44.

1 Juni 1621. Svenska flottan.
(Från Kammar Kollegii Arkiv.)

	Första flottan.	Besättn.
4	större, 5 mindre fart.	205
	Andra flottan	
4	större, 4 mindre —	196
	Tredje flottan	
5	större, 5 mindre —	238
	Fjerde flottan	
5	större, 5 mindre —	236
	Femte flottan	
6	större, 9 mindre —	317
		1,191

N:o 45.

Efterskrifne K. M:ts skepp och farkoster blifva färdiga till år 1622.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Från		Besättn.
Westervik	Åplet	150
Harbovik	Apollo	100
Stockholm	Hector	60
Harboviks	Pinass	34
Westerviks	Pinass	34
Westerviks	Bojort	10
Stekeborg	2 Galejor	20
Stockholm	1 »	10
Westervik	1 »	10
		428

Efterskrifne K. M:ts Örlogsskepp, pinasser, prâmar och galejor äro nu färdige.

Rikskronan	120
Wasan	100
Svärdet	100
Sceptor	86
Riksnyckeln	86
Tre Kronor	60
Andromeda	60
Perseus, Elefanten, Blomman, Stjernan, Oranibom, Samson, Harbo Lejonet, 46 h.	368
Svarta Hunden, Jupiter, Lilla Nyckeln, Hannibal, Falken, Mercurius, 40 hvar	240
Engeln, Draken, Mars, Östgöta Lejonet, 34 hvar =	136
Jägaren, Leoparden, 24 hvar =	48
Salvator, Stålnäbben, 16 h. =	32
14 mindre à 10 hvar =	140
9 mindre à 6 hvar =	54
	1,630
Ofvan	428
	2,058
Än bör vara (staben)	60
	2,118

N:o 46.

Förslag på folket som vill åtgå på ett royalt tåg. Räknandes från den 1 Maji till den 1 Oct. Anno 1622, det är i 5 månader.

(Från Riksarkivet.)

Landsknektar.

6	Upplands reg:te	1,632
6	Norrlands »	1,632
6	Westgöta »	1,632
6	Östgöta »	1,632
6	Smålands »	1,632
2	Söderml:ds »	644
6	Finska »	1,632
6	Carelske »	1,632
44	Summa	12,068

Värfvade knektar.

8	Drabante reg:te	2,176
4	Ett tyskt »	1,088
4	Än en tyskt »	1,088
4	Ett fransyskt »	1,088
4	Ett skottskt »	1,088
24		6,528
		12,068
		18,596
Ryttare		3,200
		21,796

Landsryttare.

Upplandsfanan	150
Westgötafanan	150
Östgötafanan	150
Smålandsfanan	150
Finska fanan	150
Nylandsfanan	150
Tavaste fanan	150
Carelska fanan	150
	1,200

Värfvade ryttare.

K. M:ts Liffana	125
Fältherrens kornett	125

Fältmarskalkens kornett		125
Skattmästarens	»	125
4 Liffländske	»	500
8 Tyske	»	1,000
		2,000
		1,200
		3,200

N:o 47.

Rigiske garnisonen från den 1 Maj anno 1622 till den 1 Maj anno 1623.

(Från Riksarkivet.)

Åke Oxenstjernas regte	1,184
Johan Hindersons	1,184
Christoffer Assersons	1,184
	3,552

Till Lifflands värn och defension under samma tid.

Rosencrantz reg:te	1,184
Flemingens	1,184
Creutzes	1,184
	3,552
Finske ryttare 10 komp.	1,250

Fälttåg räknadt från d. 1 Maj till d. 1 Sept. 1622.

Grefvens af Mansfeld r.		1,184
Norrlands Smålands Östgöta Södermanlands Än ett svenskt Än ett götskt		7,104
		8,288

Ryttare.

K. M:ts Liffana Fältherrens Fältmarskalkens Zacharias Paulis Berendt Tufves Skattmästarens 2 Adelsfanor	Cur.	1,000
10 kornett svenske rytt.		1,250
8 kornett dragoner . . .		1,000
		3,250
		8,288
		3,552
		3,552
		1,250
		19,842

Kort mantal på de 3 regementer, som här vid Riga och Dünamünde i garnison denna vintren blifva skole.

	S:ma	Helb:da
Åke Oxenstjernas	844	483
Joh. Hindersons	1,019	613
Chr. Assersons	997	646
Rosencrantz 2 k.	283	130
	3,204	

N:o 48.

Förslag på tillkommande års krigsstat, hvar den offensive skall föras, räknandes från den 1 Maj 1622 till den 1 Maj 1623.

(Från Riks-Arkivet.)

Rigiske och deraf dependerande fästningars eller hus's garnisoner,

Knektar.

8	Norrlands reg:te	1,184
8	Westgöta reg:te	1.184
8	Karelske reg:tet	1,184
8	Christoffer Asserson	1,184
32		4,736

Ryttare.

1	Svenske ryttare	125
1	Finske ryttare	125
2		250

Förslag på ett fälttåg under ofvanskrifne tid.

8	Grefvens reg:te	1,184
8	Sittons regte	1,184
8	Upplands reg:te . . .	1,188

8 Smålands	1,184
8 Östgötes	1,184
8 Södermanlands . . .	1,184
8 Finske rg:te	1,184
8 Kobrons	1,184
8 Än ett Svenskt . . .	1,184
8 Än ett götskt	1,184
8 Än ett finskt	1,184
8 Än ett karelskt . . .	1,184
	14,208

Ryttare

1 Konungens liffana Cuir.	125
1 F. N:s H:g C. Filips Cuir.	125
1 Fältherrens kornett Cuir.	125
1 Fältmarskalkens Cuir.	125
1 Svenske adelsfanan Cuir.	125
1 Götiske adelsfanan Cuir.	125
1 Finske adelsfanan Cuir.	125
2 Estniske landsåtare . . .	250
1 De andre Liffländer . . .	125
2 Wärfvade Tyske Cuir .	250
2 Wärfvade Liffländske . .	250
8 Svenska ryttare	1000
1 Södermanlands ryttare .	125
9 Finska ryttare	1,125
32	4,000
4 Dragoner	500
36	4,500
	14,208
	4,986
	23,694

N:o 49.

Efterskrifne folk aktar K. M:t att öfverskicka till Liffland att stärka regementerne med. Af Stockholm d. 14 Mars 1622.

(Från Riksarkivet.)

Fotfolket från Sverige.

Till Upplands Reg:te . . .	4	600
» Norrlands »	4	600
» Östgöta »	6	900
» Södermlds »	6	900
» Westgöta »	4	600
» Smålands »	4	600
» Christ. Assersons	4	600
	32	4800

Fotfolket från Finland.

Henrik Flemmings R:te	8	1,200
Ernst Creutz »	8	1,200
Nils Ribbings »	8	1,200
	24	3600

Curasierer från Sverige.

Stjernskölds Komp. . .	1	125
Zacharias Pauli	1	125
Först. till Kgl. Liffana . . .		30
	2	280
Svenska landsryttare . .	5	625
Finska landsryttare . .	10	1250
		1,875
		10,555

N:o 50 *a.*

Summa på allt folket, som brukas skall, så ock huru det skall stärkas.

(Från Riksarkivet.)

Af Sverige, Fotfolket.		Stärkes	
Grefvens regemente. . . .	1,200	400	Wärfvas
Åke Oxenstjernas reg:te	1,200	600	Af Uppland och Dahl
Gustaf Horns	1,200	600	Af Norrlanden
Johan Baners	1,200	900	Af Östergötland
Johan Hindersons	1,200	600	Af Westergötland
Patriks Redwens	1,200	600	Af Småland

Teckelborgs	1,200	900	Af Södermanland
Christoffer Assersons . . .	1,200	300	Af Westergötland
		300	Af Småland
	9,600	5,200	

Af Finland

Hendrik Flemings	1,200	
Ernst Creutz	1,200	
Nils Ribbings	1,200	
	9,000	
	13,200	

Ryttare. Dessa måste äfven stärkas

7 Curassierer	K. Mt:s liffana	125		
	Fältherrens k:nett	125		
	Fältmarskalkens	125		
	Berendt Tufves	125		
	Zacharias Paulis	125	250	Från Sverige
	Stjernskölds	125		
	Skattmäst. Cruus	125		
10 Svenske landsryttare		1,250	625	Från Sverige
10 Finske landsryttare		1,250	625	Från Finland
5 Dragoner		625		
		4000		
2 Landsåtare		250	17,450	
		13,200		

N:o 50. *b.*

Förslag på ett tåg från d. 1 Juni 1622 till 1 Juni 1623.

(Från Riksarkivet).

Komp. Ryttare	
4 Curassierer	500
4 Wärfvade lätte ryttare	500
2 Landssåter	250
12 Landsryttare	1,500
2 Dragoner	250
	3000
Knektar	
16 Komp., 2 Rg:ter värfvade	2,352
80 Komp., 10 Rg:ter inländske	11,760
	14,112
	3000
	17,112

N:o 51.

Efterskrifne reg:ter hafva varit uti Liffland till årslön och ½ månads läning till d. 10 Juli år 1633.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Gustaf Horns
Åke Oxenstjernas
Johan Baners
Johan Hindersons
Christoffer Assersons
Redwens
Teckelborgs

Efterskrifne soldater ½ månads sold till d. 1 Aug.

Grefvens kompani
Hans Wrangels
Erick Hands
Otto Taubes
Thomas Karrs

Frits
Seitons
Sperlings
Antoni de Morijs drag.
Ryttare ⅓ månads sold till d. 1 Aug.
Fältherrens
Fältmarskalkens
Berendt Taubes
Magnus v. d. Polens
Jöran Jakobsons
Åke Svenssons
Berendt Rehbinders
Isac Axelsons
Gerdt Skyttes
Nils Assersons
Conrad Yxkulls
Per Månsons och de under
Knut Drake och
Måns Stjerna.

Efterskrefne ankomne äro från Stockholm:
Uppvärter och drabanter
Scarons dragoner
Lakar med sina officerare
Svenska dragoner
Bysseskyttar.

N:o 52.

Penningar som blifver utbetalde i lägret vid Spillegraf d. 28 Juni, när K. M:t. uppryckte till Mitau.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Till efterskrifne reg:ter, som ligga i Riga, på Dünamünde och Skansen.
4 Åke Oxenstjernas
8 Johan Hindersons
8 Christoffer Assersons
2 Nils Ribbings
6 Teckelborgs.
Johan Baners knektar på Treiden.

Efterskrifne kaptener, som äro komne från Mitau:
Jacob Craffurth
Engel Hanson
Baltzar Lamm
Simon Simonson
Herman Butenskog
Willian Mann
Andreas Vatz
Ingel Hanson
Sven Antonisons
Erick Jonssons
William Greys

Till sjuka för efterskrifne reg:te:
Johan Hindersons
William Greys
Åke Oxenstjerna
Johan Baner
Christoffer Asserson
Gustaf Horns
Patrik Redwens
Arvid Hands
Teckelborgs.

Landsåtare

Labarres 2 komp. Dragoner

Flemmings finska reg:te
7 Komp. finska ryttare
3 Komp.

---

5 Komp. finske ryttare drogo hem på hösten.

N:o 53.

Garnisonen i Riga d. 27 Jan. 1623.

(Från Riksarkivet.)

7	Hofregemente	956	Värfv.
7	Henrik Flemming	866	Finnar.
8	Christ. Asserson	853	Svensk.
8	Nils Ribbing	837	Finnar.
4	Ernst Creutz	594	Finnar.
1	Fältherrens	144	
		4,150	

N:o 54.

Förslag på folket och skeppen i hela riket, så ock dispositionen af dem. D. 26 Maj anno 1623.

(Från Riksarkivet.)

Fotfolk.

Reg:te.	Stort.	Smått.	Komp.	Pers.
Värfvadt eller Hofreg:te	1	3	24	3,600
Upplands och Dahls	1	3	24	3,600
Norrlands	1	3	24	3,600
Östgöta	1	3	24	3,600
Södermanl:ds	1	3	24	3,600
Westgöta	1	3	24	3,600
Smålands	1	3	24	3,600
Österbottens	1	3	24	3,600
Finska	1	3	24	3,600
Karelska	1	3	24	3,600
	10	30	240	36,000

Rytteriet.

Värfvade Cuirassierer	4	500
Rusttjenst Cuir.iS o. F	4	500
Upplands landsryttare	3	375
Södermanlands	3	375
Östgöta	3	375
Westgöta	3	375
Smålands	3	375
Finska landsryttare	10	1,250
Estländska landssåtare	1	200
Ingermanlands landss.	1	50
	35	4,375
	240	36,000
	275	40,375

Segel som brukas kan i sjön.

	Sjömän.	Soldater.
Äpplet	120	400
Rikskronan	100	300
Sceptor	80	150
Riksnyckeln	80	150
Stockholm	80	150
Apollo	80	150
Månan	60	150
Andromeda	60	1[illegible]
Alexander Magnus	60	150
Achilles	60	150
Hector	60	160
Perseus	50	150
Elefanten	50	150
Sjöjungfrun	40	100
Harboviks Lejon	40	100
Engeln	40	100
Westervik	40	100
Leoparden	30	80
Jupiter	40	100
Orfeus	50	150
	1,220	3,080

Lastdragare i sjön att bruka.

	Sjömän.	Soldater.
Hannibal	40	60
Falken	40	60
Östgöta Lejonet	40	60
Svarta Hunden	40	60
Stjernan	40	60
Mars	40	60
Blomman	40	60
Uranibom	40	60
Salvator	16	34
Turturdufvan	30	30
Postpferdt	24	30
Jägaren	20	30
	250	660

Liggande vid Waxholm till landtvärn.

Wasan	50	
Svärdet	50	
Tre Kronor	50	
	150	
30 Galejor	360	1,500
60 Båtar o. Lodj.	60	1,800
	420	3,300

Summa.

Skepp	36	1,820	3,740
Galejor o. båtar	90	420	3,300
		2,240	7,040

Dispositioner
och först till defensiven så väl
som till offensiven.

I Liffland,
Garnisoner.

	Finske reg:ter	
Riga Dünamünde Nymynde	24	3,600
Pernau	2	300
Rewal	2	300
Wittensten	2	300
Narfven	6	900
Ivanogrod	2	300
Jama och Coporie	1	150
Nöteborg	1	200
Kexholm	1	200
Åbo	1	150
Wiborg	1	150
	43	6,550

Fältlägret i Liffland.

Finska knektar	24	3,600
Finska landsryttare	8	1,000
Liffländska landsåt.	1	200
Ingermanl. landsåt.	1	50
	34	4,850

Så blifver i Finland öfver,
som kan komma till
Sverge.

Adelsfanan	1	125
Landsryttare	2	250
Knektar	5	750
	8	1,125

Disposition i Sverge.
På skeppsflottan.

Hofreg:tet	16	2,400
Norrlands reg:te	12	1,800
	28	4,200

På galejor och båtar, som
skola ligga vid Calmar.

Norrlands reg:te	12	1,800
Österbottens	5	750
Upplands knektar	4	600
	21	3,150

I Stockholm och vid
Waxholm.

Upplands reg:te	8	1,200

Vid Telje och Nyköping.

Södermanl. reg:te	8	1,200

Vid Johannesborg.

Östgöta	24	3,600

N:o 55.

Ett annat dylikt och odateradt förslag skiljer sig deri att på rytteriet tillkommer

(Från Riksarkivet.)

Lätte värfv. ryttare.

Fältmarskalkens	1	125
Zacharias Pauli	1	125
		250
samt 1 fana mera på		
Smålands och	1	125
Westgöta ryttare	1	125
		250
jemte på fotfolket		
Värfvade dragoner	2	300
Inländske dragoner	6	900
		1,200
och		
Ännu ett värfv. r.	8	1,200
		2,900
hvarigenom slutsumman ökas till		43,275

N:o 56.

Ännu ett annat förslag.

(Från Riksarkivet.)

Summan af krigsfolket.

Värfvade reg:ter	5	6,000
Svenske	18	21,600
Finske	9	10,800
		38,400
Rytteriet		4,750
		43,150

Curassierer	5	625
Lätte ryttare	2	250
Adelens rusttjenst	4	500
Landsåtare	2	250
Svenske ryttare	15	1,875
Finske ryttare	10	1,250
	38	4,750

Disposition

Riga.	Flemings reg:te Christ. Asserson Ernst Creutz	6,000
Reval.	H. Flemings	
Narva.	H. Flemings	

I fält i Liffland.

Curassierer	2 komp.	1,500
Landsåtare	2 »	
Finske rytt.	8 »	
	12	

Knektar.

Sittons reg:te Patrik Redwens Nils Ribbings Dragoner	3,900
	5,400

Calmar	8 komp.	4,200
Göteborg	12 »	
Nyköping	2 »	
Johannisb:g	2 »	
Stockholm	2 »	
Jönköping	2 »	
	28	

På flottan.

Värfvade	4 reg:ter 32	
Svenske	12 » 96	
	16 =	19,200

Curassierer	3 komp.	1,675
Lätta ryttare	2 »	
Upplands	3 »	
Östgöta	3 »	
Finska	2 »	
	13	

I Marken.

Svenske reg:te	12 komp.	3,000
Finl.	8 »	

Ryttare.

Adelns rusttjenst	4 k.	1,575
Söderm:lds rytt.	3 k.	
Smålands	3 k.	
Westgöte	3 k.	
	13	

41,050

N:o 57.

Huru stark K. M:t reste till sjöss anno 1623 för Dantzig.

(Från Riksarkivet.)

Fördelningen uppå krigsfolket på flottan.

Komp.		
1 Sperling 1 Lachapelle	Stockh.	260
1 Wernstedt 1 Jak. Williamson 1 Olof Svenson	Kronan	450
1 Simon Simonson 1 Spanior	Nyckeln	300
1 Gustaf Horn	Androm.	150
1 Peter Bröms	Orfeus	150
1 Hans Gelock	Engeln	70
	Falken	80
1 Hans Horn	Jupiter	100
	Westervik	50
1 Göstaf Sabell	Tre Kron.	150
1 Daniel Bom	Stjernan	290
1 Ingel Hansson	Nyckeln	90
1 Alex. Essen	Blomman	150
1 Jakob Holst	Hannibal	100
	Tuturdufv.	50
1 Jöran Horn	Östg Lej.	100
	Jägaren	50
1 Åke Oxenstjerna	H:bo Lej.	150
1 Bengt Bagge	Perseus	150
1 Johan Yxel 1 Sven Antonisen	Sceptor	300
1 Baltzar Lamb	Elefanten	100
	Leoparden	50
1 Per Svensson	Jungfrun	150

1 Jakob Craffort 1 Thure Lilliesp. 1 Antoni Didron 1 Joen Larsson	Galejor	10	600
27			4,010
1 Wellam Grey 1 Nils Hinderson 1 Hans Farmers	Båtarne		450
1 Zander Gedder 1 Daniel Kämpe 1 Peder Jonsson	Waxholm		450
Honora Werler Erik Jönsson	Telje		300

N:o 58.

Förslag på tåget åt Danzig D. 11 Martii 1624.

(Från Riksarkivet.)

Cuir.	K. M:ts Liffana	1	125
	Wetzlar . . .	1	125
	Magn v. d. Pol	1	125
Lätte rytt.	Fältmarskalkens	1	125
	Christ Asserson	1	125
Lands rytt.	Upplands rytt.	1	125
	Södermanlands	1	125
	Östgöta	1	125
	Westgöta	1	125
	Smålands	1	125
		10	1,250
Värfvade ryttare		20	2,000
		30	3,250
Knektar			
Hofreg:tet Arnheims Spenses Fransosens		32	4,800
Norrlands		16	2,400
Dahl		8	1,200
Södermanlands		8	1,200
Östgöta		8	1,200
Westgöta		8	1,200
Smålands		8	1,200
Finska		8	1,200
		96	14,400

N:o 59.

Förslag på folk och skepp räknadt för ett års krig från d. 1 Maj 1624 till d. 1 Maj 1625.

(Från Riksarkivet.)

Dispositionen samt mantalet på folket.

På flott.	Grefvens r:te	8	1,200
	Sittons	8	1,200
	Norrlands	16	2,400
På gal.	Norrlands	8	1,200
På Calm.	Upplands	8	1,200
	Dah	8	1,200
	Östgöta	8	1,200
	Westmanl.	8	1,200
På Jönk.	Nerikes	8	1,200
På Göteb.	Östgöta	16	2,400
	Wermlands	8	1,200
	Sörmlands	8	1,200
I Fält	Westgöta	24	3,600
	Smålands	24	3,600
	Dragoner	3	300
		102	24,300

I Liffland med Estlänske garnisoner äro uppfyllde

I Riga	Finske reg:te	24	3,600
I Fält	Finske reg:te	24	3,600

Rytteri.

I Sverige.

K. M:ts liffana	1	125
Fältherrens	1	125
Fältmarskalkens . . .	1	125
Magnus v. d. Pols . .	1	125
Adelns rustjenst i Sv.	3	375
Upplands ryttare . . .	3	375
Södermanlands	3	375
Östgöta	3	375
Smålands	3	375
Westgöta	3	375
Finska	4	500
	28	3,500

I Liffland

Finska adelsfanan . .	1	128
Estl. o Ingermlds. lands	2	250
Finske landsrytt. . . .	6	750
	9	1,125

Flottan

Skepp	35	187 Segel
Pråmar	12	
Galejor	40	
Lodjor	100	

Summa på folket

Sverige	Ryttare	3,500	27,800
	Knektar	24,300	
Liffland	Ryttare	1,125	8,325
	Knektar	7,200	
	Båtsmän	2,813	
245 komp.		38,638	

N:o 60.

Krigsfolket som skola blifva uppfordrade efter H. K. M:ts nådiga förklaring d. 2 April 1624.

(Från Riksarkivet.)

Komp. Till Liffland från Finland

8 Finska ryttare, öfver i Maj.

Till Riga att uppfylla garn. der 24 komp.

4 Henr. Fleming
4 Chr. Asserson
4 Ernst Creutz
} Öfver i Maj månad

Till Narfven att uppfylla garn, 8 k.

4 Henr. Flemming, öfver i Maj.

Till Reval sammaledes

4 Henr. Flemming, öfver i Maj

Härifrån

8 Pat. Ruthwens
8 Nils Ribbings
} Uppfordras i April och
1 Dragonerna
} öfver i Maj

Från Tyskland

1 Köritzer
1 Fältmarskalkens
} i Maj

Till Stockholm

4 Köritzer från Liffland
1 Christ. Assersons ryttare
8 Ernst Creutz
8 Crist. Asserson
} fr. Finland
24 Å. Oxenstjern.
16 Gustaf Horns
8 J. Hindersons
} i Maj

Till Nyköping

4 Alexander Lessles i April
4 Alexander Lessles i Maj

Till Johannisborg

2 Johan Baners i April
6 Johan Baners i Maj

Till Göteborg

8 Johan Hindersons i Maj
16 Alexander Lessles 8 i April 8 i Maj

Calmar

8 Gustaf Horns i April
8 Johan Baners
8 P. Ruthwens
} i Maj

Krigsfolket som efter H. K. M:ts Nådigaste förklaring skola vara vid Göteborg och Elfsborg år 1624.

3 Adelens rusttjent
3 Westgöte ryttare
16 Alex. Lessles
8 Johan Hindersons

N:o 61.

Kort summa på alla tre (finske) regementen.

(Från Riksarkivet).

Uti Riga

Af Henrik Flemmings	1,036
Nils Ribbings	1,184
Ernst Creutz	1,191
	3,411

På andre åtskilliga befästningar.	
Af Henrik Flemings . .	1,054
Nils Ribbings	548
Ernst Creutz	705
	2,307
Åro i hvar garnison	
Narfven och Ivanogrod	962
Jama	148
Lais, Wask-Narva och Coporie . . .	150
Wolmar	148
Nöteborg	136
Kexholm	148
Lemsal och Salis	71
Pernau	133
Wittensten	134
Reval	281
Hemma i landet som kaptenerna efter längderna böra svara till	
Af Henrik Flemings . . .	1,124
Nils Ribbings	819
Ernst Creutz	1,043
	2,986
Summarum på allt finskt fotfolk både i garnison och hemma i landet .	8,704

N:o 62.

Förslag till Lifflands defension från den 1 Juli 1624 till den 1 Juli 1625.

(Från Riksarkivet.)

Ryttare.		
Fältherrens kornett	1	125
Flemingens kornett	1	125
Landsåtare	2	250
Finske ryttare	8	1,000
	12	1,500
Knektar.		
Värfvade knektar	8	1,200
Garnison i Riga F. k.	16	2,400
I marken Finske kn.	24	3,600
Dragoner	2	300
	50	7,500
Förslag på det andra tåget.		
Curassierer.		
K. M:ts Liffana	1	125
Magn. v. d. Pool	1	125
Adelns rusttjenst	4	500
Lätta ryttare.		
Fältmarskalkens	1	125
Christoffer Assersons	1	125
Svante Baners	1	125
Zacharias Pauli	1	125
Landsryttare.		
Svenske ryttare	15	1,875
Finske ryttare	2	250
	27	3,375
Knektar.		
Värfvade reg. k. 4	32	4,800
Svenske 18	144	21,600
Finske 1	8	1,200
23	184	27,600
		3,375
		9,000
		39,975

N:o 63.

Fördelning på styckena på H. K. M:ts skeppsflotta efter portarna på skeppen, som stycken kunna brukas i, d. 12 Juni 1624.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Skeppen	Summa	Kopparstycken									Jern-stycken		Storm-stycken		Vände-hakar
		48	36	24	16	12	10	6	3	2:1	6	3	48	24	
Äpplet	42	20							16				4	2	10
Kronan	34		10			6		12					4	2	8
Svärdet	28					14			10				2	2	6
Sceptor	24			6		8			6				2	2	6
Nyckeln	24			6		8			6				2	2	6
Gustavus	32					22			6				2	2	6
Christina	30					14			12				2	2	6
Stockholm	26			6		8			8				2	2	6
Apollo	22				14			4					2	2	6
Maria	20					12			4				2	2	6
Andromeda	20					12			4				2	2	6
Hector	20							12	4				2	2	6
Tre Kronor	20						4		4		10			2	2
Elefanten	18							2	6		8			2	2
Harbo Lej.	16							12	2					2	2
Orfeus	16								4		10			2	2
Perseus	16							10	4					2	2
Jupiter	16							10	4					2	2
Westervik	16							10	4					2	2
Jungfrun	12							16	4					2	2
Hannibal	16							12	2					2	2
Blomman	16								4		10			2	2
Sv. Hunden	12										6			2	2
Stjernan	12										10	4		2	2
L:aNyckeln	16								4					2	2
Engeln	10								8			6		2	2
Mars	8											6		2	2
Falken	10											8		2	2
Oranibaum	10											8		2	2
Leoparden	10								8					2	2
Jägaren	4											4			
Jonas	4								4						
Östg. Lej.	2											2			
24 Galejor	144									96			48		
		20	10	18	14	104	4	90	138	96	54	42	28	108	114

N:o 64. *a.*

1624.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Fältherren Jak. De la Gardie
Fältmarskalken Herm. Wrangel
Hofregimente
Jakob Sittons
Grefve Fr. Bernh. v. Thurns
Gören Arnimbs reg:te
Jakob Spenses reg:te
Willam De la Barres reg:te
Reformerade åtskillige officerare

Åke Oxenstjernas reg:te
Gustaf Horns
Johan Baners
Patrik Rutwens
Johan Hendriksons
Nils Ribbings
Alexander Lessles
Henrik Flemmings
Christoffer Assersons
Ernst Creutzes

Fältherrens drabanter
Fält-offic. och beställningsperson
Jöran Aderkas komp. curass.
Claes Wachtmeister d:o
Georg Gust Wetzlers d:o
Magnus v. der Polens komp.
Niclas Didriks komp.
Reinholt Anreps
Christ. Assersons

Svenske ryttare
Finske ryttare
Landsåtare

N:o 64. *b.*

Kort förslag på efterskrifne krigsfolk under efterskrifne månader (Juni—Oct. 1624).

(Från Kammar Kollegii Arkiv.)

4 Reg:ter soldater
2 d:o Norrlänningar
2 Reg:ter Westgötar
2 d:o Smålänningar
2 d:o Dahlens
1 d:o Östgötar
2 d:o Finske

---

15 Reg:ter
8 Komp. landsryttare
4 d:o Cuirassierer
1 d:o lätta ryttare
16 d:o Tyske, som skola värfvas.

---

29 Komp.

N:o 65.

Riga för denna Juni månad försörjd (1624).

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

24 Komp. Knektar
8 d:o Sittons reg:te
4 d:o Köritzer
1 d:o Lätta ryttare
2 d:o Landsåtebefälet
8 d:o Finske ryttare
2 d:o Dragoner.

N:o 66.

Värfvade trupper i Sverige från d. 1 Jan. — 1 Maj 1625.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

8 Gref Thurns reg:te
8 Hofreg:tet (Mansfelds)
8 Göran Arnims reg:te
8 Jakob Spens' reg:te
3 Dragoner (William De la Barres)
1 Köritzer
3 Befälet för adelns rusttjenst.

N:o 67.

Kort utdrag på folket (1625 d. 1 Maj—1626 s. t.)

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Infanteriet

13½	Regementer	Svenske	16,200	
4	d:o	Finske	4,800	
5	d:o	Främmande	6,000	
12	d:o	Värfvade	14,400	
				41,400

Rytteriet

9 Kompanier		Cuirassierer	— 3,625	
8	d:o	Svenske		
12	d:o	Finske		
32	d:o	Värfvade Cuir.	4,000	
				7,625

Sjöfolk

3 Kompanier		Värfvade	1,200	
4	d:o	Landsfolk	1,600	
	Beställnings-personer		232	
				3,032

Arkelifolk.

1 Kompani värfvade		308	
Än arkelifolk värfvadt		166	
			474
		Summa	52,531

Behålles i landet.

4½ Regementer	Svenske	5,400	
2	» Finske	2,400	
7 Kompanier	Svenske ryttare	875	
2 Regimenter	på Narva och Reval	2,400	
			11,075
		Summa Summarum	63,606

N:o 68.

Extract på folket efter detta förslags innehåll från den 1 Maj 1625 — den 1 Maj 1626.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

5 Reg:ter	soldater	30,000
20	» knektar	
9	kompanier köritzer	5,250
27	Svenska och finska ryttare	
6	För adelens rusttjenst	
1	kompani arklifolk	166
		35,416

Dessutom är behållet med de 2 reg:ten knektar uppå Reval och Narfven, som häruti icke tecknadt är, 6 reg:te knektar 7,200

42,616

N:o 69.

Förslag på efterskrifne poster den 1 Juni 1625 — 1 Juni 1626.

	Knektar	Ryttare
5 — Reg:ter soldater	6,000	
— 2 komp Landsåtsbefälet		250
— 1 komp. tyske köritzer		125
— 4 komp. andre köritzer		500
— 1 komp. lätta ryttare		125
— 4 komp. Öfv. Streiffs		500
3 — reg:ter knektar i Riga	3,600	
4 — reg:ter svenske knektar	4,800	
— 8 komp. syenske ryttare		1,000
—12 komp. finske ryttare		1,500
	14,400	4,000
	18,400	

N:o 70.

Sjöfolk som behöfves på efterskrifne K. M:ts skeppsflotta till 1625.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Östersjön.

	Sjöfolk.	Arklifolk.
Äpplet	106	16
Kronan	106	16
Svärdet	84	11
Scepter	64	11
Nyckeln	64	11
Gustavus	64	11
Christina	64	10
Stockholm	64	10
Apollo	54	10
Maria	54	10
Andromeda	54	10
Hector	54	10
Cæsar	44	10
Achilles	44	10
Nya Svarth.	54	10
Elefanten	54	15
Perseus	44	
Harbo Lejonet	44	15
Orfeus	44	
Jupiter	39	15
Westervik	39	
Jungfrun	39	15
Hannibal	44	
Blomman	44	5
Stjernan	44	5
Lilla Nyckeln	34	5
Engeln	34	4
Mars	34	3
Oranienbom	44	3
Leoparden	23	2
Jägaren	23	2
Jonas	18	1
Summa	32	
Östg. Lejonet	42	1
Dufvan	32	

Pestyet?	32	
Salvator	16	
Summa	4	
4 Bojertar	34	
8 Pråmar	88	
30 Galerer	280	
Summa farkoster	78—2,143	
Westersjön.		
Solen	38	15
Månan	38	
Regnbågen	38	15
Tigern	98	
Pelikanen	27	5
Storken	27	5
Papegojan	27	5
Enhörningen	27	5
	260	
		308
Summa behöfves sjöfolk		2,403
Till Lodjorna		155
		2,558

Dertill äro i förråd d. 1 Oct. 1624.

Bör vara efter anordningsstaten

Beställningspers.	143	232
C. Flemings värfv.	350	407
Göteborgs	148	407
Ålands kompani	407	407
Roslags komp.	407	407
2 Finska komp.	814	814
Summa	2,269	2,674

Fattas af de 2 värfvade kompanier, som i förordningsstaten införde äro 405

Derföre kan i stället värfvas Holländske båtsmän till 10 Dr. hvar om månaden 205

Beställningspersoner . . . 84

289

2,269

2,558

Till arklifolket finnes i förråd d. 21 October 1624

David Siegroths 164

Göteborg 10

Än knektar 21

195

Fattas, som i förordningsstaten införde äro 113

För desse föreskrifne som fattas kan värfvas holländske konstaplar för 14 Dr. i månaden 56

N:o 71.

Fördelningen uppå folket i Liffland, som de nu befinnas vara starke och skola förlagde blifva.

(Från Kamm. Kolegii Arkiv).

			Sjuke.	Friske.	Summa
Riga . . .	12	Johan Baners reg:te	484	1,114	
	8	Melcher Wurmbrandts	94	1,002	
			578	2,116	2,694
Dahlen	1	Fältherrens kompani	5	150	
Dünamünde, Nymünde	5				
I Skansen	1	Gustaf Horns reg:te	518	175	893
På Tuckum	1				
Vid Neumülhl	1				

Kockenhusen	4	Christoffer Asserson	49	359	408
Seelburg	4	d:o d:o	83	295	378
Mitau	4	Jak. Duwalls reg:te	136	338	474
Birsen	5	Ernst Creutz	29	539	568
Wenden	3	Jakob Spens	82	335	417
Lemsal	4	d:o d:o	116	515	631
Erla	1	d:o d:o	20	99	119
Bauske	2	Hofreg:tet	7	274	274
Wolmar	1	Drabanterna	24	107	131
Runeborg	1	Gerhardt Erentreuter	13	140	153
Dorpat	2				
Nyhusen	1				
Kirumpä					
Helmet	1				
Karkus					
Lüneborg		Wrangels reg:te			1,100
Adsel	1				
Sessvägen					
Ludsen	2				
Rosittens	1				
Treiden	2				
Salis	1				
Rodenpois	1				
Roop	1	Johan Henrikssons reg:te			1,150
Segewold	1				
Allis	1				
Wenisall	1				
Marienborg	1				
Dünaburg	4	Gustaf Horns reg:te			1,100
Creutzberg	2				
Linsen	1				
Askerade	2				
Lennevarden	2				
Yxkull	2	Smålands reg:te			1,150
Schuin	1				
Nitau	1				
					11,797

Jakob Duwalls 2 reg:ter, som 1625 drogo ut med 2,351 man, räknade d. 10 Oct. 1626 1,216 behållne, 83 sjuka; 1,052 hade dött.

N:o 72.

Kort mantal på det folk som K. M:t tillkommande år bruka vill.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

25 Komp värfvade ryttare
22 Komp. svenske landsryttare
18 Komp. finske landsryttare
7 Komp adelns rusttjenst
7 Reg:ter soldater
18 Reg:ter knektar
8 Reg:ter finske knektar.

Dertill äro och skola brukas

Komp.

7 { 1 Jöran Adrikas, 1 Hans Wrangels, 1 Åke Tott, 1 Grefve v. Thurn, 1 Magnus v. der Pohlen, 1 Mårten v. Ahnen, 1 Nicolaus Diderick }

3 { 1 Fältherrens, 1 Rossens., 1 Gustaf Horns }

Wärfvas

15 { 1 Wrangels, 1 Jeskow, 1 Fritz, 1 Mårten v. Ahnen, 1 Claes Christoferson, 5 Öfv. Streifs, 5 Herr Deffels ändock han hafver besked på 10 komp. }

1 Per Johansons
1 Erland Uddesons
1 Zacharias Pauli
1 Erik Soop
1 Hans Rothkirchs
1 Olof Stakes
1 Ölands ryttare
1 Otto Sacks

Än som droge från Liffland

1 Lorentz Wagners
1 Olof Stakes eller Sopens
1 Carl Jonsson
1 Bengt Ribbing
1 Jöran Jakobsons
1 Lars Larssons
1 Hans Rothkirchs
1 Nils Assersons
1 Isac Axelsons

Än värfvas i Sverige

1 Östgöta
1 Jöns Hanssons
1 Per Månssons
1 Bengt Sops
1 Anders Nilsons

Landsåtebefälet

3 i Sverige
3 i Liffland
1 i Finland

Finland

1 Gustaf Horns
1 Åke Totts
1 Gjerdt Skytte
1 Baggens
1 Renholt Anrep
1 Renholt Wünsch
1 Hans Ramsay
1 Olof Dufva
1 Anders Pauli
1 Hindrich v. Heffen?
1 Jakob Bengtson
1 Claes Bertilson
1 Nils Månsons förra
1 Åke Svantesons förra
1
1

16

An att värfvas i Finland

1
1

Fotfolk

8 Åke Oxenstjerna Dalk
8 Bengt Bagge Westmanl.
8 William Sitton Uppländn.
8 Johan Baner Östgötar
8 Lars Kagg Jönk. Län
8 Erik Hand Östgötar
8 Patrik Redwen Kron. Län
8 David Drummund Calm. Län

8 Thomas Muston Småland
8 Joh. Hinderson Skarab. Län
8 Nils Ribbing Elfsb. Län
8 Jöran Köningen Elfsb. Län
8 Alexander Lessle Nerike
8 Ryningen Sörmland
8 Matts Kagg Wermland
8 Jakob Duwall Norrland
8 Boom o. Wärnstedt »
8 Fritz »

Finland

8 Gustaf Horn Savolax
8 Asserson Åbo Län
8 Creutz Nyland
8 Essens Österbotten
8 Hans Wrangels Wib:gs Län
8 Arve Horns Björneborgs
8 Skotteso. Grass Wibg. o. Tav.
8 Burts o. Horns Tavastehus

N:o 73.

Disposition, huru krigsfolket skall förläggas, sedan tåget är förändadt (Ur »Åtskilliga förslag som Välb. Cantzleren medgifs in Januario 1626).»

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Riga och Cobrons skans.
8 Wurmbrands reg:te
8 Spenses
3 Jakob Duwalls o. Wärnstedts
1 Claes Wachtmeisters rytt.
1 Gref Thurns ryttare

Mitau
4 Jakob Duwalls

Tuckum
1 Jakob Duwalls

Ny- och Dünamünde
8 Daniel Booms 600

Bauske
2 Hofreg:te, Sperling o. Hebron

Birsen
4 Johan Hinderson

Selburg
1 David Drummund

Kockenhusen.
4 David Drummond
1 Lorentz Wagners ryttare
1 Erland Uddesons rytt.
1 Berendt Rebinders rytt.

Lemsel
½ David Drummunds
1 Isac Axelsons ryttare
1 Jakob Jöransons rytt.

Treiden
½ David Drummunds
1 Carl Jönssons rytt.

Lüneborg
½ David Drummunds
1 Nils Assersons rytt.

Mitau
½ David Drummunds
1 Robert v. Rosens rytt.

Berson
½ David Drummunds

Sesswägen
½ David Drummunds
1 Lars Larssons ryttare

Jörgensborg
½ Johan Hindersons

Pebal
½ Johan Hindersons
1 Erik Soops

Rüneborg
1 Johan Hindersons

Erla
½ Johan Hindersons

Adsel
½ Johan Hindersons

Marienburg
1 Johan Hindersons

Wolmar
1 Jöran Adrikas rytt.
Wrangels dragoner

Lemsal
1 Magnus v. d. Polens rytt.

Helmet
1 Mårten v. Ahnens rytt.
Wolfart
1 Nicolaus Didrichs rytt.
Dahlen
1 Åke Hanssons rytt.
Dorpt
8 Platos reg:te
Rewal
6 Hofreg:tet
Pernau
8 Herr Teufels reg:te
I Dorpts län på åtskilliga orter
12 Gust. Horns finska rytt.
8 Gustaf Horns af skansen
7 Christ. Assersons af Kockenhusen och Seelburg
8 Ernst Creutz af Birsen och Cobrons skans
8 Hans Wrangels
8 Alexander Essens.

N:o 74.

Kort extract på efterskrifne mantal både rytteri och fotfolk, efter de rullor, som i Februari 1626 ingifne äro.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

7	komp. tyske ryttare	881
	Svenska ryttare.	
1	Nils Assersons	1,089
1	Jöran Jakobsons	
1	Isac Axelsons	
1	Erland Uddesons	
1	Erik Soops	
1	Hans Rootkirch	
1	Lars Larssons	
1	Carl Jonssons	
1	Berendt Rebinders	
1	Lorentz Wagners	
17		1,970

Fotfolket.

7	Gref v. Thurns reg:te	910
8	Platos reg:te . . .	1,193
8	Maxim. H. Teufels	1,037
8	Wurmbrandts	1,041
8	Spens reg:te	1,090
8	Gustaf Horns	541
8	Johan Hindersons	817
4	Jak. Duwalls Mitau	?
4	» » ?	266
8	Jak. Duwalls 2:a sqv.	596
8	Patr. Ruthwens reg:te som Drummund kommenderar	741
79		8,232

N:o 75.

Kort extract på efterskrifne mantal både ryttare och fotfolk efter de rullor, som den siste Febr. 1626 ingifne äro.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

	Tyska rytteriet.	
7	Kompanier	881
	Svenska ryttare.	
10	kompanier	1,089
		1,970

Fotfolket.

7	Grefve v. Thurns reg.	910
8	Platos reg:te	1,193
8	Max. Teufels reg:te .	1,073
8	Wurmbrands » .	1,041
8	Spens reg:te	1,090
		5,307
8	Gustaf Horns reg:te	541
8	Jak. Duwalls 1:a sqv.	540
8	Jak. Duwalls 2:a »	596
8	Joh. Hindersons reg.	817
8	Patrik Ruthwens »	741
		3,235
		5,307
		1,970
		10,512

N:o 76.

Efterskrifne reg:ter mönstrades den 29 Mars i Riga och befunnos så starka som följer.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

		Friska
8	Wurmbrands reg:te	948
8	Spens reg:te	929
	Wurmbrands dragoner	28
8	Joh. Hindersons reg:te	565
8	David Drummonds	588
8	Johan Baners	424
4	Af Duwalls	215
10	Svenska Rytteriet	899
		4,596

N:o 77.

Extract uppå detta förslags innehåll. Actum Stockholm den 16 April 1626.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

I Garnisonerna i Liffland

6	Regimenter svenske och finske knektar			7,200
	I fält i Liffland			
2	Regimenter soldater	2,400		
1	» svenska knektar	1,200	3,600	
3	Komp. Curassierer	420		5,796
1	» Landsåtare	276	2,196	
12	» Finske ryttare	1,500		
	Än i fält			
3	Regimenter soldater	3,600		
9	» svenske knektar	10,800	18,000	
3	» finske knektar	3,600		20,667
12	Komp. Curassierer	1,417		
6	» svenske ryttare	1,250	2,607	
4	» finske ryttare			
			Summa	33,663

N:o 78.

Extract på Rigiske och dess omliggande krigsfolk af mönsterrullorna utdragen.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

8	Curassierer	1,024
9	Svenske ryttare . . .	723
1	Berendts (Rebinders) Lifk. fr. Finland ank.	126
12	Finlands ryttare . . .	1,569
1	Åke Hanssons	150
31		3,592

Soldater.

8	Spenses reg:te	982
8	Wurmbrands	961
8	G. Horns	1,191
9	H. Wrangels	1,331
4	J. Hendriksons	321
4	D:o på Birsen	500
8	Åke Oxenstjerna . . .	934
8	Christ. Asserson . . .	1,034
8	P. Ruthwen (Drumd.)	484
8	Jakob Duwall	544
73		8,286
		3,592
		11,878

N:o 79.

Svenska flottan 1626.

(Från flottans Arkiv på Skeppsholmen.)

Befälet (om sommaren.)

Gårdskaptener		2
Kapten-Vaktmästare		1
Kapten-Gevaldiger		1
Öfver-kaptener		6
Medel-kaptener		6
Galejkapten		1
Löjtnanter		17
Hollands Löjtnanter		23
Öfverskeppare		24
Medel-	Skeppare	14
Galeje-		27
Pråm-		5
Struts-		3
Under-		17
Styrmän		12
Tyska	Styrmän	7
Hollands		6
Medel		6
Ringare		1
Trumpetare		6
Pukslagare		1
Superintendent		1
Prester		5
Balberare		1
Skrifvare		2
		195

Hyrefolket i Stockholm med dem s. komma fr. Elfsborg.

Kapten		1
Löjtnant		1
Fändrik		1
Sergeanter		2
Rustmästare		1
Profoss		1
Qvartermästare	6	410
Under-Qvartermästare	8	
Rotmästare	25	
Under-Rotmästare	41	
Gemene	330	
Hollands båtsmän		7
		442

Indelte i qvarter à 5 rotar, hvarje rote à 10 man.

Holmbåtsmän, som hålla vakt både sommar och vinter	23
Skeppspojkar	76
Sjöfolket vid Narven	9

Sjöfolket vid Elfsborg under sommaren.

Gårdskapten	1
Löjtnant	1
Fändrik	1
Skeppare	5
Styrmän	2
Sergeant	1
Profoss	1
Trumslagare	1
Qvartermästare	2
Under-Qvartermastare	1
Rotmästare	23
Under-Rotmästare	21
Gemene	166
Constapel	1
Under-Constapel	1
Bysseskyttar	13
Timmermän	3
	243

4 Landskompanier.

Wermdö	382
Ålands	407
Nylands	408
Åboläns	406
Hvardera med	1,603

1 Kapten
1 Löjtnant
1 Fändrik
2 Sergeanter
1 Rustmästare
1 Profoss
8 Qvarterm.
8 Under-Qv.
24 Rotm.
40 Under-Rotm.
Gemene
} Indelte i rotar à 10 man 5 rotar på qvart.

36 Örlogsfartyg större o. mindre
26 Galejor
2 Bojortar
6 Pråmar
Strutsar

N:o 80.

Svenska armén vid Pillau i slutet af Juni 1626.

(Kongl. Bibl., Dahlbergs slagordningar.)

Brig.
1 Öfv. Fritz Sittons Norrl:r
1 Öfv.-L:t Jak. Sittons Uppl.
2 Öfv.-L:t B. Bagges Westm.
1 Öfv.-L:t Matts Kaggs Werml.
2 Öfv. Alex. Lessles Nerk:r
2 Öfv. Joh. Baners Östgötar
1 Öfv.-L:t Erich Hands Östg.
1 Öfv.-L:t Lars Kaggs Jönk.
2 Öfv. Muschamps Smål.
2 Öfv. Nils Ribbings Elfsb.
3 Öfv. Kunighams Elfsb.
18 Brigader.

Ryttare
1 Karberg
1 Öfv.-L:t Erik Soop
1 Bengt Person
1 Per Månsson
1 Olof Stake
1 Otto Sack
1 Major Jagens
1 Öfv.-L:t Zacharias Pauli
1 Garde
1 Hans Wrangel
10 Kompanier

N:o 81.

Batalj vid Dirschau 1626.

(Kongl. Bibl., Dahlbergs slagordningar.)

Fotfolk

Brig.
2 Wermländingar
2 Westmanländingar
1 Småländingar
2 Nerkingar
1 Upplänningar
1 Garde (Cavalleri?)
1 Norrländingar
2 Södermanländingar
5 Östgötar (och Jönk.)
17 Brigader

Rytteri
2 Uppländingar
4 Småländingar
2 Norrländingar
4 Westgötar
2 Cuirassierer
2 Wermländingar
2 Östgötar
2 Öländingar
18

N:o 82.

Extract uppå detta förslagets innehåll. Actum d. 21 Sept. anno 1626.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Garnisoner

12	på Pillau	1,800
8	på Braunsberg och Wormditt	1,200
12	på Elbingen	1,800
8	på Marienburg	1,200
12	på Dirschau	1,800
4	på Höfft	600
2	på Bautske (Putzig)	300
2	på Mewe	300
2	på Stuhm	300
		9,300

Uti fält blifver med H. K. M:t

7	Cuirassierer	875	
22	Harkbusierer	2,200	4,575
12	Landsryttare	1,500	
3	Reg:ter sold	3,600	10,200
5½	d:o knektar	6,600	
			14,775

N:o 83.

Extract uppå detta förslags innehåll.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Garnison

1½	Reg:te knekt. på Pillau	1,800
1	Reg:te på Braunsberg	1,200
1½	R:te knekt. på Elbingen	1,800
1	Reg:te på Marienburg	1,200
1	Reg:te på Dirschau	1,200
		7,200

1	Reg:te på skeppsflott.	1,200

Uti fält blifva när de ankomma

7	Komp. Cuirassierer	875
5	Komp. Streifs ryttare	500
12	Komp. Landsryttare	1,500
3	Reg:ter soldater . . .	3,600
6	Reg:ter knektar	7,200
		13,675
		22,075

N:o 84.

(Från Riksarkivet.)

Hemma i nedanskrifne landsändar 1625 och 1626.

Calmare län	Komp . . .	4	Af Öfv-L:t Åke Skedings reg:te
Kronobergs län	»	12	8 af Öfv.-L:t Moskells reg:te
Jönköpings län	»	8	af Johan Baners och Öfv-L:t Lars Kaggs
Än af Jönk. län	»	4	af Öfv.-L:t Kinnemunds
Elfsborgs län	»	8	af Öfv. Köningens reg:te
Än af Elfsborgs län	»	6	af Öfv. Nils Ribbings och eget
Skaraborgs län	»	3	af Joh. Hind. Ofv.-L:t W. Salzb.
Än af Skarab. län	»	3	af Öfv. Lessles
Än af Skarab. län	»	1	af Öfv.-L:t Erik Hands
		49	

N:o 85.

Balance på Preussiske krigsstaten till anno 1627.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Extract på folket.

Uti fält i Preussen.

11	Komp. värfv. ryttare	1,100
30	Komp. svenske o. finske	3,750
3	Komp. Dragoner	300
		5,150
3	Reg:ter tyske soldater	3,600
2	Reg:ter Skottar . . .	2,400
10	R:ter svenske o. finske	12,000
		18,000

I Garnison i Preussen

1½	Reg:te kn. på Pillau	1,800
1	R:te på Pill. o. Braunsb	1,200
1	Reg:te på Elbingen .	1,200
1⅛	På Marienburg o. Stuhm	1,350
1½	På Dirschau	1,800
½	På Höfft	600
⅜	På Mewe	450
½	Som var på Bautske .	600
		6,000
1	Reg:te på flottan . . .	1,200
	I fält	23,150
		33,950

N:o 86.

Kort mantal på fotfolket, som i vår till fält skall och hvad dertill är i förråd och förmodas till år 1627.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Debet

Till	4 Norrländske kompanier	600
Till	12 komp. i Uppland	1,800
Till	recreu under Oxenstjerna och Bagge . .	500
Till	12 komp i Småland och Östergötland . . .	1,800
Till	12 komp. i Westergötland	1,800
Till	8 komp. i Södermanland och Nerike	1,200
Till	recreu af Finland till Liffland	1,200
Till	recreu till Preussen	400
Till	16 komp. el. 2 reg:ter Skottar	2,400
		11,700

Credit

				Öfver hemma
Af Norrland hemma	670			
Det nyskrifna 1626	650	2,958	—	2,358
De 16 komp. i Liffland	138			
Kan skrifvas 1627	500			
Af Uppland hemma	398			
Nyutskrifne 1626 qvarblifne ungefär	300	1,698		
Kan utskrifvas 1627	1,000		—	395
Af Westmanland hemma	97			
Kan utskrifvas 1627	400	997		
Af Dalarne till recreu	500			
Af Östergötland hemma	448			
Af Småland hemma under Redwen	548			
Af de 8 komp. i Liffland	544	4,540	—	2,740
Kan skrifvas 1627	3,000			
Af Westergötland hemma	861			
Af de 8 komp. i Liffland	820	3,681	—	1,881
Kan skrifvas 1627	2,000			
Af Södermanland hemma	683			
Af Nerike och Wermland hemma .	372	2,555	—	1,355
Kan skrifvas 1627 uti Södermanland, Nerike och Wermland.	1,500			
				8,729
Af Finland hemma i landet	—			
Af Finland kan utskrifvas 1627.	4,000	— 4,000	—	2,400
Af Skottland som värfvas.	2,400	— 2,400		
		22,829	—	11,129

N:o 87.

Preussiska förordningen från d. 1 Jan. 1627.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Ryttare

Värfvade

1 Banerns
2 Tottens
2 Wrangels
1 Jeskows
1 Anens dragoner

Landtryttare

1 Zacharias Pauli
3 Zacharias Pauli
5 Erik Soop
4 Totten

20

Knektar

8 Grefvens reg:te
8 Erentreuters
8 H. Teufels
1 Salomon Adams
1 Pantzerwitzes
1 Gutradts dragoner
1 Carnissini dragoner
8 Muschamps 559
8 Bagges 629
4 Ribbings 319

Garnisoner

Marienburg	8	Rudwens	618
	8	Essens	587
	4	Erich Hands	294
	3	Eckholtz	221
Stuhm	2	Arv. Horns	147
Memel	3	Arv. Horns	221
Dirschau	8	Lars Kaggs	601
	4	Hans Drakes	319
Höfft	8	Baners	635
Elbingen	9	Köningens	646
Pillau	12	Lessle	
Braunsb:g	4	Matts Kagg.	

Hvarje komp. räknas i medeltal till 130 man.

N:o 88.

Förslag på finska krigsfolket i Jan. 1627.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

		I Liffland	Finland	Summa
8	Öfv. Horns reg:te	939	227	1,166
8	» Assersons	802	139	941
8	» Wrangels	1,038	146	1,184
8	» Creutz	926	213	1,139
8	» Arvid Horns	1,119	111	1,230
8	» Alex. von Essens	1,123	80	1,203
3	» Grassens sqv.	—	—	461
5	» Skottes sqv.	—	—	760
12	» Rytteriet	1,247	—	1,247
		7,194	916	9,331
7	» Liffländingar	725		
3	» Sv. ryttare	266		
2	» Dragoner	214		
6	» Åke Oxenstjerna	433	10,838	
8	» Patr. Ruthwen	361		
8	» Wurmbrands	886		
8	» Spens	758		
		3,644		

N:o 89.

Extract på detta förslags innehåll. Datum den 16 Februari 1627.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

		Ryttare.	Soldater.
	I fält i Preussen.		
10	Komp. värfvade 1,000		
30	Komp. svenske och finske . . 3,750	5,050	
3	Komp. dragoner 300		
3	Reg:ter tyske soldater 3,600		
2	» skottar 2,400	—	18,000
10	» svenske och finske . . 12,000		
	I garnison i Preussen.		
1½	Reg:te knektar på Pillau . . . 1,800		
1	» på Braunsbg o. Wormd. 1,200		
1½	» på Elbingen 1,800		
1⅛	» på Marienb:g o. Stuhm 1,350		
1½	» på Dirschau 1,800	—	9,600
½	» på Höfft 600		
⅜	» på Mewe 450		
½	» på Pausk (Putzig) . . . 600		
	Tyska trupper.		
21	Komp. värfvade ryttare 2,225	2,225	
2	Reg:ter tyska soldater 2,400	—	2,400
		7,375	30,000
	I fält i Liffland.		
3	Komp. värfvade 375		
3	» landsåtare 375	2,250	
12	» finske ryttare 1,500		
2	Reg:ter soldater 2,400	—	3,600
1	Reg:te svenske knektar 1,200		
	I garnison i Liffland.		
2	Reg:ter finske kn. i Riga . . 2,400	—	2,400
3	Komp. på Nymünde 450		
3	» på Mitau 450		
1	» på Bausk 150		1,200
1	» på Dünam. o. Dahlen . 150		
3	» på Kockenh., Lennew. 450		
1	» på Seelburg 150		
4	» på Birsen, Adsel och Sessvegen. 600		1,200
3	» på Narfven 450		
3	» på Rewal 450	—	1,200
2	» på Ivangorod, Jama och Coporie 300		

			Ryttare	Soldater
4	»	på Dorpt	600	
1	»	på Marienberg	150	
3	»	på Pernau, Witttenst., Nyhus och Aresen	450	— 2,250	1,200 7,200
1	regte sv. knektar på flottan			1,200
			9,525	42,000
			51,525	

N:o 90.

Disposition öfver krigsfolket. Actum in Majo 1627.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Garnisonerne

Vid Pillau

8	Bertil Tewes	1,200
4	Jakob Skottes	600
4	Drummunds	600
4	Soopens	600
20		3,000

I Braunsberg

4	Mathias Kagges . . .	550
1	Carissini dragoner . .	100
5		650

I Frauenburg

1	Jöran Patkuls	100
1		100

I Elbingen

8	Göran Köningen . . .	1,100
8	Thom. Muschamp . . .	700
1	Anders Sempels. . . .	90
1	Albini dragoner . . .	100
1	Benems curass.	125
5	Zacharias Pauli . . .	500
24		2,615

I Marienburg

4	Erich Hand	362
4	Hans Eckholtz	350
1	Jeskows ryttare . . .	125
1	Claes Pirchs ryttare .	60
1	Fritzes ryttare	80
11		977

I Mewe

3	Arvid Horns	300

Stuhm

1	Arvid Horns	98

Dirschau

7	Lars Kagges	800
11		1,198

Summa

61	Fotfolk	7,450
2	Dragoner	200
9	Ryttare	890
		8,540

Till fält

Fotfolk.

8	Hofreg:te	1,200
8	Röda reg:te	900
8	Blå reg:te	900
8	Banerens	700
8	Alex. Essens	800
12	Alex. Lessle	900
8	Bengt Bagge	800
8	Nils Ribbing	900
8	Patr. Ruthwen	900
8	Erik Ryning	1,200
5	Lennar Torstenson. .	750
4	Axel Duwall	600
4	Lars Kyhle	600
97		11,150

Ryttare

2	Tottens	250
2	Hans Wrangels	250
5	Erik Soop	500
4	Åke Totts landsr. . .	400
13		1,400

När det deputerade folket till Preussen (som dagligen förmodas) kunna från Sverge hit ankomma, så blifver rätta mantalet i fält:

97	föreskrifne fotfolk	11,150

22	16 Jak. Ramsays	2,400
	2 Ölands knektar	300
	4 Österbotten	600
119		3,300
		14,450

Ryttare

13	Föreskrifne kompanier	1,400
17	4 Från Stockholm	500
	3 Östgötar	375
	3 Smålands	375
	3 Westgötar	375
	4 Munkens	500
30		2,125
		17,975

Än till recreu

Af	Nerike och Wermland	650
Af	Westergötland	186
Af	Östergötland	1,259
		2,095
		20,070
	Garnisoner	8,540
		28,610

N:o 91.

Mantal och förteckning på Preussiska krigsstaten Anno 1627.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

I fält

24	Soldater	3,000
1	Drabanter	150
8	Redwens	1,200
8	Ribbings	1,200
8	Mustanns	1,200
8	Baggens	1,200
8	Essens	1,200
8	Ryningens	1,200
12	Lessles	1,800
4	Skottens	600
4	Duwalls	600
4	Kyhles	600
4	Fritz	600
		14,550

Ryttare

2	Totts	250
2	Wrangels	250
1	Benhems	135
1	Fritz	125
1	Cahlenbachs	130
1	Zacharias Pauli	125
1	Opels	100
1	Christoffersons	125
1	Jeschkows	125
5	Soopens svenske	625
4	Zacharias Pauli	500
4	Tottens	400
3	Nyankomne svenske	375
		3,265

Än förmodas

1	Dragoner fr. Sverge	100
16	Skottar	2,400
		2,500

Ryttare

4	Tyske fr. Liffland	400
11	Svenske	1,375
4	Finske	500
		2,275
		22,590

I garnison

Pillau skans

8	Tewes	1,200
8	Drummnnd	1,200
4	Soops	600
		3,000

Braunsburg o. Frauenburg

4	Mats Kaggs	600
1	Carniss. drag	150
1	Patkul (Frauenburg)	150
		900

Elbing

8	Köningens	1,200
1	Sempels	150
1	Albini drag.	150
		1,500

Marienb:g o. Montau skans

4	Hand	600
4	Horns af Ekholtz	600
2	Baner el. Sitton	300
		1,500

Mewe	
3 Horns	450
Stuhm	
1 Horn	100
Dirschau	
8 Kaggens	1,200
4 Sittons el. Linnars	600
1 Gotthards drag. . .	150
	1,950
Höfft	
6 Banerens	900
Skeppen	
4 Wärnstedts	600
	10,900

N:o 92.

Batalj att undsätta Mewe år 1627.

(Kongl. Bibl., Dahlbergs slagordningar.)

Brig. Fotfolk.

1 Sperling
2 Hofreg:te
3 Ribbings
1 Essens
1 Röda (Ehrentreuters)
1 Blåa (v. d. Noths)
2 Lessles

11 Brigader förutom 1,800 kommenderade musketerare

Komp. Rytteri.

1 Jagow
1 Isac Axelson
1 Carl Siggeson
1 Per Svenson
1 Zach Pauli
1 Otto Sack
1 Hans Rothkirch
1 Linner Nilsson
1 Otto Schulman
1 Jak. Claesson
1 Lars Larsson
1 Carl Jonsson
1 Lorentz Wagner
1 Sven Hall
1 Isac Lilliesparre
1 Hans Bengtson
1 Jon Lilliesparre
1 Gerdt Skytte
1 Hans Bagge
1 Anrep
1 Curassierer
1 Jeskis
1 Fritz
1 Opeln
1 Albinus dragoner

25 komp.

N:o 93.

Mantalet huru starkt K. M:t marschera kan.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv)

Komp.	Fotfolk Piken.	Rotar Musk.	Öfvert.
4 Klitzing	36	32	31
4 Hebron	36	32	
4 Muschamp	36	32	30
4 Ribbings	36	32	27
4 Stjernesköld	36	32	16
4 Kyhle	—	—	80
4 Fritz	—	—	56
Tyskarne	—	—	50
1 Dragoner	—	—	16
29	180	160	316

Summa

Officerare till fot	396
Pikenerare i 5 bataljer .	1,080
Musketerare dertill . . .	960
Öfvertaliga musketerare	1,896
	4,322

Komp. Rytteri.

1 Åke Tott	120
1 Lilliesparre	100
1 Wrangel	120
1 Än Wrangel	100
1 Benems	116
1 Cahlenbach	100
1 Fritzes	60
1 Christerson	30
1 Pauli	110
1 Jeschkow	10
10	

1	Sack	85
1	Uddeson	95
1	Ingemanson	101
1	Erik Soop	97
1	Per Månson	78
1	Joach. Karberg	99
1	Isac Axelson	110
1	Anders Helfastson . .	107
1	Per Svenson	100
1	B. Brynteson	102
1	Åke Tott	100
1	Gjerdt Skytte	100
1	Anrep	90
1	Bagge	100
1	J. Hansson	101
25		2,427

N:o 94.

Lista på Folket.

(Från Kammar Kollegii Arkiv.)

Till Fält.

9	Hofreg:te	2	sqvadr.
8	Erentreuters	1	»
8	Nooths	1	»
8	Ribbings	2	»
12	Lessles	2	»
8	Essens	1	»
8	Ryningens	2	»
8	Bagges	1	»
69		12	

	Pikenerare	2,646
	Musketerare	4,110
	Ryttare	1,844
1	Dragoner	100
		8,700

1	Opels	90
1	Jesckows	110
1	Fritzes	90
1	Zach. Paulis	110
1	Otto Sacks	86
1	Christ. Jagow	103
1	Isak Axelson	105
4	Finske Landsryttare .	390
4	Lorentz Wagner . . .	440
1	Skolmans	120
1	Lars Larssons	110
1	Carl Siggesons	90
1	Albinis drag	100
19		1,944
7		
8		
34		

Elbingen

8	Köningams
8	Muschamps
1	Sempels
7	

Ryttare

1	Benhems
2	Tottens
1	Erland Uddesons
1	Helfastson
1	Claes Christoffersons
1	Per Svensons
17	

Marienburg

4	Erik Hand
4	Eckholtz
4	Erick
1	Gotthards
1	Carnissinidrag.
15	

Ryttare

2	Hans Wrangel
1	Soopen
1	Cahlenbachs
1	Greysens
1	Jonas Janson
1	Bengt Borgeson
1	Joch. Carberg
8	

Montau Spitz

8	Redwens

Dirschau

8	Kaggens
4	Sittons

Höfft

8	Banerens
4	Duwalls

N:o 95.

Lista på folket, som här i lägret äro. Actum Käsemarkt d. 11 Juli 1627.

(Från Kammar-Kollegeii Arkiv.)

13 Tyska ryttare	1,240
4 Claes Christersons . .	420
4 Zacharias Paulis . . .	440
5 Lorentz Wagner . . .	580
5 Hans Rothkirch . . .	614
4 Tottens Finske	415
5 Erik Soop	592
	4,301
9 Hofregemente	1,319
8 Ehrentreuter	934
8 Blå Regemente	1,067
	3,320
4 Dragoner	327
16 Alexander Lessle . .	1,812
8 Essens	1,231
8 Ribbings	1,025
8 Ryningens	1,108
8 Bengt Bagges	770
4 Fritzes	349
4 Duwalls	521
	6,816
	14,764

Elbingen

8 Königens	1,058
8 Muschamps	737
1 Sempel	96
Af Koträcks folk . . .	52
	1,943

Marienburg och Stuhm

4 Hand	426
8 Ekholtz och Horns . .	777
8 Rudwens	872
	2,075

Dirschau

8 Kagges	951
4 Sittons	687
	1,638

Höfft

8 Baners	939

Frauenburg

1 Patkulls	100
	1,039

Braunsburg

4 Kyhlens	549
2 Tewes	285
1 La Chapells drag. . .	80
	914

Pillau

8 Drummund	1,129
6 Tewes	873
4 Skottes	548
4 Soopens	568
	3,118

Mont. Spitz

4 Jakob Sittons	227
	10,954
	25,718

N:o 96.

Extract uppå K. M:ts fält-armé (i Aug. 1627).

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Curassierer och ryttare.

	Friska.	Sjuka.
1 Benems	121	23
1 Opels	75	25
1 Claus Didriks .	119	26
1 Fritzes	154	—
2 Cahlenbacks . .	200	24
1 Ahnens	60	34
2 Wrangels	180	90
1 Åke Totts . . .	120	22
1 Lilliesparres . .	90	10
1 Jeskow	90	38
1 Pirchs	56	28
1 Zacharias Paulis	106	—
1 Lorentz Wagner	110	20
1 Carl Jensens . .	105	21
1 Isac Lilliesparres	100	15
1 Jöran Gyllenstjerna	88	23
1 Joachim Karbergs	100	40
1 Jagows	108	13

1	Erland Uddesons	80	28
1	Isac Axelsons .	118	10
1	Anders Helfastsons	100	27
1	Erick Soops . .	90	20
1	Bengt Börjesons	105	25
1	Olof Stakes. . .	120	15
1	Jakob Claessons	125	15
1	Lars Larsson .	110	15
1	Zacharias Pauli	76	10
1	Otto Sack . . .	100	14
1	Johan Johanssons	112	3
1	Lars Siggesons	99	8
1	Hans Rothkirchs	100	29
1	Erik Fries	100	15
1	Skolmans	110	32
1	Lennars Nilssons	100	21
1	Adam Pentz	100	24
1	Åke Totts	100	90
1	Sven Ivarson	100	13
1	Hans Bagges	95	5
1	Anreps	100	4
1	Carnissini drag.	47	—
42		4,161	879
		5,040	

Fotfolk vid Dirschau.

		Friska	Sjuke.
7	Hofreg:te	1,147	
8	Noth	1,121	
8	Klitzing	1,143	
1	Uppvärter	158	
8	Redwen	894	
8	Muschamp	755	
8	Ribbing	996	
4	Fritz	290	
4	Duwalls	413	
		6,914	

Vid Höfft

8	Röde	967	
12	Lessles	1,284	299
8	Baggens	628	103
8	Ryningens	616	455
8	Essens	1,111	102
8	H. Joh. Baners	832	112
		5,438	1,071

Arklifolket
Skyttarne
Spelfolket

Summa på folket, som med H. K. M:t d. 8 Aug. hafve marscherat mot fienden

	Piken.	Musk.	Rotar
Blå reg:tet	43	100	
Hofreg:tet	49	92	
Gröna reg:tet	72	112	
Muschamp	32	48	
Ribbing	65	48	
Redwens	37	48	
Fritzes	—	38	
	298	486	

298	rotar Pikenerare	1,788
486	» Musketörer	2,916
	Officerare	780
	Ån Duwalls	430
	Rytteriet	4,161
		10,075

N:o 97.

Lista på folket. Actum den 1 Sept. 1627.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Hos H. K. M:t.

8	Hofreg:tet	Sqv.	2
8	Klitzing	»	2
8	Nooth	»	1
8	Erentreuter	»	1
8	Muschamps	»	1
8	Ribbing	»	2
		Summa	4,344
		Officerare	576
			4,920

	Dirschau	Friske.	Sjuke.
12	Lessle fr. Höfft	1,084	320
4	M Kagg fr. »	366	205
8	Redwens	819	154
8	Lars Kagg	576	268
4	F. Sitton	384	214
8	Ramsay fr Elb.	937	86
8	Baggens med Duwalls understuckne	705	309
		4,871	1,565

	Pillau		
8	Essens f. Höfft	1,111	102
4	Af Fritz f. Dirs.	286	105
		1,397	207
	Höfft		
8	Joh. Baners	832	112
8	Ryningens	616	455
		1,448	567
	Marienburg o. Stuhm		
4	Erik Hand	376	53
8	Horns	670	80
		1,096	233
	Elbingen		
9	Köningham	1,084	10
	Braunsburg		
4	Kyhlens	259	277
2	Westgötar	109	91
		368	368
	Af efterskrifne tagas till rekryter, och sedan officerarne och de öfrige hemförlofvas:		
8	Bertil Tewes	326	587
4	Jöran Soop	119	385
8	Drummund	421	491
		866	1,470
	Efter detta tågs ända hemförlofvas:		
4	Sittons	394	214
4	Fritzes	286	105
4	Wärnstedts	432	157
8	Ryningen	716	355
4	Duwalls off.	72	—
		1,900	831

N:o 98.

Lista på folket i vinterqvarteren (d. 5 Sept. 1627.)

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

	Fotfolket	
	I fält.	
8	Hofreg:tet	1,155
8	Erentreuter	986
8	Nooth	1,106
8	Klitzing	1,138
8	Muschamp	732
	Rekr. af Drummund	350
8	Ribbing	961
	Rekr. af Tewes . .	150
8	Redwens	865
	Rek. af Drummund	250
	Elbingen	
8	Köningens	1,094
8	Skottarne	1,023
	Marienburg	
4	Erik Hand	426
4	Ekholtz	750
4	Matts Kagg	571
	Dirschau	
8	Alex. Lessles	1,413
8	Bengt Bagges . . .	602
	Rek. af Duwalls . .	400
8	Lars Kaggs	844
	Rek. af Soopens . .	200
	Höfft	
8	Joh. Baners	944
	Rek. af Soopens . .	200
	Pillau	
8	Essens	1,213
	Braunsberg	
4	Kyhlens	536
4	Skottens	347
	Rek. af Tewes . . .	200
132		18,556

	Ryttare.	
	Elbingen	
1	Opels	101
1	Benhems	144
6	Åke Totts	690
1	Groots	125
1	Breckfelts	125
	Marienburg	
1	Claes Dirichs	148
2	Cahlenbachs	233
1	Ahnens	84
1	Skels	53
5	Zach. Paulis	542

	Stuhm	
2	Hans Wrangel . . .	263
1	Fritzes	168
1	Jeschkows	133
	Dirschau	
5	Rothkirchs	672
	Höfft	
4	Claes Christerson	483
1	Pirchs	74
	Braunsberg	
5	Erik Soop	648
4	Finske nyankomne	500
	Neuenteich	
5	Lorentz Wagner . .	598
3	Dragoner	450
51		6,184
	Fotfolket	18,556
		24,740

N:o 99.

Kort extract på det krigsfolk Generalen Herr Gustaf Horn med sig öfverförde åt Liffland förliden sommar 1627.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

8	Generalens reg:te	874
8	Hans Wrangels	646
4	Öfv.-L:t H. Horns sqv.	536
4	Öfv.-L:t Bürtz	592
8	Öfv. Creutz rekryter	225
1	Henning Grass' sqv. d:o	
8	Chr. Assersons d:o	572
12	Rytteriet	904
		4,394

N:o 100.

Fördelning på efterskrifne krigsfolk, huruledes de i garnison förlagde äro.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

		Än att bekomma föringen till hästarne.
Burtnick	Jöran Adrikas komp.	Ruin, Lemsal Karkhus
Karkus o. Ruin	Magnus v. d. Pels	
Helmet o. Fellin	Claus Wachtmeister	Helm., Terv., Fellin, Semsel
Mitau	Mårten Ahnens	Lenb., Allis o. Rodenpois
	Claus Didriksons	Segwold och Kremen
Nitau o. Kockenh.	Robert v. Rosens	Kockenhusen
Öfver-Pahlen	Berendt Lifs	Öfre Pahlen
Lemsal	Jöran Jakobsons	
Refleske geb:tet	Berendt Rebinders	
Pernauska »	Isac Axelsons	
Dorptske »	6 komp finske ryttare	

Fotfolk

Riga	Wurmbrands	
	Spens reg:te	
Ny- och Dünamünde skans	4 komp.	H. Gust. Horns
Riga slott	4 »	Hans Wrangels
Wolmar och Wenden	3 »	Åke Oxenstjernas
Mitau	4 »	Åke Oxenstjernas

Runeborg, Treiden, Pebal och Smilton	182 Westgötar
Lemsal	Ruthwens reg:te
Treiden, Cremen, Segewold, Weinsel	Jakob Duwalls sjuka
Kockenhusen, Selborg	Christoffer Asserson
Bausk o. Slott	1 Honora Werlers och ⅓ Idrons komp.
Dahlen	⅔ Idrons komp.
Treiden	Åke Hanssons, Jören Horns dragoner

N:o 101.

Kort förslag uppå de knektar och båtsmän, som anno 1627 uti efterskrifne landsändar utskrifne äro, efter de rotelängder och rullor samt efter den besked, som finnes uti räknekammaren.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

	Bör vara enligt Rotelängderna	Finnas i utskrifningslängderna
Uppland	1,285	1,285
Södermanland	755	755
Östergötland	889	889
Småland	1,799	1,799
Westergötland	1,784	1,697
Nerike	246	246
Wermland	376	376
Westmanland	1,287	1,287
Wester-Norrland	485	485
Österbotten	520	520
	9,426	9,339
Af städerna uti utskrifningslängderna		
Uppland	303	Lika
Södermanland	127	—
Östergötland	115	—
Småland	99	—
Westergötland	149	—
Nerike	28	—
Wermland	11	—
Westmanland	135	—
Wester-Norrland	129	—
Österbotten	44	—
	1,140	1,140

N:o 102.

Förslag på folket till anno 1628.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Preussiske staten.

Recreu. Till fält.

	16	Curassierer	1,829
	30	Landsryttare	3,096
	46		4,925
	8	Hofreg:tet	1,077
	8	Klitzing	1,026
	4	Nooth	600
	4	Erentreuters	600
	12	Skottarne	1,051
			4,384
500	8	Baggens	1,200
	8	Ribbings	1,200
	4	Joh. Baners	600
	4	Essens	600
	4	Weissmeyers	600
	3	Dragoner	366
			4,566
			13,845

Till garnisonerna.

Pillau

500	8	Lessles	1,200

Braunsberg

	4	Essens	600

Elbingen

100	8	Cuninghams	1,200
600	8	Ryningens	1,200

Marienburg och Stuhm

100	8	Redwens	1,200
50	4	Erik Hands	600
	4	Lilliehök	600

Dirschau

350	8	Kaggens	1,200
200	4	Duwalls	600

Höfft

250	4	Baners.	600

Wormditt

	4	Erentreuters	433

Guttstadt

	4	Nooths	463
			9,896
2,650			23,741

Med H. K. M:t.

	8	Fritzes reg:te	1,200
	8	Bertil Tewes'	1,200
	4	Linnars	600
	1	Uppvaktarek.	150
			3,150

Liffländska staten.

Till fält d. 1 Maj — 1 Aug.

Recreu.

	5	Curassierer	393
500	12	Finske ryttare	1,295
500	4	Totts finske	500
	1	Landsåtare	200
			2,388
100	8	Wurmbrands	878
100	8	Spenses	1,005
506	8	Oxenstjernas	1,200
	4	Gust. Horns	600
300	4	Assersons	600
600	4	Från Finland	600
	1	Fältherrens	150
			7,421

Garnisonerna.

Riga

358	4	Gust. Horns	600
383	8	Wrangels	1,200

Kockenhusen

130	4	Assersons	600

Mitau, Bauske

358	4	H. Bürtz	600

Ny- och Dünamünde

378	4	Åke Hansson	600
			3,600
4,393			11,201

Liffländske krigsstaten från d. 1 Aug. i fält.

Som ofvan	7,421

Från Sverge med Konungen.

8	Uppländingar	1,200
8	Westgötar	1,200
4	Af Sörmländingarne	600
4	Af Finnar	600
1	Uppv. kompani	150

12 Danska ryttare	1,500
13 Svenske ryttare	1,625
	14,296
Garn. som förbemält	3,600
Summa	17,896

Fördelning på skeppen till första expeditionen till Preussen

Tre Kronor	150
Andromeda	120
Westervik	120
Månan	100
Enhörningen	100
Regnbågen	100
Oraniebaum	75
Jungfrun	75
Pelikanen	75
Storken	70
Pappegojan	65
	1,050

Till Riga

Svarte Hunden	150
	1,200

Komp. Med H. K. M:t

3	Nya Svärdet
1½	Scepter
2½	Stockholm
2½	Christina
1	Mercurius
2	Apollo
2	Achilles
2	Delfin
1½	Lilla Nyckeln
1	Leoparden
1	På 6 galejor
21	

Uppå närskrifne kompanier äro efterskrifne folk:

1	H. K. M:ts uppvaktare	150
4	Lennart Torstensons.	600
16	Fritzes o. Tewes reg:te	2,400
		3,150

Till Riga

Johan Yxels	Merman	200
	Bönan	300
Drabanter o. Skottar	Jupiter	200
Yxels	En galeja	50
		750

Fördelning på skeppen vid andre expeditionen.

Vid Elfsnabben

Äpplet	300
Wasan	300
Stora Kronan	300
Kongl. Svärdet	150
Stora Nyckeln	150
8 Drummund	1,200

Till Danmark.

Nya Svärdet	96
Stockholm	96
Andromeda	72
Achilles	72
Månan	72
Regnbågen	72
Apollo	60
Lilla Nyckeln	60
4 Lennart Torstensons	600

För Dantzig

G. Sabell	Sceptor	150
J. Duvall	Tre Kronor	100
A. Körning	Christina	150
F. Skottes	Apollo	100
H. Gelock	Enhörningen	70
	Leoparden	30
	Pelikanen	60
M. Duwall	Delfin	50
H. Fesher	8 Fraktskepp	340
		1,050

Memel

A. Spaniors	Sv. Hunden	50
	Meerman	30

Libau

Spaniors	Bönan	40

Windan

Spaniors	Jupiter	30
	J Duwalls	1,200

Stettin

2 Komp.	Mercurius	100
	Westervik	100
	Oranibaum	50
	Storken	50
		300

Uti Sverige

Flottan

8	Duwalls	1,200
4	Lennars	600
8	Drummunds	1,200
		3,000

Calmar

8	Jöran Soop	1,200
6	Mårten Henning	900
		2,100

Elfsborg

1	Jakob Davidson	150
1	Anders Lahes	150
		300
		5,400

Ouppfordrade till d. 1 Aug.

20⅔	Uppländingar, Westmanlänningar, Dahl	3,100
11⅓	Sörmlänningar, Ner. och Werml:ds	1,700
4	Westergötland	6 0
6	Joh. Hindrikson	900
2	Rekr. af Östergötl.	300
2⅓	Af Jönk. Län	350
8	Muschamps reg:te	1,200
4⅔	Af Kronob. Län	100
4	Norrland	600
2	Osterbotten	300
		9,150
8	Från Finland	1,200
69		10,350

3	Upplands ryttare	375
2	Södermanlands	250
1	Östgöta	125
3	Småländske	375
4	Westgöta	500
		1,650
4	Adelns rusttjenst	500
		2,125
	Summa	17,875

Från d. 1 Augusti

20	På flottan	3.000
14	På Calmar	2,100
2	På Elfsborg	300
		5,400

Ouppfordrade

12	Uppländ. m. m.	1,800
7⅓	Sörml., Ner och W.	1,100
10	Westergötland	1,500
4⅓	Östg. och Jönk. L	650
8⅔	Småländingar	1,300
4	Norrländingar	600
2	Österbotten	300
4	Finska	600
		7,850
4	Adelns rusttjenst	500
	Summa	13,750

Summarum

I Preussen	23,741
I Liffland	11,201
Med H. K. M:t	3,150
Uti Sverige	17,875
Danske ryttare	1,500
	56,467

N:o 103.

H. K. M:ts skeppsflotta pro anno 1628.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

		Mantal på folket			Kopparstycken pundige						Jern-styck. pund	Storm-styck. pund.			Kammar-St.
		Sold.	Båtsm.	S:ma	48	24	12	6	2	2:1	6:5	3	48	24	
Till Dantzig	Christina	96	83	179	—	—	20	—	10	—	—	—	—	2	—
	Stockholm	96	72	168	—	—	18	—	8	—	—	—	4	—	—
	Andromeda	72	72	144	—	—	16	—	4	—	—	—	—	2	2
	Achilles	72	72	144	—	—	16	—	4	—	—	—	2	—	2
	Månan	72	63	135	—	—	—	6	2	—	8	—	—	—	4
	Regnbågen	72	63	135	—	—	—	6	2	—	8	—	—	—	4
	Jungfrun	60	48	108	—	—	—	4	—	—	—	6	—	—	4
	Papegojan	60	48	108	—	—	—	4	—	—	—	6	—	—	4
		600	521	1,121	—	—	70	20	—	—	16	12	6	4	20
För Dantzigs vad	Tre Kronor	120	83	203	—	—	22	4	—	—	—	—	2	2	4
	Nya Svärdet	120	83	203	—	—	18	—	6	—	—	—	4	—	—
	Scepter	120	83	203	—	—	18	2	4	—	6	—	5	—	—
	Stora Nyckeln	120	83	203	—	—	19	2	—	—	—	—	2	—	—
	Apollo	100	71	171	—	—	2	12	4	—	4	—	—	—	2
	Enhörningen	70	71	141	—	—	—	10	4	—	—	—	—	—	2
	Oranienbaum	70	60	130	—	—	—	6	4	—	—	4	—	—	4
	Pelicanen	70	48	118	—	—	—	4	6	—	—	—	—	2	2
	Jupiter	60	62	122	—	—	—	—	—	—	10	—	—	—	—
	Lilla Nyckeln	50	50	100	—	—	—	—	—	—	8	—	—	—	—
	Delfinen	50	46	96	—	—	—	—	—	—	10	—	—	—	—
	Bönan	50	46	96	—	—	—	—	—	—	10	—	—	—	—
		1,000	786	1,786	—	—	60	40	28	—	48	4	12	4	14
Att korsa i sjön	Meerman	60	46	106	—	—	—	—	—	—	10	—	—	—	—
	Sv. Hunden	60	46	106	—	—	—	—	—	—	10	—	—	—	—
	Storken	50	48	98	—	—	—	—	6	—	—	2	—	—	2
	Leoparden	30	32	62	—	—	—	—	6	—	—	—	—	—	—
		200	172	372	—	—	—	—	12	—	20	—	—	—	—
Vid Pillau för H. M:t	Mercurius	150	76	226	—	—	18	6	—	—	—	—	—	—	—
Mellan Stockh. o. Pillau eller, der H. M:t stadder är	Bojorten	—	12		—	—	—	—	—	4	—	—	—	2	4
	Draken	—	10		—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—
	Pelikan Gal.	—	10		—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—
	Lejoninnan	—	10		—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—
F. pen. o. prov.	4 Fribytarsk.	—	60	150	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Mellan Danzig och Pillau	Jonas	—	15		—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—
	Justitia	—	15		—	—	—	—	2	4	—	—	—	—	—
Emellan Riga och Pillau	Westerv. Pinass	—	15		—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—
	Sjöhunden	—	10		—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—
		1,980	1,713	3,693	—	—	148	66	74	20	84	18	18	10	40
	S:ma Credit	—	—	—	—	—	174	70	94	20	84	18	18	14	40
	Äpplet	—	60	60	—	54	12	—	—	—	—	—	—	4	—
	Wasen	300	133	433	—	54	12	—	—	—	—	—	—	4	—
	St. Krona n	250	113	363	—	20	—	10	—	—	—	—	—	4	—
	S. Svärdet	200	83	283	—	—	—	—	—	—	16	10	—	2	—
		750	389	1,139	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Westervik	70	71	—	—	—	18	—	4	—	—	—	—	2	2
	Fortuna	—	15	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—
	H. M:t Drott.	—	24	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

N:o 104.

Mantal på krigsfolket i Sverige in Majo 1628.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Voro behållne in Majo 1628.		Förordnade till efterskrifne orter: Preussen.	Calmar.	Elfsborg.	Behållet qvar i landet	
Uppld, Westmanld och Dalarne.						
16	8 Gref Nils	8	—	—	—	—
	4 Sittons	4	—	—	—	—
	4 William Greys	—	—	—	4	4
Södermanl:d, Nerike och Wermland.						
11	4 Jakob Skottes	4	—	—	—	4
	4 Sperlings	4	—	—	—	—
	3 Matts Kaggs	—	—	4	3	3
Östergötld o. Smål:d						
35	5 Lars Kaggs	4	1	—	—	4
	8 Jöran Soops	4	4	—	—	4
	6 M. Hemingsons	4	2	—	—	—
	8 Drummund	8	—	—	—	—
	8 Muschamps	8	—	—	—	—
Westergötland						
12	8 Joh. Hendriksons	8	—	—	—	—
	4 Stackelbergs	—	—	2	2	2
Norrland						
4	4 Wernstedts	4	—	—	—	1
Österbotten						
2	2 med H. Nöding	2	—	—	—	—
16	Finland	12	4	—	—	4
96		74	11	2	9	26
		är 9 r:ter o. 2 komp. 11,100	1,650	300	är 1,350	
Ryttare						
13	3 Uppländingar, 2 Södermanländn., 1 Östgötar, 3 Småländingar, 4 Westgötar	13 är 1,625 hästar				
4	Adelns Rusttjenst	—	—	—	4 är 500 hästar	
		12,725	1,750	300	1,850	
					3,800	

N:o 105.

Balance, huruledes ryttarne hafva tagit gagen och som de nu d. 7 Juni marschera, efter officerarnes egne ingifne besked.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

		Taga gagen.	Marsch.
1	Opels kompani	104	75
1	Benems	141	92
1	Fältmarskalkens	121	80
1	Öfv. Streiffs . . .	129	85
1	Skiels	118	83
1	Breckfelts	106	80
1	Cahlenbachs . . .	139	96
1	Hans Wrangels .	132	115
1	Fritzes	124	55
1	Jeschkows	110	90
1	Claes Diricks . .	100	100
1	Johan Groots . .	111	104
1	Tottes	116	103
1	Lilliesparres . . .	96	80
1	Joh. Pauli	101	97
1	Claes Pirchs . . .	75	61
16		1,823	1,396
5	Rothkirchs	478	370
5	Olof Stake	572	389
4	Isac Axelson . . .	399	327
5	Claes Dirichs . .	472	354
4	Stålhandskes . . .	392	361
3	Eckholtz	334	343
4	Zach. Paulis . . .	370	329
		3,017	2,373
46	Summa	4,840	3,767

Fotfolket i fält d 6 Juni.

8	Hofreg:tet	998
8	Klitzings	872
4	Erentreuters sqv. . . .	528
4	Noths af röda	424
8	Ramsays reg:te	860
8	Ribbings	830
4	Redwens	442
8	Alex. Essens	746
8	Fritzes	866
4	Lennars	398
8	Bengt Bagges	537
1	K. M:t Uppvärter . . .	140
73		7,647
	Kavalleri d 7.	3,769
	Summa	11,416

N:o 106.

Förslag på folket, actum d. 6 Juli anno 1628.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Med H. K. M:t

I Preussen

1	Uppvaktare	146
8	Hofregementet	1,132
8	Fritzes reg:te	950
8	Essens reg:te	776
4	Lennars Sqvadron . .	332
8	Gr. Nils reg:te . . .	1,200
		4,536

Från Sverige

8	ittons o Sperlings	1,200
8	Joh. Hindriksons . . .	1,200
8	Muschamps	1,200
8	Lars Kaggs	1,200
4	Wärnstedts sqvadr. .	600
		5,400
73		9,936

Med H. N. Cantzleren

I Preussen

8	Gröna reg:tet	884
4	Erentreuters reg:te . .	528
4	Nooths reg:te	424
12	Skottarne	1,224
		3,060

Från Sverige

8	Drummunds reg:te . .	1,200
4	Mårten Hennings . . .	600
4	Jak. Skottes	600
12	Finnar	1,800
		4,200
56		7,260

Garnisoner

Marienburg och Stuhm

8	Redwens reg:te	910

4	Tewes	521
8	Nils Ribbings . . .	788
4	Lilliehööks	626
		2,845

Dirschau

4	Erick Hands	693
8	Baggens	536
4	Axel Duwalls sqv. . .	301
		1,530

Pillau

12	Lessles	805

Braunsberg

4	Tewes	561

Elbingen

8	Köningens	1,402
4	Rynings	

Höfft

8	Baners	828

Wormditt

4	Erentreuter	462

Guttstadt

4	Noth	527
84		

Dragoner

1	La Chapelle i Elbingen	76
1	I Elbingen	140
1	I Höfft	130
87		9,316

Summa fotfolk

Med H. K. M:t . . .	9,936
Med H. N. Cantzl. . .	7,260
I Garnisoner	9,316
	26,512

N:o 107.

Mantal på efterskrifne krigsfolk, som de nu d. 10 Juli marschera kunna, efter officerarnes egne ingifne besked.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Sqv.	Fotfolket.	
2	Herr Teufels, gula hofreg:te	
1	Klitzings	gröna reg:tet
1	Hebrons	
1	Erentreuters, röda reg:tet	
1	Af Noths, blåa reg:tet	
2	Ramsays, Skottarne	
1	Nils Ribbings	Westgötar
1	Hans Drakes	
1	Alex. Essens	Österbottens
1	Nils Larssons	
2	Erik Hands, Ostgötar	
1	Linnars, Norrländingar	
1	Axel Duwalls, Norrländing.	
2	Bengt Bagges, Westmanl.	
18		

	Gör: Pikenerare . . .	1,760
	Musketerare .	4,105
	Officerare . . .	1,216
		7,081

Kavalleriet, act. Dirschau d. 19 Juli.

5	Zach. Pauli	432
5	Isac Axelson	458
8	Per Brahes	783
6	Lars Rothkirchs . . .	619
5	Olof Stakes	492
4	Åke Totts	373
3	Stålhandskes	259
4	Streiffs	422
3	Opels m. fl.	332
3	Tottens	303
4	H. Wrangels	453
52		4,910
	Sjuke och hästlöse . .	447

Ankomne till Elbingen

3	Claes Christerson . . .	375
2	Erik Jakobsons . . .	250
4	Erik Soops	500
9		1,125
		6,482

N:o 108.

Garnisonerna i Preussen sommaren 1628.

Pillau

12	Lessles	1,106

Braunsberg

4	Tewes	600

	Elbingen	
8	Cuninghams	1,100
4	Tewes	600
	Marienburg, Montau och Stuhm	
8	Rynings	600
4	Redwens	550
4	Lilliehök	600
	Höfft	
8	Baner	600
4	Erik Hand	400
	Dirschau	
8	Lars Kagges	850
4	Axel Duwalls	400
	Wormditt	
4	Erentreuter	443
	Guttstadt	
4	Nooths	463
76		8,302

N:o 109.

Lista på folket d. 9 Sept. 1628.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Fotfolk.

5	Max. Teufel	Hofreg:te	940
5	Winckel		
4	Klitzing	Gröna	725
4	Hebron		
4	Erentreuter	Röda	836
4	Taupadel	Blå	
4	Redwen	Smål.	896
4	King		
4	Muschamp	Smål.	832
4	— — — —		
4	Ribbings	Westg.	844
4	H. Drakes		
4	Joh. Hendrikss.	Westg.	331
5	Jak. Skottes	Norrl.	253
4	Ramsays Skottar		574
4	Essens	Finnar	1,026
4	N. Larssons		
4	Liljehöks Finnar		452
75			7,710

	Rytteri, som marschera kan	
7	Zach. Paulis	539
8	Claes Christersons . .	676
8	Gref Peders	667
6	Rotkirchs	474
8	Erik Soops	639
7	Finske landtrytt. . . .	511
3	Groot	267
4	Streiffs	382
1	Benems	108
4	Wrangels	405
1	Fältmarskalkens . . .	106
1	Opels	79
		4,853
7	Nyankomne Finnar .	875
12	Rhengrefvens	1,500
12	Baudissins	1,500
89		8,728
	Summa	16,428

N:o 110.

Lista på folket den 6 Oct.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Fotfolk.

10	Hofreg:te	
8	Gröna reg:tet	
4	Erentreuter	
8	Redwens	
8	Muschamps	
8	Ribbings	
4	Joh. Hendriksons	
4	Lilliehök	
4	Ramsay	
8	Essens	
4	Axel Lillies	
70	Gör: Musketerare	1,975
	Pikenerare	1,779
	Officerare	887
	Commenderade	1,467
		6,058
Sjuke		684
	Cavalleri.	
8	Upplänningar	500
8	Sörmländingar	458

8	Westgötar	566
8	Smålänningar	611
6	Rothkirchs	371
6	Anrep	437
6	Eckholtz	543
50		
12	Rhengrefvens	1,079
12	Baudissins	1,003
5	Streiffs	446
5	Wrangels	443
3	Groots	227
37		
87		6,684
	Sjuke och hästlöse	895
		7,579
	Tjenstbare, summa	12,742

Styrka d. 16 Oct.

Fotfolk (med sjuke?)	6,579
Ryttare	5,883
	12,462

N:o 111.

Mantal på folket i garnisonerna.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

		Friske.	Sjuke.
	Marienburg		
8	Drummund	813	211
4	Tewes	262	236
4	Mårt. Hennigson	350	53
	Dirschau		
8	Baggen	880	34
8	Erik Hand	780	51
4	Joh. Hinderson	186	249
	Höfft		
9	Banerens	983	47
	Elbingen		
8	Saltzburg	967	83
6	Skottarne	450	232
	Pillau		
12	Kinnemund	927	37
	Braunsberg		
4	Tewes	496	24
	Stuhm och Montau		
4	Lilliehök	514	83
	Draga hem		
4	Linnars	272	229
	Lilla Werder		
3	Wärnstedt	461	45
86		8,341	1,614
		9,955	

N:o 112.

Disposition på garnisonerna.
(Vintren 1628—1629).

(Från Kammar-Kollegi Arkiv.)

Cavalleri

	Komp.	
Wormditt	4	
Guttstadt	4	Rehngrefvens
Efter mem inneh.		
Liebstadt	4	
Sahlfeldt	4	Baudissins
Mühlhausen	3	
Holland	5	Streiffs sqv.
	1	Groots komp.
Marienburg	1	Fältmarsk.
Stuhm	4	H. Wrangels
Dirschau	3	Anrep
Neuendijk	2	Anrep
Braunsberg	1	Zach. Pauli
	5	Hüneken
Mehlsack	5	Ekholtz
Elbingen	1	Benhems
	1	Opels
	2	Westgötar
	2	Uppländingar
Tolkenit	2	Sörmländing.
Höfft	2	Östgöter
	59	hvaraf 18 sv.

Förlofvas hem.

Cavalleri.

5	Upplänningar
4	Sörmländingar
4	Östgötar
8	Westgötar
8	Småländingar
4	Finnar
31	

Infanteri

1 Drabanter
8 Redwen
8 Ribbing
5 Skottar
4 Linnars
3 Wärnstedt
3 Sittons
4 Ryningens
4 Offic. af Joh. Henrikson
4 Offic. af Mårt. Hennigs
47

8 Jakob Duwalls hemdragne
4 Offic. af Axel Duwalls
8 Lars Kaggs äro intet ank.
8 Gref Nils vid Stralsund
4 Lennars » »

Infanteri

Wormditt, Liebstadt	8	Ehrentreuters
Guttstadt, Mehlsack	8	Noths
Osterode	8	Klitzing
Strassburg	4	Teufel
Holland	2	Sopens fylles af
Sahlfeldt	2	M. Henningson
Marienburg, Stuhm	8	Liljehök
	8	Drummund
	4	J. Hendrikssons
	4	Tewes
Dirschau	8	Baggens f. af Sittons
	8	Hands f. af Benems
Braunsberg	8	Essens
	4	Tewes
Elbingförst.	4	Tewes
	8	Skottar
Höfft	8	Muschamp
	9	Saltzburg f. af J. Hendriksons
	8	Baners fylles af M. Hennigson
Pillau	8	Kinnemund

129 hvaraf 89 Sv:e
3 kom.dr.dessut.

Efterskrifne infanteri kan tagas till fält

4 Ehrentreuter
4 Noths
4 Teufels
4 Skottar
8 Muschamps
4 Liljehöks
8 Drummunds
8 Essens
3 Soopens
48 komp är 12 sqvadroner.

N:o 113.

Folket i Liffland i Sept. 1628.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Rytteri

5	Curassierer	383
12	Finske ryttare	1,269
		1,652

Fotfolk

8	Wurmbrands regte	713
8	Jakob Spens	612
3	Lilla Skottska sqv.	235
1	Dragoner	101
8	Oxenstjernas reg:te .	859
8	Gustaf Horns	930
8	Assersons	997
8	Wrangels	828
5	Henr. Bürtz sqv.	497
4	Åke Hanssons	388
		6,160
		1,652
		7,812

N:o 114.

Kort extract på krigsfolkets mantal i Liffland i Sept.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Fotfolket	1 Jan.	1 Sept.
8 M. Wurmbrandts		722
8 J. Spenses		625

4	L:a Skottska Sqv.		241
8	Åke Oxenstjernas		848
8	Gustaf Horns . .		684
8	Hans Wrangels . .		841
8	Chr. Assersons . . .		877
4	Åke Hanssons sqv. .		384
4	Henrik Bürtz sqv. . .		464
1	Fältherrens komp. . .		104
61		7,209	5,790
	Dagligen väntas hit till de inländske regimenters komplettering .		782
4	Åfvensom en sqvadron finskt folk . .		—
	Cürassiererna		
1	Göran Adrikas		102
1	Tisenhusen		95
1	H. Gustaf Horn .		113
1	Robert von Rosen .		72
1	Otto Yxkull		79
		532	461
1	Landsåtarne		200
	Finske rytteriet		
1	Gustaf Horn		42
1	Reinh. Wunsch . .		54
1	Claes Bertilson . . .		66
1	And. Pauli		50
1	Fab. Wrangel . . .		75
1	Hans Ramsay . .		70
1	Otto Yxkull		28
1	Jöns Andersson . .		46
1	Erik Jöranson . . .		12
1	Didr. Wolfelts		88
1	Hendr. Saxes . .		102
1	Sigfr. Saxes.		100
		1,329	733
	Väntas fr Rewal	—	767
4	Finske ryttare	—	500
	Summa	9,070	9,233

N:o 115.

Disposition öfver krigsfolket (till år 1629).

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Preussen.

I fält.

1	Fältmarskalkens . .	125
1	Opels	125
4	H. Wrangels	500
		750
	Svenske	
10	Finnar	1,250
4	Uppländingar (2) . .	500
4	Sörmländingar (2) . .	500
2	Östgötar	200
3	Westgötar (1) . .	375
3	Småländingar (1) . .	375
		3,250
		4,000
4	Hofreg:te	600
4	Klitzings	600
4	Noths	600
4	Erentreuters	600
8	Skottar	1,200
8	Essen	1,200
4	Lilliehök.	600
8	Muschamp	1,200
3	Dragoner	300
1	Artillerifolk	150
		7,050
	I fält	11,050

Garnisonerna

Pillau

8	Skottar	1,200

Braunsberg

4	Joh. Hinderson . . .	600

Elbingen

8	Jakob Skotte	1,200

Marienburg

8	Tewes	1,200
8	Drummunds	1,200
		2,400

Stuhm

4	Lilliehök	600

Höfft

8 Sperling och Kagg 1,200

Dirschau

8 Jöran Soop 1,200
4 Joh. Hendrikson . . . 600
4 Sitton 600
2,400

Wormditt

4 Erentreuter 600

Guttstadt

4 Nooth 600

Osterrode

4 Klitzing 600

Strassburg

4 Hofregimente 600
12,000
11,050
Summa 23,050

Liffland.

I fält

2 Tyske ryttare 250
16 Finnar 2,000
2 Landsåtare 250
2,500
4 Wurmbrandt 600
8 Skottar 1,200
16 Finnar 2,400
4,200
1 Artillerifolk 150
I fält 6,850

Garnisonerna

Riga

4 Wurmbrandt 600
8 Oxenstjerna 1,200
8 Finnar 1,200
3,000

Skansen

4 Finnar 600

Mitau

4 Finnar 600

Kockenhusen

2 Finnar 300

De andra

2 Finnar 300

Dorpt

2 Finnar 300
5,400
Summa 12,250

Sverge.

8 Bengt Bagges 1,200
8 H. Joh. Baners 1,200
8 Redwens 1,200
8 Ribbings 1,200
8 Saltzburgs 1,200
8 Erik Hands 1,200
8 Kinnemunds 1,200
4 Mårt. Hennigsons . . 600
9,000

Rytteri

3 Upplänningar 375
2 Sörmländingar 250
4 Östgötar 500
5 Westgötar 625
5 Småländingar 625
3 Finnar 375
2,750
1 Arklifolk 150
11,900

Stralsund

8 Gref Nilses 1,200
4 Duwalls 600
4 Linnars 600
4 Kagges 600
3,000

Flottan

4 Linnars 600
4 Körnings 600
1,200

Summa

I Preussen 23,050
I Liffland 12,250
I Sverge 11,900
I Stralsund 3,000
På flottan 1,200
51,450

N:o 116.

Kort förslag på det inländska och utländska fotfolket här i Liffland, som nu till fält och Rigiske garnisoner förordnadt är, efter mönstringen, hållen i Jan. 1629.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Hafve nu sina qvarter i			I Rigiske garnisoner	I fält brukas.
Wenden	6	Jakob Spens		
Runöborg	2	» »	—	853
Burtnick	3	» »		
Wolmar	4	Wurmbrands	—	388
Riga	4	»	320	—
Riga	5	Generalens (G. Horn)	523	—
Cantzlerens och La Barres bönder	3	»	—	362
Marienburg	1	Dragonerne	—	117
Riga	3	Christoffer Anderson	282	—
Runeborgs Lemsals och Wensels bönd.	3	Hans Wrangel	—	331
Riga	4	Hans Wrangel	350	—
Riga	8	Åke Oxenstjerna	730	—
Nymynde	4	Åke Hanssons Sqv	345	—
Mitau	3	Henrik Bürtz Sqv.	315	—
Dünamünde	1	Ekholts	100	—
	54		2,965	2,051
			5,017	

N:o 117.

Förslag på folket till Stralsund 1629.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Fotfolk.

8	Sittons	1,200
4	Sven Antonisens	600
4	Wellam Greys	600
8	Matts Kaggs	1,200
4	Sperlings	600
4	Jöran Soops	600
4	Mårten Hennigsons	600
8	Nils Ribbings	1,200
4	Stackelbergs	600
4	Adolf Hårds	600
4	Carl Hårds	600
8	Östgötar af Baners o. Hands reg:te	1,200
		9,600

I Stralsund.

8	Gref Nilses	1,200
8	Lars Kaggs	1,200
8	Jak. Duwalls	800
8	Duwalls värfvade	1,200
8	Stadens reg:te	1,200
8	Skottar	1,200
		16,400

Rytteriet

6	Uppländske	750
5	Södermanländske	625

4	Östgötar	500
7	Westgötar	875
9	Småländningar	1,125
1	Åke Tott	125
		4,125
	Summa	20,525

Blifva hemma i Sverige, sedan efterskrifne blifva från Preussen förlossade:

	Friska.	Sjuka.
Bengt Bagge	595	139
Kinnemund	128	220
Drummund	508	191
Muschamp	632	49
Bertill Teves	306	170
Mein. Bröyer	275	167
Af Baner o. Hand	197	318
	2,741	1,254

N:o 118.

Lista på folket d. 22 Maj 1629.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Rytteri

5	Eckholtz	500
3	Anreps	300
2	Upplänningar	170
2	Sörmlänningar	180
2	Östgötar	180
2	Westgötar	170
5	Streiffs	500
5	Hynekens	500
5	Wrangels och Zach. Paulis	500
12	Baudissins	1,150
12	Rehngrefvens	1,450
4	Cuirassier Guardie	400
59		6,000

Fotfolk

4	Gula	600
4	Noots af 5 komp.	500
4	Erentreuters	500
4	Klitzings af 6 k.	500
4	Skottar af 11 k.	600
4	Muschamps	600
8	Linnars	1,200
8	Redwens	1,200
6	Jakob Skottes	800
		6,500
32	Med Hofmarskalken	4,800
		17,300

Garnisoner

Pillau

8	Essen	800

Braunsberg

4	Tewes	400

Elbingen

9	Saltzburg	1,050

An af

8	Kinnemunds	400

Marienburg, Montau, Stuhm.

4	Bröyers	300
8	Drummunds	600
8	Lilliehök	800

Höfft

8	H. Johan Baners	700

Dirschau

8	Baggens	600
8	Hands	550

Wormditt

4	Erentreuters	500

Guttstadt

3	Nooths	300

Osterode

2	Klitzings	200

Strassburg

4	Gula	500
	Essen och Lilliehök	200
	Dragoner	100
	I garnison	8,000
	I fält	12,500
		20,500
	Hofmarskalkens	4,800

N:o 119.

Lista på efterskrifne krigsfolk, som d. 11 Juli ransakadt är i lägret vid Marienburg år 1629.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

	Infanteri	Friske	Sjuke
5	Hofregmentet	519	105
6	Blå	282	68
6	Röda	648	56
4	Ramsay af 10 k.	594	146
3	Redwen . . .	264	285
8	Jak. Skotte .	681	68
8	Lennars . . .	858	100
8	Sittons	645	10
8	Ribbings . . .	834	22
7	Matts Kagg .	903	5
4	Sv. Antonisen	552	—
6	Nykomne Skot.	873	30
		7,653	895
	På lodjorna		220
	Cavalleri		
12	Rhengrefvens	953	198
12	Baudissins . .	850	253
5	Hyneckens . .	409	73
5	Streiffs . . .	340	154
5	Wrangels . .	486	65
1	Benems . . .	114	21
1	Opels	72	32
1	Cantzlerens .	77	2
1	Fältmarskalkens	116	8
2	Zach. Paulis	144	27
3	Anreps . . .	298	69
		3,859	902

Montau

Fotfolk

Muschamps	550	
Klitzings . .	484	
Lilliehöks . .	280	
Redwens . . .	594	
Ramsays . . .	60	
Blåa	250	
Hofreg:tet . .	66	
Röda	54	
Jak. Skottes	50	
Saltzburgs . .	311	
	2,699	
Cavalleri		
5 Eckholtz . . .	384	173
2 Skolmans . .	210	35
2 Upplänningar	112	26
	706	234

Dirschau

Bengt Bagge	344	87
Erik Hand . .	242	145
Drummund . .	433	201
William Grey	480	10
Kinnemund . .	106	—
	1,605	443

Elbingen

4	Saltzburg . .	431	182
3½	Hamiltons . .	480	
5	Meldroms . .	704	
1½	Machais . . .	129	
3	Groots	307	
		2,051	

Höfft

8 H. Joh. Baners	575	144
Saltzburgs	158	

Marienburg

4 Meinert Bröyer	277	114

Pillau med Fischhausen

8 Essens	758	60
2 Erik Soops rytt.	170	36

Braunsberg

4 Teves	398	22

Wormditt

3 Erentreuters	320	29

Guttstadt

3 Nooths	250	13

Osterrade

2 Klitzing	300	11

Strassburg

4 Gula	650	39
Af Lilliehök och Essen	200	
Dragoner	100	31

An af Kinnemunds		
På Strutsarna	206	23
Elbingen	24	98
	230	121
Summa		
Vid Marienburg. . . .		11,512
Vid Montau		3,405
Vid Dirschau		1,605
I fält		16,522
Garnisonerna		6,207
På fartygen		460
Sjuke, hästlöse, m. m.		3,263
		26,452

N:o 120.

Kort mantal på svenska och finska fotfolket, som de förmenas i höst kunna komma hem.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Sverge.

Debet

8	Regementer till fält	9,600
3	» tillskepps	3,600
11	» hemma	13,200
22		26,400

Credit

Preussen.

1	Ribbings	Elfsborgs	650
1	Sittons	Upplands	500
1	Linnars	Helsinge	750
½	Skottes	Westerb.	500
1	Liljes	Werml.	400
½	S. Antonisons	Dahl.	400
1	Redwens	Kronob.	600
½	Bröyers	Skarab.	100
1	Mustens	Småland	400
1	Bagges	Westml:d	350
1	Erik Hands	Östgöta	250
½	Greys	Westml:d	350
1	Drummund	Calmar	300
1	Saltzburg	Elfsborgs	800
1	Kinnemund	Sörmland	350
½	Tewes	Elfsborgs	400
½	Påskeppen	(Östg.?)	300
14			7,400

Stralsund

1	Gref Nils	Uppland	450
	Duwalls	Norrland	400
	Kaggens	Jönk. Län	400
			1,350

Riga

1	Åke Oxenstjerna	. .	550

Sverge.

Komp.			
4	Sperling	Sörmland	600
4	J. Soop	Österg.	600
4	M. Hennigs	Jönköp.	600
4	Carl Hård	Skarab.	600
4	A. Hård	Jönköp.	600
4	Stackelb:g	Skarab.	600
2	Saltzburg	Elfsborg	300
			3,900

Utskrifvet

Uppland	1,500
Westmanland o. Dalarne	1,000
Norrland	1,500
Söderm., Nerike o. Werml.	1,500
Östergötl. o. Jönk. Län	1,000
Småland	1,500
Westergötland	2,000
	23,200

Finland.

Debet

3	Reg:ter i Liffland	3,600
2	» i Tyskaarmén	2,400
4	» hemma	4,800
9		10,800

Credit

1	G. Horn	Savolax	700
1	Essens	Österb.	600
1	Wrangel	Wiborg	600
1	Jörgenreich	Nyland	700
1	Liljehök	Björneb.	550
1	Bürtz } A. Hansson }	Tavasteh.	350 250
1	Grass	»	800
1	Reg:te	Åbo	900
1	Creutz	Nyland	700
9			6,150

Skrifves

Österbotten	700
Norra Finland	1,000

Södra Finland . . .	1,000	Fattas	3,200
Karelen	1,300		26,400
	10,150	I Finland	10,800
Fattas	650	Summa	37,200
	10,800	Hvaraf fattas . . .	3,850
Tillstädes i Sverge	23,200		

N:o 121.

Förslag på inländske regimenter.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Hafve varit starke d. 1 Nov.		Räknas för behållet	Hemma i Sverige	Fattas som utskrifvas	1629 ren redo	Fattas	Öfver
Uppland, Westml:d och Dalarne							
1 Åke Oxenstjernas	660	650	60	340	—	—	—
Sven Antonisons	162	150					
1 Gref Nilses	534	400	120	680	—	—	—
1 Bengt Bagges	449	400	45	635	—	—	—
William Greys	146	120					
½ Sittons	334	300	—	300	—	—	—
	2,225			1,955	2,001	—	46
Södermanl:d, Nerike och Wermland							
1 Axel Lillies	199	160	—	1,040	—	—	—
1 Casper von Sperlings	600	—	600	350	—	—	—
Af Kinnemunds	489	250	—				
	1,288			1,990	1,058	322	—
Östergötland							
1 Erich Hand	427	400	—	200	—	—	—
Jöran Soops	600	—	600				
1 Lars Kagges	433	400	—	500	—	—	—
Mårten Hennings	300	—	300				
½ Åke Hansson af Herr Johan Baner	696	600	—	—	—	—	—
	2,453			700	835	—	135
Westergötland							
1 Nils Ribbing	535	500	—	700	—	—	—
1 Lilliehök m. Stackelb:g	600	—	600	600	—	—	—
1 Jöran Johanson med Carl Hård	600	—	600	200	—	—	—
Meinert Bröjers	222	200	—				
Erich Henrikson och David Jakobson	200	—	200				

1	William v. Saltzburg	799	600	—	200	—	—	—
	Bertil Tewes	415	400					
		3,971			1,700	2,004	—	304
	Småland							
1	David Drummund	478	450	—	400	—	—	—
	Mustens	391	350					
1	H. Drakes o. Redwens	608	550	150	500	—	—	—
1	Adolf Hård	360	—	300	900	—	—	—
		1,837			1 800			
	Norrland							
1	Gref Joach. (Brahe)	422	400	—	800	1,375	425	—
1	Axel Duwall och Jakob Skottes	385	300	—	600	—	—	—
	Af Jakob Duwalls	343	300					
		1,150			1,400	810	590	—
17 kompl. reg:ter =		20,400	12,954	7,580	3,575	8,945	7,983	1,347405

N:o 122.

Extract på inkomne främmande besoldningsfolk. (Af Jan. 1630.)

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Uppland
Stockholm.
8 Marskalks. (D. Falkenb.) 821
9 C. Dirichs (pereuters) 936
Uppsala
2 Macheis 198
Enköping
2 Macheis 164

Södermanland
Nyköping
1 Sebastian Treusslers 150

Nerike o. Wermland
Örebro
2 Macheis 173

Westmanland
Westerås
2 Macheis 166
2 Halls 235

Östergötland
Norrköping
7 Mischefalls 381
Söderköping
3 Mischefalls 28
Linköping
2 Mischefalls 78
Skenninge
1 Mischefalls . . . . . —
Wadstena
1 Mischefalls 84

Småland
Wimmerby
1 Lichnowsky 128

Norrland
Hudiksvall
2 Spens 200
Gefle
2 Sittons 260
Norrtelje
1 Sittons 180
Öregrund
1 Redwens 110
Sigtuna
1 Redwens 120

Summa
8 Falkenbergs 821
8 Sperreuters 936
18 Macheis 801

4	Mitscahefals	571
2	Halls	235
2	Treusslers o. Lichnowskys	278
2	Spens	200
3	Sittons	440
2	Redwens	230
		4,512

N:o 123.

Disposition der kriget blifver i Tyskland och stillestånde t uti Preussen och Liffland.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Preussen.

Elbingen

1	Redvens . . .	1,200	2,400
1	Meldroms . . .	1,200	

Fischhausen och Pillau

1	Spenses och Ramsays	1,200

Braunsberg

½	Forbus	600

Skansen i Lilla Werder

1	Hamiltons	1,200

Stora Werder

1	Könighems	1,200

Memel

1½	Forbus	600
½	Groot	600
		7,800

I fält

1	Gula	1,200	4,800
1	Gröna	1,200	
1	Blå	1,200	
1	Röda	1,200	
5	Streiffs	625	1,500
5	Hyneckens	625	
2	Guardie	250	
			14,100

Liffland

Riga

8	Thomas Karr	1,200
8	Spenses	1,200

Nymynde

2	Wrangels	300

Kockenhusen

1	Wrangels	150

Andra småplatser kring Riga

2	Wrangels	300

Ryttare i Riga

4	Finske	500

På landet

2	Landsåtare	250

Rewal

2	Henning Grass	300

Pernau

1	Grass	150

Dorpt

1	Grass	150

Narva och Ingermanland

8	Narviske	1,200
2	Till Kexholm och Nöteborg	
		5,700

Tyske Expeditionen

1	Gref Nilsses Uppl.	1,200
½	Axel Lillies Werml.	600
½	Åke Hanssons Östg.	600
1	Johan Lilliehöks W:tg.	1,200
1	Lars Kaggs Ö:g. (J:k.)	1,200
1	Finske	1,200
		6,000
1½	Herr Lessles	1,800
1	Unga Lessles	1,200
1½	Duwalls	1,800
1	Kriegbaums	1,200
1½	Miskefalls	1,800
3	Marskalkens	3,600
1½	Kniphausen	1,800
		14,400

Ryttare

12	Rhengrefvens	1,500
12	Baudissins	1,500
5	Wrangels	625
5	Liffländske	625
2	Stralsunds	250
1	Tottens	125
1	Gr. v. Ortenburgs . .	125

2	Som skola värfvas af Major Ysslar . . .	250
		5,000
4	Östgötar	500
8	Småländingar	1,000
8	Westgötar	1,000
12	Finske	1,500
		4,000
		29,400

Uppå skeppen

1	Norrländingar	1,200
1	Westgötar	1,200
1	Finske	1,200
		3,000

I Sverige

20	Uppland, Westmanland och Dalarne	3,000
12	Södermanland, Nerike och Wermland	1,800
8	Östgötar	1,200
24	Småländingar	3,600
16	Westgötar	2,400
8	Norrländingar	1,200
		13,200
40	Finske	6,000
		19,200

Ryttare

7	Uppländingar	875
8	Sörmländingar	1,000
4	Östgötar	500
8	Finnar	1,000
		3,375

Summa

I Preussen	14,100
I Liffland	5,700
Till Tyske expeditionen	29,400
I Sverige och Finland	22,575
På flottan	3,000
	73,575

N:o 124.

Disposition uppå krigsfolket, actum d. 12 April 1630.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Tyske Expeditionen

8	Gref Nilses	1,200
4	Axel Lillies	600
4	Åke Hanssons Östg.	600
8	Johan Lilliehöks W:tg.	1,200
8	L. Kaggs Östg. (J:k.)	1,200
8	Finske Herr G. Horn	1,200
40	eller 5 Reg:ter	6,000
12	Herr Lessles	1,800
8	Unge Lessles	1,200
12	Duvalls	1,800
8	Kriegbaums	1,200
12	Miskefalls	1,800
24	Marskalkens	3,600
12	Kniphausens	1,800
8	Macheis	1,200
8	Spens från Riga	1,200
104	eller 13 reg:ter	15,600

Från Preussen

12	Gula	1,800
8	Meldroms, som Joh. Hamilton bekommit	1,200
8	Ramsays	1,200
5	Macheis	750
12	Blå	1,800
12	Rossows	1,800
8	Visthums	1,200
1	St. Anders dragoner	150
66	eller 8¼ reg:ter	9,900

Cavalleri

12	Rhengrefvens	1,500
12	Baudissens	1,500
1	Grefve v. Ortenburgs	125
1	Ysslers eller Wrangels	125
1	Fältmarskalkens . . .	125
1	Wolmar Rosladins . .	125
1	Caccia Guerras . .	125
3	Stralsundske	375
1	Falkenbergs	125
1	Skelens	125
1	Dannenbergs eller Groots	125
1	Redwens	125
5	Hünichs	625
8	Liffländske	1,000
2	Zacharia Pauli el. Tott	250
1	Zacharia Pauli	125
52		6,500
4	Östgötar	500
8	Smålänningar	1,000

8	Westgötar	1,000
12	Finnar	1,500
		4,000
	Uppå flottan	
8	Norrlänningar	1,200
8	Westgötar	1,200
8	Finske Lillieh. el. Mets.	1,200
		3,600
	Än förmodas	
8	Burgsdorfs	1,200
4	Wallensteiners	600
8	Herr Johan Baners	
8	Forbus	1,200
4	Chemnitz	600
8	Dönhoffs	1,200
		4,200
		49,800
	Preussen	
10	Gröna	1,500
10	Röda	1,500
10	Redwens	1,500
8	Spens med 1 fr. Sigtuna	1,200
3	Sittons el. Köningams	450
5	Sittons, 3 från Sverge 2 från Skottland	750
6	Dargits	900
56		8,400
	Deraf förordnas till efterskrefne orter	
16	Elbingen	2,400
8	Werder och Neukrug	1,200
8	Braunsberg	1,200
8	Pillau och Fischhausen	1,200
8	Memel	1,200
		7,200
	I fält	
8	Soldater	1,200
4	Dragoner	600
	Cavalleri	
1	Streiff	125
1	Jeschkows	125
1	Hildebrands	125
1	H. Nåde Cantzlerens	125
		2,300

Och der förbemälte 2,300 man icke behöfvas i fält, då kan samma folk förläggas i efterskrifne orter.

Elbingen	4	Soldater	600	1,000
	2	Ryttare	250	
	1	Dragoner	150	
Braunsberg	2	Soldater	300	700
	2	Ryttare	250	
	1	Dragoner	150	
Fischhausen	2	Soldater	300	450
	1	Dragoner	150	
Memel		Dragoner		150
				2,300
		Liffland		
		Riga		
8	Thomas Karr		1,200	2,400
8	Finska		1,200	
		Nümünde		
2	Wrangels			300
		Kockenhusen		
1	Wrangels			150
		Andra småplatser kring Riga		
2	Wrangel			300
		Ryttare i Riga		
4	Finske			500
		På landet		
2	Landsåtare			250
		Reval		
2	Hemming Grass			300
		Pernau		
1	Grass			150
		Dorpat		
1	Grass			150
		Narven och Ingermanland		
8	Narviske Jak. Skotte			1,200
2	Till Kexholm och Nöteborg			300
				1,500
				6,000
		I Sverge		
8	Åke Oxenstjerna		1,200	3,000
8	Bengt Bagges		1,200	
4	Sittons		600	
8	Sperlings		1,200	1,800
4	Axel Lillies		600	
8	Erik Hand		1,200	1,200
8	Drummond		1,200	3,600
8	Hans Drakes		1,200	
8	Carl Hårds		1,200	

8 Nils Ribbings	1,200	2,400
8 J Kunighams	1,200	
4 Gref Joachims	600	1,200
4 Duwalls	600	
88		13,200
8 Essens	1,200	6,000
8 Ernst Creutz	1,200	
8 A. Jörgenreich	1,200	
8 Henr. Bürtz	1,200	
4 H. Wrangels	600	
4 H. Grass	600	
		19,200

Ryttare.

7 Upplänningar	875
8 Södermanlänningar	1,000
4 Östgötar	500
8 Finnar	1,000
3 Adelns rusttj. i Sverge	375
2 Landsåtare i Liffland	300
	4,050
	23,250

Summa

Tyske expeditionen	49,800
I Preussen	9,500
I Liffland	6,000
I Sverge och Finland	23,250
	88,550

N:o 125.

Disposition öfver krigsfolket i Sverge.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

H. F. N. Pfaltzgrefven och Riksamiralen.

Flottan och Stockholm

4 Gr. Joachims	600	1,200
4 Axel Duwalls	600	

Hörningsholm

8 Bengt Bagges	1,200	6,000
8 Å. Oxenstjern.	1,200	
8 Essens	1,200	
8 E. Creutzes	1,200	
8 Henr. Bürtz	1,200	
8 Finske rytt.	1,000	1,500
4 Uppländska	500	
		8,700

Fältherren

Johannisborg

2 Erich Hand		300

Calmar och gräns

6 Erich Hand	900	3,900
8 Drummund	1,200	
8 Hans Drake	1,200	
4 Adolf Hård	600	
8 Söderml. rytt.	1,000	1,500
4 Östgötar	500	
		5,700

Fältmarskalk Wrangel

Göteborg m. m.

8 Nils Ribbing	1,200	3,900
8 G. Kunigham	1,200	
4 Axel Lillies	600	
8 Sperlings	1,200	
4 Upplands rytt.	500	875
3 Adelns rusttj.	375	
		4,775
		18,775

N:o 126.

Sammandrag af svenska utskrifningsrullor åren 1629—1631.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

	1629	*1630*	*1631*
Östergötland	834	675	607
Småland	—	1,194	—
Södermanland	460	428	414
Nerike	167	—	128
Wermland	323	276	324
Westmanland	—	376	—
Westergötland	—	—	1,430
Uppland	—	792	—
Gestrikland	78	103	87
Helsingland	214	275	234
Medelpad	66	71	49
Ångermanland	166	189	165
Westerbotten	241	231	225
Österbotten	—	443	—
Öster-Dalarne	441	418	—

Uppgifter saknas för de icke ifyllda rummen.

Ungefärligt medeltal	
Ostergötland	700
Småland	1,200
Södermanland	440
Nerike	150
Wermland	310
Westmanland	370
Westergötland	1,400
Uppland	800
Gestrikland	90
Helsingland	240
Medelpad	60
Ångermanland	180
Westerbotten	230
Österbotten	—
Öster-Dalarne	430
	6,400

N:o 127

Finska truppernas sammansättning 1630.

(Sammandrag efter uppgifter i Kriegs-Kollegii Arkiv å Marieberg, n:ne 886 ock 887 i Sv. Krigsk. Arkiv.)

Fotfolket

Komp. Lilliehöks regemente

3 Öfre Satakunden
1 Öfre Satakunden / Nedre Satakunden
1 Nedre Satakunden
1 Wemo härad
2 Säxmäki härad
8

Bürtz regemente

2 Masko härad
1 Satakunden
3 Hollola härad
2 Lappevesi härad
8

Jörgenreichs regimente

1 Pikie härad
1 Pikie härad / Haliko härad
2 Haliko härad
2 Raseborgs län
2 Hattula härad
8

Horns regemente

2 Hollola härad
2 Stora Savolax
3 Lilla Savolax
1 Jäskis härad
8

Creutz regemente

3 Hollola härad
5 Borgå län
8

Skottes reg:te

1 Jäskis härad
5 Eurepä härad
2 Stranda härad
8

Wrangels reg:te

1 Stranda härad
3 Kymmenegårds län
4 Lappwesi härad
8

Grass sqvadron

3 Säxmäki härad

59 kompanier

Ryttériet
(Den 1 Juli 1630).

6 Komp. från norra (vestra) Finland under Gustaf Horn, från
- Öfre Satakunden
- Nedre Satakunden
- Wemo härad
- Masko härad
- Pikie härad
- Haliko härad
- Raseborgs län

8 Komp. från södra (östra) Finland under Åke Tott fr.
- Raseborgs län
- Borgå län
- Hattula härad
- Säxmäki härad
- Hollola härad
- Kymmenegårds län

9 Komp. från Karelen under Otto Yxkull, från
- Stora Savolax
- Lilla Savolax

Jäskis härad	
Eurepä härad	
Stranda härad	
Lappvesi härad	
Kymmenegårds län	
Kexholms „ län	
1 Komp från Österbotten	
24 kompanier	
Dessa trupper skulle i komplett skick räkna:	
59 komp. fotfolk	8,850
24 » rytteri	3,000
	11,850

Härtill funnos år 1630	
Gamla knektar	7,593
Nyutskrifne 1,630 .	2,023
Rytteri (utom Österb:s)	2,921
	12,537
Dessutom:	
S. k. ovisse vid utskrifningen 1,894	
Österbottens reg:te minst	1,200
Österbottens rytteri . . .	125
	13,862
Närmare 14,000 man.	

N:o 128.

Kort förslag uppå allt det inländska krigsfolket, som här i landet hemma och med H. K. M:t i fält utdragne äro. Anno 1631.

(Sammandrag från uppgifter i Kammar-Kollegii Arkiv; N:o 888 i Sv. Krigsh. Arkiv.)

		Utdragne.	Hemma.
Uppland	Nils Brahes reg:te	953	211
	Gårdsfanan	—	148
Westmanland	Lilliehöks reg:te	150	1,052
Dalarne	Åke Oxenstjernas reg:te	—	1,219
Södermanland	Casper Sperlings reg:te	—	1,166
Östergötland	Erich Hands reg:te	87	982
	Åke Hanssons sqvadron	550	40
Jönköpings län	Lars Kaggs reg:te	946	—
	Adolf Hårds sqvadron	177	435
Kronobergs län	Hans Drakes reg:te	—	1,175
Calmare län	David Drummunds reg:te	—	1,267
Skaraborgs län	Carl Hårds reg:te	969	138
	Jöran Johanssons reg:te	943	144
Elfsborgs län	Nils Ribbings reg:te	87	1,048
	Göran Kuninghams reg:te	300	839
Nerike o. Werml:d	Axel Lillies reg:te	614	609
Norrland	Joachim Brahes reg:te	603	656
Westerbotten	Axel Duwalls reg:te	585	306
Österbotten	Alexander v. Essens regte	32	1,007
Uppland	Claes Christersons reg:te	—	1,067
Södermanland	Zacharias Paulis reg:te	—	994
Småland	Per Brahes reg:te	1,001	—
Östergötland	Hans Rothkirchs reg:te	499	434
Westergötland	Erik Soops reg:te	1,042	—
Österbotten	Johan Printz kompani	—	160
Djurskyttar	Nils Krook	48	—
		9,586	15,087
			9,586
			24,673

N:o 129.

Kort sammandrag på allt det inländska krigsfolket, som är utdraget i fält anno 1630 och 1631 och hvad som behållet är hemma i landet. Datum Stockholm den 10 Juli 1631.

(Sammandrag efter uppgifter i Kammar-Kollegii Arkiv; N:o 889 i Sv. Krigsh. Arkiv.)

		Utdr. 1630.	Utdrag. 1631.	Hemma.
Uppland	Grefve Nils reg:te	953	33	—
	Gårdsfanan	—	—	158
Dalarne	Åke Oxenstjernas rytt.	—	1,166	22
Westmanland	Johan Lilliehöks	139	4	913
Södermanland	C. O. Sperlings	—	552	412
Östergötland	Erik Hands	87	936	—
	Åke Hansons sqvadron	550	242	—
Jönköpings län	Adolf Hårds »	179	140	206
	Lars Kaggs reg:te	946	—	—
Kronobergs län	Hans Drakes reg:te	—	—	1,048
Calmare län	David Drummunds	—	1,124	—
Elfsborgs län	Nils Ribbings	87	554	382
	Göran Cuninghams	312	556	166
Skaraborgs län	Jöran Johanssons	969	—	138
	Carl Hårds	969	—	138
Ner. o. Werml.	Axel Lillies	615	—	526
Helsingland	Grefve Joach. Brahes	610	565	—
Westerbotten	Axel Duwalls	600	—	293
Österbottens	Alex. von Essens	—	1,044	15
	Sjuke och tredskne	—	—	773
	Rytteri.			
Upplands	Claes Christersons	—	511	541
Södermanlands	Zacharias Paulis	—	495	499
Östergötlands	Hans Rothkirchs	499	—	434
Westergötlands	Erik Soops	1,042	—	—
Smålands	Per Brahes	1,001	—	—
		10,358	7,892	6,764
			24,994	

N:o 130.

Kort förslag uppå Finlands krigsfolk till häst och fot, med korporaler och knektar. Actum Åbo den 14 April år 1631.

(Sammandrag efter uppgifter i Kammar-Kollegii Arkiv; n:o 890 i Sv. Krigsh. Arkiv.)

Fotfolk		Utdragne.	Hemma.	Ovisse.	Summa.
Reinhold Metstackes	(i Tyskl.)	955	865	546	2,365
Clas Hastfehrs	(i Tyskl.)	975	823	368	2,166
Antoni Jörgenreichs	(i Riga)	940	623	178	1,741
Ernst Creutz	(i Narva)	412	958	179	1,549

Henrik Bürtz	(i Narva)	166	1,287	289	1,742
Hans Wrangels	(i Liffl.)	694	444	108	1,138
Jakob Skottes	(i Ingerm.)	409	1,003	—	1,412
Öfverste Grass'	(i Estl.)	181	330	—	511
	Summa	4,732	6,333	1,668	12,624
Rytteri					
Utdragne 1630		896	—	—	896
Utdragne 1631		629	—	—	629
Garnison i Liffland 1630		484	—	—	484
Hemma i landet		—	1,060	—	1,060
		2,009	1,060	—	3,069
		6,741	7,393	1,668	15,693

N:o 131.

Kort förslag öfver Finlands krigsfolk. Actum Abo d. 27 Mars 1632.

(Sammandrag efter uppgifter i Kammar-Kollegii Arkiv; n:o 892 i Sv. Krigsh. Arkiv.)

Fotfolk	Utdragne.	Mönstrade.	Hålla sig undan.	Sum. hemma.	
Reinhold Metstackes	1,482	373	836	1,209	
Clas Hastfehr	1,286	127	903	1,030	
Antoni Jörgenreich	864	302	764	1,066	
Ernst Creutz	1,128	—	—	—	
Henrik Bürtz	1,201	—	—	—	
Hans Wrangel	814	122	596	718	
Jakob Skotte	—	456	1,071	1,527	
Öfverste Grass	290	—	—	—	
Dorptiske nye sqv.	—	291	546	837	
Säxmäki härads	—	184	687	871	
Masko härads	—	209	200	409	
Åbo och Tavastehus läns nyskrefne frälse	—	316	371	487	
Presterskapets nyskrefne	—	36	—	36	
	7,165	2,416	5,774	8,190	
Rytteri					
Utdragne	1,525	—	—		
Garnison i Liffland	501	—	—		
Hemma	—	1,013	—		
Skola nyvärfvas	—	—	500	(nyvärfv.)	
	2,026	1,013	500		
	9,191	3,429	500		
		13,120			

N:o 132.

Lista på finska rytteriet 1631.

(Sammandrag efter uppgifter i Kammar-Kollegii Arkiv; N:ne 890 och 892 i Sv. Krigsh. Arkiv.)

Utdragne till Tyskland 1630

1	Öfv.-L:t Stålhandske	132
1	Claes Bertilson	126
1	Johan Wittenberg . .	128
1	Hendrik Fenke . .	126
1	Öfv.-L:t R. Wunsch	131
1	Hans Dusess . . .	127
1	Nils Larsson . . .	126
		896

Utdragne till Tyskland 1631

1	Hendrik Sigfridsson .	126
1	Öf.-L:t H. Ekholtz	125
1	Öfverste Totts . .	126
1	Matts Mattson .	127
1	Baltzar Vegesack	125
		629

I garnison i Liffland

1	Öfv.-L:t Otto Yxkull	125
1	Didrik Wolfelts	117
1	Hönighausens . . .	133
1	Sigfrid Saxes	109
		484

Hemma tills vidare

1	Major Fabian Wrangel	136
1	Jonas Klingebiel .	126
1	Hendrik Nödings	129
1	Johan Hindersons . .	136
1	Claes Munck	134
1	Ernst Lindelöf . . .	122
1	Erik Hindersons . .	129
1	Johan Printzes . . .	148
		1,060

N:o 133.

Designatio på efterskrefne Svenska krigsfolk, som till Tyskland på åtskillige tider utdraget är.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Anno 1628 i Juli.

4	Axel Duwalls . . .	600
8	Gref Nils Brahe	1,200
6	Jakob Duwalls	900
6	Lars Kagges . .	900
		3,600

Anno 1629

2	Småländningar .	300
1	Upplänningar .	150
		450

Anno 163.

Fotfolk

8	Gref Nils Uppl.	1,200	
4	Axel Lillies Verml.	600	
4	Å. Hanss:ns Östg.	600	
8	C. Hårds Vestg	1,200	300
8	J. Joh:sson Vest.	1,200	
8	L. Kagges Smål.	1,200	400
4	A. Duwalls Norrl.	600	400
4	Gref Joachims d:o	600	
8	Cl. Hastfehrs Fin.	1,200	300
8	Metstackes Finn.	1,200	300

Rytteri

4	Östgötar	500
8	Vestgötar . . .	1,000
8	Småländingar .	1,000
7	Finnar . . .	875
		12,975

Anno 1631.

Fotfolk

8	Åke Oxenstjerna	1,200	
8	Erik Hands . . .	1,200	
4	Södermanlands .	600	200
8	D. Drummunds	1,200	500
4	Bengt Pilefelts .	600	300
8	Saltzburgs . . .	1,200	500
4	And. Körnings .	600	
8	Hans Kyhles .	1,200	300
2	Recreu	300	
4	Recreu fr. Finl.	600	

Rytteri

4	Uppländingar . .	500
4	Södermanländn.	500
5	Finnar	625
		10,325

Anno 1633		
4 Adolf Hårds . .	600	300
4 Bengt Björns . .	600	300
4 Nils Kagges . .	600	300
4 Honora Werlers	600	300
4 Hans Stricks . .	600	300
	3,000	
Summa	30,350	5,100

N:o 134. *a.*

Garnisonen i Stralsund år 1630

(Sammandrag efter uppg. i Kammar-Kollegii och Mariebergs Arkiver; n:ne 899 och 966 i Sv. Krigsh. Arkiv.)

D. 1 Dec. 1629	D. 1 Juli 1630	Utdrog till	D. 1 Jan. 1631
8 Gr. N. Brahes			
6 J Duvall Sv.			
6 Lars Kagg			
12 J. Duv. Tysk.	13 Jak. Duwall		
	4 Joach. Duw.	Aug. 15 Wolgast	
	5 Jak. Duwall	Dec. 1 Armén	
	4 Jak. Duwall		4 J. Duwall
4 Alex. Lessle	12 Alex. Lessle		
	4 Joh. Redwen	Juli 15 Stettin	
	4 Joh. Lessle	Aug. 1 Stettin	
	4 Weissmeyer		4 Weissmeyer
4 Skottar	4 Rob. Lessle		4 R. Lessle
1 Kriegbaum	5 Kriegbaum	Oct. 1 Ribbenitz	
6 Effer. el. Hall	6 Hall + 2	Juli 15 Stettin	
	4 Chemnitz	Barth	
	44		
1 J Duw. rytt.	1 J Duwall		
1 A. Platou d:o	1 A. Platou	Juli 1 Armén	
49	1 Behr		
	1 Löhe		
	48		
	Tillkom Sedermera		
	4 Rob. Lessle		4 R. Lessle
	3 Kriegbaum	Oct. 1 Ribb.	
			8 Hastfehr
			8 Metstacke
			4 Nöding Öst.
			36

Styrka i Jan. 1630	
1 Alex. Lessle . . .	800
2 Jak. Duwall . . .	1,100
6 Baron Efferen . .	400
2 Skottar	160
1 Kriegbaum	80
1 Jak. Duwall . . .	120
1 Adam Platou . . .	120
29 Utom officerare	2,780

Styrka den 23 Maj 1630	
13 Commendörens reg:te	1,648
12 Öfv. Duwalls	1,429
6 Baron Efferens . . .	657
5 Kriegbaums	594
36	4,328

N:o 134. *b.*

Sjöstaten anno 1630.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

5 Vice-Amiraler
2 Majorer
26 Kaptener
26 Löjtnanter
27 Öfverskeppare
21 Galejeskeppare
8 Förnämste Styrmän
14 Medelstyrmän
17 Nye Styrmän
25 Constaplar
22 Strutse-skeppare
5 Prester
2 Bokhållare
2 Skrifvare
7 Trumpetare
47 Skeppspyckjere
30 Gamla Holm-Båtsmän
8 Balberare
294

Till vintervakten
26 Rotmästare
5 Qvartermästare
230 Gemene
261

Om sommaren
50 Högbåtsmän
31 Högbåtsmans mat
140 Skeppsmän
98 Qvartermästare
30 Skaffare
45 Kockar
283 Bysseskyttar
1,803 Gemene
2,480

N:o 134. *c.*

Amiralitets- och Sjöstaten anno 1630.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Embetsfolket (arbetsfolket) vid Holmen
210 Personer

Embetsfolket på Reparebanan
27 Personer.

Sjöfolket
6 Vice Admiraler
2 Majorer
1 Holm-Kapten
2 Öfver-Kaptener
25 Kaptener
26 Lieutenanter
1 Gårdsskeppare
27 Öfver-Skeppare
20 Galej-Skeppare
8 Styrmän
14 Ringare Styrmän
21 Läre-Styrmän
7 Constaplar
7 Ringare Constaplar
5 Prester
2 Bokhållare
2 Skrifvare
2 Balberare
1 Skaffare
2 Poster
1 Proviantmästare
27 Rotmästare
23 Under-Rotmästare
191 Gemene
4 Svarfvare
6 Rotmästare, bysseskyttar
47 Gemene bysseskyttar
17 Pyckere
27 Holmbåtsmän
7 Värfvade Båtsmän
9 Gemene i Calmar
45 Högbåtsmän
40 Högbåtsmansmat
76 Skeppsmän
61 Qvartermästare
85 Rotmästare
17 Pyckere
21 Strutse-Skeppare
7 Trumpetare
8 Gemene, nyankomne
1,771 Gemene
2,810

N:o 134. *d.*

Besättningen uppå Kongl. M:ts skeppsflotta år 1632.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

	Besättning
Nya Regnbågen i Stockh.	160
Äpplet	140
Kronan	114
Nyckeln	83
Svärdet	83
Tre Kronor	83
Stockholm	83
Scepter	83
Samson	83
Mars	83
Westgöta Lejon	68
Mercurius	68
Apollo	68
Andromeda	68
Westervik	63
Achilles	58
Falken	55
Jägaren	55
Fortuna	55
Månan	50
Regnbågen	50
Enhörningen	48
Bönan	48
Delfin	48
St. Jakob	42
Pelicanen	42
Jungfrun	42
Storken	41
Meerman	40
Oranibaum	40
Svarta Hunden	40
Leoparden	27
Kattan	30
Jonas	16
Justitia	16
Elefanten	29
Lybska båten	25
Stora bojorten	13
Mindre bojorten	10
Wismarke skeppen	
Salvator	82
Maria	82
Hans von Wismar	67
Tiger	55
Meerman	48
St. Jakob	41
Delfin	41
Vorunger	41
St. Michael	41
Phenix	41
Meerweib	33
Hvita Hunden	33
Musskŭel	27
Archa Noæ	23
Än 4 strutsar	52
Item 2 jakter	14
10 Galejor	125
6 Jakter	42
20 Strutsar	240
10 Lodjor	10
	3,450
Hvaraf Kaptener	30
Löjtnanter	30
Öfver-Skeppare	50
Ringare Skeppare	50
Styrmän	64
Constaplar	40
Constapels-mat	18
Högbåtsmän	64
Högbåtsmäns-mat	24
Skeppsmän	110
Bysseskyttar	420
Båtsmän	2,550
	3,450

N:o 134. *e.*

Sjöfolket både i Tyskland och hemma 1632.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

3 Vice-Amiraler
2 Majorer
29 Kaptener
26 Löjtnanter
32 Skeppare
9 Galeje-Skeppare
28 Strutse-skeppare
9 Styrmän

12	Medel-Styrmän
33	Läre-Styrmän
4	Constaplar
20	Arklimästare
6	Prester
4	Skrifvare
2	Balberare
2	Prov. mästare o. skaffare
7	Trumpetare
1	Post
1	Penningräknare
2,400	Gemene
2,630	personer

N:o 134. *f.*

Sjöfolket anno 1632.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Af städerna i Sverge	1,045
Af städerna i Finland	202
Af socknarne i efterskrifne landskaper:	
Uppland	149
Åland	150
Finland	392
Östergötland	21
Westergötland	70
	2,029

N:o 135.

Lista på trupper, med hvilka Gustaf Adolf i slutet af Juli 1630 landsteg vid Peenemünde.

(Sammandrag efter uppg. i Chemnitz och Sv. Krigsh. Arkiv Inl.)

Fotfolk

8	Nils Brahe (Uppl.)	953
4	Åke Hansson (Östg.)	550
8	Lars Kagg (Jönk.)	946
8	J. Johanson (Skar.)	953
8	Carl Hård (Skar.)	969
4	A. Lillie (Ner. o. Werm.)	615
4	J. Brahe (Hels.)	610
4	A. Duwall (West:b.)	600
1	Lifuppvaktare	141
8	Kniphausen	809
8	Mitschefal	848
7	Macquei	785
8	Cl. Deitricksons(Sp.)	769
2	Efferens (Hall.)	254
1	Treussler 1 Lichnowski	250
88		10,052

Rytteri

8	Erik Soop (Westg.)	1,042
8	Per Brahe (Småland)	1,001
4	H. Rothkirch (Östg.)	499
	N. Kraaks djurskytt.	48
		2,590
4	Artilleri	600
112	Summa	13,242

Sedan tillkommo från Sverge:

8	Falkenbergs fotfolk	1,000
4	Totts curassierer	500
4	Rekryter	800

Från Finland

8	Metstackes fotfolk	955
8	Hastfehrs d:o	975
4	Wunsch ryttare 3 Stålhandskes d:o	896

Från Liffland

8	Spens fotfolk	1,000
1	Adrikas curassierer	125
4	Dönhoffs Curländn.	500
4	Liffländingar	500
56		7,251

N:o 136.

Lista på trupper, med hvilka expeditionen till Stettin den 10 Juli 1630 utfördes.

(Efter Inl. D. I af Sv. Krigsh. Arkiv.)

Fotfolk

8	Nils Brahe	950
4	Lars Kagg	476
8	Jöran Johanson	832
8	Carl Hård	969
4	Axel Lillie	583
4	Joachim Brahe	562
8	Mitschefal	848

7	Macquei	753
8	Sperreuters	729
8	Efferens (Hall) . . .	1,087
4	Jak. Duwall	564
1	Lifuppvaktare	
1	Treussler . . .	370
1	Lichnowski	
74		8,723

N:o 137.

Lista på trupper, som användes vid Wolgast belägring i Juli—Augusti 1630.

(Efter uppgift i Top. Corpsens Arkiv.)

Kniphausens reg:te .	1,100
Vitzthums . . .	1,200
Skottar	1,000
Winckels	1,800
Hastfers	1,000
Lilliehööks	500
Duvalls	500
St. Andreas Drag Kavalleri 2 komp.	400
	7,500

N:o 138.

Lista på de trupper, hvilka 1630 drogo från Preussen till Pommern.

(Efter Ark. å Marieberg, N:o 895 i Sv. Krigsh. Arkiv.)

		Afgs.	dag
13	Teufels (gula)	1,874	Juli 10
10	Winckels (blå)	1,082	D:o
8	Vitzthums .	1,141	D:o
1	St. Andreasdrag	146	D:o
5	Monroes . . .	539	Juli 19
6	Rosshofs .	846	A:g 10
1	Ysslars ryttare	70	A:g 15
7	Burgsdorfs . .	509	S:t 21
5	Dönhoffs . . .	180	Oct. 1
6	Hepburns (gröna)	751	Oct. 10
5	Berbisdorfs	660	D:o
4	Wallensteins	328	D:o
8	Dargitz . .	904	Oct. 21
12	Baudissins rytt.	1,267	D:o
1	Guerras d:o	99	Nov. 10
1	Jeschkows d:o	90	D:o
2	Ortenburgs d:o	164	Nov. 25
4	Streiffs d:o	455	Nov. 30
12	Rhengrefvens d:o	1,32	Dec. 1
5	Hynekens d:o	550	D:o
4	Hepburns . .	610	Jan. 4
120		13,599	

N:o 139.

Lista på trupper, som den 31 Dec. 1630 befunno sig i Preussen.

(Efter Arkivet å Marieberg, N:o 895 i Svenskt Krigsh. Arkiv.)

12	Ehrentreuters (röda)	1,483
9	Ramseys	649
8	Crawfords	431
9	P. Ruthwens	951
8	Alex. Hamiltons *) .	728
8	Meldroms *)	300
6	Cunninghams	709
4	Groots sqvadron . . .	386
4	Rossens regemente . .	530
4	Mosers sqvadron . . .	223
5	Taupadels drag .	636
1	Baillies komp. . . .	57
1	Cantzl. Lifdrab. . .	85
2	Jeschkows ryttare . .	149
1	Cantzlerens d:o . .	109
1	Streiffs d:o . . .	131
74		7 657

*) Sammanlagde till ett under Joh. Hamiltons befäl.

N:o 140.

Extract på efterföljande krigsfolk, som är på medföljande orter (Stettin och Wolgast?) den 6 Aug. 1630.

(Sv. Krigsh. Arkiv N:o 896.)

		Tillstädes.	Frånv.
4	Gref Joachims	480	31
4	Axel Lillies	208	277

		Tillstädes.	Frånv.
4	Sal. Ad. (Kagg)	388	48
13	Hofregementet	1,392	52
8	Marskalkens	590	36
8	Herr v. Halls	866	249
8	Claus Diricks	686	83
8	Herr Lessles	842	144
8	Gref Maqueis	746	72
11	Mitschefals .	835	336
	Wink. kom:de	380	9
	Vitzthums d:o	260	—
4	Metstackes .	448	100
		8,049	1,427
10	Kniphausen .	841	285
8	Vitzthums .	1,064	150
4	Forbus Sqv.	352	152
12	Winckels	1,315	140
8	Claus Hastfehrs	620	135
4	Axel Duwalls	316	111
8	Gref Nilses	938	256
8	G. Johansons	619	344
8	Carl Hårds .	824	314
		6,889	1917
	Summa	14,938	3,344
		18,282	

N:o 141.

Förslag på efterskrifne poster.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Comp.		Sjuke.	Friske.
8	Gref Nilses	112	1,050
8	Jöran Johansons	350	750
8	Carl Hårds	288	868
4	Gref Joachims	80	240
4	Axel Lillies	245	222
4	Salomon Adams	—	388
			4,593
8	Marskalkens	66	592
8	Halles	120	833
8	Claes Didrichs	59	674
8	Herr Lessles	216	833
12	Mitschefals	288	821
8	Damnitzes	—	1,100
9	Macheys	48	732
6	Macheys fr. Preussen		600
			6,402
4	Wallensteiners		500
8	Burgsdorfs		1,000
			1,500
	Cavalleri		
4	Stralsundiske		400
3	Från Sverge		300
4	Dönhoffs		328
5	Liffländske		500
8	Småländingar		1,000
4	Östgötar		500
4	Finnar		500
1	Dragoner		100
5	Gr. v. Ortenb:gs (f. Preus.)		500
			3,603
	Secundo		
12	Herr Teufels		1,300
12	Winckels		1,200
8	Visthums		1,000
8	Claes Hastfehr		1,000
8	Metstackes		1,000
8	Spenses		1,000
8	Rossous		1,000
8	Dargitzes		1,000
			8,300
1	Åke Totts		100
8	Westgötar		1,000
8	Finnar		1,000
12	Rhengrefvens		1,500
12	Baudissins		1,500
5	Cahlenbachs		500
5	Hünichs		500
			6,100
			30,995

N:o 142.

Lista på folket hos H. K. M:t den 23 Sept. 1630.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

		Helbr.	Sjuke.
8	Claes Hastfehrs	800	59
8	Metstackes	636	333
12	Winckels	1,136	336

8	Vitzthums	671	173
4	Rossous	483	47
1	Guardie	111	30
4	Kriegbaums	472	—
45		4,329	978

Cavalleri

7	Westgötar	688
4	Finske	487
1	Tottens	136
1	Jöran Adrikas	139
58	Summa	5,779

N:o 143.

Disposition öfver folket och efterskrefne trupper till anno 1631.

Hos H. K. M:t.

8	Herr Johan Baner	1,200
12	Winckels	1,800
12	Jakob Duwalls	1,800
8	Rossou	1,200
8	Dargesses	1,200
8	Wallensteiners	1,200
8	Kriegbaums	1,200
8	Lundsdoms	1,200
4	Kemnitz	600
8	Unge Lessles	1,200
8	Gref Thurns	1,200
8	Halles	1,200
8	Gref Maqueis	1,200
8	Dönhoffs	1,200
12	Lohusens	1,800
9	Vitzthums	1,200
8	Burgsdorfs	1,200
8	Termous	1,200
12	Mitzlaffs	1,800
16	Forbus	2,400
4	Dragoner	600
8	Hastfehrs	1,200
8	Metstackes	1,200
		30,000

Deraf förordnas

Till	Stralsund	2,400
»	Barth	600
»	allehanda småorter	2,400
I fält	19 reg:ter	22,800

Cavalleri

12	Rhengrefvens	1,500
12	Baudissins	1,500
10	Gref v. Ortenburgs	1,250
8	Courvilles	1,000
12	Tottens med Paulis	1,500
8	Cahlenbachs	1,000
32	Svenske och Finske	4,000
		11,750
		41,750

Vid Stettin o. deromkring

12	Hebrons	1,800
8	Lessles	1,200
8	John Redwens	1,200
8	Mitschefals	1,200
8	Sittons	1,200
8	Munroes	1,200
8	Peter Brunemans	1,200
16	Gref Craffurth	2,400
8	Lambermonts	1,200
12	Dumenis	1,800
4	Dragoner	600
48	Svenske	7,200
		22,200

Deraf förordnas till

Stettin		3,600
Stargardt		1,200
Treptow		1,200
Wollgast, Anklam		1,200
I fält		15,000

Cavalleri

5	Liffländske	625
4	Dönhoffs	500
4	Sperreuter	500
5	Kochtizky, Öfv. Ramel	625
		2,250
		24,450

Vid Stolpe o. deromkring

16	Herr Teufel	2,400

24	Än att värfvai Preussen	3,600
12	Damitzes	1,800
8	Klitzing	1,200
		9,000
	Rytteri	
12	Halles	1,500
4	Damitzes	500
		11,000
	Hofmarskalken	
40	Hofmarskalkens	6,000
20	Biskopens	3,000
8	Ryttare	1,000
	Engelske	
24	Fotfolk	3,600
8	Ryttare	1,000
		14,600
24	Montgommery	3,600
12	Gotschi	1,800
8	Gordon	1,200
		6,600
	Preussen	
12	Röde (Erentr.)	1,800
8	Redwens (Patrik)	1,200
8	Ramsays	1,200
8	Craffurth	1,200
8	Hamiltons	1,200
8	Göran Kuningham	1,200
4	Groots	600
4	Mosers	600
		9,000
	Deraf förordnas till	
	Elbingen	1,200
	Werder och Näring	600
	Braunsberg	600
	Pillau, Fischhausen	600
	Memel	600
	I fält	6,000
	Ryttare	
1	Scheels	125
1	Jeschkows	125
1	Hillebrandts	125
1	Cantzlerens	125
		9,500
	Summa	
	Hos H. K. M:t	41,750
	Stettin	24,450
	Stolpe	11,000
	Hofmarskalken	10,000
	Engelska	4,000
	Dessutom	6,600
	Preussen	9,500
		107,900
	Hvaribland fotfolk	87,400
	rytteri	18,500

N:o 144.

Disposition öfver folket till 1631.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

	Östersjön	
	Hos H. K. M:t	
8	Herr Joh. Baner	1,200
12	Winkels	1,800
12	Jak. Duwall	1,800
8	Rossous	1,200
8	Dargesses	1,200
8	Gr. von Thurn	1,200
8	Halles	1,200
8	Dönhoffs	1,200
12	Lohusens	1,800
8	Vitzthums	1,200
8	Burgsdorfs	1,200
8	Termous	1,200
12	Mitzlaffs	1,800
16	Forbus	2,400
4	Dragoner	600
8	Hastfehr	1,200
8	Metstacke	1,200
48	Svenske	7,200
		30,600
12	Baudissin	1,500
12	Rhengrefven	1,500
10	Gr. v. Ortenburg	1,200
8	Curassierer	1,000
12	Totts och Paulis	1,500

8 Callenbach 1,000
32 Svenske och Finske 4,000
11,750
42,350

Pommern och Stettin.
Fältmarskalken

12 Hebrons 1,800
8 Lessles 1,200
8 Wallensteiner . . . 1,200
8 Kriegbaums 1,200
8 Lumsdens 1,200
4 Chemnitzes. 600
8 Unge Lessles 1,200
8 Gr. Macheys 1,200
8 Redwens 1,200
8 Mischefals 1,200
8 Sittons 1,200
8 Monroes 1,200
8 Per Brunmans . . . 1,200
16 Gref Craffurths . . . 2,400
8 Lambermont 1,200
12 Dümenis 1,800
4 Dragoner 600
21,600

Ryttare

5 Liffländske 625
4 Dönhoffs 500
4 Sperreuter 500
5 Kochtizky 625
2,250
23,850

Af föreskrefne summa förordnas på efterskrefne garnisoner:

Stralsund, Rügen } 3,600
Ribbenitz, Damgarten } 1,200
Wolgast, Wollin } 1,200
Stettin, Damm, Stargardt, Gartz } 4,800
Cüstrin, Schwedt } 1,200
Landsberg 1,200
Colberg, Stolpe } 1,200
Demmin, Anklam } 1,200
Blifva tillfält 6,000
Ryttare 2,250

Af Churfursten af Brandenb:g

Till Berlin 3,600
Frankfurth 2,400
6,000

Elben.
Herr Teufel

16 Teufels 2,400
24 Att värfv. i Preussen 3,600
12 Damnitzes 1,800
8 Klitzings 1,200
9,000

Ryttare

12 Halles 1,500
4 Damnitzes 500
11,000

Hessen och Rhen.
Hofmarskalken

5 Reg:ter fotfolk som förbeställdt är 6,000
4 Reg:ter än att värfvas 4,800
10,800
1 Reg:te ryttare . . . 1,000
1 » att värfvas . 1,000

Än af Churfursten af Sachsen

8 Reg:ter fotfolk . . . 9,600
2 » ryttare . . . 2,000

Weser

Hamilton
Hamiltons Engelske

Fotfolk 3,600, Rytteri 1,000 } 4,600

Från England

8 Reg:ter fotfolk . . . 9,600
2 » ryttare . . . 2,000

Schwaben och Donau	
Fotfolk	12,000
Hästar	3,000
	15,000

Summa	
Östersjön	42,350
Pommern	29,850
Elben	11,000
Hessen, Rhen	12,800
Churf. af Sachsen	11,600
Weser	16,200
Schwaben	15,000
	138,800

N:o 145.

Förslag på efterskrifne krigsfolk. Den 5 Nov. 1630.

(Från Riksarkivet.)

I fält

Fotfolk

Brig. à 500 m.		Friske.	Sjuke.
2	Herr Teufel	1,200	208
1	Winckel	700	629
2	Marskalkens	1,400	808
1	Weissmeyers	500	—
2	Jak. Duwalls	1,000	—
1	Mitschefals	500	509
2	Damnitzes	1,000	800
1	Maqueis	600	206
1	Wallensteiners	700	500
2	Dargitzes	1,000	200
1	Rossous	500	100
2	Gröna	1,000	800
1	Spenses	700	500
	Kniphausens	300	—
	Creutzes	300	300
	Burgsdorfs	500	700
	Johan Baners	300	120
	Guardie	100	40
	Gref Nils	100	
	Carl Hårds	100	
	Jöran Johansons	100	
	Salomon Adams	100	
	Lars Kagges	160	
	Norrländingar	100	
	Finske reg:ter	200	
	Taubadels drag.	400	
18		13,460	6,405

Cavalleri

			Hästlöse.
12	Rhengrefvens	1,200	300
12	Baudissins	1,200	300
11	Gr. v. Ortenburgs	600	775
5	Hyneckens	500	125
4	Cahlenbachs	400	100
2	Damnitzes	200	50
2	Halles	200	50
1	Claus Didrichs	100	25
5	Liffl. m. Adrikas	300	325
4	Dönhofs	250	250
1	Zacharias Pauli	100	25
1	Åke Tott	100	25
	Småländingar	300	—
	Östgötar	150	—
	Reinh. Wunsch	150	—
	Stålhandskes	200	—
	Soopens	200	—
		6,050	2,775

Garnisoner

Stettin

		Sjuke.
Gref Nilses	750	130
Jöran Johansons	600	266
Carl Hårds	560	349
Lesslies	700	281
Salomon Adams	200	200
Gref Peders	200	227
Östgötar	150	121
Wunsches	250	100
	3,410	1,674

Stargard

Axel Lillies	160	232
Norrländingar	300	100
H. Teufels öfrige	150	50
	610	382

Treptow

Af Cl. Didricksons Nyvärfvade	500

Anklam

Lars Kagges	400	100
Munroes	160	—
	560	100

Wolgast		
Kniphausen	500	300
Axel Duwalls	200	200
	700	500
Wollin		
Jakob Duwalls	400	100
Stralsund		
Hastfehrs	600	280
Metstackes	450	186
Unge Lessles	300	300
Åke Hanssons	300	200
Erik Soops	350	422
Stålhandskes	190	70
	2,490	
Barth		
Kriegbaums	394	—
Ribbenitz		
Krigbaums	394	—
Rossous	358	—
Visthums	410	—
	1,162	—
S:ma i garnison	10,286	3,214
Summa i fält	19,510	9,180
Summarum	29,796	12,394
	42,190	

N:o 146.

Lista uppå efterskrifne trupper

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

I fält

Fotfolk

Brig.		I brig.	Utkom.
2	Herr Teufels	1,000	200
1	Winckels	500	200
1	Halles	400	38
1	Spenses	500	184
2	Damnitzes	1,000	286
1	Wallensteiners	500	100
1	Dargesses	500	100
2	Gröna	1,000	—
1	Uppland / Wermland	500	184
	Johan Baners	—	300
	Drabante komp.	—	100
	Duwalls	—	300
12		5,900	1,992

Cavalleri

		Tillstädes.
12	Rhengrefvens	1,000
12	Baudissins	1,000
10	Gr. von Ortenburgs	800
5	Hynecks	400
4	Cahlenbacks	400
4	Halles	300
4	Dönhoffs	177
5	Liffländske	402
1	Herr Totts	100
	Damnitz / Paulis	300
	Småländingar	400
	Östgötar	150
	Westgötar	300
	Wunsch Finnar . . .	300
Summa rytteri		6,029
» fotfolk		7,892
Oberäknadt sjuke		13,921

Garnisonerna

Stettin

		Friske.	Sjuke.
8	Jöran Johanson	630	230
8	Carl Hård	573	252
8	Herr Lessles och Redwens	504	376
12	Gref Machey	904	285
8	Gref Thurn	378	284
8	Marskalkens	402	361
10	Mitschefals	625	172
4	Åke Hansson	201	152
4	Salomon Adams	174	95
		4,389	2,207

Stargard

Anklam			
Lars Kagges		400	100
Monroes		360	—
Dachs dragoner		200	—
		960	—
Wollin och Camin			
Jakob Duwalls		400	100

Wolgast		
Kniphusen	500	300
Norrländske	200	200
Yckermünde		
Mischefals	—	—
Rügenwalde		
Rossous	500	100
Stralsund		
Jakob Duwalls	—	—
Unge Lessles	501	100
Weissmeyers	—	—
Hastfehrs	624	272
Metstackes	459	382
Nödings Östg.	270	200
	1,854	854
Landt Rügen		
Erik Soops	350	422
Stålhandskes	—	—
Barth		
Chemnitzes	300	300
Ribbenitz		
Kriegbaums	400	600
Rossous	358	242
Visthums	410	590
	1,168	1,432
S:ma i garnisoner	10,621	5,915

N:o 147.

Trupper vid Greiffenhagen den 23 Dec. 1630.

(Kirsteins batalj-planer; Sv. Krigsh. Arkiv.)

Fotfolk

Brig.	
1	Hall
	Dargitz
1	Vitzthum
	Rossou
	Sperreuters
1	Mitschefal
1	Svenskar
1	Teufel
	Winckel
1	Hepburn
	Skottar

17 afdeln. musketerare

Komp.	Rytteri
8	Westgötar
8	Småländingar
7	Finnar
4	Liffländingar
12	Baudissin
4	Courville
4	Curländare
5	Gr. Ortenburg
12	Rhengrefven
4	Cahlenbach
8	Hall
4	Damnitz

N:o 148.

1 Martio 1631.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Armén med K. M:t.

Fotfolk	
Herr Teufels	1,100
Winckels	700
Hebrons	1,200
Damnitzes	1,500
Halles	500
Lumsdels	600
Gr. v. Thurns	500
Åke Hanssons	300
Salomon Adams	300
Jakob Duwalls	600
Taupadels dragoner	550
	7,850
Vid Werder och Neu-Brandenburg	
Herr Kniphusen	600
Herr Baner	800
Visthum	400
Mackeis	400
Monroes	300
Jöran Johansons	500
	3,000
Vid passen	
Axel Lillies	500
Sittons	200
Monroes	200
Chemnitz	200
Kaggens drag.	400

Molkens drag.	100
Från Stralsund	400
	2,000
Vid Prentzlau	
Dargesses	600
Summa fotfolk	13,400
Cavalleri	
12 Baudissins	1,000
12 Rhengrefvens	1,000
10 Gref Ortenburgs	900
4 Cahlenbachs	400
8 Herr Totts	600
8 Soops Westgötar	500
8 Stålhandske	400
Östgötar	200
8 Courvilles	600
Halles	600
Damnitzes	500
Liffländingar	400
Wunsches	300
Småländingar	600
Dönhoffs	300
Östgötar	100
	8,400
Garnisonerna	
Stettin	
Herr Lessles	620
Carl Hårds	558
Wallensteins	700
	1,878
Demmin	
Wallensteins	100
Greiffenhagen	
4 Mitschefals	300
Gartz	
8 Mitschefals	600
Anklam	
4 Lars Kagges	400
Wolgast	
4 Per Lillies	300
Stralsund	
8 Hastfehr	600
8 Metstackes	600
4 Nödings	400
4 Weissmeyers	400
4 Duwalds	400
8 Unge Lessles	600
	3,000
Barth	
Chemnitzes	200
Ribbenitz	
Kriegbaums	600
Rossous	400
	1,000
Summa garnisonerna	7,778
I fält: Fotfolk	13,450
Rytteri	8,400
	29,628

N:o 149.

Lista på folket i April 1631, som marscherade till Frankfurth a. d. Oder.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Fotfolk	
Herr Teufels reg:te	1,100
Winckels reg:te	700
Hebrons	1,200
Lumsdels	600
Mackei, Monroe	700
Dargitzes	600
Gref von Thurns	500
Halles	500
Rossous	400
Visthums	400
Damitzes	1,500
	8,200
Cavalleri	
4 Liffländare	250
2 Churländare	150
8 Smålänningar	600
8 Westgötar	600
8 Finnar	700
12 Rhengrefvens	790
12 Baudissins	700
8 Halles	400
4 Cahlenbachs	400
4 Courvilles	350

4 Gr. v. Ortenburgs .	500
4 Damitzes	300
	5,740
Summa	13,940

N:o 150.

Lista på fotfolk, som nu marschera kan. Actum i fältlägret i Potsdam d. 10 Maj 1631.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Fotfolk

Gaurdie	150
Herr Teufels	1,315
Winckels	1,008
Hebrons	953
Dargitses	482
Lumsdales	587
Mackei-Monroes	502
Gref. v. Thurns	521
Halles	764
Damnitzes	870
Rossous	557
Visthums	524
Herr Joh. Baners	824
Dragoner	576
	9,633

Cavalleri

Rhengrefvens	793
Baudissins	700
Gr. v. Ortenburgs . . .	500
Cahlenbacks	400
Halles	400
Courvilles	350
Damnitzes	300
Liffländare	256
Dönhoffs	150
Westgötar	600
Smålänningar	600
Östgötar	300
Finnar	700
	6,049
Summa	15,682

N:o 151.

Lista på fotfolket. Ingifven Werben d. 20 Juli anno 1630.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Fotfolk

Br.	Komp.		
3	1	Guardie	150
	12	Herr Teufels . . .	1,281
2	12	Winckels	1,240
1	8	Axel Lillies	756
2	11	Hebrons	837
1	8	Lumsdales	608
1	8	Mackai-Monroe . .	460
1	8	Gr. v. Thurns . .	455
1	8	Halles	491
1	8	Visthums	512
1	8	Rossous	492
1	12	Damnitzes	744
		Gen. Baners. . . .	662
		Dragoner	364

Cavalleri

12	Rhengrefvens	793
12	Baudissins	700
10	Ortenburgs	500
4	Calenbacks	400
5	Courvilles	300
12	Halles	600
4	Damnitz	200
4	Dönhoffs	200
8	Westgötar	600
8	Smålänningar	600
8	Finnar	800
8	Liffländske	360
		6,053
	Summa	15,109

Tillägg.

På Marsch från Tott i Mecklenburg

8 Åke Oxenstjernas Darkarlar
8 Erik Hands Östgötar
8 Hastfehrs Finnar
8 Carl Hård Skaraborgare
4 Chemnitz
4 Per Lillie Westerbottn. (sedan garn. i Alt. Brandenb.)
12 Totts ryttare

8 Kaggs dragoner (sedan garn. i Alt. Brandenburg)

Qvar hos Tott

12 H. Ad. Fredrik af Mekl.
8 H. Hans Albrecht af d:o
12 Gen. Totts
4 Saltzburgs Elfsborgare
4 Lars Kaggs Jönköp.
4 Bengt Persons Elfsb.
8 Bruneman
5 Eckholtz finska ryttare
12 Mecklenburgska d:o

Stralsund

8 Metstackes Finnar
8 Hans Kyhles Österb.
4 Nödings Östgötar
8 Robert Lessles
4 Jak. Duwalls

Ribbenitz

8 Kriegbaums

Demmin

4 Jöran Johansons Skarab.

Anklam

4 Lars Kaggs Jönk.

Greifswalds

4 Weissmeyers

På marsch med Horn från Odern.

12 Hogendorf
8 Dargitz
8 Wallensteins
8 P. Ruthwen
8 Mitschefal
8 Ramsay
8 Hamilton
8 Monroes

5 Sperreuter
5 Kocktitzkys
4 Schaffman
4 Calenbach
4 Östgötar

5 Putlitz } Werben
4 Taupadels drag. }
8 Bochs ryttare Rathenow

12 Rosens, Alt Brandenburg
4 Åke Hanssons, Spandau

Qvar vid Oder under Jak. Duwalls befäl.

4 Mitzlaff
Termous
Dönhoffs
Jöran Soops Sörml.
Wedells ryttare

Frankfurth

8 Duwalls
4 Burgsdorfs
4 Dragoner

Landsberg

4 Salmon Adams Jönk.
4 Mitschefal

Stettin och Damm

4 Lessle
8 Drummund
4 Körning

Colberg, Stolpe

4 Erik Hansons dragoner

N:o 152.

Armén i Leipziger Battaglia den 7 Sept. anno 1631.

(Ur De la Gardieska Arkivet, Dél. 11 s. 14.)

Fotfolk

1	Gardie	136
12	Teufel	1,308
8	Axel Lillie	512
8	Oxenstjerna	698
8	Hastfehrs	380
8	Erik Hand	698
8	Carl Hård	752
12	Hogendorf	732
12	Winckel	1,116
4	Chemnitz	200
8	Gr. v. Thurn	458
8	Halles	488
12	Damnitzes	624
8	Visthum	680
8	Dargitz	398
8	Wallenstein	674
8	Ruthwens	512

4 Mitschefal	398
12 Hebrons	786
8 Lundsdales	608
8 Mackey-Monroes . .	800
8 Ramsays	470
8 Hamiltons	386
8 Monrous	528
8 Baners	862
	15,296
4 Taupadels drag. . . .	464

Rytteri

12 Rhengrefvens	700
12 Baudissin	600
12 Ortenburg	500
12 Halles	800
4 Calenbacks	300
5 Courvilles	300
4 Dönhoffs	200
4 Damnitzes	150
8 Westgötar	400
8 Småländingar	400
8 Finnar	700
5 Liffländingar	300
12 Totts	800
5 Sperreuters	300
5 Kocktitzkys	300
4 {Schaffman / Bosnen}	500
4 Calenback	300
4 Östgötar	150
	7,700
Summa	23,460

Garnisoner och detascherade afdelningar

Werben

12 Rossou	750
4 Taupadels drag. . . .	600
5 Puttlitz	600
	2,050

Ratenow

8 Bock	800

Alt-Brandenburg

8 Kaggens drag.	1,200
12 Rosens	1,800
4 Per Lillies	180
	3,180

Spandau

4 Åke Hanssons . .	250

Vid Oder

Mitzlaffs	500
Termous	400
Dönhoffs	320
Jöran Soops	472
Wedels ryttare . . .	500
	2 192

Frankfurth, Crossen

8 Duwalls	800
4 Burgsdorfs	600
4 Dragoner	400
	1,800

Landsberg

4 Salmon Adams . . .	300
4 Mitschefals	400
	700

Stettin, Damm

4 Herr Lessles	500
8 Drummunds	1,189
4 And. Körnings . . .	461
	2,150

Colberg, Stolpe

4 Erik Hanssons drag	500

I Mecklenburg

Hert. Ad. Fredriks	700
Hert. Hans Albrechts	500
Gen. Totts	600
Jör. Johans. Ekeblad	250
Lars Kagg	300
Bengt Person	500
Brunmans	500
	3,350
Hans Eckholtz finske	500
Mecklenburgske . . .	1,000
	4,850

Stralsund

8 Metstackes	600
8 Unge Lessles	600
4 Nödings	260
4 Duwalls	440
8 Hans Kyhles	1,200
	3,100

Ribbenitz, Barth

8 Kriegbaums	500

Demmin	
4 Jör. Johans. Ekeblad	180
Anklam	
Lars Kagges	130
Greifswalds, Wolgast	
4 Weissmeyers	425
	1,235
4 Saltzburg	450
Summa garnisoner m. m.	23,257
Hufvudhären	23,460
	46,717

I början af Aug. vid Peenemünde landstigne Engelske trupper under Markisen af Hamiltons befäl, som tågade till Frankfurth 7,000
Svenske ryttare . . . 1,000

Chur-Sachsiska armén
Feldmarschall G. v. Arnheim
Obrist der Art. I. M. v. Schwalbach
General-Vaktm. B. v. Bindtauf

Reiterei	
2 Arnheim	250
8 Hertz. I. M. v. Sachsen-Altenburg	1,000
8 Bindtauf	1,000
3 R. v. Hoffkirchen . .	1,000
6 Leibregiment	600
6 Cäsar Pflug	800
5 Eustachius Löser . .	700
	5,350
Fussvolck	
Arnheim	2,000
Schwalbach	2,000
Starschedel	2,000
Löser	2,000
Klitzing	2,000
Solms	2,000
3 Freifahnen	1.000
	13,000
Reiterei	5,350
	18,350

N:o 153.

Vorschlag auf nachfolgende Trouppen Kriegsvolck. Actum Erfurth d. 23 Sept. 1631.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

I. K. M:t Armée.

		Stark.	Mangeln.
13	Hofregement	1,500	450
8	Axel Lillie .	550	—
8	Oxenstjerna	800	—
8	Erik Hand .	750	—
8	Carl Hård .	750	—
8	Hastfehr . .	320	—
12	Winckel .	1,400	400
12	Hogendorf .	900	900
12	Hebron . . .	1,200	600
8	Gen. Baner	1,400	—
8	Lundsdels .	600	600
8	Mack-Monroe	600	600
8	Visthum . .	800	400
8	Wiltenstein	700	500
8	Gr. v. Thurn	550	650
12	Jost. v. Reihe	1,100	700
8	Wallenstein	800	400
8	Redwens .	700	500
8	Ramsay . .	400	800
8	Hamilton .	400	800
8	Rob. Monroe	700	500
4	Chemnitz . .	250	350
4	Mitschefal .	500	100
8	Gr. v. Lobenst.	400	800
	Dragoner . .	600	—
		18,070	10,050
	Cavalleri		
12	Baudissin .	600	900
12	Rheingraf .	700	800
8	Hertz. Bernhard	400	600
8	Yssler . . .	500	500
8	Witzleben (Hall)	400	600
6	Öhms (Cahlenb.)	600	350
12	Tottes . . .	800	700
8	Kocktitzkys	400	600
5	Courvilles	300	325
5	Liffländer	300	325
4	Curländer .	200	300

12	Schaffman .	400	1,100
4	Sperreuter .	300	200
4	Damitz . . .	100	400
8	Finnar . . .	600	—
8	Westgöter .	400	—
8	Småländer .	400	—
4	Östgöter . .	150	—
		7,550	7,500
	General Baner		
12	Mitzlaff . . .	500	1,300
8	Termou . .	260	940
8	Dönhoff . .	90	1,100
12	Rossou Drag.	1,800	—
4	Soop Schweden	300	—
4	Kaggen Drag.	600	—
5	Wedels Reuter	500	125
	Noch zu werben		
8	Schnedwen .	—	1,200
8	Jakob King	—	1,200
		4,052	5,875
	Werben		
12	Rossous . .	750	1,050
4	Putlitzes . .	600	—
4	Taupadels .	400	200
		1,750	
	Rathenow		
12	Bock	600	1,200
	Alt Brandenburg.		
4	Kaggs drag.	400	200
4	Per Lillie .	180	—
		580	
	Zerbst		
2	Relling und Holtzmüller	300	—
1	Moltke . . .	150	—
		450	
	Spandau		
4	Åke Hansson	200	—
		7,430	8,525
	Mecklenburgische		
12	Hertz. Ad. Fred. . .		1,800
8	Hertz. Hans Alb. . .		1,200
12	Görtsche		1,800
12	Lohusen		1,800
12	Reuter		1,500
			8,100
	Herr Tott		
12	Totten		1,800
8	Brunman		1,200
4	Lars Kagg		300
4	Saltzburg		450
4	Bengt Person		500
8	Hans Kyhle		1,200
			5,450
	Garnisonen Stralsund		
8	Metstackes		600
4	Nöding		260
4	Duwall		600
8	Jung Lessle		1,200
			2,660
	Ribbenitz, Barth		
8	Kriegbaum		600
	Demmin		
4	Saltzburg und 200 von Stralsund		200
	Anklam		
	Lars Kagg und 250 von Stralsund		150
	Greifswalde, Wolgast		
4	Weissmeyer		425
4	Moniers Drag.		600
	Stettin, Damm		
4	Herr Letzle		600
8	Drummund		1,180
4	Körning		461
			2,241
	Colberg, Stolpe		
4	Erik Hanssons drag.		600
	Landsberg		
4	Salomon Adam . . .		264
6	Mitschefal		250
			514
	Frankfurth		
8	Duwalls		600
8	Burgsdorfs		455
4	Dragoner		400
			1,455
	Summa Garnisoner		10,795
	Nieder-Sachsen		
40	Aus Holland mit Ehrentreuter oder Essen .		6,000

32	Nieder-Sachsiske . .	4,800
16	Machai	2,400
16	Forbus	2,400
16	Gr. Craffurth	2,400
8	Lambermund	1,200
		19,200
	Reuter	
0	Finnen	500
8	Schwedische	1,000
16	Noch zu werben . .	2,000
		3,500
		22,700
	Ihr Fürstl. Gnaden Hertzog von Weimar	
40	Zu Fuss	6,000
20	Landtvolk zu Fuss	3,000
20	Reuter	2,500
		11,500
	Landtgraf von Hessen	
48	Zu Fuss	7,200
24	Zu Ross	3,000
48	Zu Fuss noch zu werb.	7,200
		17,400

N:o 154.

General-förslag öfver svenska krigsmakten i Tyskland för kommande året 1632. Upprättadt d. 31 Dec. 1631.

(Från Riksarkivet.)

Rheinische Armé bei I. Kön. Maj:t.

		Stark.	Mangelt.
13	Hofregemente	1,592	358
12	Hogendorf . .	974	826
12	Winckel . .	1,391	409
8	Gen. Baners	1,328	—
8	Wallenstein	650	550
8	Visthums .	968	232
12	Hebrons . .	1,094	706
8	Lunsdels . .	584	616
8	Mack-Monroes	542	658
8	Ruthwens .	668	532
8	Ramsays . .	370	830
8	Hamiltons .	360	840
		10,521	6,521

	Neugeworben		
16	Gr. Fil. v. Solms	—	2,400
16	Gr. v. Isenburg	—	2,400
8	Gr. v. Nassau	—	1,200
24	Christ. Haubald	—	3,600
16	Horneck . .	—	2,400
40	Hamiltons.	3,000	3,000
		3,000	15,000
	Reuter		
8	Smålänningar	600	—
8	Westgötar .	600	—
8	Finnar . . .	600	—
8	Hert. Bernhard	400	600
12	Rhengrefvens	700	800
12	Herr Tottens	800	700
10	Ysslars . . .	500	750
8	Öhms	600	400
5	Liffländer . .	300	325
4	Curländer . .	200	300
		5,300	3,875
	Neugeworben		
12	Gr. Fil. v. Solms	—	1,500
4	Landtgr J. v. Hessen-		500
4	Christ. Haubald	—	500
			2,500
	Summa	18,821	27,899
	Frankische Armée.		
8	Axel Lillies	330	—
8	Oxenstjernas	457	—
8	Erik Hands	438	—
8	Carl Hårds	717	—
8	Gr. v. Thurns	736	464
12	Jost. v. Reihe	1,020	780
8	Wallensteins	1,000	200
1	C. Hårds drag.	163	—
2	Dümenis drag.	300	—
		5,161	1,444
	Neugeworben		
16	Hendr. v. Solms	—	2,400
12	Markgr. H. Georg	-	1,800
16	Truchsess . .	—	2,400
12	Müffels . . .	—	1,800
12	Canovskis .	—	1,800
8	Claes Hastfehr	—	1,200
			11,400

	Reuter		
12	Baudissin	1,118	381
8	Cochtitschis	500	500
8	Witzleben	300	450
4	Sperreuter	300	200
4	Ostgötar	300	—
		2,519	1,531
	Neugeworben.		
8	Herzog Ernst	—	1,000
12	Gr. H. v. Solms	—	1,500
8	Markgr. H. Georg	—	1,000
4	Burggr. v. Dundorp	—	500
4	Gr. v. Khevenhüller	—	500
12	Truchsess	—	1,500
			6,000
	Item.		
8	Hertz. v. Weimar	—	1,000
8	Claus Hastfehr zu Königshofen	600	—
	Summa	8,280	21,375
	Landtgraf von Hessen.		
48	Zu Fuss	6,000	1,200
32	Zu Ross	2,000	2,000
48	Zu werben	—	7,200
	Summa	8,000	10,400
	Hertzog von Weimar.		
40	Zu Fuss	3,000	3,000
20	Zu Ross	1,000	1,500
	Summa	4,000	4,500
	In Erfurth.		
8	Gr. v. Liebenstein	550	650
8	Mischefals	600	600
8	Monroes	850	350
4	Chemnitzes	300	325
5	Courvilles R.	245	355
	Summa	2,545	2,280
	Magdeburgische Armée bey General Bannier.		
4	Lessle	606	—
12	Mitzlaff	936	864
8	Termoo	600	600
8	Rossou	493	709
8	Dönhoff	200	1,000
4	Soopen	250	—
4	Salmon Adams	250	—
8	Kaggen	1,200	—
12	Schneidawind	1,300	500
4	Puttlitz	170	430
8	Burgsdorfs	918	282
12	Jakob King	—	1,800
12	Didr. v. Werder	—	1,800
12	Schenkens	—	1,800
8	Kaggs Drag.	1215	—
8	Taupadels Dr.	900	300
12	Rosens Drag.	1,070	730
6	Dumenis Drag.	331	730
16	Burgsdorfs	—	2,400
12	Asthon	—	1,800
16	Burghardt	—	2,400
		14,437	17,948
	Reuter.		
8	Schwedische	800	—
5	Wedells	400	225
12	Schaffman	600	900
8	Treschkows	—	1,000
5	Gersdorfs	—	600
5	Bejers	—	600
1	Gen. Baniers	—	120
1	Herz. v. Anhalt	—	125
8	Burgsdorfs	—	1,000
8	Plessens	—	1,000
8	Burghardts	—	1,000
		1,800	6,572
	Summa	12,238	24,523
	Nieder-Sachsische Armée.		
12	Totten	800	1,000
8	Brunman	400	800
4	Lars Kagg	300	—
4	Saltzburg	480	—
4	Bengt Person	500	—
8	Hans Kyhle	1,200	—
16	Mackeys	2,400	—
16	Forbus	—	2,400
16	Gr. Kraffurts	—	2,400
8	Lambermond	—	1,200
40	Nieder-Sachs.	6,000	—
		12,050	7,800

	Reuter.		
4	Finnische	500	—
4	Nieder-Sachs.	500	—
		1,000	—
	Summa	13,000	7,800
	Mecklenburgische.		
12	H. Hans Albr.	700	1,100
8	H. Adolf	600	600
12	Görtsche	800	1,000
12	Lohusen	800	1,000
12	Reuter	1,000	500
		3,900	4,200
	Garnisonen.		
	Stralsund.		
8	Metstackes	800	—
4	Nödings	260	—
4	Duwalls	440	160
8	Unge Lessle	600	600
		2,100	
	Bützow, Warnemünde.		
8	Kriegbaum	500	700
	Demmin.		
4	Saltzburg med 200 fr. Strals.	200	—
	Anklam.		
4	Kagges med 250 fr. Strals.	150	—
	Greifswalde, Wolgast.		
4	Weissmeyer	425	175
4	Moniers Drag.	—	600
	Stettin, Damm.		
4	Lessle	500	100
8	Drummund	1,180	—
4	Körning	461	—
		2,141	
	Colberg, Stolpe.		
4	Er. Hanssons dr.	200	400
	Landsberg.		
8	Duwall	1,200	—
	Spandau.		
4	Åke Hansson	230	—
	Alt Brandenburg.		
4	Körning	170	—
4	Mitschefals	320	—
		490	
	Werben.		
4	Rossous	320	—
	Halle och Zerbst.		
1	Ulrich Grau	150	—
1	Molckwitz	150	—
1	Holtzmöller	150	—
		450	
	Von Preussen.		
12	Fussvolk	1,500	—
4	Streiffs Reuter	500	—
		10,416	2,735
	Von Schweden im Frühling.		
8	Fussvolk	—	7,200
12	Reuter	—	1,500
			8,700

Summa Summarum.

	Ist stark.	Wird seyn.
Rhein. Armée	18,821	46,720
Frankische	8,280	29,655
Landtgr. v. Hessen	8,000	18,400
Hertz. v. Weimar	4,000	8,500
In Erfurth	2,545	4,825
Magdeburgische	12,237	39,396
Nieder-Sachs.	13,000	20,800
Mecklenburg.	3,900	8,100
Garnisonen	10,416	13,151
Von Schweden	—	8,700
	83,249	199,276
Infanteri	67,230	156,969
Cavalleri	16,019	43,307
	83,249	199,276

N:o 155.

Förslag öfver Svenska Armén i Tyskland vid början af år 1632.

(Från Riksarkivet.)

Rheinische Armée bey I. Kön. Maj:t.

		Stark.	Mangelt.
1	Leibguardie	150	—
16	Gr. Nils	1,592	808
16	Winkels	1,392	1,009
12	Hogendorfs	974	826

12	Hebrons	1,094	706
12	Gen. Baniers	1,328	492
12	Visthums	968	832
8	Wallenstein	650	550
8	Lumsdale	584	616
8	Mack-Monr.	542	658
8	Redwen	668	532
8	Ramsay	370	831
8	Hamilton	360	840
		10,671	8,679
	Neugeworben.		
8	Pf.-gr. H. Christ.	—	1,200
4	Junge Pfaltzgr.	—	600
16	Gr. F. R. v. Solms	—	2,400
16	Gr. v. Isenburg	—	2,400
8	Gr. v. Nassau	—	1,200
24	Chr. Haubald	—	3,600
16	Horneck	—	2,400
4	Röllinger	—	600
		—	14,400
	Reuter.		
8	H. Bernhard	400	600
8	Småländr	600	—
8	Westgötar	600	—
8	Finnar	600	—
12	H. Totten	800	700
12	Rhengrefven	700	800
10	Ysslar	500	750
8	Öhrn	600	400
5	Liffländer	200	325
4	Curländer	200	300
		5,300	3,875
	Neugeworben.		
12	Gr. L. R. v. Solms	—	1,500
4	Landtgr. J. v. Hessen	—	500
4	Chr. Haubald	—	500
8	Pfaltzgr. Christ.	—	1,000
1	G. v. Hauditz	—	125
1	G. v. Isenburg	—	125
1	Junge Pfaltzgr.	—	125
4	Röllinger	—	500
1	Junge Landtgr.	—	125
		—	4,500
		15,971	31,454

	Frankische Armée.		
8	Axel Lillie	330	—
8	Oxenstjerna	457	—
8	Erik Hand	438	—
8	Carl Hård	717	—
8	Claes Hastfehr	500	—
8	Gr. v. Thurn	736	464
12	Jost v. Reihe	1,020	780
8	Wildenstein	1,000	200
1	Cl. Hård Drag.	163	—
2	Dumeni Drag.	300	—
		5,661	1,444
	Neugeworben.		
16	Gr. H. v. Solms	—	2,400
12	Markgr. H. Georg	—	1,800
16	Truchsess	—	2,400
12	Müffels	—	1,800
12	Canowskis	—	1,800
8	Claes Hastfehrs	—	1,200
12	Schawelitzki	—	1,800
8	Sperreuter	—	1,200
8	Helmstädter	—	1,200
		—	16,044
	Reuter.		
12	Baudissin	1,119	381
8	Cochtischi	500	500
6	Witzleben	300	450
4	Sperreuter	300	200
4	Östgötar	300	—
		2,519	1,531
	Neugeworben.		
8	H. Ernst	—	1,000
12	Gr. v. Solms	—	1,500
4	Burggr. v. Dund.	—	500
8	Markgr. v. Bayr.	—	1,000
4	Kehwenhüller	—	500
12	Truchsess	—	1,500
8	Goldsteins	—	1,000
		—	7,000
	Summa	8,180	26,019
	Landtgraf v. Hessen.		
48	Zu Fuss	6,000	1,200
32	Zu Ross	2,000	2,000
48	Zu werben	—	7,200
	Summa	8,000	10,400

	Hertzog zu Weimar.		
40	Zu Fuss	4,000	2,000
8	Berghofer	—	1,200
20	Zu Ross	1,500	1,000
8	Berghofer	—	1,000
	Summa	5,500	5,200
	Zu Erfurth.		
8	Gr. v. Liebenstein	550	650
8	Mischefals	600	600
8	Monroes	850	350
4	Chemnitz	300	325
5	Courvilles	245	355
	Summa	2,545	2,280
	Magdeburgische Armée.		
4	Herr Lessle	606	—
12	Mitzlaffs	936	864
8	Termous	600	600
8	Rossows	491	709
8	Dönhof	250	1,000
4	Soop	250	—
4	Sal. Adam	250	—
8	Lars Kagg	1,200	—
12	Schneidawind	1,300	500
4	Puttlitz	170	430
8	Burgsdorfs	918	282
12	Jacob King	—	1,800
12	Didr. v. Werder	—	1,800
12	Schenken	—	1,800
8	Kaggens Drag.	1,215	—
8	Tupadels	900	300
12	Rossens	1,070	730
6	Dumenis	331	773
16	Burgsdorfs	—	—
		10,437	13,784
	Reuter.		
8	Schweden	900	—
5	Wedell	400	225
12	Schaffman	600	900
8	Treschkows	—	1,000
5	Gersdorfs	—	625
5	Beyers	—	625
1	Gen. Banier	—	125
1	H. v. Anhalt	—	125
8	Burgsdorfs	—	1,000
8	Plesses	—	1,000
		1,800	5,585
	Summa	12,237	19,359
	Mecklenburgische.		
12	H. Hans Albr.	700	1,180
8	H. Ad. Fredr.	600	600
12	Gjörtsche	800	1,000
12	Lohausen	800	1,000
12	Reuter	1,000	500
	Summa	3,900	4,200
	Nieder-Sachsische Armée.		
12	Totten	800	1,000
8	Brunman	400	800
4	Lars Kagg	300	—
4	Saltzburg	450	—
4	Bengt Persson	500	—
8	H. Kyhle	1,200	—
16	Maqueis	2,400	—
16	Forbus	—	2,400
16	Gr. Craffurth	—	2,400
8	Lambermond	—	1,200
12	Asthon	—	1,800
40	Hamilton	3,000	3,000
40	Nieder-Sachs.	6,000	—
		15,050	12,600
	Reuter.		
4	Schwedische	500	—
4	Nieder-Sachs.	500	—
5	Klein Jakob	—	655
		1,000	625
	Summa	16,050	13,225
	Herzog v. Lüneburg.		
32	Zu Euss	—	4,800
12	Reuter	—	1,800
		—	6,600
	Garnisonen Stralsund.		
8	Metstackes	800	—
4	Nödings	260	—
4	Duwalls	440	160
8	Unge Lessle	600	600
		2,100	

Bützow, Warnemünde.		
8 Kriegbaum	500	700
Demmin.		
4 Saltzburg med 200 fr. Strals.	200	—
Anklam.		
4 Kagge med 200 fr. Strals.	150	—
Greifswalde, Wolgast.		
4 Weissmeyer	425	175
4 Moniers Drag.	—	600
Stettin, Damm.		
4 Lessle	500	100
8 Drummund	1,180	—
4 Körning	461	—
	2,141	
Colberg.		
4 Er. Hanssons Dr.	200	400
Landsberg.		
8 Duwall	1,200	—
Spandau.		
4 Åke Hansson	170	—
4 Mitschefals	320	—
Werben.		
4 Rossous	320	—
Halle, Zerbst.		
1 Ulr. Baum	150	—
1 Molkwitz	150	—
1 Holtzmüller	150	—
	450	
Von Preussen.		
2 Fussvolk	300	—
4 Streiffs Reuter	500	—
	800	
In Pommern noch zu werben.		
12 Fussvolk	—	1,800
Summa	9,216	4,535
Von Schweden.		
48 Fussvolk		7,200
12 Reuter		1,500
		8,700

Summa Summarum.

	Stark.	Wird seyn
Rhein Armée	15,871	47,325
Frankische	8,180	34,199
Landtgr v. Hessen	8,000	18,400
Hertz. v. Weimar	5,500	10,700
Zu Erfurth	2,545	4,825
Magdeburgische	12,237	31,596
Mecklenburg.	3,900	8,100
Nieder-Sachs.	16,050	29,275
Hertz. v Lüneb.	—	6,600
Garnisonen	9,216	13,751
Von Schweden	—	8,700
	81,499	213,471
Infanterie	65,580	164,971
Cavallerie	15,919	48,500
	81,499	213,471

N:o 156.

Designation des Volks, so J. F. Gn. Herz. Wilhelm v. Weimar bey sich hat (d. 3 Jan. 1632).

(Från Riksarkivet.)

	Cavallerie	
10	Leibregement	1,000
5	Obr. Georg Usslar . .	400
	Infanterie	
8	Leibregement	1,200
8	Obr. Monroe . . .	800
7	Obr.-L:t Steinbach . .	700
	Summa	4,100

N:o 157.

Underskrefne reg:ter äro utaf Gen. Baner i värfning, och alla i dessa Magdeburgska och Halberstadska Stiften.

(Från Riks-Arkivet.)

	Fotfolk.	Skola vara	Äro
12	Öfv. Werder	1,500	800
12	Öfv. King	1,500	400
12	Sal. Adam	1,500	—
4	Öfv Kagg	500	200
4	Öfv. Midlaw	500	160

8	Öfv. Dönhoff	1,000	400
8	Öfv. Burgsdorf	1,000	900
8	Öfv. Termous	1,000	500
4	Öfv.-L:t Puttlitz	500	80
4	Sparembergs	500	500
12	Öfv. Rosshof	1,500	900
		12,100	4,840

Till häst

8	Öfv. Wedel (afmarscherad till H. K. Mt.)	1,000	—
8	Öfv. Treschow	1,000	400
5	Öfv. Giersdorf	625	300
5	Öfv.-L:t Beyer	625	200
5	Gen Baners	625	150
		3 875	1,050
		15 975	5,890

N:o 158.

Förslag på nedanskrifne folk (förmodligen i Febr. el. Mars 1632).

(Från Riksarkivet.)

Fotfolk

1 Guardia 12 Gref Nilses		1,572
12	Winckels	1,318
8	Visthums	538
10	Hebrons	1,534
8	Lundsdales	723
8	Ramsay	370
8	Mackay-Monroe	575
8	Hamilton	362
8	Gen Baners	1,600
		8,692
4	Horneck	600
16	Schafflitzky	2,000
8	Kanowski	1,000
8	Gr. v. Hallack	1,000
4	Gr. v. Hanau	600
		5,200
12	Metzlaff	936
4	Termou	600
8	Redwen	1,300
4	Puttlitz	170
8	Burgsdorf	918
8	Rosen dragoner	1,020
4	Dumenis dragoner	321
		5,325
		19,277

Reuter

8	Smålänningar	600
8	Westgötar	600
8	Finnar	600
12	Tottens	800
5	Liffländare	300
4	Curländare	250
1	Gr. v. Hauditz	125
4	Röllinger	200
4	Landtgr. Johan	400
10	Hertz. Bernhard	800
12	Rhengrefven	1,000
8	Ohms	500
		6,175
	Pfaltzgr. Christian	800
	Unge Pfaltzgrefven	100
	Röllinger	200
	Gen. Banier	100
		1,200
12	Schaffmans	600
5	Wedells	300
5	Treschkows	300
		1,200
		8,575
	Summa	27,792

Wid Rhen

8	Hogendorf	691
8	Wallenstein	703
12	Haubalds	1,800
8	Gr. v. Solms	1,000
8	Gr. v Isenburg	600
8	Gr. v. Nassau	600
4	Frankfurtiske	600
6	Redwens	600
		6,594
	Landtgrefvens	3,000
		9,594

Reuter

Ysslers	600
Gr. v. Solms	600
Haubalds	300
	1,500
Landtgrefvens . . .	2,500
	4,000
	13,594

Garnisonerna.

Maintz

Gref Nilses	300
Winckels	300
Gr. v. Solms	300
Gr. v. Nassau	300
Unge Pfaltzgrefven	600
	1,800

Hanau

4 Haubald	600

Höchst

1 Haubald	150

Rüsselsheim

1 Haubald	150

Oppenheim

2 Redwens	200

Bacharach, Kaub

4 Hohendorf	600

Babenhausen, Dieburg

4 Gr. v. Isenburg	600

Frankfurth

4 Visthums	750
	4,850
Summa	18,444

I Franken.

Fussvolk

Carl Hårds utkom:de	377
Oxenstjernas d:o Erik Hands d:o Axel Lillies d:o	230
Claes Hastfehrs d:o . .	147
Gr. v. Solms	1,803
Gr. v. Thurns	318
Wildensteins	819
Reihes	727
Dumenis drag.	431
Margallis drag.	200
Hydrons drag.	83
H. v. Weimar drag .	97
	5,232

Reuter

5 Witzleben	397
8 Kochtischi	376
1 Fältmarskalkens Lifk.	80
4 Östgötar	168
11 Gr. v. Solms	775
12 Baudissins	1,128
	2,924

Nyvärfvade

Hertig Ernst	600
Sperreuter	600
Khevenhüller	500
Truchsess	800
Goldstein	300
	2,800
	10,956
Nürnbergische	3,000

Garnisonerna

Oxenstjerna Erik Hand Axel Lillie	1,492
Cl. Hastfehr nyvärfv.	200
Än gamla soldater . .	250
Carl Hårds	531
Öfv.-L:t Ermis med Hastfehrs nyvärf.	200
Gr. v. Thurns.	408
Öfv. Reihes	258
Wildensteins	408
	3,747
Summa	17,703

Hert. af Weimar i Erfurth.

Fussvolk	4,000
Reuter	800
Summa	4,800

Vid Magdeburg

Lessles	606
Rosshofs	491
Dönhofs	200
Soopen	250
Salmon Adam	250

Lars Kagge	1,200
Kagges Dragoner . . .	1,215
Taupadels	900
	5,112
Reuter.	
Svenska	800
Hert. af Anhalts . . .	125
Beyers	600
Plesses	500
	2,025
Summa	7137

I Neder-Sachsen

8	Totts och Brunmans	536
4	Bengt Persons	381
4	Lars Kagges	378
8	Kriegbaums	340
5	Strahlendorfs	307
4	Weissmeyers	245
6	Monroes Skottar . . .	737
5	Convays Skottar . . .	405
5	Hamiltons Skottar och Irländare	512
3	Forbus Skottar . . .	300
1	Falckenbergs	110
6	Görtske	456
5	Hertz. Adolf Fredrik	326
10	Hertig Hans Albrecht	837
10	Lohausens från Mecklenburg	1,000
	Erkebiskopens i Bremen	1,250
	Lambermonts i Bremen	150
		8,220
4	Dumenis Dragoner . .	500
3	Bååts Dragoner . . .	341
1	Falkenbergs	81
		922
	Reuter.	
4	Finske Ryttare . . .	516
5	Hert. Hans Albrecht .	370
1	Falkenberg	100
1	Brunsdorfs	100
5	Erkebiskopens	400
5	Hert. Ad. Fredrik . .	400
		1,886
	Summa	11,020

Sachsare	
Infanteri	10,000
Kavalleri	8,000
Summa	18,000
Brandenburgare.	
Infanteri	3,000
Kavalleri	600
	3 600
Summarum.	
Med Konungen . . .	21,267
Med Baner	6,525
Vid Rhen	12,944
Landtgrefven af Hessen	5,500
Hos Horn i Franken	14 703
Nürnbergske	3,000
Hert af Weimar . .	4,800
Magdeburgske . . .	7,137
Neder Sachsiske . .	11,028
Sachsare	18,000
Brandenburgare . . .	3,600
	108,504

N:o 158. *b.*

Königl. Majt. zu Schweden überschickte Designation aller neugeworbenen Regimen ter in Franken (d. 25 Mars 1632).

(Från Riksarkivet.)

Infanteri.

16	Gref Wilh. v. Solms	2,400
12	Markgr. Hans G v. Baireuth	1,800
16	Truchsess	2,400
4	Müffel (Baireuth). . .	600
12	Canowski	1,800
8	Claus Hastfehr	1,200
12	Schafflitzki	1,800
8	Sperreuter	1,200
8	Helmstedter	1,200
96		14,400

Cavalleri.

8	Hert. Ernst af Sax. W.	1,000
12	Gref von Solms . . .	1,500

8 Markgr v. Baireuth	1,000
4 Burggr.-v. Dundorf	500
4 Khewenhüller	500
12 Truchsess	1,500
8 Goldstein	1,000
	7,000
	21,400

N:o 159.

Kurtze Ueberschlag auf das Volk. so der Feldmarschall Tott bey Buxtehude bey sich hat.

(Från Riksarkivet.)

Fussvolk.

Herr Feldmarsch. Reg	663
H. Gen.Maj. Lessle	529
H. Gen. Maj. Lohusen	1,200
Obr.-L:t. Stralendorf	285
Obr. Kriegbaum	328
Schotten	1,820
Englische unter Major Grave	594
Arrhischowski Hertzog Adolfs Volk	418
Obr.-L:t Stursdorfs	540
Erzbischofs Volk	900
Hertz Jürgens	1,000
Hertz. Frans Carls	800
Bengt Perssons	400
	9,477

Dragoner

Dümenis	462
Both	223
Kaggen und Rosen	150
Sparenbergs	400
	1,235

Wird von hier geschickt.

Burgsdorf	1,200
Kagg, Neugew 400 / Dragoner 400 / Item Rosens 400	1,200

Reuter.

Finländische	500
Dewitz	300
Brochdorf	80
Obr.-L:t. Zülow	400
Pless	600
Schmidt	200
Maj. Falckenberg	111
Ritm. Stockheim	50
Lieutn. Falckenberg	75
Erzbischof	500
Hertz. Frans Carl	600
Hertz. Jörgen	1,000
Treschows	600
Gersdorfs	300
Beyers	250
	6,066
Summa	19,178

N:o 160.

Aufsatz was etwa marhchiren kan Buxtehude d. 15 April 1632.

(Från Fiksarkivet.)

Fussvolk.

Schotten	1,820
Graff (el. Grawe)	594
Kriegbaum	328
	2,742

Dragoner.

Dumeni	462
Both	223
	685

Reuter.

Finländische	500
Dewitz	300
Brockdorf	80
	880

Dazu kommen aus Mecklenb

Obr. Lohausens zu Fuss	1,200
Obr.-L:t Zülow zu Ross	400
Hertz. Fr. Carl zu Fuss	800
Hertz. Fr. Carl zu Ross	600
Hertz Jörgens zu Fuss	700
Hertz. Jörgens zu Ross	1,000

Kaggens folk, som redan äro komne	1,300
Summa	10,307

Was für Volk für Stade bleiben kann

Im Land Keding.

H. Feldmarschall Reg.	663
H. Gen. Maj. Lessle . . .	529
	1,192

Im Alten Lande.

Gen. Maj Lohs Arrischowski	418
Obr. Duwall, Stralend .	285
Obr. Görtske, Stursdorf.	540
	1,243

Hornburg.

Major Falckenberg	111
Reitm. Stockheim	50
Lieutn Falckenberg . . .	75
	236

Buxtehude.

Bengt Persson	400

Zu Himmelspforte

H. Erzbisch Fussvolk . .	900
H Erzbisch. Reiterei . .	500
	1,400
Summa	5,470
Summarum	15,770

N:o 161.

Lista öfver Neder-Sachsiska armén den 26 April 1632 bey Buxtehude.

(Från Riksarkivet.)

Kavalleri

J. F. Gn. H. Georg zu Lün.	1,200
J. F. Gn. Erzb. zu Brehmen	500
J. F. Gn. H. Fr. C. zu Sachs.	600
Obr.-L:t H. Eckholtz	520
Obr.-L:t Zülow	500
Obr.-L:t Dewitz	350
Obr. Treschows samt Gersdorfs 4 komp.	1,200
Major Falckenberg	130
	5,000

Än Dragoner.

Obrister Dümeni	400
Obr. Kagg	130
Kapt. Falckenberg	120
	650

Infanterie.

J. F. Gn. H. Georg zu Lün.	1,200
J F. Gn. Erzb. zu Brehmen	1,000
J. F. Gn. H. Frans Carl	900
Gen.-Maj. Lohausen	1,200
Das andere Lohausische	400
Obr. Kriechbaum	300
Obr. Görtzke	770
Obr.-L:t Braun	900
Bengt Person, Peer Ribbing	900
Obr.-L:t Stralendorf	350
Obr. Monroe	500
Obr Forbus	600
Obr. Hamilton	970
Der junge Obr. Lessle	300
Major Conway	550
	10,840
Summa	16,490

Achatius Tott.

N:o 162.

Kurzer Verschlag aller der Reuter, Dragoner und Soldaten zu Fuss so in den Stifften Magdeburg und Halberstadt wie auch in dem Priegnitzschen Kreiss bey Werben und zu Werningerode logieren.

(Från Riksarkivet.)

4	Des Obristen Kaggen Dragoner zu Werben	300
3	Noch Lars Kaggen Dragoner zu Werningerode	178

12	Salomon Adams deutsch Regiment zu Magdeburg . .	974
8	Noch Salomon Adams Schweden zu Magdeburg . . .	669
7	Jöran Soops deutsche zu Aschersleben	375
12	Obr. King Regiment zu Halberstadt	580
—	General Baudissins Kapitän Lt. Reuter	41
2	Major Falkenberg zu Osterwick Reuter	134
—	Major Königsmark Dragoner	73
—	Obr.-L:t Rantzau Dragoner	32
6	Dümenis Dragoner ungefähr	300
3	Obr. Borgsdorff Soldaten zu Halle	318
8	Obr. Heiden ungefähr	400
2	Obr.-L:t Putlitz zu Mansfeld	160
1	Unter dem Obr. Borgsdorfs Kapt. Heiligbradts Dragoner zu Osterwick	106
6	Obr. Tiesenhausen Neugeworben ungefähr	450
74		4,990

N:o 163.

Battaglia vor Donauwerth und dem Lech d. 4 April 1632.

(Kirsteins batalj-planer; Sv Krigsh. Arkiv.)

Brig.	Infanterie	
1	Erik Hand	
1	Guardie	
1	Blaue	
1	Mitzlaff	
1	Hertig Wilhelm	
1	Schneidawind	
1	Gr. v. Thurn	
1	Hebron	
1	Gen. Baner	
1	Schlamersdorf	
1	Nürnberger	
1	Liebenstein	
	Kommendirte Musk.	2,700
	Cavalleri	
4	Streiff	
4	Finnen	
8	Westgothen	
4	Ostgothen	
4	Uppländer	
8	Småländer	
10	Hertzog Bernhard	
5	Feldmarschall Horn	
13	Herz. Wilhelm	
5	Berghofer	
5	Ysslar	
8	Baudissin	
5	Courville	
4	Liffländer	
4	Curländer	
12	Herr Tott	
4	Truchsess	
4	Cotitschy	
8	Bullacher	
8	Hertzog Ernst	
7	Ysslar	
8	Cratzenstein	
9	Öhm	
5	Wedel	
5	Schaumburg	
4	Monroe.	

N:o 164.

Lista på folket. Actum Augsburg d. 14 April 1632.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

	Infanterie.	Off.	Gemene.
1	Guardie	16	1,233
12	Gref Nilses	192	

12	Erik Hands och Uppländingarne	192	1,020
8	Gen. Baners	128	858
12	Winckels	192	888
12	Hebrons	192	1,056
8	Spens	128	480
8	Mackey Monrou	128	390
8	Gr. v. Thurns	128	531
13	Hert. af Weimar	208	1,332
8	Rijsens	128	636
8	Mitzlaff	128	630
8	Mitschefal	128	564
8	Monroe	128	537
8	Kaggen	128	838
11	Schneidawind	176	918
8	Truchsess	128	420
12	Nürnbergske	192	1,668
8	Carl Hård	128	480
4	Hastfehr	64	270
8	Schawelitzki	128	336
8	Canowski	128	246
3	Chemnitz	48	180
8	Gr. v. Hollachs	128	330
		3,262	15,891
			3,262
			19,153
	Garnisonerna		
8	Bürtz	128	996
7	Wildensteins	112	570
7	Fil. v. Liebenst.	112	402
8	Schlammersdorf	128	468
6	Forbus	96	522
		576	2,958
			576
			3,534
			19,153
			22,687

	Cavalleri.	Utan off.
4	Finnar	355
8	Westgötar	340
8	Småländingar	392
4	Östgötar	129
4	Uppländingar	300
4	Sörmländingar	300
1	Fältmarskalken	80
12	Herr Totts	669
10	Hertig Bernhard . . .	563
4	Liffländare	261
4	Curländare	300
8	Hertig Ernst	588
6	Markgr. v. Baden (Ysslar)	300
5	Fältmarskalk (Witzleb.)	320
4	Streiffs	240
8	Ohms	400
12	Baudissin	687
5	Cotitschi	257
9	Gr. v. Solms (Bullach)	544
5	Truchsess	437
4	Schauenburg	300
1	Gr. v. Hauditz	80
5	Wedels	400
13	Hert. Wilh. Guardie	1,300
9	Ysslar	700
5	Courvilles	400
4	Monroes	300
5	Berghofers	400
12	Taupadels Drag . . .	1,200
4	Dumenis Drag.	340
8	Sperreuters Rytt . . .	620
		13,402
	Infanterie	22,687
		36,089
	Befälet vid Cavalleriet	2,000
	Förluster den 3—6 April	2,000
		40,089

N:o 165.

Förslag hos H. N. Rikscanzleren.

(Från Riksarkivet.)

	Infanteri		
8	Hogendorfs	847	1,200
8	Visthums	1,101	1,200
8	Wallensteiners	791	1,200
6	Redwens	735	900
12	Haubalts	1,500	1,800
8	G. v. Solms	940	1,200
8	G. v. Isenburg	805	1,200
8	G. v. Nassau	935	1,200

8	G. v. Hanau	503	750
2	Winckels nyv.	277	300
2	Frankfurther	346	300
2	Röllingers	492	300
2	Pfaltzgr. Joh. Fredrik	238	300
4	Gr. v. Hollach	500	600
10	Schawelitzki	1,200	1,500
4	Canowskis	596	600
1	Winckels sarg.	136	150
1	Dragoner	136	150
8	Hamiltons	36	1,200
109		12,437	16,050

Cavallerie.

8	Pfaltzgr. Christian	800	1,200
12	Rhengrefven	1,000	1,800
5	Landtgrefven	400	625
4	Stålhandske	400	500
5	Haubald	500	625
6	Röllinger	450	750
4	Ysslar	250	500
8	Schawelitzki	700	1,000
6	Gr. v. Solms	250	750
1	Gr. v. Isenburg	80	125
1	Pfaltzgr. Joh. Fredrik	70	125
62		4,900	7,750

Värfvas

3	Beckerman
1	Gr. v. Hohenlohe
1	Landtgr. Moritz
1	Zülles
1	Strassburgers

Garnisonerna.

Oppenheim

			Fattas.
2	Redwen	300	300

Bacharach

4	Hogendorf	60	540

Caub

4	Af Gula och Blå	150	450

Creutznach

4	Ramseys	250	600
4	Gref Nils	120	300
	Commenderade	180	

Bingen

4	Gr. Nils	279	300
4	Ramsays	250	600

Worms

8	Pfaltzgrafs	800	1,200

Speyer

12	Hornecks	1,200	1,800

Manheim och Ladenburg

4	Gen. Baners	300	600
48		3,889	
	Summa	21,226	

N:o 166.

Förslag uppå efterskrifna Trupper.

(Från Riksarkivet.)

Med H. K. M:t

	Guardie . . .	1,354
	Gref Nilses	
	Erick Hands . . .	1,062
	Hertig Weimars . .	1,258
	Rijsens	728
	Graf v. Thurn	620
	Schnedwen	1,016
	Mischefalls	608
	Monroe	572
	Carl Hård	424
	Hastfehr	208
		7,950

Ryttare.

8	Finnar	250
8	Westgötar	400
8	Småländningar . . .	300
4	Uppländingar	300
4	Sörmländningar	300
4	Östgötar	130
12	Tottes	650
13	Hertig Weimar	1,000
9	Ysslar	900
5	Courvilles	400
4	Monrous	300
5	Berkhofer	400
5	Truchsess	437
1	Gr. v Hoditz	33
		18

4 Kewenhüllers 8 Markg. Hanses		1,000
		6,900
		14,8 0
Rheinische Armée.		
Winckels		960
Mitzlefs		962
Kaggens		920
Schafflitzki		400
		3,247
Taupadels drag.		1,000
Hos Cantzlern vid Maintz		12,437
		16,679
Ryttare.		
Befintlige vid Maintz		4,900
Hertig Bernhard 563 Feltmarschall 400		963
6 Markgr. v. Baden		300
		6,163
Bayerske Armé		
General Banier		1,238
Truchsess		364
Canowsky		448
Hebron		1,182
Spenses		602
Mackey Monroe		470
Nürnbergske		1,476
Graf. v. Hohenlohe		296
Brincks		244
Chemnitz		210
Sperreuter		800
		7,330
Dumenis dragoner		340
Ulmske		1,000
		8,670
Ryttare.		
8 Hertig Ernst		580
12 Baudisins		687
9 Bulachers		544
4 Liffländer		261
5 Curländer		300
4 Streiffs		300
8 Öhms		400
5 Cochtitschis		257
4 Schaumburgs		300
8 Sperreuters		800
5 Wedels		400
		4,829
Garnisoner		
8 Burtz		1,124
7 Wildensteins		682
7 Liebensteins		514
8 Schlamersdorfs.		596
6 Forbuses		618
8 Graf v Solms		600
		4,114

N:o 167.

Lista på de trupper, med hvilka Rikskansl. Oxenstjerna och Pfaltzgr. Christian d. 23 Maj 1632 utdrogo ur Maintz mot Spanjorerna.

(Ur Theatrum Europæum.)

Rytteri		
12 Rehngrefvens		1,000
8 Pfaltzgr. Christian		800
8 Schawelitzky		700
4 Ysslar		250
5 Haubald		500
6 Röllinger		450
		3,700
Fotfolk		
8 Hogendorf		847
8 Visthums		1,101
8 Wallensteiners		791
12 Haubalds		1,500
8 Gr. af Nassau		935
4 Canowskis		596
8 Hornecks		800
		6,570
	Summa	10,270

N:o 168.

Lista på Redwens folk. Actum Memmingen d. 26 Maj 1632.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

I fält.

Ryttare.

		Presentes.	Värfvas.
3	Herr Redwens	300	75
1	Taupadels	100	25
2	Rellingers	130	120

Fotfolk

5	Herr Redwens	600	150
8	Taupadels	800	400
		1,930	

Garnisoner.

Mindelheim.

1	Redwens ryttare	100	25
2	d:o fotfolk	100	200

Biberach.

5	Taupadels	400	350

Memmingen.

1	Redwens fotfolk	100	50
1	Öfv.-L:t Hands	150	—
1	Kapt. Herris	150	—
1	H. v. Friedberg	30	120

Kempten.

3	Dümenis	150	300
1	H. Redwens	120	30
2	d:o nyvärfde	80	220
		1,380	
	Summa	3,310	2,066

N:o 169.

Lista på folket. Actum d. 8 Juni 1632.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Fotfolk.

		Off.	Gem.
1	Guardie	20	1,316
12	Gref Nilsses	192	
12	Winckels	192	930
8	Truchsess	128	234
12	Erick Hand	192	829
11	Hebrons	189	864
8	Spens	128	468
8	Mackai-Monroe	128	396
12	Hertig Wilhelm	192	480
8	Rijsens	128	660
8	Mitzlaffs	128	684
8	Gr. v. Thurn	128	408
8	Carl Hård	128	474
4	Finnarne	64	175
		1,937	7,918
			1,937
			9,855
8	Hastfehr		
8	Markgr. H. Georg		
8	Truchsess		

Cavallerie.

4	Uppländingar	321
4	Södermanländingar	300
4	Östgötar	192
8	Westgötar	470
8	Småländingar	480
4	Finnar	250
12	Hertig Wilhelm	359
6	Fältmarskalkens	339
4	Streiffs	240
12	Tottens	628
12	Baudissins	599
8	Öhms	400
5	Truchsess	362
5	Courvilles	338
6	Cratzensteins	200
8	Sperreuters	560
4	Kewenhüllers	400
7	Truchsess	500
8	Markgr. H. Georg	300
8	Goltsteins	400
		7,638
6	Taupadels Dragoner	500
	Summa	17,991

N:o 170.

Förslag på H. K. M:ts Armé.

(Från Riksarkivet.)

Med H. K. M:t.

Infanteri.

1 Garde 12 Gref Nilses		1,254
12 Wincklers		960
4 Truchsess		364
4 Brincks		250
4 Canowski		184
12 Erik Hand		1,062
8 Carl Hård		500
4 Finnar		—
12 Hebrons		1,182
8 Spenses		602
8 Mackay-Monroes		400
12 Hertig Wilhelms		1,050
8 Rijsens		728
8 Mitzlaff		962
8 Kaggen		920
12 Claes Hastfehr		500
4 Sperreuter		500
8 Markgr. Hans Georg		500
149		11,918

Kavalleri.

4 Upplänningar		300
4 Södermanländingar		300
4 Östgötar		200
8 Westgötar		400
8 Småländingar		400
4 Finnar		250
12 Hertig Wilhelms		1,000
5 Fältmarskalkens		400
12 Tottens		800
4 Streiffs		300
12 Baudissins		700
8 Öhms		400
5 Berghofers		400
5 Truchsess		400
4 Courvilles		300
6 H. v. Cratzensteins		150
8 Sperreuters		600
4 Khevenhüllers		500
7 Truchsess		600
8 Markgr. Hans Georg		500
8 Goltstein		400
6 Taupadels dragoner		600
		9,900
	Summa	21,818

Garnisoner i Franken.

8 Truchsess		800
4 Markgr. Hans Georg		300
4 Idrons och Margalli		300
4 Dumenis		250
4 Svenske i Würtzburg		300
12 Mitschefals		800
1 Colbereters		70
2 Finnar i Königshofen		100
1 Wildenstein i Carlstadt		200
		3,020

Hos Gen. Baner i Schwaben.

Infanteri.

8 Herr Gen. Baners		1,200
4 Schawelitzkis		616
8 Gr. v. Thurns		620
11 Schneidawinds		1,016
8 Mitschefals		608
8 Monroes		572
12 Nürnbergske		1,284
8 Gref. v. Hollach		1,000
3 Lementz		210
12 Bürtz		1,250
8 Wildensteins		900
12 Ruthwens		1,200
8 Hamilton 8 Crells 8 Pappenheim 8 Friedberg 8 Rellingers	Under värfning	— — — — —
		10,476

Cavalleri.

12 Hertig Bernhards		1,000
8 Hertig Ernst		580
9 Bullachers		540
4 Liffländske		260
5 Churländske		300
5 Kochtitschi		300
5 Wedels		400
4 Schaumburgs		300
4 Monroes		300

9 Ysslars	600
6 Degenfelt	200
8 Dönhoffs	200
1 Volkers	100
2 Wrangels och Franske	200
6 Taupadels dragoner	600
	5,880
Summa	16,360

Nyvärfvade.

1 Crells
4 Pappenheims
4 Friedbergs
4 Rellingers

Garnisoner.

Augsburg.

8 Schlamersdorf	650
8 Liebenstein	480
6 Forbus	680
	1,810

Donauwerth.

8 Wurmbrands	600

Weissenburg och deromkring.

4 Sperreuter	500
	2,910

Hos Boethium.

Infanteri.

12 Gen.-Majorens (Boethii)	600
12 Werders	800
12 Kings	600
12 Rossous	1,200
8 Termos	600
4 Puttlitz	200
	4,000

Cavalleri.

5 Herr Banners	300
1 Hert. af Anhalt	150
4 Burgsdorfs	100
	550
Summa	4,550

Garnisoner.

Werben, Magdeburg och Brandenburg.

4 Mitschefals	400
4 Salomon Adams	300
4 Soopens	300
8 Soopens värfvade	1,000
12 Sal. Adams d:o	1,000
	3,000

Spandau.

4 Åke Hanssons	240
4 Körnings	300
	540

Halberstadt.

12 Engelske 12 Skottar	1,000

Gosslar.

8 Dönhoffs	600

Landsberg.

8 Duwalls	1,200
	6,340

Summarum.		Garn.
Med Konungen	21,818	3,020
Hos Baner	16,364	2,910
Hos Boethium	4,554	6,340
	42,732	12,270
	55,002	

N:o 171.

Liste wie starck nachfolgende Regimenter sich anitzo befinden. Hildesheim d. 15 Juni 1633.

(Från Riksarkivet.)

Cavallerie.

16 I. F. Gn. H. Generals (Herz. Georgs) 2 Reg:ter	650
4 Erzbisch. Brehmische	143
6 I. F. Gn. Herz. Fr. Carls	242
4 Obr.-L:t Debitz (Meckl.)	207
5 Obr.-L:t Zülow (Meckl.)	284
8 Obr. Treschows	445
4 Finnische	242
3 Obr.-L:t Beyer, 130 Pf., liegen in Verden	—
3 Obr. Gersdorf	140
6 Obr. Pless	350
	2,703

Dragoner.

8 Des H. Gen.-L:ts Reg:t. von Obr. Rosses . . . 300
8 Obr. Kaggen Reg:t. . . 500
4 Obr. Dümeni 300
4 Obr.-L:t Sparenberg . . 288
1 Maj. Falckenberg . . . 50
1 Bisch. Brehmische . . 62
1,508

Infanterie.

5 I F. Gn. H. Generals Rgt. Die übrigen 3 Companien liegen zu Hannover 635
5 Erzbisch. Brehmische. Die übrigen 3 Companien liegen noch im Erzstift 430
12 I. F. Gn. Herz. Frans Carl zu Sachsen Reg:t. Davon zu Feld all hier auscommendirt Volk . 460 Die übrigen sind noch aufm Laufplatz.
12 I. F. Gn. Herz. Hans Albrecht zu Meckl. R. 490
6 Gen.-Major Lohausen Weiss Reg:t. Uebrige 4 C. zu Verden 400
7 Gen.-Maj. Lohausen gelb Reg:t. Uebrige 1 C. auf Dömitz 320
4 Obr. Kagg Schweden 300
4 Obr. Kagg Deutsche . . 400
9 Obr. Görtzke Reg:t. . . 550 Uebr. 3 C. zu Rostock.
8 Obr. Duwall Sqvadron unter Obr.L:t Stralendorf zu Verden 200 M. —

Herzog Georgs.

8 Obr. Burgsdorfs Reg:t. Uebr. 4 Comp. sind noch aufm Laufplatz . 520
8 Obr. Pithon, wovon 2 Comp. zu Giffhorn und 6 zu Hildesheim; 617 M. —
8 Obr. Merettig, wovon 1 Comp. zu Stade und 7 zu Hildesheim; 650 M. —

Schottische Brigade.

4 Obr. Lessle 320
9 Obr. Hamilton 880
4 Obr. Monroe 240
7 Obr. Forbus 762
5 Obr. Cosewal 362
6,399

Summa zu Feld 10,601
Garnisonen . . . 1,768
12,369

N:o 172.

Kort förslag uppå de trupper, H. K. M:t förmenar med det första att conjungera. Actum Hersbruck d. 15 Juni.

(Från Riksarkivet.)

	Inf.	Kav.
Af Kgl. M:ts Armé	9,000	6,500
Hert. af Weimar	4,000	1,500
Från Cantzleren	4,000	1,500
Hertig Jörgens	2,000	500
Landtgr. v. Hessen	2,000	1,500
Baudissin	3,000	2,000
Chur-Sachsen	6,000	4,000
	30,000	17,500
	47,500	

N:o 173.

Lista på folket vid medlersta Rhen. Actum Maintz d. 28 Juni 1632.

(Från Riksarkivet.)

Skall till H. K. M:t.

Infanteri.

8 Pfaltzgr. Christian . . . 796
4 Hertig Bernhard 248
8 Gr. af Isenburg 896
8 Wallensteins 596
8 Redwens 596

4	Gr. Nilses	448
4	Gr. af Erbach	648
3	Winckells	336
		4,364
	Cavalleri.	
12	Pfaltzgrefvens	744
5	Landtgrefvens	310
4	Stålhandskes	288
7	Röllingers	364
		1,706
	Summa	6,070
	Blifver här i fält.	
4	Hohendorf	448
8	Gr. af Nassau	696
9	Vitzthum	808
3	Frankfurthare	436
12	Haubalt	1,240
15	Schavelitzky	1,480
4	Kanowski	468
8	Rhengr. Otto Ludvig, som Horneck haft	596
		6,172
	Cavalleri.	
12	Rhengr. Otto Ludvig	864
4	Plato el. Yssler	216
9	Schawelitzki	558
1	Gr. af Isenburg	62
6	Gr. af Solms	312
1	Pfaltzgr. af Lautereck	52
1	Landtgr. Moritz	72
6	Beckerman	372
5	Haubald	310
	Än förväntas i dessa dagar Rhengr. Ottos reg:te in	800
		3,610
	Summa	9,782
	Garnisnerna.	
	Frankfurth.	
3	Vitzthums	336
	Hanau.	
2	Haubalts	224
	Höchst.	
1	Maj. Sven Antonisen	112
	Rüsselheim.	
1	Haubalds	112
	Lahnstein, Limburg.	
3	Solms	336
	Caub, Pfaltz, Bacharach.	
1	Solms	112
	Oppenheim.	
2	Pfaltzgr. af Lautereck	224
	Manheim, Ladenburg.	
4	Banerens	448
	Worms.	
8	Grefve v. Solms	546
	Speier.	
	Creutznach.	
4	Ramsays	248
	Bingen.	
4	Ramsays	248
	Maintz	
8	Gr. v. Hanau	696
4	Hohendorf	348
4	Röllinger	778
4	Hohenlohe	348
		4,416
	Summarum	20,268

N.o 174.

Kort förslag uppå armén vid Hildesheim d. 3 Juli 1632.

Från Riksarkivet.)

	Infanteri.	Närvarande.	Sjuka o. utsände.
5	Hert. Jörgens (de andra komp. förväntades från garnisonerna)	648	35
7	Meretich	560	65
6	Pithons	408	91
6	Hert. Frans Carl	500	—
5	Brehmiske	432	25
6	Lohusen (de andra 4 komp. i garnisonerna	413	25
6	Arrischowski	432	30

12	Öfv.-L:t Graffs	438	64
9	Görtskes reg:te	800	52
4	N. Kaggs sqvad.	371	24
4	Sal. Adams sqv.	360	30
		5,830	461
8	Lessles den unges	193	20
4	Monroes öfverblifne	249	31
7	Forbus	456	42
9	Hamiltons	624	51
5	Cosewals	114	24
		1,636	169
	Summa	7,466	630

Dragoner.

8	Baudissins	560	—
8	Kaggens	586	—
4	Dumenis	271	39
4	Sparenbergs	300	—
1	Falckenbergs	58	—
1	Brehmiske	56	—
		1,831	

Cavalleri.

5	Hert. Jörgens	350	—
7	Wettbergs	370	97
6	Hert. Fr. Carls	390	—
4	Brehmiske	221	32
5	Öfv.-L:t. Zülow	436	141
5	Öfv.-L:t. Debitz	336	126
4	Finnarne	356	150
6	Plesses	434	—
8	Treschows	670	71
3	Gersdorfs	210	—
1	Falckenbergs	60	—
3	Beyers (uti Verden)	200	—
		4,032	617
	Summa	13,329	1,286
		14,615	

N:o 175.

Lista über die Cavallerie Actum d. 16 Juli 1632.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

4 Streiff 1 Frantzosen	. . . . .	324
8	Westgothen	502
4	Uppländer	353
10	Tottens	611
4	Nödings	260
8	Steinbocks	427
3	Schaffmans	97
5	Markgr. H. Georg . .	235
2	Hertzog Wilhelm .	594
4	Sörmländer	266
4	Östgötar	180
8	Fältmarskalken	486
3	Hertzog Bernhards .	139
2	Baudissins	798
5	Courvilles	343
4	Goltsteins	344
8	Öhms	346
6	Cratzensteins	295
4	Sperreuters	194
4	Wrangels	251
8	Truchsess	558
8	Kewenhüllers	566
		8,169

N:o 176.

Lista på krigsfolket, som marscherade från Maintz med Fältmarskalken Herr Gustaf Horn i Augusti månad år 1632.

(Från Riksarkivet.)

Infanteri.

	Commend. af Hohendorf	200
8	Vestgötar	804
4	Rhengrefven	294
4	Canowski	300
10	Grefven af Nassau . .	829
12	Haubald	946
3	Frankfurtare	282
6	Ramsay	400
		4,055

Cavalleri.

12	Rhengrefven	600
5	Haubald	350
11	Schawelitzky	300
4	Plato	200

1 Zyllert		250
3 Walenburg		60
		1,760
	Summa	5,815

An äro sedan till armén ankomne

2 Rhengrefven		150
8 Grefven v. Solms		400
4 Cronach		350
2 Harpf		138
4 Strassburgs Stad		324
7 Würtembergska		525
		1,887

Ryttare.

4 Rhengr. Otto Wildt		250
1 Saberlott		40
1 Gassion		40
		330
	Summa	2,217
	Summarum	8,032
Hvaraf Inf.	5,942	
Cav.	2,090	
	8,032	

N:o 177.

Lista von nachfolgende Troupen (sannolikt i slutet af Juli).

(Från Riksarkivet.)

Cavalleri.

Im Felde.

Sqv.			
1	J. F. G. Hzg. Wilh. Leibkomp.	1	150
	J. F. G. Landtgraf Wilh Leibkomp.	2	250
3	J. F. G. Pfaltzgr. Christian Rgt.	12	700
1	J. F. G. Landtgr Johans	5	300
1	Stålhandske	4	300
1	Obr, Beckerman	4	300
5	J. F. G. Landtgr. Wilhelms Rgt.	24	1,400
3	Gen. Maj. Hoffkirchs	9	800
3	Fürsten von Anhalts	10	600
2	Obr.-L:t Termo	5	400
—	Graf. v. Wittgenstein	1	70
20		75	5,270
6	Herr Banier	24	1,800
26		99	7,070

Infanterie.

8	J. F. G. H. Pfaltzgr. Christian Reg:t	600	1,000
8	Ysenburgisch	400	
	Hertz. Bernhard	250	1,150
	Redwen	600	
	Graf Nicolaus	300	
	Wallstein	500	900
	Hamilton mit Palantin	400	
	Des Landtgrafen v. Hessen F. Gn. Leibregt.	1,000	1,000
	Ysslers Regt.	700	1,100
	Winckels	400	
	Churs Obr. Pfordt		1,000
	d:o Obr. Posse		1,100
	d:o Obr. Vitz thum		600
	Obr. Mitschefal		300
	Obr Rossa		1,000
	Obr. Werder		1,000
			10,150

Garnisonen.

Würtzburg.

Im Schlosse Die Schwed		344
In die Stadt Dess Markgr. Hans Georg		207
Das Erbach Rantze Regt.		800
Hebrons 1 komp.		116
		1,467

Windsheim.

Das Truchsessische Regt. nebenst allem Volcke	860
Die Dragoner von C. Hård	100
Vom Ausschuss.	100
	1,060

Schweinfurth.

Dragoner so zu Iphofen liegen	100
Obrist Hinderson	600
	700

Königshofen.

Diejenigen, so daselbsten sind, sollen da bleiben	270
Carl Hårds Folk	173
	443

Kitzingen.

Vom Obr. Steinbock gew.	100
Der Ausschuss, so schon daselbsten	200
	300

Ochsenfurth.

Vom Obristen Steinbock	200
Vom Ausschuss . , . . .	70
	270

Carolstadt.

Vom Wildensteinischen Rgt.	90

Cassel.

Mr. Du Menys Dragoner	70

Zu Gemünde.

H. M. v. Tiechenitz Drag.	90

Cavallerie.

Windsheim.

6 Rellinger mit allen Trouppen vom Regt	300
Zwischen Kitzingen, Ochsenfurth und der Ortern herum bleiben liegen:	
1 Herrn Graf v. Erbach	80
1 Obr.-L:t Stechwitz nebenst etlichen Drag.	70
1 Obr.-L:t Hoffman . .	50
1 Obr. Görschdorf . .	70
2 Obr. Berghöfer neben den Reuter, so er mit aus I. K. M:t Lager gebracht	160
Gen. Com. Häussner	90
Von unterschiedlichen Reg:ter beysamen . .	300
	1,120

N:o 178.

Förslag på Folket.

(Från Riksarkivet.)

Pommern o. Mecklenburg.

Stettin.

8 Drummunds	1,000
4 Körnings	400
3 Ramseys	300
9 Gr. Craffurts . . .	800
	2,500

Landsberg.

8 Duwalls	1,000
8 Dragon ibid	800
	1,800

Colberg.

8 Erik Hansson . . .	800
4 Drag. ibid	600
4 Jak. Bohms	600
	2,000

Än värfvas.

8 Jochim Duwall
8 Claes Wopersnow
4 Garzeus
7 Gr. Craffurth
4 Drag. ibid
4 Chr. v. Mentz.

Stralsund.

8 Metstacke	800
4 Östgötar	300
	1,100

Greifswald.

4 Moniers	600

Wismar och derom.

8 Saltzburg	800
8 Kyhle	800
8 Unge Lessles . . .	600
	2,200
Summa	10,200

Nieder-Sachsen.

8 H. Georg	765
12 Lohusen	655
8 Kerman	600

8	H. v. Brunswg	600
4	Brunsw. stad	400
4	Hildesheim stad	250
8	Meretich	800
8	Heiden	800
8	Frans Carl	700
12	Fr. E. Andersson	1,000
	Bengt Person	—
		6,770

Dragoner.

4	Gen.-Maj.	142
4	Dumeni	250
4	Sparenberg	250
8	Kaggen	676
		1,318

Cavalleri.

8	H. Georg	350
5	Beyer	300
4	Cort Plato	300
1	Falckenberg	60
2	Stad Brunsw.	200
8	Frans Carl	390
4	Kalkreuter	300
		1,900
	Summa	9,888

In Werbung.

8 Lessle
8 Brunman
8 H. Hans v. Holstein
8 Stralendorf
8 Krichbaum
8 H. Fr. Carl
8 Canovei
8 Lammermont
12 Aston.

Dragoner.

7 Stenbock und Prier
5 Kalkreuter

Reuter.

8 Frans Carl
8 Brunswig
8 Kalkreuter

Magdeburg och Schlesien.

4	Sal. Adams	280
4	Jör. Soop	290
12	Sal. Adam	1,500
8	Jör. Soop	1,000
12	King	1,000
8	Thermo	600
4	Puttlitz	200
12	Boetii	600
12	Schenck	1,000

Spandau.

4	Åke Hansson	240
4	Körning	214

Brandenburg.

4	Mitzlaffs	400

Goslar.

8	Denhofs	600
	Summa	7,924

Hos Baudissin.

8	Pitos	931
8	Brehmische	466
12	Lohausens weisse	1,259
8	Burgsdorf	665
12	Görtski	946
4	Kaggen	396
8	Turchs	640
4	Monroe	390
8	Hamilton	630
4	Lessle	295
8	Forbus	600
4	Casewal	120
		7,338
8	Baudissins drag.	600

Cavalleri.

8	Plessens	700
4	Zülow	400
4	Dewitz	350
4	Ekholtz	490
6	Treschkow	800
4	Brehmen	242
		3,282
	Summa	11,220

Schwaben.

Augsburg.

12	Schnedwen	1,020
8	Slammersdorf	700

8 Liebenstein	600
8 Forbus	700
	3,020

Rain.

8 Mitschefal	600

Donauwerth.

8 Wurmbrand	600

Weissenburg.

4 Sperreuter	400
4 Schaumburg rytt.	300
	700

Ulm och Dinkelsbühl.

12 Redwens	1,200
32 Würtembergske	4,000
4 Redwens rytt.	500
	5,700

Landsberg.

5 Cochtitskys rytt.	300
5 Barhoff	—

Bibrach.

4 Taupadels drag.	600

Lauingen.

4 Schawelitzkis ,	200

Värfvas i Schwaben.

8 Hamiltons	400
8 Crells	—
8 Pappenheim	—
8 Friedberg	—

Ryttare.

5 Denhoff och Tisenhusen	—
Summa	12,120

Franken.

4 Svenske	300
4 Idrons och Margalli	300
2 Finnar i Königshofen	100
12 Müffels	—
4 Markgr. Hans Georg	—
4 Dümenis	—
8 Truchsess	—
8 Axel Lilje	—
8 Graf v. Hollach	600
8 Ley	400
8 Barhoff	500
4 Ley	150
Summa	2,350

Summarum.

Pommern och Mecklenb.	10,200
Nieder-Sachsen	9,888
Magdeburg m. m.	7,924
Baudissin	11,220
Schwaben	12,120
Franken	2,350
	53,702

N:o 179.

Folket i Pommern äro.

(Från Riks-Arkivet.)

Stettin.

Komp.		Värfvas.
12 Svenske	1,600	—
3 Ramsays	300	—
9 Graf Kraffurths	800	1,650

Landsberg.

8 Duwalls	800	400
1 Ryttare	80	45
8 Dragoner	500	700
8 Jochim Duwalls	—	1,200

Colberg.

8 Erik Hanssons kn.	700	500
4 Erik Hanssons dr.	500	100
4 Jakob Booms	600	—
4 Chr. v. Mentzen	100	500
8 Claus Wopersnow	—	1,200
2 Duverge	200	100

Golnow.

4 Öfv.-L:t Garzeus	—	600
	5,180	6,995

Jacob Duwall hafver hos sig (af ofvanstående):

8 Knektar	800
8 Sine dragoner	500
3 Erik Hanssons Drag.	500
2 Duverges	200
	2,000

Churfursten i Brandenburg hafver låtit besätta Oder-passen: Crossen, Frankfurth och Cüstrin med

Hästar	500
Knektar	2,000
	2,500

N:o 180.

Förslag på följande garnisoner från d. 1 Maj 1632— d. 1 Maj 1633.

(Från Riksarkivet.)

Hinter-Pommern.

Stettin	8	Drummund
Damm	4	Kjörning
Stargardt	4	Lessles
Gartz	2	Er. Hanssons dr.
	2	D:o nyvärfde
Colberg	2	Er. Hanssons nyv.
	2	D:o dragoner
Landsberg	8	Duwalls fotfolk
	4	Duwalls dragoner
Stolpe	1	Er. Hanssons dr.
Lauenburg	1	D:o dragoner.

Vor-Pommern.

Stralsund	8	Metstackes
Damgarten	4	Nödings
Ribbenitz	4	Daniel Booms
Greifswalde, Anklam, Wolgast, Demmin	4	Moniers, Erik Hanssons.

Mecklenburg.

Wismar, Hvalfisken, Warnemünde, Bützow	8	Saltzburg, Kyhles, Unge Lessles.

N:o 181.

Batalj vid Kitsingen d. 6 Aug. 1632.

(Bataljplan i Topogr. Corpsens Ark.)

Högra flygeln.

Första treffen.

Sqv.	Brig.	
1	—	Sperreuter
2	—	Hertig Ernst
1	—	Liffländare
1	—	Curländare.

Andra treffen.

2	—	Wedel (300)
1	—	Bulach
1	—	Degenfelt
1	—	Baner.

Tredje treffen.

2	—	Ysslar (500)
1	—	Landtgrefve Johan
2	—	Röllinger.

Midten.

Första treffen.

—	1	Wildenstein
—	1	Gen. Baner
—	1	Lifreg:te (Ldtgr. af H.)
—	1	Pfaltzgr. Christian.

Andra treffen.

—	1	Bernhard af Weimar
—	1	Pfordt
—	1	Redwen
—	1	Wallenstein.

Tredje treffen.

—	1	Rossen
—	1	Posse
—	1	Werder
—	1	Pfordt-Vitzthum
4	—	Garden.

Wenstra flygeln.

Första treffen.

1	—	Delwig
2	—	Rothstein
1	—	Usslar
1	—	C. v. Delwig.

Andra treffen.

3	—	Pfaltzgr. Christian
1	—	Beckerman 300
1	—	Stålhandske.

Tredje treffen.

3	—	Gen.-Maj. Hoffkirchen
2	—	Fürsten af Anhalt
34	12	

N:o 182.

Lista på de trupper, som i Aug. 1632 förenade sig med Konungen vid Nürnberg (styrkan upptagen efter nästföljande lista).

(Sammandrag, uppgjordt efter åtskilliga uppgifter i Sv. Krigsh. Ark.)

Från Rhen med Oxenstjerna.

Infanteri.

8	Pfaltzgrefve Christian	837
8	Grefven af Isenburg	510
3	Winkel	303
1	Pfaltzgr. af Lautereck	106
4	Gref Nilses	289
8	Gr. af Erpach	725
8	Wallensteiner	765
8	Johan Redwen	764
8	Hertig Bernhard	476
12	Hamilton	456
12	Ballenthin	396
		5,627

Cavalleri.

4	Stålhandske	300
12	Pfaltzgr. Christian	400
6	Röllinger	500
5	Landtgr. Johan	400
		1,600
	Summa	7,227

Med Landtgrefven af Hessen.

Infanterie.

12	Eberstein	1,555
11	Ysslar	668
		2,223

Cavalleri.

2	Landtgrefvens Gardie	250
8	Rosteins	1,450
8	Cort v. Dalwig	
8	Frans v. Dalwig	
		1,700
	Summa	3,923

Med Hertig Wilhelm, Hoffkirchen och Boethius.

Sachsare.

Infanteri.

10	Possen	1,227
8	Hans v. Pfordt	929
6	Vitzthum	476
		2,632

Cavalleri.

9	Hoffkirchen	800
10	Anhaltske	700
		1,500

Boethius m. m.

Infanteri.

4	Hertig Wilhelm	388
10	Werders	999
9	Rossous	1,074
4	Miskefals	337
		2,798

Cavalleri.

13	Baner och Termo	600
4	Beckerman	333
8	Hollach	300
		1,233
	Summa	8,163

Med Baner och Hertig Bernhard.

Infanteri.

9	Wildenstein	851
8	Gen. Baniers	963
4	Chemnitz	206
12	Burtz	1,017
10	Hertig Bernhards	1,038
4	Monroes	366
2	Heidens	104
		4,545

Cavalleri.

5	Curländare	200
8	Hertig Ernst	433
6	Degenfelt	250
9	Bulach	400
9	Georg Yssler	400
5	Wedels	300
		1,983
	Summa	6,528
	Summa Summarum	25,876
	Konungens armé	20,000
	Förlusten d 24 Aug.	1,000
		46,876
	Infanteri	17,860
	Cavalleri	8,016
		25,876

N:o 183.

Lista på folket d. 29 Aug. anno 1632.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Fotfolk.

		Friska.	Sjuke.
1	Guardie	130	30
12	Gref Nils	1,313	—
12	Winckels	1,273	214
5	Truchsess	446	71
5	Canowskis	141	63
16	Erik Hand	1,026	162
11	Pfuels	1,202	218
8	Spens	456	114
7	Mackai-Monroe	514	48
12	Hertig Wilhelms	588	207
8	Giersdorfs	644	144
8	Mitzlaffs	968	174
8	Gr. v. Thurns	464	154
8	Carl Hård	500	116
4	Finnar	208	26
7	Hastfehr nya	560	18
		10,435	1,750
8	Pfaltzgr. Christian	801	36
8	Gr. v. Isenburg	440	35
3	Winckel	268	35
1	Pfaltzgr. v. Lautereck . . .	88	18
8	Hertz. Bernhard	362	114
9	Wildenstein	792	59
12	Hamilton	390	66
12	Ballentins	396	—
4	Gref Nils	239	50
8	Gr. v. Erpach	656	69
8	Wallenstein	624	141
11	Yssler	668	—
8	Johan Redwen	728	36
12	Gr. v. Eberstein	1,380	175
10	Werder	807	192
4	Mischefals	365	72
10	Pohsen	1,105	122
6	Vitzthums	426	50
5	Hans v. Pfordt	869	60
8	General Baners	963	—
4	Chemnitz	199	7
12	Burtz	792	225
10	Hertig Bernhard	918	120
4	Monroe	340	26
2	Heiden	86	18
4	Hertig Wilhelm	306	74
9	Rossous	957	117
		15,865	1,952
	Summa	26,300	3,711
		30,011	

Cavalleri

4	Upplänningar	353
4	Södermanlänningar . .	266
4	Östgötar	180
8	Westgötar	502
8	Smålänningar	427
4	Finnar (Nödings) . . .	260
4	Finnar (Stålhandskes)	280
12	Pfaltzgr Cristian	400
6	Cratzenstein	306
12	Hertzog Bernhard . .	800
12	Baudissins	778
12	Tottens	623
6	Fältmarskalken	430
8	Wrangel	234
4	Churländare.	200
4	General Streiff	282
1	Fransyske komp. . . .	75

8 Goltstein	263
7 Röllinger	500
12 Hertz. Wilhelm	400
8 Hertzog Ernst	433
5 Landtgr. Johan	400
5 Courwilles	377
8 Öhms	425
8 General Baner och 5 Termo	600
12 Degenfelts	250
8 Bullacher	400
10 Anhaltske	733
9 Hoffkirchen	800
2 Landtgr. Guardie, 8 Rothsteins, 8 Carl v. Dalvijk, 8 Frans v. Dalvijk	1,700
Georg Ysslars	400
Gr. v. Hollach	300
8 Sperreuters	400
8 Wedells	300
4 Beckermans	333
	15,419
Infanteri	30,011
Förlust d 24	1,000

N:o 184.

Lista på marschering för Nürnberg (d. 8 Sept).

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Guardia	131
Gref Nilses gamla	1,281
Gref Nilses nya	239
Winckels gamla	1,297
Winckels nya	252
Erik Hands	956
Carl Hårds	500
Finnarne	208
Spenses	416
Machai-Monroe	514
Hamiltons	390
Ballenthiens	396
Pfaltzgr. Christian	398
Pfuel	938
Gen. Baner	249
Chemnitz	166
Canowskis	100
Redwens	701
Mitzlaffs	886
Gr. v. Thurn	492
J. F. Gn. Hertz Wilhelm	878
Pfaltzgr. v Lautereck	82
Truchsess	195
Pohses	1,041
J. F. Gn. Hertz Bernhard	900
Öfv.-Lt. Lessle	362
Wildenstein	792
Vitzhums	426
Hans v. Pfordt	842
Landtgr oder Yssler	662
Gr. v. Eberstein	1,380
Gr. v. Erpach	605
Gr. v. Isenburg	440
Wallenstein	560
	20,282
Cavalleri	6,950
Summa	27,132
I Nürnberg	5,299
	32,431

Cavalleri.

Alle Svenske och Finnar	1,600
Pfaltzgr. Christian	200
Cratzenstein	80
Hertzog Bernhard	300
Baudissins	300
Tottens	200
Fältmarskalkens	90
Wrangel	120
Churländare	100
General Streiff	90
Fransyske komp.	30
Goldstein, Röllinger	300
Hertzog Wilhelm	300
Hertzog Ernst	150
Landtgr. Johan	100
Courvilles	180
Öhms	100
Gen. Baners och Termo	150

Bullach	100
Degenfelt	150
Anhaltske	450
Hoffkirchen	400
Landtgr. Guardie, Rostein, Carl v. Dalwijk, Frans v. Dalwijk	700
Georg Ysslers	150
Graf v. Hollach	30
Sperreuters	400
Wedels	130
Beckermans	150
	6,950

Qvar i Nürnberg

Bürtz	1,121
Rossou	1,114
Giersdorf	669
Hastfehr	668
Mitschefahl	316
Werder	933
Monroes	358
Heyden	119
	5,299

N:o 185.

Konungens armée vid Windsheim d. 16 Sept. 1632.

(Från Riksarkivet.)

Infanteri

1 Guardie, 16 Gref Nilses	1,062
16 Winckels	1,248
16 Erik Hands	962
8 Carl Hård	496
4 Finnar	272
8 Spenses, 8 Mackey Monroe	420
8 Pfaltzgr Christian, 8 Gen. Baners, 11 Pfuels	1,584
8 Wallensteins	498
8 Redwens	312
	6,854

Cavalleri

4 Uppländingar	144
4 Södermanlänningar	126
4 Östgötar	78
8 Smålänningar	174
8 Westgötar	301
8 Finnar	360
Pfaltzgr. Christian	138
Baudissins	300
Tottens	200
Fältmarskalkens	90
Wrangels, Tisenhusens	105
Streiff och Fransosen	90
Cratzenstein	33
Landtgr. Johan	125
Courvilles	180
Öhms	100
Gen. Baniers och Termou	150
Degenfelt	150
Sperreuter	400
Hertzog Ernst	156
Berghofers	400
Gr. v. Hollach	300
	4,293
Summa	11,147

N:o 186.

Hertig Bernhards armée vid Windsheim d. 16 Sept. 1632.

(Från Riksarkivet.)

Infanteri.

12 Hertig Wilhelms, 8 Posens, 8 Pfordts, 8 Visthum	1,518
8 Hertig Bernhards	720
8 Wildensteins	456
4 Lessle	162
8 Ballentins, 8 Hamiltons	372
8 Ysslers, 12 Gr. v. Eberstein	776
8 Gr. v. Erpach	252
8 Gr. v. Thurn	330
8 Gr. v. Isenburg	192
11 Mitzlawens	456
	5,234

Cavalleri.

Hertig Bernhard . . .	456
Hertig Wilhelms . . .	140
Bullacher	132
Beckerman	77
Goldstein } Röllinger }	248
Anhaltiske	262
Hoffkirchs	380
Georg Ysslers . . .	148
Rosteins } Cordt v. Dalwijk } Frans v. Dalwijk } . .	315
	2,158
Summa	7,392

N:o 187.

Lista på krigsfolket i södra och vestra Tyskland i början af Oct. anno 1632.

(Från Riksarkivet.)

I Schwaben hos Konungen.

Infanteri.

1 Guardie } 16 Gref Nilses }	1,300
16 Winckels	1,375
12 Erik Hands	934
8 Carl Hårds	506
4 Finnar	222
8 Pfaltzgr. Christian .	298
8 Gen. Baniers	740
12 Pfuels	936
8 Schenk	408
8 Monroes	300
8 Wallensteiners . . .	504
8 Redwens	457
	7,980

Cavallerie.

4 Upplänningar . . .	208
4 Sörmlänningar . . .	140
4 Östgötar	120
8 Westgötar	320
8 Smålänningar	306
8 Finnar	450
12 Baudissins	330
10 Tottens	200
8 Fältmarskalkens . . .	220
8 Wrangels	154
4 Tisenhusens	128
6 Streiffs	72
5 Courvilles	204
8 Öhms	340
8 Gen. Baniers	175
8 Wedels	202
5 Landtgr. Johans . . .	224
Schaffmans	90
	3,905
Summa	11,885

I Schwaben under Pfaltzgr. Christian af Birkenfelds befäl.

Infanteri.

Gen.-Maj. Redwen . .	700
Schneidawind	600
Wurmbrand	400
Hamilton	400
Crell	200
Mitschefal	200
Sperreuter	900
Rossous	500
Bürtz	400
Gr. v. Hohenlohe . .	400
Ulmske reg:tet . . .	400
Würtembergare . . .	3,000
Dragoner	500
	8,600

Cavallerie.

Pfaltzgr. Christian . .	147
Cratzenstein	112
Leyes	200
Hertig Ernst	154
Redwens	300
Monroes	40
Schaumburg	90
Berghofer	350
Sperreuter	500
Hundt, Kochtitschy .	200
Degenfelt	300
	2,393
Summa	10,993

Garnisoner.

Augsburg.

8 Schlammersdorf	900
8 Liebenstein	800
8 Forbus	600
	2,300

Donauwerth.

4 Wurmbrandt	400

Lauingen.

4 Schaffelitzky	300

Weissenburgo. Dinkelsbühl.

Sperreuters, Gr. v. Hollachs, Schaffelitzky . . .	400
	3,400
I Schwaben	14,393

I Franken under Hertig Bernhards af Weimar befäl.

Infanteri.

12 Hertig Wilhelm, 8 Possen, 16 Pfordt och Vitzthums	1,518
8 Hertig Bernhards . .	720
8 Wildensteins	456
4 Lessles	162
8 Ballentin, 8 Hamilton	372
8 Ysslar, 12 Gr. v. Eberstein . .	776
12 Mitzlaff	456
8 Gr. v. Thurn	330
8 Gr. v. Erpach	252
8 Gr. v. Isenburg . . .	192
	5,324

Cavalleri.

Hertig Bernhard . . .	456
Hertig Wilhelm	140
Bulach	132
Beckerman	77
Goltstein, Beckerman	248
Anhaltiske	262
Hoffkirchen	380
Georg Ysslar	148
Cordt v. Dalwig, Frans v. Dalwig, Rosteins . .	315
Monroes	150
	2,308
Summa	7,632

Garnisonerna.

Nürnberg.

12 Werders	807
8 Giersdorfs	548
8 Hastfehrs	550
8 Monroes	280
2 Heidens	86
	2,271

Würtzburg.

4 Svenske	300
4 Margalli	300
	600

Königshofen.

Hastfehrs	200
	3,071
I Franken	10,703

I Elsass och vid Rhen under Horn och Rhengrefven.

Infanteri.

4 Hogendorfs	448
8 Gr. v. Nassau	696
9 Vitzthum	808
3 Frankfurth	436
12 Haubaldt	1,240
15 Schawelitzki	1,480
4 Canowski	468
8 Rhengr. Otto Henr. .	596
	6,172

Cavalleri.

12 Rhengr. Otto Ludv. .	864
12 Rhengr. Otto	1,000
9 Schaffelitzky	550
6 Gr. v. Solms	312
5 Haubald	310
	3,036
Summa	9,208

Garnisoner.

Maintz.

8	Gr. v. Hanau	696
4	Hogendorf	348
4	Röllinger	178
4	Hohenlohe	348
		1,570

Frankfurth.

3	Visthums	336

Hanau.

2	Haubaldt	224

Höchst.

1	Sven Antonisens	112

Rüsselheim.

1	Haubaldt	112

Lahnstein, Limburg.

3	Solms	336

Caub, Pfaltz, Bacharach.

1	Solms	112

Oppenheim.

2	Pfaltzgr. af Lautereck	124

Manheim, Ladenburg.

4	Baners	448

Worms.

8	Gr. v. Solms	546

Creutznach.

4	Ramsay	248

Bingen.

4	Ramsay	248
		4,416
	Vid Rhen	13,624

Hos Baudissin i Hessen.

Infanteri.

8	Pitos	931
8	Brehmiske	466
12	Lohausen	1,259
8	Burgsdorf	665
12	Gjörtschis	946
4	Kagg	396
8	Turck	640
4	Monroes	390
8	Hamiltons	630
4	Lesslies	295
8	Forbus	600
4	Casevals	120
8	Baudissins drag.	600
		7,938

Cavalleri.

8	Plessens	700
4	Zülows	400
4	Dewitz	350
4	Ekholtz	490
5	Treschows	500
4	Brehmische	242
		2,642
	Summa	10,620

I Erfurth (d. 16 Sept.)

Infanteri.

7	Gr. v. Löwenstein	700
12	Obr. Schenk	700
5	Obr. Riese	300
4	Obr. v. Brandenstein	150
4	Obr.-L:t Forbus	200
4	Major Sachse	300
		2,350

Cavalleri.

8	Gr. v. Löwenstein	350
4	Obr. Brandenstein	300
4	Obr. Steinbock	200
	Obr. Eisleben	130
		980
	Summa	3,330

Summarum.

Med Konungen	11,885
Qvar i Schwaben	14,393
Franken	10,703
Rhen	13,634
Hos Baudissin	10,624
I Erfurth	3,330
	64,569

N:o 188.

Designatio deren für Wolfenbüttel verbleibender Völcker.

(Från Riksarkivet.)

Blocquirende.

Hauptqwartier Stockheim 650	Reuter von Sqv. Leibregiment		150
	Fussvolk, 1 Sqv. vom Leibregiment		400
	Dragoner		100
Tyde u. Fimelsen 1,050	Reuter vom Leibregiment		180
	Fussvolck	Merettich	350
		1 Sqv. vom Leibregiment	400
	Dragoner		200
Halchter 1,135	Reuter Anhaltisch		80
	Fussvolck	King	400
		Merettich 1 Sqv.	350
	Dragoner Kagges beritten		200
Linnem 1,340	Reuter	Koch 80	190
		Würtzburg 60	
		Todtleben 50	
	Fussvolk	Mitschefal 600	900
		Stadt Brauschweig 300	
	Dragoner Kaggens		250
			4,175

N:o 189.

Disposition auf die Armée und Garnisonen. Actum Maintz d. 1 Oct. 1632.

(Från Riksarkivet.)

Infanteri.

	Hogendorfs commendirte	200
8	Vitzthum	804
4	Canowski	300
10	Graf v. Nassau	829
12	Haubaldt	946
3	Frankfurther	282
6	Ramsay	460
		3,821

Cavalleri.

12	Rhengr. Otto Ludw.	700
1	Feldmarschall	60
10	Schawelitzky	550
4	Plato	200
3	Strassburger	164
5	Haubaldt	250
		1,924
	Summa	5,745

Annoch.

Infanteri.

Leie	100
Banners	400
Schawelitzki	200
Würtemburgisch	200
Strassburger	325
Graf v. Solms so zu Worms	500
	1,725

Cavallerie.

	Von Rheingr. Otto Rgt.	
3	An der Bergstrasse	850
2	Im Amt Germersheim	
5	Nach Hagenau	

An die Bergstrasse.

Commissario Derber	150
Summarum	8,470

Neue Werbungen.

7 Abel Moda 4 Lilliespar	Dragoner	
4 Graf v. Hanau		
6 Lambermond Dragoner		
2 Ramsay		
4 Pfaltzgr. Chr. o. Birkenfeld.		

Garnisonen.

8 Hogendorfs	632
6 Gr. v. Hanau	497
4 Röllinger	171
2 Gr. v. Hanau neugew.	200
	1,500

Worms.

Werbet selbst ein Sqv.	600

Creutznach.

1 Öfv.-Lt. Immel	150

Bingen.

Ramsay	90

Trarbach.

2 Rhengr. Otto Ludwig	200

Lahnstein.

2 Immel	200

Bacharach und Caub.

Immel	60

Höchst.

Major Sven Antonison	100

Rüsselheim.

1 Immel	70

Frankfurth.

4 Vitzthum	600

Hanau.

2 Gr. v. Hanau	200

Manheim.

2 Gr. v. Solms Major	200

Ladenburg.

Reuter und Ausschuss	

Speier.

Aus Commando Schafel.	200

Bei Lahnstrom.

8 Gr. v. Witgensteins R.	300
3 Gr. v. Solms zu Fuss	250
	550
Summa	4,720

N:o 190.

Lista på folket (i medl. af Oct.).

(Från Riksarkivet.)

Med H. K. M:t.

1 Guardia	120
16 Grefve Nils	1,200
16 Erik Hands Brig.	934
8 Carl Hårds	506
4 Finnar	222
16 Winckels	1,375
	4,357
12 Bürtz	500
12 Rossou	500
12 Werders	800
8 Giersdorfs	550
8 Hastfers	550
8 Monroes	300
8 Gr. v. Thurn	400
12 Mitzlaffs	600
	4,200
12 Hertig Wilhelm	400
8 Hertig Bernhard	700
4 Lessle	160
8 Fallentin o. Hamilton	400
12 Wildensteins	500
	2,160
8 Posses 8 Pfordts 8 Vitzthums	1,500
	12,217

Cavallerie.

36 Alla Svenske	1,600
8 Wrangels	300
8 Tisenhusen	300
8 Tottens	400
5 Courvilles	200
8 Öhms	400
12 Hertig Bernhards	200
12 Hertig Wilhelms	300
8 Bullacher	130
4 Beckerman	120
8 Goltstein	250
Sachsiske	600
	5,100
Summa	17,317

Erfurth.

Infanteri.

4	Brandenstein	250
5	Rijsens	300
12	Schenkens	600
2	Rossous	300
4	Forbus	150
4	Major Sachse	200
6	Garnison i Erfurth	650
		2,450

Cavalleri.

6	Gr. v. Löwenstein	300
4	Brandenstein	300
4	Obr. Steinbock	150
		750
	Summa	3,200

Magdeburg.

12	Boethii	800
8	Termous	600
12	Kings	1,000
4	Puttlitz	300
		2,700

Garnisonerna.

Magdeburg

8	Göran Soop	800
12	Salomon Adam	1,200
8	Lars Ersson	600
		2,600

Spandau

4	Åke Hansson	240

Alt Brandenburg.

4	Kjörning	214
	Summa	5,754

Neder Sachsen.

Infanteri.

8	Hertig Georg	765
12	Lohausen	655
8	Kerman	800
8	Hert. af Brunswig	600
4	Brunswigs stad	400
4	Hildesheims stad	250
8	Merettich	800
8	Heiden	800
16	Frans Carl	1,200
8	Stralendorf	500
8	Kriegbaum	500
8	Canoweis	300
8	Lammermans	300
12	Asthons	1,000
		8,870

Cavalleri.

8	Hertzog Georg	300
5	Beyers	300
4	Cort Plato	300
1	Falckenberg	60
10	Stad Brunswig	400
16	Frans Carl	500
12	Kalckreuter	500
		2,360

Dragoner.

4	General Major	142
4	Dumeni	250
4	Sparenberg	250
8	Kaggens	676
7	Steinbock och Prier	300
5	Kalkreuter	400
		2,018
	Summa	13,248

Pommern.

Stettin.

8	Drummund	1,100
4	Körning	400
3	Ramsay	300
		1,700

Colberg.

4	Erik Hanssons drag.	400

Greifsvalde.

4	Moniers	600

Wismar och deromkring.

4	Saltzburg	800
8	Kyhles	800
8	Unge Lessles.	600
		2,200

Stralsund.

8	Metstaches	800
4	Östgötar	300
		1,100
	Summa	6,000

Schlesiger Armée.

8	Jakob Duwall	800
8	Joachim Duwall	600

8	Erik Hansson	800
4	Jakob Hansson	600
16	Gr. Kraffurth	1,000
8	Claes Wopersnow . .	400
4	Christian Mentzer . .	400
4	Garseus	400
8	Jakob Duwalls Dr. .	600
4	Gr. Kraffurth Dr . . .	400
		6,000

I Franken.

Würtzburg.

4	Svenske }	600
4	Margallis }	

Königshofen.

2	Hastfers	200

Nyvärfvade.

12	Gr. v. Hohenlohe . .	1,200
8	Gr. v. Lobenstein . .	800
8	Leyes	800
8	Axel Lillies	600

Än ryttare.

12	Gr. v. Hollach	1,000
8	Leyes	600
	Summa	5,800

I Schwaben hos General Baner.

Infanteri.

12	Gen. Baniers	740
12	Pfuels	936
8	Spenses	400
8	Monroes	300
8	Wallensteins	504
8	Redwens	457
		3,337
16	Gen. Maj. Redwens	1,400
4	Wurmbrand	400
12	Hamiltons	400
4	Crells	200
8	Sperreuters	900
8	Forbus	1,000
8	Schneidawinds	1,000
	Dragoner	300
		5,600
		8,937

Cavalleri.

12	Baudissins	450
6	Feldmarskalken	250
6	Streiffs	90
8	Gen. Baners	300
8	Wedells	250
5	Landtgr. Johan	120
4	Cratzenstein	100
8	Hertig Ernst	150
5	Redwens	300
8	Monroes	200
4	Schaumberg	90
12	Berkhofers	350
12	Sperreuters	500
12	Degenfelts	300
		3,489

Garnisonerna

Augsburg.

8	Schlamersdorf	800
8	Liebensteins	800
8	Forbus	600
		2,200

Ulm.

	Redwens	600

Rain och Donauwerth.

8	Wurmbrand	800

Weissenburg.

	Gr. v. Hollach }	
	Sperreuter }	400
		4,000
	Summa	16,417

Elsass.

4	Hogendorf	448
8	Gr. v. Nassau	696
9	Vitzthum	808
3	Frankfurther	436
12	Haubaldt	1,240
15	Schawelitzki	1,480
4	Canowski	468
		6,172

Cavalleria.

	Rhengr. Ludvig	1,000

9	Schawelitzki	550
5	Häubalts	310
		1,860
	Summa	8,032

Rhein.

8	Pfaltzgr. Christian . .	600
8	Gr. v. Erbach . . .	600
8	Gr. v. Isenburg	600
8	Rheingr. Otto . . .	600
		2,400

Cavalleri.

	Pfaltzgr. Christian . .	250
	Rheingr. Otto	864
	Gr. v. Solms	311
		1,426
		3,826

Garnisonerna.

Maintz.

8	Gr. v. Hanau	696
4	Hogendorf	348
4	Röllinger	178
4	Hohenlohe	348
		1,570

Frankfurth.

3	Vitzthums	336

Hanau

2	Haubalts	224

Höchst.

1	Maj. Sven Autonisen	112

Lahnstein, Limburg.

3	Solms	336

Caub, Pfaltz, Bacharach.

		112

Oppenheim.

	Pfaltzgr v Lautereck	124

Manheim, Ladenburg

4	Baners	448

Worms.

8	Gr. v. Solms	546

Creutznach.

4	Ramsays	248

Bingen.

4	Ramsays	248
		4,416
	Summa	8,242

Summarum.

Hos Kongl. M:t. . .	17,317
Erfurth	3,200
Magdeburg	5,754
Neder-Sachsen . . .	13,248
Pommern	6,000
Schlesien	6,000
Franken	5,000
Schwaben	16,417
Elsass	8,032
Rhen	8,242
	89,202

N:o 191.

Lista på folket i Neder-Sachsen d. 13 Oct. 1632.

(Från Riksarkivet.)

Blifva vid Elben.

12	Svenska knektar . . .	600
8	Salomon Adams . . .	800
8	Soops nyvärfvade . .	200
8	Kriegbaums	200
8	Termous	400
	Af Lohusens piken. .	300
4	Dumenis oberidne drag.	200
8	Kaggens ber. o. ober. d:o	200
8	Bejers ryttare . . .	200
1	Furstl. Anhaltske d:o	100
		3,200

Dessförutan äro följande orter således besatte:

Braun- schweig	8	H. Georgs Lifr.	900
	8	Merettichs	600
			1,500
Hannov.	8	Heiden	600
Halberst	6	Kings	500
Osterw.	1	Kapt. Heiligenbr.	120
Halle	4	Herr v. Puttlitz	150
Mansf	3	Borgsdorfs regt.	200
			3,070

Desse efterskrefne brukas i fält.

Knektar

8	Lohusens	500
8	Hertig Frans Carls	400
4	Strahlendorf	200
4	Litzen (Lessle)	150
1	Görtske	90
		1,340

Dragoner.

1	Lohusens	60
4	Dumenis	150
7	Sparenbergs	300
1	Rantzow	60
		570

Ryttare.

8	Hert. Georgs Lifreg:te	700
10	Hert. Frans Carls	700
5	Merodes	300
4	Bruneck	200
1	Falckenberg	50
		1,950
	Summa	3,860
	Summarum	10,130

N:o 192.

Lista uppå H. K. M:ts armée hos Fältmarskalken Gustaf Horn i Elsas. Actum Beufelden d. 3 Nov. anno 1632.

Från Riksarkivet.)

Komp. Skola värfv.	Komp. Finnes.	Infanteri.	Friska.	Sjuka.
8	4	Fältmarsk.	525	60
—	4	Gen. Baner	396	114
6	4	Rhengr O. Ludv.	300	—
2	10	Gr af Nassau	582	205
—	10	Gr. af Solms	691	126
1	11	Vitzthum m. Frankfurth	1,061	143
—	12	Haubald	744	144
2	6	Ramsay	288	68
—	2	Hohendorf	202	15
7	5	Schawelitzki	318	69
8	4	Kanowski	276	2
8	4	Strassburgiske	370	—
5	7	Würtembergske	525	193
2	—	Wildteisen	—	—
8	—	Batelier	—	—
12	—	Markgr. af Durl.	—	—
6	2	Harpf	193	19
87			6,471	1,158
			1,158	
			7,629	

Cavalleri.

—	12	Rhengr O. Ludv.
8	4	Rhengr. O Wildt
2	4	Plato
—	6	Haubald
1	11	Schawelitski
2	2	Dubois
3	1	Gassion
1	—	Harpf
4	—	Enhausen
6	—	Kanowski
2	3	Markgr. af Durl.

2,500 (?)
7,629
10,129

N:o 193.

Kurtzer Ueberschlag der Trouppen. so Gen.-L:t. Baudissin geführt. D. 5 Nov. anno 1632.

(Från Riksarkivet.)

Cavalleri.

8	Obr. Plessen	278
5	Obr Wettbergs	305
8	Obr. Treschow	437
3	Obr. Gersdorf	178
5	Mecklenburgske	315
3	Major Renholm (?)	198
5	Öfv.-L:t Chr. Zülow	265
4	Eckholtz Finske	430
		2,406

Dragoner.

7	Herrn Generalen Regt.	455
4	Obr. Lilliensparre . .	177
		632

Infanterie.

8	Herrn Generalen Regt.	448
8	Gen.-Maj. Lohusens R.	513
8	Obr. Pithous Regt.	328
8	Obr. Burgsdorfs	487
11	Obr.-L:t Loisons	473
12	Obr.-L:t Graffens	447
4	Obr.-L:t Kaggens	176
5	Brehmische	324
8	Obr. Hamiltons	661
7	Obr. Monroe	256
8	Obr. Lessle	260
8	Obr. Forbus	562
5	Obr. Canoveis	236
		5,171
	Summa	8,209

N:o 194.

Liste der Reuter und Knechte so Ihre Churf. Dlcht. allhier in Dresden und in den umliegenden Dörfern liegen haben.

(Från Riksarkivet.)

750	Viesthum
500	Altenbl.
130	Dennen
400	Ritter-Pferde
100	Einspenner
500	Tauben
2,480	
2,000	Loser
500	an 4 Fänlein
400	in der Vorstadt
1,200	4 Freyfähnlein
4,100	zu Fuss
2,500	Pferde
	Ohne die Traguner.
6,600	

General Wachtm. Gr. Strozzi
Obr. Collorede
Obr. Coronino
Obr. Marazin
Obr. Merode
Obr. Bernew
Obr. Lt. Adelshofen.
1 Comp. Dragoner
1 Comp. Musketierer.

Gen. Feldtmarschall Gallas soll mit der Infanteri und Artilleri den Marsch von Schmöllen auf Glauchau genommen haben und der Marsch auf Kemnitz gehen.

N:o 195.

Ordonnance auf nachfolgende Regimenter.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

16	Graf Nilses	1,400
16	Winkels	1,400
12	Erik Hand	1,200
8	Carl Hård	600
4	Finnar	300
12	Kniphausen	1,200
12	Mitzlaffs	800
8	Rossou	800
8	Giersdorf	800
12	Werders	600
8	Gr. v. Thurn	600
8	Gr. v. Isenburg . . .	300
8	Gr. v. Erpach	300
12	Gr. v. Eberstein . . .	400
12	Ysslars	400
12	Hert. Wilhelms	400
8	Possens	500
8	Pfordt	500
8	Vitzthums	500
12	Hert. Bernhard	900
4	Lessles	300
8	Hamilton o. Ballentin	300
12	Wildensteins	800
4	Brandensteins	300
5	Riesens	400
12	Schenkens	800
2	Rossou	300

4	Forbus	300
4	Sachse	200
	Artilleri	1,200
	Hofstat	400
	Justitiestat	200
	Generalstat	600
		20,000

Cavallerie.

	Uppländer	400
	Sörmländer	300
	Östgötar	250
	Westgötar	500
	Småländer	450
	Finnar	600
	Carberg	350
	Wrangel	400
	Tiesenhusen	200
	Courvilles	300
	Öhms	450
	H. Bernhard	600
	H. Wilhelm	400
	Bullach	300
	Beckerman	200
	Goltstein	400
	Saxiske	600
	Hessiske	600
	Anhaltiske	400
	Gr. v. Liebenstein	400
	Brandenstein	400
	Steinbock	200
		8,700
	Fahrleute	1,000
	I K. M:t Pferde	300
		10,000

N:o 196.

Arméen i Lützigska Battaglia in Nov. anno 1632.

(Ur De la Gardieska Arkivet.)

Infanteri,

1 Guardie 16 Gref Nilses		1,221
16	Winckels	1,110
8	Erik Hands	848
8	Carl Hårds	543
4	Finnar	204
12	Kniphausen	1,120
12	Mitzlaff	682
8	Rossou	630
8	Giersdorf	522
8	Gr. v. Thurn	480
8	Gr. v. Isenburg	270
8	Gr. v. Erpach	258
12	Gr. v. Ebersteins	502
12	Ysslars	322
12	Hertig Wilhelms	496
8	Possens	792
8	Pfordts	438
8	Vitzthums	270
12	Hertig Bernhard	748
16	Lessles	576
12	Wildensteins	712
4	Brandensteins	246
7	Gr. v. Löwensteins	684
4	Johan Hindriks	228
		13,882
	Sjuke	616
		14,499

Cavalleri.

4	Uppländingar	250
4	Södermanländingar	200
4	Östgötar	100
8	Westgötar	400
8	Småländingar	400
8	Finnar	500
12	Hertig Bernhard	500
8	Liffländare	300
8	Carbergs	220
4	Courvilles	300
—	Stekknitz	80
8	Anhaltiske	300
12	Hoffkirchs	350
4	Stenbocks	200
6	Löwensteins	200
4	Brandensteins	300
8	Öhms	300
—	Frans v. Dalwijk	50
—	Cort v. Dalwijk	100
—	I. Albrecht	—
—	Yssler	50
4	Beckerman	150

— Rosteins	180
8 Bullacher	120
— Georg Yssler	160
8 Goldsteins	150
12 Hertig Wilhelms	120
4 Curländer	230
	6,210
Dragoner	600
Summa	21,299

Erfurth.

7 Schenkens	700
4 Forbus	250
3 Major Sachse	350
2 Berkhofers	200
	1,500

Magdeburg.

12 Svenske knektar	600
8 Salmon Adam	800
8 Soopens nye	200
8 Krigbaum	200
8 Termous	400
4 Dumenis Drag.	200
	2,600

Hanover.

8 Heyden	600

Halberstadt.

6 King	500

Osterwick.

1 Heiligenbradt	120

Halle.

4 Puttlitz	150

Mansfeld.

8 Hertig Georg	200
8 Merettich	600
	800
Summa	5,670

Noch Haben I K. M:t nachfolgende Trouppen oder die Lüneburgische Armé zu sich postuliren lassen.

Infanteri.

12 Lohusens	
8 Frans Carls	
4 Strahlendorfs	
4 Kriegbaums	
4 Lessles	
1 Görtschis.	

Dragoner.

4 Dumenis	
8 Sparenbergs	
1 Lohausens	
Rantzows	
	2,610

Cavalleri.

8 Hertig Georgs	
10 Frans Carls	
6 Merodes	
4 Brunecks	
1 Falckenbergs	
4 Beyers	
1 Anhaltisk	
	2,250
Summa	4,860

Summarum.

Med H. K. M:t		21,299
Erfurth		1,500
Magdeburg		5,670
Lüneburgische Armée		4,860
Pommern (som N:o 190)		6,000
Schlesien	d:o	6,000
Franken	d:o	5,800
Schwaben	d:o	16,417
Elsass	d:o	8,032
Rhen	d:o	8,242
		83,820

DROTTNING CHRISTINAS

OCH

HENNES FÖRMYNDARES

REGERING

1632--1654.

N:o 197. *a.*

Lista uppå krigsfolket och armén i Schwaben 1632 in Decemhri.

(Från Riksarkivet.)

Infanteri.

8	Gen. Baners	800
11	Pfuels	900
4	Lementz	100
8	Spens	350
8	Mackay-Monroe . . .	350
8	Wallensteiner	500
8	Redwens	500
16	Gen.-Maj. Redwen .	1,200
2	Crells	70
11	Schlamersdorf	800
11	Schneidawinds	1,000
		6,570

Cavallerie.

Pfaltzgr. Christian . .	80
Gen. Baudissins . . .	430
Fältmarskalkens . . .	200
Streiffs	120
Gen. Baners	200
Wedells	200
Cratzenstein	200
Hertig Ernst	130
Gen.-Maj. Redwen . .	450
Berkhofers	200
Degenfelds	200
Schaumburgs	100
Landtgraf Johan . . .	100
Monroes	200
Schaffmans	80
Sperreuters	400
	3,290
	9,860

Garnisoner.

Augsburg.

8	Forbus	873
8	Liebensteins	576
		1,449

Donauwerth.

6	Wurmbrand	600

Rain.

5½	Wurmbrand . . .	650

Landsberg.

—	— —	400

Lauingen.

½	Wurmbrands	50
		3,146
	Summa	13,006

N:o 197. *b.*

Verzeichniss wie stark die unten gesetzten Regimenter ohngefährlich sind am 30 Dec. anno 1632.

(Från Riksarkivet.)

Infanteri.

Herzog Frans Carl .	590
Lohausen	570
Merittich	552
Kriegbaum	132
Termo	360
Stralendorf	210
Tott oder Brunman .	120
Görtsche	90
Kniphausen	1,000
	3,580

Cavallerie.

Herzog Frans Carl .	500
Merode	200
Bruneck	190
Herzog Georg	800
Carberg	200
	1,440
Summa	5,020

N:o 198.

Arméerna i Tyskland (1633).

(Från Riksarkivet.)

Garnisonerna.

Stralsund

8	Metstackes	800
4	Östgötar	200
		1,000

Greifswald.

8	Gab. Kyhles	450
8	Yxkulls	
1	Axel Liljes	

Stettin.

8	Drummunds	1,000
4	Körnings	300
3	Ramses	300
		1,600

Colberg.

8	Åke Hansson	450

Landsberg.

12	Duwalls	1200

Wismar, Warnemünde, och Bützow.

8	Saltzburgs 800	1,600
8	Kyhlens 800	

Stade, Buxtehude, och Halberstads.

4	Pilefelts 400	1,400
8	Hans Bergs 1,000	

Werben.

4	Lars Ersons	200

Magdeburg.

12	Svenske 600	1,200
12	Lohusen 500	

Königshofen

4	Finnar	250

Schweinfurth.

	Carl Hårds Sw.	250

4	Axel Liljes [illegible]g 300	500
4	Margallis 200	

Erfurth.

8	Carl Hard 500	700
4	Finnar 200	
144		10,800

Weserströmmen.

Infanteri.

16	Kniephausens	1,200
8	H. Frans Carls	550
8	Strahlendorfs	280
8	Meretichs	600
8	Kriegbaums	150
8	Brunman	140
8	Termous	340
8	Brunecks	550
8	Heidens	500
8	Salmon Adams	1,200
8	Lars Kaggs	
16	Hofregemente	1,464
16	Blaue	
		6,974
16	H. Georgs	1,000
	Sparenbergs	200
12	Astons	1,000
		2,200
8	Canoveis 300	1,500
12	Domminis 200	
8	Lessles 300	
8	Forbus 200	
12	Lumsdales 500	
16	Ertzbiskopens	1,000
220		11,674

Cavallerie.

8	H. Georgs	500
8	Carbergs	400
8	Liffländare	350
8	Churländare	390
8	Merodes	150
4	Brunecks	80
1	Falckenbergs	40
2	Erzbiskopens	200
2	Dragoner	120
		2,440
4	Upplänningar	340
4	Sörmlänningar	260
8	Westgötar	380
8	Stålhandskes	600
4	Östgötar	120

8	Smålänningar	340
		2,040
85		4,480
220		11,674
305		15,954

I Franken.

Infanteri.

12	Hert. Wilhelm	300
16	Hert. Bernhard	800
8	Gr. v. Thurn	300
12	Mitzlaffs	700
12	Wildensteins	600
12	Rossow	600
8	Gersdorf	500
8	Erpach	150
8	Brandenstein	150
		4,650
12	Gr. Craftens	600
8	Hastfehrs	600
8	Monroes	450
12	Schenkens	560
12	Werders	640
8	Löwensteins	320
8	Gr. v. Brandenstein	230
8	Tiesenhusen	600
8	Kings	600
		4,600
12	Dupadels drag.	630
12	Kalkreuter	470
		1,100
204		10,350

Cavalleri

12	H. Wilhelms	120
12	H. Bernhards	300
8	H. Ernst	150
8	Bulachs	150
12	Goldstein	150
4	Beckerman	200
8	Ysslers	600
8	Brandensteins	100
8	Gr. v. Lövenstein	100
8	Öhms	200
4	Steinbocks	150
8	Courvilles	200
		2,420
12	Gr. v. Hohenlohes	510
1	Hastfehrs	40
8	Gr. v. Brandenstein	210
		760
121		3,180
204		10,350
325		13,530

Schlesien.

Infanteri.

8	Duwalls	800
16	Gr. Craffurths	1,000
8	Erik Hanssons	400
8	Joachim Duwall	600
8	Jac. Bohms	600
3	Ramses	250
8	Wopersnaus	400
8	Månsson	400
		4,450

Dragoner.

16	Jak. Duwalls	1,500
5	Erik Hanssons	300
4	Gr. Craffurth	50
2	Stecknitz / Sadoweki	200
4	Moniers	400
		2,450
98		6,900

Cavalleri.

20	Jacob Duwall	1,800
8	Dewitz	230
4	Erik Hansson	120
8	Kochtizky	800
8	Beyers	600
48		3,550
98		6,900
146		10,450

Elsass.

Infanteri.

8	Hogendorfs	700
13	Vitzthums	800
12	Haubalds	800
12	G. v. Nassau	900
16	Schaflitzky	1,500
8	Canowskis	600

8	Ramses	800
8	Rhengr. O. Ludv.	800
85		6,900

Cavalleri.

12	Rhengr. O. Ludvig	1,000
12	Schafflitzky	550
5	Haubald	310
4	Pitos	200
33		2,060
118		8,960

Schwaben.

Infanteri.

12	Gen. Baner	740
16	Gen.-Maj. Redwen	1,400
16	Wurmbrands	400
12	Sperreuters	900
12	Schnedwens	1,000
12	Hamiltons	400
8	Schlamersdorf	600
8	Liebensteins	800
8	Forbus	400
4	Crells	300
8	Redwens	600
12	Pfuels	1,000
8	Spenses	600
8	Monroes	700
8	Wallenstens	600
152		10,440

Cavalleri.

4	Lifkompani	400
8	Fältmarskalkens	250
12	Baudissins	600
5	Redwens	300
12	Berckhofers	350
8	Monroes	200
12	Degenfelts	300
12	Sperreuters	300
4	Schaumburgs	90
8	Baners	300
6	Streiffs	200
8	Wedels	300
4	Cratzensteins	150
103		3,940
152		10,440
258		14,380

Rhenströmmen.

Infanteri.

8	Pitos	600
8	Burgsdorfs	800
8	Turcks	700
8	Casewalls	600
16	Gr. v. Solms	1,200
8	Jon Lilliesparr	800
12	Gr. v. Hanau	1,300
8	Pfaltzgr. Christian	900
4	Pfaltzgr. Lautereck	500
8	Gr. v. Isenburg	600
88		8,000

Cavalleri.

4	Treschkows	300
4	Zulaus	300
4	Debitz	200
8	G. v. Solms	500
12	Pfaltzgr. Christian	800
8	Rh.-Gr. Otto	400
4	Plessens	300
44		2,800
88		8,000
132		10,800

Summarum.

Garnisonerne	10,800
Weserströmmen	15,954
Francken	13,530
Schlesien	10,450
Elsass	8,960
Schwaben	14,380
Rhenströmmen	10,800
	84,874

N:o 199.

(Från Riksarkivet.)

Nach Franken verordnet.

Infanterie.

8 Hertz. Bernhard
8 Gr. v. Thurn
8 Mitzlaff
8 Rossou
4 Gersdorf
4 Ysslar

2 Eisenburg
8 Wildenstein
2 Erbach
8 Löwenstein
4 Taupadels Drag.

Cavalleri.

H. Bernhards Garde
Öhm
Courville
Bullach
Ysslar
Goldstein
Beckerman
Steinbock
Brandenstein
Löwenstein
Beyer.

Nach den Weserstrom.

Infanterie.

8 Guardie
8 Erik Hand
8 Carl Hård
4 Finnar
8 Winkel
12 Gen. Kniphusen
Lohusen
Strahlendorf
Sax. Lauenburg
Krichbaums
Termo
Meretich, Görtski
Tott oder Brunmans
Margalli
Gantzer Artillerie

Cavallerie.

Finnen
Uppländer
Westgöter
Sörmländer
Curländer
Liffländer
Karberg
Bruneck
Merode
Lüneburgske Garde
Sachsen-Lauenburg
Lohusen Drag.

N:o 200.

(Från Riksarkivet.)

Franken.

12	H. Wilhelms	600
16	H. Bernhards	920
16	Gr. Craffurth	1,200
8	Leyes	600
8	Gr. v. Löwenstein	600
8	Axel Liljes	—
4	Margallis	300
12	Pfuel	936
8	Spenses	408
8	Monrous	300
8	Wallenstein	504
8	Redwens	457
8	Hastfehrs	550
		7,375

Cavalleri.

12	H. Bernhard	456
12	H. Wilhelm	140
8	H. Ernst	400
5	Landtgr. Johan	224
8	Fältmarskalken	220
6	Streifs	92
8	Wedels	204
4	Cratzensteins	300
12	Gr. Craffurth	400
8	Kochtizki	200
8	Leyes	400
8	Goldsteins	150
8	Bullachs	130
4	Beckermans	120
		3,436
		10,811

Schwaben.

16	Gen. Boanier	740
16	Gen.-Maj. Ruthwen	700
16	Wurmbrand	1,200
12	Hamilton	300
4	Crell	300
12	Sperreuter	1,000
4	Forbus	200
12	Schnedwens	800
8	Schlammersdorf	300
8	Liebenstein	300
8	Forbus	600
		7,540

Cavallerie.

8 Baners	200
12 Baudissin	400
5 Redwens	300
8 Monroes	150
4 Schaumburgs	100
12 Berkhofers	500
12 Degenfelt	400
12 Sperreuter	600
	2,650
	10,190

Elsass.

4 Pfaltzgr. v. Latereck	300
16 Gr. v. Solms	1,500
8 Gr. v. Erpach	400
8 Gr. v. Isenburg	300
8 Gr. v. Hanau	1,000
8 Gr. v. Nassau	700
12 Hogendorf	1,000
16 Vitzthum	1,400
16 Haubald	1,500
8 Ramsay	600
	8,700

Cavalleri.

12 Rhengrefven	1,000
8 Gr. v. Solms	300
5 Haubalds	350
	1,650
	10,350

Rhein.

8 Pfaltzgr. Christian	600
8 Rheingr. Otto Ludvig	600
16 Schawelitzky	1,000
16 Canowski	800
8 Pitos	600
8 Burgsdorfs	800
8 Turks	400
8 Casewal	600
8 Forbus	400
8 Baudissin dr.	600
	6,400

Cavalleri.

12 Pfaltzgr. Christian	200
12 Rhengr. Otto Ludvig	900
8 Lilliesparre	300
12 Schawelitzki	650
8 Plessen	500
4 Treschkows	100
	2,650
	9,050

N:o 201.

Arméen in nachbeschriebenen Kreisen.

(Från Riksarkivet.)

	Regt.	zu Fuss.	K. zu Ross.
In Elsass	4	4,000	24
In Schwaben	16	16,000	72
In Franken	16	16,000	72
Bey den Rhein	8	8,000	48
	44	44,000	216

Garnisonen.

In Elsass	3½	3,500
In Schwaben	2½	2,500
In Franken	3½	3,500
Bey den Rhein	3	3,000
	12½	12,500

N:o 202.

Garnisonen (1633).

(Från Riksarkivet.)

Rheinstrom.

Gustafsburg	6	900
Creutznach	2	300
Mannheim	2	300
Lahnstein	4	600
Frankfurth	4	600
Maintz	8	1,200
Rüsselsheim	1	150
	27	4,050

Francken.

Würtzburg stad	5	750
Würtzburg slott	3	450
Königshofen	3	450
Schweinfurth	2	300
Carlstadt	1	150
Windsheim	1	150
Weissenau	4	600
	19	2,850

Schwaben.		Elsass.	
16 Augsburg	2,400	6 Benfeld	900
4 Rain	600	6 Schlettstadt	900
4 Donauwerth . . .	600	4 Colmar	600
4 Lauingen o. små platser	600	8 I andra platser	1,200
28	4,200	24	3,600

N:o 203.

Qwartiere in den Rheinischen Kreisen.

(Från Riksarkivet.)

	Inf.	Kav.	
Rhengr. Otto Ludvig	—	12	Elsass.
Haubald	8	—	
Plato	—	5	
Durlach	—	4	
Schavelitzki	—	3	
Canowski	16	—	
Gr. v. Nassau	16	—	
Beckerman	—	4	In die Mittelgrafschaft Baden.
Gen. Herr Pfaltzgr.	—	10	Stadt Speyer, Landau, Weissenburg, Kurzweiler, Lautenburg, Neustadt, Germersheim, Landstuhl, Gravenstein, Benheim.
Gen. Herr Pfaltzgr.	9	—	
Gr. v. Solms	10	—	
Gr. v. Solms	—	8	
Rheingr. Otto	—	12	Craichgau und Eruxain.
Haubald	12	—	
Hamilton, Lesslie	8	—	Bergstrasse, Manheim, Ladenburg.
Silo	—	4	
Lohausen	8	—	Worms.
Gen.-L:t Baudissin Dragoner	—	8	Altzey.
Giörtsche	8	—	Landtgr. Georg v. Hessen soll diese beyde Regimenter unterhalten.
Burgsdorfs	8	—	
Ramsay	8	—	Creutznach
Treschkow	—	4	Ins Darmstädtsche Gebiet nächst bey Frankfurth.
Brehmisch	—	4	
Hanausche	1	—	Höchst
	4	—	Hanau
	2	—	Steinau
	1	—	Bobenhausen
Vitzthums	4	—	Frankfurth
Forbus, Caswel, Monroe	8	—	Aschaffenburg
Turck	8	—	Rinchau (Rheingau)

Pless	—	8	Wetterau und den Westerwald.
Debitz	—	4	
Pitho	8	—	
Brehmisch	8	—	
Schawelitzki	—	12	Um Giessen so Landtgr. G. v. Hessen soll unterhalten.
Feldmarschall	—	6	Auf den Hundsrück.
Eisenburg	8	—	
Kaggen	4	—	In Lahnstein.
Artilleri	—	—	
	177	104	

N:o 204.

Verzeichniss der Garnisonen und sonsten weitern Folks, so jetzund in Elsass begriffen. Mense Martio 1633.

(Från Riksarkivet.)

8	Rheingr. Otto Ludvig	708
8	Obr. Joh Vitzthum	785
12	Obr. Chr. Haubaldt	938
10	Obr. Gr. L. v. Nassau	863
8	Gr. F. R. v Solms	422
4	Major Michel	536
		4,252
	Von diesen auskommendirt d. 16 Dec. 1632	1,049

Qwartiere.

12	Haubalds	Schlettstadt
4	Solms	
3	Michel	Benfelden
1	Michel	Strassburg
10	Nassau	Colmar
3	Solms	Herlichheim
1	Solms	Guemar
8	Vitzthum	Thann, Kaisersheim, Ammersweyer, Türckheim
1	Rheingraf	Ruffach
2	Rheingraf	Ensisheim
4	Rheingraf	Befort
1	Rheingraf	Maasmünster

Tillkomma.

	Schauman	Thann
2	Harff	Ensisheim
1	Harff	Laufers
	Harff	Pirth
1	Feldmarskall, Schotten, Wildteisen	Mühlhausen, in der Dörfer. Bey Molsheim
8	Batilly	Obr. Ehenheim
2	Gassion Reut	Berch
4	Wormsische	Rossheim

Reuter.

4	Rheingr. Otto	Ensisheim, Thann
1	Nassau	Markolsheim

N:o 205.

(Från Riksarkivet.)

4	Von J. F. Gn. Regiment	220
6	Rheingr. Otto	250
8	Graf von Solms . . .	300
10	Obr. Wettberg . . .	400
8	Obr. Pless	200
5	Obr. Steinau	150
5	Kalkreuter	150
8	Obr.-L:t Mischka	500
6	Obr.-L:t Gültling . .	350
6	Obr.-L:t Debitz . . .	180
4	Finnen	200
5	Obr.-L:t. Schmidt . .	150
7	Dragoner	150

Graf von Nassau-Dillenburg, so sich eben auf den Westerwald um Dil-

lenburg und nicht bey der Armé hält

87 3,500

Droben, so nicht bey der Armé

6 J. F. Gnaden . . . 400
5 Zilo. 200
Karpf 200
1 Rhengr. Otto 50
Feldmarschall Rekruten —

850
4,350

N:o 206.

En campagne.

(Från Riksarkivet).

Cavalleri

10 J. F. Gn. Reut. so sind ohne die officierer 600
4 Finnen 400
8 Graf v. Solms . . . 600
8 Obr. Wettbergs . . . 400
1 Obr.-L:t Karpf. . . . 100

2,100

Infanteri

Alle Baudissinsche Reg:ter, so ungefähr 3,000
8 J. F. Gn. Pfaltzgraf Christian 800
Obr. Lambermont 400
4 Obr.-L:t Köhler . . . 200
Und noch ist davon zu reden, ob noch etwas Volk aus Frankfurth darzu genommen werden konnte

4,400

Artillerie.

4 Zwölfpfund. Stück
4 Regements-Stück

Summa 6,500

In Garnison.

Sieburg.

Von Isenburg oder Juwells Reg:t 500

Etliche Häuser So Baudissin eingenommen.

Lahnstein, Caub, Pfaltz,

Bacharach.

Lilliesparre

Trarbach.

1 Rheingr. Otto Ludvig

Bingen.

Obr. Ramsay 40

Creutznach.

Ramsay 120
Hanau 200

Maintz.

Vom Rothen 600
Von Hanau 1,0 0

Rüsselheim.

Schweden . . . . . .

Höchst.

Schweden

Frankenthal

Obr.-L:t. Moda 200
6 Komp. Ausschuss

Speyer.

Isenburg. 400

Manheim.

Isenburg 400

Cavalleri.

5 Rheingraf Otto zwieschen Hagenau, Speyer und Ladenheim 400

Auf Rekryt-Plätze liegende.

Plessen
Zilow.

N:o 207.

Lista auf nachbenannte Reg:ter, so zu Bloquirung Hagenau verordnet, wie sich solche in der Musterung vor Pfaffenhofen d. 12 Sept. 1633.

(Från Riksarkivet).

8 Gr. v. Hohenlohe . . 851
8 Hodiegowa 666

Zu Pferd

8 Gr. v. Hohenlohe . . 903

2,420

N:o 208.

Rheinische Armée.

(Från Riksarkivet.)

Infanteri.

8 Pfaltzgr. Christian
8 Hogendorf
8 Hanauische
12 Vitzthum
8 Rantzow
8 Burgsdorf
8 Hodiowa
4 Köhlers
8 Schmidtbergers
8 Eisenburgs
8 Loysons
8 Hohenlohe
8 Schotten
8 Harpf
8 Moda.

Cavalleri.

8 Pfaltzgraf Christian
8 Rheingraf Joh. Filip
8 Graf v. Wittgenstein
8 Plesses
5 Silo
5 Debitz
8 Wettbergs
8 Karpfs
8 Graf von Nassau
8 Hohenlohe
4 Dragoner.

Elsassische Armée.

Infanterie.

7 Rheingr. Otto Ludvig
10 Nassauische
8 Solmische
12 Haubalt
4 Qverheim
8 Markgrafische
12 Canowski
8 Battaly.

Cavallerie.

12 Rheingr. Otto Ludvig
3 Streifts
8 Canovsky
4 Fransyska kompanier
8 Markgrafische
8 Brincken.

N:o 209.

(Från Riksarkivet).

Cavallerie.

Breisach.

6 Rheingraf Otto
1 Baron Tenantz
1 La Chapelle.

Markgraf.

Streiff
Zillardt
Kanowsky
Brinck
Gassion

Rheingr. Otto Ludvig.

12 Sein Regiment.

Im Lager.

8 I. F. Gn. Regiment
8 Wettberg
8 Wittgenstein
8 Hohenlohe
8 Karpf
8 Plessen
5 Debitz
4 Dragoner
4 Rheingr. Otto.

Infanterie.

Rheingr. Otto Ludvig
Vitzthum
Nassau 300
Solms 300
Haubald
Qwerheim
Harpf.

Markgraf.

Schawelitzky
Markgr. Regiment
Kanowski
Batillier

Im Lager.
I. F. Gn. Regiment
Graf v. Eisenburg
Graf v. Hanau
Graf v. Hohenlohe
Hodiowa
Rantzow
Moda
Schotten
Von Strassburg . . . 300

N:o 210.

Vertheilung auf nachbemehlte Regter in den Rheinischen Kreisen.

(Från Riksarkivet.)

Zu einer Armée im Felde.
Infanterie.
I. F. Gn. Pfaltzgr. Christian
Graf v. Solms
Graf v. Isenburg
Graf v. Hanau
Rantzau
Moda
Schotten
Harpff.

Cavallerie.
I. F. Gn. Pfaltzgr. Christian
Rheingr. Otto Ludwig
Wettberg
Wittgenstein
Hohenlohe Sqvadron
Pless
Debitz
Dragoner.

Zu Blokirung Breisach.
Cavallerie.
Rheingr. Otto
Baron de Tenant
La Chapelle
Streiff
Zilhardt
Canowski
Gassion.

Infanteri.
Markgraf
Canowski
Batillier
Nassau
Haubaldt
Qwerheim.

Zu Blokirung Hagenau.
Infanterie.
Hodiova
Hohenlohe
Strassburger.

Cavallerie.
Hohenlohe 1 Sqvadron
Karpf.

Garnisonen.
Rheingr. Otto Ludwig.
Vitzthum.

N:o 211.

(Från Riksarkivet.)

Cavallerie.

Baudissin	400
Fältmarschall	240
Cratzensteins Sqv. . .	160
Wedel	200
Degenfelt	150
Gen.-Maj. Redwen . .	250
Berghofer	250
H. Ernst	100
Gen. Banier	150
Monroy	200
Schaumburg	200
Schaffman	80
Sperreuter	300
Wachtmeister	200
	2,880

Dragoner.

Holtzmüller	60
Taupadel	200
Berghofer	70
	330

Infanteri.

Gen. Banier	}	1,200
Pfuel	}	
Spens	}	
Monroe	}	1,000
Junge Redwen	}	
Walstein	}	
Alte Redwens	}	400
beyde Reg:ter	}	
Schlamersdorf	}	1,000
Schneidawind	}	
		3,600

In Garnison.

Landsberg	900
Vom Wurmbrandisch Regt. wird im Besatzung nach Donauwerth und Rain zurückgeschickt	500
Commendirte Pferde .	52
Des Gen.-Adjut. Comp.	80

N:o 212.

Förslag på garnisonerna i Schwaben d. 6 April 1633.

(Från Riksarkivet.)

Augsburg.

7	Forbus	853
12	Schneidawind	1,026
3	Redwens kavalleri . .	250
1	Buräi af Gula reg:tet dragoner	97
		2,226

Donauwerth.

6	Wurmbrand	505

Lauingen.

1	Wurmbrand	127

Weissenburg.

4	Sperreuter	400
		3,258

N:o 213.

Lista på folket d. 20 April 1632 (Horns armée vid Donauwerth).

(Från Riksarkivet.)

Cavallerie.

7	H. N. Fältmarskalken	280
12	Gen. Rheingraf	800
12	Gen. Baudis	400
4	Maj. Wachtmeister	220
5	H. Ernst v. Weymar	150
5	Landtgr. Johan . . .	170
5	Haubalds	241
6	Cratzensteins	150
7	Wedels	200
4	Platous	125
3	Zillerts	80
6	Gen. Majors	290
11	Schawelitzky	400
6	Monrous	70
8	Sperreuter	370
8	Berghofers	200
4	Schaumburgs	114
8	Einhofers	270
8	Canowsky	200
3	Buchwalds	150
	Du Bois	50
2	Kapt. Seipspitz drag. / Kapt. Edmund d:o	90
	Obr. Harpfs d:o	73
1	Zillhards d:o	50
		5,343

Infanterie.

12	Gen. Banniers	1,032
12	Obr. Pfuels	905
8	Wallensteins	459
8	Spens	396
8	Monrous	384
8	Redwens	444
8	Lessles	598
11	Schlammersdorfs . . .	591
8	Liebensteins	330
	Auscommendirte . . .	648
		5,787
		5,343
		11,130

Auf der Werbung.

(Cavallerie.)

3	H. N. Feldmarschall	
6	Gen. Streifs	
8	Obr. Brunnecks	
4	Delomminis	
2	St. Andrea	
8	Dubois och Gassion i Elsass.	

N:o 214.

I. Ex. Herrn G. Horns Armée.

(Från Riksarkivet.)

12	Gen. Baniers	1,152
12	Obr. Pfuel	1,152
8	Wallenstein	768
8	Spens	768
8	Monroes	768
8	Redwens	768
8	Lessle	768
11	Schlammersdorf	1,056
7	Liebenstein	672
8	Ungef. auscommendirte	768
		8,740

Garnisonen in Schwaben.

8	Gen.-Maj. Redwens	768
12	Schnedwens	1,152
7	Forbus	672
8	Wurmbrands	768
5	Sperreuter	480
4	Gr. Nilses	384
8	St. Andreas	768
4	Dragoner	384
		14,016

Cavallerie.

10	Feldmarschalls	860
12	Rheingraf	1,032
12	Gen. Baudissin	1,032
4	Wachtmeister	344
5	H. Ernst	430
5	Landtgr. Johan	430
6	Haubald	516
7	Wedels	602
8	Cratzenstein	688
4	Platos	344
3	Zilertz	258
6	Gen.-Majors	516
11	Schawelitzky	946
8	Degenfelt	688
6	Monroes	516
8	Sperreuter	688
8	Berkhofers	688
4	Schaumburg	344
8	Einhausen	688
8	Kanowski	688
3	Buchwalds	258
1	Du Bois	86
6	Gen. Streiffs	516
8	Brinckens	688
4	Delominis	344
2	St. Andreas	172
		14,362
		14,616
		28,975

I. F. Gn. H. Bernhard.

8	Gr. v. Thurn	768
16	H. Bernhard	1,536
12	H. Wilhelm	1,152
12	Wildenstein	1,152
8	Fritz Rossou	768
12	Mitzlaw	1,152
8	Rothe od. Risens	768
		7,296
8	Wincklers 8 Hastfehrs 8 Monroes	2,304
12	— — — —	1,152
		10,752

Cavallerie.

8	Bouillon	688
4	Courvilles	344
8	Yssler	688
12	H. Wilhelm	1,032
4	Gr. v. Brandenstein	344
8	Öhm	688
8	Bullach	608
8	Goldstein	688
4	Bütterman	344
4	Steinbach	344
		5,848
	Summa	16,600

I. F. Gn. H. zu Weimar Armée.

5	Leib-Regt	480
8	Obr. Schenken	768
8	Obr. King	768
6	Obr. Tiesenhausen	576
4	Ungefähr auscommend.	384
4	Dragoner	384
		3,360

Cavallerie.

1	I. F. Gn. Leibregt.	86
2	Obr. Taupadel	172
4	Obr. Eisleben	344
		602
	Summa	3,962

Vid Rhen.

8	Rothes regt.	768
12	Vitzthum	1,152
6	Ramsay	776
8	Modas	768
16	Schotten	1,536
8	Burgsdorfs	768
4	Gen. Baudissin	384
4	Schodiowa	384
4	Immel	384
2	Smitt	192
8	Ramsays	768
2	Kaggen	192
4	Uranische regt.	384
12	D:o	1,152
12	Hanauisch	1,152
12	I. F. Gn. Pfgr. Christ.	1,152
8	Isenburgs	768
		12,480

Cavallerie.

12	I. F. Gn. Pfgr. Christ.	1,032
10	Rheingr. Otto	860
4	Finnen	344
8	Wittenberg	688
8	Kalkreuter	688
8	Plessen	688
1	Freytag	86
2	Smidt	172
6	Debitz	516
8	Solms	688
4	Zilows	344
10	Hohenlohe	860
		6,966
	Summa	19,446

I Elsass.

12	Rheingr. Otto Ludv.	1,152
12	Schawelitzki	1,152
12	Canowski	1,152
12	Markgraf	1,152
10	Nassau	960
12	Haubald	1,152
8	Solms	768
12	Batalli	1,152
8	Harpf	768
4	Chambery	384
4	Gramay	384
		10,176
3	Frantzösisch	258

N:o 215.

Verzeichniss der Reg:ter, so effective mit meiner unterhabende Armée ins Felde marschiren.

(Från Riksarkivet.)

Zu Ross.

	Baudissin	700
	Feldmarschall	500
	Wachtmeister	200
	Wedel	250
	Plato	160
	Cratzenstein	260
	Beneim	160
	General-Major	250
	Einhausen	150
	Wittenberg	300
	Schafelitzky	300
	Degenfelt	150
		3,370
	Brinck, Villefranche, Schlosser	1,000

So bey des H. v. Würtemberg.

Zu Fuss.

	Banner	1,000
	Pfuel	800

Wallenstein	400
Ruthwen	400
Musten	300
Monroy	400
Gen-Maj. Ruthwen	600
Liebenstein	300
	4,200

Sperreuter behält sein Regt. zu Pferde an der Altmühl; kann bey der Fränkische Armée, so lange selbige noch in der Nähe bey der Donau verbleibt, gleichfalls als bey der Schwäbischen gebraucht werden; jedoch wenn gemehlte Fränk. Armée weiter gehen sollte, wird Sperreuter sein Absehen auf die Schwäbische richten müssen.

Lista Hertzog Bernhards F. Gn. Armée.

Cavalleri.

Mein Regiment	600
Landtgraf Johan	150
Bullach	300
Berghofer	150
Öhm	300
Herzog Ernst	300
Ysslar	300
Hertzog Wilhelm	200
Sattler	400
Beckerman	200
Graf Brandenstein	200
Steinau	400
Daupadel	200
Rossa	400
Churländer	300
Liffländer	300
Rat	400
Eisleben	200
	5,600
13 Dragoner	600

Infanterie.

Mein Regiment	700
Gr. v. Thurn	700
Mitzlaff	800
Courville	400
Rossow	700
Lessle	300
Limbach	600
Brandenstein	400
Winckel	1,000
Schenk	400
Tiesenhusen	600
King	500
Hertzog Wilhelm	800
Brincks	1,000
	8,900
	5,600
	600
Summa	15,100
Horns	8,570
	23,670

N:o 216.

Lista auf I. F. Gn. Herzog Bernhards Armée.

(Från Riksarkivet.)

Infanterie.

9	I. F. Gn. Regiment	700	1,400
12	Graf v. Thurns	700	
12	Mitzlawens	800	1,200
8	Rothe	400	
12	Rossow	1,100	1,400
8	Lessle	300	
8	Brandenstein	600	1,300
11	Limpach	700	
8	Brinckens	600	1,100
9	Kings	500	
10	Tisenhausens	600	
8	Schenkens	300	1,300
8	Müffels	400	
16	Winckels		1,000
			8,700

Cavalleria.

14	I. F. Gn. Regiment	700
5	Courvilles	300

7	Öhms	400
6	I. F. Gn. Hertz. Ernst	300
8	Ysslers	300
8	Bullachers	400
8	Sattlers	400
7	I.F. Gn.Hertz. Wilhelms	200
9	Steinaus	400
5	Tupadels	300
5	Rossens	400
6	Graf v. Brandenstein	250
5	Beckerman	200
		4,550
8	Liffl. und Churländare	600
8	Gen. Totts	400
		5,550
	Infanteri	8,700
		14,250

N:o 217.

(Från Riksarkivet).

Infanteri.

9	Mein Regiment	600
12	Graf v. Thurn	700
12	Mitzlaff	800
8	Rijsens	200
12	Rossow	1,000
8	Lessle	200
8	Brandstein	550
11	Limbach	600
4	Brincken	300
		4,900

Cavalleri.

14	I F Gn. Bernhards	700
5	Courvilles	300
7	Öhm	300
6	H. Ernst	250
8	Yssler	250
8	Bullach	300
5	Beckerman	200
8	Sperreuter	600
6	Landtgr. Johan	200
5	Berkhofer	200
		3,300
		4,900
		8,200

N:o 218.

Lista über I. F. Gn. Hertz. Bernhards Armée d. 26 Nov. 1633.

(Från Riksarkivet.)

Infanteri.

	I. F. Gn. Regement	700
	Graf v. Thurn	594
	Mitzlaff	400
	Limpach	600
	Lessle	228
	Brandstein	288
	Nordthausen	200
	Rossow	300
	Tiesenhausen	300
	Monroes	200
	Das gelbe	1,000
	Das blaue	900
		5,730
		4.084
		9,814
	I. F. Gn. Regement	1,000
	I. F. Gn. Hertz. Wilhelms	200
	I. F. Gn. H. Ernst	300
	Landtgraf	170
	Courvilles	425
	Liffländer	216
	Churländer	256
	Öhm	300
	Yssler	200
	Karberg	387
	Bullacher	200
	Sattler	210
	Berghauer	200
	Taupadel	200
	Gr. Brandtstein	120
	Rosa	150
	Steinau	150
		4,084

N:o 219.

Extract deren Regimenter, so auf die Stände in den Fränkischen, Schwabischen und den beiden Rheinischen Kreisen zu ihre neugeworbene Rekrute die Sammelplatze allda, auch von derselben zu Heilbronn bevilligten Contribution hinführo ihren monatlichen Unterhalt zu haben assignirt, von d. 1 Decembris anno 1633 als 8 Monaten auszurechnen.

(Från Riksarkivet.)

Fränkische Kreis.

Zu Ross

12 I. F. Gn. Bernhards Reg:te
8 I. F. Gn. Hertz. Ernst
8 H. Landtgraf zu Hessen
8 Obr. Courville
5 Gen.-Maj. Bulach
8 Obr. Öhm
8 Obr. v. Brandenstein
8 Obr. Beckerman
7 Obr. Berkhofer
8 Gen.-Maj. Ysslar
8 Curländische
1 Karberg

Zu Fuss.

12 Gen.-Maj. Kaggen
12 I. F. Gn. Hertz. Bernhard
16 Obr. Winckels
8 Obr. King
8 Obr. Rosen
12 Graf v. Thurn
8 Obr. v. Müffel
12 Obr. Mitzlaff
8 Obr. Monroe
5 Obr.-L:t Tiesenhauseu
8 I. F. G. H. Wilhelm (Rothe)
4 Obr. Linroth
8 Obr. Limpach
8 Obr. Brandenstein
8 Obr Lessle
8 Obr. Brinck
4 Obr. Lindsay
12 In Würtzburg und Königshofen
8 Obr. Hastfehr

Schwabische Kreis

Zu Ross.

12 I. Exc. Feldmarschallen
6 Finnen oder Wittenbergs
8 Obr.-L:t Wachtmeister
8 Obr. Rosteins
8 Obr.-L:t. Zillartz od. Markgr.
8 Franzosen
12 Hoffkirchen
8 Obr. Brincken
4 Obr.-L:t Wrangels Sqv.
8 Obr. Plato
5 Von Obr. Canowski
8 Von Sperreuter
8 Von Obr. Schawelitzky

Zu Fuss.

8 Herr Feldmarschall
8 Gen.-Maj. Redwen
10 Obr. Canowski
8 Markgr. v. Baden
8 Obr. Battilly
12 Obr Schnedwen
8 Obr. Forbus
8 Obr. Wallenstein
8 Obr. Hogdiowa
12 Obr. Sperreuter
7 Gen. Baniers
12 Obr. Pfuel
12 Obr. Schawelitzky
4 Obr. Kunighams Sqv.
8 Obr. Haubald
8 Obr. Schlamersdorf
8 Wurmbrand
12 Dragoner

In den beyden Rheinischen Kreisen

Zu Ross.

12 H. Rheingraf Otto
8 Obr. Cratzenstein
8 Obr. Redewen
8 I. F. Gn. Pfaltzgr. Christian
8 Rheingr. Joh. Otto
8 Wittgenstein
3 Kanowski
8 Nassau
8 Obr. Wettberg
8 Rheingr. Otto Ludvig
8 Hohenlohe.

Zu Fuss.

8 Obr. Joh. Redwen
8 Obr. Monroes
6 Obr. Mustamb
6 Obr. Ramsay
3 Obr. Forbus Sqvadr.
8 I. F. Gn. Pfaltzgr.
12 Gen.-Maj. Vitzthum
8 Obr. Schmidtbergers
Von Isenburgs
8 Obr. Bernolfs (in Colmar)
8 Obr. Winklers
8 Obr. Rantzow
14 Obr. Vitzthum (im Frankfurt)
8 Nassau
4 Qwernheims Sqv. Benfelden.
8 Rheingr. Otto Ludvig
4 Obr. Köhler Sqv. (zu Löwenstein)
8 Hohenlohe
4 Obr. Rossen Sqv. Dragoner.

N:o 220.

Liste von der Stärke der unterstehende Infanterie.

(Från Riksarkivet.)

		Brig.
Leibregiment	700	1,400
Winckel	700	
Kniphausen	1,200	1,200
Görtzske	100	
Frans Carl	550	1,200
Meretig	550	
Heyden	400	
Kriegbaum	300	
Termo	400	1,600
Slüeter	300	
Bruneman	200	
Sal. Adam	1,000	1,000
Lüneb. Rg:t	1,000	1,000
		7,900
Soopen		500
Tiesenhusen		400
Asthon		1,100
Lundstein.		800
Convay		—
Brehmische		800
Lessle		800
		4,300

Cavalleri.

Finnen	600
Westgöter	400
Uppländer	250
Södermanländer . . .	250
Churländer	200
Liffländer	200
Lüneburgische	500
Merode	200
Bruneck	200
Carberg	300
	3,100

Wird erwartet.

Anhaltische komp. . .	100
Falckenberg	120

N. B.

Östgöter
Småländer
Brehmische
Kaggens drag.

N:o 221.

Cavalleri.

(Från Riksarkivet.)

Stålhandske	670
Isac Axelson	325
Östgothen	230
Steinbocks	384
Sack	293
Soop	450
	2,028
Carberg / Falckenberg	500
Bruneck	300
Merode	250
	1,050
H. Generals F. G. Leibregt.	600
Churländer	400
Liffländer	200
Brehmische	200
Rantzau	100
	1,500
	4,578

Dragoner.

Gen.-Maj. Kaggen	400
Rantzau und Königsm	500
St. Andreas	300
	1,200

Infanterie.

Kön. Leibgardie	905
Winckels	561
Feldmarschall	1,098
H. Generals F. Dcht.	804
H. Frans Carl	403
Kriegbaum	189
Heyden	197
Salomon Adam	398
Gen.-Major Lessle	230
Eller	400
Lundsdaine	137
Aston	263
	5,585

Garnisonen.

Rinteln.

2 Burgsdorf / 1 Erzb. Brehm.	400

Hervorden.

1 — — —	100

Vechte.

4 Strahlendorf	350

Wilshaus.

8 Tott (Eisen)	340

Meppen.

1 Görtske / 8 Eller	360

Fürstenau.

1 Termo	80

Friesoyte

1 — — —	60
	1,690
I fält	11,363
	13,053

N:o 222.

Svenska Trupper vid Oldendorf d. 28 Juni 1633.

(Ur Theatrum Europæum).

I F. Gn. H. General Georg v. Lüneburg
H. Feldmarschall Kniphausen
H. Gen.-L:t Melander
H. Gen.-Maj. Kagg
Obr.-L:t. Jan Persson der Artillerie.

Cavalleri.

8 Obr. Stålhandske
8 Obr. Soop
8 Obr. Isac Axelson
4 Obr. Sack
8 Major Per Jonsson
12 Gen.-Maj. Kagg Dragoner
7 Maj. Wittenberg Finnen
8 Maj. Fritz Lewe
8 Obr.-L:t. Billinghausen drag.
8 Obr. Karberg

8 Obr. Bruneck
8 Obr. Gen.-Maj. Melander
8 Fürstl. Hessische Garde
8 Obr. Seekirch
8 Maj. Rostein
8 Obr. Dalwig
4 Major Körnings Dragoner.

Infanterie.

16 Gen.-Maj. Kaggs Schwed. Brig.
12 Fürstl. Lüneburgische Guard.
16 Feldm. Kniphausens Brig.
12 F. Hess. Garde von Grafen Eberstein
Obr. Lumsdales kom. Musk.
Obr. Schönebecks d:o.

N:o 223.

Verschlag der Armée zu Hameln, übergeben d. 3 Juli 1633.

(Från Riksarkivet.)

Infanteri.

Lifgarde	802
Winckel	763
Fältmarskalken	989
Lüneb. Lifreg:te	745
H. Frans Carl	360
Obr. Krichbaum	139
Obr. Heyden	118
Obr. Sal. Adam	286
Obr. Lumsden	111
Obr. Aston	206
Obr. Ell	221
	4,740

Dragoner.

Obr. Kagge	482
Obr. Stenbock	100
St. Anders	432
Obr. Rantzau	74
Maj. Königsmark	280
	1,368

Cavalleri.

Obr. Carberg	493
Obr. Stålhandske	720
Churländisch	431
Liffländisch	337
Bruneck	282
Brehmische	260
Is. Axelson Uppl.	272
Is. Axels. Östg.	158
Småländer	321
Obr. Sack	240
Furst. Leibregt.	864
Obr. Rantzau	171
Major Königsmark	76
	4,625
	4,740
	1,368
	10,733

N:o 224.

Vertheilung auf die Nieder-Sachsiche Armée.

(Från Riksarkivet.)

In Garnison.

Hameln.

8 Hertzog Bernhards	834
1 Zelliche	181

Rinteln, Bevergen, Pyrmont.

8 Lunsteins	243
8 Asthons	292

Osnabrück.

8 Sal. Adams	411
8 Ellers	653

Meppen.

8 Krichbaums	218

Wilshaus, Vechte.

8 Lessles	565
57	3,379

Reiter in Garnison gelegt oder par Occassion des Herrn Landtgr. Gn. zu assistiren

8 Hertzog Georg	662
4 Königsmarks drag.	312
12	974
69	3.379
	4,353

Nachfolgende Reg:ter sollen des H. Landgr. Fürstl. Gn. überlassen werden.

Cavalleri.

8	Nassauische Reg:t .	500
8	Stålhandske	600
8	Brunecks	300
8	Cratzenstein	300
8	Merode	300
40		2,000
4	St. Andrææ dragoner	330

Infanteri.

8	Herberstein	486
8	Brunmans	287
16		773
60		3,103

Mit dem Herrn Feldmarschallen Kniphausen.

Cavalleri.

4	Herrn Feldmarschallen	300
4	Uppländer 4 Södermanländer	400
8	Småländer	391
8	Westgöthen	400
4	Östgöten	274
6	Brehm. od. Königsm:k	300
38		2,065
4	Kaggens dragoner . .	312

Zu Fuss.

16	Herrn Feldmarschalln	1,264
8	Heidens	278
1	Brehmische	168
25		1,710
67		4,087
		3,103
		4,353
		11,543

N:o 225.

Liste der in Thüringen beysammen habenden Trouppen.

(Från Riksarkivet.)

Infanterie.

5	Leibregiment	600
8	Schenck	400
8	Obr. King	700
6	Obr. Tiesenhausens .	400
4	Commendirte	200
4	Dragoner	300
		2,600

Cavallerie.

1	Hertz. Wilhelm Reut.	120
2	Obr. Taupadel	185
4	Obr. Eisleben	200
		505
	Summa	3,105

N:o 226.

Liste von der Kön. Schwedische Armée in Nieder-Sachsen.

(Från Riksarkivet.)

Cavallerie.

8	Liffländer	300
8	Karberg	400
4	Curländer	300
	Hertz Georg v. Lüneb.	1,500
	Hertz. v. Braunschweig	1,500
	Landtgraf Wilhelms	1,500
		5,500

Infanterie.

8	Guardie	800
12	Obr. Winckel	800
12	Feldtm. Kniphausen	1,500
	Hertzog Georg	4,000
	Gen.-Maj. Lessle . . .	2,000
	Hertz. v. Braunschweig	2,000
	Landtgr. v. Hessen .	4,000
		15,100

N:o 227.

Hertig Wilhelms förslag i Erfurth den 4 Oct. 1633.

(Från Riksarkivet.)

Cavallerie

	Unterschiedliche geworbene Trouppen in Thüringen	500

Gen.-M. Lars Kagge . .	1,000
Obr. Taupadel	600
H. Gen. Banier mit seinen Reg:t und was er noch aufbringen kan	1,000
Hertz. Friedrich Ulrich zu Braunschw. unter Gen.-Maj. Usslars Commando	1,000
Chur-Sachsen	500
	4,600
Obr. Taupadel med andra Dragoner	500
Infanterie.	
I. F. Gn. Leibreg:t in Thüringen	800
Gen.-Maj. Kagg . . . . Beim Obr. Taupadel . .	2,000
Obr. King Reg:t	600
H. Gen. Baner	2,000
Chur-Sachsen	1,000
H. Fr. Ulrich zu B. . . .	2,000
	8,400
	4,600
	500
	13,500

N:o 228.

Förslag på efterskrifne garnisoner d. 28 Oct. 1633.

(Från Riksarkivet.)

Hameln	Herbersteins Reg:t Giörtschis Comp. Brehm. Comp. Zellisch Comp. Rittm. Korfs C. R. I. F. Gn. des Gen. Lt. C. Reuter
Oldendorf	Lumsdens Reg:t Wawissors Engels. Öfv.-L:t Dimis folk
Rintelu	Heidens Reg:t Platows Comp. Bonickens Comp. Wulfs Comp.
Osnabrügge	I. F. Gn. Georgs Leibreg:t Grünemans Reg:t Fältm. 2 C. Rytt. Krichbaums Rytt. Fältm. 1 Comp. R.

Herford 1 Fältm. Comp. Rytt.
Redha 1 C. Königsmarcks drag.
Wittlage Königsm. o. Kom. dr.
Lemford. Af H. F. N. Hert. Georg till häst.
Radhe St. Andreas komm. drag.
Eistel St. Andreas komm. drag.
Pyrmont. Af Lumsd. utkomm.

N:o 229.

(Från Riksarkivet.)

	Cavallerie.	
8	Hertzog Wilhelm . . .	700
8	Hertzog Georg	730
2	Kniphusen	160
4	Brehmiske	250
5	Cilo	250
8	Brunecks	440
8	Merode	420
8	Stålhandske	630
28	Schwedische	1,500
8	Banier	500
8	Graf v. Brandenstein	200
12	Braunschweigske . . .	1,000
97		6,780
	Dragoner.	
6	Kagg	500
4	Anders	300
1	Lohausen	100
11		900
	Infanterie.	
12	Hertzog Wilhelm . . .	1,200
12	Hertzog Georg	1,200
12	Kniphusen	1,200
8	Schwedische in Erfurth	600
8	Werder	600
12	Braunschweig	1,500

8	Obr. Hedens	600
8	Hertzog Frans Carl	600
80		7,500

Summa.

97	Cavallerie	6,780
11	Dragoner	900
80	Infanteria	7,500
188		15,180

N:o 230.

(Från Riksarkivet.)

Cavallerie.

8	Hertzog Wilhelm . .	700
4	Brehmische.	250
5	Silo	250
8	Brunecks	440
8	Stålhandske	630
28	Schwedische	1,500
5	Banier	500
3	Obr. Sparenberger .	300
1	Commis. Bauer . . .	100
10	Churbrandenburgisch	1,000
24	Pommersche	2,000
8	Schlesische recolligirte	500
8	Mecklenburgische .	1,000
120		9,170

Dragoner.

6	Kagg	500
4	Anders	300
1	Lohausen	100
11		900

Infanterie.

12	Hertzog Wilhelm .	1,200
8	Schwed. in Erfurth	600
8	Gen. Banier und Obr. Werder	1,200
8	Obr. Hedens	600
8	Hertzog Frans Carl	600
12	Pommerische	2,000
8	Magdeburgisch Ldtv.	1,000
12	Chur-Brandenburg. .	2,000
8	Schlesis. recolligirte	1,000
84		10,200

Summa.

120	Cavallerie	9,170
11	Dragoner	900
84	Infanterie	10,200
		20,270

N:o 231.

(Från Riksarkivet.)

Cavallerie

8	Hertzog Georg	730
2	Kniphusen	160
8	Merode , ...	420
8	Cratzenstein	600
8	Obr. Dewitz	200
8	Obr. Plesse	200
8	Nassauisch Reg:t . . .	600
50		2,910

Infanterie.

12	Hertzog Georg	1,200
12	Kniphusen	1,200
12	Braunschweigsche . . .	1,500
		3,900
	Cavallerie	2,910
		6,810

Neue Werbung und Rekreuten.

Cavallerie.

24	Aus Schweden	2,000
12	Pommern	1,000
16		2,000
5		500
16		2,000
73		7,500

Dragoner.

20		2,000

Infanterie.

80	Aus Schweden . . .	10,000
24	Preussen	3,000
24	Pommern	3,000
24		3,600
16		2,400
8		1,000

36	Schotten	4,000
24	Frankreich	3,000
		30,000
		7,500
	Dragoner	2,000
		39,500

N:o 232.

Lista auf nachbenannten Truppen zu der Nieder-Sachsischen. Armée.

(Från Riksarkivet).

Cavalleri.

8	Hertzog Wilhelm	480
15	Hertz. v. Braunschewig	1,000
28	Schwedische	1,200
8	Stålhandske	480
(8	Brunecks)	480
(8	Merodes)	480
4	Brehmische Reuter	240
8	Gen. Baniers	500
8	Graf von Brandenstein	200
95		5,040

Dragoner.

6	Kaggens	600
1	Lohusens	100
7		700

Infanterie

12	Hertzog Wilhelms	960
8	Schweidische in Erfurth	600
12	Hertzog v. Braunschweig	1,000
12	Hertz. Georgs	1,000
16	Hertz. Wilh. Landvolk	2,000
12	Magdeburgische Landv.	1,000
174		12,300

Schlesische Truppen

Cavalleria.

23	Schwedische	2,000
24	Chur-Brandenburgische	1,420
		3,420

Infanterie.

32	Schwedische recolligirte und Preussische Reg:ter	4,060
24	Chur Brandenburgische gevorbene Volk	3,000
65	Chur Brandenburgische Ausschuss	6,500
169		16,980
		12,300
		29,280

N:o 233.

Verzeichniss der Churfürstl. Sachsischen und Brandenburgischen Armée D. 28 Febr. 1633.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

I. F. G. Des Hertzogs zu Altenburg Reg:te, Komp.	9
I. F. Gn. des Hertz. v. Holstein Reg:te	12
I. F. Gn. Hertz. Frans Carls zu Sachsen Reg:te	10
I. F. Gn. Herzog Frans Hindricks Reg:te	4
H. Obr. Burgsdorfs	12
H. Obr. Vitzthums des ält.	10
H. Obr. Kalksteins	10
H. Obr. Vitzthums des jüng.	10
H. Obr. Seiss (?)	5
H. Obr. Tauben	5
H. Obr. Reichenbergs	5
H. Obr.-L:t Rochau	5
Das Neu-Hollsteinische	6
Des Obr. Dehnas neue	5
	108

Fürstenthümer Schweidnitz und Jauer solle haben:

Den Gen.-stab und 60 K.	zu Ross
und 58 - -	Fuss
Fürst. Liegnitz - 30 - -	Ross
und 38 - -	Fuss
Fürst. Breslau - 20 - -	Ross
und 34 - -	Fuss
240	

Verzeichniss der Kron Schweden in Schlesien habenden Armé d. 28 Febr. 1633.

Cavalleri.	Komp.
Herrn Legatens Reg:te	8
Das Leibreg:ment, so der Herr v. Fels kommendirt	8
H. Obr. Walbens Reg:te	8
H. Obr. Stössels	8
H. Maj. Dusalyks	1
Obr. Beyers sqvadron	4
	37

Infanteri	
Das Leibregiment zu Fuss	8
Graf Kraffurths	9
Kembnitz Sqvadron	3
Amirals Sqvadron	3
H. Obr. Baums Reg:te	8
H. Joachim Du Walls	8
Graf Craffurtz andre reg:te	8
Wopersnow Reg:te	6
Wemister Sqvadron	4
	55

Dragoner.	
Obr. Zeittuns Reg:te	8
H. Obr.-L:t Grabow	4
H. Obr.-L:t. Burkersdorf	4
H. Obr.-L:t. Dach	3
	19
	111

Verzeichniss der Qvartier Städte.

Brieg	Reichenbach
Ohlau	Zobten
Nimptsch	Kanth
Strehlen	Håsten?
Weistnitz?	Neumarkt
Wohlau	Steinau
Lüben	Bolchenhain
Heni?	Schönau
Goldberg	Landshütte
Jauer	Hirschberg.

N:o 234.

Die Schlesingische A rmée.

(Från Riksarkivet.)

Infanteri.	
8 Jakob Boms	844
9 Alt Kraffurth	524
8 Neu Kraffurth	490
8 Joachim Duwall . . .	662
4 Mauritz Duwall . . .	452
4 Amirals Sqvadron	236
3 Ramsays Sqvadron	237
4 Menses Sqvadron	267
4 Jakob Duwalls Sqv.	400
4 Obr. Webers Sqv.	400
	4,512
5 Amirals Sqvadron	398
4 Krakaus Sqvadron	452
4 Graf Craffurth	256
8 Obr. Seitz	450
	1,656

Cavalleria	
11 Herr von Fels	799
6 Obr. Stössels	423
4 Beyers	293
8 Krakaus	400
	1,915
Summa	8,083

N:o 235.

Garnisoner i Preussen anno 1633 i Juli.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Elbingen.	
6 Pierre Du Verges drag.	632
7 Bengt Bagges reg:te	766
8 Rob. Kunighams	693
	2,091

Braunsberg.		
8	Öfv.-L:t. Koschiels Sqv.	469
8	Öfv.-Fleetvoods Reg.	1,113
12		1,582
Fischhausen.		
8	Öfv. Alex. Essens	918
Pillau.		
4	Öfv.-L:t. Mosers Sqv.	393
8	Öfv. Wentz (?) Holl.	800
12		1,193

Memel.		
8	Stålh. Redwens R.	863
	Arklifolket	72
	Sjöfolket	107
	Summa	6,647

N:o 236.

Specifikation uppå finske krigsmilitien till fot och häst, så utom som inom lands, och huru som de uti landsorterna finnas för detta fördelt vara; följer korteligen:

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

		Ute-stadde.	Hemma. Gamla. 1633	Hemma. Nyskr.	Summa.
Österbotten.	Hans Kyhle	478	417	435	1,280
Åbo län.					
Öfre Nedra Satakunden	Reinh. Metstacke	495	434	512	1,441
Wemo, Masko, Pikie, Haliko härader	Jakob Skotte	824	158	189	1,171
Tavastehus län.					
Raseborgs län Hattula härad	Ant. Jörgenreich	979	119	147	1,245
Borgå län	Hans Berg	897	111	125	1,123
Hollola härad	Hendrik Bürtz	971	205	178	1,354
Säxmäki	Grassens Sqv.	378	109	82	569
Wiborgs län.					
Kymmenegårds län Lappvesi härad	Hans Wrangel	936	76	68	1,080
Stranda, Eurepä, Jäskis härad	Reinh. Wrangel	732	256	150	1,138
Nyslotts län.	Claes Hastfehr	237	576	285	1,098
Lille Stor Savolax	Dorpts Sqv.	272	112	147	531
	10 Regimenter	7,149	2,573	2,318	12,040

Cavalleriet.

		Ute stadde.	Hemma. Gamla,	Nyv.	Summa.
Åbo och Raseborg	Öfv. H. Ekholtz, Arv. Wittenb., Reinh. Eyten, Ew. Skytte	360	—	58	418
Österbotten	Maj. Joh. Printz	—	125	—	523
Tavastehus	Öfv.-L:t. Joh Yxkull	—	128	—	
Åbo län	Erik Hinderson	—	125	—	
	Ernst Lindelöf	—	125	—	
Åbo län	Öfv. T. Stålhandske	90	—	5	467
Tavastehus	Hans Dusess	89	—	31	
	Hendr. Sigfredson	94	—	33	
	Nils Larsson	87	—	38	
Tavastehus	Öfv.-L:t. H. Nöding	80	—	41	437
Wiborgs	Maj. Joh. Wittenberg	72	—	61	
Åbo län	Rasmus Horn	89	—	2	
Tavastehus	Hendr. Larsson	71	—	21	
Karelske	Öfv. Otto Yxkull	—	125	—	500
	Dir. Wolfelt	—	125	—	
	Jonas. Klingbiel	—	125	—	
	Gerdt Hönikhus	—	125	—	
	Öfv.-L:t. B. Taube	—	125	—	500
	Maj. Albr. Ritter	—	125	—	
	Jöns Anderson	—	125	—	
	Gerdt Lessners	—	125	—	
Nyslotts län	Nyvärfvade	—	—	—	379
Åbo län	Sten Iwarson	—	—	130	
Tavastehus län	Joh. Christerson	—	—	126	
	Hendr. Axelson	—	—	123	
		1,032	1,523	799	3,354

N:o 237.

Lista på alla Arméerna i Tyskland 1634.

(Från Riksarkivet.)

I. F. Gn. Hertzog Bernhards oder Fränkisch Armée.

Cavallerie.

12	I. F. Gn. Regement	720
8	H. Ernsts	480
8	Landtgr. v. Hessen	480
8	Gr. v. Brandenstein	480
8	Courvilles	480
8	Öhms	480
8	Bullachs	480
8	Ysslers	480
8	Beckermans	480
8	Berckhofers	480
8	Churländer	480
8	Carberg	480
8	Sattler	480
8	Rossens	480
8	Tupadels	480
124		7,440

Dragoner.

12	Tupadels	720

Infanterie.

12	Gelbe Reg:t	1,200
12	I. F. Gn. Reg:t	1,200
16	Blau Reg:t	1,600
12	Gr. v. Thurns	1,200
12	Mitzlaffs	1,200
12	Rossens	1,200
8	Monroes	800
8	Rothe Reg:t	800
12	Limpach	1,200
8	Brandenstein	800
8	Tiesenhusen	800
8	Kings	800
8	Müffels	800
8	Lessles	800
8	Brinckens	800

Garnison.

4	In der Stadt Würtzbg	400
4	Auf dem Schloss da etc.	400
4	Königshofen	400
4	Obr.-L:t Lindsay	400
176		17,600
312		7,440
		720
		25,760

Ihre Ex. Herrn Feldmarschalls oder Schwabisch Armée.

Cavallerie.

12	I. Ex. H. Feldmarsch	720
12	Rheingraf Otto	720
12	Hoffkirchen	720
6	Finnen	360
8	Wachtm. o. Einhaus.	480
8	Rosteins	480
8	Cratzensteins	480
8	Brinckens	480
8	Plato	480
8	Redwens	480
8	Zillers oder Markgr.	480
8	Frantzosen	480
4	Ofv.-L:t Wrangel	240
8	Schawelitzky	480
8	Canowski	480
8	Sperreuter	480
134		8,040

Dragoner.

3	I. Ex. H. Feldmarsch.	180
4	Gamre	240
4	Redwens	240
1	Hamilt. och Forbus	60
		720

Infanterie.

8	I. Ex. H. Feldmarsch.	800
12	Gen. Baners	1,200
12	Pfuels	1,200
8	Gen.-Maj. Redwens	800
8	Wallensteins	800
8	Nassaus	800
12	Schawelitzky	1,200
12	Canowski	1,200
8	Haubalds	800
8	Batilli	800
8	Markgraf v. Baden	800
8	Joh. Redwens	800
6	Monroes	600
6	Mustamps	600
6	Ramsays	600
4	Forbus	400
8	Schlamersdorfs	800
8	Hodiegowa	800
12	Sperreutters	1,200

Garnisonen.

8	Rhengr. Otto L.	800
4	Qwernheim	400
8	Wurmbrand	800
12	Schnedwens	1,200
8	Forbus	800
204		20,400
350		29,160

I. F. Gn. Pfaltzgr. Christians oder die Rhein. Armé.

Cavallerie.

8	I. F. Gn. Regiment	480
8	Rheingr. Hans Philip	480
8	Wittgensteins	480
8	Wettbergs	480

8	Nassauisch	480
8	Hohenlohe	480
48		2,880

Dragoner.

4	Rossens	240

Infanteri.

8	I. F. Gn. Regiment	800
8	Gen.-Maj. Vitzthums	800
8	Rantzaus	800
8	Wincklers	800
8	Schmidtbergers . . .	800
8	Isenburgs	800

Garnison.

8	Bernolfs	800
8	Hogendorfs	800
8	Burgsdorfs	800
4	Vitzthums	400
4	Köhlers	400
8	Loisons	800
88		8,800
140		11,920

I. F. Gn. Otto Ludwigs Truppen.

Cavallerie.

12	I. Ex. Rhgr. Otto L.	720
8	Zülows	480
2	Hillebards	120
		1,320

Zu Fuss.

10	I. Ex. Rhgr. Otto L.	1,000
8	Nassausche	800
8	Harffs	800
		3,600
		4,920

I. F. Gn. H. Georgs oder Niedersächsische Armé.

Cavallerie.

12	I F. Gn. Regement	960
8	I. F. Gn. H. Wilhelms	640
8	Gen.-Maj. Ysslars	640
5	Kings	400
8	Mitschefals	640
8	Plessens	640
8	Brunecks	344
8	Erik Andersons . . .	800
8	Merode	640
5	Kniphausens	500
3	Luttermans	300
81		6,504

Dragoner.

8	Kaggens	640
4	St. Anders	200
3	Königsmark	200
15		1,040

Infanterie.

16	I. F. Gn. H. Georgs	1,600
8	I. F. Gn. H. Wilh.	1,000
12	Gen.-Maj. Ysslar . .	1,200
8	Krichbaums	800
12	Mitschefalls	1,200
12	Kniphusens	1,200
8	Herbersteins	800
8	Ellens	800
12	Lessles	1,200
8	Stralendorfs	800
8	Heydens	790
8	Erik Andersons . . .	1,200
8	Astons	800
8	Sal. Adams	800
8	Lunsdens	800
1	Astons Engl.	100
145		15,090
241		22,634

Herrn Gen. Baners oder die Schlesingische Armé.

Cavallerie.

32	Schweden und Finnen	2,000
9	Herr Generalens . .	720
8	Wedels	640
8	Gr. v. Hoditz	640
8	Krackau	640
8	H. v. Fels	640
6	Boy	600
4	I. F. Dct. zu Brand.	2,000
5	Hertzth. Pommern .	500
8	Mecklenbg. od. Dewitz	640
116		9,020

	Infanterie.	
12	Lohausens	1,200
12	Karres	1,400
12	Drummunds	1,200
12	Erik Andersons . . .	1,200
12	Werders	1,200
8	Gr. v. Hoditz	800
30	Brandenburgische . .	4,000
8	Hthm. Pommern . .	800
10	Platos	1,200
1	Lohusens drag. . . .	120
1	Müllers	100
4	Per Jonsons	100
		14,820
		23,840

	Summarum.
Hertzog Bernhards . . .	25,760
Feldm. Horns	29,160
Pfaltzgraf Christians . .	11,920
Rhengraf Otto Ludwig .	4,920
Hertzog Georgs	22,634
Gen. Baners	23,840
	118,234

N:o 338.

Lista auf I. F. Gn. Hertz. Bernhards Armée, wie stark sie anitzo marschiren kan.

(Från Riksarkivet.)

	Infanterie.	
14	Blaue Reg:t	800
12	I. F. Gn. Reg:t . . .	700
12	Mitzlaffs	700
12	Taupadels	700
8	Brandstein	400
8	Monroe	—
8	Tiesenhusen	350
8	Lessle	350
7	Herr v. Zerotin . . .	600
10	Brinckens	800
8	Kings	700
8	Müffels	700
118		6,800

	Garnisonen.	
	Regensburg.	
12	Gelbe Reg:t	1,200
12	Gr. v. Thurn	800
	Kellheim.	
12	Rossens	560
	Neumarkt.	
8	Hastfehrs	800
44		3,360
	Cavallerie.	
10	I. F. Gn. Reg:t . . .	600
7	Hertzog Wilhelm . .	250
6	H. Ernst	200
6	Landtgraf	200
8	Courvilles	450
7	Liffländer	300
8	Churländer	300
8	Karberg	300
8	Bullach od. Markgraf von Anspach	600
8	Sattlers	300
7	Berkhofer	150
3	Taupadel	150
3	Gr. v. Brandenstein	120
8	Steinaus	150
8	Öhms	400
8	Ysslars	300
8	Beckermans	300
122		4,950
		6,800
		11,750
		4,800
		16,550

Zu obgesetzte Reg:ter können nachfolgende Reg:ter von I. F. Gn. Hert. Christians Armé stossen.

	Infanteri.	
8	I. F. Gn. H. Christian	600
8	Gen.-Maj. Vitzthum	800
8	Rantzaus	400
8	Wincklers	200
8	Isenburgs	500
40		2,050

Cavallerie.

8	I. F. Gn. Reg:t . . .	400
8	Rheingr. Hans Filip	800
8	Wittgensteins	400
8	Wettberg	200
8	Hohenlohe	500
40		2,300
		4,800

Garnisonen d. 1 Jan. 1634.

Regensburg
Straubing
Kehlheim
Camb
Donaustauf.

N:o 239.

Nachbenannte Regementer werden untergestossen und reformirt, wie folgt.

(Från Riksarkivet.)

4 Baudissin
12 Degenfelt
12 Schawelitzky
8 Canowsky
8 Gr. v. Brandenstein
6 Redwens
4 Treschkows
8 Haubalds
2 Harpf
6 Monroy
8 Einhausens
4 Forbus
4 Steinbocks
8 Brinck
4 Delloney
4 Schaumburg
4 Steinau
1 Dietrichstein
1 Falckenberg
2 Erzbischof vom Brehemen
8 Obr. Brandenstein
8 Löwenstein
5 Hastfehrs Rothe
4 Eisleben
8 Wettberg
8 Kalkreuter
1 Freytag
2 Sundt
4 Pfaltzgraf Christian
4 Hertzog Wilhelm
4 Goltstein
4 Graf Krafft
12 Dubalt
4 Sperreuter
2 Feldmarschall
2 Rheingraf Otto
Monbry
Gassion
Zaberlotte
Suiboris
Bulach
Karpf.

N:o 240.

Liste I. F. Gn. Armée. Lauingen d. 3 Aug. 1634.

(Från Riksarkivet.)

Infanterie.

Blaue Regiment. . . .	600
I. F. Gnaden	500
Mitzlaff	400
Limbach	350
Zerotin	400
Rossow	150
Vitzthum	600
Hodiegowa	400
Rantzau	300
Pfaltzgraf	300
Paul	200
	4,200

Vor Forcheim.

Tiesenhausen	500
Brandenstein	200
Lessle	200
King	400
Freytag	300

Müffel	200
Cratz	200
	2,000
Aus Regensburg	1,600
	7,800

Cavalleria.

I. F. Gn. Regiment	400
Courville	180
Öhm	150
Liffländer	130
Curländer	100
Carberg	130
Taupadel	115
H. Ernst	150
Markgraf	220
Rose	150
Landtgraf	70
	1,795
Pfaltzgraf	220
Wettberg	140
Hollach	160
Rheingrafisch	40
Carpfisch	300
	590

Vor Forchheim.

Ysslar	400
Cratz	200
Sattler	150
Adolf	70
	820
	3,205

N:o 241.

Lista på Hertig Bernhards och svenska armén i Tyskland.

(Från Riksarkivet.)

I. F. Gn. Armé.

Cavalleri.

8	I. F. Gn.
8	Courville
8	Öhm
7	Liffländer
8	Churländer
4	Carberg
5	Tupadels
8	Hertzog Ernst
8	Markgräfische
6	Rossen
6	Landtgrafische
8	Pfaltzgrafische
8	Wettbergs
8	Hollachs
13	Rheingr. Joh. Filip
8	Karpfische
8	Ysslar
8	Cratzes
8	Sattlers
1	Rittm. Adolfs
146	

Infanteria.

11	I. F. Gnaden
14	Blaue
12	Mitzlaff
11	Limbach
10	Zerotin
12	Rossen
13	Vitzthum
8	Hogdiowa
8	Rantzau
8	Pfaltzgräfisch
8	Brincks
12	Cratzes
8	Tisenhusens
8	Brandensteins
8	Lessle
8	Kings
8	Freytags
8	Müffels
12	Gelbe
12	Graf v. Thurns
8	Hastfehrs
8	Isenburg
8	Qwadt
223	
12	Dragoner
146	
381	

I. Exellentz Armée.

Cavalleri.

12 Ihr Exellentz
12 Hoffkirch
8 Rosteins
8 Plato
8 Crazenstein
8 Brincks
8 Wittenbergs
8 Wachtmeister
8 Oxenstjerna
6 Redwens
4 Wrangels
4 Ville Franche
4 Sperreuters
12 Schafelitzky
12 Canowski
8 Einhausens
4 Gassion

134

Infanterie.

16 Ihr. Exellentz
12 Gen. Baniers
12 Pfuels
8 Wallensteins
12 Schneidawinds
8 Haubalt
8 Forbus
12 Schawelitsky
8 Wurmbrandt
12 Canowsky
12 Schlammersdorf
6 Ramsay
8 Redwens
8 Mustons
8 Monroes
8 Gun
4 Königsheim
4 Forbus
4 Lewitzow
1 Kopperman
8 Asmus

179

Dragoner.

6 Ihr Exellentz
4 Chamre
4 Redwens
4 Holtzmüllers

18
179
134

331

Elsassische Truppen

Cavalleri.

12 H. Rheingr. O. Ludvig.
8 Zellenhartz oder Markgräfisch
5 Zilawes

25

Infanteri.

8 Nassausische Markgrafische
8 Batillys
15 Rheingr. O. Ludv.
4 Qwerheims
8 Schmidtbergs
8 Brenolfs
8 Harpfs

64
25

89

Noch.

8 Hogendorf
8 Lilliensparre
8 Loison

N:o 242.

Lista der Reg:ter von I. F. Gn. H. Bernhards und I. Ex. H. Feldmarschallens Arméen, so reformirt und unter nachfolgende Obristen gestossen.

(Från Riksarkivet.)

Cavallerie.

Af Hertig Bernhards armée.

		Bleiben Obr.		
I. F. Gn. H. Bernhards	8	Bouillons	8	500
I. F. Gn. H. Ernst	4	Bodendorf	8	500
Courvilles	4			
Markgräfisch	3	Öhm	8	500
Öhms	3			
Carbergs	2			
Landtgraf Johans	2	Landtgraf Johan	5	400
Sattlers	8			
Cratzes	1			
I. F. Gnaden Reg:t.	2	Caldenbach	8	700
Wettbergs	2			
Rheingrafisch	2			
Hohenlohische	2			
Rosens	2	Rosen	4	300
Taupadels	2			

Af Horns Armée.

Hoffkirks	8	Hoffkirks	8	400
Feldtmarschalls	5	Witzleben	5	500
Platos	5	Platous	8	600
Cratzensteins	2			
Schafelitzky	2			
Rosteins	2			
Brincks	5	Brunecks	7	500
Redwens	1			
Sperreuters	1			
Wrangels	2	Wrangels	4	250
Einhausens	2			
Wachtmeisters	4	Wachtmeister	4	250
Wittenbergs	4	Wittenbergs	4	250
Ville Franche	4	Ville Franche	4	200
			85	5,850
Wittgensteins	8			
Berkhofers	8		24	600
Beckermans	8			
			109	
Redwens	4			200

Chamre	4			200
Redewen	1			50
				6,900
				5,300
				12,200

Infanteri.

Af Horns Armée.

Forbus	2	Forbus	8	800
Haubald	3			
Feldm. und Wurmbrand	1			
Schneidawinds	2			
Pfuels	3	Pfuel	8	800
Baniers	5			
Sämtliche Schotten	8	Schotten	8	800

Af Hertig Bernhards armée.

Die gelbe	8	Schönbeck	9	600
I. F. Gn. H. Bernherds	3			
Mitzlaffs	2			
Zerotin	1			
Graf v. Thurns	3	Gr. v. Thurn	8	600
Limpach	2			
Tiesenhusen	1			
King	1			
Cratzisch	1			
Vitzthum	8	Vitzthum	6	600
Rantzow	6	Rantzow	8	100
Hodiogowa	2	Hodiegowa	7	600
Qwadtische	2			
Isenburgische	1			
Rosische	2			
Ramsay	2	Ramsay	2	200
			63	5,300

Hogendorf
Wittgenstein
Liljesparre.

N:o 243.

Liste auf I. F. Gn. H. Bernhards und I. Ex. Herrn Rheingraf Ottens Arméen, samt den Garnisonen.

(Från Riksarkivet.)

Cavalleri.

Hertzog Bernhard.

8 Boullion	750
8 Bodendorf	580
8 Öhm	690
5 Landtgrefvens	480
8 Cahlenbachs	800
4 Rossens	460
8 Hoffkirchens	650
5 Witzlebens	550
8 Platou	500
7 Brinckens	560
4 Wrangels	480
4 Wachtmeisters	400

4	Wittenbergs	450
4	Villefranches	150
8	Beckermans	500
73		8,000

Rheingraf.

12	Rheingraf	800
8	Canowsky	400
8	Zillerts	450
8	Würtembergs	350
4	Gassions	150
5	Freybergers	300
45		2,400
138		10,400

Infanterie.

Herzog Bernhard.

8	Pfuel	750
9	Schönebeck	760
8	Schotten	940
8	Gr. v. Thurn	650
8	Hodigowa	580
8	Görtske	500
8	Nassauisch	400
		4,580

Rheingraf.

16	Würtembergsche	1,600
8	Bernolf	540
8	Rheingraf	420
8	Canowski	820
6	Schawelitzki	460
8	Schmidberg	500
		4,340
		8,920

Summa.

Herz. Bernh. Infant.		4,580
	Cavall.	8.000
		12,580
Rheingraf Infant.		4,340
	Cavall.	2,400
		6,740
		19,320

Garnisonen.

Frankfurth.

8	Forbus	650
8	Vitzthum	740
		1,390

Hanau.

8	Burgsdorf	580
2	Ramsay	230
		810

Maintz und Höchst.

8	Hogendorf	950
8	Wittgenstein	680
		1,630

Lahnstein und Gustafsburg.

8	Lilliesparre	650

Dieburg.

8	Loison	600

Benfelden.

4	Qwerheim	400

Nürnberg und Neumarkt.

8	Hastfehr	500

Augsburg.

12	Winckel	1,200
8	Finnen	400
		1,600

Memmingen.

8	Wallenstein	800

Ulm.

8	Schlammersdorf	800
		9,180
	Die Armeen	19,320
	Summa	28,500

N:o 244.

Liste der Nieder-Sachsischen und Westfalischen Armée den 1 Mars 1634.

(Ur La Roche »Der dreissigjähriger Krieg».)

Cavalleri.

12	I. F. Gn. H. Georg	960
8	I. F. Gn. H. Wilhelm	640
8	King	640
8	Mitschefal	400
8	Pless	640
8	Bruneck	344
8	Erik Anderson	800
8	Merode	640

5	Kniphausen	500
3	Lutterman	300
76		5,864

Dragoner.

4	I. F. Gn. H. Wilhelm	400
8	Kaggens	640
4	St. Anders	200
3	Königsmarks	200
19		1,440

Infanteri.

36	I. F. Gn. H. Georg	3,600
8	I. F. Gn. H. Wilhelm	1,000
12	Gen.-Maj. Usslar	1,200
8	Kriegbaum	800
12	Mitschefals	1,200
12	Kniphausens	1,200
8	Herbersteins	800
8	Ellers	800
12	Lessle.	1,200
8	Strahlendorf	800
8	Heyden	790
8	Erik Andersson . . .	1,200
8	Asthon	800
8	Salomon Adams . .	800
8	Lundsdens	800
3	Asthons Englische .	300
167		17,290

Von der Infanterie wird genommen zu Garnisonen.

10	In Hameln	1,000
8	» Rinteln	800
10	« Osnabrück . . .	1,000
4	» Meppen und Fürstenau	400
2	» Vechte	200
2	» Wildhausen u. Lemv.	200
36		3,600

N:o 245.

Lista på soldatesken i Hinter-Pommern.

(Från Riksarkivet.)

Logera i beqväma qvarter vid Landsberg.

5	Öfv. Drummunds rytt.	150
4	Öfv. E. Hansons rytt.	250
8	Öfv. Krakaus d:o	200
5	Öfv. Baron Sirots d:o	150
5	Landsåtarne d:o	500
		1,250

Logera i Belgardt.

	Åtskilliga små trupper saml. af Gr. Hoditz	100

I Löckenitz.

	Öfv.-L:t. Gerbau drag.	40
	Öfv. Wopersnow inf.	50
		90

I Vieradhen.

	Kapt. Dunkers drag.	30
	Öfv. Bohms inf.	50
		80

Hos rytteriet i qvarteren dem till försäkring.

	Öfv. Burgsdorfs drag.	80
	Öfv. Duverges d:o	300
		380

Stettin och Damm.

8	Öfv. Drummund inf.	750
8	Öfv. Karrs	650
4	Öfv.-L:t Hårds	500
4	Öfv.-L:t Bengt Björns	500
4	Öfv.-L:t Rutencrantz	400
		2,800

I Gartz.

	Utkommenderade af Drummunds	200
	Rutencrantz	300
		500

I Colberg.

	Öfv.-L:t Hans Strijks	500
	Kapt. Kjörbergs . . .	120
		620

I Stargardt.

	Erik Hanssons inf.	250
	Honora Werlers	600
		850

I Greiffenhagen.

	Öfv. Beli	200
	Öfv. Bohm	100
		300

I Wollin.

Öfv. Wopersnow . . .	20
Pölitz och Belgardt.	
Af allehanda komp.	100
Summa	7,090
Hvaraf Cavalleri	1,350
Dragoner	450
Infanteri	5,290
	7,090

N:o 246.

Johan Baners armé vid Münche-berg d. 8 Maj 1634.

(Ur Theatrum Europæum.)

Cavalleri.

Reg:te
1 Baners Lifreg:te under Öfv.-L:t Bomsdorf
1 Öfv. Sackens
1 Öfv. Axelson
1 Gen.-Maj. Stålhandske
1 Grefve Hoditz
1 Grefve. Eberstein
1 Herr v. Fels
1 Öfv. Wedels
1 Öfv. Krackaus
1 Mecklenb. (Öfv. Dewitz)
12

Fotfolk.

1 Fältmarsk. Lifreg:te
1 Gen.-Maj. Lohausen
1 Amiral v. Colberg
1 Åke (Hansson) Ulfsparre
1 Öfv. Drummund
1 Öfv. Beli
1 Grefve Eberstein
1 Öfv. Redwen
1 Öfv. Karr
1 Öfv. Grefve Hoditz
1 Öfv. Kuhle
1 Mecklenburgische
12

Brandenburgska Trupper.

Cavalleri.

1 Hertig Frans Carl af Sachs. Lauenburg
1 Öfv. Conrad Burgsdorf
1 Öfv. Ehrenreich Burgsdorf

Fotfolk.

1 Öfv. Conrad Burgsdorf
1 Öfv. Volckman

Formerade på
14 Brigader
28 Sqvadroner
Enligt Chemnitz 14 à 15,000
Enligt Theatrum 20,000 man
Möjligt är att Chemnitz blott upptager de Svenska trupperna.

N:o 247. *a.*

Garnisonerna i Neder Tyskland

(Från Riksarkivet).

Neder Sachsen.

Stade	8 Svenske	1,200
	4 Lessle	600
Buxtehude	4 Lessle	600
Winsen	1 Lessle	150
Werden	3 Lessle	450
	20	3,000

Mecklenburg.

Wismar	14 Svenske	2,000
Warnemünde	2 Tyske	300
Bützow	4 Tyske	600
Neuschantz	4 Tyske	600
	24	3,600

Pommern.

Stralsund	12 Svenske	1,800
Gripswald	8 Tyske	1,200
Wolgast	1 Tyske	150
Demmin	1 Tyske	150
Anklam	1 Tyske	150
Stettin	12 Svenske	1,800
	8 Tyske	1,200

Gartz	2	Tyske	300
Colberg	4	Svenske	600
Stolpe	2	Tyske	300
Landsberg	8	Tyske	1,200
	59		8,850

Garnison i följande orter d. 1 Oct. 1634.

Stettin	4	G.M.Drumnd	433
	4	C. Ulfsparre	519
	4	Adolf Hååard	557
	4	Strijks	544
Gartz	3	Rutencrantz	280
Colberg	4	G.M.Drumm.	453
Swine	3	Bengt Björn	489
Till Strals.	2	Öfv.-L:t	
			3,275

N:o 247. *b.*

År 1634 utreddes följande trupper (till Preussen?).

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Från Stockholm.

5	Komp.	Ryttare	625
8	»	Fotfolk	1,200

Från Nyköping.

1	Komp.	ryttare	125
2	»	fotfolk	300

Från Norrköping.

Hästar af Th. Oxenstjernas		679
Gemene knektar . . .		600
		3,529

Förutom dem som gingo från Finland.

N:o 248.

Sachsiska hären i slaget vid Liegnitz d. 16 3/5 34.

(Ur Theatrum Europæum.)

Fotfolk.

Öfv. Pfordt
Öfv. Dam. Vitzthum
Öfv. Bose
Fältmarsk. Arnheims
Öfv. Chr. Vitzthum.

Rytteri.

Fältm. nya reg:te
Fältm. gamla d:o
Gen.-L:ts
Alt Vitzthum
Langen Vitzthum
Öfv. Christoffs
Kalcksteins
Altenburgs.

13 reg:ter 13 à 14,000 man.

N:o 249.

Lista uppå Krigsfolket i Sverige 1635.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Infanterie.		Äro nu här behållne			Äro förr utdragne, mestadelen t. Tyskl.		Summa.	
		K.	Gamla.	Nyskr.	K.	Man.	K.	Man.
Uppland	Gabriel Kyhles	10	1,526	281	—	—	10	1,807
Westmanland	Hr E. Stenbocks	4	600	138	4	468	8	1,206
Dalefolk	Johan Kyhlen	8	1,000	341	—	—	8	1,341
Södermanland	Casper Sperlings	8	1,130	200	—	—	8	1,330
Ner:s o. Wermlds	Th. Thomassons	1	66	231	8	1,075	9	1,372
Östergötlands	Axel Liljes	6	769	120	6	691	12	1,580
Jönköpings	Sal. Adams	—	—	—	6	570	12	570
— —	Adolf Hårds	2	308	162	4	534		1,004
Kronobergs	Hans Drakes	9	1,397	168	—	—	9	1,547
Calmar Läns	David Dromds.	—	—	—	8	824	8	824
— —	Bengt Björns	—	46	70	4	473	4	609
Elfsborgs	Nils Ribbings	8	1,329	353	2	336	10	2,018
— —	Bengt Pilefelt	—	—	—	4	443	4	443
— —	Wilh. Saltzbrug	—	—	—	8	636	8	636
Skaraborgs	Nils Kagges	8	1,392	189	2	343	10	1,904
— —	Carl Hårds	—	—	—	8	752	8	752
Norrlands	Åke Hanssons	3	405	189	5	882	8	1,476
Westerbotten	And. Kjörnings	2	265	194	6	937	8	1,396
		69	10,195	2,656	75	8,964	144	21,815
Cavallerie.								
Upplands (4) Westmanlds (3) Nerike (1)	Isak Axelsons	5	796	—	4	335	9	1,131
Östergötlands	Th. Oxenstjerna	4	259	—	5	722	9	981
Smålands	Fredr. Stenbock	8	1,025	—	2	627	10	1,652
Westergötlands	Knut Soop	8	680	—	—	298	8	978
Sörmanland, Wassbo och Walla	Carl Siggesons	3	405	—	2	214	5	619
		28	3 165	—	13	2,196	41	5,361

Af behållen summa, som här i landet finnas äro, förordnade till underskrefne orter.

	Preussen. K.	Preussen. Man.	Flottan. Man.	Qvar i landet.	På medföljande sätt kan disponeras till garnisonen här i Sverige.		
Uppländingar	—	—	1,650	157	1,636	Stockholm	300
Westmanländingar	4	600	—	138		Waxholm	300
Dalfolk	—	—	—	1,341		N. B.	736
Sörmländingar	8	1,200	—	130		Nyköping	130
Nerikes o. Werml.	—	—	—	297	586	Calmar	486
Östergötland	4	600	—	289		Johansborg	100
Jönköpings folk	—	—	—	470		Jönköping	470
Kronobergs folk	8	1,200	—	347		Calmar	483
Calmar Läns	—	—	—	136			
Elfsborgs Läns	4	600	—	1,082	1,443	Göteborg	1,143
Skaraborgs Läns	8	1,200	—	361		Elfsborg	300
Norrländinger	—	—	594	—			
Westerbottens	—	—	459	—			
	36	5,400	2,703	4,748			
Upplands	—	500	—	296			
Östergötlands	8	1,000	—	25			
Smålänningar	—	—	—	680			
Westgötar	—	—	—	—			
Sörmanland, Wassbo och Walla	4	405	—	—			
	12	1,905	—	1,001			
				400	Adelns Rusttjenst.		

N:o 250.

Förslag uppå Militien i Finland 1635.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Infanterie.	Hemma.		Utdragne.		Summa.		Ovisse i landet	Öfverloppskomp.
Åbo Län.								
Jacob Skottes	3	601	T. 7	824	10	1,425	407	2
Satagunden.								
Mettstackes	4	692	T. 8	600	12	1,292	885	4
Tavasteh.								
Henr. Bürtz	3	450	N. 8	1,065	11	1,521	420	3
Nylands.								
Jörgenreich	2	223	T. 8	1,055	10	1,278	187	2
Hans Bergs	1	136	T. 8	600	9	736	186	9
Henr. Grasses	2	290	T. 3	447	5	737	91	5
Wiborgs L.								
Casper Ermis	3	536	T. 8	600	11	1,136	1,204	3
Savolax.								
Sam. Wolff	2	295	T. 8	1,065	10	1,360	275	2
Reinh. Wrangel	3	438	T. 6	732	9	1,170	450	9
Jost Taubes	3	427	T. 2	272	5	699	729	5
	26	4,094	66	7,260	93	11,354	4,834	44
Österbotten.								
Hans Kyhles	4	852	4	400	8	1,252	300	—
	30	4,946	70	7,660	101	12,606	5,134	—
Cavalleri.								
Åbo Län.								
Hans Eckholtz	—	—	T. 4	360	8	880	—	—
Joh. Printses	—	—	T. 4	520				
Nyland o. Tav.								
T. Stålhandske	—	—	T. 8	640	8	640	—	—
Wiborg o. Nysl.								
Otto Yxkull	8	1,000	—	—	8	1,000	—	—
	8	1,000	16	1,520	24	2,520	—	—
Nyvärfvade.								
Otto Grothusen	4	500	—	—	4	500	—	—
	12	1,500	16	1,520	28	3,020	—	—

K.	Man.		K.	Man.	Räknas.	Öfver i landet.	
		Åbo Län.					
10	1,425	Henr. Bürtz, som Jak. Skotte commenderar i Riga . . .	7	824	—	—	—
		Dertill utsändes af de öfrige 3 komp. i Finland	2	500	—	101	1
				1,324	1,200	—	—
		Nyland.					
10	1,278	Anton Jörgenreich i Riga . .	8	1,055	—	—	—
		Dertill utsändes af de öfr. 2 k.	1	200	—	23	1
		Än af H. Bergs Reg:te af 136	—	100	—	36	1
				1,355	1,200	—	—
		Wiborg och Savolax.					
9	1,170	Reinh. Wrangels i Dorpt . .	6	732	—	—	—
		Dertill utsändes af de 3 förbem. i Finland	2	400	—	38	1
		Än af de 3 komp. Jost Taubes	—	100	—	—	—
				1,232	1,200	—	—
5	699	Jost Taubes äro i Dorpt . .	2	272	—	—	—
		Dertill uts. af de 3 förbem. i Finland	2	328	—	—	1
				600	600	—	—
10	1,360	Paul Wolffs af Savolax, som Hans Wrangel hade i Riga	8	1,065	—	—	—
		Dertill af de 2 k. i Finland	1	250	—	45	1
				1,315	1,200	—	—
5	737	Henning Grasses från Nyl. i Estland	3	447	—	—	—
		Dertill af de öfr. 2 k. i Finl.	1	250	—	40	1
				697	600	—	—
11	1,521	Jacob Skottes, som Henr. Bürtz hafver i Narva .	8	1,065	—	—	—
		Dertill af de 3 k. i Tavastehus	1	300	—	156	2
			—	1,365	1,200	439	—
			—	7,888	7,200	—	—
		Summa.					
		Åro ute 5,460					
		Skola utsänd. 2,428					
		7,888					
		Än äro hemma } Ermis R. i Wibgs L.	—	—	—	536	3
		Än äro hemma } Metstackes R. i Satag.	—	—	—	692	4
			—	—	—	1,667	16

N:o 251.

Disposition på folket i Liffland 1635.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Fältmarskalk, Herm. Wrangel; Gen.-Maj. af armén, De Labarre; Gen.-Maj. af kav., Torst. Stålhandske; Gen.-Maj. af inf., Joh. Lilliehök; Öfv.-L:t af artolleria.

Infanteria.

8	Henrik Bürtz	1,200
8	Anton Jörgenreich	1,200
8	Reinhold Wrangel	1,200
8	Paul Wulffs	1,200
4	Jost Taubes	600
4	Hans Kyhles	600
4	Henning Grasses	600
8	Jakob Skottes	1,200
16	Värfvade soldater	2,400
4	Dragoner	600
72		10,800

Cavallerie.

8	Otto Yxkulls	1,000
4	Otto Brockhusens	500
4	Generalens	500
4	Adelns rusttjenst	500
		2,500

Af bemälte folk förordnas i:

16	Riga	2,400
4	Skansen	600
2	Kockenhusen	300
4	Dorpt	600
2	Pernau	300
2	Rewal	300
8	Narfven och Ivangorod	1,200
1	Nöteborg	150
1	Kexholm	150
		6,000

I fält.

	Ryttare	2,500
	Dragoner	600
	Fotfolk	2,400
		7,300
	Summa	13,300

Afdrages sjettedelen, så återstår 11,084.

N:o 252.

Ordinarie garnisonernas besättning i Liffland och Ingermanland.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

5	Narfven	750
2	Iwangorod	300
1	Jama / Koporie	150
1	Nöteborg	150
1	Kexholm	150
10		1,500
4	Dorpat	600
1	Pernau	150
2	Kockenhusen / Ewest-skans	300
16	Riga	2,400
4	Düne-skansar	600
		4,050

Förlänte husar.

Wolmar / Wenden	300
Mojan	12
Burtnick	16
Runeborg	50
Adsel	16
Nyhusen	40
Marienburg	40
Kirumpää	16
Sesswegen	24
Berson	24
Pebal	30
Treiden	20
Öfver-Pahlen	30
Helmet	16
Fellin	24
Karkhus	16
Salis	16
Nymölln	30

Sundsel	16
Lemsel	24
	760
Summa	6,311

N:o 253.

Kort extract öfver garnisonerna i Liffland, huru starke de äro med officerare och gemene d. 1 Maj 1635.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

	Riga.	
8	Öfv. Jak. Skottes reg:te	1,204
8	Öfv. Ant. Jörgenreichs	1,124
2	Paul Wulffs	216
3	Lilliehöks dragoner .	360
½	Finske ryttare	76
	Arklifolket	50
		3,030
	Nymynde.	
5	Paul Wulffs	550
	Arklifolket	7
		557
	Dünamynde.	
1	Paul Wulffs	117
	Arklifolket	3
		120
	Kockenhusen	
3½	Reinhold Wrangels .	426
	Arklifolket	12
		438
	Eweste skans.	
½	Reinhold Wrangel . .	60
	Arklifolket	2
		62
	Dorpat.	
1	Lilliehöks dragoner .	160
2	Reinhold Wrangels .	255
4	Jost Taubes	460
½	Finske ryttare	70
	Arklifolket	20
		965
	Pernau.	
1	Henning Grass	125
	Arklifolket	9
		134
	Runeborg, Marienburg, Nyhusen, Adsel, Berson, Pebal och Sesswegen.	
2	Reinhold Wrangel	200
		5,506
	Fattas, som till recreu utsändes	792
		6,298

N:o 254.

Balance på Liffländske krigsstaten från d. 1 Sept. 1635— d. 1 Maj 1636.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

	Riga.	
4	Värfvade	600
9	Inländske	1,350
2	Dragoner	300
15		2,250
	Nymynde,	
2	Värfvade	300
2	Inländske	300
4		600
	Kobron-skans o. Nymölln.	
1	Värfvade	150
1	Inländske	150
2		300
	Eweste skans.	
1	Inländske	150
	Dorpat.	
2	Dragoner	300
2	Inländske	300
4		600
	Pernau.	
4	Dragoner	600

Kockenhusen.

1	Värfvade	150
1	Inländske	150
2		300
32		4,800

Hemförlofvas.

28	Inländske kn.	4,200
8	Stålhandskes	1,000
8	Yxkulls rytt.	1,000
		6,200

Till Tyskland sändes.

1	Komp. Stålhandskes värfvade ryttare . .	125

Fältarklifolket.

Generalernas.

1 Bengt Oxenstjernas
1 Wellam La Barres
1 Johan Lilliehök

8 Wärfvade
8 Dragoner } qvar.
16 Finske knektar

N:o 255.

Balance på Liffländske krigsstaten från den 1 Nov. 1635— d. 1 Maj 1636.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

8 Jakob Skottes
8 Anton Jörgenreichs } 3¼ Reg:te
6 Hans Kyhles
4 Fabian Wrangels
8 Patrik Kinnemunds
8 Alex. Essens
4 Generalernas ryttare, som äro förlagde i vinterqvarter.
7 Lilliehöks dragoner förlagde hos landsåtarne.

Så framt de 2 reg:ter Svenskar ankomma ur Preussen, så hemförlofvas lika många finske igen.

N:o 256.

År 1635 utreddes följande trupper till Preussen:

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

4 Westmanländingar under Erik Stenbock
8 Södermanländingar under C. O. Sperling
8 Westgötar under Nils Kagg
4 Westgötar under Lars Kagg
8 Småländingar under Hans Drake
4 Axel Lillies eller Gabriel Kyhles

36		5,400
2	Dragoner	
8	Småländingar under Fredrik Stenbock	
4	Östgötar under Thure Oxenstjerna	
4	Upplänningar under Isac Axelson	
4	Wermlands, Wassbo och Walla under C. Siggeson	
1	Af Generalernas	
23		2,875
		7,275

På flottan.

Gabriel Kyhles	1,166
Åke Hanssons	524
Anders Körnings . . .	589
	2,279

N:o 257.

Disposition på folket i Preussen pro anno 1635.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Generalerna.

Gen. Fältherre De la Gardie
Gen. de Artolleria L. Torstenson

Gen.-Maj. af armén Lars Kagg
Gen.-Maj. af kav. Henr. Fleming
Gen.-Maj. af inf. Alex. Essen.

Infanteria.

Från Sverge.

4	Westmanlands, Herr Stenbocks	600
8	Södermanld, Sperling	1,200
4	Östgötar, Gabr. Kyhles	600
8	Småländingar	1,200
4	Af Elfsborgs län, Nils Ribbings	600
8	Af Skaraborgs län, Nils Kagges	1,200

Åro i Preussen.

8	Thomas Thomassons	1,200
4	Östgötar, Kyhles	600
4	Anders Körning	600
		7,800
12	Bengt Bagges	1,800
12	Spens'	1,800
8	Kuninghams	1,200
12	Fleetwoods	1,800
8	Frans Redwens	1,200
8	Kochtitschys	1,200
4	Mosers	600
4	Menses	600
8	Dragoner	1,200
		19,200

Åro i Preussen, dock vill häremot 3,600 man der fattas, för den skuld man ock hafver gjort förslag på 2,400 man från Tyskland och 1,200 man från England härtill att komma.

Efterskrifne folk förordnas till efterskrifne Garnisoner:

12	Pillau	1,800
8	Elbing	1,200
4	Braunsberg	600
1	Frauenburg	150
4	Höfft	600
8	Marienburg	1,200
2	Tiegenort	300
1	Werder skans	150
		6,600
	Blifver i fält	13,200

Cavallerie.

4	Johan Printzes	500
4	Upplänningar	500
8	Östgötar	1,000
8	Smålänningar	1,000
4	Wassbo, Walla, Westmanland	500
4	Generalernas	500
8	Tyska ryttare	1,000
		5,000
	Summa	24,200

N:o 258.

Förslag öfver folket i Preussen år 1635.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

1	Garde	159
8	Bengt Bagges	997
8	Georg Fleetwods	946
8	And. Koskulls (sed. Gun.)	782
8	Alex. v. Essens	1,032
8	Robert Kunighams	792
4	Fältmarskalkens	387
4	Menses	469
8	Frans Redwens	966
4	Johan Skyttes	325
61		6,855

Svenske.

8	Thomas Thomassons	1,034
8	Anders Körnings	1,045
8	Hans Drakes	1,173
8	Axel Lillies	1,066
8	Sperlings	1,090
8	Erik Stenbocks	1,050
8	Nils Kagges	1,133
4	Lars Kagges	562
60		
3	Alex. Gordons drag.	287
1	Feldmarskalkens drag.	115
64		8,555

Cavalleria.

3	Generalernas	256
4	Upplänningar	499

8	Småländingar . . .	994
4	Carl Siggesons . . .	509
8	Thure Oxenstjernas	1,001
4	Johan Prinses . . .	499
31		3,758
	Summa	19,168

N:o 259.

Neder-Sachsiska arméen anno 1635.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Cavallerie.

		Presentes.	Hoppas bli.
8	Hertig Wilhelms	600	700
8	Hertig Georgs	600	700
8	Herr Baners	600	700
4	Kniphausen	200	300
8	Merode	200	400
6	Königsmark eller Brehmiske	150	400
8	Bruneck	100	300
5	Th. Oxenstjerna	200	400
6	Boy	300	600
12	Brunswigske	500	1,000
8	Pless	200	400
5	Debitz	150	300
8	Wedel	200	400
94		4,000	5,600
8	Stålhandske	320	640
4	Uppländingar	160	320
4	Södermanländ.	160	320
4	Östgötar	160	320
6	Westgötar	240	480
6	Småländer	240	480
32		1,260	2,560

Dragoner.

8	Kaggens	600
4	Bropards	300
4	Königsmarks	300
1	Stenbocks	100
2	Dumeni	120
1	Lohausens	120
1	Müllers	100
21		1,640

Infanterie.

12	Hertig Wilhelms	800	1,200
8	Hertig Georgs	600	800
1	Celliske	150	150
16	Kniphausen	800	1,200
8	Lunsten	150	800
8	Asthon	200	600
8	Sal. Adams	300	600
8	Kriegbaums	200	600
8	Lessle	400	800
8	Herberstein	200	600
8	Erik Anderson	300	800
8	Heiden	200	400
12	Lohausen	1,000	1,200
10	Werder	800	1,000
8	Plato	200	800
8	Graf v. Hoditz	200	800
8	Engelske	300	800
16	Braunschweigske	800	1,600
16	Mecklenburgske	1,000	1,600
4	Brehmiske	200	400
183		8,860	14,750

Summa.

183	Infanteri	8,860	14,750
126	Kavalleri	5,200	8,160
21	Dragoner	1.640	1 640
330		15,720	24,550

Häraf till garnisoner.

16	Magdeburg	1,600
4	Moritzburg, Werben och Mansfeld	400
10	Hammeln	1,000
4	Rinteln	400
10	Osnabrügge	1,000
4	Meppen	400
4	Item annorstädes	400
52		5,200

Så blifver i fält.

131	Knektar	3,600	9,550
21	Dragoner	1,640	1.640
126	Kavalleri	5,280	8,160
		10,520	19,350

N:o 260.

Neder-Sachsische Qvartier.

(Från Riksarkivet)

15	Wulff, Kriegbaum	Lüneburg med Stift Ratzebg
6	Wurm	
6	Wurm	Mecklenburg
6	Wulff, Kriegbaum	
12	Sabeltitz	Braunschweig
32	Braunschw.	
16	D:o zu Ross	
12	Lessle	Brehmen
8	Strahlend.	
8	Glaubitz	
8	Bruneck	Sachs. Lauenb.
	Artilleri	Lübeck
	Generalstab	Hamburg
	Ammunition	Brehmen

Westfalisch Qvartier.

8	Gen.-M. Sperreuter	Gr. Lippe, Herforden
4	Goltz	Amt Meppen
3	Lixfeldt	Gr. Bentheim, Teckelnburg, Hoya
8	Merode	Diepholtz, Wilshausen, Vechte
7	Kaggische	Rawensburg, Bielefeld
3	Königsm.	Verden
8	Herberstein	Stift und Stadt Osnebrück
8	Aston	Schaumburg
2	Lixfeld	Stift Minden
1	Clas Swen	

N:o 261.

Hertig Georgs af Lüneburg armé.

(Från Riksarkivet.)

Schwedische Reg:ter.

Cavalleri.

11	Gen.-Maj. Sperreuter	1,000
8	Brunecken	500
8	Merode	800
6	Cratzenstein	300
8	Glaubitz	300
5	Obr.-L:t Lixfelt	500
46		3,400

Dragoner.

7	Mejer	600
1	Klessens	120
8		720

Infanteri.

12	Lessle	800
8	Lunsteins	800
5	Strahlendorfs	250
8	Kriegbaums	600
8	Astons	1,200
8	Forbus	800
12	Sabeltitz	1,000
8	Goltz	350
8	Cratzensteins	350
4	Kniphausens	200
81		6,350
		10,470

I. F. Gn. Reg:ter.

Cavallerie.

12	I. F. Gn. Leibreg:t	800
2	Kings	200
8	Mitschefals	500
8	Joensteins	500
30		2,000
1	Dragoner	130

Infanterie

9	I. F. Gn. Leibreg:t	800
12	Mitschefals	800
8	Östrings	500
4	Wolffs	300
4	Obr.-L:t. Brauns	300
2	Brehmische	120
8	Ellsche	500
		3 320
		2,000
		5,450
		10,470
	Summa	15,920

N:o 262.

Liste auf nachfolgende Schwedische Truppen so in Westfahlen sind.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Mit dem Herrn Gen.-Major (Sperreuter) nach der Weser auskommendirt.

Infanterie.

12	Sabeltitz	1,000
8	Forbus	800
9	Lessle	800
5	Goltz	350
5	Cratzenstein	350
		3,300

Cavallerie

11	Gen.-Maj. Sperreuter	1,000
8	Glaubitz	300
8	Bruneck	500
6	Cratzenstein	300
7	Meyers dragoner	600
		2,700
		6,000

Vor Nienburg.

Infanterie.

8	Asthon	1,100
8	Kriegbaum	400
5	Strahlendorf	250
		1,750

Cavallerie.

8	Merode	800
1	Klösen drag.	120
		920
		2,670

Vor Osnabrück und?

Infanterie.

8	Lunstein	800
	Kniphausen	200
		1,000
5	Lixfelts Reuter	500
		1,500
	Summa	10,170

Garnisonen.

Hildesheim
Hervorden
Neustadt
Hameln
Minden.

Hertigdömets egna trupper.

Infanteri.

Wulff	1,000
Östringer	800
King	600
Eller	600
	3,000

Cavalleri.

Herrn v. Wartenberg	800
Lumstein	800
Leib-Regiment	1,000
	2,600
	5 600

Lüneburgische Völcker 1635.

Cavallerie.

12	I. F. Gn. H. Georg Leibr.	1,200
8	H. v. Wartenbergs	800
8	Obr. Lumsteins	800
		2,800

Infanterie.

12	Obr. Wolffs, logiret zu Minden	1,200
12	Obr. Östringer, logiret zu Hildesheim	1,200
		2,400

Dragoner.

2	— — — —	120
8	Obr. Eller, so in Meklenburg marschiret	800
		920
		6,120

Lista I. F. Gn. Herzog Wilhelms Truppen.

5	I. F. Gn. Leibregiment	518
4	Obr. Brossard Reg:t	420

8	Obr.-L:t R...reusch	650
6	Obr.-L:t Reuchelt . .	500
		2,088
4	Dragoner	300
	Auscommend. Musk. .	600
		2,988

N:o 263.

Uti Westfahlen under Sperreuter.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Cavallerie.

12	Sperreuter	1,000
6	Cratzenstein	300
8	Merode	800
		2,100

Infanteri.

8	Lunstein	800
5	Cratzenstein	400
5	Goltz	400
8	Kriegbaum	400
	Kniphausen	200
		2,200
		4,300

Garnisonerna.

Osnabrück	800
Meppen	200
Fürstenau	60
Herforden	
Lemgow	
Nienburg.	

Till General Baner.

Cavalleri.

8	Glaubitz	300
8	Brunecker	600
5	Lixfelt	400
		1,300

Dragoner.

8	Meyer	800
1	Klösten	120
		920

Infanterie.

12	Sabeltitz	1,100
12	Lessle	800
8	Forbus	800
8	Asthon	1,400
5	Strahlendorf	300
		4,100
		6,300

N:o 264.

Armée volante under General-Major Sperreuter.

(Från Kammar Kollegii Arkiv.)

Cavallerie.

12	Sperreuter	1,000
6	Cratzenstein	300
8	Merode	820
5	Lixenfelt	500
31		2,600

Infanterie.

8	Lumsden	800
8	Aston	1,100
5	Cratzenstein	400
5	Goltz	400
8	Kriegbaum	400
	Kniphusen	200
34		3,300
31		2,600
65		5,900

Att sändas till Fältmarskalken Baner.

Cavalleri.

8	Glaubitz	300
8	Brunecker	600
16		900

Dragoner.

7	Meyer	600
1	Klösten	120
8		720

Infanteri.

12	Sabeltitz	1,000
12	Lessle	800
8	Forbus	800
5	Stralendorf	300
37		2,900
61		4,520
65		5,900
126		10,420

Af d. 10 Juli 1635.

N:o 265.

Verzeichniss der Qwartieren.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Cavallerie.

Komp.	Man.		
8	—	Feldmarschalls Reg:t samt den Stab	Ordorfs und Gotha.
12	640	Gen.-Maj. Stålh. Finnen	Nordhausen
8	330	Sörmländer und den Uppländer	Hering Stolberg
8	396	Westgoten	Grafschaft Hohenstein
8	298	Småländer	Werningerode
4	127	Ostgoten	
	1,791		
8	—	Gen.-Maj. Wedel	Grafsch. Mersenburg Ranisch und Besenkirch?
8	—	Obr. Debitz	Fürstenh. Altenburg ausser Altstadt
8	—	Graf Hoditz	Amt und Stadt Schmalkalden
8	—	Obr. Crakow	Lüdelstadt
8	—	Hertzog Frans Henrik von Sachsen	Amt und Stadt Frankenhausen benebens Kelbra
6	—	Obr. Boy	Helmstadt
8	—	Obr. Moltke	Pommern
8	—	Dragoner	
110			

Infanteri.

—	—	Generalstab	Stadt Erfurth
—	—	Artolleri	
12	—	Lohausische Reg:t	
12	—	Gen.-Maj. Drummund . . .	Herrschaft Dohna und Mühlhausen
12	—	Furst v. Anhalt	Ebeleben Klingen Logirt zu Grossen
12	—	Obr. Illfeld	Anhaltisch
12	—	Obr. Karr	Halle, Mansfeld Stadt Halle u. Norstadt Rindern Lobegun Wettin

12	—	Admiral (Åke Hansson) .	Stassfurth, Calbe, Saltze, Schönebeck, Aaken
12	—	Obr. Werder	Bernburg, Zerbst, Dessau, Köthen
8	—	Obr. Kracht	Halberstadt.
92			

N:o 266.

Lista über Ihr. Ex. der Herr Feldmarschalls Armé.

(Från Riksarkivet.)

	Cavallerie.	
12	Herr Feldtmarsch. Ex.	1,000
8	Gen.-Maj. Wedels .	500
8	Graf Hoditz	600
8	Obr. Berghofer . . .	700
8	Obr. Kracow	500
8	Hertzog Franz Heinr.	700
8	Dewitz	500
8	Obr. Boy	800
8	Obr. Moltke	800
7	Jarotzky	500
16	Chur. und Liffländer	800
8	Obr.-L:t Anderson .	500
8	Major Duwalt	500
114		8,400
	Infanterie.	
12	Gen.-Maj. Lohausen	800
15	Obr. Winckel	600
12	Obr. Karr	700
12	Obr. Werder	700
12	Obr. Kracht	1,000
12	Fürst. von Anhalt .	700
9	Obr. Salmon Adam	600
12	Obr. Stammer	600
8	Obr. Ermis	400
12	Obr. Görtzky	600
116		6,700
	Dragoner	600
		7,300

In Junio Anno 1636 (?)
(Med Rikskanslerens egen hand.)

N:o 267.

Lista auf I. Ex. H. Feldmarschall Joh. Baniers Armé.

(Från Riksarkivet.)

	Cavalleria.	
12	I. Ex. Regiment . .	1,000
8	Gen.-Maj. Wedels	700
8	I. F. Gn. Fr. Henriks	800
8	Gr. v. Hoditz	600
8	Obr. Krackau	600
8	Berghofers	700
8	Dewitz	600
8	Moltke	600
16	Chur- und Liffl. . .	700
8	Erik Anderson . . .	700
8	Maj. Duwall	500
8	Jarotzky	400
8	Boy	800
110		8,700
	Dragoner.	
8	Obr. Moltke	800
	Infanteria.	
12	Gen.-Maj. Lohausen	800
14	Winckels	500
12	Obr. Karr	700
12	Obr. Werder	800
12	Görtsky	450
12	Krachts	1,000

10	H. v. Herberstein (f. d. Anhalt)	700
12	Stammers	600
96		5,550
		8,700
		800
		15,050

I Magdeburg.

9	Salmon Adams	600
8	Ermis	400
113		1,000

N:o 268.

Lista auf Ihr Exellentz Herrn Johan Baniers Armée.

(Från Riksarkivet.)

Cavallerie.

12	I. Ex. Leibregement	1,000
8	Gen.-Maj. Wedel	500
8	I. F. Gn. Fr. Heinrich	800
8	Graf von Hoditz	600
8	Obr. Krackau	600
8	Berghofers	600
8	Gustaf Gustafsons	400
8	Debits	500
8	Moltkes	800
8	Billinghausen	400
8	Pfuel	600
8	Gen. Redwens	500
8	Jarotzky	400
8	Boy	800
8	Wachtmeister	350
8	Schlanges	500
132		9,350

Dragoner.

4	Duglis	300
8	Moltkes	400
8	Meyers	500
		1,200

Infanterie.

12	Gen.-Maj. Lohausen	1,000
14	Winckels	500
12	Karrs	700
12	Werders	800
12	Giörtskis	450
12	Kracht	1,000
10	Herr v. Herberstein	700
12	Stammers	600
8	Forbus	700
8	Krichbaums	400
5	Stralendorf	350
8	Lessle	600
125		7,800
9	Salmon Adams	600
8	Ermis	400
142		8,800
294		19,350

N:o 269.

Armén samt garnisonerna vid sjökusten och i Pommern samt Schlesien.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Kavalleri.

8	Grefve v. Hoditz	400	600
8	Krakau	300	600
8	Duwall	300	600
8	Jarocki	300	600
32		1,300	2,400

Dragoner.

4	Moniers	300	400
4	Erik Hanssons	300	400
8		600	800

Infanteri.

8	Drummund	850
8	Åke Hanssons	700
4	Adolf Hård	500
4	Bengt Björn	500
4	Hans Strijk	500
4	Werler	500
8	Berg	
4	Bengt Pilefelt	
12	Karr	
8	Drummund	
8	Beli.	

Till Sverge.

8	Metstacke	500
8	Saltzburg	
8	Kyhlen	
8	Carl Hård	600
8	Salmon Adam	600
	Häremot hit ut	
24		3,000
	Så blifver härute	
24	Nye ur Sverge	3,000
8	Drummund	850
8	Åke Hansson	700
4	Adolf Hård	500
4	Bengt Björn	500
4	Hans Strijk	500
4	Werler	500
8	Berg	800
4	Bengt Pilefelt	400
8	Duwall	800
12	Karr	1,200
8	Beli	800
8	Drummund	800
104		11,350
32	Kavalleri	2,400
8	Dragoner	600
	Summa	15,550

Disposition öfver garnisonerna.

Spandau.

4	Åke Hansson	400

Stade.

8	Berg	800

Buxtehude.

4	Bengt Pilefelt	400

Wismar och Warnemünde.

12	Nye regementer . . .	1,500

Stralsund.

8	Nye regementer	1,000

Greifswald och Wolgast.

4	Nye Regementer	500
4	Werler	500

Colberg.

4	Hans Strijk	500
2	Erik Hanssons drag.	200

Demmin och Anklam.

4	Adolf Hård	500

Stettin.

8	Drummund	850
4	Åke Hanssons . . .	300
4	Bengt Björns	500

Gartz.

2	Erik Hanssons drag.	200
72		8,150

Så blifver i fält.

8	Duwall	800
12	Karr	1,200
8	Beli	800
8	Drummund	800
4	Utkommenderade . .	400
12	Hertigens af Prommern	1,200
		5,200
32	Ryttare 1,300 el.	2,400
4	Dragoner	400
		8,000

N:o 270.

Extract öfver soldatesken i Pommern, som nu är behållen 1635.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Stettin.

4	Gen.-Maj. Drummunds	411
6	Åke Hansson Ulfsp.	627
4	Hans Stricks Sqvad.	524
4	Adolf Hårds Sqvad.	534
		2,116

Colberg.

4	Bremers Sqvadron	413
1	Bengt Björn	128
		541

Gartz.

1	Anders Körning . . .	108

Swine.

1	Bengt Björn	117

Stralsund.

8	Reinhold Metstackes	573
2	Bengt Björns	237
		810

Greifswalde.

4	Honora Werlers	419

Wolgast.

2	Östgötar	186
41		4,297

N:o 271.

Kurtzer Extract der Soldateska in Vor- und Hinter-Pommerischen Garnisonen. Stettin d. 27 Aug. 1635.

(Från Riksarkivet.)

Alten Stettin.

4	Gen.-Maj. Drummund Schweden	499
8	Obr. A. H. Ulfsparre Schweden	1,140
4	Obr. A. Hårdh Schw.	527
4	Herrn von Felsen Sqv. Deutsche	327
1	Von Graf. Crafferths	102
		2,595

Gartz.

2	Åke Hans. Ulfsparre Schweden	291

Stargardt

4	Jacob Booms Deutsche	435
4	H. v. Fels Deutsche	395
		830

Colberg.

3	Gen.-Maj. Drummund Schweden	361
4	Gen.-Maj. Drummund Deutsche	328
		689

Wollin.

1	Gen.-M. Drum. Deut.	123

Greiffenberg.

1	Gen.-M. Drumm. Deut.	169

Belgard.

2	Gen.-M. Drumm. Deut.	167

Cöslin.

2	Gen.-M. Drumm. Deut.	167

Schlage.

2	Gen.-M. Drum. Deut.	182

Rügenwalde.

4	Obr.-L:t. Stuarts Sqv. D.	275

Stralsund.

8	Obr. Metstackes Schw.	573
2	Obr. Bergs Schweden	200
		773

Greifswalde.

4	Öfv. Erik Ulfsp. Deut.	411
2	Obr. Bergs Schweden	200
		611

Wolgast.

2	Östgöther	151

Schwine.

1	Gen.-Maj. Drum. Schw.	117

Demmin.

3	Obr. Erik H. Ulfsp. D.	276

Loitz.

1	Obr. E. Hans. Ulfsp. D.	93

Anklam.

4	Obr. E. Hans. Ulfsp. D.	444
77		7,953

N:o 272. *a.*

Lista aller und jeden Regimentern zu Ross und Fuss, so sich bey I. Ex. H. Johan Baners Armée befinden thut. Alten Stettin d. 24 Nov. 1635.

(Från Riksarkivet).

Cavallerie.

12	H. Feldm. Baners Ex.	1,000
8	Gen.-L:t Ruthwens	500
8	Gen.-Maj. Wedels	500
8	Hertz. Frans Henrik	800
8	Graf v. Hoditz	600
8	Obr. Crackau	600
8	Berghofer	600
8	Gust. Gustafsson	400

8	Debitz	800
8	Moltken	800
8	Billinghausen	400
8	Pfuel	600
8	Jarotzky	400
8	Boy	800
8	Wachtmeister	350
8	Schlange	800
132		9,650

Dragoner.

4	Douglas	300
8	Moltken	400
12		700

Infanteri.

14	Winckel	500
12	Karren	700
12	Werder	800
12	Görtschi	450
12	Kracht	1,000
10	Herberstein (vorh. Loh.)	700
12	Stammer	600
8	Forbus	700
8	Kriegbaums	400
5	Strahlendorf	350
8	Lessle	600
113		6,800
		17,150

Gen.-M. Sperreuters Truppen.

Cavalleri.

8	Sperreuter	800
8	Merode	600
8	Kniphausen	600
6	Brunecks	600
8	Glaubitz	500
		3,100
2	Sperreuters Dragoner	200

Infanteri.

5	Goltzen	500
12	Sabeltitzen	1,200
		1,700
		5,000

General Torstensons Truppen.

Cavalleria.

1	Gen. Torstensson	150
1	Gen.-Maj. Axel Lilie	145
4	Schulman	580
4	Joh. Printz	595
4	Klingspor	600
4	Gadau	589
		2,659

Infanterie.

8	Drake	1,200
8	Bagge	700
12	Gun	700
	Auskommend. Musk.	1,000
28		3,600
8	Ruthwen	900
8	Fleetwood	850
4	Gordon	460
7	Schütte	730
27	So über See zu Wolgast angekommen	9,200

Garnisonen.

Magdeburg.

12	Gen.-Maj. Lohausen	1,000
9	Salmon Adam	600
8	Ermis	400
4	Obr.-L:t. Grubbes	150
8	Meijers Dragoner	500
		2,650

Stettin.

4	Gen.-M. Drum. Schwed.	499
8	Åke Hans. Ulfsparre	1,140
4	Adolf Hård	527
4	Obr. Knorring	482
8	Gen.-M. Drum. Deut.	808
4	Herrn v. Fels	327
1	Maj. Laders v. Craff.	102
		3,885

Colberg.

3	Gen.-M. Drum. Schwed.	361
4	Gen.-M. Dr. Deutsche	328
		689

Belgard.

4 Obr.-L:t Stuart . . . 275

Stralsund.

8 Obr. Metstacken . . . 573
2 Obr. Bergs . . . 200
773

Greifswalde.

2 Obr. Bergs . . . 200
4 Obr. Erik Hans. Ulfsp. 411
611

Wolgast.

2 Ostgöthen . . . 151
1 Obr. Erik Hans. Ulfsp. 115
266

Schwine.

1 Gen.-M Drum. Schwed. 117

Wollin.

8 Gen.-M. A. Lillie . . . 1,200

Demmin.

4 Obr. Erik Hans. Ulfsp. 369
4 Obr. Kuningham . . . 300
669

Anklam.

3 Obr. Erik Hans. Ulfsp. 329
4 Obr. Kuningham . . . 300
629

Summa Garnisoner . . . 11,794
Baners Arme . . . 17,150
Sperreuters Truppen . . . 5,000
Torstensons Truppen . . . 9,200
43,114

N:o 272. *b.*

(Från Riksarkivet.)

Regimenter und Squadronen von der Cavallerie.

Sqv.

3 Herrn Feldm. Leibregiment
1 Casper Gadau
1 Klingspor
1 Schulman
1 Printz
2 Wachtmeister
2 Schlange
1 Liffländer
2 Churländer
2 Wedel
2 Pfuel
2 Hertz. Frantz Heinrich
2 Ruthwen
1 Jarotzky
1 { Gen. Torstenson / Axel Lilje / Douglas
24

Brigaden zu Fuss

1 Axel Lilje
1 Hans Drake
1 { Karr / Lessle
1 { Blau / Görtske
1 { Sabeltiz / Goltz
1 { Bagge / Gun
1 { Werder / Krigbaum
1 { Forbus / Herberstein / Stammer
8

N:o 273.

Dispositio uppå krigsfolket uti Preussen, huru såsom med det skall förhållas efter fredsslutet.

(Från Riksarkivet.)

Efterföljande reg:ter kunna öfvergå från Preussen till Pommern.

Infanteri.

8 Bengt Bagges . . . 1,040
8 Fleetwoods . . . 948
8 Koschiells . . . 822
8 Redwens . . . 982

8	Kuninghams	792
8	Essens	1,063
8	Wrangels och Spenses	860
8	Skyttes	800
8	Östgöter	1,000
72		8,307
8	Dragoner	800

Cavalleri.

4	Generalernas	500
4	Östgötar	500
4	Westgötar	500
4	Finnar	500
16		2,000
96		11,107

Efterföljande reg:ter kunna försändas hem åt Sverige.

Infanteri.

8	Sörmlänningar	1,000
4	Westmanlänningar	500
8	Smålänningar	1,000
12	Westgötar	1,500
8	Nerikes	1,000
4	Körnings	500
4	Strijks	300
4	Honora Werlers	400
52		6,200

Cavalleria.

4	Upplänningar	500
8	Smålänningar	1,000
12		1,500
64		7,700

N:o 274.

Dispositio uppå det krigsfolk, som nu är i Pommern och Mecklenburg, huru som med dem skall förhållas, när de reg:ter från Preussen ankomma.

(Från Riksarkivet.)

Efterföljande reg:ter skola förblifva till Pommerska garnisoner.

Tyske.

12	Drummunds	1,150
12	Erik Hansson	1,230
8	Herr v. Fels	740
4	Jakob Bohms	450
4	Stuart	275

Svenske.

8	Drummunds	980
10	Åke Hanssons	1,430
8	Bengt Pilefelt	800
66		7,055

Efterskrefne reg:ter skola förlofvas åt Sverige.

8	Metstackes	573
8	Bergs	700
4	Adolf Hård	527
2	Östgötar	151
3	Kylens	450
25		2,401

Än försändes ock härifrån Magdeburg åt Sverige:

8	Ermis	400
33		2,801

Kommer till Sverige ur Preussen och Tyskland.

Infanteri.

8	Sörmlänningar	1,000
4	Westmanlänningar	500
8	Smålänningar	1,000
12	Westgötar	1,500
8	Nerikes o. Wermlands	1,000
4	Körnings	500
4	Stryks	300
4	Honora Werlers	400
8	Metstackes	573
8	Bergs	700
4	Adolf Hårds	527
2	Östgötar	151
3	Kyhlens	450
8	Ermis	400
86		9,001

Cavalleri.

4	Upplänningar	500
8	Smålänningar	1,000
12		1,500
98		10,501

N:o 275.

När de Preussiska trupperna öfverkomma till Pommern, skall af dem, så ock de, som nu der äro, förordnas till efterskrifne garnisoners besättning.

(Från Riksarkivet.)

Stettin.

Svenske.

8	Drummunds	980

Tyske och Skottske.

8	Bagges	1,040
8	Könningams	792
24		2,812

Tyske.

Damm.

4	Bohms	450

Gartz.

4	Drummunds	380

Greiffenhagen.

4	Drummunds	380

Demmin.

4	Drummunds	380

Colberg.

8	Koschiells	822

Greifswalde.

6	Redwens	750

Wolgast.

1	Redwens	750

Swine.

1	Redwens	125

Svenske.

Stralsund.

10	Åke Hanssons	1,430

Wismar.

8	Pilefelts	800
8	Axel Liljes	1,000
82		9,454

Efterskrifne Reg:ter skola blifva uti fält.

Infanteri.

12	Erik Hanssons	1,230
8	Herr v. Fels	740
4	Styfvert	275
8	Fleetwood	948
8	Essens	1,063
8	Wrangels och Spens.	860
8	Skytten	800
1	Major Laders	102
53		6,028
8	Dragoner	1,000

Cavalleri.

4	Generalernas	500
4	Östgötar	500
4	Westgötar	500
4	Finnar	500
16		2,000
81		9,028

N:o 276.

Extract på mantalet af de regementer, som från Preussen till Pommern affärdigade äro.

(Från Riksarkivet.)

Cavalleri.

Värfvade Ryttare.

1	Gen. Linnar Torstensons	129
1	Gen.-Maj. Kaggens .	99
1	Gen.-Maj. Axel Liljes	42
1	Kapt. Ridigers drag. .	117

Landsryttare.

4	Schulmans sqv. Sörml.	483
4	Major Printz Finnar	499
4	Isac Axelsons Uppl.	498
4	Maj. Klingspors Östg.	501
20		2,368

Infanteri.

Värfvade Reg:ter.

8	Bengt Bagges reg:te	1,065
8	Anders Koskulls d:o	722
3	Fältmarskalkens sqv.	324
8	Georg Fleetwoods reg:te	938
8	Frans Redwens	898
8	Robert Köningams . .	759

Svenske Reg:ter.

8	Gen.Maj. Liljes Reg:te	1,051

8	Hans Drakes regte	1,166
4	Körningens sqvadron	576
		7,499
		2,368
		9,867

N:o 227.

Förslag hvad krigsfolk eller regementer, som uti Pommerske och Mecklenburgske garnisonerne äro, och som nu utur Preussen komne äro, såsom ock huru med dem efter H. Ex. Rikskanslerens mening kan disponeras till garnisonerna och en armé i fält.

(Från Riksarkivet.)

I Pommerske garnisoner äro efterföljande Regter.

Tyske.

12	Drummunds	1,200
12	Erich Hansson	1,200
8	H. v. Fels	700
4	Jacob Booms	450
4	Stuart	400
1	Maj. Laders	100

Svenske.

8	Drummund	980
8	Åke Hansson	1,200
8	Metstackes	570
8	Bergs	700
4	Adolf Hårds	527
2	Östgötar	150
79		7,177

Från Preussen äro komne och skola komma följande regementer.

Tyske.

Infanterie.

8	Anders Koschiels	700
8	Bengt Bagges	735
8	Redwens	865
8	Gen.-Maj. Essens	1,100
8	Könighams	730
8	Fleetwoods	909
4	Skytten	325

Svenske.

8	Gen.-Maj. Lillies	950
8	Hans Drakes	1,050
4	Anders Körnings	570
72		7,934

Cavallerie.

4	Sörmlänningar	492
4	Finnar	500
4	Upplänningar	470
4	Klingspors	483
3	Generalernas	230
1	Fältm. Wrangels	130
20		2,305
4	Gordons dragoner	374
96		10,613

Till armén.

Infanterie.

8	Anders Koschiels	700
8	Bengt Bagges	735
8	Redwens	865
8	Essens	1,100
8	Kunighams	730
8	Fleetwoods	909
4	Skyttes	325
8	Gen.-Maj. Lillies	1,050
4	Hans Drakes	570
72		7,934

Cavallerie.

4	Sörmländingar	492
4	Finnar	500
4	Upplänningar	470
4	Klingspor	483
3	Generalernas	230
1	Fältmarskalkens	130
20		2,305
4	Gordons dragoner	374
96		10,612

Garnisonerna.

Stettin.

Svenske.

5	Drummund	619

8 Åke Hansson 1,200
2 Ad. Hård 263

Tyske.

6 Herr v. Fels 750
21 — 2,832

Damm.

Svenske.

2 Ad. Hård 263

Tyske.

2 Drummund 200
4 — 463

Stargardt.

4 Boms 450
2 Drummunds 200
6 — 463

Wollin.

1 Drummund 100

Greiffenberg.

1 Major Laders 100

Rügenwalde.

3 Drummund 300

Belgardt.

2 Drummund 200

Cöslin.

2 Drummund 200

Schlage.

2 Drummund 200

Svenske.

Stralsund.

8 Metstacke 570
4 Berg 300
12 — 870

Greifswalde.

4 Hans Drake 500

Tyske.

3 Ulfsparre 300
7 — 800

Svenske.

Wolgast.

2 Östgötar 150

Tyske.

Anklam.

2 Ulfsparre 200

Swine.

1 Ulfsparre 100

Yckermünde.

1 Ulfsparre 100

Loitz.

1 Ulfsparre 100

Demmin.

2 Ulfsparre 200
2 Stuarts 200
4

Spandekow, Giörsko, Gerben, Damgarten och Tribsees.

2 Stuart 200

N:o 278. *a.*

Infanteria i Sverige och Finland 1636.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

	Summa.		I Liff- och Ingermanland stadde		I Tyskland stadde.		Hemma i landet.	
	C.	Man.	C.	Man.	C.	Man.	C.	Man.
I Sverige.								
Uppland.								
Gabriel Kyhles Reg:t	9	812	—	—	—	—	9	812
Dalarne.								
Johan Yxkulls Reg:t .	8	1,127	—	—	—	—	8	1,127
Westmanland.								
H. Erik Stenbocks R.	8	1,047	—	—	4	510	4	537
Nerike och Werml.								
Thomas Thomassons R.	8	1,133	—	—	—	875	—	258
Södermanland.								
Casper Sperlings . . .	8	528	—	—	—	—	8	528
Östergötland.								
Axel Liljes	12	1,273	—	—	8	978	4	295
Småland.								
David Drummunds . .	10	1,074	—	—	8	936	2	138
Hans Drakes	9	1,341	—	—	—	1,007	—	334
Adolph Hårds	6	924	—	—	4	508	2	416
Salomon Adams . . .	8	494	—	—	—	—	8	494
Westergöthland.								
Lars Kaggs	8	1,181	—	—	4	605	4	576
Bengt Pilefelts	8	866	—	—	8	866	—	—
Nils Kagges	10	1,186	—	—	8	774	2	412
Major Borge Nilssons	4	587	—	—	4	587	—	—
Norrland.								
Åke Hanssons	10	1,267	—	—	—	1,250	—	17
Anders Kjörnings . . .	9	1,144	—	—	—	1,144	—	—
	135	15,984	—	—	40	10,040	47	5,944
I Finland.								
Reinhold Metstackes .	8	1,097	—	—	8	1,097	—	—
Antoni Jörgenreichs .	8	1,122	8	1,122	—	—	—	—
Henning Grass	3	397	3	397	—	—	—	—
Hendrik Bürtz	8	1,151	—	—	8	1,151	—	—
Österbotten.								
Hans Kyles	8	1,339	—	1,152	—	—	—	187
Anders Koschels . . .	8	1,102	8	1,102	—	—	—	—
Johan Berg	8	809	—	—	8	809	—	—
Transport	51	7,017	19	3,773	24	3,057	—	187

	Summa.		I Liff- och Ingermanland stadde		I Tyskland stadde.		Hemma i landet.	
	C.	Man.	C.	Man.	C.	Man.	B.	Man.
Transport	51	7,017	19	3,773	24	3,057	—	187
Carelen.								
Alexander Gordon . .	8	686	—	—	8	686	—	—
Reinholt Wrangels . .	8	890	8	890	—	—	—	—
Casper Ermis	11	824	—	—	—	365	—	459
Dorpske synedro.								
Jost Taubes	4	458	4	458	—	—	—	—
Nöteborg och Kexh.								
Mårten Ermis	2	288	—	—	2	288	—	—
	84	10,063	31	5,121	34	4,396	—	646

Cavalleria i Sverige och Finland 1636.

	Summa.		Ute i Tyskland.		Hemma i landet.	
	C.	Man.	C.	Man.	C.	Man.
I Sverige.						
Upplands, Westmanlands, Nerikes och Wermlands.						
Isac Axelsons Reg:te	10	1,213	6	679	4	534
Östergötland och Södermanland.						
Herr Thure Oxenstjerna	10	1,213	6	701	4	512
Småland.						
Fredrik Stenbock	8	1,114	4	556	4	558
Westergötland.						
Knut Soop	10	1,291	6	786	4	505
	38	4,831	22	2,722	16	2,109
I Finland.						
Tavastehus.						
Öfv.-L:t Stålhanskes	8	1,031	4	503	4	528
Wiborg.						
Öfv.-L:t Otto Yxkulls	8	1,065	—	—	8	1,065
Åbo Län.						
H. Thure Bjelke	8	930	8	930	—	—
	24	3,026	12	1,433	12	1,593

N:o 278. b.

Designation uppå inländske militien till häst och fot, huru den concorderar med eller öfver Regeringsformen, pro anno 1636.

(Från Riksarkivet.)

Riksens Cavalleri.					Riksens Infanteri.			
Bör vara efter Regeringsformen.	Derpå finnes hemma i landet.	Efter ordningen utomlands.	Öfver Regeringsformen utomlands	Landskap.	Bör vara efter Regeringsformen.	Derpå finnes i landet hemmastädes.	Efter Regeringsformen utomlands.	Öfver Regeringsformen utomlands.
4	3	1	1	Upplands	8	8	—	—
2	1	1	1	Westmanlands	8	4	4	—
2	—	2	—	Nerike och Wermlands	8	1	7	1
—	—	—	—	Dalarne	8	8	—	—
2	—	2	—	Södermanland	8	8	—	—
6	4	2	2	Östergötland	8	2	6	2
8	4	4	—	Småland	16	4	12	16
8	6	2	2	Westergötland	24	6	18	6
—	—	—	—	Wester-Norrland	8	—	8	2
—	—	—	—	Westerbotten	8	2	6	1
1	—	1	—	Österbotten	8	—	8	—
7	—	7	—	Åbo län	16	—	16	—
8	4	4	—	Tavastehus län	16	—	16	11
8	8	—	—	Wiborgs o. Nyslotts L.	16	5	11	17
56	30	26	6		160	48	112	55

N:o 279.

Riga garnison d. 1 April 1636, m. fl. orter.

(Från Riksarkivet.)

5	Hans Kyhle	466
8	Anton Jörgenreich	980
8	Patrik Kinnemund	775
	Allehanda folk	274
8	Anders Koschels	1,081
		3,576

N:o 280.

Kort extract öfver det folk, som från Liffland till Tyskland anno 1636 öfversände äro.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Dragonerne.

Gen.-Maj. Lilliehöks 483

Fotfolk.

Öfv. Patrik Kinnemunds reg:te 717

Ryttare.
Gen.-Guvernörens komp.
Gen.-M. Stålhandskes } 311
Gen.-Maj. Lilliehöks

N:o 281.

Utredningsförslag anno 1636. Actum in Junio.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Ur Sverge.

Infanteri.

10	På flottan	1,500

Cavalleri.

2	Sörmlänningar	250
2	Westgötar	250
4	Småländingar	500

Ur Finland.

8	Hendrik Bürtz reg:te	1,200
	Metstackes	572
	Men af dessa sändes 200 till Riga för att aflösa de 200, som derutgå af Koschels	

Cavalleri.

6	Af Thure Bjelke . . .	758
3	Af Stålhandskes . . .	340

Från Liffland.

Infanteri.

8	Patrik Kinnemunds	1,200
5	Lilliehöks dragoner	750
	Koschels, som sändas till recreu för Metstackes	200

Cavalleri.

3	Generalernas	375
		7,895

Summa.

Infanterie.

Ur Sverge	10	1,500
» Finland	8	1,772
» Liffland	13	2,150
	20	5,422

Cavalleri.

Ur Sverge	8	1,000
» Finland	8	1,098
» Liffland	3	395
	20	2,473

N:o 282.

Projekt eller ungefär förteckning, huruledes H. Ex. Rikskansleren förmenar militien till fält här ute i Tyskland tillkommande vår, om Gud lyckan förlänar, uti 3 arméer att disponera, ock de trupper som här i Tyskland varit hafva, ock de som från Preussen äro komne och än komma skola, nemligen:

(Från Kammar-Kollegii Arkiv).

En armé vid Elbeströmmen med Magdeburgs garnisons besättning på efterföljande regementers tal:

12	Rytteri à 96 komp., komp. på 100 man	9,600
1	Dragoner à 8 komp.	800
18	Knektar à 144 komp., komp. på 125 man	18,000
31	Reg:ter o. 248 komp.	28,400

En armé vid Odern, i lika måtto:

5	Rytteri à 40 komp.	4,000
½	Dragoner à 4 komp.	400
8	Knektar à 64 komp.	8,000
13½	Reg:ter à 106 komp.	12,400

En armé vid Wesern med några garnisoners besättning i lika måtto:

5	Rytteri à 40 komp.	4,000
½	Drag. à 4 komp.	400
8	Knekt. à 64 komp.	8,000
13½	Reg:te à 108 komp.	12,400

Summa.

Cavalleri.

12	Reg:ter à	96 komp.	9,600
5	»	» 40 »	4,000
5	»	» 40 »	4,000
22		176	17,600

Dragoner.

1	Reg:te à	8 komp.	800
½	»	» 4 »	400
½	»	» 4 »	400
2		16	1,600

Infanteri.

18	Reg:ter à	144 komp.	18,000
8	»	» 64 komp.	8,000
8	»	» 64 komp.	8,000
34		272	34 000

Summarum.

22	Kav.	à 176 komp.	17,600
2	Drag.	» 16 komp.	1,600
34	Infant.	» 272 komp.	34,000
58		464	53,200

Till nästskrifna arméers upprättande finnas efterföljande reg:ter, derunder en del äro mycket försvagade, hvilka man hoppas i våren uti deras qvarter kunna rekryteras.

Cavalleri.

Hos Fältmarsk. Baner:

1½	Fältmarskalkens	komp.	12
1	Redwens	»	8
1	Liffländare	»	8
1	Churländare	»	8
1	H. Frans Henrik	»	8
1½	Wachtmeisters	»	12
1	Slanges	»	8
1	Jarotzky	»	8
1	Pfuels	»	8
1	Moltkes	»	8

Uti Westfalen.

1	Debitz	»	8
1	Hoditz	»	8
1	Brunecks	»	8
1½	Cratzensteins / Sperreuters	»	12
1	Kniphausens	»	8

Skall rekryteras i Pomm:

½	Goldsteins	»	4
17			136

Äro komne ur Preussen och hos Baner:

1½	Svenske	»	12
½	Finske	»	4
2		»	16
19		»	152

Dragoner.

Hos Baner:

½	Duglas	»	4
½	Stuart	»	4

Äro komne ur Preussen

¾	Gordons	»	6

I Vestfalen

¼	Kniphausen	»	2
2			4

Infanteri.

Äro hos Fältmarskalken Baner och 2 i Magdeburg:

1½	Fältmarskalkens	»	12
1½	Lohausens	»	12
1½	Drummunds	»	12
1½	Karres	»	12
1½	Erik Hanssons	»	12
1	Herberstein	»	8
1	Sabeltitz	»	8
1	Forbus	»	8
1	Herr v. Fels	»	8
1	Lessles	»	8
1	Krigbaums	»	8
1	Strahlendorfs	»	8
½	Goltz	»	4

Skola rekryteras i Pommern och Mecklenburg:

1	Abel Modas	»	8
1	Måns Hanssons	»	8

Äro i Westfalen:

1	Kniphausen	»	8
1	Asthons	»	8
1	Joh. Redwens	»	8
1	Lunsteins	»	8

Åro och skola komma ur Preussen:

1	Guns	»	8
1	Essens	»	8
1	Redwens	»	8
1	Baggens	»	8
½	Kunighams	»	4
1	Fleetwoods	»	8
1	Skyttes	»	8
2½	Svenske reg:ter	»	20
30		»	136

Summarum.

19	Kavalleri	på komp.	152
29½	Infanteri	» »	236
2	Dragoner	» »	16
50½		» »	404

Fattas.

3	Kavalleri	» »	24
4½	Infanteri	» »	36
7½			60

Till att uppfylla närskrifne brist förmenar H. Ex. på efterföljande sätt att kunna göra:

Cavalleria.

3	Ur Sverge och Finland	24

Infanteri.

1	Ur Sverge	8
3	Ur Skottland att värfva	24
½	En af de tyska sqvadroner, som ofvan specificerad är, kunde göras till helt reg:te	4
7½		60

N:o 283.

Lista på de reg:ter, som nu uti Pommern och Mecklenburg äro, med hvilka garnisonerna måste besättas.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Stralsund.

8	Metstackes	600
4	Adolf Hård	450
12		1,050

Greifswalde.

8	Thomas Thomasson	700

Demmin.

8	Kunigham	250

Anklam och Yckermünde.

8	Redwens	420
5	Herr v. Fels	300
13		720

Wolgast.

2	Håkan Nilsson	140
2	Herr von Fels	100
4		240

Stettin, Damm, m. fl.

8	Drummunds	900
8	Ake Hanssons	800
8	Kjörnings	700
12	Drummunds	900
8	Skyttes	500
44		3,800

Colberg.

8	Nils Kagges	700

Wollin.

4	Stuarts	250

Wismar, Pöhl, Warnemünde, Hvalfisken.

8	Pilefeldts	700
2	Anders Persson . . .	200
8	Essens	500
		1,400
		9,110

N:o 284.

Förslag, hurusom de i För- och Hinter-Pommern liggande samt dagligen ur Sverge förväntade reg:ter kunna i garnisonerna och till Fältmarskalken Baners succurs disponeras.

(Från Riksarkivet.)

Förordnas i garnisonerna.

Stralsund.

8 Metstackes med rekryt. 1,100, 4 Adolf Hårds 520; häraf kommenderas

under Öfv. A. Hård till Demmin 600 man, alltså igen 1,020

Greifswalde.

8 Bürtz 1,200; häraf kommenderas 400 till Anklam, blifve igen 800

Wolgast.

2 Håkan Nilsson 150

Anklam.

Bürtz 400
4 Håkan Nilssons nyv. 250
650

Demmin.

Adolf Hårds 600

Löckenitz

4 Herr v. Fels 250

Stettin.

8 Drummunds svenske 700
8 Åke Hanssons 950
8 Körnings 600
12 Drummunds tyska 800
4 Guns 350
3,400

Greiffenhagen, Marwitz, Gartz och Wollin.

8 Essens 500
8 Skytten 300
4 H. v. Fels 250
4 Wopersnow 320
4 Stuarts 302
4 Gordons 400
2,070

Colberg.

8 Nils Kagge 700

Wismar.

8 Pilefelt 700
4 Anders Persson 300
4 Petter Lind 250
1,250
10,890

Utmed Peenen till att battera passen.

4 Svenske ryttare 500
1 Rikskanslerens komp. 100
1 Fältmarsk. Wrangels 60
660

Blifver till H. Ex. Fältmarskalken Banérs succurs.

Cavalleri.

9 Gen.-Maj. Stålhandske 1,098
1 Noch hans värfvade 80
4 Småländingar 500
8 Douglas 500
2 Gustaf Gustafssons 150
2,328
4 Gustaf Gustafs. drag. 450

Infanterie.

8 Thomas Thomassons 800
8 Cunnighams 400
12 Redwens med Hays 600
1,800
4,578

N:o 285.

Wismarske garnisonen d. 31 Juli anno 1636.

(Från Riksarkivet.)

Wismar.

8 Bengt Pilefeldt 748
4 Öfv.-L:t. Peter Lind 128
976

Pöhl.

1 Öfv.-L:t. A. Persson 122

Hwalfisken.

1 Qwarterm. E. v. Brunow 74

Warnemünde.

1 Major Norman Luther 115
1,287

N:o 286.

Lista der Kön. Schwedische Armé unter I. Ex. Herr Feldmarschall Bannier, ohne die Officieren. De dato Werben d. 10 Juli 1636.

(Från Riksarkivet.)

Cavallerie.

12 I. Ex. Regement 600
8 Obr. Schulman 200

4	Gadau 4 Klingspor	500
6	Gen.-L:t Torstenson	200
8	Obr.-L:t Schlange	600
12	Obr. Wachtmeister	500
10	Liffländer	300
8	Churländer	300
8	Obr. Krackau	400
8	Hertz. Frans Hendrik	300
8	Dewitz	250
8	Berghauer	200
8	Pfuel	200
8	Jens	400
6	Jarotzky	100
8	Duwall	250
8	Goldstein	500
8	Douglas	400
150		6,200

Dragoner.

8	Olof Hansson	300
4	Gustaf Gustafson . .	400
3	Obr.-L:t Hey	140
18		840

Infanterie.

12	I. Ex. Reg:t	600
8	Obr. Drake	500
8	Obr. Sal. Adam . . .	400
8	Obr. Thom. Thomasson	700
8	Obr. Ermis	150
12	Obr. Karr	400
8	Obr. Gun	100
8	Obr. Lessle	200
8	Obr. Ruthwen	350
12	Obr. Sabeltitz	600
8	Obr. Goltz	400
8	Obr. Kriegbaum . . .	100
5	Obr. Strahlendorf . .	150
8	Obr. Wrangel	300
8	Obr. Forbus	100
12	Obr. Bagge	500
8	Obr. Magn. Hansson	300
12	Obr. Jeschwitzky	600
10	Obr. Herberstein . .	200
12	Obr. Stammer	300
4	Obr. Abel Moda . . .	100
187		7,050
		6,200
		840
		14,090

N:o 287.

Succurs dem H. Feldmarschallen Baner bereits zugeschickt.

(Från Riksarkivet).

Cavallerie.

Gustavus Gustavi	400
Douglas	400
Goldstein	500

Infanteri.

Thomas Thomasson	800
Ruthwen	500
Gustavus Gustavi drag.	450
Obr.-L:t Hey drag.	300
	3,350

Noch soll er haben.

Cavalleri.

Stålhandske	1,200

Infanteri.

Pilefeldt	800
Ermis	700
Berg	490
	3,190

In Pommern bleiben zu Felde.

Cavalleri.

Småländische Reuter	500
Westg. und Närische	500
Stuart	250
Wopersnow	250
Leibk. unt. Andersson	100
	1,600

Dragoner.

Herr Reichskantzlers	60

Infanteri.

Essens in Greiffenhagen	500
H. v. Fels in Löckenitz und Marvitzer Schantz	500
Kinnemunds in Anclam	700
Gordons in Treptow	300
Aus Stralsund	300
Obr Bart (Bürtz)	300
	2,600
	4,260

N:o 288.

Svenska regementer vid Wittstock d. 24 Sept. 1636.

(Från Riksarkivet.)

Infanteri.	Brig.
Drake, Ermis, Sal Adam	892
Lindsey, Kunigham, Karr	800
Abel Moda, Baner	856
Goltz, Sabeltitz	896
Lessle	900
Thomas Thomasson	438
Jeschwitzki, Wrangel, Gun	738
M. Hansson, Ruthwen, Bengtsson	698
Peter Linds, Herbersteins, Kriegbaum, Forbus, Banér, Strahlendorf	1,012
Summa	7,228

Cavalleri.	
Gadau Uppl.	200
Klingspor Östg.	200
Bjelke Åbol:r	500
Wittenberg Åbol:r	500
Wachtmeister	600
Liffländare	450
Churländare	300
Crockaw	400
Hert. Fr. Henrik	350
Banér	600
Torstenson	300
King	250
Hoditz	250
Beckerman	150
Glaubitz	250
Boy	200
Birkenfeld	150
Dewitz	250
Jennssen	350
Goldstein	500
Stålhandske Nyldr	550
Berghofer	150
Pfuel	400
Duwall	300
Douglas	200
Wopersnow	300
Stuart	200
Würtzburg	300
Summa	9,150
Infanteri	7,200
	16,350

N:o 289.

Verzeichniss Herrn Feldm. Baners Armée zu Ross und Fuss.

(Från Riksarkivet.)

Cavalleri.

H. Feldm. Leibreg:t
Obr. Bjelke
Obr. Schulman
Obr. Stålhandske
H. Gen. L. Torstenson
Obr. Wittenberg
Obr. Wachtmeister
Obr. Gust. Gustafson
Obr. Billinghusen
Obr. Cracau
Hertz. Frans Henrik
Obr. Dewitz
Obr. Pfuel
Obr. Lessle
Obr. Jens
Obr. Duwall
Obr. Goldstein
Obr. Jarotzky
Obr. Douglas
Obr. Schlange
Obr. Witzleben

Obr. Hornberg
Obr. Rechhaupt
23 Reg:ter zu Pferd.

Infanterie.

H. Feldm. Leibreg:t
Obr. Steinbock
Obr. Ermis
Obr. Gun
Obr. Lindsey
Obr. Strahlendorf
Obr. Krichbaum
Obr. Forbus
Obr. Herberstein
Obr. Bauer
Obr. Jeschwitzky
H. Gen.-Maj. Sabeltitz
Obr. Schlammersdorf
Obr. Magnus Hansson
Obr. Joh. Wrangel
15 Reg:ter zu Fuss.

Dragoner.

Obr. Mortaigne
Obr. Hay
Obr. Maul
3 Reg:ter Dragoner.

Verzeichniss der Reg:ter von der Westfalischen Armée, die jetzo mit dem H. Feldm. Baner conjungirt.

Cavallerie.

Gen.-Maj. Cratzenstein
Gr. v. Hoditz
Obr. Glaubitz
Obr. Königsmark
Obr. Kniphausen
Obr. Grubben.

Infanterie.

Gen.-Maj. Ruthwens
Obr. Erik Hanssons
Obr. Frans Ruthwens
Obr. Kinnimont.

Hessische Trouppen.

Cavallerie.

Obr. Ebersteins
Obr. Dalwigs
Obr.-L:t Eppen.

Infanterie.

Das Grüne Reg:t
Das Gelbe »
Obr. Nieroths.

In Westfalen sind Reg:ter.

Cavallerie.

Feldm. Lessles Reg:t
Gen.-L:t King
Obr. Boy
Obr. Birckfeld
Obr. Brossard
Obr. Jordans.

Infanterie.

Gen.-Maj. Ruthwen
Obr. Borgsdorf
Obr. Pottley
Obr. Macq. King Dragonen.

In den Garnisonen liegen.

Minden.

Obr. Wullff
Obr. Berg.

Osnabrück.

Obr. Lundstein.

Nienburg.

Gen.-Maj. Cratzenstein
Obr. Georg Lessle.

Meppen.

Obr.-L:t Sarazini.

N:o 290.

Utskrifningen i Sverige d. 2 Maj anno 1637.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Uppland	405
Westmanland . . .	249
Nerike och Wermland	408
Södermanland	273
Östergötland	389
Småland	812
Westergötland	953
Wester-Norrland . .	528
Österbotten	427
	4,444

Från Finland är ännu till krigsrätten ingen besked inkommen.

Dalarne och Westerbotten } hålla bestämda antal krigsfolk.

N:o 291.

Utredningen ur Sverige och Finland 1637. Inlevereradt d. 17 Maj.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Cavalleri.

Stockholm.

4	Isac Axelsons	500

Norrköping.

4	Thure Oxenstjerna . .	500

Nyköping.

1	Sven Pedersons under Isac Axelsons	125

Wiborg.

4	Berendt Taubes . . .	500

Åbo.

	Gemene ryttare . . .	200

Helsingfors.

	Gemene ryttare	100
		1,925

Infanteri.

Stockholm.

4	Westmanländingar . .	600
4	Dalkarlar	600

Norrköping.

	Gemene till rekreu .	600

Nyköping.

	Gemene till rekreu . .	300
		2,100
		4,025

N:o 292.

Förpommerske garnisonerna d. 15 Mars anno 1637.

(Från Kammar Kollegii Arkiv.)

Stralsund.

8	Metstackes	399	1,365
4	Adolf Hård	499	

Greifswalde.

4	Baltz. Nyman	499

Wolgast.

4	Stenbocks	564

Anklam.

4	Börje Nilsons	573

Loitz, Demmin, Tribesees.

4	Bürtz	519
	Metstackes	24
		3,545

N:o 293.

Wenn I. Ex. sich mit H. Feldm. Johan Baner conjungiren wollten, könnten Sie nachfolgenden Trouppen ohne Verletzung der Garnisonen mit sich nacher Torgau ziehen.

(Från Riksarkivet.)

Infanteri.

11	Gen.-Maj. Drummund	800
8	Herr v. Fels	500
8	Obr. Kinnemund . . .	400
8	Obr. Güntersberg . .	400
8	Obr. Sincklers	200
4	Obr. Gordons	200
		2,500

Dragoner.

1	I. Ex. Leibkomp. . .	80
1	Montion	60
1	Drummund	80
1	Laders	80
		300

Cavalleri.

1	I. Ex. Leibkomp.	400
4	Schweden	
6	Obr.-L:t Cappuhn .	156
6	Wopersnow	150
4	Obr.-L:t Stuart . . .	150
4	Obr. Kerberg	150
4	Obr.-L:t Schulman .	125
		1,125
		2,500
		300
		3,925

N:o 294.

Förteckning på, huru garnisonerna i För-Pommern äro besatte, när de trupper afgå, som H. N. Fältmarskalken med sig i fält tagit hafver.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Stralsund.

8	Metstacke	890
4	Adolf Hård	160

Greifswalde.

4	Bürtz	600

Wolgast.

1	Håkan Nilsson Sw.	80

Anklam, Yckermünde.

4	Kinnemund	400

Loitz.

1	Håkan Nilsson Svenske	70

Demmin, Tribsees.

4	Håkan Nilsson Tyske	400

Damgarten.

	Af Metstackes	40
		2,600

N:o 295.

Verzeichniss, wie de Garnisonen in Vor-Pommern und Hinter-Pommern besetzet sind, auch wie stark des Herrn Feldmarschallen Wrangels Exellentz in der Nahe sich aufhaltende Armé befindlich sey (1637?)

(Från Riksarkivet.)

Stralsund.

8	Metstacke	1,000
4	Adolf Hård	550
		1,550

Greifswalde.

4	Baltzar Neuman . . .	450
	Thomas Thomasson rekr.	300
		750

Wolgast.

	Baltzar Neuman	100

Anklam.

4	Herr Stenbock	520

Loitz.

1	Bürtz	100

Demmin.

5	Bürtz	600

Tribsees und Damgarten.

3	Fleetwood	300

Yckermünde.

1	Drummunds Obr.-L:t.	100

Löckenitz.

3	Bürtz	225
		4,315

Stettin.

4	Drummund	400
8	Ulfsparres	960
	Gen.-M. Axel Liljesrekr.	300
		1,660

Gartz und Greiffenhagen.

11	Gen.-Maj. Drummund	800
5	Gordons und Sinkler	300
		1,100*)

Damm.

7	Kiörnings	610

Wollin.

4	Kaggens	350

Colberg.

4	Drummunds	400
4	Kaggens	360
		760

Schiefelbein.

1	Müllers Dragoner	100
		4,580

Bleibet bey des Herr Feldmarschalln Ex. Armée zu Felde.

Infanterie.

4	Börje Nilsson	560
4	Stenbock	540
8	Herr v. Fels	450
8	Güntersbergs	350
8	Kinnemund	300
32		2,200

*) Ohne was Herr Bannier darin commendiret hat.

Cavallerie.

4	Thure Oxenstjerna	550
4	Isak Axelson	600
2	Harald Stake	140
2	Jakob Jöransson . . .	160
9	Cappun mit den untergestossenen	400
1	I. Ex. Leibkomp.	100
1	Camarierers	80
23		2,030

Dragoner.

1	I. Ex. Leibkomp.	80
4	Knertens ?	300
3	Leketzswens ?	100
		480
		4,700

Noch die täglig erwartende finnische Reuter 500 Man, so nicht hierin biegriffen.

N:o 296.

Lista på folket med Gen.-L:tn King. Minden d. Maji 1637.

(Från Riksarkivet.)

Infanterie.

3	Wulffs utkommenderade		200
3	Bergs	d:o	200
6	Asthons	d:o	400
4	Lumsdens	d:o	300
8	Burgsdorfs	d:o	300
24			1,400

Dragoner.

8	H. Gen.-Maj. Ruthwen	150
4	Major Brun	250
1	Clauberg	30
13		430

Cavallerie.

5	Fältmarskalken	150
10	Gen.-L:t King	300
2	Cratzenstein	120
8	Boy	200
5	Birckenfeld	200
8	Rechhaupt	250
8	Hornsberg	350
3	Königsmark	200
1	Kniphausen o. Hagedorn	60
50		1,830
		3,660

H. F. N. Landtgrefvens folk.

12	Till fot	2,000
3	Dragoner	300
1	Lifkomp. ryttare . .	100
4	Nyvärfvade ryttare	200
		2,600
		6,260

Garnisonerna.

Minden.

4	Wulf	250
4	Boys	300
1	Küpers drag.	90
		640

Nienburg.

4	Cratzenstein	300
7	Lessles	350
		650

Osnabrügge.

4	Lumsden	250
4	Fr. Redwens.	300
1	Goldsteins	50
		600

Meppen.

4	Kniphausens	300
1	Wulffs utkommenderade	100
1	Asthons d:o	80
1	Cratzensteins drag.	50
		530
		2,420
		8,680

N:o 297.

Lista der Truppen zu Westfalen.

(Från Riksarkivet).

Kavalleri.

6	Feldmarrshall Reg:t	250
12	General Lieutnant	400
1	Gen.-M. Cratzensteins	100
2	Gen.-M. Redwens	60

8	Obr. Boyen	300
5	Obr. Birckefeldt . . .	150
3	Obr. Königsmark . .	150
1	Obr. Kniphusen . .	70
		1,480
	Dragoner.	
8	Gen.-Maj. Ruthwens	400
1	Gen.-M. Cratzenstein	60
4	Obr.-L:t Braun	200
1	Gen.-Prov.-M. Clauberg	40
		700
	Infanteria.	
8	Obr. Bergs Regt.	300
8	Gen.-Lieutn.	300
5	Gen.-M. Cratzenstein	250
8	Obr. Lumsdain	400
8	Obr. Wolff	360
8	Obr. Burgsdorf	200
6	Obr. Puttley	100
4	Obr. Frantz Ruthwen	300
1	Obr. Goldtstein	30
8	Obr. Lesslie	450
4	Obr. Steinacker	220
4	Kniphausen	220
		3,130
		5,310

N:o 298.

Militien till häst och fot, som hemma i landet är i Januari 1638.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Cavalleri.		Officerare.	Omunderade hästar.	Munderade. hästar.	Summa hästar.
Sverge.		—		—	
Uppland	Öfv. Isak Axelson	—	6	—	6
Westmanland . .	Öfv -L:t Påfvel Jonsson	—	4	—	4
Södermanland . .	Maj. Jak. Göranson	—	—	—	—
Nerike och	Ryttm. Tuwe Tuweson	14	8	—	22
Wermland	Ryttm. Sven Persson	1	4	—	5
Wassbo och Walla	Tvenne Ryttmästare	25	151	—	176
Småland	Öfv. Fr. Stenbock	92	61	457	610
Westergöthland .	Öfv. Knut Soop	147		637	784
		279	234	1,094	1,607
Finland.					
Åbo län	Öfv. Thure Bjelke	70	375	—	445
Österbottens och	Johan Printz	21	860	—	81
Tavastehus län . .	Gen.-Maj. Stålhandske	92	89	334	515
Karelske	Öfv. Otto Yxkull	92	—	415	507
		275	524	749	1,548
		554	758	1,843	3,155

Infanteria.		Officerare.	Nyskr.	Gamln.	Summa
Upplands	Öfv. Gabriel Kyhle	144	328	575	1,047
	Gårdsfanan	8	30	104	142
Westmanlands .	Herr Erik Stenbocks	2	144	42	188
Dalarnes	Johan Yxkulls	72	—	573	645
Ner. o. Werml:ds	Thomas Thomasson	3	248	142	393
Södermanlands	Casper Otto Sperling	144	273	543	960
Östergöthlands	Axel Lilje	36	156	126	318
Smålands	David Drummund	7	185	111	303
	Kronobergs län	92	304	290	686
	Adolf Hård Jönköpings	72	251	358	681
Westergöthlands	Gen.-Maj. Lars Kagg	85	224	334	643
	Nils Kagg	—	322	186	508
	Elfsborgs län . . .	21	177	105	303
Gestrikl. o. Medelp.	Åke Hansson Ulfsp.	2	302	17	321
Ångermanl. och Westerb. . . .	Anders Körning . . .	36	216	304	556
Österbotten . . .	Hans Kyhle	144	421	761	1,326
		868	3,581	4,571	9,020
Åbo län	Reinhold Metstacke	1	381	170	552
	Anders Koschiels. . .	—	323	37	360
Tavastehus län	Antoni Jörgenreichs	—	176	86	262
	Hendrik Burtz	—	149	135	284
	Johan Bergs	7	259	128	394
	Alexander Gordons	72	173	293	538
	Reinhold Wrangels	18	164	121	303
	Ewert Taubes	16	281	160	457
		114	1,906	1,130	3,150

N:o 299.

För-pommersche garnisonerna d. 18 Mars 1638.

(Från Riksarkivet.)

Stralsund.

8	Erik Stenbock	836
4	Bengt Ribbings Sqv.	559
8	Metstackes	1,005
6	Bürtz.	727
		3,187

Dänholm.
Commend. ur Strals.

Nyfähr.

Thomas Thomasson		102

Greifswalde.

4	Adolf Hård	487
4	Börje Nilsson	520
8	Güntersberg	474
7	Fleetwood	471
4	Fels, i stället för Cuninghams o. Stuarts Skottar, som logera på Rügen	332
1	Gen.-Maj. Dragoner	86.
1	Polackar	97
		2,569

Wiker skans.

Com. af Thomasson		120

Anklam.

8	Kynemunds	236
1	Camerirers	98
		334
		6,312

hvaraf 808 sjuka.

Trupperna på Rügen, sedan

8	Öfv. J. Wrangels reg:te	
3	Knorrings dragoner	
4	Fels till fot m. fl. afgått.	

Cavalleria.

5	Isac Axelsons	436
2	Harald Stakes	187
2	Jakob Jöranssons . .	168
1	H. Ex. Fältm. Lifkomp.	92
		883

Infanteri.

5	Thomas Thomasson	211
4	Major Meyers	371
	Cuninghams Skottar med Stuarts	339
	Öfv.-L:t Håk. Nilsson	61
		982

Förväntas dagligen från Usedom, sedan de af J. Wrangel o. Knorring afslöste äro:

5	Thure Oxenstjerna	456
4	Finnar	302
		758

Från Greifswald när Antons Sqv. ditkommit

5	Cun. o. Stuarts Skottar	457
		3,080

På Landt Usedom

7	Joh. Wrangel	445
4	Knorrings dragoner	226
		671
	I För-Pommern	6,312
	På Rügen	3,080
		10,063

N:o 300.

Lista huruledes utredningen i Sverige och Finland är passerad anno 1638.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Stockholm.

Infanteriet.

4	Gabriel Kyhles	631
4	Johan Yxkulls	538
8	Hans Kyhles	1,200
	Åke Ulfsparres rekryter	315
	Andreas Körnings d:o	343
	Thom. Thomassons d:o	432
	Westgöthe d:o	715
8	Sperlings värfvade d:o	872
	E. Stenbocks Vestm.	34
	Summa	5,080

Nyköping.

Cavalleriet.

1	Ryttm. Olof Perssons	125
1	Ryttm. Joh. Jesperssons	111
		236

Calmar.

Cavalleriet.

6	Harald Stakes	850

Infanteriet.

4	Öfv.-L:t Dav. Dachs sqv.	556
4	Claudii De la Walls d:o	571
		1,987

Finland.

Cavalleriet.

8	Gen.-Maj. Stålhandske	656
8	H. Thure Bjelke	374

Infanteriet.

	Metstackes recreu.	300
	Bürtzens d:o	298
	Bergs d:o	568
8	Alex. Gordons d:o	1,158
		3,354
24	Cavalleri	1,116
40	Infanteri	5,536
	Rekryter	3,005
		10,657

N:o 301.

Lista på folket i Westfalen. Actum Minden d. 26 Maji 1638.

(Från Riksarkivet.)

Minden.

8	Gen.-L:t King	525
8	Öfv. Wulff	697
8	Öfv. Berg	518
6	Öfv. Puttley	216

Nienburg.

6	Gen.-Maj. Cratzenstein	582
8	Öfv. Burgsdorf	388

Osnabrück.

8	Öfv. Lumbstein	618
4	Öfv. Frans Redwen	323
4	Öfv. Steinacker	200
1	Öfv.-L:t Gladstein	60

Vechte.

8	Öfv. Georg Lessle	598
		4,727

Dragoner.

8	Gen.-Maj. Ruthwens	303
4	Öfv.-L:t Brauns	250
1	Gen. Proviant.-mästar Clauberg	70
		623

Cavalleri.

Beridne och oberidne på förslag med officerare.

12	Gen.-L:t King	500
8	Öfv. Boys	350
4	Fältmarskalkens	150
2	Gen.-Maj. Cratzenstein	100
3	Königsmarks	140
1	Frimuths	70
1	Birckenfelds	30
		1,340
		6,690

N:o 302.

Svenska armén vid Stettin i Juni 1638.

(Ur Puffendorffs Schwedisch- und Deutsche Kriegsschichte.)

Infanteri.	Brig.
Gamla Blå Baners Lifreg:te Magn. Hansson	1
Torstenson Fels Braun	1
Gen.-Maj. Sabeltitz 6 Östgötar	1
Öfv. Baner Mortaigne	1
Eric Hansson	1
Jeschwitzki	1
Lindsey Kinnemund Cuningham Fleetvood	1
Hessare Gröna Hessare Gula Hessare Nieroths	1
G. O. Stenbock (Jönk.)	1
Åke Hansson Ulfsp.	1
Österling Flotow	1

Cavalleri.

6 Öfv.-L:t J. Wrangels Uppl.
Th. Oxenstjernas Östgötar.
6 Öfv.-L:t Stakes Westgötar
Thure Bjelkes Åboländ:r
Wittenbergs d:o
Stålhandskes Nyländer
Stålhandskes Tyska
Baners Lifreg:te
Torstensons d:o
Gen.-Maj. Pfuels
Gen.-Maj. Duwalls
H. Fr. H. af Lauenburg
Liffländingar
Churländingar
Wachtmeister
Dewitz
Lessle
Jens v. Hadersleben
Douglas
Höcking
Würtzburg
Schlange
Witzleben
Hoditz
Cratzenstein
Glaubitz
Königsmark
Kniphausen

Eberstein, Dalwig, Eppen } Hessare

N:o 303.

Garnisonerna i För-Pommern d. 24 October 1638.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

			Sjuka.
	Stralsund.		
8	Bürtz	938	265
	Greifswalde		
8	Adolf Hård	952	740
6	Körning	596	
	Wolgast.		
	Commenderade		20
	Anklam,		
8	Stenbock	544	384
8	Kyhlen	566	
	I Loitz och med Gen.-Maj. för Demmin i fält.		
4	G.-M.A. Lilies	428	717
8	Åke Hansson	723	
4	Bengt Ribbings	553	
6	Fältmarsk.drag.	322	
	Summa	5,642	2,106

N:o 304.

Förslag huru starke mantal uti helbregde och sjuka i garnisonerna uti Vor-Pommern till d. 20 Nov. befinnes.

(Från Riksarkivet.)

			Döde sedan d. 1 Aug.
	Stralsund.		
4	Gen.-Majorens	433	27
4	Bengt Ribbings	480	198
8	Bürtz	477	315
		1,490	
	Nyfähr skans.		
	Commenderade	50	
	Demmin skans		
	Commenderade	128	
	Greifswalde.		
6	Kjörnings	226	276
4	Adolf Hårds	672	199
1½	Nykomne Skott.	128	
	Wikerskans.		
	Commenderade	66	
	Wolgast.		
2	Rikskansl. Gord.	232	
	Anklam, Spandekow, Anklamske inlopp och Stolperskans.		
8	Stenbockens	531	227
8	Kyhlens	553	511
	Afdenyk. Skott.	86	
	Loitz.		
8	Åke Hanssons	506	458
	Tribesees.		
8	H. Ex. Lifg. Drag.	270	
	Damgarten.		
	Commenderade af H. Ex. Fältm. Dragoner	87	
		5,025	2,211

N:o 305.

Kort uttog öfver hela Sverges nyskrifne knektar pro anno 1639.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

		Roteknektar.	Lösdrifvare.	
Upplands	Öfredels	177		
	Nedredels	196	58	
Westmanlands		183	10	
Nerikes		134	39	
Vermlands		203	18	
Södermanlands		267		
Östergötlands	Vestanstångs	230	64	
	Östanstångs	145	1	
Smålands	Calmar län	204		
	Kronobergs och Jönk. län	521		
Westergötlands	Skaraborgs Län	292	38	
	Elfsborgs län	439	19	
Norrlandens	Gestrikland	73		
	Helsingland	178		
	Medelpad	61		
	Ångermanland	101		
	Westerbotten	183		
	Österbotten	383		
Finlands	Åbo läns	625		2,352
	Tavastehus läns	644		
	Wiborgs och Nyslotts läns	700		Ungefär
		5,909	247	

N:o 306.

Lista på militien till häst och fot öfver Sverige och Finland och huruledes de fördelte äro. Actum Örebro d. 1 Mars 1639.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

		Behållne i Tyskland.		Behållne i Sverge.			Förmodas efter utskrifning o. värfning.	Summa i landet.
		K.	Gemene.	K.	Off.	Gemene.		
	Kavalleri.							
8	3 Uplands	—	—	3	69	321	49	439
8	2 Westmanlands . .	—	—	2	46	172	40	258
8	1 Södermanlands .	—	—	1	23	105	16	144
8	2 Ner. o. Wermlands	—	—	2	46	149	34	229
8	6 Östergötlands . .	—	—	6	138	560	77	775
8	2 Wassbo o. Walla	—	—	2	46	187	—	233
8	Fr. Stenbocks Smål.	—	—	8	184	1,016	—	1,200
8	Har. Stakes Westg.	6	519	2	46	228	—	274
8	Thure Bjelkes Åbo l.	8	746	—	—	200	—	200
8	Torsten Stålh. Tav.	8	971	—	—	200	—	200
8	Otto Yxkulls Wiborgs	—	—	8	184	1,016	—	1,200
56		22	2,236	34	782	4,154	216	5,152
	Infanteri.							
8	Upplands G. Kyhle	4	290	4	72	890	364	1,326
8	Westm. Er. Stenbock	4	525	4	72	383	198	653
8	Dalfolk Carl Wrangel	4	600	4	72	80	—	152
8	Nerikes o. Wermlands	4	501	4	72	175	364	611
8	Södermanlds Sperling	4	—	8	144	984	297	1,425
8	Ostgötar Axel Lilje	4	428	4	78	678	396	1,152
8	Calmar Th. Bremers	8	800	—	—	406	297	703
8	Gustaf Stenbocks . .	4	600	—	75	621	252	948
8	Adolf Hårds Smål. .	8	751	—	4	559	258	848
8	G.-M. Kaggs Westg.	4	484	—	72	752	290	1,114
8	Nils Kaggs	8	878	—	9	458	290	757
8	Per Ribbings	4	900	—	1	159	290	450
8	J. Oxenstjernas Hels.	8	587	—	—	638	313	951
8	Å. Körnings Westerb.	4	458	—	72	575	230	877
8	Österb. H. Kyhles.	4	551	—	72	591	411	1,074
8	Metstackes Åbo län	4	522	—	96	911	458	1,465
8	Koskils d:o	—	—	—	—	—	—	—
8	Hendrik Bürtz Tava-	8	744	—	—	—	—	—
8	Lydert Hendr. steh.	8	794	—	—	—	—	—
8	Ant. Jörgenr. län.	4	—	4	17	480	488	985
8	R. Wrangels Wibgs	—	—	—	—	—	—	—
8	Ew. Taubes län.	—	—	—	—	—	—	—
8	Al. Gordons	4	380	4	72	749	745	1,586
104		104	10,793	—	1,020	10,089	5,968	17,077
—		—	13,029	—	1,802	14,243	6,184	22,229
						1,802		
						16,045		32

Utsändes	
Infanteri-rekryter . .	4,807
Kavalleri	1,131
Värfvade:	
8 Mathiæ Forbus	1,200
4 Sperling	600
4 Dragoner från Riga .	600
	8,338
Summa utomlands	21,367

Är till vetande att de finske regementer, som ligga i Estländske garnisoner, här icke äro inräknade.

N:o 307.

Kort förslag, huru utredningen är passerad 1639.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Stockholm.	
Infanteria.	
Upplands	334
Westmanlands	82
Nerike och Wermlands	107
4 Södermanlands	600
Östg. Axel Liljes . .	188
Smål. T. Bremens 400	
Adolf Hård. . . . 49	913
Officerare dertill 64	
G.-M. Lars Kaggs 116	
Nils Kagges . . . 322	802
Per Ribbings . . 300	
Officerare dertill 64	
Joh. Oxenstjernas 613	
Anders Körnings 142	868
Hans Kyhles . . . 49	
Officerare dertill . 64	
Sperlings värfvade . .	600
	4,494
Calmar.	
Cavalleri.	
8 H. Fredrik Stenbocks	1,000
Finland.	
Reinhold Metstackes .	78
Hendrik Bürtz	456
Lydert Hindersons . .	406
Alex. Gordons	220
Officerare dertill . . .	88
	1,248

N:o 308.

Förslag på Sveriges Rikes Militie, Svensk och Finsk Nation, hemma uti landet, i garnisonerna på gränshusen, såväl som hvad utomlands är, efter sist inkomna besked. Anno 1640.

(Från Riksarkivet.)

			Uti Sverige med 1640 års utskrifning.		Utomlands.	Summarum.
		Cavalleri.				
Uppland 3 Westmanld 2 Nerike o. Wermland 2 Sörmland 1	8	Johan Wrangels	1,200	—	—	1,200
Östergötland	8	Th. Oxenstjerna	1,200	—	—	1,200
Småland	8	Fredr. Stenbock	400	—	800	1,200
Westergötland	8	Harald Stake	717	—	483	1,200
Tavastehus	8	Thure Bjelke	655	—	545	1,200
Åbo Län	8	G.-M. Stålhand	409	—	791	1,200
Wiborgs	8	Otto Yxkull	1,200	—	—	1,200
Sverige och Finland	4	Adelns rusttj.	600	—	—	600
Liff-, Est- o. Ingermanland	4	Landsåtarne	600	—	—	600
	64		6,981	—	2,619	9,600

			Uti Sverige med 1640 års utskrifning.		Utomlands.	Summarum.
		Infanteri.				
Uppland	9	Kyhl. m. gårdsf.	1,332	373	324	2,029
Sörmland	8	Otto Sperling	779	267	459	1,505
Östergötland	8	Axel Liljes	902	376	536	1,814
Småland	8	Gust. Stenbock	725	252	605	1,582
	8	Taube Brehmen	168	297	920	1,385
	8	Adolf Hård	249	285	747	1,281
Westergötl.	8	G.-M. L. Kagg	824	216	529	1,569
	8	Nils Kaggs	209	224	1,022	1,455
	8	Per Ribbings	329	310	966	1,605
Nerike och Wermland	8	Th. Thomason	604	337	512	1,453
Dalarne	8	Carl Wrangel	876	—	324	1,200
Westmanld	8	Erik Stenbock	728	183	499	1,410
Norrland	8	J. Oxenstjerna	124	346	690	1,160
Westerbott.	8	Hans Drake	637	233	354	1,224
Österbotten	8	Hans Kyhle	813	384	456	1,653
Åbo Län	8	Metstackes	1,066	309	388	1,763
	8	And. Koskull	315	309	1,138	1,762
Tavastehus	8	Ant. Jörgenreich	—	294	882	1,176
	8	Henr. Bürtz	183	175	831	1,189
	8	Lydert. Henriks.	508	175	492	1,175
Carelen	8	Alex. Gordons	615	245	829	1,689
	8	Reinh. Wrangel	556	240	823	1,689
	8	Ewert Taube	551	260	873	1,684
	185		13,093	6,090	15,269	34,452
		34,452				
		9,600				
		44,052				
		Garde 143				
		44,195				
Tillkommer i Liffland	9	Math. Forbus dr.	778	582	—	1,350
	1	Otto Wellings	89	61	—	150

Utomlands och på gränsen i Sverige, Liff-, Est- och Ingermanland.

I Fält.

Cavalleri.

8 Fredrik Stenbock . .	800
8 Gen. Stålhandske . .	791
8 Thure Bjelkes	545
6 Harald Stakes	483
2 Otto Yxkulls (i Liffl.)	250
32	

Infanteri.

4 Gen.-M. Lars Kaggs	529
4 Gust. Stenbocks . .	605

4 Erik Stenbocks . . .	499
4 Nils Kaggs	415
Göteborg.	
1 Gen.-M. Lars Kaggs	150
Jönköping.	
Adolf Hård	76
Calmar.	
2 Axel Liljes	171
Taube Brehmens . .	74
Carelen och Ingermanland.	
8 Reinhold Wrangels .	893
Rewal.	
1 Ewert Taubes	150
Pernau.	
1 Ewert Taubes	30
Nöteborg.	
1 Ewert Taubes	122
Kexholm.	
1 Ewert Taubes	132
Dorpt.	
2 Ewert Taubes	227
Ewest.	
1 Ewert Taubes	38
Kockenhusen.	
1 Ewert Taubes	134
Riga.	
8 Ant. Jörgenreichs . .	882
8 Anders Koskulls . .	1,138
Nymünde.	
4 Alex. Gordons . . .	375
Colberg.	
8 Taube Brehmens . .	920
Stettin.	
4 Nils Kagges	607
4 Joh. Oxenstjernas .	306
4 Carl Wrangels . . .	365
4 Otto Sperlings	459
Damm.	
4 Alex. Gordons . . .	454
Landsberg.	
4 Gabriel Kyhles . . .	324
Anklam.	
4 Hans Kyhles	456
4 Hans Drakes	354
Stralsund.	
4 Gen. Axel Liljes . .	512
8 Henr. Bürtz	536
Wollin.	
4 Thom. Thomassons .	831
Demmin.	
4 Joh. Oxenstjernas .	384
Greifswald, Wolgast.	
8 Adolf Hård	747
Wismar.	
8 Per Ribbing	963
4 Carl Wrangel	224
Minden.	
8 Lydert Henrikson . .	492
140	15,260
	2,869
	18,138

Hemma i Sverige.

Cavalleri.

		Off.	Gemene.
8	Joh. Wrangels	—	1,200
8	Thure Oxenstj.	—	1,200
2	Har. Stakes	—	510
6	Otto Yxkulls	—	950
4	Adelns rusttj.	—	600
4	Landsåtarne	—	600
	Stålhandske	—	280
	Thure Bjelkes	—	280
	Fredr. Stenbocks	—	280
32		—	5,900

Infanteri.

5	Uppld o. gårdsf.	80	1,349
4	Sörmland	72	883
4	Östergötland	72	1,142
4	Smål. Stenbock	16	961
4	Westergötl. Gen.	72	894
4	Ner. o. Werml.	72	781
4	Westmanland	72	738
4	Dalarne	72	528
4	Westerbotten	72	552
4	Österbotten	71	982
4	Metstackes	72	1,091
45			

An af de utomlands Reg:ter.	
T. Brehmen Smål. —	385
Ad. Hårds » —	576
N. Kaggs Westerg. —	265
P. Ribbings » —	405
Joh. Oxenstj. —	160
And. Koskull —	624
Ant. Jörgenreich —	294
Henr. Bürtz —	—
Lyd. Henriks. —	—
Alex. Gordons —	714

Reinh. Wrangel —		796
Ewert Taube —		811
	740	14,376
		740
		15,116
Infanteriets utskrifne		4,067
Cavalleriet		5,900
Cavalleriet rekreu		831
	Summa	25,914

N:o 309.

Förslag uppå de utomlands varande regementer och sqvadroner, hvad till deras komplettering behöfves, 1640.

(Från Riksarkivet.)

Cavalleri.	I Tyskland.	Rekreu.	
8 Fredrik Stenbock	800	120	920
6 Harald Stake	483	207	690
8 Gen. Stålhandske	791	129	920
8 Thure Bjelke	545	375	920
	2,619	831	3,450
Infanteri.			
4 Gen. Lars Kagg	526	74	600
4 Gabriel Kyhle	324	276	600
4 Otto Sperling	459	141	600
4 Axel Lillie	536	64	600
4 Gustaf Stenbock	605	—	605
8 Taube Brehmens	920	80	1,000
8 Adolf Hård	747	453	1,200
8 Nils Kagges	1,022	178	1,200
4 Peder Ribbings	966	234	1,200
4 Thomas Thomasson	512	88	1,200
4 Carl Wrangels	324	276	600
4 Erik Stenbocks	499	101	600
8 Johan Oxenstjerna	690	310	1,000
4 Hans Drake	354	246	600
4 Hans Kyhle	456	144	600
4 Reinhold Metstacke	388	212	600
8 Hendrik Bürtz	831	369	1,200
8 Lydert Hendriksson	492	708	1,200
4 Alexander Gordon	454	146	600
	11,105	4,100	15,805
	2619	831	3,450
	13,714	4,931	19,255

N:o 310.

Projekt, huruledes H. K. M:t nådigst vill att garnisonerna i Pommern och Mecklenburg och några andra specificerade orter i Mark skola med efterföljande af svenske och finske nation och 4 värfvade sqvadroner, blifva besatte, såsom och huru starke de efter sist inkomne rullor äro med 1640 års afsända recreu.

(Från Riksarkivet).

Stralsund, med Dänholmen och Neu Fähr.

4	Axel Lillie	611
8	Hendrik Bürtz	296
4	Hans Drakes	272
		1,679

Greifswalde, Wolgast, Wyker, Peenemünde och Schwine-skans.

8	Adolf Hård	926

Anklam, Yckermünde.

4	Hans Kyhles	446
4	Erik Stenbocks från Stålhandskes armé	519
		965

Demmin och Loitz.

4	Lars Kagges	598

Neu Brandenburg, Treptow, Friedland och Demmin.

4	H. Fr. Stenbocks rytt.	494

Stettin, Damm o. Löckenitz.

8	Nils Kagges, hvaraf 4 från arméen	930
4	Metstackes	389
4	Otto Sperlings	597
4	Thomas Thomassons	611
4	Gabriel Kyhles i Landsberg	603
		3,130

Colberg och Wollin.

8	Tuwe Brehmers . . .	984

Greiffenhag. o. Marw. skans.

4	Alex. Gordons	449

Landsberg.

4	Otto Sperlings i Stettin	372
4	Håk. Nilssons i Ribben.	272
		644

Driesen.

4	Joh. Oxenstjerna från Landsb:g o. armén	472

Kring Landsberg och Yckermünde.

4	Fr. Stenbocks ryttare	494

Wismar, Warnemünde, Hvalfisken, Plagåå, och Bleckede.

4	Carl Wrangels } i Vism.	302
8	Per Ribbings }	982
4	Gustaf Stenbocks från armén	472
8	Isac Lilliesparres värfvade	944
1	Jsac Lilliesparres ryttare	100
		13,637

N:o 311.

Utredningsförslag i Sverge och Finland år 1640.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

I. Stockholm. (Inf.)

Gen.-M. Kaggs Westg.	136
Gab. Kyhles Uppländ.	315
Sperlings Södermanl.	179
Axel Lillies Östgötar	85
Nils Kagges Westgötar	210
Per Ribbings d:o.	54
Tufve Brehmers Smål.	115
Adolf Hårds d:o	283
Gustaf Stenbocks d:o	105
Th. Thomassons Nerikes	105
Erik Stenbocks Westm.	125
Carl Wrangels Dahlkr.	304
Joh. Oxenstjernas Norrl.	364
H. Drakes Westerbott.	284
H. Kyhles Österbott.	179
	2,843

Calmar. (kav.)		
Herr Fredr. Stenbock		100
Harald Stakes		250
		350
Finland.		
Cavalleri.		
Torsten Stålhandskes		300
Thure Bjelkes		400
		700
Infanteri.		
Reinhold Metstackes		251
Henrik Bürtz		188
Alexander Gordons		178
		617
Summa.		
Till Tyskl. fr. Sverige	350	2,843
fr. Finl:d	700	617
	1,050	3,460
		1,050
		4,510

Förslag på 1640 års recreu efter H. K. M:ts nu andra gången nådigste resolution, som med första i vår skall på följande orter afgå. Hvad rytteriet af Finland såväl som fotfolket till Liffland anbelangar, dermed skall ännu innehållas tills vidare K. M:ts förklaring.

Infanterie.	
ur Sverge	3,263
ur Finland	774
	4,037
Cavalleri fr. Calmar.	
Fr. Stenbock	218
Har. Stakes	270
	488
	4,545

N:o 312.

Kort extract på garnisonerna uti Pommern och Mecklenburg efter ankomne rullor till krigsrätten d. 13 Juli 1640.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv).

Stettin.		
4	Nils Kagg	329
4	Sperling	371
4	Metstackes	185
4	Sperlings värfvade . .	322
2	Monsieur De Suisses	112
18		1,319
Greiffenhagen o. Marwitzer skans.		
7	Cuninghams Skottar	245
	Af Thom. Thomassons	52
		297
Wollin.		
4	Thom. Thomassons	504
	Utkommend. fr. Colberg	53
		557
Colberg.		
8	Öfv. Taube Brehmers	945
Landsberg.		
4	Wellam Filips	231
2	Joh. Oxenstjernas	206
	Utkomm. fr. Wollin	109
		546
Driesen.		
4	Gordons	403
	Från Colberg	100
Schiefelbein och Satzig.		
1	Kapten Möllers	64
Stralsund.		
4	Axel Lillies	521
8	Bürtz	786
4	Hans Drakes	289
		1,596
Greifswalde.		
5	Adolf Hårds el. Fleetw.	692
Anklam.		
4	Hans Kyhle	453
1	Fleetwood	75
Wolgast, Peenemünde.		
2	Fleetwood	198

Demmin.

4	Gen. Lars Kagg	462

För-Pommern.

4	Fredr. Stenbocks rytt.	342

Wärfvade

12	Gen.-Maj. Lilliehöks t. fot.	
	Hos Stålhandskes armé	
	4 komp. om	451
	Uppå mönsterplatserne	
	i Hint.-Pommern 7 k.	419
	I Schlesien 1 komp.	86
		956
8	Gen.-Maj. Lilliehöks t. häst	
	I Stettin och Löckenitz	
	2 komp.	146
	Hos armén 2 komp.	156
	Uti de tre kretsar 4 k.	321
		623
8	Axel Lillies till fot	
	Loitz 1 komp	97
	Treptow 1 komp	80
	Friedland 2 komp.	100
	Neu Brandenb:g 1 k.	94
	Malckow 1 komp.	37
	Anklam 1 komp.	118
	Yckermünde 1 komp.	19
		661
3	Axel Lillies till häst	
	Malchin 1 komp.	72
	Neu Brandenburg 1 k.	96
	Waldeck 1 komp.	75
		270

Mecklenburg.

4	Håkan Nilssons	289
		9,308

N:o 313.

Kort förslag, huru starke För-Pommerske garnisonerna sig befinna, när Guvernörens eget tyska reg:te och Öfv.-L:t Bengt Ribbings sqvadron afgå och blifva brukade till Dömitz.

Havelbergs och Werberskans occupering.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Stralsund med Damgarten Dänholmen och Neu-Fährskans.

4	Gen.-Majorens	515
8	Bürtz reg:te	818
		1,333

Greifswald med Wijkerskans och Tribesees pass.

6	Adolf Hårds	575
1	Nyvärfvadt	60
		635

Wolgast och Peenemünde.

2	Af sal. And. Körnings reg:te	277

Anklam, Spandekow, och Kavelpass.

	Kyhlens reg:te.	409
2	Komp. Dragoner . . .	280
		689

Ueckermünde.

1	Nyvärfvade	43
	Utkom. ur Ank. af Kyhl.	26
		69

Demmin.

4	Herr Joh. Oxenstjernas	498
2	Adolf Hårds	228
		726

Loitz.

1	Nyvärfvade	56
35		3,785

Närskrefne kommenderas i fält.

4	Ribbings sqvadron	486
8	Nyvärfvade	977
		1,463
		5,248

N:o 314.

Kort extract öfver Liff- och Ingermanländske krigsfolket efter som de äro starke d. 1 Febr. 1640.

Öfv. Matthiæ Forbus värfvade soldater . .	897
Maj. Otto Wellingks kompani dragoner	108
Öfv. And. Koschiels, som är i Riga o. Nyhusen	1,180
Öfv. Anton Jörgenreichs, som är i Riga och Marienburg . .	954
Johan Patkuls sqvadron, som ligger i Nymynde skans	425
Fab. Wrangels sqvadron, som ligger i Dorpt, Kockenhusen o. Eveste	522
Reinh. Wrangels reg:te, som är i Ingermanl. i garnison . . .	972
Christoffer Böllies kompani på Nöteborg	125
Otto v. Mengdens landsåtare fr. Rigiske, Pernauske och Kockenhusiske kretsen . . .	200
Fab. Platers komp. landsåt. Dorptske kretsen	107
Maj. Jonas Klingebiels komp. finske ryttare	147
Ryttm. Anders Larssons d:o	147
Estländske landsåtare	301
Ingermanländske d:o	50
	6 133

N:o 315.

Utskrifningen i Sverige för efterskrifne år.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

	1641.	1642.	1643.	1644.	1645.	1647.	1648.
Uppland	370	361	333	306	316	286	—
Westmanland	254	177	143	147	134	110	128
Nerike	189	182	124	111	161	119	90
Wermland o. Dahl.	434	340	340	297	156	282	233
Södermanland	221	244	215	221	228	202	140
Östergötland	301	359	341	295	306	272	252
Småland.							
Kronobergs Län	391	390	409	372	278	280	280
Jönköpings d:o	259	311	290	287	269	247	226
Calmare d:o	175	163	153	121	116	94	95
Westergötland							
Elfsborgs Län	249	331	292	284	261	250	461
Skaraborgs d:o	306	333	325	303	286	260	
Österbotten	356	385	262	358	342	427	411
Westerbotten	159	230	203	231	244	240	189
Norrlanden	403	325	328	323	324	334	339
	4,067	4,131	3,858	3,656	3,421	3,403	2,848

Finland.							
Åbo med Björneborg	17	27 5	302	281	280	270	188
Tavastehus Län med Nyland	87	435	308	332	292	220	180
Wiborgs och Nyslotts Län	—	352	372	346	325	522	523
	904	1,062	982	959	897	1,012	891
	4,067	4,131	3,858	3,656	3,421	3,403	2,848
	4,971	5,193	4,840	4,615	4,318	4,415	3,735

N:o 316.

Finske militien 1641.

(Från Riksarkivet.)

I Tyskland, Liff- och Ingermanland varande garnisoner jemte 1641 utdragne rekreu.

Cavalleri.

4 Thure Bjelkes Åbo-läns 610

Infanteri.

Åbo läns

8 Axel Axelsons . . . 1,200
8 Anders Koskulls . . . 1,199

Tavaste och Nylands

8 Hendrik Bürtz . . . 1,200
8 Antoni Jörgenreichs 1,172

Wiborgs och Nyslotts

8 Reinhold Wrangels . 1,154
4 Öfv.-L:t Th. Kinnemund 603
4 Öfv.-L:t Fab. Wrangel 600
4 Öfv.-L:t Evert Taubes 649
8,387

Hvaraf 2,065 rekryter.

Hemmavarande.

Cavalleri.

4 Åbo läns med 100 af Tavastehus 585
8 Tavaste och Nylands 1,188
6 Wiborgs och Nyslotts 887
2 Wiborgs i Liffland 295
2,955

Infanteri.

Åbo län.

6 Öfv.-L:t B. v. Gerdten 909
4 Öfv. Koschels 543

Tavastehus och Nylands.

4 Öfv. Lydert Hendrikson 495
2 Öfv. Bürtz . . 259
1 Öfv. Jörgenreich . . . 94

Wiborgs och Nyslotts län.

3 Öfv. Gordons 405
1 Öfv. Reinhold Wrangel 128
1 Öfv.-L:t Kinnemund 129
1 Öfv.-L:t Fab. Wrangel 128
1 Öfv.-L:t Ewert Taube 134
3,224
6,179

Summa 14,566

N:o 317.

Utredningsförslag i Sverige och Finland åt Tyskland år 1641. Det sista och rättaste d. 24 Maji 1641.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Från Stockholm till Pommern.

Infanteri.

4 Gabriel Kyhles . . . 700
4 Axel Liljes 600
4 Gustaf Stenbocks . . . 752

2 Nils Kagges	300
2 Per Ribbings . . .	292
4 Erik Stenbocks . . .	708
5 Hans Kyhles	785
25	4,137

Från Södertelje.
Calvalleri.

4 Joh. Wrangels	500

Från Nyköping

4 Joh. Wrangels . . .	500

Från Calmar.

Fredrik Stenbock . .	160

Från Helsingfors till Pom mern.
Infanteri.

5 Axel Axelsons . . .	748
3 Henrik Bürtz	53

Cavalleri.

Thure Bjelkes	265

	Cav.	Inf.
Från Sverge	1,160	4,137
Från Finland	265	1,211
	1,425	5,348
Klippare	712	1,425
		6,773

Hemfordras i stället.

4 Ture Brehmens . .	388
2 Fleetwoods	264
4 Gen.-Maj Kaggs . .	574
2 Carl Wrangel . . .	251
3 H. Joh. Oxenstjerna .	388
2 Hans Drakes . . .	268
	2,100

Gemene ryttare . . .	400
4 Lydert Henriksons .	373
3 Gordons	376
	749

N:o 318.

Garnisonernas besättning i Tyskland med dess tillökning anno 1641. Datum Stockkolm d. 10 Aug. 1641.

(Från Kammar Kollegii Arkiv.)

Stettin, Damm, Greiffenhagen och Löckenitz.

	Åre i garn.	Recreu 1641.
4 Nils Kagge	681	229
4 Gabr. Kyhle	500	709
2 Axel Axelson	190	748
2 Th. Thomasson	356	—
4 Sperling Sörml.	454	—
16		

Colberg, Wollin.

6 Ture Brehmers	986	—
2 Th. Thomasson	244	—
8		

Landsberg.

1 Sperlings kom.	120	—
4 Håkan Nilsson	159	—
2 Er. Stenbocks	260	—
7		

Driesen.

3 Alex. Gordon	297	—

Stralsund.

4 Axel Lillies	600	546
5 Henr. Bürtz	746	453
2 Hans Drakes	268	—
11		

Greifswalde.

3 Fleetwoods	663	—

Wolgast.

2 Fleetwoods	201	—

Demmin.

4 Lars Kagges	547	—

Anklam och Yckermynde.

3 Hans Kyhles	415	720
1 Er. Stenbocks (utkommenderade till Landsberg) och Driesen)	179	—
58		

Wismar, Pöel, Hvalfisken, Warnemünde och andra i Mecklenburg.		
6 Per Ribbing	988	236
2 Carl Wrangels (vid armén)	251	—
14 Joen Lilliespar-res värfvade	1,387	—
	10,302	3,6 1
		13,9 3

N:o 319.

Lista wie stark sich die Armée allhier im Feldlager für Heinzendorf befindet d. 16 Juni Anno 1641. ohne Ober-Officiere.

(Från Riksarkivet.)

Infanteria.

Gen.-Maj. Lilliehök .	470
Gen.-Maj. Axel Lillie	351
Graf v. Thurn . .	457
Obr. Stenbock . . .	484
Obr. Cuningham . .	151
Obr. Joh. Oxenstjerna	231
Obr.-L:t Mührs Schwedische Sqvadron	172
Obr. Th. Brehmens commendirte . . .	96
	2,402

Dragoner.

Gen.-M. Stålhandskes 2 Komp.	157
H. Lillieströms 1 Komp.	47
	204

Cavalleri.

Gen.-Maj. Stålhandske	250
Obr. Schulmans . .	400
Obr. Dewitz	180
Obr. Wrangels . . .	100
Obr.-L:t Hamerstein .	300
Obr. Würtzburg . . .	300
Obr.-L:t Seidlitz .	200
Obr.-L:t Trotzig . .	130
Obr.-L:t Riesengrün .	90
Gen.-Maj. A. Lillie .	118
Eschenhausische .	106
	2,574
Utom garn. summa	5,180

I Juli hade Stålhandske 3,500 ryttare, Goltz öfver 5,000.

I Aug. 1641 sändes till Stålhandskes succurs.

Fotfolk.

Öfv. Lilliesparres reg:te

4 Westmanl. nyankomne

4 Westmanl. } ur Landsbergs
4 H. Nilsson } garnison, dit i stället kommo 4 Kyhle.

Ryttare.

8 Lilliehöks reg:te	
2 Smålands ryttare	
8 Lilliesparres reg:te	
2 Wellings ryttare från Liffland (200)	
Summa	3,000

Mot slutet af året hade Stålhandske

Fotfolk	3,744
Ryttare, beridne . . .	1,921
D:o oberidne .	1,024
	6,589

Vid samma tid Frans Albrecht af Lauenburg

Fotfolk . . .	4,900 man
114 Rytteri	6,920 »
18 Dragoner	1.100 »
	12,920 man.

N:o 320.

Project på H. K. M:ts arméer och garnisoner af reg:ter och kompanier i Tyskland. Anno 1641 d. 30 Juni.

(Från Riksarkivet.)

Hufvudarmén.

Cavalleri

12 Sal. Fältm. Joh. Baner
8 Gen. Lennart Torstenson
8 Gen.-Maj. Cratzenstein
5 Gen.-Maj. Pfuel
8 Gen.-Maj. Wittenberg
12 Gen.-Maj. Königsmark
8 Thure Bjelke och dem som utgå 1641.
12 Öfv. Billinghusen
10 Öfv. Gustaf Gustafson
12 Hertig Frans Henrik
8 Öfv. Gustaf Horns
12 Landtgrefven af Hessen
8 Öfv. Dörfflinger
10 Grefve v. Hoditz
8 Öfv. Douglas
12 Öfv. Witzleben
8 Öfv. Birckenfeld
8 Öfv. Seckendorf
8 Öfv. Duwall
8 Öfv. Geres
6 Öfv. Jeskow
8 Öfv. Fritzlews värfning
12 Öfv. Schlangen
6 Öfv. Kinsky
8 Öfv. Höcking
8 Öfv. Grünes dragoner

237

8 Öfv. Joh. Wrangel från Sverige.

Infanteri.

12 Sal. H. Joh. Baners
12 Gen. Lennart Torstenson
8 Gen.-Maj. Pfuel
8 Gen.-Maj. Wrangel
12 Gen.-Maj. Wittenberg
12 Öfv. Mortaigne
8 Öfv. Gust. Stenbock, 4 komp., som utgå 1641.
8 Öfv. Österling
8 Öfv. Döring
8 Öfv. Paikull
8 Öfv. Bibau
8 Öfv. Schneeberg
12 Öfv. Carl Ruth
12 Öfv. Plettenberg
8 Öfv. Innes
8 Öfv. Strijks
8 Öfv. Haake
8 Öfv. Goltz

180

Garnisonerna.

Stralsund.

8 Gen. A. Lilje med dem som nu utgå.
8 Öfv. Bürtz med 3 komp. som utgå 1641.

Greifswalde.

6 Öfv. Fleetwood.

Anklam, Yckermünde, Loitz, Wolgast.

8 Öfv. H. Kyhles med 5 komp., som utgå 1641.

Demmin.

4 Öfv. E. Stenbock som utgå 1641.

Stettin, Damm, Greiffenhagen, Gartz, Marwitz.

8 Öfv. Nils Kaggs
4 Öfv. Sperling
8 Öfv. Axel Axelson med dem som utgå 1641.

Colberg, Wollin.

6 Öfv. Tuwe Brehmen
4 Öfv. Thom. Thomasson.

Driesen.

3 Öfv. Gordon.

Landsberg.

8 Gen. Joh. Liljehök
4 Håkan Nilsons.

Frankfurth.

4 Öfv.-L:t Radtke.

Wismar.
8 Öfv. Peer Ribbing
8 Öfv. Gabriel Kyhle med 4 komp. som utgå 1641.
99

Armén och garnisonerna i Schlesien.

Cavalleri.
8 Gen.-Maj Stålhandske
8 Gen.-Maj. Liljehök
8 Öfv. Schulman
12 Öfv. Helmuth Wrangel
8 Öfv.-L:t Hammerstein
4 Gen.-Maj. Axel Lillie
4 Öfv.-L:t Anders Trütz
8 Gen.-Maj. Carl Wrangel
4 Öfv. Riesengrün
4 Öfv. Brakels
8 Pohlackarne
12 Öfv. Wancke
8 Öfv. Dewitz
4 Öfv.-L:t Hofmans
6 H. v. Zeringhausen
106

Infanteria.
8 Gen.-Maj. Stålhandske
8 Graf v. Thurn
4 Erik Stenbock utom de 4 komp. som 1641 utgå.
8 Öfv. Mauls
8 Öfv. Erik Stenbocks Tyske
8 Gen.-Maj. Liljehök
8 Gen.-Maj. Axel Lilje
8 De Saspis med de 4 komp. som utgå 1641.
60

Desse äro kommenderade ur garnison.
4 Nils Kaggs
3 Axel Axelsons
3 Joh. Oxenstjerna
2 Tuwe Brehmen
12

Westfalen.
Nienburg.
12 Gen.-Maj. Cratzenstein.

Minden.
12 Gen.-Maj. Sabeltitz
12 Öfv. Wullf.

Osnabrück.
8 Öfv. Borgsdorf
8 Öfv. Lumstein
8 Lydert Hinderson
4 Öfv.-L:t . . . stedt.

Duderstadt.
8 Öfv. Gorsky
52

N:o 321.

Förslag på regementerna och kompanierna hos arméerna i Tyskland utom Westfaliske och Thüringiske trupperne in Nov. 1641.

(Från Riksarkivet.)

Hos hufvudarmén i Tyskland.

Cavalleri.
8 H. Fältmarskalkens Reg:te
12 Sal. Fältm. Lifregemente
12 Gen.-Maj. Pfuels
8 Gen.-Maj. Wittenbergs
8 Hertz. Frans Henrik
10 Gref Hoditz
6 Reinwalds
8 Birkenfelds
8 Duwalls
12 Billinghusen
10 Herr Gustavi
12 Landtgrefven
6 Cratzensteins
8 Douglas
6 Jenhoffskis
12 Witzlebens
8 Göstaf (Horns)
12 Gen.-Maj. Königsmarks
8 Seckendorfs
8 Dörfflings
182

Infanteri.

8 H. Gustaf Stenbocks
12 H. Fältmarskalkens Lifr.
12 Sal. Fältmarskalkens Lifr.
8 Gen.-Maj. Pfuels
12 Gen.-Maj. Wittenbergs
12 Gen.-Maj. Wrangels
12 Mortaigne
8 Haake
8 Bibau
8 Zweybergs
12 Patkiel
12 Erik Hansson
8 Dyrings
8 Stryks
8 Österling
12 Carl Ruth
12 Galls
8 Innes

180

Dragoner.

5 Öfv.-L:t Grüne

367 Komp. utom Gen.-Staben och Artilleriet.

Efterskrefne trupper tager Herr Fältm. med sig till ett corpo vid Elben från Pom. och Mekl.

Cavalleri.

8 Finnar med rekryter.
8 Joh. Wrangels
1 Sal. Jon. Liljesparre
1 Ryttm. Nabes

Desse Reg:ter äro ruinerade.

12 Slangens
8 Höking
8 Geres
8 Kinskis
8 Fritzlebens

62

Infanteriet.

18 Schlieben.
3 Gen. Liljehök.

Blef ruineradt vid Zwickau.

12 Karberg

Svenske.

8 Tuwe Brehmens
4 Thomas Thomasson
4 Hans Kyhles
4 Lars Kagges
4 Per Ribbing

47

Dragoner.

1 Sal. Fältm:s. komp.

110

Uti Pommerske och Mecklenburgske garnisonerna till besättning blifva tillen tid efter detta tillståndet, nemligen.

8	Gen.-Maj. Axel Lilje	1,093
8	Öfv. Bürtz	1,178
		2,271
4	Hans Kyhles . . .	550
2	Lars Persson . . .	250
		3,071
6	Nils Kagges	800
8	Axel Axelson	900
4	Lars Erikson	500
2	Kyhlens	250
		2,450
2	Kyhlens	250
6	Georg Fleetwood . .	780
4	Gordons	220
2	Gabr. Kyhlens . . .	500
1	Capt. Müllers	80
		4,280
4	Per Ribbings	450
4	Stenbocks	460
4	Gen.-Maj. Wrangels .	230
		1,140
6	Sal. Jon. Lilliesparres värfvade	500
77		1,640
2	Småländske nykomne ryttare blifva i Pom. och Meckl.	150
		9,140

Hos Schlesiska armén samt dess anhängande garnisoner.

Cavalleri.

2 Smålänningar
8 Gen. Liljehök
8 Gen.-Maj. Stålhandske
8 Schulman
8 Dewitz
8 Wrangel
6 Königsmark
8 Würzburg
4 Seidelitz
4 Trotzig
4 Gen. Axel Lilie
4 Riesengrün
4 Schirenhausen
4 Den Polniske truppen

80

Infanteri.

8 Stenbocks Svenska
4 Metstackes Finske
2 Nils Kagges
8 Gen. Liljehök
8 Gen. Axel Lilje
8 Grefven af Thurn
8 Stenbocks Tyske
8 Königsmark
12 Wanckes
8 Dyouju
4 Ratkies
4 Gintz (Guns)
8 Liljesparres

90

Dragoner.

3 Gen.-Maj. Stålhandske

173

Summarum.

	Cav.	Inf.	Dr.
Hufv. Armé	182	180	5
Corp. till Elben	62	47	1
Schles. Corp.	80	90	3
	323	317	9
I Garnison	2	77	
	326	394	9

N:o 322.

Pommerske och Mecklenburgiske garnisonerna till befästning förblifva en tid efter detta tillståndet neml.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

		För-Pommern.	
		Stralsund	1,425
		Greifswalde	420
8 Gen.-Maj. Axel Liljes	1,093	Demmin	316
8 Öfv. Bürtz	1,178	Neu-Fähr skans	60
	2,271	Tribesees	20
		Loitz	10
		Damgarten	20
			2,271
4 Hans Kyhles	550	Anklam	500
		Yckermünde	50
		Wolgast	190
2 Lars Pedersons	250	Peenemünde	30
		Swinemünde	30
	3,071		3,071

		Hinter-Pommern.	
6 Nils Kagges	800	Stettin	1,876
8 Axel Axelsons	900	Damm	200
4 Lars Erssons	500	Tullen	24
1 Kyhlens	250	Greiffenh. o. Marw. sks.	300
	2,450	Löcknitz	50
			2,450
		Wollin	202
2 Kyhlens	250	Svine	24
		Diwenow	24
			250
6 Georg Fleetwoods	780	Colberg	700
		Camin	80
			780
4 Gordons	220	Driesen	220
4 Gabriel Kyhles	500	Landsberg	500
1 Kapten Müller	80	Schiefelbein o. Satzig	80
	800		800
		Mecklenburg	
		Wismar	1,000
4 Per Ribbings	450	Hwalfisk	50
4 Stenbocks	460	Pöhl	20
4 Gen.-Major Wrangels	230	Warnemünde	70
	1,140		1,140
		Schwan	
		Plauen	
		Bützow	
6 Sal. Jon. Lilliesparres värfv.	500	Güstrow	500
		Nyhausen	
		Lauenburg	
		Boitzenburg	
		Gadebusch	
	1,640		1,640
2 De Smål. ankomne ryttare förblifva i Pomm. o. Meckl.	150		150
Summa	9,141		9,141

N:o 323.

Svenska armén under Torstenson vid Bergen d. 8 Dec. 1641.

(Kongl. Bibl., Dahlbergs bataljordningar.)

Högra flygeln.

Sqv. Första treffen.

Gen.-Maj. Wittenberg

3 Joh. Wrangel

1 Finnar

1 Korb (?) reg:te

2 Curländare

9

Andra treffen.

Gen.-Maj. Pfuel

3 — — — —

1 Grubbe

1 Mortaigne
1 Haake
6

Midten.

Brig. Första treffen.
Gen.-Fälttygm. Lilliehök
1 Per Ribbing
1 Kagg
1 Thomasson
1 Tuwe Brehmen
1 Stenbock
1 Dorkel
1 Dörning
1 Lifregemente
1 Neuwad
1 Gen.-Maj. Wrangel
6

Andra treffen.
Gen.-Maj. Mortaigne.
1 Bibau
1 Pfuel
1 C. Ruth
1 Erik Hansson
1 Plettenberg
1 Wittenberg
1 Goltz
1 Österling
1 Wust
1 Gen.-Maj. Cratzenstein
1 Scheudorf
5

Venstra flygeln.

Sqv. Första treffen.
Gen.-Maj. Stålhandske.
2 Döfflinger
2 Münchhausen
1 Hertig Fredrik
1 Duwall
2 Pfuel
2 Hoditz
2 Königsmark
11

Andra treffen.
Gen.-Maj. Wrangel
1 Birckfeldt
1 Cratzenstein
1 Rückwaldt
2 Witzleben
5

Emellan båda treffena.
Gen.-Maj. Slange
1 Fritzlaw
1 Kinsky
1 Höcking
1 Behr
1 Slange
5

Summa.
11 Brigader fotfolk
36 Sqvadroner kavalleri
eller
21 Reg:ter fotfolk
26 Reg:ter kavalleri
47 Regementer.

N:o 324.

Förslag och disposition uppå militien i Tyskland med 1642 års rekryter, svensk och finsk nation och 4 komp. värfvade.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Garnisonerna.

Stettin, Damm och Greiffenhagen.

8	Axel Lillie	1,200
8	Nils Kagge	1,200
3	Sperlings	450
19		2,850

Colberg och Wollin.

6	Fleetvood	936

Landsberg.

3	Sperlings	550

Driesen.

4	Gordons	600

Stralsund o. Greifswalde.

10	Axel Axelsson . . .	1,500
4	Thomas Thomasson	600
14		2,100

Anklam o. Yckermynde.

4	Joh. Oxenstjerna	600

Demmin och Loitz	
4 Hans Drakes . .	600
Wolgast och ?	
2 Joh. Flemming	300
Wismar, Warnemünde, Pöel och Hwalfisken.	
4 Gustaf Stenbock .	600
4 Gen.-Maj. Wrangel	600
4 Joen Liljesparre . .	600
	1,800
	12 436
I fält	
Hos Fältmarskalken.	
Cavalleri.	
8 Joh. Wvangel .	984
4 Wittenbergs	600
	1,584
Infanteri.	
4 Lars Kagges	600
4 Stenbocks	600
8 Ribbings	1,200
8 Tuwe Brehmens . .	1,149
4 Thomas Thomassons .	600
	4,149
	5,733
Hos Stålhandsken.	
4 Smålands ryttare	600
8 H. Erik Stenbocks	1,200
	1,800
I Westfalen.	
4 Lydert Hendrikssons	413
Kunna gå i fält 1642.	
Cavalleri.	
8 H. Gustaf Baner	1,000
8 Otto Yxkull eller 4 Joh. Wittenberg	400
4 Stålhandsken .	600
	2,000
Infanteri.	
8 Gabriel Kyhles	1,200
8 Flemings	1,200
8 Bürtz	1,217
	3,617
	5,617
I Tyskland	20,382
Summa	25,999

N:o 325.

Lista på folket, som detta året 1642 utskickas och efter som ske plägar blifva öfverförda med kronans skepp.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Från Sverge.

Fotfolk.

2 Axel Lillies Östgötar	482
1 Gen. Kyhles o. E. Stenb.	193
4 Gen.-Maj. Carl Wrangel	616
4 C. O. Sperling	663
4 Thomas Thomasson	702
2 Georg Fleetvood	308
2 Thure Brehmens . . .	111
2 Gust. Stenbocks . . .	274
1 Per Ribbings	131
1 Nils Kagges	109
4 Joh. Oxenstjerna . .	616
4 Hans Drakes	616
4 Joh. Flemings	677
	5,444

Rytteri.

8 Baners Östgötar . .	1,000

Från Finland.

Fotfolk.

4 Axel Axelsons	745
2 Öfv. Gordons	408
	1,153

Rytteri.

4 Joh. Wittenbergs	500
4 Gen.-Maj. Stålhandskes	500
	1,000
	8,597

N:o 326.

Svenska arméns slagordning vid Glogau d. 30 Aug. 1642.

(Kongl. Bibl., Dahlbergs bataljordningar.)

Sqv. Brig. Högra flygeln.

Första treffen

2 — Billinghusen
2 — Torstensons Lifreg:te
1 — Öfv. Wittenbergs Finnar
2 — Gen.-Maj. Wittenberg
1 — Liffländare.

1 — Hert. Frans Hendrik
1 — Wittkopp
1 — Höking
1 — Cratzenstein
1 — Douglas
13

Andra treffen
2 — Stålhandskes Finnar
2 — Schulman
2 — Helmuth Wrangel
2 — Gen.-Maj. Lilliehök
8

Midten.
Första treffen
— 1 Kyhles Österbottningar / Christian Schlieben
— 1 Gen.-M. Wrangels Dalk. / Tyskt reg:te
— 1 Ribbings Skaraborgare / Forbus
— 1 Kagges Westgötar / Horn / Wittenberg
— 1 Erik Stenbocks Vestm. / Gust. Stenbocks Smål. / Axel Lillies Tyskar
Andra treffen.
— 1 Flemings 4 komp: / Könighams
— 1 Bürtz 4 komp. / Graf v. Thurn
— 1 Blaue / Radike
— 1 Mortaigne / Paykul
— 1 Liljehök / Erik Hansson
— 1 Bibau / Daniel
— 11

Högra flygeln. / Första treffen.
1 — Tideman
1 — Baners Östgötar
1 — Horn
2 — Müller
2 — Derfflinger
1 — Slange
2 — Landtgr. af Hessen
2 — Frizlaw
1 — — — — — (oläslig)
13

Andra treffen.
1 — Dewitz
1 — Würtzburg
1 — Carl Wrangel
1 — Trotz
1 — Axel Lillie
1 — Bock
Riesengrün
1 — . . . kopski
8

Mellan båda treffena.
— 1 Axel Stålarm / Maul
— 1 Axel Lillie / Slitterberg
2 — Joh. Wrangel
1 — Kinsky

Summa.
45 — Sqvadroner
— 13 Brigader

N:o 327.

Svenska arméns slagordning vid Breitenfeld d. 23 Oct. 1642.

(Topografiska Corpsens Arkiv.)

Sqv.	Br.	Högra flygeln.
		Första treffen.
3	—	Lifregemente
3	—	Landtgrefven af Hessen
3	—	Duwall
3	—	Höking
2	—	Kinsky
		Andra treffen.
3	—	Derfflinger
2	—	Wittkopp
3	—	Helm. Wrangel
2	—	Polackar
24		

Midten.

Första treffen.

— 1 Wrangel
— 1 Mortaigne
— 1 Lilliehök
— 1 Baner

Andra treffen.

— 1 Axel Lillie
— 1 Schlieben
— 1 Pfuel
— 1 Jeschwitski

Tredje treffen.

— 1 Maul
— 1 Plettenberg
— 1 Gamla Blå

11

3 — Commenderade sqvad.

Högra flygeln.

Första treffen.

3 Stålhandske
2 — Wittenberg
2 — Cratzenstein
2 — Douglas
2 — Billinghusen
2 — Schulman
2 — Pfuel
2 — Seckendorf
2 — Mitslaff

Andra treffen.

3 — Tideman
2 — Lilliehök

24

Summa.

51 — Sqvadroner
— 11 Brigader

N:o 328.

Efterskrefne trupper blifva utkommenderade på tåg, såsom och hemfordrade från Tyskland år 1643. På K. Mits allernådigste resolution d. 31 Dec. 1642.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Till Tyskland.

Cavalleri.

4	Öfv. Harald Stakes	552
4	Gen.-Maj. Stålhandskes	452
		1,004

Infanteri.

2	Gabriel Kyhle . . .	311
1	Erik Stenbock	171
4	Gustaf Stenbock . . .	660
4	Bengt Ribbing	206
4	Per Ribbing , ...	266
2	Nils Kagges	407
3	Thomassons	312
1	Gen.-Maj. Wrangel .	157
1	Johan Oxenstjerna . .	101
4	Arvid Forbus	660
2	Johan Flemings . . .	208
1	Axel Axelson	156
1	Gordons	95
4	Lydert Hendriksons	440
		4,150
	Summa	5,154

Hemfordras.

Cavalleri.

4	Uppländingar	503
4	Östgötar	503
4	Wittenberg	303
12		1,309

Infanteri.

	Uppländingar . . .	48
	Södermanländingar	80
	Östgötar	54
	Westmanländingar . .	20
4	Smål. Thure Brehm.	150
	Westgöt. B. Ribbings	30
	Westgöt. Nils Kaggs	53
	Westgöt. P. Ribbings	95
	Nerike och Wermland	150
	Åbo L. A. Axelson	50
	Tav. Hän, L. Hendrikson	180
		910
	Summa	2,219

N:o 329.

Kort extract öfver Hinter- och Vor-Pommerske garnisonerna.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Stettin.

4	Gen.-Maj. Axel Lillie	667
4	Thom. Thomasson	691
3	Sperling	389
		1,747

Greiffenhagen	
3 Sperling	336
Wollin.	
2 Sperling	281
Colberg.	
6 Fleetwood	925
Driesen.	
4 Gordon	404
Landsberg.	
4 Kyhlen	435
2 Gordon	244
	679
Stralsund.	
4 Forbus	592
5 Stålarm	812
	1,404
Demmin och Greifswalde.	
1 Ramsons	146
4 Bürtz	638
	782
Wolgast,	
1 Öfv.-L:t Gladtstein	157
1 Pehr Mattson	167
	319
Anklam.	
4 Stenbock	524
Wismar.	
4 H. Gustaf Stenbock	632
4 H. Joh. Oxenstjerna	674
4 Fleming	712
	1,918
Elbströmmens befästningar.	
4 Öfv. Ruth till fot	428
1 Ruths dragoner	55
1 Komp. värf. ryttare	
	483
Summa	9,829

N:o 330.

Svenska arméns styrka i medlet af Juni 1643.

(Från Riksarkivet.)

Rytteriet

som kan göra tjenst; och äro väl så många, som ingen tjenst göra kunna:

8 Lifregementet	370
9 Stålhandskes	200
3 Stålhandskes Finnar	235
8 Gen.-Maj. Wittenberg	275
6 Gen.-Maj. Lillie	80
8 Gen.-Maj. Cratzenstein	242
8 Öfv. Joh. Wrangel	166
8 Öfv. Gust. Baner	133
8 Öfv. Joh. Wittenberg	133
8 Öfv. Reinh. Jordanr	135
8 Öfv. Billinghusen	180
8 Öfv. Derfflinger	161
8 Öfv. Wittkopp	97
8 Öfv. Höcking	83
4 Öfv.-L:t Raf	90
8 Öfv. Helm. Wrangel	154
4 Öfv. Reichwald	170
8 Öfv. Sacken	216
6 Öfv. Pentz	163
8 Öfv. Würtzburg	160
8 Öfv. Tideman	150
8 Öfv. Douglas	133
8 Öfv. Berner	132
8 Öfv. Gustaf Horn	178
8 Öfv. Müller	103
8 Öfv. Frans Henrik	183
8 Öfv. Fritz Lewe	200
8 Öfv. Fritz Richard	74
8 Öfv. Peder Andersson	200
8 Öfv. Schönherr	107
8 Öfv. Endte	110
8 Öfv Tintus	132
8 Öfv. Hammerstein	200
8 Öfv. Dewitz	104
4 Öfv. Birckenfeld	132
	5,553

Wohlau.
8 Gen.-Maj. Wrangel.
Zittau.
4 Öfv. Reichwald.
Meissen.
4 Öfv. Birckenfeld
Oppeln.
8 Öfv. Böttger.
Schweidnitz.
4 Öfv. Riesengrün.

Hos Gen.-Maj. Königsmark.
13 Gen.-Maj. Königsmark
12 Landtgrefve Fritz
8 Noch under värfning
8 Behrs
8 Öfv. Reuschel uti Mark, begifne till armén.
8 Öfv. Isenburgs under värfn.
8 Öfv.-L:t Pentz' bror uti nedre Lausitz
8 Campe
8 Künge
8 Rossikowski
4 Öfv. Klaubergs dragoner.

Dragoner vid armén.

13	Lifreg:tes dragoner . .	400
8	Wanken	350
4	Brun	100
		850

Infanteri.

Fotfolket vid armén ungefär 5,000 man gemene knektar utom officerare.
12 Lifregemente
8 Gen.-Maj. Stålhandske
8 Gen.-Maj. Wrangel
12 Gen.-Maj. Mortaigne
8 Öfv. Linde
8 Öfv. Lohausen
8 Öfv. Erik Hansson
8 Öfv. Plettenberg
8 Öfv. Meyer
8 Öfv. Paykull
8 Öfv. Gref Gustaf Stenbock
4 Öfv. Rödicken
8 Öfv. Daniel
2 Major Ribbing.

Garnisonerna i Frankfurth.
Öfv. Ekeblad.
Crossen.
Maj. Drake.
Glogau.
Öfv. Neuroth
Öfv. Thure Brehmen
Öfv. Otter.
Drachenberg.
Gen.-Maj. Mortaigne drag.
Schweidnitz.
Öfv. Selstedt.
Löwenberg.
Öfv. Österling.
Olmütz.
Öfv. Santhoff.

Mähr. Neustadt.
Öfv. Dankwardt med oberidne dragoner af lifreg:tet samt kommenderade ryttare.

Zittau.
Öfv. Forbus.
Luckau.
Öfv. Kunigham.
Torgau.
Öfv. Axel Axelson.
Leipzig.
Gen.-Maj. Axel Lillies Tyska
Gen.-Maj. A. Lillies Svenska
Öfv. Per Ribbing.
Chemnitz.
Öfv. Maul.
Erfurth.
Öfv. Ermis.
Mansfeld.
Är besatt från Erfurth.
Meinungen.
Sammaledes.
Gardeleben.
Öfv. Duwall.

Minden.
Gen.-Maj. Sabeltitz
Öfv. Wolff.

Nienburg.
Öfv. Lydert Hendrikson.
Gen.-Maj. Cratzenstein.

Osnabrück.
Öfv. Borgsdorf
Öfv. Lundstein.

N:o 331.

Svensk batalj vid undsättningen af Olmütz i Juni 1643.

(Kongl. Bibl., Dahlbergs bataljuppställningar.)

Högra flygeln.
Första treffen.

Sqv.
1 Johan Wrangel
1 Johan Wittenberg
2 Torstensons Lifregemente
2 Gen. Wittenberg
1 Liffländare
2 Curländare
1 Frans Henrik
1 Wittkopp
1 Höking.

Andra treffen.
3 Stålhandske
2 Schulman
1 Axel Lillie
2 Helmuth Wrangel.

Midten.
Första treffen.
5 Brigader infanteri.

Emellan treffena
1 Reichwald
2 Sacken
2 Pens

Andra treffen.
4 Brigader infanteri.

Wenstra flygeln.
Första treffen.
1 Wurtzburg
1 Tideman
1 Douglas
1 Berner
1 Horn
2 Müller
2 Dörffling
1 Fritz Richard
1 Fritz Lewe
1 Baner

Andra treffen.
2 Per Anderson
2 Cratzenstein
1 Schönherr
1 Ende
1 Tintus
1 Dewitz

45 Sqvadroner
11 Brigader

N:o 332.

Designation I. K. M:t zu Schweden und Kaiserliche Garnisonen in Westfalen zwischen der Ems und Weser 1643.

(Från Riksarkivet.)

Kön. Schwedisch
Stift Minden.
Minden
Bückeburg
Veistel.

Stift Osnabrück.
Dreckvörde
Wittlage.

Grafschaft Hoya.
Nienburg
Hoya.

Grafschaft Diepholtz.
Auburg.

Kaiserliche
Stift Osnabrück.
Fürstenau
Wiedenbrück

Stift Münster.
Vechte
Kloppenburg
Meppen
Rheine
Wahrendorf.

Gr. Lippe.
Lemgow.

Stift Paderborn.
Paderborn.

Gr. Rittberg.
Rittberg.

Garnisonen d. 22 Aug. 1643.

Minden.

Sabeltitz	918
Wolff	821
	1,730

Bückeburg.

Sebeltitz	42
Wolff	34
	76

Viestel.

Wolff	29

Nienburg.

Cratzenstein	732
Henrikson	360
	1,101

Hoya.

Cratzenstein	67
Hendrikson	29
	96

Altburg.

Cratzenstein	71
	3,112

N:o 333

Project uppå riksens militie svensk och Finsk nation efter sist inkomne besked till d. 16 Oct. 1643, i Tyskland, Sverge, Est- och Liffland.

(Från Riksarkivet.)

Regementets namn och chef.		Hemma. K.	Hemma. Antal.	Utomlands. K.	Utomlands. Antal.	Utskr. 1644.
Cavalleri.						
Uppländingar	Joh. Wrangel . . .	—	500	8	700	—
Östgötar	Gustaf Baner . . .	—	500	8	500	—
Westgötar	Harald Stake	8	1,204	—	—	—
Småländingar	Erik Oxenstjerna .	8	1,200	—	—	—
Aboländingar	Joh. Wittenberg . .	4	600	8	594	—
Nyländingar	Gen.-M. Stålhandske	4	625	4	593	—
Wiborgs Läns	Otto Yxkulls	8	1,300	—	—	—
Ridderskap. o. Adelns rusttjenst . .		4	600	—	—	—
Landsåtare		—	700	—	—	—
		32	7,129	28	2,387	—

Infanteri.						
Uppländingar	Gabr. Kyhle	4	987	8	728	313
Westmanländ.	Erik Stenbock . . .	6	639	4	509	171
Dalkarlar	Gen.-Maj. Wrangel	7	624	1	61	—
Ner. o. Werml.	Joh. Gordon . . .	6	949	6	942	311
Sörmländingar	Casper Sperling . . .	4	644	8	961	215
Östgötar	Gen.-Maj. Lillie . .	6	1,004	6	927	341
Calmare län	Thure Brehmens . .	3	510	8	635	153
Jönköpings län	Gustaf Stenbock .	8	1,283	4	626	409
Kronobergs län	Georg Fleetwood . .	4	859	6	886	290
Elfsborgs län	Bengt Ribbing .	10	1,624	2	383	295
Skaraborgs län	Nils Kagge	1	437	8	674	200
Westg. Dahl	Per Ribbing	6	809	4	600	225
Helsingar	Joh. Oxenstjerna .	4	749	4	526	288
Westerbottn.	Arvid Forbus . . .	4	1,075	4	577	303
Österbottn.	Joh. Fleming . . .	3	799	7	1,010	328
		76	12,992	80	10,045	3,802
Åbo län	Axel Axelson	4	862	10	848	150
	Henr. Lasse	4	520	8	1,187	152
Tavastehus län	A. Jörgenreich . . .	1	314	8	1,200	—
	Henr. Bürtz el. Ridd.	1	388	9	749	159
	Lydert Henrikson .	4	312	4	300	178
Wib. o. Nyslott	Reinh. Wrangel . .	1	268	7	1,129	172
	Alex. Gordon	3	670	5	728	50
	Thom. Kinnemund .	1	168	4	600	100
	Anders Koskull . . .	1	186	8	1,200	50
		20	3,686	63	7,941	1,111
Värfvade.						
K. M:t Garde		2	300	—	—	—
Hamiltons		—	—	8	1,200	—
Carl Ruths		—	—	5	467	—
		—	24,109	—	22,040	4,911

N:o 334.

Förslag på befästningarne i Sverge, Finland, Liffland, Estland, Ingermanland och Tyskland år 1643.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv).

Sverge.

Elfsborg	150
Calmar	300
Jönköping	76
Johannesborg	50
Wadstena	30
Ryssås skans	50
	656

Finland.

Wiborg	100
Nyslott	50

Kajaneborg	20
Kexholm	300
	470
Liff- och Estland.	
Riga	2,500
Ny- och Dünamünde	600
Kockenhusen	200
Efweste skans	200
Dorpt	300
Pernau	150
Rewal	150
	4,100
Ingermanland.	
Narfven	800
Ivanogrod	400
Jahmo	225
Caporie	100
Nöteborg	150
	1,675
Pommern.	
Stettin, Damm och Greifswalde	3,600
Colberg och Wollin	1,200
Greifswalde o. Wolgast	1,200
Stralsund o. Dänholm	2,400
Demmin och Loitz .	900
	9,300
Mecklenburg.	
Wismar och andre derom liggande orter	3,600
	19,751

N:o 335. *a.*

Project och disposition på efterskrefne trupper år 1644, hvaribland äro 8 kompanier ryttare och dragoner, 23 komp. öfverofficerare till de Svenske med gard. 32 komp. Skottar som skola värfvas.

(Från Riksarkivet.)

I fält.

			Öfver.
	Cavalleri.		
4	Upplänningar	500	—
4	Östgötar	500	—
8	Smålänningar	1,000	—
8	Westgötar	100	—
4	Adelns rusttjenst	500	—
4	Stålhandskes	600	—
4	Tillvärfvas	500	—
36		4,600	—
4	Dragoner	500	—
		5,100	—
	Infanteri.		
2	Garde	300	—
8	Dalkarlar	1,100	39
6	Södermanlänningar	900	—
8	H. G. Stenbock	1,200	42
7	Georg Fleetwood	1,000	9
12	Bengt Ribbing	1,800	119
8	Östgötar	1,200	—
7	Axel Axelson	1,000	33
		8,500	—
8	Hamilton	1,200	—
24	Tyskar	1,800	—
8	Skottar	1,200	—
98		4,200	—
		17,800	—
	Garnisonerne.		
	Calmare.		
6	Johan Fleming i Österbotten	900	12
6	P. Ribbings Westg.	900	35
1	Nils Kagg	150	34
2	Borgerskapet	389	—
2	Smålands ryttare	200	—
		2,539	—
	Borgholm och Öland.		
4	Tuwe Brehmer	600	63
1	Östgöta ryttare	100	—
		700	—
	Jönköping.		
3	Nils Kagg	450	—
1	Borgerskapet	300	—
		750	—
	Göteborg och Ryssås.		
8	Gordons Nerike och Wermlands	1,200	66
4	H. Erik Stenbock	500	10
3	H. Gust. Stenbock	450	—

4	Borgerskapet	700	—
1	Soldater i Göteb.	150	—
2	Westgöta ryttare	200	—
		3,200	—

Elfsborg.

2	H. Erik Stenbock	300	—

Stockholm.

	Uppl. med 1 L:t	120	—
	Borgerskapet	—	—

Nyköping.

	Östgötar	100	—
	Borgerskapet	200	—
		300	—

Johannesborg.

1	Georg Fleetwoods Smålänningar	140	—
	P. Ribbings Westg.	100	—
		240	—
		8,250	—

På flottan.

8	Upplänningar	1,200	—
6	H. Joh. Oxenstj.	900	58
8	Arvid Forbus	1,200	178
		3,300	701

Tyskland i fält och garnisoner.

Cavalleri.

4	Upplänningar	300	—
4	Östgötar	300	—
4	Stålhandske Finnar	500	—
4	Wittenbergs d:o	400	—
		1,500	—

Infanteri.

4	Upplänningar	608	—
6	Södermanlänn:r	943	—
5	Östgötar	737	—
6	Tuwe Brehmens	600	—
4	H. Gust. Stenbock	626	—
6	Georg Fleetwood	886	—
2	Bengt Ribbing	383	—
6	Nils Kagg	674	—
3	Per Ribbing	400	—
6	Gordons Nerike och Wermland	900	—
4	H. Joh. Oxenstj.	526	—
4	H. Erik Stenbock	498	—
4	Arvid Forbus	579	—
6	Joh. Fleming	1,000	—
6	Axel Axelsons	1,031	—
5	Hans Ridders	749	—
5	Gordons Finnar	728	—
4	Lydert Hindersons	300	—
$\frac{1}{5}$	Carl Wrangels	30	—
		12,198	—
		13,698	—

I Finland och Liffland.

Cavalleri.

7	Otto Yxkulls	1,050	—
4	Stålhandskes	600	—
$\frac{1}{5}$	Wittenbergs	70	—
5	Landsåtare	900	—
		2,620	—

Infanteri.

6	Lydert Hindersons	750	—
3	Hans Ridders	350	37
4	Alex. Gordon	650	120
2	Reinh. Wrangels	300	—
1	Kinnemunds	200	58
		2,250	—
		4,870	—

Riga och Cobrons skans.

9	Ant. Jörgenreichs	1,300	35
12	Henrik Lasses	1,800	59
1	O. Yxkulls ryttare	150	—
		3,250	—

Nymynde.

4	Th. Kinnemunds	600	—

Kockenhusen och Eweste skans.

2	Anders Koschiels	300	—

Rewal.

2	Anders Koschiels	300	—

Pernau.

1	Koschiels	150	—

Dorpat.

2	Anders Koschiels	300	—

Narva och Iwangorod.		
8 Reinh. Wrangels	1,200	69
Nöteborg.		
1 Anders Koschiels	150	—
Kexholm.		
1 Koschiels	150	66
	11,270	454

N:o 335. *b.*

Garnisonerne i Sverge d. 22 Oct. Anno 1644.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Calmar.	
1 Cavalleri	125
10 Infanteri	1,450
	1,525
Borgholm, Öland.	
1 Cavalleri	125
2 Infanteri	300
	450
Göteborg och Ryssås.	
1 Cavalleri	125
14 Infanteri	1,721
	1,846
Elfsborg.	
2 Infanteri	260
Jönköping.	
3 Infanteri	450
Nyköping och Hasselö.	
1 Infanteri	150
Norrköping.	
2 Infanteri	166
37	4 972

N:o 336.

Garnisonerne i Liffland d. 1 Juni anno 1644.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Öfv. H. Hamiltons reg:te	1,213
Öfv. And. Koskälls d:o	776
Öfv. Hendr. Lasses d:o	1,138
Öfv. A. Jörgenreichs d:o	1,127
Thom. Kinnemunds sqv.	536
3 Komp. landsåtare	364
1 d:o finske ryttare	150
Otto v. Muyden värfvat	36
	5,340

N:o 337.

Knektar på flottan 1644.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Med Amiralen Simon Styffvert som utkommenderades i April.	
Smålands Lejonet	67
Jägaren	56
Westerviks Fortuna	56
Svanen	54
Tigern	44
Kattan	44
	321
Med Herr Erik Flemming åt Riga.	
Tre Kronor	66
Hafsfrun	43
Oxen	43
	152
Af första flottan.	
Septor	164
Jupiter	77
Draken	74
Göteborg	74
Regina	72
Raphael Engel	72
Månan	47
Leoparden	58
Lammet	43
	683
Af andra flottan.	
Kronan	163
Nycklen	77
Samson	74
Recompens	64

Stockholm	74
Westergötland	63
Westervik	60
Apollo	60
Mercurius	58
Salvator	51
Jungfrun	36
	780

Af tredje flottan.

Arken	163
Svärdet	72
Mars	70
Andromeda	57
Achilles	56
Falken	45
Fortuna	44
Enhörn	44
Papegojan	33
St. Michael	33
	617

Proviantskeppet.

Bönan	26
Mälperif	26
Phenix	26
	78

På strutsar och Lodjor.

Af Axel Axelsons	676
Af Henr. Lasses	378
Af Axel Axelsons	3
Summarum	3,672

N:o 338.

De westfaliska garnisonerna d. 26 Sept. 1644.

(Från Riksarkivet.)

Minden o. s. v.

12	Gen.-Maj. Stenbocks reg:te
4	Öfv. Hendriksons
8	Öfv. Bülows
4	Öfv. Hausmans
8	Gen.-Maj. Stenbocks ryttare.

Nienburg o. s. v.

8	Öfv. Wolffs reg:te
4	Öfv. Sarazini
4	Nari . . . . ?
1	Maj. v. Eisenberg
1	d:o
54	

N:o 339. *a.*

Lista på svenska armén i Tyskland i början af år 1645.

(Från Riksarkivet.)

I fält.

Vid hufvudhären.

Cavalleri.

		Utom Off.
8	Lifregementet	600
8	Gen. Wittenberg reg:te	400
8	Öfv. Reinh. Jordans	300
8	H. F. N. Pfaltzgrefven	300
8	H. F. N. Markgrefven	300
4	Öfv.-L:t Raabe	200
8	Öfv. Fritzlar	350
8	Öfv. Dörffling	330
8	Gen.-Maj. Goldstein	300
8	Öfv. Galbrecht	300
8	Öfv. Wittkopp	300
12	H. F. N. Landtgrefven	500
8	Öfv. Hammerstein	300
8	Gen.-Maj. Douglas	300
8	Öfv. Gustaf Horn	300
8	Öfv. D'Avancour	250
8	Öfv. Tideman	360
8	Öfv. Möller	400
8	Öfv. Kuno Pentz	250
8	Öfv. Riesengrün	200
8	Öfv. Dannenberg	270
8	Öfv. Fritz Richard	350
8	Öfv. Rochow	350
8	Gen.-Maj. Axel Lillie	220
8	Öfv. Dreissbüttel	150
8	Öfv. Reusch	250
208		8,130

Dragoner.

5	Den sqvadron, som i Pegau bekoms, med hans Ex. Fältmarskalkens lifkompani	340

1	Gen.-Maj. Goldstein	60
		400

Infanteri.

2	Major Ribbing }	500
4	Öfv. Axel Axelson }	
12	Lifreg:te Alt-Blau .	776
8	Öfv. Linde	427
8	Gen.-Maj. Wrangel .	383
8	Gen.-Maj. Mortaigne	670
8	Öfv. Copy	329
8	Öfv. Paykull	342
8	Grefve Gustaf . . .	323
8	Öfv. Folkman . . .	676
8	Öfv. Seestedt	613
8	Gen.-Maj. Axel Lillie	434
8	Öfv. Jordan	662
102		6,135
316		14,665

Hos Öfv. Helmuth Wrangel.

Cavalleri.

4	Öfv. Johan Wrangel	300
4	Öfv. Gustaf Baner .	300
4	Öfv. Johan Wittenberg	300
3	Salig Gen. Stålhandskes	220
8	Öfv. Helm. Wrangel	500
8	Gen.-Maj. C. Wrangel	250
8	Öfv. Gjörtschi . . .	300
8	Salig Öfv. Sacks . .	200
8	Öfv. Böttiger . . .	250
8	Öfv. Würtzburg . . .	200
63		2,820

Dragoner.

12	H. Ex. Fältmarskalken	400
8	Öfv. Wancke	250
4	Öfv.-L:t Mortaigne, ruinerad	—
24		650

Infanteri.

8	Öfv. Daniel	400
8	Öfv. Prisinski	230
8	General Wittenberg	250
24		880
111		4,350

Hos Gen.-Maj. Königsmark.

Cavalleri.

13	Gen.-M. Königsmark; ett komp. i Halberstadt, Aschersleben och Osterwick . . .	850
8	Gen.-Maj. Stenbock	320
8	Öfv. Kinsky	220
8	Öfv. Ente	400
8	Öfv. Eisenberg . . .	400
8	Öfv. Schönherr . . .	200
8	Öfv. Hündelshausen .	200
8	Öfv. Reichwaldt . .	380
8	Öfv. Marqvart Pentz	180
4	Öfv. Ermis	200
8	Öfv. Peder Anderson	400
89		3,750

Dragoner.

7	Gen.-M. Königsmark	330

Infanteri.

8	Gen.-M. Königsmark	1,000
8	Öfv. Burgsdorf . . .	600
8	Öfv. Wetzel	600
8	Öfv. Bülow	700
8	Öfv. Sarazin . . .	500

Under värfning och kompletterade inom 8 à 10 veckor:

8	Öfv. Husman	350
4	Öfv.-L:t Smith . . .	100
4	Öfv.-L:t Gjörgen . .	100

Skall värfvas:

4	Öfv. Brandshagen . .	—
60		3,950
156		8,030

Summa i fält.

583	Kompanier	27,045

E. Ex. härhos tjenstligen berättandes, att denna uppsatta lista är nu på gemene och underofficerare. Rytteriet är ock en del nu oberidna, men jag arbetar hvar dag att få resten beriden, hvad jag hafver hos mig. Königsmark gör detsamma. Jag

menar utur stiftet Brehmen skall väl gifvas honom medel. Fotfolket går af, som är uppsatt, pass 400 sjuke, hvilka ligga största delen i Leipzig; de öfriga föras med på vagnar. Jag menar Hennes Maj:t hafver vackert folk både uti fält och garnisonerna, som här och der ligger. E. Ex. försäkrar jag, att hvad som är i fält är starkare och icke svagare, än hvad listan utvisar.

Garnisonerna.

För-Pommern.

Stralsund.

4	Öfv. Forbus	553
4	Öfv. Axel Axelson	611

Greifswalde.

2	Gen.-Maj. Axel Lillie	237
2	Öfv. Hans Ridder	212
1	Öfv. Axel Axelson .	166

Wolgast.

2	Öfv. Johan Fleming	260

Anklam.

4	Gen.-M. E. Stenbock	447

Demmin.

2	Öfv. Hans Ridder .	249
2	Öfv. Johan Gordon .	268
		3,003

Hinter-Pommern.

Stettin.

2	Gen.-Maj. Axel Lillie	236
4	Öfv. Nils Kagg . . .	322
3	Öfv. Johan Gordon .	322
3	Gen.-Maj. Sperling	353

Greiffenhagen, Wollin, Damm.

4	Gen.-Maj. Sperling	494

Colberg.

6	Öfv. Fleetwoods reg:te	730

Landsberg.

4	Öfv. Gabriel Oxenstj.	361
4	Öfv. Carl Ruuth . .	230

Driesen.

5	Öfv. Gordon	518
		3,566

Mecklenburg.

Wismar, Dömitz, Bleckede, Plau.

4	Gen.-Maj. G. Stenbock	490
4	Öfv. Joh. Fleming	553
4	Öfv. Joh. Oxenstjerna	414
		1,457

Holsteiu.

Christianpris.

8	Öfv. Gun	280

Gardeleben (Mark).

4	Duwalls Tyske . . .	498
		778

Schlesien.

Gross Glogau.

12	Öfv. Neuroth	600
4	Öfv. Gabr. Oxenstj.	200
1	Öfv. Per Andersons regemente till häst	80

Drachenberg.

2	Öfv.-L:t Mortaigne dr.	100
		980

Mähren.

Olmütz.

8	Öfv. Sandhoff	600
8	Öfv. Winter	600
4	Öfv. Birckenfelds sqvadron till häst, som Major Ennes kommenderar	80

Neustadt.

4	Öfv.-L:t Danckwardt	350

Eulenberg.

4	Öfv.-L:t Rattken . .	200
		1,830

Meissen.

Leipzig och Mansfeld.

2	Gen.-Maj. Axel Lillie	250
4	Öfv. Per Ribbing . .	492
2	Öfv. Nils Kagges . .	220
2	Öfv. Th. Thomasson	231
		11,93

Thüringen.
Erfurth.

12	Öfv. Ermis	600
1	Kapten Putzar . . .	60
4	Öfv. Ermis sqvadron till häst, som Öfv.-L:t Knorr kommenderar	200
		860

Westfalen.
Minden.

12	Gen.-Maj. Stenbock	959
4	Öfv. Lyd. Hendrikson	338

Nienburg.

8	Öfv. Wolff.	767
		2,064

Stift Halberstadt.
Halberstadt, Oschersleben, Osterwick.

8	Öfv. Kuchemeister	350
1	Gen.-M. Königsmarks reg:te till häst . . .	110

Oschersleben, Qwerfurth.

1	Af Gen.-Maj. till fot	60
		520

Summa i Garnisoner.

190	Kompanier	16,251

Summa Summarum

773	Kompanier	43,346
	Officerare i fält . . .	1,749
		45,095

N:o 339. *b.*

Svenska arméns slagordning vid Jankowitz d. 24 Febr. 1645.

(Ur Theatrum Europæum.)

Fältmarskalken Torstenson.

Högra flygeln.
Gen. af kav. Wittenberg.

Sqv. Första treffen.

2 Torstensons Lifregemente
2 General Wittenberg
2 Öfv. Jordan
2 Pfaltzgr. Carl Gustaf
2 Markgrefven
1 Raabe
2 Fritz Leise.

Andra treffen.
Gen.-Maj. Goldstein.

2 Derfflinger
2 Gen.-Maj. Goldstein
2 Öfv. Galbrecht
1 Axel Lillie
2 Rochaut
2 Wittkopp

24

Midten.
Gen.-Maj. Mortaigne.

Brig. Första treffen.

1 Ribbing
1 Gamla blå
1 { Lindsay / Wrangel
1 Mortaigne
1 { Paykull / Seestädt
1 Volkman.

Andra treffen.

1 { Axel Lillie / Copy
1 { Eisenhaupt / Jordan

8

Wenstra flygeln.
Gen.-Maj. Douglas.
Första treffen.

2 Tideman
1 D'Avancourt
2 Douglas
2 Horn
3 Landtgraf.

Andra treffen.

2 Fritz Richard
1 Danneberg
2 Riesengrün
1 Buttler
2 Reuschel
1 Pentz
2 Müller

23

Emellan hvar och en af de 22 Sqvadronsluckorna i första treffen stod en musketerar-afdelning à 40 man.

N:o 340.

Lista der Regimenter zu Ross und Fuss, welche jetzo unter des Herrn Gen.-L:t des von Königsmark Conduite anvertrauet und von ihm geworben u. s. w.

(Från Riksarkivet.)

Cavallerie.

Beym Herrn Gen.-L:t im Erzstift Brehmen.

13	Des H. Gen.-L:t Reg:t	1,000
8	Gen.-Maj. Stenbock	400
8	Obr. Kinsky	300
8	Obr. v. Ende . . .	408
8	Obr. v. Hündelshausen	225
8	Obr. Schönherr . . .	250
8	Obr. Daniel Arndtson	326
7	H. Gen.-L:t Dragoner	700
68		3,609

Zu Magdeburgs Blokade.

8	Obr. Reichwald . . .	400
8	Obr. Mark. Pentz .	400
16		800

Bey der Hauptarmée.

8	Obr. v. Rochow . . .	450
6	Obr. Fritsch v. Buttlar	300
4	Obr.-L:t Redigers Sqv.	150
5	Von des H. Gen.-L:t Dragonern unter des H. Feldmarschalln Regiment in Holstein .	300
23		1,200
107		5,609

Infanterie.

Im Erzstift Brehmen.

8	Des H. Gen.-L:t Reg:t	1,000
8	Obr. Burgsdorf . . .	688
8	Obr. v. Bülow . . .	843
8	Obr. L. de Sarazini	600
8	Obr. Wezel	800
40		3,929

In Werbung.

8	Obr. Hausman, logirt in Minden	425
8	Obr. Kuchemeister, logirt in Halberstadt	425
4	Obr.-L:t Schmidt Sqv., logirt in Osterwick .	200
4	Obr.-L:t Jorges Sqv., logirt in Minden . .	200
24		1,250

Obr. Brandts Sqv.
Obr.-L:t Stimeman d:o
Obr.-L:t Nauman d:o.

Bey der Hauptarmée.

8	Obr. Seestedt	700
6	Obr. Jordan	600
	Obr. Roschikowski .	—
	Obr. Ulr. Pentz . . .	—
14		1,300
78		6,479

Summa.

Im Erzstift Brehmen.

68	Cavallerie	3,609
40	Infanterie	3,929
108		7,538

In Werbung.

24	Infanterie	1,250

Zu Magdeburg.

16	Cavallerie	800

Bey der Hauptarmée.

23	Cavallerie	2,210
14	Infanterie	1,300
37		2,500

Summarum.

185	Kompanier	12,088

N:o 341.

Utredningsförslag i Finland år 1645.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Från Åbo hit till Sverge och till armén i Skåne.

1 Adelns rusttjenst . .	125
1 Gr. Gustafs Tav. rytt.	100
1 Joh. Wittenbergs . .	100
2 Otto Yxkulls	300
Klippare	250
	875
1 Henrik Sasses rytt.	330
3 Axel Axelsons	660
	990

Från Helsingfors till armén i Skåne.

2 Otto Yxkulls ryttare	300
Klippare	150
	450

Rekryter till Riga.

Jöran Knorrings .	100
Lydert Hendriksons .	140
Kinnemunds . . .	100
Ridders	120
	460

Från Wiborg till Ingermanland.

3 Alex. Gordons	600
1 And. Koschiels	150
1 Kinnemunds	150
1 Reinhold Wrangels . .	150
2 Tavastehus knektar .	300
	1,350
	3,725

N:o 342.

Utredning på efterskrefne trupper, som afföras skola ur Skåne till Tyskland.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Cavalleri.

4 Joh. Wittenbergs . .	535
4 Henr. Horns	532
	1,067

Infanteri.

16 K. M:ts Gardie . . .	1,609
8 Knorrings	1,069
	2,678

N:o 343.

Skeppsflottans besättning 1645.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Sjöfolk.

Första flottan	2,755
Andra flottan	1,980
Tredje flottan	911
Lastdragare och små farkoster	506
	6,152

Knektar.

Första flottan	1,530
Andra flottan	1,168
Tredje flottan	522
Lastdragare och små farkoster	36
	3,256
Summa	9,408

Enligt en annan uppsatts voro på flottan, som räknade 40 fartyg, blott 2,043 knektar.

Enligt en tredje, knektar:

Helsingar	661
Westerbottningar . .	692
Uppländingar	458
	1,811

N:o 344.

Special på följande landskapers besättning år 1645.

(Från Riksarkivet.)

Halmstad.

9 Kompanier fotfolk . .	1,038

Warberg.

2 Komp. fotfolk.	

Laholm.
2 Komp. soldater.
Gottland.
2 Komp. ryttare
9 D:o fotfolk.
Ösel.
1 Komp. dragoner
1 D:o soldater.
Jemtland.
4 Komp. fotfolk.

N:o 345.

Förslag på de trupper, som förblifva i Wermland att kampera gränsen och eljest på Morastskans, sedan den af de danske qvitterades, från d. 1 Juni 1645.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

2	Olof Stakes ryttare .	300
3	Dragoner	300
4	Uppländingar	600
		1,200

Trupper i Borgsjö och Korböls skansar i Helsingland i Sept. 1645.

Borgsjö skans.

2	Pithå bergsknektar .	200
1	Af Arv. Forbus . . .	150
		350

Korböls skans.

1	Helsingar	200
1	Af Forbuses	150
		350

N:o 346.

Kort förslag uppå Pommerske, Markiske och Mecklenburgiske garnisonernas besättning, huru starke de sig effektive befinna, när de trupper, som allaredo på roten kommenderade är, afgå. In Maji 1645.

(Från Riksarkivet.)

Stettin.

2	Gen.-Maj. A. Lillie .	233
3	Gen.-Maj. Sperling .	378
4	Nils Kagges	408
2	Johan Gordons	328
		1,347

Damm.

1	Gen.-Maj. Sperling	112

Wollin.

1	Gen.-Maj. Sperling	266

Greiffenhagen.

1	Gen.-Maj. Sperling	128

Satzig.

	Commenderade	15

Colberg.

6	Fleetwoods	781

Landsberg.

8	Carl Ruuth	540

Driesen.

5	Alexander Gordon . .	500

Schiefelbein.

	Alexander Gordon . .	54

Löckenitz.

	Commenderade	47

Stralsund.

4	Öfv. Arvid Forbus	414
4	Öfv. Axel Stålarms	513
		927

Neu Fähr.

	Commenderade	85

Greifswalde och Wikerskans.

1	Axel Stålarms	147
2	Öfv. Hans Ridders . .	198
		345

	Wolgast, Peenemünde och Swine.	
2	Öfv. Flemings	246
	Anklam.	
4	Gen. Stenbocks . . .	379
	Yckermünde.	
	Stenbocks commend.	40
	Demmin och Loitz.	
2	Hans Ridders	216
2	Gen. Axel Lillies . .	223
1	Joh. Gordons	121
	Forbus commenderade	26
		586
	Tribsees.	
	Forbus commenderade	35
	Damgarten.	
	Forbus commenderade	31
	Ribbenitz.	
	Forbus commenderade	21
	Wismar.	
4	Herr Oxenstjernas . .	212
4	Herr Flemmings . . .	296
4	Gen.-Maj. Stenbocks	232
		740
	Hvalfisken.	
	Commend. af ofvanst.	111
	Pöhl.	
	Commend. d:o	73
	Warnemünde.	
	Commend. d:o	70
	Plau.	
	Commend. d:o	47
	Dömitz.	
	Commend. d:o	141
	Blekede.	
	Commend. d:o	53
	Bützow.	
	Commend. d:o	24
	Fehmern.	
	Commend. d:o	51
	Neustadt.	
	Commend. d:o	29
	Summa	7,524

N:o 347.

Inhemska Militien år 1646.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv).

	Cavalleri.	
8	Upplands, Westmanlands, Sörmlands, Nerike och Wermlands.	
8	Östgötar	
8	Småländingar	
8	Westgötar	
8	Åbo Läns	
8	Tavastehus Läns	
8	Wiborgs Läns	
56		
	Infanteri.	
10	Upplands	
8	Westmanlands	
8	Dalreg:tet	
10	Nerikes och Wermlands	
10	Södermanlands	
10	Östergötlands	
28	Småland	10 Kronobgs Län 10 Jönköp:s Län 8 Calmare Län
24	Westg.	8 Elfsborgs Län 8 Skarabgs Län 8 Peder Ribbing
34	Norrland	8 Hudiksvalls L. 8 Ångermanlds 8 Medelpads, Jemtlands 10 Österbotten
21	Åbo Län	9 Henrik Sasses 12 Axel Axelson
26	Tavastehus	9 Hans Ridder 9 G. Knorring 8 L. Hinderson
30	Wiborgs Län	9 Er. Stenbocks 8 Alex. Gordons 9 And. Koskulls 4 Th. Kinnemds
219	komp.	
4	Dragoner i Sverige	
4	Dragoner i Finland.	

N:o 348.

Utredningsförslag till år 1646.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Från Stockholm.

Cavalleri.

1½	Upplands Ryttare .	250

Infanteri.

2	Uppländingar	260
1	Westmanländingar . .	150
2	Hels. Gust. Sab. . . .	270
½	Westerb. Ar. Forbus	50
		730

Från Norrköping.

1½	Ostgöta ryttare . . .	250

Från Calmar.

1	Håkan Nilssons . . .	120
1	Jöran Fleetwoods . .	180
1	Joh. Flemmings . .	100
		400

Från Halmstad.

16	H. K. M:ts Garde . .	2,000
2	Per Ribbing Westg. .	200
4	Chr. Johansons	400
		2,600

Från Gottland.

8	Knorring Tavastehus	1,200

Från Helsingfors.

Cavalleri.

4	Henrik Horns	650

Infanteri åt Tyskland.

1	Gordons Karelske . .	150
½	Lydert Hinderson . .	50
		200

åt Liffland.

½	Henr. Sasses	70
1	Lydert Hindersons . .	150
1	Hans Ridders	120
		340

Från Wiborg åt Liffland.

1	H. Erik Stenbocks . .	100
½	Thomas Kinnemund .	50
		150

Till Tyskland.

40	Fotfolk	5,130
7	Ryttare	1,150
		6,280

Till Liffland.

4	Fotfolk	490

N:o 349.

Inqvarteringslista för Svenska armén i April 1646.

(Ur Theatrum Europæum.)

Infanterie.

Ichtershausen, Mattelshausen	3	brigader
Kahla	2	d:o
Remda, Opolda . . .	4	d:o
	9	brigader.

Artilleri.

Blankenberg.

Hufvudqvarter.

Stadt Ilm.

Cavallerie.

Gotha	Lifreg:te Goldstein Stålhandske
Buttstadt	Gen.-M. Wrangel
Buttelstadt	D'Avangaur
Gränsen, Klingen	Buttler Baner Begau Pentz
Gena	Reichwald Horn Volckmar Mortaigne
Eisenach	Jordan Böttiger Fritzleben Letmath Reichardt

Eisenburg	Joh. Wrangel	Ilmenau	Gen. Wittenberg
	Wittenberg		Hammerstein
	Steinacker	Orlamünde	Pfaltzgraf
	Markgraf		Würtzburg
	Rochau	Radha	Tannenberg
Salfeld	Landtgraf		Wittkoppf
	Reichs-Zeugm.		Peter Anderson
	Leibkomp. Drag.	Börgula?	Müller
	Cavallerie.	Pössneck	Thieleman
Kahla	Dörffling		Kettlar
Konigsee	Raabe		Wancke.
	Douglas.		
Dohna	Riesengrün		
Ordruf	Endte	44 kav.-regter à 300 m. = 13,200	
	Gen.-Zeugm.	9 Inf.-brig. à 700 man = 6,300	
	Sammelshausen		19,500

N:o 350.

Förslag på Riksens Militie Svensk och Finsk nation med H. K. M:ts Garde, huru stark den är och blifver med 1647 års utskrifning, deraf sedan rekryteras alla kompanier i fält som i garnisoner, hemma och utlandet.

(Från Riksarkivet.)

	I landet och garn.	Tyskland och annorstädes.	1647 års utskrifning.	Summa.
Cavalleri.				
5 Ridderskapets rusttjenst	600	—	—	600
8 Upplänningar	660	540	—	1,200
8 Östgötar	660	540	—	1,200
8 Westgötar	1,200	—	—	1,200
8 Smålänningar	1,200	—	—	1,200
4 Barkleys	20	300	—	320
8 Wittenbergs	1,000	200	—	1,200
8 Henrik Horns	400	800	—	1,200
8 Yxkulls	1,200	—	—	1,200
6 Landsåtare	890	—	—	890
8 Dragoner	890	—	310	1,200
	8,720	2,300	310	11,410

	Infanteri.				
20	H. K. M:ts Garde	600	2,000	—	2,600
10	Upplänningar	340	1,150	330	1,820
9	Södermanlänningar	579	680	220	1,479
9	Östgötar	868	650	300	1,818
4	Halländska knektar	600	—	—	600
8	Smålänningar Calmar Län	785	—	150	935
9	d:o H. Nilssons	860	540	400	1,800
9	Fleetwoods Jönk. Kronob.	543	840	300	1,683
8	Westgötar Nils Kagg	558	470	200	1,228
8	d:o Per Ribbing	470	500	220	1,190
8	d:o Christof. Johans	628	540	300	1,468
9	Nerike och Wermland	857	650	300	1,807
8	Dahlkarlar	1,083	30	—	1,113
8	Westmanlänningar	560	510	200	1,270
8	Helsingar	510	550	140	1,200
8	Ångermanländ:r, Jemtländ:r	820	270	110	1.200
8	Westerbotten	616	420	200	1,236
10	Österbotten Gladsteins	900	580	300	1,780
10	Åbo Län Stålarms	936	750	220	1,706
9	d:o Sassens	1,269	—	80	1,349
9	Tavastehus Knorrs	200	1,120	160	1,480
9	d:o Ridders	700	510	160	1,370
9	d:o Lyd. Henriksons	629	300	140	1,069
9	Wiborg Koskull	1,318	—	—	1,318
9	d:o Frans Jonstons	1,000	—	100	1,100
4	d:o Kinnemunds	550	—	60	610
9	d:o Gjerdtens	500	420	200	1,220
		19,079	13,480	4,790	37,349
		8,720	2,350	310	11,410
		27,819	15,860	5,100	48,759

Garnisonerna i Sverige, Liff- och Ingermanland.

		Sverige.			
Calmar	2	Gladstein Österbotten	300	—	300
Gottland	2	d:o	300	—	300
Jönköping	½	Fleetwood	74	—	74
Halmstad	5	Håk. Nilsson	700	50	750
Warberg	2	Nils Kagges	300	—	300
Laholm	1	Håk. Nilsson	100	50	150
Göteborg	3	Chr. Johanson	420	30	456
Elfsborg	1	d:o	130	20	150
Jemtland	1	Thomas Jerff.	150	—	150
	17		2,474	150	2,624

		Liffland.			
Riga	8	Henr. Sasse	1,000	200	1,200
	8	Fr. Jonston	900	200	1,100
	3	Hans Ridders	300	150	450
	4	Lydert Henr.	500	100	600
	1	Knorrs	100	50	150
Nymynde	6	Thomas Kinnemund	830	70	900
	2	Axel Axelson			
Dorpt, Kochenh., Eweste, Pernau	5	Koskulls	750	—	750
Ösel	1	Axel Stålarms	150	—	150
	36		4,530	770	5,300
		Ingermanland.			
Narva	5	Gordons	500	100	600
	2	Hans Ridders	220	80	300
	1	Fr. Jonstons	—	—	—
	1	Koskulls	100	—	100
Kexholm, Nöteborg	2	Koskulls	240	60	300
Rewal	1	Koskulls	130	20	150
	11		1,190	260	1,450
	64		8,194	1,180	9,374

Garnisonerna och i fält i Tyskland.

Cavalleri.			
4 Upplänningar	540	60	—
4 Östgötar	540	60	—
4 Wittenbergs Finnar	200	400	—
8 H. Horns d:o	800	200	—
4 Barkleis	300	20	—
	2,380	740	—

	Infanteri.			
16	H. K. M:ts Garde	2,000	—	2,000
8	Upplänningar	1,150	50	1,200
5	Sörmlänningar	680	70	750
5	Östgötar	650	100	750
4	H. Nilsson Smålänningar	540	60	600
6	G. Fleetwoods d:o	840	60	900
4	N. Kaggs Westgötar	470	130	600
4	P. Ribbings d:o	500	100	600
4	Chr. Johansons	540	60	600
5	Nerike och Wermland	650	100	750
4	Wellam Philip	510	90	600
4	Gust. Sabells	550	50	600
2	Th. Jerfelt Ångermanl.	270	30	300
3	D. Chapelles Westerbottn.	400	50	450
5	Gladstein Österbotten	580	170	750
6	Stålarm Åbo Län	750	150	900
8	Knorring Tavastehus	1,120	80	1,200
4	Ridders d:o	510	90	600
4	Lydert Henrikson Tavastehus	300	100	400
4	Gerdten Wiborg	420	80	500
	Dahlekarlar	30	—	30
105		13,460	1,620	15,080
		2,380	740	3,120
		15,840	2,360	18,200

	Hemma.	
	Cavalleri.	
5	Adelns rusttjenst	600
4	Upplänningar	600
4	Östgötar	600
8	Westgötar	1,200
8	Smålänningar	1,200
4	Wittenberg	600
8	Otto Yxkulls	1,200
	Henr. Horn	200
6	Landsåtare	890
8	Dragoner	1,200
55		8,290
	Infanteri.	
4	Garde	600
2	Upplänningar	620
4	Sörmlänningar	729
4	Östgötar	1,068
8	Smålänningar Calmar	935
	d:o H. Nilsson	300
3	d:o G. Fleetwood	709
4	Hallands knektar	600
2	Nils Kagge	328
4	Peer Ribbing	590
	Christ. Johanson	268
4	Nerike och Wermland	1,057
8	Dahlekarlar	1,083
4	Westmanlänningar	670
4	Helsingar	600
5	Ångermanl. och Jemtl.	750
5	Westerbotten	786
1	Österbotten	430
1	Stålarms	356
1	Sassens	149
	Krossens Tavastehus	130
	Ridders	20
	Lydert Henr.	69

1	Koskulls	18
	Gerdtens	20
	Kinnemunds	10
69		12,895
		8,290
		21,185

N:o 351.

Krigsfolkets affärdning ur Sverge och Finland till efterskrifne orter. D. 3 Mars 1647.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Till Tyskland.

Från Calmar.

8	Smålands ryttare	1,000
8	Westgötar	1,000
	Trosshästar	1,000
		3,000

Infanteri.

Från Norrköping.

4	Östgötar	600

Från Calmar och Gottland.

4	Gladtsteins	600

Från Halland.

4	Halländske	602
		1,800
	Cavalleri	2,000
		3,800

Från Finland till Liffland, Calmar och Gottland.

2	Gladtsteins	600
	Rekryter från alla reg:terna	1,030
		1,630

N:o 352.

Qvarter-Lista i Franken April och Maj 1647.

(Ur Theatrum Europæum.)

Infanteriet, Artilleriet	Würtzburg
Joh. Wrangel, Lifreg:tet	Neustadt
Baner, Stålhandske	IBiskopsdömet?
Douglas, Horn, Kinsky, Colmar	Ochsenfurth
Markard Pentz, Eisenkraut	Bamberg
Buttlar, Fritzleben	Wertheim
Landtgraf, Wallis, Tafertus	Hollach
Wittkopp, Peter Andreas	Erlach
Gallstein, Kraus	Hatzfeldska egendomarne
Dietman	Gronichsfeld
Frölich	Anspach
Liffländer, Arnoldson	Schloss?
Steinbock	Schwartzenburg
Reichwald, Kettler, Fundelhausen	Renichhalt?
Axel Lilje	Wallenstatt
Polley, Churländer	Flading

30 kavalleri-regementen.

N:o 353.

Efterskrifne Secours förmenar Krigs-Kollegium i vår anno 1648 att kunna utgå.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Cavalleri.

Göteborg	4	Westgöta	500	till Wismar
Calmar	4	Småländske	500	» Peenemünde
Helsingfors	5	Otto Yxkulls	1,000	» Peenemünde
Än rekr.		Åbo Henr. Horn	200	
			2,200	

Infanteri.

	4	Irwings	600	till Rudön
	4	Dalkarlar	600	sammaledes
	5	Westmanlands od. Jemtlands knektar	600	till Wismar
	4	Berchhardt v. Gerdt. . . .	600	till Stettin
			2,408	

Rekryter.

Stockholm		Upplänningar	270	till Greifswalde
		Södermanlänningar	200	» Stettin
Norrköping		Östgötar	200	» Rudön
Calmar		Håkan Nilson	250	» Wismar

Från kammaren gjord förordning att gifva:

Göteborg		Niels Kagges	103	till Stettin
		Per Ribbings	129	» Rudön
		Christ. Johansons	64	» Rudön
		Gordons	150	» Rudön
Stockholm	3	Wilh. Philips	150	» Rudön
			1,516	

Rekryter till Reg:ter, som utgå:

Göteborg	Lars Kruse	64	
Calmar	H. Erik Oxenstjerna . . .	64	
Norrköping	H. Gust. Baner	64	
Stockholm	Joh. Wrangel	64	
Helsingfors	Joh. Wittenberg	64	
	Henr. Horn	64	
	Otto Yxkull	64	
		448	

Förutan desse blifva än efter H. K. M:t Ordres af landshöfdingarne tillvärfvadt, som vid hvar lands-ort utgå:

Omunderade 200

Summa 6,764

N:o 354.

Specification på Tyska infanteriet.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Komp.		
19	H. K. M:ts garde . .	2,130
12	Alte Blaue	615
14	Gen.-L:t Königsmark	1,160
13	Gen. Wittenberg . .	860
12	Gen. Stenbock	700
12	Gen. Gr. Lejonhufvud	800
13	Axel Liljes	695
12	Linde	700
12	Volkmers	925
8	Dörings	460
8	Mellins	500
12	Forbus	700
12	Presiniske	1,000
13	Borckdorfs	1,018
8	Bülow	900
6	Moserts	1,000
12	Steinackers	700
4	Ugleby	160
12	Capey	600
8	Winter	600
8	Carl Ruths	600
8	Dankwardts	500
8	Heusmans	350
4	Radeke	300
8	Gun	450
8	Essen	350
8	Claes Bengtson . . .	350
12	Bonardts	900
4	Af åtskillige reg:ter .	400
8	Gen.-Maj. Paikul .	1,150
4	Odowalski	155
4	Duwalls	400
8	Hofsters	240
8	Duwerce	700
8	Engels	450
4	Bruns	250
8	Ottingers	400
4	Weyers	300
1	Kolfelts	30
1	Kapt. Unges	40
1	Major Tanchen . . .	75
2	Major Britlage . .	260
8	Sachen	400
358		25,333

N:o 355.

Lista auf I. K. M:t Militie zu Ross und Fuss in Deutschland 1648.

(Från Riksarkivet.)

Cavallerie im Felde

Schwedische.

4	Johan Wrangel	365
4	Lorentz Kruses	450
6	Gref Ludvigs	260
4	Erik Oxenstjerna . . .	443
8	Henrik Horns	620
8	Erik Kruses	920
34		3,058

Geworbene.

12	I K. M:t Leibguardie	1,000
3	I. F. Dcht Leibguardie	350
13	I. Ex. H. Feldm. Leibg.	700
8	Gen. Axel Lillie .	280
8	Gen. Reichs-Zeugmeister	450
13	Gen. Königsmark . .	1,000
8	Gen.-L:t Douglas . .	420
8	Gen.-L:t Stenbock . .	370
8	Gen.-L:t G. Lejonhufvud	189
16	I. F. Gn Landtgraf .	802
8	Gen.-Maj. Goltstein	398
8	Gen.-Maj. Hammerstein	414
8	Gen.-Maj. Horn . .	353
8	Gen.-Maj. Müller	350
8	I. F. Gn. Mkgr. zu Baden	400
8	I. F. Gn. v. Meklenburg	319
8	Graf Carl	457
8	Mons. D'Avangour . .	250
8	Obr. Letmot	329
8	Wittkopp	372
8	Per Anderson	342
8	Frölich	393
8	Hündelshausen	346
8	Böttiger	344

8	Ulfsparre	398
8	Poley	351
8	Arendtson	211
8	Ulrich Pentz	500
8	Fritz	255
8	Görtski	270
8	Enthe	300
8	Pege	220
8	Mohr	250
8	Lurke	300
8	Planitz	450
8	Geischwitz	450
8	Kanneberg	450
8	Jordan	339
8	Ernst Pents	358
4	Qwast	220
4	Pfuel	228
2	Maj Fogel, Wetterberg	600
2	Maj. Malzkowski d:o	
6	Frei-Kompanien d:o	
4	Maj. Stoltzenburg von Gr. Magni Reg:t	400
6	Komp., so in unterschiedliche Garnisonen liegen	400
		17,678
		3,058
		20,736

Infanterie im Felde.

Schwedische.

4	Obr. Fitinghoffs	550
8	Sacken	900
4	Nehrens	400
2	Ekeblad	250
4	Håkan Nilsson	600
4	Gordon	500
4	Sabel	330
5	Ritter	500
6	Axelson	520
8	Gladtstein	820
8	Knorring	700
		6,070

Geworbene.

8	I. K. M:t Leibreg:t	850
12	Alt Blau	615
12	Königsmark	900
12	Wittenberg	800
12	Gen.-L:t Stenbock	700
8	Gen.-L:t Lejonhufvud	600
12	Axel Lillie	635
12	Linde	700
8	Volkman	700
8	Döring	460
8	Mellin	500
8	Forbus	460
9	Persinisch	700
		8,620

Dragoner.

5	I. Ex. Feldmarschall mit Dero Guardie	285
9	Gref Magnus	600
8	Gen. Königsmark	700
8	Gen.-L:t Douglas	500
		2,085
		6,070
		8,620
		16,775

In den Garnisonen.

Schwaben.

Ueberlingen.

8	Axelson	106
4	Volckman	225
7	Borgsdorf	450

Mainau, Langen, Argau.

Commendirte

Donauwerth.

4	Feldmarschall Dragoner	250

Rain.

Commendirte	200	—

Nördlingen.

8	Bülow	— 900
		— 1,931

Elsass.

Benfelden.

6	Moser	— 1,000

Ober-Pfaltz.

Weiden.

Commendirte	372	—

Neumarkt.

4	Przimsky	— 300
4	Wilhelm Filip	— 300

Falckenberg, Walbeck.
Commendirte 100 —
— 500

Franken.
Schweinfurth.
12 Steinacker
2 Schweden

Windsheim.
5 Obr.-L:t Wrangel Dr.

Wertheim, Neuhaus, Hanneck.
4 Ugelby — 160
— 1,284

Böhmen.
Prag.
Commendirte 1,500 —

Leutmeritz.
Commendirte 300 —

Tetschen.
Commendirte 60 —

Tabor.
4 Kaggens Schweden - 200
Commendirte 300 —

Brandeis.
Commendirte 100 —

Brixen.
1 Feldmarschall Dr. — 60

Friedland.
Commendirte 30 —

Greiffenstein.
Commendirte 50 —

Kosteletz.
Commendirte 30 —

Bargelitz.
Commendirte 30 —

Carlstein.
Commendirte 30 —

Bischofstein.
Commendirte 25 —

Konopist.
Commendirte 25 —

Eger.
12 Copey — 600
— 860

Mähren.
Olmütz.
8 Winther — 600
4 Carl Ruth — 260

Neustadt.
8 Dankwarth — 400

Eulenburg.
Commendirte 85 —

Fulneck.
Commendirte 90 —

Sternberg.
Commendirte 40 —
— 1,860

Schlesien.
Jägerndorf.
8 Hausman — 350

Trachenberg.
4 Raduke — 300

Ohlau, Jauer.
8 Gun — 450

Lischwitz.
8 Essen — 350

Hirschberg.
8 Claes Bengtson — 350

Glogau.
12 Bonart — 900

Jetsche.
Commendirte 50 —
— 2,700

Meissen.
Leipzig.
6 I. K. M:t Leibreg:t 800
4 Von untersch. Reg:ter 400

Erfurth.
8 Gen.-Maj. Paykull — 1,150

Mansfeld, Neuhof.
4 Odowalski — 155

Halberstadt.
4 Burgsdorf — 440
4 Weigenbach u. Forbus 240

Osterwick, Hornburg.
1 Burgsdorf — 128

Qwerfurth.
Commendirte 80 —
— 3,313

Mark.
Driesen.
4 Gerdten — 360
Gardeleben.
4 Duwall — 400
Landsberg.
4 Carl Ruth — 400
— 1,160

Westfalen.
Minden.
8 Hoffstetter — 240
8 Du Verge — 700
4 Gerdten — 550
Vechte.
8 Engel — 450
4 Bruns — 250
Nienburg.
4 Lejonhufvuds svenske 500
4 Lejonhufvuds tyske 200
8 Sacken — 400
Fürstenau.
8 Öttinger — 400
Dreckvörde.
4 Meiners — 300
Eistel.
1 Holfelds — 30
Pyrmont.
1 Kapten Ungers — 40
Wittlage.
1 Major Falken — 75
— 4,135

Brehmen.
Stade.
5 Von der Kön. Guardie 390
1 Gen.-L:t Königsmark 140
Buxtehude.
2 Maj. Breitlage — 260
Rathenburg.
1 Gen.-L:t Königsmark 120
Thedingshausen.
1 Gen. Wittenberg — 60
Otterberg.
1 Gen. Ax. Lillie — 60
Verden.
Commend. v. Leibreg:t 90
— 1,120

Mecklenburg.
Wismar.
6 Gerfelt — 760
4 Sabel — 500
1 Fitinghoff — 100
Von unterschiedl. Reg:ter 30
Wahlfisch.
Commendirte 38 —
Pöhl.
Commendirte 36 —
Warnemünde.
Commendirte 66 —
Dömitz, Neuhaus, Bützow.
Commendirte 105 —
Schwan.
Commendirte 46 —
Plau.
Commendirte 54 —
Bleckede.
Commendirte 56 —
— 1,390

Pommern.
Stettin und Zoll.
3 Kaggen — 282
1 Sacken — 190
3 Fitinghoff — 360
1 Kappel — 130
1 Gerfelts — 124
Löckenitz.
Commendirte 50 —
1 Hamilton — 190
Ekeblads recreu — 57
Greiffenhagen skans.
1 Kaggen — 118
Wollin.
1 Fitinghoff — 150
Colberg, Schiefelbein.
5 Fleetwood — 700

	Stralsund, Dänholm.		
7	Cappels	—	860
	Axelson	—	45
	Neu Fähr-skans.		
	Commendirte	60	—
	Damgarten.		
	Commendirte	30	—
	Triebsees.		
	Commendirte	30	—
	Greifswalde, Wicker-skans		
4	Hamilton	—	?
	Wolgast.		
	Commendirte	100	—
	Peenemünde.		
	Commendirte	30	—
	Schwine.		
	Commendirte	20	—
	Anklam.		
1	Gerfelt	—	?
1	Gladstein	—	?
	Demmin.		
4	Irwing	—	550
	Ueckermünde.		
	Commendirte	36	—
	Loitz.		
	Commendirte	40	—
		—	3,756

Summarum.

Cavalleri.

		Im Felde.	Garn.
34	Schwedische	3,058	—
391	Deutsche	17,678	—
30	Dragoner	2,085	—
10	Dragoner	—	560
	Infanterie.		
57	Schweden	6,070	—
128	Deutsche	8,620	—
73	Schweden	—	8,616
231	Deutsche	—	16,264
954		37,511	25,440
	Cavalleri	—	20,736
	Dregoner	—	2,645
	Infanteri	—	39,760
		—	62,950
	Schweden	—	17,744
	Deutsche	—	45,206
		—	62,950

N:o 356.

Svensk-Fransk batalj vid Moosburg d. 1 Sept. 1648.

(Kongl. Bibl., Dalbergs bataljuppställningar.)

Högra flygeln.

Första treffen.

Sqv.	
2	Baner
1	Joh. Wrangel
2	Henr. Horn
3	Lifregemente
2	Jordan
2	Markgraf
2	Landtgraf
2	Hammerstein
3	Königsmark
1	Douglas

Andra treffen.

1	Wittkopf
1	Goltstein
2	Peter Anderson
1	Lettmat
1	Axel Lillie
1	Poley
1	Kruse
1	Hündelshausen
2	Pentz
1	Görtschki
2	Endt
34	

Midten.

Första treffen.

Svenskar.

Brig.	
1	Nehreu, Alt Blau
1	Knorr
1	Linde, Steinacker.

Fransmän.

1 Netancourt / La Couronne
1 Turenne
1 Vaubecourt
1 Montausier.

Andra treffen.
Svenskar.

1 Forbus / Volckman
1 Gref Gustaf / Königsmark
1 Steinbock / Döring

Fransmän.

1 Schmidtberg / Klug
1 Mazarini
1 Passagie / Du Tot

13

Venstra flygeln.
Första treffen.
Sqv. Svenskar.

2 Horn
2 Steinbock.

Fransmän.

1 D'Avancourt
2 Olipart
2 Gref Carl
2 Duras
2 Tracy
2 Mepas
2 Betz
1 Tupadel
2 Buchenow
1 Fleckenstein
3 Turenne
1 Dragoner.

Andra treffen.
Svenskar.

2 Fritz
1 Pfuel
1 Kurk
2 Böttiger.

Fransmän.

1 Beauvois
2 Erlach
2 Öhm
2 Mazarini

40

Framför Rein.
Fotfolk.

1 Gladtstein
1 Sack / Paykull — Svenskar
1 Duwall / Erlach — Fransmän.

Rytteri.

2 Kettler
2 Frolich — Svenskar

78 Sqvadr., hvaraf 30 Fransm.
16 Brigader, hvaraf 8 Fransm.

N:o 357.

Specification der Kön. Schwedischen Generalen Regimenten und Garnisonen, so bey Beendigung des 30-jähriges Krieges auf Deutschen Boden befunden.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

H. Ex. Gen. Fältm. C. G. Wrangel.
H. E. Grefve Magnus De la Gardie, General öfver alla Svenska och Finska Reg:ter.
Rikstygm. Arvid Wittenberg von Döckern.
Fältm. L:t Hans Christof. v. Königsmark.

Gen. af Inf. Gustaf Otto Stenbock.
Gen. af Kav. Johan Arendt Goldstein.
Gen.-L:t af Kavalleriet Robert Douglas.
Gen.-L:t af Inf. Grefve Gustaf Lewenhaupt.
Geheime-Rath und Krigspræsident Alex. Erskine.
Gen.-Maj. af inf. Jörgen Patkull.
D:o Lorentz v. d. Linde.
D:o Arvid Forbus.
Gen.-Maj. af Kav. Fridrich Christoff. v. Hammerstein.
D:o Landtgr. Friedrich v. Hessen.
D:o Burkardt Müller.
D:o Gustaf Horn.

Franska Generaler på Tysk botten.

Marskalken och Generalen Tourenne.
Præsident i Krigsrådet Ohem.
Gen.-Commissarius Tracy.
Marechal du Camp de l'Inf. Schmidtberg.
D:o Du Passagie.
D:o Du Tot
D:o de la cav. Lamet.
D:o Fleckenstein
General-Major af inf. Kluck.
D:o Duval
D:o von Paris.
D:o af kav. Beauve.
D:o Schutz.

Hessiska generaler.

Gen.-L:t Johan Geyss.
Gen.-Maj. af inf. Hertig Fredrik af Würtemberg.
D:o af kav. Fursten af Tarant.
D:o d:o Landtgr. Ernst af Hessen.

Svenske Regementer.

Kavalleri.

Svenskar och Finnar.

4 Öfv. Joh. Wrangel
4 Öfv. Lorentz Kurss
6 Öfv. Ludv. Lewenhaupt
4 Öfv. Erik Oxenstjerna
5 Öfv. Henrik Horn
8 Öfv. Erik Kurss.

Tyskar.

12 H. K. M:ts Lifregements
4 Generalissimi Lifguarde under Öfv. Würtz.
14 Gen. Fältmarsk. under Öfv. Grefve Warbi
8 Gr. Magnus De la Gardie
8 Gen. Axel Lillie
8 Rikstygmästaren
14 Gen. Fältm. L:t
8 Gen. Stenbock
8 Gen. Goldstein
8 Gen.-L:t Douglas
8 Gen.-L:t Lewenhaupt
8 Gen.-Maj. Hammerstein
16 Fredrik af Hessen
8 Gen.-Maj. Horn

8 Gen.-Maj. Müller
8 Öfv. Markgr. Carl Magnus af Baden
8 Öfv. Fursten af Mecklenbg
8 Franska Res. d'Avancour
8 Grefve Carl Lewenhaupt
8 Öfv. Fritz Reichardt
8 Wittkopf
8 Peter Anderson
8 Jordon
8 Enthe
8 Böttiger
8 Pentz, Curzo Ulrich
8 Pentz, Markart Frnst
8 Görtzky
8 Arnson
8 Pege
8 Hundelshausen
8 Letmat
8 Polley
8 Frolich
8 Mohr
8 Kurck
8 Ulfsparre
8 Plauitz
8 Prielewitz
8 Kannenberg
4 Qwast
4 Pfuel
12 Rikstygmästaren i Schlesien, Mähren och Böhmen
6 I särskildta garnisoner.

Dragoner.

9 Gen.-Fältmarskalken
8 Grefve Magni
8 Fältm. L:t
9 Gen.-L:t Douglas
5 Öfv.-L:t Wrangel
1 General Stenbock

411

Infanteri.

Svenskar och Finnar.

4 Öfv. Wilhelm Philip
8 Öfv. Hamilton
9 Öfv. Salomon Sack
4 Öfv. Nehren
4 Öfv. Acklath
6 Öfv. Hacke Nilsson
4 Gen.-L:t Lewenhaupt
4 Öfv. Nils Kagge
5 Öfv. Fletwot
4 Öfv. Irwing
9 Öfv. Fittinghoff
4 Öfv. Gordon
8 Öfv. Sabel
9 Öfv. Boot
5 Öfv. Ritter
7 Öfv. Axelson
8 Öfv. Georg Knorr
4 Öfv. Frans Knorring
8 Öfv. Gerdten
8 Öfv. Lacapell Westerbottn.
8 Öfv. Gerfeldt

Tyskar.

20 Lifreg:tet
12 Gen. Fältm. kommenderade af Pfaltzgr. af Sultzbach
12 Gen Lillie
12 Rikstygmästaren
12 Gen. Fältm. L:t
12 Gen. Stenbocks
12 Gen.-L:t Lewenhaupt
12 Gen.-Maj. Paykulll
12 Gen.-Maj. Linden
12 Öfv. Burgsdorf
6 Moser
4 Dimewaldt
3 Braun
8 Carl Ruth
4 Meyer
12 Copy
8 Bülow
8 Hussman
8 Gun
4 Rutken
12 Volckman
12 Przimsky
8 Claes Bengtson
8 Winter
12 Steinacker
9 Dankwardt
8 Bonart

12 Forbus
8 Düring
8 Ottinger
8 Hoffstedt
8 Engel
5 Sacke
8 Essen
8 Duverge
4 Voleby
8 Mellin
4 Odowalsky
4 I särskildta garnisoner
477

Franska Regementer.

Till häst.

8 Cardinal Mazarini
12 General Tourenne
8 Ohm
8 Fleckenstein
8 Tupadel
8 Schütz
8 Betz
7 Raussworms
8 Buchenow
12 Duras
8 Tracy
8 Mepas
8 Beauvous
3 I Würtemburg
2 I Speyerska
8 Tourennes Dragoner
2 drag. i Pfaltz
126

Infanteri.

30 Vaubecourt
12 Cardinal Mazarini
20 Gen. Tourenne
14 Montousier
12 Passage
12 Netancourt
12 Du Tot
12 De la Couronne
12 Duwall
12 Schmidtberg
12 Kloug
10 Från Breysach
43 I Breisgau
5 I Elsass
15 I riksstäder i Pfaltz och Elsass
15 I stift Speyer
9 I nedre Pfaltz
13 I Lauingen
11 I Würtemberg
6 I Schwaben
12 I Stiftet Mayntz
3 I Markgr. Baden
300

Hessiska Regementer.

Cavalleri.

10 Lifreg:te
10 Öfv. Groot
10 Landtgr. Ernst
10 Öfv. Graf v. Wied
10 Prinsen af Tarent
1 Landtgr. Wilhelms Lifk.
1 Gen.-L:t Geyss komp.
6 Frikomp.
58

Infanteri.

12 Geyss
12 Wardenburg
12 Günterade
12 Hert. Fredr. af Würtenburg
12 Thüngen
12 Willich
12 S:t Andræ
12 Stauff
12 Benthon
12 Stemfels
12 Ufflen
12 Motz
8 Ahlfelt
14 Frikompanien
166

Svenske garnisoner.

Schwaben.

Ueberlingen
Mainau ö
Langen Argen slott
Donauwerth

Rain skans
Nördlingen
Dinkelspiel.

Elsass.

Benfelt
Oberkirch
Reinauer skans
Obr. Ehenheim
Damboch.

Öfre Pfaltz.

Weiden
Neumarck
Sultzberg slott
Falckenberg slott
Waldeck slott

Franken.

Schweinfurth
Windsheim
Wertheim
Neuhaus slott
Megerthal slott
Pappenheim slott
Horneck slott.

Böhmen.

Klinseih o. Prag stad o. slott
Leutmeritz
Tetchen
Tabor
Brandeis slott
Brixen slott
Friedland slott
Greiffenstein slott
Cosselitz slott
Burgerlitter slott
Carlstein slott
Bichoffstein slott
Kanopischt slott
Eger.

Mähren.

Olmütz
Neustadt
Eulenburg slott
Fülneck slott
Sternberg slott.

Schlesien.

Jägerndorf
Drachenberg slott
Ohlau
Jaur
Lischewitz
Hirschberg
Glogau
Schloss Zetsche
Porcheim slott
Brochenheim slott.

Meinen, Thüringen.

Leipzig stad och slott
Erfurth
Ciriaksberg slott
Mansfelt slott
Hoff (Schloss)
Halberstadt
Aschersleben
Osterwick slott
Hornburg slott
Querfurth slott.

Brandenburg.

Driesen skans
Gardeleben
Wolfsburg slott
Landberg.

Westphalen.

Minden
Bückeburg slott
Hoya slott
Nienburg
Lemgow
Vechte
Fürstenau slott och köping
Drechenverden slott o. köping
Bistel slott
Wittlage slott
Auburg slott
Pyrmont slott.

Brehmen.

Stade
Buxtehude
Brehmervörde slott
Ratenburg slott
Otterberg slott
Langenwedel slott
Thedinghausen slott.

Pommern.

Stettin

Zollschanz
Löckenitz slott
Damm
Greiffenhagen skans
Wollin
Colberg
Schiefelbein
Stralsund
Dänholm skans
Tribsee skans
Greifswald
Wicker skans
Wolgast slott
Penemünde skans
Swine skans
Benow skans
Anklam
Demmin
Yckermünde stad och slott
Loitz stad och slott
Klempenow slott
Kabel skansen.

Mecklenburg

Wismar
Bützow
Walfisken skans
Pöhl
Warnemünde skans
Slottet Dömitz
Slottet Plau
Slottet Bleckede

117 Svenska
50 Franska
39 Hessiska
206

Franska garnisoner

Erkestiftet Maintz.

Stad och slott Maintz
Bingen
Höchst
Schloss Hoffheim

Schwaben.

Heilbrunn
Lauingen
Schloss Erbach
Schloss Hohen-Techberg.

Würtemburg.

Schloss Hohentwiel
Tübingen stad och slott
Heidenheim slott
Schorndorf.

Baden.

Stollhofen
Schloss Graben.

Nedre Pfaltz.

— — — —
Neustatt
Schloss Friedelsheim
Oppenheim
Alzey
Bacharach
Schloss Butzberg
Schloss Bop(*)berg.

Elsass.

Elsass Zabern
Daxtein slott
Schloss Hohen Bar
Hagenau
Colmar
Schlettstadt
Landau
Neuenburg
Reinfelden
Laufenburg
Zöckingen
Woldshuth
Befort
Mömpelgard stad och slott
Schloss Bruntraut
Ensisheim
Ruffach
Schloss Hohenarch
Schloss Tann
Hüninger skans.

Öfver-Rhen.

Worms
Speyer
Deidesheim slott
Magdeburg slott
Creutznach
Saarbrück

Chur-Rehn.
Schloss Lausnich
Schloss Schönburg

Hesssiska garnisoner.

Hessen.
Cassel
Ziegenhagen
Marburg stad och slott
Spangenberg slott
Hertzberg slott
Trendelberg slott
Friedewaldt slott

I Fulda.
Hammelburg
Birstein slott.

I Westphalen.
Warburg
Neuhaus slott
Lippstadt
Limfelt
Buchhold
Borchen
Schloss Ottenstein
Schloss Ahaus.

Wetterau.
Friedeburg
Schloss Reifenberg.

I Cöllniska omr.
Neuss
Lyn
Kempten.

Jülich.
Düren
Bredebendt
Schloss Reyd.

Grefskapet Katzenellenbogen.
Schloss Katz
Schloss Reinfels
Stadt Caub och slott
— — — — — —
Schloss Pfaltz
Schloss Hohenstein.

Ostfriesland.
Jemmingen
Jemminger Zwinger
Slott Stickhausen
Slott Friedeburg
Slott Grietziell
Wittmont
Deteren
3 skansar vid passet i Deterland.

N:o 358.

Designation gesamter Qwartier der Schwedischen Cavallerie, wie selbe anitzo verleget.

(Från Riksarkivet.)

Stift Bamberg.
Markgraf
Pegau
Peter Anderson
Arentson
Goltstein
Pfuel.

Nürnbergische Gebiet.
Grundels Dragoner
Duglas
Steinbock
Görtski
Axel Lillie
Pentz
Kettler
Fritz
Frölich
Heinrich Horn.

Bischofthum Eichstedt.
Gen.-Maj. Horn
D'Avangour
Graf Magnus.

Markgrafschaft Anspach.
Graf Carl
Kurck.

Amt Römeldt.
Hündelshausen

Frankische Ritterschaft.
Landtgraf.

Amt Schleusingen und Henneberg.
Jordan
Poley.

Markgrafisch. Culenbach.
Graf Ludvig
Ende
Böttiger
Ulfsparre
Krause
Lettmatt.

Deutschmeister Orden.
Leibregiment.

Fürstenthumer Coburg, Gotha und Weimar.
Königsmark
Wittkopf
Johan Wrangel.

Schweinfurth.
Hauptqwartier, 3 reg:ter von der Generalstab.

Stift Würtzburg.
Infanterie.

Kitzingen.
Artillerie 2 reg:ter.

Vertheilung der Infanterie in Brigaden.

12	Das Leibregiment	1
6	Nehreu	
8	Sacken	1
8	Paykull	
	Viloster (?)	
8	Knorr und	1
8	Ritter (?)	
8	Linde	
8	Steinacker	1
6	Major Rose	
8	Forbus	1
8	Volkman	
8	Königsmark	1
8	Graf Gustaf	
12	Steinbock	1
8	Döring	
122	eller 15 reg:ter och 2 komp.	

Kavalleri 35 reg:ter och 4 komp.
Generalstab 3 » » » »
Artilleri 2 » » » »
55 reg:ter och 6 komp.

N:o 359.

Vertheilung des Gen.-Stabes und Artillerie, wie auch die Regimenter zu Ross und Fuss in untergesetzten 7 Kreisen. In Januario des 1849 Jahres.

(Från Riksarkivet.)

Ober-Sachsen.
S. F. Dcht Herrn Generalisssimus
S. Ex. H. Gen. und Graf Magnus
H. Gen. und Reichrath A. Lillie
H. President Erskine
Gen.-Maj. Paikull
Gen.-Maj. Müller
Ob. Cammer. Reinskiöld
½ Gen.-Stab
½ Art.-Stab.

Cavallerie.
12 Leibregiment
2 I. F. Dcht Leibkomp.
1 Maj. Stoltzenberg
1 Rittm. Yxkull
1 Rittm. Melcher
1 Rittm. Legat
4 Erik Oxenstjerna
4 Lars Kruse
8 Fritz Richardt.

Infanteri.
6 Axelson
2 Ekeblad
4 Nereu
5 Ritter
8 Knorring
4 Sabel
12 A. Lillie.

Guarnison.

12 Leibr. Leipzig
4 Schweden
8 Paickul Erfurth
4 Odowalski Mansfelt
4 Duvall Garleben
4 Gerdten Driesen
4 Ruth Landsberg.

Niedersachsen.

Gen. Feldtm. L:t Königsmark und I. F. Gn.
Herr Landtgraf Friedrich.

Cavallerie.

8 Gen.-Maj. Hammerstein
8 Gen.-Maj. Müller
8 Obr. Pentz
8 Hausberg
8 Briesenitz
8 Enthe
1 Königsm. Garde.

Infanteria.

12 Königsmark
12 Stenbock
8 Gen.-L:t Lejonhufvud
8 Prisimski
4 Gyldenstern
4 Cronhjorts
4 Svinhufvud
8 Königsmarks dragoner.

Garnison.

6 Burgsdorf Halberstadt
4 Commend. { Osterwick / Hornburg

Brehmen { Stade / Brehmen / Br. Verde / Rothenburg / Otterberg / Tedingshaus. / Langewedel

Mecklenburg { Wismar / Plau / Warnemünde / Bützow / Dömitz / Bleckede / Hvalfisk.

Westfalen.

H. Gen. Stenbock
Graf Gust. Lejonhufvud.

Cavallerie.

8 Reichszeugm. Wittenberg
8 Markgr. v. Baden
8 Mors
8 Erik Kruse
8 Plauitz
4 Qwart
4 Königsmark drag.
8 Gerdten } Minden
8 Duvers }
8 Engel } Vechte
4 Braun }
4 Gr. Gustavs. } Nienburg
5 Sackens }
8 Ottringer Fürstenau
2 Obr. Meyer Verden
1 Fistel
1 Piermont
1 Wittlage

Francken.

S. Ex. Gen. F. Wrangel
Gen.-Maj. v. d. Linde m. m.

Cavallerie.

13 S. Excellentz
4 Joh. Wrangel
6 Gr. Ludvig
8 Henrich Horn.

Infanteri.

12 Alt Blau
8 Sack
8 Goltstein
12 Gen. Linde
8 Volckman
8 Döring
8 Wollin
8 Forbus
1 I. Ex. Leibg. Dragoner
1 Polacken
12 Steinacker Schweinf.
2 Swed. Kn. daselbst
4 Werthein
5 Dragoner Windstein
1 Zu Pferd Schweinf.

Chur-Rhein.

Gen.-Maj. Horn
8 Gen. Horn
8 Lettmatt
8 Wittkopf
12 Landtgraf
4 Pful
8 Poley
8 Axelson

8 Feldm. Ex. dragoner
8 Neumark
4 Weida
Hultzberg
Falckenberg
Waldeck.

Ober-Rhein.

8 Frölich
8 Hundelshausen
8 Böttiger
8 Markgr. Ernst Pentz
8 Görtski
8 Pegau
8 Stenbock
8 — — —

8 Dragn. Magnus und Wanke
12 Zu Fuss Benfelden.

Schwaben.

H. Gen.-L:t Douglas
Gen.-Maj. Müller.

Cavallerie.

8 Gen.-L:t Douglas
8 Jordan
8 Graf Carl
8 Goltstein
8 Gen. Fältm. L:t Königsmark
8 d:o d:o
8 Peder Anderson
8 D'Avangour
8 Ulfsparre
8 Kurck
8 Frgl. v. Mecklenburg
8 Axel Lillie
4 Gen.-L:t Lewenhaupt
4 — — — —
4 — — — —
1 — — — —
1 — — — —
1 — — — —
1 — — — —
8 Duglas Dragoner

Garnisonen.

20 — — Ueberlingen, Nördlingen, Pappenheim

Commend. Langen Argen, Insel Meinau, Lechschantz, Donauwerth.

N:o 360.

Eftersom H. K. M:t nådigst hafver godt funnit, att besätta de Pommerske, Mecklenburgske och Bremiske platserne med värfvade och Tyskt folk, och alla inhemske, så till häst som fot, skulle komma hem i landet, hvilka enligt sist inkomne rullor äro starka till mantal, som under förmäles, neml.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv).

Cavalleri.

4	Upplänningar	462
4	Östgötar	614
4	Westgötar	564
4	Smålänningar	564
8	Tavastehus H. Horns	1,021
8	Wiborgs B. Taubes .	1,177
	Wittenbergs	64
		4,466

Infanteri.

8	Upplänningar	1,358
9	Sörmlänningar	1,343
9	Östgötar	1,188
4	Håkan Skyttes	770
5	Bengt Fleetwoods . .	796
4	Alex. Irwings	559
4	Nils Kaggs	507

4	Per Ribbings el. Nehrns	533
4	Christoff. Johanssons	496
4	Wellam Philips . .	424
5	Joh. Gordons	641
8	Gust. Sabels	992
8	Thom. Jerfelts . .	1,090
8	Didr. Cappels	1,220
9	Gladst. eller N. Båts	1,021
6	Axel Stålarms . . .	468
8	Georg Knorrings . .	696
4	Frans Knorrs	277
5	Hans Ridders	387
8	Gjerdtens	931
4	Dalknektar	551
	K. M:t Gardie . .	—
		16,248

N:o 361.

Första öfverenskommelsen mellan Pfaltzgrefven Carl Gustaf och Piccolomini (hertigen af Amalfi) angående regementernas afdankning och fästningarnes utrymmande af Nürnberg d. 28 Juli 1649.

(Ur Theatrum Europæum.)

Omedebart efter öfverenskommelsens undertecknande skulle Svenskarne utrymma följande platser:

Prag
Ober-Pfalts (churbayerska Besittningarne)
Donauwerth
Rainer-schantz
Ueberlingen
Mainau
Augsburg
Unter-Pfaltz
Memmingen
Albeck
Hornberg
Schildach
Aurach
Lindau
Asberg
Langen Arch
Tabor
Leutmeritz
Brandeis
Konopist m. fl. böm. orter
Wildenstein
Regensburg
Wiltzburg
Weisenburg.

Sedermera borde utrymmandet och afdankningen försiggå i trenne terminer med 14 dagars mellanrum, som följer:

Erste Termin (d. 11 Aug.).

Kaiserliche Reg:ter.

— — — —

Schwedische Reg:ter.

12	Königsmark
8	Hert. af Mecklenburg
8	Grefve Lewenhaupt
8	Ulfsparre
1	Maj. Nachtigalls Freik.
8	Gustaf Horn
8	Poley
8	Arendtson
8	Stenbock
8	Frölich
8	Böttiger
8	Henrik Horn
8	Grefve De la Gardie
8	Öfv. Fritz
8	Lars Kruse
1	Rittm. Legaten Freikomp.
8	Pentz
8	Briesewitz
8	Kanneberg
8	Erik Kruse
8	Plauitz
1	Rittm. Hasts Komp.
1	Rittm. Eggerots Komp.
160	

Plätze so von den Kaiserlichen zu evacuiren.

Kempten
Freyburg

Villengen
Zollern
Rothweil
Offenburg
Franckenthal

So von den Schweden zu evacuiren.

Dünkelspiel
Nördlingen
Pappenheim
Eger.

Zweite Termin (d. 25 Aug.).
Kaiserliche Reg:ter.

— — — —

Schwedische Reg:ter.

12 Gen. Feldmarsch. Leibreg:t
8 Gen. Goldtstein
8 Gen.-L:t G. Lewenhaupt
8 Gen.-Maj. Hammerstein
8 Gen.-Maj. Müller
8 I. F. Gn. Markgr. v. Baden
4 Obr. Joh. Wrangel
4 Graf Ludw. Lewenhaupt
8 Wittkopf
8 Lettmat
8 Görtzky
8 Jordan
8 Marquart Pentz
8 Kurk
8 Obr. Qwart

112

Von den Kais. su evac.
Rothenburg
Landstuhl
Homburg
Ehrenbreitstein.

Von den Schweden zu evac.
Benfelden
Schweinfurth
Wertheim
Neuhaus
Windsheim
Olmütz
Neustädtl
Eulenberg
Fulneck.

Dritter Termin (d. 8 Sept.).
Kaiserliche Reg:ter.

— — — — —

Schwedische Reg:ter.

12 I. K. M:t Leibregiment
4 S. F. Dlcht Generalissimi
4 S. Ex. H. Feldmarschalln
8 Gen. Axel Lillie
1 Feldm. L:t Königsmark
8 Gen.-L:t Douglas
16 Herrn Landtgr. Friedrich
8 Wittenberg
8 Baron D'Avangour
8 Peter Anderson
8 Pege
8 Hyndelshausen
8 Mohr
8 Ente
4 Obr. Pfuel
4 S. Ex. Feldmarsch. Drag.
8 De la Gardie Drag.
8 Königsmark Drag.
1 Steinbock Drag.
8 Gen.-L:t Douglas Drag.
1 Wittenberg Drag.

147

Von den Kais. zu evac.
Höxter
Dortmund
Sieburg
Boynaburg
Landskron.

Von den Schweden zu evac.
Erfurth
Qwerfurth
Mansfeld
Gardeleben
Halberstadt
Osterwick
Hornburg
Bleckede
Dömitz
Brätzau
Plau
Warnemünde
Vechte

Nienburg
Leobschütz
Jägerndorf
Jauer
Bolckenhayn
Hirschberg
Greiffenstein
Ohlau
Jeltsch
Drachenberg
Parchwitz
Leipzig

N:o 362.

Andra öfverenskommelsen mellan Pfaltzgrefven Carl Gustaf och Hertigen af Amalfi, angående truppernas afdankande. Af Nürnberg d 5 Oct. 1649.

(Ur Theatrum Europæum.)

Sind bereits abgedankt.

Kaiserliche Regimenter.

6 Warfuss
6 Kolowrath
6 Dewaggi
10 Lind
10 Pompeji
6 Paschenhou
10 Columbo
7 Murko
3 Gierle Cousko
10 Vernier
2 Donau
6 Alt Nassau
9 Königseck
6 Weyler
8 Caplier
6 Schaff
1 Serin
1 Gärtner
1 Demitrovicz.

Schwedische Regimenter.

12 H. Feldm. Königsmark
8 Herzog C. v. Mecklenburg
8 General Horn
8 Obr. Poley
8 Gen. Steinbock
8 Obr. Frölich
8 Obr. Fettger (Böttiger?)
8 Gen.-Maj. Müller
8 Obr. Kuno Ulr. Pentz
1 Feldm. Freikompani
2 Major Nachtigalls
1 Rittmeister Legat
1 Bülows Freik. in Nördlingen
1 Mosers Freik. in Benfelden.

Sind reducirt.

4 Gen.-L:t Lewenhanpt
4 Obr. Kyreck
4 Görtzke
6 Reichsrath Axel Lillie
6 Obr. Peter Anderson
6 Baron D'Avancourt

Von Ihr. Kön. Maj:t.

1 Freikomp. Koch
1 Gorthall
1 Valentin
3 Heusigen
1 Görtz.

An Seiten Kön. M:t von Schweden.

6 Gen.-Maj. v. Hammerstein
3 Obr. Fritz
1 Marquart Ernst Pentz
4 Gen.-L:t Douglas
4 General Goldstein
2 Graf Carl Lewenhaupt
2 Landtgraf Fredr. v. Hessen
4 Obr. Jordan.

Hierzu sollen noch abgedankt werden in primo termino.

Von I. Kais. M:t.

6 Pless
8 Gonzaga
10 Mirco
8 Schneider
8 Rentz
6 Walter.

Kön. M:t in Schweden.
8 H. Reichszeugm. Wittenberg
8 Obr. Lettmat
8 Landtgr. Friedrich zu Hessen
4 Gen.-L:t Lewenhaupt
4 Obr. Ulfsparre
4 Kirck
8 Hündelshausen
8 End
8 Gref Magni Garde
8 Obr. Mohr
4 Von Wittenbergs reg:te.

Im Westfalischen Kreis.

Von I. Kais. Maj:t.
8 Fürst v. Holstein.

Kön. M:t in Schweden.
1 Rittmeister Hast
1 Rittmeister Ekeroth
1 Rittm. Pallman
1 Rittm. Silvester.

Sind bereits abgedankt in secundo termino.

Von I. Kais. M:t.
6 Creutz
6 Boccarme
6 Lützelburg
6 Bocea major
6 Kapaun
6 Doupp
8 Nassau
8 Jung Nassau.

Kön. M:t in Schweden.
8 Obr. Wittkopp
2 Reichsrath Axel Lillie
2 Per Anderson
2 Baron D'Avangour
6 Gen.-Maj. Hammerstein
8 Obr. Arendtson
5 Fritz
8 Hauenberg
4 Qwast
7 Marquart Pentz
4 Wittenbergs in kais. Erbl.

Sollen noch abgedankt werden in tertio termino.

Von J. K. M:t
9 Palvicino
9 Lanon
9 Lichtenstein
8 Hene au
10 Palfy
9 Littich

Kön. Maj:t in Schweden
8 K. M:t Leibregiment
4 S. F. Dlcht Leibguardie
14 H. Feldm. Wrangels
4 H. Gen.-L:t Douglas
4 General Goldstein
4 Graf Carl Lewenhaupt
8 Markgraf C. M v. Baden
8 Obr. Priesewitz
8 Planit
4 Görtske
8 Pege
4 Pfuel
5 H. Landtgr. Friedrich
4 Obr. Jordan
4 Wittenbergs in Kais. Erbl.

Hingegen in Diensten zu behalten.

Von Kais. Maj:t
8 Montecuculi
6 Filip
6 Jopp
6 Spork
10 Piccolomini
8 De Werth
6 Khevenhüller
5 Götz
8 Fürstenberg
10 Churf. Dchlt. zu Cölln

Kön. Maj.t in Schweden
4 Obr. Joh. Wrangel
6 Gen.-L:t Lewenhaupt
8 Obr. Heinr. Horn
8 Erik Kruse
4 Lorentz Kruse
4 Schmaulender

Von J. K. M. Leibr. zu Pf 500
10 Landtgr. zu Hessen F. Gn.

N:o 363.

Slutöfverenskommelse om de fasta orternas utrymmande mellan Pfaltzgrefve Carl Gustaf och Piccolomini (hertig af Amalfi) af Nürnberg d. 16 Juni 1650

(Ur Theatrum Europæum.)

Omedelbart efter undertecknandet skulle följande platser utrymmas:

Af Svenskarne.	Af de Kejserlige
Prag	Augsburg
Ober Pfaltz	Unter Pfaltz
utom Weyden	Memmingen
Donauwerth	Sultzbach
Rainerschantz	Albeck
Ueberlingen	Hornberg
Maynau	Schiltach
Langen Arch	Auroch
Tabor	Lindau
Leutmeritz	Asperg
Brandeis	Wildenstein
Konopist m. fl.	Regensburg
Böm. orter,	Wültzburg
utom Eger	Weisenburg

Första terminen d 30 Juni.

Olmütz	Rothweil
Neustadt	Offenburg
Eulenburg	Freyburg
Fulneck m. fl.	Villingen
Osterwick	Zollern
Bleckede	Rodenberg
Dünkelspiel	Höxter
Qwerfurth	Ehrenbreitstein
Pappenheim	
Friedberg	

Andra terminen d. 14 Juli.

Jägerndorf	Landsthul
Gräfenstein	Homburg
Hirschberg	Hammerstein
Leobschütz	Dortmund
Parchwitz	
Leipzig	
Nördlingen	
Wertheim	
Windsheim	
Landsberg	
Bockhaltz	

Tredje terminen d. 28 Juli.

Glogau	Sieburg
Ohlau	Beyneburg
Jauer	Landskron
Bolkenhayn	Essen
Jeltsch	
Drachenberg	
Minden	
Nienburg	
Uebrige in Brandenburg	
Vechte	
Mansfeld	
Erfurth	
Schweinfurth	
Weyde	
Mecklenburgische Plätze	
Reiffenberg	
Lippstadt	
Ostfriesland	

Fransmännen utrymde under loppet af Juli och Augusti

Maintz	Lauingen
Deidesheim	Lusenicht
Magdeburg	Creutznach
Germersheim	Alzey
Heilbronn	Schomburg
Schorndorf	Bacharach
Hohentwiel	Waldshut
Mömpelgard	Lauffenburg
Harburg	Seckingen
Reichenweiler	Rheinfelden
Neuburg am Rh.	Stolhofen
Lichteneck	Schloss Grab
Bruntrut	Hagenau
St. Ursiceni	Landau
Pfeffingen	Burweiler

Speyer
Worms

N:o 364.

H. K. M:ts Allernådigste Resolution öfver Pommerns, Mecklenburgs och Brehmens garnisoner d. 30 Aug. 1650.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Pommern.

12	Stettin m. Greiffenh. o. Löck.	1,800
2	Damm	300
4	Colberg	600
4	Stralsund	600
1	Greifswalde	150
1	Anklam	150
2	Demmin	300
½	Wolgast	75
½	Neufähr skans	75

Mecklenburg.

8	Wismar	1,200
1	Pöhl o. Hvalfisken	150

Brehmen.

4	Stade	600
2	Buxtehude	300
2	Brehmerförde, Rothenburg, Arisberg, Tedinghausen o. Langwedel	300
		6,600

Lista på det Svenska folket som ännu i de Pommerske garnisonerna äro:

9	Östgötar Sackens	925
	Fitinghoffs	54
5	Fleetwoods	739
4	Skyttens	500
8	Didrik Capels	1,126
1	Nils Bååts	144
	Axel Axelson	82
		3,570

N:o 365.

Summa på militien pro anno 1651.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Cavalleri.

7	Reg:ter till häst	8,425
1	Reg:te dragoner	600
1⅜	5 Komp. af ridderskapets rusttjenst	890
	6 Komp. landsåtare	830
9⅜		10,745

Infanteri.

136	Komp. hemma i Sverige	19,110
31	I Tysklands garnisoner	4,490
58	Hemma i garnisoner	8,160
225	Komp. el. 34⅛ reg:te	31,760
		10,745
		42,505

N:o 366.

Tillämnad utredning år 1654 (verkställdes likväl ej).

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Rytteri.

Stockholm.

3	Johan Wrangel Uppl.	412
4	Gr. Gust. Baner	326

Nyköping.

3	Johan Wrangel Uppl.	412
5	Öfv. Hammarskölds	335
2	Öfv. Ridderhjelms	114

Westervik.

8	Öfv. Sinklers	732
1	Gr. Gust. Baner	91

Calmar.

6	Öfv. Oxenstjernas Smål.	824
3	Öfv. Ridderhjelms	376

Skenäs.

6	Ludv. Lewenhaupts Östg.	824

Stegeborg.

6	Lars Kruses Westg.	824
47		5,293

Fotfolk.

4	Upplands Gr. Axel	
5	Söderm. Fitinghoffs	
4	Östgötar Sackens	
4	Westgötar Nehrens	
4	D:o Ekeblad	
1	D:o Stake	
8	Dalkarlar Bourdons	
4	Helsingar Gr. Oxenstjernas	
8	Ångermanl. Jerfelt	
4	Westmanl. Filips	
1	Nerikes Essens	
1	Westerb. Didr. Cappels	
48	Summa	7,908
	Rytteri	5,293
		13,201

N:o 367.

Förteckning på den Militie, som nu med det första här ifrån Sverge och på de tyske orterne utgå skall d. 17 Juni 1654.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

	Hästar.
Af Upplands och Gen.-Maj. J. Wrangels reg:te . .	185
Af Östgötar och Öfv. Gref Ludvigs reg:te	185
Af Westgötar och Öfv. Carl Kruses reg:te . . .	185
Af Småland och Öfv. Erik Oxenstjernas	185
	740
Klippare	320
	1,060
Calmar, A. Irfwings . .	1,200
Nerikes, Joh. Essens . .	1,200
Jönköp., H. A. Wrangel	600
Westmanld, W. Philips .	600
Helsingld, G. Sabels . . .	600
Skaraborgs, J. Stakes . .	600
Summa	5,860

CARL X GUSTAF.

1655—1660.

N:o 368.

Utredning ur Sverige 1655.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Stockholm.

Cavalleri.

1	Garde de Corps . . .	145

Infanteri.

4	Af Gardet	600
61	Åtskillige landsreg:ter	8,168

Nyköping.

10	Upplands Ryttare . .	1,010

Skienäs.

10	Östergötlands Ryttare	1,010

Calmar.

34	Af åtskillige Reg:ter	3,360
		14,293

N:o 369.

År 1655 till Pohlen utgångne.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Från Sverige.

64	Komp. kavalleri . .	6,148
108	Komp. infanteri . .	14,351
172		20,535

Från Finland och Liffland.

46	Komp. kavalleri . .	5,168
103	Komp. infanteri .	11,419
		16,587
	Summa	37,122

N:o 370.

Trupper, mönstrade vid Bardewick i Bremiska landet i Maj 1655

(Ur Theatrum Europæum.)

Komp.	Fotfolk.	
8	Gen.-Maj. Würtz . .	1,200
8	Gen.-Maj. Horn . . .	1,200
8	Öfv. Döhna	1,200
8	Öfv. Fersen	1,200
5	Gr. Oxenstjerna . .	750
5	Öfv.-L:t Ludvig . . .	750
42		6,300

Rytteri.

9	Obr. Königsmark . .	1,125
9	Pontus De la Gardie	1,125
9	Öfv. Bretlach . . .	1,125
1	Maj. Schlacht	125
1	Maj. Brobergs	125
29		3,625
		6,300
		9,925

N:o 371.

Extract wie stark unten specificirten in den Herzogthümer Brehmen und Verden in unterbenannten Jahren gerichtete Regimentern und Kompanien zu Ross und Fuss sich bey dem Ausmarsch an Manschaft effective befunden.

(Från Riksarkivet.)

Cavallerie.

1655.

9	Obr. Königsmarks Reg:te	655
8	Obr. Pont. De la Gardies	560
8	Obr. Bretlachs	560
9	Obr. Styrums	630
1	Herr Maj. Brockdorfs von Obr. Seseman .	70
		2,475

1656.

8	Graf v. Waldecks Reg:te	480
9	Fältm. Königsmarks .	540
3	Zu H. Feldm. Reg:t .	213
		1,233

Infanterie.

1656.

12	Herrn Feldm. Ex. Reg:t	960
6	Obr.-L:t Schmidt .	480
		1,440

1657.

8	H. Obr. Königsmark .	600
8	Obr. Schmidt	600
1	Kapt. Jonsson von Graf Dohna	70
1	Kapt.-L:t Löschen . .	78
	Kapt. Hirschen Rekr.	10
		1,358
	Summa	6,506

N:o 372.

Specification på rullorne, som H. Ex. Fältm. Wittenberg i K. Kammaren inleverera låtit d. 3 Juli 1655.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Till häst.

H. F. N. Pfaltzgrefvens Reg:te
H. F. N. Hert. Frans Erdtmans Reg:te
Naumans dragoner
H. Gr. Ex. Fältm. Wittenbergs
Grefve Königsmarks
Gr. Pont. De la Gardies
Rikskanslerens
Öfv. Bödeckers
Öfv. Yxkulls
Öfv. Englers
Öfv. Bretlachs
Öfv.-L:t Plantings
Öfv.-L:t Kerbergs
Öfv.-L:t Fersens
Major Schachs
Major Brobergs
Uppländingarne
Östgötarne.

Till fot.

Hennes K. M:ts Lifreg:te
Rikstygm. Gr. Otto Stenbocks
Öfv. Skedings
Öfv. Wicers
Öfv. Irwings
Gr. Oxenstjernas
Gr. Dohnas
Öfv. Essens
Gen.-Maj. Wurtz'
Öfv. Fersens
Öfv.-L:t Svanstjernas.

N:o 373.

Lista på Svenska arméen under Fältm. Wittenbergs befäl vid Uszez d. 15 Juli 1655.

(Ur Puffendorf.)

Fotfolk.

Brig.		Chef.
1	Drottning:s Lifg.	Bengt Horn
1	Elfsborgare	Drakenberg
1	Jönköp:gs reg:te	Scheding
2	Calmare d:o	Irwing
1	Helsingar	G. Oxenstj.
2	Wermländingar	Essen
1	Östgötar	
1	Würtz	
1	Dohna	
1	Fersen	
1	Muscamp	
1	Stenbock	
14	Brig. à 650 man =	9,100

Sqv.	Cavalleri.
2	Konungens Lifreg:te
2	Drottningens d:o
2	E. Oxenstjernas
2	Yxkulls
2	Wittenbergs
2	Joachim Engel
1	Johan Engel
1	Kerberg
1	Sachsen Lauenburg
3	Israel

2 Markgr. af Baden
2 Sinkler
3 Bretlach
2 Pontus De la Gardie
3 Königsmark
2 Böttiger

32 Sqvadr. à 250 mån = 8,000
14 Brigader à 600 » = 8,400
16 Musk. hopar à 40 » = 640

Summa 17,040

Artilleri 12 grofva stycken
60 regements d:o

72

N:o 374.

Lista på den armée, med hvilken Konungen gick från Stettin till Pohlen.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Brig. Fotfolk.

2 Schlippenbach (?), Garde
2 A. Lewenhaupt, Uppländ:r
2 Bourdon, Dalkarlar
2 W. Philip, Westmanl.
1 Wrangel, Kronoberg
1 Nehren, Skaraborgare
1 Fitinghoff, Sörmländingar
1 G. Oxenstjerna, Helsingar
1 Gerfelt, Ångermanländingar
1 De la Chapell, Westerbottn.

14 brigader à 600 man = 8,400

Sqv. Rytteri.

4 Gen.Maj. Wrangel, Uppländ.
4 Gr. Ludv. Lejonhufv., Östg.
4 Gr. G. Baner, Drott:s reg:te
4 Öfv. Sinclair
4 Öfv. Styrum

20 Sqv. à 250 man = 5,000 man
14 Brig. à 600 » = 8,400 »

Summa 13,400 man

Artilleri 60 grofva stycken
118 reg:ts d:o

178

Enligt en annan uppgift skulle Konungen haft 9 reg:ter infanteri och tillsammans 15,000 man.

N:o 375.

Lista på Svenska armén vid Czarnova d. 6 Sept. 1655.

(Ur Puffendorf.)

Brig. Fotfolk.

1 Würtz
1 Fersen
1 Cappel, Westerbottningar
2 Essen, Nerikes o. Wermlands
2 Oxenstjerna, Helsingar
2 Irwing, Calmare
1 Drakenberg, Elfsborgare
1 Scheding, Jönköping
1 Sparre, Ångermanländingar

12 brigader à 600 man = 7,200

Sqv. Cavalleri.

4 Uppländ., Gen.-M. Wrangel
4 Småländingar, Oxenstjerna
1 Fredrik af Hessen
2 Konungens lifreg:te
2 Drottningens d:o
2 Yxkulls
2 Wittenbergs
2 Engels
2 Israel
2 Sinkler
2 Bretlach
1 Pontus De la Gardie
3 Königsmarks
1 Böttiger
1 Taube
2 Berndes dragoner, Finnar

33 sqvadr. à 250 = 8,250 man
12 brig. à 600 = 7,200 man

N:o 376.

Lista på Svenska armén i lägret vid Novydwor under Rikstygm. Stenbocks befäl i Sept. och Oct. 1655.

(Ur Puffendorf.)

Brig.	Fotfolk.
2	A. Lewenhaupt, Uppländ.
1	Wrangel, Kronobergare
1	Nehren, Skaraborgare
1	Sacken, Östgötar
1	Fittinghoff, Södermanländ.
1	Essen, Nerikes o. Wermlands
1	Sparre, Ångermanlands
1	Jerfelt
9	brig. à 600 man = 5,400

	Rytteri.	
4	L. Lewenhaupt, Östgötar	
4	L. Kruses, Westgötar	
8	sqvad. à 250 man =	2,000
9	brig. à 600 » =	5,400
		7,400

N:o 377.

Lista på svenska armén vid Krakau den 15 Sept. — 9 Oct. 1655.

(Ur Puffendorf.)

Brig.	Fotfolk.
1	Irwing, Calmar
1	Drakenberg, Elfsborg
1	Scheding, Jönköping
2	Oxenstjerna, Helsinge
1	Sparre, Ångermanland
2	Essen, Nerike o. Wermlands
1	Chapelle, Westerbotten
1	Würtz
1	Fersen
1	Muscamp
12	brigader.

Sqv.	Rytteri.
4	Uppländingar, Wrangel
4	Småländingar, Oxenstjerna
1	Landtgr. af Hessen
2	Konungens Lifreg:te
2	Drottningens d:o
2	Yxkulls
2	Wittenbrgs
2	Engels
2	Israels
2	Bretlach
1	Pontus De la Gardie
3	Königsmarks
1	Böttiger
1	Taube
2	Berndes Dragoner
31	Sqvadroner.

N:o 378.

I fäktningen vid Donietz d. 23 Sept. 1655 deltogo:

(Ur Puffendorf.)

2	Småländingar
2	Wittenberg
2	Israel
2	Böttiger
2	Sultzbach
2	Müller
12	Sqv.

Tillsammans:

Rytteri	3,000
Dragoner	400
Musketerare	150
	3,550

N:o 379.

Besättning, som qvarlemnades i Krakau i Oct. 1655 — Aug. 1657.

(Från Riksarkivet.)

Fotfolk.

Komp. 28.		Styrka 1657.
8	Würtz	300
8	Fersen	300

4	Muscamp	250
2	Essen	120
2	Sparre	120
2	Kruse	120
2	Erdman	120
	Rytteri.	
8	Wittenberg	200
4	?	?
	Dragoner.	
2	?	?
42		

N:o 380.

Förslag på Finske Militien.

(Fråu Kammar-Kollegii Arkiv.)

Adelns rusttjenst	109	—
Gustaf Kurches	1,213	—
Hendrik Horns	1,214	—
Eric Kruses	1,210	—
Fabian Berndes	1,048	—
Axel Stålarm	1,203	45
Hendrik Sasse	1,073	157
Herman Capells	784	290
Frans Knorr	878	362
Hans Ritter	856	438
Bernh. v. Gerdten	898	815
Anders Koskull	1,132	—
Frans Jonstons	1,074	316
Thom. Kinnemunds	610	—
Nils Båt	1,224	—
	14,526	2,829

N:o 381.

Förslag på Finn, Liff., Ingermanl. och Estländske militien anno 1655.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

I fält.

8	Landsåtare	1,082
8	Gust. Kurcks (Wibgs)	1,200
8	Erick Kruses (Åbo läns)	920
8	Hendr. Horns (Nylands)	988
4	Fab. Behrens Drag.	500
		4,690
	Infanteri.	
16	H. K. M:ts Garde	1,400
6	Axel Stålarms	700
5	Frans Jonstons	700
5	Henrik Sasses	700
5	Herman Capells	700
5	Mellins	700
42		4,900
36		4,690
78		9,590

I Garnisonerne.

Riga.

3	Sassens	476
2	Gjerdtens	300
4	Ösels	500
4	Värfvade	441
3	Jonstons	421
		2,198
	Slottet.	
2	Gjertens	300
	Rochenh.	
2	Mellins	149
1	Axelsons	140
		289
	Efweste.	
2	Capells	229
	Kobron.	
1	Koskulls	150
	Nymynde.	
4	Kinnemund	515
3	Axelsons	317
		832
	Dorpt.	
4	Koskulls	516
	Pernau.	
2	Gjerdtens	240
	Nyhusen.	
1	Bååtens	140
	Marienburg.	
1	Båtens	140

	Narva.	
8	Knorrs	1,009
4	Båtens	758
		1,767
	Iwangorod.	
3	Båtens	600
	Nöteborg	
1	Koskulls	150
	Kexholm.	
1	Koskulls	150
	Reval.	
1	Koskulls	150
57		7,851
		9,590
		17,441

N:o 382.

Utredningen år 1655.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Cavalleri.

6	Liffländare	467
6	Estländare	467
6	Ingermanländare . .	467
6	Gref Gustafs värfvade	467
6	Gen.-Maj. Uhlefeldts	467
9	Riksskattmästaren	760
		3,095
8	Gen.-Maj. Horns finske	720
8	Öfv. Kruses	720
8	Öfv. Gust. Kurchs . .	720
		5,255

Infanteri.

8	Riksskattmästarens	800
8	Gref Jak. De la Gardie	800
6	Axel Stålarms	700
7	Öfv. Mellins . . .	700
6	Öfv. Nils Bååths . .	700
6	Öfv. Sasses	700
6	Öfv. Cappels	700
		5,100

Dragoner.

4	Fabian Behrens. . . .	500
4	Ett annat reg:te . . .	400
2	Skattm. och Fältherrens lifkomp. . .	100
		1,000
	Summa	11,355

N:o 383.

Ungefär förslag, som sedan efter ingifne rullor bättre justeras kan, uppå den liffländske armén.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Högra flygeln.

			Sqv
4	Öfv.-L:t. Ridders drag.	380	2
1	Riksskattm. lifk.	140	1
1	Ryttm. Pester	56	
4	Estl. landsåtare	360	2
8	Öfv. Kurks (Wib.)	760	4
8	Riksskattm. reg:te	760	4
26		2,556	13

Infanteriet.

6	Öfv. Lillehök (Westg).	446	—
6	Öfv. Pleutner (Björneb.)	440	—
6	Öfv. Bååt (Österb.)	470	—
6	Öfv. Mellin (Tav.)	360	—
6	Öfv. Gerdten (Sav.)	430	—
6	Riksskattm. reg:te	330	—
6	Grefve Jakobs d:o	420	—
42		2,896	—
	Befälet	756	—
		3,652	—

Venstra flygeln.

4	Riksskattm. drag.	200	2
1	Gr. af Thurns k.	96	1
1	Gen.-Maj. Fritzleffs	75	
6	Liffl. landsåtare	380	2
8	Gen.-Major Horns (Nyl.)	740	4
8	Öfv. Kruses (Åbol.)	740	4
28		2,231	13

Utkommenderade af infanteriet.

Till Birsen . . .	300	—
På Poniemon skans vid Memel	120	—
Förutan sjuke, som äro dels i Birsen, dels i Warsala förskickade och qvarlemnade i Strassburg, öfver	300	—
Af reg:terne till häst äro kommenderade, förutan de, som äro efter K. M:ts ordre gifne till andra reg:ters kompletering, och belöpa till	290	—
	1,020	—
Fältarmén	8,335	—
Summa	9,355	—

Riga garnison bör bestå af följande:

4 Öfv. Sasses (Åbo l.)		300
4 Öfv. Pleutners (Björneb.)		280
4 Öfv. Jonstons (Wib.)		260
4 Fältmarskalkens		300
4 Öfv. Fersens (Nyl.)		360
4 Öfv. Sachens (Sörml.)		320
		1,820

De andre garnisonerna äro blefne, som de förr varit, förutan att af Dorpt äro uttagne 200.

N:o 384.

Kort förslag öfver krigsfolket som blifver i fält och i garnisoner efter arméns afresa i Lithauen.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv).

Ryttare.

	Är parat.	Tillvärfvas
4 Herr Fältm. Gr. Magni Ex.	60	340
4 Legatens Herr Bengt Skyttes	—	400
8 Herr Fältm. Gr. G. Lejonh. Ex.	500	300
4 Öfv. Tolls	140	260
4 Öfv. Yxkulls	100	300
4 Öfv. Deens ?	150	250
4 Öfv. Fitinghoffs	200	200
4 Öfv Budbergs	250	150
8 Öfv. Wellingks	400	200
4 Öfv. L. Taubes	250	150
1 Öfv. Otto v. Mengden	—	100
8 Öfv. Igelström	—	800
57	2,050	3,450

Dragoner.

5 Grefve Magni Ex.	250	250
4 Legaten H. B. Skyttes	—	400
4 Öfv. Mönks ?	160	240
4 Öfv. Svengels ?	150	250
4 Öfv. Lagercrantz	—	400
8 Öfv. Korffs	—	800
29	560	2,340

Infanteriet och Wibrander?

4 Öfv. Uhrquard	300	—
3 Öfv. Sacken	310	—
3 Öfv. Fersen	300	—
8 Öfv. Korffs Wilnanser ? . .	—	800
8 Öfv. Goltz d:o	—	800
Än förmodas		
4 Liffländare	—	400
4 Estländare	—	400
4 Ingermanländare	—	400
4 Som värfvas af	—	400
48	1,410?	3,200
	4,310	8,900

Garnisoner.

Onixti
Ikowna
Druin
Breslau
Dünaburg
Birsen

Kauen
Willona
Jurgensburg
Heligman
Schauden
Pilten
Fölier.

Datum Wilona d. 23 Oct. 1655.

Magnus Gabriel De la Gardie.

N:o 385.

Cart X:s armée d. 11 Dec. 1655, då han gick att betvinga Churfurst Fredrik Wilhelm i Königsberg.

(Kongl. Bibl., Dalbergs bataljuppställningar.)

Fotfolk.

Brig. Första treffen.
2 Lifreg:te
2 Bengt Horn
2 Bourdon
2 Småländingar.

Andra treffen.
1 Westgötar
1 Grefve Jacob
1 v. Gerdten
1 Chapelle
1 Grefve Magnus

13 Brigader

Rytteri.

Högra flygeln, första

Sqv. treffen.
1 Dragoner
1 Drabante Garde
2 Uppländingar
2 Westgötar
2 Östgötar
1 Grefve Pontus.

Andra treffen.
2 Småländingar
1 Sehr
2 Kurck, Wiborgs ryttare
2 H. Horn, Nylands ryttare
1 Israel.

Wenstra flygeln, första treffen.
2 Kruse, Åbo läns rytt.
2 Grefve Waldemar
2 Estländingar
2 Grefve Magnus
1 Dragoner.

Andra treffen.
2 Mecklenburg
1 Fritz
2 Liffländingar
2 Wresowitz, Grefve
1 Styrum

34 Sqvadroner.

N:o 386.

Carl X:s armé i slaget vid Golombo d. 8 Febr. 1656.

(Ur Puffendorf.)

Rytteri.

Sqv. Första treffen.
2 Wittenberg
4 H. Horn, Nylands rytt.
2 G. Kurck, Wiborgs
2 L. Kruses, Westgötar
2 L. Lewenhaupt, Östgötar
4 Oxenstjerna, Småländingar
2 Sinkler
3 Gr. Waldemar
3 Niemritz Qwartianer.

Andra treffen.
2 Dzialinskys Qwartianer
3 Yxkull
3 Ascheberg
2 Engel
1 Dragoner
1 Tartarer

36 Sqvadroner.

N:o 387.

Designation derjenigen Trouppen, so nach Sandomir zu gehen beordert. D. 14 Mars 1656.

(Från Riksarkivet.)

Komp.

Rytteri.

3 I. F. G. des H. Generalen (Adolf Joh.)
3 Kleist und Wobersnow
8 Israels
6 Taubes
4 Bossen
4 Siegels
8 Ahlefelts
8 Markgraf (v. Baden)
8 Waldeck
8 Churf. Brandenburgische

60 Commendirte Schwedische und Finnische Reuter 600

Dragonen.

4 Fab. Behrends
8 Weissensteins
4 Siegels
2 Meyers

18

N:o 388.

Specification derjenigen Trouppen, so nebenst dem Herrn Pfaltzgraf v. Sultzbach af Warschau zu marschiren und daselbst subsistiren sollen.

(Från Riksarkivet.)

Die beiden Leibreg:ter
Das Upplandische Reg:te
Des Herrn Markgr. Reg:t zu Fuss
Des Bolsen neuangek. Knechte.

Im Fall die Brandenburgische Reuter so nahe bey Handen, dass sie mit den zur Armée marschirenden Trouppen marschiren können, haben sie sich mit denselben zu conjugiren und fortmarschiren; andershalb mögen sie auf Warschau fortmarschiren.

N:o 389.

Trupper i lägret vid Stibelau d. 15 Mars — 4 April 1656 under Riksfälttygm. Stenbocks befäl.

(Ur Puffendorf.)

Fotfolk.

8 Liljehök, Westgötar
8 Sacken, Östgötar
8 Bourdon, Dalkarlar
8 Pleutner, Finnar
8 Gerdten, Finnar
8 De la Gardie.

N:o 390.

Trupper i lägret vid Dantziger Haupt från d. 19 Maj — Oct. 1656 under Stenbocks befäl.

(Ur Puffendorf.)

Fotfolk.

Komp.

4 Lifgarde
8 Bourdon, Dalkarlar
8 Westgötar
8 Gerdten
8 Pleutner
8 De la Gardie
8 Brandenburgst reg:te

52

Rytteri.

4 Konungens Lifvakt
8 Cantzlerens (E. Oxenstj.)
8 Megapolitana?
8 Stenbock
8 Hessen Homburg
8 Königsmark
2 Landtgr. af Hessen Drag.

46

N:o 391.

Lista på Svenska trupper, som deltogo i slaget vid Gnesen d. 27 April 1656.

(Ur Puffendorf.)

Fotfolk.

Brig.
1 Westgötar
1 Wittenberg
1 Dohna
3 Brigader.

Rytteri.

Sqv.
1 Lifvakt
1 Lifgarde
2 Småländingar
2 Östgötar
2 Generalissimus (Ad. Johan)
1 Wrangel
1 Seher
1 Brandenburgare
1 Sinkler
2 Taube
2 Wittenberg
2 Westgötar
2 Uppländingar
2 Finnar, Kurck
1 Israel
1 Gen.-M. Wresowicz
2 Sadowsky
1 Arndtson
1 Duwall och Kinsky
1 Siegel
1 Oldenburg, Prengel
1 Ahlefelt
2 Joachim Engel
2 Johan Engel
1 Böttiger
2 Finnar, Horn
1 Berndes
1 Wittenberg } Dragoner
1 Weyer
41 Sqvadroner

N:o 392.

Lista på Svenska trupper som lågo i lägret vid Nowydwor d. 4 Juni — 17 Juli 1656.

(Ur Puffendorf.)

Brig. Fotfolk.
1 Helsingar
1 Sörmländingar
1 Nerike och Wermlands
3 Brigader.

Rytteri.
2 Småländingar
2 Adolf Johan
1 Wrangel
1 Seher
1 Sinkler
1 Taube
1 Wittenberg
2 Westgötar
2 Uppländingar
1 Israel
1 Sadowsky
1 Engel
1 Böttiger
2 Finnar Berndes
1 Wittenberg Dragoner
1 Anhalt
2 Kruse
1 Yxkull
3 Ducis Megalopolitana
1 Poosi
2 Königsmark
4 Mark af Baden
1 Waldeck
35 Sqvadroner

N:o 393.

Kort förslag på de regter, som från Warschau äro komne. Inlefvereradt d. 9 Juli anno 1656.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Öfv.-L:t C. v. Schedings sqv. 136

Maj. Hufvudfels	151
Öfv. Essens Reg:te	128
Öfv. Capells Reg:te	20
Öfv. Noirens Reg:te	17
Öfv. Kruses Reg:te	14
Öfv. Niesbeths	159
Öfv. Sparrens	35
Maj. Sunds sqvadron	64
	724
Reg:ts-officerare	19

Cavalleri.

Graf v. Waldecks reg:te	2
Gen.-Maj. Wrangels	10
Gen.-Maj. Horns	6
H. F. N. Pfaltzgrefvens	2
Öfv. Taubens	11
H. F. N. v. Anhalt	3
Öfv. Bretlach	10
Gen.-Maj. Bodecker	9
Öfv. Kurcks	9
H. F. N. Generalissimi	6
Graf Ludwig	4
	72
Markgraf Baden	7
Öfv. Klingspor	19
Öfv. Possen	1
Öfv. Forgel	5
Öfv. Israel	3
K. M:ts Lifgarde	1
	36

N:o 394.

Svenska trupper, som deltogo i slaget vid Warschau d. 18—20 Juli 1656.

(Ur Puffendorf.)

Brig. Fotfolk.

1 Helsinge reg:te
1 Södermanlands d:o
1 Nerike och Wermlands

Sqv. Rytteri.

1 Konungens Lifreg:te
1 Drottningens d:o
2 Uppländingar
2 Småländingar
2 Östgötar
1 Hertig Adolf Johans
1 Taubes
1 Waldecks
1 Konitz
2 Bernitz
1 Wittenbergs
1 Markgrefven af Badens
1 Sinklers
1 Hammarskölds
1 Aschebergs
1 Bretlachs
2 Gen.-Maj. Horns
3 Königsmarks
1 Yxkulls
2 Hertigens af Mecklenburg
1 Sadowskys
1 Kongl. Gardet
2 Öfv. Kruses
1 Fältm. Wrangels
1 Gen.-Maj. Israels
1 Gen.-Maj. Böttigers
2 Berndes finska dragoner
2 Furst Radzivils dragoner

39 Sqvadr.

Brandenburgska trupper.

Fotfolk.

Brig.

1 Churfurstens fotgarde
2 Gen.-Fälttygm. Sparres reg:te
2 Gen.-Maj. Goltz d:o
2 Gen.-Maj. Waldecks d:o
2 Öfv. Sieburgs d:o

11

Sqv. Rytteri.

3 Gen.-Maj. Kannebergs reg:te
5 Gen.-L:t Waldecks d:o
3 Churfurstens Lifreg:te
2 Öfv. Ellers
1 Öfv. Brunels
2 Hertigens af Weimar
1 Öfv. Lessgrants
2 Öfv. Schoneichs

1 Gen.-L:t Waldecks } Drag.
1 Öfv. Konitz }
2 Öfv. Kalksteins }
23 Sqvadroner.

Summa.

62 sqvadroner = 12,000 man.
14 brigader = 5,000 man.

Häraf

Svenskar = 9,000 man.
Brandenburgare = 8,000 man.

N:o 395.

Förteckning på efterskrifne regementers qvarter.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

I och omkring.

I Pommerellen och Höffts läger.

8 Gjermans med Sichels 400
8 Fältm. Stenbocks . . 400
8 Markgr. C. Magnus . 400
8 Gref Waldeck 280
8 Öfv. Würtzburg . . —
8 Öfv. Ahlefelt 280
5 Öfv.-L:t Cl. (Lettmat) 200

Thorn.

8 Fältm. Wrangel . . 200
4 Ascheberg 200
8 Prinzels 400

Mewe.

8 Hammarsköld 400

Neuburg.

8 G.-M. Israel o. Böttigers 400

Dirschau.

4 Wittenbergs 200

Bütow.

8 Ofwerbeck 400

Lauenburg.

4 Fursten af Darmstadt 240

Subbowitz.

12 Fursten af Homburg 600

Conitz och Schlochau.

16 Fursten af Anhalt . 600

Krone.

10 Ungers 600

Wiensberg.

4 Nachtigal 200

Teutz m. m.

8 Begge Englarne . . . 400

Flehn.

8 Öfv. Hall 400

Tembelberg.

8 Duwall 400

Lowitz.

12 Wittenberg 600
8 Bretlack 400

Tykocin.

8 Prins Radziwil
8 Hertig Frans Erdtmans

Strassburg.

4 Sachsen med Wittenberg.

Dragoner.

Strassburg.

4 Packmans.

Culm etc.

4 Packmans.

Preussen etc.

1 Rikskansleren.

Frauenberg etc.

2 Packmans rytt.

218

N:o 396.

Trupper vid Filippowo d. 12 Oct. 1656.

(Ur Puffendorf.)

Högra flygeln.

Sqv. Rytteri.

3 Wittenberg
2 Stenbock
2 Prengel
3 ?
1 Wittenberg Dragoner.

Wenstra flygeln

3 Douglas
2 Israel
2 Aschenberg
3 ?
1 Radzivil Dragoner
22 Sqvadroner

N:o 397.

Trupper vid Konitz d. 25 Dec. 1656.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Komp. Rytteri.

4 Lifreg:te. Angel
4 Reichsfeldherr, Planting
6 Stenbock, Wussow
4 Engels
4 Aschebergs
22 Komp. eller eller 950 man

N:o 398.

Trupper vid Kowal d 17 Mars 1657, då tåget till förening med Rakoczy skulle anträdas.

(Dahlbergs bataljuppställningar.)

Rytteri.

Första treffen.

Sqv.

1 Taubes Dragoner
2 Uppländingar
2 Småländingar
1 Per Sparre dragoner
2 Douglas
2 Aschenberg
1 Svante Baner dragoner
1 Wigand
1 Grefve af Nassau
2 Galle, Finnar
1 Brandenburgska dragoner
2 Fab. Berens dragoner
2 Östgötar
1 Brandenburgska dragoner

Andra treffen.

1 Radziwil dragoner
2 Westgötar
1 Generallissimus
1 Fick dragoner
1 Homburg
1 Drake
1 Niemritz
1 Osten dragoner
1 Wittenberg
2 Wallrowe (Brandenb.)
1 Fälttygm. Sparre (Brand.)
3 Waldeck (Brandenburg)
1 Brandenb. drag.
38 Sqvadroner

N:o 399.

Fältarmén i Östersjöprovinserna 1657.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Liffland.

Dragoner.

4	Korff	300
4	Engelhardt	300
4	Perno Schottar . . .	200
4	Ur Refle och Pernau	200
		1,000

Infanteri.

Schottar ur Preussen	1,000
Königsmarks	400
Schultz	300
Båtens (Österbottens)	400
Fersens (Nylands)	
Sasses (Åbo läns)	400
	2,900

Cavalleri.

1	Lifkompani	80
4	Liffländer	250
8	Willam Yxkull	500
8	Schott	300
8	Glasenap	220
8	G. Pontus	220
4	H. v. Lewen	140

6	Tolle	120
8	H. Horn	2,400
8	F. Berndes	
24	G. Douglas 3 reg:ten	
		1,830
		5,730

Ingermanland.

Cavalleri.

4	Estländer	320
6	Ingermanländer . . .	250
6	Christer Horn	180
8	Bengt Horn	340
6	Erik Taub	120
6	Reinhold Yxkull . . .	130
		1,340

Dragoner.

4	Lagercrants	150
2	Af Narfven o. Ivangorod	250
		400
		1,740

Finland.

Cavalleri.

8	Gen.-Maj. Erik Kruse	700
8	Burmeister	500
6	Gustaf Horn	300
4	K. Höghets sqv. o. lands.	300
		1,800

Dragoner.

4	Ridders	200
2	Ur finska garnis. . .	300
		500

Infanteri.

	Ur Finland	1,200
		3,500
	Liffländske	5,730
	Ingermanländske . . .	1,740
		10,970

N:o 400.

Extract af Neder-Preussiske, Pommerelliske och Cassubiske garnisonerna d. $^{18}/_{28}$ *Juni 1657.*

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Elbingen.

8	H. M:ts Drottningens r.	360
8	Gen. Lindes värfvade	611
8	Öfv. Sackens Östg. .	455
		1,426

Marienburg.

8	F. Dclht H. Adolfs reg:te	342
8	Gen.-L:t v. Dohna . .	275
		617

Dantziger Haupt.

6	Öfv. Drakenbergs Elfsb.	436
5	Öfv. Stakes Westg. D.	173
4	Öfv. Philips Sörml.	91
8	Öfv. Dankwardts värfv.	308
1	Kommenderade af Wolraths v. Bornemans rytt.	27
		1,008

Montauer Spitz.

1	Komm. af åtskillige	47

Schwitz.

1	Komm. af åtskillige	55

Mewe.

1	Öfv. Hottens drag. . .	16
6	Ryttm. Brehmens rytt.	190
		206

Dirschau.

5	Öfv. Sparres Ångerm.	168
2	Buchwaldt Lifg. t. häst	116
8	Wolraths ryttare . .	192
1	Wolraths drag. . . .	44
8	Bornemans rytt. . .	216
		736

Stargardt.

4	Fältm. Stenbocks drag. under Öfv. Bomskirch	164
1	Hessen Homburg rytt.	29
4	Ffaltzgr. af Sultzbachs inf.	72
		265

Lauenburg.

3	Öfv. Furst Meklenburgs dragoner . . .	75

Kischow.

3	Stenbocks drag. . . .	59

Bütow.

2	Kapt. Köhnes drag.	134

Conitz.

4	Öfv. Svinhufvuds Sörml.	176

Schlochau.		Thorn	
8 Öfv. Spens infanteri	440	Graudentz	ej upptagne.
3 Öfv. Fritz dragoner	94	m. fl.	
	534		
86 Komp. fotfolk	4,036		
19 Komp. dragoner . . .	685		
23 Komp. ryttare	671		
	5,392		

N:o 401.

Extract öfver utskrifningen i Sverige och Finland pro anno 1656 och 1657, huru stark den sig efter inkomne längder befunnen är, nemligen:

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

	I Jan. 1656 efter gårdtalet.	I Aug. och Sept. 1656 efter gårdtalet.	I Juni 1657 efter hufvud- och mantalet.	
Stockholm o. Upsala län	179	391	—	
Svartsjö län	—	—	21	
Westmanlands	45	90	113	
Ulfsunda o. Strömsholms	—	70	—	Ingen utskr. 1657.
Nerike, Wermland och Dahl med Fällsbro . .	204	396	453	1053.
Sörmland	119	233	294	646.
Östergötland	178	321	387	
Jönköpings län	135	267	325	
Calmare	—	112	149	
Kronobergs	396	400	214	Extraheradt af
Elfsborgs	182	380	223	mönster-
Skaraborgs	—	289	238	rullorna.
Helsinge o. Gestriklands	208	228	227	
Ångermanl. o. Medelpads	70	85	83	
Westerbotten	—	—	—	Hålla sig vissa tal.
Österbotten	215	336	428	
Åbo och Björneborgs l.	159	378	220	
Tavastehus och Nyland	210	—	—	Åro från dessa
Wiborgs och Nyslott . .	188	—	—	orter inga rullor
	2,488	3,976	3,375	

N:o 402.

Kort projekt på militien i Sverge och Österbotten med de tvenne utskrifningarne 1656. Huru den i kompanier kan formeras och sedan till K. M:ts och Riksens tjenst på följande sätt kan employeras.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Cavalleri.

4	Adelns rusttjenst . . .	600
4	Upplänningar	474
4	Östgötar	548
4	Smålänningar	311
2	Hammarsköld	101
4	Westgötar	458
		2,492

4 Dragoner kunna formeras af saltpetersjudare.

Infanteri.

1	K. M:ts Garde	131
6	Upplänningar	850
2	Westmanlänningar . .	190
4	Sörmlänningar	450
6	Östgötar	800
3	Calmare läns	290
8	Jönköpings	1,000
8	Kronobergs	1,200
6	Nehrens	810
8	Stakens	730
6	Lilliehöks	950
6	Nerikes och Wermlands	870
2	Dalkarlar	240
4	Helsingar	440
4	Ångerm. och Westerb.	560
6	Österbotten	800
8	Bergsregemente . . .	1,400
1	Finnar i Calmar .	80
1	Slussebygg. vid Arboga	150

Noch.

2	Nerikes och Wermlands	160
1	Norrlänningar	100
		12,201
	Rytteri	2,492
		14,695

Disposition på militien, der något fiendtligt skulle påkomma.

Efter K. M:ts nådigste förordning.

Halmstad, Warberg, Laholm.

Rytteriet.

	Upplänningar	300
	Östgötar	300
	Hallands rusttjenst . .	—

Fotfolket.

4	Nehrens	600
	Än d:o	82
4	Wrangels	132
1	Skyttens i Laholm . .	479
		1,893

Göteborg med Skansen.

Rytteriet.

	Westgötar	300
	Adelsfanan från Uppland, Sörmld, Wermld och Westergötland .	—

Fotfolk.

1	Sörmländingar . . .	100
4	Stakens	555
4	Lilliehökens	600
4	Essens	400
2	Upplänningar	200
1	Bourdons	100
		2,255

Calmare befästning.

Rytteri.

	Smålänningar	300
	Adelsfanan af Småland och Östergötland . .	—

Fotfolk.

4	Håkan Nilsson	899
	Finnar	100
	Irwings alla hemmavarande	—
		1,299

Jönköping.

3	Wrangels	248
1	Sasses	300
		548

Gottland.
Bååtens Österbottn. 160

Jemtlands skans.
Jerfelts Ångermanl. 300

Efter Riksrådets sednare godtfinnande.

Halmstad, Warberg, Laholm.

Rytteri.

1 Östgötar af Wassbo och Walla härader	100

Fotfolk.

4 Bertel Nilsses . . .	400
6 Nehrens	810
1 Håkan Nilsson . . .	150
	1,460

Göteborg och skansen.

5 Stakens	730
6 Lilliehök	950
2 Westmanländingar . .	130
2 Dalkarlar	240
	2,110

Calmar.

6 Skyttens	900
1 Östgötar	100
1 Finnar	80
	1,080

Jönköping.

2½ Östgötar	380
1 Håkan Nilsson . . .	150
	530

Gottland.

½ Bååtens	50
1 Calmar läns	130
	180

Jemtlands skans.

1 Ångermanland .	150
1 Förlofvade knektar .	100
	250

K. M:ts skeppsflotta med Stockholms stad och efterskrefne orter uti K. M:ts sekreta instruktion icke uppförde, hvilka dock för närvarande tillstånd skulle med folk och besättning försäkrade blifva.

Stockholm med flottan.

3 Ångermanländingar . .	429
1 K. M:ts Guardie . . .	131
2 Uppländingar	200
4 Helsingar	440
	1,200

Nyköping, Hasselö.

1 Södermanländingar . .	140

Norrköping, Wadstena.

1½ Östgötar	200

Borgholm.

⅔ Österbottningar	80
2 Calmare län	160
	240

Morast skans.

1 Hemförlofvade knektar	—

Uleåborg.

Gränsvakten i Österb.	—
5 Österbotten	670

Bergslagen, Kopparberget.

8 Bergsknektar	1,400

Blifver att bruka i fält när behöfves.

Rytteri	2,392
Dragoner	680
	3,072

Infanteri.

4 Upplänningar	650
3 Sörmlänningar	310
4 Jönköpings län . . .	600
6 Nerike och Wermlands	870
1 Östgötar	120
1 Slussknektar	150
	2,700
	3,072
	5,772

N:o 403.

Svenska armén vid Mölln d. 20 Juli 1657, då den inbröt i Danmark.

(Ur Puffendorf.)

Högra flygeln, Gen.-L:t C. M. af Baden.

Första treffen, Gen.-M. Furst af Anhalt.

Sqv.
1 Taube Dragoner
2 Uppländingar
2 Westgötar
2 Småländingar
1 Hessen
1 Baden
2 Drottningens Lifreg:te

Andra treffen, Gen.-M. Böttiger.

2 Gen.-L:t Wrangel
1 Fältm. Wittenberg
1 Hessen
1 Böttiger
1 { Ducis Megapolit. / Waldeck
1 M. De la Gardie.

Midten, Gen.-Maj. Jak. De la Gardie.

Brig. Första treffen.
1 Uppländingar
1 Småländingar
1 Sörmländingar
1 Westmanländingar.

Andra treffen.
1 Jak. De la Gardie

Sqv.
1 Lifgarde

Brig.
1 { Pfaltzgrefven / Hestrig.

Wenstra flygeln, Gen.-L:t Pfgr. af Sultzbach.

Första treffen, G.-M. Arndtson.

Sqv.
2 Sultzbach
1 Letmat
1 Ascheberg
2 Galle Finnar
2 Behrens Finnar
2 Östgötar
1 Wittenbergs dragoner.

Andra treffen, Gen.-Maj. F. Berendts.

1 { Engel / Huel
1 { Prengel / Knust
1 { Arndtson / Solms
1 Unger
2 Hertigen af Croys
2 Königsmarks

38 sqv. och 6 brigader.

N:o 404.

Svenska trupper i slaget vid Genniwadsbro d. 13 Aug. 1657.

(Ur Puffendorf.)

Öfverbefälh. Riksdr. Per Brahe.

Sqv. Högra flygeln.
General Gustaf Baner
Gen. Harald Stake
1 Kommenderade ryttare
1 Adelns rusttjenst
6 Upplands ryttare
5 Smålands ryttare
1 Dragoner.

Brig. Midten.
Erik Stenbock
2 Södermanlands reg:te
1 Östgöta
1 Nerikes och Wermlands
1 Westmanlands
2 Smålänningar.

Venstra flygeln.
Gen.-L:t Henrik Horn
Per Linderoth
4 Östgöta ryttare
6 Westgöta ryttare

2 Adelns rusttjenst
1 Dragoner
1 Commenderade ryttare.

N:o 405.

Trupper i lägret vid Fredriksudde d. 26 Aug. — 24 Oct. 1657.

(Ur Puffendorf.)

Fotfolk.

Uppländingar, Brahe
Södermanländ:r, Sparre
Nerkes o. Wermlands, Essen
Tyskar, Jakob De la Gardie
Polackar, Hestrig o. Gengel
Helsingar, Stenbock, Fersen } kommo d. 21 Oct. från Krakau, men flydde till större delen vid Fredriksuddes stormning.

Komp. Rytteri.

8 Wittenberg, 8 Königsmark, 8 Böttiger } Skickades i början af Sept. med Böttiger till Wendsyssels besättning.
8 Uppländingar
8 Westgötar
8 Småländingar
4 Fursten af Anhalt
4 Aschenberg
8 Landtgrefven af Hessen
8 Overbeck
8 Hertigen af Croy
8 Finnar Galle
8 Berndt Finnar
8 Östgötar
8 Taubes dragoner.

N:o 406.

Verschlag auf die 9 Reg:ter, so zu Friedricksudde stehen d. 9 Nov. Anno 1657.

(Från Riksarkivet.)

Fussfolck.

Gr. Nils Brahe . .	372
Obr.-L:t Sanitz . .	327
Obr. Sparre	360
Obr. Essen	316
Obr. Fersen	346
I. Ex. Gr. Jakobs .	355
Obr. Spens'.	291
Obr. Hestrig	274
Obr. Gängels	249
	2,890

Cavallerie.

Uppländer	228
Ostgothen	209
Westgothen	218
Småländer	246
Gen.-M. F. Behrens .	212
Galle	228
I. F. Gn. v. Anhalt	68
I. F. Gn. v. Darmstadt	91
Aschenberg	45
Overbeck	114
	1,665
	2,890
	4,555
Förluster vid stormningen	270

Af fotfolket fanns d. 1 Dec.
Friske 1,250
Sjuke 596
1,846

N:o 407.

Svenska trupper vid öfvergången af Lilla Bält d. 30 Jan. 1658.

(Dahlbergs bataljuppställningar.)

Sqv. Högra flygeln.
C. G. Wrangel
Gen.-L:t af Baden
Gen.-Maj. Horn

1 Waldeck
1 Königsmark
2 Sachsen Weimar
2 Hessen Darmstadt
2 Borneman och Anhalt, Riksamiralens
2 Drottningens Lifreg:te, Lybecker
10

Midten (kom ej att träffa).
Brig.
Jakob De la Gardie
Gen.-Maj. Wamisson
1 Nils Brahes Uppländingar
1 P. Sparres Sörmländingar
1 Essen Nerikes o. Wermlands
1 Jakob De la Gardies
1 { Pfaltzgrefven / Pohlackar
5

Wenstra flygeln.
H. M:t Konungen
Gen.-Maj. Fabian Berndes
2 Uppländingar
2 Småländingar
2 Homburg
2 Markgrefven af Baden
1 Sultzbach
1 Solms
10

Generalitet.
Carl Gustaf
Fältm. Wrangel
Carl Magn. af Baden
Gen. Claes Tott
Prins af Hessen Homburg
Prins af Hessen Darmstadt
Hert. af Sachsen Weimar.

Trupper från venster.
1 Sultzbach
1 Solms
1 Baden
1 Homburg
2 Småländingar
2 Uppländingar
1 Lifreg:te, Öfv.-L:t Lübecker
1 Ahlefeld
1 Borneman
1 Waldeck
1 Königsmark.

N:o 408.

Svenska trupper vid Wordingsborg d. 14 Febr. 1658.

(Dahlbergs bataljuppställningar.)

Högra flygeln.
Första treffen, Fältm. Wrangel.
Sqv.
1 Fab. Behrendts drag.
2 Uppländingar, Planting
2 Småländingar
2 Wittenberg.
Andra treffen, G.-M. Behrends.
2 Königsmark
2 Landtgr. af Homburg
1 Borneman
1 Furst Anhalt.

Midten.
Första treffen, Gen.-L:t J. De la Gardie.
Brig.
1 Uppländingar, Nils Brahe
1 Småländingar, Muscamp
1 Sörmländingar, Sparre
1 Nerikes o. Wermlands Spets
1 Westgötar
1 Östgötar
1 Helsingar, Spens.
Andra treffen, Gen.-Maj. Weyer och Gen.-Maj. Essen.
1 Grefve Jakob
1 Weimar
1 Fersen
1 Waldeck
1 Hestrig
1 Darmstadt
1 Stenbock.

Venstra flygeln.
Första treffen, Gen.-L:t Baden.
2 Galle, Finnar

2 Östgötar, Forbus	1 Knust
2 Westgötar.	1 Banner
Andra treffen, Gen.-Maj. Wamisson.	1 Radziwils dragoner.
2 Overbeck	26 sqv. och 14 brig.
1 Prengel	

N:o 409.

Förslag af Carl X Gustaf år 1658 på besättningar å Sverges befästade orter i fred och krig.

(Ur Handlingar rörande Skandinaviens Historia.)

Sverge.

	Komp.	I fred.	Komp.	I krig.
Göteborg med Kyrkogårdsholmen, Ryssåsen och Guldbergs skans	4	580	16	2,161
Wennersborg med Rauma bro	1	100	6	900
Jönköpings slott	¼	36	3	300
Calmare stad	1	200	8	1,200
D:o slott	1	100		
Borckholm på Öland	—	—	2	250
Gottland med Slitehamns fortif.	1	200	2½	344
Wadstena	⅙	24	⅓	48
Johannisborg	—	—	1	100
Nyköping	—	—	½	70
Waxholm och Dalarö-skans	1	150	2	236
Hörningsholms tvenne skansar	—	—	2	300
Örebro slott	—	—	⅙	24
Uleåborg	1	150	1	150
	10⅝	1,540	44½	6,083

Halland.

Halmstad	3	435	5	800
Warberg	1	145	2	280
Laholm	¼	30	1	170
	4¼	610	9	1,250

Blekinge.

Christianopel	1	300	3	400
Christianstad	2	300	4	600
Borneholmen	1	200	2	300
	4	700	9	1,300

Skåne.

Malmö	12	1,800	16	2,400
Landskrona	8	1,200	16	2,400
Helsingborg	8	1,200	16	2,400
	28	4,200	48	7,200

Norge.				
Bohus	2	300	2	300
Marstrand	2	300	6	800
Uddevalla skans				
Qwistrum, Swinesund, orterne i Trondjems län	1	200	4	600
med Jemtlands skans	8	1,000	—	—
	13	1,800	12	1,700
Summa	$59\frac{2}{3}$	8,850	$112\frac{2}{11}$	17,533
Finland.				
Wiborg	$\frac{1}{3}$	50	8	1,200
Åbo	—	—	$\frac{1}{3}$	50
Nyslott	—	—	$\frac{1}{3}$	50
Tawastehus	—	—	$\frac{1}{3}$	50
Cajaneborg	—	—	$\frac{1}{3}$	50
	$\frac{1}{3}$	50	$9\frac{1}{3}$	1,400
Liffland.				
Riga	20	3000	20	3000
Nymynde	6	900	8	1,200
Kobron skans	$\frac{1}{3}$	100	1	150
Kirchholm	2	300	3	450
Efweste	1	150	2	300
Dorpt	4	600	8	1,200
Kockenhusen	1	150	3	450
Pernau	$\frac{1}{2}$	75	4	600
Nyhusen	$\frac{1}{3}$	25	2	100
Marienburg		50		200
	$35\frac{1}{2}$	5,350	51	7,650
Estland.				
Rewal	1	150	2	300
Ingermanland				
Narwa	6	900	12	1,900
Iwanograd	2	300		
Kexholm	1	150	2	300
Nöteborg	1	150	1	150
	10	1,500	15	2,350
Pommern.				
Stettin	8	1,200	20	3,000
Damm	3	200	3	450
Wollin	2	300	3	450
Greifswalde	2	300	6	900
Anklam	2	300	6	900
Demmin	2	300	8	1,200
Wolgast och Peenemünde	$\frac{1}{2}$	75	$2\frac{1}{2}$	375

Stralsund	8	1,200	16	2,400
Neu Fähr skans	½	75	1	150
Wismar, Pöel, Hwalfisken och Warnemünde	13½	1,400	16	2,400
	40⅓	5,450	81½	12,225
Brehmen.				
Stade	4	600	8	1,200
Buxtehude	⅔	100	2	300
Brehmervörde	⅓	75	1	150
Rothenburg	⅓	75	1	150
Ottersberg	⅙	25	⅓	50
Langwedel	⅓	50	⅔	100
Tedinghusen	⅓	25	⅓	50
	6⅓	950	13⅓	2,000
Summa Summarum	153⅙	22,300	2,93⅔	43,458

N:o 410.

Preussiska garnisoner i Febr. 1658.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Komp. **Elbing.**

8 Drottningens	462
8 Lindes	637
8 Sackens	485
	1,584

Marienburg.

8 Ad. Johans Liffl.	369
8 Gen.-L:t Dohnas	337
8 Carl Sparres	132
8 Pehr Sparres	132
	970

Höfft.

8 Dackwardt Liljeström	500
4 Öfv. Wilh. Philip	79
5 Öfv. Stake	191
6 Öfv. Börje Drakenbergs	396
60	1,166
	3,720

Thorn, Graudentz, Strassburg, Sthum } ej upptagne

Cavalleri och dragoner i Preussen i Febr. 1658

Komp.

10 Adolf Johan	358
7 Fältm. Stenbock	203
8 Wohlrath	156
7 Gen.-Maj. Würtzburg	259
6 Gref. Douglas	392
4 Öfv. Krachs	276
4 Öfv.-L:t Neumans sqv.	107
46	1,751

Dragoner.

4 Adolf Johan	124
3 Fältm. Stenbock	83
6 Öfv. Hottens	123
	330
Rytteri	1,751
Fotfolk	3,722
	5,863

N:o 411.

Disposition nach welcher bey der in Est- und Liffland befindlichen Soldatesque zu machen seyn kann.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

In Estland verbleiben folgende Reg:ter Cavallerie.

6 Komp. I. K. Hoheit Leib-Reg:t, worunter können reducirt werden 2 Gen.-L:t Fr. Lewens.
4 Komp. Estl. Landsassen.
6 Komp. Obr. Wilh. Yxels.
6 Komp. H. Gen. Gust. Horns, worunter kan reducirt werden 1 Gen.-Maj. Burmeisters.
4 Komp. Herr Gen. Bengt Horns, worunter dessen Leibkomp. untergerechnet ist.

Die 4 Komp. H. Gen.-Guv. Christer Horns werden in 3 Komp. reducirt und bey Gelegenheit nach Ingermanland abgeführt.

In Rewal
verbleiben zur Garnison Infanterie.

1 Komp. vom Schloss.
4 » Österbottn. Finnen (Nils Bååth).
4 » Gerdtens (Savolax).
4 » Schotten, welche aufs Vorjahr nach Riga gehen sollen, aber an deren Stelle eine Schwadron Schweden und Finnen wieder kommt.

N. B.

2 Komp. Polnische Reuter sollen von denen zu Pernau, Riga und hier gefangenen Pohlen gerichtet und aufs Vorjahr nach Schweden geschickt werden, nebenst den
4 Komp. Polnische Dragonen, an deren Stelle eine Sqvadron oder 200 finnische Knechte wieder nachher Narva kommen müssen.

Im Liffländischen Stift bleiben.

4 Komp. Liffländische Landsassen
10 » Herrn Reichs-Schatzmeisters Leibreg:te unter Obr. Glasenap, welches daselbst folgends vertheilet wird 5 K. nach Riga 150, 2 K. nach Neumünde Schantz 60, 3 Komp. nach Pernau 90 = 300.
1 Komp. Gustaf Helmfelt.

15

In Pernau bleibet zur Garnison Infanterie.

4 Komp. Obr. Schwengels, welche mit Obr. Bockens Werbung machen 200
2 » Obr. Koskulls 80
2 » Öseln 200

480

Zu Riga und behörigen Schantzen bleiben zur Garnison Infanterie.

4 Komp. Dalkärls (Bourdon).
4 » Obr. Bocks.
4 » Kön. Hoheit Guarde, welches vom Königsmarkischen Reg:t und der Schottischen Esquadron, so von Rewal nach Riga gehen soll, gerichtet wird.
4 » Herr Gouv. Helmfelts.
8 » Herrn Reichs-Schatzm. Leibreg:t unter Obr. Schultzen, wozu die Dän. Völcher unter Obr. Reichenau stossen.
4 » Westerbottnisch.
4 » Obr. Sasse (Åbo Län).
2 » Obr. Uggelby.
4 » Obr. Fersen.
2 » Obr. Baume.
4 » Österbottn. Finnen.

Diese 48 Companien werden vertheilet:

In die Stadt Riga.

8 » Kön. Hoheit.
8 » H. Reichs-Schatzm.
4 » Gust. Helmfelt.
4 » Dalkarls (Bourdon)
4 » Obr. Sasse (Åbo län).
4 » Obr. Fersen (Nylands).
4 » Westerb. Finn. (Bååth).

In Neumünde Schantz.

4 » Obr. Bocks.
4 » Österbottn. Finnen
2 » Obr. Baume.

In Kobron Schantz.

2 » Obr. Uggleby.

Datum Rewal d. 20 Febr. 1658.

N:o 412.

Förslag på i Liffland befintlig militie d. 22 Juli 1658.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv).

Garnisoner 3,232 man.

Komp.	Riga Slott.	
5	La Courtiere	455
2	Pleutner (Björneborgs)	120
4	Carl Sparre	254
		529

Staden Riga.

5	H. Riksskattmästaren	156
4	Gen.-L:t Helmfelt . .	304
4	Bourdons Dalkarlar .	281
4	Gynther	159
4	Sassen (Åbo län) . .	165
3	Silfversp. (Hall. o. Blek.)	328
		1,393

Neumünde.

4	Fersens (Nylands) . .	197
2	Schultz'	78

4 Rechow 223
3 Jemtlands knektar . . 337
755

Kobron Skans.

2 Ogelby 122

Pernau.

2 Koskull (Wiborgs ena) 104
3 Silfversp. (Hall. o. Blek.) 319
423

I Fält 5,555 man.

Fotfolk.

8 Königsmark 459
8 Stenbocks 570
7 Gen.-Maj. Bootens . 440
9 Fleetwoods 744
9 Wawissors 316
2,534

Cavalleri.

8 H. K. H. Riksarffursten 384
2 H. Gr. Exc Riks-skattm:s. 101
8 Glasenaps af Riks-skattm 182
1 Gen.-L:t Helmfelt . 55
8 Fursten af Croys . . 528
10 Öfv. Yxkulls 347
8 Öfv. Columbus 228
6 Budbergs 149
6 Wilhelm Yxkulls . . . 213
6 Gust. Ewertson Horns 269
2 Gen.-L:t Fredr. Lewes 71
Landsåte under Gen. M. Aderkas 22
5 Öfv.-L:t Albendal . 185
4 Christer Horn } vid Ruin 144
4 Bengt Horn } vid Ruin 92
1 Gen.-Maj. Burgmeister vid Pernau 51
3,021

N:o 413. *a.)*

Svenska trupper vid landstigningen på Seland d. 18 Aug. 1658.

(Dahlbergs bataljuppställningar.)

Brig. Fotfolk.

2 Gref Nils
1 Oxenstjerna
1 Sparre
1 Holstein
2 Waldeck
1 Baner
2 Essen
1 Schmidt.
11

Rytteri.

1 Garde Mortaigne
1 ?
2 Wrangel
2 Galle
2 Forbus
2 Fabian Behrens
2 Aschenberg.
12

N:o 413. *b.)*

Trupper vid Köpenhamn under stadens belägring 1658.

(Ur Puffendorf.)

Fotfolk.

Uppländingar
Småländingar
Helsingar
Nerikes och Werml.
De la Gardie
Fersen och Hestrig
Hert. af Sachsen Weimar
Sultzbach
Waldeck.

Rytteri.

Uppländingar
Östgötar
Finnar, Behrends

Finnar, Galle
Hessen Homburg
Baner
Bosneman.

N:o 414.

Svenska trupper i lägret vid Brunnshöi från d. 29 Oct. 1658 till d. 27 Maj 1660.

(Dalbergs bataljuppställningar.)

Venstra flygeln, rytteri.

Sqv.
General Gust. Pehrson Baner
Gen.-Maj. Tott
2 Landtgr. af Homburg
2 Galle, Finnar
2 Östgötar
2 Tott.

Midten, Fotfolk.

Brig.
Fältm. Stenbock
Rikstygm. Stenbock.
Gen.-Maj. Essen.

Första treffen.

1 Garde
1 Småländingar
1 Sörmländingar
1 Helsingar
1 Dalkarlar
1 Grefve Jakob.

Andra treffen.

1 Fältm. Douglas
1 Öfv. Becker
1 Öfv. Hestrig, Polackar
1 Pfaltzgr. Sultzbach
1 Öfv. Schmidt.

Venstra flygeln, rytteri.
Gen. Sultzbach
Gen.-Maj. Carl Lejonhufvud
2 Uppländingar
2 Behrens Finnar
2 Gen. Gust. Baner.
2 Öfv. Borneman.

N:o 415.

Svenska arméns indelning vid Köpenhamns stormning natten till d. 11 Febr. 1659.

(Ur Puffendorf.)

1. Första attacken under Konungens befäl.

a) Högra kolonnen, G.-M. Essen.
100 man inf. med granater.
100 sjömän med stegar etc.
1 Sultzbach
1 Hestrig
1 Essen, Öfv.-L:t Lindeberg
1 Douglas, Pol., Gynthersberg.

b) Venstra kolonnen, Gen.-Maj. Fersen.
100 man inf. med granater,
100 sjömän med stegar etc.
1 Fersen
1 Delwig
1 Per Sparre
1 Lavoitte, af Gorgas
1 Småländ:r under Kagg.

c) Inf.-reserv. und. E. Stenbock.
1 Fotgardet under Öfv.-L:t Mortaigne
1 Uppländingar, Nils Brahe
1 Westg. Skarab., Joh. Hård
1 Östgötar, Dan. Pryss
1 Småländingar, Kagg
1 Helsingar, Carl Sparre.

d) Kav.-reserv. under Sultzbach.
1 Lifgarde under Öfv.-L:t Buchwald.
1 Westgötar
1 Östgötar
1 Finnar, Galle
1 Landtgr. af Hessen
2 Uppländingar, Planting
1 Anhalt.

e) Ytterligare mot försåt och utfall under Gen.-Maj. M. C. Lejonhufvud.
4 Finnar, Fab. Behrends
2 Sammansatta af andra.

f) Mot fartygen, infanteri.
Schmidt
Bidul.

2. Andra attacken under G. Baner.

a) Gen.-Maj. Wawisson med
200 man inf. med granater,
100 sjömän med stegar,
450 ryttare från olika reg:tn
1 Pfaltzgr. af Sultzbach
1 Öfv. Aschenberg
1 Gorgas dragoner.

b) Kavalleri-reserv.
2 Baner
2 Borneman.

3. Tredje attacken under Cl. Tott mot Amager.

a) 200 man med granater,
Sjömän.

b) Kavalleri-reserv.
2 Overbeck
2 Prengel.

4. Fjerde attacken med uttaget folk und. Öfv. Frölich.

5. Femte attacken med betjening under Öfv.-Lt:ne Lessman och Fitinghoff.

6. Sjette attacken med Tartarer under Öfv. Roth.

N:o 416.

Svenska trupper i bataljen vid Nyborg d. 14 Nov. 1659.

Fältm. G. Otto Stenbock.

Högra flygeln, kavalleri.
General Phil. af Sultzbach.
Gen.-Maj. Böttiger.

Sqv.
2 Gamla Waldeck
2 Böttiger
2 Hert. af Weimar
2 Königsmark
2 Owener
1 Dragoncr.

Brig. Midten, infanteri.
Gen.-Maj. Weyer
1 Schmidt
1 Kruse, Calmare
1 Bertel Axelson, Kronob.
1 Taube.

Venstra flygeln, kavalleri.
2 Peter
2 Markgr. af Baden
1 Schönleben
1 Engel
1 Dragoner
2 Waldeck
2 Horn
Gen.-L:t Henrik Horn
Gen.-Maj. Waldeck

4 brigader	=	1,300 man
20 sqvadroner	=	4,000 man
2 Sqvadr. drag.	=	200 man
		5,500 man

CARL XI:S

OCH

HANS FÖRMYNDARES REGERING.

1660—1697.

N:o 417.

Förslag uppå hela riksens militie, huru stark den sig vid denna tid af regementer, kompanier och manskap befinner, så ock huru den härefter förblifva skall.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Cavalleri.

Inhemskt.

	Styrka.		Summa.	Förläggn.-ort.
5 Ridderskapets och adelns rosstjenst i Sverge och Finland	—	5	525	
2 Landstormen i Liffland	161			
4 Landstormen i Estland	329	8	701	
2 Landstormen i Ingermanland .	211			
1 Än rosstjenst, som i Halland, Skåne o. Blekinge upprättas skall	—	1	100	
8 Uppl:r, Öfv. Pontus De la Gardie	—	8	1,200	
8 Westgötar. Öfv. Axel De la Gardie	—	8	1,200	
8 Smålänningar, Öfv. Mörner . . .	—	8	1,200	
8 Östgötar, Gen.-M. L. Lejonhufvud	—	8	1,200	
8 Skåningar, Öfv. Lübecker . . .	850			
Skall upprättas nye	350	8	1,200	
2 Nyupprättas i Bohus län . . .	—	2	300	
2 Nyupprättas i Jemtland . . .	—	2	300	
8 Åbo läns, Gen.-Maj. Behrens .	—	8	1,200	
8 Tavastehus läns, Öfv. Galles . .	—	8	1,200	
8 Wiborgs läns	—	8	1,200	
8 Reformerade kompanier under de fyra svenska kavalleri-reg:terna	—	8	1,319	
Summa	—	—	12,828	

Värfvadt.

5 K. M:ts Gardie, 1 komp. Öfv. Buchwalds	150	5	390	Småland
4 komp. Öfv. Ahrendorfs	240			Liffland
4 Riksk., Gr. Magni De la Gardie	103			
3 Furst Emanuels	74			
2 Fältm. Douglas	73			
1 Gen.-L:t Fritz v. Lewes . . .	32			
1 Gen.-L:t Grundels	51			
2 Gen.-L:t v. Glasenaps	110	21	672	Liffland
4 Gen.-Maj. Yxkulls	196			
3 Öfv. Reinhold v. Wegeners . .	66			
1 Öfv. Sprengports	57			
2 Rikstygm. Gr. Gustaf Horns .	58			

3	Riksrådet, Gr. Christer Horns	111			
4	Riksrådet, Gr. Bengt Horns	100			
8	Öfv. O. W. v. Fersens	107	25	856	Estland
2	Öfv. Küssaus	240			
2	Öfv. Stedingks	240			
8	Furst Crojinski reg:te under Öfv. Beckerman	—	8	138	
4	Öfv. Ascheberg	336	8	672	Bohus och Elfsborgs l.
4	Öfv. Bengt Månsson	336			
4	Öfv. Schönleben	286			
4	Öfv. Binow	287			
4	Öfv. Prengel	287	20	1,434	Skåne
4	Öfv. Owerbeck eller Ganschow	287			
4	Öfv. Löbells	287			
4	Öfv. Bormans	—	4	307	Blekinge
6	Unga Gref Königsmarks	605	9	922	Brehmen
3	Öfv. Giesens	317			
6	Öfv. Plantings	635	13	1,225	Pommern
5	Öfv. Oweners	590			
		Summa	—	6,616	
		Summa hela kavalleriet	—	19,461	

Dragoner.

Inhemska.

8	Wiborgs läns, Öfv. Taubes	—	8	1,200	
4	Skånske, som nyupprättas Öfv. Matts Kagg	576	8	1,152	
2	Bohus läns, d:o	d:o 288			
2	Jemtlands, d:o	d:o 288			
		Summa	—	2,352	

Värfvade.

4	Gen.-L:t Uhlefelts	—	4	400
1	Fältm. Douglas	—	1	40
8	Öfv. Janickis	—	8	968
1	Gen.-L:t Kruses	—	1	54
	Summa	—	—	1,462
	Summa alla dragoner	—	—	3,814

Infanterie.

Svenskt.

Komp.		Summa.	Hemma.		I garn.		Förläggn.-ort.
10	Upplands, Öfv. Axel Posse	1,096	6	696	400	4	Helsingb. Gottland
11	Södermanlands, Öfv.	839	3	331	508	8	Anklam Gottland

15	Östgöta, Öfv. Sack	1,417	7	419	998	2 4 2 —	Calmar Malmö Stralsund Gottland
8	Westmanl., Öfv. Kurck	699	—	—	—	—	—
13	Dalreg:tet, Öfv. Wulff	1,131	5	584	557	8	Stettin
12	Nerike och Werml., Gen.-Maj. Essen	948	8	348	600	4	Halmstad Lagaholm
10	Westgöta-Dahl, Öfv. Jernsköld	756	2	123	633	4 3 1	Wollin Marstnand Wenersbg
8	Skaraborgs, Öfv. Hård	964	4	350	614	4	Malmö
8	Elfsborgs, Öfv. Ranks	998	1	162	836	5 2	Göteborg Bohus
12	Kronobergs, Öfv. B. Nilssons	1,237	8	574	663	1 3 —	Chr.-nopel Christianst. Calmar
8	Calmar (med 400 Gottl.), Öfv. Kruse	1,201	7	1,094	107	1	Stralsund
14	Jönköpgs, Öfv. Drake	1,045	13	883	162	1 —	Warberg Jönköping
9	Helsinge, Öfv. Taube	719	8	653	66	1	Ösel
10	Österb., Öfv. G. Horn	1,075	6	664	411	2 1 1 — —	Riga Wolgast Gottland Calmare Ösel
10	Westerbottens, Öfv. Rosenskantz	818	2	262	556	2 4 2	Landskrona Wismar Nymynde
8	Halland och Blek., Öfv. Silfversparre	—	—	—	1,152	— —	Pommern Ingermanld
8	Skånska, Öfv. Hargens	—	—	—	1,152	—	Ingermanld
1	Arboga grafknektar	72	1	72	—	—	—
	Summa	17,310	—	—	—	—	
			Finskt.				
9	Åbo l., G.-M. P. Sparre	444	—	—	444	9	Riga slott
11	Björneb., Öfv. Pleutner	500	2	245	255	9	och stad
9	Tavasteh., Öfv. Mellin	444	—	—	444	9	I Liff- och Ingermanländske garnisoner
9	D:o F. Knorring	827	—	—	827	9	
9	D:o Öfv. Fersens	394	1	55	339	8	
9	Wibgs, Öfv. v. Gerdten	444	—	—	444	9	
9	D:o Öfv. De la Chateur	450	2	106	344	7	
	Summa	3,503	—	—	—	—	
	Hela inhemska fotf.	20,822	—	8,320	12,502	—	

Värfvadt.

15	H. K. M:ts Guardie . .	1,173	—	—	985	10 Riga 4 Damm
		—	1	188	—	— Stockholm
8	H. M:t Enkedrottningens Guardie	392	—	—	—	— Riga
8	Riksamiralens, G. Wrangels	775				
8	Gen.-L:t Würtz	608	—	—	—	— Pommern
8	Gen.-Maj. Fersens . . .	521				
8	Gen.-L:t Mosers	921				
3	Gen.-Maj. Volkmans . .	470	—	—	—	— Brehmen
3	Graf v. Efferens , . .	428				
4	Gen.-Maj. Marderfelts .	250	—	—	—	— Wismar
8	Gen.-L:t Gr. Dohnas . .	773				Skåne och
8	Öfv. Dellwigs	595	—	—	—	— Blekinge
5	Rikskansleren M. G. De la Gardie	253	—	—	—	— Riga
3	Öfv. Rechows	215				
6	Öfv. Wickens	324	—	—	—	— Riga
4	Öfv. Sprengports	199	—	—	—	— Wolmar
1	Gen.-L:t Fleetwoods . .	54	—	—	—	— Pernau
3	Öfv. Dürings	456				
3	Öfv. Schmitts	461	—	—	—	— Brehmen
3	Öfv. Brüggens	406				
5	Bohusläns och Gen.-L:t Bilaus	319	—	—	—	Liffland
3	Trondhjemske, Öfv. Munk	393	—	—	—	— Rewal
	Summa	9,986	—	—	—	—

Summarum.

Kavalleri	Inhemskt . . .	12,845	—	19,461
	Värfvadt	—	6,616	
Dragoner	Inhemske . . .	2,252	—	3,841
	Värfvade		1,462	
Infanteri	Svenskt	17,319	—	30,808
	Finskt	3,503	—	
	Värfvadt	—	9,886	
	Utskrifning 1661	—	—	3,000
		35,919	18,064	57,110

N:o 418.

Svenska i Brehmen och Verden stående regementer år 1661

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Komp.	Infanteri.	
4	Fältm. Königsmark .	542
6	Gen.-L:t Mosers . .	772
3	Gen.-Maj. Volckmans	466
3	Öfv. Dürings	480
3	Öfv. Königsmarks . .	454
3	Öfv. Brüggener . . .	441
3	Öfv. Efferen	393
25		3,548

	Cavalleri.	
5	Öfv. G. C. Königsmark	639
3	Öfv. Giese	299
8		938
	Dragoner.	
2	Öfv. G. C. Königsmark	202
1	Öfv. Giese	44
		246
		938
		3,548
		4,732

N:o 419.

Förteckning uppå H. K. M:ts samt Sveriges Rikes hemma i landet, som utkommenderade militie till häst och fot, så af Svenske som värfvadt folk jemte ock garnisoners besättningar, huru starke de sig befinna till d. Nov. Anno 1665.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Cavallerie.

Ridderskapets o. adelns rusttjenst i Sverige och Finland under Gen.-Maj. B. Sternberger	5	725	
Än i Blekinge, Halland och Skåne	1	150	
Adelns rusttjenst i Brehmen	2	272	Utgå.
Landsåtarne i Liffland med komp. öfver staten	9	828	
D:o i Estland			
D:o i Ingermanland			
Upplänningar, Öfv. Erik Plantings Reg:te . . .	8	1,000	
Westgötar, P. Hjerta	8	1,000	
Smålänningar, H. Mörner	8	1,000	
Östgötar, Gr. L. Lejonhufvud	8	1,000	
Skånske, Öfv. Lybeckers	8	1,000	
Uti Bohuslän	2	300	
D:o i Jemtland } Öfv. Börje Månssons sqvadron	2	283	
Åbo läns, Öfv. Ahrensdorfs	8	1,216	
Tavastehus, Öfv. Gallens	8	1,016	
Wiborgs läns, Öfv. Pistolhjelms	8	1,210	
Öfv. Wolmar Wrangels, hvars gemene bestå af utkommenderade Uppländingar, Östgötar och Småländingar	8	800	Utgå.
Öfverste Kock v. Grimstens, hvars gemene bestå af Westgötar, Skåningar och Galles Finnar	8	800	Utgå.

Värfvadt kavalleri.

H. Ex. Riksmarskens reg:te, som skall värfvas i Pommern och Brehmen	8	800	Utgå.
Öfv. Anders Plantings reg:te	8	645	Utgå.
Än reformerade officerare, som i Brehmen stå	—	30	Utgå.
Summa	117	14,075	

Dragonerna.

Jemtland } under Öfv. Jöran Sperling 465	2	121	
Skånske } under Öfv. Jöran Sperling 465	4	247	
Bohus läns } under Öfv. Jöran Sperling 465	2	97	
Wiborgs läns, Öfv. Berndt Taube . . .	8	755	
Öfv.-L:t Wulffs dragoner, hvars gemene bestå af 200 Sperlings och 200 af Taubes dragoner	4	488	Utgå.
H. Ex. Riksdrotsen dragoner i Österbotten . .	1	52	
Summa	21	1,760	

Infanteriet.

Svenskt.

K. M:ts garde med 43 drabanter	1	163
Upplänningar, Gr. G. Lillies med gårdsfanan	10	1,492
Södermanlänningar, Öfv. Zanitz	9	924
Östgötar, Öfv. Sackens med 1 ref. komp. i Skåne	10	1,434
Dalkarlar, Öfv. Wulffs	8	1,126
Nerike och Wermlands, Öfv. Posses . .	9	1,105
Skaraborgs läns, Öfv. Jernskölds	8	988
D:o läns, Öfv. Fredrik Börstels	8	1,047
Elfsborgs läns, Öfv. I. Rancks	8	1,035
Kronobergs läns, Öfv. B. Skyttes	10½	1,377
Calmar läns, Öfv. Mortaignes	9	879
Jönköpings läns, Öfv. Drake	10	1,265
Helsingar, Öfv. Taubes	8½	1,154
Ångermanlands, Öfv. Grubbes reformerade . .	3	318
Österbotten, Öfv. Gust. Horns	10	1,376
Westerbotten, Öfv. Urnes	8	1,093
Hallands och Skånske, Öfv. Silfversparre . . .	8	1,145
Blekinge och Skånske, Öfv. Duderstedts sqvadr.	4	466
Arboga grafknektar, Major Ferner	—	125
Westmanländ:r, Öfv. Kurcks	8	882

Finskt.

Åbo läns, Gen.-Maj. Fab. Fersens	9	757
Björneborgs läns, Öfv. H. Flemming . . .	9	728
Tavastehus läns, Öfv. H. Fersens	9	764
D:o Öfv. A. Zöges	9	598
D:o Öfv. Mellins	9	623

Wiborgs läns, Öfv. Taubes	9	635	
D:o Öfv. Muncks	9	653	
Reformerade, som hafva varit hos Öfv. Casper, Koskulls och Schultz, så ock Kapt. Bergmans	5	515	
Värfvadt.			
Riksmarskens, Högv. H. Gr. C. G. Wrangels	12	1,300	
Gen.-Maj. Gr. Königsmarks	12	2,200	1,000 utgå.
Öfv. Grothusens	8	1,200	
Öfv. Delwigs	8	1,200	
Öfv.-L:t Horns	2	300	
	—	30,867	

Hemma i landet.

Kavalleri		10,728	
Dragoner		1,272	
Inf.	Svenskt	11,553	13,146
	Finskt	1,493	
		25,146	

Utgångne med riksmarsken.

Cavalleri	3,347
Dragoner	488
Infanteri	5,200
	9,035

I garnisoner.

Svenske	7,841
Finska	3,600
Värfvade	1,000
	12,521

Kavalleri	14,075
Dragoner	1,760
Infanteri	30,867
	46,702

N:o 420.

Carl Gustaf Wrangels armé vid Brehmen i Nov. 1666.

(Dahlbergs bataljuppställningar.)

Sqv. Högra flygeln.

1 Kongl. Garde Königsmark
4 Öfv. Wrangel (Wolmar)

1 Wolff Dragoner
3 Öfv. Gehlen.

Brig. Midten.

2 Kongl. Lifreg:te Grothusen
2 Fältherrens d:o Schwerin
2 Grefven af Dohna
1 Fälth:s Lifreg:te

2 Öfv. Delwig
2 Königsmark.

Venstra flygeln.

4 Öfv. Kock
1 Fältherrens Garde

3 Öfv. Giesse
1 Dragoner

18 sqvadroner
9 brigader.

N:o 421.

Svenska infanteriets styrka och fördelning år 1674.

(Från Kongl. Bibliotheket.)

	I Tyskland.			Summa.		
	C.	Befäl.	Manskap	C.	Befäl.	Manskap.
Kongl. Maj:ts Garde	—	—	—	4	75	647
Uppländingar	8	144	830	10	180	1,238
Södermanländingar	6	108	681	9	162	897
Dahlkarlar	4	74	520	8	144	1,083
Östgötar	8	144	1,040	9	162	1,233
Westmanländingar	6	108	686	8	144	750
Nerike och Wermlands	2	36	291	9	162	1,550
Skaraborgs, Börstel	½	10	75	8	144	992
Westg.-D., Jernskölds	—	—	—	8	144	1,009
Elfsborgs, Rancks	7½	135	835	8	144	1 119
Kronobergs	—	—	—	9	162	1,090
Kalmare	1	15	136	8	144	1,219
Jönköpings	8	139	896	9	162	1,264
Helsingar	—	—	—	8	144	1,504
Österbotten	—	—	—	10	180	1,332
Westerbottens	—	—	—	8	144	991
Hallands	—	—	—	8	144	1,076
Blekinges och Skånske	5	90	688	8	144	899
Jemtlänningar	8	144	752	8	144	752
Bergsregimentet	—	—	—	8	144	900
Åbo läns	—	—	—	9	162	559
Björneborgs	—	—	—	9	162	507
Tavastehus, Sasses	—	—	—	9	162	526
D:o Wentzels	—	—	—	9	162	524
D:o Essens	—	—	—	9	162	528
Wiborgs, Taubes	—	—	—	9	162	345
D:o Muncks	—	—	—	9	162	430
Coloni-Reg:tet	—	—	—	8	144	540
Nyskrefne i Finland	—	—	—	—	—	886
K. M:ts Garde Grothusens	8	144	857			
Riksfältherrens	8	144	1,308			
Hertigens af Sachsen d. ä.	8	144	824			
D:o d. y.	8	144	867			
Hertigens af Gotha	8	144	1,088	70	1,260	8,775
Fältmarsk. Horns	8	144	976			
Gen.-Maj. Delwigs	8	144	1,296			
Harens	5	90	470			
Turchs	1	18	89			
Öfv. Grefve Oxenstjerna	8	144	1,000			
	134	2,407	16,207	306	5,511	35,165
						5,511
I Tyskland: nationale	64	1,147	7,832			
värfvade	70	1,260	8,775			
						40,676

Garnisonerna.

Hörningsholm	—	—	7	Upplänningar
Wennersborg	¼	4	24	Skaraborgs
Bohus	½	9	70	Skaraborgs
Göteborg	2	36	262	Skaraborgs
Ny Elfsborg	—	—	—	
Warberg	½	12	88	Jernskölds
Halmstad	1½	27	257	Jernskölds
Malmö	2	28	265	Kronobergs
	3½	61	723	Helsingar
Helsingborg	1¾	30	269	Skaraborgs
Landskrona	3	52	502	Kronobergs
Christianstad	1	17	82	Kronobergs
Christianopel	½	11	41	Kronobergs
Calmare	—	—	10	Östgötar
	1	16	120	Calmare
	—	—	11	Österbottens
Borgholm	—	—	3	Österbottens
Wisby	—	2	50	Calmare
	½	9	50	Österbottens
Laholm	—	3	27	Jernskölds
Marstrand	1	17	98	Jernskölds
Jönköping	—	—	18	Jönköpings
Wiborg och Nyslott	—	2	46	Muncks
Riga	4	72	372	Österbottens
	3	54	517	Åbo Läns
	3	54	501	Westerbottens
	3	54	384	Muncks
Ahrensburg	—	—	23	Österbottens
Nymynde	4	72	504	Österbottens
Kobron Skans	3	54	200	Coloni-reg:tet
Dorpat	1	18	225	Essens
	2	36	345	Taubes
Pernau	—	—	1	Österbottens
	—	—	3	Åbo läns
	3	54	395	Sasses
Kockenhusen	—	—	14	Österbottens
	—	—	8	Åbo läns
Nöteborg	1	18	109	Coloni-reg:tet
Narva	4	72	611	Hallands
Ivanogrod	3	54	517	Wentzels
Kexholm	1	18	109	Coloni-reg:tet
Waske Narven	—	—	—	
Nyen	3	54	465	Hallands
Rewal	1	18	235	Essens
	1	18	122	Coloni-reg:tet
	59	1,056	8,680	
			1,056	
			9,736	

N:o 422.

Cavalleri som 1674 om sommaren öfverfördes till Tyskland.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

8	Östgötar	1,000
4	Småländingar	500
4	Skåningar	500
8	Åbolänningar	1,000
1	Jemtlänningar	125
		3,125

Infanteri. d:o

2	Skåningar	360
5	Westmanländ.	790
3	Södermanländ.	354
	Dalkarlar.	52
		1,556

N:o 423.

Carl Gustaf Wrangels armé vid Stargard d. 1 Maj år 1675.

(Dahlbergs bataljuppställningar.)

Sqv. Högra flygeln.

2 Wittenberg Uppländingar
2 Binow Skåningar
2 Ad. Wachtmeister Östgötar
2 Hertigen af Holstein

1 Wittenberg Uppländingar
1 Binow Skåningar
1 Wangelin Dragoner
2 Wachtmeister Östgötar
2 Hertigen af Holstein.

Brig. Midten.

1 Grothusen, K. M:ts Lif-reg:te
1 Horn, Jönköpings
1 Kruse, Dalkarlar
1 Von der Nooth, Westmanld
2 Fältherrens reg:te

2 Helmfelt
1 Harens
1 Hert. af Gotha
1 Delwig.

Sqv. Venstra flygeln.

1 Fältherrns Garde
3 Liewen Finnar
4 Buchwald Småländ.

2 Wangelin Dragoner
1 Liewen Finnar
1 Planting
1 Wangelin dragoner
2 Giesse

30 Sqvadroner
11 Brigader.

N:o 424. *a.)*

Hemmavarande trupper i Juni 1675, som kunna användas i fält.

(Dahlbergs bataljuppställningar.)

Sqv. Högra flygeln.

General Aschenberg
Gen.-L:t Otto Fersen
1 Dragoner
5 Lifreg:tet, Uppländingar

1 Dragoner
4 Westgötar, Hjerta.

Brig. Midten.

General Fabian v. Fersen
Gen.-Maj. Mortaigne
1 K. M:ts Garde
1 Börstel, Skaraborgare
2 Fick, Kronobergare
1 Kruse, Dalkarlar
1 Wulff Helsingar

1 Jernsköld, Westg.-Dahl
1 Wulfklo, Calmare
2 Gyllenspets, Werml.
1 Sqv. Skåningar.

Sqv. Venstra flygeln.

Gen.-L:t H. Mörner
Gen.-Maj.
1 Westgötar

4 Aschenberg, Drottn:s Lifreg:te
1 Dragoner
1 Skåningar
3 Småländingar
1 Dragoner
23 Sqvadroner
10 Brigader.

N:o 424. *b.)*

Kongl. Maj:ts flottta anno 1675.

(Ur Lönnboms handl. rör. Carl XI:s hist.).

Första Rangen.	Kan.
Kronan	126
Svärdet	86
Äpplet	84
Andra Rangen.	
Nyckeln	88
Victoria	76
Tredje Rangen.	
Wrangel	60
Draken	64
Solen	72
Mars	72
Venus	62
Jupiter	68
Saturnus	64
Mercurius	66
Hieronymus	72
Carolus	56
Hercules	54
Cæsar	56
Fjerde Rangen.	
Göteborg	48
Amarant	50
Falken	42
Neptunus	44
Andromeda	48
Spes	46
Svenska Lejonet	52
Månen	42
Wismar	58
Westervik	40
Femte Rangen (små freg.).	
Abraham	36
Fenix	34
Hjorten	32
Örnen	34
Sjette rangen (små avis.).	
Frederica	32
Jägaren	26
Postiljonen	22
Uttern	24

35 fartyg med 1,936 kanoner.

N:o 425.

Trupper vid Wenersborg i Januari 1676.

(Dahlbergs bataljuppställningar.)

Sqv. Högra flygeln.
4 Lifreg:te
1 Lifreg:te.

Brig. Midten.
3 Lifgarde
1 Börstel
1 Jernsköld
1 Nerike och Wermlds
1 Småländingar.

Sqv. Venstra flygeln.
4 Westgötar
1 Lifreg:te.
10 Sqvadroner
6 Brigader.

N:o 426. *a.)*

Svenska trupper vid Malmö d. 23 Maj 1676.

(Dahlbergs bataljuppställningar.)

Sqv. Högra flygeln.
General Aschenberg
Gen.-Maj. Wittenberg

1 Dragoner
1 Garde
4 Lifreg:te

2 Lifreg:te
2 Småländingar

Brig. Midten.
Gen.-L:t Schultz
Gen.-Maj. Mortaigne
3 K. M:ts Garde
2 Börstel, Skaraborgare
1 Ficken, Kronobergare

1 Kruse, Dalkarlar
1 Jernsköld, Westg.-Dahl
1 Dragoner
2 Wulfklo, Calmare.

Sqv. Venstra flygeln.
Gen.-L:t. O. Fersen
Gen.-Maj Schönleben
1 Aschenberg
4 Westgötar
1 Dragoner

2 Aschenberg
2 Skåningar
21 Sqvadroner
10 Brigader.

N:o 426. *b.)*

Förteckning på svenska flottan våren år 1676

(Ur Gyllengranats Sv. Flottans Hist.)

Första eskadern.

		Kan.	Bes.
	Riksrådet Creutz.		
Skepp.	Stora Kronan	126	842
	Krono-Solen	72	465
	Wrangel	60	431
	Draken	64	386
	Hercules	54	254
	Neptunus	44	208
	Maria	44	189
Freg.	Sundsvall	32	148
	Phoenix	32	144
Briggar.	Enhörning	16	50
Bev. Köpm.-fartyg.	Perlan	18	90
	Tre bröder	12	32
	Sjöhunden	10	32
	Sjöhästen	8	26
Brandsk.	Jakobus	—	21
	Svanen	—	

Andra eskadern.

	Amiral Claes Uggla.		
Skepp.	Svärdet	86	650
	Mars	72	416
	Mercurius	66	424
	Hieronymus	70	410
	Sv. Lejonet	46	423
	Göteborg	28	218
Fregatt.	Fredr. Amalia	32	171
	Uttern	28	190
Briggar.	Jernvågen	16	173
	Ekorren	6	29
Bev. Köpm.-fartyg.	Flyg. Vargen	36	217
	Caritas	8	31
	Råbocken	8	22
	Posthornet	8	22
Brandsk.	Drufvan	—	15
	Roklitan	—	

Tredje eskadern.

	Amiral Joh. Bähr.		
Skepp.	Nyckeln	84	445
	Äpplet	80	473
	Saturnus	64	376
	Cesar	56	247
	Wismar	54	222
	Riga	54	222
	Kompani-Solen	50	193
Freg.	Hjorten	52	143
	Postiljonen	22	92
Briggar.	Leoparden	12	63
	Gripen	6	24
	Sjömannen	4	16
Bev. Köpm. f.	Salvador	32	144
	Constantia	30	137

Fjerde eskadern.
Amiral Bergenstjerna.

Skepp.	Victoria	76	471
	Venus	62	408
	Jupiter	68	396
	Carl XI	56	347
	Spes	48	225
Freg.	Abraham	46	145
	Nordstjernan	32	145
	Trumslagaren	32	129
Briggar.	Elisabeth	12	106
	Fortuna	12	53
Bev. Köpm.	Kon. David	26	142
	K. David min.	10	29
	Anna Margar.	6	22
Brandsk.	Diedrich	—	23
	Jägaren	—	

Summa.
25 Rangskepp
9 Fregatter
8 Briggar
6 Brandskepp
8 Bevärade köpmansfartyg med 2,196 kanoner samt en besättning af 11,980 man.

N:o 427.

Svenska trupper vid Carlshamn i Juli 1676.

(Dahlbergs bataljuppställningar.)

Sqv. Högra flygeln.
1 Dragoner
1 Drabanter
6 Lifreg:te
2 Småländingar.

Midten.
3 Garde
2 Börstel Skarab.
1 Ficken Kronob.
1 Kruse Dalk.
1 Jernsköld Westg.-Dahl
2 Wulfklo Calm.

Venstra flygeln.
1 Dragoner
4 Westgötar
2 Ascheberg
3 Skåningar

20 Sqvadroner
10 Brigader.

N:o 428.

Svenska trupper vid Halmstad d. 17 Aug. 1676.

Befäl.
H. M. Konungen, Fältm. Helmfelt, General Aschenberg, Gen.-Lt:ne Schultz och Fersen, Gen.-Maj:ne Schönleben, Wittenberg och Mortaigne.

Sqv. Cavalleri.
2 Drabanter
9 Lifreg:te
3 Småländingar
4 Westgötar
2 Dragoner
3 Ascheberg

Fotfolk.
Brig.
3 Garde
1 Skaraborgs
1 Calmare
1 Dahlreg:te

6 Brigader
23 Sqvadroner.

N:o 429.

I lägret vid Syllinge d. 7 Sept.

Komp.		
12	Gardet	1,500
4	Skaraborgare . .	300
2	Drabantegarde . .	200
12	Lifreg:te . . .	1,000
7	Ascheberg, Drottn:gs Lifr.	600

8 Westgötar	800
4 Småländingar . .	400
4 Gåås dragoner . .	300
2 Komp. rytt. . . .	200
	5,300

N:o 430.

Följande militie är bestämd att komma uppå rendezvous.

(Från Riksarkivet.)

Ur Calmare län.

1 Ryttm. Törneskölds ryttare	100
2 Kapt. Brobergs och Kinnemunds dragoner	200
2 Kapt. Grills knektar	200
4 Öfv. Schüttes d:o . .	450
2 Kapt. Nieroths och Kinnemunds dragoner	200
1 Prestedragoner	50
4 Öfv. Flint saltpetersjud.	400
1 Af Adelsfanan	60
	1,660

Ur Östergötland under Gen.-L:t Galle.

8 Öfv. Mellins ryttare .	800
4 Öfv Örnklo	438
2 Maj. Rebinder Österb.	209
2 Öfv. Ribbings . . .	280
8 Öfv. Lichtons af Adelsfanan	800
4 H G Kurks uppbåd af presteryttare . .	500
	3,027

Än.

1 Öfv Gyntersberg . .	100
Dragoner	90
3 Gyllenhammars knektar	300
	490
Summa	5,177

H. K. M:ts hufvudarmé.

Ryttare.

2 Drabantegarde	200
4 Adelsfanan und. Drake	400
12 Lifregemente	1,000
8 Westgötar	800
4 Småländingar . . .	400
7 Drottn. lifregemente .	600
2 Ladens och Drakenhjelm	200
	3,600

Dragoner.

10 Budbergs finnar . .	1000
4 Gåås Skåningar	300
	1,300

Fotfolk.

12 Garde	1,500
4 Börstel	300
4 Jernsköld	300
4 Gyllenspets	300
	2,400
Summa	7,300

Från Westergötland.

8 Borkhusens dragoner	724
2 Schulmans Norrl. . . .	278
1 Silfversparres Dalk. .	88
Herr Riksr. Gr. Ponti Småländska ryttare	500
Än dragoner	600
	2,290
Summa Summarum	14,567

Förteckning på det folk Gen.-L:t Galle med sig hafver; af Linköping d. 28 Sept.

8 Mellins Wiborgs kav.	800
10 Lichtons adelsfana .	734
8 Borkhusens dragoner	580
5 Örnklos Helsingar . .	419
5 Ribbings Jämtländ. . .	280
4 Rehbinders Österb. .	209
3 Schulmans Hels. .	210
	3,232

N:o 431.

Svenska trupper vid Markaryd d. 24 Oct. 1676.

(Dahlbergs bataljuppställningar.)

Högra flygeln.
H. M. Konungen,
General Aschenberg,
Gen.-Maj. Wittenberg.

Sqv.		
3	Budbergs dragoner .	700
1	Drabanter	160
6	Lifreg:te	900
2	Drake	267
1	Budberg	200
1	Gåås dragoner	180
2	Hagedorns Småländingar	354
3	Gyntersberg	430
2	Ramsvärd	342
1	Rhensköld	181
1	Commenderade . . .	120
		3,836

Midten.
Fältm. Helmfelt,
Gen.-L:t Schultz,
Gen.-Maj. Mortaigne.

Brig.		
3	Gyllenstjerna garde .	1,200
1	Börstel, Skaraborgare	300
1	Jernsköld, Westg.-D. / Ribbing, Jemtländ:r	300
1	Gyllenspets, Ner. och Werml. . . .	260
1	Österbotten, Rebinder	280
1	Schulman, Helsingar	436
1	Örnklo Helsingar . .	278
	1 Sqv. Wellingk . .	207
	1 — Wellingk . . .	189
		3,450

Venstra flygeln.

Sqv.		
5	Mellin, Finnar . . .	800
4	Hjerta, Westgötar . .	754
4	Borkhusen, dragoner .	724
4	Lichton	516
4	Aschenbergs	535
3	Cronhjort dragoner . .	556
1	Commenderade . . .	120
		4 006

Infanteri 9 brigader = 3 054
Kavalleri 50 Sqvadron. = 8,238
11,292
Brigaden i medeltal = 340 man
Sqvadronen i d:o = 164 man

N:o 432.

Svenska trupper i slaget vid Lund d. 4 Dec. 1676.

(Dahlbergs bataljuppställningar.)

Högra flygeln.
Fältm. Helmfelt,
H. M. Konungen,
Gen. Ascheberg,
Gen.-Maj. O. W. Fersen.

Sqv.		Utan befäl
2	Budberg, Finska dragoner	260
1	Siegroth, Drabanter .	150
5	Bjelke, Lifreg:tet . . .	550
4	Baranoff, Finska ryttare	303
1	Gåås, v. Post-Dragoner	60
2	Drake adelsfanan . .	200
2	Gyntersberg, Adelns Bevill	170
1	Ramsvärd, gamla Smål.	120
1	Rhensköld, Civ. Stats. Bev.	100
		1,913

Midten
Gen.-L:t Schultz,
Gen.-Maj. Mortaigne.

Brig.		
3	Gyllenstjerna, Gardet	600
1	Börstel, Skaraborgare	243
1	Kruse, Dahlkarlar .	125
1	Mörner, Westg.-Dahl	96

1 Ascheberg, Helsingar 101
1 Tomson, Ner. o. Werml. 117
1 Ribbing Jemtl. 176

Sqv.
1 Budberg, Finska drag. 126
1 Wellingk, Gamla Östg. 66
1 Budberg Finska drag. 106
1 Örnklo Norrl:ds Fr. 193
1 Wellingk, gamla Östg. 66
1 Cronhjort, Smål Sjettingar 100

Br.
1 Borkhusen Finska Drag. 90
2,205

Venstra flygeln.
Gen.-L:t Galle,
Gen.-Maj. Schönleben.

Sqv.
1 Hagedorn, Småländ. . 90
5 Wellin, Finska ryttare 600
4 Hjerta, Westgötar . . 400
2 Borkhusen, Finska Drag. 295
4 Lichton, Nya Adelsfanan 590
2 Wachtmeister, Drottn. Lifr. 149
1 Borkhusen, Finska dragoner 98
2,222
6,340

Tillkomne { Baranoffs ryttare, Kruses Dalkarlar, Aschebergs Hels.

N:o 433.

Bataljordning d. 8 Dec. 1676 efter slaget vid Lund, då H. M. förenat sig med Riksråderne Ulfelt och P. De la Gardie.

(Dahlbergs batalj-uppställningar.)

Högra flygeln.
2 Budbergs dragoner
1 Drabanter Naschert
3 Lifreg:te Bjelke
2 Adelsfanan Drake
1 Ascheberg, Drott:gs Lifr. (Wachtm.)
1 Budberg, Finnar
3 Baranoff, Finnar
1 Ramsvärd. Småländ:r
1 Zelow, Östgötar
1 Hagedorn Smål

Midten.
2 Garde, Douglas
1 Uppländ. Carlsson
1 Westgötar Börstel
2 Sörmländ. Sanitz
1 Dalkarlar, Kruse
1 Sqv. Gåås Dragoner.
1 Småländ. Skytte
1 Småländ. Tråla (?)

Venstra flygeln.
1 Skåningar, Lybecker
4 Mellin, Finnar
2 Westgötar
2 Nils Gyllenstjerna drag.
1 Rensköld
2 N. Gyllenstjerna drag.
1 Wellingk
1 Gyntersberg
2 Lichton.

Tillkomne.

Sqv.
4 Nils Gyllenstjerna drag.
1 Lybecker, Skåningar.

Brig.
— 1 Carlson Uppländingar
— 2 Sanitz Sörmländingar
— 1 Småländingar Skytte
— 1 Smål. Tråla

5—5 = 3000 man.

N:o 434.

Trupper, med hvilka K. M. d. 12 Jan. 1677 drog till Christianstad.

(Dahlbergs batalj-uppställningar.)

Högra flygeln.

1 Budberg dragoner
1 Drabanter Naschert
3 Bjelke Lifreg:te

1 Budberg Dragoner
1 Drake
1 Ascheberg.

Midten.

1 Uppländ. Carlsson
1 Westg. Börstel
1 Småländingar

Venstra flygeln.

1 Skåningar
3 Mellin Finnar
3 { Lichton / Gyntersberg } Smål.
1 Budberg Dragoner

1 Baranoff Finnar
2 Ramsvärd Småländ.

N:o 435.

De trupper, som Schönleben kommenderade från Bälteberga till Lund d. 12 Jan. 1677.

(Dahlbergs batatalj-uppställningar.)

Sqv. Högra flygeln.

1 Löschers dragoner
2 Nils Gyllenstjerna.

Brig. Midten.

1 Helsingar Örnklo
1 Nyankomne Finnar
1 Commenderade från Malmö.

Sqv. Venstra flygeln

2 Baranoff
1 Gåås Dragoner.

N:o 436.

Infanteriet vid Helsingborg d. 20 Dec. 1676.

(Från Riksarkivet.)

Upplänningar	164
Börstel	156
Dalkarlar	140
Småländingar	104
Gen.-Maj. Sanitz	162
Aschenberg	187
Prellow	64
Qwartzow	129
	1,106

N:o 437.

Projekt öfver armén till år 1677.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Rytteriet kan vara.

1 K. M:ts Garde	200
12 Upplänningar	1,200
8 Östgötar	800
8 Westgötar	800
8 Småländ.	800
8 Åbo Läns	800
8 Tavastehus	800
8 Carelska	800
	6,000
8 Aschebergs	600
8 Lybecker	600
8 Lichton	600
8 Gyntersberg	600
5 Gamle Adelsf.	700
9 Rusttjenst i Liff- och Ingermanland	700
8 Den nya d:o	700
8 Af alla Tyska hos Grefve Königsmark	700
	11,400

Fattas 2,600.

Med skäl kan på de gamla reg:tena uppföras	1,500
Baranoffs reg:te	400
Mellins d:o	300
Gr. Lejonhufvuds värfng.	400
	2,600

Dragoner.

8 Öfv. Posses	600
8 Budberg	800
8 Lescher	600
4 Creutzen	500
2 Nya Cantzlerens	500
4 Ingermanland	400
I. Wester-Norrland	200
4 Öfv.-L:t Rapholtz	300
4 Öfv.-L:t Reimer	300
	4,200

Fattas 600.

Öfv. Gyllenstjernas	400
Värfvas i Curland	200
	600

Knektar.

Guardie		1,500
Upplänningar		800
Sörmlänningar		800
Westmanländingar		800
Nerike o. Wermld.		800
Östgötar		800
Dalkarlar		800
Westgötar	Börstel	800
	Rancken	800
	Jernsköld	800
Småländn.	Ficken	800
	Horn	800
	Wulfklo	800
Helsingar		800
Westerbottens		800
Österbottens		1,400
6 Finske à 800		4,800
Marin-regementet		800
Bergs-Regementet		800
Drottn:gs Lifreg:te		1,200
Alla Tyska reg:ter i Pommern		1000
Colonier		1000
Skåningar		800
		24,500

Fattas 4,700.

Dahlkarlar	1,800
Sexmän i Westergötl.	1,300
D:o i Österbotten	1,600
	4,700

Summa.

Ryttare	14,000
Dragoner	4,800
Knektar	29,200
	48,000

Projekt af Sveriges defension för år 1677.

1.	En armé mot Danmark i Skåne	
	Cavalleri	6,000
	Dragoner	2,000
10	Brig. Infanteri à 400 i brigaden	4,000
		12,000
2.	En armé mot Norge.	
	Ryttare	1,200
	Dragoner	800
	7 Brig. till fots	3,000
		5,000
	Än i Jemtland.	
	Ryttare	300
	Dragoner	500
	6 Brig. till fots.	2,200
		3,000
3.	En armé i Tyskland.	
	Ryttare	5,000
	Dragoner	1,000
	10 Brig. till fots	4,000
		10,000
4	Uppå flottan. Knektar	3000
5	I alla garnisoner	13,000
6	I Liffland och Finland behållet	

Ryttare	1,500
Dragoner	500
	2,000

I Sverige blifver att försörja.

Skånska armén	12,000
Armén mot Norge	8,000
Knektar på flottan	3,000
Garnisonen	3,300
	26,300

I Tyskland.

I fält	10,000
I Garnison	4,000
	14,000

I Liff-, Ingerman- och Finland.

I fält	2,000
I Garnison	5,700
	7,700

Alla garnisonerna i Sverige.

Göteborg	800	1300
Ny Elfsborg	300	
Guldbergs skans	80	
Ryssås	120	
Bohus		300
Marstrand		500
Eda		400
Calmar		800
		3,300

I Liff- och Ingermanland.

Riga	1,800
Cobron skans	150
Pernau	500
Kockenhusen	150
Dorpt	400
Reval	200
Narva	600
Iwangorod	200
Nyen	600
Kexholm	300
Nöteborg	200
Nymünde	600
	5,700

Pommern.

Stettin	1 800
Stralsund	1,600
Greifswald	600
	4,000
	13,000

N:o 438.

Projekt på K. M:ts hufvudarmé, så ock armén mot Norge samt garnisonerne i Göteborg, dess skansar och Bohuslän. Uppsatt d. 23 April 1677.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

K. M:ts hufvudarmé.

Cavalleri.

1	K. M:ts lifdrabranter	225
1	H. M. Drottningens	125
12	K. M:ts Lifregemente	150
4	Gamla adelsfanan	500
8	Westgötar	1,000
4	Smålänningar	500
4	Östgötar med Tuveson	500
4	Öfv. Mellins	500
4	Öfv. Baranows.	500
8	Gen. Aschebergs.	1,000
4	Öfv. Lübeckers	500
4	Öfv. Lichtons	500
6	Öfv. Gyllenstjernas	750
6	Öfv. Wellingks.	750
6	Öfv. Ramsvärds	750
4	Öfv. Gr. Leijonhufvud	500
4	Öfv.-L:t Rhensköld	500
4	Öfv.-L:t Kruse	500
4	Herr Gust. Kurks	500
92		11,600

Dragoner.

8	Öfv. Budberg	944
4	Öfv. Leschers	372
4	Gref. Wittenbergs	272
4	Öfv.-L:t Creutz	472
8	Öfv. Posts	544
28		2,804

Infanteri.

12	K. M:ts gardie . .	1,800
4	Öfv. Börstels	600
4	Öfv. Ficks med 216 man som väntas från Riga	600
8	Dalkarlar	1,144
4	Öfv. Jernskölds med 475 från Riga . . .	600
8	Öfv. Rancks med d:o	904
4	Öfv. Wulfklos Calm. .	600
4	Gen.-Maj. Gyllenspets	600
4	Westerbottens	450
10	Österbottens med 830 från Liffland	1,380
3	Finnar som stå på Åland	314
	Årens 1676 och 1677 utskrifning i Finland	706
	Samma års utskrifning i Österbotten . .	380
	1677 års utskrifne i Östergötland	140
67		10,434
	Summa	24,838

Westgöta armén mot Norge.

1	Gamla Adelsfanan . .	95
4	Öfv. Mellins	500
2	Öfv. Baranoffs	250
4	Öfv. Lichtons	500
4	Öfv.-L:t Ulfsparres Ryttm. Columbus.	245 50
		1,640

Dragoner

4	Herr Rikskanslerens .	272
1	Landsh. Flemming .	118
4	Öfv. H. Rappholtz .	272
4	Dahl. och Werml. .	372
		1,034

Fotfolk.

4	Öfv. Jernskölds m m.	483
2	Gen.-Maj. Gyllenspets	150
4	Nerikes Tiomänningar	400
4	Mells	265
3	Elfsb. läns sjettingar	307
4	Wermlands 1677 års sjettingar	600
4	Dahlslands d:o . . .	400
24	Dalarnes utskottsfolk	1,400
39		4,005
	Summa	6,679

Skeppsflottans besättning.

2	Söder- och Westmanländ.	300
4	Westerbottens	450
8	Upplänningar	800
8	Mariner	600
5	Finnar, som stå på Öland	686
		2,836

Eda skans

2	Gen.-Maj. Gyllenspets	300

Göteborg, Ny-Elfsborg m. m.

4	Gaggens	300
8	Bergs-reg:tets rekryter med 132 från Riga	1000
		1,300

Bohusläns garnison

4	Aminoffs Östgötar med 56 från Riga	349

Marstrands garnison.

1	Elfsborgs sjettingar .	100
8	Skaraborgs sjettingar	500
		600

Summarum.

107	Komp. ryttare . .	13,240
41	Komp. dragoner .	3,838
153	Komp. infanteri . .	19,814
		36,892

N:o 439. *a.)*

Defension af rikets gräns mot Norge 1677?

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

I Bohusläns.

1	Ryttare af Adelsfanan
3	d:o af Öfv. Bretholtz
3	Drag. Öfv. Rapholtz
1	d:o Rikskantslerens

Fram på sommaren kunde:
8 Komp. Dalkarlar förordnas till Elfven, såsom ock en brigad ur Göteb:s, samt Östgötarne och Smålands Sexmän om de ej marschera till K. M.

På Dahl.
1 Ryttare under Ryttm. Columbus
2 Drag. und. Maj. Lideman
4 Dahl-Sexman under Maj. Mentzer som med det första bör utskrifvas.

Vid Eda.
4 Ryttare, Öfv.-L:t Ulfsparres
2 Drag., Öfv.-L:t Reimers 1 och 1 under Kapt. Dressens upprätt. i Wermld.
2 Gen.-Maj. Gyllenspets och
2 i Eda med 300 kommend.
6 Dalkarlar i sommar
4 Wermlands sexmän, som böra anskaffas.

N. B. Mot dessa på Dahl och i Wermld utgifne sexmän bör allmogen vara fri från vakt vid gränser, såvida faran ej blir allt för stor.

Garnisonerna kunna sålunda blifva besatte:

Göteborg, Ryssås, Guldbg.
2 Öfv. Jernsköld Westg.-Dahl
4 Öfv. Ranck Elfsbg.
4 Skaraborg Sexmän
4 Elfsborgs d:o
4 Smålands d:o
18

Bohus.
4 Östgötar

Marstrand.
1 Bergs-reg:tet
1 Österbotten
4 Skarabgs. Sexmän
6

Eda.
2 Gen.-Maj. Gyllenspets med 300 kommenderade

Till K. M. kan sändas
4 Rytt. Öfv.-L:t Hökenflycht
4 Drag. Öfv. Post
6 Knektar Öfv. Ribbing, som marschera när 4 Skar. ankomna
3 d:o Öfv. Hård } hafva
3 d:o Öfv.-L:t Mörner } marsch.
3 d:o Öfv.-L:t Böck } beordras
4 d:o Nerikes sexmän } sedan
27. Hvilka trupper tillsammans minst uppgå till 2,500 man.

N:o 439. *b.)*

Förteckning på Svenska flottan våren 1677.

Amiral Sjöblads eskader.

(Ur Gyllengranats Sv. Flottans Hist.)

		Kan.
Skepp.	Amarant	60
	Calmar kastell . .	74
	Andromeda . . .	50
	Hafsfrun	44
	Wrangels palats .	44
	Rosen	44
	Engelen Gabriel .	50
Freg.	Gustavus	36
	Gripen	12
Jakt.	Diana	6
	Venus	4
Bränn.	St. Peder	—

Hufvudflottan under Fältm. Evert Horn.

Första eskadern.

	Fältm. Ev. Horn	
Skepp.	Victoria	76
	Wrangel	60
	Jupiter	68

	Mars	72
	Göteborg	48
	Maria	44
	Wismar	52
	Laxen	50
	Carolus	56
	Saturnus	64
	Solen	50
Freg.	Fredrika Amalia	32
	Kung David minor	26
	Perlan	18

Andra eskadern.

	Amiral Klerk	
Skepp.	Kronsolen	72
	Westervik	60
	Draken	64
	Calmar	68
	Cesar	56
	Hieronymus	72
	Hercules	54
Freg.	Flygande Vargen	36
	Trumslagaren	32
	Uttern	24
	Elisabeth	12

Tredje eskadern.

Skepp.	Nyckeln	88
	Venus	62
	Mercurius	66
	Riga	54
	Svenska Lejonet	46
	Nordstjernan	52
	Spes	46
Freg.	Hjorten	32
	Abraham	36
	Fenix	30
	Salvador	36

Summa.

25 Rangskepp
11 Fregatter, förutom
6 Brännare och några mindre fartyg.

N:o 440.

Trupper vid Röneberga högar d. 27 Maj 1677.

(Dahlbergs batalj-uppställningar.)

Högra flygeln.
H. M. Konungen,
Fältm. Helmfelt,
General Ascheberg.

1	Drabanter	110
3	Lifreg:te	450
1	Adelsfanan	250
2	Småländingar	430
		1,240

Midten
Fältm. Mardefelt,
Gen.-Maj Mortaigne,
Gen.-Maj. Sperling.

3	Garde	1,500
1	Börstel	400
1	Småländingar	250
1	Helsingar	250
1	Wermländingar	300
		2,700

Venstra flygeln.
Fältm. F. Fersen,
Gen.-Maj. Schönleben.

4	Westgötar	600
2	Baranoff	300
1	Ascheberg	140
		1,040
		4,980

N:o 441.

Trupper i staget vid Landskrona d. 14 Juli 1677.

(Dalbergs batalj-uppställningar.)

Högra flygeln.
H. M. Konungen
General Ascheberg
Gen.-Maj. Bjelke
Gen.-Maj. Mortaigne

Midten.
Gen.-L:t Schultz
Gen.-L:t Gyllenstjerna

Venstra flygeln.
Fältm. Helmfelt
Gen.-Maj. Schönleben
Öfv. Lybecker
Gen.-Maj. Sperling.

Trupper.

Sqv.	Br.		Styrka utan befäl
1	—	Drabanter Nascherts	142
7	—	Lifreg:tet, Zelow	1 010
—	3	Lifg., Hastfehr	1,110
—	1	Skarabg, Börstel	315
—	3	Dalreg:tet, Kruse	576
2	—	Lübeckers, Maj. Crefeld	300
3	—	Aschebergs, Öfv.-L:t Lindhjelm	400
—	1	Westerbottns, Öfv. Klodt	287
2	—	Adelsfanan Drakes	300
1	—	Dragoner, v. Post	150
4	—	Westgötar, Hjerta	500
—	1	Jemtländn., Ribbing	295
—	1	Helsing., Ascheberg	279
1	—	Finnar, Mellin	200
—	2	Kronobergare, Ficken	510
—	1	Calmar, Soop	260
1	—	Finnar, Baranoff	200
—	1	Ner. och Werml., Öfv. Tomson	466
1	—	Ryttare, Wrangel	200
1	—	Ryttare, N. Gyllenstjerna	150
—	1	Ner. och Werml., Ofv. Stjerna	278
1	—	Ryttare, Wellingk	150
2	—	Småländ. Hagedorn	300
1	—	v. Posts drag., Öfv.-L:t Göös	150
		Artilleri, Liljenberg	
28—15.		Summa	8,522

förutan befälet.

N:o 448.

Svenska trupper vid Christianstad d. 20 Juni 1678.

(Dahlbergs batalj-uppställningar.)

Högra flygeln.
Fältm. Ascheberg,
Gen.-Maj. Wittenberg,
Gen.-Maj. Bjelke.

Sqv.		
1	Douglas drag. (Bohus l.)	250
1	Drabanter	200
9	Lifreg:te	1,800
1	Douglas dragoner	250
4	Småländ:r, Stålhammar	859
1	Ascheberg, Kruse	168
2	Gyllenstjerna	400
		3,927

Midten.
Gen.-L:t Schultz,
Gen.-Maj. Mortaigne.

Brig.		
4	Garde	1,940
1	Westgötar, Börstel	347
1	Dalkarlar, Kruse	328
1	Småländingar, Wermländingar, Westerbottningar	431
2	Dalkarlar, Krus	656
	1 Sqv. Lejonhufvud	160
		3,702

Venstra flygeln.

Sqv.		
3	Östgötar, Ribbing	493
5	Westgötar, Uggla	947
2	Adelsfanan, Rhensköld	355
1	Dragoner, Skytte	200
2	Ramsvärd, Smål. (?)	340
2	Lindhjelm, Ascheberg (?)	320
2	Bober Finnar	267
1	Lybecker, Skån.	208
1	Dragoner, Skytte	200
		3,330
39	sqv., 10 brig.	11,119

N:o 443.

Svenska trupper vid Christianstad d. 18 — 27 Juli 1678.

(Dahlbergs batalj-uppställningar.)

Högra flygeln.
H. M:t Konungen
Gen.-Maj. Bjelke
2 Douglas dragoner
1 Drabanter
8 Lifreg:te
5 Småländingar
2 Lejonhufvud.

Midten.
Gen.-L:t Schultz
Gen.-Maj. Mortaigne.
4 Garde
1 Börstel
3 Dalkarlar
2 Småländingar
1 Westerbottens.

Venstra flygeln.
Fältm. Ascheberg
Gen.-Maj. Planting
Gen.-Maj. Schönleben
2 Skytte dragoner
2 Gyllenstjerna
2 Ramsvärd
2 Lindhjelm
2 Bober
1 Lybecker
3 Östgötar
4 Westgötar
2 Adelsfanan
38 sqvadroner, 11 brigader.

N:o 444.

Bataljordning vid uppbrottet ur lägret vid Norr-Weddinge d. 31 Aug. 1678.

(Dahlbergs batalj-uppställningar.)

Högra flygeln.
1 Douglas, Bohus läns drag.
1 Drabanter
9 Lifreg:te
1 Lichton
1 Schultz dragoner
4 Småländingar
2 Ramsvärd
1 Lejonhufvud
2 Lichton.

Midten.
4 Garde
1 Börstel
3 Dalkarlar, Kruse
1 Westgötar, Ranck, Elfsb.
1 Westerbottningar
1 Gyllenstjerna
2 Westerbottningar
1 Commenderade ryttare
1 Småländingar, Calm.
1 Gyllenstjerna
1 Småländingar, Kronob.

Venstra flygeln.
5 Westgötar
4 Östgötar
2 Adelsfanan
1 Douglas dragoner
2 Lybeckers, Skån.
2 Lindhjelm, Ascheb.
3 Wellingk
2 Finnar
1 Skytte dragoner
47 sqv., 14 brig.

N:o 445.

Riksamiralen Stenbocks trupper vid Göteborg d. 19 Juli 1678.

(Dahlbergs batalj-uppställningar.)

Högra flygeln.
Gen.-L:t Mörner
Gen.-Maj. Kock
1 Durell dragoner
2 Lifreg:te, Zelow
1 Göök, Adelsfanan

2 Enkedrottn. Lifr., Rhensköld
1 Wermländingar, Frölich

1 Baranoff
1 Ny sqvadron
2 Enkedrottn. Lifr., Kreisbach.

Midten.
Gen.-Maj. Ranck
Öfv. Ewert Horn.

Brig.
1 Börstel, Westg., Gripenwall
2 Jönköpings, Mörner
2 Westg.-Dahls, Maclear
1 Sörmländingar, Örnklo

1 Elfsborgs, Hamilton
1 Ewert Horn
2 Nerike och Wermland, C. Hård, Sparre.

Venstra flygeln.
1 Östgötar, Ahlman
2 Wellingks värfvade, Pohlen
1 Riks.-Amir. Lifk., Stenbock
2 Westgötar, Maj. Lind
1 Öfv.-L:t Bjugg, dragoner

1 Westg., Öfv.-L:t Ulfsparre
1 Westg., Ryttm. Fahnsköld
1 Wellingks värfv., M. Wrangel
1 Drottningens Lifr., R. Maul

22 Sqvadroner, 10 brigader.

N:o 446.

Köningsmarks slagordning på Rügen d. 8 Jan. 1678.

(Dahlbergs batalj-uppställningar.)

Högra flygeln.

Sqv.
Gen.-Maj. Buchwald
1 Garde, Maj. Strick
2 Uppl. (Kon. Lifr.) Öfv. Tisenhusen
2 Öfv. Gyldenär, Skån.
2 Östg., Blüch. Wachtmeister

1 Köningsmark
1 Gyldenär

Midten.
Gen.-Maj. Grothusen
Öfv. Mellin

Brig.
1 Lifreg:te Grothusen
1 Schwerin
1 Westmanländ. Öfv. Sabel
1 Uppländingar, Gr. Carlson

Sqv.
1 Wangelin dragoner
1 Wachtmeister.

Venstra flygeln.

Sqv.
Öfv. Liewen
2 Mellin, Finnar
2 Liewen, Finnar
2 Buchwald, Småländ.
1 Dragoner

1 Mellin
1 Liewen

18 Sqv., 4 Brig. = 3,500 man.

N:o 447.

Fältm. Henrik Horns Liffländska armé vid Schlokke den 16 Okt. 1678.

(Dahlbergs batalj-uppställningar.)

Högra flygeln.
Gen. O. W. Fersen
Gen.-Maj. ?

Sqv.
2 Budbergs dragoner
1 Öfv. Lesekerts dragoner
2 Landsåtare, Maj. Leef
3 Öfv Uggla
2 Öfv Wachtmeister
2 Öfv.-L:t Preutz dragoner
1 Öfv. Uggla
2 Öfv Wachtmeister
2 Öfv Cronstjerna
1 Öfv Lidon

Midten.
Gen.-L:t Fersen ?

Brig.
1 Öfv. Hogenskild
1 Gen.-L:t Fersen
1 Öfv Munck
1 Öfv Böck
1 Öfv. Brakel
1 Öfv. Taube
1 Öfv. Funck
1 Öfv. Mollie / Öfv. Wrangel
1 Grefve Oxenstjerna.

Venstra flygeln.
Gen.-L:t Wittenberg
Gen.-Maj. Bistram

Sqv.
4 Öfv. Mellin
3 Landsåtare, Öfv. Anrep
1 Öfv.-L:t Barer (Baumer) drag.
2 Öfv. Knorring drag.
3 Öfv. Yktrisch
3 Öfv. Hastfehr
2 Öfv. Pahlens dragoner

36 sqv., 9 brig. = 8000 man

N:o 448.

Carls XI:s slagordning vid Tranarp den 21 Juli 1679.

(Dahlbergs batalj-uppställningar.)

Högra flygeln.
Fältm. Ascheberg

Sqv.		
1	Douglas dragoner . . .	121
1	Drabanter Naschert .	200
7	Lifreg. Öfv.-L:t Zelow	1,266
1	Douglas dragoner . . .	121
2	Lifreg:te	360
1	Königsmark	108
5	Östgötar Wachtm. . .	1,040
		3,216

Midten.
Gen.-L:t Schultz.
Gen.-Maj. Mortaigne.

Brig.		
4	Garde, Hastfehr . .	1,948
1	Westgötar, Börstel .	346
2	Dalkarlar, Kruse . .	900
2	Westerbotten, Ewert	712
		3,906

Venstra flygeln.
Gen.-Maj. Schönleben

6	Småländ. Stålhammar	1,086
2	Adelsfanan	356
1	Douglas dragoner . .	122
2	Gyllenstjerna Skån. .	348
2	Ramsvärd	436
3	Mellin	519
1	Commenderade	150
1	Douglas dragoner . . .	121
		2,137
36	sqv., 9 brig.	9,259

N:o 449.

Carl XI:s slagordning vid Sirköping d. 15 Oct. 1679, då armén skiljdes.

(Dahlbergs batalj-uppställningar.)

Högra flygeln.
H. M. Konungen.

2	Douglas dragoner
1	Drabanter
9	Lifreg:tet
5	Östgötar
2	Gyllenstjerna
1	Kruse
2	Bober

Midten.
Gen.-L:t Schultz
Gen.-Maj. Mortaigne

4	Garde
1	Westgötar
1	Westerbottningar
2	Dalkarlar

Venstra flygeln.
Fältm. Ascheberg
Gen.-Maj. Lichton
6 Småländingar
3 Mellin
2 Adelsfanan
2 Skytte dragoner
1 Tisenhusen
2 Ramsvärd
2 Lindhjelm
2 Pahlen
2 Lichton
44 sqv., 9 brig, =12,000 man

N:o 450.

Riksamiralen Stenbocks slagordning vid Torstena d. 18 Juli 1679.

(Dahlbergs batalj-uppställningar.)

Högra flygeln.
Gen.-L:t Mörner
Öfv. Kruse

Sqv.
1 Öfv.-L:t Sangershausen drag.
5 Enkedrott:gs Lifr. Rehnsköld
1 Öfv. Lindhjelm
3 Riksams. Lifr., Öfv. Kruse
2 Lindhjelm

Midten
Gen.-Maj. Börstel
Öfv. Ulfsparree
1 Gen.-Maj. Börstel
1 Öfv. Ulfsparre
1 Öfv. Hamilton
1 Öfv.-L:t Maclear
1 Öfv. Örnklo
1 Öfv.-L:t Eisen
1 Öfv. Mörner Jönk.
1 Maj. Sturck
1 Öfv. Rebinder, Ner. o. Werml.

Venstra flygeln.
Gen.-Maj. Kock
Öfv. Joh. Uggla
2 Öfv. Pohlen
4 Westgötar
1 Maj. Oldekops drag.
1 Öfv. Pohlen
1 Öfv. Lind
1 Öfv. Kruse
2 Westgötar.

N:o 451.

Lista der schwedischen Armé so wor Uddenwalla gelegen d. 2 Aug. 1679.

(Från Kammar-Kollegii Arkiv.)

Cavalleri.
6 Herr Feldmarschall Aschebergs oder Königin Leibregiment
6 Obr. Wellingks Regiment
6 Obr. Kruses Regiment
6 Obr. Uggla National-Regiment Westergötland
6 Obr. Lindhjelms Regiment
4 Obr. Stenbocks Sqvadron von Adelsfahnen, Finnen und Civil-Reuter.
34

Dragoner.
Obr. Durell

Infanterie.
6 Gen.-Maj. Rancks alte Regiment, nun Obr. Hamiltons
6 Obr. Jernskölds Regiment
6 Gen.-Maj. Börstells Regi:t
4 Obr. Frölichs
4 Obr. Sangershausen
4 Obr. Ribbing
30 Ohne was an aufgebotenen Bauern aus Westergötland, der ein ziemlich Anzahl gewesen.

Artilleri.
4 Vier und zwanzigpfündige
2 Zwölfpündige
10 Kleine vier und sechspf:ge
2 Mortier

Generalitet.
Reichsamiral Stenbock
Gen.-L:t Baron Mörner
Gen.-Maj. Kock
Gen.-Maj. Börstell.

N:o 452.

Indelta armén enligt Carl XI:s indelningsverk.

(Sammandraget efter flera källor.)

Kavall. och drag.

12	Lifreg:tet till häst	1,505
6	Adelsfanan i Sv. o. Finl.	550
6	Adelsf. i Liff-, Est- och Ingermanland . .	600
8	Westgöta	1,000
8	Åbo och Björneborgs	1,000
8	Smålands	1,000
8	Nyl. och Tavastehus .	1,000
8	Östgöta	1,000
8	Karelska	1,000
8	Norra skånska	1,000
8	Södra skånska . .	1,000
8	Hallands och Bohus (Enkedrottn. Lifr.)	800
8	Estniska reg:tet . . .	800
8	Bohusläns drag. . . .	504
8	Finska dragoner . . .	500
1	Jemtlands kav.	100
		12,759

Infanteri.

8	Upplands	1,200
8	Skaraborgs	1,200
8	Åbo läns	1,025
8	Södermanlands	1,200
8	Kronobergs	1,100
8	Jönköpings	1,100
8	Björneborgs	1,025
8	Dal	1,200
8	Östgöta	1,200
8	Tavastehus	1,025
8	Helsinge	1,200
8	Elfsborgs	1,200
8	Westgöta-Dahls . .	1,200
8	Wiborgs el. Kymmeneg.	1,000
8	Savolax	1,033
8	Westmanlands . . .	1,200
8	Westerbottens	1,056
8	Kalmar	1,100
8	Nylands	1,026
10	Nerike och Wermlands	1,674
8	Österbottens	1,200
8	Jemtlands (ober. drag.)	1,048
		25,211

N:o 453.

Kongl. Maj:ts flotta anno 1697.

(Ur Lönnboms handl. rör. Carl XI:s hist.)

	Kan.
Första rangen.	
Kung Carl	108
Enigheten	94
Drottn. Hedv. Eleon.	90
Drottn. Ulrica	80
Prins Carl	80
Andra rangen.	
Prinsessan Hedvig Sofia	80
Prinsessan Ulrika . . .	80
Sverge	82
Göta	76
Wenden	82
Småland	70
Stockholm	70
Carlskrona	70
Victoria	70
Blekinge	70
Tredje rangen.	
Wrangel	70
Finland	64
Bohus	74
Uppland	70
Hercules	62
Westmanland	62
Skåne	64
Fjerde rangen.	
Södermanland	56
Pommern	56
Öland	56
Halland	56
Estland	56
Gottland	56
Liffland	56
Ösel	56
Wachtmeister	56
Wrede	62
Göteborg	50
Calmar	46
Spes	46
Wismar	46
Stettin	46
Femte rangen.	
Riga	32
Stralsund	32
Stenbocken	36
Sjette rangen.	
Falken	26

Fama	16
Neptunus	16
Jägaren	16
Svanen	16

45 fartyg med 2,648 kanoner. Deribland 170 tjugufyrapundingar och 268 adertonpundingar mera än 1675.

N:o 454.

Svenska flottans besättningsstyrka år 1697.

(Ur Lönnboms handl. rör. Carl XI:s hist.)

Roterings- och hemkallsbåtsmän.

Första regementet.

	Ordinarie.	Dubblering.
Ålands och Södra Finlands kompani	449	360
Första Norrlands	356	356
Andra Norrlands	356	356
Uppstädernas komp.	183	183
Stockholms	134	134
Norra Roslags	280	236

Andra regementet.

Södra Roslags komp.	272	272
Södermanlands	302	302
Östgöta	244	244
Tjust med 3 städer i Östergötland	165	165
Smålands med Jönköpings och Wexiö läns städer	198	198

Tredje regementet.

Bohus tvänne komp.	491	9
Westergötlands	231	231
Skånske och Halländ-ske städer	95	95
Gottlands tvänne	285	142
Ölands första	117	117
Ölands andra	138	138

Indelningskompanier.

I Blekinge.

Första kompaniet		509	13
Andra	d:o	484	1
Tredje	d:o	506	12

I Södermöre.

Första kompaniet		274	6
Andra	d:o	287	7
Tredje	d:o	255	2

Värfvade komp.

Komp.			
6	Volontärer	à 99 m.	= 594
3	Vintervakt	à 99 m.	= 297
3	Coopv.-Båtsm.	à 99 m.	= 297

Summa.

Första roter. reg:tet		1,758	1,633
Andra	d:o	1,181	1,181
Tredje	d:o	1,357	732
		4,296	3,546
Indelningsbåtsmän		2,315	41
Värfvade 3 reg:ter		1,188	—
Skeppspojkar		100	—
		7,899	3,587
		11,486	

Enrolleringen i Skåne, Halland och Bohuslän 1704, 1708—1711.

(Från Riksarkivet.)

År 1704 vid enrolleringens inrättande.

Första kompaniet		472
Andra	d:o	355
Tredje	d:o	397
Fjerde	d:o	371
Femte	d:o	120
		1,715

Åren 1708—1711.

	Närv.	Frånv.
Första Kompaniet i Bohuslän	470	41
Andra Kompaniet i Bohuslän	407	106
Tredje Kompaniet i Bohuslän	544	23
Fjerde Kompaniet i Halland	399	100
Femte Kompaniet i Skåne	148	—
	1,968	270
	2,238	

CARL XII.

1697—1718.

N:o 455.

Svenska trupper i Tyskland våren år 1700.

(Ur Adlerfelts Hist. mil. de Charles XII.)

I Pommern.

Fotfolk.

Stromberg, Skarab. reg:te	1,200
Mardefelt, Södermanlands	1,200
Heidenfelt, Kronobergs	1,100
Klerck, Jönköpings	1,100
Ulfsparre, Östgöta	1,200
Liewen, Pommerskt	1,200
Mellin, Pommerskt	1,200
Möller, Stettinska	1,200
Klinkowström, Stralsund	1,200
Palmqvist, Wismar	1,200
	11,800

Rytteri.

Pommerska adelsfanan	600
Norra Skånska	1,000
Mellins värfvade	800
	2,400
	14,200

I Brehmen.

Gyllenstjerna, Brehm. bat.	600
Wellingk, Stadiska reg:tet	1,200
Horns kavavalleri-reg:te	800
Crassows dragoner	800
	3,400
Summa i Tyskland	17,600

N:o 456. *a.)*

Slagordning för den allierade armén i Holstein år 1700.

(Ur Adlerfelts Hist. mil. de Charles XII.)

Fältm. N. Gyllenstjerna.

Högra flygeln.

Gen.-L:t Liewen.

Första treffen.

Gen.-Maj. St. Pol.

Sqv.

2 Crassow
4 Mellin.
8 Albemarle karabinierer
4 Dopf

Andra treffen.

Gen.-Maj. Ridderhjelm.

4 Horn
1 Ost-Friesland
1 Agrim
1 Dompré

Midten.

Gen.-L:t Sommerfeld.

Första treffen.

Gen.-Maj. Bülow
Gen.-Maj. Dompré.

Bat.

2 Strömberg, Skaraborgare
2 Heidenfelt, Kronobergare
2 Müller, Stettinska
1 Weller
1 Holstein-Beck
1 Rantzow
1 Bernstorf (Celle)
2 La Motte
1 St. Pol
1 Garde (Hannover)

Andra treffen.

Gen.-Maj. D'Harleville
Gen.-Maj. Strömberg.

2 Mardefelt, Södermanländ.
2 Ulfsparre, Östgötar
1 Keppel
1 Kapot (Schweitz)
1 Carl (Celle)
2 Luik
1 Schlegel (Hannover)
1 D'Harleville (Hannover)
1 Garde (Hannover)

Venstra flygeln.

Gen.-L:t Tilly

Första treffen.

Gen.-Maj:ne Weyhe, Bocage, Dopf och Eip

Sqv.
2 Bois David
2 Gardes
2 Gardes de corps.
2 Noyelle
3 Villars (Celle)
1 Gardes de Corps

Andra treffen.

2 Frei-chapelle (Celle)
2 Vogt (Hannover)
3 Botmer (Celle).

Summa

40 Sqvad. à 200 man = 8,000
26 Bat. à 400 man = 10,400
18,400

Artilleriet under Marquis Bois David.

N:o 456. *b).*

Svenska flottans utrustning år 1700.

(Ur Gyllengranats Sv. Flottans Hist.)

Gen.-Amiral H. Wachtmeister
Amiral C. Ankarstjerna
Amiral F. Taube
Vice Am. v. Numers
Vice Am. O. Sjöstjerna
Vice Am. De Prou
Schoutbynacht Wattrang
Schoutbynacht C. Sparre
Schoutbynacht C. Ruth.

Skepp.	Kan.	Båtsm.	Sold.
Småland	70	381	75
Sverige	82	542	100
Hercules	62	294	48
Halland	56	271	40
Estland	56	200	40
Westmanland	62	294	45
Enigheten	94	600	105
Carlskrona	70	407	90
Wismar	46	180	30
Pomern	56	271	40
Prinsessan Ulrika	80	542	100
Bohus	74	480	80
Calmar	46	180	30
Finland	64	300	50
Prins Carl	80	540	100
Göta	76	406	80
Ösel	56	271	40
Fredrika Amalia	62	294	50
Carolus	110	750	110
Drottn. Hedvig	90	548	100
Wachtmeister	56	271	40
Norrköping	52	200	35
Gottland	56	271	40
Victoria	70	407	48
Wrangel	70	381	75
Wrede	52	381	75
Öland	50	180	60
Uppland	70	381	75
Wenden	72	300	75
Stettin	46	180	60
Skåne	64	300	74
Drottn. Ulrika	80	571	100
Stockholm	68	381	50
Liffland	56	288	40
Göteborg	50	300	45
Södermanland	56	400	50
Prins Hedvig	80	380	44
Bleking	70	380	45
	2,620	13,703	2,404
			16,107

N:o 457.

Svenska trupper på Seland i Juli och Aug. 1700.

(Ur Adlerfelts Hist. mil. de Charles XII,)

Fotfolk.

12 Garde, Gen.-Maj. Posse 1,800
4 Malmö garn., Pfaltzburg 500
8 Upplands, Löwen . . 1,200
8 Calmare, Djurklou . . 1,200
8 Sparre, Westmanl. . . 1,200
8 Dalkarlar 1,200
7,200

Rytteri.

1 Drabanter, G.-M. Horn 200
12 Lifreg:te, Gen.-L:t Spens 1,600

8	Westgötar, Zelow . .	1,000
8	Småländingar, Nieroth	1,000
		3,800
	Summa	10,900

N:o 458.

Finska armén år 1700.

(Sammandraget af utgifvaren.)

Reg:te. Fotfolk.

	Åbo läns, Frantzien (Funk)	1,000
	Björneborgs, Creutz	1,100
	Tawastehus, Maydel	1,000
	Wiborgs, Mellin. .	1,000
	Sawolax, Cronman .	1,000
	Nylands Budberg . . .	1,000
	Österbottens Campenh.	1,000
	Åbolän och Nylands Tremänn. Tisenhusen	1,025
	Tawastehus och Wiborgs Tremänn. Lode . .	957
		9,300

Rytteri.

	Adelsfanan	150
	Åboläns, B. Rehbinder	1,000
	Nylands, Ribbing . .	1,000
	Karelens, H Rehbinder	1,000
	Trem. M. Rehbinder .	1,000
		4,150
	Finska drag. Ribbing	500
		13,950

N:o 459.

Värfvade trupper i Östersjöprovinserne år 1700 på hösten.

(Sammandraget af utgifv.)

I fält.

Komp. Infanteri.

8	Wellingks	1,000
6	Nieroth	400
10	Liewen	500
6	Zöge	400
		2,300

Rytteri.

	Brakel	200
	Yxkull	200
	Zöge	200
		600

Dragoner.

6	Mellins	600
12	Albedyhl	600
6	Schlippenbach	600
	Öfv.-L:t Schlippenbach	100
	Öfv.-L:t Mejerfelt .	100
		2,000
	Summa	5,900

Garnisoner.

Riga.

8	Dahlbergs	1,000
8	Frölichs	1,000

Rewal.

8	De la Gardie	1,000

Pernau.

4	Skytte	600

Dorpat.

4	Skytte	600

Narva.

12	Horn	1,600

Ahrensburg

8	Stackelberg	480
		6,280
	I fält	5,900
	Summa	11,786

Inhemskt kavalleri

12	Estlands, Tisenhusen	1.200
5	Estn. adelsfanan . .	500
2	Liffländska adelsfanan	200
		1,900

N:o 460.

Trupper, med hvilka Carl XII hösten 1700 kom öfver till Liffland.

(Sammandraget af utgifv.)

Lifgardet till fot . . .	1 900
Westmanländingar . .	1,200
Wermländingar	800
Dahlkarlar	2,100
Helsingar	600
Lifdragoner	600
Drabanter	150
	6,450
Lifregementet	1,600

N:o 461.

Svenska arméns styrka och sammansättning i slaget vid Narva d. 20 Nov. 1700.

(Ur Hansens Geschichte der Stadt Narva.)

Bat.	Fotfolk.	
6	Garde	1,500
3	Westmanländingar . .	800
2	Wermländingar	600
2	Dahlkarlar	500
2	Helsingar	450
2	Wiborgs reg:te	750
2	Lodes Finska Tremänningar	250
2	Tiesenhusens Finska tremänningar	250
		5,100
Sqv.	Dragoner.	
8	Lifdrag., Rehnsköldd.	500
4	Finska, De Molin . . .	150
		650
	Cavalleri.	
1	Lifdrabanter, J. Spens	130
7	Åboländ., B. Rehbinder	500
9	Nyländ., Öfv.-L:t Klingspor	600
7	Wiborgs, H. Rehbinder	500
4	Finska Trem., C. Rehb.	300
3	Estl. adelsf., H. Liewen	200
3	Estl. rytt. Tiesenhusen	250
		2,480
	Artillerifolk	200
	Summa	8,430

Dessa trupper skulle i fullständigt skick hafva räknat 15,500 man.

N:o 462.

H. K. M:ts Milice pro Anno 1700.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Cavalleri.

K. M:ts drabanter, Gen.-M. A. Horn	200
K. M:ts Lifreg:te, Gen. M. J. Spens	1,500
Adelns rusttjenst i Sverge o. Finlnad, Öfv. Hammarhjelm	550
D:o i Liff-, Est- och Ingermanld., F. Wachtmeister	600
Westgöta kavalleriet, Georg Selow	1,000
Åbo o. Björneborgs, Bernh. Rehbinder	1,000
Smålands, Gen.-M. Nieroth	1,000
Tavastehus och Nylands, A. M. Klingspor . .	1,000
Östgöta, Gen.-M. C. G. Mörner	1,000
Karelska, Wiborgs o. Nyslotts	1,000
Norra Skånska, Gen.-M. H. J. Ridderhjelm . . .	1,000
Bohuslän och Hallands, L. C. v. Ascheberg . . .	800
Södra Skånska, Gen.-Maj. A. Strömberg	1,000

Estniska, J. M. Tiesenhusen	800
Jemtlandskompaniet, C. Hård	100
	12,550

Tremänningar.

Lifreg:tets och Östgöta kav:s omr., C. G. Kruse	834
Smålands och Skånes d:o, Göran Gyllenstjerna	999
Westgöta och Bohuslän d:o, A. L. Lejonhufvud	599
Åbo, Nylands och Carelens, C. M. Rehbinder	1,000
	3,432

Dragoner.

Jemtlands C. Hård	1,000
Bohuslän, P. Weinholtz	504
Finska Öfv.-L:t Grotenfelt	500
Af ridderskapet och andra Ståndspersoner (Trem.) Stenbock	1,000
D:o Barnekow	800
	3 804

Infanteri.

Upplands, O. W. Löwen	1,200
Skaraborgs, Gen.-Maj. N. Stromberg	1,200
Åboläns, R. v. Funk	1,000
Södermanlands, A. A. Mardefelt	1,200
Kronobergs, G. Heidenfelt	1,100
Jönköpings, L. Klerck	1,100
Björneborgs, J. L. Creutz	1,000
Dahl, Gen.-Maj. M. Stenbock	1,200
Östgöta, G. J. Ulfsparre	1,200
Tavastehus, Gen.-Maj. G. J. Maydel	1,000
Helsinge, G. Knorring	1,200
Elfsborgs, Sparrfelt	1,200
Westgöta Dahls, J. Jägersköld	1,200
Wiborgs, Mellin	1,000
Savolax och Nyslotts. J. v. Cronman	1,000
Westmanlands, A. Sparre	1,200
Westerbottens J. R. v. Fersen	1,056
Calmare, N. Djurklou	1,100
Nylands, G. W. v. Budberg	1,000
Nerikes o. Wermlands Gen.-L:t R. Rehbinder	1,647
Österbottens, J. v. Campenhusen	1,200
	24,030

Tremänningar.

Uppld., Westmanld och Dahls, A. Lewenhaupt	1,200
Södermanlands och Östgöta, L. E. Putbus	800
Jönk., Kronobergs och Calmare, N. Skytte	1,098
Skaraborgs, Elfsborgs o. Westg. Dahl, J. Köhler	1,200
Nerike o. Werml:ds och Bergslagen, Öfv.-L:t B. Bärenhjelm	1,041
Åbo, Björneborg och Nylands, M. G. Tiesenhusen	1,025
Tav. Wiborg o. Savolax, J. J. Lode	975
	7,339

Värfvade.

Cavalleri.

Fältm. G. Mellins	800

Dragoner.

K. M:ts Lifdragoner, C. G. Rehnsköld	600
Gen. O. Wellingk	600
Öfv. Crassows	800
Öfv. V. O. v. Schlippenbachs	600
Öfv. E. G. Albedyhl	600
Öfv.-L:t A. J. v. Schlippenbachs	200
	3,400

Infanteri.

K. M:ts Lifgarde, Knut Posse	1,900

Kongl. Tyska Lifreg:tet	1,000
K. M:ts Svenska Lifregemente, G. Maclear	1,111
Fältm. A. J. De la Gardie	1,000
Fältm. E. Dahlberg	1,000
Fältm. G. Mellin	1 200
Gen. O. Wellingk	1 000
Gen. N. Gyllenstjerna	600
Gen.-L:t B. Liewen	1,200
Gen.-L:t M. Wellingk	1,200
Gen.-L:t C. G. Frölich	1,000
Gen.-Maj. C. Müller	1,200
Gen.-Maj. H. R. Horn	1,400
Öfv. A. Pfaltzburg	1,000
Öfv. M. Palmqvist	1,200
Öfv. C. G. Skytte	1,406
Öfv. C. G. Klinkowström	1,200
Öfv. M. W. Nieroth	1,000
Öfv.-L:t H. H. Liewen	500
Öfv.-L:t C. A. Stackelberg	480
Öfv.-L:t A. Zöge	400
	21,997
	77,357

Indelta trupper.

Cavalleri	12,555	
Dragoner	2,004	38,589
Infanteri	24,030	

Tremänningar.

Cavalleri	3,432	
Dragoner	1,800	12,571
Infanteri	7,339	

Värfvade.

Cavalleri	800	
Dragoner	3,400	26,197
Infanteri	21,997	

Summa.

Cavalleri	16,787
Dragoner	7,204
Infanteri	54,166
	77,157

N:o 463.

Svenska arméns fördelning i Liffland d. 25 Febr. 1701.

(Ur handlingar rör. Skandinaviens hist.)

Fältarmén.

Cavalleri.

15	Lifregementet	1,500
10	Åbo Läns	1,000
10	Nylands	1,000
10	Wiborgs	1000
20	Finska fördubblg.	2,000
12	Tisenhusens reg:te	1,200
5	Estniska adelsf.	500
5	Estniska Fördubbl.	500
2	Liffländska adelsf.	200
2	Liffl. Fördubbl.	200

Värfvadt Manskap.

6	Öfv. Zöges reg:te	400
6	Öfv. Yxkulls	400
1	Öfv. Brakels	100
1	Öfv.-L:t Mejerfelts	100
1	Drabanter	
		10,100

Dragoner.

8	Lifdragoner	600
6	Finska drag.	600
6	Wellingks reg:te	400
12	Öfv. Albedyhls	600
6	Öfv. Brandts	400
6	Öfv. Slippenbachs	400
10	Finn-, Est- och Lifflands Bevillnings	1,000
		4,000

Infanteri.

12	Lifgardet	1.800
12	Dahlreg:tet	1,200
12	Westmanlands	1,200
6	Af Helsinge	600
8	Af Ner. o. Werml.	700
10	Wiborgs reg:te	1,000
40	Finska fördubbl.	4,000

Värfvadt Manskap.

8	Gen. Wellingks	1,000
8	Öfv. Schlippenbachs	600

6	Öfv. Nieroth	400
6	Öfv.-L:t Zöges	400
10	Öfv.-L:t H. v. Liewens	500
		13,400

Garnisonerna

Riga.

8	Dahlbergs reg:te . . .	1,000
8	Frölichs reg:te . . .	1,000
10	Österbottens reg:te .	1,200
10	Åbo läns reg:te	1,000
10	Björneborgs reg:te . .	1,000
10	Nylands reg:te . . .	1,000
10	Savolax reg:te . . .	1,000
10	Tavastehus reg:te . .	1,000
		8,200

Rewal.

8	Öfv. G. de la Gardies	1,000

Pernau.

4	Öfv. Skyttes reg:te .	600

Dorpat.

4	Öfv. Skyttes reg:te . .	600

Narva.

12	Öfv. Horns reg:te . .	1,600

Ahrensburg.

8	Öfv.-L:t Stackelbergs		480
			12,480
	Kavalleri . .	10,100	
	Dragoner .	4,000	
	Infanteri . .	13,400	27,500
		Summa	39,980

N:o 464.

Svenska arméns fördelning våren 1701.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Infanteri.

	Regements-Befälhafvare.	Sverige	Liffland.	Pommern.	Brehmen.
Lifgardet	G.-M. Knut Posse	—	1,900	—	—
Upplands reg:te	O. W. Löwen	—	1,200	—	—
Skaraborgs regte	G.-M. Stromberg	—	—	1,200	—
Åbo Läns reg:te	R. v. Frantzien	—	1,000	—	—
Södermanlands r.	A. A. Mardefelt	—	—	1,200	—
Kronobergs d:o	G. Heidenfelt	—	—	1,100	—
Jönköpings d:o	L. Klerck	—	—	1,100	—
Björneborgs d:o	J. L. Creutz	—	1,100	—	—
Dahl d:o	G.-M. M. Stenbock	—	1,200	—	—
Östgöta d:o	G. J. Ulfsparre	—	—	1,200	—
Tavastehus d:o	G. J. Maydel	—	1,000	—	—
Helsinge d:o	G. Knorring	600	600	—	—
Elfsborgs d:o	Sparrfelt	1,200	—	—	—
Westg.-D. d:o	J. Jägersköld	1,200	—	—	—
Wiborgs l. d:o	Mellin	—	1,000	—	—
Savolax d:o	J. v. Cronman	—	1,000	—	—
Westmanl:s d:o	A. Sparre	—	1,200	—	—
Westerb:s d:o	R. J. v. Fersen	—	1,056	—	—
Calmare d:o	N. Djurklou	1,100	—	—	—
Nylands d:o	G. W. v. Budberg	—	1,000	—	—
Ner. o. Wermlds	R. Rehbinder	800	874	—	—

Österb:s reg:te	J. v. Campenhusen	—	1,200	—	—
(Jemtlands d:o)	?	—	—	—	—
Tyska Lifr. t. fot	?	1,000	—	—	—
Malmöska	Pfaltzburg	1,000	—	—	—
Svenska Lifr.	S. Macklier	1,111	—	—	—
Liffländska	Dahlberg	—	1,000	—	—
Rigiska	G. L. Frölich	—	1,000	—	—
Dorpt o. Pernau	Skytte	—	1,406	—	—
Brehmiska	Gen. Gyllenstjerna	—	—	—	600
Stadiska	Gen.-L:t Wellingk	—	—	—	1,200
Liewenska	Gen.-L:t Liewen	—	—	1,200	—
Pommerska	Grefve Mellin	—	—	1,200	—
Stettinska	G.-M. Möller	—	—	1,200	—
Stralsundska	Klinkowström	—	—	1,200	—
Narwiska	Gen.-M. Horn	—	1,400	—	—
Wismarska	Palmqvist	—	—	1,200	—
(Verdiska)	?	—	—	—	—
Rewalska	A. De la Gardie	—	1,000	—	—
Wellingska	Gr. O. Wellingk	—	1,000	—	—
Nieroths	Öfv. Nieroth	—	1,000	—	—
Liewens Bat.	Öfv.-L:t Liewen	—	500	—	—
Gr. Adam Stackelbergs bataljon		—	480	—	—
Öfv.-L:t Zöges	d:o	—	400	—	—
Gr A. Lewenhaupts Tremänningar		—	1,200	—	—
Öfv. Pudbusch	d:o	—	800	—	—
Öfv. Skyttes	d:o	1,098	—	—	—
Öfv. Köhlers	d:o	1,200	—	—	—
Öfv. Bährenhjelms (N. Posses)	d:o	1,041	—	—	—
Öfv. Tisenhusens Åbo läns Trem.		—	1,025	—	—
Öfv. Lodes, Tavastehus o. Wib.	d:o	—	975	—	—
Westerbottens och W. Norrlands	d:o	—	800	—	—
Bergs-Regementet		—	600	—	—
		11,350	29,010	11,800	1,800
			54,860	man.	

Kavalleri.

K. M:ts Drabanter	—	200	—	—
Lifreg:tet till häst	—	1,500	—	—
Artilleri	—	—	—	—
Fortifikation	—	—	—	—
Adelsfahnan i Sverige, Skåne o. Finld	400	150	—	—
Adelsfahnan i Liffland och Estland	—	600	—	—
Adelsfahnan i Pommern	—	—	600	—
Westgöta reg:te	1,000	—	—	—
Åbo och Björneborgs reg:te	—	1,000	—	—
Smålands kav.	d:o	—	1,000	—	—
Tavastehus o. Nylands	d:o	—	1,000	—	—

Östgöta kavalleri	d:o	—	1,000	—	—
Carelen, Wiborg och Nyslott	d:o	—	1,000	—	—
Norra Skånska	d:o	—	—	1,000	—
Södra Skånska	d:o	1,000	—	—	—
Bohusläns	d:o	800	—	—	—
Estniska	d:o	—	800	—	—
Lifreg:tets Östgöta	Trem. Öfv. C. Kruses	—	834	—	—
Smålands Skånska	Trem. Öfv. J. Gyllenstjerna	999	—	—	—
Westgöta Bohus	Trem. Öfv. Ulfsparre	599	—	—	—
Värfvade	Öfv. Brakels	—	200	—	—
	Öfv.-L:t Yxkulls	—	200	—	—
	Öfv.-L:t Zöges	—	200	—	—
	Grefve Mellins	—	—	800	—
	Öfv. Horns	—	—	—	800
Åbo Nylands Carelens	Trem. Öfv. C. M. Rehbinder	-	1,000	-	—
Jemtlands rytt.		100	—	—	—
	Summa	4,898	10,484	2,400	800
			18,578 man.		

Dragoner.

Lifdragoner		—	600	—	—
Jemtländingarne	Carl Hård	1,000	—	—	—
Bohus läns		504	—	—	—
Finska	N. Grotenfelds	—	500	—	—
Värfvade	Crassows	—	—	—	800
	E. Stenbocks	—	1,000	—	—
	Barnekows	—	800	—	—
	Wellingks	—	600	—	—
	Schlippenbachs	—	600	—	—
	Albedyhls	—	600	—	—
	Öfv.-L:t Schlippenb.	—	100	—	—
	Öfv.-L:t Mejerfelts	—	100	—	—
	Summa	1,504	4,900	—	800
			7,204 man.		

I Sverige	Fotfolk	11,350	17,752
	Ryttare	4,898	
	Dragoner	1,504	
I Liffland	Fotfolk	29,910	45,294
	Ryttare	10,484	
	Dragoner	4,900	
I Pommern	Fotfolk	11,800	14,200
	Ryttare	2,400	

I Brehmen	Fotfolk	1,800	3,400
	Ryttare	800	
	Dragoner	800	
	Summa Summarum		80,648

N:o 465.

Förstärkning från Sverige till Liffland år 1701.

(Sammandraget af utgifvaren.)

På våren.

Cavalleri.

10	Östgöta reg:te	1,100
10	Smålands d:o	1,100
8	Kruses Tremänn. . . .	834

Dragoner.

6	Öfv. Stenbocks Ståndsdr.	700

Infanteri.

4	Helsinge reg:te	576
12	Upplands d:o	1,200
10	Westerbottens d:o . .	1,056
9	Lejonhufvuds Trem. .	1,200
8	Putbus Trem	800
8	Bärenhjelms Trem. . .	1,041
		9,567

Rekryter till de föregående året utgångne ?

Längre fram.

	Svenska adelsfanan .	550
6	Barnekows prestdrag.	600
		1,150

I Nov. till Curland.

	Södra skånska kav. .	1,000
	Calmare infanteri . .	1,100
	Skyttes Trem. inf.	1,100
		3,200

Rekryter . . . . . ?

N:o 466.

Trupper, med hvilka Carl XII i Juni och Juli 1701 tågade från Dorpat till Riga.

(Sammandraget af utgifvaren.)

Fotfolk.

Bat.		
3	Garde	1,900
2	Westmanland	1,200
2	Dahlkarlar	1,200
2	Nerikes och Wermlands	800
2	Westerbottens	1,056
2	Helsingar	1,200
2	Upplänningar	1,200
2	Lewenhaupts Trem.	1,200
2	Posses d:o	1,041
2	Pudbusch d:o	800
21		11,597

Dragoner.

Komp.		
8	Lifdragoner	600
8	Albedyhls drag. . . .	600
16		1,200

Cavallerie.

1	Drabanter	200
12	Lifregemente	1,500
8	Östgötar	1,000
8	Småländingar	1,000
8	Kruses Tremänningar	834
8	Nyländingar	1,000
45		5,534
	Summa	18,331
	Artillerifolk	?

Bland dessa trupper deltogo i öfvergången af Düna d. 9 Juli.

Bat.		
3	Garde	1,900
2	Westmanländingar . .	1,200
2	Dahlkarlar	1,200
1	Westerbottningar . .	528
1	Helsingar	600
2	Uppländingar	1,200

Sqv.		
1	Drabanter	200
1	Lifregementet	200
		7,028

N:o 467.

I Curland qvarlemnades vid början af år 1702 följande regementen:

(Sammandraget af utgifvaren.)

Fotfolk.

2	Helsingar	1,200
1	Lewenhaupts Trem. .	600
2	Posses d:o . .	1,041
1	Pudbusch d:o . .	400
2	Skyttes d:o . .	1,100
		4,341

Rytteri.

8	Kruses Tremänn. . . .	834
8	Nyländingar	1,000
4	Albedyhls drag. . . .	300
		2,134
	Summa	6,475

I Estland, Liffland och Ingermanland funnos 1701 följande reg:ter:

Fotfolk.

Åboläns reg:te
Björneborgs
Tawastehus
Wiborgs
Savolax
Nylands
Österbottens
Tisenhusens finska Trem.
Lodes d:o d:o
Dahlbergs regemente
Frölichs d:o
De la Gardies d:o
Horns d:o
Skyttes d:o
Stackelbergs bataljon
Wellingks reg:te
Nieroths d:o
Liewens bataljon
Zöges d:o
Rehbinders landsreg:te
Fersens d:o
Finska dubblerings-reg:ter till fot.

Cavalleri.

Estlands adelsfana
Lifflands adelsfana
Estlands kav. Tisenh.
Zöges värfvade
Yxkulls d:o
Brakels d:o
Åboläns kavalleri
Wiborgs d:o
Finlands Tremänningar
Svenska adelsfanan
Zöges karelska Tremänn.
Finska dubbleringsreg:ter till häst.

Dragoner.

Wellingks dragoner
Schlippenbachs
Finska dragoner
Stenbocks ståndsdrag.
Buchwalds prestdragoner
Öfv.-L:t Schlippenbachs
Öfv.-L:t J. A. Meyerfelts.

N:o 468.

Vid Werro eller Kirumpää tågo sommaren 1701:

(Från Topografiska corpsens arkiv.)

Åboläns kavalleri
Wiborgs kavalleri

Brehmers dragoner (en sqv.)
Öfv.-L:t Liewens bataljon
Öfv. Stackelbergs d:o.

N:o 469.

I träffningen vid Errastfehr d. 30 Dec. 1701 deltogo:

(Från Topografiska corpsens arkiv.)

Åbo läns kavalleri
Wiborgs kavalleri
Estländska adelsfanan

Stenbocks dragoner

1 Liewens bataljon
1 Stackelbergs d:o
1 Skyttes d:o
2 Österbottens d:o.

N:o 470.

Carl XII:s armé i Pohlen före slaget vid Clissow d. 9 Juli 1702

(Ur Adlerfelts Hist. mil. de Charles XII.)

Komp.		
	Cavalleri.	
1	Drabanter	200
12	Lifreg:te till häst . . .	1,500
8	Östgöta kavalleri . .	1,000
8	Smålands kavalleri .	1,000
8	Södra Skånska kav. .	1,000
	Dragoner.	
8	Lifdragoner	600
4	Albedyhls dragoner . .	300
Bat.	Fotfolk.	
3	Lifgardet till fot . . .	1,900
2	Dahlregementet . . .	1,200
2	Westmanlands . . .	1,200
2	Nerike och Wermlands	800
2	Upplands	1,200
2	Westerbottens	1,056
2	Calmare . . . . , . . .	1,100
1	Lewenhaupts Trem. .	600
1	Pudbusch Trem. . . .	400
17		15,056

I slaget vid Clissow hade dessa trupper sammansmält till 12,000 man; förlusten derstädes var 300 döda och 800 sårade.

N:o 471.

Trupper som under fältmarskalken Gyllenstjernas befäl d. 19 Aug. 1702 ankommo från Pommern till grannskapet af Krakau.

(Sammandraget af utgifvaren.)

Sqv.		
	Cavalleri.	
4	Norra skånska	1,000
4	Mellins fr. Pommern .	600
4	Horns fr. Brehmen . .	600
	Dragoner.	
4	Crassows dragoner . .	1,000
Bat.	Infanteri.	
2	Södermanlands reg:te	1,200
2	Östgöta	1,200
2	Skaraborgs	1,200
2	Kronobergs	1,000
2	Jönköpings	1,200
2	Mellins fr. Pomm. . .	1,200
		10,200

20 Kanoner under Öfv. Binow.

N:o 472.

Trupper som d. 24 Nov. 1702 med Hummerhjelm, ankommo från Curland till hufvudhären.

(Sammandraget af utgifvaren.)

Svenska adelsfanan .	800
Kruses sv. Trem. till häst	1,000
Nylands kavalleri . .	1,000
Maidels prestdragoner	600
Sapiehas Lithauer . .	2,000
Rekryter från Sverige.	?

N:o 473.

Trupper i Estland i Jan. 1702.

(Från Topografiska corpsens arkiv.)

Hastfehrs fotreg:te
Rehbinders d:o
Fersens d:o
Hastfehrs dragoner
Ett komp. Fersens d:o
Ett komp. Finska ryttare.

N:o 474.

Cronhjorts trupper vid Systerbäck d. 9 Juli 1703.

(Från Kongl. Biblioteket.)

Tisenhusens kavalleri
Nylands dubblerings-kav.
Åbo läns dubblerings-kav.
Åbo läns tripplerings-kav.
Wellingks dragoner
Wellingks inf.-reg:te
Wiborgs dubblerings inf.

N:o 475.

I striden vid Schagarini d. 19 Mars 1703 deltogo delar af:

(Från Topografiska corpsens arkiv.)

Lewenhaupts reg:te trem.
Clodts (f. d. Dahlbergs) reg:te
Skyttes reg:te trem.
Liffländska adelsfanan

Hvaraf Infanteri	994
Cavalleri	296
Artilleri 6 kan. .	32
	1,322

N:o 476.

Liste derjenigen Trouppen so sich dermahlen noch in Schweden befinden 1703 im August.

(Ur Patkulls Leben, Kongl. Bibl.)

Cavallerie.

Westgöthar, Öfv. Georg Zelow	1,000
Bohusläns, Öfv. Ludv. v. Ascheberg (med 200 Bohus Trem.)	1,000
Tremänningar, Öfv. Göran Gyllenstjerna	1,000
Tremänningar, Öfv. Gust. Lewenhaupt (599 med 401 fyr- o. femm:r)	1,000
Jemtlands Tremänningar Carl Hård	100
Fyr- och Femmänningar, Öfv. Gjerta.	1,000
	5,100

Dragoner.

Jemtlands gamla, Öfv. Carl Hård	1,000
Bohus, Öfv. Peter Weinholtz	504
Fyr- och Femmänningar, Major Kruse	600
	2,104

Infanteri.

Af Nerike o. Wermlands Reg:te Gen.-L:t Bengt Rehbinder	858

Elfsborgs Reg:te, Öfv. Andr. Sparrenfeldt	1,200
Westgöta-Dahls, Öfv. Johan Feyrschitz (?)	1,200
Värfvade.	
K M:ts Tyska Garde, Öfv. Corouset	1,000
K. M:ts Svenska Lifreg:te, Öfv. Macklear	1,111
Malmö Reg:te, Öfv. Pfaltzburg	1,000
Fördubbling, Tre-, Fyra- och Femmänningar Skarab., Elfsborgs, Westgöta-Dahls, Öfv. Heinr. Köhler	600
Tremänningar, Öfv. Berg	836
Tremänningar Westernorrlands	800
Fyr- och Femmänningar Öfv. Patkul	1,000
Fyr- och Femmänningar Öfv. von der Noth	1,000
Fyr- och Femmänningar, bergsfolk	600
	12,205
	5,100
	2,104
	19,409

Nota. Hiervon gehen 4000 man ab, so der König von den Regimentern genommen, und sind transportirt worden, dass also noch effective in Schweden 15,409.

N:o 477.

Specifikation der schwedischen Regimenter. so bey Thorn und bey dem Gen.-L:t Rehnsköld anno 1703.

(Ur Patkulls Leben, Kongl. Bibl.)

Bey Thorn.

Cavallerie.

Drabanter Gen.-Maj. Horn	200
Leibregiment, Gen.-L:t Spens	1,500
Östgöta, Gen.-Maj. Mörner	1,000
Smålands, Gen.-Maj. Nieroth	1,000
Norra Skånska, Gen.-Maj. Ridderhjelm	1,000
	4,700

Dragoner.

Buchwald, Obr. Buchw.	600
Albedyhl, Maj. Trautv.	300
	900

Infanterie.

Garde, Gen.-L:t Posse	2,600
Upplands, Obr. Dahlorf	1,200
Dahl, G.-M. Stenbock	1,200
Östgötar, Obr. Unger	1,200
Calmar, Obr. Ranck	1,200
Jönköping, Obr. Clerk	1,200
Pommersk, Obr. Sparre	1,200
Westerb. Obr. Lagerk.	1,100
Wermlands, Obr. Roos	1,100
Westm., Obr. Sparre	1,200
Skaraborgs, Gen.-L:t Strömberg	1,200
	14,200
Summa	17,800

Bey dem Gen.-L:t Rhensköld stehen.

Cavalleri.

Södra Skånska, G. M. Strömberg	1,000
Nylands, Obr. Patkull	1,000
Brehm., Obr. Horn	600
Pomr., Obr. Mellin	600
Adelsfana, G. M. Hummerhjelm	800
Tremänn., Obr. Kruse	1,000
	5,000

Dragoner.

Brehm., Obr. Crassow	1,000
Leibdragoner	600
	1,600

Infanteri.

Södermanl., Gen.-Maj. Mardefelt	1,200
Kronob., Obr. Liljehök	1,000
	2,200
Summa	8,800
Summarum	28,600

N:o 478.

Svenska armén i Pohlen sommaren 1704.

(Sammandraget af utgifvaren.)

Med Carl XII till Lemberg.

Infanteri.

Gardet, Posse	2,600
Upplands, Löwen	1,200
Skaraborgs, Strömberg	1,200
Dahl, Stenbock	1,200
Westmanlands, Sparre	1,200
Östgöta, Ulfsparre	1,200
Wermlands, Roos	1,100
Westerb., Lagerkrona	1,100
Jönköpings, Klerk	1,100
Kronobergs, Liljehök	1,100
Calmare, Rank	1,100
Södermanl., Mardef.	1,200
Pomrare, Sparre	1,200
	16,500

Cavalleri.

Lifdrabanter, Horn	200
Lifregemente, Spens	1,500
Östgöta, Mörner	1,500
Smålands, Nieroth	1,000
Södra Skån., Örnstedt	1,000
Nylands, Patkul	1,000
Sv. Tremän., Kruse	1,000
Sv. Adelsf., Hummer.	800
Pommerska, Mellin	600
Brehmiska, Horn	600
	9,200

Dragoner.

Lifdragoner, Rhensköld	600
Brehmiska, Crassow	1,000
Prestdr., Buchwald	600
Preussiska, Stenbock	600
Preussiska, Dückert	600
	3,400
Summa	29,100

Härifrån afdrages:

Garnison i Posen.

Af Södermanlds	200
Af Kronobergs	200
Ryttare	100
	500

Garnison i Warschau under Lejonhjelm och Wrangel. . . . 1000

I nordvestra Pohlen qvarlemnas under Gen.-Maj. Mejerfelts befäl.

Norra Skånska kav. under Öfv. Horn	1,000
Hvaraf 200 i Warsch.	
Preuss. drag. Mejerf.	600
Schles. drag. Taube	600
	2,200
Garnison i Elbingen, Ekeblads preus. reg:te	1,200
Summarum	32,400

Stenbocks, Dückerts, Mejerfelts, Taubes och Ekeblads regementer, 3,600 man, blefvo under vintren nyvärfvade i Preussen och Schlesien.

N:o 479.

I slaget vid Jakobstadt d. 26 Juli 1704 deltogo:

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Bat.	Fotfolk.
1	Helsinge regemente
1	Lewenhaupts sv. trem.
1	Hastfehrs Finnar
1	Posses svenska tremänn.
2	Mejerfelts värfvade reg:te
2	Stackelbergs, Björneborg.

Sqv.	Rytteri.
2	Nylands kavalleri
4	Åboläns kavalleri
1	Svenska adelsfanan
1	Estniska adelsfanan.

Dragoner.

2	Wennerstedts ståndsdrag.
1	Schreiterfelds värfvade
1	Lorents (Zöges?) d:o.

Summa.

8	Bat. fotfolk (à 215)	1,721
12	Sqv. rytt. och drag.	1,460
	Summa utom officerare	3,181

N:o 480.

I slaget vid Gemauerthof d. 16 Juli 1705 deltogo:

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Bat.	Fotfolk.
5	Helsinge regemente
4	Björneborgs d:o
5	Lewenhaupts sv. trem.
2	Baners (f. d. Skyttes) d:o
1	Stahls (af Posses) d:o

Sqv.	Ryttare.
2	Svenska adelsfanan
2	Estniska adelsfanan
1	Stiftiske (?)
4	Åboläns kavalleri
3	Nylands d:o
3	Wiborgs d:o

Dragoner.

4	Wennerstedts sv. ståndsdr.
2	Zöges karelska tremänn.
4	Schreiterfelds värfvade
4	Kaulbars d:o
4	Bröms d:o
4	Skogs d:o

Summa.

17	Små bat. à 206 man =	3,500
37	Sqv. rytt. och drag. =	3,500
		7,000

N:o 481.

Svenska armén i Pohlen under sednare hälften af år 1705.

(Ur Ausf. Lebensbeschr. Carls XII von S. F.)

Med hufvudhären.

Fotfolk.

Gardet, Posse	2,400
Upplands, Dahldorf .	1,200
Dahl, Stenbock	1,200
Skaraborgs, Strömberg	1,200
Calmare Rank	1,200
Jönköpings, Klerk . .	1,200
Östgöta, Ungern . . .	1,200
Pomrare, Horn . . .	1,200
	10,800

Dragoner.

Meyerfelts	1,000
Stenbocks	800
Dückerts	800
Taubes	800
	3,400

Rytteri.

Drabanter, Horn . . .	200
Lifregemente, Spens .	1,555
Östgötar, Löwensköld	1,000
Småländ:r, Nieroth . .	1,000
Södra Skån., Örnstedt	1,000
Tremänningar, Kruse	1,000
Enspännare	100
	5,855
Summa	20,055

Bland dessa trupper låg konungen vid Blonie med:

Fotfolk.

Gardet	2,400
Horns Pomrare . . .	1,200

Dragoner.

Meyerfelds	1,000
Stenbocks	800
Dückerts	800
Taubes	800

Rytteri.

Drabanter	200
Lifregementet	1,555
Södra skånska . . .	1,000
Enspännare	100
	9,855

Vid Warschau låg Nieroth med:

Fotfolk.

Upplands	1,200
Dahl	1,200

Rytteri.

Smålands	1,000
Östgöta	1,000
Kruses tremänningar	1,000
	5,400

Vid Krakau till Nov. Strömberg med:

Fotfolk.

Östgöta	1,200
Jönköpings	1,200
Calmare	1,200
Westgöta	1,200
	4,800

Rhenskölds armé i Posen utgjordes af:

Fotfolk.

Westerb., Lagerkrona	1,200
Södermanlds, Mardefelt	1,200
Kronobergs, Cronman	1,200
Wermlands, Roos . .	1,200
Westmanlds, A. Sparre	1,200
	6,000

Dragoner.

Rhenskölds lifdragoner	800
Buchwalds prestdrag.	800
Crassows	1,000
Marskalks	1,000
Müllers	1,000
	4,600

Rytteri.

Norra skånska, Horn	1,000
Adelsfanan, Hummerh.	1,000
Nylands, Patkul . . .	1,000
	3,000
Summa	13,600
Hufvudhären	20,055
Ekeblads reg:te i Elb.	1,200
	34,855

Från Brehmen hade vid början af året Marskalks och Müllers nyvärfvade dragoner ankommit. Deremot hade Horns brehmiska och Mellins pommerska reg:te blifvit återsände till Tyskland.

Under tåget i Lithauen och Wolhynien i förra hälften af 1706 sammansmälte konungens här till 14,000 man. Rhenskköld hade i slaget vid Fraustadt d. 3 Febr. 1706 blott 11,000 man, hvaraf han förlorade 1,800.

N:o 482.

Svenska armén vid inmarschen i Sachsen hösten 1706.

(Ur Ausführl. Lebensbeschr. Carls XII von S. F.)

Bat.	Fotfolk.
4	Garde, Posse 2,016

2	Södermanlds, Mardefelt	550
2	Upplands, Frietsky	1,000
2	Dalkarlar, Siegroth	950
2	Westmanlds, Sparre	950
3	Ner. o. Werml., Posse	1,250
2	Östgöta, J. Sperling	780
2	Calmare, Rank	912
2	Jönköpings, Buchwald	850
2	Kronobergs, Cronman	970
2	Skaraborgs, C. Sperlings	930
		11,452

Sqv. Dragoner.

3	Rhenskölds lifdrag.	430
3	Mejerfelts	650
3	Dückers	550
3	Hjelms (f. d. Stenbocks)	550
3	Buchwalds prestdrag.	400
	Taubes	?
		2,530

Rytteri.

6	Lifregementet, Creutz	1,032
4	Adelsf., Hummerhjelm	446
4	Kruses Tremänningar	512
4	Smålands, Dahldorf	700
4	Östgöta, Rosenstjerna	722
4	Nylands, Torstenson	780
4	Norra Skån., Ehrenköld	760
		4,952
	Summa	18,933

Mardefelts corps vid Kalisch.

Bat.		
2	Horns Pomrare	
2	Görtz Tyskar	
1	Fransmän	
1	Schweitzare	
	Södra skånska kav.	4,000
	Crassows dragoner	
	Marskalks d:o	
	Müllers d:o	
	Summarum	22,933

N:o 483.

Svenska trupper vid Mitau d. 20 Sept. 1707 under Lewenhaupts befäl.

(Från Topografiska Corpseus Arkiv.)

Bat. Fotfolk.

2	Björneb., G.-M. Stackelberg	
1	Österbottens, Fitinghoff	
2	Helsingar, Knorring	
2	Lewenhaupts sv. Trem.	
1	Stahls	d:o
2	Baners	d:o
2	Wrangels finska trem.	
2	Gen.-Maj. Skyttes värfvade	
2	Öfv. De la Gardies	d:o
2	Öfv. Stackelbergs	d:o
1	Gen.-Maj. Clodts	d:o
1	Öfv.-L:t Sackens	d:o
20		

Sqv. Dragoner.

8	Wennerstedts ståndsdrag.
8	Schreiterfelds värfvade.

Cavalleri.

5	Liffländska adelsfanan
3	Wiborgs rytt., Borkhusens
1	Nylands
25	

N:o 484.

Svenska arméns fördelning våren 1708.

(Alla reg:ter äro antagne fulltaliga.)

(Ur Adlerfelts Hist. mil. de Charles XII.)

Med konungen i Lithauen.

Fotfolk.

Gardet	3,000
Upplands	1,200
Skaraborgs	1,200
Westmanlands	1,200
Nerike och Wermlands	1,200
Dahlreg:tet	1,200

Westerbottens	1,200
Södermanlands	1,200
Kronobergs	1,200
Jönköpings	1,200
Calmare	1,200
	15,000

Dragoner.

Lifdragoner	1,500
Prestdragoner	1,500
Mejerfelts	1,250
Dückerts	1,250
Taubes	1,500
Hjelms	1,250
Albedyhls	1,500
Gyllenstjernas	1,500
	11,250

Rytteri.

Lifdrabanter	150
Lifregementet	1,500
Smålands	1,000
Östgöta	1,000
Södra skånska	1,000
Norra skånska	1,000
Tremänningar	1,000
Adelsfanan	800
Nylands	1,000
	8,450
Summa	34,700

Crassows afdelning i Posen.

Fotfolk.

Pommerska reg:tet	1,800
Ekeblads värfvade	1,200
	3,000

Dragoner.

Crassows	1,250
Müllers	1,250
Marschalls	1,250
Fransoser	1,250
	5,000
Summa	8,000

I Pommern, Brehmen och Zweibrücken.

Fotfolk.

Stralsunds reg:te, Schults	1,200
Andra Stettinska, Stuart	1,200
Wismars, Ridderhjelm	1,200
Wismars, Palmqvist	1,200
Wellingks bat. (Stade)	600
Gyllenstj. d:o (Stade)	600
Zweibrückens d:o	600
Fremlingar, Breitholtz	1,200
	7,800

Rytteri.

Pommerska adelsfanan	600
Pomm. kav., Wolfraths	600
Brehmiska adelsfanan	200
Brehmiska kav., Horns	600
	2,000
Summa	11,800

Lewenhaupts armé vid Riga.

Fotfolk.

Helsinge reg:te	1,200
Björneborgs	1,200
Lewenhaupts Trem.	1,200
Baners d:o	1,200
Stahls d:o	600
Af Österbottens	600
Af Åbo läns	600
Af Nylands	600
	7,200

Dragoner.

Finska under Zöge	1,000
Wennerstedts	1,000
Schlippenbachs	1,000
Schreiterfelds	1,000
Skogs sqvadron	500
	4,500

Rytteri.

Åbo läns	1,000
Wiborgs	1,000
Lifflands adelsfana	500
	2,500
Summa	14,200

Qvarlemnade i Liffland.

Estlands adelsfana	500
Bröms dragoner	1,000

I Riga och Dünamünde.

Hillebards reg:te	1,200
Af Wiborgs	600

Af Savolax	600
Af Österbottens . . .	600
Af Nieroths	600
Af Mengdens	600
Af Beckers	600
Ösels under Sass . . .	600
I Pernau.	
Af Schlengels reg:te .	600
Af C. A. Stackelbergs	600
I Rewal.	
Af Mellins reg:te . .	600
Af Löwens	600
Wikska	1,200
Pohlens	600
	11,100

I Finland.

Fotfolk.

Tavastehus reg:te .	1,200
Af Narva reg:te . .	600
Tavastehus fördubbling	1,200
Nylands d:o	1,200
Åbo läns d:o	1,200
Björneborgs d:o	1,200
Österbottens d:o	1,200
Wiborgs d:o	1,200
Savolax d:o (Sachsare)	1,200

Dragoner.

Finska drag. Hastfehr	1,000

Ryttare.

Estlds kav. Tisenhusen	1,000
Nylands fördubbling	1,000
Åbo läns d:o	1,000
Wiborgs d:o	1,000
	14,000

I Sverge.

Fotfolk.

Af gardet i Stockholm under Hamilton	200
Westgöta Dahls reg:te	1,200
Elfsborgs d:o	1,200
Af Wermlands . .	858
Jemtlands	1,000
Köhlers Tremänningar från Westergötland i Göteborg	1,200
Schommers fyr- och femmänningar . . .	1,000
Van der Noths d:o	1,000
Tyska lifreg:tet i Christianstad und. Sinkler	1,000
Svenska lifreg:tet under Macklear i Landskr.	1,111
Pfaltzburgs garnisonsreg:te i Malmö . .	1,000
	10,769

Dragoner.

Bohus läns	504
Kruses fyr- och femmänningar	600
Jemtlands	200
	1,304

Rytteri.

Westgöta, Hjerta	1,000
Bohus läns, Ascheberg	1,000
Gyllenstjernas trem.	1,000
Lewenhaupts tre-, fyr- och femmänningar	1,000
Hjertas fyr- och femmänningar	1,000
	5,000
Summa	17,073

Summarum.

Konungens armé .	34,700
Crassows armé . .	8,000
I Tyskland .	11,800
Lewenhaupts armé	14,200
I Liffland m. m. .	11,100
I Finland	14,000
I Sverge	17,073
	110,873

Anm. Som man af efterföljande förslager skall finna, är sammansättningen af Lewenhaupts armé äfvensom af de liffländska trupperne ej fullt tillförlitlig. Ej heller kunna samtlige afdelningar antagas fulltalige, fastän detta förmodligen var fallet med konungens och Crassows afdelningar samt de i

Sverge och Tyskland befintlige afdelningarne. Deremot torde något tillskott uppstå för de i Liffland qvarlemnade trupperna, hvilkas sammansättning är mest felaktig.

N:o 485.

Lewenhaupts armé sommaren 1708.

(Sammandraget efter Ennes m. fl.)

Bat. Fotfolk.

2 Helsinge, Öfv.-L:t Brüggener
2 Lewenhaupts tremänningar
2 De la Gardies trem. Öfv.-L:t Sass
2 Baners tremänningar
1 Posses trem., Öfv.-L:t Stahl v. Holstein
2 Björneborgs reg:te, Gen.-M. Stackelberg
1 Björneb. trem., Öfv. Wrangel
1 Åbo läns reg:te, Öfv.-L:t Sinkler
1 Nylands reg:te, Öfv.-L:t Modée.

Dragoner.

Wennerstedts ståndsdrag.
Schlippenbachs värfvade
Schreiterfelds d:o
Karelska sqv., Öfv.-L:t Zöge
Skogs sqvadron, Maj. Koskull
Brandts sqvadron.

Kavalleri.

Liffländska adelsfanan, Öfv. Wachtmeister
Åbo läns, Maj. v. Holten
Wiborgs, Öfv. Hertzfeld.

Dessa trupper utgjorde från början 10,914 man, vakante, oberidne och sjuke oberäknade.

Först ämnade Lewenhaupt äfven medtaga:

Öfv.-L:t Bröms sqvadr.	426
Gen.-Maj. Clodts reg:te	1,000
Gen.-Maj. Skyttes d:o	731
Öfv. Stackelbergs värfv.	800
	2,957

Men i stället togos:

Åbo läns, en bataljon	400
Nylands, en bataljon	400

N:o 486.

Svenska härens sammansättning i slaget vid Pultava d. 28 Juni 1709.

(Sammandraget efter Ennes m. fl.)

Bat. Fotfolk.

4 Garde
2 Uplands reg:te
1 Skaraborgs
1 Jönköpings
1 Calmare
2 Dahl
2 Östgöta
2 Westmanlands
2 Westerbottens
1 Nerike och Wermlands

18

Komp. Dragoner.

8 Lifdragoner
8 Prestdragoner
8 Hjelms dragoner
5 Albedyhls d:o
8 Taubes
5 Dückers
8 Gyllenstjernas
4 Zöges karelska sqvadron
4 Skogs sqvadron
4 Brandts sqvadron

62

Kavalleri.

1 Lifdrabanter
6 Lifregementet
8 Åbo läns reg:te
8 Smålands

8 Nylands
8 Östgöta
8 Norra Skåne
8 Södra Skåne
8 Kruses
63

Dragonerna och ryttarne voro indelade på 40 sqvadroner samt räknade närmare 7,000 man; fotfolket utgjorde något öfver 6,000 man.

I löpgrafvarne vid staden Pultava var Kronobergs reg:te qvarlemnadt jemte en bataljon af Södermanlands.

Vid trossen stodo följande regementer:

Komp.
6 Svenska adelsfanan
4 Liffländska d:o
8 Wiborgs kavalleri
8 Wennerstedts ståndsdrag.
8 Schlippenbachs drag.
4 Schreiterfelds d:o
42

Artilleri-manskapet
Kossacker 3,000

Spridda längst Worskla voro följande trupper:

Vid Nova Zenszary.
8 Mejerfelts dragoner.

Vid Budiki, Öfv.-L:t Funk.
3 Dückers dragoner
3 Albedyhls d:o

Vid Kobilaki.
1 Bat. Södermanlands reg:te.

Vid Sokolkow.
6 Lifreg:te under Öfv.-L:t Silfverhjelm, uppgifves till 500 man.

Hela Lewenhaupts infanteri var införlifvadt med det, som tillhörde Konungens armé.

Samtlige detascherade trupper torde kunna antagas till 4 à 5,000 man.

Ennes angifver arméns styrka vid Pultava till:

Cavalleri	. .	8,500 man.
Infanteri	. .	9,500 »
Artilleri	. . . . .	400 »
		18,400 man.

Hvaraf i slaget blefvo:

Dödskjutne eller fångne	2,800
Följde med till Turkiet	1,500
Drunknade i Dniepern	100
Fångne vid Perevoloczna	14,000
hvaraf 5,000 sjuke och blesserade.	

Men sannolikt räknade kavalleriet 10,000 och fotfolket blott 8,000 man. Enligt en uppgift i Top. Corpsens Arkiv skulle vid Perevoloczna hafva blifvit fångne:

Öfver-officerare	931
Under-officerare . . .	942
Korporaler o. gemene	12,892
Allehanda ståndspersoner	964
Summa	15,729

Infanteriet bestod då af 5,019 man, kavalleriet af 10,653 och artilleriet af 160 man, tillsammans 15,729

Den egentliga förlusten i slaget torde komma på infanteriet.

N:o 487.

Riga garnison d. 1 Oct. 1709.

(Ur Floderus Handl. rör. Carl XII:s hist.)

Bat.
1 Åbo läns, Öfv. Horn 490
Af Björneb., G.-M. Stack 129

2	Wiborgs, Öfv. Mellin	790
1	Nylands, Öfv. Budberg	440
2	Österb., Fitinghoff . .	1,072
2	Gen.-Maj. Skyttes . .	803
2	Öfv. Hillebards. . . .	620
2	Gen.-Maj. Clodts . . .	790
2	Öfv. Mengdens . . .	876
2	Öfv. Baners (Beckers?)	1,215
2	Öfv. Buddenbrocks . .	1,198
2	Öfv. Dykers . . .	803
		9,226
	Liffländska adelsfanan	533
	Bröms dragoner . . .	630
	Trossdrängar	25
		10,414

Vid kapitulationen d. 1 Juli 1710 återstodo 2,219 friska och 2,936 sjuka eller 5,165 man

---

På Dünamünde, som kapitulerade d. 18 Juli 1710 och der Öfv. C. A. Stackelbergs reg:te låg i garnison, var nästan allt manskapet utdödt.

I April 1709 skulle följande reg:ter afgå från Riga till Pohlen (Crassows armé?)

Skyttes reg:te	1,000
Mengdens	1,000
Beckers	1,000
Stackelbergs	1.000
Nieroths	1,000
Fitinghoffs (Österb.)	1,000
Mellins (Wiborgs) . .	400
Brechmichs (Bröms?) dragoner	600
Starkenfelds ryttare	400
	7,400

N:o 488.

Förteckning på de i Östersjöprovinserne värfvade eller utskrifne fotreg:ter, hvilka omnämnas i Ennes "Carl XII:s krigare", hvarvid dock må anmärkas, att Ennes emellanåt flera gånger amnämner samma reg:te efter dess olika öfverstar.

(Sammandraget efter Ennes.)

Fångne i Narva 1704.

Wyr- och Irvska landtreg:tet (fr. Estland) under Öfv. O. Rehbinder.

Wikska landtreg:tet (fr. Estland) under Öfv. H. v. Fersen.

Gen.-Maj. H. R. Horns värfvade garnisons-reg:te i Narva.

Öfv. A. C. De la Gardes värfvade garnisons-reg:te, delvis fånget i Narva

Fångne i Riga 1710.

Öfv. E. Hillebards, värfvade 1706.

Gen.-Maj. J. A. Clodts värfvade (sannolikt f. d. Dahlbergs.)

Gen.-Maj. C. G. Skyttes värfvade fånget dels i Dorpat 1704 dels i Riga.

Öfv. C. F. v. Mengdens, värfvade år 1704.

Öfv. J. W. v. Beckers

Gen.-L:t Frölichs (månne ej sedermera Dykers?)

Öfv. H. G. Buddenbrocks

Öfv. H. H. Liewens (?)

Fånget i Dünaburg 1710.

Öfv. C. A. Stackelbergs

Fångne i Rewal 1710.

Öfv. B. J. Mellins

Öfv. M. W. Nieroths

Öfv. B. v. d. Pahlens

Fånget i Wiborg 1710.

Öfv. H. Hastfehr.

Med okändt öde.
Öfv. H. v. Beckers
Öfv. C. J. Lewenhaupts
Öfv.-L:t C. Ph. v. d. Sacken-Ostens landtbataljon fr. Ösel.
Öfv.-L:t F. v. Rosens landtbataljon från Tridnysha kretsen.
Öfv.-L:t O. R. v. Tisenhusens landtb. fr. Kochenhus. kr.
Öfv.-L:t T. W. v. Lipphardts landtbat. fr. Wendiska kretsen.
Öfv.-L:t J. F. v. Lipphardts landtbataljon fr. Tirsiska kretsen.
Öfv.-L:t Taubes landtbat. fr. staden Dorpat.
Öfv.-L:t J. J. Zöges värfvade bataljon.
Öfv.-L:t Krüderners d:o.
Öfv.-L:t W. J v. Tisenhusens d:o
Öfv.-L:t v. Linnaus d:o.

N:o 489.

Trupper, som deltogo i slaget vid Helsingborg d. 28 Febr. 1710.

(Ur Stenbocks lefverne m. fl.)

Bat.	Fotfolk.
2	Elfsborgs regemente, Öfv.-L:t Tranehjelm
2	Kronobergs, Öfv. Hästesko
2	Jönköpings, Öfv.-L:t Fleetwood
2	Schommers fyr- och femmänningar
2	Von der Noths d:o
2	Malmö garnison
2	Upplands, Öfv. Bruhn
2	Calmare, Öfv. Björnberg
2	Westmanl., Öfv. Tunderfelt
2	Östg., Öfv.-L:t Gripensköld
2	Södermanld., Öfv.
22	

Komp.	Rytteri.
8	Aschebergs, Öfv.-L:t Bennet
8	Hjertas fyr- och femmänn.
2	Adelsfanan, Öfv. Kruse
8	Lifreg:te, Öfv.-L:t Yxkull
8	Smålands, Öfv.-L:t Dückert
6	Lewenhaupts tre-, fyr- och femmänningar
8	Östgöta, Öfv. Roxendorf
6	Westgöta, Öfv. Hjerta
6	Gyllenstjernas tremänningar
60	

Komp.

Hela styrkan uppgifves till 14,000 man.

Af öfvannämnde reg:te voro Elfsborgs, Schommers, von der Noths, Aschebergs, Hjertas, Lewenhaupts, Westgöta, Gyllenstjernas och Adelsf. gamla, de öfriga nyuppsatta.

N:o 490.

Trupper i Bohuslän d. 11 Aug. 1711.

(Ur Nordbergs Carl XII:s hist.)

8 Bohusläns dragoner	500
4 Westgöta Dahls reg:te	600
4 Enkedrottn:gs lifreg:te	400
	1,500

Tillkommo vid Uddevalla d. 18 Aug.

1 Enkedrottn:gs Lifreg:te	100
4 Södermanlands . .	600
6 Elfsborgs	900
3 Westgöta kavalleri . .	375
	1,975

Tillkommo ytterligare.

1 Södermanlands . . .	150
2 Enkedrottn:gs lifreg:te	250
	400
Summa	3,875

N:o 491.

Den 18 Aug. 1711 var flottans besättningsstyrka sålunda fördelad.

(Från Riksarkivet.)

Vid Nyenske expeditionen samt tvenne brigantiner i Stockholms-skären . . .	1,747
Station vid Gottland .	919
Till vakt i Stockholm och Wolgast	130
Vid Göteborgseskadern	629
Nu för tiden att tillgå till örlogsflottan .	5,809
Defekten	2,200
	15,454

Af denna uppsatta behållna summa 5,809 man, måste här blifva qvar i land till vakt och andra nödvändigheter, då flottan går till sjöss, åtminstone 300 man; dessutom lärer ofelbart 400 sjuke efterlemnas; varandes derhos att observera att bland detta talet äro öfver 2,000 man nyskrifna bondedrängar, som alldeles äro obefarne och mycket unga. Anbelangande enrolleringen, så kan å den nu för tiden intet tal göras.

Enrolleringen 1712.

Otjenstbara i landsorten, sjuke i land m. m.	278
Infunnit sig i Carlskrona till sjöexpedition .	1,044
Döde och absentes utrikes seglande	1,728
Summa efter afdrag af constituerade officer.	3,050

N:o 492.

Till Pommern öfverfördes hösten 1711.

(Ur Prins Oscars Bidrag till Sv. Krigsh.)

Till Stralsund.

8 Södermanlands reg:te
8 Westmanlands
8 Elfsborgs
5 Jönköpings.

Till Wismar.

8 Kronobergs reg:te.

N:o 493.

Ordre de bataille i Pommern (1712?).

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Gen.-L:t Düker.

Högra flygeln.
Gen.-Maj. Mellin.

Sqv.
10 Crassows dragoner, första tr.
8 Brehm. kav., Fersen, and. tr.

Midten.

Första treffen.
Gen.-Maj. Schommer.

Bat.
2 Södermanlands
1 Jönköpings
2 Schultz
2 Westmanlands
2 Ekeblads
1 Ribbings
2 Elfsborgs län

Sqv. Andra treffen.
10 Mardefelts dragoner

Högra flygeln.
Gen.-Maj. Marschalk

Sqv.
10 Marschalks drag. första tr.
8 Pomm. kav., Wolfradt and. tr.

Summa.
12 bataljoner
46 Sqvadroner.

N:o 494.

Ordre de bataille (1712?).

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Gen.-L:t Düker.

Högra flygeln.

Första treffen.

Gen.-Maj. Mellin.

Sqv.
10 Crassows dragoner
8 Brehmiskt kavalleri

Andra treffen.

Öfv. Mewius
4 Mardefelts dragoner.

Midten.

Första treffen.

Gen.-Maj. Schommer.

Bat.
2 Södermanlands
1 Jönköpings
2 Westmanlands
2 Elfsborgs.

Andra treffen.

Öfv. Swanlod
2 Schultz
1 Ekeblads
1 Ribbings.

Tredje treffen.

Öfv.-L:t Oppenbusch
2 Adelsfanan
2 Mardefelts dragoner.

Venstra flygeln.

Första treffen.

Gen.-Maj. Schommer
8 Pommerskt kavalleri
10 Marschalls dragoner

Andra treffen.

Öfv. Mardefelt
4 Mardefelts dragoner

Summa.
11 Bataljoner
48 Sqvadroner.

Dükers infanteri räknade i Maji 4,200 man friska, åtskilliga garnisoner inberäknade.

N:o 495. *a.)*

Svenska flottan d. 31 Jan. 1712.

(Från Riksarkivet.)

	Kanoner.	Besättn.
Konung Carl	110	820
Enigheten	94	795
Göta Lejon	94	790
Prins Carl	80	600
Sverige	82	596
Prinsess. Hedv. Sofia	74	480
Nordstjernan	72	475
Prins Carl Fredrik	72	480
Stockholm	68	474
Brehmen	64	380
Göta	78	556
Wenden	70	556
Carlskrona	70	500
Småland	64	400
Westmanland	64	468
Skåne	62	478
Fredrika Amalia	64	468
Pommern	56	380
Södermanland	56	380
Verden	54	320
Nya Riga	54	300
Estland	48	—
Gottland	54	310
Ösel	54	310
Wachtmeister	50	260
Fregatter.		
Falken	26	140
Fenix	36	135
Postiljon	22	—
Hvita örn	—	—
Thomas	—	—

Oxen	—	—
Dromedarus	—	—
Wolgast	—	—
Briggar.		
Väduren	—	—
Castor	—	—
Göja	—	—
Kräftan	—	—

Förteckning på fartyg, som blifvit nybyggde emellan åren 1697 och 1712.

Skåne	68	468
Fredrika Amalia	62	468
Göta Lejon	90	787
Wreden	44	317
Prins Fr. Wilhelm	50	317
Norrköping	44	317
Postiljonen	22	—
Falken	26	140
Prins Carl Fredrik	72	—
Revel	40	—
Brehmen	64	380
Öland	60	370
Tre kronor	86	780
Verden	54	320
Wiborg	40	310
Stockholm	68	474
Nya Riga	54	300
Phenix	44	—
Drottning Ulrika	84	—

Förteckning på afgångne fartyg från år 1700 till 1713.

Tre Kronor	90	780
Drottning Ulrika	80	671
Drottn. Hedv. Elen.	90	648
Prins. Ulrika Eleon.	80	642
Stockholm	68	431
Uppland	70	456
Finland	64	350
Bohus	74	560
Victoria	70	455
Bleking	70	425
Wrangel	70	456
Hercules	62	342
Öland	50	240
Norrköping	52	235
Wreden	52	456
Wismar	46	210
Fredr. Wilhelm	52	317
Riga	32	190
Stralsund	23	—
Fenix	44	—
Falken	26	—
Neptunus	16	—
Svan	16	—
Fama	16	—

Jemte 14 mindre och 32 lastdragare.

N:o 495. *b).*

Generalförslag, som utvisar huru besättningarne på Kongl. M:ts örlogsflotta nu för tiden sig befinna af sjö- och och landmilitien d. 7 Nov. 1712.

(Ur Pr. Oscars Bidr. till Sv. Krigsh.)

	Bör vara. Båtsmän.	Sold.
Konung Carl	700	150
Göta Lejon	700	80
Enigheten	650	80
Prins Carl	500	80
Nordstjernan	400	60
Prins Hedv. Sofia	400	70
Wenden	400	60
Sverige	500	80
Pr. C. Fredrik	400	60
Brehmen	350	50
Göta	400	60
Småland	400	60
Carlskrona	400	60
Stockholm	350	50
Westmanland	300	50
Skåne	300	50
Fredrika Amalia	300	50
Verden	260	40
Riga	160	40
Pommern	260	40
Sörmland	260	40
Ösel	260	40

Gottland	260	40
Estland	260	40
Hvita Örnen	150	30
Phenix	120	20
Postiljon	90	20
	9,630	1,500
	11,130	
Häraf Befäl		152
Friske båtsmän		4,245
Friske soldater		2,028
		6,425
Sjuke ombord		1,282
Sjuke i land		2,686
Döde		989
		4,857

N:o 496.

Enligt konungens befallning skulle 1712 följande reg:ter öfverföras till Pommern.

(Ur Prins Oscars Bidrag till Sv. Krigsh.)

Fotfolk.

8 Upplands regte
8 Calmare
8 Östgöta
8 Westgöta-Dahls
8 Dahlreg:tet
6 Nerike och Wermlands
3 Jönköpings.

Dragoner.

4 Bohusläns dragoner.

Rytteri.

12 Lifregementet
8 Westgötar
8 Östgötar
8 Småländingar
8 Hallands och Bohusläns.

Dessa trupper skulle i fulltaligt skick hafva räknat
7,350 man fotfolk
500 Dragoner och
5,500 ryttare eller tillsammans
13,350 man.

I sjelfva verket öfverkommo dock blott:
7,600 man fotfolk och
1,800 man rytteri, eller
9,400 man.

N:o 497.

I slaget vid Gadebusch d. 9—20 Dec. 1712 deltog:

(Ur Steubocks lefverne m. fl.)

Bat.	Fotfolk.
2	Södermanlands reg:te
2	Westmanlands
2	Elfsborgs
2	Östgöta
2	Westgöta-Dahls
2	Dahlreg:te
2	Nerikes och Wermlands
2	Helsinge
1	Schultz värfvade
2	Ekeblads d:o
19	

Sqv.	Rytteri.
8	Westgöta
8	Hallands och Bohusläns
4	Pommerskt kavalleri
4	Brehmiskt kavalleri

Dragoner.

10 Marschalls
10 Mardefelts
10 Strömfelts
2 Bassewitz
56

Styrkan upgifves till 13,000 man.

N:o 498.

Svenska armén vid Tönningens kapitulation d. 9—20 Maj 1713.

(Från Kongl. Biblioteket.)

Fotfolk.	Mansk.
Södermanlands reg:te	334

Westmanlands	341
Elfsborgs	165
Östgöta	530
Westgöta-Dahls . . .	569
Dahl-, Ner. och Werml. jemte Helsinge . .	205
Schultz	224
Ekeblads	360
Stenflygts kommando	47
Rytteri.	
Dyckers (Westgöta?)	551
Aschebergs (Hall. och Bohus)	721
Pommerska	469
Brehmiska	420
Dragoner	
Mardefelts	628
Marschalls	631
Strömfelts	907
Bassewitz	229
Artillerifolk	159
Summa friske { Manskap	7,490
Officerare	783
	8,273
Sjuke	2,785
Summa	11,056

Den 19 Nov. fanns hemma i riket fotfolk 15,995
dragoner 1,993
ryttare 9,049
27,037

förutom rekryterna till de utomlands varande reg:terna, som uppgingo till 1,802 man (med undantag af Dahls-, Elfsborgs- och Westgöta-Dahls, hvaråt intet förslag ankommit), samt de i Finland ännu befintlige trupperna.

N:o 499.

Finska armén vid Hirvenkoski (Kymmene-elf) d. 1 Sept. 1712.

(Från Topografiska corpsens arkiv.)

Första treffen.

Gen. Maj. Armfelt.

Sqv.
2 Brakels drag., Öfv.-L:t Boye
12 Åboläns kav., Öfv. Creutz.

Gen.-L:t Lübecker.

Bat.
3 Åbo läns inf., Öfv. Yxkull
3 Tavastehus, Öfv.-L:t Köhler
2 Österbottens, Öfv. Maydels
1 Värfvad, Maj. Gyldenström
2 Savolax, Öfv Stjernskans
2 Björneborgs, Öfv. Essen.

Öfv. Ramsay.

Sqv.
12 Nylands kav. Öfv.-L:t Rehbinder
2 Brakels drag., Maj. Rossberg

Andra treffen.

Öfv. Krusenstjerna.

Sqv.
2 Wiborgs kav., Öfv. Danielson

Bat.
2 Nylands inf., Öfv.-L:t Taube
1 Wiborgs inf., Maj. Schulman

Sqv.
2 Wiborgs kav., Ryttm. Åhman.

Summa
32 Sqvadroner } 9,000 man.
16 bataljoner }

N:o 500.

Finska armén i slaget vid Storkyro d. 19 Febr. 1714.

(Från Topografiska corpsens arkiv.)

Sqv. Högra flygeln.
2 Dragoner

6 Nylands kavalleri
4 Åboläns

Midten.

Bat.		
2	Åboläns	385
1	Tavastehus	280
2	Savolax	700
2	Österbottens	600
1	Wattrangs värfv.	230
1	Wiborgs o. Nylands	250
2	Björneborgs	388
	Dragoner till fot	35
	Af adelsfanan	16

Andra treffen.

Bönder, femmänningar och borgardrängar från Wasa 1,500.

Venstra flygeln.

4 Åboläns
4 Wiborgs
2 Dragoner.

Summa

Infanteri 11 bataljoner	2,884
Landstorm	1,500
Kavalleri och dragoner	1,500
	5,884

N:o 501.

Von den Schwedischen sind folgende Reg:ter bey der Attaque gewesen (vid Stresow på Rügen d. 16 Nov. 1715.)

(Från Kongl. Biblioteket.)

Mardefelt	400
Strömfelt	400
Marschall	300
Bassewitz	500
Bendersche	400
Fürstenbergische	200
Nathsche	700
Kirchbachische	400
Kön. Drabanten	400
Zwey Reg:ter infanteri à 500 man	1,000
	4,700

In Stralsund befindet sich noch an Mannschaft:

Jönköpings	800
Grubenbach	700
Leutrum	300
De Wett	150
Mellin	50
Welworth	150
Stackelberg	200
Meyerfelt	200
Delwig	499
Rügen	100
Leib-Regt. Holstein	50
Jäger	30
	3,429

Enligt en annan uppgift uppgick styrkan i fäktningen vid Stresow blott till

Infanteri . . . . . 2,000 man
Kavalleri på 20 Sqv. à 50 man 1,000
3,000

Hvaraf 400 dödades, 500 sårades och 1,000 tillfångatogos förutom närmare 300 sårade, döde och fångna officerare.

Vid början af året 1715 lärer i Pommern funnits 12,000 och i Wismar 2,500 man.

N:o 502.

Förteckning på trupper, som inföllo i Norge 1716.

(Ur Nordbergs Carl XII:s hist.)

Med konungen öfver Holmedal.

Komp.

4 Upplands trem. till häst
4 Upplands ståndsdragoner
8 Nerikes och Werml:ds reg:te
4 Westmanlands
4 Södermanlands

Dessa trupper räknade 3,000 man.

Med Mörner från Wenersborg.

4 Adelsfanan
8 Bohusläns ryttare
8 Westgöta ryttare

4 Lifdragoner
4 Bohusläns dragoner

8 Westgöta-Dahls reg:te
4 Elfsborgs reg:te
8 Smålands femmänningar.

Dessa trupper räknade 6,000 man.

Sedermera tillkommo:

8 Dahlregementet
8 Schommers reg:te
8 Hamiltons reg:te (?)
8 Östgöta reg:te

8 Smålands ryttare
4 Bohusläns (Enkedrottn:s) ryttare.

N:o 503.

Förteckning på svenska armén år 1718.

(Ur Nordbergs Carl XII:s hist.)

Fotfolk.

Lifgarde
Upplands reg:te
Skaraborgs
Södermanlands
Kronobergs
Jönköpings
Dahl
Östgöta
Helsinglands
Elfsborgs
Westgöta-Dahls
Westmanlands
Westerbottens
Calmare
Nerikes och Wermlands
Jemtlands

Östgöta Tremänningar
Nerikes Tremänningar
Smålands Tremänningar
Westgöta Tremänningar
Bergsknektar
Upplands Femmänningar
Westgöta Femmänningar
Smålands Femmänningar
Östra skånska reg:tet
Westra skånska
Halländska
Sachsiska

Åbo läns
Björneborgs
Tavastehus
Wiborgs
Savolax och Nyslotts
Nylands
Österbottens.

Dragoner.

Lifdragoner
Bohusläns
Upplands ståndsdragoner
Skånska ståndsdragoner
Tyska dragoner
Finska dragoner.

Rytteri.

Lifsqvadronen
Lifregementet
Adelsfanan
Westgöta
Smålands
Östgöta
Norra skånska
Södra skånska
Hallands och Bohus läns
Jemtlands kompani

Upplands Tremänningar
Westgöta Tremänningar
Skånska Tremänningar

Åbo och Björneborgs
Tavastehus och Nylands
Wiborgs och Karelens.

N:o 504.

Förteckning på de trupper, med hvilka Armfelt inföll i Trondhjems stift i Aug. 1718.

(Ur Nordbergs Carl XII:s hist.)

Fotfolk.

Åbo läns reg:te
Björneborgs
Tavastehus
Nylands
Österbottens (kom ej öfver gränsen)
Wiborgs
Savolax
Karelska bataljonen
Helsinge reg:te
Jemtlands
Skogs bataljon
Långströms kompani.

Dragoner

Karelens dragoner (finska).

Rytteri.

Åbo läns reg:te
Nylands
Wiborgs
Jemtlands kompani.

Dessa trupper räknade, sedan afdrag för sjuke och besättningar blifvit gjorde, 6,500 man.

N:o 505.

Förteckning på de trupper, med hvilka Carl XII inföll i södra Norge i slutet af Oct. 1718.

(Ur Nordbergs Carl XII:s hist.)

Bat. Fotfolk.

Öfv. Törnflycht
4 Gardet till fot
Gen-.Maj. Trautwetter
1 Upplands
1 Södermanlands
1 Dahl
1 Westmanlands
Gen.-Maj. Ribbing
1 Westerbottens
2 Östgöta
1 Jönköpings
Gen.-Maj. Fleetwood
1 Upplands
1 Södermanlands
1 Dahl
1 Westmanlands
1 Kronobergs
1 Westgöta-Dahls
Gen.-Maj. Lagerberg
1 Skaraborgs
1 Östra skånska (Östgöta?)
1 Westgöta-Dahls (Westb:s?)
1 Calmar
1 Elfsborgs
Gen.-Maj. Essen
1 Elfsborgs
1 Westgöta-Dahls
1 Calmar
1 Skaraborgs
2 Smålands femmännigar
Gen.-Maj. Stael v. Holstein
1 Hallands
2 Östra skånska
1 Jönköpings
1 Kronobergs

1 Grenadierer på 9 komp. à 120 man

2 Värfvade kommenderade vid artilleriet
Gen.-Maj. Leutrum
3 Nerikes o. Wermlands reg:te
2 Nerikes o. Wermlands trem.

Rytteri och Dragoner.

Komp.

4 Lifsqvadron och drabanter
4 Lifregementet
4 Lifdragoner
4 Bohus läns dragoner
Wallacher
Gen.-Maj. Silfverhjelm
4 Södra skånska

4 Norra skånska
4 Östgöta
4 Smålands
Polackar
Gen.-Maj. Strömfelt
8 Lifregemtet
4 Lifdragoner
4 Smålands rytt.
Gen.-Maj. Löwenstjerna
4 Södra skånska
4 Norra skånska
4 Bohus läns
4 Westgöta.

Sedermera instuckne i andra.
4 Westgöta
4 Östgöta
4 Bohus läns.

Summa.

42 Bat. à 300 (?) man	=	12,600
76 Sqv. à 125 »	=	9,500
		22,100

Återstå sedermera enl. n:o 503 i andra delar af riket.

Fotfolk.
Ostgöta tremänningar
Smålands tremänningar
Westgöta tremänningar
Upplands femmänningar
Westgöta femmänningar
Westra skånska reg:tet
Bergsknektar
Sachsiska.

Dragoner.
Upplands ståndsdr. (Fersen)
Skånska ståndsdragoner
Tyska dragoner.

Rytteri.
Adelsfanan
Upplands tremänningar
Westgöta tremänningar
Skånska tremänningar.

N:o 506.

I Skåne lågo inqvarterade i Oct. 1718.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Skånska trem. t. häst	953
Skånska ståndsdrag.	1,224
Bergsregementet	450
Westg. trem. till fot	165
Uppl. trem. till fot	557
Bennets reg:te	1,627
	4,976

Härtill komma garnisonerna.

ULRIKA ELEONORAS, FREDRIK I:s
OCH
ADOLF FREDRIKS REGERINGAR.

1719—1771.

N:o 507.

Förteckning på Svenska armén d. 23 Febr. 1719.

(Ur Krigsv.-Akad:s Tidskrift 1849.)

Fotfolk.

Lifgardet
Upplands reg:te
Södermanlands
Östgöta
Jönköpings
Calmare
Skaraborgs
Elfsborgs
Westgöta-Dahls
Nerikes och Wermlands
Westmanlands
Dahl
Helsinge
Westerbottens
Jemtlands
Kronobergs
Östra skånska
Westra skånska
Halländska

Upplands tremännings
Westgöta trem. (Ribbings)
Smålands tremännings
Östgöta tremännings
Nerikes och Wermlds trem.
Bergs (Kopparb., Adlerfelts)
Upplands femmännings
Westgöta femmännings
Smålands femmännings
Zengerleins sachsiske
Svenska lifreg:tet, Aminoff
Tyska lifreg:tet, Knorrings
Malmöska, Grubbenhjelms
Schlesiskt-rhenska
Stockmans gren.-bat.

Åbo läns
Björneborgs
Tavastehus
Savolax och Nyslotts
Österbottens
Nylands
Wiborgs
Wrights finska.

Dragoner.

Lifdragoner (Hjerta)
Bohus läns dragoner
Upplands stånds-dragoner (Odelström)
Skånska stånds-dragoner
Dyrings tyska dragoner
Finska landt-dragoner
Ingermanländska dragoner.

Rytteri.

Lifregementet till häst
Adelsfanan
Östgöta
Westgöta
Bohus läns
Smålands
Södra skånska
Norra skånska
Polska regementet

Upplands tremännings
Westgöta tremännings
Skånska tremännings
Upplands femmännings

Åbo och Björneborgs
Nylands och Tavastehus
Wiborgs och Karelens.

N:o 508.

Förteckning på en del regementers styrka d. 24 Mars 1719.

(Ur Krigsv.-Akad:s Tidskrift 184[illegible]

Fotfolk.

	Tjenstb.	Sjuke.
Östgöta tremännings, Oxenstjerna	789	320

Smålands tremänn. v. Beukerns / Smålands femmänn. v. Essens	172	418
Westgöta femm.	1,073	58
Östra skånska, C. Ollonbergs	370	417
Westra skån., Hastfehrs, C. Posses	998	36
Hallands, Stael v. H.	264	411
Sachs., Zengerleins	691	49
Volontär-regementet	752	86
Grenadier-bataljonen	591	177
Öfv.-L:t Schwerins d:o	60	317
Major Baltzars d:o	184	410
Södermanlands Entergaste-bataljon	483	75
Smålands Entergaste-regemente	62	111
Upplands sjögaste-regemente	915	4
Upplands regemente	619	457
Westmanlands d:o	669	466
Wiborgs d:o	56	12
Nerikes o. Wermlds	1,422	136
Westgöta tremännings, B. Ribbings	917	—
Upplands tremännings, v. Bildsteins	1,037	35

Rytteri och Dragoner.

Södra skånska	819	164
Skånska tremännings	825	22
Upplands femmänn.	848	—
Westgöta reg:te	835	148
Upplands ståndsdrag.	583	258
Bohus läns dragoner	517	—
Wermlands värfvade	230	10
Finska landsdrag.	138	3

N:o 509.

Förteckning på svenska armén d. 30 Dec. 1719.

(Ur Krigsv.-Akad:s Tidskrift 1849.)

Fotfolk.

Svenska indelta.

Upplands reg:te	1,011
Skaraborgs	927
Södermanlands	924
Kronobergs	778
Jönköpings	864
Dahl	1,158
Östgöta	868
Helsinge	775
Elfsborgs	806
Westgöta-Dahls	1,172
Westmanlands	961
Westerbottens	631
Kalmare	1,021
Nerikes och Wermlds	1,592
Jemtlands	909
	17,104

Finska indelta.

Åbo läns reg:te	202
Björneborgs	45
Tavastehus	215
Wiborgs	64
Savolax och Nyslotts	315
Nylands	202
Österbottens	331
	1,374

Värfvadt.

K. M:ts garde	1,403
Östgöta tremännings	850
Smålands tre- o. femm.	1,000
Westgöta tremännings	756
Bergsregementet	675
Halländska	497
Upplands femmännings	601
Westgöta femmännings	739
Östra skånska reg:tet	719
Westra skånska d:o	810
Nerikes tremännings	519
	9,280
Summa fotfolk	27,758

Dragoner.

Lifdragoner	1,000
Uppland ståndsdrag.	1,000
Skånska ståndsdrag.	597
Bohus läns dragoner	626

Tyska dragoner . . .	500
Finska dragoner . . .	378
	4,101

Rytteri.
Svenska indelta.

K. M:ts lifregemente	1,550
Adelsfanan	457
Westgöta reg:te . . .	997
Smålands	995
Östgöta	969
Norra skånska	987
Södra skånska . . .	963
Bohuslänska	800
Jemtlands kompani .	99
	7,817

Finska rytteriet.

Åbo och Björneborgs	368
Nylands och Tavastehus	502
Wiborgs och Karelens	427
	1,397

Värfvadt.

Lifsqvadronen . . .	330
Westgöta tremänningar	879
Skånska tremänningar	779
Upplands femmänningar	845
	2,833
Summa kav.	11,947
Fotfolk	27,758
Dragoner	4,101
	44,006

N:o 510. *a).*

Norrländska armén i Maj 1720.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Gen.-Fälttygm. Hamilton.

Högra flygeln.
Gen.-L:t Hierta.

Sqv. Första treffen.
6 Lifsqvadron.

Andra treffen.
Öfv.-Creutz.
2 Åbo läns
1 Åbo läns och Nylands
2 Nylands.

Midten.
Första treffen.
Gen.-L:t Armfelt

Bat.
1 Åbo läns och Nylds
1 Savolax
1 Österbottens
1 Björneborgs, Tavastehus o. Wiborgs
} Öfv. Bildstein
3 Helsinge, Öfv. Hastfehr
3 Dahl, Öfv. Tigersköld.

Andra treffen.
Öfv. Stjernskans
2 Westgöt., Öfv.-L:t Yxkull
1 Westg.-Nylands, Öfv. Skog
3 Allmoge, Maj. Ankarström
1 Hels.-Jemtl., Maj. Rickman
1 Jemtland, Öfv. Lejonhufvud
1 Hels.-Dahl.

Venstra flygeln.
Första treffen.
Gen.-Maj. Yxkull

Sqv.
2 Åbo läns, Maj. Ramsay
4 Lifsqvadron, Öfv. v. Dohna.

Andra treffen.
Öfv. De la Barre
5 Nylands kav.

Summa.
19 bataljoner } alla svaga.
22 sqvadroner }

N:o 510. *b).*

Svenska flottan 1720.

Befälhafvare.
Öfveramiralen Gr. Sparre
Amiralen Bar. Wachtmeister
Vice Am. Gr. Wachtmeister
Vice Am. Baron Sjöblad.

		Kan.	Bes.
Skepp.	Prins Fr. Carl	70	500
	Carlskrona	70	480
	Stockholm	64	425
	Pommern	64	425
	Öland	50	320
	Wenden	60	370
	Göta	60	370
	Fredr. Amalia	60	370
	Skåne	60	370
	Brehmen	64	425
	Verden	56	320
Freg.	Rewal		
	Svarta Örn		
	Jarramas		
	Ebenezer		
	Kisken		
	Anklam		
	Danska Örn		
	Stora Phoenix.		
Bev.	Le Vainqueur		
Köpm.-	Delphin		
fart.	Välkomsten		
	Louise Anne		
	Ruskenfelt		
	Lilla Phoenix		
	Packan.		
Brigan-	Göja		
tiner.	Gröna Jägaren		
	Jungfrun		
	Ekorren		
	Snappupp		

4 Bombkitsar
1 Sjukskepp
2 Brännare
11 Galerer.

Den allierade engelska flottan under amiral Morris bestod af:

1 Skepp à 90 kanoner
1 » à 80 »
7 » à 70 »
6 » à 60 »
5 » à 50 »
4 Fregatter
2 Bombskepp
2 Brännare.

N:o 510. *c).*

Svenska flottan år 1721.

Befälhafvare.
Öfveramiralen Gr. Sparre
Amiralen Gr. Wachtmeister.

		Kan.
Skepp.	Enigheten	92
	Ulrika Eleonora .	84
	Fredrika Amalia .	60
	Westmanland . . .	60
	Öland	50
	Stockholm	64
	Göta Lejon	92
	Skåne	60
	Verden	56
	Prins Carl Fredr.	70
	Brehmen	64
Freg.	Jarramas	30
	Svarta Örn	30
	Ebenezer	30
	Örnens pris	30

1 Sjukfartyg
2 Bombskepp
2 Avisfartyg.

N:o 511.

Ordre de bataille 1721.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

H. K. M:t.
Fältm. Düker, första tr.
Fältm. Sparre, andra tr.

Högra flygeln.
Gen.-L:t Hierta.

Första treffen.
Gen.-Maj. Marschalk.

Sqv.
4 Lifdragoner
2 Lifsqvadronen
3 Lifregementet.

Andra treffen.
4 Lifdragoner
2 Lifregementet.

Midten.
Gen.-L:t Albedyhl
Gen.-L:t Trautvetter

Första treffen.
Gen.-Maj:ne Törnflycht och Horn

Bat.
3 Gardet
2 Kronobergs län
2 Westgöta-Dahl
2 Westmanlands
2 Jönköpings
2 Upplands

Andra treffen.
Gen.-L:t Essen
Gen.-Maj:ne Oxenstjerna o. Fuchs
2 Skaraborgs län
2 Östgöta
3 Nerikes och Wermlands
2 Smålands femmänningar
2 Elfsborgs läns
2 Södermanlands

Venstra flygeln.
Gen.-L:t Strömfelt.

Första treffen.
Gen.-Maj. Löwensten
3 Lifregementet
6 Fersens dragoner

Andra treffen.
Gen.-Maj. ?
3 Lifregementet
3 Dürings dragoner
2 Fersens dragoner
26 Bataljoner, 33 sqvad.

N:o 512.

Ordre de bataille.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Fältmarskalken Düker
General Hamilton

Första treffen.

Högra flygeln.
Gen.-Maj. Yxkull
Gen.-Maj. A. Koskull.

Sqv.
12 Lifdragoner . . . 1,000
3 Lifsqvadron
1 Adelsfanan, Baurmgart
8 Östgöta, O. Koskull, 1,000

Midten.
Gen.-Maj:ne Ribbing, Fleetwood, Törnflycht, Lagerberg, Stahl och Fitinghoff.

Bat.
3 Gardet, Törnflycht . 1,100
3 Södermanlands, Fuchs 1,100
3 Dahl, Tigerskköld 1,000
1 Helsinge . . . 550
2 Wermland, Torstenson 700
2 Westmanld., Delwig 800
3 Östgöta 1,100
3 Kronobergs . . . 1,000
2 Uppland, Fleetwood . 800

Högra flygeln
Gen.-Maj:ne O. Koskull o. Löwensten.

Sqv.
8 Bjelkens rytteri . . . 800
12 Lifreg:tet 1,400
8 Dürings dragoner

Andra treffen.
Gen.-Maj.-Zöge.

Sqv.
2 Nyländske 350
2 Karelske 200
1 Zöge
4 Finske bataljoner . 1,200

Summa.
26 Bataljoner
57 Sqvadroner

N:o 513.

Svenska armén år 1729.

(Från Topografiska Corpsens arkiv.)

Cavalleri.

	komp.	
Drabant-corps. (offic.)	—	132
Lifreg:tet	12	1,500
Adelsfanan	6	600
Westgöta reg:te	8	1.000
Smålands d:o	8	1,000
Östgöta d:o	8	1,000
Norra Skånska d:o	8	1,000
Södra Skånska d:o	8	1,000
Jemtländska komp	1	125
Pommerska Riddarf.	1	500
		7,857

Dragoner.

Lifdragoner	8	1,000
Nyl. o. Tavasteh.	8	1,000
Bohusläns	8	1,000
Carleska	6	700
		3,700

Infanteri.

Lifgarde	18	1,800
Upplands	8	1,200
Skaraborgs	8	1,200
Aboläns	8	1,200
Södermanlands	8	1,200
Kronobergs	8	1,200
Jönköpings	8	1,200
Björneborgs	8	1,200
Dahl	8	1,200
Östgöta	8	1,200
Tavastehus	8	1,200
Helsinge	8	1,200
Elfsborgs	8	1,200
Westgöta-Dahls	8	1,200
Kymmenegårds	8	1,200
Savolax o. Nyslotts	8	1,200
Westmanlands	8	1,200
Westerbottens	8	1,200
Calmare	8	1,200
Nylands	8	1,200
Nerike o. Wermlands	10	1,500
Österbottens	10	1,200
Jemtlands	8	1,200
		28,300

Värfvadt.

Drottn:s Lifreg:te	12	1,200
Schwerinska	8	1,200
Adlerfeltska	8	1,200
Ribbingska	8	1,200
Dohnaska	8	1,200
		6,000
Summa		45,857

Artilleri.

Artilleri-reg:tet i Stockholm. Öfriga artilleriet kringspridt i Jönköping, Calmar, Carlshamn, Christianstad, Malmö, Landskrona, Göteborg, Bohus, Carlsten, Elfsborg, Eda, Halmstad, Warberg, Wisby, Fredriksskans, Dufve-, Frösö- Hjerpe- och Långö-skansar i Jemtland; Fältkompanier i Finland, Fredrikshamn, Willmanstrand; Stralsund.

Uppgick 17.... i Stockholm till 1,500.

N:o 514.

Sammanställning och uppgift på de förnämsta europeiska magters landt- och sjöstyrka, deri inberäknade de tillökningar, som blifvit gjorda de sista 10 åren samt på den fot, nämnde magter hafva för närvarande 1731

(Från Topografiska Corpsens arkiv.)

Frankrike, Landtmagt	Infanteri	170,000
	Cavalleri	32,300
	Dragoner	10,100
	Summa	212,400

	Hvaraf man måste afdraga 80,000 för garnisoner.		
Sjömagt,	Linieskepp	18	
	Fregatter och brännare	30	
	Marinsoldater		12,000
Storbritanien, Landtmagt,	Infanteri		20,000
	Cavalleri		4,000
	Dragoner		6,500
Sjömagt,	Linieskepp	85	
	Fregatter och Brännare	30	
	Marinsoldater		21,200
		Summa	51,700
Holland, Landtmagt,	Infanteri		43,000
	Cavalleri		8,500
	Dragoner		5,200
Sjömagt,	Linieskepp	17	
	Freg. och Bränn.	9	
	Marinsoldater		5,000
		Summa	61,700
Danmark, Landtmagt,	Infanteri		41,609
	Cavalleri		6,815
	Artilleri		1,800
Sjömagt,	Linieskepp	23	
	Freg. och bränn. . . .	10	
	Marinsoldater		7,000
		Summa	57,124
Sverge, Landtmagt,	Infanteri		22,000
	Cavalleri		4,000
	Dragoner		2,600
Sjömagt,	Linieskepp	27	
	Freg. och bränn. . . .	12	
	Marinsoldater		8,000
		Summa	36,600
Portugal, Landtmagt,	Infanteri		13,000
	Cavalleri		3,000
	Dragoner		1,600
Sjömagt	Linieskepp	16	
	Freg. och bränn. . . .	10	
	Sjöfolk		6,000
			23,600
Spanien, Landtmagt,	Infanteri		83,800
	Cavalleri		17,000
	Dragoner		7,830
Sjömagt,	Linieskepp	32	
	Fregatter o. bränn. . . .	15	
	Sjöfolk		14,732
		Summa	123,062

Kejsaren, Landtmagt,	Infanteri		119,100
	Cavalleri, Cuirassierer		27,248
	Husarer o. Dragoner		18,852
		Summa	165,200
Kejsardömet, Landtmagt, d. v. s. Frankiska Schwabiska Bajerska Öfver-Sachsiska Österrikiska Öfre Rehnska Nedre Rehnska Westfaliska och Nedersachsiska kretsarne	Infanteri		235,000
	Cavalleri		23,000
	Dragoner		23,000
		Summa	290,000
	Häraf Preussen		
	Infanteri		75,000
	Cavalleri		25,000
		Summa	100,000
Sardinien, Landtmagt,	Infanteri (inbegr. nya milicen)		23,000
	Cavalleri		5,830
	Dragoner		3,200
		Summa	32,030
Ryssland, Landtmagt,	Infanteri		262,000
	Cavalleri		46,000
	Dragoner		22,000
	Tartarer och Kossacker		225,000
Sjömagt,	Linieskepp	133	
	Fregatter och brännare	180	
	Galerer	480	
	Sjöfolk		32,000
		Summa	587,000
Pohlen, Landtmagt,	Infanteri, med 9,000 Sachs		33,000
	Cavalleri, med adelsuppl.		45,000
		Summa	78,000
Summa Summarum	Infanteri		1,066,909
	Cavalleri		231,693
	Dragoner		100,882
	Sjöfolk		105,932
	Tartarer o. Koss.		225,000

N:o 515.

Hösten 1739 öfverfördes från Sverige till Finland.

(Ur Tengbergs Kriget med Ryssl. 1741—1743.)

Bousquets värfvade . . 800
Willebrands 800
samt delar af
Upplands reg:te
Dahl
Helsinge
Westerbottens
Södermanlands
Östgöta
Nerike och Vermlands
Westmanlands
(Sannolikt 5 komp. af hvarje reg:te och återstoden år 1741.)

N:o 516.

I Augusti 1741 skulle samlas.

(Ur Tengbergs Kriget med Ryssl. 1741—1743.)

I ett läger vid Martila.

Bat.
2 Södermanlands
2 Dahlreg:tet
2 Westerbottens
2 Tavastehus
2 Savolax
2 Björneborgs
Karelens dragoner
10 Lifdragoner

Bland dessa trupper voro dock i slaget vid Willmanstrand allenast värvarande
1 Willebrands reg:te . 300
1 Södermanländingar
1 Dahlreg:te
1 Westerbottens
1 Tavastehus
1 Savolax
Karelens dragoner . . 600

En Savolaxbataljon låg på galererne.

I ett läger vid Qwarnby.
2 Upplands
2 Westmanlands
2 Helsinge
2 Nerike och Wermlands
2 Östgöta
2 Nylands
1 Kymmenegårds bataljon

Häraf afgick dock Nylands till flottan.

Återstodo:
Åboläns reg:te
Österbottens
Nylands dragoner.

På örlogsflottan, som förde 800 kanoner, funnos 1741 4,250 matroser och 700 soldater af Calmare reg:te.

På galer-eskadern, som då bestod af 2 tjugukanons-pråmar samt 25 större och mindre fartyg funnos i Juli 1,470 båtsmän och 2,930 soldater.

I Sept. 1741 öfverkom af Svenska rytteriet:
Af Lifreg:tet 1,000
Af Östgöta kav. . . 450
Af Westgöta d:o . 450
Af Smålands d:o . . . 450
2,350
Äfvensom af infanteriet
Lifgardet 1,500
Återstoden af de förut öfversända reg:terna (3,600).

N:o 517.

I lägr t vid Martila 1742 funnos följande trupper:

(Ur Topografiska Corpsens Arkiv.)

Bat.
1 Södermanlands
1 Dahlreg:te

1 Tavastehus
2 Österbottens
1 Westerbottens
2 Savolax
2 Björneborgs
10

I lägret vid Kymmenegård.

Reg:te.
1 Garde
1 Bousquet
1 Westerbottens
1 Helsinge
1 Dahl
1 Uppland
2 Nerike och Wermlands
1 Södermanlands
1 Östgöta
1 Österbottens
1 Åboläns
1 Björneborgs
1 Nylands
1 Tavastehus
1 Savolax.

N:o 518.

Vid Helsingfors funnos i Aug. och Sept. 1742:

(Ur Topografiska Corpsens Arkiv.)

Gardet
Bousquets reg:te
Westerbottens
Helsinge
Dahl
Nerike och Wermland
Upplands
Westmanlands
Södermanlands
Östergötlands
Björneborgs
Nylands
Tavastehus
Österbottens

Lifregementet
Lifdragoner
Westgöta
Östgöta
Smålands
Nylands

11,000 man.

På den från Stockholm i medlet af Maj afgående galereskadern, som sedermera förenades med den finska, funnos, utom en stark båtsmansstyrka, 3,700 soldater, fördelte på tre reg:ter till landstigning.

Den finska var 10 segel starkare än förra året.

På örlogsflottan hade i början funnits 7,497 man, hvaraf i början af juli blott 3,067 voro friska men 2,035 sjuke; 2,395 felades.

Af 16,400 man fotfolk, som beräknas hafva blifvit öfverförde från Sverge, återgingo från Helsingfors blott 5,000, hvaraf en betydlig del omkom på sjön.

På Stockholms-eskadern hade före Juli månad 1,149 man och på Carlskrona-eskadern 5,348 man aflidit.

I slutet af Juni 1742 beräknades i Sverge finnas:
10,000 man indelta och
5,000 man värfvade trupper.

År 1743 lärer regeringen haft för afsigt att vid Stockholm samla 12 à 13,000 man
Vid Gefle 6,000 —
Vid Umeå 6,000 —

N:o 519 *a*).

Svenska armén år 1750.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Infanteri.		
Lifgardet	18	1,800
Upplands	8	1,200
Skaraborgs	8	1,200
Åboläns	8	1,200
Södermanlands	8	1,200
Kronobergs	8	1,200
Jönköpings	8	1,200
Björneborgs	8	1,200
Dahl	8	1,200
Östgöta	8	1,200
Tavastehus	8	1,200
Helsinge	8	1,200
Elfsborgs	8	1,200
Westgöta-Dahls	8	1,200
Kymmenegårds	8	1,200
Sav. o. Nyslotts	8	1,200
Westmanlands	8	1,200
Calmare	8	1,200
Nyland	8	1,200
Nerike o. Werml.	10	1,768
Österbotten	10	1,200
Jemtland	8	1,200
Westerbotten	8	1,200
Värfvade.		
Drottn. Lifreg:te	12	1,200
Cronhjorts	8	1,200
Prins Gustafs	8	1,200
Lantinghusens	8	1,200
Grefve Hessenstein	8	1,200
Hamiltons	8	1,200
Spens	8	1,210
Posses	8	1,200
Artilleri	—	3,240
Cavalleri.		
Drabanter	—	132
Lifreg:tet	12	1,505
Westgöta	8	1,000
Småländingar	8	1,000
Östgöta	8	1,000
Norra Skånska	8	1,000
Södra Skånska	8	1,000
Adelsfanan	6	600
Pomm. Riddarfanan		500
Jemtlands komp.		125
		7,862
Dragoner.		
Lifdragoner	8	1,000
Nyl. o. Tav.	8	1,000
Bohusläns	8	1 000
Carelens	6	700
		3,700
Infanteri, indelt		26,968
d:o värfvadt		11,400
Cavalleri	—	7,605
Dragoner	—	3,700
Artilleri	—	3,240
		52,913

Enligt en lista 1749 56,150, då förmodligen allt befäl m. m. tillkommer.

Artilleriet i hela riket räknade 1749 . . . . 2,600 man
och år 1750 . . . 3,240 —

N:o 519. *b*).

Svenska armén vid ankomsten från Sverige 1757.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Lifreg:tet till häst
Södra Skånska
Norra Skånska kav.
Smålands kav.
Östgöta kav.
Westgöta
Lifdragoner
Husarer
Jägare t. häst

Upplands reg:te
Åboläns
Östgöta
Westerbottens
Helsinge
Jönköpings
Nerike och Wermlands

Elfsborgs
Dahl
Södermanlands
Skaraborgs
Österbottens
Westmanlands

Wetterwalls grenadierer
Meyerfelds d:o
Sprengportens d:o
Cederströms d:o
Fribataljon
Frikompanier
Fotjägare.

N:o 519. *c).*

Vid belägringen af Penemünde d. 13—23 Sept. 1757 voro samlade:

(Ur Topografiska Corpsens Arkiv.)

Upplands reg:te
Östgöta
Södermanlands.

N:o 519 *d).*

Lägret vid Anklam 1757

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

5 Lifreg:tet
5 Östgöta kavalleri
6 Westgöta

2 Upplands
1 Åboläns
2 Westmanlands
1 Österbottens
2 Nerike och Wermlands
1 Östgöta
2 Södermanlands
1 Svenska Grenadierer
1 Tyska Grenadierer.

N:o 519. *e).*

Svenska armens sammansättning under marschen från Anklam till Ferdinandshoff i Oct. 1757.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

2 Garde
1 Dahl
1 Helsinge
1 Westmanland
1 Westgöta
2 Östgöta
2 Södermanland
2 Uppland
2 Österbotten
2 Spenses

4 Lifreg:tet
3 Westgöta
2 Norra Skånska.

Styrka i vinterqvarter 1757—1758.

Första fördeln:n	6	Bat.	10	Sqv.
Andra	—	9	—	8	—
Tredje	—	6	—	3	—
Fjerde	—	5	—	10	—
		27		31	

Förutom lätta trupper.

N:o 520.

I början af sommaren 1758 anlände från Sverige.

(Ur Schantz Hist. om kriget 1757—1762.)

2 Jönköpings reg:te
2 Kronobergs
Elfsborgs
Calmare
Dahl
Artilleri

6,000 man.

N:o 520. *b).*

Svenska arméns ordre de bataille 1758.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Gen.-L:t Gr. Ludv. Hamilton.

Första treffen.

Gen.-L:t Bar. Åkerhjelm (kav.)
Gen.-L:t Lantingshausen
Gen.-L:t v. Fersen
Gen.-L:t v. Liewen (kav.)

Gen.-Maj. Horn.

4 sqv. Lifreg:te
4 » Smålands kav.
4 » Norra skånska.

Gen.-Maj. Ehrensvärd.

2 bat. Garde
2 » Åbo läns reg:te
1 » Dahl d:o
2 » Helsinge d:o

Gen.-Maj. Hessenstein.

2 bat. Westmanlands
2 » Nylands
2 » Westerbottens
1 » Westgöta-Dahls.

Gen.-Maj. v. Liewen.

2 bat. Östgöta
2 » Södermanlands
2 » Upplands.

Gen.-Maj. Wrede-Sparre.

4 sqv. Södra skånska
4 » Östgöta
4 » Westgöta.

Andra treffen.

Gen.-Maj. v. Lingen.

4 sqv. Norra skånska
1 bat. Nerike och Wermland
2 » Spens reg:te
2 » Kronprinsens.

Gen.-Maj. Lübecker.

2 » Löwenfels reg:te
2 » Posse
2 » Österbotten
4 sqv. Södra skånska.

N:o 520. *c).*

Svenska arméns indelning i divisioner år 1758.

Riksrådet Grefve Rosen.

Första division.

4 sqv. Lifreg:te
5 » Småländingar
4 » Lifreg:te
Gardet
Södermanlands
Östgöta
Jönköpings
Skaraborgs.

Andra division.

6 sqv. Westgöta
6 » Östgöta
Upplands
Kronobergs
Helsinge
Westerbottens
Nylands
Westg.-Dahl
Åbo läns.

Tredje division.

6 sqv. Norra skånska
6 » Södra skånska
Elfsborgs
Calmare
Österbottens
Kronprinsens
Spens
Nerike och Wermlands
Westmanlands.

N:o 521.

D. 21—26 Juli vid Peenemünde.

(Från Top. Corpsens Arkiv.)

Upplands reg:te
Dahl
Grenadier-bataljon.

N:o 522.

I lägret vid Daberkow d. 17—22 Aug. funnos:

(Från Top. Corpsens Arkiv.)

Fotfolk.

2 Lifgardet
2 Kronobergs reg:te
2 Elfsborgs
1 Westmanlands
2 Calmare
1 Österbottens
2 Nerike och Wermlands
1 Westerbottens
2 Jönköpings
2 Skaraborgs
1 Östgöta
1 Wrangels grenadierer.

Ryttare.

5 Lifregementet
7 Södra skånska
8 Norra skånska.

19 bataljoner
20 sqvadroner.

N:o 523.

Svenska armén vid Strassburg d. 28 och 29 Aug. 1758.

(Från Top. Corpsens Arkiv)

4 Lifregementet till häst
6 Östgöta kav.
8 Norra skånska kav.

2 Bat. Lifgarde
2 » Skaraborgs
2 » Södermanlands
2 » Dahlreg:te
2 » Helsinge
2 » Calmar
2 » Elfsborgs
1 » Östgöta
2 » Jönköpings
2 » Åbo läns
2 » Upplands
1 » Wrangels gren.
1 » Spens d:o
1 » Meyerfelt
1 » Kronprinsens
2 » Kronobergs
1 » Westerbottens
1 » Österbottens
2 » Nerike och Wermland
2 » Westmanlands.

8 Sqv. Södra skånska
6 » Westgöta
6 » Smålands kav.

2 Bat. Nylands vid artilleriet.

35 Bataljoner
38 Sqvadroner.

I lägret vid Prentzlow d. 6—10 Sept.

31 Bataljoner
40 Sqvadroner.

N:o 524.

I lägret vid Neu Ruppin.

(Från Top. Corpsens Arkiv.)

Fotfolk.

1 Upplands
1 Åbo läns
2 Jönköpings
1 Östgöta
2 Elfsborgs
2 Calmare
1 Helsinge
2 Dahl
2 Södermanlands
2 Skaraborgs
1 Mejerfelts gren.
2 Nerike och Wermlands
1 Wrangels
1 Spens
1 Österbottens
2 Kronobergs
Nylands vid artilleriet.

Rytteri.
9 Lifregementet
7 Södra skånska
6 Westgöta
5 Östgöta.

Tillsammans:
25 Bataljoner
27 Sqvadroner.

Dessutom i läger vid Neu-Ruppin:
3 Bataljoner
13 Sqvadroner.

Samt i läger vid Fehrbellin:
1 Bataljon
9 Sqvadroner.

Summa.
29 Bataljoner
49 Sqvadroner.

N:o 525.

Öarne Usedom och Wollin intogos i Aug. och Sept. 1759 af följande trupper:

(Ur Schantz Hist. om kriget 1757—1762.)

1 Gardet
1 Mejerfelts grenadierer
1 Elfsborgs reg:te
1 Jönköpings
1 Skaraborgs
1 Westmanlands
Åbo läns

4 Westgöta kavalleri.

N:o 526.

I lägret vid Schmartzow hos hufvudhären funnos d. 25 Aug. följande trupper:

(Från Top. Corpsens Arkiv.)

Bat.
1 Gardet
1 Wrangels gren.
1 Upplands
1 Dahl
1 Helsinge
1 Wermlands
1 Westerbottens
1 Östgöta
2 Sörmlands.

Sqv.
6 Lifregementet
3 Westgötar
3 Småländingar
6 Norra Skåne
5 Östgötar
8 Södra Skåne (tillkommo).

N:o 527. *a).*

År 1760 vid gränsens öfverskridande var armén sålunda fördelad:

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Hufvudhären.
1 Mejerfelts grenadierer
2 Lifgardet
1 Skaraborgs reg:te
2 Westmanlands
2 Upplands
2 Helsinge
1 Österbottens
1 Elfsborgs

6 Westgöta kavalleri
5 Östgöta
6 Södra skånska.

Stackelbergs detaschement.
1 Åbo läns reg:te
1 Fribataljon

3 Smålands kavalleri
6 Norra skånska.

Fersens afdelning.
5 Bataljoner
6 Sqvadroner.

(Sannolikt)
2 Dahlreg:te
2 Södermanlands
1 Tyska grenadierer
Lifregementet.

Ehrensvärds afdelning.
1 Åbo läns
1 Östgöta
1 Elfsborgs
1 Westerbottens
1 Nerikes och Wermlands
2 Norra skånska kav.

Hufvudhären i lägret vid Strassburg 1760.
14 Bataljoner
26 Sqvadroner.

N:o 527. *b).*

Ordre de bataille 1760 (på hösten).

Gen.-Maj. Carpelan.
5 sqv. Lifreg:te
2 » Smålands
6 » Norra skånska
4 » Södra skånska.

Gen.-Maj. Stackelberg.
2 bat. Garde
1 » Skaraborg
2 » Södermanland
2 » Dahlreg:te
1 » Helsinge
1 » Östgöta
1 » Jönköping
1 » Åbo län
2 » Uppland.

Gen.-Maj. Lübecker
Gen.-Maj. Adlerfelt.
1 » Elfsborg
1 » Westerbotten
1 » Österbotten
1 » Sammanslagen
2 » Nerike och Wermland
2 » Westmanland.

Gen.-Maj. Helsenstein.
5 sqv. Östgöta
6 » Westgöta
4 » Södra skånska.

Öfv. Sparre.
8 sqv. Husarer
1 » Fribataljon
½ » Husar-skyttar
2 » Hästjägare.

N:o 527. *c).*

Qvarter i Mars 1761.

2 sqv. Smålands kav.
5 » Norra skånska
5 » Lifregementet
8 » Södra skånska
5 » Östgöta kav.
5 » Westgöta
Husarer o. husar-skytt.
Jägare till häst.

1 bat. Österbotten
1 » Helsingar
2 » Dahl
1 » Svenska grenadierer
1 » Östgöta
1 » Upplands
1 » Elfsborgs
1 » Westerbottens
1 » Åbo läns
2 » Kongl. Lifgarde
1 » Skaraborgs
1 » Westmanland
1 » Tyska grenadierer
2 » Nerike och Wermlands
2 » Södermanland
1 » Jönköpings
1 » Sammanslagen.

N:o 528.

Hufvudhären i lägret vid Wanselow d. 23 Juli 1761.

(Från Topografiska Corpens arkiv m. fl.)

1 Kaulbars grenadierer
2 Gardet
1 Skaraborgs reg:te
2 Södermanlands
1 Dahl
1 Östgöta
1 Elfsborgs
2 Upplands
2 Nerike och Wermlands
1 Mejerfelts grenadierer

14

5 Lifregementet
3 Östgöta kavalleri
2 Smålands
4 Norra skånska

14

Tillkom i lägret vid Daberkow.

1 Jönköpings
1 Österbottens.

I fäktningen vid Röpenack deltogo:

2 Westmanlands reg:te
2 Östgöta
1 Fribataljon
2 Dahl
3 Westgöta kav.
2 Norra skånska.

Sprengportens fricorps bildades af:

1 Fribataljon
1 Sprengportens grenadierer
1 Cederströms d:o
1 Skaraborgs reg:te
Ryttare 480

På hösten 1761 anlände från Finland:

1 Björneborgs reg:te
1 Tavastehus
Nylands dragoner.

GUSTAF III.

1771—1792.

N:o 529.

Finska arméns sammansättning år 1788.

(Sammandraget efter flera källor.)

Fotfolk.		
Indelt.		
Åboläns reg:te	1,025	—
Dess vargering	—	500
Björneborgs reg:te	1,025	—
Dess vargering	—	500
Tavastehus reg:te	1,024	—
Dess vargering	—	500
Nylands regte	1,025	—
Dess vargering	—	500
Savolax reg:te	934	—
Ständig vargering	—	477
Kymmenegårds komp.	92	—
Dess vargering	—	46
Österbottens reg:te	1,200	—
Vargering (Wasa r.)	—	600
Kajana Jägarbataljon	150	—
	6,496	3,023
Värfvadt.		
Savolax jägare . . .		600
Stackelbergs (Flemmings)		800
Enkedrottn:s lifreg:te		1,000
		2,400
Rytteri.		
Lifdragoner	1,000	—
Vargering	—	500
Nylands dragoner	1,000	—
Vargering	—	500
Kymmenegårds sqv.	50	—
Vargering	—	25
Karelens dragoner	200	—
Vargering	—	100
	2,250	1,125
Artilleri.		
I fält		600
I garnison		100
		700
Sjöfolk.		
Indelta båtsmän . . .		454
Städernas . . .		150
Österbottens timmermän		70
		674

Summa.	
Fotfolk, Indelt och värfv.	8,896
Vargering	3,023
Rytteri, Indelt	2,250
Vargering	1,125
Artilleri	700
Sjöfolk	674
	16,668

N:o 530.

Förteckning på Svenska örlogsflottan 1788.

(Ur Gyllengranats Sv. Flottans Hist.)

Linieskepp.	
Kon. Gustaf III,	Klint
Sophia Magdal.	Linderstedt
Prins Gustaf	Wachtmeister
Gustaf Adolf	Cristiernin
Ömheten	Krusenstjerna
Dygden	Raab
Åran	Hisingsköld
Rättvisan	O. Fust
Försigtigheten	Fahlstedt
Fäderneslandet	Kuylenstjerna
Wasa	Grefve Horn
Hedv. El. Charl.	Modée
Enigheten	Ehnesköld
Fredrik Adolf	Lejonankar
Prins Carl	Psilanderhjelm.
Fregatter.	
Fröja	Puke
Minerva	Nauckhoff
Thetis	Wollin
Gripen	v. Horn
Jarramas	O. Ribbing
Camilla	Dufva
Patrioten	Wirgin
Göteborgs-eskadern.	
Athis	Sjöstjerna
Bellona	Rosensvärd
Venus	Sheldon
Diana	Kock

Ordre de bataille.

Avantgarde.

Hedvig
Ömheten
Sophia Magdalena
Minerva
Rättvisan
Fregatten Fröja.

Corps de bataille.

Dygden
Wasa
Gustaf III
Fäderneslandet
Åran
Fregatten Jarramas.

Arriergarde.

Försigtigheten
Thetis
Prins Gustaf
Gripen
Gustaf Adolf
Fregatten Patrioten

I sjöslaget vid Hogland tillkommo:

Linieskeppen Prins Carl
Prins Fredr. Adolf
Fregatterna Gripen
Camilla
Minerva
Jarramas
Jaroslawitz
Hector
m fl. mindre fartyg.

N:o 531.

Från Sverige öfverskeppades år 1788 till Finland följande trupper:

(Sammandraget efter Schantz m. fl.)

Med Konungen inskeppades på galereskadern i Stockholm den 23 Juni.

Bat.
2 Lifgarde
2 Upplands reg:te
2 Södermanlands
2 Östgöta
2 Dalreg:tet
2 Helsinge
2 Westmanlands
1 Nerike och Wermlands tredje bataljon
1 Enkedrottningens tredje bat.

Sqv.
4 Lätta dragoner . . . 263
1 Lifreg:tets lifsq. . 100

På flottans hufvudafdelning som d. 8 Juni afgick från Carlskrona inskeppades:

1 bat. Jönköpings reg:te
1 » Westgöta-Dahls
2 » Calmare
2 » Konungens eget
2 » Sprengtportens

På den mindre eskadern, som d. 3 Juli afgick ifrån Carlskrona, inskeppades.

1 bat. Jönköpings reg:te
1 » Westgöta-Dahls
1 » Elfsborgs
1 » Kronobergs

Af ofvanstående, trupper, utskeppades vidHelsingfors hela den med galer-eskadern följande corpsen samt från örl.-flottan.

1 bat. Kronobergs reg:te
1 » Jönköpings
1 » Westgöta-Dahls och 1 Elfsborgs reg:te.

N:o 532.

Svenska arméns fördelning vid början af Aug. 1788.

(Sammandraget efter Schantz m. fl.)

Inskeppade på arméns flotta under Gen.-L:t Siegroths befäl för att verkställa landstigning öster om Fredrikshamn.

2 bat. Upplands reg:te
2 » Södermanlands
2 » Dahlreg:te

2 » Westmanlands
1 » Kronobergs
1 » Jönköpings
½ » Helsinge
2 » Österbottens
2 » Enkedrottn:s lifreg:te
½ » Stackelbergs (Flemings) med 30 kanoner.

Arméns flotta utgjordes af
Galer-eskadern
Turuma-eskadern
Kanonslups-eskadern.

Vid Summa på kustvägen stodo under Öfv. G. M. Armfelts befäl:

1 bat. Nylands reg:te
1 » Flemmings
1 sqv. Nylands dragoner
1 » Karelens (Kymmenegårds sqv.)
2 » Kanoner.

Hvartill sedan kommo
1 bat. Enkedrottn:s lifreg:te
1 » Nerike och Wermlands.

Vid Hussula, på vägen från Anjala till Fredrikshamn, stodo under konungens befäl:

2 bat. Åboläns reg:te
2 » Björneborgs
¼ » Elimä (Krämers bat.)
1 » Elfsborgs
1 » Stackelbergs (Flemings)
3 sqv. Nylands dragoner
Artilleri

Vid Hirfvenkoski, Kaipiais och Menduharju under Öfv.-L:t Lejonhufvuds befäl:

2 bat. Tavastehus reg:te
1 sqv. Nylands drag.

Under marsch till gränsen eller annorstädes fördelade:

2 bat. Lifgarde
2 » Östgöta reg:te } Högfors
1 » Nylands reg:te }

1½ bat. Helsinge
1 » Westg.-Dahl } i Helsingf.
4 sqv. Lätta dragoner
1 » Lifreg:te
3 » Nylands dragoner
8 » Lifdragoner.

Savolax brigader under Öfv. Hastfehrs befäl.

2 bat. Savolax reg:te
1 » Savolax jägare
2 sqv. Karelens drag.

Af de på arméns flotta inskeppade Trupper utskeppades större delen d. 11 Aug. vid Borgå, hvarifrån d. 16 Aug.

2 bat. Upplands
2 » Westmanlands och
1 Dahl gingo till gränsen samt d. 26 och 28 Aug.
2 Södermanlands
1 Jönköpings och
1 Kronobergs följde efter.

I medlet af Aug. afsöndrades från Helsingfors till Ekenäs och Tvärminde.

1 bat.	Westg.-Dahl	400
½ »	Helsinge	200
	Jägare	50
1 sqv.	Lifdragoner	100
	Artilleri	100
		850

Den 27 Aug. förlades i qvarter mellan Helsingfors och Åbo:

4 sqv. lätta dragoner
1 » Lifreg:tet.

N:o 533.

Vid Norrmännens inbrott i Bohus län i Sept. 1788 funnos följande trupper i Sverge:

(Sammandraget efter Schantz m. fl.)

11 Sqv. Lifregemente
8 » Westgöta kavalleri
8 » Östgöta
8 » Smålands
8 » Norra skånska
8 » Södra skånska
1 » Jemtlands (Lifdrabanter) (Adelsfanan)
4 » Bohus dragoner

1 Bat. Garde
2 » Skaraborgs reg:te
2 » Nerike och Wermlands
2 » Jemtlands
1 » Bohus läns.

I Carlskrona eller på flottan voro:
2 Bat. Wachtmeister (eller Stedingk)
1 » Jönköping
1 » Kronobergs
1 » Westgöta-Dahl
1 » Elfsborg

samt i Pommern
2 » Drottningens
2 » Psilanderhjelms
1 » Hintzenstern.

Bland dessa trupper voro i början af Oct. samlade vid Göteborg:
2 Bat. Drottningens reg:te
2 » Psilanderhjelms reg:te
Skaraborgs } delar af
Ner. o. Werml. } delar af
Bohus läns }
Af Lifreg:tet till häst 780
Westgöta kavalleri
Skånska husarer.

N:o 534.

I Sept. 1788 voro följande trupper sålunda fördelade:

(Ur Schantz finska krigets hist.)

Under Gen.-L:t Siegroth.

Lowisa	Lifgardet
	Dahlregementet
Lilla Abborfors	Södermanlands
Kungsböls	Jönköpings
	Kronobergs
Svenskby	Upplands
Anjala	Björneborgs
	Åbo läns
	Westerbottens.

Under Gen.-L:t Mejerfelt.

Elimä	Nylands drag.
Strömsfors	Westmanl.reg:te
Högfors	Enkedrottn. lifr.
Kymmenegård	Östgöta
Suttula	Flemmings
Püttis	Ner. o. Wermlds.

N:o 535.

D. 20 Oct. 1788 voro följande trupper sålunda fördelade:

(Ur Schantz finska krigets hist.)

Venstra fördelningen.
Gen.-L:t Siegroth.
Högqvarter: Säxjärfvi; samlingsplats: Artsjö-Nyby.
Björneborgs reg:te
Tavastehus
Westerbottens
Östgöta
Elfsborgs
Artilleriparken.

Gen.-L:t v. Platen.
Högqvarter: Peipola; samlingsplats: Ellmä.
Södermanlands reg:te
Kronobergs

Jönköpings
Westmanlands.

Högra fördelningen.
Gen.-L:t Mejerfelt.
Högqvarter: Lovisa.
Upplands reg:te
Dahl-reg:tet
Nerike och Wermlands.

Längs Kymmene-elf.
Ehnehjelms, Armfelts, Drufvas } jägare.

N:o 536.

Svenska arméns fördelning i Finland i slutet af Oct. 1788.

(Från Topografiska corpsens arkiv.)

Gen.-L:t Posses fördelning.
Garnison på Sveaborg
2 Bat. Konungens eget
1 » Sprengportens
3 » Arméns flotta

I Helsingfors.
2 Bat. Calmare reg:te
2 » Åbo läns reg:te
1 » Nylands Öfv.-L:ts
8 Sqv. Lifdragoner
6 » Nylands dragoner.

I Tavastehus.
Af Österbottens reg:te 100

Gen.-L:t Mejerfelts fördelning.
Gen.-Maj. Kaulbars.
2 Bat. Upplands reg:te
1 » Nerike och Wermlands
2 » Dahlreg:tet
1 » Stackelbergs, Lovisa garn.
3 » Enkedrottningens
1 » Sammansatt af Nylands reg:te och lifdrag., resten hemma.
1 Sqv. Nylands drag. (hemförl.)

Gen.-L:t Siegroths fördelning.
1 Bat. Björneborgs reg:te
1 » Tavastehus (hemförl.)
1 » Elfsborgs
2 » Östgöta
2 » Westerbottens.

Gen.-L:t Platens fördelning.
2 Bat. Södermanlands reg:te
2 » Westmanlands
1 » Jönköpings
1 » Kronobergs
1 Sqv. Karelens drag. (Kymmenegårds).

Öfv. Hastfehrs afdelning.
1 Bat. Björneborgs reg:te
1 » Tavastehus
2 » Savolax
1 » Savolax jägare
2 » Karelens dragoner.

På denna lista ej upptagne:
2 Bat. Garde (i Lovisa?)
2 » Helsinge, på marsch till Sverge öfver Åbo, hvarifrån det dock i Nov. återvände till gränsen.
2 » Österbotten, på arméns flotta eller hemförl.
1 » Stackelbergs? Afdelningen vid Tvärminne (se föreg. n:r).
4 Sqv. Lätta dragoner och
1 » Lifreg:tet, återgingo förmodligen på hösten till Sverge.

N:o 537.

Svenska armén 1789.

(Ur D. N. Thomas Hist. Taschenbuch der Kön. Schwed. Armé 1790.)

Regemente.	Chef.	Chefsboställe eller Garnisonsort.	Comp. Kavalleri.	Bat.	Styrka.
Tungt rytteri.					
Lifdrab.-Corps.	H. M:t o. 4 Kapt.-L:tr	Stockholm	1	—	116
Liftrupper t. h.	Gen.-Maj. Taube	Stockholm	2	—	125
Lifregementet	Hert. af Södermanland	Arnö i Uppland	12	—	1,505
Adelsfanan	Gen. Stackelberg	Däderö i Sörmld	6	—	395
Westgöta reg:te	Öfv. G. W. Fock	Götala i Skar. l.	8	—	1,000
Smålands d:o	Gen.-Maj. G. Horn	Brevik i Eksjö s.	8	—	1,000
Östergötlds d:o	Öfv. C. Horn	Tuna i Rysta s.	8	—	1,000
Norra skånska	Gen.-L:t v. Platen	Tomarp i Qvid.	8	—	1,000
Södra skånska	Gen.-Maj. Toll	Beckaskog i Chr.	8	—	1,000
Jemtlands sqv.	Chefen för Inf.-reg:tet	Inf.-Ch. boställe	1	—	100
			62	—	7,241
Dragoner.					
Lifregementets	Vacant	Saris i Åbo län	8	—	1,000
Nyl. o. Tavasteh.	Vacant	Roseborg i Nyld	8	—	1,000
Bohus	Chefen för Inf.-reg:tet	Inf.-Ch. boställe	4	—	400
			20	—	2,400
Lätt rytteri.					
Karelska sqv.	Sav.-brigadens chef	Savolax-brig:s chefsboställe	1	—	250
Husar-Reg:tet	Gen.-L:t H. S. Mörner	Skan. städerna	12	—	600
Lätta drag.	Gen.-Maj. Taube	Borgå	2	—	125
Uhlan-Corpsen	Öfv.-L:t Zelow	— —	4	—	300
			19	—	1,275
			101	—	10,916
Infanteri.					
Gardet	Öfv. B. Cederström	Stockholm	—	3	1,800
Konungens Lifr.	Gen.-M. Gustafsköld	Malmö o. Christ.	—	2	800
Drottn:s Lifr.	Öfv. Qwillfelt	Stralsund	—	2	1,500
Enkedrottn:s d:o	Öfv. v. Pfeiff	Sthlm o. Sveab.	—	3	1,600
Upplands reg:te	Gen. Wrede	Landsberg	—	2	1,200
Skarabergs d:o	Fältm. P. Scheffer	Kungslena	—	2	1,200
F. d. Åbo d:o	Vacant	Kustögård	—	2	1,025
Södermanland	Gen.-L:t v. Siegroth	Dageh. i Lerbo	—	2	1,200
Kronobergs	Öfv. C. Strömfelt	Tegnaholm	—	2	1,100
Jönköpings	Öfv. C. P. v. Schwerin	Granbeck	—	2	1,100

Björneborgs	Vacant	Sälkis	—	2	1,025
Dahlregementet	Vacant	Näsgard	—	2	1,200
Östergötlands	Fältm. Hessenstein	Kungsgård	—	2	1,200
Tavastehus r.	Gen.-L:t Gr. Posse	Gammalgård	—	2	1,025
Helsinge	Öfv. G. W. Kaulbars	Mordnäs	—	2	1,200
Elfsborgs	Öfv. H. W. Hamilton	Öresten	—	2	1,200
Westg.-Dahls	Öfv. G. Cronhjelm	Slädene	—	2	1,200
Savolax	Öfv. M. Brunow	Brahellinna	—	2	1,038
Westmanlands	Hert. af Östergötland	Frövi	—	2	1,200
Westerbottens	Öfv. Pauli	Gran	—	2	1,056
Calmare	Gen.-M. Schönström	Kronobäck	—	2	1,100
Nylands	Vacant	Liljedahl	—	2	1,025
Ner. o. Wermlds	Gen. Meyerfelt	Akersberg	—	3	1,674
Österbottens	Vacant	Tollesund	—	2	1,200
Jemtlands	Öfv. Lewenhaupt	Kungsgården	—	2	1,048
Bohus läns	Vacant	Kastellgården	—	1	504
Sprengportens	Gen.-L:t Sprengporten	Landskrona	—	2	800
Psilanderhjelms	Gen.-L:t Psilanderh.	Stralsund	—	2	1,500
Wachtmeisters	Öfv. Wachtmeister	Göteborg	—	2	800
Flemings	Öfv. Fleming	Lovisa	—	2	800
Hintzensterns	Öfv. Hintzenstern	Stralsund	—	1	600
			—	63	34,580
Lätt fotfolk.					
Elime och Rautalambi	Gen.-M. Stedingk	Walkiala,	—	1	500
Kymmenegårds		Orewalla	—	1	128
Stedings fotjäg.			—	1	400
Armfelts d:o	Öfv. E. L. Armfelt	— —	—	1	400
			—	4	1,428
Artilleri-reg:tet	Gen.-Fältt. Sinclair	Rikets fästngr.	—	5	3,230
Pomm. Pionier-Corpsen	— — —	— —	—	—	200
Pomm. Landv.-bataljonen	— — —	— —	—	—	250
Pomm. Invalider	— — —	— —	—	—	200
			—	5	3,880
			—	—	50,804

N:o 538.

Svenska örlogsflottan 1789.

(Ur Thomas, Hist. Taschenbuch.)

Rangskepp.

	Kan.
Gustaf III.	70
Adolf Fredrik (Konung)	74
Sofia Magdalena	70
Prins Gustaf	70
Lovisa Ulrica	70
Göta Lejon	70
Enigheten	70
Wladislaw (taget vid Hogland)	70
Prins Gustaf Adolf	60
Wasa (taget vid Hogld)	60
Fredrik Rex	60
Hedv. Elisabeth Charlotta	60
Prins Ferdinand	60
Fäderneslandet	60
Riksständen	60
Sparre	60
Finland	60
Westmanland	60
Freden	60
Mildheten	60
Rättvisan	60
Dygden	60
Åran	60
Försigtigheten	60
Manligheten	60
Tapperheten	60
Dristigheten	60
Prins Carl	60
Prins Fredrik Adolf	60

Fregatter.

Bellona	40
Venus	40
Diana	40
Minerva	40
Freya	40
Camilla	40
Thetis	40
Zemire	40
Galathé	40
Euridice	40
Uppland	40
Gripen	40
Svarta örn	36
Höken	36
Illerim	34
Jarramas	34
Jaroslaw	32
Hector	26
Sigurd Ormöga	24
Roswall	24
Sprengporten	24
Trolle	24
Postiljonen	24
	2,612

Sjösoldater.

Stor-Amiralens reg:te	800
Första Volontär-reg:tet	700
Andra Volontär-reg:tet	700
Galèrbesättningen	2,706
Sjöartilleri	
Matroser (Båtsmän)	8,400
Fördubblingsmanskap	
Timmermän.	

N:o 539.

Generalitetet 1789.

(Ur Thomas Hist. Taschenbuch.)

Fältmarskalkar.

Furst F. W. v. Hessenstein
Baron P. Scheffer.

Generaler

Grefve W. R. Stackelberg
Grefve F. Horn
Baron F. C. Wrede
Grefve J. A. Meyerfelt.

General-Lieutnanter.

Baron J. W. Sprengporten
Baron O. J. Zöge v. Manteufel
Grefve F. A. Posse
Baron H. S. Mörner
Grefve J. Sparre
Baron C. Hjerta

Baron G. A. Siegroth
Baron F. Armfelt
A. M. v. Arbin
S. Winklerfelt
F. J. B. v. Platen
J. Psilanderhjelm

General-Majorer.

J. v. Hermanson, Gen.-Qv.
A. Gustafsköld
Baron C. J. Cederhjelm
A. D. Schönström
Baron R. Bennet
Grefve G. Horn
Baron C. G. Sinkler
Baron E. Taube
J. F. Pollet
J. C. Toll
L. B. C. v. Stedingk

48 Öfverstar
7 General-Adjutanter
14 Commendanter.

N:o 540

Amiralitetet.

(Ur Thomas, Hist. Taschenbuch.)

Storamiral.

Hert. Carl af Södermanland.

Öfveramiral.

Grefve C. A. Ehrensvärd.

Amiral.

Grefve A. J. Wrangel.

Vice-amiraler.

C. L. Jägersköld
C. Tersmeden
J. Nordenanckar
Baron J. Cederström.

Contre-amiraler.

F. v. Chapman
C. J. Feiff
F. Wagenfelt
O. H. Nordensköld
F. Linderstedt
Baron S. Rayalin

17 Öfverstar.

N:o 541.

Förteckning på örlogsflottan under 1789 års campagne.

(Gyllengranat, Sv. Flottans Hist.)

Avantgarde.

Pr. Fr. Adolf	Öfv. Lejonanckar
Enigheten	Maj. Wittlock
Fröja, freg.	Maj. Grubbe
Tapperheten	Öfv. L. Wagenfelt
Sophia Magd.	C.-Am. Liljehorn
Åran	Öfv. Hisingsköld
Gripen, freg.	Maj. Gley
Dygden	Öfv.-L:t Holtz
Eurydice, freg.	Maj. Schultén
Riksens ständer	Maj. Dufva.

Corps de bataille.

Wasa	Maj. Gejerfelt
Minerva freg.	Maj. Kock
Fäderneslandet	Öfv. Ehnesköld
Kon. Ad. Fredr.	Öfv.-L. Nauckh.
Gustaf III	Öfv. Klint
Vladislaw	Öfv. Fust
Försigtigheten	Öfv. Fahlstedt
Galathée, freg.	Kapt. v. Walden
Prins Carl	Maj. Fahlstedt.

Arrièrgarde.

Ömheten	Maj. Ekenman
Uppland, freg.	Maj. Rahm
Manligheten	Öfv.-L:t Billing
Thetis, freg.	Öfv. L. Thingvall
Lovisa Ulrica	Öfv.-L:t Amén
Hed. El. Charl.	Öfv. Modée
Göta Lejon	Öfv. Psilanderhj.
Zemire, freg.	Maj. Feiff
Göta Lejon	Öfv.-L:t Wollin
Dristigheten	Öfv.-L:t Puke.

N:o 542.

Finska eskaderns af Kongl. arméns flotta besättningslista år 1789.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

7 Turuma
1 Hemmema
3 Udenma
3 Pojahnma
2 Fregatter
27 kanonslupar
10 Kanonbarkasser
4 Mörsare-barkasser
2 Kanonjollar
2 Recognosceringsfartyg
1 Chefslup
24 andra fartyg.

Erfordrade en besättning af 5,563 man sjö- och landmilice, hvaraf tillgång fanns till 2,239 man sjömilice och resten måste anskaffas. Delades i högra och venstra flygeln, en detascherad eskader och 4 fördelningar kanonslupar.

Galer-eskadern bestod af 29 galerer och 1 recognoscerslup, hvartill fordrades en besättning af 1,645 man sjöfolk och 6,702 soldater.

N:o 543.

Till och under år 1789 uppsattes följande nya afdelningar:

(Ur Schantz m. fl.)

Storamiralens reg:te	1,200
Nordenskölds d:o	400
Sandels jägare	600
Tornerhjelms lätta bat.	
Ehrenmalms fricorps	
Freytags frikompani	
Wulfkronas d:o	
Savolax jäg. (ny bat.)	400
Karelens jägare . . .	400
Lifkossacker . . .	100
Selows kossacker . .	200
Dahlarnas vargering	1,400
Helsinge d:o .	600
Elfsborgs d:o	
Bohusläns d:o	
En del af Westmanlands d:o	
En del af Westg.-Dahls d:o	
Norra Skånska kav. d:o	500
Södra kånska d:o	500
Åboläns d:o	
Nylands d:o	
Lifdragonernas d:o	
Björneborgs d:o	
avolax d:o	

N:o 544.

Vid början af år 1789 utgjordes Savolax brigader af:

(Från Top. Corpsens arkiv. m. m.)

2 Bat. Savolax reg:te
1 Savolax jägare
1 » ny d:o
1 » Savolax vargering
2 Sqv. Karelens dragoner
2 Bat. Österbottens reg:te
2 » Björneborgs »
1 » Björneborgs vargering
2 Frikompanier.

Härtill kom på våren
2 Bat. Tavastehus reg:te, hvaraf 1 likväl detascherades till Karelen
Tillsammans omkring 3,000 man.

Brigaden var i början af Juni sålunda fördelad:

I Tohmajervi	4	à 500
I Randasalmi	5	à 600
» Sulkava		200
» Pumala	6	à 700
» Christina, Kyro.	5	à 600
» St. Michel	1	à 150
	2,300	à 2,750

1 Mänduharju, en del af Björneborgs reg:te

Trupperne vid Tohmajervi utgjordes af:

1 Bat. Tavastehus reg:te
Karelens jägare.

I striden vid Porosalmi d. 13 Juni deltogo:

Af Björneborgs reg:te	400
» Frikompanier . . .	100
» Savolax jägare . . .	80
» Karelens dragoner .	30
» Nylands drag. . .	75
2 Partikanoner	
	735

Kl. 4 e. m. tillkommo

Af Björneborgs reg:te .	200
2 Bat. Österbottens	
Ett 6 batteri.	

D. 28 Juni var hela brigaden till en styrka af 3,400 man samlad vid Jorois.

N:o 545.

Vid Heinola samlades i Juni under Gen.-Maj. Kaulbars befäl följande trupper:

(Ur Schantz m. fl.)

2 Bat. Helsinge reg:te
1 » Elfsborgs
1 » Sammansatt finsk
2 sqv. Lifdragoner,

hvilka likvisst alla i början af Juli, utom finska bataljonen, öfver Nyby afgingo till Keltis.

Äfven Åboläns och Tavastehus reg:ter samt Elimä (Kräners) bataljon uppehöllo sig vid årets början vid vägen från Tavastehus till Keltis. Nylands reg:te var vid kustvägen.

N:o 546.

Sedan i föregående nummer nämnde trupper blifvit afdragne, återstodo följande trupper vid nedre delen af Kymmeneelf, med hvilka fälttåget i slutet af Juni 1789 började:

(Ur Schantz m. fl.)

Gen.-L:t Platens fördelning.
2 Bat. Södermanlands reg:te
2 » Westmanlands
1 » Jönköpings
1 » Kronobergs

Gen.-L:t Siegroths fördelning
2 Bat. Östgöta reg:te
2 » Westernottens
Elimä kompani
2 » Gardet.

Detaschementer af Lifdragonerne och Nylands drag.

Gen.-L:t Mejerfelts fördelning
2 Bat. Uplands reg:te
2 » Dahlreg:tet
1 » Nerike och Wermlands
2 » Nylands
3 » Enkedrottningens
1 » Stackelberg
1 Sqv. Karelens dragoner.

På andra ställen använde.
1 Bat Westgöta-Dahls
2 » Åboläns reg:te
1 » Stackelbergs reg:te.

Åtskilliga detaschemer kavalleri.

N:o 547.

På örlogsflottan inskeppades i början af Juli följande trupper:

(Ur Schantz m. fl.)

Storamiralens reg:te

Första Volontärreg:tet
Andra Volontärreg:tet
Af Östgöta kavalleri . 700
Af Smålands . . . 700
Calmare reg:te
Konungens eget
Sprengtportska reg:tet.

Drottningens lifreg:te öfvertog bevakningen i Carlskrona.

I Oct. inskeppades ytterligare på örlogsflottan:
En del af lifregementet
Westgöta kavalleri
Drottningens lifregemente
1 Bat. Garde öfvertog bevakningen af Carlskrona.

N:o 548.

Under loppet af Aug. 1789 ankommo från Sverge följande trupper:

(Ur Schantz m. fl.)

2 Bat. Skaraborgs reg:te
1 » Kronobergs
1 » Jönköpings
1 » Westg.-Dahls
1 » Elfsborgs
2 » Psilanderhjelms
Lätta dragoner, hvilka trupper, gingo till riksgränsen.

Och under loppet af Sept. ankommo vidare:
2 Bat. Nerike och Wemlands
1 » Bohusläns drag.
2 » Jemtlands reg:te
Dahl-vargeringen
1 » Helsinge-vargeringen, hvilka sistnämnde trupper upp-ställdes mellan Ekenäs och Helsingfors.

N:o 549.

På arméns flotta inskeppades i slutet af Aug. 1789 följande trupper.

(Ur Schantz m. fl.)

Detaschementer af:
Upplands reg:te
Tavastehus
Nylands
Åbo läns reg:tes vargering
Nyland d:o
Lifdragonernes d:o
Nylands dragoner
Stackelbergska reg:tet.

N:o 550.

I öfverfallet vid Parkumäcki d. 21 Juli 1789 deltogo;

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Af Björneborgs reg:te . 460
Af Österbottens . 460
Jägare 100
Dragoner 80
Af Savolax reg:te (Gahn) 300
3 Trepundiga kanoner
3 Nickar.

N:o 551.

I bataljen vid Svensksund d. 24 Aug. 1789 var arméns flotta sammansatt på följande sätt:

(Ur Gyllengranats Sv. Flottans Hist.)

Chef, Öfver-Amiral Ehrensvärd.

Första divisionen.
Öfv.-L:t. Fleetvood.
Turuma Björn Jernsida
Lodbrok
Sällan Wärre
Ivar Benlös
Ragvald

Sigrid Ormöga
Hemmerna Oden

Andra divisionen.
Öfv.-L:t Rosenstein
Fregatten Trolle
Udema Ingeborg
Gamla
Thorborg
Pojema Brynhilda
Galeren Halland
Smaland
Stockholm
Cedercreutz
Palmstjerna
Half-gal. Löparen
Skonerten Fröja

Första fördelningen.
Öfv.-L:t Dankvardt
6 Kanonslupar.

Andra fördelningen.
Major Hjelmstjerna
6 Kanonslupar.

Tredje fördelningen.
Major v. Krämer
6 Kanonslupar.

Fjerde fördelningen.
Major Brenner
5 Kanonslupar

4 Mörsare barkasser

3 Kanon-barkasser.

N:o 552.

Effektiva styrkan af General Stedings corps d'armé i Sept. 1789.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Nylands och Karelska drag.	252
Fältartilleri-reg:tet	252
Af sjö d:o	12
Björneborgs reg:te	738
Dess vargering	259
Tavastehus bataljon	276
Savolax reg:te	814
Dess artilleri	72
Dess vargering	214
Österbottens reg:te	902
Savolax jägare	485
Carelska d:o	348
Carelska drag. varg.	58
Savolax fricorps	147
Kuopio	94
Matroser	23
	4,946

Af denna styrka voro presentes i:

Sämminge läger	1,923
Pihlajaniemi	465
Kallislax	37
Sulkava	181
Pirtimäcki	1,203
På 8 kanonslupar	418
Joroois sjukhus	308
Randasalmi	10
St. Michel	393
Pienimäcki	8
	4,946

Artilleriet i brigaden:

Vid Säminge.

Sexpundingar	5
Sextonpund. haub.	1
Attapund d:o	1
Trepund. reg:ts-kan	4
Trepund. jernkan.	1
Trepund. parti-kan.	1

I Pumala.

Sexpundingar	1
Ryska haubitzer	2
Trepund. reg:ts-kan.	3
Trepund. parti-kan.	4

Pihlajaniemi.

Trepundige parti-kanoner	2

St. Michel.

Trepund. reg:ts-kanon.	1
Trepund. part-kanoner	8

N:o 553.

Svenska arméns förläggning i vinterqvarter 1789—1790.

(Ur Schantz finska krigets hist.)

Högra fördelningen.
Gen.-L:t v. Platen.
Samlingsplats Lovisa.

2	Bat. Lifgarde	
2	» Dahlreg:tet	
2	» Westerbottens	
3	» Enkedrottningens	
2	» Skaraborgs	
1	» Stackelberg	
1	» Drufvas jägare	
4	Sqv. Lätta dragoner	250
1	» Karelens drag.	
2	Sexpundiga komp. kan.	12
1	Trepundigt d:o d:o	6
	Åttpundige haub. d:o	2

Medlersta fördelningen.
Gen.-Maj. Hammilton
Samlingsplats Artsjö el. Elimä

2	Bat Westg.-Dahls reg:te	
2	» Södermanlands	
2	» Westmanlands	
2	» Kronobergs	
4	» Jägare	
	Zelows kossacker	120
1	Sqv. Karelens drag.	50

Venstra fördelningen.
Gen.-Maj. Pollet.
Samlingsplats Nyby.

2	Bat. Helsinge reg:te	
1	» Elfsborgs	
2	» Östgöta	
2	» Jönköpings	
2	» Jägare	
	Zelows kossacker	50
1	Sexpundigt komp.	6

Öfv. Armfelts brigad.

De fr. Sverige i Sept. ankomne trupperne, förstärkte med 1 bat. Ner. o. Wermlands reg:te, qvarblefvo i Nyland.

Savolax-brigaden under Öfv. Steding, förlades i södra Savolax och Karelen, med kordong mellan Laitasilda och St. Michel.

Vid densamma voro fortfarande detascherade:

Björneborgs reg:te
Tavastehus »
Österbottens »
En Elfsborgs bataljon.

Hemförlofvade voro:

Åbo läns reg:te
Nylands d:o
Lifdragonerne
Nylands dragoner.

Som garnison lågo i

Eknäs och Hangö udd	Upplands reg:te	
Strömsby	?	
Sveaborg	Psilanderhjelms	
	1 Bat. Stackelbergs	
	Artilleri	400
	Volontärer	300
Tavastehus	Artilleri	
Svartholm	En kommendering af högra fördeln.	
Åbo	Af Lifreg:tet	300
	Lifkossacker	100

N:o 554.

Förteckning på arméns flotta d. 8 Maj 1790.

	Hemmema.	Turuma.	Udema.	Pojema.	Briggar.	Skonerlar.	Pråmar.	Galerer.	Half-ehebeck.	Kanonslupar.	Kanonjollar.	Kanonbarkasser.	Mörsarebarkasser.	Chefsfartyg.	Recognosser- och avisfartyg.	Ammunitionsfartyg.	Vatten-, proviant- o. transportfartyg.	Sjukfartyg.	Adjutantsjollar.	Summa.
Afgångne från Stockholm under Kapt. Lejonankar	—	—	—	—	—	—	—	4	—	8	—	—	4	3	—	—	6	—	—	25
Afg. från Marstrand under Öfv.-L:t Törning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17	—	—	—	1	—	—	5	—	2	25
Afg. från Stralsund under Öfv.-L:t Cronstedt	—	—	—	—	—	—	1	—	—	16	14	2	—	1	—	—	—	—	—	34
Afgångne från Stockholm	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	2
Färdige att afgå fr. Stockh. und. Öfv.-L:t Stedingk	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Dito från Öregrund under Kapt. Kempensköld	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	—	—	—	1	—	—	1	—	—	10
Dito från Gefle under Major de Brenner	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18	—	—	—	1	—	—	3	—	—	22
Under byggnad och utrustning i Westervik	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	4
Dito dito i Stralsund	—	—	—	—	—	—	1	—	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9
Dito dito i Calmar och Norrköping	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	—	—	—	—	—	—	—	—	9
Utrustas i Finland	—	8	3	1	—	2	—	23	1	42	58	13	4	3	6	2	14	2	—	182
Dito i sjön Saimen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	6	—	—	—	—	—	—	—	—	14
Under utredning i Stockholm	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	2	—	10
	3	8	3	1	1	2	2	27	1	127	87	15	8	11	8	6	33	4	2	349

N:o 555.

Summarisk förteckning på örlogsflottan under 1790 års campagne.

(Gyllengranat Svenska Flottans Historia).

		Chef.	Kanoner.	Besättn.
Skeppet	Gustaf III	Öfv. Klint		
	Sophia Magdalena	Öfv. Lejonankar	74	617
	Adolf Fredrik	Contre-Am. Modée	74	594
	Wladislaw	Öfv. Fust	74	620
	Göta Lejon	Öfv. Hisingsköld	76	647
	Lovisa Ulrika	Öfv. Améen	74	559
	Enigheten	Maj. Feiff	74	523
	Försigtigheten	Öfv. Fahlstedt	64	559
	Hedv. Elis. Charl.	Öfv.-L:t Nauckhoff	64	539
	Dygden	Öfv.-L:t Ribbing	64	589
	Äran	Öfv.-L:t Holtz	64	574
	Tapperheten	Öfv.-L:t Wageufelt	64	565
	Dristigheten	Öfv.-L:t Puke	64	347
	Manligheten	Maj. Plej	64	533
	Rättvisan	Öfv.-L:t Wollin	64	552
	Ömheten	Maj. Grubbe	64	537
	Prins Carl Fredrik		66	508
	Prins Carl	Maj. Sahlstedt	64	454
	Prins Ad. Fredrik	Maj. Ekenman	64	456
	Fäderneslandet	Maj. Tingwall	64	536
	Wasa	Maj Hellman	62	549
	Fredrik Rex			
	Prins Ferdinand	Maj. Wittlock	62	484
	Riksens Ständer	Maj. Castanie	60	438
	Finland	Kapt. Treutiger	56	438
Fregatten	Uppland	Maj. Rahm.	44	362
	Gripen	Kapt Söderdahl	44	333
	Bellona		40	
	Diana		40	
	Fröja	Maj. Grubbe	40	324
	Zemire	Kapt. Neuendorf	40	336
	Camilla	Maj. Cederström	40	329
	Thetis	Kapt. Petterson	40	348
	Eurydice	Kapt. Feiff	40	347
	Galathée	Kapt. Waldén	40	319
Rep. Freg.	Illerim	Kapt. Wrangel	36	235
	Jarramas	Kapt. Gahm	36	266
	Jaroslawitz	Kapt. Lagerstråle	32	233
	Hector	Kapt. Cederström	26	239
Kutt. Brig.	Husaren		18	120
Fregatten	Ulla Fersen	Kapt. Blom	18	209

Kutt. Brigg.	Dragon	12	115
	Falken	12	78
	Höken	10	39
	Esplendian	16	11
	St. Barthelemy	8	20
	Måsan	12	—
	Kossacken	10	54
	Disa	10	73
Sjukskepp	Hjelten	—	
Bombkitz	Ethna	—	43
Bomkitz	Missan	—	33
Brännare	Postiljon	—	33
Brännare		—	
		Summa 2,104	16,920

N:o 556.

Arméns flottas sammansättning d. 7 Juni 1790.

(Mankell Sv. skärgårdsflottans hist.)

Öfverbefälhafvare konung Gustaf III.

1 Hemmena
1 Turuma
2 Udema
1 Brigg
1 Kutter
} 1 Div. under. Öfv.-L:t Stedingk

20 galerer } 3 Divisioner under Kaptenerne Pechlin, Virgin o. Petterson

80 Kanonslupar
50 Kanonjollar
} 8 Divisioner und. Öfv.-L:ne Törning och Hjelmstjerna, Maj:ne Lejonankar, Malmborg och Toll samt Kaptenerne Jönsson, Brummer och Scharff.

Mörsare-Barkasser } 1 Div. under Kapt. Hård

10 Kanonbarkasser
2 Kongl. Fartyg
2 Sjukturuma jemte chefs-, ammunitions-, proviant-, vatten-, sjuk- och transportfartyg.

Besättningsstyrkan 13,000 man.

N:o 557.

Till vårfälttåget 1790 vidtogos följande åtgärder i afseende på arméns förstärkning och fördelning.

(Ur Schantz m. fl.)

Vargeringen uppsattes för alla indelta svenska och finska reg:ter, hvilka ej föregående år utgjort densamma.

Landet delades i tvenne stora värfningsområden, det norra och det södra.

Till tjenstgöring på arméns flotta kommenderades

Lifdragonerna
Deras vargering
Nylands dragoner (på 240 man när, som gingo till Savolax).
Deras vargering:
Åboläns reg:tes vargering
Nylands reg:tes d:o
Psilanderhjelms reg:te
Ehrenmalms bataljon.
Lifreg:tet till häst

Östgöta kavalleri
Af Smålands kavalleri 600
En bataljon garde
Hintzensterns bataljon.
Delar af:
Stedingks reg:te
Calmare reg:te
Pomm. artilleri och pion.

Längre fram äfven:
Gardet
Upplands reg:te
Lätta dragonerne
Mörners husarer

Till tjenstgöring på örlogsflottan kommenderades:
Storamiralens reg:te
Sprengportens
Drottningens lifreg:te
Norra skånska kavalleriet
Södra Skånska d:o.
Delar af:
Konungens eget
Stedings
Calmare.

Såsom reserv i Carlskrona samlades:
Smålands kavalleri (en del)
Westgöta kavalleri.

Armfelts brigad flyttades i början af Mars till Heinala och St. Michel, med undantag af
Bohusläns dragoner och
Jemtlands jägare.
I stället förstärktes den med
2 Bat. Jönköpings reg:te af
af Pollets fördelning.

Till förstärkning af Stedingks brigad i Savolax kommenderades
Björneborgs vargering
Savolax vargering.

Slutligen upprättades i Karelen en ny brigad, först under Gen.-Maj. Carpelans och sedan under Öfv. Wredes befäl, bestående af:
2 bat. Nylands reg:te
2 bat. Karelens jägare
1 » Kuopio bataljon
1 » Pelis bataljon
2 » Uleåborgs lätta inf.
Karelska dragoner 20
Sexp. kanoner . . 4

Af dessa trupper stannade dock blott Karelens jägare vid Tohmajervi. De öfriga gingo i början af Juni från Joensu öfver Kuopio till St. Michel, hvarifrån Öfv. Wrede med
Nylands reg:te och
Kuopio bataljon sändes till Armfelts brigad, öfver hvilken han tog befälet, under det
Uleåborgs reg:te och
Pelis bataljon öfver Waldola och Jala marscherade vidare till Werelä.

N:o 558.

De trupper med hvilka Armfelt utkämpade striderna vid Kärnakoski och Pardakoski d. 15 och 30 April voro:

(Ur Schantz m. fl.)

3 bat. Ner. och Werml. reg:te
2 » Jönköpings
Dahlvargeringen
Helsinge vargering
Delar af Savolax jäg. och inf. från Stedingks brigad.

Med följande trupper verkställde konungen i slutet af April infallet från Iala mot Walkiala.

Återstoden af Pollets fördelning.
2 bat. Helsinge reg:te
2 » Östgöta
1 » Elfsborgs

1 bat. Hjertas jägare
Nylands drag., en del
Samt af Hammiltons förd.
2 bat. Kronobergs reg:te
2 » Westmanlands.

Till försvar af vägen från Elimä till Anjala återstodo således af Hammiltons fördeln.
2 bat. Westg.-Dahls reg:te
2 » Södermanlands och Jägare, hvilka trupper från Meijerfelts förd. förstärktes med:
2 bat. Westerbottens reg:te
1 » Enkedrottningens reg:te
1 » Meijerfelts friskyttar
2 » Dahlreg:tet.

Till nedre delen af Kymmene elf kommo snart derefter från Nylandskusten
2 bat. Jemtlands jäg.
1 » Bohusläns drag. samt från Karelska brig.
2 bat. Uleåborgs reg:te
1 » Pelis bataljon
Kymmenegårds bataljon och Tornerhjelms lätta lågo på Jala vägen.

Då Freden d. 14 Aug. afslöts i Werelä funnos derstädes samlade:
2 bat. Helsinge reg:te
2 » Östgöta
1 » Elfsborgs
2 » Södermanlands
2 » Westmanlds
2 » Kronoborgs
2 » Uleåborgs
1 » Armfelts jägare
En del af Nylands dragoner
En del af Lifregementet.

N:o 559.

Vid anfallet på Savitaipale d. 4 Juni deltogo följ. trupper:

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Venstra kolonnen under Öfv.-L:t Tawast.
1 bat. Nerikes och Wermlands reg:te
En del af Savolax jägare
D:o Karelens drag.
D:o Af Pumala det.
} 600 man.

Midtelkolonnen under Gen.-Maj. Armfelt
1 bat. Ner. och Werml. 380
1 » Jönköpings . . . 196
Dahlvargering . 320
Ner. o. Werml. jäg. 40
Helsinge jäg.
2 kanonslupar
1,000

Högra kolonnen under Öfv.-L:t Gripenberg
1 bat. Tavastehus reg:te
Hels. varg. jägare
} 426 man.
Tillsammans omkr. 2,000 man.

N:o 560.

Arméns flottas sammansättning d. 8 Juli 1790 (dagen före slaget vid Svensksund).

(Schantz finska krigets hist.)

Ofverbefälhafvare.
H. M:t Konungen.

Första eller finska brigaden.
Öfv.-L:t Stedingk.

Första divisionen.
Kapten Hansson.
Hummena Styrbjörn
Starkotter
Hjalmar

Turuma Norden
Udema Thorborg
Ingeborg
Kutt.-Brigg. Alexander.

Andra divisionen.
Kapten Pechlin.
Galeren Taube
Westervik
Halland
Helsingland
Calmar
Halfgaleren № 4.

Tredje divisionen.
Kapten Virgin.
Galeren Stockholm
Wrede
Nyköping
Höpken
Jemtland
Halfgaleren № 5.

Fjerde divisionen.
Galeren Svärdsorden
Serafimsorden
von Seth
Småland
Westgöta-Dahl
Nerike.

Andra eller Bohuslänska brigaden.
Öfv.-L:t Törning.
Femte divis. Kapt. Malmsten
Sjette d:o Maj. Malmborg
Sjunde d:o Kapt. Toll
Åttonde d:o Kapt. Jönsson.

Kanonsluparne n:o 1, 4, 5, 6, 12, 15, 17, 18, 19, 21, 29, 30, 32, 75, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 119, 120, 121, 122, 123, 124 och 125.

Norrköpings-jollar n:o 1, 2, 3, 4 och 5 samt jollarne n:o 6, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 25, 28 och 32 samt 5 jollar vid Jönssons division.

Tredje eller finska brigaden.
Öfv.-L:t Hjelmstjerna.
Nionde div. Kapten Düben
Tionde d:o Maj. Lejonanckar
Elfte d:o Kapten Brummer.

Kanonsluparne n:o 26, 31, 24, 20, 13, 10, 2, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 52, 53, 55, 58, 27, 11, 14, 9, 37, 72, 73, 74 samt ytterligare 2.

Jollarne n:o 4, 8, 25, 28, 46, 48, 49, 50, 37, 26, 27, 29 och 35.

Fjerde el. tyska brigaden.
Öfv.-L:t Cronstedt.
Tolfte division Kapt. Diedrichs
Trettonde d:o Kapten Hård
Fjortonde d:o Kapten De Pon.

Kanonsluparne n:o 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 49, 50, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71 och 76.

Jollarne n:o 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64.

Kalmare jollar n:o 1, 2, 3 och 4.

Summa.
6 större fartyg
18 Galerer och halfgalerer
99 Kanonslupar
54 Kanonjollar samt dessutom ej indelte
10 Kanonbarkasser, 8 Mörsarebarkasser, transportfartyg o. s. v.
Besättning 14,000 man.

N:o 561.

Sammandrag som visar styrkan på landtarmén och arméns flotta i Finland nedanstående terminer.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

D. 31 Dec. 1788.

Præsentes	23,846
Sjuka	2,746
Vakante	3,726
	30,318

D. 31 Mars 1789.

Præsentes	23,642
Sjuke	2,530
Vakante	4,146
	30,318

D. 31 Dec. 1789.

Præsentes	27,716
Sjuka	6,077
Vakante	10,927
	44,720

D. 31 Mars 1790.

Præsentes	27,345
Sjuka	6,593
Vakante	11,614
	45,552

N:o 562.

Sammandrag, som visar afgången vid armén i Finland och vid arméns flotta åren 1788—1790.

(Från Top. Corpsens Arkiv.)

	1788	1789.	1790.	Summa.
Döde	1,631	4,169	3,978	9,778
Skjutne	49	466	924	1,439
Sårade	—	589	636	1,225
Fångne	126	1,308	2,523	4,957
Rymde	49	678	451	1,178
Afsked.	920	2,575	287	3,782
Summa	2,824	9,736	8,799	21,357

GUSTAF IV ADOLFS

OCH

HANS FÖRMYNDARES REGERING.

1792—1809.

N:o 563.

Förslag som utvisar effektive och vakante styrkan af K. M:ts armé. Fjerde qvartalet 1793.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Lifördelningen.

	Offi-cerare.	Und.-Off.	Spel.	Man-skap.	Var-gering	Båts-män.	Hä-star.
Svea Lifgarde	69	57	20	1,180	—	—	—
Lifhusarerna	30	30	8	300	—	—	314
Göta Garde	36	49	17	1,123	—	—	—
Lifreg:ts-brigaden.							
Cuirassiererna	30	26	13	580	—	—	582
Dragonerna	23	21	8	468	—	—	466
Indelta lätta inf.-bat.	16	16	26	357	—	—	—
Värfvade lätta inf.-bat.	30	25	27	486	—	—	—
Lifgrenadierne.							
Rothålls-divisionen	46	37	24	1,089	—	—	—
Rusthålls-divisionen	48	30	16	990	—	—	—
Artilleri.							
Stockholm	72	46	11	894	—	—	—
Waxholm	4	4	1	78	—	—	—
Dalarö	—	1	—	24	—	—	—
Fortifikationen	78	47	—	112	—	—	—
Adelsfanan	46	5	4	395	—	—	395
Arméns flotta	72	33	5	295	—	785	—
	—	427	180	8,371	—	785	1,157

Vestra fördelningen.

Artilleri.						
Carlstad	4	5	1	78	—	—	—
Eda skans	1	—	—	8	—	—	—
Upplands Regemente	60	42	15	1,138	—	—	—
Westmanlands Reg:te	55	39	16	1,056	—	—	—
Södermanlands Reg:te	49	36	16	1,141	—	—	—
Nerike och Wermlands	45	50	16	1,659	—	—	—
Dess jägare-bataljon	17	15	6	300	—	—	—
	—	187	75	5,380	—	—	—

Skånska fördelningen.

Artilleri	Christianstad	11	7	2	133	—	—	—
	Malmö	6	2	1	67	—	—	—
	Landskrona	4	3	1	69		—	—
Norra skånska kavalleri		45	53	8	999	479	—	995

Södra skånska kavalleri	48	37	13	995	486	—	979
Mörners Husarer	36	37	8	400	—	—	368
Kongl. Maj:ts reg:te . .	42	28	16	493	—	—	—
Sprengportska reg:tet . .	39	29	16	496	—	—	—
	230	196	65	3,652	965	—	2,342

Småländska fördelningen.

Artilleri Jönköping . .	5	3	1	67	—	—	—
Artilleri Calmar . .	9	2	1	71	—	—	—
Smålands lätta kavalleri	45	24	8	971	456	—	751
Kronobergs reg:te	37	37	15	1,095	—	—	—
Jönköpings reg:te . . .	50	42	14	1,011	—	—	—
Calmare reg:te	53	44	16	1,100	—	—	—
	196	152	55	4,315	456	—	751

Westgöta-fördelningen.

Artilleri Göteborg . . .	30	33	5	325	—	—	—
Artilleri Carlsten . . .	3	—	1	140	—	—	—
Artilleri Warberg . . .	1	1	1	43	—	—	—
Westgöta kavalleri . . .	40	18	8	963	—	—	960
Skaraborgs reg:te . . .	59	45	16	1,142	—	—	—
Elfsborgs reg:te . . .	50	51	16	1,122	—	—	—
Westgöta-Dahls reg:te	48	46	13	1,119	—	—	—
Bohus läns reg:te . . .	40	33	16	767	—	—	—
Stedingska reg:tet . .	30	29	17	778	—	—	—
Arméns flotta i Göteborg	6	3	—	75	—	25	960
	307	259	93	6,474	—	25	960

Norra fördelningen.

Artilleri på Frösön . . .	1	—	—	8	—	—	—
Dahlreg:tet	47	37	16	1,161	—	—	—
Helsinge reg:te	43	38	16	1,200	—	—	—
Westerbottens reg:te . .	41	40	16	1,053	—	—	—
Jemtlands Dragonreg:te	50	39	18	807	—	—	96
	182	154	66	4,229	—	—	96

Finska fördelningen.

Artilleri i Finland . . .	47	33	13	765		—	—
Carelska lätta dragoner	16	10	4	198	83	—	198
Abo läns reg:te	64	43	16	1,025	506	—	—
Dess lätta infanteri-bat.	22	34	8	500	245	—	—
Björneborgs reg:te . . .	58	45	16	1,022	499	—	—
Dess lätta infanteri-bat.	27	17	8	487	246	—	—
Tavastehus reg:te	71	49	15	1,005	413	—	—
Dess jägare-bataljon . .	28	15	8	500	218	—	—
Savolax reg:te	57	40	16	1,033	475	—	—
Nylands lätta dragoner	28	18	4	298	109	—	279
Nylands reg:te	66	54	16	1,014	510	—	—

Jägarebataljon	19	13	5	342	162	—	—
Österbottens reg:te	52	37	16	1,185	—	—	—
Cajana jägare-bataljon	26	19	6	290	186	—	—
Enkedrottningens reg:te	33	40	16	744	—	—	—
Stackelbergs reg:te	39	26	16	751	—	—	—
Savolax fotjägare-reg:te	36	91	12	702	—	—	—
Carelska jägare-corpsen	30	4	14	200	—	—	—
Arméns flotta i Finland	173	98	14	867	—	887	—
	883	626	233	13,018	4,452	887	477
Pommerska fördelningen.							
Artilleri-bataljonen	12	17	2	232	—	—	—
Ridande artilleri-brigaden	6	5	1	77	—	—	—
Drottningens regemente	66	51	24	1,145	—	—	—
Psilanderhjelmska reg:tet	64	56	24	1,173	—	—	—
	148	135	52	2,627	—	—	—
Vakante	18	72	25	2,452	1,022	1,242	481
Effektive	2,768	2,136	810	48,006	5,873	1,697	6,383

Summa effektive 61,299
vakante 4,831

Summa eff. hästar 6,383
vak. d:o 481

Stockholm af General-Adjutants-Expedition d. 9 Mars 1794.

Bror Cederström.

H. Åkerstein.

N:o 564.

Förslag som utvisar effektive och vakante styrkan af K. M:ts armée för andra qvartalet 1797.

(Från Topografiska Corpsens arkiv.)

	Offi-cerare.	Under-Off.	Spel.	Man-skap.	Var-gering.	Båts-män.	Hästar.
Cavalleri	454	327	92	6,074	1,124	—	5,635
Infanteri	1,737	1,582	865	33,529	3,038	—	—
Artilleri	190	176	71	3,061	—	—	16
Fortifikation	74	71	—	496	—	—	—
Arméns flotta	165	234	28	1,324	—	1,499	—
Summa	2,620	2,390	1,056	44,484	4,162	1,499	5,651
Vakante	9	71	49	5,249 / 1,639	848	1,464	1,243

N:o 565.

Armén i Pommern d. 24 Nov. 1805.

(Från Top. Corpsens Arkiv.)

Cavalleri-brigaden.

	Skånska dragon-reg:tet	483
	Mörnerska husar-reg:tet	400

Första inf. brigaden.

1	Svea Lifgardes bat.	700
1	Göta Gardes bat.	710
1	Konungens reg:tes bat.	506

Andra inf. brigaden.

2	Lifgrenadier-reg:tet	1,200
1	Tyska grenadier-bat.	500

Tredje inf.-brigaden.

1	Kronobergs bat.	519
1	Jönköpings bat.	536
1	Calmare bat.	545

Fjerde inf.-brigaden.

1	Skaraborgs bat.	604
1	Södermanlands bat.	603
1	Elfsborgs bat.	594

Artilleriet.

	Af Svea art.-reg:te	160
	Af Göta art.-reg:te	320
	Af Wendes art.-reg:te	344

Fortificationsbrigaden.

Fältmätningsbrigaden.

Stralsunds garnison.

	Arméns flottas div.	50
	Fortificationsstaten	100
2	Drottningens lifreg:te	946
2	Engelbrektens reg:te	946
		10,774

Med befäl etc. 12,125.

Närvarande.

	Officerare	370
	Underofficerare	366
	Spel	196
	Korporaler o. manskap	8,516
		9,457

N:o 566.

General-förslag öfver svenska armén i Tyskland i Jan. 1806.

(Från Top. Corpsens Arkiv.)

Kongl. Gen.-stabs-vakten.

		Manskap.
	Svea Lifgarde kommend.	25
	Lätta lifdragonernas d:o	74
	Göta Gardes d:o	25
	Lifgrenadier-reg:tets d:o	25

Första brigaden.
Öfv. C. Mörner.

1	Svea Lifgarde	675
1	Göta Garde	685
	Skånska liniedrag. kom.	323
	Mörnerska hus. kom.	100
	Svea art. åkande batt.	54

Andra brigaden.
Öfv. G. Mörner.

2	Lifgrenadierer	1,183
	Indelta jägare-bat.	200
	Mörnerska hus. kom.	100

Tredje brigaden.
Öfv. Tavast.

1	Kronobergs reg:te	548
1	Jönköpings d:o	548
1	Calmare d:o	547
	Skanska liniedr. kom.	160
	Mörnerska husarer d:o	99
	Svea artilleri, åkande	63

Fjerde brigaden.
Öfv. Vegesack.

1	Skaraborgs reg:te	550
1	Södermanland d:o	600
1	Elfsborgs	601
	Mörnerska hus. kom.	100
	Göta art. åkande	65

Artilleri-brigaden.
Öfv. Cardell.

	Wendes art. ridande	87
	Haubitz-batt.	65
	Summa	7,502

Närvarande.

Officerare	200
Under-Officerare . .	266
Spel	144
Korporaler o. manskap	6,317
	6,927

Friske, Sjuke, kommenderade, detacherade eller vakante.

N:o 567.

Generalförslag öfver Svenska armén i Pommern d. 1—30 Juni 1806.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Manskap.

Gen.-stabs-vakten . . .	72
Första brigaden.	
Öfv. C. Mörner.	
Lifgardets bataljon.	700
Svenska gardet d:o	710
Svea art. åkande bat.	24
Södermanlands bat. .	600
Andra brigaden.	
Öfv. G. Mörner.	
Lifgren.-reg:tets 2 bat.	1,202
Tredje brigaden.	
Öfv. Tavast.	
Kronobergs bat. . . .	600
Jönköpings bat. . . .	600
Calmare bat.	599
Fjerde brigaden.	
Öfv. Vegesack.	
Skaraborgs bat. . .	600
Elfsborgs bat. . .	601
Artilleri-brigaden.	
Öf. Norrby.	
Wendes art. 2 rid. bat.	160
Svea art. 1 åkande .	90
Fortifikations-brig.	
Fältmätnings-brig.	
Cavalleribrigaden.	
Öfv. H. Mörner.	
Smålands lätta dr. 4 sqv.	319
Skånska drag. reg. 6 sqv.	564
Mörnerska husar-reg:tet	600
Landtv. i Pommern	2,667
med befäl 11 950	10,700
16 Sexpundige kan.	
2 Trepundige kan.	
2 Åttapund. haub.	

Närvarande.

Officerare	219
Underofficerare . .	271
Spel	150
Korporaler o. manskap	8,667
hvaraf 2,614 landtv.	
	9,307

N:o 568.

Armén i Pommern d. 1—10 Aug. 1806.

(Från Topografiska Corpsens arkiv.)

Manskap.

Första brigaden.	
C. Mörner.	
Lifgardet till fot . . .	700
Svenska gardet	710
Andra brigaden.	
G. Mörner.	
Lifgrenadierer . . .	1,208
Tredje brigaden.	
Skaraborgs bataljon .	600
Jönköpings bataljon .	600
Calmare bataljon . . .	599
Skånska drag.-reg:tet	80
Mörnerska hus.-reg:tet	150
Fjerde brigaden.	
Skaraborgs bataljon .	600
Södermanlands d:o . .	600
Elfsborgs d:o	601
Artilleribrigaden.	
Ridande af Wendes .	160
Åkande af Svea . . .	90

16 sexpundingar
2 åttapund. haub.

Andra linien.

Ridande art. . .	160
10 sexpundingar 2 Åttapund. haub.	
Skånska dragoner . .	160
Mörnerska hus.	450

Arméns bevakningskedja.

4 Smålands lätta drag.	317
4 Skånska dragoner	322
2 Mörnerska husarer .	150
1 Lifgardets jägare . .	100
1 Svenska gardets jäg.	100
1 Kronobergs jäg. . .	100
1 Jönköpings jäg. . . .	100
1 Calmare jäg.	100
1 Skaraborgs	100
1 Södermanlands . . .	100
	1,589

Detascherade corpsen.

Lifgardet till häst .	12
En div. rid. artilleri .	23
2 Smålands drag. . .	149
2 Skånska husarer . .	161
2 Mörnerska husarer	150
2 sexp. kanoner	
	495

N:o 569.

Förteckning på de Kongl. Preussiska trupper, som varit uti Svenska Pommern förlagde från och med d. 19 Juni 1807 till och med d. 21 Juli s. å.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Drottningens dragoner	232
Rudorfs husarer . . .	138
Blüchers husarer . .	234
v. Schills kavalleri .	366
Artilleri, 17 pjeser .	136
Gauffins } jägare . .	144
Mejers }	
v. Blüchers hus.-bat.	494
v Schills infanteri . .	160
v. Brauns gren.-bat. .	275
v. Wangenheims d:o .	541
v. Ruils inf.-reg:te .	775
Sjöholms Neumark. bat.	532
	4,027

Armén på Rügen d. 21—31 Juli under Gen. Toll.

Svenska trupper.

	Manskap.
Åkande art. K. Ulfsparre	80
Commendering i Prosenitz	25
Skånska karabinierer	447
Mörnerska husarer	335
Åboläns bataljon	609
Björneborgs bataljon .	604
Nylands bataljon . .	606
Bergens landtv.-bat.	620
Regiment du Roi. . .	35
	3,321

Engelska trupper.

Stab	
Artilleri, 4 batterier .	617
Cavalleri, 2 drag.-regementer . .	1,216
Infanteri, 5 lätta bat.	3,700
	5,533
Med befälet 9,896	8,854

Närvarande.

Officerare	310
Under Officerare . . .	413
Spel	139
Korporaler o. manskap	7,700
	8,562

N:o 570.

General-förslag öfver Svenska armén i Pommern d. 4 Aug. 1807.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Artilleri-brigaden.
Öfv. Cardell.

Första fördelningen.

	Manskap.
Fälltartilleri . .	246
Andra förd. fältart.	235
Fästningsartilleri . .	687
Reserv. artilleri . . .	563
	1,731

Kavalleri-brigaden.
Öfv. H. Mörner.

Lifreg:ts-brig. Husarer	207
Smålands dragoner	217
Skånska karabinierer	407
Mörnerska husarer	600
	1,431

Tredje Inf.-brig.
Öfv. Tavast.

Lifgrenadierer	204
Upplands bataljon	600
Jönköpings d:o . .	600
Dahl d:o . .	600
Westgöta d:o . .	600
Bohusläns d:o . .	400
Westmanlands d:o .	600
	3,601

Fjerde Inf.-brig.
Öfv. v. Vegesack.

Skaraborgs bataljon	600
Södermanlands . .	600
Elfsborgs . .	600
Ner. och Wermlands första . .	600
Ner. och Wermlands andra	600
Wermlands fältjäg. bat.	290
	3,190

Femte Inf.-brig.
Öfv. Norrman.

Drottningens Lifr.	1,200
Engelbrechtens reg:te	1,200
	2,400
Pommerska landtv.	1,648
Stralsunds borgerskap	1,402
	13,048
Med befäl etc. 16,901	15,406

Närvarande.

Officerare	905
Under-Officerare . . .	400
Spel	203
Korporaler o.Mansk.	10,511
	11,419

N:o 571.

Arméerne i Sverge d. 31 Juli 1808.

(Ur Topografiska Corpsens Arkiv.)

Norra fördelningen.

Artilleri	69
Cavalleri	80
Infanteri.	1,286
	1,435

Vestra armén.

Första brigaden.

Artilleri	110
Cavalleri	123
Infanteri	1,698

Andra brigaden.

Artilleri	110
Cavalleri	65
Infanteri.	2,199

Tredje brigaden.

Artilleri	110
Cavalleri	65
Infanteri.	2,132

Fjerde brigaden.

Artilleri	110
Cavalleri	61
Infanteri	2,968

Femte brigaden.

Artilleri	110
Cavalleri	66
Infanteri.	2,291

Sjette brigaden.

Infanteri	2,148
Artilleri-brigaden	238
Cavalleri-brigaden	870
Summa	15,474

Södra armén.
Grenadierbrigaden.
Artilleri 104
Cavalleri 147
Infanteri 3,368

Första brigaden.
Artilleri 104
Cavalleri 147
Infanteri 2,258

Andra brigaden.
Artilleri 86
Cavalleri 146
Infanteri 866

Tredje brigaden.
Artilleri 86
Cavalleri 158
Infanteri 1,046
Artilleri-brigaden . . . 199
Cavalleri-brigaden 1,290
Summa 10,014
Summarum 26,923

Häraf för tillfället under fanorna vid
Norra fördelningen 1,262
Vestra armén 13,613
Södra armén . . 9,135
24,010

N:o 572.

Arméerne i Sverge under Augusti månad 1808.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Norra fördelningen.
Gen. Adj. v. Engelbrechten.
8 Bataljoner 3,779
1 Sqvadron 83
1 Trepund. batt. . . . 69
3,931

Kustarmén.
Hertig Carl.
2 Bataljoner . . . 1,015
4 Sqvadroner . . . 510
1 Sexpund. batt. . . . 99
På fästningarne . 1,218
2,842

Vestra armén.
Gen.-L:t Frih. Cederström.
Cavalleri-brig. Öfv. Amminoff.
8 Sqvadroner. . . . 788

Artilleri-brig., Öfv. Armfelt.
9 Batterier. 760

Första brigaden Öfv. Bunge.
5 Bataljoner 2,666
2 Sqvadroner 125
1 Sexp. batteri . . . 131

Andra brig., Öfv. Cederström.
4 Bataljoner . . . 2,320
2 Sqvadroner 126
1 Sexp. batteri. . 108

Tredje brigaden, Öfv. Cronstedt.
7 Bataljoner 3,511
1 Sqvadron 61
1 Sexp. batteri 108

Fjerde brigaden, Öfv. Belfrage.
7 Bataljoner . . . 3,591
1 Sqvadron 61
1 Sexp. batteri. . . . 106

Femte brigaden, vakant.
7 Bataljoner 4,070
1 Sqvadron 62
1 Sexp. batteri. . . 106
Summa 18,570

Södra armén.
Fältmarskalken Toll.
Cavalleri-brigaden, Öfv. Platen.
28 Sqvadroner. . . . 2,643

Artilleri-brigaden, Öfv. Cardell.
3 Batterier. 264

Grenadier-brigaden, Gen.-Maj. Mörner.
6 Bataljoner 3,369
2 Sqvadroner 217
1 Sexp. batteri . . . 84

Första brig., Öfv. Rosenblad.
3 Bataljoner . . . 1,415

4 Sqvadroner 412
2 Sexp. batterier . . 242

Andra brig., Öfv. Hammarberg.
3 Bataljoner 1,366
2 Sqvadroner 263
1 Sexp. batteri . . . 84
Summa 10,359

Summarum 35,702

Häraf för tillfället under fanorna vid
Norra fördelningen 3,501
Kustarmén 2,677
Vestra armén . . 15,555
Södra armén 9,404
30,117

N:o 573.

Arméerne i Sverige under September 1808.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Gen.-Adj. v. Engelbrechten.
1 Trep. batteri 69
1 Sqvadron 83
8 bataljoner 3,879
4,031

Kustarmén.
Hertig Carl.
1 Sexp. batteri . . . 106
4 Sqadroner 636
2 Bataljoner 1,015
På fästningarne . 1,200
2,957

Vestra armén.
Gen.-L:t Cederström.
Artilleri-brig., Öfv. Armfelt.
5 Batterier. 398

Cavalleri-brig., Öfv. Aminoff.
8 Sqvadroner 772

Första brig., Öfv. Lejonstedt.
1 Sexp. batteri . . 122
2 Sqvadroner . . . 129
8 Bataljoner . . 4,233

Andra brig., Maj. Klingspor.
1 Sexp. batteri . . 122
2 Sqvadroner 126
5 Bataljoner. 2,528

Tredje brig., Öfv.-L:t Carlén.
1 Trep. batteri 63
1 Sqvadron 57
7 Bataljoner 4,047

Fjerde brig., Maj. Rappe.
1 Sexp. batteri . . 122
1 Sqvadron 62
7 Bataljoner. 4,574

Femte brig., Öfv. v. Utfall.
1 Sexp. batteri . . . 122
1 Sqvadron 67
10 Bataljoner . . . 5,394
Summa 22,938

Södra armén.
Fältmarskalken Toll.
Artilleri-brig., Öfv. Cardell.
4 Batterier 417

Cavalleri-brig., Öfv. v. Platen.
24 Sqvadroner. . . 2,723

Första brig., Öfv. Rosenblad.
2 Sexp. batterier. 153
2 Sqvadroner 218
2 Bataljoner. 800

Andra brig., Öfv. Hammarberg.
1 Sexp. batteri . . 89
2 Sqvadroner . . . 224
2 Bataljoner 954

Landtvärns-brig., Öfv. De la Gardie.
5 Bataljoner. 3,030
Summa 8,708

Summarum 38,621

Häraf för tillfället under fanorna vid
Norra fördelningen 3,445
Kustarmén . . . 2,510
Vestra armén . . . 18,181
Södra armén . . 7,364
31,391

N:o 574.

Arméerne i Sverge under Oct. 1808.

(Ur Topografiska Corpsens Arkiv.)

Norra fördelningen.
Öfv. Sköldebrand.

1 Trep. batteri	69
1 Sqvadron	83
10 Bataljoner. . . .	4,859
	5,011

Kustarmén.
Hertig Carl.

1 Sexp. batteri . . .	106
3 Sqvadroner	491
2 Bataljoner	1,018
På fästningarne. .	2,110
	3,713

Vestra armén.
Artilleri-brigaden, Öfv. Armfelt.

5 Batterier	399

Cavalleri-brig., Öfv. Aminoff.

8 Sqvadroner. . . .	772

Första brig., Öfv. Lejonstedt.

1 Sexp. batteri	112
2 Sqvadroner	129
8 Bataljoner.	4,463

Andra brig., Maj. Klingspor.

1 Sexp. batteri	122
2 Sqvadroner	127
5 Bataljoner.	2,527

Tredje brig., Öfv. Bunge.

1 Trep. Batteri. . . .	52
1 Sqvadron	63
5 Bataljoner.	2,657

Fjerde brig., Öfv. v. Utfall.

1 Sexp. batteri	122
1 Sqvadron	62
5 Bataljoner.	3 641

Femte brig., Öfv. Belfrage.

1 Sexp. batteri	122
1 Sqvadron	67
9 Bataljoner	4,568
Summa	20,005

Södra armén.
Fältmarskalken Toll.
Artilleri-brig., Öfv. Cardell.

4 Batterier	417

Cavalleri-brig., Öfv. v. Platen.

24 Sqvadroner. . . .	2,483

Första brig., Öfv. Rosenblad.

2 Sexp. batterier . . .	153
2 Sqvadroner	218
3 Bataljoner	1,190

Andra brig., Öfv. Hammarberg.

1 Sexp. batteri . . .	89
2 Sqvadroner	224
3 Bataljoner	1,579

Landtv.-brig, Öfv. De la Gardie.

3 Bataljoner. . .	1,890
Summa	8,243
Summarum	36,975

Häraf för tillfället under fanorna vid

Norra fördelningen .	4,427
Kustarmén	2,387
Vestra armén . . .	16,261
Södra armén. . . .	7,237
	30,312

N:o 575.

Förslag öfver de i Sverige varande trupper i Nov. 1808.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Norra fördelningen.

1 Trepundigt batteri	69
1 Sqvadron	83
10 Bataljoner	4,859
	5,011

Kustarmén.

1 Sexpundigt batteri .	99
3 Sqvadroner	490
Infanteri	1,994
	2,528

Vestra armén.		Södra armén.	
10 Batterier	750	7 Batterier	527
15 Sqvadroner	1,233	28 Sqvadroner . . .	2,846
32 Bataljoner	18,022	9 Bataljoner	4,820
	20,005		8,243
			36,972

N:o 576.

Svenska landtvärnets sammansättning våren 1808.

(Från Top. Corpsens Arkiv.)

	Brigadbefälhafvare.	General-inspektör.
2 Stockholms Län 2 Upsala d:o	Gen.-M. Lantingshausen	Gen. v. Essen
2 Nyköpings d:o 2 Westerås d:o	G.-Adj. Borgenstjerrna	
3 Linköpings d:o	Öfv. Sköldebrand	Gen.-L:t Horn
3 Jönköpings d:o	Öfv. Tavast	G.-L. Strömfelt
3 Calmare d:o	G.-Adj. Björnstjerna	Gen.-L:t Horn
2 Kronobergs d:o 1½ Carlskrona d:o	Gen.-Adj. Rosenblad	G.-L. Strömfelt
2¾ Christianstads län 3¼ Malmöhus d:o	Öfv. De la Gardie	
2 Halmstads d:o 3 Göteborgs d:o	Gen.-Adj. Peyron	Gen.-Insp., bef. för vestra arméns venstra flygel.
4 Elfsborgs d:o	Öfv. Lewenhaupt	
3 Skaraborgs d:o	Gen.-Adj. Sparre	
3 Örebro d:o 2 Carlstad d:o	Gen.-Adj. Åkerhjelm	Gen.-Insp., bef. för vestra armén.
3 St. Kopparbgs d:o	Öfv.-L:t Reutersköld	
1 Gefleborgs d:o ⅔ Wester-Norrl. d:o ⅔ Westerbottens d:o	Öfv. N. Gyldenstolpe	G.-Insp., norra arméns befälh.
1 Stockholms stad		
1 Wisby län		
51 Bataljoner à 600 man = 30.600 man.		

Stockholms, Christianstads och Göteborgs artilleri-bataljoner stå hvar och en under vederbörande kommendanter.

N:o 577.

Norra Armén från d. 1 April 1808.

(Från Top. Corpsens arkiv.)

Chef: Öfv. Bergenstråle.

		Sold.
1 bat.	Helsinge reg:te	540
1 »	Westerbottens	414
2 »	Jemtlands	1,006
1 sqv.	Jemtlands hästj.	98
6 trep. kan.	af Svea art.	24
		2,082
Tjenstbare	Officerare	145
	Under-Off.	43
	Korp. och sold.	1,969
		2,157
Detascherade		49

Samma armé i början af Juni.

1 bat.	Helsinge reg:te	478
1 »	Westerbottens	410
2 »	Jemtlands	950
1 »	Westerb. vargering	528
1 sqv.	Jemtlands hästj.	98
6 trep. kan.	af Svea art.	132
		2,596
Tjenstbare af alla grader		1,114
Detascherade		1,329

Samma armé i slutet af Juni.

Af Helsinge reg:te		64
2 bat.	Jemtlands reg:te	1,088
1 »	Gefleborgs landtv.	600
1 »	Wester-Norrlds d:o	400
1 »	Westerb:s varg.	528
1 sqv.	Jemtlands hästjäg.	100
6 trep. kan.	af Svea art.	85
		2,781
Häraf tjenstbare		1,313
	detascherade	1,273

Detascherade voro de trupper, som under Öfv. Bergenstråles befäl deltogo i expeditionen till Wasa, nemligen:

1 bat.	Westerb:s reg:te	410
1 »	Westerb:s vargering	528
1 »	Jemtlands reg:te	313
Af Jemtlands hästjägare		25
5 trep. kanoner		
		1,276

I början af Juli gingo 322 man af Jemtlands reg:te till vestra armén.

Norra armén i Juli och Aug. 1808.

Af Helsinge regemente		64
1 bat.	Jemtlands reg:te	393
1 »	Gefleborgs landtv.	600
1 »	Wester-Norrlds d:o	400
Af Jemtlands hästjägare		75
6 kanoner af Svea artilleri		60
		1,592

Samma armé i början af Sept.

Af Helsinge och Westm. reg:te		59
1 bat.	Jemtlands reg:te	391
3 »	Östgöta landtv.	1,814
2 »	Upplands d:o	1,279
1 »	Gefleborgs d:o	600
1 »	Westerbottens d:o	400
1 »	Wester-Norrlds d:o	400
1 sqv.	Jemtl. hästjägare	75
4 kan.	af Svea artilleri	60
		5,084
Häraf voro dock blott tjenstbare		2,788
	detascherade	1,119

I början af Oct. tillkom en del af Jemtlands reg:te, så att det räknade 610 man. I medlet af Oct. tillkom 180 man Dallandtvärn. I Nov. afgick 1 bat. Östgöta landtvärn.

Norrländska arméns norra gränsfördelning i slutet af November 1808.

Första brigaden.

Lifgren. med vargering	1,366
Gefleborgs landtv.-bat.	600

Andra brigaden.

Jemtlands folk m. m.	176
Östgöta landtvärn	1,047
Wester-Norrlands d:o	400
Westerbottens d:o	400
	3,989
Häraf tjenstbare	1,491
detascherade	1,054

I början af Dec. afgick Östgöta landtvärn. Längre fram lifgrenadierna.

N:o 578.

I Juli 1808 skulle Stockholms garnison bestå af följande trupper:

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Konungens lifg. till fot (vakante 666 n:r)	1,200
Konungens lifg. till häst	420
Lifreg:tets cuirassierer	420
Svenska gardet (vak. 671)	1,200
Finska gardet (vak. 67)	600
Svea artilleri	880
Arméns flotta	321
Stockholms landtv.-bat.	600
Summa	5,663
Häraf voro dock blott på stället tjenstbare	959
samt detascherade, till större delen på Åland	3,011

I Aug. 1808 bestod kustarmén af följande trupper:

I Stockholm.

Lifreg:tets cuirassierer	505
Lifreg:tets varg.-bat.	788

I Norrtelje.

Landtv. af åtsk. reg:ten	173

På Waxholm och Fredriksborg.

Af Svea artilleri	79
Af Södermanlds landtv.	413
Af Dahl d:o	267

På Dalarö.

Af Svea artilleri	60
Af Södermanlds landtv.	52
Af Dahl d:o	152

På Fredrikskans.

Af Dahl-landtvärn	132
	2,621
Häraf tjenstbare	2,480
detascherade	119

Tillkom i slutet af Aug.

Stockholms borgerskap	1,601
Af Christianstads landtv.	150
Af Södermanlands d:o	116
Af Jönköpings d:o	442
Af Wermlands d:o	598

samt i början af Sept.

Nerikes första landtv.-b.	
Hvarigenom blefvo	
tjenstbare	3,101
detascherade	4,245

N:o 579.

I slutet af Oct. 1808 utgjordes kustarmén af följande trupper:

(Från Top. Corpsens Arkiv.)

I Stockholm.

Lifreg:tets cuirassierer	505
Lifreg:tets varg.-bat.	785
Westgöta-Dahls andra landtvärns-bataljon	386
Skaraborgs andra d:o	233

Waxholm o. Fredriksborg.

Svea artilleri m. m.	80
Dahl-landtvärn	323
Westg.-D. andra ldtv.-b.	198

Dalarö.

Svea artilleri	24
Dahl-landtvärn	150
Wermlands d:o	86

Norrtelje.
Af Åtskilliga corpser 57

I Dalarne.
Tredje Dalarnes landtv.-bataljon. 600

På flottorna.
Södermanlands landtv. } 2,200
Westmanlands d:o }
Af Skaraborgs andra landtv. 368
Af Ner. o. Wermlands första . . . 505
Af Dalarnes andra 70
6,579
Häraf tjenstbare . . . 5,388
detascherade 462

N:o 580.

Förslag öfver vestra armén d. 9 April 1808.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Högra flygeln.

Öfv. Leijonstedts brigad Sold.
3 bat. Ner. o. Weml. reg:te . . . 1,674
1 » Weml. fältjäg. 300

Öfv. Cederströms brigad.
1 bat. Dahlreg:s andra 475

Öfv. Schwerins brigad.
1 bat. Lifreg:tets gren. 492
2 » Upplands reg:te 983
1 » Hels. södra bat. 539

Öfv. Cronstedts brig.
2 bat. Södermanl:ds r. 1,022
2 » Westmanlands 900

Öfv. Gahn i Dalarne.
1 » Dahlreg:tets första bat. 600

Öfv. Armfelts artilleri.
1 Sexp. åk. batt. af Svea 300
1 d:o af Göta } 214
1 Trep. d:o af d:o }

Öfv. Aminoffs kavalleri.
Lifgardet till häst . 350
Lifreg:tets husarer . 397
Summa 8,246

Häraf tjenstbare officerare 477
und.-off. 181
manskap. 6,192
6,850
detacherade . . . 1,190

D. 31 Maj. tjenstb. offic. 462
und. off. 152
manskap. 5,539
6,153
detascherade . 505

Venstra flygeln.

Första brig., Öfv. Posse.
1 bat. Lifgren. roth. div. 726
1 » d:o rusth. div. 559
Af göta artilleri . . 192

Andra brig., Öfv.-L. Hjerta.
1 » Skaraborgs reg:te 600
2 » Westg.-Dahls reg:te 1,000
Dess jägare . . 200
Af Svea artilleri . . 48
Af Göta artilleri . . 96

Tredje brig., Öfv. Belfrage.
1 bat. Elfsborgs reg:te 503
Dess jägare . . . 207
1 bat. Bohusläns reg:te 475
Dess jägare . . . 200
Af Westgöta dragoner 79
1 Sexp. åkande batt. } 155
1 Attap. haub.-batt. }

Cav.-brig., Öfv. Palmstjerna.
Westgöta dragoner . 624
Af göta artilleri . . . 26
hvartill sedan fogades
Elfsborgs jägare . . 202
Bohusläns jägare . . . 202
Skaraborgs jägare . . 203
Westg.-Dahls jägare 203

Artilleri-brig., Öfv. Silfversköld.
Fördelad på olika håll.
Delvis inräknad i brig.

Reserv i Göteborg.
Sedermera förändrades kavalleri-brig., sålunda:

Elfsborgs bataljon	526
Skaraborgs jägare	51
Westgöta dragoner	623
Göta artilleri	97

Ungefär som ofvan blef tillståndet under April och Maj månader.

N:o 581.

Vestra arméns sammansättning i Juni 1808.

(Från Topografiska Corpsens arkiv.)

Första brigaden.
Öfv. C. Cederström.

1 Bat.	Ner. o. Werml. lif.	498
1 »	d:o Öfv.-L:ts	337
1 »	Sammansatt jäg. b.	620
2 Sqv.	Lifreg:tets hus.	115
6 Sexp.	kan. af Svea	99
		1,669

Andra brigaden.
Öfv. Schwerin.

1 Bat.	Lifreg:tets gren.	497
1 »	Upplands lif.	468
1 »	Upplands andra	465
1 »	Helsinge södra	450
1 »	Brigadens jägare	308
2 sqv.	Lifreg:tets hus.	100
3 Sexp. kanoner 2 Attap.- haubitser		61
		2,349

Tredje brigaden.
Öfv. G. Cederström.

1 Bat.	Söderml. första	436
1 »	Dahlregementet	545
1 »	Ner. o. Werm. jäg.	296
1 »	Brigadens jäg.	300
1 Sqv.	Lifreg:tets hus.	119
		1,696

Fjerde brigaden.
Öfv. Cronstedt.

1 Bat.	Södermanl:ds andra	442
1 »	Westm. första	443
1 »	Westm. andra	442
1 »	Brigadens jägare	300
1 Sqv.	Lifreg:tets hus.	55
6 Sexp.	åkande kan.	1,000
		1,782

Sjette brigaden.
Öfv. Hjerta.

1 Bat.	Skaraborgs reg:te	632
1 »	Skaraborgs varg.	626
1 »	Westg.-Dahls reg:te	893
1 »	Westg.-Dahls varg.	608
1 »	Helsinge bataljon	537

Förposter.

Elfsborgs jägare	82
Westg.-Dahls jäg.	200
Bohusläns jägare	200
6 Trep. kan. af Göta artilleri	261
	3,939

Sjunde brigaden.

1 Bat.	Elfsborgs fältb.	623
	Dess jägare	200
1 »	Elfsborgs varg.	616
1 »	Bohusläns fältb.	617
	Dess jägare	200
1 »	Bohusläns varg.	468
	Sexpundingar Attap. haub.	160
		2,943

Cavalleri-brigaden.
På högra flygeln under Öfv. Aminoff.

Lifgardet till häst	140
Lifreg:tets husarer	53
	193

Cavalleri-brigaden på venstra flygeln under Öfv.-L:t Gillner.

Westgöta dragoner	903

Artilleri-brigaden
på högra flygeln under
Öfv. Armfelt.

6 Sexp. kan.	af Svea		
6 Trep. kan.	och		144
4 Sextonp. haub.	Göta		

Artilleri-brigaden
på venstra flygeln under
Öfv. Silfversköld

24 Sexp. kan.		
6 Trep. kan.		
4 Åttap. haub.	afgöta	1,280
10 Trep. partik.		
4 Sextonp haub.		

Göteborgs bataljon af arméns flotta.

Arméns flotta . .	372
Bohusläns reg:te . . .	18
Bohusläns varg. . . .	30
Bohusläns landtv. . . .	752
	1,172

13 Kanonslupar
1 Halfgalerer
12 Kanonjollar
1 Mörsare-fartyg
2 Kanonbarkasser
8 Trossfartyg

Summa 18,067

N:o 582.

Vestra arméns sammansättning i början af Juli 1808.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Första brigaden.
Öfv. C. Cederström.

3 Bat.	Ner. o. Werml.	1,297
1 »	Dess vargering	854
1 »	Sammans. jäg. b.	594
1 »	Werml:ds landtv.	—
2 Sqv.	Liffeg:tets husarer	117
6 Sexp.	kan. af Svea	99
		2,961

Andra brigaden,
Öfv. Schwerin.

1 Bat.	Lifreg:tets gren.	497
1 »	Upplands lif.	464
1 »	Upplands andra	461
1 »	Upplands varg.	552
1 »	Helsinge södra	459
1 »	Brigadens jägare	368
1 Sqv.	Lifreg:tets hus.	58
		2,850

Tredje brigaden.
Öfv. G. Cederström.

1 Bat.	Dahlreg:tet med öfverlefvor af Gahns	579
1 »	Dahlvargering	600
1 »	Westml. första	449
1 »	Westml. andra	448
1 »	Westml:ds varg.	610
1 »	Jemtlands reg:te	322
1 »	Brigadens jägare	417
1 Sqv.	Lifreg:tets hus.	61
		3,486

Fjerde brigaden.
Öfv. Cronstedt.

1 Bat.	Söderml. första	588
1 »	Söderml. andra	571
1 »	Söderml. varg.	542
1 »	Westg.-D. första	555
1 »	Westg.-D. andra	564
1 »	Westg.-D. varg	617
1 »	Elfsborgs landtv.	—
1 Sqv.	Lifreg:tets hus.	55
		3,462

Femte brigaden.
Öfv. Belfrage.

1 Bat.	Elfsborgs första	473
1 »	Elfsborgs andra	246
1 »	Elfsborgs varg.	616
1 »	Bohusläns första	388
1 »	Bohusläns andra	479
1 »	Bohusläns varg.	468
1 Sqv.	Lifreg:tets hus.	57
		2,727

Sjette brigaden.
Öfv. L. Hjerta.

1 Bat.	Skaraborgs första	379
		59

1	Bat. Skaraborgs andra	393
1	» Skaraborgs varg.	623
1	» Skaraborgs landtv.	600
		1,995

Cavalleri-brigaden.
Öfv. Amminoff.

	Lifgardet till häst	140
	Lifreg:tets husarer	113
	Westgöta dragoner	631
		884

Artilleri-brigaden.

21	Sexp. kan.	Af	524
8	Trep. kan.	Göta	
4	Sextonp haub.	och	
7	Åttap. haub.	Svea	

Hufvuddepot.

	Göta artilleri . . .	1,280
	Göteborgs landtv. bat.	600
		1,880

Skärgårds-eskadern.

	Arméns flotta . . .	318
	Bohusläns landtv. . .	767
		1,085

Magasinsvakt m. m.

	Westgöta drag. varg.	508
	Summa	21,854
	Hvaraf tjenstbare	17,888
	detascherade	2,084

Då i slutet af månaden delar af andra och tredje brig. afgingo, sammanslogs återstoden som följer:

Andra brigaden.
Öfv. G. Cederström.

1	Bat. Lifreg:tets gren.	497
1	» Upplands varg.	563
1	» Dalbataljon . .	580
1	» Dalvargering . .	600
1	» Westml. varg.	624
1	» Jemtlands bat.	322
	Daljäg. o. friskytt.	217
2	Sqv. Lifreg:tets husarer	119
6	Sexp. åk. kan. af Svea	100
		3,622

Femte brigaden
fick i förstärkning

1	Bat. Elfsborgs fjerde landtvärns . .	600
1	Sexp. åk. batt. af Göta	97

Sjette brigaden
fick i förstärkning

1	Bat. Jönköpings första	459
	Dess jägare	100
1	» Jönköpings varg.	542
1	» Jönk. första landtv.	580
	Förut varande . .	1,995
		3,869

N:o 583.

Vestra arméns sammansättning i medlet af Aug. 1808.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Första brigaden.
Öfv. C. Bunge.

1	Bat. Ner. o. Werml. lif.	519
1	» Ner. o. Werml., Öfv.-L:ts . . .	397
1	» Ner. o. Werml., Majors	384
1	» Ner o. Werml. vargering . . .	850
1	» Ner. o. Werml. fältägare . .	635
1	» Ner. o. Werml. första landtvärns-bat.	600
2	Sqv. Lifreg:tets hus.	115
6	Kan. af Svea artilleri	—
		3,500

Andra brigaden
Öfv. G. Cederström.

1	Bat. Lifreg:tets gren.	497
1	» Upplands varg.	563
1	» Dahlregementet	585
1	» Dahlvargering	600
1	» Westmanl. varg.	624
1	» Calmare första	411
1	» Calmare andra	402
1	» Calmare vargering	573

1	»	Calmare landtv.	600
1	»	Jemtlands reg:te	322
½	»	Dahlreg:tets jäg	217
½	»	Calmare jägare	200
2	sqv.	Lifreg:tets hus	119
6	»	Sexp. åk. kan. af Svea	100
			5,813

Tredje brigaden.
Öfv. O. Cronstedt.

1	bat.	Södermanl. första	528
1	»	Södermanl. andra	583
1	»	Södermanl. varg.	544
1	»	Westg.-D:s första	558
1	»	Westg.-D:s andra	568
1	»	Westg.-D:s varg.	617
1	»	Elfsb:gs första ldtv.	—
1	sqv.	Lifreg:tets hus.	55
6	Sexp.	kan. af Göta art.	—
			3,453

Fjerde brigaden.
Öfv. Belfrage.

1	bat	Elfsborgs första	620
1	»	Elfsborgs andra	322
1	»	Elfsborgs varg.	617
1	»	Elfsborgs fjerde landtvärn . .	600
1	»	Bohus första	383
1	»	Bohus andra	488
1	»	Bohus vargering	468
1	sqv.	Lifreg:tets hus.	57
1	Sexp.	åkande batteri	97
			3,653

Femte brigaden.

1	bat.	Skaraborgs första	300
1	»	Skaraborgs andra	394
1	»	Skaraborgs varg.	521
1	»	Skar. första landtv.	500
1	»	Skar. andra landtv.	500
1	»	Skaraborgs jäg.	500
1	»	Jönköpings fältb.	469
1	»	Jönk. varg.-bat.	469
1	»	Jönk. första landtv.	479
1	»	Jönköpings jäg.	300
		Artilleri	—
			4,502

Cavalleri-brigad.
Öfv. Amminoff.

Lifreg:tets husarer		113
Westgöta Dragoner		603
		716

Artilleri brigad
Öfv. Klerker.

3 Batterier af Svea 6 Batterier af Göta		683
27 Sexp. kanoner		
8 Trep. kanoner		
4 Sextonp. haub.		
7 Åttap. haub.		
	Summa	22,320
Häraf tjenstbare		18,195
detascherade		1,005

På Warbergs fästning.

Af Göta artilleri	30
Af Skaraborgs reg:te	23
Af Elfsborgs reg:te	53
Af Göteb. fjerde landtv. bataljon . . .	200
Af Göteb:gs femte d:o	50
	355

På Carlstens fästning.

Af Göta artilleri	81
Af Westgöta dragoner	50
Af Elfsborgs reg:te	99
Af Göteborgs andra landtvärns-bataljon	258
	488

På Ny Elfsborg

Af Göta artilleri	36
Af Göteborgs landtv.	199
Af Skaraborgs reg:te	55
	290

N:o 584.

Westra armén från slutet af Augusti 1808.

(Från Top. Corpsens Arkiv.)

Första brigaden.
Öfv. Bunge.

1	Bat. Lifreg:tets gren.	497
1	» Ner. o. Werml. lifb.	522
1	» D:o Öfv.-L:ts	397
1	» D:o Majorens	384
1	» D:o Warg.	652
1	» D:o första ldtv.	600
1	» D:o andra ldtv.	600
1	» D:o Jägare	634
2	Sqv. Lifreg:tets hus.	115
6	Sexp. åkande kan. af Svea	100
		4,701

Andra brigaden.
Maj. Klingspor.

1	Bat. Dahlreg:tet . .	582
	Dess jäg.-division (detascherad i Eda)	100
1	» Dahlvargering (afgick i Nov.)	600
	Dahlfriskyttar	119
1	» Dahl. första ldtv. (detasch. i Eda)	600
1	» Westg. drag. varg.	527
1	» Ner. o. W. andra ldtv. (tillkom i Oct. detasch. i Carlstad.) . .	—
2	Sqv. Lifreg:tets hus.	113
	Sexp. åkande Göta .	—
		2,644

Tredje brigaden.
Öfv. O. Cronstedt.
(Afgick delvis i Sept.)

1	Bat. Södermanlds första	496
1	» D:o andra	552
1	» D:o varg.	608
1	» Westg. D. första	558
1	» D:o andra	568
1	» D:o varg.	617
1	» D:o första ldtv.	600
1	Bat. D:o andra ldtv	600
1	Sqv. Lifreg:tets hus.	55
6	Trep. kan. af Göta .	45
		4,699

Fjerde brigaden.
Öfv. G. Cederström;
i Oct. v. Utfall.

1	Bat. Jönköp. med jäg.	560
1	» Jönk. vargering (utgår i Nov.)	569
1	» Jönk. första ldtv. (afgick i slutet af Oct.)	600
1	» Jönk. andra ldtv. (afgick i medlet af Sept.)	600
1	» Calm. första med jägare	511
1	» Calm. andra med j.	502
1	» Calm. vargering (utgår i Nov.)	573
1	» Calm. första ldtv. (afgick i sl. af Oct.)	600
6	Sexp. kan. af Göta	97
		4,612

Femte brigaden.
Öfv.-L:t Carlén.
(sedan tredje.)

1	Bat. Skarab. första	380
1	» D:o andra .	385
1	» D:o varg. . .	521
1	» D:o första ldtv.	501
1	» D:o andra d:o	500
1	» D:o jägare . .	500
1	» Jemtlands reg:te	322
		3,109

Sjette brigaden.
Öfv. v. Utfall.
(Från början af Sept. femte.)

1	Bat. Elfsborgs fältb.	942
1	» Elfsborgs varg.	617
1	» D:o första landtv.	600
1	» D:o andra d:o (gick i Oct. till Stockh.)	—
1	» Bohusläns första	384
1	» D:o andra	488
1	» D:o varg.	468

1 Bat. D:o första ldtv. 600
1 » D:o andra d:o —
(förut garnison på Marstrand.)
1 » Hall. första landtv. 600
(förut garnison på Elfsborg.)
1 » Hall. andra landtv. —
(förut garn. i Warb. och Falkenberg.)

De tre sistnämnda bataljonerne anlände i medlet af Oct. till Brigaden.

1 Sqv. Lifreg:tets hus. . 57
6 Sexp. åkande kan. . 97
4,853

Artilleri-brigaden.
Öfv. af Klerker.

9 Sexp. kan.
4 Trep. kan.
4 Sextonp haub.
7 Åttap. haub.
} Af Svea och Göta } 357

Cavalleri-brigaden.
Öfv. Aminoff.

Lifreg:tets hus. . . . 118
Westgöta drag. 603
721

Hufvuddepoten i Göteborg.

Göta artilleri 1,280
Göteborgs landtv.-bat. 600
1,880

Summa 27,581

Häraf	Tjenstbare.	Detasch.
Första brigaden	3,887	110
Andra d:o	2,253	255
Tredje d:o	3,603	582
Fjerde d:o	4,050	10
Femte d:o	1,246	1,055
Sjette d:o	2,332	1,324
Artilleri-brig.	321	—
Cavalleri-brig.	266	321
Hufvuddepoten	911	868
	18,869	4,525

Arméns flotta.

Arméns flotta 377

Bohusläns landtv. . . 817
1,194

Fästningarne som ofvan.

I början af Sept. afgick större delen af Tredje brigaden, hvarefter den Femte fick dess nummer samt följande sammansättning:

1 Bat. Skaraborgs reg:te 967
(den andra fången)
1 » Skar. vargering 621
1 » Skar. första ldtv. 600
1 » Skar. andra d:o 600
1 » Jemtlands reg:te 322
1 » Westg. D. första landtv. . . . 600
1 » Westg. D. andra d:o 600
1 Sqv. Lifreg:tets hus. 56
6 Trep. kan. af Göta art. 45
Summa 4,411

Häraf tjenstbare . . . 2,577
detascherade 574

I Sept. tillkom till hufvuddepoten i Göteborg:

Hallands andra ldtv.-b. 600
Ett komp. af Bohusl:s landtv. 150
750

Hvaraf dock blott 183 tjenstbare.

N:o 585.

Södra armén i April och Maj 1808.

(Från Top. Corpsens Arkiv.)

Artilleri-brigaden.
Öfv. Cardell.

Wendes 1 ridande batt. 88
» 4 åkande » 312
— på fästningarne 3
403

Första kav.-brigaden.
Öfv. Silfversparre.

2	Sqv. Smålands drag.	209
4	» Skånska hus. . .	473
4	» Skånska karab.	454
4	» Mörners hus. . .	300
		1,438

Andra kav.-brigaden.
Öfv. v. Platen.

2	» Smålands drag.	208
4	» Skånska hus. . .	477
4	» Skånska karab.	482
3	» Mörners hus. . .	150
		1,317

Första brigaden.
Öfv. Rosenblad.

1	Bat. Jönköpings första	349
	Dess jägare-div.	100
1	» Jönköpings andra	360
	Dess jägare-div.	100
1	» Calmare första	414
	Dess jägare-div.	100
1	» Calmare andra	412
	Des jägare-div.	100
	Af Konungens eget	20
	Skånska husarer 1 sqv.	125
	Mörnerska hus. 1 d:o	75
2	Åkande batt. (12 kan.)	150
		2,305

Andra brigaden.
Öfv. Hammarberg.

1	Bat. Kronobergs första	512
1	» Kronobergs andra	520
1	» Konungens första	400
1	» Konungens andra	400
6	Kan. af Wendes art.	75
		1,907
	Summa	7,370
	Häraf tjenstbare . .	6,118
	Detascherade . . .	806

Bland dessa trupper deltogo i expeditionen till Gottland:

1	Bat. Konungens eget	374
1	» Calmare reg:te	500
1	Bat. Kronobergs reg:te	514
1	» Jönköpings reg:te	417
6	Kan. Wendes sexp. åk.	75
	Förutom befäl	1,879

Expeditionen afgick från södra armén i början af Maj och återkom i slutet af månaden, utom Jönköpings bataljon och artilleriet som tillsvidare qvarstannade på Gottland.

N:o 586.

Södra armén i Juni 1808.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Första brigaden
Öfv. Rosenblad.

1	Bat. Jönköpings reg:te	469
	Dess jägare	100
1	» Jönköpings varg.	598
1	» Calmare första	412
	Dess jägare	100
1	» Calmare andra	404
	Dess jägare	101
1	» Calmare vargering	567
	Af Kon. eget	20
2	Sqv. Smålands drag.	208
1	» Mörners husarer	75
6	Kan af Wendes art.	75
		3,128

Andra brigaden.
Öfv. Hammarberg.

1	Bat. Kronobergs första	511
1	» Kronobergs andra	521
1	» Kon. eget första	400
1	» Kon. eget andra	400
1	» Kronobergs varg.	499
2	Sqv. Smålands drag.	207
1	» Mörners husarer	75
6	Kan. af Wendes art.	75
		2,688

Artilleri-brigaden.
Öfv. Cardell

36	Kan. af Wendes art.	407

Första kav.-brig.
Öfv. Silfversparre.

4	Sqv. Skånska husarer	484
4	» Skånska karab.	467
3	» Mörners husarer	225
		117

Andra kav.-brig.

	Smålands drag.	32
4	Sqv. Skånska husarer	477
4	» Skånska karab.	48
3	» Mörners husarer	225
		1,220

Tillkom i slutet af Juni:
Grenadier-brigaden f. d. femte brigaden vid vestra armén.

1	Bat. Första Rothålls	654
1	» Andra d:o	459
1	» Första Rusthålls	487
1	» Andra d:o	407
1	» Rothålls varg.	616
1	» Rusthålls varg.	519
		3,142
	Summa gemensk.	11,761
Häraf	tjenstbare . .	10,880
	detascherade	212

I slutet af juni tillkom äfven Kronobergs och Blekinge landtvärn, som räknade 1,680 man.

N:o 587.

Södra armén i medlet af Juli 1808.

(Från Topografiska Corpsens arkiv.)

Första brigaden.
Öfv. G. B. Cederström.
(Fotfolket afgick i slutet af månaden; kavalleriet och artilleriet detascherades till Grenadier-brigaden.)

1	Bat. Calmare första	415
	Dess jägare	100
1	» Calmare andra	418
	Dess jägare	100
1	» Calmare vargering	465
	Dess jägare	100
1	» Calm. första landtv.	700
	Af Konungens eget	20
2	Sqv. Smålands drag.	209
1	» Mörners husarer	75
6 Tolfpundige 6 Sexpundige 4 Trep. parti	kan. af Wendes artilleri	99
		3,701

Andra brigaden.
Öfv. Rosenblad.

1	Bat. Kon. eget första	400
1	» Kon. eget andra	400
2	Sqv. Smålands drag.	138
6	Sexp. kan. af Wendes	75
		1,013

Tredje brigaden.
Öfv. Hammarberg.

	Af Kronobergs reg:te	53
1	Bat. Konobergs varg.	533
1	» Kron. första landtv.	508
1 Sqv. Smålands drag. 1 » Mörners hus.		178
6	Sexp. kan. af Wendes	75
		1,347

Grenadier-brigaden.
Öfv. C. Mörner.

1	Bat. Första Rothålls	570
1	» Andra d:o	582
1	» Första Rusthålls	490
1	» Andra d:o	471
1	» Rothålls varg.	608
1	» Rusthålls varg.	519
		3,400

Cavalleri-brigaden.
Öfv. C. v. Platen.

8	Sqv. Skånska husarer	961
8	» Skånska karab.	981
	Mörners husarer	300
	Af Smålands drag.	18
		3,358

Artilleribrigaden.
Öfv. Cardell.
Af Wendes artilleri
6 Tolfpundige kanoner } 226
10 Sexpundige kanoner }
4 Åttapundige haub. }
Summa 10,945
Häraf tjenstbare 10,181
detascherade 174

N:o 588.

Södra armén vid Augusti månads slut.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Andra brigaden.
Öfv. Rosenblad.

1	Bat. Första Kon. eget	400
1	» Andra Kon. eget	400
1	» Calm. andra landtv.	600
1	Sqv. Mörners husarer	75
3	» Smålands drag.	308
6 Tolfpundige } kan. af		
12 Sexpundige } Wendes		
4 Trepundige } artilleri		210
		1,993

Tredje brigaden.
Öfv. Hammarberg.

1	Bat. Smål. drag. varg.	516
1	» Kron. första landtv.	500
1	» Kron. andra landtv.	500
1	Sqv. Smålands drag.	103
1	» Mörners husarer	75
	Af Kron. reg:te	47
		1,741

Cavalleri-brigaden.

8	Sqv. Skånska husarer	959
8	» Skånska dragoner	972
6	» Mörnerska hus.	450
		2,391

Artilleri-brigaden.

20	Kanoner af Wendes	226
	Summa	6,351

Grenadierbrigaden afgick i slutet af Augusti.

I början af Sept. tillkom:
Skånska landtvärns-brig.

1	bat.	Första landtv.-b.	600
1	»	Andra d:o	600
1	»	Tredje d:o	600
1	»	Fjerde d:o	600
1	»	Femte d:o	600
			3,000
Häraf tjenstbare			2,494

Förändringar under hösten.

Andra brigaden benämndes den första; i medlet af Sept. afgick Calmare andra landtvärns-bataljon, men i stället tillkom i början af Oct. Hallands roterings-bataljon 450 man.

Tredje brigaden benämndes den andra; i Sept. tillkom tredje skånska landtv.-bat. jemte en sqv. Smålands dragoner från första brigaden; deremot afgingo i slutet af Oct. Kronobergs första och andra landtv.-bataljoner, med undantag af 132 man.

Till kavalleri-brigaden kom ytterligare Smålands dragoners första bataljon, 489 man.

Af landtvärnsbrigaden afgick första bataljonen i slutet af Oct. till Carlskrona och den tredje samtidigt till Malmö.

Calmare första landtv.-bataljon 600 man kom i Nov. till södra armén; Calmare tredje landtv.-bat låg samma månad i Calmar; samtidigt hörde äfven Jönköpings första landtv.-bat. till södra armén.

N:o 589.

Södra finska armén d 20—30 Juni 1808.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Första brigaden.
Maj. Tornerhjelm.

Af Lifgardet till fot	200
Af Svenska gardet	200
Af Finska gardet	200
Af Lifgardet till häst	70
Af Svea artilleri	67
12 Trepundingar	
	637

Andra brigaden.
Öfv.-L:t Reuterkrona.

Uppl. första landtv.-b.	600
Uppl. andra d:o	600
	1,200

Tredje brigaden.
Öfv.-L:t Wrangel.

Uppl. tredje landtv.-b.	600
Uppl. fjerde d:o	600
	1,200
Frivilliga finska skarpsk.	237
Summa	3,374
Häraf tjenstbare	2,502
detascherade . . .	449

N:o 590.

Södra finska armén i medlet af Juli 1808.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Första brigaden.	Gemene.
Af Lifgardet till fot	200
Af Svenska gardet	200
Af Finska gardet	200
Af Lifgardet till häst	140
Af Svea art., 12 trep.	91
Finska skarpskyttar	349
	1,180

Landtvärns-brigaden.

Upplands första ldtv.-b.	511
Upplands andra d:o	511
Upplands tredje d:o	515
Ålands landtv. bat.	726
	2,263
Summa	3,443
Häraf tjenstbare	2,858
detascherade . .	511

N:o 591.

Södra finska armén i början af Augusti 1808.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Den s. k. venstra flygel-fördelningen,
Sedermera första fördelningen, under Gen.-Maj. v. Vegesacks befäl d. 9—12 Aug.

2 Bat. Upplands reg:te	1,057
2 » Westmanlands	1,031
2 » Helsinge . . .	884
Skarpskyttar och pion.	56
1 Sqv. Lifgardet till häst	101
Af Svea artilleri	101
6 Sexpundingar	
2 Trepundingar	
	3,230
Häraf tjenstbare Gemene	3,133
» Befäl	204
» Spel	58
	3,395

I landstigningen vid Cristinestad d. 28 Aug. deltog ej en bataljon af Westmanlandsreg:te; deremot tillkom en bat. Helsinge vargering.

Den s. k. Östgöta-brigaden under
Öfv. O. F. Sköldebrand.

1 Bat Östgöta första landtv . . .	537
1 » Östgöta andra d:o	541
1 » Östgöta tredje d:o komm. på flottan	385
	60

1 » Uppl. första landtv	527
1 » Uppl. andra d:o	463
Af Drottningens och v. Engelbrechtens reg:te	68
	2,521
Häraf tjenstb af alla gr.	1,741
detascherade	565

Första brigaden.
Öfv. Fleetwood.

Af Lifgardet till fot	350
Af Svenska gardet	350
Af Finska gardet	350
Af Lifgardet till häst	51
Landtv. art. 5 trepund.	61
	1,162

Tillkom i medlet af Aug.

1 Bat Kronobergs första	478
1 » Kronobergs andra	472
1 » Ty ka bataljonen	557
Summa	2,668
Häraf tjenstb. af alla gr.	2,026
detascherade	738
Ålands landtstorm	3,107
hvaraf tjenstbare	1,163

Tillkom i slutet af Aug.

1 Bat. Westm. varg.	651
hvaraf tjenstb.	534

Summa.

	Gemene.
Venstra flygel-fördeln.	3,230
Östgöta brigaden	2,521
Första brigaden . .	2,668
Ålands landtstorm	3,107
Tillkomne trupper	651
	12,177
Häraf tjenstb. af alla gr.	8,859
Detascherade	1,303

N:o 592.

Södra finska armén i medlet af September 1808.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Andra fördelningen.

Första brigaden.

	Gemene.
1 Bat. Lifgardet till fot	300
1 Bat. Svenska gardet	300
1 » Finska Gardet	300
1 » Upplands varg.	616
1 » Jägare, sammans. af	
Lifg. till fot	50
Svenska gardet	50
Finska gardet	50
Upplands varg.	140
1 Sqv. Lifgardet till häst	103
4 Sexp. kan. } af Svea	
2 Attap. haub. } artilleri	64
	1,973

Andra brigaden.

1 Bat. Kronobergs första	550
1 » Kronobergs andra	550
1 » Kronobergs varg.	566
1 » Westm. vargering	623
1 Sexpundig kanon }	
1 Attapundig haub. }	66
	2,355

Ålads brigaden.

1 Bat. Drottn. lifreg:te	458
1 » Engelbrechtens	394
Ålands landtvärn	224
Ålands landtstorm	2,971
	4,047
Summa	8,375
Häraf tjenstb. af alla gr.	6,349
detascherade	322

Af ofvanstående trupper deltogo i landstigningen vid Helsinge-d. 26—28 Sept. följande afdelningar:

Första brigaden.

Lifgardet till fot .	242
Svenska gardet	269
Finska gardet .	253
Upplands vargering	486
Sammans. jägare-bat.	280
	1,530

Andra brigaden.

Kronobergs reg:te	673
Kronobergs vargering	346
Westmanlands d:o	458
Sammans jägare-bat.	280
	1,757

Lifgardet till häst 100
Summa 3,387
6 Sexpundiga kanoner
2 Trepundiga d:o
4 Åttapundiga haubitzer.

N:o 593.

Ålands fördelning i början af October.

(Från Topografiska Corpsens arkiv.)

Första brigaden.	Gemene.
1 Bat. Lifg. till fot	471
1 » Svenska gardet	477
1 » Finska gardet	474
1 » Kronobergs första	550
1 » Kronobergs andra	550
1 » Kronobergs varg.	566
2 Sqv. Lifg. till häst	267
1 Sexpundig kanon, 3 Trepundige kanoner, 2 Tvåpundige d:o	197
	3,552

Andra brigaden	
2 Bat. Drottningens lifr. (477 vakante)	1,200
2 » Engelbrechtens (506 vakante)	1,200
1 » Westmanl. varg.	623
1 » Upplands d:o	539
	3,562

Tredje brigaden.	
Ålands landtvärn, Ålands landtstorm	3,299
Summa	10,413

Häraf tjenstb. af alla gr. 6,217 hvaribland af andra brig. 1,307 och af tredje 1,934. förutom befäl.

I slutet af Oct. tillkom:
1 Bat. Jönk. andra ldtv. 500
hvaraf tjenstbare 172
detascherade 239

N:o 594.

(Från Top. Corpsens Arkiv.)

Bland trupper, som i Sept. skulle öfverföras från Sverge, räknade

Grenadierbrig. gemene 3,220
hvaraf tjenstbare 2,846
förutom befäl, spel etc. 193
3,049

I slutet af Sept. afgick rothållsvargerings-batalj., hvarefter brigaden räknade
tjenstb. 1,861
samt detascherade . . 919

1 Nov. tillkommo 2 bataljoner Östgöta landtvärn, men deremot afgingo andra rothålls- och andra rusthålls-bataljonen, hvarefter brigaden på papperet räknade 2,660 man, deraf dock blott voro
tjenstbare 1,340
detascherade 484
(Se Norra arméns norra gränsfördelning i slutet af Nov. 1808.)

Cronstedts brigad, f. d. tredje brigaden vid vestra armén, räknade i medlet af Sept. 6 bataljoner med 3,004 gemene på papperet, hvaraf dock blott voro tjenstbare 2,598
förutom befäl, spel etc. 233
2,831

I slutet af Oct. voro tjenstbare, gemene . . . 2,410
befäl, spel etc. 127
2,537

N:o 595.

Finska krigsmagtens styrka enligt prima plan vid början af år 1808.

Komp.		
8	Åboläns regemente	1,025
4	Åboläns rusthålls-bat. (Afsutna lifdragoner)	500
	Rothålls-vargeringen	500
	Rusthålls-vargeringen	250
8	Björneborgs regemente	1,025
4	Björneb rusthålls-bat. (Afsutna lifdragoner)	500
	Rothålls-vargeringen	500
	Rusthålls-vargeringen	250
8	Tavastehus regemente	1,025
4	Tavastehus jäg.-bat. (Afsutna Nylands drag.)	500
	Rothålls-vargeringen	500
	Rusthålls-vargeringen	250
	Nylands-brigaden.	
8	Nylands regemente	1,025
4	Nylands jäg.-bat, hvaraf	
	2 k. f. d. Kymmeng. bat.	92
	2 k. värfvadt folk	200
4	Nylands dragoner	500
1	Af Karelska drag.	50
	Rothålls-vargering	546
	Rusthålls-vargering	275
		2,688
	Savolax-brigaden.	
8	Savolax infanteri	954
8	Savolax jägare . .	1,200
1	Sav. art. med 8 kan.	150
2	Karelens dragoner	200
4	Karelens jägare . .	600
	Rothålls-varg. (Sav. inf.)	477
	Rusthålls-vargering	100
		3,681
8	Österbottens reg:te	1,200
4	Kajana jägare-bat.	400
	Wasa reg:te (Österbottens vargering)	600
	Uleåborgs fri-bataljon	274
(6	Finska gard. i Stockh.	696)
8	Enkedrottn. lifreg:te	800
8	Jägerhorns reg:te	800
12	Adlercreutz reg:te (uppsatt 1804)	1,800
10	Finska artill.-reg:tet	800
	Af Svea art.-reg:tet	240
	Skärgårds-flottan.	
	Ålands och Åboläns båtsmans-kompani	454
	Fördubblings-båtsmän	375
	Städernes vak. båtsm.	150
	Skeppsbyggare-komp. i Pedersöre och Kronoby	70
	Sjöartill. å Sveaborg	750
2	Volontärer i Åbo	130
	Matroser i Christina	80
	Matroser i Warkaus	80
		2,089
	Summa	21,197
	Hvaraf Landttrupper:	
	Infanteri	12,646
	Kavalleri	750
	Artilleri	1,190
	Wargering	4,522
		19,108

N:o 596.

Finska arméns fördelning i början af Mars 1808.

I garnison på Sveaborg.

Adlercreutz reg:te	1,800
Enkedrottningens	640
Af Jägerhorns . . .	340
Åboläns vargering (?)	750
Tavastehus vargering	750
Nylands vargering	725
Artilleri manskap	?
Arméns flottas d:o	?
Öfver	6,000 man

I garnison på Svartholm.

Af Jägerhorns reg:te	298
Af Nylands jägare	174

Dessas vargering	37
Af Nylands inf. varg.	96
Artilleri-manskap	29
	634

Sammandragne vid Tavastehus.

2	Bat. Björneborgs reg:te med vargering	1,525
1	» Björneborgs rusthåll med varg.	750
2	» Åboläns reg:te	1,025
1	» Åboläns rusthåll	500
2	» Tavastehus reg:te	1,025
1	» Tavastehus jäg.	500
2	» Nylands reg:te	1,025
	Af Nylands jäg.	130
2	» Österb. reg:te	1,200
4	Sqv. Nylands dragoner	500
1	» Karelens dragoner	50
	Artillerimanskap	?
		8,230

Om härifrån drages sjuke, vakante och 1 bat. Österb. reg:te, som först sednare tillstötte, men tillägges befäl, spel och artilleri-manskap, så torde 8,000 man vara den verkliga styrkan.

Enligt ordre från konungen, som ankom d. 4 Mars, men blifvit utgifven under förutsättning, att en bataljon af hvardera Åboläns, Nylands och Tavastehus stam-reg:ter skulle läggas i Sveaborg, borde den återstående styrkan indelas som följer:

Första brigaden.
Öfv. Palmfelt.

2	Bat. Björneb. reg:te	1,500
1	» Björneb. rusthåll	750
1	» Nylands reg:te	500
	Af Nylands jägare	130
	Af Tavastehus jägare	250
	Af Nylands dragoner	300
		3,430

Andra brigaden.
Öfv. Adlercreutz.

1	Bat. Åboläns reg:te	500
1	» Åboläns rustj. med vargering	750
1	» Tavastehus reg:te	500
2	» Österb. reg:te	1,000
	Af Tavastehus jägare	250
	Af Nylands dragoner	250
		3,250
	Summa	6,680

Då förbindelsen med Sveaborg redan upphört, kunde denna ordres ej efterlefvas; förmodligen erhöll hufvudstyrkan en liknande indelning i 3 brigader med hvad å n:o 597 förekommer.

Af Savolax-brigaden under Öfv. Cronstedts befäl voro vid samma tid vid S:t Michel sammandragne 2,500 man. Brigadens vargering stod vid Warkaus och Karelens jägare vid Kuopio.

Under återtåget förenade sig med hufvudstyrkan sjömilitiebataljonen i Åbo, 357 man (?), samt med Savolax-brigaden afdelningarne i Christina och Warkaus.

Sedan hufvudstyrkan i medlet af April i trakten af Uleåborg förenat sig med Savolax-brigaden och en bataljon Westerbottningar anländt från Sverge, bildades under Öfv. Sandels befäl en ny brigad (den femte) som skulle bestå af följande trupper:

Komp.		
4	Westerbottens lifr.	511
3	Österbottens norra b.	393
2	Savolax jägare	253
4	Kajana bataljon	335
4	Wasa regemente	657

4 Uleåborgs bataljon	274
Sjömilitie-bataljon	357
Arméns flottas volontär-division . . .	72
1 Sqv. Karelens dragoner	88
6 Sexpundige kanoner } 6 Trepundige kanoner }	112
Summa	3,152

Häraf qvarlemnades dock tillsvidare i Uleåborg:

Wasa regemente	657
Uleåborgs bataljon	274
Af Kajana bataljon	225
Volontärdivision	88
Hvarjemte sjömilitie-bat.	357
sändes till Sverge, så att för krigsrörelserne blott	1,527

man tillsvidare kunde användas.

N:o 597.

Förslag öfver finska armén d. 15 Juni 1808.

Första brigaden.

Öfv. Palmfelt.

2 Bat.	Åboläns reg:te
1 »	Åboläns rusthåll
1 »	Nylands infanteri
1 »	Nylands jägare
2 (?) Sqv.	Nylands dragoner
	Artilleri
Summa	2,704 man

Andra brigaden.

Öfv. v. Döbeln.

2 Bat.	Björneborgs reg:te
1 »	Björneborgs rusthåll
1 ¾ »	Österb. reg:te (södra b.)
3 (?) Sqv.	Nylands dragoner
	Artilleri
Summa	2,555 man

Tredje brigaden.

Öfv. Gripenberg.

2 Bat.	Tavastehus reg:te
1 »	Tavastehus jägare
1 »	Nylands infanteri
2 (?) Sqv.	Nylands dragoner
	Artilleri.
Summa	2,390 man

Fjerde brigaden.

Öfv. Cronstedt.

4½ Bat	Sav. inf. (med varg).
3½ »	Savolax jägare
2½ »	Karelens jägare
1 Sqv.	Karelens drag. (med varg.)
	Artilleri
Summa	3 309 man

Femte brigaden.,

Öfv. Sandels.

1 Bat.	Westerbottens reg:te
3¼ »	Österb. (norra bat).
1½ »	Kajana bataljon
1½ »	Savolax jägare-bat.
1½ »	Uleåborgs bat.
1 »	Wasa regemente
1 Sqv.	Karelens dragoner
	Artilleri
Summa	2,917 man

Reserv i Uleåborg.

Artilleri och arméns flotta 136 man.

Summa på papperet 14,123 man

Häraf voro närvarande under fanorna af alla grader:

Första brigaden	2,114
Andra brigaden	2,370
Tredje brigaden	1,931
Fjerde brigaden	2,630
Femte brigaden	2,609
Reserv i Uleåborg	239
	11,893

Hvartill kommer

Und.-Off. och spel i num.	258
Sjuke korp. och sold.	1,770
Utom krigsorten . . .	772
Vakante	691

Artilleriet bestod af:

Sexpundige metallkan.	6
Sexp. lätta jern.-kan.	24

Trepundige metallkan.	12
Trepundige jernkan.	8
Trepundige partikan.	8
Sexp. ryska metallkan.	3
Fyrap. ryska enhörn.	2
	53

Från arméns flotta.	
Trepundiga jernkanoner	8
Trep. partikan. och nicker	12
	20

N:o 598.

Armén i Finland d. 31 Aug. 1808.

		Närvarande under gevär.	Sjuke: På sjukhus.	Sjuke: I läger.	Under-Off. o. Spel i nummer.	Summa.	Styeken.
Första brigaden.	Infanteri	979	136	392	64	1,571	—
	Cavalleri	35	4	4	—	43	—
	Artilleri	111	1	5	—	117	10
		1,125					
Andra brigaden.	Infanteri	2,002	190	304	63	2,559	—
	Cavalleri	230	5	3	—	238	—
	Artilleri	81	7	1	—	89	6
		2,313					
Tredje brigaden.	Infanteri	1,666	180	199	63	2,108	—
	Jägare	407	10	19	11	447	—
	Cavalleri	145	22	1	—	168	—
	Artilleri	109	3	6	—	118	10
		2,327					
Fjerde brigaden.	Infanteri	897	52	170	17	1,116	—
	Jägare	881	80	162	—	1,123	—
	Cavalleri	96	1	3	—	100	—
	Artilleri	190	6	9	1	206	10
		2,064					
Femte brigaden.	Infanteri	1,619	245	345	36	2,245	—
	Jägare	182	44	52	—	278	—
	Cavalleri	82	8	8	—	98	—
	Artilleri	152	6	12	—	180	14
		2,035					
Svenska trupper.	Infanteri	973	84	77	21	1,155	—
	Cavalleri	21	3	—	—	24	—
	Artilleri	61	2	2	—	65	5
		1,055					

Gyllenbögels detasch.	Ålands friv.	531	22	16	—	569 —
	Skarpskyttar	305	6	1	—	312 —
	Landtvärn	425	28	29	—	449 —
		1,261				
Uleåborgs garnison.	Garn.-batalj.	342	28	29	—	399 —
	Cajana-Enroll.	157	12	7	—	176 —
Artilleri-depot i Jakobstad.	— —	34	12	32	27	105 —
Skärgårds-fl.	Arm. fl. vol.	91	17	4	—	112 —
	Landt-Milice	27	4	1	—	32 —
	Förhyrdt Sjöfolk	52	4	5	—	61 —
		12,863	1,227	1,870	303	16,263 55

Af artilleriets stycken voro 43 sexpundige och 12 trepundige.

Närvarande.

Infanteri	8,116
Jägare och Skarpskyttar	1,775
Cavalleri	609
Artilleri och Arméns Flotta till lands	738
Landtvärn	1,140
Arméns Flotta till sjöss	91
Förhyrdt sjöfolk	52
Invalider till garnisonstjenst i Uleåborg	342
	12,863

Sedan på ofvannämnde summa af 12,863 man närvarande under gevär afdrages artilleri-depot, skärgårdsflottan, Uleåborgs garnison, hvartill ännu omkring 300 man äro utmönstrade från bataljonerne, generalstabsvakt, dragoner, förråds-, sjukhus- och trossbevakningar, återstår endast ett ungefärligt antal af 10,200 man stridbart manskap till hela Finlands försvar, hvaraf 1,100 man landtvärn äro inberäknade och hvaraf 2000 reguliera trupper äro i Savolax. Uti detta förslag äro icke upptagne de förluster, som skett i affärerne vid Kuortane, Salmis, Lappfjärd och Nummijervi dessa dagar. Högqvarteret Lappo d. 31 Augusti 1808.

Mauritz Klingspor.

N:o 599.

Norra finska armén, jemte der tjenstgörande del af södra finska arméns första fördelning, under Oct. 1808.

	Närvarande Befäl.	Spel.	Korp. o. Sold.	Commenderade	Bör vara på papperet.
Första brig.					
Uppands reg:te	110	12	965	96	2,045
Westmanl. d:o					
			1,087		

Andra brig.					
Hels. reg:te med varg.	63	19	1,235	40	2,473
Westerb. andra bat.			1,317		
Första brig.					
Åboläns reg:te	120	32	1,605	163	2,957
d:o rusthålls-bat.					
Nylands reg:te			1,757		
Andra brig.					
Björneborgs reg:te	114	32	1,643	127	2,809
d:o rusth.-bat.					
Österbottens reg:te 5. k.			1,689		
Tredje brig.					
Tavastehus reg:te	147	33	1,563	187	3,033
d:o jägare					
Nylands jäg.-bat.					
Gyllenbögels det.			1,643		
Fjerde brig.					
Af Lifgren.-brigaden					
Westerb. första b.					
Österbottens r. 3 k.					
Kajana bataljon					
Savolax inf.-reg:te					
D:o jäg.-reg:te	247	43	2,739	733	7,305
Carelens jägare-corps					
Wasa regemente			3,029		
Uleåborgs bataljon					
Carelska drag. varg.					
Heinzii friv. komp.					
Sahlsteins d:o					
Cavalleri					
Af Lifgardet till häst	61	7	437	69	762
Nylands drag.-reg:te					
Carelska drag.-corpsen			505		
Artilleri.					
Af Svea artilleri	64	12	566	54	1,005
Finska art.-reg:tet					
Sav.-brig:ds art.-komp.			642		
Arméns flottas volont.					
Norra Skärgårds-flottiljen	22	4	171	1	217
			197		
Summa	938	194	10,824	1,464	22,606
			194		
			938		
			11,956		
			1,464		
			13,420		61

Dessutom:

Sjuke på sjukhusen	5,439	
D:o i lägret	890	
	6,329	
Vakante	2,776	Korporaler och manskap.
Utom krigsorten	733	

N:o 600.

Förslag öfver vestra armén från d. 1 t. o. m. d. 31 Jan. 1809

Wermländska fördelningen.

Infanteri.	Mansk.
4 Komp. Ner. o. Werml. reg:te	898
1 Bat. Dahlregemente	1,800
Dahl-friskytte-corpsen	119
Sammanslagne jäg.-bat.	637
Wermlands landtv.-bat.	700
Westg. drag. varg.-bat.	521
Cavalleri.	
Två Sqv. Lifr. hus.	127
Artilleri.	
Tredje sexp. fältb.	100
Åttonde d:o	96
Af fjerde åttap. haub.-b.	32

Sammanslagne brigaden.

Infanteri.	
Skaraborgs jägare	52
Skarab. landtv.-bat.	1,046
Calmare första bat.	825
Calmare andra bat.	825
Bohusläns andra bat.	759
Elfsborgs landtv. bat.	999
Westg.-Dahls landtv. b.	826
Cavalleri.	
Två sqv. Lifr. hus.	125
En sqv. Westg. drag.	76
Artilleri.	
Sjunde sexp. fältb.	96
Tionde sexp. d:o	97
Andra trep. parti-bat.	42

Artilleri-brigaden.

Tredje parti-batteriet	24
Af fjerde åttap. fältb.	32
Art. bes. på Eda skans	142
Nionde sexp. fältb.	94
Af fjerde åttap. fältb.	48
Trepund. batteriet	46
Art.-park i Carlstad och Uddevalla	57

Skärgårds eskadern.

Kongl. arméns flotta	245
Göta art. reg:te i Göteb.	741
Artilleri-landtvärnet	570

Hemgångne corpsen.

Infanteri.	
Lifreg:tets grenadierer	754
Skaraborgs reg:te	1,808
Elfsborgs regemente	1,799
Bohusläns andra bat.	600
Bohusläns landtv. bat.	1,000
Ner. o. Werml. andra b.	1,364
Nerikes landtv.-bat.	1,055
Jönköpings landtv.-b.	180
Hallands landtv.-bat.	925
Cavalleri.	
Lifregementets husarer	246
Westgöta dragoner	750
Med befäl 25,290	23,258

Närvarande.

Officerare	330
Under-officerare	407
Spel	184
Korpor. och manskap	10,501
	11,412
Sjuke	5,758
Commenderade	2,690
	19,830

Sammandrag d 31 Jan. 1809

Wermländska fördelningen.	Effekt.
Infanteri	2,617
Cavalleri	111
Artilleri	184
Sammanslagne brigaden.	
Infanteri	3,987
Cavalleri	182
Artilleri	211
Artilleri-brigaden.	288
Artilleriparken	61
Skärgårdseskadern	219
Summa	7,862
Göta art. med dess ldtv.	1,131
Hemgångne corpser.	
Infanteri	6,863
Cavalleri	861
	7,724
Summa	16,717
Dessutom Sjuke	5,659
Vakante	2,550
	24,926

N:o 601.

Utdrag af åländska fördelningens förslag af d. 1 Mars 1809, der blott den stridbara styrkan är upptagen.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Lifgardet till häst	71
Artilleri-positions-batt.	70
8 Tolfpundige	
1 Sexpundig	
3 Trepundige	
Första brigaden.	
Artilleri	95
4 Sexpundige	
2 Trepundige	
2 Åttapund. haub.	
Södermanl. första bat.	389
D:o andra d:o	387
Westg.-Dahls första	402
D:o andra	487
	1,760
Andra brigaden.	
Artilleri	72
4 Sexpundige	
2 Trepundige	
Kronobergs fältbataljon	201
Fleetwoodska d:o	339
Palinska d:o	281
	893
Tredje brigaden.	
Artilleri	87
4 Sexpundige	
2 Trepundige	
2 Åttapundige	
Jönköpings landtv.-bat.	—
Ålands landtvärn	19
Ålands landtstorm	500
	606
Summa stridbare	3,400
Förlust på återtåget d. 16 och 17	
Söderm. andra bataljon	?
Af Lifgardet till häst	31
» Lifgardet till fot	367
» Andra gardet	118
» Kronobergs reg:te	338
	854

Jemte 2 haubitser.

N:o 602.

Utdrag ur kustarméns förslag af d. 31 Mars 1809, den stridbara styrkan allena upptagen.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Första brigaden.
Öfv. Cronstedt.

Södermanl. första bat.	362
Södermanl. andra d:o	72
Westg.-Dahls första	426
Westg.-Dahls andra	450
Lifgardet till häst	40
Artilleri	109
4 Sexpundingar	
2 Trepundingar	
2 Åttapundingar	
3 Partikanoner	
	1,459

Andra brigaden.
Öfv. Fleetwood.

Svea garde . . .	192
Andra gardet	246
Kronobergs reg:te	477
Lifgardet till häst	22
Artilleri	74
2 Sexpundige	
3 Trepundige	
	1,011

Tredje brigaden.
Öfv. Boije.

Upplands bataljon	283
Upplands landtvärn	294
Södermanlands landtv.	31
Jönköpings landtv.	181
Westmanlands landtv.	26
Lifgardet till häst	27
Artilleri . .	74
2 Sexpundingar	
2 Trepundingar	
1 Trep. partikanon.	
	916
Summa	3,506

CARL XIII:s REGERING

1809—1818.

N:o 603.

Norra armén år 1809.

(Sammandraget efter Montgommery.)

Sedan de svenska reg:ter, hvilka tillhört finska armén, under vintren gått på roten, utgjordes norra armén tillsvidare blott af finska trupper under Gen. Klerkers befäl, neml.

Första fördelningen.
Gen.-Maj. Gripenberg.
Åboläns reg:te
Björneborgs reg:te
Tavastehus reg:te
Nylands reg:te
Österbottens södra bat.
Nylands dragoner
Artilleri.

Dessa trupper, som jemte Westerbottens norra bat. gingo förlorade genom kapitulationen i Kalix d. 25 Mars, räknade då ännu 3,900 man, hvaraf 2,000 friske.

Andra fördelningen.
Gen.-Maj. Cronstedt.
Tredje brigaden.
Wasa regemente
Österbottens norra bataljon
Kajana bataljon
Uleåborgs bataljon.

Fjerde brig., Öfv. Fahlander.
Savolax infanteri
Savolax jägare
Karelens dragoner

Ett sexpundigt batteri.
Karelens dragoner
Westerbottens södra bat.
Fördelningen torde i Mars hafva räknat öfver 2000 man.

I Maj blef Gen.-L:t Wrede öfverbefälhafvare efter Klerker, hvarjemte Cronstedt afgick och fick till efterträdare Gen.-Maj. v. Döbeln.

I Juni erhöll norra armén en ny indelning, nemligen:

Första fördelningen.
Gen.-Maj. Sandels.
Första brigaden Öfv. Edelstam (f. d. Fahlander.)
Savolax första fältbataljon (f. d. Savolax reg:te).
Savolax andra fältbataljon (f. d. Savolax och Karelens jägare).
Österbottens fältbataljon (f. d. Wasa reg:te samt Österbottens, Kajana och Uleåborgs bataljoner).
Andra brigaden, Kapt.-L:t Gyldenstolpe.
Svenska bataljonen, tillfrisknade sjuke af åtskilliga regementer:
Jemtlands reg:te
Helsinge bataljon

En sqv. karelska dragoner
Ett sexp. batteri
En afdelning trepundingar
Tillsammans omkring 2000 man.

Andra fördelningen.
Gen.-Maj. Döbeln.
I Jemtland och äfven omkring 200 man stark.
Dess sammansättning har utgifvaren ej kunnat utröna, om ej möjligtvis:
1 Bat. Helsinge reg:te
1 » Westernorrlands ldtv.
1 » Lifgrenadierer
2 » Kalmare reg:te.

N:o 604.

Vestra arméns venstra flygel d. 30 April 1809.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Infanteri.	Närv. af manskap.
Skaraborgs första bat.	629
D:o andra d:o	417
Elfsborgs första d:o	215
D:o andra d:o	214
Bohusläns första d:o	328
D:o andra d:o	399
Calmare första d:o	439
D:o andra d:o	378
Westgöta-Dahls komend.	355
	3,374
Sjuka	1,024
Commenderade	992
	5,190

I Maj tillkom hela Westg.-Dahls reg:te.

Cavalleri.	
Två sqv. Lifr. husarer	78
Westg. drag. på rusth.	647
866 med 95 sjuke o. 46 kom.	725

Artilleri-fältbrigaden.	
Sjunde sexp. fältbatt.	74
Nionde d:o d:o	88
Tionde d:o d:o	71
Af fjerde åttap. d:o	59
Trepundigt batteri	29
Trepundigt d:o	34
Artill.-park i Uddevalla	46
	401
462 med 61 sjuke.	

Artilleri på fästningarne.	
Göta art. utom fältbatt.	281
Art. landtv. utom d:o	155
	436
Sjuke	187
Commend.	449
	1,072

Skärgårds-eskadern.	
Kongl. arméns flotta	427
Skaraborgs landtvärn	322
Elfsborgs landtvärn	103
Westg.-Dahls d:o	244
Bohus läns d:o	200
Hallands d:o	230
	1,526
Sjuke	21
Summa Summ.	9,137

med sjuke och commenderade.

Närv. i Juli 6,400 af 11,040 på papperet af alla grader,

N:o 605.

Förslag öfver vestra arméns högra flygel d. 1—10 Maj 1809.

(Från Top. Corpsens Arkiv.)

Första brigaden.	Manskap.
Lifreg:tets husarer	60
Sexpund. art. 6 pjeser	99
Ner. och Werml. lifbat.	417
Nerike och Wermlands öfv.-l:ts bataljon	336
Jägare-bataljon	500
	1,412

Närvarande 1,109.

Andra brigaden.	
Lifreg:tets grenadierer	497
Upplands lifbataljon	398
Upplands andra bat.	399
Helsinge södra bat.	450
Tvenne brig:s jäg.-bat.	308
Trep. fotbatt., 4 pjeser	118
Två sqv. Lifr. husarer	112
	2,282

Närvarande 1,810.

Tredje brigaden.	
Södermanlands bataljon	403
Dal-bataljon	371
Ner. o. Werml. bat. jäg.	295
Södra Dal samt Nerike och Werml. jäg.-div.	300
Två sqv. Lifr. husarer	99
	1,830

Närvarande 1,534.

Fjerde brigaden.

Södermanlands andra	407
Westmanlands första	324
Westmanlands andra	354
Jägare-bataljonen	300
En sqv. Lifr. husarer	55
	1,440

Närvarande 1,339.

Cavalleri-brigaden.

Lifgardet till häst	140
Lifreg:ts hus depot-sqv.	20
Lifreg:tets husarer	110
	270

Närvarande 266.

Artilleri-brigaden.

Svea art. andra sexp. åk.	99
Svea art. tredje d:o	99
Göta, sexpundigt åkande	96
Göta, trepund. till fots	118
Närv. 374.	412
Summa	7,646
Hvaraf närvarande	6,432

N:o 606.

Förslag på effektive styrkan å den del af kustarmén, som är sammandragen vid Grisslehamn d. 5 Maj 1809.

(Från Top. Corpsens Arkiv.)

	Manskap.
Af Lifgardet till häst	60
» Artilleriet	270
Första brigaden.	
» Svea lifgarde	310
» Kronobergs reg:te	660
Andra brigaden.	
» Upplands reg:te	346
» Södermanlands reg:te	525
» Upplands landtv.-bat.	292
» Södermanlands landtv.	132
» Jönköpings landtvärn	275
	2,870
Befäl m. m.	392

N:o 607.

I Juli 1809 voro på Gottland:

(Från Top. Corpsens arkiv.)

Artilleri	3
Gottlands artilleri	109
Jönköpings sjuke	8
Gottlands bataljon	553
	673

N:o 608.

Förslag öfver kustarmén från d. 1—31 Juli 1809.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Första brigaden.

	Manskap.
Södermanlands första b.	651
D:o andra b.	255
Jönköpings första bat.	150
Westmanlands fältbat.	588
Svea art. o. diverse ldtv.	146
	1,790

Med befäl 1,960.

Närvarande	1,718
Commenderade	18
Sjuke	173

Andra brigaden.

Kronobergs första	825
D:o andra	825
Drottn:s lifreg:tes fältb.	344
Engelbrechtska d:o	328
Melerade corpsen	33
Lifgarde till häst	60
Fjerde sexp. batteriet	100
	2,515

Med befäl 2,787.

Närvarande	1,605
Commenderade	92
Sjuke	165

Tredje brigaden.

Lifgren. första roth.-b.	570
D:o andra d:o	391
D:o första rusth.-b.	690

Upplands första bataljon	536
D:o andra d:o	391
	2,578
Med befäl 2,815.	
Närvarande	2,192
Commenderade	345
Sjuke .	156
Summa	6,883
Hvaraf närvarande	5,515
commenderade	455
sjuke	494

N:o 609.

Förslag öfver kustarmén från d. 1—31 Augusti 1809.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Första brigaden.

	Manskap.
Södermanlands första b.	551
D:o jägare	100
D:o andra b.	256
Jönköpings första bat.	347
D:o jägare	100
D:o andra bat.	867
D:o jägare	100
Westmanlands bataljon	373
D:o jägare	100
	2,768
Med befäl 3,022.	
Närvarande	1,723
Commenderade	463
Sjuke . .	599

Andra brigaden.

Svea Lifgarde	334
Kronobergs första bat.	825
Kronobergs andra bat.	825
Enkedrottn:s Lifr. fältb.	484
Engelbrechtska reg:tets fältbataljon . . .	64
	2,939
Med befäl 3,317.	
Närvarande	1,513
Commenderade	132
Sjuke	384

Tredje brigaden.

Lifgren. första roth.-bat.	714
D:o andra d:o	469
D:o första rusth.-b.	329
D:o andra d:o	344
Upplands första bataljon	492
D:o andra d:o	353
	2,702
Med befäl 2,948.	
Närvarande	2,195
Commenderade	306
Sjuke	295
Summa	8,409
Hvaraf närvarande	5,431

N:o 610.

Förslag öfver närvarande styrkan af de trupper, hvilka såsom transport voro embarquerade på stora och lilla flottan.

(Från Top. Corpsens Arkiv.)

Första brigaden.
Öfv. Fleetwood.

Södermanlands reg:te	710
Jönköpings d:o	1,050
Westmanlands d:o	432
	2,192

Andra brigaden.
Öfv. Boye.

Lifgardet till fot	334
Kronobergs reg:te	728
Drottningens Lifreg:te	478
v. Engelbrechtenska	445
	1,985

Tredje brigaden.
Öfv. G. Löwenhjelm.

Lifg. till häst, oberidne	50
Lifgrenadiererne	1,458
Upplands reg:te	840
	2,348
Lifgardet till häst	48
Artilleri	230
	6,803
Befäl m. m.	667

På skärgårdsflottan voro dessutom kommenderade:

Upplands landtvärn		6
Sörmlands	d:o	27
Nerikes	d:o	13
Jönköpings	d:o	12
Calmare	d:o	147
Skånska	d:o	96
Skånska roteringen		297
Skånska karabin.-varg.		141
		739
Af Jönköpings reg:te		250
		989

N:o 611.

Etat qui denote comment les troupes sont disposées.

(Från Top. Corpsens Arkiv.)

Armée de Son Altesse Royale, Monseigneur le Prince Royal.

Artillerie.

2	Div. de l'Art. de Wendes	540
1	Batt. volante idem	100
1	Div. de l'Art. de Götha	270
1	Div. de Reserve de Svea	270
	Le parc d'Artillerie	300
		1,480

Sqv. Cavallerie.

4	Gardes à cheval	240
4	Cuir. de la Brig. du Corps	450
6	Drag. de Småland	480
6	Husards de la Scanie	700
4	Carabiniers de la Scanie	500
8	Husards de Mörner	550
		2,920

Bat. Infanterie.

1	Gardes de Svea	500
1	Second regiment	500
1	Gren. de la Brig. de Corps	600
3	Uppland	1,600
2	Westgöta	1,200
3	Skaraborg	1,600
3	Westmanland	1,600
2	Nerike	1,200
3	Elfsborg	1,700
2	Grenadier de Corps	1,600
3	Södermanland	1,700
3	Calmar	1,700
3	Jönköping	1,800
3	Kronoberg	1,600
1	Småland Infanterie	450
1	Nord de Scanie	650
1	Sud de Scanie	650
1	Regiment de Roi	600
1	Wermland chasseurs	450
		21,900

Se trouvent encore en Suède et jusqu'a nouvelle ordre sous le commendement de S Ex. Mr. le Feld-Marschall d'Essen.

4	Bataillons de Gren. de Corps	1,600

En Pomeranie.

2	Regiment de la Reine	1,200
2	Reg:t d'Engelbrechten	1,200
		4,000
		30,300

Armée de Reserve.

Artillerie.

1	Div. de 6 ℔	270
1	Batterie de 3 ℔	50
	Le parc	100
		420

Sqv. Cavallerie.

8	Husards de la Brig. du Corps	480
1	Chasseurs à cheval	100
		580

Bat. Infanterie.

3	Dahl	1,800
3	Helsinge	1,600
3	Westgöta-Dahl	1,700
2	Bohus län	1,200
2	Westerbotten	1,200
2	Wermland	1,400
2	Jemtland	940
1	Wermland, Chasseurs	350
		11,190

A Stockholm.

Artillerie	300
Gardes à cheval .	100
1 Gardes de Svea . . .	300
1 Second Reg:t	300
Inf. dito Indelta . . .	300
	1,300

En Scanie.

Artillerie	250
Cavallerie	800
Regiment du Roi	200
1 Nord de Scanie y compris le förstärkning	700
1 Sud, idem	700
	2,650

Artillerie dans les places fortes, à Gothembourg, Carlsten	1,000
50 à 60 homme par regiment dans les cantons pour servir de cadre à la nouvelle conscription, malades etc.	832
Vacances	4,500
	6,332

Resumé de l'armée.

Armée de M:gr le Prince Royal	30,300
Armée de reserve	11,190
Garnison de Stockh.	1,300
En Scanie	2,650
Dans differents cantons	6,332
	51,772

Observations.

1:o) La difference qui se trouve entre cet état el celui qui a été auparavant remis à Sa Majesté, et à Son Altesse Royale Monseigneur le Prince Royal, provient des changements que son Altesse Royale a du depuis ordonné.

2:o) La force effective des regiments ne peut étre comme avant qu'ils sont debarqués; la force est en consequence notée ici d'apres ce que je suppose étre.

3:o) Son Altesse Royale a mis sous les ordres de Son Ex. M:r le Feldt-Marschall Comte d'Essen la conscription de la première classe, à lexception de celle des gouvernements de Malmö, de Christianstad, de Wexiö et de Jönköping. Il est à supposer que cette classe se montera de 12 à 13,000 hommes.

Carlscrona le 19 Avril 1813.

N:o 612.

Armén i Pommern från d. 27 April — 1 Maj 1813.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Artilleri.

	Korp. o. manskap.
Första och andra div.	528
Fältparken	22
Ridande batteriet	116

Ingeniörcorpsen.

Fortifikationsbrigaden	
Sappör-kompaniet	42
Fältmätnings-brigaden	
Pontonstaten.	

Cavalleri.

Lifgardet till häst	100
Mörnerska husarer	580
Pomm. legions kav.	49

Infanteri.

Svea Lifgarde	100
Andra gardet	50
Smålands inf.-bataljon	468
Kronobergs reg:te	1,379
Jönköpings reg:te	1,831
Calmare regemente	1,263
Konungens eget värfv.	528
Drottningens lifreg.	1,200
Von Engelbrechtenska	1,200
Norra Skånska inf.-b.	648
Södra Skånska inf.-b.	600

Pomm. legions inf.	120
Pomm. landtv.-bat.	323
Med befäl 12,038	11,099

Närvarande.

Officerare	250
Underofficerare . .	295
Spel	134
Korp. och manskap	8,740

28 Sexpundige kanoner.
8 Åttapundige haub.
12 Pontoner under arbete.

N:o 613.

Armén i Tyskland från d. 15 Maj — 5 Juni 1813.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

	k. o. m.
Artilleri-parken.	104
Reserv-fältartilleri, Svea	330
Fortifikations-brigaden	195
Fältmätnings-brigaden	

Reserve-Cavalleri.

1	Batt. Ridande artilleri	75
2	Sqv. Cuirassierer	240
4	» Karabinierer	495

Första fördelningen.

1	Div. Fältartilleriet, Göta	270
4	Sqv. Lifg. till häst	300
6	» Smålands drag.	487
	Pomm. legion till häst	49
1	Bat. Svea lifgarde	500
1	» Andra gardet	500
1	» Lifreg:ts gren.	609
2	» Lifgrenadierer	1,560
2	» Drottn. Lifreg:te	1,200
2	» Upplands reg:te	1,264
3	» Södermanlands	1,601
1	» Norra Skånska	642

Andra fördelningen.

1	Div. Fältart. Wendes	279
6	Sqv. Skånska husarer	700
2	Bat. Westgöta reg:te	1,078
3	» Westmanlands	1,405
2	» Nerikes	1,238
3	» Skaraborgs	1,382
3	» Elfsborgs	1,411
1	» Werml:ds fältjäg.	452

Tredje fördelningen.

1	Div. fältart. Wendes	260
8	Sqv. Mörnerska hus.	749
1	Bat. Smålands inf.	468
3	» Jönköpings regte	1,831
2	» Engelbrechtenska	1,200
1	» Södra skånska	650
3	» Calmare reg:te	1,514
2	» Kronobergs reg:te	1,393
1	» Konungens eget	534
1	» Pomm. legion till fot	99
	Med befäl 30,631	27,064

Närvarande:

Officerare	713
Under-officerare	892
Spel	454
Korp. och manskap	25,249

6 Tolfpundingar
52 Sexpundingar
16 Åttapund. haub.
12 Pontoner.

Femte brigaden d. 22 Maj.

3	Bat. Jönköpings reg:te	1,489
1	» Smålands inf.	473
1	» Södra Skånska	658
	Mörnerska husarer	50
		2,670

N:o 614.

Arméns fördelning i divisioner och brigader.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Första fördelningen.

	En division artilleri	270
4	Sqv. Lifgarde till häst	300

6	Smålands dragoner	450
1	» Pomm. leg. till häst	50
		800

Första brigaden.
Gen.-Maj. Schultzenheim.

1	Bat. Svea Lifgarde	500
1	» Andra gardet	500
1	» Lifreg:tets gren.	600
2	» Lifgrenadierer	1,600
2	» Drottn. Lifreg:te	1,100
		4,30

Andra brigaden.
Öfv. Reutersköld.

3	Bat. Upplands reg:te	1,700
3	» Södermanlands	1,700
1	» Norra Skånska	650
		4,050
		9,420

Andra fördelningen.

1	Division Artilleri	270
6	Sqv. Skånska husarer	700

Tredje brigaden.
Gen.-Maj. Brändström.

2	Bat. Westgöta reg:te	1,200
3	» Westmanlands	1,600
2	» Nerikes	1,280
		4,080

Fjerde brigaden.
Gen.-Maj. Posse.

3	Bat. Skaraborgs reg:te	1,500
3	» Elfsborgs	1,500
1	» Wermlands jäg.	450
		3,650
		8,700

Tredje fördelningen.

1	Div. artilleri	270
8	Sqv. Mörnerska hus.	750

Femte brigaden.
Gen.-Maj. Engelbr. ad. int. Öfv. Bergenstråle.

1	Bat. Smålands infanteri	450
3	» Jönköpings	1,500
2	» Engelbrechtska	1,100
1	» Södra skånska	650
	Pomm. leg. till fot	100
		3,800

Sjette brigaden.
Gen.-Maj. Boye.

3	Bat. Calmare reg:te	1,500
2	» Kronobergs	1,500
1	» Konungens eget	530
		3,530
		8,350

Artilleri-reserven.

1	Div. åkande artilleri	270
	Artilleriparken	300
	Handtv.-komp.	100
		670

Cavalleri-reserven.

1	Bat. ridande artilleri	130
4	Sqv. Lifreg:tets cuir.	450
4	» Skånska karab.	500
		1,080
1	Sappör-kompani	50
1	Pontonier-kompani	50

Sammandrag.

Första fördelningen	9,420
Andra fördelningen	8,700
Tredje fördelningen	8,350
Artilleri-reserv	670
Cavalleri-reserv	1,080
Sappörer och pont.	100
	28,320

N:o 615.

Förslag öfver Svenska armén i Tyskland från den 1–15 Juli 1813 under Fältmarskalken Stedingks befäl.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

	Korp. o. Sold.
Reserv-artilleri	410
Artilleri-parken	401
Ingeniör-corpsen	341

Första divisionen.
Gen.-L:t Sköldebrand.

1	Div. fältartilleri	268
4	Sqv. Lifg. till häst	299
6	» Smålands dragoner	484
1	» Pomm. leg. till häst	61
1	Bat. Svea garde	493
1	» Andra gardet	495
1	» Lifreg:tets gren.	599
2	» Lifgrenadierer	1,428
2	» Drottn. Lifreg:te	1,200
2	» Upplands reg:te	1,262
3	» Södermanl:ds reg.	1,581
1	» Norra Skånska inf.	640

Andra divisionen.
Gen.-Maj. Posse.

1	Div. fältartilleri	271
2	Sqv. Lifreg:tets cuir.	240
6	» Skånska husarer	699
2	Bat. Westgöta reg:te	1,108
3	» Westmanlands	1,443
2	» Nerikes	1,255
3	» Skaraborgs	1,380
3	» Elfsborgs	1,396
1	» Wermlands fältj.	450

Tredje divisionen.

1	Div. fältartilleri	271
4	Sqv. Skånska husarer	492
6	» Mörnerska hus.	735
1	Bat. Smålands infanteri	459
3	» Jönköpings reg:te	1,527
2	» Engelbrechtens	1,200
1	» Södra Skånska	644
3	» Kronobergs	1,391
3	» Calmare	1,546
1	» Konungens eget	529
1	» Pomm. leg. till fot	99
	Löst manskap	155
		27 253

Med befäl 30,699.

Närvarande.

Officerare	737
Under-Officerare . . .	818
Spel	419
Korp. och Soldater	25,098

Fältartilleri-pjeser.

6	Tolfpundingar
46	Sexpundingar
4	Lätta sexpundingar
18	Åttapund. haubitser.

Parkens pjeser.

7	Fyratiopund. mörsare
18	Tolfpund. kanoner
4	Sexpund. kanoner.

Pjeser till valls.

1	Fyratiopund. mörsare
8	Adertonpund. kanoner
27	Tolfpund. kanoner
22	Sexpund. kanoner
3	Trepund. kanoner
12	Pontoner.

Vid hvar och en af arméns 6 brigader fanns ett åkande batteri af 6 sexpundiga kan. och 2 åttapund. haubitser.

Reserv-artilleriet var sålunda sammansatt:

Ett batteri med 6 tolfpund. kanoner och 2 åttapund. haub.

Ett åkande bat. med 6 sexp. kanoner och 2 åttapund. haub.

Ett åkande bat. med 4 sexp. metallkanoner.

Ett ridande med 4 sexp. metallkan. och 2 åttap. haub.

N:o 616.

Etat du corps d'armée Suèdois en Allemagne le 15 Août 1813.

(Från Topografiska Corpsens arkiv.)

	Corp. et Sold.
Le parc d'artillerie . .	546
Le reserve d'artillerie	425
Corps de genie	—
Sappeurs et b. d'ouvriers	187
Ingenieurs geographes	—

Première division.

	Artillerie de campagne	252
5	Esqu. Garde à cheval	298
6	» Drag. de Småland	484
1	» Leg. pomm. à chev.	57
Bat.		
1	Garde du corps . . .	493
1	Garde seconde . . .	495
1	Grenadiers du corps	598
2	Reg. des Grenadiers	1,534
2	» de la Reine .	1,200
2	» de Uppland .	1,261
3	» de Södermanland	1,581
1	» du Nord de Scanie	637
	Leg. pomm. à pied	90

Deuxième division.

	Artillerie de campagne	275
4	Esqu. des cuir. de la brig. du corps	460
6	» d'houssard de la Scanie	699
Bat.		
2	Reg. de Westgöta .	1,107
3	» de Westmanland	1,420
2	» de Nerike . .	1,255
3	» de Skaraborg .	1,364
3	» de Elfsborg . .	1,390
1	» de chasseurs de Wermland .	450

Troisième division.

	Artillerie de campagne	271
4	Esqu. de carab. de la Scanie .	462
6	» Reg. d'houssard de Mörner . . .	678
Bat.		
1	Reg. de Småland . .	459
3	» de Jönköping .	1,593
1	» de Roi . . .	529
1	» du Sud-de Scanie	643
3	» de Kronoberg . .	1,377
3	» de Calmar . .	1,519
2	» de Engelbrechten	1,200
	De differents reg:ts	597
		27,886
	Total	31,560.

Présents.

Officiers	615
Sous-officiers	734
Tambours etc. . . .	415
Cap. et soldats .	21,275
Malades	877
Detachées	5,333
Ouvriers	113
Soldats du train .	561
Sous-off. et musiciens	263
Vacants	539

N:o 617.

Förslag öfver Nordarmén d. 20 Sept. 1813.

(Från Topografiska Corpsens arkiv.)

Preussiska armén.

Tredje armée-corpsen.

General Bülow.

Tredje brigaden.

Prinsen af Hessen Homburg.

11 Bataljoner	6,872
5 Sqvadroner	539
8 Kanoner	117
	7,528

Fjerde brigaden.

Gen.-Maj. Thümen.

9½ Bataljoner	5,177
3 Sqvadroner	352
8 Kanoner	124
	5,653

Femte brigaden.

Gen.-Maj. v. Borstell.

11 Bataljoner	7,053
5 Sqvadroner	600
8 Kanoner	112
	7,765

Sjette brigaden.

Öfv. Krafft.

10 Bataljoner	5,190
3 Sqvadroner	200
8 Kanoner	123
	5,513

Reserv-kavalleri.
Gen.-Maj. Oppen.

27	Sqvadroner	2,616
10	Kanoner	259
		2,875

Reserv-artilleri.

16 Lätta 19 Positions-	kanoner	733
41½	Bataljon	
48	Sqvadroner	30,067
80	Kanoner	

Fjerde armée-corpsen.
General Tauentzien.

Blokadcorpsen vid Magdeburg.
Gen.-Maj. Hirschfeld.

16	Bataljoner	11,850
8	Sqvadroner	800
8	Kanoner	130
		12,780

Blokadcorpsen vid Elbe.
Gen.-Maj. Puttlitz.

5	Bataljoner	3,094
1	Reg:te Kossacker	410
6	Sqvadroner	197
4	Kanoner	54
		3,755

Blokadcorpsen vid Cüstrin.
Gen.-Maj. Heinrichs.

10	Bataljoner	7,562
2	Sqvadroner	200
8	Kanoner	139
		7,901

Blokadcorpsen vid Stettin.
Gen.-Maj. Plötz.

15	Bataljoner	10,988
4	Sqvadroner	291
16	Kanoner	278
		11,557

Gen.-L:t Wobesers corps.

8	Bataljoner	5,197
3	Sqvadroner	180
8	Kanoner	139
		5,516

Reserv-corps vid Berlin.

17	Bataljoner	12,208
8	Sqvadroner	800
16	Kanoner	278
		13,286

75 Bataljoner 30 Sqvadroner 63 Kanoner		57,554

Ryska armén.
Gen.-L:t Wintzgerodes corps.

24	Bataljoner	12,054
30	Sqvadroner	3,370
74	Kanoner	1,220
2	Reg:ter Kossacker	1,751
		18,395

Gen.-L:t Worontzoffs Avant-garde.

5	Bataljoner	2,111
10	Sqvadroner	1,419
12	Kanoner	200
9	Reg:ter Kossacker	3,288
		7,018

Gen. Tschernischefs detascherade.

6	Sqvadroner	571
5	Reg:ter Kossacker	1,740
4	Kanoner	68
		2,379

29 Bataljoner 46 Sqvadroner 90 Kanoner 19 Reg:ter Koss.		27,792

Gen. Wallmodens corps.
Gen.-L:t Arenschilts legion.

	Infanteri	3,500
	Cavalleri	900
16	Kanoner	350
		4,750

Tyska (hannoverska) legion.

	Infanteri	3,500
	Kavalleri	1,900
18	Kanoner	550
		5,950

Gen.-L:t Tettenborns corps.	
Infanteri	2,500
Kavalleri	1,300
Kossacker	400
6 Kanoner	140
	4,340
Reiches corps.	
Infanteri	1,000
Hanseatiska corpsen.	
2 Bat. i Stralsund	1,000
Cavalleri	800
8 Kanoner	—
	1,800
Gen.-L:t Vegesacks svenska afdelning.	
6 Bataljoner	3,600
5 Sqvadroner	500
10 Kanoner	300
	4,400
Mecklenburgska trupper.	
Iafanteri	1,600
Kavalleri	600
	2,200
Wallmodens corps S:ma	26,240
Svenska armén.	
36 Bataljoner	19,500
27 Sqvadroner	2,550
64 Kanoner	1,080
	23,130

N:o 618.

Effektive förslag öfver svenska armén i Tyskland d. 22 Sept. 1813.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Första division.

	Närv.
Första och andra brig.	6,557
Artilleri	276
Andra division.	
Tredje, fjerde och femte brigaderne	9,060
Artilleri	390
Cavalleri-division	1,753
Artilleri	79
Artilleri-reserv-div.	247
Pomm. legionens infant.	48
D:o cavall.	72
	18,482
Detascherade	1,533
Sjuke	1,995
Summa	22,010

N:o 619.

Etat de situation de l'armée Suèdoise au 29 Sept. 1813.

(Från Topografiska Corpsens arkiv.)

		Presents de tout grade.
Le parc d'artillerie		185
Le reserve d'artillerie		308
Ingenieurs-geographes		11
5 Esqu.	Garde à cheval	311
1 »	Leg. pomm. à chev.	53
Prem. division.		
Artillerie de campagne		270
Prem. brigade.		
1 Bat.	Garde de corps	536
1 »	Garde seconde	532
1 »	Gren. du corps	606
2 »	Reg. de grenadiers	1,433
2 »	Reg. de la reine	700
Deux. brigade.		
2 »	Reg. de Uppland	1,280
2 »	Reg. de Södermanl.	1,518
1 »	Reg. du Nord de Scanie	673
Legion pomm. à pied		100
Deux. division.		
Artillerie de campagne		402
Trois. brigade.		
2 Bat.	Reg. de Westgöta	1,021
2 »	Reg. de Westmanl.	1,498
2 »	Reg. de Nerikes	1,319
Quatr. brigade.		
2 »	Reg. de Skaraborg	1,414

2	Bat. Reg. de Elfsborg	1,356
1	» Reg. de chasseurs de Wermland	417
	Sixième brigade.	
2	» Reg. de Kronoberg	1,298
2	» Reg de Calmar	1,415
1	» Reg. d'Engelbrecht	509
	Division de cavallerie.	
	Artillerie volante	89
4	Esqu Cuir. de la brig. du corps	400
4	» Drag. de Småland	451
6	» Houss. de la Scanie	566
5	» Houss. de Mörner	573
		21,244
	Malades	2,381
	Detaschés .	1,040
	Total	24,665
8	Canon de douze	
46	» de six	
12	» obus de huit.	

D. 23 Sept. sattes alla reg:ter med 3 bataljoner på 2, hvarefter tredje bataljonernas befäl fick afgå till norska armén.

N:o 620.

Etat de situation de l'armée Suèdoise au 30 Nov. 1813.

(Ur Topografiska Corpsens Arkiv.)

		Cap. et Sol.
	Le parc d'artillerie	230
	Le reserve d'artillerie	414
	Corps de genie	3
	Batt. de raquette anglais	155
	Corps de Sappeur saxonne	37
5	Esqu. Garde de cheval	327
1	» Leg. Pomm. à chev.	54
	Première division	
	Artillerie de campagne	280
1	Bat. Garde du corps	510
1	» Garde seconde	512
1	» Gren. du corps	623
2	» Reg. de grenadiers	1,578
1	» Reg de la reine	750
2	» Reg de Uppland	1,320
2	» Reg. de Söderm	1,662
1	» Reg du Nord de Scanie . . .	634
	Leg. pomm. à pied	90
	Deuxième division.	
	Artillerie de campagne	311
2	Bat. Reg. de Westg.	1,158
2	» » » Westm.	1,488
2	» » » Nerike	1,315
2	» » » Skarab.	1,418
2	» » » Elfsborg	1,484
1	» » » Chass. de Werml.	455
	Troisième division.	
	Artilleri de campagne	282
1	Bat Reg. de Småland	459
2	» » » Jönk.	1,593
1	» » » Sude de Scanie	643
1	» » » de Roi	529
1	» » » de Kronoberg	1,463
2	» » » Calmare	1,549
1	» » » Engelbr.	566
4	Equ. Carab. de la Scanie	462
	Division de cavallerie.	
4	Esqu. Cur. de la br. du corps	457
6	» Drag. de Småland	473
6	» Houss. de la Scanie	695
5	» Houss. de Mörner	764
		26,741
	Total	30,055.
	Presents.	
	Officiers	506
	Sous-officiers	571
	Tambours	316
	Caporaux et soldats	15,489
		16,882
	Malades de tout grade	5,149
	Detachés	2,291
	Detachés à Gen. Wallm	4,258
	Soldat de train	567

N:o 621.

Förslag öfver Svenska armén d. 8 Januari 1814.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

	Under vapen af alla grader.
Artilleripark	333
Artillerireserv	396
Ingeniör-corpsen	24
Eng. raket-batteri	154
Sachs. sappör-corpsen	31
Lifgardet till häst	317
Pomm. legion till d:o	52
Första division.	
Fältartilleri	246
Första brigaden	3,261
Andra brigaden	3,142
Andra division.	
Fältartilleri	352
Tredje brigaden	3,670
Fjerde brigaden	2,865
Sjette brigaden	3,220
Cavalleri-division	2,228
	20,291
Sjuke	3,523
Detascherade	1,270
Summa	25,084

Den 11 Januari voro

Under vapen af alla gr.	19,283
Sjuke	4,531
Detascherade	1,270
Summa	25,084

N:o 622.

Förslag öfver svenska armén d. 18 Januari 1814.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

	närv. af alla grader.
Artileri-parken (af flera regementer)	333
Reserv-artilleriet	408
Ingeniör-Corpsen	15
Pontonierer	40
Sachsiska sappörer	47
Pomm. leg. till fot	105
Första divisionen.	
Fält-artilleri (Göta)	270
Bat. **Första brigaden.**	
1 Svea garde	495
1 Andra gardet	423
1 Lifregementets gren.	444
2 Lifgrenadierer	1,087
1 Drottningens reg:te	614
Andra brigaden.	
2 Upplands reg:te	1,130
2 Södermanlands	1,221
1 Norra Skånes	473
Andra divisionen.	
Fältartilleri (Svea)	229
Tredje brigaden.	
2 Westgöta regemente	981
2 Westmanlands	1,317
2 Nerikes	1,065
Fjerde brigaden.	
2 Skaraborgs regemente	1,207
2 Elfsborgs	1,253
1 Wermlands jägare	251
Tredje divisionen.	
Fält-artilleri (Wendes)	329
Femte brigaden.	
2 Jönköpings reg:te	1,564
1 Södra Skånes	578
1 Engelbrechtens	499
Meklenburgska brigaden.	
1 Gardes-grenadierer	534
2 Meckl.-linie-reg:te	904
1 Fotjägare	663
Sjette brigaden.	
2 Kronobergs reg:te	1,140
2 Calmare d:o	1,411
1 Konungens d:o	480
Sqv. **Cavalleri-divisionen.**	
5 Lifgardet till häst	313
1 Pomm. leg. till häst	52

4	Lifreg:tets cuirassierer	394
6	Smålands dragoner	361
6	Skånska husarer	557
8	Mörners husarer	588
4	Skånska karabinierer	464
	Mecklenb. hästjägare	571
	Schills husarer	227
	Reconvalescenter	898
		25,895
	Detascherade	1,402
		27,297

N:o 623.

Etat de l'armée Suèdoise au 1 Avril 1814.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Sous les arm. de tout grade.

	Parc d'artillerie	337
	Reserv de reg. de Wendes	366
	Ingenieurs geographes	26
	Flottille de l'armée	141
	Sapeurs saxons.	31
	Legion. pomm. à cheval	49
	D:o á pieds	99
	Garde du corps á cheval	277
1	Bat. de Småland (det.)	56
1	» chass. de Werml. (det.)	—
	Première division (Posse).	
	Reg. d'artillerie de Göta	274
	Première brig. (Schultzenheim).	
1	Bat. Garde du corps	475
1	» Garde seconde	472
1	» Gren. de corps	449
2	» Reg. des gren.	1,177
	Deuxiéme brigade (Lagerbring).	
2	Bat. Uppland	1,127
2	» Södermanland	1,288
1	» Nord de Scanie	430
	Deuxième division (Sandels).	
	Art. de Svea et de Göta	282
	Troisième brigade (Brändström).	
2	Bat. Westgöta	817
2	» Westmanland	1,225
2	» Nerike . . .	938
	Quatrième brig. (Reutersköld).	
2	» Skaraborg	1,040
2	» Elfsborg	1,129
	Troisième division (Boye).	
	Art. de Svea et Wendes	91
	Escadron pommeranaise	180
	Cinquième brigade (Bergenstr).	
2	Bat. Jönköping	1,299
1	» Inf. Brehmen	567
1	» Reg. de roi	420
	Sixième brigade (Hederstjerna).	
2	» Kronoberg	1,014
2	» Calmare . . .	1,124
	Quatrième division (Arfpr.)	
	Art. de Wendes et de Mecklenburg . . .	154
	Chasseurs à cheval	427
	Septième brigade (A. Ankarsv.)	
1	Bat. Reg. de la reine	584
1	» Engelbrechten	379
1	» Sud de Scanie	523
	Huitième brigade (Valois).	
1	» Gardes gren. de Mecklenburg	474
2	Reg. de ligne de Meckl.	686
1	» Chasseurs à pied de Mecklenburg.	571
	Division de cavallerie (Sköldebrand).	
1	Reg. de curassiers	389
1	» de carabiniers (det.)	
1	» Dragons de Smål.	289
1	» Huss. de la Scanie	591
1	» Huss. de Mörner	448
		22,613
	Malades	6,644
	Detachés	2,510
		31,767

N:o 624.

Den från Tyskland återvändande armén erhöll genom H. K. H. Kronprinsens generalordres af d. 31 Maj 1814 följande indelning:

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Första fördelningen.
Gen.-Maj. Posse.
5 Sqv. Lifgardet till häst
En Fältartilleri-division, 14 st.

Första brigaden.
Gen.-Maj. Schultzenheim.
1 Bat. Svea Lifgarde
1 » Andra gardet
1 » Lifreg:tets grenadierer
2 » Lifgrenadierer.

Andra brigaden.
Gen.-Maj. Lagerbring.
2 Bat. Upplands reg:te
2 » Södermanl. reg:te.

Andra fördelningen.
Gen.-L:t Sandels.
4 Sqv. Mörners husarer
En fältartilleri-div., 14 stycken.

Tredje brigaden.
Gen.-Maj. Brändström.
2 Bat. Westgöta reg:te
2 » Westmanlands reg:te
2 » Calmare reg:te.

Fjerde brigaden.
Öfv. Reutersköld.
2 Bat. Skaraborgs reg:te
2 » Elfsborgs reg:te
1 » Smålands infanteri.

Tredje fördelningen.
Gen.-L:t Boije.
4 Sqv. Mörners husarer
En fältartilleri-division (skulle användas till artilleri-reserv).

Femte brigaden.
Öfv. Bergenstråle.
2 Bat. Jönköpings reg:te
2 » Nerikes reg:te
1 » Norra Skånska inf.

Sjette brigaden.
Gen.-Maj. Hederstjerna.
2 Bat. Kronobergs reg:te
1 » Södra Skånska inf.
1 » Konungens eget reg:te.

Artilleri-reserv.
4 Sexpundige kanoner
4 Åttapundige haubitser.

Denna armés fördelningar hade nedanstående tider följande styrka af närvarande tjenstbare:

Första fördelningen d. 8 Juli.

		Manskap.
	Artilleri-divisionen	231
1	Bat. Svea garde	405
1	» Andra gardet	405
1	» Lifreg. gren.-corps	480
1	» Lifgrenad.-reg:tets andra roth.-bat.	691
1	» Andra rusth.-bat.	642
1	» Upplands första	621
1	» Upplands andra	500
1	» Södermanl. första	680
1	» Södermanl. andra	644
		5,304
	Befäl, spel m. m.	544
	Summa	5,848

Andra fördelningen d. 2 Juli.

	Artilleri-divisionen	262
2	Bat. Westgöta reg:te	811
2	» Westmanlands	1,131
2	» Calmare	1,196
2	» Skaraborgs	1,158
2	» Elfsborgs	1,139
1	» Smålands inf.	377
		6,081
	Befäl, spel m. m.	615
	Summa	6,696

Fördelningen hade den 26 Juli blifvit förstärkt till närvarande:

Korporaler och Sold.	7,065
Befäl, spel m. m.	684
Summa	7,749

Tredje fördeln. d. 15 Juli.

2	Bat.	Jönköpings reg:te	1,532
2	»	Nerikes reg:te	1,247
1	»	Norra Skånska inf.	561
2	»	Kronobergs reg:te	1,295
1	»	Södra Skånska inf.	591
1	»	Konungens eget	518
Summa närv. af alla gr.			5,771

Summa Summarum.

Första förd.	d. 8 Juli		5,848
Andra	d:o d. 27 Juli		7,749
Tredje	d:o d. 15 Juli		5,771
			19,368
Kavalleri			?
Reserv-artilleri			?

N:o 625.

Reserv-armén d. 10 Juli 1814.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Första brigaden.
Öfv. Klingspor.

4	Bat.	Helsinge reg:te	hvaraf 1 jägare-bat.
4	»	Westgöta-Dahls reg:te	hvaraf 1 jägare-bat.
3	»	Wermlands reg:te	
11 Bat. med närv. af alla gr.			6,500.

Andra brigaden.
Gen.-Maj. Mörner.

1	Bat.	Lifgr Roth. första	
1	»	d:o tredje	
1	»	Lifgr. Rusth. första	
1	»	d:o tredje	
4	»	Dahlreg:tet haraf 1 jäg.	
3	»	Bohusläns reg:te, hvar-af 1 jägare	
2	»	Wermlands jägare.	
13 Bat. med närv. af alla gr.			5,500

Tredje brigaden.
(i Wermland under Öfv. Gahn af Colquhoun).

4	Bat.	Westerbottens reg:te	hvaraf 1 jägare-bat.
1	Bat.	Wermlands reg:te	
4	Trepundige metallkanoner		
2	Trepundige partikanoner.		
Summa närv.			1,500

Fjerde brigaden
(i Jemtland under Öfv. Ek).

1	Bat.	Jemtlands första	390
1	»	d:o andra	388
1	»	d:o jägare	256
1	»	d:o beväring	281
1	Sqv.	Jemtlands hästjäg.	116
6	Trep.	parti-kanoner	?
Summa			1,425

N:o 626.

Reserv-armén den 14 Juli 1814.

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

	Korp. o. Sold.
Lifreg. brig:s Husar-corps	468
Jemtlands hästjägare	101
Lifgren.-reg:tets Roth.-div.	988
Lifgren.-reg:tets Rusth.-div.	825
Lifgren.-corpsens beväring för 1813	132
Elfsborgs regemente (?)	1,432
Dahl-regementet	2,224
Kronob. bev. för år 1813	334
Helsinge regemente	1,541
Westmanl. bev. för 1813	408
Westgöta-Dahls reg:te	2,064
Jönköpings bev. för 1813	189
Bohusläns regemente	1,030
Upplands bev. för 1813	237
Westerbottens reg:te	1,537
Södermanl. bev. för 1813	490
Wermlands regemente	2,094
Nerikes bev. för 1813	517
Wermlands fältjäg.-reg:te	785
Hallands inf.-bataljon	124
Royal Suèdois . .	988
Jemtlands regemente	1,440
Artilleri med Calmare beväring för 1813	1,363

Pontonier-kompani	79
Sappör-kompani	200
	21,520
Befäl	556
Under-befäl	826
Summa	22,902

Arméns flotta:

Korporaler och Sold.	4,287
Befäl och underbefäl	223
	27,412

Fält-artilleriet vid reserv-armén utgjordes af:

42 Sexpundige kan. af jern
4 d:o af metall
8 Trepundige kan. af jern
3 d:o af metall
2 Åttapundige haub. af jern
6 d:o af metall
67 stycken.

Belägrings-artilleriet bestod af:

18 Tjugufyra-pund. kan. af jern
16 Adertonpundige d:o
9 Sextiopundige mörsare
7 Fyrtiopundige d:o
50

Positions-artilleriet bestod af:

18 Tolfpundige jernkanoner
12 Sexpundige d:o
30

N:o 627.

Reserv-armén blef genom gen.-ordres af d. 18 Juli kallad andra armée-corpsen samt erhöll följande indelning:

(Från Topografiska Corpsens Arkiv.)

Öfverbefälhafvare Fältm. Essen.

Fjerde fördelningen.
Gen.-Maj. Mörner.

Sjunde brigaden.
Öfv. v. Platen.

4 Bat. Lifgrenadierer
2 » Royal Suèdois
2 » Wermlands fältjäg.

Åttonde brigaden.
Öfv. Hay.

4 Bat. Dahlreg:tet
3 » Bohusläns reg:te.

Femte fördelningen.
Gen.-Maj. Rosenblad.

Nionde brigaden.
Öfv. Klingspor.

4 Bat. Helsinge reg:te
4 » Westg.-Dahls reg:te.

Tionde brigaden.
Öfv. Gahn.

4 Bat. Westerbottens reg:te
4 Wermlands reg:te.

Elfte brigaden.
Öfv. Eek.

4 Bat. Jemtlands reg:te

Nionde och tionde eller f. d. första och tredje brigaderne bibehöllo dock sin gamla sammansättning enligt n:o 625.

N:o 628.

Fjerde fördelningen hade vid Strömstad d. 22 Juli följande styrka:

(Från Top. Corpsens Arkiv.)

Sjunde brigaden.

1 Bat.	Lifgr.	Roth. första	460
1 »	D:o	d:o tredje	460
1 »	Lifgr.	Rusth. första	605
1 »	D:o	d:o tredje	308
1 »	Werml.	fältj. första	243
1 »	D:o	d:o andra	609
1 »	Royal	Suéd. första	398
1 »	D:o	andra	432
			3,515

Åttonde brigaden.

1 Bat. Dahlreg:tets första 532

1 Bat.	D:o	andra	472
1 »	D:o	tredje	523
1 »	D:o	fjerde	293
1 »	Bohusläns	första	368
1 »	D:o	andra	382
1 »	D:o	tredje	282
			2,842
		Summa	6,357
	Befäl, Spel m. m.		649
			7,006

Häraf kommenderades den 25 Juli jemte Gen.-Maj. Mörner på expedition å flottan under amiralen Cederström:

1 Bat.	Lifgr. rusth.	första
1 »	Dahlreg:tets	första
1 »	D:o	andra
1 »	Bohusläns	första
1 »	D:o	andra

Samt af nionde brigaden

1 »	Westg.-Dahls	första
1 »	Westg.-Dahls	tredje

7 Bat. med närv. af alla gr.

Fjerde fördelningen under Öfv. v. Platen hade d. 27 Juli vid Strömstad följande indelning:

Första (sjunde) brigaden.

1 Bat.	Werml. jägares	första	
1 »	D:o	d:o	andra
1 »	Royal Suèdois	första	
1 »	D:o		andra

Andra (åttonde) brigaden.

1 Bat.	Dahlreg:tets	tredje
1 »	D:o	fjerde
1 »	Bohusläns	andra

7 Bat. med närv. af alla gr. 3,190.

Detascherade:

3 Bat. Lifgrenadierer.

Vid inbrottet i Norge, de sista dagarne af Juli, tilldelades andra fördelningen åt andra armée-corpsen.

Den 3 Aug. afdelades Gen.-L:t v. Vegesack från Fredrikshall med följande trupper norrut.

2 Bat. Calmare reg:te
2 » Skaraborgs reg:te
1 » Lifgrenadierer
2 » Wermlands jägare
1 » Helsinge reg:te
1 Sqv. Lifreg:tets husarer
Artilleri
Omkring 5,000 man.

N:o 629.

Andra armé-corpsens styrka d. 7 Aug. 1814.

(Från Top. Corpsens Arkiv.)

Andra fördelningen.

Tredje brigaden.

2 Bat.	Westgöta reg:te	1,488
2 »	Westmanlands	1,520
2 »	Calmare reg:te	1,501

Fjerde brigaden.

1 Bat.	Smål inf. bat.	470
2 »	Skaraborgs reg:te	1,657
2 »	Elfsborgs reg:te	1,177

Fjerde fördelningen.

Sjunde brigaden.

2 Bat.	Lifgr. Rothållsd.	1,076
2 »	Lifgr. Rusthållsd.	1,122
2 »	Royal Suèdois	1,030
2 »	Werml. fältj.	1,069

Åttonde brigaden.

4 Bat.	Dahlregementet	2,215
3 »	Bohusläns reg:te	2,501

Femte fördelningen.

Nionde brigaden.

4 Bat.	Helsinge reg:te	2,215
4 »	Westgöta-Dahls	2,501

Tionde brigaden.

4 Bat.	Westerbottens	1,577
4 »	Wermlands	2,843

Elfte brigaden.

4 Bat. Jemtlands reg:te		1,558
Lifreg:tets husarer o. Jemtlands hästjägare		663
Artilleri		841
Sappör-kompani . .		217
Pontonier-kompani	. .	88
Summa närv. af alla gr.		28,362

N:o 630.

I medlet af Augusti erhöll armén en ny indelning, som följer:

(Från Top. Corpsens Arkiv.)

Första division.

Första brigaden.

1 Bat. Svea lifgarde
1 » Andra gardet
1 » Lifreg:tets gren.-corps
2 » Lifgrenadierer
2 » Upplands reg:te
Dess beväring.

Andra brigaden.

2 Bat. Westgöta regemente
2 » Södermanlands
2 » Westmanlands
2 » Calmare
2 Sqv. Mörners husarer.
Första artilleri-divisionen:
Detascherade vid avantgardet
4 Bat. Lifgrenadierer
Garnison i Fredrikstad
2 Bat. Helsinge reg:te

Närvarande af alla gr. 14,337

Tredje fördelningen.

Första brigaden.

1 Bat. Smålands infanteri
2 » Jönköpings reg:te
1 » Norra Skånska inf.
1 » Södra Skånska inf.
1 » Konungens eget reg:te
1 » Brigadens jägare.

Andra brigaden.

2 Bat. Kronobergs reg:te
2 » Helsinge reg:te
2 » Nerikes reg:te
1 » Wermlands jägare
1 » Brigadens jägare-bat.
Af Wendes artilleri 14 stycken.

Närv. af alla grader 7,479.

För andra fördelningen skulle då hafva återstått:

2 Bat. Skaraborgs reg:te
2 » Elfsborgs reg:te
2 » Royal Suèdois
1 » Wermlands jägare
4 » Dahlreg:tet
3 » Bohusläns reg:te
4 » Westgöta-Dahls reg:te
3 » Wermlands reg:te.

För öfrigt kastades under det korta fälttåget brigaderne och regementerne så ofta om hvarandra, att man har svårt att skönja någon stadigvarande indelning, äfvensom truppernas fördelning i allmänhet.

INNEHÅLL.

Öfversigt af Svenska Krigshistoriens vigtigaste händelser sedan slutet af femtonhundratalet.

Inledning ..... sid. 1
Sigismund och Carl IX (1592—1611) 10
Gustaf II Adolf.
År 1612 31
» 1613 34
» 1614 35
» 1615 36
» 1616 39
» 1617 40
» 1618 42
» 1619 44
» 1620 44
» 1621 45
» 1622 47
» 1623 49
» 1624 51
» 1625 53
» 1626 57
» 1627 60
» 1628 65
» 1629 69
Återblick på åren 1611—1629 72
År 1630 84
» 1631 93
» 1632 102
Drottning Christina.
År 1633 124
» 1634 134
» 1635 142
» 1636 151
» 1637 156
» 1638 160
» 1639 162
» 1640 165
» 1641 171
» 1642 176
» 1643 181
» 1644 185
» 1645 195
» 1646 203
» 1647 209
» 1648 217
Återblick på åren 1630—1648. sid. 227
Åren 1649—1654 234
Carl X Gustaf.
År 1654 236
» 1655 237
» 1656 243
» 1657 250
» 1658 259
» 1659 270
» 1660 279
Carl XI. 283
År 1675 284
» 1676 289
» 1677 298
» 1678 308
» 1679 314
Åren 1680—1697 319
Carl XII. 324
År 1700 325
» 1701 335
» 1702 341
» 1703 348
» 1704 356
» 1705 368
» 1706 377
» 1707 389
» 1708 393
» 1709 409
» 1710 417
» 1711 422
» 1712 425
» 1713 434
» 1714 441
» 1715 444
» 1716 450
» 1717 457
» 1718 458
Ulrika Eleonora.
År 1719 466
Fredrik I.
År 1720 472
» 1721 479

	sid.
Återblick på åren 1700—1721	476
Åren 1722—1740	479
År 1741	481
» 1742	485
» 1743	491
Adolf Fredrik.	495
År 1757	496
» 1758	498
» 1759	500
» 1760	502
» 1761	504
Gustaf III.	508
År 1788	508
År 1789	518
» 1790	629
Gustaf IV Adolf.	539
År 1805	540
» 1806	541
» 1807	544
» 1808	548
Carl XIII.	
År 1809	576
» 1813	586
» 1814	593

Uppgifter rörande Svenska Krigsmagtens styrka, sammansättning och fördelning sedan slutet af femtonhundratalet.

Sigismund och Carl IX (1592—1611).	sid. 1
Gustaf II Adolf (1611—1632)	17
Drottning Christinas och hennes förmyndares regering (1632—1654)	167
Carl X Gustaf (1654—1660)	315
Carl XI:s och hans förmyndares regering (1660—1697)	345
Carl XII (1697—1718)	sid. 375
Ulrika Eleonoras, Fredrik I:s och Adolf Fredriks regeringar (1718—1771)	409
Gustaf III (1771—1792)	427
Gustaf IV Adolf och hans förmyndares regering (1792—1809)	449
Carl XIII:s reger. (1809—1818)	485

Åtskilliga tryckfel, som insmugit sig vid korrekturläsningen, särdeles under förf:s frånvaro i tjensteärenden från tryckningsorten, torde benäget och med öfverseende af läsaren rättas.

LIST OF PUBLICATIONS.

J. Watts de Peyster:

LL. D.

Master of Arts, Columbia College, of New York, 1872.—Hon. Mem. Clarendon Hist. Soc., Edinburgh, Scotland; of the New Brunswick Hist. Soc., St. John, Canada; of the Hist. Soc. of Minnesota, Montana, New Jersey, &c.; Life Mem. Royal Hist. Soc. of Great Britain, London, Eng.; Mem. Maatschappij Nederlandsche, Letterkunde, Leyden, Holland, &c., &c.—Colonel N. Y. S. I., 1846, assigned for "*meritorious conduct*" to command of 22d Regimental District, M. F. S. N. Y., 1849, Brigadier General for "*important service*" [first appointment—in N.Y. State—to that rank, hitherto elective], 1851, M. F. S. N. Y.—Adjutant General, S. N. Y., 1855.—Brevet Major-General, S. N. Y., for "*meritorious services*," by "Special Act" or "Concurrent Resolution," N. Y. State Legislature, April, 1866 [first and only General officer receiving such an honor (the highest) from S. N. Y., and the only officer *thus* brevetted (Major-General) in the United States.]

AUTHOR OF

REPORTS—1st. On the Organizations of the National Guards and Municipal Military Institutions of Europe, and the Artillery and Arms best adapted to the State Service, 1852. (Reprinted by order of the N. Y. State Legislature, Senate Documents, No. 74, March 26, 1853.) 2d. Organizations of the English and Swiss Militia, the French, Swiss, and Prussian Fire Departments. Suggestions for the Organization of the N. Y. Militia, &c. 1853.

Life of (the Swedish Field Marshal) Leonard Torstenson (rewarded with three splendid Silver Medals, &c., by H. R. M. Oscar I., King of Sweden). 1855.—Thirty Years War, and Military Services of Field-Marshal Generalissimo Leonard Torstenson (Series), N. Y. Weekly Mail, 1873; A Hero of the XVII. Century (Torstenson).—The Volunteer, Weekly Mag., Vol. I., No. I., 1869.—The Career of the celebrated Condottiere Fra Moreale, Weekly Mail, 1873.—Frederic the Great. (Series.) Weekly Mail, 1873.—Eulogy of Torstenson, 4to., 1872.

The Dutch at the North Pole, and the Dutch in Maine. 1857.

Appendix to the Dutch at the North Pole, &c. 1858.

Ho, for the North Pole! 1860.—"Littell's Living Age."—The Dutch Battle of the Baltic. 1858.

The Invincible Armada. (Series.) 1860.—Examples of Intrepidity, as illustrated by the Exploits and Deaths of the Dutch Admirals. (Series.) 1860-1. Military Gazette.

Gems from Dutch History. (Series.) 1855.—A Tale of Leipsic, Peabody's Parlor Mag., 1832.

Carausius, the Dutch Augustus, and Emperor of Britain and the Menapii. 1858.

The Ancient, Mediæval and Modern Netherlanders. 1859.

Address to the Officers of the New York State Troops. 1858.

Life of Lieut.-Gen. (famous "Dutch Vauban"—styled the "Prince of Engineers") Menno, Baron Cohorn. (Series.) 1860.—Military Lessons. (Series.) 1861-3.—Winter Campaigns. 1862.

Practical Strategy, as illustrated by the Life and Achievements of a Master of the Art, the Austrian Field-Marshal, Traun. 1863.—Personal and Military History of Major-General Philip Kearny, 512 pp., 8vo. 1869.—Secession in Switzerland and the United States compared; being the Annual Address, delivered 20th October, 1863, before the Vermont State Historical Society, in the Hall of Representatives, Capitol, Montpelier. 1864.

Incidents connected with the War in Italy. (Series.) 1859.

Mortality among Generals. (Series.) 1861.—The Battle of King's Mountain. (Series.) 1861-2, 1880. Oriskany, 1878—Monmouth, 1878—Rhode Island, 1878.

Facts or Ideas Indispensable to the Comprehension of War; Notions on Strategy and Tactics. (Series.) 1861-2. Eclaireur, Military Journal. (Edited.) 1854-8.—In Memoriam. (Edited.) 1st, 1857; 2d, 1862. The Bible in Prison. 1853.—A Discourse on the Tendency of High Church Doctrines. 1855.

A Night with Charles XII. of Sweden. A Nice Young Man. Parlor Dramas. 1860-1.

Aculco, Oriskany, and Miscellaneous Poems. 1860.

Genealogical References of Old Colonial Families, &c. 1851.

Biographical Notices of the de Peyster Family, in connection with the Colonial History of New York. 1861.—Biographies of the Watts, de Peyster, Reade, and Leake Families, in connection with Trinity Churchyard. 1862.—Military (1776-1779) Transactions of Major, afterwards Colonel 8th or King's Foot, B. A., Arent Schuyler de Peyster and Narrative of the Maritime Discoveries of his namesake and nephew, Capt. Arent Schuyler de Peyster, N. Y., 1870.—Local Memorials relating to the de Peyster and Watts and affiliated families. 1881.—In Memoriam, Frederic de Peyster, Esq., LL.D., Prest. N. Y. Historical Society, St. Nicholas Society, St. Nicholas Club, &c., &c. 1882.

ARTICLES published in *United Service Magazine* (equal in matter to 12mo. volumes): Torstenson and the Battle of Janikau, July, 1879; Joshua and the Battle of Beth-horon—Did the Sun and Moon stand still? February, 1880; Hannibal, July, 1880; Gustavus Adolphus, Sept., 1880; Cavalry, I., Sept., 1880; Cavalry, II., Nov., 1880; Cavalry, III., Dec., 1880; Army Catastrophes—Destruction of Pharaoh and his host; how accomplished, &c., &c. February, 1881.—Hannibal's Army of Italy, Mar., 1881; Hannibal's Last Campaign, May, 1881; Infantry, I., June, 1881; Infantry, II., Aug., 1881; Battle of Eutaw Springs, 1781, Sept., 1881; Siege of Yorktown, 1781, Nov. 1881; Infantry, III, April, 1882; Waterloo, July, 1882; Vindication of James Hepburn, Earl of Bothwell, Sept., 1882, Oct., 1882; From the Rapidan to Appomattox Court House, July, 1883.—Burgoyne's Campaign, July-Oct., 1777, and Appendix, Oct., 1883.—Life and Achievements of Field-Marshal Generalissimo Suworrow, November-December, 1883.—Biographical Sketch of Maj.-Gen. Andrew Atkinson Humphreys, U. S. A., March 1884.—Address, Maj.-Gen. A. A. Humphreys, before the Third Army Corps Union, 5th May, 1884. Character and Services of Maj.-Gen. A. A. Humphreys, U. S. A., Manhattan, N. Y., Monthly Magazine, August, 1884.

Suggestions which laid the basis for the present admirable Paid Fire Department in the City of New York, in which, as well as in the Organization of the present Municipal Police of New York City, Gen. de Peyster was a co-laborer with the Hon. Jas. W. Gerard, and G. W. Matsell, for which latter Department he caused to be prepared and presented a Fire Escape, a model of simplicity and inestimable utility. Republished in the *New York Historical Magazine*. Supplement, Vol. IX., 1865. John G. Shea, Editor and Proprietor.

The Pearl of Pearls, or the "Wild Brunswicker" and his "Queen of Hearts:" a novel, founded on facts. 1865.—Mary Stuart: a Study. 1882; James Hepburn, Earl of Bothwell: a Vindication, 1882; Bothwell and Mary Stuart: an Enquiry and a Justification. 1883.—Bothwell, an Historical Drama, 1884.—The Life and Military Services of Sir John Johnson, Bart. 1882.—Notices and Correspondence of Col. A. S. de Peyster and Brig.-Gen. Sir John Johnson, Bart., during and after the American Revolution, 1776, &c. 1884.

State Sovereignty. 1861.—Life and Services of the great Russian Field-Marshal Suworrow. 1882.—La Royale, the Grand Hunt [or Last Campaign of the Army of the Potomac], Nos. I., II., III., IV., V., VI., 1872; VII., 1873; VIII., 1871.—Battles of Fredericksburg, Chancellorsville and Gettysburg in *Onward*, a monthly. 1869-70.—And Gettysburg and Williamsport, in the *Soldiers' Friend*, a weekly, 1870.—Col. J. Watts de Peyster, Jr., U. S. V., A Threnody. 1874.—Sir John Johnson, Bart.: An Address delivered before the N. Y. Historical Society, 6th Jan., 1880, with two voluminous Appendices of Authorities.

Centennial Sketches of the American Revolution, which appeared in the N. Y. *Times*, and especially in the N. Y. *Evening Mail*, and *Mail* and *Express*. 1776-82.—Decisive Conflicts of the late Civil War or "Slaveholders' Rebellion:" I. Shiloh, Antietam, &c., 1867; II. Murfreesboro to Chattanooga, &c., 1866; III. Gettysburg, 1867; IV. Nashville, 1876.—Biographical notices of Major-Generals Philip Schuyler—Address delivered before the N. Y. Historical Society, 2d Jan., 1877; Geo. H. Thomas, (likewise two Addresses delivered on the same subject before the N. Y. Historical Society, 5th Jan. 1875, and Jan. 1876); also, of Bancroft, Burnside, Crawford, Heintzleman, Hooker, Humphreys, McAllister, Mahone, Meade, Edwards Pierrepont, Pleasanton, Sickles, Tremaine, &c., &c.

The Battles of Monmouth and Capture of Stony Point: a series of voluminous and exhaustive articles published in the *Monmouth Enquirer*, N. J., 1879.—Eclaireur (The), A Military Journal, Vols. II. and III., edited 1854-5.

History of the Third Corps, Army of the Potomac, 1861-65. This title, although not technically, is virtually correct, for in a series of elaborate articles in dailies, weeklies, monthlies, monographs, addresses, &c., everything relating to this Corps, even to smallest details, from 1861 to 1865, was prepared with care, and put in print. These articles appeared in the *Citizen*, and the *Citizen and Round Table;* in *Foley's Volunteer*, and *Soldiers' and Sailors' Half-Dime Tales of the late Rebellion;* in Mayne Reid's magazine *Onward;* in Chaplain Bourne's *Soldiers' Friend;* in "*La Royale or Grand Hunt* [or the Last Campaign] *of the Army of the Potomac*, from Petersburg to Appomattox Court House, April 2-9, 1865," illustrated with engraved likenesses of several of the prominent Generals belonging to the corps, and careful maps and plans; in the life of Major-General Philip Kearny; in the "Third Corps at Gettysburg; General Sickles Vindicated" * * Vol. I., Nos. xi., xii., xiii. *The Volunteer;* in a Speech delivered before the Third Army Corps Union, 5th May, 1875, profusely illustrated with portraits of Generals who commanded, or belonged to that organization, &c. These arranged and condensed would constitute a work of five or six volumes 8vo., such as those prepared by Prof. John W. Draper, entitled the "Civil War in America," but were never given as bound volumes to the public, because the expense was so great that the author, who merely writes for credit and amusement, was unwilling to assume the larger outlay, in addition to what he had already expended on the purchase of authorities, clerk-hire, printing, &c., &c.

Susmarshausen 220

Breitenfeld II. 180 268, 179, 180

Danish Campaign 183 & onwards 1844

Exposition

UPPGIFTER

RÖRANDE

Swedish Military Forces

SVENSKA KRIGSMAGTENS

STYRKA, SAMMANSÄTTNING OCH FÖRDELNING

SEDAN

SLUTET AF FEMTONHUNDRATALET

JEMTE

ÖFVERSIGT

AF

SVENSKA KRIGSHISTORIENS

VIGTIGASTE HÄNDELSER

UNDER SAMMA TID

AF

J. MANKELL.
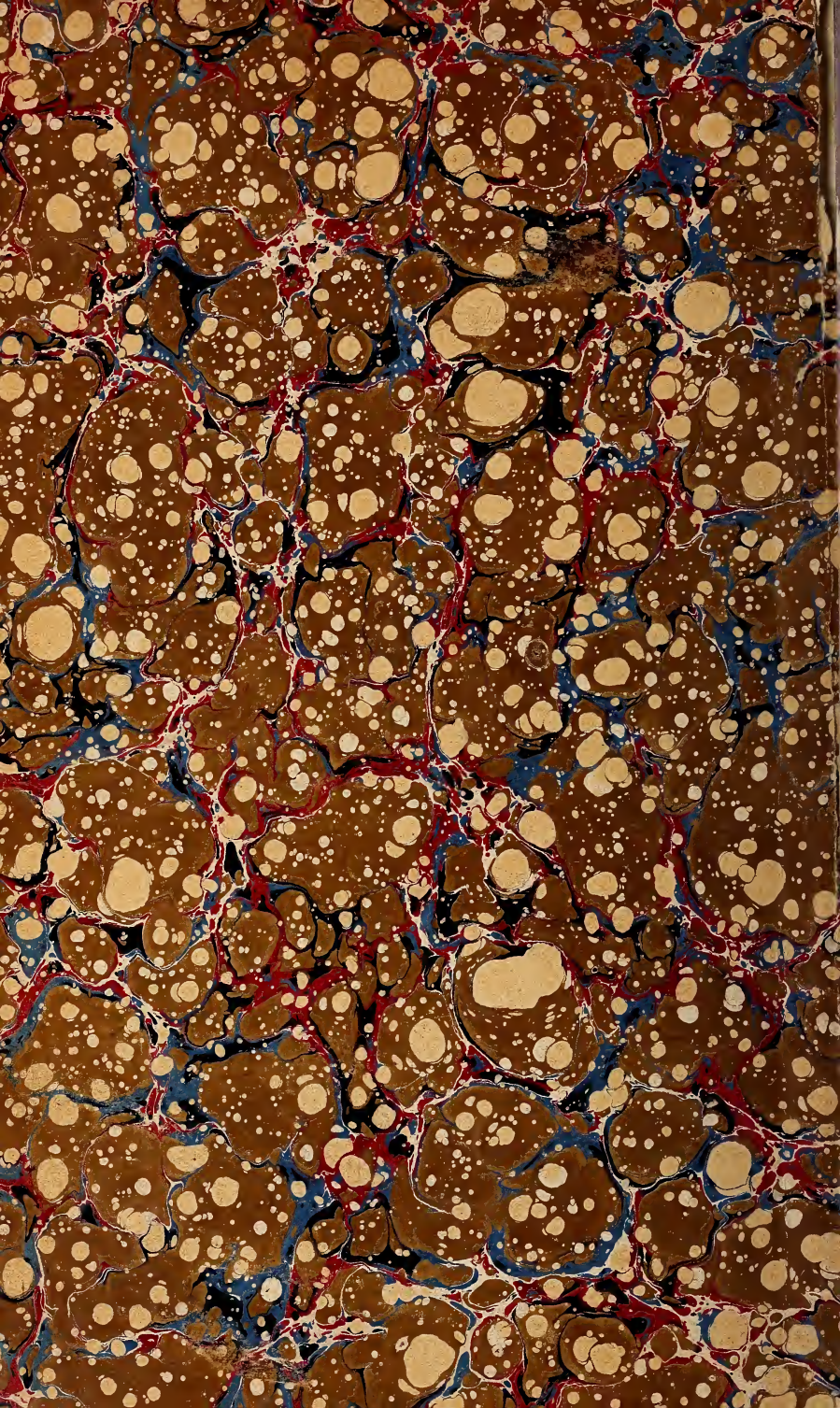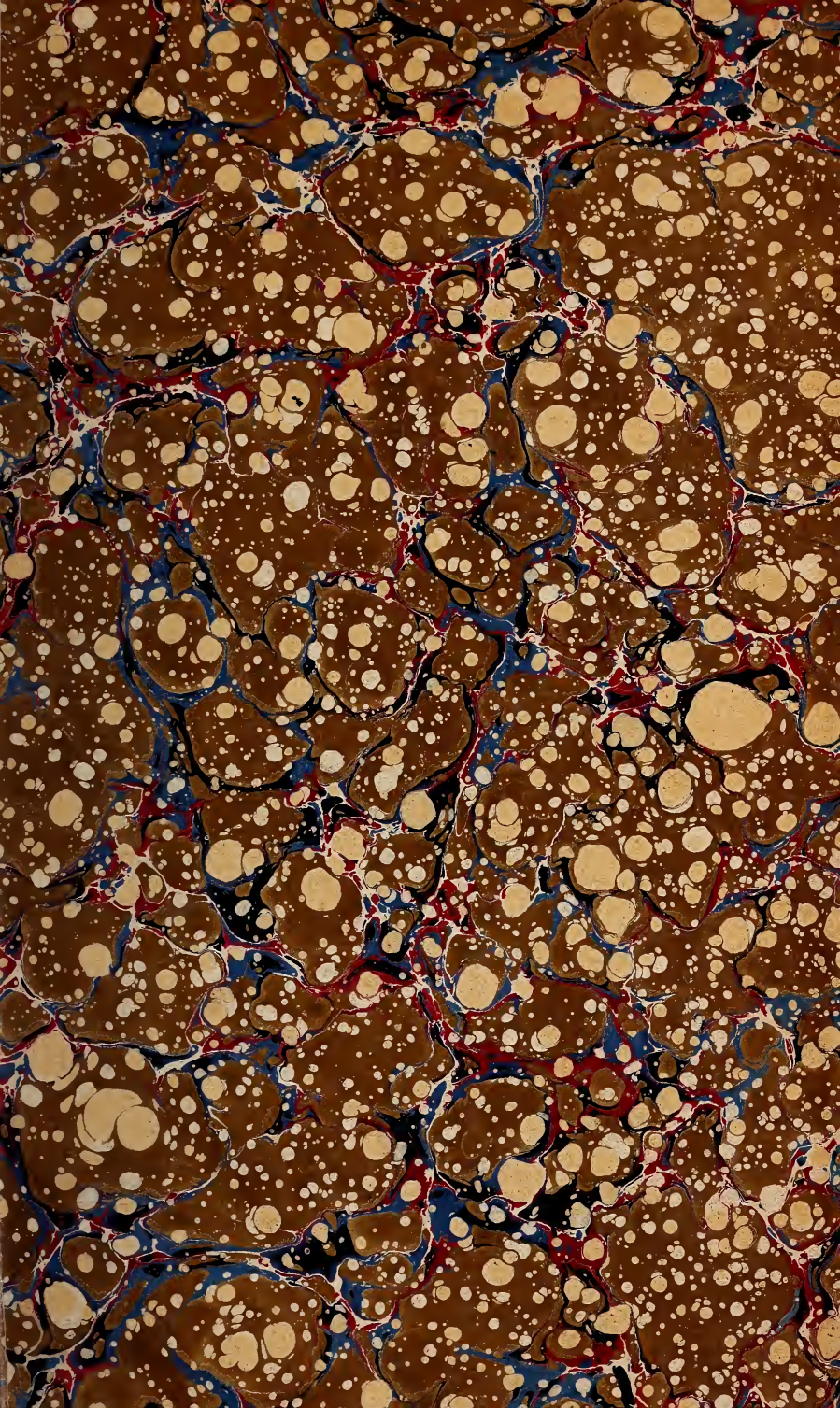
Begun 1872
Page 11
1630
R84